

MISKOLCZ VÁROS • TÖRTÉNETE.

MISKOLCZ VÁROS

TÖRTÉNETE

ÉS EGYETEMES HELYIRATA.

NEGYEDIK KÖTET.

MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE
1800—1910.

MISKOLCZ

— 1911. —

MISKOLCZ VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK
1909-BEN ADOMÁNYOZOTT ÚJ CZIMERE.

MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE

1800 — 1910.

IRTA

DR. SZENDREI JÁNOS

A MAGY. TUD. AKADÉMIA TAGJA.

MISKOLCZ VÁROS PECSÉTJE.

MISKOLCZ.

KIADJA A VÁROS KÖZÖNSÉGE.

1911.

A IV. KÖTET TARTALMA.

I. FEJEZET.

Miskolcz város földrajzi fekvésének befolyása fejlődésére. Miskolcz látképei a XIX. századból. Elemi csapások. Árvizek, felhőszakadások. Az 1845. évi nagy víz. Az 1878. évi árvíz. A vihar és pusztításai, az emberáldozatok, a vagyoni kár, a segély, a helyreállítási munkálatok, a Szinya és a Pecze szabályozása. Nagy szárazság, földrengések. Napfogyatkozás. Üstökös. Az 1831-iki kolera. Az 1843-ik évi nagy tűz és pusztításai. A Szivárvány album. Marhavész. Az 1873-ik évi kolera. Természeti tűnemények.

Lapszám

1—50

II. FEJEZET.

Háborus évek Francia háború. Insurrectió. Borsodiak a győri csatában. Az 1848/49-iki szabadságharc. A nemzetőrség felállítása. A 9-ik vörös sapkás honvédszázalaj megalakulása. A budaméri, szikszói és kassai csaták. Mészáros hadteste Miskolczon. Szemere Bertalan felsőmagyarországi kormánybiztos székhelyéül Miskolczot választja. Schultzig megszállja városunkat. Pálffy Móricz gróf erőszakoskodásai Dembinszky hadteste Miskolczon. Dembinszky találkozása városunkban Görgeyvel. A felsőmagyarországi véd-sereg szervezési munkálatai. Szemere Miskolczot a hadjárat alappontjának tekinti. A kápolnai csata. Ramberg osztrák tábornok megszállja városunkat. Az oroszok megszállják Miskolczot. A kolera. Hadi mozdulatok városunk körül. A görömbölyi és zsolcai csata. Emlékiratok, naplók. Az elnyomatás ideje. Tisztviselői karunk szenvedései. Emlékeink Az 1866-iki hadjárat. Az új m. kir. honvédség.

51—144

III. FEJEZET.

Küzdelem a szabad király városságért a XVIII. és XIX. században. A diósgyőri korona uradalom és a város közötti quantuális per. A Szöllősi-féle szerződés. Ajándékok a főmértóságoknak. Királyi biztosok kiküldetése. A szabad királyi városság érvei. Városunknak a földesuri jogoktól való megváltása 1877-ben. Újabb mozgalom az önálló törvényhatósági jog elnyeréseért. Borsodvármegye ellenzi azt A törvényhatósági jog elnyerése. Az 1907. évi LI. törvénycikk. Miskolcz város első főispánja. A város új czimere

145—218

IV FEJEZET.

Köztörténeti események. József nádor 1797-iki látogatása A politikai élet nyilvánulásai. Tisztujtások, főispáni installációk. Reviczky Ádám gróf beigtatása 1828-ban. Palóczy László élete, működése, hatása és emlékezete. Lonovics József. A Major utcai tudós társaság. Kun János. Szemere Bertalan élete és hatása, emlékszóba. Kossuth Lajos és gróf Széchenyi István Miskolczon. István nádor látogatása 1847-ben. Öfelsége első látogatása 1857-ben. Az 1850—60-as évek alkotmányos küzdelmei. Mindszent község egyesítése városunkkal 1880-ban. Öfelsége második látogatása az 1881-iki hadgyakorlat alkalmával. Edvárd angol trónörökös látogatása 1888-ban. Kossuth Lajos

szobrának leleplezése 1898-ban. Diszpolgáraink. Politikai vezérférfiaink : A báró Vayak, Vadnay Lajos, Léway József, Szathmáry Király József, Horváth Lajos, Mocsáry Lajos, Dálnoki Nagy Barnabás, Lichtenstein József, Vadnay Károly, Hermann Ottó, Lánczy Leó, Szemere Attila, Bizony Ákos, Leitner Adolf. Losonczy Farkas Károly és Soltész Nagy Kálmán polgármesterek tevékenysége és érdemeik.

219—311

V FEJEZET.

Egyházi élet. Jézus társaság. A Szt. Anna egyház alapítása. A mindszeinti templom kiépítése. A kalvária. A mindszeinti szegény ápoloda. A katolikusok lélekszámának növekedése. Katolikus egyházi férfiak. Greskovics Ignác. Báró Barkóczy László. Máriássy Gábor. A ref. új templom építése. A konsistorium működése. Bató István adományai. Lelkészek. Főgondnokok. Superintendensek. Gróf Vay Ábrahám. Óváry Fodor Miklós. Zsarnay Lajos. Kun Bertalan. Evangélikus egyházi élet. Templom építés. Radvánszky Ferencz főfelügyelő. Egyházi férfiak. Zelenka Pál. Az izraelita hitközség múltja és templomaik. A görögök és templomuk.

312—403

VI. FEJEZET.

A ref. iskola lyceumi rangra emeltetik. Tanulói az 1848/49-iki szabadságharcban. Az 50-es évek küzdelmei az „Entwurf“ ellen. A ref. főgymnasium és új palotája. Tanárai. Az evangélikus és református iskolák egyesítésének terve. Az evangélikus gymnasium küzdelmei és megszüntetése. A kir. katolikus gymnasium története. Küzdelem a polgári iskola létesítése körül. Kereskedelmi iskolák. Tanáraik. A ref. felsőbb leányiskola és Karacs Teréz működése. A ref. felsőbb leányiskola új palotája. A kath. leánynevelde. Népiskoláink. Ezek államosítása. A görögök és izraeliták iskolái. A példány óvoda. A bölcsőde.

404—571

VII. FEJEZET.

Ipartörténetünk a XIX. században. A czéhrendszer hanyatlása és megszűnése 1872-ben. Az ipartársulatok. Az 1871-ik évi miskolci gazdasági és iparkiállítás. Iparosaink az országos kiállításokon. Az asztalos, mézeskalácsos, bádigos, rézőntő, esztergályos, bodnár, borbély, csapó és gubás, csizmadia, fazekas, fűsű, gombkötő, kalapos, képfestő, kovács és kerékgyártó, kőműves, ács, kőfaragó, könyvkötő, kulacsos, lakatos, mészáros és hentes, ötvös, szabó, szűrszabó, szítás, szűcs, varga és zsidó czéhek története. A czéhláda hordozás, gunárnyakszakítás, a dalidók. Czéhemlékeink. Gyáriparunk. A kőedény és porcellán gyár, a borsod-miskolci gőzmalom, gépgyáraink, téglagyár, gázgyár, a jéggyár.

572—765

VIII. FEJEZET.

Kereskedelem. A szükségpénz kibocsátás 1860-ban. A kereskedelmi és iparkamara. A vásárok. Bortermelés és borkereskedelem. Gabona és állatkereskedelmünk. A borsodmegyei gazdasági egyesület. Kereskedőink. Miskolci Értesítő. Ut- és hidépítés. A gyorskocsi. Vasutaink. Közúti vasút. Posta, távirtda, távbeszélő. A szegényügy. A népesség. Az 1794. évi legelső miskolci takarékpénztár s pénzügyeink. A biztosítási ügy. Kiházasító egyletek. A város birtokviszonyai. Adóügy. A város háztartása és vagyoni állása.

766—883

KÉPEK JEGYZÉKE.

I. TÁBLÁK.

Miskolcz város törvényhatóságának 1909-ben adományozott új czimere. Színnymomat. A czimlap előtt.

1. Miskolcz város 1853-ban	a 2-ik laphoz
2. Miskolcz város 1862-ben	a 2-ik laphoz
3. Árvizi képek I.	a 11-ik laphoz
4. Árvizi képek II.	a 16-ik laphoz
5. Árvizi képek III.	a 16-ik laphoz
6. Árvizi képek IV.	a 16-ik laphoz
7. Árvizi képek V.	a 16-ik laphoz
8. Árvizi képek VI	a 16-ik laphoz

II. SZÖVEGKÖZTI KÉPEK:

	Lapszám
9. A szivárvány czimlapja	45
10. A miskolczi nemzetőrség őrdala 1848. márczius 21-én	67
11. Szemere Bertalan Miskolczon kiadott plakátja 1849. április 8 áról	112
12. Kubik Béla Miskolcz város első főispánja	212
13. Dr. Szentpáli István: Miskolcz, mint törvényhatósági város első polgármestere	213
14. Palóczy László arcképe és aláírása	233
15. Palóczy László emléktáblája a miskolczi avasi ref. templomban	245
16. Palóczy László siremléke az Avason	247
17. Palóczy László emlékerlege és aranytolla	249
18. Lonovics József Kriehubernek 1840-ben készült kőrajza után	251
19. Szemere Bertalan arcképe. Eyblnek 1843-ban készült s a történelmi képcsarnokban levő kőrajza után	265
20. Lévy Jó sef elszavalja ódáját, Szemere Bertalan szobrának leleplezési ünnepélyén	272
21. Szemere Bertalan szobra Miskolczon	273
22. Horváth Lajos	282
23. Hadgyakorlatok Miskolcz környékén 1881-ben	288
24. VII. Edvard angol király, mint még valeszi herczeg, fogadtatása Miskolczon 1888-ban	299
25. Kossuth szobrának leleplezési ünnepélye Miskolczon	306
26. Kossuth szobra Miskolczon. Róna József szoborműve	308
27. Soltész Nagy Kálmán	309
28. Az alsó-miskolczi (mindszenti) plébánia templom	316
29. A tetemvári ref. deszkatemplom belseje	343
30. Zsarnay Lajos superintendens	356
31. Kun Bertalan ref. püspök	358
32. Zelenka Pál ev. püspök	379
33. A görög templom képoltára (Ikonosztáz)	401
34. A ref. lyceum pecsétje	418
35. A régi ref. lyceum épülete 1879-iki átalakítása után	434
36. A református főgymnasium 1896-ban épült új palotája	443

	Lapszám
37. A kir. kath. gymnasium régi épülete	487
38. Az izraelita iskola 1900-ban emelt új palotája	565
39. A rézműves, czinöntő, esztergályos, bádogos és tücsinálók, egyesített czéhének pecsétje 1808-ból	628
40. A czinöntők pecsétnyomója 1808-ból	628
41. A rézművesek, czinöntők, tücsinálók és bádogosok pecsétje 1808-ból	628
42. A tücsinálók külön pecsétje 1808-ból	629
43. Miskolci csizmadia	637
44. A csizmadia áruszin belseje I.	642
45. A csizmadia áruszin belseje II.	643
46. A kalapos czéh szabadító pohara XIX. századból	650
47. Miskolci karton minták a XIX-ik század első feléből	652
48. Patkoló szin a csizmadiák áruszine előtt	655
49. Nyakaró Márton kerékgyártó legény remeke 1827-ből	656
50. Óra Hirschbeek Jakab miskolci mester műve	670
51. Magyar stílusú subadisztimények Tóth Károly miskolci szűcsmester rajzkönyvéből	700
52. Czéh emlékek a miskolci muzeumban	729
53. Miskolci fajánszok és porcellánok a miskolci muzeumban	735
54. Disztimény az 5-ik számú poháron	735
55. Miskolci porcellán tányérok a Mildner-féle gyárból	736
56. Miskolci porcellán tányér	736
57. A Mildner-féle porcellán-gyár jegyei	737
58. A Borsod-Miskolci Gőzmalom	740
59. Kenyeres kofák	757
60. A miskolci perecz	757
61. A Laczi-pecsenye	758
62. Miskolcz város 10 kros pénztári utalványa	772
63. Miskolcz város 25 kros pénztári utalványa	773
64. A „Miskolci Értesítő” első számának címlapja 1842-ből	808
65. A máv. üzletvezetőségének palotája	825
66. A tiszai pályaudvar	827
67. A Borsodmegyei takarékpénztár palotája	856
68. Osztrák-Magyar bank és keresk iskola	858
69. Az első magyar általános biztosító r. t. palotája	864
70. A városháza	870
71. A főutca a Korona-szállodával	878
72. A városi közbúgóhid vágócsarnoka és viktornya	883

I. FEJEZET.

MISKOLCZ VÁROS FÖLDRAJZI FEKVÉSÉNEK BEFOLYÁSA FEJLŐDÉSÉRE. MISKOLCZ LÁTKÉPEI A XIX. SZÁZADBÓL. ELEMI CSAPÁSOK. ÁRVIZEK, FELHŐSZAKADÁSOK. AZ 1845. ÉVI NAGY VIZ. AZ 1878. ÉVI ÁRVIZ. A VIHAR ÉS PUSZTÍTÁSAI, AZ EMBER-ÁLDOZATOK, A VAGYONI KÁR, A SEGÉLY, A HELYREÁLLÍTÁSI MUNKÁLATOK, A SZINVA ÉS PECZE SZABÁLYOZÁSA. NAGY SZÁRAZSÁG, FÖLDRENGÉSEK. NAPFOGYATKOZÁS. ÜSTÖKÖS. AZ 1831-IKI KOLERA. AZ 1843-IK ÉVI NAGY TŰZ ÉS PUSZTÍTÁSAI. A SZIVÁRVÁNY ALBUM. MARHAVÉSZ. AZ 1873-ÍK ÉVI KOLERA. TERMÉSZETI TŰNEMÉNYEK.

Miskolcz bájos természeti fekvése, mintha történetének képét is rajzolná elénk. Az Avas hegyről, melynek lábainál terül el a város, — széttekintve, balról a Bükk sötétlő rengetegei aljában Diósgyőr, királyi várának romjaival, a messze századok szenvedéseinek és küzdelmeinek emlékeként áll. A másik oldalon, mint a biztató, reményteljes jövő jelképe, zöld rétek és ringó aranykalászosok között a Sajó ezüst szalagja siet a napsugárözönben uszó rónaság, délibábos, sejtelmes messzeségibe.

A letűnt századok, a létérti küzdelem korszaka voltak, melyben a törökkel való harcaink épügy, mint utóbb a vallási villongások akadályozták városunk felvirágozását, — míg az ujjkor már a feltartóztathatlan haladás, a fejlődés biztató képét tárja elénk.

Történetünk legujabb korszakának is megvoltak a maga nagy csapásai, — minők az 1843-iki nagy tűz és az 1878-iki árviz — s voltak ellenségekkel küzdelmes éveink, az 1848/49-iki szabadságharcz idején; és mégis ezek már nem tartóztathatták fel a fejlődés útját, mert az eddigiek helyén más hatalmas tényezők,

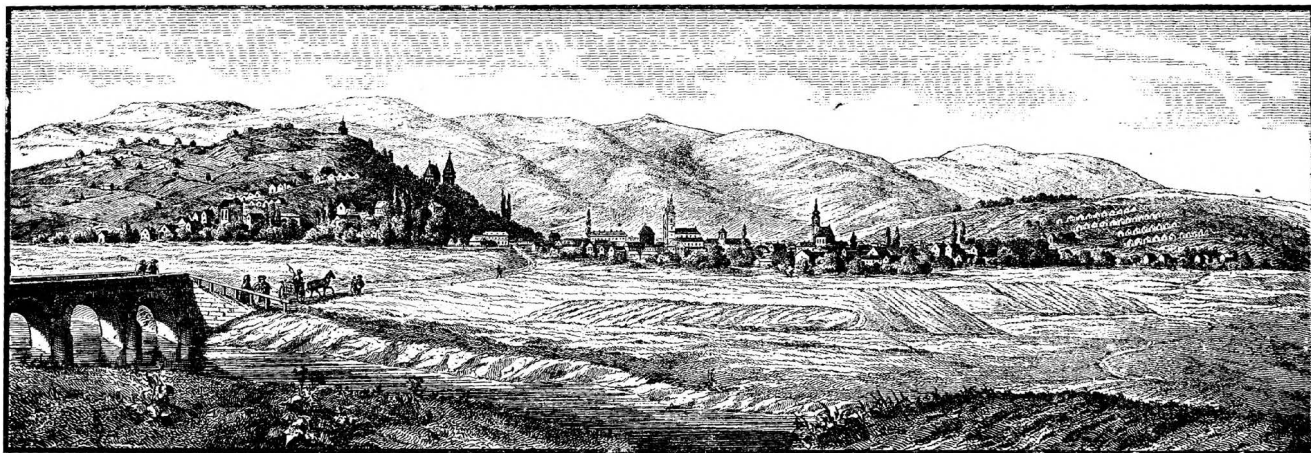
a városok fejlődésében új életet keltő, — ipar, kereskedelem és az ezek alapján keletkezett vagyoni jólét nyomán a közművelődés kezdtek meg alkotó és felemelő munkájukat.

A városok életére és fejlődésére nézve rendkívül befolyással van földrajzi helyzetük és fekvésük. -- Városunkról azt mondja egyik geográfiai írónk: Miskolcz legszebb fekvésű vidéki városaink közé tartozik. Az alföldnek egyik éjszaki öblözetében ott fekszik, hová a tőle éjszakra és északkeletre fekvő hegyeknek völgyei nyílnak. Miskolcz valósággal a hadak útjába esik s ezért neki és vidékének jelentékeny szerepe van hazánk zivataros múltjában. S amint hajdanában érintette a kereskedelem irányvonala, úgy most is érinti az; sőt valóságos vasuti csomóponttá teszi. Hatvan, Diósgyőr, Fülek, Debreczen és Kassa vidékéről találkoznak itt a vasutak, melyek minden irányban elszállítják a termékeny és szerencsésen alkotott tájaknak árucikkait.¹⁾

Szép és szerencsés fekvése azonban városunknak hátrányára is volt, mert míg a kereskedelem egyik főere fut rajta keresztül, addig és talán éppen azért a hadak útjába is esett és minden ellenségünk keresztül ment rajta. De hát a sors ezt is javunkra fordíthatta az újabb időkben, mert mint fontos hadászati és kereskedelmi góczpotot, katonailag is erőssé kellett tenni s az állandóan elhelyezett nagyszámu mindenféle fegyvernembeli katonaság jelentékenyen hozzájárult újabbkori fejlődésünkhöz.

Szép természeti fekvésünk a diósgyőri völgynek a rónaságba való kitorkolásánál, abban a szűk, mély völgyben, melyet az Avas-hegy és Bábonyi-bérc szorítanak össze, állandó veszedelem volt reánk nézve és bizonyára az fog maradni a jövőben is. Mert ez a hely a Bükkben leszakadó nagyobb víztömegek gyors levezetésére, daczára a Szinva és Pecze folyók szabályozásának, ezután sem lesz elégséges. Ennek tudatában kezd most már a város minden irányban a dombokon tovább fejlődni.

¹⁾ Dr. Márki Sándor. A borsodi Bükkhegységben. A magyarországi Kárpátgyesület évkönyve. 1882. 250. l

Varsányi rajza után.

1. MISKOLCZ VÁROS 1853-BAN.

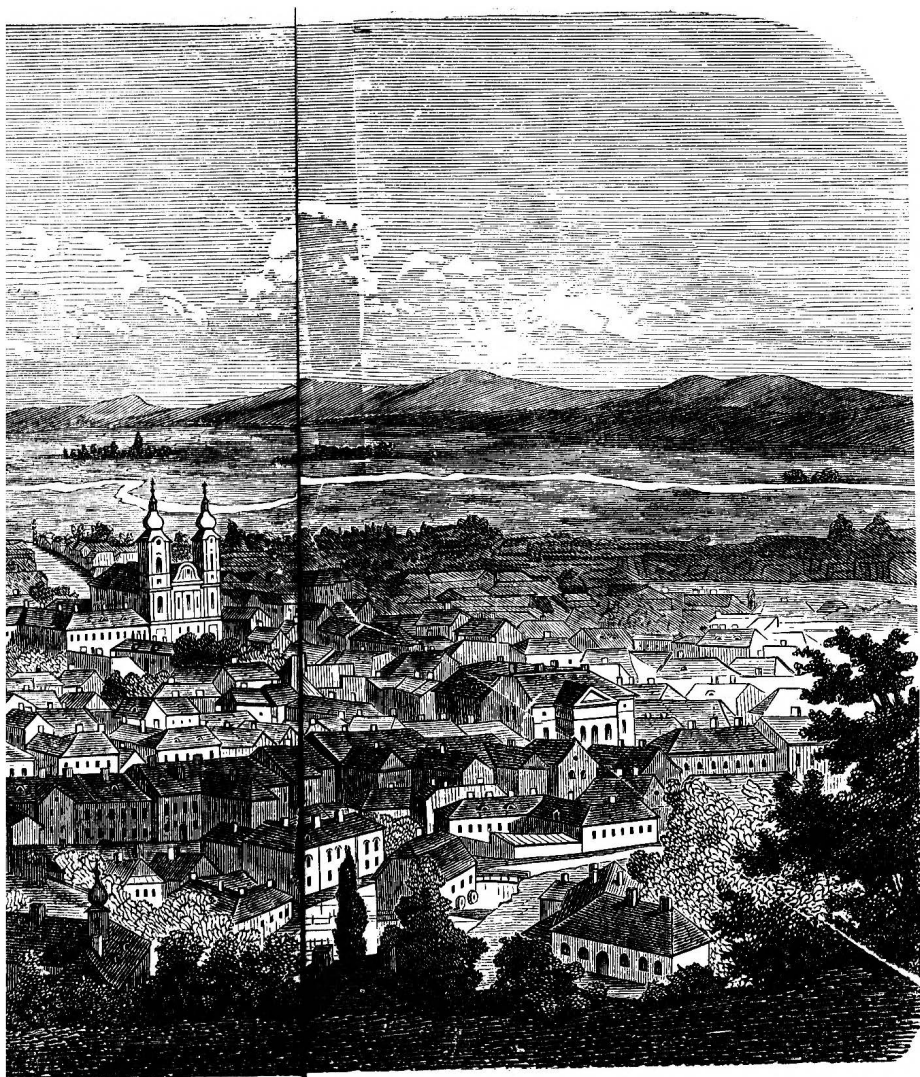
Kubinyi Ferencz és Vahot Imre „Magyarország és Erdély képekben“ czimű műve 112. lapjáról.

A Sajó partról fölvéve.

Rajzolta : Zombori Gusztáv.

2. MISKOLCZ
A „Vasárnap

Az Avas hegyről fölvéve.

VÁROS 1862-BEN.
Ujság" 483. l.-ről.

Előző korszakunk multjának tárgyalásánál láttuk, hogy századokon keresztül számtalanszor ismétlődött meg városunk felett a vizáradás szörnyű csapása, vagyont és emberéletet pusztítva és gyakran hosszú időkre visszavetve fejlődésünk útján. Az utolsó század is bővelkedett e csapásokban s az eddig átélt legnagyobb veszedelmet is az hozta reánk.

Az árvizek és felhőszakadások pusztításait illetőleg már közölt adatainkon felül jegyzőkönyveinkben olvassuk, hogy 1778. jan. 1778. 29-én a megrongált Szinva partok szabályozásához, melyet — úgymond, már a Geometra ur kimért volt, — 130 drb egy-egy öles karó és 8 szekér vessző rendeltetett.

1788-ban, június 29-én pedig a Szinva és Pecze együttes 1788. áradása a hivatalos összeírás szerint 13.156 R. forint kárt tett.

1813 szeptember 13-án nagy rémület volt városunkban. 1813. Az országos esőzések folytán lakosaink anélkül is szorongva látták a szinva árjának folytonos növekedését, míg az említett napon egyszerre az a hír terjedt el, hogy a hámosi tó kiszakadt s annak víztömege közeledik a város felé. Erre irtóztató zavar keletkezett. Az emberek az épületek padlásaira és a Avas hegyre menekültek. Azonban rövid időn kitűnt, hogy az ijedtség alaptalan volt s a kedélyek lassan lecsillapultak.

1823 február 3-án a Szinva kiáradt s nemcsak az utcákat 1823. öntötte el, hanem sok helyen a házakba is behatolt.

1825 nyarán a Pecze három ízben, u. m. június 15-én, július 1825. 9-én és augusztus 6-án áradt ki, temérdek kárt okozva. Az utolsó áradás veszélyét növelte, hogy egyidejűleg a Szinva vize is kilépett medréből.

1827 július 22-én a Pecze újra kiöntött. 1827.

1835 július 20-án d. u. 1 és 2 óra között szörnyű zápor 1835. esvén, a Pecze kiáradt s nemcsak a házakban okozott sok kárt, hanem több hidat is elseper a dühöngő elem.

1837-ben megint a Szinva okozott károkat. 1837.

Az 1845-iki nagy árvizról a következőleg ír egy szemtanú: 1845.

Julius havában ismét gyászos eseményt mért az ég városunkra. 17-én éjjeli esőzés által a Pecze, kivált pedig a Szinva megáradtak. 18-án éjjel sűrűen esvén, a Szinva rendkívüli nagyságra nőtt, városunknak több részeit elönté habjaival, a piacz alsó része a tiszt háztól kezdve, a felső rész a Gombos féle háztól (utóbb dr. Bódogh Albert háza) fogva vízben voltak, a megyeháznak pedig kapujáig jöttek fel a habok, melyek a megyeház és a könyvnyomda melletti közön zuhatagként ömlöttek a Peczébe. A piacon több pinczék, házak megteltek vízzel, a boltokba is becsaptak a hullámok, a Szinva melléki utczái, mint a Püspök, Kandia, Szirma, Belegrád, Urak utczái, a Pap és Vágó malmok tájékai kicsiben Velenczéhez hasonlítanak. Tetemes károkat tett e rendkívüli nagy víztömeg. Számos házak s épületek dültek össze vagy romlottak meg, néhány telkek elszakgattattak, többek vagyonaik estek áldozatul. Városunkban a Szinván egyetlen egy hid sem maradt, a papokmalma mellettinek kőlábát is elsodrá az árvíz; a forgóhidnak egyik íve összeomlott, mely pedig faragott kövekből építve századokat ígért. Többen bizva annak alkotásában, rajta állottak és a romok s habok közt haltak el, nehányan ugyan kiszabadítottak; itt tünt a vész legborzasztóbb alakjában elő, hogy annál nagyszerűbb legyen: az emeletes Bogár háznak Szinva felőli része iszonyu zugás s porfelleg között omlott össze, véle átellenben a Berzy-féle alház is (ennek helyén épült utóbb Debreczeny Dániel háza). De egyebütt is történtek gyászszenetek, a Fáy-malmot ketté szakíták a habok, a körülte volt gátat is elrombolák, az Urak-utczá-

A városunk fekvését feltűntető látképek közül e korszakból ösmere-
tetések a Kubinyi Ferencz és Vahot Imre: Magyarország
és Erdély képekben, Pest 1853. II. k. 112. lap, a Képes Ujság 1859.
21. sz. Hunfalvy János Magyarország és Erdély eredeti képekben,
Darmstadt, 1860. II. k. 193. lap. Zombory Gusztáv által rajzolt
kép. Vasárnapi Ujság 1862. 483. l. Magyarország és a nagyvilág
1865. évf. 9. sz. Az Osztrák-Magyar monarchia írásban és
képben, VI. kötet, Budapest 1900. 217. l. Neográdi Antal rajza s néhány
részletrajz Hány Gyulától.

jának a Légrády ház előtti nagy része az épület egy darabjával együtt elsepertetett, a kőedénygyár törő malmát, telkének mintegy félköblös részével elsodrák a habok s véle állaellenben négy házat udvaraikkal együtt. A vízbe fultak száma mintegy huszra megyen, a kár a városban háromszáz ezer frtra v: cz: a határban pedig felszámíthatatlan; ezen csapás országos volt, de városunkban érte el a netovábbat. Az esőzés csak augusztus 20-dika körül szűnt meg, ily különös időjárás miatt több pinczében víz fakadt; a kutak vizei pedig megromlottak.¹⁾

Berecz Károly a következő évben Miskolczon járván, Uti tárczájában írja, hogy városunkat még mindig a vizár iszonyu pusztításai között találta. Mint írja „a szomorú képet elég híven közölték a lapok, de a veszély s okozott károk nagyságáról csak szemtanu szerezhethet illő fogalmat.“²⁾ Károsultjaink részére országos gyűjtés indított. Ez irányban az akkori Pesti Hírlap buzgólkodott leginkább.

1846 augusztus 10-én este 7—8 óra között egy hirtelen 1846. jött zápor ismét a Peczét árasztotta meg, melynek vize a Palóczy-, akkor Kádas-utczát egész folyammá változtatta, számos házat megrongált s így tetemes károkat okozott.

1853 május 8-án, június 14-én és 17-én a Pecze és Szinva 1853. rendkívül megáradván, az árvíz a város malmát szétrombolta. Felépítése vállalkozóra bízott, ki annak fejében a malmot 15 évre mérsékelt áron bérbe kapta.³⁾

1855 május 19-én hosszas esőzés után a Szinva kiáradt, 1855. augusztus 14-én pedig a Pecze megáradt habjai a Kádas-utczában egy kőépületet ledöntöttek.

¹⁾ Szűcs Sámuel. Naplójegyzetek. Borsod. 1881. 49. sz. és Szatmáry Emil: Borsodi emlék. Regényes történeti rajzok Borsod és Hevesmegyék multjából című, Egerben 1857-ben megjelent emlékkönyve. 91. l.

²⁾ Életképek. 1846. I. 406. l.

³⁾ Jegyzőkönyv. Városi levéltár.

De a legsúlyosabb elemi csapás városunkat egész fennállása óta mégis 1878 augusztus 30. és 31-ike közti éjjelen érte egy felhőszakadás képében, mely a város legnagyobb részének csaknem végpusztulását okozta s emberéletben is oly nagyszámú áldozatot követelt, amely csaknem páratlanul áll a mi éghajlatunk alatt az ily elemi csapások között s felért egy nagyobb csata veszteségeivel.

Már az 1878-iki év telén óriási havazások voltak, amelynek hatása alatt, mintha előre érezte volna a veszedelmet a tanács, január 29-iki ülésében azt a határozatot hozta, hogy olvadás esetén nehogy a Szinva és Pecze kárt tegyenek, a rendőrkapitány utasíttatik, hogy különösen a Forrásvölgyön intézkedjen az árkok kitisztításáról s a medret szűkítő építkezések eltávolításáról.

E rettenetes vihar keletkezésének H o i t s y P á l¹⁾ a következő magyarázatát adja:

Mérsékelt égövek alatt magok a természet erői is sokkal enyhébb tünetményeket hoznak elő, mint a minőket hasonló körülmények között akár a magas sarkokon, akár az egyenlítő közelében észlelni lehet. Ez az egy körülmény magában véve is elég arra, hogy a vész es orkánt, mely Miskolcz s néhány más városaink felett 1878. aug. 30-31 én elvonult, ne tartsuk helyi keletkezésű szélnek, mely vállaira véve a közép tengertől jövő felhőrétegeket, elszállítja azokat oly tájak fölé, hol a hűsebb levegő nagyobb mennyiségben süriti meg páráikat, hogy mint esőcseppek aláhulljanak.

Én legalább, noha sem magát a fürgeteget, sem annak előzményeit figyelemmel kísérnem nem lehetett, az első pillanattól fogva gyanítottam, hogy itt egészen más eredetű és természetű tünetménnyel állunk szemben, mint a minők hazánkat közönségesen meglátogatni szokták. S a következés igazolta ebbeli feltevésemet. Alighogy egy pillantást vettem az egész tünetmény lefolyására, látnom kellett, hogy ez nem közönséges szél-vész vagy zivatar, hanem hogy ez azok közé az aequatoriális tengerekben gyakrabban előforduló ciclonikus fürgetegek közé tartozik, melyeket kiterjedésük nagysága szerint majd orkánoknak, majd meg tornádóknak s trombéknak nevez a tudomány s melyeknek gyűjtő nevét más hiányában én a hazánk némely vidékén divó „v i h a d ó r” szóval iparkodtam kifejezni, noha ez közönségesen „zivatar” helyett használtatik.

A minket meglátogatott vihador északi Afrika fővényes pusztaságain keletkezett.

A vihar középpontja — erősen jelezve a hirtelen leszállott légsúlymérő által — eleintén Szicília tájékán vétetett észre, de már 30-án kora reggel, kerültében felszedve az Atlanti oceán vizeit, Anglia felé tartott s eleinte látszólag Skandinávia, utóbb azonban valósággal Franciaország felé fordult. A La Manche csatornán bősziült erővel dühöngött s kérlelhetetlenül szedte áldozatait. Londonban a légsúlymérő másfél nap alatt majdnem egy egész hüvelyket esett.

¹⁾ Vasárnapi Ujság. 1878. 38. sz. A Miskolczot elpusztított vihador.

A mi magyarországi fellépését illeti, már napok előtt lehetett érezni a készülődő tünemény előhatásait, anélkül mégis, hogy akkor még annak jövőnd hatásáról csak megközelítő képet is szerezhetni valakinek hata'mában állott volna. Így p. o. már augusztus 26., 27., 28-ik napjain nem lehetett behatás nélkül légköriünkre az algiri hőség s a nevezetes légritkulások, melyek annak következtében előállottak. Azonkívül alföldünk egy nagy része maga is mint mel gitó katlan szolgált e napokon a levegőnek s így történt, hogy aug. 27-én alföldünkön a légsúlymérő valamivel alantabb állott, mint a szomszédos területeken, ami azonban 29-ikére már teljesen kiegyenlítődőtt. Ekkor azonban egy új, hatalmasabb centrum képződött tőlünk kelet felé Oroszországban, úgy hogy aug. 29-én voltaképp két centruma volt a legkisebb légnyomásnak, az egyik, mely a középtengertől Valencián át Angolország felé tartott, a másik Kiew és Szt.-Pétervár között. Ez utóbbi helyen 753 milliméterre szállott alá a légsúlymérő higanyoszlopának magassága, míg Valenciában alig haladta meg a 749 millimétert s ugyanekkor nálunk 763 körül ingadozott.

Augusztus 30 án mindkét centrum felénk közeledett, az egyik az észak-kelet felől (jövő) hideg és száraz, a másik langy meleg s vízgőzökkel teljes-teli. Budapest felett csak ez utóbbi huzódott el s hatásaiban sem volt más, mint akár Francia- akár Németországon; előbb egy szélroham, azután kicsin, szélcsend után bőséges csapadék — s végül ismét erős szél, mely azonban nem délnyugatról fujt, mint az első, hanem határozottan északralet felől. S magára hagyatva, bizonynyal a Mátra környékén is legföljebb valamivel nagyobb esőmenynységet juttatott volna a vidéknek, az erdőkkel benőtt hegységek okozta hűsebb lég következtében. Hanem mikorra a nyugat felől jövő vihador a Mátraig ért, akkorára már az északkeletről áramló hideg levegőoszlopot is ott kellett találnia. A vihador érkezésének előpostái már 30-án reggel kezdtek mutatkozni s a légsúlymérő, habár eleintén lassan, tartósan esni kezdett. Reggel 7 órakor 759 milliméteren állott, ugyanezen időben azonban a kelet felől jövő minimum Nagy-Szebenig hatolt, hol a légsúlymérő 758-at mutatott s a szél kelet felől fujdogált.

A két irány a Mátrában csapott egymásra; hogy mind a két irány centruma-e, vagy hogy a nyugotról jövő vihador centrumát a keleti förgeteg széle kapta-e meg, azt elhatározni bajos lenne s az eredményre nézve majdnem mindegy. Az éjszaki szél lehütötte a vihador centrumának összefordított s víz-párákkal rendkívül telített felhőtömegét, úgy, hogy a pára nem maradhatott többé pára, esnie kellett. Esnie kellett pedig rohamosan, mert hisz a felhőréteg nem lassanként hült le, hanem hirtelen, amint a hideg északi széllel érintkezni kezdett.

A vihador úgy látszik, Miskolcznál foszlányokra szakadozott s megtörve az észak-keleti szél ellenállása által, eredeti egységes irányát is elveszítette. Ide mutat legalább az, hogy a következő nap egyes maradványait majd Miskolcztól délnyugatra, majd meg keletre látjuk előtűnni. Így Eger és Ungvár csaknem ugyanazon időben kaptak belőle nagy felhőszakadásokat.

Magának a borzasztó csapásnak mi is részesei voltunk s annak idején leírását is adtuk.¹⁾ Nehogy mégis az átélt szenvedések emléke történetírói tollunkat elfogulttá tegye, annak leírását itten, a csapást magát kikerült egykoru szemtanuk írásai és hivatalos jelentések alapján adjuk.

¹⁾ Szerző. Miskolcz 1878. 76. 78. sz. Árvizi képek és Miskolcz gyásza. 1878. augusztus 31. Emlékkönyv. Miskolcz. Kiadják Szinay és Társa és Forster Rezső. 1879. Szinay István fényképeivel. Miskolcz rémnapjaiban 64—73. l.

Miskolcz gyásza czim alatt emlékkönyv jelent meg a következő évben, melyben Gyöngyösy Sámuel ref. lelkész írja az árvizről:¹⁾

Augusztus harminczadika nem sokat különbözött más nyári napoktól; a megsűrűsödött és villannyal telt levegő tikasztólag hatott a szervezetre, leverőleg a kedélyre; a nagy hőség legfőlebb is erős záporosdó, vagy égi háborura engedett következtetni

Közelgett az éjféli, és tizenegy óra után, mint sülyedő hajóról a vészlövés, eldőrdült a vastag fellegek serkentő ágyuja; tompán morogva, kiterjesztett fekete szárnyakkal közeledett a pusztulás anyaga, — az egymást pillanatonként fölváltó villámok tüzeiben azt lehetne gondolni, hogy az egész légkör meggyuladt.

De égi háborút, fellegek dörgését, villámok lángolását, záporból eredt patakok harsogását gyakran szokták látni s hallani a hegyes vidék lakói; ugyanezért, ha sokan fölriadtak is, ágyukban maradvá, folytatták álmaikat.

A vihar éjféli után elvonult, a morgás elcsendesült, az ég fáklyái kialudtak s csak távoli halványuló fényök vetődött néha-néha vissza a koromsötét égre, mely borzalmasan terült el az alvó város fölött. Az emberek hálát adva Istennek, lenyugodtak ismét. Ki gondolt volna arra, hogy ez az elvonult rettenetes vihar csak előhada, csak szállás-csinálója volt a nyomában közeledő halálnak és pusztulásnak? . . .

A miskolci égiháboru nem volt felhőszakadás, az itt leomló víztömeg, ha szintén utcai patakokat képezett is, vagy a menedékesen fekvő kertekben a szoktnál mélyebb árkokat mosott és növelte a Szinva és Pecze vizét, — rendes lefolyással alig tett volna figyelemre méltatható károkat; de a legnagyobb mérvű felhőszakadás a hegyekben volt, onnan jött a láthatatlan veszély.

Miskolcz ugyanis oly szerencsétlen fekvésű város, hogy ha a közelebb eső apróbb völgynyilasokat nem számítjuk is, három nagyobb völgynek a hegyekből lerohanó vize egyestől határain, melyek ily nagyobb mérvű felhőszakadás idején a Szinva és Pecze árkat azonnal betöltik; sőt mivel a szabályozatlan, jobbra-balra kanyargó medrekben, a szerencsétlen malmok által is feltartóztatva, a tóduló árnak rendes lefolyása nem lehet, — midőn ily roppant tömegű vizek vettettek a városra, nagy hirtelenséggel, minden emberi számítást felülhaladó magasságra emelkedik az áradat s visszatolatva, természetes útját keresve, elborít oly területeket is, melyek különben vízmenteseknek voltak gondolhatók.

Ezeknek a Miskolczon felül levő völgyeknek a hegyekből beléjük omló vize okozta Miskolcznak nem várt veszedelmét.

A város lakói közül kevesen maradtak ébren a vihar elvonulása után; csak itt-ott örködött egy-két aggódó családapa, midőn egy és két óra között a halál és pusztulás anyaga megérkezett. Zugva, bőgve hömpölygött elő a völgyekből a roppant áradat, utjában fölszakgatva a talajt, fölszedvén minden szemetet, szennyes iszap és szemét keverékké sűrűdött; mindjárt a legelső házakat nagy erővel rohanta meg, vagy elsodorta, vagy ledöntötte; bezúzta az ablakokat, kivetette sarkaikból a bezárt ajtókat, menekülésről máshova szó sem lehetett, csak a padlásokra, vagy háztetőkre; szalmaszálhoz kapkodó menekülés volt ez is csupán: a tomboló ár nekidőlt a gyenge alkotmányoknak, feldöntötte, elsodorta a házat is, a tetőt is, a menekülőket is.

A rohanó víztömeg csakhamar a derékhad megérkezése után perczenként fél métert is növekedett. Midőn az első házak lakóinak vészkiáltása keresztül csengett a hullámok moraján, már a távolabbi házak is vízben állottak. Nemsokára irtózatossá zaj vegyült a habok zugásába; menekülők segélykiáltása, fuldoklók halálhőrgése, az oszromolt épületek recsegése, az összedőltek zuhanása, az állatok ordítása.

¹⁾ U. o. 9—49. l.

Midőn a vészharang megkondult, egy még néhány óra előtt virágzó városban 2185 család küzdött a halállal.

Akik elég idejekorán értesültek a veszélyről, gyermekeikkel, féltettebb vagyonuk egy részével a padlásokra menekültek, a gyengébb szerkezetű házak lakói biztosabb közeli helyekre futottak; de ez csak az első pillanatokban volt lehető, mert fél óra múlva, a menekülni akarás egyértelmű volt a bizonyos halállal. A vízár nemcsak a folyam medréből fenyegetett veszéllyel, hanem mindenfelől; semmi számítást, semmi okoskodást nem engedett meg a rettenetes ellenség; aki az utcáról várta a vizet, mielőtt észrevehette volna, bejött a kert felől, betörte az ajtókat, betódult a szobákba, egyet kavarodott a falak között, ledöntötte, rakásra hánnya a butorokat, a könnyebbeket s a nehezebbeket egyaránt s melyekkel az ajtón kiferhetett, rohant velök tovább; ha ki nem férhetett: kitérte a falakat s elvitt mindent, az anya kebléről leszakította a gyermeket, oda vetette egy másik hullámnak, maga tovább futott a jajgaló anyával, betömte a síró anyának is, a síró gyermeknek is a száját sűrű, iszapos vízzel... azután többé nem jaggattak; amiket ott hagyott a szobában, szétrombolta, összetörte, behánnya iszappal. Akik a szobába szorultak és el nem sodortattak, vagy a gerendákba, ablakrostélyokba, ajtókra kapaszkodtak s itt függve halálos félelmek között töltötték keresztül a borzasztó éjszakát. Sokan csak akkor vették észre a veszedelmet, mikor a víz ágyaikat felemelte s belőle őket kifordította.

Ezekhez képzeljük oda a koromsötétséget, mely az eget borította, a sötétséget, mely a házakban borongott; mert a legtöbb helyen még arra sem érték rá, hogy világot gyújtsanak, vagy ha gyújtottak, a víz csakhamar kioltotta: — előttünk lesz a borzasztó éjszaka, melyben semmit sem látva, ezrek küzdenek a halállal.

Mentésről épen a legveszélyesebb helyeken szó sem lehetett; az éjszaka eltakarta mindent; a vízmentes helyek lakói csak azon pokoli zajt hallották, mely az ítélet napját juttatá eszökbe, nem láttak egyebet a rettenetes sötétségnél és a rohanó tengernél; melyhez közelíteni sem lehetett, melynek minden emberi számítást felülhaladó hirtelen növekedése visszatartotta a legbátrabbakat is.

Rettenetes várakozás míg megvirrad!

Megvirrad? Talán jobb volna, ha sohasem virradna meg, — gondolták sokan — mit fogunk látni, ha megvirrad?

És e félelem nem volt indokolatlan; a legmerészebb fantázia sem képes oly képet teremteni, aminőt a valóság augusztus 31-én felmutatott. Azt lefényképezni, elbeszélni, leírni nem lehet; arról fogalmat csak az szerezhett magának, aki e reggelen Miskolcz utcáit végig járta.

Ha lehet szerencse a szerencsétlenségben, úgy Miskolcznak egyetlen szerencséje az volt, hogy az ár amily hirtelenséggel emelkedett, ép oly hirtelenséggel kezdett apadni is, ami felhőszakadásoknál nagyon természetes; mert ha a víz még csak egy lábnyira emelkedik, vagy egy-két óráig tovább tartja fönn magát, a városnak legnagyobb része teljesen megsemmisül; a piac-utcának legszebb emeletes házai romokban hevernek; a halottak száma megsokszorozódik, mert számtalanok voltak, kik menekülő helyeiken az ár által már egész a padlásig toltattak, s csak annyi hézaguk maradt, hogy szájukat föltartva vehettek lélegzetet; sok helyen csak pár hüvelyknyi emelkedés a halottak országát gazdagította volna.

Amennyiben Miskolczot a Szinva vize két, a Pecze is kiáradván — három részre osztja, miután egy-kettő kivételével minden hid elsodortatott, a város egyik oldala lakóinak, más oldaliakról mindaddig nem lehetett tudomást szerezni, míg a forgóhid egyik megmaradt részén keresztül nem lehetett jutni; — addig a romlás egész képe fel nem tárulhatott, a rettenetes panorámának csak egyes darabjai voltak szemlélhetők! Ezek is elég borzasztók voltak arra, hogy a ki látta, el ne felejtse soha!

Romok, pusztulás és halál látható itt mindenütt!

Az ég fáklyái többé nem lángolnak, de fájdalomban égnek a megrabolt szívek; az áradat pusztító derékhada elvonult, medrébe szorult a romboló elem, csak itt-ott hagyva

egyes tavakat, — de tengerré nőnek a könnyek, melyek évtizedek szorgalmának dőledékire hullanak; emberbaráti kezek még itt-ott a dűledező házak padlásaira, tetőire, vagy a kéményekbe menekült szerencsétlenek megmentésével foglalkoznak, — de már a segélyért esdők rémes sikoltása, a fuldoklók hörgése többé nem hallatszik; ott feküsznek megdermedve már sokan a víz partjain; zuzódások piroslanak, sebek tátonganak testeiken; de ők a fájdalmat többé nem érzik, alusznak csendesen, segélyre többé szükségök nincs; de jönnek az élők, félíg már meghalt emberek, halvány arcaikról látható, hogy egy borzasztó éjszaka halálfelelmeit állották ki, most ezek jajgatnak, ezek sikoltanak, jajgatások megráz minden érző kebelt; — egyikben jó szülőjét ismeri fel a csodálatosan megmenekült gyermek, másikkban gyermekét a szüle; itt testvér kesereg, amott barát zokog egy-egy élettelen tömeg fölött.

Tüvestől kitépett óriás jegenyék, százados fűzfák halmazai, elpusztított virág- és gyümölcsös kertek romjai fölött, összedőlt házak, szétrombolt kerítések közé jutunk s nem tudjuk, hol volt a ház, hol az utca; félmeztelen, átázott, didergő emberek cipelik iszapos rongyaikat száraz helyekre, összetört butorok egyes darabjait huzgálják, hányják ide s tova.

Itt betekintünk egy ablakon, hol többen csoportosulnak; öt hulla mered ránk az iszaptól; amott hét, itt három, amott hat, itt egy házból, melyben hét családtag lakott, csak egy szoba padozata maradt meg, lakóiból egy se menekült; itt egy mosóteknőben négy gyermek hullája fekszik; amott, azt mondják, a rombadőlt ház alatt hatan alusznak az örök álmot. Urak és úrnők, kiket álmaikban lepott meg a veszély s butoraiak tetején, ajtóikon, vagy ablakaik vasába kapaszkodva maradtak meg, átázott iszapos alsó ruháikban, sokszor még egy alsó szoknyát is nélkülözve, várnak ismerőseiktől egy darabka száraz ruhát, hogy megmozdulhassanak; elsodorva, összerombolva, beiszapolva mindenök. Ha egy darabka száraz öltönyt kaptak, hozzákezdenek a munkához, az iszaptól előszedni, a mi előszedhető. Minden egy felismerhetetlen keverék; bárszony, selyem, vagy közönséges kelme-e az, ami előkerül, föl nem ismerhető; miként a halálban egyenlővé lesz mindenki, porrá és hamuvá: a vízáradat iszapá gyúr mindent. A gazdag az iszapban keresi aranyát, ezüstjét és bárszonyát; a szegény is ott keresi ócska rongyait.

Rettenetes egyenlőség!

A város főutcájára majdnem a legborzasztóbb képet mutatja. A szép akác-ültetvények nagy része az iszapba hajtotta lombos zöld fejét, némely része egészen letörve, hejjától meghántva, összehasgatva, koronája széttépve egy-egy meztelen karóvá változott; az erős, kockaköves burkolatokat helyenkint fölszaggatta az áradat, hogy a másik helyen torlaszokat emeljen belőle; a legszebb emeletes házak előtt 5–6 méternyi szélességű mély árkokat mosott, hogy a kereskedéskbe napokon keresztül csak apró hidakon lehetett bejutni; a pinczék mind színig telvék vízzel, melyekben, mint raktárakban, a kereskedőknek ezreket érő áruik lettek semmivé.

Egyes boltokat teljesen tönkre tett a betódult áradat, némely kereskedések egészen ki vannak seprve, másikkban sok ezreket érő kelmék hevernek felismerhetetlen halomban az iszap között; az utca egész hosszában telve van össze-visszahányt ládákkal, bőröndökkel, kalapokkal főkötőkkel, csipkével, számtalan nemű árucikkkel; az iszapborított zűrből emberek futkosnak átázott sáros ruháikban, mezitláb; jajgatás mindenütt, egyik a vagyonát, másik családja tagjait keresi.

Rettentő kép! Egy pokoli zibvásár rongyokból, iszapos, ócska tárgyakból, melyek még néhány óra előtt mind újak voltak.

Rémítő iparkiallítása a rombolásnak a romok között!

A vízzel telt pinczék bolthajtásai megrepedezve, leomlással fenyegetik a házat; ezernyi munkás kezekre volna szükség, hogy a víz kimeríthetessék; most nincs segítő kéz! A munka is megünnepli a romlás nagy ünnepét; most bámul mindenki, ilyen képeket csak századonként lehet látni. Ha valaki dolgozni akarna, felhasználja a közönséget, egy napszám 2, 3, sőt 5 forintot is kér egy napra.

A szegénység meg akarja rabolni a nyomort! De a rombolásnak irtozatosságban legnagyobb képét tárják fel a torlaszok a Szinva és Pecze merészebb kanyarulatainál,

hidaknál és malmoknál; sőt egyes kertekben is, számszerint mintegy huszonegy. Ezek a torlaszok emeletes házak magasságában és terjedelmében borzasztó látványt nyújtanak. Széttépett kerítések, elsodort, összerombolt háztetők, deréknyi vastagságu gerendák, drága és hitvány butorok, bölcsök, ketreczek, szekerek, gazdasági és iparczikkek roncsai, emberi és állati hullák hevernek itt borzasztó keverékben összetömve, egybeállítva, oly szilárdul, hogy ezeknek előállítására emberi erő hetek leforgása alatt is képtelen lett volna. Ilyeneket korom sötétségben egy pár óra alatt előteremteni csak a pusztulás anyaga utász-ezredeinek torlaszkészítői lehettek képesek! . . .

Ezalatt a rendőrség is megkezdte működését; egészségügyi tekinteteknél fogva első figyelmét a szerteszét heverő emberi hullák összehordatására fordítván. Az északi oldalon fölszedett holttestek a város majorjának tágas udvarára, a déli oldal halottjai a városon kívül eső kálvária-épülethez, egy rész pedig az izraelita kórházhoz szállítottak; mely helyeken a hullák sorba rakatván, felismerhetős végett közszemlére tették ki, a felismertek neveik egy papírszeletre följegyeztetvén, és a papírszeletek lábujjaik közé helyeztettek.

Szívszagató látvány volt ez, érező emberi szívvvel nem lehetett e helyeken sokáig időzni.

De nemcsak a bus halál-tanyákon volt ily szívrázó látomány; az utcákon bár merre járt-kelt az ember, mindenütt hasonló jelenetekkel találkozott: itt egy-egy katonát hoznak vállaikon társaik, akik részint meglepetve az ár által, menekülni már nem voltak képesek, részint embertársaik mentése közben sodortattak el; — amott egy szekér, melynek hirtelenében összeszegezett deszkaoldalai vannak, egy rakás egymásra hányt ember- s gyermekhullát viszen, legfelül egy kis gyermek látható, megmeredt kezecskéi ki vannak terjesztve.

Ilyeneket láttunk Miskolcz vészborított utcáin mindenütt 1878. aug. 31-én. A Megyesalja, Gero-utca, Urak-utcája, Toronyalja, Piacz-, Kenő- és Sánczpart-utcák, Szirma-utca, Gordon, Belgrád, Tóth-utca, Peczeköz, Kis- és Nagy-Hunyad, valamint a major és több utcák alantabb fekvő részein mindenütt a halál, inség és pusztulás látható! Rombadőlt, vagy rögtöni leomlással fenyegető házak között félmeztelen, átázott, vagy iszappal bekevert emberek, gyermekek jajgatnak tönkretett ruhácskáik, élelmiszereik ingóságai felismerhetetlen iszapkeverékei között! . . .

És a vizállás magasságának vonalairól láthatjuk, hogy mily irtózatoss katasztrófán mehettek keresztül azon házak lakói, melyekben a vizállás meghaladta az ajtókat, ablakok felső részeit, színlelt az eresszel, vagy azon is felülemelkedett. Hogy lehetett az oly helyekről menekülni, hol a viz 5 - 6 méter magasságig is fölemelkedett a meder fölött? Itt minden családnak ama 2185 közül egy-egy saját borzasztó rémtörténete volt; szomorú dráma azokra nézve, akik elvesztek.

Hogy az olvasónak legalább hozzávetőleges fogalma lehessen a vész nagyságáról, ide jegyzem azon adatokat, melyek a károk összeírásával megbízott 12 rendbeli küldöttség munkálataiból állítottak egybe:

Ez adatok szerint a leomlott, vagy megrongált házak száma 2185. Ezek közül még lakható 1457, lakhatatlan 698, emberi élet a városi orvosok összeszámitása szerint áldozatul esett 260; mely szám azonban szaporodni fog, mert sokak hollétéről még nincs semmi tudomás.

A károk következő összegeket tüntetnek föl: a) épületekben 471,849 frt; b) ingóságokban 508,341 frt; c) áruokban és állatokban 759,581 frt. Összesen egymillió 739,771 frt. Álatokban elveszett 19 ló, 65 ökör, 36 tehén, 216 sertés, 57 juh és több száz apró marha.

Több évtized szorgalmának gyűjtelékeit képviselték ezen óriási összegek, melyek két-három óra alatt megsemmisültek, bár az Istenben vetett bizodalommal párosult akarat és tetterő a romokat még felépítheti; új virágzást teremt a pusztaság fölött, de ezt a rombolást ez az emberi nyom nem fogja kiheverni, nem fogja elfelejteni.

Az egyes részletek nem ronthatják le, sőt csak növelhetik az általános kép megdöbbentő hatását.

Az iskola szomszédságában a 815. sz. ház egy részét elszakította, másrészét teljesen rombadöntötte az áradat, lakói elég korán menekültek; de egy ismeretlen öreg asszony

nem volt látható sehol, ez bizonyosan az összedőlt ház romjai alatt lesz, gondolták sokan. A szomszédban lakó Kecskés Andrásné keresgette sirva 26 éves beteges fiát, meg is találta a vánkost, melyen a vész éjszakáján feküdt, de a romokat nem volt kinek szétbontani, egy hét mulva került rá a sor; ekkor megtalálták az öreg asszonyt teljesen összezsuzva, nagymérvű feloszlásnak indulva, de kezében ekkor is görcsösen szoritotta pénzceskékét, mely krajczárokból két forintot tett, alig tudták tőle elvenni; szegény, a piacon árulgatott, ez a két forint volt üzleti tőkéje, magával akarta vinni a halálba is; de a szomszéd fia nem volt a romok között, elvitte az ár, ki tudja, hol ásták meg sírját!

Özv. Katona Józsefné a 810. sz. háznál, a szobában találtatott megfulva, 17 éves szép leánykáját, Zsuzsikát az alsó Szirma-utczában egy kertben találták meg az iszap között. Hogy váltak el egymástól, nem tudja senki!

A 802. számú háznál a Sebenyi-család lakott. Sebenyi Sámuel és neje, özv. Sebenyi József testvérével és két gyermekével, eltűntek mindnyájan; míg az összedőlt ház szét nem szedették, hihető volt, hogy a romok között lesznek eltemetve; szédszedték a romokat, nem volt alattok senki! Rólok csak a sötét éj és a harsogó folyam tudna valamit mondani.

Varga Lajos családja a 801. sz. házból a padláson keresztül a szomszéd ház tetejére menekült, ő maga szegény világtalan lévén, menekülni nem tudott, bevárta a halált ágyában fekvé csendesesen; s a habok zugó szárnyain lelke oda emelkedett, a hol örök világosság fényeskedik neki!

Milecz Pál nevével és egy kis gyermekével lett a vész áldozatává a 798. sz. háznál; két gyermeke úgy maradt meg, hogy az asztalt, melyre menekültek, a padlásig emelte az ár és fel nem döntötte; hanem midőn leapadt, szépen visszahelyezte a talajra; e két gyermek beszéli a szivetrázó epizódot szüleiéről, midőn azok összeölelközve bucsuztak egymástól, azután nagy kinok között megfultak.

A 707. sz. házról csak az emlékezet beszél, a tűzhely romjai, az itt-ott látható alapkövek, a konyha téglaburkolata mutatják csak, hogy itt is ház volt valaha, melyben emberek laktak; a Szinváparton szegletház volt ez, legnagyobb erejével dőlt neki az áradat, elsodorta, mint egy porszemet; a víz locsog-pocsog a ház helyén, mintha beszélni akarna az elmúlt éj borzalmairól, mert arról itt egy hang sem tud szólni! . . . A háztulajdonos Kázmárki István, neje és egy 20 éves leánya; lakói özv. Weisz Jakabné 30 éves fiával, 20 éves leányával és egy nőcseléddelel mind a vész áldozataivá lőnek. A vész által otthagytott romok között még azon napon megtaláltatott a Kázmárki Julianna hullája, három nap mulva a családfőé, a többiről nem jött hír, oda vannak; hulláikat a habok tombolva sodorták tova!

Az 1215. sz. háztól Klein izraelita nője, kis fia a pesztonkával elsodortattak, ő maga egy szegen tartotta fel magát s a legborzasztóbb halálküzdemele után megmenekült.

Az 1216. sz. háznál Simon Jánosnak két kis leánya fült meg, az édes anya ágyában fekvé várta a halált, de a kavargó víz meghagyta életét a nyoszolyában.

Ugyanezen háznál Vincze Károlyt, nejét, anyósát és leányát elragadta a víz a rombadőlt falak közül, ezek oda is veszték, maga a családfő aként menekült, hogy midőn a sebes ár tova sodorta, a malomhidnál egy ablakrostba kapaszkodott, s ott tartotta fel magát, míg az ár elvonult.

Az 1226. sz. háznál Glatter szülésznő, férjével és serdülő leánykájával, midőn már minden rombadőlt s futni biztos helyre nem lehetett, a háztetőre menekültek. Az áradat folytonosan birkozott a háztetővel, recsegett, ropogott a gyenge alkotvány, most egy erős hullám csap el felette, s midőn az elvonult, a leányka többé nincs a háztetőn; a szülők nagy rettegés között megmenekültek.

Gero-utczában az 1134. sz. háznál Szántai Józsefnét három gyermekével a szobából ragadta ki az ár; maga a férj a gerendába kapaszkodva, esülgve tartotta fel magát; vele együtt két gyermeke is megmaradt.

Ugyanezen háztól Gyüklérvágónét gyermekével elsodorta a víz, a gyermek elveszett, ő maga egy lámpaoszlopon menekült.

A kétvízköz útcaában 1177. sz. háznál Demeter Ferencz nejjével, három gyermekével a háztetőre menekült, de az nem nyújtott többé biztos menhelyet, felcsapott rá az ár s vitte magával mint egy könnyű csolnakot; a halál áldozatul szemelte mindnyájukat, hideg karjaival elszakítja szüleitől a gyermeket, azután behajítja a szüléket is az áradatba; ezeket szabadító kezek megmenyítették, de a kiállott borzasztó tusában az apa férfiú ereje megtörtött, néhány nap múlva gyermekei után költözött, életben csak az édesanya maradt, hogy legyen kinek siratni az elhúyt kedveseket.

Az 1164. sz. háznál Kunda András asztalos az ijedség miatt halt meg.

Az 1321. sz. háznak is csak a telke maradt, lebontotta, szétszedte s elragadta az ár, lakói Tóth István nejjével, négy gyermekével a hullámok között találták sirjokat.

Az 1145. sz. ház romban hever, lakói nem láthatók sehol. Szétbontják a dőledékeket s szivrázó látvány tárul föl a jelenlevők előtt. Kerégyártó József iparos, neje, Julianna és Erzsébet leányai ott fekszenek. Kezükbé görcsösen szorítva az imakönyvet. Szegények imádkoztak, imádkozva haltak meg, mert a haragvó Isten az imádságot sem hallgatja meg! Négy nagy fekete koporsót vitt két kocsi az avasi sírkertbe, most ott pihennek együtt csöndesen.

Most ismét egy rémtörténetekben gazdag hely tárul föl előttünk, az u. n. „Pálinka-piac”. Itt a szabó ipartársulat áruló helyisége alatt két pinczelakás van, melyben tizenhárman laktak. E lakók közül egyet sem látott senkisé! A pinczelakások szinig telvék vízzel. A víz kimerése megkezdett; a mint a lejáró lépcsőzet megszabadult az idegen elemtől, egy borzasztó halálszat következett. A bentlevő hullák egyenként jöttek elé, hogy szabadra, azután a sirba jussanak. Tizenkettőt huzgáltak elő egymásután; a tizenharmadik bizonyosan megmenekült. Az sem menekült meg. Egy hét múlva, midőn a pinczehelyiségek kitisztítottak, egy asztal alá szorulva találták meg a tizenharmadikat.

Kaffermann egész családjával, neje és hat gyermekével pinczelakásában odaveszett; magát ágyában fekvé találták meg. Ezekről is csak az emlékezet beszél!

A Forgó hidnál történt, hogy egy izraelita sipkás Berger leánya menekülni akarván, midőn az ár által elsodortatott, a „Debreczeny-ház” csatornájának lenyuló csövében az emeletig kúszott, hol a kinyitott ablakon behuzatván, szerencsésen megmenekült.

Ifju Godwald Sámuel az 1855. sz. háztól berendelték ezredéhez s a távoli csatatéren kitéve a halálnak, hű neje és két gyermeke életéért imádkoztak, olvasván az órákat, midőn majd ismét visszatér; ki hitte volna, hogy a csöndesen alvó városban nagyobb aratása leend a halálnak, mint a csatatéren? . . . Ott a jó apa megmaradt, itt egész családja megsemmisült. A magára hagyott nő férje távoztával testvérét vette magához Szikszórói, evvel és egy inassal hatan alkottak egy családot. Midőn a vész megjött, idősb Godwaldné már nagy vízben gázolva ment hozzájuk felköltetni őket, de többé senkit sem láttak közülök; mielőtt menekülhettek volna, a gyenge falak átáztak, a ház nagy recsegéssel rombadőlt, odatemetve mindnyájokat. Az öreg Godwaldnét az izraelita kórháznál, négyet a Molnár Elek kertjében, ifju Godwaldné testvérjét pedig az elsodort tető fái alatt agyonnyomva egy kertben találták meg.

Egy öreg 85 éves nő, Gabuláné, ki mint gyógyító nő volt ismeretes, lakásából menekülni nem tudván, házával együtt elsodortatott a hullámok által.

Kovács Sámuel talyigás szőlőjében volt; neje és gyermeke minden segítség nélkül egyedül voltak a vész óráiban. Midőn a férj reggel meghallotta a romlást, és sietett a városba családja sorsát megtudandó, házának csak helyét találta; nejének és két gyermekének még hulláját sem temethette el, ki tudja hol, merre temethették el a boldogtalanokat? . . .

A kis-hunyad-utca kívülől nyugodt, vészmentes tekintetű; de a Pecze hátnál támadta meg, és majd minden alantasan fekvő háznál ott hagyta a rombolás nyomát.

Tatár Béla ügyvéd két kedves leányával csak a butorok tetején menti meg életét; özvegy Vitányi Jóséfné asszony míg gyermekeivel menekül, édes atya, Miskolcz társadalmi és egyházi életének s a megyének is egykor első és közösen becsült bajnoka, most szélhűdés folytán egy élő halott, menekülni nem lévén képes, halálát a hullámok között ágyában találja.

E hely szomszédságában három épület dőlt romba. Ezek egyikében Steiner Mór pinczer nevével, öt gyermekével és két kávé leánnyal fultak meg.

A legszerencsétlenebb fekvésű kórházhoz, a klastrom, a polgári iskola és a czikó-utca felől egyszerre nyomultak a hullámok, és néhány pillanat alatt 8-9 lábnyi magasságban borították el a 112 beteggel telt épületet.

Valóban igen nagy volt itt a veszedelem! De a gondnok által elég ideje korán felébresztettek a betegek, s ezek részint az ablakpárkányokra kapaszkodva, részint ágyaikon a víz színén úszkálva, egyetlen kis hűlye leánykán kívül nem menekültek.

A régi, u. n. vereshidnél mindjárt a szögleten, Klein Jakab korcsmáros családjával megmenekült a vész elől; de egy hét éves unokája alva maradt az ágyon. Ez a gyermek, midőn felébredt, menekülni kezdett. Úszott a hogy tudott, majd egy a víz által megmentésére odahajtott ajtón a Széchenyi-utca felé, a Hollner vendéglőjébe menekült, hol segélykiáltásait meghallották és biztosnak látszó menhelyre vitték. De midőn az áradat itt is rémitő mérvben növekedett, és a háznépnek a padlásra kellett menekülni, a szegény megmentett fiút ott feledték a szobában! Midőn eszükbe jutott, már akkor érette menni nem lehetett; mindenki azt hitte, hogy elveszett; de a gyermeket édesen aludva találták meg reggel azon az ágyon, melyre menekülési fáradalmai után lenyugodott.

A Petrin József lakatos házáat lerombolta, elsodorta a víz, egy fia a hullámokban találta sirját.

Lakója Deutsch Ignác szabó, nevével és három gyermekével szintén elsodortott. Ő maga egy szétrombolt kapu megmaradt oszlopába kapaszkodott, neje pedig egy kerítésbe ölelkezve maradtak meg; de a gyermekek elvesztek; egy fia V. gimnáziumot végzett tanuló, kissé hebegő, de szorgalmas, szüleitől búcsúzza halt meg testvéreivel.

Balkovics Pál egyike azoknak, kik a borzalmak e rémes éjénél elkövetett nemeslelkűségökért megérdemlik, hogy nevök az utókornak adassék át. Ez az ember, egyszerű polgár, iparos, köteleket bocsátott a vízbe lámpással ellátva és 28 életet mentett meg.

Meg kell emlékeznünk oly sok szerencsétlenség közötti védőinkről, derék tűzoltóinkról is, kik e rémteljes éjjelen bezonyították azt, hogy nemcsak a tűzben, de a vízben is képesek segíteni!

A tűzoltók parancsnoka, főpolgármesterünk maga 3 emberéletet mentett meg, Braun Gyula 15, Vithen Károly 4, Engelhardt Jakab 5, Hoffmann József 4, Frieber Lipót 4, Szombaty József 3, Szűcs Gyula 3, Fözy Bertalan 3, Szélig Antal 3, Waechsler M. Vilmos 2, Paulikovics Gyula 2, Horváth László 1, Pick Jakab 1 emberélettel ajándékozták meg szerencsétlen városunkat, midőn ezeket megmentették; hiszen ugyis elég áldozatot vitt magával a felbőszült elem, kik szennyes habjaiban léltek szomorú halálukat.

Dick festésznek három gyermeke és szolgálja veszték el, kiket föl sem találtak; ő maga és neje szerencsésen megmenekültek.

Oppelt cs. k. főhadnagy a zúgó árban jegyese megmentésére akarván sietni, a legnagyobb vésszel ment szembe, és áldozatul esett, itt hagyva bús aráját!

Bárkányné urnő három gyermekét akarta megmenteni, de nem lehetett, a legkisebbet nyakába ültette, a két nagyobb derekába kapaszkodott, s ő maga velök egy üveges ajtóban keresett menedékhelyet: de az ár az ajtónak majdnem tetejét érte el, — a legkisebb gyermek életben maradt, de a más kettő már csak hideg karokkal ölelte át; s e merev karokat még a halálban is alig lehetett róla lefejtetni.

Sokat szenvedtek, és többen estek áldozatul e szerencsétlenségben mind a serezzred-beli katonák, mind a honvédek közül. A 48-dik honvéd zászlóalj legénysége és tisztikara egy része is veszélyben forgott. A legénységet a Színva partjához közel fekvő laktanyában lepte meg a rohanó áradat, és az ablakokon kiugrálva, már csak fegyvereiknél fogva menthették meg egymást. De alig menekültek meg a veszélyből, midőn lélekrazó segélykiáltást hallanak; özvegy Kronovicz Lipótné öt gyermekével, s a nála szállva levő férfiú nevével, hét gyermekével, tehát tizenötön hangoztatják zsvizsgagató vészkiáltásokat, már a halállal küzdve segélyért esednek. Az ár rohan, szembeszállani vele életáldozás; de honvédek közül öt altiszt, neki rohan e halálnak, és a szerencsétleneket megmentik.

Jamrik Pál nejével, öt gyermekével már a romba dőlt ház falai között várják a rettenetes halált, de jönnek ezen önfeláldozó honvédek, és megmentik őket, valamint Zsóry Dánielt nejével, egy gyermekével és cselédjével együtt!

Ha fájdalunk bükönyjei hullottak, midőn olvastuk a „Miskolcz gyásza” rémtörténeteit; most örömkönyveknek kell omlani, ha látjuk megjelenni a szeretet angyalait a romok között, biztatva, bátorítva a csüggedőket, hozván magukkal bőven kenyeret az éhezőknek, ruhát a mezteleneknek, pénzt a hajlék nélkül maradtaknak.

Isten küldöttéi mentő csolnakokkal a hajótöröttek megszabadítására!

Elsőnek jó mindjárt, ki első mindenütt, maga a király és felséges neje! magán-pénztárából tetemes összeggel személyesen küldi le szárnységét mindjárt a vész után, azonnal szétosztatja a segélyt, tudván, hogy kétszer ad, a ki jókor ad.

Báró Wenckheim Béla, a vész nagyságáról és a segélynyújtás eszközeiről tájékozást szerzendő, városunkban időzött, biztatva és vigasztalva a csüggedőket.

Samassa József, egri érsök rögtön a vész után nagylelkű adományával siet segíteni.

Közelből is azonnal özönlik a segély mindenfelől. Derék főispánunk B. Vay Béla és Melczér Gyula nemeskeblű fiai Borsodnak, alig várják, hogy a kenyerek kiszűljenek, azonnal szekerekkel hozatják az élelmi szereket, utánuk saját költségükre fogadott 50 60 emberrel fölkeresik a szegényebb városrészeket és személyesen osztják az élelmet, munkába állítják a napszámosokat!

A helyben állomásozó ezred legénysége előbb összeszedi halottjait, azután a nagylelkű tábornok B. Buol Konstantin, és Pechio lovag ezredes rendelkezések folytán, a legnehezebb munkákba állanak; a megye kormányzó, főispánja és Bay Bertalan alispán százával rendelik be naponként a szekeres és kézmunka-erőket a megye községeiből. Dobsina saját költségére 60 bányamunkást küld szerszámokkal is ellátva nyolcz napra. S.-A.-Ujhelyből 20 önkéntes tűzoltó jön a városi főjegyző vezetése alatt, páratlan szerkezetű szivattyúkkal. Budapest 40, Kassa 20 rendőrt küld.

Ezalatt a városi képviselőteljhatalommal felruházva, megválasztja a vészbizottságot, mely albizottságokra oszolva, kezébe veszi a romok eltakarításának nagy munkáját. Derék polgármesterünk Soltész Nagy Kálmán férfias erővel áll a dolgok élére, a nagy műszétágazó szálait kezében összpontosítja és kiosztja mindenki számára a munkakört.

A vészbizottság egészségügyi alosztálya Bódogh Albert megyei főorvossal élén, Kun Tamás és Ixel Soma városi orvosok segédlete mellett a hullák összehordatásában és eltakarításában fáradoznak; az építészeti szakosztály Czako Lajos királyi mérnök elnökelete alatt Getto Gyula és ifju Kotz József m. kir. mérnökökkel az ideiglenes hidak helyreállításával, új hidakhoz tervek készítésével, a közlekedési vonalak rendbehozásával foglalkoznak. Az élelmezési bizottság egy része elfogadja és jegyzőkönyvezi, más része a napokon keresztül százanként jelentkező éhezők között kiosztja a beérkezett élelmiszereket.

A torlaszok munkás kezeitől hemzsegnének. Itt magának a fáradhatatlan tábornoknak felügyelete alatt, amott az ezredes vezetése mellett, itt országgyűlési buzgó képviselőnk Horváth Lajos, amott városunk főkapitánya, Mihalovits Sándor és a többiek lelkes buzdításai mellett katonák és vidéki napszámosok bontogatják az erősen összevert barrikádokat.

Itt a szivattyúgépek egyhangú keleplése mellett ürülnek a szinig telt pinczék; amott felgyűrűközött napszámosok vedrekkel, rocskákkel, kupákkal öntözik ki a betolult vizet és sűrű iszapot.

Minden boltban sürgés, forgás; a beiszapolt árucikkek előbb halomban állanak a járdákon, majd tömegekben tovaszállítatnak; itt az utcák iszapjában százak és százak keresik elsodort vagyonuk maradványait; amott száz meg száz munkás kezek bontogatják a romokat, szedik elő a hullákat és megmenthető ingóságokat.

Szekeres és gyalog munkácrok hemzsegetve tartják tovább a méternyi magasságú iszapot; térdig, kötőkördéig vízben, sárban tisztogatják a folyam beiszapolt medreit a katonák és dobsinaiak, hordják rakásokra a feltépett burkolatokat.

A Szinva és Pecze medre egy óriási teknővé változik, melyben százak, ezrekmoso-

gatják tisztára beiszapolt ruhaneműiket. A Sajó partja is megnépesül; mintha egy új telepítvény üttött volna rajta tanyát; a kereskedők áázott beiszapolt kelméiket itt mosatják tisztára, s a szántóföldeken kitegetve szárítgatják; némelyek vásárt ütnék az országot mellett, és olcsó árakon adják el értéket vesztett áruikat.

Az utcák iszapja napról-napra kevesbedik, a főutcán mosott óriási árkok naponként tünedeznek; száz meg száz munkás kezek építgetik, tapasztatják a megrongált ház-falakat, hozzátják rendbe az elrombolt kerítéseket.

A különböző hitfelekezetek lelkeszei permanens temetéseket tartanak, az egyik csapatot még alig temették el, jön a másik, azután a harmadik. Maga e sorok írója szept. elsején öt csapatban 20 halottat temetett el az avasi sírkertben pihenés nélkül. Midőn három-négy koporsó fölött elmondá imáját, már újabb két-három koporsó várt rá. Egyik koporsóban három gyermek hullája felett zokogott a bánatos anya, a másik két koporsóban apját, anyját siratta az egyedül maradt árva. Most egy egészen megsemmisült család felett kellett gyászimát mondani!

Míg ezek történtek nap nap után, s a pusztulás rémes képei barátságosabb arcot kezdtek mutatni: az alatt az országban, mint méhek a mézanyagot tartalmazó virágok kelyhein, -- elkezdették segélygyűjtéseiket a szeretet angyalai, hogy a kifosztott város lakóinak küldjenek vigasztalást!

* * *

A károk összeírásával megbízott küldöttségek által betöltött ívek mintegy 1 millió 700,000 frtnyi kárt tüntettek elő; a segélykiosztásnál ezen ívek a vészbizottság által egyenként átnéztettek, a segélyre szorultak külön válogattak, s a valódi kárnál magasabb összegeket előtüntelő bevallások lelkiismeretesen leszállítottak; -- az ekként megállapított segélyre jogosultak kára 600,000 frtban vétetvén föl, a helyi körülmények figyelembe vételével megejtett osztályozás szerint 10% adatott a károsultaknak, s mintegy 1300 család részesült segélyezésben. A legmagasabb osztályba esők 300 frtot kaptak.

Voltak számosan, kiknek szemökből a hála könyei hullottak, midőn az adományt kezökhöz vették, és áldották Istent, áldották a segélytküldő nemeskeblű emberbarátokat.

E pontnál azonban nem végezhetők be „Miskolcz gyásza” fényes lapjai.

A vízártól borítottak szerencsétlen helyzetét átérző nemes lelkek jól tudják azt, hogy ily nagy veszélyben nem elég csak a pénzsegély; éhezők, mezítelenek vannak az ily helyeken számosan, a kik, ha néhány forintot kaptak, nem tudják, ha kenyérért, ruházatért adják-e oda, vagy meztelen maradvá házacskájuk szétomlott falait tataroztassák ki?!

A jótékonytság angyalai e tekintetben is gondoskodtak az által, hogy a pénzsegély mellett ruhaneműek gyűjtésére is fordították figyelmöket.

E nagybecsű küldeményekből megtelt a város nagy tanácsterme annyira, hogy alig lehetett benne körülmenni, s midőn e nagy tömeg készlet nagy fáradtsággal rendeztetett, nem és kor szerint külön halmazokba osztályoztatott, kezdetét vette a kiosztás nem csekély munkája. Mintegy hétszáz család láttatott el a legszükségesebb öltözetekkel.

A kiosztásnál nem lehetett visszafojtani könyeinket, midőn egy-egy félmeztelen árva, kinek sem atyja, sem anyja nem maradt, felöltöztetve, ragyogó ábrázattal hagyta el a ruhaosztás helyiségét; vagy midőn egy tönkrement, egykor a vagyonosabb osztályhoz tartozó nő, lesütött, siró szemekkel vette magához a számára kiadott öltöndydarabokat! . . .

A legmeghatóbb látványt az élelmiszerek megérkezése nyújtotta, mert a testvéri szeretet itt is bő mértékben gondoskodott.

Száz és ezer család volt a gyász reggelén kenyér nélkül. Még a vagyonosabbaknak is mások segélyére volt szükségök napokon keresztül, hogy valamit ehessenek. Hát azok a szegények, kiknek semmijök sem maradt, kiknek utolsó darab kenyereket is elvitte a víz, vajjon hol vehettek volna táplálékot, ha Isten nem küld számokra segédelmet? . . . Valóban sokan haltak volna el éhen!

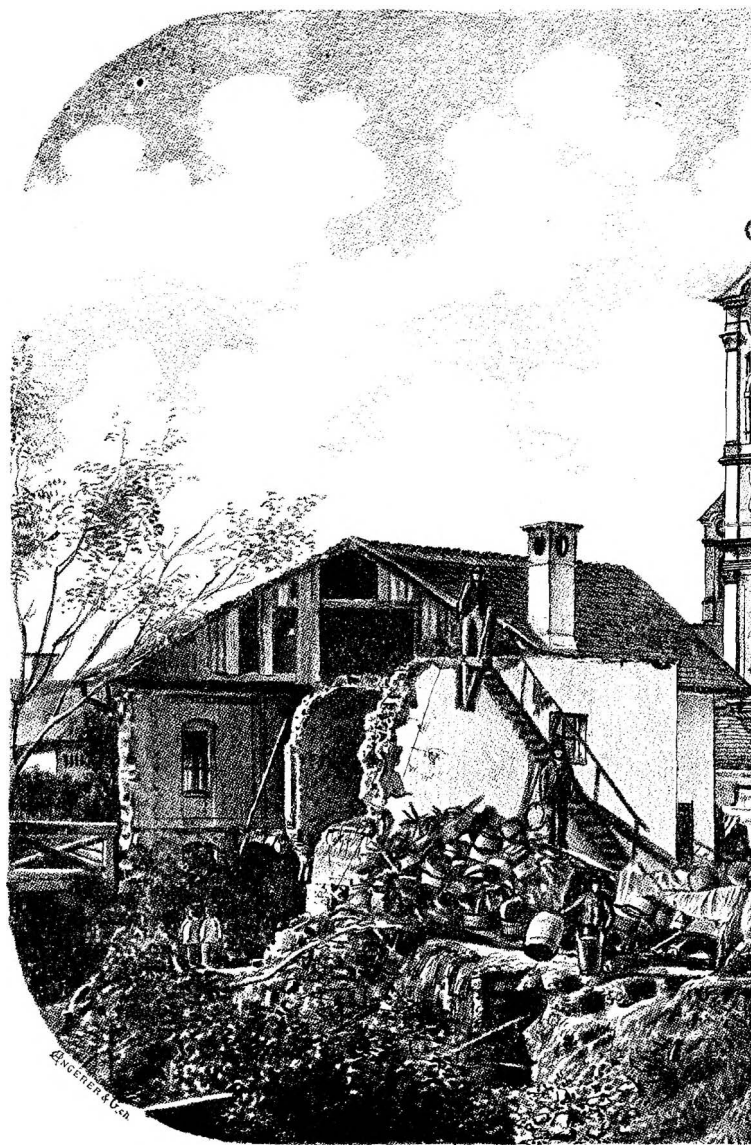
De jöttek százával a jó emberek és hoztak magukkal nagymennyiségű élelmiszereket.

A távolibb vidék hirtelen nem jöhetett az éhség enyhítésére, de jött Borsodmegye;

A nagy torlasz a Szinván.

A Veres-híd utca egy része az árvíz által ketté szakított házzal.

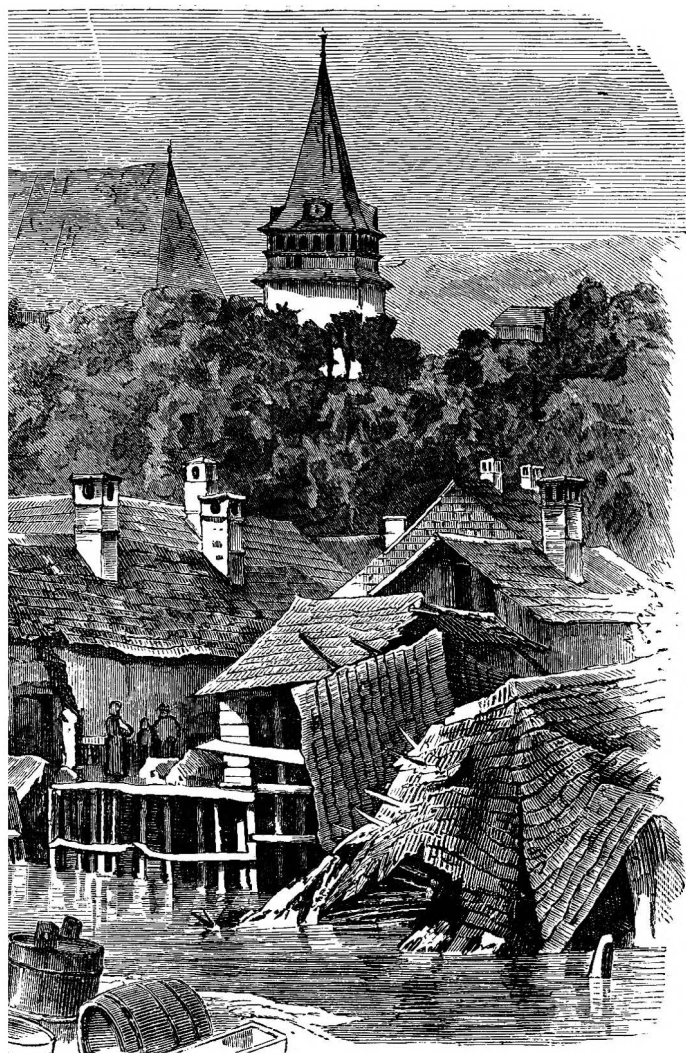

KÉPEK II.

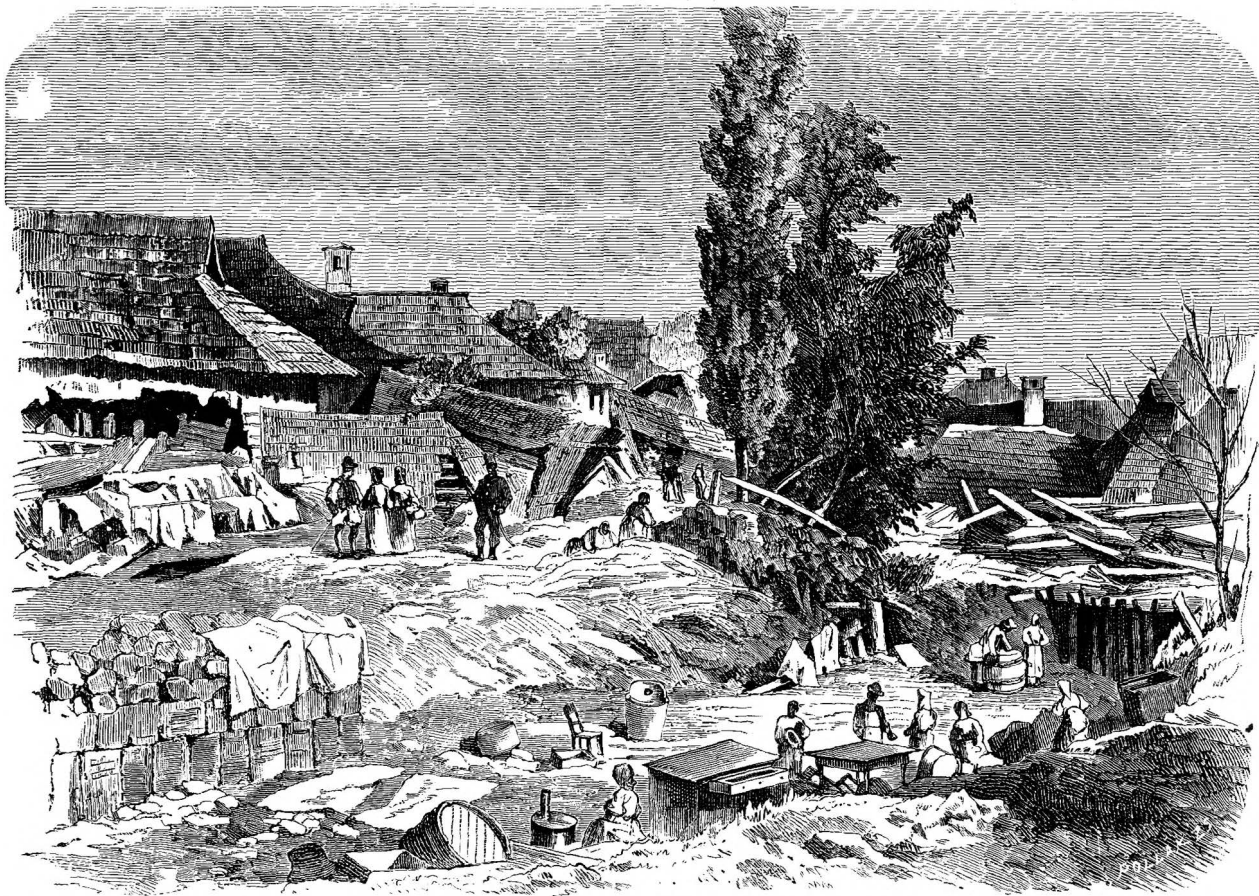
Háttérben a minoriták klostromával.

A Toronyalja az árviz után.

Háttérben az avasi templommal.

A Pecze-part a Veres-hidtól keletre, az árvíz lejtölése után.
6. ÁRVIZI KÉPEK IV.

Részlet a Szinva partról.

Az árvizáltal bedöntött falak.

8. ÁRVIZI KÉPEK VI.

A Vasárnapi Ujság 1878. évfolyamából.

heteken keresztül száz meg száz szekeres és gyalog munkaerővel segítet a romok eltakarításában; száz meg száz kocsival küldötte még a legszegényebb falvakból is gazdagon összegyűjtött kenyereit és ételmi szereit, melyekkel megteltek a városház helyiségei; a főlalmazott kenyerek a tisztviselőket is kiszorították hivatalos szobáikból és mindezek felől, az egyesek által adott pénzbeli adományokat ide nem számítva, 1627 frt 57 kr. könyöradomány gyűlt egybe a megyei közönség filléreiből!

De a véletlen egy tragicomicumot, és négy hét múlva egy újabb árvizet is vegyített gyászunk képei közé, mince folytán nem lenne egy teljes egész leírásunk, ha legalább néhány vonásban ezekről is meg nem emlékeznénk.

Ugyanis szept. 2-án déltájban, Miskolcz egy rémképet mutatott megint. A felvég lakói is, az alvéglakói is nagy ijedséggel az Avas-hegyre menekültek. Süri tömegekben özönlött a nép mindenfelől. Maga a főutca egy bábeli zúir-zavar képét mutatta. Mindenki futott. Jön az árvíz! Jön az árvíz! kiáltások hangzottak. A kereskedők bezárták, vagy éppen nyitva hagyták boltjaikat és futottak; az utcán felhalmozott áruszereket őrizőik ott hagyták, a kofák a kenyereket és gyümölcsöket, és futottak. Hová? Az Avasra, mint vízmentes magaslatra! A kik felülről szaladtak, azt kiáltották; hogy a „Taj” (a diósgyőri hámor felett mesterségesen gyűjtött nagy tó) kiszakadt már s elöntötte a felső házakat; aki alólról futott, azt kiáltotta, hogy a Sajó jön Csaba felől, és már a mindszei paplakot is elöntötte! Ez utóbbi hirre ugyan minden józanon gondolkozó megcsóválta a fejét, mert bármi inkább történhetnék, mint az, hogy a Sajó Csaba felől, tehát felfelé jöjjön a városba; de a rémületek idejében nincs higgadt megfontolás; az ár majd minden embert magával sodort. Mindenki árvizet kiabált, sokan erősítették is, hogy látták és előre menekültek: de a vizek medrei semmi emelkedést nem mutattak és mégis mindenki futott; a józanész szavára senkisé hallgatott.

A hajótörött egy kanál vízben is tengert lát! Végre lecsillapult minden. Se Tajból, se Sajóból nem jött egy csepp víz sem. Az emberek leszállingóztak az Avasról és egyik rész nevetett, a másik bosszankodott.

De szept. 27-én már nem volt képzelt a veszély. A hegyekben ismét felhőszakadás volt és előbb a Pecze, majd délután fél egy órakor a Szinva is kiöntött medréből; óriási víztömeg jött, mely nem igen volt kevesebb az augusztus 31-ikénél, amennyiben őt lábbal ugyan alantabb állásban maradt; de öt óra hosszant tartotta fenn magát egyenlő magasságban. Sok helyen behatolt a házakba, szétrongálta a vész óta tett építkezéseket; a nép nagy jajgatás között menekült mindenfelé s hogy oly nagy pusztítást nem tett, főleg annak is tulajdonítható, mert lefolyási tere szabad volt; torlaszokat nem volt miből alkotnia; mert az első árvíz előle elsodort mindent, ami útját áthatta volna, és mert a Pecze árja már akkor teljesen lefolyt, midőn a Szinva áradni kezdett, de az alsó részeken és különösen a vasutnál, hol a töltés föltartóztatta rohanásában, sokkal magasabb volt a vízállás, mint augusztus 31-én! . . .

Vadnay Károly, aki nővére látogatására éppen Miskolczon volt ez emlékkönyvben szintén leírja e szörnyű éjszakát. A többek közt azt mondja:

Hogy jött ez a rettenetes pusztulás? – ki tudná elmondani? Még ha valaki látta volna is a felhőszakadás, a beömlő víztömegek e szörnyű gyors növést és rombolásait: nem volna képes számot adni róla. De a vak-éj lehetetlenné tette annak látását. A felháborodott természet orozva követte el kegyetlenségeit, felbőszítve az elemeket, melyek nem szokták kimélni sem az ember

műveit, sem magát az embert. A képzelem csak a vész hátra-maradott nyomaiból, romjai és áldozataiból szőheti magának a valóság lehető képét, mely bizonyára mögötte marad a síralmas valónak. E katasztrófa lefestésére olyan toll kellene minő a „Divina commedia” pokolját írta meg. Én, aki ott voltam, csak néhány kisebb részletét beszélhetem el, azt a keveset, a mit saját szemeimmel láttam s azt a szomorut, a mit saját füleimmel hallottam.

Soltész Nagy Kálmán a város akkori jeles polgár-
1879. mestere 1879. évi március 10-én a városi közgyűlés elé terjesztett jelentésében a következőket mondja:

Elzajlott az ár és elmúlt a vész, most már reánk várt a kötelesség tenni és cselekedni. Addig is, míg a szükségkép alakulandó árvízbizottság működne, a hatósági közegek első intézkedése volt az emberi és állati hulláknak a kijelölt helyekre való összegyűjtése, a tűzoltó-egylet szivattyúinak kirendelése, katonai segélykérés, és rendelkezés a felett, hogy a reménylhetőleg már az első napon beálló inség azonnal enyhítve legyen. Az emberi hullák a Szinva balpartján fekvő városrészből az önk. tűzoltók kiürített szertárába, a Szinva jobb partján levő városrészből a ftdő Beller József apát úr részéről átengedett calvariai épületbe hordattak össze. A szivattyúk a főutca emeletes házainak pinczéibe tódult víz kiemelésével foglalkoztak; a B. Boul Constantin tábornok úr által első felkérésünkre azonnal kiállított katonaság már is a torlaszok szétszedéséhez rendeltetett; 800 kenyér sürgős küldésére pedig Kassa város hatósága kéretett fel.

Augusztus 31-én d. u. 5 órakor, meghívásonra összejöttek azon városi képviselők, kiktől az adott nehéz helyzetben a közdolgok iránt tanusított ügyszeretetöknél fogva, vagy mert kisebb mértékben érezvén a csapás súlyát, méltán lehetett áldozatkészségökre számítani. Az összejött képviselők id. árvízbizottsággá alakulván, az intézkedési hatalmat a hatóságtól átvették, és határozták, hogy első sorban a víz lefolyását gátló torlaszok távolitassanak el, s a közlekedés kellő gyorsasággal állíttassék helyre.

A munkaerő iránt pedig akként gondoskodott, hogy az alispán úr kéressék fel 500 embernek a közeli helységekből való berendelésére, és a tábornok úr az összes nélkülözhető katonaság átengedésére kértessék meg.

Tanácskozásaink közben Beller József ő nagysága kíséretében megjelent közöttünk D. Samassa József egri érsek ő kegyelmességének titkára, átadván a következő tartalmú levelet:

Tekintetes polgármester úr! Mélyen megrendülve értesültem ama borzasztó csapásról, mely Miskolcz városát mult hó 31. virradóra a rohamosan betört, s minden emberi erővel daczolt vízáradásban sújtotta. Ezen még tegnapelőtt oly virágzó város nagy része, néhány óra alatt a romboló elem martaléka lett. Boldogtalan lakosai elpusztított vagyonuk s özszeroskadt házaik bus romjai fölött kesergő s zokogó családok, majd a munkaadó férj, majd a gondos anya elveszte fölött siránkozva végső inséggel küzdenek s Isten után minden bizalmukat felebarátaik résztvevő szeretetébe helyezik.

Bánatteljes szívvel osztován Miskolcz város főpásztori szeretettel átölelt lakosainak gyászos fájdalmában, sietek a legsürgetőbb szükségek fedezésére öt ezer forintot tek. Uraságodhoz azon kéréssel küldeni, hogy ezen összeget a hol a szükség legnagyobb, annak némi enyhítésére bölcs belátása szerint fordítsa. Többire hazafiui üdvözlettel vagyok, tek. Uraságod, Eger, 1878. sept. 1., kész szolgája Dr. S a m a s s a J ó z s e f, egri érsek.

Jelentésemben ide érve, foglalkoznom kell azon veszteséggel, mely Miskolczot legfájóbban érintette. A váratlanul jött árvíz leg többeket álmában talált; sok volt, kinek felébrednie sem volt ideje; sok volt, ki a halál torkába látta magát, s a menekülésre hiányzott az alkalom; mily sokat ért futás közben a rohanó ár, s mennyien saját házokban találták sirjokat!

September 2-án reggel a város majorjából s a kalváriáról szomoru menet indult a temetőkbe. Külön koporsóba zárva, harangszó s az egyház segédlete mellett haladtak örök nyug-

helyükre az árvíz halottjai. A forrásvölgyi közös temetőben egy nagy sirban 56, a Mindszenti cath. temetőben 32 halott lett közkölségen eltemetve. 173 áldozat eltakarításáról a család és hozzátartozók gondoskodtak, 10 hullá részben a közelfekvő helységeken, részben később találtatván fel, tisztességes eltakarítatásokról gondoskodva lett. Ezen kívül a helyben állomásozó 65-ik cs. kir. Lajos Viktor gyalogezrednek volt 6 halottja: a más élte megmentésére siető Oppelt Ede főhadnagy és öt közkatona. Az aug. 30–31-ike közötti éjelenek tehát 277 áldozata volt emberben. Közülök senki által fel nem ismerhető 65 volt.

September hó 2-án reggel érkezett városunkba Rohonczy György őrnagy és Ő felsége szárnysegéde, kiküldetése volt: a szerencsétlenség lefolyásáról, annak mérveiről meggyőződést szerezni, s Ő felségének városunk iránti atyai érdekelttségét közvetlen tapasztalat útján megnyugtadni, és hogy a legfelsőbb meghagyáshoz képest a rögtönös segílyt igénylők, a helyzetekkhöz képest leginkább károsodottak között a Felség magánpénztárából adományozott 5000 frtot kiossza. A károk rendszeres felvétele még eszközölhető nem lévén, a városi tisztviselők által összeirt károsultak közül 204 részesült az adományból. Nehány nappal utóbb Ő felsége a királyné is elküldte 500 frt kegyadományát; ennek kiosztását főispán úr ő méltósága akképen eszközölte, hogy abból 29 teljesen inségre jutott károsult nyerhetett segílyt.

Sept. 2-án tartott ülésben elhatároztatott, hogy a munkálatok céljához képest, négy külön, szakférfiakból alakított bizottság szerveztessék: u. m. az élelmiszerek beszedése és kiosztásánál, a közegészséggel foglalkozó, a közlekedés helyreállítását és id. hidak építését, továbbá a torlaszok eltávolítását eszközölő bizottságok. A belügyminiszter úrhoz pedig állami rendőrök küldésére táviratilag kérelem intéztetett.

Sept. 3-án gondoskodás történt arra nézve, hogy a hajlék nélkül maradt vízkárosultak részére menhely szerveztessék. E cél-

ból a minorita-zárda, a ref. lyceum és a timár-ipartársulat helyiségei jelöltettek ki.

Az árvíz területén létező házak pinczéibe tódult víz kiszivattyúzására a tűzoltó-egylet szerelvényei elégségesek nem lévén, Walser Ferencz pesti gépgyáros megkerestetett, öt vizemelő gép küldése végett, és igénybe vétetett a Geitner és Rausch budapesti czégnek a tiszavidéki vasuti állomásnál lévő, ott már nem szükségelt 7 kisebb szivattyúja. Szivattyúkat küldtek továbbá a kassai, rozsnói és s.-a.-ujhelyi önk. tűzoltó egyletek is.

Ugyanezen ülésben elhatározott, hogy nemcsak az utcákat borító, de a magánosok udvaraiból az utcára kihordott iszap és sár közköltségen hordassék ki; s minthogy ezek kiadása, a hidak felépítése, az utak helyreállítása előre láthatólag tetemes költséget fog igényelni, a bizottság 20,000 frt. kölcsön vétele végett a közgyűléséhez kérelemmel járult.

A sept. 4-iki bizottsági ülésben örvendetes tudásul vétetett azon részvét és érdekeltség, mely szerencsétlenségünkben mindenfelől nyilvánult. Már nagymennyiségű pénzbeli adomány, kenyér és élelmi czikk gyűlt össze. De ezek mellett felette jól esett Dobsina bányavárosnak figyelmes jó akarata, mely szerint 60 bányamunkást díj nélkül két felügyelő örködése alatt saját eszközeikkel ellátva 8 napig rendelkezésünkre bocsájtott.

Az erős munkához szokott, parancsszót nem váró, mert felebaráti szeretetből jött munkások keze alatt égett a dolog; rövid idő alatt látható eredmények voltak előttünk; a vizek, utcák torlaszai eltűntek. Hazatérőkkel intézkedés történt arra nézve, hogy Dobsináról újabb 60 munkás szereztessék be.

September 5-én a reggeli vonattal mint a magas kormány képviselője megjelent városunkban b. Wenckheim Béla a belügy-ministeri tárczát ideigl. viselő ő felsége személye mellett lévő minister úr, Jekkelfalussy Lajos ministeri tanácsos kíséretében. A minister úr célja volt, városunkat szerencsétlenségben látni, reményt adni csüggedésünkben, serkenti a munkára, mindenek felett pedig

a kormány tudomására adni szánandó állapotunkat. A főispán úr ő méltósága, az alispán úr, m. főjegyző és országgyűlési képviselőink kalauzolása mellett bejárta a város utczáit, látta a romokat, s utjából megtérve és meghatva a virágzó város szerencsétlenségén, nemcsak reményt és kilátást nyújtott a kormány lehető támogatására, hanem annak nevében, a már előbb utalványozott 2000 frton felül rögtön 3000 frtot adott rendelkezésünk alá.

Ugyancsak sept. 5-én tartott értekezletben Lejtényi Ferencz kir. épít. főfelügyelő urral megállapodás jött létre, a városon keresztül vonuló államut helyreállítása tárgyában.

Sept. 5-én d. u. a vármegyeháza nagytermében tartott városi közgyűlés az árvizkárosultak száma és a károk mennyiségének felvételére 8 bizottságot választott meg.

Sept. 5-ének esti órájában a közgyűlés által megválasztott állandó árvizbizottság, megbízatása és feladata tudatában újult erővel látott a munkához, s az egészségügy, a közlekedés, s egyéb célok által kívánt intézkedéseken felül a Szinva és Pecze medrinek egész hosszában való megvizsgálására, az azokban található akadályok elhárítása iránt szükségelt intézkedések feletti jelentéstételre albizottságot küldöttek ki. -- És minthogy a helybeli és vidéki munkások felhasználva a körülményeket és a szükségét, mely a megyéből berendelt közmunka, és a rendelkezésünk alá adott katonai erő daczára beállott, a napszám követelésében a zsarolásig mentek, egy napi munkabér díjját 80 kiban állapította meg.

A közutak kitisztítása elrendeltetett, és elhatároztatott, hogy a jövőnek, tehát azon idő számára, midőn Isten kegyelméből az árvíz sebei már be lesznek gyógyulva, a puszta helyek és romok kiépítve, s talán már minden felejtve is lesz, egyes kiválóbb helyeken, a gyászos éj emlékezetéül és figyelmeztetésül, az árvíz magasságát emléktáblák jelezzék. A kis-lehotai vasgyár által ajándékozott emléktáblák, az ezzel foglalkozó küldöttség által rövid idő alatt a már megjelölt helyekre illesztetnek be. A helybeli egyesült téglagyár

részéről díj nélkül adott 500 db. jelzőtégla a közönség rendelkezését várja.

A cs. kir. állomásparancsnokság részéről értesítettén arról, hogy a katonai segély kirendelése beszüntettetik azon okból, mert a helyőrség nagyobb száma szabadságoltatik, b. Boul Constantin tábornok és Pechio Adolf lovag ezredes urnak küldöttségileg nyújtottuk át a város köszönő iratát azon nagylelkű ténykedésükért, melyet az árvíz óta folytonosan tanusítottak. Elismerő hálánk annak idejében illető helyére jutott, de említetlenül nem hagyhatom itt sem, hogy mily jóakarátú támogatással voltak irányunkban, hogy nem csak összesen közel 3000 katonai munkás kéz dolgozott torlaszainkon, adatott egyeseknek segítségül, hanem magok is példát és buzditást adva, a munkában velünk összeforrtak, s velők cselekedve együtt éreztük a Miskolcz pusztulása okozta fájdalmat.

A legénység fáradtságát az elismerésen kívül más módon is méltányolni akarván a bizottság, javokra 400 frt jutalmat szavazott meg. A tábornok és ezredes ur a legénység nevében a jutalomról lemondtak, hogy az a károsultak javára használtassék fel.

A katonai segély beszüntetésével közcélú munkálatokra 60 kövesdi munkás lett felfogadva, s ezenkívül kérelem intéztetett az igazságügyminister urhoz a kir. ügyészség fogházában letartóztatva levő fegyenczek felhasználhatása végett. A nmlgú igazságügyminister ur kegyességéből előre meghatározott ideig naponta 20 embert foglalkoztattunk, majd ugyanazokat a kir. ügyész ur sziveségéből hosszabb ideig használhattuk utjaink helyreállításánál.

A károsultak összes száma volt 2956. A megromlott házak száma volt 2182. Ebből lakható maradt 1484, lakhatatlan 698. A kár összege 1.739,771 frtban mutattatott ki. Ebből esett épületekre 471,849 frt, ingóságokra 508.341 frt, áruk és állatokra 759.581 frt. -- Az emberekben történt vesztésen felül, mit már előbb említettem, az állatokban is nagymárvü károsodás volt. És pedig elveszett 19 ló, 65 ökör, 36 tehén, 216 sertés, 60 juh és számos apró marha.

A károsodás mérve alapján segélyezve lett 1795 egyén, 70148 frt 85 krral.

Már ezen munkálkodások közben halaszthatatlan szükséggé vált, hogy a Széchenyi-utczán végigvonuló közlekedési ut ne csak a víz által ásott árkok betömése, hanem az elfogadott kövezési módszer szerint teljesen előbbi állapotjába állíttassék vissza. Továbbá mellőzhetetlen volt a közlekedési utvonalaknak állandó hidakkal való összeköttetése és a szabályozási munkálatok mikénti módozatainak s egyéb ezzel összefüggésben álló dolgok elintézését eszközölő bizottságok választása.

A hidak készítésére külön albizottság küldetett ki. Célja volt ezen albizottságnak, bár nagyobb áldozatba kerüljön is, állandóságra számított, a csinnak és a közlekedés igényeinek megfelelő hidak építése. Valósíttatott a bizottság szándéka az által, hogy a Pecze és Szinva medre felett három vas és négy faszerezetű szekérhid, és öt faanyagu gyaloghíd építtetett. Ezeken kívül több ideiglenességre számított hid állíttatott fel, és egyes helyeken a part szaggatását óvó karózások eszközöltettek.

A legnehezebb feladatok egyike a szabályozási előmunkálatok keresztülvitelével megbízott küldöttségre várt. Feladata volt e bizottságnak a tapasztalat és helyi viszonyoknak megfelelő szabályozás eszközlése, a vizi malmok jövője feletti rendelkezés, elhárítása mindazon akadályoknak, melyek az árvíz lefolyására tényezőleg hathatnak; e célból a közgyűlés jóváhagyásának fenntartásával a szabályozás keretébe eső tárgyak megvásárlása, mindenek felett pedig egy szabályozási tervezet kidolgozása. A bizottság számos ülésének tárgyát ezen munkálatok feletti tanácskozás vette igénybe. A tanácskozás egyik alapjául szolgáltak azon munkálatok, melyeket sept. 17-én városunkba érkezett Wolfgang Henrik és Schmied Ferencz urak, mint a budapesti közmunka tanács tanulmányozás végett küldött szakértő mérnökei, továbbá a közlekedési és közmunka minister úr által kérelmünkre leküldött Klaszt Márton kir. tanácsos és dunaszabályozási felügyelő úr több napi

tanulmányozás végeredményeké a bizottság elé terjesztettek. Végre Czakó Lajos kir. főmérnök és az ifj. Kotz József mérnök úr által készített tervezetek.

Az árvíz legkárosabb hatásának egyike a Szinván létező malmokban volt. A bizottság ezen okból főfigyelmet fordított azok veszélyességi mérveinek és okainak szakszerű kitudására. Az e tárgyban nyert csaknem egyező vélemények alapján a malom árkán létező öt malom jövőjét nem tette kérdésessé, kikötván azonban azt, hogy a felső zugó szerkezete olyan legyen, mely meggátolja a malom-árokba a szükséges felül több víz levezetését, és másrészről ne akadályozza az anyamederbe a másutt nem szükségelt víz beömlését. A vágó-, város- és kismalmok feltétlen veszélyessége megállapítatván, azoknak mint malmoknak létezése beszüntetett.

A város malmát illetőleg már a t. közgyűlés kimondotta, hogy azt újra működésbe hozni nem akarja, a kis malom tulajdonjoga már megszerezett, a vágó-malom megvásárlása iránt a munkácsi gör. kath. püspök ő méltóságával létre jött szerződés a jóváhagyás kinyerése végett a legfelsőbb kormányhatóság elintézését várja. Megkísértett az egyezség az alsó-malom megvétele iránt is. Azonban, mert ennek feltétlen káros volta nem állítatott, és mivel a tulajdonosok által kívánt vételár a bizottság részéről elfogadhatónak nem találtatott, az egyezség csak kísérlet maradt.

Mindamellett az ezen malomnál szükségelt zugó újra építésénél, az annak káros hatását lehetőleg elhárító követelményeknek az illető tulajdonos által elég teendő.

A Pecze és Szinva medreinek szabályozása, védő intézkedések arra nézve, hogy az Erenyő és Lyukó völgyeinek vize legalább a város felső részét elárasztással ne fenyegetse, életkérdése Miskolcznak.

Kinek hajlékát a víz elsodorta vagy feldulta, ki életét is alig menthette meg, annak legtöbbje megfosztatott testi ruhájától is.

Azok, kik reánk gondoltak, nem felejtették ebbeli szükségünket sem el.

Az ország igen sok nőegylete, kegyes szivü nők, egyes iparosoktól jöttek az adományok. Kiosztatott pedig az arról vezetett jegyzék szerint 2706 személy között 3665 drb. ruha. A bizottság által ki nem osztott ruhadarabok, a tél folytán lettek a jelentkező szegények közt kiosztva.

Már az árvíz utáni első napokban kenyér után sóhajtott igen sok éhező. A legelső szükségesen gondoskodott a hatóság, de pár nap alatt gondoskodott a megye majd minden községe, a megye tehetősb lakosa és sok távoli jóakarónk. Városházunk rövid időn valóságos élestart lett, melynek majd minden helyisége étellel ételmi cikkekkel van telve. Egy hónapig folytonosan jöttek az adományok, s ezalatt folytonosan történtek azok kiosztása. Befolyt 12330 drb. kenyér, 122 zsák liszt, 63 zsák bab, 648 kilogram szalonna, és kisebb nagyobb mennyiségű ételmi cikk, a mely 9580 egyén között osztatott ki. Ezenkívül a bizottság határozatából segélyt nyert innen 108 hutás vízkárosult is.

Az azonnal kiosztott ételmi cikkeken felül segélyképen adományoztatott 78 hectol. buza, 515 hectol. gabona 74 hectol árpa, 2 hectol. zab.

A kormány már az első napokban 5000 frtot adott a segélyezésre, 1000 frttal járult a városon átvonuló, azonban a magunk kezelése alá adott államut javítására, nagymennyiségű épületfát adott a d.-győri kor. uradalomból egyeseknek, dijnélkül vagy féláron, összesen 138 károsultnak 3514 frt 72 kr. értékű fát adományozott, — a könyöröadományok országos gyűjtését megrendelte. A közoktatásügyi minister ur az 1878/9-ik iskolai évre megengedte a polgári iskola segélyezésére költségvetésünkben felvett 2200 frt törlését; saját állami gondozása alá vette a csabai vámsorompótól a forgóhidig, s a buzavásártértől a tiszavidéki vasúthoz vezető utig terjedő, évenként több ezer forintba kerülő államut fenntartását. — Kérelmünkre 42 fővárosi rendőrt küldött, hogy

a nagy zavarban és rendetlenségben a biztonság és rend fenntartassék.

Mint a gyermek, halálos sebekből vérezve, első segedelemért anyjához esd s attól várja a remény első üdítő szavát, úgy Miskolcz városa is rémitő csapásában Borsodvármegyéhez fordult kérelmező szavával, s innen nyerte az első reménysugárt azon támogatásában, melyben nagylelkűleg részesítettett. A megye alispánja segílyt kérő felhívását azonnal kibocsájtotta a megyebeli községekhez, azonnal intézkedett, hogy azokból kézi és szekeres erő naponta tetemesebb számban a városba segítségünkre jöjjön.

Az ekként rendelkezésünkre adott közmunka-erő 675 szekeres és 1600 kézi napszámot tett.

A megye bizottsági közgyűlése nemcsak helyeselte az alispán úr intézkedéseit, hanem azonfelül saját közmunka pénztárából 3000 frtot is adott.

Ezeket felsorolva nem tagadhatom, és ebben a tisztelt közgyűlés is osztozik, hogy Miskolcz városa Borsodmegyének örök lekötelezettje lett. Lehetetlen e helyen ide nem ígatnunk az alispánnak a vármegye községeihez intézett s a helyzetet annyira jellemző felhívását.

K é r ő s z ó z a t Borsodvármegye községeihez és lakosaihoz! Megyénk székvárosát Miskolczot rémitő szerencsétlenség sújtotta. Folyó évi augusztus 30-án éjjel, rosszat nem sejtve, nyugodtan hajtotta fejét álomra a város lakossága. Semmi különösebb jel nem mutatott arra, hogy a végzet irtóztató haragja készül néhány pillanat múlva leomlani a gond nélkül szunyadozókra.

És ime épen éjfélkor, a legsűrűbb sötétségben, vakító villám-lások s eget-földet rázó menydörgések között a közel Bikk hegység mentében és a város felett is, egyszerre leszakadtak az ég vészterhes felhői s pusztítva rohanó tengerárral borították el az egész várost. Az álomból felriadt lakosok már a szobáikba, sőt ágyaik elébe rontott hullámok között ébredtek fel. Nem volt menekülés, nem volt mentés! Élet és vagyon a megsemmisülés örvényébe

jutott. Vészharangok kongása mellett az enyészet angyala dült és pusztított az utcákon és házakon keresztül nyargaló habok felett, melyeket sűrű setét leplevel az éj szárnya fedezett el.

Midőn augusztus 31-én a nap felkelt, a még tegnap viruló városnak már csak romjaira vethette tekintetét. Pusztulás és halál szörnyű képei tűntek fel mindenütt, a merre a szem eltekintett. Egész házsorok félig vagy teljesen romokban heverték s a romok között, vagy az elvonult hullámok iszapjában száz meg száz emberélet oltatott ki. Népes családok együtt lelték sirjokat a lakhelyökbe tódult áradatban, vagy a rájuk szakadt ház omladékai között. S a kiknek életét a szörnyű istenítélet megkímélte, ezeken meg ezeken maradtak minden vagyon, ruházat és egy betevő falat nélkül!

Nincs toll, nincs szó, a mely e megragadó csapást méltóképen lerajzolhassa, egyedül a könyörületes emberi szív az, a mely ezt méltóképen érezheti.

A halottak feltalálhatott százait, mikor e sorok köztudomásra jutnak, eltemette már a megtörött szívű életben maradt családtagok, vagy a városi hatóság kegyeletes gondoskodása; de az élők kötelessége az élők iránt nem halhat meg, sőt éppen most kell annak a legbuzgóbb részvétre ébrednie.

Emberi, sőt testvéri kötelességünk a mindenektől megfosztott éhezők ezrein a leggyorsabban segíteni.

Mélyen megatott szívvel sietek ennél fogva kérő szózatot intézni Borsodmegye minden községéhez, minden egyes lakosához, hogy székvárosunk szerencsétlen polgárainak nyomorát enyhíteni igyekezzenek.

Kenyér, élelmiszer és pénzadományok gyűjtését egyesek és községek haladék nélkül azonnal kezdjék meg és a megyének egyetlen egy lakosa se maradjon el, ki e szent célhoz egy fillérrel, vagy egy falat étellemmel ne járulna. Az adományok Miskolcra a városházánál kirendelt bizottság kezeihez lesznek szállítandók és azáltal az inséget szenvedők között kiosztandók.

Ily leirhatlan nyomorban kétszeresen ád az, a ki gyorsan ád. Minnyájunk közös munkás könyörülete szükséges ahhoz, hogy Borsod szemfénye Miskolcz város az inség első könnyeit letörülje; minnyájunk imája és reménye ahhoz, hogy e szerencsétlen város a megengesztelődött Isten segélye és polgárainak szorgalma által romjaiból újra felviruljon.)

A fentebb elősorolt adományokon kívül pénzben is adózott az ország nekünk. A tróntól a legalsó kunyhóig visszhangot lett a szerencsétlenség hangja. és sietve nyújtotta adományát annak lakója. Ő Felségeik a király és királyné, a hazafias áldozatokban gazdag főpapság, a főurak és honleányok sokasága, a törvényhatóságok és városok, a társulatok és jótékony egyletek, a hírlapok gyűjtéseik által, és mindenki közel és távol kiket Miskolczhoz az emlék szála köt, elküldötték a nagy veszteség enyhítésére segélyeiket. Az adományok összege készpénzben 94207 frt 8 kr, 1 drb császári arany, 2 drb 10 francos, 2 drb 1 frtos tallér és 4 drb huszast tesz. — Ezen összegből kiadatott 90217 frt 9 kr, — maradvány 3989 frt 99 kr és az elősorolt ércpénzek. Köztudomásu és mégis fel kell említenem azon szép jellemvonást, mely a nőiség magasztos hivatását felfogva, gróf Dessewffy Aurélné szül. Károlyi Pálma grófnőben kifejezést talált. Semmi különös érdek nem köti városunkhoz, idegen volt itt, s mégis mit cselekedett! Ismeretsége széles körében szétküldte gyűjtő iveit, utazott, fáradozott, csakhogy a pusztulásnak nemes lelkére sujtólag hatott csapását enyhíthesse. 6024 frtot tesz azon összeg, melyet a nemes szivü grófné rendelkezésünk alá bocsájtott. Sok ily vigasztaló angyalt küldj óh isten, hogy ne legyen köny a szemben, nyomor a kunyhóban!

Az adományok sorából nem hagyhatom ki hálás elismeréssel megemlíteni, hogy br. Vay Béla főispán úr 60, Melczer Gyula 50 munkással több napokon által saját költségükön s felügyeletök alatt voltak a legszegényebbeknek segítségül.

1) Borsod, 1878. 36.

A cs. kir. közös hadsereg és a m. kir. honvédségnek helyőrségéből bátor katonákhoz méltón sokan cselekedték azt, amit a parancs nem rendelt meg, a minek ösztönzője a felebaráti szeretet. Éltek veszélyeztetésével sok ember életet mentettek meg. Érdemök el lett ismerve a király Ő felsége által azzal, hogy Lázárfeld Károly főhadnagy, Schandro Mihály és Zidtó Gyula hadnagyok a legfelsőbb megelégedéssel tüntették ki.

A legénység közül pedig Müller Adolf, Heller Sámuel, Horgos Miklós, Glodán Mihály, Popovics András, Albinyi György, Kojki Károly, Laurenszky Béla a koronás ezüst érdemkeresztet, Orosz Antal, Szabó Miklós, Szabó Ádám, Hartmann Antal, Szórdá János, Bekovics Ferencz, Gyug István, Lucza Péter az ezüst érdemkeresztet viselik mellükön.

A m. kir. honvédség közül Mészáros Lajos a koronás érdemkeresztel, Telek Mihály, Vilcsék András, Boros János, Tnof László az ezüst érdemkeresztel jutalmaztattak.

Maga a városi képviselőtestület e jelentés hatása alatt a következő határozatot hozta:

Ezen hű, részletes jelentés megrendítőleg idézi vissza fájó emlékezetünkben a mult 1878. évi aug. 30. és 31. közti éjjelen dülő vészt, mely városunk legnagyobb részét romba döntötte, mely számos polgártársunkat fosztott meg évek hosszú során összegyűjtött s meggazdálkodott filléreitől, a mindennapi kenyértől s a legszükségesebb ruházattól, mely sok, igen sok drága életet oltott ki s tette árvává az azelőtt a gondoskodó szülői szeretetnek örvendett gyermeket, s borította gyászba a szerető hitvest s az élet estvéjén reményét csupán felnőtt gyermekeibe helyezett aggot.

Gyászlapja ez városunk történetének, melyet mielőbb vajha a feledés fátyolával takarhatnánk!

Örömmel használja fel ezen jelentés felolvasásának alkalmát közgyűlésünk, hogy az árvízbizottság minden egyes tagjának, valamint ezen kívül azon polgártársainknak, kik polgármesterünk vagy a bizottság által közreműködésre felhivatva, ezen felhívásnak

készségesen engedelmeskedtek, a közjó és szerencsétlen polgártársaink érdekében ritka buzgalommal teljesített áldozatkészségükért, emberbaráti részvétükért, s fáradságot soha nem ismert kitartásukért elismerést mondjon, hogy meglehetősen elismerését szintén és különösen kifejezze Mihailovics Sándor főkapitány, Diószeghy György főjegyző, Betlenfalvy István tanácsnok, Kiss Gyula árvaszéki ülnök és Molnár Béla közgyám, Dr. Ixel Soma és Kun Tamás városi orvosok, Getto Gyula és Strzelány János v. mérnökök, mindannyian a városi tisztikar tagjai irányában, kik kivétel nélkül bebizonyították, hogy érző szívöknek fáj szülő városuk veszedelme, és kik emberbaráti kötelességüket a vész első napjától mindvégig példásan teljesítették.

Mindezek felett azonban legnagyobb érdemeket szerzett Soltész Nagy Kálmán, városunk őszintén szeretett polgármestere, őt illeti az elismerés legszebb koszorúja, s a köszönet legőszintébb kifejezése.

Szerénysége nem engedte, hogy felolvasott jelentésében felsorolja azon erélyes s bárkinek is dicsőre válható cselekményeket s intézkedéseket, melyek lehetővé tették a rombolás színhelyén rövid időn rendet alkotni, a torlaszokat elhárítani, a közlekedést, forgalmat már másnap helyreállítani s néhány hétre pedig a vész után, a városban új, maradandó 14 hidat építeni s a feldúlt főutca kövezését helyreállítani. Ő volt az, kit a vész éjjelétől a rendes körülmények beálltaig, még az éj óráiban is hasztalanul kerestünk csendes magányában, nem akarva csak egy perczet is úgy eltölteni, hogy önmaga ne örködjék az aznap kiadott rendeletek pontos végrehajtása felett; a vész utáni napokon a város közházában töltötte idejét.

Hogy pedig ezen jelentés a késő nemzedék számára felmaradjon, elhatározzuk, hogy az, jegyzőkönyvünkben, mindazok neveivel, kik a város irányában érdemeket szereztek, megörökítés céljából egész terjedelmében bevezetessék és hogy az a közönség

számára ezen határozatunkkal együtt 1000 példányban kinyomatassék.¹⁾

November 2 és 3-ika közötti éjjel ez évben a h a r m a d i k á r v i z pusztította városunkat. A nagy esőzéstől megdagadt patakjaink ismét több utcát elborítottak és számos házat megrongáltak s egy gyermek is a vízbe fult.²⁾

A városi tanács ezután nemcsak kegyeletesen márvány síremlékeket állított az árvízben elhalt s közös sirban eltemetett szerencsétleneknek, hanem megkezdí s lázas munkával folytatja a Szinva és a Pecze medreinek szabályozása iránti munkálatokat is.

A Papp malom használata egyelőre, addig is míg végleg lebontatik — betiltatik, a Vágó malom és Kis malom kisajátíttatnak. A malmok és zugók szabályozására külön bizottság küldetik ki s csak mozgó, illetőleg elmozditható malomgátak engedélyeztetnek.

A posta utcán a zárda épület telke mellett elvonuló hosszú árok törmelékekkel betöltetik.

1878. Az 1878-ik év telén, mint az előre látható volt az árvíz pusztításai nyomán a szegény néposztály nagy nyomorba jutott.

1879. Ennek enyhítésére külön bizottság alakult. Az 1879. évi márczius 13-iki közgyűlés, e bizottság egyik lelkes hölgytagjának, S c h l i c k G y u l á n é n a k külön köszönetet szavaz, a ki nagymennyiségű élelmi szeren kívül tetemes összeg pénzt gyűjtött a szűkölködők részére.³⁾

1879. Az 1879. május hó 12-én tartott városi közgyűlés tárgyalás alá veszi az árvizek folytán szükséges szabályozás keresztülvitelére kiküldött bizottság javaslatát, azt egész terjedelmében elfogadta

¹⁾ Hivatalos jelentése Soltész Nagy Kálmán polgármesternek az 1878. évi augusztus 30—31-ki árvíz lefolyásáról, annak pusztításairól, és az árvíz-bizottság működéséről. Miskolcz, 1879.

²⁾ Borsodmiskolczi Értesítő 1878. nov. 5. sz. és Szűcs Sámuel naplójegyzetei.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

és a költségekre előirányzott 150,000 forintot megszavazta. A pénzügyminiszterium pedig megengedte, hogy egy e szabályozás céljaira felveendő kölcsön javára, összes fekvőségeink felmentessenek azon jelzálogi bekebelezés alól, melyet annak idején a 337,000 frtnyi uri jogok vételára biztosítására lekötöttünk. Ugyanakkor az államutak 4—5000 frtot tevő fentartási költségeitől felmentettünk s a feldult államutak helyreállítására 2000 frt utalványoztatott ki részünkre.¹⁾

Magáról a szabályozás elvéről és annak keresztülviteléről munkánk más helyén már bővebben szoltunk volt.²⁾

Bármily rettenetes volt is e csapás, ma már évtizedek multán be kell ismernünk azt is, hogy elsöpörve számos disztelen és célszerűtlen épületet s reákényszerítve a várost a szabályozás nagy munkálatának keresztülvitelére, jelentékeny részben hozzájárult városunk fejlődéséhez, modern kiépítéséhez.

1879. május 10-én és 11-én a tartós esőzések folytán ismét 1879. árvíz rémitette meg városunk lakosait, több utcát előntve s egy kis fiut is magával ragadva. Ha a régi lábas hidak és malomgátak nem lettek volna már elpusztítva, ismét rettenetes csapást idézett volna elő, — de így a szabad mederben aránylag rövid időn lefutott.³⁾

¹⁾ Polgármesteri jelentés az 1879. évről. Miskolcz 1880. 5. l.

²⁾ I. kötet 47—51. l.

Az 1878-iki árvíz irodalmához még a következőket iktatjuk ide: Polgármesteri jelentés az 1878. évről. Hermann Ottó. A miskolci vész. Vasárnapi Ujság 1878. 37. képekkel. U. a. Miskolcz és Eger pusztulása. U. o. 39. sz. képekkel. Szerző. A miskolci vész. U. o. 40. sz. képpel. Miskolcz és Diósgyőr. Magyarország és a nagyvilág 1878. 36. sz. Miskolcz árvizképek. U. o. 38. sz. képekkel. Az 1878-iki árvíz. Polgári iskolai értesítő. 1879. Miskolcz város végpusztulása augusztus 31-én 1878. Miskolcz, Forster Rezső könyvnyomdája. 8. r. 16. l. Károly Károly Borzasztó felhőszakadás, mely Miskolcz, Eger, Mád, stb. városok felett dühöngött és melynek közel 400 emberélet esett áldozatul. Budapest 8. r. 1878. 8. l. A miskolci árvíz áldozatai. Bővebb kiadás a vész leírásával és öt történettel. Miskolcz 1878. Forster Rezső könyvnyomdája n. 8. r. 16. l. Borsod 1879. évf. 38. és 40. sz. Miskolcz. 1878. 70, 71. sz. Porcs János 1878. augusztus 31. Ellenzék 1903. 63. sz. Chvála Cherub. Az 1878. évi augusztus hónapi árvíz. A kir. róm. kath. gymnasium 1878/79. évi értesítője.

³⁾ Borsodmiskolczi Értesítő 1879. május 4.

1881. 1881-ben a Szinva és a Pecze szabályozási munkálatai sok helyen egészen új képet adtak városunknak. Így a superintendensi lak és a ref. főgymnasium tájékán, hol a Vágó malom, mely a munkácsi püspökség tulajdona volt és az a sziget, melyen a malom állott egészen elhordattak s a Szinva vize egyetlen széles ágban egyesített s a partoldalak koczkakövekből épült hatalmas kőfalakkal erősítettek meg. Ugyanitt egy szép nagy vashíd építtetett. A Peczének a minorita zárda előtti ága betöltetett s ottan tér alakíttatott, e helyett egyenes vonalban egy új ág ásatott, épügy a Király utcái hid és Telegdy fürdő táján, valamint a Major utca elején, az Urak utcáján és a Toronyalja alatt, mindenütt koczkakövekből képezett magas partfalakkal. E két utóbbi helyen számos százados jegenyefa esett a szabályozás áldozatául.

Ugyanez év Május 11 és 12-ike közötti éjjel újból árvíz pusztított, mely a folyamatban lévő szabályozási munkálatokat is tetemesen megrongálta. Határunk nagy része víz alá került, a pinczék egy része megtelt, az Urak utcájában az ár 2 lábnyira emelkedett mely néhány kisebb házat elsodort s a vasuti töltést is átszakította. A károsultak javára országos gyűjtés történt.¹⁾

1888. 1888. Márczius 10-én a nagy havazások után beállott olvadás folytán megáradt patakjaink a Belgrád városrészt elöntötték. Az azóta lefolyt évtizedek alatt, habár nyári zivatarok gyakoriak voltak, nagyobb veszedelmet nem okozott a víz, bizonyságul annak, hogy a kellően keresztül vezetett szabályozás a rendszerinti vízmennyiségek levezetésére a patakok medreit alkalmasakká tette.

1908. 1908. június 23-án egy felhőszakadás ismét megárasztotta a Peczét a házakban sok kárt okozva. Ez alkalomból a Pecze végleges szabályozásának kérdése újból felszínre került.²⁾

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Miskolczi Napló 1908. június 25. és u. o. a 148. s. köv. számokban. Rozsnyay Károly. A miskolczi Pecze patak szabályozása.

Az árvizeken kívül az elemi csapások minden fajtája bőven látogatta meg városunkat.

1794. nyarán oly nagy szárazság volt, hogy aug. 1-én köz- 1794. imádkozás rendeltetett el annak elhárítására.

1817. Julius 20-án, Illés napján délután a villám az ágostai 1817. evangélikus egyházat lángokba borította épen midőn isteni tisztelet tartatott. A villám csapás az oltárnál álló lelkészt, Riesz Pált is sújtotta, ki félholtan vitetett ki a templomból.

1827. Márczius 23-án egy forgószelel a kath. gymnasium fedelét 1827. két lehajította.

1829. Julius 1-én este 8¼ órakor földrengés volt, amely 1829. azonban kárt nem okozott.

1831-ben az országot általánosan sújtott csapás, a cholera 1831. városunkat sem kerülte el. Julius 1-én ütött ki. A halotti szertartások eltiltattak s az uton-utfélen elhalt szerencsétlenek befogadására nagy koporsó készítettett és külön temetőket jelöltettek ki. A rend fentartására B. Vay Lajos vezénylete alatt polgárőrség alakult, mely a Sajónál tartá gyakorlatait. Nagyobb rendzavarás ahova katonaságot kellett kirendelni, csak két temetésnél fordult elő. Miskolczon a járványban 600-an, az egész vármegyében pedig tizezer ember hunyt el.

1832-ben Julius 7-én este nagy vihar volt, mely alkalommal 1832. a villám beütött a görög templomba, de nem gyújtott.

1834. Október 15-én reggeli 7¼ órakor földrengés volt, mely 1834. nagy kárt tett az avasi ref. templom keleti oldalában. A javítási munkálatok jelentékeny összegbe kerültek.

1838-ban ismét két ízben földrengés rémitette meg lakosságunkat. 1838.

1840. Junius 24-én esti 7—8 óra között szörnyű zivatar volt, 1840. diónyi jegekkel, mely a termést elpusztította.

1841. május 7-én délelőtt 11 órakor zivatar keletkezett, mely 1841. alkalommal a villám a mindszei katolikus egyházat felgyújtotta, úgy, hogy annak tetőzete egészen leégett s a harangok is leestek.

1842. 1842. Julius 8-án reggel 7 órakor teljes napfogyatkozás volt. Sötét este lett s a levegő hirtelen lehült. A rövid ideig tartó tűnemény sokakat nagyon megrémített.

1843. 1843. márcz. havában különös alaku üstökös tűnt fel az égen.¹⁾

Az elemi csapások hosszú sorában, csaknem a nagy árvízzel egy helyen áll beírva szenvedésekben gazdag évkönyveinkben az 1843. Julius 19-i k i n a g y t ű z. Legszegényebb néposztályunk s fejlődésnek indult kereskedelmünk és iparunk ment tönkre e rettenetes csapás hatása alatt.

Az egykori feljegyzések nyújtják erről is a legközvetlenebb, legigazibb képet.

Julius 19-ike Miskolcz városa történetében feledhetetlen marad, említett napon az alsó-papszer-utczán tűz ütött ki, midőn már a nép csaknem elmultnak hívé a vészt, a szikrák a piac felé repülvén, a színház meggyuladt, s kevés percz múlva irtóztató lángözönné vált, mely az egész városra szétszóra a pusztító elemet. A szörnyű szárazság, hőség és a nagyobb épületek meggyulása csak szabad menetet tárának a tűzár elterjedésének. Szél eleinte csekély fujt, később a tűz növelé erejét. Mivel a magasabb épületek, s köztük a zárda egyik tornya gyuladtak meg legelőbb, a köznép égi tűznek, kénköves essőnek volt hajlandó tulajdonítani e szörnyű veszélyt, annál inkább, hogy a fedelek hirtelen lobbantak fel, és kevés percz alatt égtek hamuvá. Városunkat óriási láng és füsttömeg fedé el, melyet az irtóztató recsegés, ropogás, és az omladozások moraja borzasztóbbá tőnek. — Miskolcz híres tűzoltói mellett is porrá lőn, többen egész éltőkbeli fáradozásaik gyümölcsétől megfosztattak, nem maradván egyebők azon öltözetnél, melyben az emésztő lángok elől elfutának; a gondviselés mindazonáltal őrködő szemeit le nem vette a szegény lakosokról. Élet alig esett áldozatul, sérelem is kevés emberben történt, hét

¹⁾ Szücs Sámuel. Napló jegyzetek. Borsod 1881. évf. 19. 20. 21. szám.

halott elégett. Leégett a piaczi utcza, az északi oldalon a három rózsza fogadótól, a déli oldalon pedig a luczi-korcsmától (ennek helyén van a miskolczi takarékpénztár egy része) kezdve egész fölfelé, a vármegye, czikó, boldogasszony, klastrom, kádas (most Palóczy) nagy-hunyad, kis-hunyad, püspök, fazekas, major, nyakvágó-utczák stb. egészen. A vereshid, újváros, posta (most Battyányi) tetemvár, szt.-györgy utczák nagy része, továbbá a bagaméri és szepesi sorok, a forrásvölgy és a bábonyi-bérczen mintegy hatvan, a tetemváron három pincze; nevezetesebb épületek közül a zárda, minden hozzátartozó épületeivel együtt, a ref. új egyház, ág. egyház, izraelita egyház (t. i. a régi) ágostaiak iskolája, paplaka, a reformátusoknak két paplaka, a kádas-utczai elemi leányiskola, a megyeház tömlöczével és minden épületével, a színház, melynek kifestése épen most vala munkálatban, a városháza, az egri káptalan háza, (a mostani apácza zárda) korona-fogadó, postaház, (a mostani Battyányi utczán) lotteria, (a boldogasszony-utczán) katonatiszti lakok, (a mostani színház és a takarékpénztár helyén) kaszárnya, a (czikó-utczán) catholikusok normája, gymnasiuma, a görög nemegyesültek iskolája, paplaka, kórháza, a rabdolgoztató, kisdédóvóintézetek, casino, polgári egylet, könyvnyomda, a megyeház padján több égett meg ezer köből életnél. A leégett épületek közül néhányan palakővel, néhányan cseréppel voltak fedve. Megmaradtak a tűzvész mentében a görögök palakővel fedett egyháza, és rézkúpú tornya. Némely palakő, vagy cserép tetejű épületek, egy fazsindelyes ház a piacon. Ezen szerencsétlenség közel 2 ezer épületet dult fel az 1781-diki tűzvész mindaddig eleven emléekben állott legvénebb embereinknél; de már ezután az 1843-diki fog emlegettetni, pusztítóbb voltaért is.

L e é g e t t :

1781-ben		1843-ban	
ház	204	ház	815
ól, kamara ...	108	kamara	514

1781-ben		1843-ban	
		ól --- --- ---	258
		szin --- --- ---	291
pincze --- ---	257	pincze --- ---	69
összeg ---	569	összeg ---	1947

És így 1843-ban 1378 épülettel égett meg több, hát ha még a mostani épületek nagyobb voltát vesszük; és így a mostani tűzvész az 1781-dikinél háromszorta is nagyobb volt. A kár 1781-ben így volt: pénz elolvadt 7633, a többi kár tett 260,387 frtot. 1781-ben huszonnyolczan fultak meg a füstben, egy asszony pedig megégett; most a tetőkbeni kár 605,316 frt. pengőben, összes kár pedig két és három millió pengőforint között mondatik lenni.¹⁾

Négyessy Szepessy László első alispán már másnap megyei gyűlést hívott össze, melynek jegyzőkönyvében olvassuk:

„Első alispánunk érzékenyedve előladá azon rendkívüli szerencsétlenséget, miszerint tegnap délelőtti 10 óra után támadt s hallatlan sebességgel elharapódzott tűzveszély által Miskolcz városának nevezetesebb része, az abban levő templomok s középületekkel együtt, mintegy 6 óra lefolyása alatt elhamvadván, számos lakosok lak és élelmeiktől megfosztva, szorgalommal és terhes fáradozással szerzett vagyonaik végső pusztulását, könnyező szemekkel s a kétségbeesés keserű könnyei közt szemlélik, — felszólítván a megye rendeit, hogy ily rendkívüli szerencsétlenség esetében szükségesnek látandó intézetek tételéről gondoskodni méltóztassanak“.

A vármegye rendei ezen kisebb gyűlésen utasították a főszolgabirákat, hogy tegyék közhirrre a Miskolcz városát ért szerencsétlenséget, szólítsák fel a megye közönségét, miszerint a koldusbotra jutott lakosok nyomoruságának enyhítésére adakozzanak s nyújtsanak akár pénz vagy élelem, akár pedig az építke-

¹⁾ Sz ü c s S á m u e l. Naplójegyzetek Borsod 1881. évf. 21. sz.

zésekhez szükséges fuvarsegélyt. A Reviczky magtárból minden egyes szegényebb károsultnak két-két véka gabonát utalványoztak ki kölcsönként s hogy a tolvajlásnak elejét vegyék, utasították Bárány Bertalan alszolgabirót, hogy az éjjeli őrközhöz elegendő segítséget rendeljen ki; a helyben állomásozó katonaság főtisztjeit pedig az első alispán által felszólítják, hogy a polgári őrség mellé katonai őrköt is rendeljenek ki segítségül és — minthogy már jelentve lett, hogy egyes nyerésszedők embertársaik nyomorúságát a maguk hasznára felhasználandó, az épületfáknak lefoglalására a tiszai révbe már elutaztak, a magyar udvari kamara elnökét felkéri, hogy a tokaji szállító tisztségnél akként rendelkezék, miszerint ne a nyerésszedőknek, hanem a vármegye egy bizottsága által levéllel ellátott miskolczi lakosoknak mérsékelt árért adattassék ki a szükséges épületfa s mivel a tokaji rév Miskolcshoz messzebb is van s útja is rosszabb, szállíttassék a fa a közelebb fekvő s jobb uton megközelíthető oszlári révhez. A romok elszállítására a vármegye börtönében fogva levő rabokat a magánosok rendelkezésére bocsájtják csekély napszám mellett; a legszegényebb lakosok házainak romjait a kirendelt szekeresek által szállíttatják el.

A vármegyeház és egyéb középületek felépíthetése végett a m. kir. helytartótanácsot kölcsön nyújtás végett megkeresik.

A kir. udvari kamara elnöke az iránt is meg lesz keresve, hogy a diósgyőri uradalmi erdőtisztiséget utasítsa a cserépszindely égetésre s hogy az épületfának használható bükk és tölgyfát ne vágattassa ölfává.

A tűz okozójának kinyomozása s az okozott kár összeírása Gencsy László főszolgabíró kötelességévé tétetett. Arról is lett téve intézkedés, hogy a kiknek házai biztosítva voltak, minél előbb megkaphassák a biztosítási összeget.

A július hó 21-én folytatva tartott közgyűlésen megjelent báró Vay Miklós cs. kir. kamarás, hétszemélyes táblai ülnök s főispáni helytartó is, mely gyűlés szintén a Miskolczt ért szerencsétlenség iránti intézkedésekkel telt el. A segély iránt kibo-

csájtott gyűjtő iverk első aláírója báró Vay Miklós volt 1000 frttal, aki a közgyűlés színe előtt az 1000 forintot pengő pénzben le is fizette, őt követte Négyessi Szepessy László első alispán 100 forinttal.

A tűzvész által Miskolcz városa közel 3 (három) millió frt-ig lett megkárosítva; ily összegű kölcsönnek a város részére leendő kieszközlése s a kölcsön biztosításának módja a választmányra bízott.

A nyomozás alkalmából az derült ki, hogy a tűz Levandovszky Antalnak az Alpapszeren levő színjéből gyuladt ki, hol a cselédség kévekötegek készítésével foglalkozott.

A megyénk akkori rendei ez alkalomból már szükségesnek mondták ki más jól rendezett honi és külföldi városok példájára „szép és biztos építési választmánynak kinevezését“.¹⁾

Az asztalos czéh az ország összes czéheihöz segélyt kérő levelet intézett, melyben a következőleg jajdulnak fel:

„Felső-Magyarországnak legjelesebb s kitetszőbb városai között állott Miskolcz városa, hol a kereskedési élénkség, a nemzeti haladás, s a jólétet eszközölő mesterségi iparok szép lábón állának s gyarapodának — mindaddig, mig e folyó 1843-ik évi július hó 19-ik napját, egy rendkívüli gyászos eset, ezen nemzeti érdek tekintetibe legkitünőbb magyar városra nézve, örökre gyászos emlékezetűvé tette; — mindaddig, mig ama közönségesen szabadon uralkodó sors, tűzzel fegyverkezve mintegy dühös ellenségképen rohana e városra, s négy szentegyházait, tanító helyeikkel egyetemben, törvényhatósági épületeket, diszesebb lakházait 1945 számmal 6 órák lefolyta alatt elhamvasztván romba döntötte s több mint két milliomot haladó kárvallás mellett a ruházat, s élelemtől megfosztatott lakosokat a nyomor és inség martalékává tette:

¹⁾ Emlékezzünk régiekről. Borsodmegyei Lapok 1903. 164. sz.

A keresztényi hit legmennyeyebb szülöttje a k ö n y ö r ű l e t e s s é g! Szálljon és szenteljen meg minden Istent és embert szerető felebarátokat e borzasztó csapás hallására! s buzdítva indítson fel mindenkit az atyafiságos jótételre s adakozásra!¹⁾

A lakosság hangulatát leginkább jellemzi P i l t a M i h á l y ügyvédnek, az ismert tollú írónak. „Miskolcz vésznapja“. Egy elégett naplójából czimű tárczája:²⁾

„Borzasztó a kép, ugymond mellyel naplómat megkezdem. Minden vonása a kétségbeesés, nyomor és inség bélyegét viseli: Fágyasztó dér, melly egy viruló sudárnak zöld lombjait elsorvasztja s remény gyümölcsseit letépi: átok, melynek sulya alatt ezrek jajdulnak föl, s a megrepedt szív fájdalomra könyözönt áraszt az irgalom oltárára. Ha mindez — egykori olvasóm nem indít meg, nem rázkodik meg kebled föllázadt érzelmeid viharában, nem lágyul meg szived a részvét szavára, melynek hódolnod embertársaid nyomasztó sorsa kényszerít, s szemeid a szemléléskor könnyűtlenek: Ugy — én vagyok a hibás. Ecsetem gyöngye volt a rajz nagyszerűségéhez. De ne kárhoztass; az eredeti kép látásán megrendült lelkem, s elbódult eszméletem csak kevés emléket birt megtartani, melyből készíthetném rajzomat.

Ha a duló elemnek, mely városunk színét elemészté, nem lettek volna borzasztó következményei, s mint varázs-tünnemény enyészett volna el a büvölt perczek lefolytával, nem hagyva semmi nyomot maga után: bátran állíthatnám, hogy elragadóbb s nagyobb-szerű látványt aligha birt a legszabadabb térre bocsájtott képzelet is valaha ábrázolni. De enyészet és pusztulás követé a nagyszerű jelenetet, mely borzasztóvá válván, a végítélet közelségét hiven tükrözé s az embert lelki éberségétől elannyira megfosztá, hogy rémitő meglepetésétől elbódítva, csak életföntartási ösztöne maradt meg.

¹⁾ Borsodmegyei Lapok 1885. 97. sz. Adatok a miskolczi 1843. évi nagy tüzhez

²⁾ Szivárvány. Album. 1844. 11—25. l.

Tűzben állott a lég, villanyként áthatva szétcsapott lángok folyamától, mely a várost átkarolni látszott. Égő atomözön áradt el a légkörön, honnan tüzzápor hullott: rubinszinben borítva el földet s tündöklő fényt árasztva, vetékedőt a napéval, melynek sugarai arannyal szinezék a roppant füsttömeget. De a füstfölleg ezer kebel panaszáától terheltén csak lassan emelkedheték föl, s az irgalom elkésett segélyt nyújtani.

Az utcákon egy-két embert lehetett csak látni, kik futottak, mintha rossz szellemök által üzetnének, arczaikon a rémülés és kétség kifejezése ül, lábaik reszkettek, de futniok kellett, mert a hőség kiálthatatlan vala; kapuk alól, ablakokból segélykiáltások hallatszottak, de minden szó, esdeklés, ígéret siket fülekre talált, sőt korunk talizmána — a pénz is elveszté büorejét: mert a vész olyan kiméletlen volt, mint maga a halál. A merészebbek vagyónuk megmentésének végrementését önelszántságukban helyezék, de e kegyetlen ellenségtől üldöztetve mindent önsorsára kellett bízniok, hogy éltoket menthessék. — Borzasztó nap volt! társulati helyzetünkről mit sem tudhatánk; hatósági intézkedéseket remélni sem lehetett: ur, szolga egyaránt környezve a vésztül, övéihez futott, mindenki kétségbe esve küzdött a pusztító elemmel, s ha megtört ereje többé nem állhatott ellen csak főösztöne maradt fön, énjét megmenteni.

A lángfolyam zugása, égő anyagok recsegései, födelek s tűzfalak zuhanása s jajvezeklés olly borzasztóan hatottak rám, hogy öntudatlan futottam a parázs járdán egyik utcából a másikba, hol közelérdeklőim lakását gyanitám. Pusztá s elhagyott volt minden hová betekinték.

Tünődéseimből hatalmas moraj ébresztett föl. A kettős tornyu egyházra tekinték s elszomorodtam. A tornyok elégett ablakain kigyózva tört ki a láng, s az eget látszott megtámadni. Haranguzhanás okozta a morajt, s tán azé, melynek ezüst hangja érzelmeket költött föl ezrek keblében.

Mély elmerülteimből ismerősim egyike rázott föl, s értesített, hogy rokonim az Avasra menekültek.

Mindenfelé ezer változatban mutatkozott az enyészet képe.

Házsorok, közöknek, sőt egész utcáknak is csak rombadőlt nyomai látszottak, s visszaidézve lőn a gyászidő, melyben a mongolok városunk határán kivitt epochalis győzelmök után rajta kegyetlenkedtek.

A mily nagy vala a csapás, részvétet is oly nagyot gerjesztett, soha sem hittem, hogy korunkban annyi könyörület lakjék a keblekben, mondja Szűcs Sámuel egykorú naplójában. Nemsokára villámgyorsasággal terjedt el a nagy catastropha hire egész ausztriai birodalomban, sőt Európa egyéb részeiben is. Sok hangverseny, színelőadás rendeztetett. — Sokat segítének a tűzkártérítő egyletek is, alig van kárvallott, ki egy vagy más uton nem gyámolítottatott volna. Az adakozók és fölsegéltek neveit közli a miskolczy értesítő. Özönnel lepték el Miskolczot a mesteremberek, kevéssel a vész után telve volt városunk az ácsok bárdjának csattogásától, és Miskolcz öt hónap alatt mint egy tündérhatalom által segítettve, csaknem egészen felépült, az egyházak mind fedél alá jöttek, az előkelőbb utcák némely épületei is; nehányan ideiglenes tetőt kaptak.

A tűz által okozott károk összeírására mint a városi jegyzőkönyvekben olvassuk, négy tanácsnok küldetett ki s miután a tűz okozóiul bizonyos vidéki aratók gyanusítottak, azok kinyomozására a vármegye kéretett fel.

A város közönsége maga az által hogy nemcsak tanácsháza, kaszárnyája, egész majorsága minden melléképületeivel együtt, hanem gazdasági s a katonaság ellátásához szükséges számtalan eszközei és felszerelései is a lángok prédájává lőn — több mint 25,000 frt kárt vallott s ezek helyreállítására már az első hónapokban 10,155 frt 45 krt költött a gazdasági hivatal.

A városi tanács által az egész országban szétküldött kérésekre még messze külföldről, nemcsak Bécsből és Gráczból,

hanem Triesztből és Mantua városából is érkeztek adományok, 1844. a melyek összege 1844. év végén már meghaladta a száz ezer váltó forintot.

A tanács a begyűlt összegből 2317 frt 20 krt a középületek helyreállítására fordított, amit a vármegye kifogásolt s kötelezte a tanácsot, hogy az összeget fizesse vissza. A tanács egy keserű hangú körlevélben az ország adakozó városaihoz fordult öngazdálására; következőleg fejezván be azt: Isten nem azért teremté e' várost, hogy örökké a' szenvedés lakhelye legyen! 's hisszük, hogy — e' haza városainak mint testvéreink buzgó pártfogása, bele kitartó erőt és lelkesedést lehelvén — minden akadályok 's nehézségek ellenére a' legjelesebb városok diszkoszorujába jutand, melly helyzetében hála érzések között emlékezend vissza jóltevőire, 's ott, a' hol, 's a' mikor kell, e' sokban hátra maradt hon javának, 's így közvetve pártfogó testvérei javának előmozdításában csüggedetlenül munkálkodni meg nem szünend.¹⁾

A vármegye eljárását különben országszerte elítélték.

Tűzkárosultjaink felsegélésére az irodalom is megmozdult 1844. és Halász József szerkesztésében 1844-ben egy kis 8 rétegű 282 lapra terjedő és akkori legjobb íróink közreműködésével készült Szivárvány című albumot bocsájtott közre, melynek előszavából álljanak itt a következők:

Ez évi nyárhó tizenkilencedike? fénypontjára lépve a létnek, hány boldog szív kezdhete új korszakot — édeset s kéjben usztatót, míg amott szinte végromlás fenyegete egy népgazdag várost? Vetélkedett tolluk s ecsetük a mázolóknak, hiven rajzolni, mint dult említett napon, élénk magyar városunk Miskolczban a borzasztó elem, — a toll s ecset kifordult a szándék egyéneinek kezéből, s a kétannyi pusztításhoz illőleg elő nem állíthatott. Féktelenül cikázott, szent és meg nem szentelt épületekről tova

¹⁾ Okmánytár. III. k. 484. l.

SZIVÁRVÁNY.

ALBUM

A MISKOLCI TŰZVÉSZ

EMLÉKEÜL.

SZERKESZTÉ

HALÁSZY JÓZSEF.

1844.

Az 1843 évi nyárhó 19-én tűzvész által
károsult miskolciak fölsegélésére

KIADTA

EMICH GUSZTÁV.

PESTEN.

és tova a gyilkoló tűz, enyészet alakjába öltözék minden, mit lángnyelvével összenyaldosott, s néhány óra alatt romokba dőlt Magyarhon alföldi kereskedelmének nevezetes gyupontja, az ő szokások- s nemzetiségben szűz magyar város Miskolcz. Megfosztatott egyházától a hit embere, tanodájától a növendék, czellájától a barát, tüzhelyétől a színész, sőt a rab is gőzvermétől; lakért kiálta a szüle, melyben bánatterhes fejét lehajthassa, kenyérért a gyermek, ruháért a koldus; megfosztatott mindenki mindenétől, s az egyetemes vesztéséget tudató szükség egy összhangzatlan segélykiáltásba gyűlt össze.

S midőn elhangzott a hon minden egyes pontjára a gyász-hir, vetekedve ébredtek jótéteményezésre a nemeskeblűek, melylyel talán egy pár szerencsétlenült polgártársnak keserkönnyeit törölhetnék le, mellyel gyéríthetnék az inségjait, s oszlathatnak a tönkretutottak nyomorát. — És kezét fogva a segélyre kész kiadóval, ki szépirodalmi vállalattal óhajték, csekély közremunkálattal, a vézsujtott embertársak vesztéségén könnyíteni, midőn kezébe adnám a buzgó olvasóközönségnek igénytelen Albumunkat: ha — miként keblemben lángola a vágy — méltánylatot nyerve, általa közvetve én is járulhatnék polgártársaim felsegéléséhez, — kikkel ugyanegy szent kötelék fűzött az imádott hazához — boldogan szerencsésnek érzendem magamat, lefizetvén emberiségem s társpolgárságom forró adóját. — Bőven vala tapasztalni alkalmam, milly hő részvételt sietett a magyar írókör becses dolgozataival járulni a tiszta célhoz, — s ha föltünvén a Szivárvány égő szinsugarai jóltevőn világíthatnák meg a nyomor homályát, a barátkezet nyújtott írókoszoru, remélem fönnbbi érzelmeimben osztozandik. S míg egy részről szükséges könnyíthetend a Szivárvány legyen más részről emléklapja a Miskolczra nézve siralmas emlékü 1843-iki nyárhó tizenkilencedikének.

Az albumba a már említett Pilta Mihályon kívül irtak: Gaál, Karády Ignác, Nagy Ignác, Remellay Gusztáv, Szathmáry Király,

Vachot Imre, Beöthy Zsigmond, Császár, Greguss Ágost, Jámbor Pál, Jeszenszky Dani, Lauka Gusztáv, Lisznyay Kálmán, Ney, Pájer, Petőfi, Kis Pál, Samarjai Károly, Tárkányi Béla, Truka Pál, Tompa Mihály, Vajda János és Vidor Emil.

Tartalmából ide igtatunk két kis költeményt:

S z i v á r v á n y .

Isten népének, hogy özönviz nem borítandja,
Tarka szivárványát adta kegyelmi jelül:
Rád Miskolcz! tűzvésze midőn nehezüle S z i v á r v á n y t
Részvét s emberiség tettelegessítve derít.

Trucka Pál.

M i s k o l c z .

A város ég, dulong a vész;
A jajszó szárnyra kél,
Nem hangzik el pusztába, nem, —
A hon szerelme él!

A romboló tűz szerte csap;
Hatalma elterül,
Százvezrek bánatos szemén
Részvét könyűje ül.

A láng megkapja a szívet,
A keblek mélyiben,
És áldozatra lelkesül
Erénye kéjiben.

Gyuladatok föl szent tüzek,
Miként a város ég:
Ott sujt a sors haragja, itt
Irgalmat oszt az ég.

Lobogj föl honfi szive, légy
Vész lánginál is hőbb:
Ott dúl a tűz, e láng minél
Nagyobb, annál dicsőbb.

Ney.

A politikai lapok és szépirodalmi folyóiratok vetélkedtek a segély gyűjtésben. Különösen lelkes felhívásokat tett közzé a Honderü és a Regélő.¹⁾

Mindamellett a rettenetes pusztulás nyomai hosszú évek múlva is megmaradtak. Az Életképek írja 1846-ban, hogy a nagy tűznek borzalmas nyomai még mindig látszanak Miskolczon.²⁾

Az elemi csapások és természeti tűnemények sorából felemlítjük még, hogy 1844. Julius 3. Esti 6 óra tájban nyugotról irtóztató zivatar támadt, mely az országnak több vidékein tetemes károkat okozott, városunkban is megrongált némely épületet, számos élőfákat pedig a Bükkben, még ölnyi átmérőjűeket is, tövestől kicsavart.

1850. 1850. Február 22-én roppant szélvész volt, mely az épülőfélben lévő színház vasbádóg fedelét összegöngyölve az utcára dobta.

1851. 1851-ben marhavész dühöngött, mely alkalmából a város külső határában több hely jelöltetik ki, ahol az elhullott marhák elásandók s amelyek bőrének lenyúzása szigorúan megtiltott.

1852. 1852. Mártius 9-én a tetemvári faneműek áruhelyén nagy tűz dühöngött, az iszonyu szélben több távolabbi épületek is meggyulván, az oltók példás ügyességének köszönhető, hogy a város nagy része porrá nem lett.

1855. 1855. Augusztus és Szeptember havában kisebbmértvű kolera járvány uralkodott.

¹⁾ Honderü 1843. 2. k. 97–99. l. Regélő 1843. 2. k. 281. és 1307. l.

²⁾ Életképek. 1846. 25. sz. 791. l. A nagy tűz irodalmát illetőleg még ide igtatjuk a következőket: Szathmári Emil. Borsodi emlék. Eger 1857. 55. l. Szücs Lajos. Visszaemlékezés régi gyásznapokra. Borsodmegyei lapok 1893. évf. 57. sz. Versek a nagy tüzről U. o. 1884. évf. 95. sz.

1858. Szeptember havában a Donáti féle üstökös megjele- 1858.
nése ijesztette meg a köznépet.

1861. Julius havában ismét üstökös jelent meg az égen. 1861.

1862 és 1863-ban marhadög és szárazság volt, mely nagy insé- 1862—
get idézett elő. A szárazság által okozott károk hivatalosan is 1863.
összeirattak.

1865. Október 3-án nagy tűz volt, mely alkalommal 48 ház 1865.
égett el. A város ő felségéhez fordult segélyért, aki 500 frtot kül-
dött. Egyuttal országos gyűjtés is indított.

1866-ban városunk lakóit is nagy izgalomban tarták a porosz 1866.
osztrák, ugyszinte az olasz-osztrák háboruk, és a cholera, kivált
október elején midőn a vasuton érkezett katonák közül számosan
és pedig sokan azonnal meghaltak; mindenki azt hívé, hogy ezek-
ről szét fog terjedni az öldöklő nyavalya, mely megyénk több
községeiben aggasztólag lépett fel, nálunk, különösen a Hámorban.
Elvégre az isteni gondviselés megőrzé Miskolczot azon pusztító
járványtól, melynek Budapesten is oly sokan estek áldozatul.

1868. Junius 21-én gyenge földrengés ijesztette meg lakos- 1868.
ságunkat.

1872. Február 4-én nagyszerű éjszaki fény tünt fel. 1872.

Az 1873. évet a kolerajárvány tette emlékezetessé, mely 1873.
nálunk 1872-ből jött át 1873-ra. Kezdetét vette 1872. November
11-én megszűnt 1873. Október 12-én. Szünetelt 1872. Novemb.
15-től Deczember 15-ig és 1873. Mártius 29-től április 12-ig,
legerősebb volt julius 19-ől—26 ig (204 beteg). A járvány egész
tartama alatt, megbetegült 431 férfi, 366 nő, 129 gyermek, ösz-
vesen 926. Ezek közül meggyógyult 281 férfi, 233 nő, 67 gyer-
mek összesen 576, meghalt 155 férfi, 134 nő 61 gyermek ösz-
vesen 350.

Ez évben a halandóság nemcsak a kolera, de himlő és hideg-
lelés által is mozdítottatott elő. Mig 1872-ben 919 egyén halt meg,
1873-ban 2190.

A járvány elfojtása körüli érdemeikért Dr. Popper József

a Ferencz József rend lovagkeresztjével, Dr. Ixel Soma és Bel-ler József Mindszenti plébános az arany érdemkereszttel tüntet-
tetett ki. A járvány áldozatai özvegyei és árvái felsegélyezésére
nyilvános gyűjtés rendeltetett el.

1875. Az 1875. évi nyári zivataros időjárás sok kárt okozott.
A villám több házat elhamvasztott. A Junius 26-iki felhőszakadás
a vasuti vonal töltéseit több helyen elszakította.

A július 9-iki vihar, a görög egyház tornyának szép réz
fedelét levetette, ennek egy része az egyházra esett, melynek fedele
a roppant súly alatt középen ketté vált, a toronynak nagy terje-
delmű gombja és magas keresztje az udvarnak keleti kerítése
közelébe, a toronytető egy része az egyház mögé, több részei,
a közellévő udvarokba, kertekbe estek.

1881. 1881-ben július havában üstökös tűnt fel.

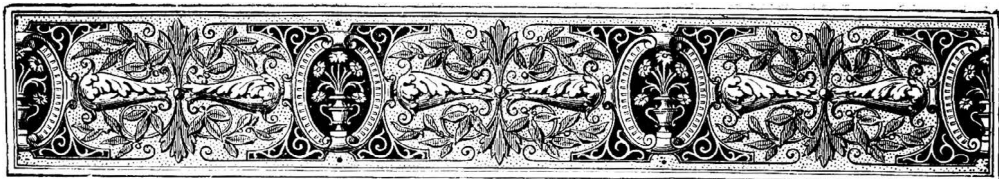
1882. 1882. Július 13-án és 14-én több helyen tűz ütött ki, mely
a lakosságot nagy rémületbe ejtette.

1883. 1883. Márczius 27-én este és a következő éjszaka több-
ször megújuló földrengés tartá izgalomban városunkat, 12—14-re
is teszik a lökések számát. 27-én este a színházi közönség, kivált
a karzat megriadt. Sokan eltávoztak, azonban az előadás bevé-
geztetett. Sokan mentek az utcára, tartván a netán bekövetkező
catastrophától. Különben

Mártius 28-a elég nyugodt volt, mert kár nem észleltetett.

Mártius 29-e reggel ismét történtek rengések, — kárt
azonban ezek sem okoztak.¹⁾

¹⁾ Bajay Armand. Földrengések. A miskolci kir. róm. kath.
gymnasium 1882/3 évi értesítőjében. Az elemi csapásokra nézve még lásd:
Szűcs Sámuel Naplójegyzetek. Borsod 1881. 19. sz.-tól 1883.
49 sz.-ig. Ahol e műben külön források nem idéztetnek,
az adatok mind Miskolcz város hivatalos tanács-
ülési jegyzőkönyveiből vették.

II. FEJEZET.

HÁBORÚS ÉVEK. FRANCZIA HÁBORÚ. INSURRECTIÓ. BORSODIAK A GYÖRI CSATÁBAN. AZ 1848/49 IKI SZABADSÁGHARCZ. A NEMZETŐRSÉG FELÁLLITÁSA. A 9IK VÖRÖS SAPKÁS HONVÉDZÁSZLÓALJ MEGALAKULÁSA. A BUDAMÉRI, SZIKSZÓI ÉS KASSAI CSATÁK. MÉSZÁROS HADTESTE MISKOLCZON. SZEMERE BERTALAN FELSŐMAGYARORSZÁGI KORMÁNYBIZTOS SZÉKHELYÉÜL MISKOLCZOT VÁLASZTJA. SCHULTZIG MEGSZÁLLJA VÁROSUNKAT. PÁLFFY MÓRICZ GRÓF ERŐSZAKOSKODÁSAI. DEMBINSZKY HADTESTE MISKOLCZON. DEMBINSZKY TALÁLKOZÁSA VÁROSUNKBAN GÖRGEIVEL. A FELSŐMAGYARORSZÁGI VÉDSEREG SZERVEZÉSI MUNKÁLATAI. SZEMERE MISKOLCZOT A HADJÁRAT ALAPPONTJÁNAK TEKINTI. A KÁPOLNAI CSATA. RAMBERG OSZTRÁK TÁBORNOK MEGSZÁLLJA VÁROSUNKAT. AZ OROSZOK MEGSZÁLLJÁK MISKOLCZOT. A KOLERA. HADI MOZDULATOK VÁROSUNK KÖRÜL. A GÖRÖMBÖLYI ÉS ZSOLCZAI CSATA. EMLÉKIRATOK, NAPLÓK. AZ ELNYOMATÁS IDEJE. TISZTVISELŐI KARUNK SZENVEDÉSEI. EMLÉKEINK AZ 1866-IKI HADJÁRAT. AZ UJ M. KIR. HONVÉDSÉG.

Mindig a hadak útjában fekvő városunk, mint az előző korszakban, úgy a legujabb kor háborúinak küzdelmeiben, csapásaiban és terheiben is bőven osztozott.

Már a XVIII-ik század végén megindult francia háborúk kényszerű hatása alatt 1767-ben kaszárnyát és katonai istállót, 1767. 1783-ban pedig „lóoskolát“ építettünk az újvároson. 1783.

Közben a hazába visszahozott magyar szent korona őrzésére rendelt seregbe adott városunk vitézeket, a kik a borsodi és abauji korona őrző sereggel együtt 1790 Pütkösd havának 12-ik 1790.

napján indultak el Miskolcra s 21-én kezdték meg szolgálatukat Budán.)

A Gyulay ezredének 110 főnyi csapata egy főhadnagy vezetésével 1794. tése alatt 520 francia foglyot kísérve Pestről Kassára 1794. július 22-én városunkban szállnak meg.

Ugyanez évben hét katonát állítunk és tíz hollandiai aranyat fizetünk újból a hadikasszába. E mellett azonban a verbuválás is szakadatlanul folyt, amelyre nézve sok rendetlenség tapasztaltatott 1796. s ezért a diósgyőri kamarai fiscus által városunk 1796. szept. 6-iki tanácsüléséből a következő rendelet bocsáttatott ki:

1. Hogy senkit is erővel ne fogjanak, kivéven azokat, akik az felsőbb parancsolatoknak ereje és az Tettes Nemes vármegyének végeztése által is elfogattatni parancsoltatnak.

2. Hogy mihelyt az fogadandó recruták megvizitáltatnak és előlre az Tettes Uraságnak név szerint bejelentetvén, a kik katonaságra, vagy kocsisnak alkalmasoknak találtatnak azonnal adassanak által az itt fekvő Nemes Verbung Comandónak, valamint

3. A most levő recruták is haladék nélkül adassanak által kivéven egyet, vagy kettőt, a kiknek a katonafogadásban alkalmas módja vagyon.

4. Senki is az recruták közül Tettes uraság híre nélkül semmi szín alatt ki ne adasson. Akik megvizitáltatnak és alkalmatlanoknak találtatnak, azok az általuk consumált költséget az költségek pótlására megfizetvén, visum repertum mellett elbocsáttathatnak.

Mikor pedig az év végével Deczember 20-án a verbuválás beszünttetett, — annak módjára nézve olvassuk jegyzőkönyvünkben: Tettes Cameralis prefectus urnak azon levele, mely szerint az felsőbb rendelkezésnek ereje mellett a verbungnak ezennel való elmulását és az ehhez megkívántató mobiliákat, ruhákat az verbungtól elvételni és Diósgyőrben vitetni, s az legényeket a kik

¹⁾ Décsy Sámuel. A magyar szent koronának históriája. Bécs 1792. 374. l.

verbuáltak elbocsájtatni parancsolja, — felolvastatott. Felolvastatván pedig azonnal a verbunkos legényeknek ezen rendelet tudtára adatott, a ruháknak inventátiójára pedig senátor Záborszky György és Gombkötő György urak exmitáltattak s az inventálandó javaknak resignátiója hadnagy Imreh urnak meghagyatott.

1797-ben 53 katona vettetik ki városunkra, melyből 6 katona 1797. kiállítását a görög kereskedők vállalták magukra.

1799 ápril 19-ről olvassuk ismét jegyzőkönyvünkben hogy: 1799. A francziák ellen fennálló véres háborúnak idején a felséges muszka czár, felséges urunk s országunk védelmére maga fegyveres népe közül segedelmet adván — ezen országunk védelmére a francziák ellen városunkon két napon át négy szakaszban által menendő tizenegyezer főt meghaladó muszka sereg számára megkivántató kvártély, élelmiszerek, széna és zab megszerzése iránt sürgős intézkedés teendő, annyival is inkább, mert megköveteltetett hogy 3672 ember és 2000 ló magában a városban helyeztessék el.

Elrendeltetett azért, hogy a verbunk kaszárnyához új épület ragasztassék. A tisztházak és istállók valamint az ispotály kiigazíttassanak és tisztíttassanak. A felséges muszka udvar és felséges urunk generálisainak kvártélyai egymáshoz közel legyenek, továbbá, hogy a már készletben levő élelmiszereken kívül 20 köből gabona és 57 köből árpa megőröltessék és 6 hordó káposzta, hat hordó eczet, négy átalag len olaj, 10609 tojás, 1000 koszorú veres hagyma, 1000 csomó dohány és 2000, 10 fontos portió széna beszereztessek.

Az ugyanazon év november 15-iki jegyzőkönyv írja: Ujonan 25 ezer katona ajánltatván hazánk védelmére, miután ebből városunkra is 12 katona vettetett ki, annak könnyű móddal és erőszak nélkül leendő pótlása végett a négy fertályba tanácsnokok küldetnek ki, hogy minden gyanus helyeket figyelemmel kísérvén, minden excessivus, verekedő erkölcsteleneket és másünnen ide bejött csapongókat irjanak össze.

Első izben megbotozzák, majd ha visszaesnek bűneikbe s arra-

valók, fogva tartásuk s átadják a verbungnak katonának. Ime ilyen elemekből került ki az akkori katonaság jelentékeny része. Ez volt a katona fogdosás.

1800. 1800-ban az újabb seregszervezések alkalmából a városunkra kivetett 45 katona kiállítására lakosaink önként ajánlottak 179 frt 14 krt s a zsidó kereskedők külön 50 frtot.

Ez év márczius 13-án, 16-án és 18-án a muszka segítő seregnek ismét három csapata vonult át városunkon és pedig 1-ször 8 tiszt, 349 közlegény, 60 ló, 2-szor 45 főtiszt 109 közember és harmadszor 5 főtiszt és 119 közember. Ez utóbbi csapat tovább szállításához 158 lovat és 17 szekeret kellett adnunk.

1801. 1801. febr. 9-én a lunevillei békével a háboru egyelőre befejeztetvén, a mult évben másod izben fegyverbe szólított felkelő nemesség insurgenseinek fegyverei, lószerszámai és pokróczai Miskolczon Julius 20-án a vármegye hatósága által kótyavetye útján eladattak.

1806. 1806-ban april 11-én akkori uralkodónk kisebb gyermekei, mint menekültek Kassáról Miskolczra jöttek, és másnap elutaztak. April 13-án pedig Ferdinand trónörökös nagy ünnepélylyel fogadtatott, másnap az egyházakat is megsejmlélte.

1808. A Napoleon ellen ujból megindult háború alkalmából 1808. Január 5-éről értesíti városunkat a helytartótanács, hogy az orosz sereg legközelebb nagy számmal fog itt keresztülvonulni, — a szükségesekekről tehát eleve gondoskodjunk, és csakugyan april havában tizenhétezer főnyi orosz gyalogság vonult Miskolczon keresztül.

1809. 1809. elején pedig Komárom vára sürgős megerősítési munkálataihoz 41 napszámot kellett küldenünk.

A nemesség ujból insurgálván, hogy ezen hadjáratban Borsodmegye nemes lovas százada miként vett részt érdekesen világítja meg főstrázsamesterének Desewffy Tamásnak 1809. évi Szent Jakab havának 7-ik napjáról a komáromi táborból kelt s a vármegyéhez intézett jelentése, melyben a híres győri csatában való résztvételét is leírja:

Régen igyekeztem volna, — ugymond — kötelességemhez képest a Tettes nemes vármegyét az vezérletemre kegyesen bízott nemes lovassereg állapotjáról tudósítani, de katonai foglalatosságim, és az nagy, gyakran való szolgálat, kivált az elővigyázatokon, mely miatt még csak az exercirozásra sem nyerünk kétszernél többször időt, telyes lehetetlenné tették, annyival is inkább, hogy darab időtül fogva két tisztségnek a szolgálattját kell vinnem. Századunk a nemes Regimentnek három Hevesi századjával összekapcsolva a mult hónapnak 13-án az hadi sereghez beérkezett kirendelt helyén Szent Istvánban. Más nap ugy mint 14-én Győr alatt, az ellenséggel megütköztünk, az hol is azon szomorú történetünk esett, hogy népünknek nagy része több nemes vármegyék seregeivel, a reguláris katonaság osztalékjaival edgyütt meg szalatt. Ezen csatában elesett századunkból egy vitéz és hat ló. Bekötésre való sebet kapott 2 ember és 5 ló. Az egész Regiment vesztett 4 káplárt 20 lovat. Sebesekben 4 vitézt és 29 lovat. Ez ámbár oly állapot magában, hogy becsületét szerető előljárónak százszori halálnál keservesebb, mindazonáltal minden környüállásokat öszve vévén, kénytelen vagyok megvallani, hogy némely részben lehet menteni népünk vétségét. Ugyan is Pestről három státióban kénytelenítettünk szent Ivánban marsolni, az hol az beérkezésünk napjan etetés nélkül nyeregben egész északa vigyázoton lennünk, más nap pedig azon két nap étetlen lovokon ütköznünk kellett. Egyébiránt kargyainkot az sebes nyokra-főre való marsolásban köszörülni nem győzvén, nagyobb részben életlenek voltak, s patronunkban sem volt elég provizió, és így ezen készületlenül esett, hogy ezen új sereg, mely természetesen a szoros katonai regulához nem szokott, ellenséget sohasem látott, minek utána az ellenség kemén ágyuzását vagy három óráig állotta, s némely reguláris osztalékok, melyek legelőször megszalattanak, magokat odavetették volna, — elszéledett, s őtt

némely része épen haza ment. Ezekeránt, akik még az Vármegyében vannak, méltóztasson a Tettes Vármegye rendeleseket tenni, hogy minél előbb berukkolhassanak. — Az ütközet követő napon, u. m. junius 15-én több nemes V. megye seregeivel edgyütt táborba szállottunk, az hol az fellyebb említett szoros szolgálattul elmaradott kis időnkét, leginkább az Regiment belső rengyének behozására fordítjuk. De épen ezen sok strapátiónak tulajdoníthattjuk, hogy az lóispotályban 47 szolgálatra alkalmatlan beteg lovunk van. Mult hónapnak 26-án elővigyázaton lévő, a Borsodi és egy Hevesi századból álló és 148 ember számot tevő osztályunkat az ellenség 5 századdal megtámadta, de vitézeink által visszaveretett, s a régi állásán tul kergettetett. Ezen alkalmatossággal Ezredes főhadnagyunk Báró Orczy keresztül lövetett, ámbár nem halálosan, azonkívül sebbe esett 2 ember, 4 ló, századunkból 2 ló. Az ellenség részéről nem tudatik a veszteség, — épen egy generálist találtatott az ütközet után negyed nappal a csapatpiaczon a búzákbán. — Tetszett eő cs. kir. F. Herczégységének engemet a Tettes ns. vármegyének propositiójához képest főstrázsamesternek Regimentünknel kinevezni, mindazonáltal a Disp. Generál eő exciája rendelkezéből az kapitányi szolgálatot is folytatom, mindaddig, mig Ezredes főhadnagyunk curálása végett elment, a midőn az ő szolgálattyát kellett által vennem. De különben is kénytelen vagyok a tiszturakról azon bizonyrágot tenni, hogy minden tekintetben kötelességöket véghez viszik, az ellenség előtt mint igaz katonák viselik magokat, a mint a 26-iki kis ütközet is bizonyíttya, melyben tiszttyeink bátorítására legelőször is századunk az ellenséggel — ámbár sokkal nagyobb számmal volt — nagy bátorsággal összecsapott és leginkább eszközölte visszaverettetését. Hogy ha a graduális promotió Lineáján még más módon is

alhadnagyság ürülne, bátorkodom ajánlani P e k á r i S á n d o r t az első strázsamestert. Ez is azonfelül, hogy grádusa van, igyekezete és szolgálattya pontos véghez vitelére való nézve megérdemli a promotiót. Alhadnagy Törös József úr még mindeddig be nem rukkolván, méltóztasson a Tettes Nemes Vármegye vagy berukkolását eszközteni, vagy pedig helyének kipótlására rendelt tenni. Reménylettem, hogy Csiszár Pál ur által a tiszt uraknak Compotáló Charge lovak requisitiójára a Tettes Nemes Vármegye által determinált pénzt, valamint szintén a legénységnek resolvált egy-egy tallér ajándékot, és a hús czúlágot megkapjuk; de sem ezt, sem valami tudósítást éránta a Tettes Nemes Vármegyének nem vevén, kötelességemnek tartottam, hogy az iránt a Tettes Nemes Vármegyét megkeressem, s azon hiányosság pótlását kérem. Az legénység fehér ruhában tetemes hátramaradást szenved, annyiival is inkább, hogy ezen tekintetben kijövetelünket annak rendi szerint ki nem készítették, minthogy pedig ezen állapotnak nagy következése van a nép egészségére, kivált ezen nyári meleg időben, méltóztasson a Tettes Nemes Vármegye ezen hibának pótlására rendelt tenni. Úgy szintén kefék, mind ruhára, mind csizmára valók, hirtelen marsunkkal nem szereztetvén meg, méltóztasson a Tettes Nemes Vármegye azoknak megszerzését eszközteni, vagy pedig megírni, hogy azok a Regiment cassájából a Tettes Nemes Vármegye rovására megvétenessenek-e? A szijjártó jelenti, hogy néki a Tettes Nemes Vármegye a lénungnál nagyobb fizetést rendelt legyen. De mint hogy ez a maga uttyán tudtomra nem adódott, mindeddig semmit sem attam néki. Erre való nézve méltóztasson a Tettes Nemes Vármegye tudósítani mi tévők legyünk? Igaz, hogy megérdemli a fizetést, mert ha azon munkát melyet eddig véghez vitt, más mester emberekkel kellett volna véghez vitetni, könnyen egy-két száz forintjába került volna a Tettes Nemes Vármegyének. Egyébbaránt magamat az alattam valókkal együtt a Tettes Nemes Vármegye további kegye, grátiájában ajánlom, s arról bizonyossá teszem a Tettes Nemes Várme-

gyét, hogy minden ügyekezettünket arra fordítjuk, hogy kötelességünket minden pontban teljesítvén, magunknak és honnyainknak becsületet szerezzünk.

Ezen jelentés folytán Borsod vármegye közgyűlése ugyanazon évi júl. hó 19. napján fiai vitézségét a következő sorokkal örökíti meg.

Főstrázsamester Desewffy Tamás úr, a komáromi táborban e folyó hónap 7-ik napján költ levelében Lovas nemes seregünknek állapotta, s a csatákban való magok vitézi viseletek tekintetében környüállásos tudósítást tévén, melyekhez képest ezen hivatalos levélnek foglalattából tiszteinknek lovas Nemes seregünknek a vitézség dicsőséges pályáján a csatapiaczon, kiváltképen szent Iván hava 26-ik napján tartott ütközet alkalmatosságával, a midőn az ellenség ötszörte számosabb lovassága kiváltképen a mi megtámadtatott lovas Nemes vitézeink által még, a maga volt tanyáján túl való szaladásra is kényszerítettett közzüle egy generális a vér mezején halva maradt, — szerzett igaz hadi virtusaik érdemeik, egész fényben által látszatván, azok ezen megye Rendei által hazafiúi édes örömmel vétettek, a Felséges király és a haza védelme mellett tett ezen buzgó s dicséretes iparkodásuk megértéséből származott örömnk az egész Nemes lovas seregnek Nemzetes ordinárius Vice Ispán úr (kiscsoltói Ragályi István) által ki fog nyilatkoztatni.¹⁾“

1810 1810-ben egy ujonan építendő katonai strázsa ház munkálataival Kun János kőmives mestert bizta meg a tanács.

1813. 1813-ban a benult katonaság felsegélyezésére állítandó cassa számára városunkban is hivatalos gyűjtés foganatosittatik.

¹⁾ N. Szepessy Béla. Borsodmegye nemes lovas százada 1809. évben. Borsodmegyei lapok 1886. 93—95. sz.

1821. Május 19-én. Sándor Orosz czár, Lajbachból 1821 városunkon utazott át kilencz kocsival. Mint az egykorú feljegyzés írja: csak addig mulatott míg a lovak, kocsijához ujjakkal felváltattak, az alatt beszélt Klobusiczky József főispánnal, Ragályi István alispánnal. Lengyel uhlanus egyenruhába volt öltözve mellette ült general adjutánsa Volhonszky. Nagy nyájassággal nézte a kocsija körül öszvegyült sokaságot és azok vivat kiáltásait sipkájának levételével s maga meghajtásával fogadta.

1835. Január 13-án az általmenő katonaság részére 1155 1835. kenyér, 288 portió zab és ugyananyi 10 fontos portió széna adott a város által. Ugyane hó 24-iki tanácsülés külön felterjesztésben kéri a vármegyét, hogy a katonai terheknek legalább egy részét vállalja el; felemlítvén ez alkalomból hogy 1833. novembertől kezdve csupán a Wilhelm huszárok verbunkjának 5096 kenyeret s 638 portió zabot és ugyanannyi portió szénát adott a város.

Az 1848/49-iki szabadságharcz idején Miskolcz mint fontos 1848— hadászati pont nagy jelentőségű események színhelye volt. 1848. 1849. telén innen vonulnak fel a magyar csapatok Schlick hadteste ellen a szikszói és kassai csatákhoz, később innen intéztetik a tiszai vonal védelme. Városunkban és környékén táboroznak Mészáros, Dembinszky, Görgei és Klapka, miközben történelmi jelentőségű események folynak le falaink között. 1849. nyarán az orosz hadakkal újra városunk körül, Görömböly és Zsolcánál folynak ütközetek és Szemere Bertalan felsőmagyarországi kormánybiztos, a honvédelmi bizotmány tagja, Borsodvármegye nagynevű követe és a későbbi belügyi, majd miniszterterelnök városunkból intézi a felsőmagyarországi vármegyék védelmére irányuló rendelkezéseit.

Hogy ily viszonyok között, midőn úgy a magyar, vagy az ellenséges német és orosz csapatok felváltva bár de folytonosan megszállva tartották városunkat, mily áldozatokat kellett hoznunk és miként nehezedtek reánk a háboru csapásai, könnyű elképzelni.

És mindamellett városunk lakossága sóha egy perczre meg nem ingó szent lelkesedéssel, hűséggel és odaadással szolgálta a hazafias ügyet, vagyonát és életét áldozva. Nemzetőr, vagy honvéd volt városunknak úgy szólván minden ép kézláb lakosa, a gyermek 15 éves ifjaktól kezdve a 70 éves agastyánokig.

Már az 1848-ik év elején, midőn a gyorsan fejlődő politikai események az egész országot izgalomba hozzák, fellobban városunkban a hazafias lelkesedés s megnyilatkozik az számtalanszor a város jegyzőkönyveiben: Így olvassuk:

Országgyűlési koszorus követünk Szemere Bertalan Úr a K. K. és R. R. által felterjesztett 117. szám alatti felirási javaslatot megküldvén.

Hálás köszönettel vesszük ezen becses ajándékot s üdvözljük azt, mint a hon szebb jövője palladiumát, az utókornak is emlékül levéltárunkba betétni rendeltetett.

Majd tovább:

Olvastatott N. Kanizsa Város polgárai nevében hozzánk az iránt intézett levelük: melyben előadván a honra várakozó boldogságot, s meleg szavakkal idvezelve a polgári szabadság reánk derülő szép korányát -- felhivnak eggyesülésre, hogy az általuk a felséges haza elibe terjesztett kívánataikat mi is pártoljuk.

Nagy Kanizsa lelkes polgárai a hon szavát s a polgárok üdvét olly forron tolmácsolt érzelmei s kívánatai bennünket is, mint a hon igaz és hű fiait elragadó lelkesedésre -- s a népek Istene eránti mély hálára ösztönöznek és így találkoztunk a megkereső polgárokkal, szivben rokon érzelemben -- s jövődő boldogságunkat, a hon felvirágzását felderítendő kívánataikban -- azonban azon kívánatok már az ország javára, jó királyunk által meg lévén szentesítve, s az országgyűlés is berekesztve s ez uttal tisztelt polgártársainknak rokon tartalmú válaszukban, mindezek megíratni rendeltetnek.

Gyöngyös és Eger város közönségei levelükben az iránt

hivnak fel bennünket, hogy a külföld dermesztő légköréből, veszély környezte hazánk szabadtására honunkba be jött Würtemberg lelkes huszárjaink mellett pártolásunkat mi is terjesszük a miniszterium elibe.

A hazafiui szent kötelesség 's lelkesedésnek páratlan jelét tanusított huszárjaink tette, bennünk is magasztos érzéseket, erántuki forró részvétet ébresztenek, minél fogva őket, mint a haza megmentésére, bár a katonai törvény ellenére bejött lelkes honfi társainkat minden esetre pártolandjuk — erről a megkereső városok értesítendők.

Az e korszakra vonatkozólag fennmaradt hivatalos iratokon és nyomtatásban megjelent emlékiratokon kívül különösen becsesek városunk szabadságharczi történetére nézve három polgártársunk Szűcs Miklós, Samuel és Lajos naplói és visszaemlékezései, a melyekből városunk ezenkori eseményeit csaknem napról-napra követhetjük.¹⁾

Ezekből olvassuk az akkori közhangulatot jellemzőleg márczius 17-éről: „Hire jött, hogy a tanulók és ifjuság Pesten zavar-gani kezdenek, — országgyűlési követekinktől igen érdekes levelek érkeztek, azok folytán az adminisztratornál conferentia tartatott, még most is titkolni akarták az eseményeket, sokan igen meg-rémültek azon hirre, hogy Bécsben kiütött a revolutió. Estve a Casinoban felolvastatott Kun József levele, ki éppen Pesten volt, ebből tudtuk meg, hogy Bécsben 13-án a katonaság a népre lőtt, s némelyek elestek, mely esemény a Pesten már megindult moz-galmakat igen nevelé. A 12. pontot, és Petőfi dala, a Casinoban dictaturára bocsátattak. A Sajtó szabadság minden helyes gondol-kozásu emberben nagy örömet gerjesztett, már ekkor mindenki

¹⁾ Szűcs Samuel. Naplójegyzetek az 1848-ik évi nagy napokból Borsod 1881. évf. 50. 52. 54. és 1882. évf. 1. 2. 3. sz. U. a. Miskolczi jegyzetek a szabadságharcz idejéből. Borsodmiskolczi közlöny 1886. évf. 95. 97–104. sz. U. a. Miskolcz 1848 és 1849-ben. Borsodmiskolczi közlöny 1886. 48–54. sz.

látta, hogy igen nagy dolognak kellend történni és oly idő következend reánk, milyenről a történetek nem emlékeznek. És Márczius 20-áról. Gyűlés a megye kisebb termében roppant nép. Elnökül Szathmáry Király József hivatott meg, kit már mindenki volt adminisztrátornak tekintett, ő kerek kalapban kokárdával jelent meg, a reformok fölött örömét nyilvánítá. Az országgyűlési követek levele leirhatatlan lelkesedéssel fogadtatott, tapsvihar tombolás, követé azt, s öröm könnyek csillogtak a szemekben; megértettük, hogy Bécsben a feliratot vivő küldöttség mily diadallal fogadtatott, megtudtuk, hogy e nevezetes felirat a Felség által el van fogadva, Batthyány Lajos miniszterelnöknek czimezve“.

Ugyanezen gyűlésén felolvastatott Miskolcz város polgárainak hosszú névsora alatt beadott kívánata, melyben; „A birodalom és haza zavarodott viszonyai közt a belbéke, bátorság és rend feltartására — követve a haza fővárosa lelkes példáját — a megye székvárosában minél számosabb felfegyverzett őrsereg alakítását óhajtja“. Ennek folytán következő határozat hozatott:

„Osztva a megye a beadott kívánatban előterjesztett nézete-
ket is, annyival inkább, mert a csendet biztosító középponti esz-
köök és intézkedések egyszersmint külhelyeken is a rendnek
és bátorságnak kiható biztosítékai — a Miskolczon felállítandó
őrseregnek addig is, míg a hazánk szebb jövője zálogai közt álló
honvéd rendszer törvény által rendeztetnék — a kívánati levélben
előterjesztett alapokon leendő alakítására az ez iránt nyilatkozott
közbizalomnak hódolt mlgos főispáni helyettes: Szathmáry Király
József úr és akadályoztatása esetében táblabíró: Vadnay Lajos
elnöklete alatt Palóczy László, Soltész Nagy János, Herke Miklós,
Kun János, Doleschal Gábor, Zorkovszky Ágoston, Tajhy József,
Izsó György, Steinheifel János, Fischer Sámuel, Hendel Károly
Zsérczi Molnár János, Tréki Török József, Rác János és Apostol
József tolvivő teljes hatalommal és a körülményekhez képesti
intézkedhetési szabadsággal kiküldetnek, közgyűlési jóváhagyás
reménysége alatt felhatalmaztatván egyszersmind arra is, hogy ha

a kiállítandó őrsereg felfegyverzése a nemesi fegyvertár használatát is igénybe venné, az ott levő fegyverekkel is rendelkezessék.

Egyébiránt ezen intézkedés a nagymglu m. kir. Helytartó-tanácsnak is bejelentetni rendeltetett“.

A megyei közgyűlésnek ezen határozata a kiküldött teljhatalmu választmány tagjaival azonnal közöltetvén, az eként megalakult választmány még az napon azaz márczius hó 20-án Szathmáry Király József főispáni helyettes elnöklete alatt összeült és ugy az napon, valamint a következőkön történt intézkedéseiről felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint:

„Legelsőben Miskolcz város fegyverfogható polgárainak az illető szakasz tanácsnokok által eszközzendő összeírása rendeltetett el, mely megtörténvén, miután a képesség mérvfokául az értelmiség — vagyon — különösen pedig a közönségesen ismert becsületesség állapított meg, a már készen levő névsorból azok, kik említett kellékekkel bíróknak találtattak, kiválasztattak s hozzájuk felhívás intéztetett, s az őrsereg soraiba beállítás végett a városházához behivattak, hol a beírás a választmány kebeléből kirendelt küldöttség jelenlétében csakhamar véghez ment.

A beírás a város négy szakasza szerint négy külön iven történt.

A beírási iven a következő fogadalmi fejezet alá Miskolcz városnak mintegy 700 polgára saját kezüleg irták neveiket:

„Alólirottak a miskolczi nemzetőrség soraiba beállva minden had és fegyverszabály szigoru megtartására ha ugy kell eskü alatt is kötelezzük magunkat.

Miskolcz, 1848. márczius 22“.

A beírás megtörténte után a beirottak a városi tanácsnokok jelenlétében a már fentebb megállapított képességre tekintettel újabb bírálat alá vétettek, az ekként sorozottakból megalakult őrsereg négy századra, a századok szakaszokra osztattak.

A helyben lakó nyugalmazott tiszturak az őrsereg berendezése, az őrségi szabályzat s fegyelem tárgyában tervezet benyújtására

már előzőleg felkérttek, melyek alapján elhatározatott, hogy a gyakorlat egy héten kétszer, vasárnap és csütörtökön fog tartatni, melyre minden őrpolgár köteles megjelenni, és pedig büntetés terhe alatt.

A fegyelem tekintetében az őrseregnek a rendes katonaságtól eltérő szerkezete és különböző állására figyelemmel a büntetés minimumául a megdorgálás, maximumául a seregből dobszóval történő kicsapás állapított meg.

A büntetés kiszabására a szakaszok illetve a századok parancsnokai, fellebbviteli hadszékül a választmány mint főítélőszék mondatlak ki illetékeseknek.

A szerkezetet illetőleg:

Az összes sereg élén álló fővezért az összes őrsereg választja.

A századosokat a választmány nevezi ki.

A többi tiszteket a századok a magok kebeléből választják a választmány megerősítése mindenkor feltartatván.

A felállított 4 században, az elsőben Liptay János, a másodikban: Kun Bálint, a harmadikban: Demcsa János, a negyedikben: Rabel Mihály nyugalmazott tiszturak nevezettek ki századosokul.

A többi tisztek választása a következő renddel történt: az

1-ső században Tomka László, Hajnalkőy József, Dálnoky Nagy Dániel, Turkovics Lajos;

2-ikban Zsóry Flórián, Duronelly Alajos, Kun József, Krudy László;

3-ikban Csépenyi Ferdinand, Farkas Károly, Provszky István Zorkovszky Ágoston, a

4-ikben Vadnay Barna, Szepessy Kálmán, Kun Miklós és Lajos választattak hadnagyokká.

Örmesterül: az 1-ső század Mihályi Jánost, a 2-ik század Steinheufel Jánost, a 3-ik század Szabó Dánielt és a 4-ik század Szivós Pált választá.

Káplárokká az első században: Büdy Kálmán, Király Dániel, Lehoczky Ferencz, Tallián Imre, Okolicsányi József, Vig János,

Nagy Gedeon, Serfőző József, Sassy Szabó István, Szabó Ignác, Milecz József, Rasinszky László;

a második században Nagy Bertalan, Balog József, Bikszegi Károly, Szücs Lajos, Potincza Lajos, ifj. Soltész Károly, Hőke Károly, ifj. Telegdy Sámuel, Markovics Károly, ifj. Balázs Mihály Csatlás Ferencz és Fogler József;

a harmadik században: Szabó István, Tolmács Mihály, Csirbesz Imre, Géczy János, Lukács Károly, Tepper István, Nyusztay József, Mezey József, Povovszky Márton, Piskoty János, Kun Barnabás és Gulyás Károly.

a negyedikben: Giczey Sámuel, Donga Pál, Balajti János, Miskolczy György, Kricsfalusy János, Csorba Lajos, Szobonya István, ifj. Katona József, Szabó Berta, Barinkay János, Moész Frigyes és Povoszký Szilárd választottak el.

Az őrsereg márczius 26-án már fegyverrel is ellátott.

Ugyanakkor az egyenruhát illetőleg: egy balkaron viselendő, nemzeti színű, s az illető század számát mutató ércz csattal ellátott posztó karszallag viselése, s ugy ennek, valamint öt dobna golyó öntőnek és töltés táskának a bemutatott s megállapított minta szerint készítése elhatározott.

Főörhelyül központi helyzeténél fogva a városháza jelöltetett ki, s az őrállás 1848. évi ápril hó 1-ére megkezdetni rendeltetett, mely alkalomra a miskolczi hangászok (Győri Gyuri bandájának) 4 frt díja a közpénztárra utalványoztatott.¹⁾

Az önkéntes nemzetőrségbe belépett csaknem minden valamire való ember ötven éven alul, sőt többen ötven éven felül is.

Az őrállást Szathmáry Király József főispáni helyettes kezdte április 1-én a városháza előtt nagy tömeg jelenlétében. Innét az őrs hely később a d.-győri kir. uradalom főutczai házához téte-
tett át, (mely most Friedman Sámuel kereskedőé.)

Ezen nemzetőrség tartá fenn városunkban a közbiztonságot,

¹⁾ Szücs Lajos. Nemzeti őrsereg alakulása Miskolczon 1818. márczius havában. Borsodmegyei Lapok 1898. 26. sz.

teljesíté az őrszolgálatokat az őrhelyeken, postán, sóháznál, ágyuknál, kísérte a transportokat, két százada június 30-ra Dédesre rendeltetett lőfegyverekkel, éles töltésekkel felszerelve, azonban az országos képviselő választás maga teljes rendben folyt le.

Görgei ezen nemzetőrségtől fegyvereit a honvédek számára szedeté be. Az igen rosszul, csakis dárdákkal fegyverezett általános nemzetőrségnek december 9-én és 10-én Schlick ellen megindított egy része a császáriak által szétkergettetett, másik része el sem jutott a csatátérre.

A nemzetőrségre vonatkozólag helyben sajtó útján megjelentek mindjárt a megalakulás utáni napon, vagyis Márczius 21-én a zseniális Heilprin Mihály miskolci könyvkereskedő s utóbb Szemere titkárától a „Nemzeti őrdal“ továbbá „A miskolci nemzetőrség“ című röpirat. A miskolci nemzetőrség számára fegyvergyakorlat Kun Bálint cs. kir. nyugalmazott kapitánytól. A borsodmegyei nemzetőrség lándzsávali oktatás szabályzata. Miskolci nemzetőri dal Garas Samu nemzetőrtől; — valamennyien Tóth Lajos nyomdájában.

Szűcs Sámuel az egykorú aláírási ívek alapján egész nemzetőrségünk névsorát közzétette¹⁾ föntartva azt a hálás utókor számára.

A nemzetőrség felállításának előzményeit illetőleg olvassuk városunk márczius 23-iki jegyzőkönyvében:

Felolvastatott gróf Batthyány Lajos miniszterelnöknek a vármegyéhez intézett rendelete, melyben a honra várakozó átalakulási időszakot jelezve, hogy az e körüli intézkedések a haza felvirágzására békés uton mielőbb megoldathassanak a csend és rend fentartása iránt városunk is felelőssé tétetik. Első Al Ispán Úr a megyebeli csend és rend fentartására nézve — melly felelősség hatáskörünkhöz képest mi reánk is átruháztatik.

¹⁾ Szűcs Sámuel. Miskolci és borsodmegyei adatok hazánk 1848/49-iki véderejéhez. Borsodmegyei lapok 1888. évf. 73–79. sz.

NEMZETI

Ö R D A L.

1.

Fegyvert fogtunk , hogy védhessük
Életünk ;
Éltünk drága , mert javára
Ébredtünk :
Szolgák voltunk , most polgárok ,
Szabadok ,
Jármót nyögtünk , most leráztuk ,
Magyarok !

2.

Fegyvert fogtunk , hogy a gyengét
Ójuk meg ;
Öreg apa , ifju lányka
Éljenek !
Az tanácsot , ez meg lángot
Adjanak ,
És az ifjak védelmükben
Haljanak !

3.

Fegyvert fogtunk , hogy örizzük
A hazát ,
Idegennek bántalmától
Szent jogát.
Áldott földünk ! sokszor ittál
Honfivért ;
Édes élni , édesb halmi
A honért.

(Marcius 21. 1848.)

4.

Fegyvert fogtunk új jogunkat
Védeni ;
A' mi megvan majd a többi
Vija ki.
Minden ember legyen ember
És szabad ,
Míg a' honnak , míg a jognak.
Hü marad.

5.

Fegyvert fogtunk a' világért ,
Honfak !
Majd utánunk más rabszolgák
Mozganak.
Túl a' bércen él egy nemzet ,
Jó barát ,
Melly példánkra emelendi
Zászlaját !

6.

Fegyvert fogtunk szent ügyünkben :
Szent legyen !
Béke öre , jognak védje
Szüntelen.
Jármót nyögtünk , most leráztuk ,
Magyarok !
Polgártársak ! mi legyünk e
Zsarnokok ?

Heilprin Mihály.*Nyomt. Miskolcz. T. L.*

A magyar hon közel ezredéves alkotmányát ért 's népek milliója buzgó óhaját ily rövid időn, s ily nagyszerűen megelőzött átalakulási fordulat, — bennünket is elragadó öröme — az egész Nemzettel közlekedésre fakasztott mert mi is ezen rendszertől, mely nagyszerű események közbejöttével testesülve áll előttünk, várjuk egyedül e hon üdvét 's felvirágzását; de ezen határtalan öröm ömledezésünk mellett mindenekfelett szükség lévén arra, hogy míg a köz boldogságára e nemzetnek mindenkor kérdések szerencsésen megoldathatnak, s az ígért földre bejuthassunk — szükség van mindenek előtt rend és csend feltartására, s a tulajdoni jog megőrzésére — minélfogva a reánk is átruházott felelősség értelmébe, a Tanács minden egyes Tagjának, a hozzánk küldött rendelet, másolat kiadásával, szoros kötelességül tétetik, hogy a rendre és csendességre hatáskörükben felügyelvén minden ezt háborítható eseményeket, s ezt előidézhető személyeket felelet terhe alatt, illető felsőbbségnek jelentsék be.

A következő napon érkezett le a helytartótanács rendelete a sajtószabadság engedélyezéséről, mely városunkban nagy lelkesedést keltett.

Április hó 25-én érkezett le a Belügyminiszter rendelete, hogy az új törvény értelmében két képviselőnek megválasztása iránt városunk sürgősen intézkedjék.

Miskolcz városa és Borsodvármegye jelentékeny contingenssel járult országunknak 1848 49-iki véderejéhez.

Első volt ezek közt a miskolci önkéntes vagyis márcziusi nemzetőrség, második a kilencedik zászlóalj egy része, harmadik a törvény értelmében létre jött általános nemzetőrség, negyedik a tizhetesek, ötödik a veres szalagosok, hatodik a gverillák.

Ezeket felül lengyel legió is alakult Miskolczon.

A kilencedik, vagy a veres sapkás zászlóaljba többen soroztattak be Miskolczon a honvédek közzé állott ifjak közül, később osztoztak a nagy diadalokban, hősi halálban, valamint az abszolutizmus általi üldöztetésben. Az év másodfelében létrejött a törvényi,

vagy általános nemzetőrség, ez ugyan nem dicsekedhetett a beléolvadt önkéntes nemzetőrség lelkesedésével, mindazáltal hiven teljesíté kötelességét, a tizhetesek ezen nemzetőrségből váltak ki, s a Jellachich elleni harczban dicsőséget arattak, a schwechati csatában is jól viselték magokat, vezérok B. Vay Lajos menvén jó példával elő.

S z ü c s S á m u e l egykorú naplójában olvassuk, hogy a veres szalagosok az 1849-ik január 4-iki kassai csatában jól viselték magokat, miként Szemere Bertalan két plakátja említi, sőt egy osztálya az elő csatározók sorában hősi lélekkel haladt az ellenség sorai felé ugyanezen sereg a Hegyalján még január 22-én visszaadá Schlicknek a kölcsönt. A gverrilák rettegett háborgatói voltak az ellenségnek. A Miskolczon alakuló lengyel legió, melynek élén Visoczky tábornok állott, nagy élénkséget adott városunknak, ebben voltak többek közt Lescinszky a hasonnevű királyi családból és Szumjanszky a gróf Reviczky Ádám egykori borsodi főispán nejének fivére.

Az országos honvédelmi bizottmánynak a megyékhez már előbb intézett leirata folytán Borsodmegyében és Miskolczon is megindított az önkéntes honvédek toborzása, melynek főtényezőjéül s toborzó hadnagyául S ü t ő J á n o s előkelő földirtokos s nemzetőri hadnagy kéretett fel, s toborzási helyül a már ekkor a városházától a prefectuális házhoz áttett nemzetőri őrtanya jelöltetett ki (Friedmann Sámuel kereskedő jelenlegi háza.)

A még május hó elején megkezdett — s junius hó végén befejezett toborzás a legvérmesebb reményt is meghaladó sikert eredményezte.

Mely sikert leginkább a Sütő János határt nem ismerő áldozatkészsége, szívélyessége és népszerűsége eredményezte.

Sütő János volt, ki nap-nap után a toborzásnál alkalmazott Győri Gyuri bandáját étellel és itallal látta el, saját költségén vendégelte meg a beállott honvédeket, mit sem gondolva azzal, hogy ezen áldozatkészsége vagyonának egy tetemes részét vette

igénybe, de tette ezt a hazaszeretettől lángoló szívének őszinte érzelmével, mintha már előre sejtette volna, hogy ezen általa toborzott csapatból fog alakulni a történelmi hírű 9-ik zászlóalj, a rettenhetetlen hős veres sapkások egyik százada melybe Szücs Sámuel szerint Miskolcra 400-an állottak be.

Ezek között számosan voltak, kik az értelmi osztályhoz tartoztak földbirtokosok fiai, tanulók, juristák, kereskedő- és iparos segédek.

Szücs Lajos fölemlíti közülök városunk következő lakosait.

Szepessy Géza, Sassy Szabó István, Jekkelfalussy Andor, Leőchey Károly, Dobos József, Szinay István, Czakó István, Törös János, Fáy Mihály, Spitz Jónás. Futó Sámuel, Fáy János, Czikó Boldizsár, Balázs János, Jarbics Károly és Büdy Móríc.

A megalakult honvédszázadot Kassára kísérés végett Sütő János, Duronelly Alajos nemzetőri hadnagynak adta át, kinek vezérlete alatt Szücs Lajos káplár segédletével adták át Vítális őrnagynak.¹⁾

Április 24-éről írja Szücs Sámuel hogy a nemzetőrség gyakorlatai, és az őrhelyen tartott zenék szórakozást szereztek a sok nyugtalanság közt.

Május 8-án. Megyei közgyűlés volt még pedig utolsó a régi értelemben. Azon hír szárnyalt, hogy Berzeviczy Lajos számos nemest vezetend be, kik a nemesi jogok mellett óvást teendének nem csak szóval, de tettel is. E hír sokakat elrémített. 7-én Bejövén Miskolcra a főispán B. Vay Lajos a nemzetőrök nála a megyeház előtt tisztelkedtek mi a vidékről bejött nép előtt némi demonstratióul szolgált. Éjszaka a nemzetőrök több helyen örködtek. Számos nép jelent meg a gyűlésen, melyet a megyeház udvarára a szabadba kellett kivezetni, a főispán beigtatása a legegyszerűbben; de azért lelkesen történt meg. Bükk Zsigmond, és Szemere Bertalan meg-

¹⁾ Szücs Lajos. Hogy és hol született a dicső 9-ik honvéd zászlóalj egyik százada 1848. tavaszán. Borsodmegyi lapok 1898. évf. 35. sz.

tevék követi jelentésüket az országgyűlésről. A mi nagy lelkesedéssel fogadtatott.

10-én a miniszteriumnak Miskolcz városa bizalmat szavazott.

19-én volt az országgyűlési követek választása, amely alkalommal a déli kerületben Palóczy László, az északiban pedig Szemere Bertalan választattak meg.

Junius 25-én ment el Kassára, a Miskolczon beállott honvédeknek több mint kétszázból álló első szállítványa, melyet a zsólczai töltésen volt nagy fáig, nemzetőrök kísérték ki, a honvédek nevében Balázs János tartott búcsú beszédet.

30-án Indult a miskolczi nemzetőrség két százada Dédesre a követválasztásra rendet tartani, minthogy a választók első alkalommal összeverekedtek. Szekereken indultak közel 300-an. Julius 1-én estére minden baj nélkül visszaérkeztek.

Többször idézett naplónk szerint julius 17-én olvastatott fel azon hadügyminiszteri rendelet mely a borsodi nemzetőröknek minél előbb Zentára indulását hagyja meg.

22-én mikor a roppant számu gyűlés volt, s abban igen nagy lármá, midőn a felett folyt a szavazás, hogy a nemzetőrségnek fele menjen-e el most, vagy mind egyszerre menjen, annak lehetőségét mindenki belátta, akkor jött a hadügyminiszter levele, hogy háromezer nemzetőr menjen egyszerre, annyit javaslott a választmány is, költségére húsz ezer forintot. Sorshúzás rendeltetett, a menendők kiválasztása végett. A mai rendeletben az kívánatván, hogy a nemzetőrök, egész Zentáig magok lássák el magokat eleséggel, a fuvart pedig a megye viselje. Szükségessé vált újabb tervet készíteni, s ezzel a választmány bizatott meg aként, hogy munkálatát másnapra beadja. E dolog nagy nyugtalanságba hozá a kedélyeket, a katonáskodáshoz sem volt kedv, nem hogy hadba menne. A nemzetőrség még rendezve sem volt.

23-án. Vasárnap a kiküldött választmány a mai bizottmányi ülésre, azon véleményt adta, hogy ki nem vihetőnek látja a nemzetőrség Zentára indulandó részének élelemmel ön maga által leendő

ellátását; de ez törvénybe is ütközik, mindezeket tehát feliratban tudtára kell adni a hadügyminiszternek, mely feliratot Bük Zsigmond vigye — fel és értekezék e tárgyban. Ezt elfogadá a bizottmány.

Az ülés alatt a főispán is megérkezett, s elnökölt. Az előkészületeknek azonban a hadjáratra minél előbb megkellett kezdetniök. Helyettesítés nem engedtetett meg, csakis a papok és tanítók vétettek — ki a sorshúzás alól.

Ez alkalomból 1848. Jul. 27-én a következő felhívás jelent meg:

Résztvünk bizonyításául szereljük fel lobogócskával a hon megmentésére Zenta alá vonuló borsodi nemzetőrök lándzsáit, hogy fivéreink kitűzött dicső céljukhoz lett eljutásukkor birjanak tőlünk velök rokonérzetű nővéreiktől emléket, mely őket bármely nagy veszélyben is emlékeztesse: hogy lehetetlen borsodi nőnek honát nem szeretni, és nekik kedvező sikert nem kívánni. Ezen cél előmozdítására minden honleányt teljes tisztelettel fölhivunk. Bertram Juli. Sóss Magdolna.¹⁾

Augusztus 7-én tárgyalatott a Bük Zsigmond által hozott újabb miniszteri rendelet. Ennek következtében ezerkétszáz nemzetőr határoztatott kiindittatni, ha csak lehet sorshúzás útján b. Vay Lajos főispán megigéré, hogy menni fog, szintén Gencsy László, Szathmáry Király György, Bay Bertalan.

30-án. Volt a nemzetőrség zászlója felszentelése. A lovaglósiskolánál egy meg ijedtt ló a közönséget megzavará mit sokan rossz jelnek vették. Már tizednapja, hogy a két felső járásból a kiindulandó nemzetőrség Miskolczon összevonatván, itt gyakoroltatik. Egy új rendelet szerint. Váczon át Pestre kell mennie, s onnan tovább.

Ekként alakult Borsodmegye közgyűlésének határozata folytán megyénkben a 10 hetes önkéntes nemzetőr zászlóalj és pedig a megye négy járásának a hazaszeretettől lángoló lakosaiból, kik

) Miskolczi Értesítő. 1848. Jul. 27. 31. sz.

között a megye értelmisége s a családapák közül számosan sorakoztak a 12 százat meghaladó derék honpolgárokból alakított önkéntesek zászlója alá.

A zászlóalj vezére Berecz Mihály nemzetőri őrnagy, ennek segédtisztje Pataky Mihály főhadnagy volt.

A zászlóalj felszerelése, a megye birtokában levő s még a győri csatában Napoleon ellen az inzurgensek által használt 10—12 font súlyú kovás puskák kijavitása, a fekete posztóból készült csákó, kék atilla, pakfon makk gombokkal, veres zsinórral, a szürke posztó, térden alól bebőrözött nadrág, viaszkos vászomból készült borju és bádogkulacsok előállítására nem csekély időt vett igénybe és így csak szept. 8-ára, kisasszony napjára tüzetett ki az indulás Zentára a ráczok ellen.

Reggeli 6 órakor indultunk ki gyalog a város végéig, a Csabai-kapuba, hová bennünket a hon maradt édes szülék, szalmaözvegyek, testvérek egész serege könnyhullatások között siránkozva kísért el s búcsúzott, midőn a városon túl a már reánk várakozó előfogatokra ülve utaztunk Mező-Kövesdig, írja Szűcs Lajos.

Másnap korán reggel utra kelve, ismét előfogatok vittek Árokszállásig, hol Berecz Mihály őrnagyunk egy gyors futár által küldött rendelet folytán tudatta velünk, hogy nem Zenta alá, hanem Pest felé utazunk, miután báró Jellasich József horvát bán 20000 emberrel a Dráván átkelve Buda felé közeledik, tudomásunkra juttatta egyszersmint azt is, hogy ezután már gyalog folytatjuk utunkat s eként 3 napi gyaloglás után Hatvanon, Aszódon, Gödöllőn áthaladva, értük el Rákos mezejét, hol csekély pihenés és ruházatunk rendezése után déli 12 $\frac{1}{2}$ órakor kettős rendben a Győri Gyuri bandájából alakított s Potincza Lajos karmester által vezényelt tábori zenészek Rákóczi indulója mellett vonultunk át Pesten a hajóhidon át Budára a Bomba-térre.

Nem lehet leírni azon lelkesedést, melylyel bennünket Pest, majd Buda lakosai fogadtak, az ablakokból szebbnél-szebb nők

által dobott virágcsokrok özöne hullott reánk, mint egy előjutalmúl a később általunk kivívott diadalnak.

Egy napi pihenés után Székes-Fehérvár felé gyalogoltunk.

A borsodi zászlóalj egy perczig sem csüggedett. Bátran, vidoran, zeneszó, majd az ekkor divó indulók dallása mellett, milyenek a Hunyadi, Kossuth, Battyáni-indulók s Czuczor „Ős Buda gyermeke, fel szaporán“ stb. voltak, a harczvágytól lelkesülve haladtunk Sz.-Fehérváron át egészen a közel eső Lepsényig, hol táborba szállva vártuk a hozzánk két órányi távolságra Sió-Foknál táborzó Jellasichot.

Szeptember hó 28-án ismét szabad ég alatt a Velenczétől félórai távolságra eső pákozdi szőlőknél táboroztunk, hol Pázmándy Dénes, Bónis Sámuel és Vadnay Miksa országgy. képviselők meglátogattak bennünket s értesítettek arról, hogy másnap, azaz szeptember hó 29-én a már ekkor Székes-Fehérváron szállásoló Jellasich seregével megütközünk.

Valóban így is történt.

1848. 1848. évi szeptember hó 29-én, Szt.-Mihály napján már kora reggel a velencei tó partjától kezdve a Pákozdsukorói szőlők alatt elterülő fensíkon csatarendben állott a magyar tábor; a bal-szárnyon közvetlen a velencei tó mellett a Vürtemberg huszárok egy százada, azon innen az ország út melletti dombon Jungvirt tüzér-őrnagy 6 ágyujával, s ezeken innen a borsodi zászlóalj foglalt állást, a jobb szárny pedig túl a sukorói szőlőhegy völgyében állta útját Jellasich seregének.

A borsodi zászlóaljat már ekkor a betegsége miatt segéd-tisztjével együtt eltávozott Berecz Mihály őrnagy helyett a szeptember hó 11-én önkéntes nemzetőri őrnagygyá kinevezett Vay Lajos báró vezényelte.

Reggel 9—10 óra között a jobb szárnyat előlünk elfedő sukorói hegyen túlról már hallottuk az előcsatárok szakadozott lövöldözéseit, jeléül annak, hogy a csata megkezdődött.

Majd az öreg ágyuk bömbölő hangját a pákozdsukorói hegyek viszhangozták.

Jellasich előbb a tábor jobb szárnyán akart áthatolni, de midőn innen visszaüzetett, mintegy félórai szünet után a már akkor összpontosított seregével táborunk balszárnyát támadta meg.

Zászlóaljunk első százada előcsatározásra küldetett, s ekként a helyben maradt 3 századtól mintegy 200 lépésnyire előrehaladva egy határvonalat jelző s bennünket térdig elfedő árokhoz jutottunk melyből a legelső vezényszóra megkezdtük a már ekkor mintegy 300 lépésnyi távolságban irtózatoss „zsivió” kiáltások mellett rohammal felénk közeledő serezsánokra a tüzelést, — mire a veres nadrágos hősök megállottak. Ugyanekkor eldőrdültek Jellasichnak az országuton felállított ágyúi, melyekből a huszárjainkhoz, majd a hátuk megett a pákozdi szőlőknél az ekkor is a Rákóczi indulót játszó Győri Gyuri bandájánál csapott le pár löveg, a nélkül azonban, hogy kárt okozott volna.

De ezen pár lövés után az ellenség ágyúit a Jungvirt kitűnő sikeres lövései elnémították, mire Jellasich serege részint a mi folytonos lövöldözéseinktől, részint Jungvirt ágyuitól megriasztvá, futamléptekkel vonult vissza, hátrahagyva leszerelt ágyuinak roncsait és elesett serezsánjait.

Jellasich még egy utolsó kísérlettel igyekezett seregét a sukorói szőlők szilvásában összpontosítani, de hasztalan volt minden fáradozása, mert Jungvirt tüzerőrnagynak a csoportosulók közé irányzott lövegei s gránátjai, melyekkel egy a serezsánokkal körül rajzott szalmafedelű szőlő kunyhót lángba borítania is sikerült, a csoportosuló tömeget szétrobbantották, s jónak látta a kudarcot vallott büszke bán, hogy szétszórt seregével, még mielőtt a nap leáldoznék, Székes Fehérvárra visszavonuljon, honnan parlament-őrjei útján kieszközölte a 3 napi fegyverszünetet, mely időt arra használt fel, hogy seregével Bécs felé megszökött.

Az est beálltával érdekes volt egyik s másik bajtársainktól a csata részleteit hallani.

Történt ugyanis, hogy midőn a veres öltönyt viselő zenészeink közé egy ágyúgolyó lecsapott, Győri Gyuri a lóháton ülő Vay Lajos báróhoz nagy alázatossággal közeledve azon kérelemmel járult, hogy őket a háttérbe, messzebb a pákozdi szilvásokba kommandirozza, mert úgy mond „veres nadrágjuk miatt őket az ellenség generálisoknak nézi s minden golyót reájuk irányoz.“¹⁾

Augusztus 18-án a szabad lovagcsapat hadfogadói parancsnoksága Mezőkövesdről írja tanácsunknak, hogy pár nap mulva működését városunkban fogja folytatni. Szeptember hó 30-án pedig a kormánybiztos utasítja a várost, hogy a honvédszászlóalj kiegészítésére 355 ujonczot toborzás, vagy sorshuzás útján október hó 6-ikára állítson ki.

Az október hó 4-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvében pedig a következő s akkori nehéz viszonyokat jellemző sorokat találjuk: Főbíró Herke Miklós a meghívott s számosan megjelent polgárok előtt élőszóval előterjesztvén a szeretett hon felett tornyosult s vészes körülállásokat — megemlítvén, hogy mindenfelől ármány és árulás környezvén a nemzetet, szükség, hogy mi is éber szemekkel virasszunk — s igyekezzünk meggátolni az ellenünk tervezett árulási cselszövényeket — minél fogva felhiva a begyült polgárokat — hogy nem tekintve fáradalmat s áldozatkészséget anyagi és szellemi erőnkkel igyekezzünk hazánk megmentésén — mely célra üdvösnek látná ha városunk 4. u. m. D. Győri, Csabai, Sz. Peteri, s Zsolczai kapuiba a nemzetőrseregi bizottmány határozatánál fogva kirendelendő nemzetőrökkel, polgári biztosok neveztetnének, kik az átkelési helyeken minden gyalog s szekeres utasok — azok által itt, vagy fuvarzott dolgokat mennyibe az ellenség számára ne talán fegyver s lőpor s. a. t. szállíttatnék az a kidolgozandó utasítás értelmében letartóztatnák, s másrésről javaslatba

¹⁾ Szűcs Lajos. Évforduló. A borsodi tizhetes önkéntes nemzetőr zászlóalj alakulása és a pákozdi sukorói csata. Borsodmegyei Lapok 1898 évf. 78. sz. U. o. 1888. 78. sz.

hozván azt is, hogy az ily utasok s azok útlevelei s a tilos szállítványok felett szinte a megkészítendő utasítás értelmében intézkendő s a városházánál állandóan jelenlévő rendőri bizottmány alakitassék.

Október 6-án pedig tanácsunkhoz Rimaszombat városától érkezett levél, melyben előadva azt, hogy környékükön is a szláv bujtogatások veszélyes irányt kezdvén venni, — nehogy az lángrobbantával a felső vidéket is eleméssze, jónak látták segélyezési szövetségre lépni más városokkal is, minélfogva bennünket is felhivnak, hogy ne talán rájuk bekövetkező veszély esetében, mit futárunk által tudtunkra adandnak, segedelmet küldjünk. Mire kimondja a tanács, hogy:

„A megkereső város által a szláv mozgalmak s bujtogatók eránt előadott aggodalomteljes felhívás bennünk is hason érzelmeket s a közös baj iránt közremunkálási hasonintézkedéseket igényel és városunk polgárai akkor, midőn a veszély úgy kívánja, bár jelenleg alkalmas lőfegyver hiányával vagyunk, a hon s nemzetség közellensége letiprására segédkezeket nyújtani el nem mulasztandja.“

Október 22-én érkezett ide Pestről hat ágyu a bécsi tanulók, vagyis aula legiója mintegy kilenczven tagjainak kíséretében. Már eddigis volt itt négy ágyú, melyekkel a helybeli nemzetőrök tüzéségben gyakorolták magukat, most ezek már lőttek is a Veres rákon tul a bécsiek üdvözlésére.

Már két nap mulva a herczeg Voronyieczkyvel számos lengyel legionárius érkezett hozzánk. Egyidejüleg a 22-ik zászlóalj alakítása is megkezdett Borsod és Zemplén fiaiból. Miskolcz jutaléka toborzás útján állittatott ki, úgy hogy 30-án a zászlóaljból már több mint ezerkétszáz ujoncz hagyá el városunkat.

Lichtenstein József, 1848. nov. 23-án a ruházati bizottmány megbizottja felhívást tett közzé Borsodmegye hölgyei-

hez, hogy százhuszezer pár fehérúruha lévén a honvédség részére készítendő, varrjanak ilyen fehérneműt díjtalanul.¹⁾

Egy pár hét múlva már 152 pár kész fehér ruhát ajándékoztak s 1000 párnak a szabását és 762 párnak a varrását végezték el hölgyeink.²⁾

November 26-án érkezett haza több mint tíz heti távollét után nemzetőrségünk a lajtai táborból. Ezen sereg, mint naplónk mondja nevezetes tapasztalásokon — ment át. Noha a pákozdi és schwehádi csatában is részt vett, szinte hihetetlen, hogy egy ember sem esett el közülök, ruháikban igen meglátszott a sok sanyaruság nyoma, de arczra jól néztek ki.

Hirlapjaink, vitézeinkről, legjobban emlékeznek. A miskolczi nemzetőr sereg, és városunk temérdek népe, a csabai töltésen várta a visszatérőket, lelkes üdvözletek, szónoklatok, és éljenzések között.

Deczemb. 4-én kezdetett bizottmányi ülésben, főispánunk, mint a táborba volt nemzetőrök őrnagya, lelkesedéssel fogadtatott a helyettesített tisztviselőket a csatatérről megérkezett rendszerintiek válták fel.

E közben a hadműveletek mindinkább közelednek városunk felé.

Schlick Ferencz altábornagy Galicziából egy osztrák hadtest élén betörve Kassáig nyomult. A magyar csapatok e város körül megkísérlették, hogy utjában feltartóztassák. A Pulszky Sándor alezredes parancsnoksága alatt álló honvédséghez Deczember 9-én 10-én Miskolczi-ról pár ezer borsodi nemzetőr, köztük a miskolczi 4-ik század is csatlakozott. Budamér mellett deczember 11-én került ütközetre a sor, melyben a mieink az ellenség által megveretvén megszalajtottak. Ami nem csoda, ha meggondoljuk, hogy nemzetőreink közül csak igen kevésnek volt puskája, nagy részük kaszákkal volt felfegyverkezve.

E csata után a szétszórt magyar hadsereg egész Miskolczig

¹⁾ Miskolczi Értesítő. 1848. 48. sz.

²⁾ U. o. „ 50. sz.

hátrált, és habár a futó hadcsapatok után száguldó könnyű vasasokat vissza riasztotta is a vitéz lengyel századnak két izben jól irányzott sortüze mely tüzelésnek több könnyű lovas — azok között Concoreggio Horácze vezérlő őrnagy, mint halott s nehányan pedig mint sebesültek estek áldozatul, de azért nap-nap után fokozta a félelmet Miskolcz város lakosaiban azon megvalósulni látszó sejtetem, hogy a diadal ittas Schlick Ferencz alábornagy pár nap mulva Miskolczon üti fel főhadi szállását.

Naplónk szerint Deczemb. 12-én szomorú napra virradánk. Az egy pár nappal kiindult nemzetőrség már itthon volt. — Schlick rendezetlen erőnkét Kassa vidékén szétkergette, Nemzetőreink közül, csak a 9-én indultak valának csatában, a többiek még az uton találkoztak a retirálókkal. Városunkban iszonyu zavar volt, mivel Schlicknek oly hirtelen bejövetelétől tartottak, minő véletlenül foglalá el Eperjest és Kassát. Bizottmányi ülés tartatott 13-án. Népgyűlésben határozat lőn, a várost föl nem adni. Pulszky Sándor ezredes és Irányi Dániel kormánybiztos is megérkeztek, a szétvert haddal.

Deczem. 16. Szemere Bertalan, mint felsőmagyarországi teljhatalmu kormánybiztos működése székhelyéül Miskolczot választván, megérkezett.

Deczemb. 18-án pedig, Mészáros Lázár jött Miskolczra, mint a Schlick elleni tábornak leendő fővezére.

Ide érkezett Vadnay Miksa is egy szabad csapat alakítása végett. Megyei bizottmány is tartatott, ez is azt határozá, hogy a védelemre minden követtessék el.

A vesztett harc, írja a hivatalos K ö z l ö n y főleg miután a szerte futott nemzetőrök Schlick haderejétől rémületet gerjesztőleg szóltak. Miskolczon, Felsőmagyarország főhelyén, rendkívüli csüggedést idézett elő, mely félelmes arányokban terjedt Pest felé is. Ugy, hogy Kossuth szükségesnek látta december 3-áról egy

buzditást intézni Borsod, Heves, Pestvármegyékhez s a Jászkun-sághoz.¹⁾

S z e m e r e elrendelte, hogy a háború tartama alatt a Miskolczi Értesítő naponként jelenjen meg. Az érdekes rendelet így szólt:

Szükségesnek és czélszerűnek találtam, hogy még a táborozás e vidéken tart, az értesítő naponként megjelenjen, részint hogy a rendeletek, napi parancsok, benne gyorsan közöltessenek, részint, hogy a közönség mindenről rögtön értesítették.

Rovataiba minden hazafiui 's bátor nyilatkozatok, felhívások, sőt javaslatok is szívesen fölvetetnek.

A szó, a hazafiui, a lelkesítő szó, szülő anyja jeles és vitéz tetteknek. Miskolcz. Decz. 20-án. 1848. S z e m e r e B e r t a l a n felsőmagyarországi teljes hatalmú k. biztos.²⁾

R e n d e l e t. A hadügyminister úrral egyetértőleg ezennel rendeltetik a következő: 1. Abaujba és Sárosba Forrón tul menni senkinek meg nem engedtetik. 2. Rendkívüli esetekben csak a térparancsnok Kun Bálint kapitány úr engedelmével s általa megpecsételt útlevéllal. 3. Ki az illető megyékben e végett kiállított örök szavaira meg nem áll, arra löni fog. 4. E rendeletet az illető hatóságok sietve tegyék közhirrre. Miskolcz, Deczember 22-én 1848. S z e m e r e B e r t a l a n felsőmagyarországi teljes hatalmú k. biztos.³⁾

Ugyanő, Deczember 24-én Miskolczon keltezve kiáltványt-bocsájt ki Felsőmagyarország lakosaihoz, melyben közzé teszi,

¹⁾ Kéry Gyula. A magyar szabadságharcz története napi krónikákban. Budapest 1899. 689, 696, 726. lap. Szeremlei Samu Magyarország krónikája az 1848 és 1849-iki Forradalom idejéből. Pest 1867. 309. l. Közlöny. 187. 189. sz. Breit József (B. J.) Magyarország 1848/49 évi függetlenségi harczának katonai története Budapest 1897. I. k. 183. l. Szűcs Lajos. Az 50 év előtt nagy napok idejéből. Borsod-megyei Lapok 1899. évf. 28. sz.

²⁾ Miskolczi Értesítő. 1848. decz. 22. 51-ik szám.

³⁾ U. o. „ decz. 23. 52-ik szám.

hogy aki Schlicket támogatja, a haza ellensége s mint ilyen halállal lakol.¹⁾

R e n d e l e t. Térparancsnok Kun Bálint százados urnak meghagyatik: 1. Rendelje meg, hogy a korcsmák és ivó s kávéházak esti 9 órakor zárattassanak be. 2. A hely gazdája az elmenni vonakodókat az eltávozásra szólítsa fel, ha el nem távoznak jelentse be a Térparancsnoknak.

3. Ki e rendelet ellen vét, 5—50 pftig büntetetik és rajta tüstént megvétetik. S z e m e r e B e r t a l a n, felsőmagyarországi teljes hatalmú k. biztos.²⁾

Mészáros tábornok a Pulszky megvert hadának maradványai fölött a parancsnokságot Miskolczon átvevén, ide gyülekezett lassankint azon rendes haderő is, melyet a kormány a budaméri szerencsétlen kimenetelű ütközet után nyomban utnak indított s a melylyel együtt Mészáros hadteste decz. vége felé mintegy 14.000 gyalogosra és 1500 lovasra s 23 ágyura szaporodott fel. Állott pedig ezen had A s b o t h³⁾ szerint a 17, 20, 42, 43, 52 és 26-ik honvédzászlóaljból, az egri, borsodi, és mezőturi önkéntesekből, 1 század Ferdinand, 2 század Lehel, 1 század Coburg, 1 század Würtemberg huszárból és 5 század hevesi lovas nemzetőrből. Azonkívül három portyázó csapatból. Az első a beregiek Rapaics alatt, a 21-ik honvédzászlóaljjal, az ungi és beregi nemzetőrseggel és fél üteg 3 fontossal. A második a szepesiek Driska alatt, a 19-ik honvédzászlóaljjal és 2 század szepesi vadászszal s egy 6 fontos üteggel. S végül Thworzniczky a lengyel legióval s az abauji és zempléni önkéntesekkel. A hadtest vezérkari főnöke Csermelyi őrnagy volt, vezérkari tisztek gyanánt pedig Benkő százados és Edényi főhadnagy szerepeltek.

¹⁾ Miskolczi Értesítő. 1848. 54. sz.

²⁾ Miskolczi Értesítő. 1848. Deczember 27. 54-ik szám.

³⁾ Asbóth Lajos. Emlékiratai 1848—49-iki Magyarországi hadjáratból. Pest 1862. II. k. 91. l.

Mészáros ujjászervezett hadával a kassai ut közvetlen biztosítása céljából december 28-án Miskolcztól Szikszóig nyomult előre. Az ellenség támadása után azonban ismét csakhamar meghátráltak s estére visszahúzódtak Miskolcra, míg Schlick 1849. január 1-ére Kassára tért vissza. Naplónk erről az újabb ütközetről így ír:

Decz. 28-án virradóra riadót vertek a miskolci nemzetőrségnek. Ez Schlick közeledését jelenté. Először az összes nemzetőrséget akarták kiindítani, utóbb a nőtlenek közül minden szától, tizenhatot sorshuzás útján. Délután négy óra tájon ágyulövést hallottunk, s ezt sürü ágyu dörgés követé, miből megtudtuk, hogy seregeink Schlickkel nem messze megütköztek, a város népe mégis kevésbé rémült meg mint 12 én. Estve először is, a hevesi vadászcsoport, ezekkel Csiki Sándor, utána a honvédszolgálatok rendetlenül vonulva be a városba hírt hozták, hogy Szikszónál volt a csata Schlick két Colonban jött, egyikkel a vadász völgyön, hol sok honvédet elfogott, a magyar tábor a szikszai vagyis újfalusi parton állott huzamosan ágyuztak egymásra, kevés esett el, helyét mindkét rész megtartá, az est vetett véget az ágyúzásnak. Mindenki azt hívé, hogy másnap nagy ütközet lesz. A csatából előjött honvédek, féktelenségükben, az utcán puskáztak. Schlicknek bejövele valószínű lévén, nehogy a sötétség miatt zavar adja magát elő, városunk kivilágított.

Naplónk szerint 29-én. A borsodi veres szalagos szabad csapat kiindult, — szinte táborba ment a borsodi vadász csapat is Tomka László vezérlete alatt. Aggodalmak közt vártuk az ágyuk megdördülését, a város pusztá volt, és csendes az ellenség azonban nem jött. — Táborunk a város alatt a Sajón innen, ennek mentében volt felállítva, a Sajón levő fahidak felgyújtattak. Estvére a sereg bejött a városba.

30-án ismét a tegnapi helyen állított fel táborunk. Az ágyuk a Sajó szélire voltak kitéve. Délre a sereg bejött.

Mészáros a honvédelmi bizottmány sürgető parancsára, hogy

Kassát mielőbb visszafoglalni iparkodjék, Schlick visszavonulásának hírére csakugyan el is határozta magát a támadó utánnnyomulásra, s ha ez Schlicket nyomon követve, üldözés alakjában hajtattot volna végre, bizonyára a fényes siker sem maradt volna el, így azonban, mire Mészáros megmozdult, az osztrák had már tul volt a nagyobb veszély kríziséen.

Elindulása előtt Mészáros hadtestét Miskolczon következőleg osztotta be:

Dessewffy alezredes elővéd-dandára:

17. honvéd zászlóalj	6 század	1000 gyalogos
26. " "	4 "	600 "
42. " "	6 "	1100 "
Egri önkéntes vadász	3 "	230 "
Koburg-husár	1 lovas század	150 lovas
Hevesi lovas nemzetőr	1 " "	160 "
1 hatfontos lovas félüte		3 löveg
összesen 2930 gyalogos, 310 lovas 3 löveg.		

Pulszky ezredes dandárja (főcsapat):

20. honvéd zászlóalj	6 század	800 gyalogos
43. " "	6 "	600 "
Borsodi önkéntes zászlóalj	5 "	800 "
Lehel-husár	2 lovas század	200 lovas
Hunyady-husár	1 " "	120 "
Hevesi lovas nemzetőr	4 " "	600 "
1 hatfontos gyalog üteg		6 löveg
1 három fontos üteg		8 "
összesen 2200 gyalogos, 920 lovas, 14 löveg.		

Rembowski őrnagy féldandára (jobbszárny):

A 26. honvédzászlóaljból	2 század	200 gyalogos
Lengyel legionárius	3 "	280 "
Württemberg-husár	$\frac{1}{2}$ lovas század	48 lovas
Hevesi lovas nemzetőr	1 " "	120 lovas
összesen 480 gyalogos, 168 lovas.		

Perczel Miklós őrnagy feldandára (balszárny):

52. honvéd zászlóalj	6 század	800 gyalogos
A 34. sorgyalog ezredből	1 komb. század	80 "
Mezőtúri nemzetőr	2 század	295 "
Hevesi lovas nemzetőr	2 lovas század	200 "
1 félüte		4 löveg

összesen 1175 gyalogos, 200 lovas, 4 löveg.

Mindössze: 50 század gyalogos, 12 $\frac{1}{2}$ lovas század és 21 löveg, Mindössze mintegy 6800 főnyi gyalogos és 1600 főnyi lovas létszámmal.

Hogy Schlick figyelme a miskolczi országútról lehetőleg eltereltesék, illetőleg hogy a szándékolt kassai támadásnál az ellenséget ereje megosztására bírja, Mészáros a Zemplénben gyülekező önkéntes csapatokat szintén Kassa felé rendelte előre, ő maga pedig hadtestével deczember 30-án indult el a miskolczi táborból mely napon Dessewffy Szikszóra, Perczel Edelényre, Rembowszkyt pedig Felső Zsolczára tolta előre; Pulszky dandárja egyelőre még Miskolcznál maradt.

A honvédelmi bizottmány 31-én Pesten plakátot tett közzé, Schlick hátrál! felirattal. E szerint a hadügyminiszter decz. hó 30-áról Miskolcziól hivatalosan jelenti, hogy decz. 29-én éjjel az ellenség szikszói táborából Kassának hátrahúzódott, seregünk pedig erőtetett menetben őt nyomon követi.

1849. Január 16-án. Szemere mint teljhatalmu kormánybiztos Miskolcziól keltezve rendeletet bocsájt ki a felsőmagyarországi vármegyékhez, rögtönítélő bíróságok és haditörvényszékek felállítása iránt.¹⁾

Időközben Szücs Sámuel, Szemere Pestre küldte Miskolcziól, pénzért. A mely küldetésről Szücs a következő érdekes sorokban tesz említést naplójában:

Én levelet vittem Kossuthoz Szemerétől, 18-án Kossuth előszobájában huzamosan vára

¹⁾ Pap Dénes. Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez. 1848–49. Pest 1869. II. k. 311. l.

is, s miután Budán Duschekkel szinte beszéltem, de pénzt nem kaptam, mondá Kossuth Lajos, hogy ne váraozzam, ha lesz nyomva pénzjegy, azonnal elküldi utánam, kérdé találkoztam e fegyvert szállító szekerekkel? fekete áttillába s nemzetőri nadrágba volt öltözve Kossuth, fején házi sapkával, neje vizet vitt be férjének. Az előszobában sokan dolgoztak, ott beszéltem Szöllőssyvel, ki keleten utazott, Vahot Sándorral, Stullerrel, Várszegivel. Az ajtónál fegyveres őr állott.

A két ellentábor Január 4-én Kassánál találkozott s ütközött meg, de a mieink ezuttal is vereséget szenvedtek és Január 6-ára visszavonultak Miskolczra.

Szemere Bertalan e szerencsétlen ütközetről két rendbeli plakátot is bocsájtott ki, melyben azokat, kikre gyávaság bélyege nem süthető, megnevezé az egyik, többek között így szól: „néhány zászlóaljban, s a borsodiakban is jeles bátorság nyilvánult, a másikkban pedig a borsodi veres szalagosok átaljában jól viselték magokat, egy osztálya pedig, az előcsatázók sorában hősi lélekkel haladt, az ellenség sorai felé.”

Szücs Lajos, aki mint hadnagy vett részt a kassai csatában, leírva azt állítja, hogy tisztán a terep nemismerése miatt veszítettük el ezt az ütközetet.¹⁾

Ezután Mészáros újból a hadügyminiszterium élére állván Debreczenbe távozott, előbb a felső tiszai hadtest parancsnokságát Klapka ezredesnek adván át, ki csak nemrég léptettetett elő. Klapka január 11-én Miskolczra, 12-én pedig Tokajba megérkezvén, azonnal megkezdte seregtestének szervezését, Miskolcz meg-

¹⁾ Szücs Lajos. Az 50 év előtti nagy napok idejéből. Borsodmegyei lapok 1899. évf. 46. sz.

Horváth Mihály Magyarország függetlenségi harczának története 1848 és 1849-ben II. k. 1872, 184, 185, 268, 277, 279, 281, és 283. l.

Breit. I. k. 188. l. Asbóth II. k. 101. Szeremlei. II. k. 11. l.

védésére Szikszónál Dessewffy dandárát hagyva hátra, — amelyet azonban, miután Schlick Kassáról kezdett Tokaj irányában előre nyomulni, később szintén magához vont.

A városunkban székelő Szemere ezt helytelenítette. Miskolcznak nagy hadászati jelentőséget tulajdonítva. Miért is a következő s bennünket közelebből érdeklő sürgős levelet intézte Klapkához:

Miskolcz, január 15-én, 1849. Klapka ezredes és fővezér urnak! Tokajban.

Barátságosan írom e sorokat. Először kérdem, semmit nem hozott részemre Debreczenből? mert a honvédelmi bizottmánytól ezen értesítést vettem.

De fontosb a másik.

Én az ország kormányának képviselője vagyok teljes hatalommal. Nem akarok vezér lenni, mert ön annak mestere, de kötelességem tudni mindent. Így munkálkodtunk barátommal a hadminiszterrel. Mint ilyen azonban most semmit nem tudok.

Azt tartja a honvédelmi bizottmány: csata nélkül Miskolczot fel nem adni. Azt tartom én. Oka mert Abauj, Torna, Gömör, Borsod, Heves elveszett. E megyék jelen kutforrásaink egy negyedét teszik. E pont a közvélemény kutfeje is. Ezt feladva még csak csizmát sem vehetünk. Számúztuk magunkat a tiszai pusztaságra, hol malom sincs. Miskolcz nélkül lisztünk nem lesz, fánk sem, és a legtöbb sem. Debreczent is haladja e pont ilyen tekintetben.

Vannak kérdések, mikben a politikai tekintély főbb, ez olyan. Ez öt megye elvesztése körülbelől oly sensatiót okoz, mint Buda-Pesté.

Ezért azon parancsot, mit ön ma Desewffy alezredes urhoz intézett, meglepetve olvastam.

Ebben ki van mondva Miskolcz feladása.

Ezt tiltja a honvéd-bizottmány, én a parancshoz ragaszkodom, elvállalom a felelősséget érte.

Sajnálom, hogy ön nem adott alkalmat az értekezésre, erre

utazván. Én nem mehetek innen most el, mivel szétszalad minden s talán meghivatik az ellenség, nem sympathiából, de félelemből.

Legyünk őszinték, egyenesek, én az vagyok, ime jel e levél. Az ellenség ereje (mennyi nem tudjuk) H. Németiben hált ma. Ön parancsa szerint, mit D. alezredeshez írt, innen ki kell vonulnunk. Ez lehetetlen.

Küldök futárt, ki biztosan hozza a levelet, ha már személyesen érintkezni nem lehet szerencsém.

Mindent a hazáért. Szemere, s. k.¹⁾

Január 25-én a Schlick támogatására siető ellenséges dandár, Schultzig altábornagy Krieger és Parrot tábornokok vezetése alatt minden fedezet nélkül hagyott városunkba bevonult. Naplónk szerint az őrsön volt nemzetőrök, a bejövő cs. k. hadsereg által haza küldték, a fő őrs előtt g. Pálffy Móricz nyilvánítá, hogy ők nem ellenségképen jöttek, hanem a rend helyreállítása végett.

A városi tisztikartól hódolat vétetett ki Ferencz József iránt. Megyénk főispánja, és m. alispánja jó előre távozván, az első alispáni szék pedig megürülve lévén, a megye legfőbb hivatalnokává Dominkovics Lajos pénztárnok tétetett, a megyei tisztikartól hódolat csikartatott ki. D. L. hivatalától, rimánkodásaira felmentetvén, Bárczay László első, — Süttő János pedig, másod alispánná neveztettek ki, Borsodmegye, és így Miskolcz is ostrom állapotba lévőnek nyilvánított, de a polgári hatóságok meghagyattak, a fegyverek beparancsoltattak, a nemzetőrség ideiglenesen felosztott, ennek kaszái, s dzsidái összetörettek. A tornyokra császári zászlók, a postára pedig, két fejű sas tűzettek ki. A népnek nyert engedményei, a nemzetisége, személy és vagyon bátorság placátokban biztosítani ígértettek. Városunkra élelmi szerek, ezer pár csizma és bakkancs vettetett ki, melyeknek kiállítására, a város takarékpénztárunktól hat ezer peng. frt. vett föl kölcsön. Számos proklamatiók s placátok ragasztattak ki, melyekben Kossuth pártütőnek, az ország-

¹⁾ Szemere Bertalan. összegyűjtött munkái. Pest 1870. 5. k. 27. l.

gyűlés feloszlatoznak, az orsz. honvédelmi választmány tagjai és a kormánybiztosok földönfutóknak jelentetnek ki, s mindezek az egyházakban is kihirdettetni rendeltettek G. Palavicsini Roger elleni fenyegető pör, előkérte és elvittetett, a gróf t. i. a magyar kormány elleni lázításáért volt, megyénk által pörbe fogva, most már a császáriaknál keresett menedéket. Azon raboskodók, kik a magyar kormány és ügy elleni tettekért voltak befogva, szabadon bocsájtattak. A cs. sereg vitézei mindig a huszárokkal, Kossuth katonákkal tépelődtek, tudakozák, ezeknek számát és azt is, igaz-e hogy ezek hosszú ostorokkal vannak ellátva? Tartottak attól, hogy e tájon ellenök hadi erő van elrejtve valamint az élelmi szerek megmérgezése — és ágyuik beszegezésétől is Kossuthot a legutolsó közlegény is szidta, ki miatt kell nekik úgymond, annyit szenvedni, és vérfürdőbe menni, Borsodmegye s Miskolcz szelleme nekik egy átaljában nem tetszett.

Január 25-én délután 1 és 2 óra között kezdett bevonulni városunkba Schultzig hedteste, mely mintegy ötezer főből és 18 ágyuból állott.

Mielőtt a főerő megérkeznék, az érintett seregből több tiszt előre lovagolván, a városházánál szállás s élelem iránt tőn intézkedést, ennek megtörténtével a megyeházhhoz átmenvén, az ott tartózkodó Vadnay Barna szolgabíró urat Schultzignáli tisztelkedésre szólítá fel, ki erre azt a feleletet adta válaszul, hogy azt csak kényszerítés folytán teszi. Ezek után az említett seregnél őrnagyi rangot viselő gróf Pálfi Móricz több vasasok kíséretében a megyeház előtt megjelenván, Vadnay Barna urat kihivatta s tudakozta: akar-e Schultzignál tisztelkedni, különben elviteti... Majd a várnagyot idézvén elő, tudakozódott, vannak-e a megyei tömlöczben olyanok, kik katonáskodástóli vonakodás miatt zárattak el? s midőn ilyeneknek nem léte iránt értesült, kérdezte, vannak-e, kik politikai vétségért zárattak el, kiknek is névsorát a következő napra okvetlenül beadatni parancsolta, kik közül másnap 22-öt, ezekből megyebelít 8-at Schultzig rendeletéből mint Pálffinak a

csatolt névsoron látható kézírata tanusítja szabadon bocsátott, az ezek ügyét tárgyzó iratokból azonban semmi sem adatott által. Gróf Pálffy a cs. sereg jövetelének céljáról intézett beszédet, megemlítvén, hogy nem ellenség, hanem barátképen jön és így kíván tekintetni, megemlítvén sok egyebet, mivel a népre... hatni vél, s mit a cs. sereg vezérei által kinyomattatott proclamatiók, placátok halmazában ismét és ismét lehet olvasni, megemlítvén többek közt azt, hogy minden, mi a sereg részére ki fog szolgáltatni, készpénzzel térítettik meg általuk. Később Vadnay Barnához bemenvén azon jellemző ismertetés után, hogy ő gróf Pálffy Móricz a hazaáruló, kérdezte tőle, kit lehetne főkormányzóul helyettesíteni, miután erre azt kapta válaszul, hogy nem tud mást nevezni, mint ki a régebb rendszer idejében főispán helyettesi hivatalt viselt, Szathmáry Kir. József urat; de ő, mint előre kijelenté jelenleg hivatalt semmi esetre sem vállal, a legidősb tisztviselőnek neve iránt tudakozódott, Vadnay Barna ur a Miskolczon létezők között mint ilyet Dominkovics Lajos házi pénztárnok urat emlité föl, mire mindjárt azt felelte, elhatározólag, hogy ő leend főkormányzó s tüstént hivatva a jelenlévő tisztviselőket, tisztelgés végett magával vivé és ott a szinte megjelent Dominkovics Lajos urat, a már akkor beérkezett s az egri káptalan házába szállásolt Schultzig tábornok, főkormányzónak azonnal kinevezte. Dominkovics Lajos ur főkormányzóvá kineveztetvén, vagy is inkább azon fenyegetésekkel, melyeket a cs. sereg vezérei rendelkezéséhez záradécul oda-csatolni soha sem mulasztának el, azzá lenni erőszakoltatván, a Sajó egyik érén volt, s mult év végén Schlicknek Miskolczhozi közalgése alkalmával felégetett hidnak rögtöni helyreállítása s az iránt kapott kemény parancsot, hogy fekete sárga zászlók a megyeházára tüzettsenek ki, mik megújított fenyegetések következtében harmadnapra délben ki is tüzettek. Majd gr. Pálffy által rendelést adott ki Schultzig, hogy a tisztviselők pontos névsora adattassék elő, a legszigorubb hangon jelenté ki, hogy hivatalaikat, sőt illető kerületeket semmi szín alatt sem szabad elhagyniok, rendelést

adott ki továbbá, hogy a honvédelmi választmány jegyzőkönyvei, valamint a báró Vay Lajos főispán ur kineveztetését tárgyzó rendelet, és azon jegyzőkönyvek, melyek Miklós Ferencz s Gencsy László alispán urak alispánokká megválasztatására vonatkoznak s a lázítás vétkéért vád alá vetett gróf Pallavicini Rogér ügyében hozott határozatokat foglalnak magukban, mutattassanak elő. Ezen jegyzőkönyvek s rendelet a szokásos fenyegetődzésekkel levéltárunkból kikényszerítettván, a báró Vay főispán urat kinevező okiratot, mely még István nádor és Szemere Bertalan belügyminiszter ur neveik alatt kelt, valamint a jegyzőkönyvek azon pontjait, melyek Miklós Ferencz és Gencsy László urak megválasztásukról szólnak, gróf Pálffy saját kezével keresztül húzgálta.

Ezen intézkedések után a cs. sereg bejövetelétől számítva 3-ad napon gr. Pálffy által parancsolta Schultzig, miszerint a megyei tisztikar 6 óra alatt Ferencz József austriai császár iránt hódolatát írásban nyilatkoztassa ki, az ezt megtagadókat élet- és vagyonvesztéssel fenyegetvén.

Ezen szorító helyzetben is a haza s alkotmány, de Borsod-megyének eddigi szelleme iránti hűségtől vezéreltetve az említett tisztikar adott is nyilatkozatot. Ezen nyilatkozat azonban az érintett katonai hatóság által nemcsak el nem fogadtatott, hanem a leghatározottabb visszautasítás jeléül megszaggatott, előadatván egyszersmind általa azon eszmék, melyeket a hódolati nyilatkozatban kifejezetni parancsolt. Ezen utóbbi nyilatkozat mikép szerkesztése felett tartá a tisztviselői kar tanácskozását, midőn gróf Pálffy Móríczt több fegyver s horvát kíséretében a megyeháznál megjelent s ekként a szabad tanácskozást meggátolva, a már elébb elmondott eszmék beigtatásával új nyilatkozatot kényszeríté ki, melynek aláírására később kibocsátott plakátokban olvasható fenyegetésekkel kényszerítettek minden tisztviselőt.¹⁾ Ezen napon történt, mikép

¹⁾ Szücs Lajos mind a két nyilatkozat szövegét közli a Borsod-megyei Lapok 1899. évf. 14. sz.-ban.

Bárczay László és Sütő János urakat maga elé hivatván, a részökről előadott okok s vonakodás daczára azon kijelentéssel, miszerint kezében a hatalom, melyet a vonakodók ellenében akar és fog is használni, — alispánokká helyettesítette. Ugyanakkor Dominkovics Lajost Schultzig tábornok azon szavakkal mikép korát s azon körülményt tekintve, miszerint pénztárnoki hivatala a reá erőltetett főkormányzósággal természete szerint össze nem férhet s hogy ha régibb hivatalától meg kell válnia, a pénztárnak számadás melletti átadása hosszas időt igényel, a főkormányzói hivatal alól felmentette.

A Schultzig által kinevezett alispánok ellen utóbb a magyar kormány vizsgálatot indított. A vizsgáló bizottság jelentésében a többek között azt mondja: meggyőződésünk, de az igazság adójául is, annyit jelentünk ki, mikép mindaz, a mi a katonai parancsnokság alatt történt, jogtalan és törvénytelen lévén, Bárczay László és Sütő János urak hivatala is törvénytelen és így a mit ők tettek vagy rendeltek, ugyanennek viseli bélyegét. Ezek előrebocsátása mellett az említett urak által pontosan vezetett naplót ide rekesztjük, kimutatandja ez azon erőszakos tényeket, melyeket a másfél hétig tartott katonai uralom e megyében elkövetett, kimutatandja ez hosszú sorát azon parancsoknak, melyekkel Bárczay László és Sütő János urak szünet nélkül ostromoltattak, s azon lépéseket, melyeket ama rendeletek folytán tettek, megjegyzendő, hogy a katonasággal, két napot kivéven, megszállva tartott Miskolcz városán is történtek a cs. sereg részéről követelések, melyeket részletesebben a városi hatóság terjeszthet elő, megjegyzendő, hogy a tenérdek előfogat s élelmi szerek ára a gr. Palfy által eleve adott szó megszégésével fizetetlenül maradt és hogy a katonai parancsnokság uralkodása kivált a Miskolcz városa parancsnokául kinevezett Launingen alezredes alatt napról-napra nyomasztóbb volt.

A főkormánybiztosi rendelet azt rója fel legterhelőbben az említetteknek, miszerint hivatalukat még akkor is folytatták, midőn az ellenség már kiment Miskolczból és ők meg is szökhettek

volna. Igaz, Miskolczról f. é. január 28-án és így bejövetelüktől számítva negyedik napon Schultzig egész seregével eltávozott, de nem Borsodmegyéből, nem Miskolcz határából sem, hol a Sajó előérjének hidjáig nyujtá elő őrszeit, így valamennyire könnyült állapotban is csak két napig volt Miskolcz, melynek eltételével ágyut s számosabb katonaságot is küldött parancsnokul s mintegy ellenőrül egy tisztet, ki alatt a katonai kormány mindinkább súlyosodott. És ama két nap alatt is folytonos összeköttetést tartott a cs. sereg Miskolczczal s általa tett két alispánnal akképen pedig, hogy ezeknek minden lépésök tudva volt előtte, csaknem minden perczben küldözvén hozzájuk parancsait. Tagadhatatlan, hogyha az említett volt előre tudja, mikép a saját seregeink általi megváltás ideje nemsokára megérkezik, a történt törvénytelenések eszközei nem leendettek, de nem leendett sok más tisztviselő is, ánde seregeink állásáról az ausztriai sereg által, minden közlekedés meggátoltatván, semmi tudomást sem vehettek, oly kevésbé tudtak és tudta mindenki, hol állnak saját seregeink; annyi egymással ellenkező hír szárnyalt körülünk, miszerint csak bevonuláskor tudtuk meg, hogy Dembinszky tábornok vezérlete alatt egy számos és szép sereg jön Miskolczot s vele Borsodot nyomasztó helyzetből megváltani. Így vala mindenki a cs. sereg közelegésekor is, Miskolczra vonulását előző éjjel támadt hír, miszerint a megye határát átlépte, rendeletek és tudósítás hiányában csak akkor vált a hír bizonyossá, midőn a cs. sereg másnap Miskolcz határában volt.

Időközben Klapka 22-én, 23-án és 31-én Tarczal és Bodrogeresztur, majd Tokaj tájékán Schlicket megverte és Kassa felé visszavetette.

Január 31-én Schlick hátráló csapatai Miskolczon is keresztül vonulnak.

Január 30-án Klapka felszóllította a már főparancsnoká kinevezett Dembinszky Henrik altábornagyot, hogy siessen Tokajnak, mert Schlick már egyesült Schultziggal és a Kassa—debreczeni

uton nyomul előre. Dembinszky e tanácsot nem fogadta meg, hanem Polgárnak Miskolczra vette útját, mert az erőknek nagy területen való elforgácsolását veszélyesnek tartotta.

Erre vonatkozólag azt írja Klapka: „Hogyan akarhatott Dembinsky 5000 emberrel Miskolczra nyomulni és mégis az erőknek nagy területen való elforgácsolását kikerülni? én nem birtam megérteni; ellenben bizonyos volt az, hogy azon eltérő mozdulat által Schlick alkalmat nyert 12—13,000 emberből és 42 ágyuból álló hadtestével Miskolcz és Tokaj közé közbecsuszni és engem is, őt is különkapva támadni meg.

Az ellenségnek előnyomulása és Tokajnál átkelési kísérlete meg is győzték aztán Dembinskyt hadmiveletének tarthatatlan voltáról és rábirták tervei megmásítására, — három nappal később, mint a hogy lehetett volna! Most aztán felhagyott Miskolczra való oldalt menésével s azon volt, hogy velem a Tiszánál együljön. Ha Dembinsky nem pazarol vala el Polgárnál három becses napot: Schlick aligha menekült volna.

Azzal érkezett volt a pillanat a feltiszai harctéren kilépni a defensivából. Mekkora volt azonban meglepetésem, midőn a február 5-ikéről kelt új dispositiókat megtudtam. Az állt ezekben. Miután már annyival elébb jár az ellenség nálunknál: üldözőbe vételét lehetetlennek kell tartanunk. Minden gondját ön most csak arra fordítsa, hogy e hó 7-én Miskolczot elérje; magától értetik, hogy ön jobb oldalát óvja: de erőinek zöme haladék nélkül Miskolcz felé kell hogy nyomuljon.

Ez a parancs, hogy azonnal Miskolcz felé kell előnyomulni, még egyszer fordul elő e hadi intézkedésben, még pedig a következő alakban: A felelősség egészen az enyém, de annál inkább követelem parancsaim szigorú teljesítését. Ezért ismétlem önnek, hogy e hó 7-én legalább arcvéd-csapatjával legyen Miskolczon. Nemcsak a dolgok fekvése, hanem a ma vett jelentések is arra mutatnak, hogy Miskolcz ellen tetemes ellenséges hadi erők huzódnak össze. Ha ön később érkeznék Miskolczra: ez megsemmi-

síthetné az egyesülést azon hadosztályllyal, melynek ideküldésére Répássy tábornok parancsot kapott.

Ezen intézkedés arról győzött meg, hogy Dembinsky — távol attól, hogy a kínálkozó előnyöket egy Kassa felé tett gyors előnyomulás által kihasználja — hadmiveleteit ellenkező irányban, a miskolczi utvonatra akarja áthelyezni, Füreddel, mint hátrálási vonallal.

A mi azon ellenséges erőket illeti, mik Dembinsky véleménye szerint Miskolczot fenyegették; ez merőben tévedés volt; mert kivéve Kassa felé, a hol is Schlick hátrvéde már Hidasnémetiig vonult vissza, 30 órai körtávolon belül Miskolcz körül egy szál ellenség nem létezett; legközelebbi végőre Gödöllőnél állt. Ezért az I. hadtest itt Miskolcznál vonni össze, annyi volt, mint ezt emíttén tétlenségre kárhozatni, amott az ellenséges tulerőnek mar-talékul vetni Görgeyt.

Hogy Dembinsky fővezért ezen okok fontossága felől meggyőzzem, 6-án este Szerencsre siettem. Meglehetős heves össze-szólalkozás után végre megengedte Dembinsky, hogy a 2-ik had-osztályllyal (Dessewffy) hadtestemnek körülbelől harmadával Schlick után mehessek.

A változott dispositiók szerint én 7-én a kassai uton Boldog-kőváraljáig nyomultam; Dembinsky a többi két hadosztályllyal Miskolcz felé távozott, ahol másnap a hazafias lakosság éljenei közt bevonulását tartotta.¹⁾

Dembinsky azonban nem hagyta Klapkát az Eperjesen álló Görgeyvel együtt Schlick ellen működni, hanem már 11-én vissza-rendelte őt Miskolczra.²⁾

Naplónkban e napokról a következőket olvassuk:

Január 26-án az osztrák sereg nagyrésze kivonult Kassa felé, előbb azonban két ágyuval előőrsöt állítottak Csaba felé.

¹⁾ Klapka National Krieg I. 221. l. és 235. l.

²⁾ I. d. Görgey István. 1848/49-ből élmények és benyomások. I. k. 207—215. l.

Február 4-én a Kossuth kalapok eltiltása kidoboltatott, több elfogatandók köztük Szemere Bertalan leírása is plakátokon köröztetett.

Február 5-én azon hirre ébredénk, hogy a császári katonaság városunkból mind kivonult, és a Schultzig tábornok alispánait, Bárczay László és Sütő Jánost magával elvitte.

Február 6-án d. u. véletlenül magyar sereg érkezett. Ki irhatná le az általános örömet és lelkesedést, temérdek nép özönlé el piacunkat, a sereg élén Dembinsky állott.

Mindjárt délután szállingóztak be a huszárok, a fekete sárga lobogók letéptek, a postáról a kétfejű sast még éjjel ellopták. A piaci őrs helynek alig néhány napos fekete sárga színeit egy gyermek csoport, iszonyu entuziaszmussal dörzsölé le, a császári zászlók mind eltűntek megyénk és városunk közházain nemzetiek tüzetek ki, Szemere Bertalan kormánybiztos is eljött, a város lakosai mintegy újjászülettek tizenhárom napi szomoru időszak után.

Szemere február 6-áról Kossuthoz intézett tudósításában erről a következőket írja: „Ismét Miskolczról irhatok — a hová a hős-sereg ma délután vonult be a népnek örömkönnyei között. Mióta az ellenség fürgetege átment életén, azóta még lángolóbb hazafisága. Egy huszár lovagolt mellettem. Ezt is üdvözölték, éltették csókolták még a köpönyegét is. A nép tömegekben indult előnkbe, üdvöztőnknek, megváltónknak nevezett; szóval ez valami szívreható látvány volt. Nem láttam embert, aki nem sirt volna örömben. Megjegyzem miképen csak akkor tudta meg a város jövetelünket, midőn az ongai parton feltűnt a daliás sereg.¹⁾

Dembinsky azután csak február 12-én indult ki Miskolczról, Edelényen át Tornaljára s Klapkát még akkor is Miskolczon hagyta hátra.²⁾ Egyidejűleg pedig Görgeyt is arra utasította, hogy hala-

¹⁾ Gracza György. Az 1848/49-iki magyar szabadságharc története. Budapest III. k. 360. l.

²⁾ Id. Görgey István. 1848/49-ből élmények és benyomások. I. k. 219—222. l.

déktalanul Miskolcra vonuljon. Erre Görgey felvilágosítani kívánván Dembinskyt, hozzá Kassáról febr. 16-áról keltezve a következő levelet intézte: „Altábornagy úr! Vettem parancsát, melyben meghagyja, hogy seregem zömével Miskolcra jöjsek és Kassát csak egy kisebb csapattal tartsam megszállva. Ezt lehetetlen tennem, mert seregem alig tesz ki 15,000 embert. Különben is figyelmeztetnem kell Önt Kassa és Eperjes fontosságára, miután ezek biztosítják összeköttetésünket Galicziával. Ha Kassát elhagyom, a Szepesség jó szelleme egészen elvész. Mindezek oly megjegyzések, melyeket oly tapasztalt hadvezér, mint Ön, méltánylat nélkül nem hagyhat; ha azonban Ön ezek daczára is megmarad parancsa mellett, akkor természetesen engedelmeskedni fogok.”

Erre Dembinsky Miskolcáról, febr. 18-áról a következőleg válaszolt: „Tábornok úr! Vettem levelét, Önnek teljesen igaza van. Kassa és Eperjes fontos helyek, Debreczen és Nagyvárad azonban még fontosabbak. A Szepesség szelleme, valamint az egész országa is csak egy nagy nyert csata után emelkedhet föl. Hogy a csatát megnyerjük, egyesülnünk kell. Azt írja Ön, hogy Kassát nem tarthatja, ha seregének zömével Miskolcra kell megszállania. Ez is igaz, ha Önnek csak 15,000 embere van. De én azért intéztem Önhöz ama parancsot, mert a kormány által hozzám intézett kimutatás az Ön erejét 22,000-re becsüli. De minthogy Ön olyan gyöngye, azonnal ki fogja üríteni Kassát és Miskolcra és a környékén fekvő községekbe vonul. Főhadiszállását kérem Miskolczon üsse fel.”

Alig indult el Görgey Kassáról, máris parancsot küldött Dembinszky a Görgey alá beosztott Aulichnak, hogy dandárával Szentpéterre vonuljon. Ezt Görgey nyomban élehangú levélben kikéri magának a fővezértől s azzal fenyegetődzik, hogy jelentést tesz Debreczenbe a kormánynak, mert ezen újabb rendelkezés folytán tábori podgyásza is az ellenség kezébe kerül. Dembinszky, akinek főhadiszállása ekkor Miskolczon volt, bösz haragra lobbant e levélre. Épen felelni készült arra, midőn nyílik az ajtó s Bayer kíséretében Görgey lép a szobába.

Ekkor találkozott először személyesen a két gyűlölködő hadvezér.

E történelmi jelentőségű jelenet február 22-én történt s szemtanúk szerint következőleg folyt le:

Görgey köszönt és bemutatta magát. Én Görgey tábornok vagyok! — szólt hideg, kimért udvariassággal.

Dembinszky meglepetve tekintett föl. Azután mintha kigyó csipte volna meg, felugrott az íróasztal mellől, Görgeyhez rohant és toporzékoló dühvel rontott neki:

„Mit akar Ön Debreczenbe küldött jelentésével? Tanácsot akar tán onnan kérni, hogy miként juthasson podgyászához? Vagy pedig engem akar bavadolni? Ez utóbbi esetben, ha van Önben becsületérzés, jelentéséhez hozzá kell adni azt is, hogy én Önnek a Tiszafüred felé vezető utat tanácsoltam. Ha megmentettem hadtestét, podgyászára csak vigyázhat.“

Görgey gunyos megvető mosolylyal hallgatja a harag e szilaj kitörését. Meg se mozdul, csak keze csuszik a kard markolatához.

Tett Ön valamit podgyászának biztosítására? — kérdezi Dembinszky némileg csillapodva. Görgey vállat vont. Mit tehettem volna?

Úgy! Hát erről is én gondoskodjam? Indítson azonnal hatszáz huszárt Tokaj felé. Talán még nem késő.

Látom, hogy a tábornok ur most nagyon ingerült, majd máskor végezzünk — veti oda Görgey s ezzel távozik.

Alig egy negyedóra múlva jött vissza Bayer s a Görgey megbízásából bocsánatkérés közt jelentette, hogy a podgyász még sincs elveszve, mert a Miskolcz felé vonuló Kmethy minden valószínűség szerint fölvette azt s hogy Görgey egyáltalán nem ír és nem írt Debreczenbe.

Mire való volt tehát az a nagy zaj? — kérdi emlékirataiban Dembinszky.¹⁾ Más forrás szerint Dembinszky ez alkalommal főbe-

¹⁾ Gracza. IV. kötet. 528. l.

lövétéssel fenyegette, mások szerint párbajra akarta kihívni Görgeyt s viszont annak eltávoztása után ő küldte utánna főhadsegédjét, sajnálatát fejezve ki hevességeért.¹⁾

Dembinszky ugyancsak 22-én Guyon ezredest utasítja, hogy 24-ére, amikor a hadosztály Miskolcra elindul, egy század Nádor huszárt helyőrség gyanánt Miskolczon hagyjon hátra. Ugyanakkor a Miskolczon álló 3. számú gyalogüteget Tiszafüredre rendelte. K m e t h y hadosztályát pedig Szikszóról Miskolczra irányította.

Görgeyt neje Eperjesről Miskolczra kísérte. Innen azonban biztos fedezet mellett visszaküldte Görgöre a Szepességbe.

Itt egyes kérdésekre nézve a különböző emlékiratok nagyon eltérnek egymástól. Tudjuk, hogy a hadműveleteket illetőleg Görgey és Klapka egy nézetben voltak. Ebből kifolyólag M é s z á r o s emlékirataiban azt mondja: hogy Klapka Harsányból minden este Miskolczra rándult, hogy Görgeyvel tanácskozzék. Ezekre a titkos összejövetelekre Szemere figyelmeztette is Dembinszkyt.

G ö r g e y I s t v á n munkájában azt állítja, hogy Görgey Arthur a Dembinszkyvel lefolyt jelenet után már másnap azaz 23-án áttette hadiszállását Mezőkeresztesre.

Ilyen viszonyok között vonultak fel csapataink a terepre, hol 26 és 27 én Kápolnánál a nagyjelentőségű csatát megvívták, melynek folyama alatt Görgey újból két ízben került ellentétbe a fővezérrel.²⁾

Február 28-án Szemere nagymennyiségű szarvasmarhát koboztatott el örgróf Palavicinyi Róberttől s azokat Szücs Lajos vármegyei esküdttel az élelmezési főbiztoshoz Mezőkövesdre küldte.³⁾

¹⁾ Görgey István. I. k. 249. l.

²⁾ Breit. I. k. 190. 222. 228. 236. 247. 248—250. l. Asbóth II. k. 111. 137. 143—147. l. Szeremlei II. k. 21. 37. 46. és 55. l. Arthur Görgey. Mein leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848. und 1849 Leipzig 1852. I. k. 20—24. fejezet. 197—226 l.

³⁾ Borsodmegyei Lapok 1899. 17. sz.

Márczius elején Egressy Ákos Debrecenben Jókaitól tudja meg, hogy atyja Egressy Gábor a borsodmegyei születésű nagy színművész családjával Miskolcra költözött és ott szabad csapat alakításával van elfoglalva.

Irja, hogy együtt járt atyjával verbuválni Miskolczon és vidékén. Márczius végén atyja 500 önkéntessel jelentkezett Szemerenél. Kétszázat közülök azonnal elláttak a szükséges fegyverekkel, s addig is míg a többiek fegyvert kaphattak, atyám ugymond elindult vele guerilla szolgálatra a felvidéket zsaroló osztrák és tót csapatok ellen Kassa felé.¹⁾

Szemere márczius 7-én Tiszafüreden van s onnan írja Kossuthnak, hogy Görgey mozdulatait nem helyesli ő e részben még mindég Dembinszkynek ad igazat. Szerinte most már Polgár felől kell Miskolc felé támadni.²⁾ Görgey Debreczenben Wetter hadügyminisztertől úgy látszik hasonló utasítást kapott, mert onnan visszaérkezve már 9-én megindult Tiszafüredről a Gáspár, Kmety és Pöltenberg hadosztályából, valamint a főhadiszállás saját hadoszlopából álló mintegy 20000 emberre menő hadtestével Polgár felé s onnan Tokaj érintésével Miskolcra vonult, hova 16-án érkezett meg. Innen Beniczky alatt jelentékeny erőt küldött a szepességi tót népfölkelés leverésére, úgy hogy ezek után Miskolczon álló VII-ik hadteste 19000 emberre szállt le.³⁾

E közben a Miskolcra szintén visszatért Szemere folytatja seregszervező nagy munkásságát. Márczius 16-áról a magyar bankjegyek érvényessége s 21-éről a löfegyvereknek a magánosoktól leendő beszederése iránt bocsájt ki rendeleteket, de tevékenysége főrészt a nemzetőri védsereg szervezésére fordítja, 26-án és 29-én ír e tárgyban Kossuthnak is. Utóbbi levelében a következőket mondja :

¹⁾ Egressy Ákos emlékeim az 1848/49-ik évi szabadságharcz idejéből. Budapest 1893. 89—92. l.

²⁾ Szemere Bertalan összegyűjtött munkái. Pest 1870 5 k. 21.

³⁾ Breit II. k. 19. 26. l.

„Míg a hadsereg kissé időz szükséges mozgását bevégezvén, én itt használok az időt. Készítették 6000—8000 tábori edényt, igen czélszerű minta szerint; vannak 30000 bakancsot 50000 fehérneműt 5—8000 csizmát, nadrágot néhány ezret.”¹⁾

Feljött iparunkra mutat, hogy daczára a nehéz viszonyoknak mindezen felszerelési tárgyak legnagyobb része városunkban készül.

Városunkban készítette el a felsőmagyarországi védsereg fel-szólítására vonatkozó tervezetet s innen küldte azt szét márczius 16-áról keltezett rendeletével a törvényhatóságokhoz

A szabadságharcz viszonyaira annyira jellemző s városunkat többszörösen érintő ezen két fontos okmány szövegét itt közöljük:

„F e l h í v á s a F e l s ő m a g y a r o r s z á g i v é d s e r e g r e n é z v e.”

Ügyünk igazságának szentsége és hű kitartás elvégre is megszerzik a fényes diadalt. Eljött a tavasz, a szabadságnak fényes korszaka, s ellenkezőre változik azoknak sorsa, kik a zsarnokság mellett, — és azoknak sorsa, kik a szabadság mellett harcolnak.

A k á p o l n a i két napi ütközet nagyszerű volt, bár nem nyertük meg, de nem igen nyerte meg az ellen sem. Az ellen maga megismeri pesti hirdetményeiben, hogy erősebbek valánk. Ha tizezer emberünk a csatára későn nem érkezik, azóta Pesten volnánk.

Szihalomnál négy lovagágyuját vettük el.

Szolnoknál 11 ágyuit, — 17 löszeres kocsiját, 100 lóval 400 emberét fogtuk el, halottainak száma 600-at halad.

B á c s megyében az ellenség három nagy ágyut vesztett. Fegyvertárunk e hetekben 1500 puskával szaporodott, s a foglyok száma összesen kétezeret halad.

E r d é l y b e n B e m győzelemről győzelemre megy. A hegyek fái E r d é l y b e n azért zöldelnek majd, hogy neki koszorut teremjenek.

¹⁾ Szemere 5. k. 4. és 6. l. és Papp okmánytár II k. 367 és 377 l.

Isten, a mindenható, engedi szenvedni az igazakat, de eltiporni nem engedi soha. Kivezetett minket Ázsiából e hazába, -- egyezer éven által itt fenntartott, -- ugyanő megengedi, hogy e nemzet e földön a szabadság fényében fel is virágozzék.

De a nép bús gerjedéssel keljen föl. Keljen föl és röviditse meg szenvedéseit. Ne tűrje, hogy házait felgyujtsák, hogy élelmszereit elrabolják, hogy elhajtsák s leöljék barmait, s hogy magát rablánczra fűzzék; mint egy gyötrő álm tűnik el az ellenség, ha a nép tömegestül fölkél.

A népnek, hogy fölkeljen, némi katonai támaszra van szüksége. A hadsereget azonban eldarabolni nem lehet. Tehát Felső-magyarország biztosítására egy védsereget (guerilla) kívánok felállítani, mely szám szerint négyezerig szaporíthatatik, a szabócsi száguldó lovascsapattal együtt.

Célja: akkor is biztosítani Felsőmagyarországot, különösen Gyöngyöstől kezdve, Egeren, Putnokon, Rozsnyón keresztül Lőcséig és innen kezdve Eperjesen, Homonnán, Ungváron, Nyíregyházán, a Hegyalján keresztül Miskolczig, midőn hadseregünk jelen nincs. Célja, hogy egypár ellenséges katona, mint eddig történt, ne uralkodjék egész vidékek felett. Célja: hogy a néppel egyesülve, apróbb ellenséges táboroknak ellenállhasson, és hogy reátámaszkodva, általa biztosítva, a polgári törvényes hatóság a nép érdekében folyvást tehesse intézkedéseit. Ekképen Felsőmagyarország nekünk bátorságos hely leend, de félelmes az ellenségnek. Egy bátor, ügyes, vállalkozó védsereg, a néppel szövetkezve, képes megvédeni életünket, vagyonunkat, családunkat, egyes apróbb hadsereg ellen.

Ennélfogva ünnepiesen meghivok mindent, hogy e védseregbe soroztassa be magát. Mig egyrésről hadseregünk az ellenséget legyőzi, ez vérté és paizsa lesz Felsőmagyarországnak.

A szabályok főbb pontjai a következők:

1. Minden ötszáz véd egy osztályt képez. Minden osztály-

ban leend egy vezérkapitány, egy kapitány, öt fő-, öt alhadnagy, ezenkívül őrmesterek és tizedesek.

2. Minden főtiszt hadseregbeli fizetést és rangot kap, kineveztetése napjától kezdve, de át csak akkor tétethetik, ha a védseregnél pályáját bevégezte.

3. Minden érdem és vitéztett úgy tekintetik s jutalmaztatik, mint hadseregbeli, s a védseregi szolgálat az előléptetésnél épugy figyelembe vétetik, mintha a hadseregben szolgált volna.

4. A védseregbeli közvitéz napidija 12 krajcár pengő pénzben. Az ellenségtől elvett martalék a védsereg tulajdona, ha százezrekre megy is.

Kap az álladalomtól szűrfélét, csizmát és fegyvert. Egyenruha itt célszerűtlen volna.

Kap minden évre öt pengőforintot, apró szükségletei bevásárlására.

5. Vállalkozási legrövidebb idő egy év, leghosszabb négy év. Vadászok, s hegyközi lövészemberek mennél nagyobb számmal igen kívánatosak.

6. Katonai fegyelem és törvény alatt állanak.

7. A vezérkapitány a községi előjárókra nézve különös felhatalmazással láttatik el, mi a védsereg hadjárását biztosítandja.

Midőn nincs harcra alkalom: népgyűléseket tartandanak.

8. A ki elesik, annak családjára, aki dolgozhatatlenné válik, annak személyére nézve biztosításképen kimondatik a kormány nevében,

hogy vagy rangjához képest holtig becsületesen ellátatik;

vagy tiz hold földbirtokot, —

vagy ezer pengő forintot kap; megjegyezvén, hogy rendkívüli szolgálatok, s vitézségek rendkívüli jutalmazásokkal viszonzottnak. Édes hazánk elég gazdag, kincsekkel halmozni el azt, a ki megmentése körül sikeresen fáradozik.

Ezek a főbb szabályok.

Részletes utasítással a vezérkapitányok általam fognak elláttatni.

A besorozással és toborzással a megyék szerint, (beleértvén az illető királyi városok is,) megbizatnak:

Ungban: H o r v á t h G. e. alispán,

Zemplénben: B o r o n k a y A. kormánybiztos,

Abaujban és Sárosban: K o m á r o m i I. e. alispán,

Szepesben és a XVI. szepesi városok kerületében: C s á k y L á s z l ó gróf, főispán.

Gömörben: S z e n t m i k l ó s s y A. e. alispán,

Tornában R a g á l y i M. kormánybiztos,

Borsodban: R a g á l y i K. m. alispán,

Hevesben: R e p e c z k y F. t. h. kormánybiztos.

Szabolcsban: B ó n i s S. t. h. kormánybiztos, kik velem az átalakításra nézve, folytonos összeköttetésben leendenek.

Minden, ki honát, nemzetét és a szabadságot szívéből szereti, vessen számot lelkiismeretével, és be fogja látni, hogy a magyarra nézve eljött ama végidőpont: m o s t v a g y s o h a.

El akarják darabolni édes hazánkat. Nemzetiségünket ki akarják törölni a föld színéről. A szabadság örömnapijait után szolgaságba akarnak letiporni. Hallatlan árulás követtetett el ellenünk.

De hallatlan erőt fejtsünk ki mi is.

Ha veszni kell: haljuk a hősök dicső, becsületes halálát.

Ha győznünk kell: siessünk vele. Hadseregünk menjen az ellenség ellen, mi pedig itt biztosítsuk F e l s ő m a g y a r o r s z á g o t, s meg fogjuk érni, hogy most ugyan vérrel ázott földet szántunk, — de a mit a magyar kikeletkor sirva vetett, örömmel és békével fogja a közelgő nyárban learatni.

M i s k o l c z, március 16, — azaz: az új szabadság kivívásának évi napján.

S z e m e r e B e r t a l a n,

felsőmagyarországi teljes hatalmu országos biztos és az országos honvédelmi bizottmány tagja.

Terve a felsőmagyarországi védseregnek.

A pesti guerilla-csapat sokáig nem felelt meg kivatásának. De legujabban mutathat fel érdemeket. Ugy látszik, már feltalálta a vitézség ösvényét, tesz és teend hasznokat a hazának, ámbár számának csekélysége miatt azt nem eszközölheti, a mit tőle különben megvárnánk és a mire szükségünk van.

Sajnálatos dolog, hogy a mint valamely vidékről, vagy városból hadseregünk kivonul, az bármily csekély számú ellenség martalékává válik. A jó nép irtóztatós szenvedései után még nincs annyira elkeseredve, hogy ha valamit tenni kész is, támaszt ne keressen, de el van annyira, hogy pár száz fegyveres sereghez ezerek csatlakozandnak. Ezt kell eszközölnünk.

Sajnálatos dolog, hogy a nép magától nem rohanja meg mindenütt az ellenség apróbb csapatjait, előőrseit, hullongóit, fegyvereket vivő betegeit, hogy nem foglalja el podgyászait, s a miket az ellenség a néptől rabolt el, magától még ezt ritka helyen teszi; azonban csak 10—12 fegyveressel is szövetkezve, csodákat tenne. Ezt kell eszközölnünk.

A nép magában véve, bár lelkében elszánt, nem mer tenni; de fegyveres erő által segítve, buzdítva, némileg kényszerítve, minden község, minden város egy hadsereggé válik, mely csatarendbe talán nem fog állani, de a maga módja szerint gyengíti, pusztítja, háborgatja az ellenséget.

Az lehetetlen, hogy minden várost, vidéket hadsereggel őrizgessünk; e rendszer követése miatt alsó magyar országon majd a hazát veszítők el. Azonban némely városra, vidékre szükségünk van hadviselési tekintetben is, hogy legyen biztos kútforrásunk, melyből folyvást és szakadatlanul merithessük mindazt, mi az élelmezésre, folszerelésre megkívántatik. Az ujonczozás sincs bevégezve sehol.

De a diadalt kétféleképen lehet kivívni és könnyíteni. Egyik mód: a népet felvilágosítani, lelkébe meggyőződést teremteni, hogy az ügy szentsége szívében kiszakgathatlan gyökeret verjen,

— e mód mellett a hadsereget legyőzhetik; de a nép ott álland örökké, mint a sziklaszál, melyen a zsarnokhatalom árja megtörik.

Ezért a politikai intézkedés, izgatás, a népnek felvilágosítása, érzelmeinek s meggyőződésének vezetése, igazi alapja a győzedelemnek. E nélkül mulékony minden diadal; ezzel késhetik bár, de nem lehet kétes. A hadsereg győzhet egyszer-másszor, de a győzedelmet végképen csak a politikai előkészítő és meg-alapító eljárás biztosíthatja.

Azonban seregünk, s az ellenség sűrűn változó megjelenése ugyanazon vidéken, minden következetes, minden tartósságra számított eljárást és működést lehetetlenné tesz.

Mind e hasznokat elérjük Felsőmagyarországra nézve, egy erősb védsereg felállítása által, mely Hatvan, Eger, Miskolcz, Putnok, Rozsnyó, Torna, Kassa, Eperjes, Lőcse, Ujhely és Tokaj közt, ezeknek hegyvölgyes, rengetegberkes vidékein fog őrködni a nép felett, fog munkálkodni az ellenség ellen.

Három hónap óta élek a nép közt; annak minden osztályával, érintkezővén, ismerem azt; három hónap óta élek, járok, szenvedek a hadsereggel, ismerem azt is; én ismerem Felsőmagyarországot, s annak mind jó, mind rossz elemeit.

Következők az alapgondolatok mik szerint a felsőmagyarországi védsereget felállítani óhajtom.

1. A védseregnek, hogy céljának megfelelően, legalább harmincezerre kell szaporíttatnia. — A tér, melyet meg kell védenie, nagy; de oly csoportokra lehet e sereget felosztani, hogy a hegyi utakon keresztül, az ellenség szeme előtt is, két-három nap alatt, bárhol összpontosíthatja magát e nagy téren. — Evégből szükséges, hogy minden osztályban, minden illető megyebeli legyen, kik ismerjék a rejtett ösvényeket.

2. Egy osztály áll ötszázból, önálló vezérkapitány alatt. Mindenik osztálynak saját vidék jelöltetik ki. A szomszéd vezérek folytonos összeköttetésben és érintkezésben lesznek egymással,

velem, s az illető tábori fővezérrel. — Az osztályok feloszolnak apróbb-nagyobb csapatokra, — ezért mindenik osztályban még egy kapitány, és összesen öt fő- és öt alhadnagy leend, hogy minden ötven emberre egy főtiszt jusson.

3. A főtiszteket kinevezi az alkotó országos biztos, mint a nemzeti kormány tagja. Hadseregbeli rangot kap mindenik, azon naptól ugyan, midőn kineveztetik; de csak a pálya végeztével tétetheti át magát. Fizetésök is ugyanannyi. — A védseregbeli vitéztettek, mint a hadseregbeliek tekintendők, s épen a szerint fognak jutalmaztatni, s az előléptetésre nézve is egyenlő figyelembe vétetnek.

4. A mennyiben a védseregbeliek ellátása már maga a védseregi működés sajátos volta miatt nem oly rendes, mint a hadseregé, minden egyebeké maradván a szabály szerint, a közvitéznek díja, a kenyéren kívül 12 krjczár pengőpénz leend.

5. A védseregbeli legalább egy, s legfőlebb négy évre tartozik vállalkozni, egy évre, apró szükségeseik bevásárlására 5 pengőforintot kap. Ezenkívül szüfélélet és csizmát. Az egyenruha célszerűtlen volna; de eltehető jellel mindenik el fog láttatni.

Ellenben az ellenségtől elvett mindenféle zsákmány a védseregé. Ez iránt külön szabály fog szerkeszteni. Fegyvert, s a mire az álladalomnak, a haza megmentésére, szüksége van, az álladalom magához válthat; de készpénzzel és igazi áran.

6. Mindenik osztály részére adatik ötven, — száz közönséges ló, melyet több hadviselésben igen czélszerűen alkalmaztak, részint a gyors megrohanásra, részint a gyors csatlakozásra, részint az ellenség elámitására. Egy szalmazsákot kötnek reá kötélhevederrel; mint közönséges ló kevéssel beéri, hol beteget, hol podgyászt hord, hol csapatot, mely a kívánt helyen fáradhatlanul és gyorsan érkezik meg.

7. Ezen védseregbe olvadnak fel minden eddigi guerilla-csapatok F e l s ő m a g y a r o r s z á g o n, és így a s z a b o l c s i lovas portyázók is, megtartván jelen szerkezetöket.

8. Az országos biztostul függenek, s annak tartoznak számolni és felelni, kinek kötelessége őket az ellenség, sőt a mi hadseregünk mozdulatairól is kellő ovatossággal értesíteni.

9. Minden ötszáznak fizetése havonként kerül mintegy négyezer pengőforintba; a foglalópénz, a csizma, szűr, egy évre tesz 8500 pengőforintot. — Azt látnám igazságosnak, hogy miután a védsereg munkálkodása, bár a haza megmentésére van irányozva, mint általános szent célra, a mellett különösen a kijelölt megyék és városok megoltalmazására szorítkozik; ezen szempontból kiindulva, az álladalom adná meg most a felállítására és felszerelésére szükséges költséget; ennek azonban egy része rovatnék fel terhül Szepes, Gömör, Sáros, Abauj, Torna, Borsod, Heves, Pest, Szabolcs, Zemplén, Ung megyéknek és az ezeken fekvő királyi városoknak, mit a most nevezett hatóságok, mint már tudom, a legszivesebben elvállalnak, sőt némileg már magok megajánlák.

10. Megemlíteni csaknem fölösleges, hogy a védsereg katonai fegyelem és hadi törvények alá van helyezve.

11. A szabályok és utasítások részletesen fognak kidolgoztatni, s a vezérkapitányoknak általam átadatni. Ezeknek illető pontjai, párban, minden főtisztnek kiadatnak.

A községekre nézve pedig felhatalmaztatik a védsereg:

1. A betegnek szekeret és menhelyet, a csapatnak pedig kalauzt adni minden község tartozik.

2. A községek birái, a vezérlő utasításához képest, az ellenség számáról és mozdulatairól köteleztetnek a védsereget tudósítani. — A kik ezt nem teszik, vagy a kik a védsereget nem kalauzolják, vagy az ellenséget annak nyomába vezetnék, mint hazaárulók halállal lakolnak.

3. A vezérlők felhatalmaztatnak a községben, midőn az katonai kötelességek mulasztása nélkül történhetik, népgyűléseket tartani; a vezérkapitány, a megyei főszolgabíró, alispán vagy a kormánybiztos utasítása szerint, — kiket a törvény, s a kormány

rendeletei hazaárulóknak bélyegeznek, azokat egy főtiszt rendeletére elfoghatják, de kötelezettek bántatlanul az illető felsőbb helyre átküldeni. — A törvényes hatóságok rendeleteinek foganatot szerezni, a midőn arra felhivatnak, egyik feladatuk leend.

4. Midőn a védsereg az ellenséget fogolylyá tenni, vagy podgyászt és vagyonát elzsákmányolni magában elégtelen, segedelemadásra erővel is kötelezheti a népet, s a vonakodókat elfoghatja, sőt büntetés végett az összes községet is a kormánynak följelentendi. —

12. Ezen védseregbeliekre kiterjesztetik az országos honvédelmi bizottmány mult évi december hó 22-dikén kelt rendeletének azon jótékonysága, miszerint: a ki elesik, vagy kenyérkeresetre alkalmatlan lenne, annak és családjának, rangja szerint, vagy holtiglani becsületes ellátást, vagy tíz hold földbirtokot, vagy ezer pengőforintot biztosítand.

Ezek azon alapnézetek, mik szerint a védsereget felállítani óhajtom

Vannak több tekintetek is a védsereg mind kiállítására, mind munkáltatására nézve, mik azonban a közvetlen utasítás pontjai közé valók és a nyilvánosságra hozatal épen erejök től s hasznoktól fosztaná meg.

Eképen elérhetni remélem:

hogy egy pár száz ellenséges katona nem fog egész megyén uralkodhatni, mint eddig történt: hogy 5—6000-ből álló ellenséges tábor nem fogja Felsőmagyarországot elfoglalva tartani, hanem a táboron tul, egy órányira, minden földet, s minden hatóságot a mieinknek mondhatunk;

hogy a törvényes hatóság gyakorolhatása nem fog az ellenség közeledtével azonnal megakadni, és eltávozása után is huzamosan megakadva maradni, hanem lesz a tisztviselőknek mihez támaszkodniok, a véletlen és tartaléktalan meglepetéseknek kitéve nem leendvén, miglen most, a tisztviselőknek mind hatásuk, mind tekintélyök, mind bátorságuk elveszett;

hogy a felsőbbség rendeletei általok foganatosíthatatni fognak;

hogy a felsőbb megyékben a népfajok titkos és nyilvános lázításának és lázongásának sükeresen elejét lehet venni ;

hogy a népgyűléseket ünnepiesen, bátran, sükerrel meg lehet tartani, melyek sokkal szükségesebbek, semhogy még tovább el lehetne halasztani.

Elérhetni reményilem továbbá :

hogy hadseregünk az ellenséges haderő legyőzésére annál teljesebben fog fordíthatatni, ha egyes vidékek őrzése feladatai közé nem soroztatik ;

hogy veszteni fog az ellenség foglyot, fegyvert, löszert, s mindez minket fog erősíteni ;

hogy a harczias szellem terjedni fog a népben, s a védsereg összegyűlvén a néppel, azzá lesz a nép, a mivé lennie kell, t. i. maga menti magát az irtóztatos szenvedések és tűrések után.

De ha egy ellenséget meg nem ölne, egy fegyvert el nem venne, egy vidéket az ellen táborától meg nem oltalmazna is a védsereg ; ha a politikai hatóság munkálkodását tartóssá, s biztossá, s lehető folytonossá teszi, már ez kiszámíthatlan hasznok kútforrása.

De kell, hogy a védsereg tevékeny, bátor és vállalkozó legyen. Én elfogadom, nekem tartozzék számolni, — én semmi eszköznek alkalmazásától nem irtózom, hogy megfeleljen céljának, vagy veszszen el gyalázatosan, sírját lelvén a földön, melyet meg kellett volna szabadítania.

Miskolcz, márczius 16. 1849.

Szemere Bertalan,

felsőmagyarországi teljes hatalmu országos biztos és az országos honvédelmi bizottmány tagja¹⁾.)

Az utóbbi hónapok mozgalmas, hadi életére vonatkozólag naplónkban, a hatásra nézve, a melyet azok városunk lakosaira nézve közvetlenül gyakoroltak, olvassuk :

¹⁾ Pap Dénes. Okmánytár. II. k. 368—378. l. és Egressy Ákos i. m. 99—108. l.

„Febr. 8-án esti 7 óra felé riadó doboltatott, némelyek ezt csak kísérletnek mondták, mások pedig, az előőrsökön, a régi töltések kilövése miatti tévedésnek tulajdonították. — Akármi okon történt, Dembinszky a seregnek rögtöni kiállásával meg volt elégedve“.

Febr. 11. Szemere, Gencsi Lászlót, első — Ragályi Károlyt másod alispánná tette, G. Pallaviczini Roger javai, Szemere rendeletéből lefoglaltattak. Febr. 12-én a magyar hadsereg elhagyá városunkat. Szemere a tisztviselői kartól, a császáriaknak adottal ellenkező nyilatkozványt vett ki. Febr. 13-án a császári színű kapuk, hamuszinnel huzattak be, mindeniknek csak egy igen kis része festetett nemzetire, a cs. cimerek, valamint a könyvnyomdabani kétféjű sasos bélyegek is beszedettek. Esti 5 óra tájban Klapka György ezredes serege városunkba bejött, mely másnap kivonult. Febr. 14. Tornallja vidéki csata ágyui idehallatszottak. — A honvédelmi bizottmányban megyei tisztviselők tétettek, a Szemere által e napokban kinevezett alispánok megerősítettek. — Esti nyolc óra tájban, több lövések miatt zavar támadt, később azonban kitűnt, hogy azt némely rendetlenkedők okozták, a még itthon levő néhány honvédek fegyvereivel. Febr. 17. Dembinszky tábora Miskolczra bejött, köztük a borsodi veres szalagos sereg is, mely akkor fel is oszlatott. Febr. 20. Dembinszky tábora kivonult észak felé. Febr. 21. Görgey Arthur serege egy részével megérkezett. Febr. 22. Aulich, Febr. 23-án pedig Guyoné jöttek be. Görgey elment. Görgey hideg magaviseletével, nem nyerte meg a miskolcziakat. Febr. 24-én. Kmetty vezérlé be seregét, másnap elmenl. Ezt megelőző éjjel a tisztek táncvigalmat adtak, mi egész farsangon át nem volt. Febr. 26. és 27-én ide hallatszottak a kápolna vidéki csata ágyulövései Febr. 28-án M.-Kövesdnél, a császáriak ellen huszáraink vitézül harcoltak.

Mártius 3-án d. u. jött be Ramberg György, cs. k. tábornok serege, véle valának az utóbb Vácnál elesett Götz,

és J a b l o n o v s z k y tábornokok — kivonultak 8-án. Ezen seregbeliek a honvédek kórháza felügyelőjét elfogták azon gyanúból, hogy Dembinszkyt és Klapkát mint betegeket elrejtette volna de ártatlansága kiderülvén, elbocsájtott. Dembinszky, Klapka és az állítólagosan elrejtett fegyverek a zárda sirboltjában is kerestettek, de sikertelenül. A várostól hódolat vétetett a császár iránt t. i. az albiró és tanácsnokoktól. Megyénk főbb tisztviselői jó eleve elköltözvén az itthonmaradt egy két tisztviselőktől hódolat nem vétetett. Ramberg bosszúságában, a távollévő tisztviselők javai elvételevel, új tisztviselői kar alakításával fenyegetődzött, az elköltözött hivatalnokokat, valamint a honlevő hivatalképes egyéneket is összeiratta, Vay Lajos főispán és Gencsy László e. alispán marháit A.-Zsolczáról behajtatta, a tömlőcből a magyar kormány által bezáratott politikai foglyokat elbocsájtotta, egy esküdtet és egy ifjat, kiket idejövetelkor utjában talált, elfogatott valamint egy gyógyszerész segédet is, ki szabad beszédével önként rohant a bajba. Városunk elő őrsekkel úgy körül vétetett, hogy engedelem nélkül még a szőlőbe sem lehetett kimenni. Városunk és megyénk ostrom állapotban levőnek nyilvánítottak. A nemzeti cassino, a polgáregylet betiltattak, a vendégházak s korcsmák esti 10 óra után bezáratni s ez időn túl lámpás nélkül járók befogatni rendeltettek. Ezen császári sereg semmi nagyobbserű kihágást nem tett, leginkább botráncztatott, a kórházzá alakított cath. tanoda melletti tüzelés, kivált a szeles napokban.

Martius 11-én alkonyodás táján véletlenül magyar huszárok jöven be, városunk e szomorú helyzetéből vidúlni kezdett.

Mártius 16. 17-én Görgey serege ismét városunkban volt.

Mártius 18-án Vadnay Miksa, a szirmabessenyői választókerület országgyűlési képviselője, azelőtt Borsodmegye alszolgabírája, a Pesti hirlapnak jeles levelezője, egy herculesi erejű ifjú, 32 éves korában hirtelen halállal kimult. Szemere Bertalan, ezen jeles hazafiról igen szép gyász jelentést adott ki. — Hamvait impozans tömeg kíséré, a r e f o r m a t u s o k avasi sírkertébe.

27-én érkeztek ide azon foglyok, és zsákmányok, melyeket Beniczky őrnagy Losonczon az ellenségnek véletlen meglepése által kevés erővel nyert“.

Pesthez közel

Hadseregünk győzelemről győzelemre siet. April 2-kától kezdve az ellenséget folytonosan nyomja hátra, és veri vitézül.

April 7-kén a főhadiszállás Gödöllőn van.

A részleteket nem emlegetem, – hadseregünk Pest előtt áll, ez a fő; a két főváros és a nemzet szive dobog a viszonzlás örömére.

Él a haza!

Miskolcz, April 8. 1849.

Szemere Bertalan,

felsőmagyarországi t. h. országosbiztos
és az országos honvédelmi bizottmány tagja.

E közben Kossuth Szemerét szólítja fel a miniszterium vezetésére. Szemere habozik s mielőtt vállalkoznék, a következő, minden tekintetben jellemző választ küldi innen Kossuthnak:

Miskolcz, ápril 20-ik, 1849.

Kossuth Lajos urnak, az ország kormányzójának.

Folyó hó 16-án költ becses soraira válaszmát a következőkben foglalom össze.

Családi életem s kötelességeim hátrátételével, eddigelé becsületesen igyekeztem polgári kötelességemet teljesíteni. Legujabban a családi élet minden kinai, bomlásai szívemre omladoztak; érzem hogy ennek a polgári kötelességet feláldozni nem lehet, de az ember ember, kinaimnak nem parancsolhatok.

Ohajtom, Ön, az ország kormányzója, találjon más férfiut, ki elfogadhassa s elfogadja a tárczát, mit nekem ajánlani sziveskedett. Én most annyi elveszett házi boldogság sirdombján sokkal inkább embernek és philosophusnak érzem magamat, sem hogy buzgalommal járhassek el a politikai pályán.

De különben sem felelhetnék becses meghívására, míg némely kérdésekre választ nem kérnék és nem kapnék. Ha valakí tudja mit tesz az felelős kormányba állani, hasonló kérdéseket fog tenni, s azért sorolom elő.

1. A kormányzó felelős s a miniszterek is, kétlem, hogy a kettőzött felelősségben az ország valamit nyerne, de azoknak, kik ekképen kormányoznak, t. i. a kormányzónak és minisztereknek, jól kell egymást ismerniök. Ebből következik

2. Mi a kormányzó köre s hatósága? az országgyűlés nem mondta; de azoknak tudniok kell, kik a kormányzóval kormányozni akarnak. Szükséges a miniszteri ellenjegyzés? Az a kormány hatósága, a mi volt a nádoré, hozzáadásával azon jogoknak, mik a királynak 1848-ban fel voltak tartva? Ha ez ki van mondva, akkor értem. mi a kormányzó, mi a miniszter, de különben a kormányzó felelőssége megsemmisíti a miniszteriumnak vagy felelősségét vagy hatóságát, és csak a név pusztán marad meg.

Azt, hogy a kormányzó elnököljön a miniszteriumban, rendén találok, úgy kell lenni, de tárczát nem vállalhat a felelősség igaz eszméje szerint.

3. A miniszter nem annyira külön véve, mint együtt felelős, mert a legfontosb tettek az összes miniszterium megegyezéséből származnak. Világos — hogy tárczát megfontoló lelkiismeretes ember nem fog vállalhatni, míg társait nem ismeri.

Sokat akartam irni, de nem vagyok képes. E három pont a lényegét magában foglalja.

Nem titkolom el a nehézséget, mivel önnek küzdenie kell a ministerium megalakításában. Hazafi van elég, bátor ember kevesb, munkás és belátó férfiú ritka. A forradalom nem hozott elő új embereket, a régiek legkitünőbbjei elnémultak vagy elporlottak.

Gondolkodni fogok, és meg lehet nézeteimet az alkalmazandókról előterjeszteni hazafiui kötelességemnek ismerendem.

Fogadja kormányzó ur hazafiui tiszteletemet.¹⁾

„A p r i l 30-án a Miskolczon tartott vármegyei bizottmányi ülésben, a függetlenségi nyilatkozat kihirdettetett, a császári család arczképei megyeházunknál eltávolíttatni minden jelek, melyek az austriai házzali viszonyra vonatkoznak, megsemmisíttetni határozattak.

Szemere guerilla serege, e hóban megalakult, a miskolczi fiatalembereket nagyon zaklatta beállásra, mondják, hogy még diplomáik elvételével is fenyegeté, a vonakodókat.

Egressy Gábor, a legjelesebb magyar színészek egyike, aki a guerillák védserégi vezérkapitánya, az előtt pedig kormánybiztos volt, május 3-án Kassáról jött ide sebeit gyógyíttatni. A guerillák fehér szürt hordtak, Szemere maga is abba öltözött, midőn Miskolczon hozzájuk beszédet tartott.

Szinte itt Miskolczon, alakúlt egy lengyel csapat is, mely városunknak igen nagy élénkséget adott. Tábornokuk volt Wisóczyk.

¹⁾ Szemere Bertalan munkái 5. k. 11. l.

Ezen seregnél nagy fényűzés uralkodott, itt tavasztól kezdve szinte az orosz sereg bejöveteléig időzött.

Május 6-án. Függetlenségi örömnünnep. Népgyűlésben felolvastatott a függetlenségi nyilatkozat. A cath. és ref. egyházakban isteni tisztelet tartatott.

Estve Szemere Bertalan, a közelébb alakult ministerium elnöke honvédeinktől fáklyás zenével tiszteltetett meg. Válaszában a többek között így szólt:

„Vigyétek a szabadság magvait Bécs falai alá és legyetek az egész világ szabadságának eszközlői.“

A piac és előkelőbb utcák kivilágítottak.

Május 7-én Szemere Bertalan Miskolcra végkép elment, mint felső magyarországi teljhatalmu kormánybiztos, múlt évi december 16-óta működött itten.

Május 9-ére tüzetett ki a megürült képviselői állomások betöltése. Szirmabessenyői járásban, az elhunyt Vadnay Miksa helyébe, Klapka György tábornok, dédesdiben pedig Görgey Arthúr, Ágoston József helyébe, ki követi állomását elhagyta. M.-Kövesdiben Szegő József választattak el. Damjanics János, követsége itt nem vala kivihető, a volt követ, b. Eötvös József nemcsak az országgyűlésről, hanem még e honból is eltávozott.

E hóban itten történt a lengyel seregek újabb rendezése, a mi városunknak nagy élénkséget adott. Wisochy tábornok volt itt a parancsnok. Itt volt Szumlanszky Szaniszló és Lescinszky János is a hasonló királyi család tagja. A tisztek multságokat adtak. Turniczky az ezredesük.

23-án a közlőnynek igen nevezetes számját kaptuk, melyben hivatalosan értesítettünk a kormány által arról, hogy a régóta rebesgetett muszka beütés igen valószínűvé kezd válni. A haza megmentése végett tehát a muszka ellen keresztes háboru rendeltetik. Junius 6-ára, általános böjt, minden csütörtökön, egy, a kormánytól küldött imádság elmondása, harangozás három hétig sat.

parancsoltattak. Ezen intézkedésektől kevés siker várható, ha csak másként nem segít rajtunk a magyarok Istene, jegyzé meg naplónk írója. És a Paskiewits herczeg közvetlen parancsnoksága alatt álló orosz fősereg zöme Junius közepén csakugyan átlépte a határt és előre megállapított menetrendje szerint Dukla tájékáról Eperjes és Kassán át Miskolcz tájékára előrenyomult. És ezzel elérkeztünk városunk szabadságharczi történetének második nagy epizódjához.

A magyar sereg Wisocki és Kazinczy vezetése alatt lassan hátrált a tulnyomó orosz csapatok elől. Wisocki jöllehet junius 26-án Miskolczra érve, ott a kormánytól azon utasítást vette, miszerint ottan magát minden körülmények között tartani iparkodjék, egyuttal pedig tudomására hozatott, miszerint legközelebb a feldunai hadsereg részéről tekintélyes erősítésre számíthat — mégis miután időközben Kazinczyval való összeköttetése is megszakadt -- kénytelen volt egészen Hatvanig visszahuzódni.

Ily körülmények között Anrep tábornok junius 30-án Miskolcz előtt ellentállásra nem találván, mindjárt Görömbölyig nyomult előre; Miskolcz városát az 5. gyalog hadosztály szállotta meg, míg a II. és III. hadtest többi csapatai Miskolcz és Forró között helyezkedtek el.

Az orosz IV. hadtestnek debreceni útja alatt, a fősereg zöme kevésbé irigylésre méltó állapotban Miskolcz tájékán vesztegelt. A folytonos esőzések és rossz ételmezés folytán a kolera és egyéb betegségek ijesztő módon szedték áldozataikat, úgy hogy naponta 1000-nél több embert kellett kórházba szállítani. Hogy a betegségek tovaterjedése legalább részben meggátoltassék, Paskiewits julius 2-ától kezdve az előörs-csapatokat kivéve, az összes seregtesteket laktáborokba helyeztette el, minek jótékony hatása néhány nap mulva csakugyan mutatkozott is, amennyiben julius 5-étől kezdve a kolera lassan bár, de szünni kezdett. Legborzasztóbban junius 29. és julius 5-ike között dühöngött e csunya nyavalya, melyben 5 napi időtartam alatt mintegy 2000 ember pusztult el; 1000 beteget Paskiewits Kassára küldött s körülbelül kétszerannyi a

seregnek július 9-én történt elvonulása alkalmával Miskolczon maradt vissza.

Mialatt a sereg zöme július 8-ig Miskolcz tájékán vesztegelt, Paskiewits azon hirre, miszerint élelemszállítmányait Torna tájékán ellenséges népfölkelés veszélyezteti, annak széjjelugrasztása céljából július 4-én Sass altábornagyot 600 muzulman-lovassal és 2 löveggel rendelte ezen vidékre vissza. A Tornára érkezett Sass altábornagy ennek folytán július 6-án innen Almáson át Rozsnyó felé vette útját s miután Hosszúrét és Krasznahorka-Várallyánál tényleg erősebb népfölkelő osztagokra bukkant, azokat haladéktalanul megtámadta. A magyarok nem igen fejtettek ki ellentállást s miután Sassnak a népfölkelők egy részét leölni, 70-et foglyul ejteni, a többit pedig széjjelkergetni sikerült, 1 halott és 3 sebesült hátrahagyása mellett újból a fősereg zöméhez Miskolczra vonult be.

Az orosz fősereg, miután fáradalmait Miskolczon kipihente és magát élelmi szerekkel kellően ellátta s mert a kolera is szünpélben volt, újból megkezdte hadműveleteit.

Osten-Sacken tábornok kiegészítésül küldött hadtestével július 12-én lépven át a határt, annak beérkeztéig a Miskolczról tavonuló fősereg állományából városunkban Roth tábornok parancsnoksága alatt 1 orosz gyalog ezred, 1 osztrák zászlóalj, 2 század dsidás, $\frac{1}{2}$ század kozák és 6 löveg maradt vissza. Ezen különítménynek egyszersmind a Miskolczon maradó mintegy 2000 betegnek Kassára való elszállításáról is kellett gondoskodnia.

A sereg zöme július 6-án kezdte meg elvonulását Miskolczról s az annak élet képező III. hadtest (Rüdiger) a következő napon Mezőkövesdre ért.

A IV. hadtest (Tscheodajew) július 6-án indult el Debreczenből, 9-én Tokajt érte el, honnan útját folytatva, 12-én zömével Ábranyig, elővédével Mezőkövesdig jutott, de Paskiewits már a következő napon az összeköttetések és élelmező raktárak biztosítása céljából Miskolczra rendelte vissza.

Görgey időközben Vácrról, Losonczon át Miskolcznak tartott.

Ennek folytán Grabbe a helyett, hogy a legrövidebb uton iparkodott volna Görgey elé kerülni, előbb Zólyomra menetelt vissza, hogy aztán Vámosfalván át próbáljon szerencsét, de a nagy kerülő miatt természetesen elkésett s így Paskiewitstől parancsot kapott, miszerint Sass altábornagy hadoszlopával egyesülten Görgeyt Miskolcz felé kövesse. Ugyanide irányítottatott különben a IV. hadtest is, melynek egyelőre Kápolnáról Mezőkövesdre kellett menetelnie s Miskolczra Görgey szemmel tartása céljából csupán egy erősebb lovas elővédet volt előretolandó.

Bizonytalanságban a fölött; vajjon Görgey Miskolczról a Tisza bal partjára avagy Kassa felé veszi-e majd útját, Paskiewits mindkét eshetőségre nézve következőleg rendelkezett: Selvan tábornoknak parancsot küldött, miszerint azon esetre, ha Görgey csak apróbb portyázó különítményeket küldene Kassa felé, úgy azokat visszavetni iparkodják, ha pedig Görgey az egész sereggel odafelé tart, akkor Selvan a Gácsországból erősítésére már különben is Magyarországba berendelt Osten-Sacken tábornokra húzódják vissza. Akármelyik irányban hagyná is el Görgey Miskolczot, a IV. hadtestnek a Miskolczon Roth táborok parancsnoksága alatt visszahagyott csapatokkal egyesülten az elvonuló magyar hadat azonnal meg kellett támadnia és pedig ha Kassa felé tart, teljes erélylyel és nyomatékka, ha ellenben Tokaj felé vesz irányt, úgy Tscheodajew csak üldözőleg kövesse őt hadtestének egy gyengébb különítményével, míg a zöm további parancsok vételéig Miskolcznál maradjon.

Rüdiger időközben béke tárgyalásokat kezdett Görgeyvel, melyre az Alsó-Zsolczáról július 24-én válaszolt. A felek megbízottai emlék ajándékokat is váltottak egymással.

Ezen tárgyalások, alkudozások és ajándékváltások alatt a sereg a következő mozdulatokat hajtotta végre; Pöltenberg a VII. hadtesttel, mint a sereg elővédjével, július 21-én hajnalban Rimaszécsen át Dubicsányba menetelt; ezt a III. hadtest Putnokig, az I. hadtest pedig hátvéd gyanánt Rimaszécsig követte. Putnokon

értesült Görgey miszerint Miskolczot az oroszok tartják megszállva, minek folytán elhatározta, hogy a VII. és III. hadtesttel Miskolcz megvételére indul, mialatt az I. hadtestnek a Losonc felé utánnymuló ellenséget kellett, Dubicsány és Vadna között a Sajón való átkelésben meggátolni. Ha a miskolczi támadás nem sikerülne, ez esetben Görgey seregét Szikszón és Megyaszón át szándékozott Tokajba elvezetni. Ezen elhatározáshoz képest július 22-én a VII. hadtest zöme Sajó-Szent-Péteren át Ecseg mellé vonult, egy 3 zászlóaljából, 4 lovas századból és $\frac{1}{2}$ ütegből álló oldaloszlop pedig Edelényen át Zsilizre vette irányát, mely előcsapatjaival Szikszót és Sajó-Vámost szállotta meg; evvel egyidejűleg a jobb oldalban egy 2 zászlóaljából, 4 lovas századból és $\frac{1}{2}$ ütegből álló oszlop Sajó-Kereszturig tolatott előre, hogy onnan a szirma-besenyői és arnóthi átjárókat tartsa szemmel. Ez utóbbi oszlopnak egyik lovas századát Görgey hirszerzés céljából Miskolczra küldötte, mely csakhamar azon örvendetes hírrel tért vissza, miszerint az oroszok a várost és környékét már július 20-án odahagyták; egyidejűleg az egyik megbízható kémtől jelentés érkezett, miszerint Tokajt magyar csapatok tartják megszállva. Ily körülmények között a VII. hadtest még aznap megszállotta Miskolczot, elővédjét pedig Csaba és Görömböly között állította fel. A III. hadtest e napon Sajó-Szent-Péterig, az I-ső, miután a dubicsányi Sajó-hidat maga mögött fölégette, Vadnáig jutott.

Július 23-án hajnali 3 órakor Pöltenberg hadtestével Harsány felé kémszemlét tartott anélkül, hogy az oroszokra bukkant volna, erre a hadtest zöme Diós-Győr és Görömböly megszállása mellett Csabánál állott fel, a Zsilizen álló oszlop pedig a zömhöz vonatott be; estefelé a hadtest előőrseit Mályi-Aranyos-Harsány és Kis-Győr vonalában állította ki. Pöltenberg hadtestének fedezete alatt a III. hadtest Miskolczon át Alsó-Zsolca és Sajó-Lád között kijelölt tábor helyére vonult s a Sajót a Hernád beömléséig, Ónodig figyel-tette meg, az I. hadtest pedig Vadnáról Sajó-Szent-Péterre ment. Miután Nagy Sándor itt a Bobich hadosztályt 1 huszár ezredel

visszahagyta hadteste fenmaradó részével, a Máriássy hadosztályaival és egyéb csapatokkal, menetét Szikszóig folytatta. A vonat a polgári menekülők szekereivel együtt Sajó-Kereszturon, Szirma-Besenyőn és Arnóthon át Ongára irányított, hogy onnan a gesztelyi Hernád-hid elkészülte után Szerencsre folytassa visszavonulását.

E szerint most már a seregnek átkelése a Tiszán, ha annak végrehajtásához Görgey feltartóztatás nélkül hozzálátott volna biztosítottak volt tekinthető. De a mily ügyesen és mondhatni meszterileg gyorsan — akárcsak az év elején a bányavárosokból — vonta ki magát Görgey az ellenség által Váctól Miskolczig neki szánt kelepcéből, ép oly pazarul bánt a tábornok a drága idővel városunk körül. A visszavonulásnak további folytatása helyett azt látjuk, hogy a tábornok, talán azon reményben, hogy a megkezdett alkudozások már legközelebb sikerre fognak vezetni, másrészt pedig azon célzattal, hogy az oroszokat még a Tisza innenső oldalán magára vonva, lehetőleg elejét vegye azon eshetőségnek, miszerint azok későbbi elvonulása alkalmával Debrecennél elébe kerüljenek, — egyszerre csak megfeneklik Miskolcznál, melynek környékén aztán hiábavaló csatározásokba keveredik. Az első ilyen összecsapáshoz az alkalmat a Pöltenberg által 23-án keresztülvinni rendelt kémszemle szolgáltatta, melynek leírása előtt azonban előbb az oroszok által időközben végrehajtott mozdulatokkal kell beszámolnunk.

A turai ütközet után Paskiewits újból és pedig annál is inkább Görgey felé fordíthatta főfigyelmét, miután időközben Haynautól azon értesítést vette, miszerint az osztrák sereg már július 21-én megkezdendi előnyomulását Perczel serege ellen a Közép-Tisza felé.

A műveleteit Görgey ellen folytatandó orosz sereg helyzete a turai ütközet után nagyjában véve a következő volt: a II. hadtest zöme a főhadiszállással Aszódnál, egy része Turánál, az üldözésről visszatért elővéd pedig Zsámboknál állott. A július 20-án Romhányig ért III. hadtest 21-én Berczelt, 22-én Szurdok Püspökit érte el, hogy onnan Gyöngyösre folytassa útját. A IV hadtest

zömével Mezőkövesdnél állott: a Miskolcz megszállására kirendelt és ezt tényleg 18-án foganatosított elővéd Görgey közeledésének hírére július hó 20-án Harsányon át Ábrányba húzódott vissza. Grabbe július 22-én Losoncztól érte el, honnan sietve tovább folytatta útját, hogy az előtte haladó Sass hadoszloppal, mely utóbb említett napon Rimaszombatot érte el, s már közel volt ahhoz, hogy az előretolt Chrulow különítményt elérje, minél előbb egyesülhessen.

A turai ütközet kedvező kimenetele folytán Paskievits a Gyöngyös felé utban levő III. hadtestet újból északi irányba, Görgey közvetlen üldözésére rendelte ki, mi célból az Gyöngyösről Szurdok Püspöki — Pásztó — Kis Terennén át Losoncztól felé von irányt, de midőn július 23-án Kis Terennére érkezett, hírül vette, miszerint Görgey már előtte való napon Miskolczot érte el. Az erről szóló jelentésre Paskievits Rüdigernek azon parancsot küldte, miszerint hadtestével irányt változtatva, a II. hadtesttel újból egyesülendő, Pétervásáron át Eger felé tartson. Ez utóbbi hadtest a főhadiszállással július 22-én Aszód, Tura és Zsámbokról Hatvanra, 23-án Gyöngyösre menetelt; itt tudta meg Paskievits, hogy Görgey már előtte való napon Miskolczot szállotta meg, minek folytán legesleg újabb elhatározása szerint abban állapotodott meg, hogy serege zömével, a II. és III. hadtesttel a Tisza balpartjára kel át, hogy Görgeyt debreczeni útjában megelőzze. Ezalatt a IV. hadtestnek a jobb parton kellett maradnia, hogy Grabbeval és a Gácsországból Kassán át előnyomuló Osten-Sacken különítménnyel egyetértőleg fogja közre az esetleg a Tisza jobb partján megmaradó Görgeyt. Ehez képest a II. hadtest a főhadiszállással július 24-én Gyöngyösről Kápolnára, honnan az 5. és 8. gyalog hadosztály, a 2-ik könnyű lovas hadosztály 2-ik dandára, a 32. számú kozák ezred, 2 üteg, a szükséges utászcsapatok a hadihídkészletekkel herczeg Gortschakow főhadsegéd vezénylete alatt Kerecsendre tolatott előre, hogy onnan a tiszafüredi átjárót kerítse hatalmába. A III. hadtest július 24-én Pétervásárra, 25-én Egerbe, 26-án Kerecsendre,

27-én Füzes-Abonyba menetelt, hogy a következő napon a II. hadtestet Tiszafüredre kövesse, a hol Paskiewits e szerint 55—60.000 embert 290 löveggel szándékozott egyesíteni.

Tscheodajew a július 22 ikéről 23-ikára hajló éjjel parancsot kapott, miszerint hadtestével Miskolcz felé előrenyomulva, Görgéyt támadja meg s ha ez visszahúzódna, Tokajig üldözzé s iparkodjék őt a Tisza jobb partján visszatartani, ha pedig mégis átkelne a Tiszán, szállja meg Tokajt, a hol olynemű előkészületeket szinleljen, mintha az egész sereg ott szándékoznék átkelni; hadtest zöme ellenben további rendeletig Miskolcznál maradjon.

Ezen parancshoz képest Tscheodajew július 23-án reggel csupán lovasságból álló elővédjét a 11-ik gyalog hadosztály 1-ső danárára, a 4-ik vadászzászlóalj, 1 utász század és 2 üteg által megerősítvén, ezen csapatokkal Kusnetzow altábornagy délelőtt $\frac{1}{2}$ 11 órakor Vattáról elindult Miskolcz felé.

Miután e napon vett parancsa folytán Pöltenberg is kémszemlére indult, a két fél elővéde a Harsánytól északra elterülő magaslatokon bukkant egymásra. Az orosz különítmény élén haladó 41. számú kozák ezred a magyar huszárokat Harsányból az erdőig visszaűzván, ott Pöltenberg gyalogsága által tűzzel fogadtatott. Erre Kusnetzow az említett kozák ezredet az ellenséges állás megkerülésére rendelte ki, avval arczban pedig 4 zászlóaljat tüzésé-
gével feljődtette fel s egyidejűleg a két szárny ellen 2—2 lovas századot rendelt ki. A gyenge magyar előcsapatok harczolva az aranyosi korcsmáig húzódtak vissza, melynek környékén körülbelül egy óra hosszat foglalkoztatták az ellenséget, hogy a kémszemlére kirendelt csapatok zöme, 4 zászlóalj, 1 huszárezred és 4 löveg, a hátrább fekvő erdős magaslatokon át a Kutjavaczok körül kiszemelt állásba bántatlanul visszajuthassanak.

Az aranyosi korcsmánál helyt álló magyar osztagok megkerülésére Kusnetzow ismét a 41-es kozákokat rendelte ki, kiknek egy magyar osztagot meglepően oldalba fogni sikerült s bár a huszárok ellentámadásba mentek át, az egész gyenge magyar had a főállásba

húzódott vissza, a hova időközben Pöltenberg még újabb erősítéseket s különösen nagyszámú tüzérséget vont előre.

Az oroszok csak óvatosan követték az erdőkön át harczolva visszavonuló magyar csapatokat, úgy hogy majdnem 4 órába került, míg az erdő északi szegélyéig előre juthattak, ekkor aztán Pöltenberg a szemben fekvő magaslatokról oly hatásos tüzér tüzet fejtett ki ellenük, hogy Kusnetzow jobbnak látta az erdő leple alatt szép szerivel ismét Vattára visszahúzódni.

A kémszemle-ütközet hírére Görgey, másnapra komoly támadásra számítván, meghagyta Pöltenbergnek, hogy 24-én az ütközetet ne csak elfogadja, hanem a míg csak lehet, tartsa magát állásában, azután pedig a III. hadtestre a Sajó balpartjára húzódjék vissza. Hogy pedig Sassnak és Grabbenak Rimaszombat felől jövő oszlopa ellen is fődözze magát, elrendelte Görgey, hogy a VII. hadtest diósgyőri különítménye, valamint az I. hadtestnek Sajó-Szent-Péteren álló fele 24-ike folyamán állásaikban megmaradjanak.

Pöltenberghez intézett parancsát Görgey 24-én reggel azon téves hirre, hogy a VII. hadtesttel szemben az egész orosz sereg zöme áll összpontosítva, oda módosította, miszerint minden ütközet elől kitérve, azonnal a Sajó mögé vonuljon vissza, csak hogy mire ezen parancsmódosítás rendeltetési helyére jutott, Pöltenberg már meg volt támadva. Tscheodajew ugyanis július 24-én reggel hadtestének zömével Ábrányból Vattára nyomult előre, a hol a Kusnetzow alatti elővéddel egyesülvén, tovább folytatta támadó előnyomulását Miskolcz felé. — Elöl a miskolczy országuton a 41. és 51. számú kozák ezredek haladtak, utánuk a 4. számú lövész zászlóalj, a 11-ik gyalog hadosztály 1-ső dandára s utána az egész 12-ik gyalog hadosztály következett; 2 huszár ezred a 7. számú könnyű lov. üteggel, továbbá 3 kozák század a 6. számú kozák üteggel Vattáról Emődön és Mályin át a Kutyavaczoknál állást foglalt magyarok bal oldalába irányított. Tscheodajew a „Kakas nyílás“ nevezetű magaslatot borító erdő északi széléhez érve, ott a 4. lövész zászlóalj és két gyalog ezred fődözete alatt a műúttól

két oldalt 2 üteget vonultatott fel, a 41. és 51. számú kozák ezredeket pedig az ellenséges állás két szárnyának megkerülésére rendelte ki.

Pöltenberg az erdő szélén megjelenő oroszokat igen élénk lövegtűzzel fogadta, midőn azonban a kozákok állásának mindkét oldalát körülrajzották, az orosz tüzérség tüze pedig mindinkább hevesebb lőn, mely mellett immár a gyalogság is támadáshoz készült, tekintve továbbá, hogy ekkor érkezett be Görgey módosító parancsa is, — Pöltenberg lassan és harczolva Görömböly felé, a tőle közvetlenül délre elterülő magaslatokra kezdett visszavonulni, odahagyott állását pedig az orosz 4. lövész zászlóalj és a 11-ik gyalog hadosztály 1-ső dandára 2 üteggel szállotta meg.

Új állásukban ismét jó ideig tartottak ki a magyarok s csak midőn a Mályin át irányított megkerülő orosz hadoszlop oldalukat fenyegette, adott Pöltenberg a további visszavonulásra parancsot. Csaba előtt újból állást foglalt Pöltenberg, de csak azért, hogy diósgyőri különítményének Miskolcra vonulását bevárja s midőn erről jelentést vett, az egész VII. hadtestet odavezette vissza. Városunk előtt az oroszok üldözése is véget ért, úgy hogy innentől kezdve már bántatlanul folyt a további visszavonulás Felső-Zsolczáig, a hova a hadtest csak az éj beálltával érkezett meg.

Tscheodajew 3 zászlóaljjal és 1 üteggel Miskolczt szállotta meg, hadtestének fenmaradó részével pedig Csaba mellett ütött tábort. Görgey még az ütközetre következő éjjel a következő mozdulatokat hajtatta végre: a Sajó vonalát Ónodtól Alsó-Zsolczáig a VII. hadtest, Zsolcztól Arnóthig pedig a III. hadtest szállotta meg; az I. hadtest Szikszónál összpontosult, hogy a Sajót Arnóthon felül megfigyelve, egyuttal a jobb oldalt is fedezze. Görgey főhadiszállása még az éj folyamán Ongára, 25-én pedig Gesztelyre ment.

Julius 24-én az oroszok Görömböly előtt 21 embert vesztek, ellenben a magyarok vesztesége ismeretlen.

■ ■ Julius 25-én reggel Tscheodajew előnyomulását Miskolczon

át a Sajó felé folytatta és mihelyt a Kusnetzov alatt álló elővéd ezen folyóhoz közeledett, Pöltenberg és Leiningennek a Sajó mentén felállított ütegei azonnal megkezdték ellene a tüzelést. Ennek viszonzása céljából Tscheodajew gyalogságát és lovasságát hátrahagyván, egyelőre csak 4 üteget állított harcba, a melyeknek halogató tüze alatt a Putnok felől jövő Sass hadoszlop is harcba-vegyült a IV. hadtest balszárnyán. Sass altábornagy az utóbbi hadtest parancsnokától vett utasítása értelmében a 9 kozák századdal és 2 lov. üteggel elővédjét képező Chrulow ezredet azonnal a magyarok jobb szárnya, Sajóvámos felé rendelte ki, a honnan az odarendelve volt magyar huszár század csakhamar elvonult. Ámde Chrulow további előnyomulása közben a magyar ütegek hatásos tüzkörletébe jutván, az ellentámadásba átment huszárok üldözése közben a Sass különítmény zömére volt kénytelen visszahuzódni.

Ezalatt az orosz középnek egyik ütege két gyalog század támogatása alatt oly közel férközött Alsózsolczával szemben a magyar ütegekhez és ott oly kedvező állásba helyezkedett, hogy onnan a magyar tüzéséget pásztázó rézsút-tűz alá foghatta. Ezen felette alkalmatlan jövevény elűzésére Gózon alezredes vállalkozott zászlóaljának 50 önként jelentkezett emberével. Miután a derék kis csapatnak a Sajót átgázolni és a veszedelmes üteget a túlparti bozótok által fedve, észrevétlenül megközelítenie sikerült, Gózon hatásos sortűzet vezényelt, mely elől úgy az üteg, mint a mellette álló 2 század is kerekét oldott.

A zsolczai hősöknek a kegyelet Dallström nevű miskolci szobrász által készített szobrot emelt, amelyet 1865. július 26-án városunk s az egész megye lakosságának lelkes részvétele mellett, Apostol Bertalan miskolci ref. lelkész imájával lepleztek le.¹⁾

¹⁾ Szinnyei József Magyar írók élete és munkái. I. k. 1891. 213. l.
 Porcs János A nagy fa. Miskolci Napló. 1909. 64. sz.
 Jókai Mór Csataképek 1848/49-ből. Budapest, 1899. 343. l.

Kevéssel ezután Tscheodajew, miután különben is késő délutánra járt az idő, beszüntette a további harcot és csapatjait a Sajótól tisztes távolba visszavezetvén, ott azokkal táborba szállt. Az oroszok e napon 14 halottat, ezek közül 1 tisztet, sebesültekben pedig 8 tisztet és 13 embert, továbbá 128 lovat, a magyarok ellenben még ennél is bizonyára kevesebbet vesztek.

Julius 26-án Tscheodajew támadását folytatni szándékozott, mi célból Sass altábornagyot 2 lovas ezreddel és 1 lov. üteggel Ónodon át Körömré irányította, de alig hogy Pogánál a szemben álló magyar ütegekkel a tüzet felvette, parancsot kapott, hogy a harcot azonnal félbeszakítva, Miskolcra vonuljon vissza. Ezen parancsot Tscheodajew a Paskiewitstől vett utasítás folytán adta ki, minek indító oka abban rejlett, hogy a II. és III. hadtest átkelelése a Tisza balpartjára immár biztosítottak volt tekinthető. A vett parancs folytán Tscheodajew 26-án délelőtt egész hadtestét Miskolcznál egyesítette.

Bár a fentiek szerint Görgeynek sajómenti állását teljesen megtartani sikerült, mégis attól tartván, hogy az oroszok, ha még az éj folyamán, vagy másnap korán reggel tovább előnyomulnának, nem nagy megerőltetésükbe kerül, hogy azt délről felsodorják, miáltal még tokaji visszavonulása is veszélyeztetve lehet, — seregét még az éj folyamán a Hernád bal partjára vezette vissza, s ott azt a következő igen előnyös állásba helyezte el: a bal szárnyon a VII. hadtest Hernád Németi, Böcs és Hidvégnél, a közepén a III. hadtest Gesztely és Kaknál, a jobb szárnyon pedig az I. hadtest Csanálostól Dobszán át Baksáig foglalt állást. A főhadiszállás Szerencsre, a vonat a menekülők szekereivel együtt Tokajon át a Tisza balpartjára küldetett. A fenti állásban Görgey lőszerkészletpótlást és a Kazinczy hadosztály beérkezését szándékozott bevárni, mely ez időtájt Ungvár tájékán állott.

A helyett hogy Görgey a nyugtonhagyás alkalmán kapva, átkelését a Tiszán bántatlanul és minél gyorsabban végrehajtotta volna, elhatározta, hogy a míg csak tulerő meg nem támadja, nem

mozdul ki hernádmenti állásából. Utólagosan a tábornok úgy iparkodik feltüntetni a dolgot, mintha ezt a délvidéki sereg érdekében tette volna, melynek azáltal — ugymond — hogy ő az orosz tömegeket lekötve tartotta, Haynauval szemben szabad keze és — ami még az egyesült feldunai seregnek sem akart sehogysem sikerülni — biztos kilátása nyílt az eldöntő győzelemre; elfelejti azonban e mellett, hogy az ő passzív magatartása nem igen volt alkalmas arra, hogy az orosz tömegeket lekösse és hogy Paskiewits vesztéglése Miskolcz és Tiszafüred között egyes egyedül a herczeg spontán elhatározásának tudható be. És talán nem tévedünk, ha feltételezzük, hogy mindkettőjüknél a kelleténél hosszabb vesztéglés oka a Felső-Tiszánál hasonló indokokban leli magyarázatát: egyiknél sem volt tulságos nagy a vágy és hajlam a délvidéken harczoló seregrészekkel az egyesülést keresni.

Még mielőtt Grabbe az újabb módosító parancsot megkapta volna, július 28-án reggel 6 órakor korábbi utasításához képest hadával Miskolczról a következő menetrendben indult el Ongán át Gesztely felé: a 45-ik kozák ezreddel az élen, ezt követte az 1-ső könnyű lovas hadosztály 1-ső dandára (16 lovas század és 1 üteg), a Nisowsky vadász ezred 3 zászlóalja 1 üteggel, azután 3 gyalog zászlóalja.

Grabbe ütegei már igen nagy távolságról kezdték meg a tüzelést, melyet Leiningen eleinte figyelembe sem vett; erre Grabbe egész hadával közelebb vonult, de alig, hogy a magyarok hatásos tűzkörletébe jutott, Leiningen oly heves tüzet fejtett ki, hogy Grabbe kénytelennek érezte magát rendetlenségbe jutott csapatjait mihamar visszavezetni. E közben kapta kézhez a fentebb említett ellenparancsot, de egyidejűleg azon nyugtalanító hirt is, hogy Miskolcz lakossága felkelt, hogy az orosz had visszavonulási vonalát elvágja. Ily körülmények között Grabbenak elment a kedve a Miskolczra való visszavonulástól, hanem ezen város megkerülése mellett Putnokra sietett.

A jeles hadiíró R ü s t o w csapataink mozdulatait illetőleg

azt mondja, hogy Wysocki nagy hibát követett el azért, hogy az oroszok elől Miskolczra hátrált, neki ahelyett Ungvárra, Munkácsra kellett volna átesapnia, hogy Kazinczyval egyesüljön.

Horváth Mihály Görgey Miskolcz körüli hadműveleteit illetőleg azt írja: Miskolczról két ut nyílt a Tiszán átkelni! Hogy melyik utat kellett legyen választania, azt megítélni csak ő lehetett képes; és akár Tokaj felé indul, akár Mezőkövesd táján ütközetet próbál meg, gáncs őt semmiesetre sem érheti. Egy azonban bizonyos, az hogy ha a kormánynak engedelmeskedni, s többi hadseregeinkkel egyesülni akar, mi szorult körülményeink közt egyedül volt volna, még képes némi fordulatot hozni ügyeinkbe, neki mindjárt július 23-án mulhatatlanul meg kell indulnia Miskolczról, legyen az Tokaj, vagy Tiszafüred felé. Lehetetlen volt ugyanis be nem látni, hogy minden nap, melyet Miskolcz tályán vesztegelve tölt el, nehezebbé sőt lehetetlenebbé teszi a többi hadakkal való egyesülést az alsó Tiszánál

De Görgeyben, mihelyt meggyőződik, hogy Miskolczon, legalább egy ideig is veszély nem fenyegeti, s a tokaji ut később is nyitva állott neki a Tiszán való átkelésre ismét felébredt a makacsság szelleme. Ő egyáltalában nem akart a kormány rendelete szerint egyesülni alvidéki hadaikkal, s eltökélte magát, mindaddig Miskolcz és a Sajó s Hernád vidékein maradni, míg csak tulnyomó erő által nem kényszerítették annak elhagyására s a Tisza mögé vonulásra. Csakhogy a kormánynyal daczolhasson, jóhiszemmel-e, vagy pusztá önmentségül — bizonytalan. Görgey jó, vagy rossz szándékkal — mindig az említett módon okoskodva, egyenesen a muszkák tervének előnyére cselekedett.¹⁾

Görgeynek úgy a múlt évi téli hadjárat idején városunk körül foganatosított, valamint mostan az oroszokkal szemben lefolytatott hadműveleteit számos hadi emlékirat és történetírónk egyhan-

¹⁾ Horváth Mihály Magyarország függetlenségi harcának története 1848/49-ben III. k. 199. 201. 203. 204—206. 210. 332. 334. 338—351 l.

gulag elitéli s egy részök mulasztással, célzatossággal, sőt árulás-sal vádolja.¹⁾ Sajátmaga Görgey Arthur azzal védi magát hogy ő Miskolcz körüli mozdulataival leakarta kötni az orosz fősereget, hogy ezáltal a többi magyar hadtesteknek az ország egyéb részében alkalmat nyújtson az osztrák csapatok megveretésére.²⁾

Öcsese Görgey István, mesterműnek mondja bátyjának az orosz hadtestek között Vácztól jövet Miskolcznál a Sajó tulsó partjára való átcuszását. Ezt valja az osztrák hivatalos hadi krónika is.³⁾

Görgey István különben a Miskolcz körül történeteket a következőleg adja elő:

Görgey július 23-án este a Zsolczán toborzott Pöltenberg VII-ik hadtesttel, mint elővéd 22-én Miskolczot és tul rajta Mindszentet és Csabát szállotta meg. A mi csapatainknak, hogy a tiszai alsó táborokkal egyesülhessenek, itt most 3 folyón, a Sajón, a Hernádon s a Tiszán kellett kiküzdeni az átkelést. Elkellett azonban reá készülve lenniök, hogy az oroszok itt is utjokat állják, ha elébb nem, hát Miskolcz táján. Történt pedig az, hogy az oroszok, kik a Sajótól elzárhattak volna minket, Miskolcz körül e napokban oly tétova menetet vittek végbe, csapataink és szándékunk felől pedig annyira nem voltak magokkal tisztába, hogy a mi csapataink épen aznap csusztak ki az oroszok előtt Miskolczon át szerencsésen a Sajó tulsó, vagyis bal partjára, a mely napon ők, ugyszólván egy pillanatra csak odahagyták volt Miskolczot.

És ezzel a Vácznál elakadt egyesülés a tiszai magyar haderőkkal meg volt nyerve.

Nagy későre báró Osten Korff orosz törzstiszt ujabbkori

¹⁾ Breit József III. k. 109–118. l. 191–192. 196–213. l. Gracza V. k. 1052 és 1069. l. Szeremlei II. k. 190. 191. 215. 224. 227. 232. 246. 249. l. Egressy Ákos 131–139 l.

²⁾ Arthur Görgey II. k. 29–35 fejezet 277–338. l.

³⁾ Feldzug der in Ungarn und Siebenbürgen in Sommer des Jahres 1849. Pest 1850. 408. l.

munkájából értesülünk egyik okáról annak, miért késett meg Grabe hadteste Losoncznál attól, hogy itt utunkat bevágja és miért Tscheodajew hasonlóan Miskolcznál. E szerint Görgey Arthur sikeres téli hadjárata csakugyan azt az elővélelmet rögzítette meg Paskievicsben, hogy Görgey szorultságában megint a bányavárosok jól kitanult terepén ismétlendi a múlt tél hadjáratát.

Julius 23-án annak védő örve alatt, hogy előhaladunk Pöltenberg a VII. hadtesttel — Miskolcz — Csabáról a gyöngyösi uton előnyomulván, úgy tett, mintha vagy Kápolna felé az ellenséget fölkeresni vagy Tiszafürednél az átkelést keresni szándékoznánk, előretolván szélső előcsapatjainkat egyik irányban Harsányig, a másokban Nyékig. Azalatt hadtestünk, a főhadiszállással és lőszeri főtartalék és tárvonattal Miskolcz és Felsőzsolca közt átlépte a Sajót és balpartján lement Alsózsoltáig; az I. hadtest (Nagy Sándor) egyik fele legott Sajószentpéternél kelvén át a folyón, keleti irányban Szikszóig jött s itt elfoglalta a kassai országutat; másik fele Sajószentpéteren maradt, és feladata lőn a Sajót le Arnótig tartani szemmel. Arnóttól le Ónodig vagyis a Sajó és Hernád összefolyásánál ugyanaz a feladat Leiningennek jutván.

Pöltenberg előcsapatjai július 23-án Harsány mellett, a gyöngyösi országuton Vatta felől az oroszok által nagy tűzzel megtámadtattak s a visszahuzódókat a Pöltenberg görömbölyi táborából küldött segítség fölvette. Ekkor az előtört oroszok beérvén azzal, amit láttak, nem fogadták el a harcot, hanem visszasiettek Vattáig. Másnapra ütközetet lehetett itt várni és Pöltenberg odautasított, hogy a csatát föltétlenül fogadja el, tért csak túlérővel szemben engedjen s az esetben egész hadtestével huzódjék Miskolczon át Leiningennek Sajó balparti állására vissza. Visszavonulásának biztosabb földözése végett Nagy Sándor hadtestének Sajó-Szent-Péteren álló felerésze ott hagyatott, valamint Pöltenbergnek Rima-Szombat felőli oldalvédi csapatja Diósgyőrött.

Julius 24-én délelőtt csakugyan Vatta felől igen tetemes orosz erők bontakoztak a VII. hadtest arcza előtt.

Görgey Arthur ezt annak bizonyságául vette, hogy az orosz ugyancsak nem teszi kockára Kassát és benne tárait, egész hadmivelete alapját, hanem oda hagyván a tiszafüredi irányt, mindenek előtt vissza és ellenünk — tehát Miskolcz ellen fordul.

Mielőtt azonban még Görgeynek a csata elfogadása helyett, enélküli visszavonulást rendelő parancsa Pöltenberget utólérte volna: már a támadás az oroszok részéről megtörtént és Pöltenberg heves harcza keveredve, ezt a Görömbölytől délnyugatra fekvő magaslatokon több óra hosszan VII. hadtestével emberül megállta és csak mikor azt látta, hogy bal oldalán Mályi felől az oroszok be akarják keríteni és mikor a visszavonulási parancs is elérkezett: hátrált ő, folyvást ütközve, teljes rendben Miskolczig, itt az idejekorán berendelt diósgyőri csapatját fölszerelte és azontul bántatlanul kelt át a Sajón Felső-Zsolczára. Itt oda lőn utasítva, hogy még az éj folytatában vonuljon odább Alsó-Zsolczára.

Július 25-én délelőtt az ellenség Miskolczról a Sajóhoz nyomult, a hol is Leiningent és Pöltenberget hevenyében megtámadá. Többnyire csak tűzéségét — a miből nagyon sok volt neki — működteté. Csupán III. hadtestünk jobb szárnyára, a keresztur—arnóti mellékút mentében intézett egy tüzes lovassági rohamot. De ezzel aztán felsült; valamint az ellenséges tűzéségnek is sokáig minden erőlködése sem birta hadközepünk ágyuütegeit helyből kimozdítani. Ebbeli igyekezetében kivált az egyik orosz üteg tűnt ki rendkívüli merészsége által, melylyel Alsó-Zsolcza átalirányában a tulsó folyampartnak közel a szélég rugaszkodván előre, olyan állódásba fészkelte be magát, a hol maga földve volt ágyuink tüze ellen, míg ellenben ütegeink sorát egész hosszában lődözhetette onnan. Ezt lehetetlen volt így tűrni — ennek az állapotnak minden áron véget kellett vetni. Délután 4—5 óra tájt lehetett. Gózon Lajos alezredes (a 66. honvéd-zászlóalj vezénylője a VII. hadtestben, egyike azoknak, kiket mint közvetlenül ügyvédből honvéddé beálltakat bátyám felsőbb értelemben „született katonáknak“ jellemzett) szemeltetik ki e kényes vállalatra és örömmel

vállalkozik. „Önkéntesek — lépjenek ki!” Majd az egész zászlóalja menne önként. Ekkor ő kiválogat közülök 50 embert; velök észrevétlen egy alább eső helyen átgázol a Sajón s a tulpárti fűzes nyugati szélén ágyufödözetül felállított két egész zászlóalj orosz gyalogságot váratlanul megrohanja oly páratlan hévvel, hogy a két zászlóalj esze nélkül megszalad s az a távolabb álló veszedelmes üteg alig bir felmozdonyozni és Gózon elől lóhalálba elhordani ágyuit. A többiek a tökéletesen sikerült vállalatnak egy csuron viz állapotban visszatérő diadalmas hőseit lelkesedett éljennel fogadták.¹⁾

Ennek a nagy drámának még mindig nem eléggé ösmeretes minden aktája. Még sok adatot tartanak vissza a titkos levéltárak, a melyek csak akkor, ha annak már minden szereplője letűnt az élet szinpadáról, talán már csak a jövő század fiainak nyílnak meg. Biztos ítéletet majd csak annak a kornak történetirója mondhat, akinek látását nem zavarja meg a közelség, aki maga nem látta a véres eseményeket s nem hallotta közvetlenül könnyek között mesélő édesanyját, vagy sebhelyekkel borított nagyatyját.

De a történeti adatok mai világánál is kétségtelen már az, hogy a magyar régi átka, az egyet nem értés, a vezérek között való pártoskodás, ellenségeskedés és személyes hiúságából eredő torzsalkodás ejtették el első sorban a szabadságharcz ügyét, s hogy e részben Görgeyt sem lehet menteni.

Az orosz megszállás alatt városunk szenvedéseiről ismét legközvetlenebb képet nyújtanak naplóink napról-napra vezetett rövid tömör feljegyzései:

Junius 13-án. A cholera kiütése nem kevésbé zavará meg városunk nyugalalmát.

A n.-kállói vész törvényszék ide lett volna át helyezendő, a közvélemény e törvényszéket nem pártolá Kun János, és többen nem vállalak el a vész bíróságot.

¹⁾ Id. Görgey István. i. m. 1888. III. k. 227–229. l.

24-én. Számos menekülők érkeztek városunkba a muszka elől Eperjesről, és Kassáról.

26-án. A galicziai határon volt seregünk a muszka nagy erő elől hátrálván, ide érkezett, a vetések legázolása meg kezdetett. Nagy a rendhiány a katonáknak több nap óta kenyerek sem volt.

27-én. A sereg innét tovább folytatta útját, eként Miskolcz védelem nélkül maradt. A muszkától borzadt a nép, nagy volt a pakolás, és utrakészülés minden felé sokan óhajtván kerülni a muszka hivatalt.

Junius 29-én. Péter Pál napján az orosz sereg Miskolczra valósággal be is jött, s a főerő csak július 10-e körül vonult ki. A sereg élén Paskievics herczeg állott, véle valának az orosz czár fia Constantin herczeg, Grf. Szirmay István, Tamás cs. biztos: g. Zichy Ferencz országos fő biztos, Nagy Ferencz, a d.-győri uradalom ügyésze, ki a múlt télen még Schultzig cs. tábornok seregével ment el Miskolczról. Az orosz sereg rémitő cholérát hozott magával, határunkra pedig, pusztitást. Az oroszok haltak, naponkint százon felül is, annyira, hogy kevés napok lefolyása alatt, ezerek estek áldozatul: s a halál öldöklő angyala nem kimélte a lakosokat sem, kik közül az orosz sereg bejövetele előtt is számosan haltak el, városunk egy irtóztató kórtanya, s nagyszerű temető hely lőn, hol a halál legrémitőbb alakban dühöngött a magán házakon kívül a tanodák, iparosok árú színei betegekkal teltek meg. Légünk meg vala vesztegetve, az élelmi szerek ára magasra szökkent, a magyar bankjegy forgalma, utolsó vonaglásában volt. Városunk elpusztított határára megindulás nélkül tekinteni nem lehet, a szántó föld, — s réteken pusztaság emlékeztetett a barbár kezekre, néhol a szőlőkben is történtek gázlások, a zsúpos kunyhók pedig megkopasztattak. Ennyi kár Miskolczot még tán a tatár járásban sem érte, a dúsan megáldott határnak csak a d.-győri völgyön levő, és partos részei menekültek meg, az összvedulástól. Rablások leginkább csak a város kül részében tör-

téntek. A reform. új egyház raktárul alkalmazás végett elvétellett, de többek kérelmére visszaadatott.

Kazay Ignác ügyvéd az egyház lépcsőjére állva, azzal fenyegeté a muszkákat, hogy csak holt testén át bocsájtja be őket azon szent helyre.

Az eltávozott tisztviselők helyébe egy néhány tétellett: Bárány Bertalan főszolgabíróvá, László József pedig város bírójává nevezetett ki. Miatovich János ügyvéd, Hirt a klostrombeli concionator, Vataj Sándor. Sajó keresztúri ref. pap, Hendel Károly miskolci iparos elfogattak. A nevezetesebb rendeletek következők, a tisztviselők harmadnap alatt jöjjenek elő, különben vagyonaik elvétellettnek, a Kossuth bankjegyek forgalma megszüntetik, s beszédésök elhatároztatik. A guerillák elfogandók. G. Szirmay István Tamás, és gr. Pallavicini Roger árverelt ingóságai visszahozatni parancsoltatnak. A fegyvereket be kell adni. Almássy-féle utalványok tétellettnek forgalomba, valamint orosz rubelek és bankjegyek is.

Az orosz czár születése napja július 7-ike ágyú dörgések közt igen fényes ünnepéllyel tartatott meg a görög egyházban s annak téres udvarán.

Július 15-ig. Már egy pár ezer orosz katonát elvitt a cholera. Leginkább a görögök tetemvári s a reformátusoknak ugyan csak, ott lévő sirkertébe, a mindszeri temetőbe a kavicsos domb mellé, és a szántó földekbe takarítottak el. Ily rémitő halandóságukra, sokat tehetett, az élelem rosszasa, a tisztatlanság, és az égalj változtatás, a nyers uborkát, tököt szeltiben ették, a szöllőt ételökben főzték. Boltjaink, korcsmáink, vendégházaink zárva voltak egy részről a papir pénz iránti bizalmatlanság, más részről a megrab lástóli félelem miatt, adás vevés kereskedés pangottak, városunk és vidékünk nem csekély rövidségére. Róth general nyomtatott falragaszokban hirdeté holnap mindnyájoknak leendő eltávozását.

Július 16. A várt távozás helyett estve felé, számos oroszok érkeztek, a pesti út vonal felől. Felsőbb rendeletből, minden házban fehér kendő s lobogó tűzetett ki.

Julius 20-án d. u. az orosz seregnek még itt volt része kivonúlt, elébb azonban, a sáház közelében lévő egyik szántó földön, a gáz föl gyújtá, a mi rémítő tűzzel égett, s nagy ingerültséget idézett elő. Néhány beteget még hagytak itten.

21-én. Már csak a kórházakban volt muszka, kivonúlt a muszka Harsány felé, miből a magyar sereg közeledését gyanítánk.

Csakugyan meg is jelent délután egy veres sapkás hadnagy a városban, és elfogott egy német és két orosz tisztet, midőn a postán lovakat akartak váltani. Ez esemény igen sok nép jelenlétében történt, s nagy lelkesedést okozott a népnek.

22-én. Vasárnap délután érkezett be Pöltenberg hadteste, gyorsan vonult erre vissza Görgey népe, miután Komáromnál csatázott és Vácznál már Paskievicssel.

23-án. Délelőtt a Görgey hadteste jött be. Maga Görgey fején megsebesítetvén a közelebbi csaták valamelyikében, most is bekötve volt feje, és sápadt volt, katonaságunk nagyon fáradt és lehangoltnak látszott.

Egy spion a veresrák melletti határdombon felakasztatott.

24-én. Nagy Sándor hadteste Sajó-Szent-Péterről átment Szikszó felé. A Pöltenbergé a görömbölyi parton volt felállítva s délután ágyúztak egymásra a muszkával, de a mieink visszavonultak este felé.

A muszka tábor gyorsan nyomúl a magyar után Mályi felől, csatarendben. Csabához közel megállván néhány ágyúlövést küldött a mieink után. Ez azon nevezetes nap, melyen utóljára láttuk a magyar sereget.

25-én. Igen szép meleg nap volt, korán reggel kezdődött a muszka seregnek városunkon keresztül Zsolca felé vonulása, még ekkor is láthatott az ember a város felső részén elmaradozott honvédeket, s huszárokat. A magyar sereg Zsolczánál jó positiót választott magának, fedetve a Sajótól, a falutól, és erdőktől, Arnóttól lefelé Alsó-Zsolczáig volt felállítva, a muszkák a zsolczai töltéstől jobbra a Sajó mentében állottak csatarendben az előéren túl is,

innen is voltak ágyúik, lovasságuk plenkirozott a vízen túli töltéstől balra. Tíz óra tájban hallatszott néhány ágyú lövés, tizenkét óra után pedig, mindkét részről megkezdődött a kemény ágyúzás s tartott délutáni hatóráig, még pedig sűrűen. A tetemvári pinczéktől igen sokan nézték e csatát, a Tessel házon túl lévő parthajlásnál a golyók süvöltése igen hallatszott, a muszka tábor mozgásai kivehetők voltak, de a magyaroknak csak ágyútűzök volt látható, népünkben csak az, a mi az arnóti parton állott, délután meggyújták a muszka rakéták Zsolcza felső végét. Szerencse, hogy a szél kifelé vert, a nagy tűz miatt, a magyarok lefelé húzódtak majd a sajóládi erdőig. A muszka sereg egész nap mindig szaporodott, még is megtarták a mieink állomásukat. A város szélein, s falukon raboltak a muszkák, a veresrákhoz közel egy jól épült szőlő kunyhót felgyújtottak, a miskolczi foglyokat 3. 4. napi meghurczolás után elbocsájtották, a muszkák több szekérral hoztak be Miskolcra sebesülteket. — Éjjel a magyar tábor tovább vonult.

27-én. Számos muszka ulhánunsok jöttek Gömör felől, Zsolcza, és Csaba felé határunkban nagy tábor volt.

28-án. Délelőtt tíz óra tájban rövid ágyúzás, kilehetett venni, hogy Gesztelynél van a csata. Estve visszavonultak a muszkák Gesztelyről nagy sietve Ebből az a hír támadt, hogy Gesztelynél megverettek, de csak annyi valósult, hogy néhány ágyúlövés nagy kárt tett bennök. Sz.-Péter, és Harsány felé takarodtak.

29-én környékünk valahára megtisztulván a muszkatól, a napló írója kiment a határba Zsolcza felé, a búzaföldeken roppant kárt talált, a keresztek elhordattak, részint összegázoltattak. A vágó hidat a muszkák elhordták tüzelni. A töltés közelében is számos elhullott ló hevert, sőt a Sajó partján két elesett muszka is, kiket alkalmasint tegnap hagytak itt mert a zsolczai csatában elesettek, már elvoltak temetve, nyolcz sirt látott a napló írója, a gyermekek sok ágyú golyót szedtek fel. F.-Zsolczán mintegy harmincz udvar hamvadt el.

A cholera ezen meleg napokban megint erősen dühöngött.

Egy parlamentár ment itt keresztül Görgeyhez, magyar is volt itt e napokban, miből gyanítható, hogy alkudozások folynak, sok bizonytalan hír szárnyalt e tárgyban.

Augusztus 8-án. Róth muszka tábornok, ki kevés napig volt távol városunktól ismét elment. Mayer nevű muszka tábornok temettetett. — Kraudy László egyike azon megbizottaknak, kik a miskolczi takarékpénztár pénzkészletével, és értékneműivel menekültek Miskolczról, Szentesen meghalt.

Augusztus 17-én. Mindedig azon remény táplált bennünket, hogy a mieink vitézsége s az orosz seregnek a cholera miatti lehangoltsága, s fogyása, még darab ideig fentartják ügyünket s legrosszabb esetben is némi kedvezményekkel gördülend le a nagyszerű események kárpitja, annál inkább lesújtott a világosi fegyver letételnek mai napon érkezett hire. Már csak Komárom vala a remény utolsó horgonya, Klapka parancsnoksága alatt, ki aug. elején Ácsnál szörnyű vérontást tett, mely igen bőanyagot nyújtott a napi beszélgetéseknek, s vitatkozásoknak. A szállingózó honvédek beszédeinek hitelt sem akaránk adni, míg végre csak ugyan meg kellett győződnünk a szomoru valóról.

Augusztus 25-én vagy is Sámuel vásárkor hirdettetett ki a Kossuthbankjegyeknek érvénytelensége, mely pénz-nem többé e vidéken csakugyan el sem fogadtatott. Különös, hogy azon pénzjegyek a császáriaknál is voltak forgalomban mint azt Schultzig, később Ramberg hadseregénél tapasztaltuk.

Borsodmegye elnökévé Máry Pál az orosz rendjeles miskolczi ügyvéd neveztetett ki, a ki a tisztviselői kart megyénk és városunknál nagy részben meg is alakítá, véle együtt Nagy Ferenc a d.-győri uradalom ügyésze is újra megérkezett Miskolczra. Itten az oroszok folytonosan mulattak még e hóban is, a cholera is uralkodott, de nem oly rettenetes alakban mint júliusban. Az oroszok nagyon tartottak a Bikkben tanyázó guerilláktól, kik a Tapolczán orosz tiszteket fogtak el, ezeket ugyan később kiadták.

A guerillák századosa később be is járt Miskolcra és megbarátkozott az itteni orosz őrnagygyal.

Szeptember 2-án vonult ki az orosz sereg végképen Miskolcra, csupán a betegek maradtak itten.

Szeptember 15-én kezdődött Miskolcra a volt honvédeknek, ezek között több mivel ifjakkak a császári seregbe besoroztatása, ami általános elkeseredést okozott. Brönnert nevezte őrnagy parancsnokolt itten.

17-én Kún János, mint a volt veres szalagos sereg kapitánya besoroztatott, bár a veres szalagos sereg tagjainak vizsgálata felfüggesztetett. Az őrnagy K. J. besoroztatását azon ürügy alatt téve, hogy ő mint rendkívüli forradalmi van feladva. Az ő vele elkövetett méltatlanság köz neheztesítést okozott, testvérei közbenjárására szabadon is bocsájtott azon feltétel alatt, hogy bármikori parancsolatra becsületszavával kötelezte magát a megjelenésre.

A tisztviselők kineveztettek.

Szathmáry Király György lett alispán.

Októberben Komárom feladásának híre érkezvén, csak az igen könnyen hívők reméltek még, egy vagy más véletlen segedelemben, az okosabbak meggyőződtek a forradalomnak bevégetéséről. Az október 6-ikái több kivégzések, itt is minden jobb kelet megindítanak. A haza több városaiban tartott ünnepély itt sem maradt el, mely alkalommal, ebéd, táncz, kivilágítás rendeztetett, de a tánczvigalomban egy-két nő volt jelen.

A reform. egyház padján feladás folytában fegyverek keresettek, de az eredmény megmutata a vád alaptalanságát.

November 12-én nyílt meg Borsodban a törvényszék, ideiglenesen ujonnan rendezve tagjai a régi száz szám helyett csupán néhányra olvasztattak le. Ugyanekkor a szóbeli perlekedés is megkezdett.

November 17. Égettettek meg a piacon, mintegy hétszáz ezer pengő forint értékű Kossuth bankjegyek, gyalog és lovas katonaság fedezése mellett, a népnek ingerült érzelmei között,

melyek azonban külsőleg egyébben nem igen nyilvánultak, mint egyes szitkodásokban és a felett való tetszésben, ha a lengedező szél olykor-olykor egy-két bankjegyet sértetlenül, vagy csak megpergelve is felkapott az ég felé! igen sokan reménylének valamely kárpótlást.

D e c z e m b e r 1-én érkezett meg Borsodnak ujonnan kinevezett főnöke, egykori másod alispán, Tolcsvai Nagy Gedeon. Addig azon hivatalt Mária Pál vitte.

D e c z e m b e r 2-án. A császár trónra lépésének első évfordulati napja megünnepeltetett, estve a város kivilágíttatott.

Ezen hóban a nemzeti kaszinó is újra megnyílt, mely közel félév óta zárva volt“.

A muszka invázió idejére és eseményeire vonatkozólag több szemtanu feljegyzései és visszaemlékezései maradtak reánk. A már több ízben említett S z ü c s L a j o s akkori megyei esküdt, később törvényszéki bíró beszéli el, hogy az oroszok elől a Bükk környezte Tardona községbe menekültek, ahol akkor már J ó k a y M ó r az ottani birtokos, T e l e p y K á r o l y pesti színész és festő vendége gyanánt tartózkodott.

Ez időtájt, július 28-án égették fel a muszkák Mezőcsátot is.¹⁾

Érdekes, hogy daczára a városunk közelében nap-nap mellett megújuló ütközeteknek, Mesterházy István honvéd ezredes, Büdi Endre miskelczy ügyvéd leányával, a bájos Cornéliával július 23-án tartotta esküvőjét.²⁾

Másnap már hirtelen el kellett utazniok, mert az orosz csapatok ujból bevonultak városunkba. Podgyászu már visszamaradt, azt azonban Szücs Lajos megmentette és utánuk vitte Szikszóra. Nagy Sándor tábornok Szücsöt itt segéd tisztvé tette és magával vitte. Az ő kíséretében vett részt a debreczeni csatában, hol váro-

¹⁾ Dr. Kerékgyártó Elek. Borsodmegyei Lapok 1898. 30. sz.

²⁾ Szathmáry Emil. Borsod és Hevesmegyék multjából. Eger, 1857. 105. l.

sunk honvédei közül Bakos Pál guerilla és a vitéz veresapkás Szinay István is súlyosan megsebesültek.¹⁾

Azt az érdekes epizódot, a melyről fentebb már megemlékeztünk, a midőn a Hámorban tanyázó honvéd csapat néhány embere a görömbölyi Tapolczán mulató három muszka tisztet elfogák — szintén többen megírták. Hermann Ottó erre vonatkozó közléseit Ruttkay Imre volt honvéd-hadnagy igazította helyre, aki maga vezényelte a muszka tiszteket elfogó kis csapatot. Az egyik fogoly tiszt az orosz vezénylő tábornok testvére volt. E miatt a tábornok bombáztatással fenyegette városunkat, ha testvérét a honvédek ki nem adják. Azok oly feltétellel egyeztek bele, ha a foglyokért a tábornok maga és egyedül megy a Hámorba — ami meg is történt. A honvéd és orosz tisztek ekkor nagyon összebarátkoztak. Ruttkay elbeszéléséből értesülünk, hogy az orosz közlegények közül nem egy megszökött csapatától és tót ajku vármegyei községeink lakossága között telepedett meg.²⁾

A kiváló író és tanítónő, városunk akkori ref. nagyobb leányiskolájának vezér tanítónője, Karacs Teréz szintén leírta az orosz invázió alatti élményeit, a midőn is iskola helyiségeibe orosz tiszteket szállásoltak be.³⁾

Érdekes, hogy maguk az oroszok legnagyobbbrészt elismeréssel és dicsérettel emlékeznek a magyarok jelleméről és vitézségéről. Fatyiev kozák kapitány a szabadságharcz hadjáratát illetőleg a Ruszkaja Beszida című lapban közzé tett emlékiratában egy helyt azt mondja: Utunkban Kassától kezdve, már szőlőt is láttunk, csak aztán érkeztünk meg Miskolczra. No itt aztán már tiszt a magyarok laknak. Ez a nép egészen más fajta, más jellem. E nép előkelő, derék, talán nem is vétkezem, ha kimondom, hogy nemes, jószívű, habár lázadó volt is.⁴⁾

¹⁾ Szücs Lajos. Borsodmegyei Lapok 1899. 58., 61. és 64. sz.

²⁾ Borsodmegyei Lapok. 1886. 34. sz.

³⁾ Nőnevelés 1901. márcz.—ápril. füzetében.

⁴⁾ Borsodmiskolczi Közlöny 1886. 48. sz.

A szabadságharcz idejét közvetlenül követő időszak sok megpróbáltatást s anyagi kárt okozott városunk lakosságának, de mindamellett aránylag rövid idő alatt beállott a rend. A város vezetősége és tanácsa igyekezett alkalmazkodni az új rendszerhez, hogy lehetőleg elejét vegye az erőszakoskodásoknak. És egyesek különben is gyorsan tudták nézeteiket változtatni.

Már 1849. szept. 7-éről tartott tanácsülésünk jegyzőkönyvéből olvassuk, hogy:

1849

Bathó István tiszteletbeli tanácsnok indítványára ő Felségéhez, Mátyás Pál megyei elnök útján üdvözlő felterjesztést intéz a tanács, melyben a többek között köszönik, hogy „a csak néhány holnapokra terjedt törvénytelen kormányzási rendszer alatti szomorú helyzetéből kiszabadította az országot“.

„Hála az egek urának! — mondja továbbá a felterjesztés — hogy a honunkra tornyosult veszélyes fellegetek a Felséged sok millió alattvaló jobbágyai boldoggá tétele céljából előállított fegyveres serege győzedelmre vezetésével ily hamar eloszlatta, naponként érezhetőbbé lett szenvedéseinket megszüntette s az óhajtott békét, rendet és csendet visszaállította“.

Október 19-én a mindszei templomban hálaadó istentisztelet tartatott a béke helyreálltáért. Az utcák őfelsége I. Ferencz József arképevel díszítettek, a városháza és az utcák kivilágítottak és a katonaságnak őrmestertől lefelé fejenként egy itcze bor és egy font hus rendeltetett.

December 12-én Bárá Reischach tábornagy meghagyja szigorú fenyték terhe alatt a városnak, hogy négy nap alatt az összes katonaság, rendesen felszerelt kaszárnyákba helyeztessenek el s az őrsőkön álló őrk a kemény hideg ellen bundákkal látsanak el. A tanács könyörgő levelet ír a tábornagynak, hogy a katonai terhek miatt pénztára egészen üres és így nem felelhet meg a parancsoknak.

1850

1850. április 5-én a főispán — kölcsönt ajánl, hogy a város a katonai szükségleteket fedezni tudja. A város, miután a múlt hadjáratok alatt Schulzig altábornagy seregeinek ellátására tetemes összeget vett fel költsön s miután mostan is nap-nap mellett újabb katona ellátási kiadásai merülnek fel, 12 ezer frt kamat nélküli kölcsönt kér, melyért leköti ládházi 200 hold földjét, miskolci 300 hold szántó és 200 hold kaszálóját, a város malmát és korcsmáját.

Jelenleg 1200 gyalog és lovas katona van állandóan szállásolva, ez évben 8263 átutazó katonát és 1472 lovat látott el a város. Laktanyát, kórházat és tiszti szállásokat szerelt fel.

De ez mind nem volt elég. Már május 31-én báró Reisach vezérőrnagy városunkba érkezvén, a főbíró magá elé rendelte keményen kikelt és a tanács tagjait becsukással fenyegette, ha a katonák mielőbb valamennyien nem lesznek laktanyákba elszállásolva.

És a város tanácsa mindezek daczára, a város földjeit bérlőknek az orosz invázió alkalmával történt veszteségeikre való tekintettel a bérösszeg egy részét elengedte.

E nehéz időkben tisztviselői karunk a következőkből állott: Főbíró előbb Herke Miklós, utóbb László József, albíró Rozgony Alajos, rendőrkapitány Pásztor József, főjegyző Éles János, aljegyző Nyusztay József, tiszteletbeli aljegyző Szívós Pál, tiszti ügyész Farkas Károly, főpénztárnok Walla József, gazdasági felügyelő Szép József.

Tanácsnokok: Mázer Károly, Major József, Pásztor Sámuel, Debreczeni László, Gyika Tamás, Éles Lajos, Sipeki Balázs Mihály, Id. Hagymási József, Bendik János, Klir Antal, Hankó Mihály, Hoditzius Ferencz.¹⁾

Az akori tisztviselők nehéz helyzetére vonatkozólag mondotta egyszer B a k o s A n t a l vármegyei tisztviselő, egyik volt honvéd polgártársunknak: Higyjétek meg, nem volt nagyobb áldozat akkor

¹⁾ Miskolci közönséges n a p t á r 1848-ra.

honvédzászló alatt táborban fegyverrel szolgálni a hazát, mint valamely felelősből hivatalban a vármegyét, vagy várost. Ti löttétek az ellenséget, a ki lőtt rátok, a polgári tisztviselő úgyszólván védelem nélkül volt kiadva az ellenségnek és sok káromlást, halálfélelmet szenvedett. Egy nap a magyar kormánybiztos, másnap az osztrák, vagy muszka generalis fenyegette főbelövetéssel, ha kivánsága rögtön nem teljesül. Pedig legtöbbször olyat kívántak, a mit lehetetlen volt teljesíteni. Honvédek lenni akkor dicsőség volt, polgári tisztviselőnek hazafias martyrium.¹⁾

Szépen írja V e r e s k ö v i ezekről az időkről egyik rajzában :

Sok baja volt akkor Miskolcznak. Hol a muszka, hol a német, hol a magyar zászló lengett a piacon végig. Az egyiknek kellett iborka, a másiknak sarcz, a harmadiknak koszorú. Mintha most is látnám a Kraudi-féle ház erkélyéről hullani a nemzeti pántlikás koszorúkat, az alatt harsogó zenével tova vonuló zöld mentés és veres csákójú huszárokra és veres zsinóru honvéd fiúkra. Hogy öleltük őket, mint vettük le lovaikról, tartva őket csókkal, kaláccsal és kotyogó kulacsokkal.

Azután, — nem sokára, — elcsendesedett minden. Jó muszka vitézek visszamentek hazájokba, ki Ukrániába, ki Szibériába. — A magyar fiúk hová lettek? Némelyik csakugyan ott feküdt a Sajó, a Tisza, a Duna fenekén, némelyik ott aludta örök álmát Segesvár, Debreczen stb. bokrai között, — mások pedig bujdostak, mint az elcsapott eb, — kietlen úton, erdőkön s idegen országok idegen partjain.

Nem maradt nekünk csak a német, hogy az Isten áldja meg.

Tehát elcsendesedett minden. Érezte mindenki, hogy most baj van. Azért bezárta ajtaját a miskolczi polgár s azt mondta, hogy nem vagyok itthon, majd akkor jövök haza, ha tavasz lesz.²⁾

¹⁾ Vadnay Károly. Aranyos ifjúság. Miskolczi Almanach 1897. 25. l.

²⁾ Miskolcz. 1880. évf. 105. sz.

Az 50-es évek legszomorúbb emléke a zsandár, a ki a társadalmi élet minden mozzanatát s a nemzeti érzés minden megnyilatkozását ellenőrizte és elnyomta. Kaszárnyájuk ott állott a régi színház helyén a színház-utczában.

Szabadságharczunk számos emlékét, fegyvereket, nyomtatványokat, képeket őrizték meg városunkban is a kegyeletes kezek, a melyek a hős honvédek elhunytával lassankint múzeumunkba gyűlnek össze, hogy a nagyidők emlékezetét örökre fentartsák közöttünk.¹⁾

1866 A XIX-ik században még egy hadjárat hagyott hátra szomorú emlékeket, a mikor az 1866-iki porosz háború idején, a königrétzi csata után városunkban is számos sebesültet helyezett el a hadvezetőség. Az izraelita chevra kadischa egylet ez alkalommal sok sebesültet ápolt egészen felgyógyulásáig.

1869 A szabadságharcz honvédei iránt érzett kegyelet és lelkesedés megnyilatkozik az újra született honvédség iránti lelkesedésben. Nagy az öröm városunkban, midőn 1869. október 30-án a m. kir. honvédelmi miniszter arról értesíti a város tanácsát, hogy a Párma ezredbeli katonaság városunkból a vármegye szomszédos községeibe helyeztetik ki s helyébe Miskolczra a borsodi honvéd zászlóalj két százada vezényeltetik.

1878 Bosznia és Hercegovina occupációja alkalmával az 1878-iki hadjáratban városunk és megyénk fiai közül sokan vettek részt. Így Dr. Markó László és Dr. Grósz József, valamint Ráczkevi József orvosok, Bartányi Gyula és Röck Gyula ügyvédek, Koos Károly kereskedő és Szatmáry Király Pál földbirtokos.

Az ezen hadjárat alatt szerzett keleti fegyverekből a visszatért hadfiak a lövölde javára kiállítás rendeztek.

¹⁾ A kassai 1848–49-iki szabadságharcz ereklyéinek kiállítása. Borsodmegyei lapok 1898. 26. és 30. sz.

III. FEJEZET.

KÜZDELEM A SZABAD KIRÁLYI VÁROSSÁGÉRT A XVIII. ÉS XIX-IK SZÁZADBAN. A DIÓSGYÖRI KORONA URADALOM ÉS A VÁROS KÖZÖTTI QUANTUÁLIS PER. A SZÖLLÖSI-FÉLE SZERZŐDÉS. AJÁNDÉKOK A FÖMÉLTÓZÁGOKNAK. KIRÁLYI BIZTOSOK KIKÜLDETÉSE. A SZABAD KIRÁLYI VÁROSSÁG ÉRVEI. VÁROSUNKNAK A FÖLDESURI JOGOKTÓL VALÓ ÖRÖK MEGVÁLTÁSA 1877-BEN. UJABB MOZGALOM AZ ÖNÁLLÓ TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOG ELNYERÉSEÉRT. BORSODVÁRMEGYE ELLENZI AZT. A TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOG ELNYERÉSE. AZ 1907. ÉVI LI. TÖRVÉNYCZIKK. MISKOLCZ VÁROS ELSŐ FŐISPÁNJA. A VÁROS UJ CZIMERE.

Százhuszonöt éves küzdelmet folytatott városunk, hogy az önálló törvényhatósági jogot elnyerje, hogy a szabad királyi városok sorába emeltessék s ezzel elnyerje azon jogokat is, melyekre nemcsak közgazdasági és ipari, hanem magas közműveltségi fejlettsége s a történelmi multban sok százados küzdelem és szenvedések útján is annyi érdemeket szerzett.

Hosszu ideig az képezte ennek fő akadályát, hogy daczára annak, hogy e részben minden áldozatot meghozott s a XVIII-ik század elejétől kezdve folytonos tárgyalásokat s utóbb pereket folytatott, városunk nem tudta magát a földesuri terhektől megváltani s ennek folytán földbirtokok, illetőleg kellő terület hiányában is anyagilag nem volt olyan helyzetben, hogy az önálló törvényhatósági közigazgatás költségeit fedezhette volna.

Ez az oka annak, hogy valamint az előző korszakban, ugy

legújabb kori történetünk tárgyalásánál sem lehet e két kérdést egymástól elválasztanunk.

1772 Az 1772. évben megkíséreltetett az úrbér behozatala, egyesek kezén lévő nem nemesi birtokok úrbéri tabellába irattak össze, — de mivel még $\frac{1}{8}$ -ad telket sem ütöttek meg — nem akadtak vállalkozók. Így kényszerülve lett az uradalom a nemesektől kiváltott földeket is a városi közönségnél hagyni, s az 1500 frt évi fizetések ezen okból, mert földje szaporodott — 2202 frtra emeltetett fel. — Ez az úgynevezett Szöllősi szerződés.

Már az úrbér behozatala megkísérlése alkalmával panasz emeltetett a lakosság részéről az iránt, hogy tőlök az uradalom azon ígérete ellenére, hogy majorságot nem tart — nagy darab területeket elfoglalt, jelesül a Sajó mellett azon erdő területet, melyből a hátaló szegény nép fát hordott — kiirtotta, s magának rétül megtartotta, továbbá a városnak nyugoti oldalán Diós-Győrig terjedő földeket s réteket azon ürügy alatt, hogy ezeket belhelyekül osztja ki — szintén magának foglalta.

Ily villongások lévén a városi lakosság s az uradalom között — a város régi kiváltság leveleire hivatkozott: minélfogva elkerülhetetlenné vált ügyöket bíróság elé vinni.

1767 Így kezdte meg a diósgyőri kir. uradalom Miskolcz város ellen 1767. évben az úriszék előtt a pert, pedig sajátkép a város lett volna felperes, de az időbeli törvények szerint a nemtelen közönségnek nem lévén felperessége — az uradalomnak kellett a pert megindítani.

1810 Ezen per iratai sokáig lappangtak, de világos nyomai vannak, hogy a per az uradalmi ügyészség által vétetett ki a megye levéltárából, nevezetesen Borsodmegyének 1810. évi mártius 30-án kelt jegyzőkönyvének küllapjára van a megyei levéltárnok által jegyezve, miszerint Kulin József uradalmi ügyész vette ki a pert.

1783 Azonban kéznél van a m. kir. helytartó tanácsának 1783. évi január 9-én tartott üléséből kelt s Borsodmegyének azon évi április 11-én kihirdetett k. intézvénye, illetőleg ítélete, mely köve-

telésünknek kiváló alapját képezi — kéznél van továbbá a kir. helytartó tanács által ezen ügy előkészítésére s vélemény adásra kiküldött bizottságnak 1782. apríl 28-án kelt véleményes jelentése 1782 melyben a perben mind két részről felhozott okiratok és perbeszédék elég bő kivonatban elő vannak adva.

Ezen véleményes jelentésből kitűnik, miszerint Miskolcz város 20 külön időben s husz külön tárgyról szóló oklevelet mutatott fel kiváltságos állásának bizonyítására;

Felemlítettvén a város részéről, miképpen került 1702. éven zálogváltás folytán a kir. kamara hatósága alá, miképpen kötöttet Grf. Grassalkovich Antal kamara elnökével 1755. évben szerződés, kéri a városiak magokat, ezen szerződéses állapotban megtartatni.

A kiváltságos állapot iránti követelést illetőleg megjegyezte a kor. uradalom képviselője, miszerint Miskolcz város sem 1702. évben a kiváltáskor, sem az úrbér behozatala alkalmával 1772. évben nem tőn említést kiváltságairól, mi a 9. kérdő pontokra adott feleletekből is kitűnik: ezeknél fogva kiváltságos állását el nem ismerheti.

A város nevében elpanaszoltatnak továbbá következő hátrányok:

1. A határ szűk volta, mely szerint kenyérnek valót sem termeszthetnek elegendő mennyiségben, sem erdejek, sem nádasuk nem lévén — kénytelenek drága pénzen fát venni, sőt az életre egyéb szükséges élelmi szereket is beszerezni.

2. Marhákat, legelő és rét csekélyisége miatt elegendő számban nem tarthatnak, s kénytelenek szölleik trágyáztatásához elkerülhetetlen marhatartás végett idegen helyekről szerezni be takarmányt.

3. Ennek daczára még is 3—4 hordó boraik után is dézsmát kötelesek adni.

4. Hogy a vizeknek gyakori kiöntései miatt ritkán van elegendő vagy haszonvehető szénájuk, melyen a helyben állomásozó katonaság lovait kitarthatnák.

5. Minthogy gabonatermesre sincs elegendő földjök, annyi-
val kevésbé jut kukoricza, kender és káposzta termesztésre földjök.

6. A heti és országos vásárosok s előfogatosok lovai s egyéb
barmai csekély legelőjüket is leélik.

Sérelmeiket 10. pontban felsorolván, azok között legjelenté-
kenyebb a 10-ik pont, melyben panaszolják, hogy régi határjárasi
levelek szerint Miskolcz város határához tartozott erdők részint
D.-Győr, részint Kisgyőr határaihoz foglaltattak el, — továbbá, hogy
a városnak nyugoti oldalán egy egész nyomás, illetőleg egy egész
völgy azon ürügy alatt, hogy az benépesítésre fordittatik, — vala-
mint a Sajó partján egy nagy terület, mely azelőtt a szegény
hátaló nép faizására szolgált, kiirtatott, s az uradalom által saját
majorsági haszonvételére elfoglaltatott, holott pedig az uradalom
semmi majorságot fel nem tartani, hanem a nemesektől kiváltandó
helyeket is a városi közönségnek átengedni kötelezte magát, végre
panaszoltatik még, miszerint a Jenke puszta az uradalom által
elzalogosittatván ezzel is a miskolczy határ csonkulást szenved,
kéretik ennek is visszakapcsolása.

Az uradalom részéről ezek ellenében felhozatik, miszerint van
a városnak egy korcsmája, melyben egész éven át bort mérthet,
— van szükségei felsegélylé sére egy vízi malma; a vérbíróságnak
élvezetében van.

Kiváltságai bizonyítására felhozott okiratait olyanokul, melyek-
nél fogva az urbéri terhek alól mentesítve lennének el nem ismeri
a földek, melyek az uradalom haszonvételére fordítottak nem városi,
hanem uradalmi birtokok.

Tagadja azt is, hogy a Jenke puszta valaha a miskolczy ha-
tárhoz tartozott volna.

Ezen per az úri széken akkép ítéltetett el, hogy a miskolczy
nem nemesek az úrbér terhinek alávetettek, menyiben pedig mint
mesteremberek, a paraszt munka teljesítésére nem képesítették,
az uradalommal szabad egyezkedésre utasítottak, — egyéb min-
dennémű követeléseitek is elvették.

A megyei törvényszék ezen ítéleten csak annyiban tőn változást, hogy az egy korcsmában egész éven át bormérhetési szabadalmát meghagyta.

A helytartó tanácsnak 1783. január 9-én kelt határozata, mely magyar hazai törvényeink szerint úrbéri ügyekben végérvényes, — jelen ügyekben következőkép döntötte el a kérdéses pontokat.

1783

Az úrbéri szerződést illetőleg.

„Minthogy több rendbeli, u. m. az Ulászló király által 1495. évben, valamint Mátyás király által 1471. évben kiadott kiváltsági tekintve megerősítő levelek azon feltétel alatt, hogy a város D.-Győr várához naponként 12 munkást tartozék állítani (a kiváltság levél következő szavai, hogy Miskolcz város lakosokkal annyival inkább benépesíthető legyen, a városban ezen idő szerint tartózkodó minden lakosokat kivenni és mentesíteni határozzuk — ezt tanusítván) nem annyira kiváltság levélnek, mint azon idő szokásaihoz mért rendbeszedési okiratnak (regulatórium) lenne veendő, a 9-ik és 25-ik pedig úgy lennének tekintendőek, mint azon időben a várbán lévő várnagyok és tisztek tulkapásai és kihágásai ellenében kibocsájtott rendeletek, de egybevetvén a városiaknak azon mulasztását, miként 1702. évben, midőn nevezetesen a D.-Győri uradalom zálogba adatott — kiváltság leveleikről semmi említést sem tőnek, zálogösszegeiket ugyan az 1715. 104. t. cz. szerint biztosították, azonban a kiváltás idejére semmi feltartással nem éltek, — 1755. évben pedig a kir. Fiskus a D.-Győr uradalmat kiváltván Miskolcz városnak nem nemes közönsége a városi nemesektől — kik különösen a kir. Fiskussal — különválva, szerződést kötött, melyet ő felsége is kegyelmesen jóváhagyott, (mint maga a városnak védő ügyvéde az 1767. május 25-én úrbéri rendbeszedés tárgyában az úriszéken tárgyalt perben maga elismeri) és pedig Grf. Grassalkovichal a kamara akkori Praesesével, mint e végre kinevezett kir. biztossal 10. évi tartamra, ebben hasonlókép semmi említés sincs kiváltságokról, sem ha a 10. évi szerződési időszak letelik, semmit fel nem tartottak; sem kitelvén a 10 év, kiváltságaikat akár folya-

1755

1767

modás, akár törvény útján fel nem elevenítették, végtére midőn az úrbéri rendbeszedés alkalmával a 9. úrbéri kérdő pontokra vallo-másaikat előadták — kiváltságaikról mélyen hallgattak, e felett még, mind 1767. május 25-én az úriszék előtt a rendbeszedés tárgyában folytatott perükben 83 lapon szóváltásilag, mind azon folyamodványukban, mely a m. kir. urad. kamarához a szokott úton ezen m. kir. helytartó tanács útján a vármegye által is pártolva ő Felségének 1769. október 2-án felterjesztett — magokat az előbbeni úrbéri szerződési állapotban megtartatni esedeztek — és 1774 először csupán csak 1774-dik év mártius 10-én folyamodtak a végett a kamarai igazgatósághoz, hogy mielőtt úrbéri szerződésre lépnének, helyeztessenek vissza elébbi kiváltságos állapotukba és úgy mozdíttassanak el! ezért folyamodó városi lakosoknak minden iratait és tetteit stb. kellőleg megfontolván — miután ezekből tisztán kiderült, hogy említett városiak a kivételes állapottól — bármi oknál fogva lett legyen is de több éveken át folytatva visszaléptek, a földes uraságnak kegyelmesen megengedtetik, hogy nevezett városiakkal, kik nagyobb részint kalmárok és mesteremberek, a lakosság helyzetéhez s az idők viszonyaihoz alkalmazott szerződésre akkép léphessen, hogy ezen állandó szerződési ügy a megyei törvényes bizonyság előtt a maga rendje szerint vétessenek elő, azoknak mindennemű hátrányai kellő tekintetbe vétessenek, s oly jótétemények melyeknek eltörlése a szerződés szövegéből ki nem deríthető, és a mely nélkül a városiak magokat feltartani nem volnának képesek — épségben fenhagyassanak, — továbbá arra legyen különös figyelem, hogy a jövő állapotjuk a jelenleginél terheesebb ne legyen stb.“

A szerződés megkötése végett az iratok azzal küldettek vissza, a megyéhez, hogy készíttessen egy Combinatoriumot is, melyben ki legyen részletesen fejtve a múlt, jelen s jövőendő állapot, — azon esetre, ha a felek között a szerződés szabad alku útján létre nem jönne, meghagyatott a megyének, hogy alkalmazkodva a városokra nézve fennálló rendszabályokhoz a rendbeszedési szerző-

dést is készíttesse el, és a Combinatoriummal terjessze fel. A többi pontokat illetőleg: A korcsmára nézve a megyei törvényszék határozata helybenhagyatik, t. i. egész éven át egy korcsmában mérethessék bor. Különösen a foglalásokra nézve: „Mivel a városiak érzékenyen panaszoznak, hogy az 1755. évi kiváltás után nyugotról a D.-győri vár felé egy egész nyomás vagy völgy a városig terjedve benépesítés ürügye alatt elszakított, s az urad. tisztek által mint külön pusztá és helység kezeltetik — jöllehet az uri szék a megyei törvényszék által is jóváhagyott ítéletében a kérdéses térről ugy emlékszik, mint mely nagyobb részben a nemesi lakosok által biratott, s egyezség tanúsítása szerint — mely egyrésről a kir. urad. kamara, másrésről a nemes közbirtokosság között 1755. évben az uradalomnak s Miskolcz városának zálogból kiváltása alkalmával kötöttet — benépesítés szempontjából az uradalomnak önként és készségesen átengedettet, azonban megtekintve a mondots egyezség szövegét, az átengedésről abban épen semmi említés sem található, de az uradalom és város közt 1755. augusztus 24-én kötött szerződés megvizsgálásából kiderülne, miként annak 13. pontjában az uradalom azt ígérte, hogy a lakosság jobbléte tekintetéből a nemességtől visszaváltott s azontul visszaváltandó s birtokához kebelezendő téreket a városiaknak hagyja s majorsági birtokot fel nem tart: ennél fogva részint az okon, részint pedig, mivel a földeknek ekkénti elszakítása és foglalása a k. k. intézvényekkel ellentétben van — a vármegyének meghagyatik, hogy a fent körülírt tért, ha hogy az uradalom akár magának eltulajdonította, akár idegeneknek bizonyos szolgálmányokba adta volna át, — az uradalom által a városiaknak azonnal adassa vissza s ha a multa károsítottak volna, nekik azonnal teljes kárpótlást szolgáltatasson az elvett haszonvételekkel egyetemben; egyuttal az uradalmat hasonló foglalások merényletétől tisztviselői uton tiltsa el, — mindezek teljesítéséről pontos és körülményes jelentését a kárpótlandók elismervényei kíséretében ide terjessze fel.

1755

Továbbá ugyan azon városi lakosság panaszoján, miként

még Rottenstein Prefectus a Sajó mellékein egy nagy területet, mely addig a szegény nép hátaló faizására szolgált kiirtatván — az uradalmi deputatumok kifizetésére fordította, s az uradalmi tisztség engedelmével beültetett uj szőlő térek által a legeltetéstől naponként nagy darabok szakíttatnak el: mi illeti ezen panasznak első ágát, miután az úriszék határozatából világosan kiderül, hogy 1757. és 1758. években s így az 1755-ben kötött szabályozó szerződés megkötése után ennek 13. pontja világos szabványa ellenére irtatott ki egy darab térség a Sajó mellett s rétnek fordítatott, — ugyanazért a fentebbi pontban felhívott alap és indoknál fogva az uradalmat az ezután netalán kísérlendő irtásoktól eltiltván, a fent körülírt tért a városiaknak azonnal adassa vissza s a fentebbi módozat szerint a multra azonnal teljes kárpótlást szolgáltatasson az uradalom által. — Egyuttal kötelezze az uradalmat, hogy ha a szegény hátalók a faizásban, s a többi városi lakosok a fában hiányt szenvednek, mindkét fogyatkozást bőven pótolja ki, s mind ezek miként teljesítésének sikeréről jelentés terjesztessék ide a javadalmakra jogosultak kielégítéséről elismervényekkel együtt.“

A legelőknak szőlők alá kiadása által megszorítása iránt a megye vizsgálat eszközzésére s a legelők további kiosztásának megakadályozására, s a már kiosztottak kipótlásának megrendelésére utasított.

A Jenke pusztának pedig, mely az előtt Miskolcz város határába volt bekebelezve visszaszerzése az uradalomnak kötelességébe tétetni határoztatott.

Hogy azonban sem az örökös szerződés megkötésével, sem a foglalások visszaadásával a vármegye nem sietett, mutatja

1786 1786. január 19-ről kelt helytartó tanácsi intézmény, mely a megyét gyorsabb eljárásra megsürgeti; mely megsürgetés következtében

1787 1787. január 17-ről Borsodvármegye felterjeszté jelentését az örökös szerződés szövegével, és a Combinatoriummal; megjegyezvén, miként zsinórmértékül vette azon elvet, hogy a városiak sorsa rosszabb ne legyen a kötendő szerződés után mint volt ez előtt.

Erre következett 1787. évi július 4-ről a m. kir. helytartó tanácstól Borsodmegyéhez bocsájtott rendelet, melyben a megyének rosszaltatik, hogy oly sokáig késett a Miskolcz város örökös úrbéri szerződése felküldésével, melyet ha a felek meg nem egyeztek is, — már régen elkészíthetett és felküldhetett volna.

1787

Azonban az uradalmi tisztség nem hagyott szabad folyást az igazság szolgáltatásnak. Szöllősy Ferencz Prefectus 1786. évi július 24-én felterjesztést intézett saját igazgatóságához, melyben a megyei törvényszék ellenében kikelt, mennyiben t. i. kéz alatt értesült annak határozatairól, jelesül, hogy a törvényszék a fennálló városi egy korcsmán felül még egy másiknak engedélyezését is véleményezi, — hogy az urasági tervezetben 1 frtra véleményezett pincze taxát 30 krra szállította le, — hogy az uradalom tetemes költségével kiírtott azon tért, mely az előtt csak töviset termelt, a lakosoknak visszaadni határozza, hogy a Grassalkovich szerződésben csak ideiglenes használatra átengedett csabai és ládházi fiscalitásokot örökösen a városiaknak kezén hagyni rendeli stb.

Ezen és hasonló insinuatiónak lett azon következése, miszerint 1788. évben a szerződéskötési ügy újra visszakerült tárgyalás végett.

1788

Ezen évről fordul elő a városnak egy pontonkénti előterjesztése, s egy még terjedelmesebb felterjesztése br. Schilson prefectusnak a kir. helytartó tanácshoz.

Ezen előterjesztésben a diósgyőri határnál visszaadandó területet illetőleg ellenvetéskép az hozatik fel, mert a város terjeszkedésére csak itt mutatkozik hely, s már is 12 ház épült.

Felhozatik továbbá, miként az urasági terv szerint a város évenként 818 frt 20 krral fizetne ugyan többet, de ebben bent foglaltatik az eddig természetben teljesített 8-ad illetve 9-ed megváltási ára, és pedig nem mint a lakosok $7\frac{3}{8}$ -ad, hanem 14 ház hely után számítva, mennyit valósággal birnak, — továbbá, hogy az utóbbi szerződés kötése óta a zsellérek száma 201-el szaporodott.

Mivel mindazonáltal a város tekintettel arra, hogy 45 lakosok

kezén nem több mint 273 hold föld s rét létezik ezek után 15 krjával számította maga az uradalom is a dézsma váltságot, tekintettel továbbá arra, hogy egy zsellértől nem több mint 2 frt 30 kr. taxa számítható — 1277 frt 18 krral több készpénzfizetést nem ajánlott, a 4-ik nyomást és az ortás rétet is visszaadatni kérte a perceptor számára visszatartott 300 frtot kívánta évenként kiadatni, — a csabai s ládházi földek és rétek malom élvezetében magát meghagyatni, az eddig használt egy korcsmán felül még egyet engedélyeztetni, a nemesektől netalán visszaváltandó földeket ingyen átengedtetni kérte — az egyezkedés a lakosság és az uradalom között létre nem jött.

1789 Ez okon az elhatározás ismét a megyei törvényszékhez került, mely is 1789. évi július 31-én Ragályi József aláírásával német nyelven küldte fel véleményes előterjesztését; melyben különösen hangsúlyozza azon vezérelvet, melyet mint az 1783-iki helytartó tanácsi rendelet sarkelvét tartott szem előtt, t. i. hogy a városiak sorsa ne legyen az előbbinél terhesebb.

1809 1809. évben a helytartó tanács a szerződés tervét az urad. tisztséggeli közlés végett visszaküldvén, 1809. év bőjtelő hava 23-áról Borsodmegye véleményes jelentését újból felterjeszti. — Ehhez vannak mellékelve a gróf Grassalkovich, a Szöllőssy-féle szerződés, a megye által tervezett új szerződés, pinczék összeírása stb. — A város kívánságait hathatós pártfogásába ajánlja a helytartó tanácsnak.

1810 Ezek után azt lehetett méltán várni, miszerint a korona uradalom s Miskolcz város közötti ügy mielőbb s pedig a városiakra kedvezően fog eldöntetni, e helyet mindazáltal 1810. mártius 10-én Borsodmegyéhez érkezett a m. kir. helytartó tanácstól egy rendelet, melyben elmondván, miként a m. kir. udvari kamarától vett átiratban előadatik, miként a Miskolcz városi ügyben végrehajtás van készülöben, és mivel ezen végrehajtási ügy szoros összefüggésben van az örökös szerződéssel, még annak megvizsgálása folytán legközelebb észrevételeit előadhatná — a végrehajtás függesztetnék

fel — a végrehajtást csakugyan felfüggeszti azzal okadatolván az egész határozatot, mert ő 20610. sz. a. rendeletében ezen szavakban „ítéletet vehetnek“ — nem végrehajtás, hanem ítélethozatalt értett.

Ezen helytartó tanácsi intézmény Borsodmegyének 1810. évi mártius 30-án tartott kis gyűlésében kihirdettétvén, ugyanakkor Kulin József urad. fiscális az úrbéri pert magának kiadattatni kérte, s az meg is engedtetett.

Következő évben u. m. 1811. évi október 8-án 5651. sz. a. 1811 a magyar kir. helytartó tanács ő felségéhez egy felterjesztést intéz, melyben elmondja, miként a Miskolcz városi ügyben, mely már egyszer törvényszéki elvégeztetett s e helyütt is jóváhagyatott nem egyedül az úrbéri szerződés, hanem egyes panasz pontok elintézése foglaltatik, minél fogva ha csak az ügy meg nem ujjíttatik — a jogerejű határozat változást többé nem szenvedhet, véleménye is tehát az lenne, miszerint Borsodmegyét oda kellene utasítani, hogy az új tárgyalásnál minden haszontalan szószaporítás kikerültetvén, ezen elidősült ügyet annyival inkább igyekezze végleg elintéztetni, mivel a bizonyosság magára az uradalomra is kedvezőbb lenne.

Ugyancsak 1811. évi november 12-én érkezett a k. helytartó tanácstól a megyéhez egy rendelet, melyben az mondatik, miként a miskolczi úrbéri szerződés tárgyában ő Felsége kegyelmesen meghagyta, hogy mivel ezen ügy elidősült és annyi nehézségekbe ütközik, miszerint e miatt az 1782. évi 297. sz. a. határozat végrehajtása sem történhetett meg, — de különben a megyei tszék munkálata ellen az uradalomnak alapos észrevételei fordulnak elő: függőben hagyatván az e tárgybani intézkedések s sürgetések végrehajtása, az örökös szerződéssel szoros kapcsolatban lévő minden tárgyak az úriszéken új és beható tárgyalás alá vétessenek, és ha az ügy a tszék felülvizsgálatán is átment — ide felterjesztessenek, — hogy a jelentés legfelsőbb helyre felküldethessék.

1812-ik évi január 11-éről Borsodmegye aziránt ir fel a helytartó tanácshoz, hogy a múlt évben új tárgyalás végett vissza- 1812

utasított miskolci ügyre vonatkozó iratokat, melyek a megyétől 1809. évi február 20-án tartott üléséből terjesztettek fel, küldené le.

1812. évi augusztus 11-én a helytartótanács, azon úrbéri pert illetőleg, mely a pincze taxák hátráléka iránt a város ellen lefolytatva felsőbb megvizsgálás végett küldetett fel, — azon meghagyást intézi a megyéhez, hogy a városnak lett volna kötelessége egyesektől a pincze taxákat, ugymint a háztaxákat is szedte — behajtani — ezen kötelesség teljesítésére a város szoríttassék.

A megye által 1812. évi január 11-ről a helytartótanácsához intézett azon kérelemnek, hogy az irományok visszaküldessenek — lett e valami foganatja, vagy nem? — adat nem létezik. Egészen 1821. évig úgy látszik ezen ügyben semmi sem történt.

1821 Ekkor u. m. 1821. évi Pünkösdi hava 25-én olvastatott fel a megyei közgyűlésen egy küldöttségi jelentés, mely Miskolcz városának községi pótadójával, úgy mint akkor nevezték rugtatási költségével foglalkozik. — Ezen küldöttségi jelentésből kiderül, miként a város akkori főbirája Szalay Antal panaszképp említette fel, hogy az 1783-ik évben a városnak megítélt 4-ik dűlő s ortás rét mai napig sincsen visszaadva. — Ha ezek a városnak visszaadnának — kevesebb rugtatásra lenne szükség.

A küldöttség ezen pernek történetét — kivonatilag előadván, — constatálja, miszerint a kérdéses úrbéri pert 1810. évben a megyei levéltárból Kulin József urad. ügyész vette ki és többé vissza nem adta.

Ezen jelentésnek csak annyi eredménye lett, miszerint Miskolcz városának meghagyatott, hogy a városnak még meglevő, valamint tőle elszedegedett földjei jegyzékét készítesse el.

1832 Ezen időn túl még előfordul 1832. évben Boldogasszony hó 25-én Borsodmegyének határozata, melyszerint a végrehajthatlan úrbéri per kikeresésére tiszti főügyészét s jegyzőjét bizza meg, kik is ugyanazon évi Bőjt elő hava 21-én jelentik, miszerint a levéltárban a kérdéses per nem található fel, hanem nyoma van, hogy az urad. fiskális vette ki, — megbízott tehát Csomós

Mihály szolgabíró, hogy az uradalmi fiskalistól vegye be. —
Az 1841. évi Bőjtmás hava 29-én tartott gyűlésen jelenti a 1841
megyei központi szolgabíró, miként Majláth Sándor uradalmi
ügyésztől úgy értesült, hogy a kérdés alatti pert hivatalbeli elődje
Buday Ferencz küldte fel a kamarához. Azonban ugyanakkor
Okolicsányi János főjegyző azon magán értesülését jelentvén,
miszerint neki Majláth Sándor azt mondotta, hogy a per már
vissza van küldve — a központi szolgabírónak újból is meg-
hagyatott a pernek bevétele.

A per kikerítése iránt tétetett még a vármegye részéről 1868. 1868
évben főszolgabíró Melczér Gyula által lépés a D.-győri k. ura-
dalmi ügyészségnél, és pedig, hivatkozással a Józsa Károly volt
urad. ügyész levelére, melyben a pernek magánál lételeét elismeri;
azonban Clementisz Ferencz urad. ügyész azt felelte, miszerint még
fel nem mutattatják neki az átvevő urad. ügyész térítvényét, addig
ő — tiltakozni kénytelen minden felelősség ellen.

A perlekedés s a folyton új és új kivetésekkel öregbített
quantum behajtása a városnak temérdek költségébe került.

Ajándékba a főhatóságok fő tisztviselőinek rendesen bort
küldtek. Ezért sok borra volt szükség. 1746-ban elhatározta a 1746
tanács, hogy a quantumba bort is elfogad a lakosoktól s ezek
beszedésére kó stóló bizottságot küldtek ki, a melynek
tagjai közé való bejutás iránt nagy volt a versengés. De az
ekként begyűlt bor sem volt elégséges, még a Hegyalján és
Egerben is folyton kellett vásároltatni. 1779-ben a város pinczé- 1779
jében volt 7 átalag asszu, 1 átalag mászás, 7 hordó miskolczi,
92 hordó Vadászon vett s 23 hordó egri vörös bor.

1751-ben a pozsonyi országgyűlésre az örökváltság ügyének 1751
sürgetésére Gábrriel György bíró és fia Miklós küldetvén ki, a
városnak tetemes költségébe kerültek. 1755-ben a város prókátora 1755
ugyanezen ügyben Pestre küldetvén, az odáig fogadott négy lovas
szekérért 18 forintot kellett fizetni. 1796-ban 20 ezer forintot 1796
kelletvén fizetnünk a megváltásra előlegül, miután a városnak egy

fillére sem volt, Radvánszky Ferencztől vette fel ez összeget kölcsön.

1803 1803-ban Nyizsnyánszky bécsi ágens irván, hogy az ügy a kir. kamarán kedvezően ment keresztül, a város Bárány János és Mezei József által 10 átalag asszu bort küldött Pesten át Bécsbe, melyből gróf Zichy Károly Ferencz ítélőmester 3-at, a concipista pedig egyet kapott.

1814 1814-ben a folyó költségekre újból tizezer forintot vesz föl birtokosságunk. Ugyanis ujabban 50 ezer forintot ajánlott fel a nemesség örökváltása fejében. Hogy ezt elfogadják, ismét mozgatni kellett a dolgot Bécsben. E célból, mint a jegyzőkönyv mondja „a mennyiben a conferenzia úgy ítélne, hogy felsőbb helyeken a bankó pénz ajándéknál az asszubor ajándék még illendőbb volna, a tisztelt plenipotentarius urakra bizattatik, hogy valahol 10 átalag jóféle asszubort is nézzenek ki“.

1817 1817-ben újra 12 átalag asszubort küldenek Pestre és Bécsbe. Egy átalag ára 35—45 arany között váltakozott. E mellett mindegyik főméltóságnak egy-egy oldal szalonnát is küldtek. Ennek mázsája 124 frt volt.¹⁾

Ezenközben a per a maga mindenféle kellemetlenségeivel együtt tovább folyt.

1793 1793-ban a lakosok a diósgyőri prefectus felszólítása folytán megintettek, hogy a házankint való bor és pálinka sokszor tilalmazott árulásától tartózkodjanak, „mivel idvezült fejedelem II. József császár halála előtt úgy a közelebbi országgyűlésben is mindenek a régi ősi lábra állíttatván“, következésképen a bornak és pálinkának házonként való árulása iránt kelt engedelem is eltöröltetett.

Mint fentebb láttuk, 1814-ben újlag folyamodott a' nemesség, 's nagy összegnek ajánlása mellett kérte magát a' bizonytalanságból,

¹⁾ Miskolcz város quantuális és kir. városi ügyeiről vezetett jegyzőkönyv. I. k. 1792—1828. II. k. 1829—1848-ig. Miskolcz város levéltárában.

's ezen ingatag helyzetből kivétetni: de kedvező válasz helyett a' királyi Fiscus által perbe fogattatott, mellynek czélja nem csak a' kiváltás, hanem a' nemességnek földes úri terhek alá vetése: még pedig a' menyiben a' város nem úrbéri, hanem majorsági telkekből áll, nem az úrbéri törvény, hanem szabad tetszés, és önkény szerint való robotozásra, 's adózásra szorítás.

'S e' veszélyterhes per, mint Kun Miklós írja, nagy sürgetéssel folytatott: ellenben a' miskolczi nemesség részéről a' pernek meg szüntetése, 's az egyesség sürgettetett. Ennek következtében a' fels. Kamara részéről két feltételek tétettek.

1-ör Hogy a' nemesség az uradalommal együtt birtokosságról (condominium, compossessoratus) mondjon le.

Ezen jövedelem 's minden haszon nélküli együtt birtokosságról, a' követelt úriszék tartási jussról a' nemesség azonnal le is mondott.

2-or Hogy ha ő felsége Miskolczot a' szabad királyi városok sorába emelni akarná, ezen kegyelmes akaratját a' nemesség ne hátráltassa.

Ennek folytában királyi tanácsos Szathmáry Király József elnöksége alatt 1818-ba tartatott nagy gyűlésben (mellybe minden miskolczi nemes bevölt híva) miután Pest, Eperjes, s' más királyi városok állása, bel-szerkezete megvizsgálatott: miután a' királyi városságból eredő teher és haszon össze hasonlított: köz akaratral elhatározta a' miskolczi nemesség hogy Miskolcz királyi várossá emeltetését nem hogy ellenzené, sőt inkább azon esetre ha a' város ereje felett nem terheltetik, jobbágyi engedelmességgel és háládatos köszönettel fogadja.

A' mint a' királyi városság iránti akaratját a' nemesség kinyilatkoztatta, a' per ideiglenesen Ő felsége által 1830-ba felfüggesztetett, 's jó darabig hallgatásban volt ez ügy mig a' meghatalmazott testület nem folyamodott: ekkor Ő felsége által elsőben M. N. L ó n y a i L ó n y a y J á n o s királyi tanácsos — ki is miután a' Budapesti árvíz károsultak ügyébeni megbízás által

1818

1830

akadályozva lőn, helyében királyi tanácsos M. Szilasi és Pilisi Szilassy József ő nagysága — azon utasítással hogy a' Ládházi rész jóságot minden feltétel nélkül elvévén, Miskolcz az uradalmi jövedelmek száztól ötös kamat tőkájének lefizetése mellett, királyi várossá emeltessék — királyi biztosnak kineveztetett.

1841

Ki is 1841-ben városunkba megérkezvén munkálkodását meg kezdette; azt királyi helytartótanácsi fogalmazó t. Tasnádi Becsky Antal és T. Podhrágyi Podhradzky József hazai régiség buvárunknak, a' magyar tudóstársaság levelező tagjának — ezen jeles tagoknak segedelmével, ő Nagysága egész buzgósággal, bennünket is sürgetve folytatja; 's mihelyst a' régenten Miskolczhoz tartozott, 's ezért a' város' „abbatialis tractusának“ nevezett jelenleg a' Munkácsi püspökség birtokához tartozó, minden külső telkek, 's legelő nélkül lévő különhatóságú 13685 □ ölnyi Mindszent iránt (melly iránt Királyi Biztosunk ő Nagysága — bölcsen áttallátván azt, hogy e' nélkül az örökös súrlódások kikerülése, csendesség, 's jó rend Miskolczon nem eszközölhető — tapasztalt igazság szereteténél fogva a' legfelsőbb helyre kedvező ajánlatot tenni kegyes vólt) mihelyest ez iránt a' kedvező kegyelmes válasz megérkezend: az egyházaknak is birtokuk menyisége, minősége — melyet ő nagysága ez évben még mindig sürgetett — az egyházak által befog nyújtatni, 's a' szükséges egyéb előleges kérdések elintéztetni fognak, a' királyi biztos munkálat, azonnal városunk eleibe lessz terjesztendő.

Ekkor elfognak az alkudozások kezdődni; 's biztosan reményljük hogy Ő felsége legkegyelmesebb fejedelmünk, e' szegény városnak sok viszontagságait, szenvedéseit, több századok alatt a' királyi trón iránt, roppant áldozatjaival tanúsított tántoríthatatlan hűségét, 's ragaszkodását; nem különben igen kis határát, 's nagy szegénységét; valamint azt is atyai szívére venni méltóztatik, hogy e' város egyedül csak a' lakosok temérdek áldozatai által, — az uradalom legkissebb hozzá járulása nélkül emelkedett

s' ez szülte az uradalmi jövedelmek felszökkenését, melyek különben felényiek sem lehetnének.

Miskolcziak! kedves polgártársaim! legyetek nyugodtak! a' sors nem üldözhet benneteket annyira, hogy a' közjóra tett sok áldozataitokért még büntetve legyetek! nem! ez nem történhet meg! Ő felsége ki népeinek jóltévő atya, nekünk is legkegyelmesebb fejedelmünk, 's földes urunk, Miskolcznak sorsát nem sokára kedvezőleg intézendí el.

Királyi Biztosunk ő Nagyságának is ritka nagylelkűségétől, igazság szeretetétől, buzgóságától, csak jót reménylhetünk: 's hisszük is hogy nagy fontosságú munkálkodásai, Miskolcznak polgári üdvösségét nem sokára meghozandják; mellyért hervadhatatlan polgári érdem koszorút szerzend magának, 's hála emléket emelend a' késő maradéknak is szívében.¹⁾

Hogy a per elő nem kerithetése miatt az ügyben semmi sem történt, mutatja azon körülmény, hogy a város 1857. évben kényszerülve volt Ő cs. kir. Felségéhez folyamodni.

1857

Hasonlóképp folyamodott 1868. évben is a m. k. igazságügy miniszteriumhoz.

Az első folyamodás a város ellen folytatott ugynevezett quantualis perre is szoritkozván — e helyütt elég annyit megemlíteni; miszerint az a kor. ügyészségnek véleményes jelentés végett kiadatván — ez az 1783. évben megítélt, de máig is vissza nem adott 4-ik düllőre s ortás rétre nézve oda nyilatkozott, miszerint a szóban forgó ítélet magyar törvények szerint jogérvényes és végrehajtandó.²⁾

1783

Az 1868. évben benyújtott kérvényt illetőleg hasonló véleményyt adott Borsodmegyének tisztí főügyésze, határozottan oda

1868

¹⁾ Kun Miklós. Miskolcz multja, jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolcz 1842. 37—42. l. és Enyedi János. A diósgyőri m. kir. erdőgondnokság ismertetése. Magyar erdész 1907. évf. 6. 1908 évf. 5. sz.

²⁾ Orsz. levéltár ^{12674/860.}

nyilatkozván, miszerint azon körülmény, hogy az urbéri szerződés meg nem kötött — nem akadályozhatja a visszaitélt foglaltsoknak haszonvételeikkel egyetemben visszaadását, minthogy az urbéri szerződés megkötése most már az 1848. évi törvények után nem szükséges.

Nem akadály az sem, hogy a per nincs a megye levéltárában, mert azon a m. kir. igazságügyi ministerium a felmutatott adatok alapján segíthet.

De nem lehet akadály szerintünk az sem, hogy a végrehajtás ily hosszú ideig, 80 évig elmaradt, mert világos, miszerint az a város hatalmán kívül álló okokból maradt el s nem lenne igazság büntetni a várost akkor, midőn mulasztás nem terheli, — sőt ellenkezőleg minden körülmény oda mutat, hogy az 1848-ik év előtt a megyei tiszti ügyész pártfogására utalt városi közönség maga nem is járhatván el ügye előmozdítása körül — a m. kir. urad. kamara illetéktelen nyomást gyakorolva az urbéri ügyekben legfőbb hatóságot gyakorló m. kir. helytartótanácsra, kitudta eszközölni, hogy a végérvényes határozattal befejezett ügy végrehajtása nem csak felfüggesztessék, hanem valamely kamarai levéltárporában a feledékenységnak is adassék át.¹

1848

Az 1848. évben bekövetkezett catastrofa ezen ügynek is, mint sok másnak más fordulatot adott. — Néhány évi szünetelés után ezen per birájául az egri cs. kir. törvényszék delegáltatott s a per a miskolcziak ellen 1857. évben folyamatba is tétetett.

1857

A fentebb említett kérvény, mely a foglaltsok visszaadására 1857. évben ő felségéhez benyújtatott — ezen pernek beszüntetésére is kiterjeszkedett, — mely kérvény a korona ügyészséggel közöltetvén, ennek a városiakra kedvező véleménye alapján az udv. kamarai comissio által azon jelentés terjesztetett felső helyre

¹) A sokat keresett iratok különben az 1816 iki pör irataival 1853-ban a kir. fiscus által vétettek át s jelenleg a kincstári jogügyek igazgatóságának irattárában vannak.

is, miszerint czélszerű lenne mindkét ügyet barátságos uton kiegyenlíteni megkísérteni s ezzel egybefüggésben a királyi város-ság tárgyában a korona és Miskolcz város között még mindig ki nem egyenlített 21,304 pfrt. iránti követelés elintézését is összekapcsolni. —

Nem lehet még e helyütt meg nem említeni; miszerint az ősiségi cs. k. patens 21. s 35. §-ai szerint ezen quantualisnak nevezett per nem folytatható.

De a hivatkozott zálogszerződés alapján zálogos per sem volt indítható.

A quantualis pernek bővebb megértése végett felemlítjük, hogy az 1755. évben a nemesekkel kötött fentebb többször említett zálogos szerződés főbb feltételei a következők:

1755

1-ör: Hogy ki-ki amennyiben járult a zálogos összeghez, akkép elégíttessék ki a kiváltás alkalmával egyénenként a visszaváltó k. kincstár által.

2-szor: Hogy a beltelkeken, pinczék helyein, szállókban lévő mindennemű javítások s épületek lelkiismeretesen becsültessenek meg s egyénenként kinek kinek fizettessenek ki a k. kincstár által.

3-szor: Az ekkép megtörtént visszaváltás után sem veszítik el az illető zálogos birtokosok kiváltott birtokaikat, hanem a külsőség és szőlőérti dézsmán felül uri jog elismerése fejében egy-egy telek után a hozzátartozó pinczéért és zsellérekért is nem több mint 6 frtot tartoznak fizetni.

4-szer: Ugyanezen szerződésben a nem nemesek közönségének biztosítás nyújtatik 41889 frt. 30 kr. s 14 ezer 200 magyar forint követelésök erejéig.

5-ször: A reformált egyház biztosittatik vallásszabadsága s az egyháznak meglevő javadalmai további birtoklása iránt.

6-szor: Arra az esetre, ha valamikor Miskolcz eladóvá tétetnék, a miskolczi nemességnek elővételi jog biztosittatik.

Ezen feltételek mellett kötött meg az auctionális szerződés 1761. január 1-től számítandó újabb 32 évekre, s a már eddigi

116,435 frton összeszámított zálogos summán felül még ujabban 24.000 frt. fizettetett felül.

Ezen feltételek ismerése után érthető, miért igyekezett azokat a királyi fiskus megerőtleníteni.

Mely szándékában mindazáltal nem csak hogy nem boldogult, hanem mint már fentebb megjegyeztetett — most már az ösiségi viszonyok eltörlése után az ösiségi cs. kir. nyílt parancs idézett pontjai értelmében nem is boldogulhatott.

1858 Nem lehet még halgatással mellőzni azon körülményt, miszerint Miskolcz város a sajátjának nem alaptalanul vélt területekhez jogát a helyszínelés alkalmával is igyekezett feltartani, s 1858. ápril 29-én 2092. sz. a. Borsodmegye telekkönyvi tszékéhez óvást nyújtott be, — mely ugyanazon évben tárgyalatván az urad. ügyészség azon ellenvetése folytán, miszerint úrbéri kérdések feletti határozat hozatal nem tartozik a telekkönyvi tszék jogköréhez a városnak közbevetett óvása elvettetett.

1860 E helyütt megemlítendőnek véljük még, miszerint az 1857. évben felterjesztett felségfolyamodványra 1860. évben július 7-én kapott a város a Borsodmegyei cs. kir. főnökség útján határozatot, mely szerint az elfoglalt 4-ik dűllő s ortás rét iránti kérelmével törvény, a quantualis pert illetőleg pedig egyezkedés útjára utasított.

1868 1868. évben megújított folyamodványunk következtében az első kérdésre nézve is, s általában minden kérdésekre nézve, melyek a kor. uradalom s a város között függőben vannak, az egyesség megkísérlése rendeltetett el, sőt e végett a pénzügy-miniszter Buday Sándor oszt. tanácsost kiküldte.

Hátra van még a kérdés tárgyát tevő földek és rétek mennyiségéről és haszonélvezetéről tüzetesen szólni.

A miskolczi tagosítás körül működő mérnök által parcellánként ki van mutatva, miként a diósgyőri oldalon az úgynevezett 4-dik dűllő magában foglal 164. hold ⁷⁵⁸/₁₂₀₀ szántóföldet, 87⁶⁹⁴/₈₀₀ kaszás rétet.

Az ortás rét pedig teszen 208 $\frac{572}{800}$ kaszást.

Ezeknek elveszített haszonvétele jelentékeny összegre rug.

Ezen felül még köteles lenne a kor. uradalom a sokszor idézett 1788-ki k. intézmény értelmében úgy a hátalók, mint a többi lakosság fáizásáról, és a sok szőlőültetéssel megszorított legelő kipótlásáról is gondoskodni. 1788

Miután a miskolczi urbéri, rendezési és tagosítási perben kötött s minden illetékes helyeken jóváhagyott egység 5-ik pontjában a kor. uradalom és Miskolcz város között függőben levő kérdések elintézése továbbra is függőben hagyatott s világosan feltartatott; azok érdemleges elintézését ezen körülmény sem gátolta.

A kor. uradalom és a város között függőben tartott örökös szerződés megkötésének halogatásából önként érthető, miszerint a város igazságának érzetében nagyobb és több terhet nem akart vállalni, mint a kiindulási alapul szolgáló Grassalkovich féle szerződés tartalmaz. Ellenben az uradalom, magát a későbben kötött Szöllősy féle szerződéshez kívánta tartani. Az urad. pénztári tisztség az utóbbi szerint folytonosan vezette a hátrálékok kimutatását, mignem 1845. évben az akkori urad. ügyész Nagy Ferencz az 1829—30. évtől 1844—45. évig felszaporodott hátrálékok iránt az úriszék előtt Herke Miklós akkori város bírāja s általa a tanács s a censussal hátrálékban levő városi közönség ellen 13096 frt. 40 kr. megvételére pert indított. 1845

Ezen perben a város részéről két fő ellenvetés hozatik fel; nevezetesen, hogy a Szöllősy-féle szerződést a város soha el nem ismerte, annak külalakja sem olyan, hogy hitelesnek el lehetne fogadni; mivel csak egyszerűen városi jegyző által van aláírva, nem pedig törvényes bizonyság által, mely egyedül adhatta volna meg hitelességét.

Ezen Szöllősy-féle szerződésben foglalt 702 frt többletéből felszaporodott követelés e szerint a várost nem kötelezheti.

De eltekintve ettől, — az urad. tisztség által maga által maga

mellett kiállított hátralék kimutatás ítélet hozatalra elegendő jog-alapul nem szolgálhat.

1856 Felhozatik még az 1856. évi átalakított perben az az ellen-
vetés is, miként az úrbér s ezt pótló szerződésekből kifolyó tarto-
zásokat minden évben be kellett hajtani, s ha a földesúr ezt tenni
elmulasztotta, a felhalmozott hátralékok meg nem ítéltetők.

1858 Ezen befejezetlenül maradt pert a cs. kir. miskolczi tszék
1858. évi mártius 23-án a közigazgatási szolgabírói hivatalhoz
tette át az 1857. szeptember 26-án kiadott birodalmi törvény 183.
sz. a. rendelete értelmében, s mai nap is függőben van.

Van még a kor. uradalomnak a város ellen a csabai és
ládházi földek utánni dézsma tartozások czimén közigazgatási
hatóság előtt egy követelése, melyett 1867. évig levezetve 781.
pozs. mérő rozsra, és 968. pozs. mérő zabra számít fel.

Ezen követelését alapítja azon feltevésen, mintha a város által
birt csabai és ládházi birtokok curialis természetűek lennének s
mint ilyenek 1848. év után is fennállanának.

Hogy ezen feltevés hibás -- nyilvánvaló a Grassalkovich-
féle szerződésből, mely szerint a csabai és ládházi földek a nem
nemes városi közönségnek, mint olyannak könnyebb megélhetése
s a terhek viselhetése szempontjából adományoztattak 9-ed dézsma
szolgáltatás mellett. — Önként következik tehát, hogy 1848. évi
január 1-étől óta a dézsma kötelezettség megszűnt. Ha addig képes
a kor. uradalom hátralékot kimutatni — ez iránt talán lehet
követelése, de 1848. éven innen egyáltalán nem lehet.

1869 Ezen követelését illetőleg 1869. évi szeptember 24-ről 19015.
sz. a. a m. kir. belügyminiszteriumtól is érkezett egy rendelet.

Mivel azonban a követelés alapja, t. i. úrbéri vagy curialis
természetűek-e a földek? mely után a követelés támasztatik —
lenne még előbb eldöntendő, a kérdés még mai napig függőben van.

Egyébbiránt mind Csabán, mind Ládházán már befejeztettek
az úrbéri, rendezési és tagosítási perek — a nélkül hogy a kor.

uradalom a város elleni követelésével fellépett volna, holott pedig azon perekben lett volna helye a kérdés felett tüzetesen határozni.¹⁾

A mi a szabad királyi városság ügyének külön fejlődését illeti, láttuk, hogy az első folyamodást 1783-ban intézik e tárgyban a kormányhoz. Az ennek alapjául szolgáló határozatot 1782. december 31-én hozza meg a közgyűlés, mely is jegyzőkönyvében következőleg van megörökítve:

Ezen nemes Miskolcz városa a népnek szaporodására és innend következhető boldogságára való nézve, hogy szabad királyi várossá kívánná magát tétetni, ezen közönséges restauratoria gyűlésnek alkalmatosságával közönségessé tétetett, mivel azonkívül is dicsőségesen országlott régi királyainknak és fejedelmeinknek különös és számos privilegiumokkal s királyi adományokkal fel volna ékesítve.

Ugy látszik, hogy a királyi kamara 1789-ben előkészületeket tett arra, hogy városunk szervezetét a szabad királyi városok mintájára átalakítsa.

Az április 30-iki közgyűlésen ugyanis a diósgyőri kamarai prefectus a megyei főszolgabíróval együtt jelen volt s hivatkozva ő Felségének e részbeni parancsolatjára, más királyi városok hasonlóságára kívánta a várost regulázni, formanderral (fűrminder: polgármester) és 24 választottal. Miért is határozott, hogy:

1. A bíró, mind a belső, mind a külső magistrátusnak, ugy a községnek is feje lészen.

2. A bíró hivatja egybe a magistrátust, a külső tanácsot pedig a formander kívánságára.

¹⁾ Emlékirat, a Diósgyőri koronai uradalom és szab. Miskolcz városa közötti viszonyt, és a városnak a tisztelt uradalom elleni régi követeléseit feltüntető emlékirat. — Miskolcz 1875., készítette B i z o n y T a m á s küldöttségi elnök, F a r k a s K á r o l y polgármester és D i ó s z e g h y G y ö r g y főjegyző.

3. A formandert a bíró minden tanács ülésre meghívni tartozik.

4. Ha ez valamiért meg nem jelenhetne, helyettesítendő.

5. A formander a sessióban arra vigyázzon, ha valamit a bíró, vagy magistrátus nem térsen-e oly végezést, a mely az egész községet illeti, amikor is kérni fogja a magistrátust, hogy az alatta valókat is, vagyis a külső tanácsot is begyűjthesse, s azok is meghallgattassanak.

Május 1-én ily alapon történt meg az ujjaalakítás, amennyiben a belső és külső tanács megválasztatván. Polgármesteré választott Téthy Lajos, főbíró Barkassy Pál, viczebíró Mezey József.

1792 1792-ben újból megindul a szabad királyi városság iránti tanácskozás gróf Török József elnöklete alatt.

1817 A nemesség 1817-ben külön kérvényben kéri, hogy inkább semhogy a diósgyőri uradalom jurisdictiója alá hajtassanak, — Miskolcz városa emeltessék királyi várossá.

1818 Igen érdekesek azon érvek, melyeket városunk 1818-ban a szabad királyi városság elnyerése iránt benyújtott kérvényében felhoz:

1. Hogy a régibb századokban uralkodott Felséges fejedelminktől ezen városnak engedett privilegiális levelek hajdani megkülömböztetett hűségünknek és érdemeinknek menumentumai.

1715 2. Hogy magok az ország rendei az 1715-ik esztendőbeli 104-ik törvényben világosan megesmérték, hogy az eleink által adatott summák a királyi kincstár és közjó előmozdítására adattak és fordítottak.

1755 3. Hogy a későbbi adások, jelesen azok között az 1755-ik
1760 és 1760-ik esztendőbeli quantuális summák, a dicső emlékezetű Felséges asszonyunk Mária Theréziának ősi trónusát végső romlással fenyegető s az előtt kevéssel 7 fő ellenségekkel, majd később a Prusussal folytatott veszedelmes háboruk miatt kiürült kincstár szorongató szükségeinek fedezésére adattak s ezt maga ezen néhai Felség a kiadott inscriptionálisaiban is kegyelmesen megesmérni méltóztatott.

4. Hogy az utolsó, 1796-iki summa is a veszedelmes Francia háboru miatt kigyengült Felséges királyi kincstár némi nemü felsegélésére, igen terhes körülállások között önként ajánltatott és fizettetett.

1796

5. Hogy ezen város kebeléből mely feles és csaknem példa nélkül való számmal keltek ki a Felséges udvar és haza védelmére, nevezetesen 1797-ben egy egész svádrón lovasság, 1809-ben pedig kevés hijján két compánia gyalogság.

1797
1809

Általánosságban a kérvény még a következőket mondja:

A kézi művek, a szép mesterségek, a tudományok a népesedésnek, — a népesedés pedig a szabadságnak köszönheti gyarapodását. Példa erre a magunk városa, mely a Grassalkovich contractusa mellett gyakorlott csekély szabadságánál fogva is egy fél századnak lefolyta alatt két annyira szaporodott és a népesedés által a kézi mivek, szép mesterségek s tudományok megyebéli műhelyévé lett. Mi lesz belüle, ha teljesebb szabadságra juthat! és mi lesz viszont abban az esetben, ha a keresztesiek példája szerint colonialis állapotra taszittatik. A birtok bizonyossága és állandósága a szorgalmatosság tüztét éleszti s annak bizonytalansága s változandósága pedig kioltja. A szabadságnak édes érzése a hazafiakat a csinosodásnak és kimiveltségnek főbb grádicsára emeli; — ellenben az alacsony állapotnak kedvetlen érzése s a szabad akarat szerint való bánásmódjának sokféle terhei és méltatlanságai lenyomják s a nemes vetekedéssel járó erkölcsi feljebb emelkedésre alkalmatlanná teszik. Miskolcznak lakosai mind a mellett hogy alacsonyabb s szegény sorsuak igen számosan találtnak közöttök, többnyire azon a grádicsán állanak már a pallérozódásnak, mellyel magokat nem csak a faluk, de több más városok felett is megkülönböztetik a hazában, — ezen Tettes megyében pedig egy is Miskolczhoz fogható nincs. Ezzel a megkülönböztetéssel diszeskedik Miskolcz több századok óta, de különösen a nemesekre

nézve, nemesi elsőbbségekhez illő szabadságok, a nemtelenekre nézve pedig szelidebb tractáltatások kezdetitől fogva szembetűnő képen lépeget elébb a kiműveltségnek ösvényén és olyan lélekkel vannak eltelve a lakosok, hogy a legalsóbb classisban lévő embernek is felemelkedettebb már a gondolkodása hogy sem magát csupa paraszti bánásmódja alá kívánná vettetni. E lenne pedig sorsa Miskolcz városa lakosainak a mostani inscriptiónalis állapotból való kivetköztetése által, melytől méltán tarthat. Ezen segítene ellenben hathatósan a királyi városbeli praerogativa, a midőn a nemtelen lakost, emelkedni kezdő gondolkozásához illő sorsra hágatná fel, terhét pedig nem nevelné.

Mindezek alapján kéri a fiscust és a kamarát, szabja meg, mit kellessen fizetniök és ők megfizetik, mert „a szabadság megnyeréseért sem mi áldozat sem lehet drága.”

1829

A városi közgyűlés, illetőleg a tanács kebeléből 1829-ben a szabad királyi városság kieszközlésére külön állandó bizottság alakított, melynek czéljaira megajánlások útján külön pénztár is létesített. E bizottság elnöke lett Szrogh Sámuel táblabíró, aki azonban 1830-ban elhunyt. Ez a bizottság a város nevében folyamodott s felajánlotta a királyi haszonélvezetek kárpótlását, katona szállásolást, esetleg kaszárnya építést is, azon kikötéssel azonban, hogy a nemesek saját házukban nem quártélyoznak.

A királyi kamara elnöke javasolja, hogy Ő felségének megváltás czimén legalább 3000 arany ajánltassék.

Erre tanácsunk pesti és bécsi ágenseit megfelelő sürgős közbenjárásra utasította.

1833

A városi közgyűlés 1833. jun. 3-án kimondja, hogy miután városunk a királyi városok sorában leendő emeltetéshez közelegne, ezentul előjárói nem az egész város, hanem az e czélra megválasztandó 100 tagu tanács által választassanak meg.

1839

Végre 1839-ben, — mint már föntebb is láttuk Kun Miklós

följegyzéseiben — királyi biztosul kiküldetett Lónyay János, aki 1840. június hó 1-én látogatóba leérkezett s a Három rózsába szállt. Hol tiszteletére ebéd adatott, mely 117 frtba került s az ebéd felett muzsikált Győri Gyuri bandája 12 frt 30 krt kapott. Október 4-én azután arról értesült a városi tanács, hogy Lónyay már nem jöhet többé Miskolcra, mert Bécsbe neveztetett ki. 1840

Jellemző, hogy 1839-ben egy bécsi kereskedő ház, a mennyiben a királyi várossá létel dolgában pénzre lenne szükségünk, 6%-ra, 35 évi részlettörlesztésre pénzt ajánl fel kölcsön tanácsunknak.

Mint szintén fentebb láttuk, 1841-ben királyi biztosul Szilassy József helytartósági tanácsos küldetett ki hozzánk. Még ez évben határjárás tartatott. 1841

Szilassy 1843. december hó 31-én írja a városnak, hogy az általa kiszámított váltságdíj 451.637 R. frt 13 kr. Ezenfelül azonban önkéntes ajánlás is teendő. Ezzel szemben városunk a következő évben 300.000 frtot és 1000 aranyat ajánlott meg, kikötvén azonban, hogy a megváltandó területbe M i n d s z e n t is beleértendő. 1843

Hogy ezen időben is mit várt városunk közönsége önállósításától s mily reményekett fűzött ahoz, kitűnik K u n M i k l ó s szavaiból, aki többször idézett művének XII-ik fejezetében e kérdéstről a következőket írja:

Miskolcznak királyi várossá emeltetésével, egy szebb jövőndő van szoros elválhatlan kapcsolatban. Valahára ideje is már hogy e' város temérdek viszontagságai, szenvedései után örömekeket izeljen!

Itt az ideje hogy kiverelkedjünk a' bizonytalanságból! 's megmenekedjünk azon veszélytől, melly bennünket fenyeget. Ki az? ki kínos aggodalommal ne gondoljon a' vissza váltásra, az azután következő önkényes adóztatásra, robotozásra. Könyes szemekkel, 's keserű érzések között nézheti akkor a' miskolczi birtokos, mint fogják szántó földjeit, réteit, mellyeket ő nagy summa pénzekért vásárolgatott, a' rajta fekvő néhány forint quantumnak lefizetésével elszedni.

Csak a' tökéletes örökös birtok; a' biztos helyzet lehet terem-
tője az iparnak és szorgalomnak, melly után jóllét, megelégedés,
és boldogság következik.

Az emberek' társaságba állásának czélja személy 's vagyon
biztosság; ezt pedig csak szigorú rendtartás által érhetni el: mire
a' mostani — sokféle hatóságú — zavaros helyzetben éppen nem
juthatni.

'S im eljött az idő, melly komolyan hív fel bennünket hogy
nyújtsunk testvéri kezét az adófizetőknek, kik viselik a' közigaz-
gatás terheit, kik a' haza' óltalmáért élünkkel, 's vagyonukkal
áldozni tartoznak; gondoljuk meg — Istenért! — hogy külön
választva gyengék 's tehetetlenek, egybe kapcsoltnak erősek és
hatalmasok leendünk.

A' munkálatba vett kir. városság kiszámíthatlan hasznót fog
árasztani nem csak Miskolczra, de az egész Borsodra, sőt a'
körülte fekvő megyékre is.

A' kifejlendő polgári szabadság' varázsereje, — hozzájárulván
a' város' jó levegője, jó vize, jó bora, 's híres kenyere, — magának
a' városnak is, de a' vele határos Diósgyőr, 's Hámor' regényes
vidéke (mellyről a' magyar jeles költőink' egyike — Vörösmarthy
— megyénket „tündér Borsod“nak nevezi) a' 34 rész órányi
távolságú orvoserejű Tapolcza fürdő — melynek a' kir.
biztosi munkálatok' alkalmával a' város' részére leendő
megszerzése igen kívánatos, 's a' legczélszerűbb
lenne — mindenünnen fog ide lakosokat édesgetni, 's így népes-
sége bámulatra méltólag növekedendik: mellynek nagy fogyasztása
eszközlendi azt hogy a' borsodi ember drágábban adhatja el
minden termékeit, 's több kereset-módra nyilik alkalmá; így adóját
is könnyebben fizetheti, vagyonjában is tetemes gyarapodást nyerend.

Vállalatok fognak — az ezekre igen kedvező helyzetű vidéken
— keletkezni, mellyek nélkülözhetővé teendik a' külföld' készít-
ményeit, azon készítményeket, mellyekért évenként annyi pénz
vitetik-ki az országból.

A' magyar nemzet csak úgy lehet gazdag és hatalmas, ha ön magánál talál fel mindent, mivel szükségeit, 's kényelmeit fedezheti, 's így a' külföldre nem szorúl.

De fontos s' országos érdekű szabad kir. város leend az egészen tiszta magyar Miskolcz még a' nemzetiség' tekintetiből is: közel az idegen ajkú felföldhöz, az akkor egész kiterjedésben megnyilando cserekereskedés által vele szoros öszveköttetésbe jöend, mely kedvező irányt fog adni a nemzetiség előhaladásának.

Mi van pedig nekünk drágább! mi szentebb kincsünk a' nemzetiségnél! Csak ha ez füzendi szoros kapcsolatba honunk' annyira heterogén elemeit: fogunk egyedül biztosítva lenni azon óriás' vészhozó ölelésétől, melly a' testvér lengyelhon után jégkarjait már már felénk terjeszti ki.

De a' mint egy részről nyiltan kifejezem ohajtásomat bár Miskolcz kir. városok sorába emeltetnék; távol vagyok attól hogy elne ismerjem a' hijányokat, mellyek a' kir. városok' mostani belszerkezetében a' törvényhozási befolyás' megnyerésének legfőbb akadályai. De mi, kik a' szabad egyezkedés, 's alkudozás' pályáján vagyunk őrizkedni fogunk a' jóval együtt hijányokat is elfogadni; őrizkedni fogunk attól hogy az igazgatás tisztiuralkodás (bureaucratia) egyedárúságává ne fajúljon, mert ellenőrségül átfogjuk ültetni a' nyilvánosságot, a' polgári szabadság, 's jó rend' kifejlődésének palládiumát.

Az 1843-iki nagy tűz után a hazai városok közönségéhez intézett segedelemkérő levelében a következőket írja tanácsunk:

Nincs is ez okból fenmaradhatásra egyéb kilátásunk, mint a' sok évek óta sürgetett megnyerése a szabad királyi városságnak, melyben a' renddel 's csinosodással párosulandó szabadság 's a' tehernek csak a legkisebb, 's szegényebb osztályra nehezülése helyett, a jog és teher közössége, különben szerencsés fekvésű városunk fel-

1843

virágzására okvetlen megtenné varázshatását. De ezek még remények, 's annál sanyarubb a' jelen.¹⁾

1848 1848-ban a városi meghatalmazottság a város önállósítása iránt kérvényt intézett a helytartótanácsához, a mely a Felséghez intézett véleményes jelentésében városunkat mint az önállóságra teljesen megérettet és érdemest ajánlotta.²⁾

1850 A szabadságharc eseményeit tárgyaló előző fejezetünkben már említettük volt, hogy 1850-ben mily óriási terheket rótt reánk a katonai szállásolás. Ennek eredménye volt, hogy 300 perczent adót kellett kivetni az állami adó minden forintja után, csakhogy a lovassági törzset be tudjuk szállásolni. Ekkori kétségbeejtő helyzetében kérvénnyel fordult városunk a Felséghez, hogy a lovasságot váltsa fel gyalogsággal, mely utóbbinak elhelyezése kevesebbe kerül. Ezen kérvénynek 1853-ban történt átnyújtása alkalmával pedig tekintettel, hogy városunknak már akkor 20 ezer lakosa volt, Albrecht főherczeg kormányzótól kéri a szabad királyi városságot.

Ezentul az eszme és a törekvés annak megvalósítására, habár néha szünetelni is volt kénytelen, mindinkább közeledett a megvalósulás felé.

1873 1873-ban a január hó 13-án tartott közgyűlésen Losonczy Farkas Károly buzgó polgármesterünk vetette fel újra a kérdést, következő indítványával:

„Valjon nem látja-e elérkezettnek az időt a város szellemileg, anyagilag előrehaladt, teljesen megérett közönsége arra nézve, hogy önálló törvényhatósággá leendő átalakulása iránt higgadt és komoly tanácskozások indíttassanak meg.“

Indokolásából kiemeljük a következőket:

Miskolcz város, tekintve geographiai kedvező helyzetét, tekintve naponkint fokozódó népességét, tekintve iparának, kereskedelmének emelkedő

¹⁾ Okmánytár 3. k. 486. l.

²⁾ Országos Levéltár. H. t. o. 5419/1848. sz. — Lásd még Borsodmegyei Lapok: 1890. 104. sz.

állását, — tekintve lakosságánál az értelmiség azon mértékét, mely hazánk bármely — hasonterjedelmű községével, városával a versenyt bizonyára a legkedvezőbb sikerrel állja ki, és már ennél fogva is hivatva van, hogy az országos ügyek terén mint egyik működő közeg foglaljon helyet, tekintve azt, hogy városunk, hazánk összes községei között már 1848-ban és így 24 évvel ezelőtt a törvényhozás által azon kevés 6 községek közé soroztatott, melyek az országgyűlésen 2 követek által képviseltetnek, s melyek között kivülünk egy sincsen, mely törvényhatósági képességgel ne volna felruházva, tekintve továbbá, és legkiválóbban azon körülményt, hogy mi jelenben is, midőn rendezett tanácssal felruházva, tettes Borsodmegye alatt állunk, ennek egyik alkotó részét képezzük, minden idegen segély és támogatás nélkül ön erőnkől fedezzük háztartásunkat, szükségünket; — tekintve, hogy évi kiadásainkra, most megállapított szervezetünket tartva szem előtt, önállóságunk kinyerése sem lenne, s nem lehetne terhelő befolyással, sőt ez, hitem és meggyőződéseim szerint községi adónknak nem szaporítására, de kevesbitésére szolgálna tényezőül annyiival inkább, mert a reánk most nehezülő köteléki viszonyok kiegyenlítése, különösen az úri jogok megváltása folytán, és azontúl szabadabb tevékenységi képesség mellett időnkint jövedelmeinket is multhatatlanul szaporíthatnók, holott jelen függő helyzetünkben sem menekülhetünk azon kiadásoktól, melyeket a haladás, a rend, a csinosbulás igényei és érdekei követelnek, — tekintve azt, hogy a régi földes úri jogok még fennálló nyügeiből leendő kibontakozásunkra a jelzett célból nézetem szerint egyidejűleg annyiival inkább megindítandó tárgyalások folyamában, — mert hiszen teljes önállóságunk csak akkor nyerhet határozott fogalmat és értelmet, ha a területünkön még mindig gyakorolt idegen úri jogok saját birtokunkba jönnek át, egyezség útján épen úgy tehetnénk sikeres lépéseket, mint a miképen ezen módot és utat bizonyára a törvény sem fogná tőlünk elvonni akkor, midőn a kérdéses jogok — mint ilyenek — eltörlése iránt, kilátás szerint nem messze jövőben maga a törvényhozás multhatatlanul intézkedni fog, — tekintettel továbbá azon nagy fontosságú körülményre, hogy ezen lépésünk a kir. kor. — illetőleg a diósgyőri államjavak ellen, csaknem egy század óta fennálló, jogerőre emelkedett ítéleten alapult s oly hosszú időközön keresztül épen a reánk súlyosult kötelék, és a régibb multban ebből kifolyt szándékos elnyomattatásunk miatt végrehajtáshoz nem juthatott, azon régi jogos követelésünk érvényesítésére is illetékes alkalom szolgáltatnék, a melyre közelebb múlt időkben, midőn immár, hála az előhaladt kornak, az elnyomtatás évei lejártak, és a szent igazságnak önző érdekek általi lenyűgözésétől többé nem tarthatunk, magyar kir. kormányunk figyelmét is felébreszteniünk sikerült, s melyre nézve a gondosan összegyűjtött adatok kezeiknél immár készen állván, hinnünk, reménylenünk kell, — hogy ezek alapján, ha kötelesség mulasztás hibája által önmagunk nem álljuk útját a kedvező kilátásoknak, alkalmaknak, — a jelen jóakarata kárpótolhatja hosszú sikertelen várakozásunkat, nélkülözéseinket, — tekintve

hogy oly város, mely az elmondottakon kívül a haza minden vidékeiről felkeresni szokott, nagy forgalmú 5 országos vásárok színhelye, mely továbbá úgy a társadalmi művelődés terén, a „nemzeti casino“ és „polgári egyesület“ czimén két, folytonos virágzásnak örvendő, s több száz tagokat számláló társulatokat, a nevelés terén, a helv. hitv. részéről 8 osztályú főgymnasiumot a róm. catholicusok részéről IV. osztályu, az ág. hitv. részéről szinte IV. osztályu gymnasiumokat, — a mózes vallásuaknál 423 tanulóval népes iskolát, több elemi iskolákat, a tiszáninneni egyházkerület, jó hírében folytonosan emelkedő leánynevelő intézetét; — és így habár a közigényekhez képest még száporításra váró, annyi életképes, jó hírben álló intézeteket; — végre nyilvános közkórházat, — diszes nemzeti színházat, — és így az emelkedés annyi jelvényeit, a civilisatio annyi eszközeit birja kebelében; mindenesetre azon színvonalon áll, hogy az állam gépezetben önálló tevékenységi hatáskörre igényt tarthat, — tekintve, hogy a kötelék, legyen bár az a leggyöngédebb, legyen az bár mily jóakarat által fűzött, mindég csak kötelék marad és így jelen helyzetünkben mindenesetre hiányzik azon szabadabb mozgathatás képessége, mely a haladásnak elvitázhatalan tényező erejét képezi, — tekintve és reményelve végre, hogy önállóságunk esetén a t. megye is habár mint székvárosa lenni megszűnnénk, de miután városunk ennek székhelyéül jövőre is megmaradna, mindenesetre fenntartani kívánná velünk azon jelenben is fennálló s nagyra becsült szívélyes viszonyt, mely a kölcsönös szolgálatok forrása, és amelynek alapján talán azon apróbb jelentéktlenebb kedvezések sem szüntettetének meg, melyekben ekkoráig a tisztelt megyétől részesültünk, a melyeket alkalmilag viszonzni sem mulasztottunk el.¹⁾

Ezen indítvány a helyi lapokban élénk eszmecserét indított meg, melyben résztvettek Rép á s z k y A l a j o s az ügyvédi kamara elnöke, az akkori Deák pártnak is elnöke, Lé v a y J ó z s e f vármegyei főjegyző, R á c z Á d á m, i f j. M o l n á r B e r t a l a n és L i c h t e n s t e i n J ó z s e f.²⁾

Ezek sorából ide igtatjuk Lé v a y cikkének egy részét, melyben Rép á s z k y n a k felelve s a megye álláspontját képviselve az önállósítás ellen foglal állást.

A tárgy ugymond Miskolczra nézve rendkívüli fontossággal bír; méltó, hogy minden oldalról higgadtan megvitattassék s meggyőzőleg kimutassanak azon előnyök és hátrányok, melyek az indítvány elfogadása

¹⁾ Jelentés az 1872. évről. Miskolcz 1873. 29–33 lap.

²⁾ Borsod 1873. jan. 16. 23. és 30-ik számaiban.

és érvényre emelése által kilátásba helyezvék. Mert e kérdésben, úgy hiszem, nem lehet döntő az önállóság utáni váagnak pusztá kielégítése s ambíciónk kedvesen eső fokozása: a döntő csak az lehet: vajjon a jelenleginél előnyösebb helyzetbe jut-e Miskolcz az által, ha most szabad királyi várossá fog átalakulni? s vajjon megérették-e a körülmények arra, hogy már most alakuljon azzá?

Hogy Miskolcz az 1848 előtti években megfeszített erővel és költekezéssel küzdött a szabad királyi városok sorába leendő emeltetéseért, annak meg volt igen nyomós indoka azon kiváltságos jogok élvezetében, melyekkel akkor a sz. kir. városok birtak. Azok ugyanis az ország rendei között a negyedik helyet foglalták el; földesuri hatóságtól menten, egyedül a király hatalma alatt állottak, területükön önálló törvényhatóságot gyakoroltak úgy közigazgatás, mint törvénykezés tekintetében; az országgyűlésre külön-külön követeket küldöttek; testületileg nemesi szabadsággal birtak; egyházi patronátust gyakoroltak; a hidiadón és a katonatartás terhén kívül más országos terhet nem viseltek; helyhatósági szabályokat alkothattak.

E kiváltságokat „valamely község akkor is csak úgy nyerhette meg, ha magát előbb az urbéri viszonyból és uri hatóság alól, a mely alatt addig állott, kiváltotta; ha a király és haza iránt érdemeket birt felmutatni és be tudta bizonyítani, hogy a közterhek hordozására képes.”

Most, a mi korunkban, midőn az egyenjogúságot s az állam terheinek közös viselését a törvény biztosította, ama kiváltságok jobbra elenyésztek s azokkal együtt a sz. királyi városok kiválóbb politikai fontossága is véget ért.

Mi maradt tehát meg mai törvényes viszonyaink között egy oly rendezett tanácsu város előnyeül, mely sz. királyi várossá alakul át? Felelet: semmi egyéb, mint teljes megszűnése azon kapocsnak, mely előbb a várost a vármegyéhez csatolta; megszűnése azon felügyeletnek, melyet az 1871. évi XVIII. t.-cz. 26. szakasza a rendezett tanácsu város főbb fontosságú határozatira nézve, a vármegyére bízott.

És valóban azok is, akik jelenleg Miskolcznak szabad királyi várossá emeltetését sürgetik, csupán azt hozzák fel törekvésük támogatására, hogy a megye gyámsága alól akarják felszabadítani a várost s így lehetővé tenni, hogy ez teljes önállóságra jogosittatván, minden intézkedésre nézve a megye mellőzésével közvetlenül a kormányhoz fordulhasson.

Az már a kérdés, vajjon ez a megyei felügyelet és gyámkodás olyan-e, mely Miskolcz szellemi és anyagi haladásának s fejlődésének útját állja? olyan-e, hogy az önállóság édes érzetének megnyerése végett szabadulni kelljen attól még akkor is, ha máskülönben új terhekkel és megrövidüléssel volna összekötve a különállás? R. A. t. barátom cikke maga bevallja, hogy ez a gyámság ez idő szerint nem felette terhes, nem elviselhetetlen; sőt „atyai gondoskodásnak nevezi azt.” Ugyanily értelemben szól arról a főpolgármesteri hivatalos jelentés. S méltán szólnak mind a ketten ily értelemben. Mert mióta az újabb alkotmányos kormányzat áldásait élvezzük, Borsodvármegye mindig szeme fényeül tekintette Miskolczot. Kész szívvel

1848

1871

gyámolitotta amiben lehetett; örömet és kiváló figyelemmel pártolta törekvéseit mind itthon, mind a kormány előtt s fejlődését, virágzását nem csak hogy nem gátolta, hanem legjobb tehetsége szerint előmozdította. S hogy is lehetett volna másként? Hiszen Miskolcz polgárai maguk vettek s vesznek nagy számmal fényes és igen gyakran döntő részt a megyei tanácskozásokban; mint jogosított tagjai a megyei közgyűlésnek, maguk intézték sorsukat a megyei zöld asztalnál is s nem volt példa reá, legalább fontos ügyben én nem tudok, hogy ellenökben a vidéki tagok a város érdekeit valaha leszavazták volna.

Ámde e kötelék mégis csak kötelék, melytől szabadulni kell! Miskolczot a sz. kir. városi rangra mind népessége, mind miveltsége, mind egyéb fontos tekintetek képesítik! így szólnak. Ám jól van! de mielőtt e rang megnyerése végett elindulna, vajjon nem multhatatlanul szükséges-e előbb szabaddá tenni magát a földesúri köteléktől akár megváltás, akár kiegyezés, akár törvény útján?! A két kérdést együtt egyszerre sürgőlni s megoldani majdnem lehetetlen; amazért pedig magában külön és előre küzdeni elpazarolt fáradozás.

Azonban tegyük fel mégis, hogy Miskolcznak sz. kir. várossá alakulása gyorsabban sikerül, mint előre gondoltuk. A megyével való évszázados összeköttetés, mely a haladó idővel elveszté szorító természetét, teljesen fel lesz bontva. Miskolcz a megyével egyrangú, önálló törvényhatósággá alakul, mely a maga területén maga gondoskodik az önkormányzat és az állami közigazgatás minden kellékéről s ügyei intézésében közvetlenül érintkezik a kormánnyal.

A vármegye ekkor tagadhatlanul sokat veszít. Elveszti ama nagyszámu intelligens erő befolyását és közreműködését, melyet a Miskolcz városi polgárok közül bir bizottsági tagjai sorában; elveszti azon lehető quótát, mely a kivetendő háziadóból, központi költségek czímén a várostól kerülne; elveszti azon érdeklődést, mellyel most iránta a város viseltetik. — De veszíteni fog a város is, veszíteni fogja ő is azon természetes rokonszevet, melyet iránta eddig a megye táplált. Benne többé a megye nem a maga alkotó részét fogja tekinteni, melyet áldozatokkal is emelni kötelessége, hanem tekinti rajta kívül eső s tőle egészen külön étellel bíró testületnek, melylyel összeütközésbe is fogják hozhatni, s bizonynyal hozzák is a körülmények. Miskolcznak a megyével, a megyének Miskolczczal ekkor többé semmi köze.

Ezenkívül a kir. városi önállóság a költségek megsaporodásait is vonja maga után. Illúsiónak tartom azon állítást, hogy akkor a költségek nem szaporodnak. A megyei épületek, melyeket a város katonai czélokra jelenleg ingyen használt, a megye rendelkezése alá visszakerülnek; a város területén a határszélekig átfutó útvonalok nagy költséggel járó gondozása egészen a gyámság alól kiszabadult város teendője lesz. S csak e két tárgy is oly tetemes növekedését fogja igényelni a pótdónak, mely méltó figyelmet érdemel.

Pedig ez még nem minden. A teljes önkormányzat még többre is kerül Honores mutant mores. Az új törvényhatóság vágyait, terjeszkedését könnyen fogja nevelni az új rang. Egymásután fognak felderülni a szükségek, a kor, a helyzet követelményei a hivatal személyzet számának, fizetésének csekélyisége, mely a királyi városi ranggal és megszaporodott teendőkkel arányban nem áll. És végre jönni fog — ha eddig ezt a sárba dobott költséget az idő el nem törli — egy kikerülhetetlen főispán a város élére, valamely szomszédmegyei unatkozó mágnes személyében, a ki az államadót 3—4 ezer forint jól megérdemelt fizetésének fölszedésével szaporítja.

Nincs, valóban semmi ok nincs tehát arra, hogy mohó sietséggel most vegyük elő a királyi városság kérdését; hogy jelenlegi új szervezetünk életrevalóságát még ki sem próbálva, ismét egy újabb szervezet után törekedjünk, hogy a számos nagyfontosságú és előbbvaló teendőket egy csillogó külsejű, de lényeges haszonnal nem járó eszme kergetésével zavarjuk, vagy épen hátráltassuk.

Oly változtatás lenne az, melylyel mind a két fél, a megye is, a város is veszít, ilyet pedig ki mondhatna előnyösnek, vagy kívánatosnak? Hiszen számosan vannak Miskolczon értelmes polgárok, a kik a város jelenlegi rangját és szervezetét is sokalják az azzal járó nagy terhek, az 50 perczentes pótdadók miatt s keveselvén az előnyt, a melyet a közigazgatásban a terhekért kapnak, nagy községgé alakulásról beszélnek. Hát még ha majd a királyi városi önállóság sokkal tetemesebb költségeivel fognak boldogítani minden előny nélkül? . . . Nem mondhatni-e, hogy itt is középen van az igazság, t. i. abban, hogy Miskolcz jelenlegi rangját, helyzetét ne háborgassuk s ne nyujtózzunk addig, a meddig a takarónk el nem ér?

Megjön ideje, önmagától megjön, hogy Miskolcz önálló törvényhatósággá emeltessék. Véleményem szerint most még nem jött az meg. Nem könnyítene az új alakulás a város helyzetén; szellemi és anyagi fejlődését nem emelné, jövedelmét egy krajczárral sem növelné, sőt költségeit szaporítaná s a megyei kormányzatra való befolyásból az értelmi erőt szükség és haszon nélkül kirekesztené. Nélkülözhetlen kelléknek látom a szóban forgó cél elérése végett, hogy előbb a siker előzményeit bírja Miskolcz. Ilyenek a tagosítás szerencsés bevégzése, a földesuri kötelékekből való teljes kibontakozás és ama sokszor emlegetett jövedelmi források megnyitása, melyek folytán néhány év alatt ha csak némileg is kiemelkednék a város sok részben elhagyatott helyzetéből. Addig bátran és akadály nélkül haladhat s haladjon is eddigi rangjának és törvényes hatósági körének határain belül, anyagi és szellemi erői kifejtését bizony egy hajszálnyival sem gátolja a szabad királyi városi czim hiánya!

Nagyra becsülöm t. barátom rég ismert buzgalmát és ragaszkodását e város iránt; azonban engedje meg, hogy a mostani ellenkező nézetünk daczára, Miskolczot ne csak ő, hanem én is szeretthessem.

A február 10-iki közgyűlés az ügy előkészítésére egy 51 tagból álló bizottságot küldött ki, melynek jelentése alapján a november 20-iki közgyűlés 90 szavazattal 20 ellenében kimondotta, hogy a mozgalmat azonnal megindítani kívánja s felir a megyéhez, kormányhoz és az országgyűléshez.

1874

Borsod vármegye 1874. február 10-én tartott rendes közgyűlésében vette tárgyalás alá Miskolcz városa kérvényét.

A vármegye a város kérelmét ridegen elutasította és azon határozatot hozta, hogy a kérvényt a m. kir. Belügyministeriumhoz azon indokolt vélemény kíséretében terjeszti fel, hogy a megye közönsége Miskolcz város kérvényét nem pártolhatja.

A nagyérdekű felterjesztés következőleg hangzik:

Miskolcz város képviselőtestülete a város köztörvényhatósággá leendő átalakulása tárgyában az országgyűlés képviselőházához immár benyújtott folyamodványát, okmányával együtt azon kérelemmel terjesztette közgyűlésünk elé, hogy a város ebbeli törekvését a m. kir. kormányhoz minél előbb felküldendő kedvező nyilatkozatával maga e megye közönsége is pártfogolja és elősegélje.

Midőn nevezett székvárosunk folyamodványát a hozzászalt okmányokkal együtt idehajlítva Nagyméltóságodhoz felterjesztjük, sietünk egyszersmind kijelenteni, hogy saját körülményeink és a jelenlegi közviszonyok higgadt megfontolása után, a folyamodványban kitűzött törekvést ajánló vagy pártoló véleményünkkel nem kísérhetjük.

A mult idők egész folyama tanusítja, hogy Borsodmegye közönsége mindég szívesen igyekezett támogatni székvárosát minden olyan törekvésben, melytől annak jóléte, vagy előhaladása függött. Miskolcz gyarapodását önnön gyarapodásának, erősödését saját erősödésnek tartotta a megye. Ámde a jelenleg fenforgó nagy horderejű kérelem az abban elősorolt számos indok mellett sem birhat bennünket arra, hogy támogatása végett Nagyméltóságod előtt szavunkat emeljük.

Annak ugyanis, hogy Miskolcz a jelen viszonyok között emeltessék önálló köztörvényhatósági rangra, nem látjuk előnyeit se magára a városra se a megyére nézve.

Nincs szándékunk ez alkalommal tüzetes vizsgálat tárgyává tenni azt, vajjon Miskolcz város lakosainak olyan általános óhajta, s a város tényleges viszonyainak oly elutasíthatatlan követelménye volt-e a folyamodványban kérelmezett átalakulás, a mely elől kitérni immár nem lehetett? Nem akarjuk közelebről bírálat alá venni azon érveket sem, melyekkel a kérelem támogatattik, hogy t. i. vajjon a célbavett átalakulás nem sujtja-e érezhetőbb

anyagi veszteséggel a várost s valósággal biztosít-e az annak számára világos és elvitázhatatlan hasznot? vajjon a köztörvényhatósági ranggal együtt járó igények kielégítésére meg vannak-e a kellő feltételek és biztosítékok Miskolcz város jelenlegi állapotában? mindezen kérdéseket alaposan megvitatni én megfontolni főleg magának a város közönségének volt a legkövetlenebb érdekében álló feladata.

Hanem igenis a mi kötelességünk, elfogulatlanul gondolkozni a következményekről, melyek megyénket okvetlen sujtani fognák, ha ennek kötelékéből Miskolcz város teljesen külön választatnék. Mi, — meg kell vallanunk — veszteségnek tartanók ezt magunkra nézve, a melyet csak czáfolatatlanul bebizonyított politikai szükségesség, magasabb állami érdek, vagy magának Miskolcznak éppen csak ez által elérhető felvirágzása tehetne elfogadhatóvá, vagy tűrhetővé.

Ez alkalommal azonban se az egyik, se a másik eset nem forog fenn. Miskolcz lehet nagy és virágzó, kifejtheti iparát, kereskedelmét szellemi és anyagi erőit önálló törvényhatósági rang nélkül is s a megyei kötelékben maradás nem lehet a kifejlődésnek lényeges akadálya. Ellenben a megyét az önfentartás érdeke utalja arra, hogy e kapcsolatot Miskolczczal továbbra is fentartani törekedjék. Ennek megszüntetése bénítólag érzékeny hatással lenne a megye közéletére, mind szellemi, mind anyagi tekintetben. Szellemi tekintetben elveszitenők Miskolcz értelmiségének tekintélyes összegét, mely nemcsak önmagában becses előttünk, hanem azért is, mivel az befolyását a központon a megyei önkormányzat intézésében legkönnyebben s legalkalmasabban gyakorolhatja. Anyagi tekintetben elveszitenők tényleg csaknem 30 ezer lélekből álló nagy közönség részvétét a megyei közterhek viselésében; és a mi szintén főfontossággal bír, elveszitenők magát székvárosunkat, melynek érdekei többé nem lennének összeforrvá Borsodmegye külön érdekeivel.

Nem pártolhatjuk e különszakadási törekvést az állami közigazgatás magasabb szempontjából sem. Meggyőződésünk, hogy Magyarország jelen viszonyai között a megyéket mondhatni, a megélhetés ösztönéből, nem győngiteni, hanem erősíteni kell. Gyöngülnénk pedig ha kötelékünkéből az értelmes polgársággal bíró nagyobb városok kiszakaszatnának s a polgári elem befolyása a megyei önkormányzattól különálló czime alatt elvonatnék. Azt hisszük nem jött még el hazánkban ideje annak, hogy az államkormányzat súlypontja a megyékről a községekre helyeztessék. Nem elaprózott igen számos municipiumra van szükség, hanem inkább kevesebb számú, de erősen összetartó nagyobb testületekre, melyek mind az állam kormányzatát könnyebben s alkalmasabban közvetíthessék, a szabadság fejlődését és biztosítását eszközölhessék; mind saját érdekeik előmozdítására annál nagyobb súlylyal vethessék latba erejüket és képességeiket.

Ezen szempont bővebb indoklásától felment bennünket a törvényhatóságok területének szabályozása és új beosztásáról éppen Nagyméltóságod által a képviselőházhoz benyújtott törvényjavaslat, a melynek 32-ik §-ára vonatkozó indoklásában saját nézeteink nyilvánítására ismerünk.

Mély tisztelettel kérjük azért Excellenciát, hogy akkor, midőn Miskolcz város jelen folyamodványa felett az eldöntő lépés előtt Nagyméltóságod magas befolyásának mérlegbe vetésére is alkalom nyílik, Borsodvármegye érdekében a fentebbiekben előadott indokokat figyelembe venni és érvényesíteni méltóztassék.

Ezzel a városnak azon reménye, hogy az alkotmányos időszak meghozza a város polgárainak azon hő óhajításuk teljesítését, hogy Miskolcz törvényhatósági jelleggel felruháztassék, ha füstbe nem ment is, mégis ismét csökkent a vármegyének elutasító döntése folytán. Magára ezen felíratra és a város memorandumára, azonban Miskolcz városa soha a kormánytól választ nem kapott és így ismét évek multak el anélkül, hogy a királyi városság kérdése kedvező megoldásra juthatott volna, habár a vágy, hogy a város kérése meghallgattassék, a város polgárainál egy perczig sem kevesbedet.

Egy remény azonban mégis fennmaradt, t. i. az, hogy a kormány sem igent, sem nemet nem mondott és így gondolható volt, hogy egy akkor sokat emlegetett általános közigazgatási reform esetén, hátha Miskolcz százados óhajítása mégis valósul?

1873 Így fejeződött be az 1873-iki királyi városi mozgalom.

A politikai viszonyok változásai azonban nem sokára oly helyzetet teremtettek, a mely rohamosan dülőre vitte, önálló törvényhatóságunk eddigi legnagyobb akadályát a kincstári terhek-től való örök megváltásuk ügyét.

Mielőtt Miskolcz városa a kincstártól megváltotta az ugynevezett királyi kisebb haszonvételeket, a királyi kincstár birtokában volt Miskolczon, a korcsmáltatási és helypénzszedési jog és ezzel a város összes piaci területe. A kincstár tulajdonában volt továbbá italmérési joggal a 3 rózsa vendéglő (melyet a kincstár időközben regále joggal eladott,) a magyar korona, a zöldfa vendéglő és még 3 kisebb korcsma, továbbá 2 malom, a serház épület, melynek helyén a honvédlaktanya épült; ezenfelül követelt a korona uradalom Miskolcz városán az 1848 előtti időkből az építési célokra átengedett területekért census czimén 13363 frtot,

a már előbb felemlített és 1848 előtt a K. városi és földesuri jogok rendezése ügyében kiküldött Szilassy-féle kormánybiztosság költségeiért 21304 frtot, bizonyos csabai földek utáni hátrálékért 781 pozsonyi mérő rozst, 968 pozsonyi mérő zabot.

Ezen vagyon és követeléssel szemben a diósgyőri dominiumot más kötelezettség a város irányában nem terhelte, mint csupán a miskolczi felső és alsó plébániáknak a dominiumot illető patronatusból eredő kegyuri terhek teljesítése.

A városnak volt joga egy ugynevezett Kántor korcsmához regále joggal, mely azon a helyen volt, ahol a mostani városi bérház épült és mely korcsmában a város egész éven át gyakoroltathatta vagy bérbeadhatta az italmérési jogot. Volt még csupán italmérési joga Miskolczon egy telken a munkácsi püspökségnek a mostani Pannonia-szálló helyén, melyet akkor az abbazialis fundusnak neveztek és korcsmáltatási jogot birt ugyancsak a munkácsi püspökség az akkor még külön falut képező Mindszent községben, az ugynevezett „Kisbáránka“ korcsmában, melynek területén később a mostani Vasuti Üzletvezetőségi palota épült.

Igy állott a földesuri jog a 70-es években. A város akkori pénzvizonyai és akkor még fejletlen hitelviszonyok mellett bár az óhajítás megvolt arra, hogy a földesuri jogokat bármily áldozatok mellett is a város birtokába meg kell szerezni, mégis felette nagy kérdésnek látszott ezen ügynek megoldása. A város vezetői, élükön akkori polgármesterünk Losonczy Farkas Károlylyal sűrűn tanácskoztak azon, mikép lenne a város azon helyzetbe hozható, hogy a megváltást ne csak megkísérelje, de azt eredményre is vezethesse.

E célból a vendéglők kérdését kikapcsolva, kérvényekkel és egyéb módon való utánjárással azon voltak, hogy a városi helypénzt és az italmérési regále jogot, minél jutányosabban az uradalomtól a város maga bérelhesse ki, hogy ez némileg kedvezően hasson, a későbbre remélt megváltásnál a kincstárnak fizetendő váltságösszegre.

Körülbelől a diósgyőri uradalmat is az indította arra, hogy a helypénzszedési és korcsmáltatási jogot ekkor már inkább a városnak adta bérbe, mert eltekintve attól, hogy a bérösszeg befizetésére több a biztosíték a városban, egyttal biztosítani kívánta azt, hogy a királyi kisebb haszonvételből eredő eme jogot, a városi hatóság megfelelőbb védelemben részesítse.

1874 Az 1873-ik év tavaszán óriási pénzügyi bukás érte az országot, mely hitelviszonyainkat teljesen megrendítette. Ekkor történt, hogy az 1874-ik évben a pénzügyminiszteri tárczát átvett Ghyczy Kálmán a képviselőházban, az ország pénzügyi bajainak rendezése czéljából az állami javak és földesuri tartozékainak eladását hozta javaslatba. Erről tudomást szerezvén, ugyanazon évi június hó 8-án tartott városi közgyűlésünkön L i c h t e n s t e i n J ó z s e f azon nagyfontosságú indítványt tevő, miszerint ismerve a pénzügyminiszter urnak az államjavak értékesítése tárgyában kifejtett, a jelen pénzügyi helyzet által is kívánatosná vált nézeteit, eljöttnek látja az időt arra nézve, hogy a maradvány uri jogok lehető megváltása tárgyában, a lépések már most megtéssenek, illetőleg a kir. városság ügyében erre is kinevezett küldöttség tegye az ügyet haladéktalanul tanácskozás tárgyává. A képviselőtestület a tett indítványt, mint egyedülit, mely által városunk java, felvirágzása, függetlensége várható — egyhangulag elfogadta¹⁾ s a munkálatok előkészítésére külön bizottságot küldött ki. A következő évben B i z o n y T a m á s elkészíti megváltási ügyünknek ugy történelmi, mint jogi teljes ismertetését tartalmazó fentebb már említett emlékiratát. Ezt megelőzőleg pedig már 1875-ik évi febr. 25-én sürgős folyamodványt intézett városunk a pénzügyminiszteriumhoz a tárgyalások megindítása czéljából, — mire a miniszterium augusztus 24-én B u d a y S á n d o r miniszteri tanácsost küldte le hozzánk kormánybiztosul. Ezzel a tanácskozások megkezdetvén, a megváltandó uri jogok a következőkben állapítottak meg:

¹⁾ B o r s o d 1874. június 11-iki szám.

1. A korcsmáltatási jog 5% tőkéje	200.361	frt	13 ⁴ / ₁₂	kr.
2. A Korona-vendéglő értékénél az ital- mérési joggal együtt kiszámított 5% tőke	27.500	"	—	"
3. A Zöldfa-vendéglő értéke hasonszámi- tással	21.083	"	26 ⁸ / ₁₂	"
4. A Sérházi épület. Regale joggal	16.629	"	62 ³ / ₁₂	"
5. A felső malomé	16.732	"	50	"
6. Az alsó malomé	22.138	"	90	"
7. A vásárjog utáni tőke	73.326	"	72 ⁸ / ₁₂	"
A vételár összege tehát ...	377.772	frt	13 ¹¹ / ₁₂	kr.

Ezzel egyidejűleg kimondatott, hogy szem előtt tartva nemcsak a közönségnek, de az államnak is érdekeit, minden a békés kiegyenlítés sikeretlensége esetére ismét vonható következtetés kizárásával, a meghatalmazottság kérelme és ajánlata a következő:

1-ször. Mondassék ki, miszerint úgy az uradalomnak és államkincstárnak a város, mint a város ez ellen a multból fennálló minden követeléseinek végkép megszüntetteknek és kiegyenlítettetteknek nyilváníttatnak, ideértve

2-szor a városnak a Buzavásártér helyrehozása tárgyában kiegyenlítésre váró azon jogos és a t. megye által első folyamódásilag már a t. Uradalomra nézve kötelezőleg eldöntött követelése, melyre nézve már kormányrendeletileg kimondatott, hogy ahhoz a t. Uradalomnak is járulni kötelessége, ideértve továbbá a Nagy-Hunyad és Kis-Hunyad-utczákon levő azon terek tulajdonjoga iránti függő kérdést is, melyre nézve már elsőbíróságilag a város kedvező ítéletet bír, ideértve ezeken kívül

3-szor a Buzavásár-téren épült azon butyka kérdését is, mely a város birtokában van, de a melynek földjéhez a tulajdonjogot a t. Uradalom magának követeli. — Végül ezek mellett

4-szer a város azon régi követelésének kárpótlásául, melynek kimutatott értéke az uradalmi követelésekkel szemben oly magasan

áll, mérsékelten állapíttassék meg — 40.000 frt és ez vonattassék le a kiszámított árösszegeből.

E szerint a maradvány lenne --- 337.772 frt 14¹¹/₁₂ kr. mely összeg azonban kerek számban háromszázharminczhétezer frtban állapíttassék meg.

Végül ezen vételár kielégítésére nézve, a hasontermészetű jogok megváltásánál törvényszerűleg is elfogadott azon módzat alkalmaztassék, mely czimen a fentebbiek nyomán 337.000 frtban megállapított tőke 22 évek alatt 8% részletfizetéssel legyen törlesztendő, mely kiszámítás szerint évenként 26.960 frtot teszen.

- 1875 Ezen fenti megállapodásokat a meghatalmazott bizottság beterveztette a városi közgyűlésnek, mely azt 1875. szeptember 1-én tartott ülésében változatlanul szinte elfogadván, azokat a pénzügyminiszter Urhoz felterjesztette azon kérelemmel, hogy ezen megváltási módot az állam részéről a pénzügyminiszter ur is elfogadni sziveskedjék. Széll Kálmán pénzügyminiszter a város és Buday Sándor kormánybiztos közötti megállapodásokat a maga részéről hasonlóan elfogadván, az 1876. októberben beterveztett 1877. évi állami költségvetés bevételi rovatában az országgyűlésnek a miskolci földesuri jogok eladását javaslatba hozta és így azoknak Miskolcz városa számára történő eladását az 1877. országos költségvetés megfelelő tételének elfogadása által a képviselőház is helybenhagyta. És ezzel a miskolci földesuri jogok megváltása az aránylag rövid ideig tartó egyezkedési tárgyalások után ténnyé vált és a város elérte azt, amit előbb századok óta kivívni nem tudott. A megváltott értékekben foglaltattak:

1-ször két malom 16.732 frt és 22.138 frt értékben, mely objektumokat később a város értékesítette, illetve eladta.

2-szor a Serház épület vétetett meg, melynek évi jövedelme volt a részletes becslés szerint 977 frt, melyből leszámítván ¹/₆ évi költséget 166 frt, maradt tiszta jövedelem 831 frt, ennek 5%-os tőkeértéke 16.629 frtot tett ki. Ennek helyén van ma a honvédlaktanya, mely 65.000 frt, további városi beépítés mellett, jelenleg

az 1908. évi költségvetés szerint — azon indirekt hasznon kívül, hogy itt honvédség is van elhelyezve — a városnak 8320 K évi bért hoz be.

3., a Zöldfa-vendéglő bérletösszege a megváltás előtt volt évi 1265 frt, le $\frac{1}{6}$, marad 1054 frt, ennek 5% tőke értékére felvétellett 21.083 frt. Ezen épület ma kedvezményes ár mellett a cs. és k. 7-ik lóavatató bizottságnak évi 3000 koronáért van bérbeadva.

4-szer a Korona-vendéglő bére volt a megváltás előtt évi 1650 frt, le $\frac{1}{6}$, = 275 frt, évi tiszta bér 1375 frt. Ennek 5%-ra tőkésített értéke 27.500 frtba volt felvéve. A város ezen épület átalakítására befektetett 300.000 K összeget és ma a Korona-vendéglő évi bérösszege az 1908. évi költségvetés szerint 33.688 korona.

Megjegyzem, hogy a 2., 3. és 4. tétel alatti fekvőségek a megváltás előtt a korcsmáltatási joggal együtt voltak, ez idő szerint pedig ezen jog nélkül vannak kibérelve.

5-ször a vásárjog bérlete volt a megváltás előtt évi mintegy 4400 frt, le $\frac{1}{6}$ kezelés 733 frt, maradt évi bér 3666 frt 33 kr., ennek 5%-os tőke értéke 73.326 frt volt. Ez a jog, melynek helypénz tariffáit a birtokbavétel után a város azonnal felemelte, az 1908. évi költségvetés szerint ma 50.305 K évi bért jövedelmez a városnak.

6-szor. A korcsmáltatási jog megváltás előtti évi bére volt 12021 frt, le ebből $\frac{1}{6}$ kezelésre 2003 frt, marad évi jövedelem 10.018 forint, melynek 5% tőkéje 200.361 frt. Ezen jogot a későbbi 1888. XXXVI. t.-cz. alapján az állam visszaváltván, a város kárpótlásul ezen korcsmáltatási jogért $4\frac{1}{2}\%$ -ot jövedelmező 1,047.917 frt. 40 kr. italmérési kötvényt kapott, melynek $4\frac{1}{2}\%$ jövedelme 47.156 frt vagyis 84.312 K. Ezen 1,047.917 frt 40 kr. kártérítési összegből 1890-ben az italmérési jog állami megváltásakor visszatartatott a még fizetetlen hátralék, azért a város tulajdonában ma csupán --- --- --- --- --- 1,657.900 K — f Regále kötvény van, mely évi $4\frac{1}{2}\%$ -el --- --- 74.605 K 50 f

kamatot hoz, melyen felül még kap a város a kincstártól — bár ugyan egy újabb országos törvény kedvezménye folytán ez idő szerint évi --- --- --- --- --- 11.454 K — f részesedést az állami italmérési adó tiszta jövedelméből.

A regále, illetve korcsmáltatási jövedelem és annak az állam általi visszaváltási összege azonban még sokkal tetemesebb lehetett volna, ha a város korábban, mint tette, a város egész területén lévő korcsmáltatást a többi miskolci korcsmáltatási jog tulajdonosaival összesített bérletbe kezelte volna. Ugyanis az 1888: XXXVI. t.-cz. azt mondja, hogy az italmérési jövedék megváltásának megállapításánál az 1882—86 évi ciklus jövedelme vétessék alapul, melyből 10% kezelési költség levonván, a felmaradó összeg 20-szorosa képezte a megváltási összeget. Miskolczon a nevezett t. cz. életbelépte előtt korcsmáltatási jogot birt még, mint már említők a 3 rózsa vendéglő, mely a megváltás előtt Pilita Miklós és dr. Szabó Gyula által a regále joggal megvétellett és a munkácsi püspökség. A 3 rózsa vendéglő két tulajdonos kezébe jutván, az két telekkönyvi testet képezett és így más kikötés vagy fenntartás hiányában, két helyen volt itt az italmérési jog gyakorolható. Ezt azonban a város megtámadta, mondván, hogy ha bár két telekkönyvi test lett a 3 rózsa telke, ott csak egy jog lehet. — Ez a perlekedés lehetetlenné tette, hogy a város összes regálebérlete kellő időben összesíttessék, a mit hiába akart a közgyűlés egy nagy része keresztül vinni, az hosszú ideig lehetetlen volt.

Ezen állapot így egy módnélküli versenyt okozott, különösen a pálinkamérés terén, emiatt a regále igazi értéke kihasználható nem volt. Így a megváltásra törvényileg megszabott 1882—86-ik évi jövedelmi alap első két évében a regále jövedelem sem érte el azt a fokot, mely kapható lett volna. Csak az 1884-ik évtől kezdve látták be a különböző tulajdonosok és a város, hogy mégis helyesebb lesz a város területén összesíteni az egész korcsmáltatási bérletet és így egy bizonyos monopolum mellett

különösen a pálinka árának némi emelésével az összbecsület növelni. Kiszámítás szerint akkor minden egy krajczár líterenkénti pálinka áremelés évi 4—5000 frt több bért tett ki, így azután 1884-től kezdve 3 éven át, mindjárt 15—16000 frttal volt 1884 nagyobb a város korcsmajogának évi jövedelme. De a megváltási tárgyalásnál csak az utolsó 3 év javította a jövedelmi alapot, míg az első 1882—1883-ik két év sokkal kisebb jövedelme rontotta a város 5 évi regále bérjövödelmének átlagát. A korcsmajog megváltásának felebhezési bizottságában kitűnt, hogy mily sérelem esik a városon azáltal, hogy csak az utolsó 3 jó esztendőben lehetett a nagyobb jövedelmet alapul venni, de azon nem segíthettünk, mert míg 1884—1886-ban a városi bérlet maga évi mintegy 64.000 frtot tett ki; addig az összesítés előtti 1882—1883 évi nagy pálinkaverseny által leszállított bérjövödelem folytán, az 1882—1886 évi átlag összege csak évi 58.217 frt 63 krt mutat ki, mely a 10% fentartási költség levonásával képezte az 1.047.917 frt 40 kr kártérítés alapját. Még ebből is 19.670 frt 61 kr bírságot kellett volna kevesebb adófizetés folytán levonni, de azt a felebhezési bizottság a város előadása folytán indokoltan nem látta. De ha a különböző regále tulajdonosok egymásközt nem pörösködnek, úgy az összesített kezelés és ezzel a sokkal nagyobb jövedelem már 1882—1883-ban is figyelembe 1882 jött volna és ekkor az egymillió forinton felüli kártérítési összeg — az 5 évi kedvezőbb jövedelem átlag folytán — legalább is egy 250—300.000 frttal a város javára emelkedett volna. Ugyanekkor a 3 rózsa jussán a Szabó Gyula-féle jog 55.500 frttal, a Pilla-féle 45.430 frttal váltatott meg felebhezés útján az állam részéről, az egy kuriális telken levő két korcsmajog ellen folytatott pert pedig városunk a kir. Kurián elvesztette.

Városunk megváltása ügyében enyészhetetlen érdemei vannak Horváth Lajosnak, akkori országgyűlési képviselőnek és Losonczy Farkas Károly polgármesterünknek, mit az 1877. évi április 9-iki közgyűlés jegyzőkönyvileg is elismert.

Ugyanez év nyarán polgármesterünk s két országgyűlési képviselőnk Horváth Lajos és Lichtenstein József vezetése alatt nagy küldöttség utazott fel a fővárosba, mely Széll Kálmán pénzügyminiszternek a város köszönetét tolmácsolta s Buday Sándor kormánybiztosnak a város polgársága részéről hálája kifejezéseül ezüst emlékszerleget nyújtott át.

1876 És ekkor elérkezett volna tehát ideje annak, hogy városunknak az önálló törvényhatósági jog megszereztessek. Azonban a sors ismét másként akarta. Pedig tehette volna ezt annnyival is inkább a város, mert ekkor a közönség egy másik fontos dolga is befejezést nyert, amennyiben 1876-ban végeztetett be Miskolcz városának tagosítási ügye is. A város tisztikarának megválasztása 1878 minden 6 évben történt és az új tisztujítás az 1878-ik év első felére esett, mely alkalommal a politikai élet akkori nagy hulláma következtében Lossonczy Farkas Károly a polgármesteri választásnál váratlanul kisebbségben maradt és később a mezőcsáti kerület országgyűlési képviselője lett. Megválasztatott polgármesternek az új czíklusra szavazattöbbséggel az ifjú erőtől duzzadó és a közügyek intézése körül nagy ambícióval és fáradhatatlan munkakedvvel bíró Soltész Nagy Kálmán, ki akkor Borsodvármegyének árvaszéki ülnöke volt.

Az új polgármester éppen olyan lelkes híve volt a kir. városság ügyének és nagy tervei voltak a város fejlődésének érdekében. Ő bizonyosan mielőbb folytatta volna a kir. városi törekvést, ha az elemek meg nem gátolják ebben. Alig hogy Soltész Nagy Kálmán hivatalát átvette, reá egy pár hónapra érte Miskolczot az 1878. augusztus 30/31-iki éjjelen az árvizkatastropha.

Több mint egy évtized telt el az árviz rombolásának helyreállításában és pótlásában, csak ezután gondolhattunk újra önállósításunkra.

1890 Így történt, hogy 1890. decz. 18 án 181 városi képviselő-testületi tag indítványt adott be a városi közgyűléshez Miskolcz rendezett tanácsu városnak törvényhatósággá leendő átalakítása

tárgyában. Az indítvány egy élénk, tűzetes leírásban rekapitulálja a kir. városság tekintetében régebben tett lépéseket s végül a következőket mondja:

Nagy az erkölcsi értéke annak, hogy valamely város önálló törvényhatóság legyen.

Kicsinyes és gyámsághoz hasonló állapot az, melyben a r. t. városok vannak, nincsen szavuk, nincsen befolyásuk.

Nincsen szavunk, mert akár sir, akár örvend a haza, érzelmeinknek hangot nem adhatunk; nem nyilváníthatjuk nézeteinket az országos közügyekben. Ez is csak a törvényhatóságok joga.

Nincs befolyásunk. A kormánnyal közvetlen nem s csak a törvényhatóság közvetítésével érintkezhetünk. Óhajításaink, szükségleteink csak a megye kedvező véleményezése mellett találhatnak meghallgatást.

Mennyire más jelentősége van a törvényhatósági városoknak!

Polgárai büszkék a címre, büszkék a jogra, mellyel birnak, a függetlenségre, melynek más korlátja, mint saját maguk bölcsesége, alig van. Érzik, tudják, hogy a hazáért és önmagukért vannak, hogy a küzdelemnek, melyet vívnak, nem névtelen harcosai.

E tulajdonságokkal birni nekünk is vágyunk és az után törekszünk.

Az új szellem, mely városokban honos, az új eszmék, melyek a városokat virágzóvá, a nemzet legjelentékenyebb alkat-elemévé tették, küzdenek nálunk is s mindinkább kifejlesztik bennünk azon tudatot, hogy a nagykorúságra megjött az idő, hogy gyámi őrködésre nincsen már szükségünk.

Ezen elvont fogalmaktól eltekintve, indokolja indítványunkat, hogy mint a múltban, úgy jövőre is a város képviselőtestülete bölcsen és helyesen fogja intézni ügyeit és nem fogja szükségét látni annak, hogy saját dolgai és bajai intézésébe a megye mint felettes hatóság avatkozzék. Miskolcz város polgárai saját ügyük elintézését két és három fórumon, saját maguk által választott tisztikar és bizalmi férfiaktól várják és kapják meg s ne legyenek

kénytelenek azon felettes hatósághoz fordulni, mely közvetlenül nem ismerheti és nem tudhatja ügyeit, bajait.

Miskolcznak a megyétől elkülönített vágyai, igényei vannak. Itt az ipar és kereskedelem érdekeinek kielégítése, az együtt érzés, az együtt cselekvés szüksége van meg.

Ha ezek követelőleg nem lépnének fel, ha az idő cselekvésre, szabadságra nem intene, megmaradnánk azon anya kebelében, mely századokon keresztül és pedig sokszor nehéz körülmények között teljes jóakarattal volt.

Az idő kerekét nem állithatjuk meg, a haladó szellem fogja diadalát ünnepelni az nap, midőn Miskolcz városa törvényhatóság lesz.

És annak kell lennie azért is, mert a pillanat azzá való átalakítására most kedvező. Általános a vélemény, hogy Magyarország fejlődése, virágzása a városokban van lerakva. Hogy szabadabbá, öntudatosabbá kell a városokat tenni, fel kell szabadítani minden nyomástól, korlátozástól; nem kell a szükségesnél több és csak az alkotmányos kormány által gyakorolható ellenőrizettől függnie és hogy el kell hárítani minden akadályt, mely az arra minősített községeket gátolná a törvényhatósági átalakulásban.

Törekvésünknek nem fogja útját állani Miskolcz város felvilágosodott közönsége. Nem még akkor sem, ha tekintetbe vétetik azon körülmény, hogy a város képviselő testületi tagjainak száma alá fogna szállani. Melyről és hogy az mily mértékben fog történni és hogy ugyancsak a képviselők száma nem fog-e a r. t. városoknál leszállíttatni, viszont a törvényhatósági városoknál felemeltetni, tekintve a városok és községek küszöbön való törvényhozási rendezését, biztosit nem mondhatunk.

Azonban mint eddig, ugy jövőre is, a város minden értelmes lakója számíthat arra, hogy ha ma nem, akkor holnap olyan képviselő testületnek lesz a tagja, melynek tanácskozási termében közérdekű, sőt országos ügyekhez is szabadon szólhat.

Ez indítvány ismét nagy forrongást idézett elő a kedélyekben,

a megyei autonomia védői ezuttal is ellenezték a város kívánságát, a kir. városság barátai is elővették régi és új fegyvereiket és így sűrű volt a vitatkozás az újra felmerült s városunkat oly mélyen érintő ügyben.

Helyi lapjaink állandó vitává tették a kérdést, egyik pro, — másik contra érvelt. A fővárosi lapokban a Pesti Naplóban, a Nemzetben nagy cikkek jelentek meg a város óhajta mellett, különösen melegen tárgyalta az ügyet akkori képviselőnk V a d n a y K á r o l y, továbbá K o z m a A n d o r.

A kérelem a vármegye útján terjesztetett a kormányhoz, de a vármegyénél különösen M e l c z e r G y u l a alispán személyében újból heves ellenzésre talált. Az 1891. február 9-iki vármegyei közgyűlés nem pártolta a kérelmet, hanem ezt a L é v a y J ó z s e f által szerkesztett következő felterjesztéssel küldte fel a kormányhoz:

1891

„Miskolcz rendezett tanácsu város képviselő testülete mult évi decz. hó 29-én tartott rendkívüli közgyűlésében elhatározta s egyhangulag kimondta, hogy ezen rendezett tanácsu város törvényhatósági joggal felruházott várossá kíván átalakulni és hogy ezen határozatának érvényre juttatása végett vármegyénk útján indokolt és fölszerelt jelentéssel járul Nagyméltóságodhoz.

Midőn e jelentést kötelelességszerűleg fölterjesztjük, mély tisztelettel kijelentjük, hogy mi Miskolcz rendezett tanácsu város kérelmét nem pártoljuk s kérnünk kell excellentiádat, hogy annak érvényre juttatását a maga részéről szintén ellenezni és így vármegyénket egy eléggé nem indokolt s életképességünket is kockáztató érzékeny megcsonkítástól megóvni méltóztassék.

Bennünket ugyanis nem győztek meg a város fölterjesztésében elősorolt indokok és adatok arról, hogy Miskolcz városának önálló törvényhatósággá való alakítása akár a városra, akár a megyére nézve ez idő szerint célszerű, előnyös, vagy szükséges volna. A törvény által korlátolt azon függés vagy összeköttetés, a melyben székvárosunk, mint rendezett tanácsu város a megyé-

vel jelenleg van, egyáltalán semminemű akadályra nem szolgált és nem szolgál e város anyagi és szellemi előhaladásának. Hiszen épen ezen helyzetben vivta fel magát Miskolcz az előhaladottság azon színvonalára, a melyen jelenleg áll; éppen ezen helyzetben szerezte meg a szellemi és anyagi boldogulás azon föltételeit, melyekre támaszkodva, most a megye kebelétől elszakadni kívánkozik. Az a függés, melyet fölterjesztése szerint a megyével szemben magára nézve nyügözőnek vél, csak formát cserélne a kormánytól való közvetlen függésben s a rendezett tanácsu városi szerény helyzet bizonyára nem foglalhatná el az önálló törvényhatóság rangját a nélkül, hogy a mostaniaknál súlyosabb terheket ne rójjanak rá az új helyzet követelményei.

De hisz a városra sem birna különösebb előnnyel ezen különszakadás: tetemes hátránnyal járna ez a megyére nézve. Nemcsak egy tekintélyes terület, nemcsak egy nagyszámu lakosság, ugyszólván a megye szive szakíttatnék ki Borsodvármegye testéből: de ami fő, elvonatnék tőle azon nem csekély értelmi erők összesége, a melyeknél ügyeinek intézésében a vármegye mindig készséges és biztos támogatást talált; elidegenednék tőle azon minden tekintetben jelentékeny polgárság rokonszenve és meleg érdeklődése, a melylyel a közjó és a nemzeti fejlődés előmozdítása körül, évszázadok óta együtt fáradozott Borsodvármegye. És ezen fölötte érzékeny veszteségért még csak abban sem kereshetnénk vigasztalást, hogy meg lehetnénk győződve arról, miszerint szabad szárnyára bocsátott székvárosunk, az ugynevezett önállás által magának valóban biztosabb és boldogabb helyzetet teremtett.

Mikép szándékozik a kormány és a törvényhozás a közigazgatás célbavett új szervezését foganatosítani, annak részleteit a mai napig nem ismerjük biztosan. Ha életerős megyéket akar, lehetetlen, hogy elvonja azoktól azon elemeket, melyek az életerőnek legdusabb s legbiztosabb forrásai. Ha súlyt helyez is a városok fejlődésére s a polgári elem erősítésére és minél gondosabban el akarja háritani a fejlődésök akadályait, azt hisszük

mégis, hogy meg kell találnia azt a középutat, a melyen a teljes önállóság minden föltételével még nem bíró városok szabad mozoghatása a vármegyék complexumában biztosíttassék.

Ez idő szerint Borsódvármegyének kettős kötelessége, hogy székvárosa czélba vett törekvéséhez megegyezésével ne járuljon. Parancsolja ezt önfentartásának ösztöne és parancsolja Miskolcz város polgárainak érdekei feletti kötelességszerű, jóindulatu ellenőrzés. Azt a rokonszenvet és jóindulatot, a melyet az idők folyama csak erősített és gyarapított, e megye közönsége jövőre is táplálni fogja kebeléhez forrott székvárosa iránt s ennek felvirágzásában saját boldogulását szemlélendi. Épen ezért nem akarhatja, hogy a székváros ezen alkalommal tőle végkép megváljék — s épen ezért annak a nmélt. belügyminiszteriumhoz intézett kérvényét pártolással föl sem is terjesztheti; sőt kérnie kell a fennebb elmondott indokok alapján Nagyméltóságodat, hogy Miskolcz rendezett tanácsu városnak önálló törvényhatósággá alakulása iránti kéreimét támogatni és teljesíteni ne méltóztassék.”

A kormány a város ezen feliratára ismét nem nyilatkozott. Városunk polgármestere, Soltész Nagy Kálmán azonban sokat töprenkedett azon, mikép indítsa meg ezt a dolgot ujra, a város lakossága is várta az alkalmat, hogy régi vágyának teljesedését ismét felelevenítse.

1897-ben városunk polgármestere időszerűnek tartotta, hogy 1897 az ügynek kedvező elintézése végett illetékes helyen lépések tétessenek s ezért országgyűlési képviselőink útján ezen ügyben kihallgatást kívánt szerezni báró Bá n f f y D e z s ő miniszterelnöknél, aki a polgármestert november hó 5-én fogadta.

A polgármesterhez csatlakoztak: L á n c z y L e ó orsz. képviselő, továbbá L i c h t e n s t e i n J ó z s e f, dr. Szabó Gyula kir. tanácsos és G ö r g e y L á s z l ó üzletvezető. A kihallgatáson a polgármester előadta, hogy a megjelentek azért jöttek, hogy arra kérjék a miniszterelnök urat, miszerint Miskolcz városának királyi várossá emelésének érdekében venne betekintést a

miniszterelnök ur azon kérvényben, a mely a város részéről a Belügyminisztériumhoz felterjesztetett s ott elintézésre vár — és kegyeskednék egy törvényjavaslatnak benyújtásával a magyar képviselőházban Miskolcz városának törvényhatósági joggal való felruházását elhatároztatni.

Bánffy Dezső miniszterelnök megjegyezte, hogy részéről nagyon méltányolja azon óhajtást, melyet Miskolcz város részéről a polgármester előterjesztett. Meg van arról győződve, hogy Miskolcz város viszonyai — amint ő tudja — olyanok, melyek e várost teljes mértékben kvalifikálják arra, hogy Miskolcz városa s mai rendezett tanácsu városi jellegét törvényhatósági joggal bíró komunitássá változtassa át. A kormány maga is súlyt fektet arra, hogy azon városok, melyek hivatván arra, hogy a kulturát, a közéletet szabadabb mozgás által előmozdítsák és a városi élet fejlődését előbbre vigyék, önálló törvényhatósági joggal felruháztassanak. A kormány nemcsak hivatásának, de kötelességének ismeri országos érdekből is a városok fejlődését előmozdítani, mindamellett azonban, ha bár mint említé, Miskolcz városát arra teljesen kvalifikáltnak tartja, ma a közigazgatási reform jelen stádiumában még sem szakíthat ki egy várost magába, hogy külön annak törvényhatósági jellegre való emelését novelláris uton kérje a képviselőháztól. A miniszterelnök előadása szerint küszöbén vagyunk a közigazgatási reform törvényhozási elintézésének, az erre vonatkozó összes javaslatok úgy a megyék, mint városokra és községekre vonatkozólag nagyon előrehaladt munkálatban vannak, részben már el is készültek s a kormánynak az a reménysége, hogy a képviselőháznak módjában lesz ezeket a javaslatokat, ha nem is az 1898-ik évben, de az 1899-ik év elején maguk egészében tárgyalni és törvényre emelni. Ezekben a törvényjavaslatokban különös gond lesz fordítva azon városok közigazgatási berendezésére, melyek törvényhatósági joggal felruházandók lesznek vagy maradnak és Miskolcz városát olyan fejlődő és a szükséges tényezőkkel bíró városnak tartja, a

melyek bizonyosan érdemessé teszik a várost arra, hogy a törvényhatósági joggal bíró városok közé soroltassék.

A város tehát új utat választott, nem a vármegyét kérte többé, hogy a város óhajtását pártolva terjessze fel a miniszterhez, hanem egyenest a kormányhoz fordult, — melynek közvetlen hatósága alá kívánt jutni — és ott kérte a vármegye által nem pártolt önállósításnak támogatását.

Városunkban ez időben két fontos körülmény adta elő magát. Ugyanis Soltész Nagy Kálmán polgármesterünk országgyűlési képviselővé választatott és lemondott polgármesteri állásáról. Azonban programbeszédjében kijelentette, hogy egyik főtörekvése lesz a város régi óhajtását, a királyi városi törekvést minden tőle kitelhető módon, képviselői állásában is, előmozdítani. — S o l t é s z N a g y K á l m á n helyébe polgármesteré megválasztatott Dr. S z e n t p á l i I s t v á n, ki beköszöntőjében szinte kijelentette, hogy állásából kifolyólag egyik törekvése lesz a királyi városi ügy lehető fejlesztése. Két ilyen tevékeny és városát őszintén szerető, szereplő állásban lévő egyénnek, tehát csak várni kellett a kedvező alkalmat, hogy mellőzve a vármegyei utat, ismét keresse a hatalom fókuszát, a kormány fejét és annál igyekezzék kijárni a város igazait. Ilyennek tartották azt az aerát, mely g r ó f T i s z a I s t v á n miniszterelnökségének idejére esik — mondja L i c h t e n s t e i n J ó z s e f e kérdésről írott füzetében. Küldöttségileg mentek tehát 1904 július 6-án Dr. Szentpáli István polgármester

1904

vezetésével a kormányelnökhöz, mely alkalommal polgármesterünk a többek között a következőket mondotta :

Miskolcz város küldöttsége egy nagy és igazságos kérés teljesítése végett járul Nagyméltóságod elé. Azon törekvés megvalósítását kérjük ugyanis, hogy Miskolcz város emeltessék ki a községek sorából s ha csak lehet, még a jelen ülésszak alatt önálló törvényhatóságnak mondassék ki.

Miskolcznak százados törekvése az, hogy önálló törvényhatósággá legyen s ez az utóbbi időben folytonosan megújul és

1903

mind erősebben nyilvánul. 1867. év óta alig volt kormány, mely előtt ez ne nyilvánítottatott volna. Többször azt mondták, hogy várjunk a városok általános rendezéséig, mely küszöbön áll, ez azonban meg nem történt és a mi kérésünk is elhalasztódott a városnak mérhetetlen kárára. Legutóbb Széll Kálmán miniszterelnök határozott ígéretet tett, hogy az 1903. évi költségvetés alkalmával egy törvényjavaslatot nyújt be, amelyben Miskolczt önálló törvényhatósággá tételi. Ebben azonban a zavaros politikai viszonyok megakadályozták. Így haladt ennek a kérdésnek megoldása évről-évre. Pedig dicsekedés nélkül mondhatjuk, hogy Miskolcz régen megérett az önállóságra. Népeisége, amely a legutóbbi időkben 34%-kal növekedett, Magyarország összes városai sorában a 9-ik helyre teszi, vagyonosodását, intelligenciáját, kereskedelmét és forgalmát, tiszta magyarságát és kultúráját tekintve pedig a legelsők közt van helye.

Ilyen körülmények között igazán visszás állapot, hogy még mindig a községek sorában vagyunk. Nagyméltóságod előtt, mint aki a közgazdasági kérdésekkel behatóan foglalkozott, nem kell azt fejtegetnünk, hogy egy ország haladása a városok fejlődésétől függ, mert hisz ezek kell, hogy képezzék az ipari termelésre nézve a góczpontokat s a vidék termelésének fogyasztására és erősödésére fogyasztási központokat. Németország haladását és nagyságát tulnyomólag városainak sokaságában és bámulatos fejlődésében leli s nálunk is minden törekvés, amely a városok haladását mozditja elő, egyuttal az ország fejlődésének is emeltyűje.

Bizalommal kérjük azért Nagyméltóságodat, teljesítse kérésünket. Ránk nézve most ez a kérdés életbevágóan fontos. A vízvezeték és csatornázás megvalósítása előtt állunk s ezen nagy munkálatokat akkor tudjuk megvalósítani, ha mint önálló törvényhatóság, visszakapjuk azt az 55.000 koronát, amelyet most utadó czímen Borsodvármegyének fizetünk. A vármegye ezzel szemben semmit sem veszít, mert ha az egyes vasuti állomásokon

leadott áruk után vámot szed, a biztos statisztikai adatok szerint 70.000 korona tiszta jövedelemre tesz szert.

Kérvényünk évek óta itt fekszik ad akta a Belügyminis-teriumban, a vármegye elutasító javaslatával. Borsodvármegye kérésünket pártolni sohasem fogja, de viszont, mint az ország egyik leggazdagabb és legintelligensebb vármegyéje, elegendő egymagában is arra, hogy Miskolcz elszakadása semmiben se hátráltassa.

Mindezen indokoknál fogva, 45.000 lakos nevében kérjük Nagyméltóságodat, hogy kérésünket teljesítve, ne várjon a városok általános rendezéséig, hanem most egy törvényjavaslattal, úgy mint az Baja és Hódmezővásárhelylyel 1874-ben történt, Miskolcz városát is önálló törvényhatósággá emelni méltóztassék.

A polgármester ezen beszédére gróf Tisza István megígérte, hogy a kérdést tanulmányozni fogja.¹⁾

És hogy ügyünkkel tényleg jóakarattal foglalkozott, kitűnik abból, hogy még ugyanazon évben 113.892/B. M. szám alatt utasította Borsodvármegye főispánját, hogy a tárgyalásokat a város és vármegye között sürgősen indíttassa meg s hasson oda, hogy a mennyiben az a vármegye anyagi és erkölcsi vesztesége nélkül lehetséges, Miskolcz város jogos törekvései megvalósuljanak.

Azonban a politikai életben utóbb a nemzeti követelések körül oly erős ellenáramlat támadt Tisza István gróf kormánya ellen, hogy az 1905. január 26-iki országos képviselőválasztás elsöpörte Gróf Tisza István kormányát és az azt támogató szabad-
elvű párti képviselőházi többséget és a mit Tisza gróftól, ki az 1905-iki választásnál Miskolcz városa képviselő jelöltje is volt, Miskolcz városát illetőleg vártunk és reméltünk, az nem teljesülhetett.

1905

¹⁾ Borsodmegyei Lapok 1891 jan. 1. és febr. 8. 1897 nov. 9. 1900 május 11. és 15-iki, valamint 1904. évi július 12-iki számai és a Miskolczi Napló 1904 július 8-iki száma.

Ismét ott volt tehát Miskolcz városa, hogy önálló törvényhatóságra juthatása a bizonytalan jövő esélyeinek lett kitéve.

Ezután következett a B á r ó F e j é r v á r y G é z a kormány uralma, mely a parlamenti többség támogatása nélkül vette át az ország kormányzatát. Ez az idő nem volt alkalmas a kir. városság kérdésének felemlítéséhez, mert hiszen még ha lépések történtek volna is ez irányban, a törvényhozás szünetelése miatt, a kir. városság országgyűlésileg nem lett volna helybenhagyható.

„De Miskolcz városa kívánságának igaz jogát, Miskolcz jó csillagzata nem hagyta el és jött egy hatalmas új idő, a mikor a régi kívánság ismét megújíthatott“ írja ismét Lichtenstein J ó z s e f.

1906

Ugyanis az 1906-iki képviselőválasztás után a koalíció elnevezés alatti országgyűlési többség, az előbbi nagy politikai harcban homloktérbe helyezett nemzeti követelményeit egy átmeneti időre programjából kikapcsolta és pártjából megalakult az új koalíciós kormány, mely megalkotta a mostani parlamentáris minisztériumot és ezzel ismét kezdetét vette a normális parlamenti kormányzás Magyarországon.

Ezen új országgyűlés képviselőházának pénzügyi bizottságában az 1906. év nyarán tartott egyik ülésben városunk országgyűlési képviselője, Bizony Ákos, a belügyi költségvetés tárgyalásánál meginterpellálta G r ó f A n d r á s s y G y u l a belügyminisztert, hogy mikép áll Miskolcz városának kir. városi kérvénye, mely a belügyminisztériumban még mindeddig nem intéztetett el?

A belügyminiszter ur erre kijelentette, hogy ő még nem tanulmányozta a város felfolyamodását, de amint a dolgok során ez a kérdés elébe kerül, ő a legjobb akaratral fog a viszonyok mérlegelésével ebben az ügyben dönteni. — Erre az elnöklő Sz é l l K á l m á n kijelentette, hogy ez a dolog már az ő miniszterelnöksége alatt szóba került és ő úgy tudja, hogy minden körülmény igazolja, hogy a város kérelme jogosult, de a politikai helyzet nem engedte meg, hogy ő erre nézve érdemileg véglegesen

intézkedhessék, mire a belügyminiszter kijelentette, hogy ha a dolog így van, ő magának rövidesen előterjeszteti a város kérényét.

Erről értesülvén városunk intéző körei, ez év november 24-én küldöttséget menesztettek a belügyminiszterhez.

A küldöttséget vezették K u b i k B é l a, Borsodvármegye főispánja és B i z o n y Á k o s, országgyűlési képviselő. Szentpáli István polgármester beszédére gróf Andrassy Gyula belügyminiszter hasonló biztató és megnyugtató értelemben válaszolt, mint a pénzügyi bizottságban.

Kétségtelen, hogy a jelenlegi kedvező válaszhoz jelentékenyen hozzájárult az a körülmény is, hogy a küldöttséget maga Borsodvármegye főispánja vezette, aki a miniszter előtt a vármegye által eddig követett rideg, elutasító móddal ellentétben, kijelentette, hogy Borsodvármegye a jelenben teljesen jogosnak látja Miskolcz városnak ezen törekvését, azt elismeri s az ellen akadályokat nem gördít.

És gróf Andrassy csakugyan hamarosan beváltotta ígérését, amennyiben Miskolcz rendezett tanácsu városnak, önálló törvényhatósági joggal leendő felruházása iránt 1907 november 15-én benyújtotta a képviselőházhoz törvényjavaslatát. A melynek indokolásából ide igtatjuk a következőket:

1907

Az 1876. évi XX. t.-cz. törvényhatósági joggal felruházott városaink létszámát lényegesen leszállította. 1876 előtt Budapest székesfővároson és Fiume város és kerületén kívül 71 városunk birt önálló törvényhatósági joggal, melyek közül a most idézett törvénycikk 47 törvényhatóságot szüntett meg.

Azóta egyetlen újabb városi törvényhatóság sem keletkezett s a törvényhatóságok jogkörét legutóbb szabályozó 1886. XXI. t.-cz. is minden újabb törvényhatósági jog adományozása nélkül, csupán constatálta, hogy mely törvényhatóságaink léteznek s ezeket, mint törvényhatóságokat, — a törvényjavaslat indokolása szerint — az időközben végbement változásokból származható félreértések megelőzése céljából együttesen újólag is törvénybe iktatta.

Oly sok városi törvényhatóságnak az 1876. évi XX. t. cikkben történt visszafejlesztésével a törvényhatóság azt a czélt kívánta elérni, h gy összes

kisebb városaink a vármegyék felügyelete alá helyeztessenek s ez alól — mint önálló törvényhatóságok — csak azok a városok vétesse ki, melyek népességük, kulturájuk és közgazdasági jelentőségük által különösen kiemelkednek.

Ez az elv egészen túlhaladottnak, a mai, sok tekintetben változott viszonyok között sem tekinthető. Igaz ugyan, hogy az 1876. évben lefokozott városaink s általában véve r. t. városaink a lefolyt három évtized alatt többnyire sokat haladtak s egy részük birtokába jutott azon előfeltételeknek: melyek az önkormányzati jogok nagyobb mértékével való felruházást indokoltá tennék. De összes r. t. városainknak, közöttük a községi kategória erőtlenebb tagjainak is a vármegyék felügyeleti jogköréből való teljes elvonása s közvetlenül a központi kormány felügyelete alá helyezése a közigazgatásnak az önkormányzat rovására eső tulhajtott centralizálását jelentené. Sőt nem felelne meg maguk az illető városok jól felfogott érdekeinek sem. Viszont azonban a nagyobb és erőteljesebb városok, melyek fontos kulturális és közgazdasági hivatást teljesítenek s melyek az önkormányzati jogok érvényesítésére és megvédésére a vármegyék segítsége nélkül is elég erősek, a vármegyék közbeeső felügyelete által csak hátramaradást szenvedhetnek.

Ugyanis a vármegye s a kulturális és közgazdasági gócpontot alkotó város céljai s az e célok elérésére szolgáló eszközök gyakran annyira különböznek egymástól, hogy az ilyen város további fejlődésének komoly veszélyeztetése nélkül nem hagyható meg a vármegye gyámsága alatt. E gyámság a mellett, hogy a városi ügyek gyors elintézését is sokszor késlelteti, még olyan erőforrásokat is leköt, melyeket az önálló város a maga közvetlen céljai javára sokkal sikeresebben értékesíthet.

Már a törvényhatóságok látszámát leszállító, többször idézett 1876. évi XX. t.-cz. rendelkezésében is benne rejtett az a célzat, hogy a népességük, kulturájuk és közgazdasági jelentőségük által idővel kiemelkedő városok önálló törvényhatósági joggal annakidején szintén felruházandók lesznek.

Azon városok közt, melyek a rendezett tanácsú városok kereteiből kinőttek és érettek az önállósításra, kétség kívül első helyen áll Miskolcz városa, mely már régóta kéri és sürgeti törvényhatósági joggal való felruházását. E kívánság teljes mértékben jogosult. Miskolcz, mint legfejlettebb rendezett tanácsú városunk, több mint 40.000 lakossal bír, tehát lakosainak számával pl. a szintén virágzó Kassa és Győr, törvényhatósági joggal felruházott városokat is felülmulja. Általában törvényhatósági joggal felruházott 26 városunk közül a népesség számaránya szerint Miskolcz városát, Budapest székesfővároson kívül csupán 11 város előzi meg, körülbelül hasonló helyet foglal el közművelődési és emberbaráti, ugyancsak közgazdasági és közlekedési intézményei tekintetében.

A lakosság értelmiségi arányszámával pedig különösen kiemelkedik. Tehát nemcsak méltán sorakozhatik jelenlegi törvényhatósági joggal felruházott városainkhoz, de azok között az átlagot is erősen megüti.

Pénzügyi szempontok sem szolgálhatnak a törvényhatósági joggal való felruházás akadályául.

Miskolcz városának cselekvő vagyona 9,450.000 korona, tartozása pedig 2,667.000 korona.

A 1907 évi költségvetés szerint a város kiadása 1,091.000 koronát, bevétele 766.000 koronát, a költségvetési hiány 323.000 koronát tesz ki, melynek fedezésére 56% pótdadó vettetett ki. A város költségvetése tehát ma is olyan jelentékeny, hogy a törvényhatósági joggal felruházás számbavehető tehertöbbletet okozni nem fog.

Borsodvármegye Miskolcz kikebelezése által némi hátrányt fog ugyan szenvedni, de ezentul is megmaradó, mintegy 214.000 lakosával a közép nagyságú vármegyék népességi átlagát még mindig elfogja érni.

Mindezeknél fogva egészen indokoltnak mutatkozik, hogy addig is, míg az új városi és községi törvény megalkotásakor, vagy már esetleg előbb is, egyes más virágzóbb rendezett tanácsú városok is városi törvényhatóságokká lesznek átalakíthatók: Miskolcz városa, mint minden tekintetben legfejlettebb rendezett tanácsú városunk — régi kívánságához képest — már most önállósíttassék.

A képviselőház november 26-iki ülésében tárgyalta a javaslatot, mely alkalommal B i z o n y Á k o s ott a többek között következő lelkes kijelentést tette:

Mint Miskolcz városának egyik képviselője, kötelességemnek tartom, küldő városom nevében és megbízásából úgy a törvényhozásnak, mint azoknak a törvényhatóságoknak, a melyeknek diszes társaságába belépendők vagyunk és az egész országnak, az egész nemzetnek ígéretet tenni a hazafiságnak, ezeréves alkotmányunkhoz való törhetetlen ragaszkodásnak és a jogokkal választ-hatatlan kapcsolatban álló kötelességeknek pontos teljesítésére.

A képviselőház a törvényjavaslatot teljes szövegében elfogadván, az 1907. évi LI.-ik törvényczikkbe iktattatott. Szentesítést nyert 1907. évi december hó 14-én. Kihirdettetett az Országos Törvénytarban 1907. évi december hó 16-án.

1907

Szószerinti szövege ime itt következik:

MI, ELSŐ FERENCZ JÓZSEF
ISTEN KEGVELMÉBŐL AUSZTRIAI CSÁSZÁR, CSEHORSZÁG
KIRÁLYA STB. ÉS MAGYARORSZÁG APOSTOLI KIRÁLYA.

Kedvelt Magyarországunk és társországai hű Főrendei és

Képviselői közös egyetértéssel a következő törvényczikket terjesztették szentesítés végett Felségünk elé:

1. §.

Miskolcz rendezett tanácsu város 1909. évi január hó 1-ső napjától kezdődőleg törvényhatósági joggal ruháztatik fel.

2. §.

Az átalakulással kapcsolatos intézkedéseket Miskolcz r. t. város képviselő testülete az 1908. év folyamán olyan időben köteles megtenni, hcgy a város törvényhatósági bizottsága és tisztikara még az 1908. év vége előtt megalakítható legyen.

3. §.

Miskolcz r. t. városnak az átalakulással kapcsolatos határozatai és szabályrendeletei közvetlenül a belügyminiszterhez mutatóndók be jóváhagyás végett.

4. §.

A törvényhatósági bizottság megalakulásáig a törvényhatósági igazoló választmány teendőit a városi tanács, a bíráló választmány teendőit pedig a képviselőtestület végzi, melynek határozata ellen a m. kir. közigazgatási bíróság előtti eljárásnak van helye.

5. §.

Borsod vármegye és Miskolcz város között az átalakulás következtében támadó vitás kérdéseket — amennyiben e két törvényhatóság között egyetértő megállapodás nem jönne létre — végérvényesen a belügyminiszter dönti el.

6. §.

Borsod vármegye választott tisztviselőinek 1907. év végével lejáró hivatali megbízása, ugyszintén Miskolcz r. t. város képviselő testülete választás alá eső tagjai felerészének 1908. év folyamán lejáró tagsági joga és választott tisztviselőinek szintén 1908. év folyamán lejáró hivatali megbízása 1908. év végéig meghosszabbíttatik.

Borsod vármegye törvényhatósági bizottsága 1908. év folyamán

ujból alakíttatik. Ez az új törvényhatósági bizottság választja meg 1908. év végén a vármegyének választás alá eső tisztviselőit 5 évi megbizatással. Egyebekben 1908. év folyamán a régi törvényhatósági bizottság működik.

7. §.

E törvény a kihirdetés napján lép életbe. Végrehajtásával a belügyminiszter bizatik meg.

Mi e törvényczikket s mindazt, ami abban foglaltatik, összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek és elfogadottnak vallván, ezen-
nel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősítjük és szentesítjük s mind Magunk megtartjuk, mind más Hiveink által megtartatjuk.

Kelt Bécsben, ezerkilencszázhetedik évi december hó tizenegyedik napján. FERENCZ JÓZSEF s. k. (P. H.) Dr. Wekerle Sándor s. k.)

Ez az új törvény Miskolcz város összlakossága kebelében a határtalan öröm és a hála érzéseit keltette fel, a melyeknek a november 21-iki ünnepélyes közgyűlésen adott kifejezést a midőn a polgármester e nagy eseményt bejelentve a következőket mondta :

Örömmel és büszkeséggel jelentjük be a nagyfontosságú eseményt, amelyhez hasonló Zsigmond király privilégiumának adományozása óta nem fordult elő városunk életében ; örömmel, mert hiszen Miskolcz város közönségének százados óhajtása teljesült s büszkeséggel, mert Miskolcz városát a törvényhozás az ország elsőrendű városai sorába emeli, felruházza a törvényhatóság szép és kitüntető jogkörével, megszorítva Miskolcz városával a nagy alkotmány ezredéves bástyáit védő tornyok számát.

Ha városunk történetében lapozgatunk, azt látjuk, hogy

¹⁾ Budapesti Közlöny 1907 december 17. 288. sz. és Borsodmegyei Lapok 1907 december 1. 275. sz. Miskolczi Napló 1907 november 17-iki száma.

ennek a városnak ősi polgársága sem vérét, sem vagyonát nem kimélte, valahányszor a hazáért áldozatot kellett hozni, ennek daczára soh'sem tudott az ország önálló, szabad királyi városai sorába emelkedni, amelyek között pedig sokkal jelentéktlenebb városok is helyet foglaltak, de amit nem hozott meg a századokon át számtalanszor megismétlődő vér és pénzáldozat, ime meghozta azt a békés, de szorgalmas polgári munkálkodás, mely a természet adományai mellett alapja Miskolcz város hatalmasan megindult fejlődésének.

Ez a szorgalom, ez a munkálkodás talált elismerésre a törvényhozás előtt s ez az, ami jóleső örömmel s büszke önérzettel méltán tölti el szívét e nagy napokban Miskolcz város minden polgárának. A törvényhatósággá emelésről szóló törvény ennek a városnak ezeréves multját zárja le, amely multat, mint gyermek anyja mellett, Borsodvármegye védőszárnya alatt élte le; a törvény új korszakot nyit meg, melyben Miskolcz város és Borsodvármegye egymás mellett, de mégis más-más utakon haladnak jövő boldogulásuk felé.

Isten áldása kísérje mind a kettőt!

A közgyűlés ezután Lichtenstein László városi képviselő indítványára gróf Andrássy Gyula m. kir. belügyminisztert hálájának örök jeléül Miskolcz város diszpolgárává választotta s elhatározta, hogy Miskolcz önállósítása érdekében kifejtett tevékenységükért Széll Kálmán, gróf Hadik János államtitkár, Horváth Lajos főrendiházi tag, Kubik Béla főispán és Bizony Ákos országgyűlési képviselőnek, valamint Némethy Károly miniszteri tanácsosnak küldött-szövegileg köszönetet mond.

Ugyanez a közgyűlés köszönetet mondott még dr. Szentpáli István polgármesternek és dr. Nagy Ferencz főjegyzőnek.

1908

Ezen örvendetes események hatása alatt 1908 január havában Lichtenstein József, volt országgyűlési képviselőnk s önállósításunk egyik tényező buzgó harczosa, egy füzetben

megírta ezen egész mozgalom lefolyását, melynek a legujabbkori eseményeket tárgyzó része jelen fejezetünk számára is becses anyagot szolgáltatott.¹⁾ Az Andrássy Gyulának diszpolgári oklevelet vivő több száz tagból álló küldöttség, melyben városunk minden kiváló és tényező eleme képviselve volt, 1908 márczius 24-én külön vonaton indult a fővárosba, mely alkalommal helyi lapjaink diszkiadásban jelentek meg.²⁾ A küldöttség az oklevelét a képviselőházban nyújtotta át, mely után a Hungáriában fényes lakoma következett.

1908

Az önállósítás előmunkálatai az egész éven át folytatattván, deczember hó 11-én Borsodvármegye közgyűlésén bucsuzott el városunk a vármegye közönségétől. Ez alkalommal dr. Tarnay Gyula alispán a következőket mondta:

Elhangzott tehát az utolsó szó. A vármegye közgyűlési termében többé Miskolcz város ügyeivel nem foglalkozunk. Székvárosunknak, kedvelt leányunknak a törvényhozás az 1907. évi LI-ik t.-czikkben külön házat emelt s törvényhatóságunk eddigi közönségének egy nagy és tekintélyes része ezen új épületbe vonul, hogy saját háztartásában ügyeit önállóan s tőlünk egészen függetlenül intézhesse.

A régi Borsodvármegye is megszűnik. Ne mulasszuk el tehát ezen történeti pillanatot megrögzíteni, ne hagyjuk elmulni a perczeket a nélkül, hogy az elválást a közös mult, a közös emlékek, a közös öröm és a fájdalom idejének felidézésével meg ne édesítsük.

Miskolcz város Borsodvármegyének évszázadokon keresztül volt székvárosa. Összeforrt azzal, mint a szív a test többi részével.

A történeti igazságnak tartozom annak megemlítésével, hogy a megye ott volt az avasi templomban is, midőn a vallás szabadságát kellett megvédelmeznie; ott volt a színház, a kaszinó, a gymnasium és egyéb kulturális intézetek alapításánál. — Nem hiányzott a megye akkor sem, midőn a közigazdasági élet emelése körül kellett hatásos munkát kifejtetni; mert kellő időben jutott felismerésére azon nagy elvnek, hogy a magyarság nagy ereje, a jövő Magyarország igazi biztosítóka kiválóan a városokban, a városi intelligencia nagy erejében rejlik.

Viszont mindezeknek ellenszolgáltatásául szívesen ismerem el, hogy

¹⁾ Lichtenstein József. Miskolcz kir. városságának története. Miskolcz, 1908. 86. lap.

²⁾ Miskolczi Napló 1908 márczius 24. 71. sz.

Miskolcz város lakosságának együttműködése eltörülhetetlen nyomokat hagyott e megye fejlődésének történetében.

Akkor, midőn a liberálisizmus a magyar hazafisággal volt egyértelmű, a 18-ik század III. évtizedében tudvalévő dolog az, hogy Borsodmegyét a konzervatív megyék közé sorolták. Ragályi Tamás képviselő választásával derengett először a hajnal hasadása; de valóságban csak akkor kezdődött meg a szebb és dicsőségesebb korszak, midőn Borsodmegye közönsége egy miskolci polgárt, Palóczy Lászlót, kinek képét hiven őrizzük e megye székházában, küldötte fel az országgyűlésre. A Palóczy László nagy esze, tudása és jelleme csaknem 2 évtizeden keresztül volt alapozója azon utnak, mely Borsodmegye azon fényes korszakához vezetett, melyben megyénk nagy fia Szemere Bertalan nemcsak vármegyénknek, hanem a nemzet történetének sok fényes lapjait irta tele tetteivel.

Az elnyomatás éveinek lejártával is Borsodmegye az ország vezető megyéi közé tartozott.

A nagy tudású Horvát Lajosnak s a megyének ma is büszkesége, az aranytollú főjegyző, később alispán Lévy József el nem hervadó érdeme volt ez.

Számos eszme vettetett fel általuk e megye székházában, melyek az egész ország közvéleményét foglalkoztatták. Több mint 3 évtizeden keresztül tartott e korszak és számosan vagyunk még élő tanui az általuk folytatott magas röptű vitáknak és ékes szavu beszédeknek, melyek a szomszédos törvényhatóságok csodálatát és elismerését jogosan felkeltették.

Mindketten szorosan Miskolcz városához tartoztak; reányomták nagy szellemük bélyegét e megyére s kétségtelenül e megye történetének legszebb lapjai közé tartoznak azok, melyeknek megírásához ők szolgáltatták az anyagot.

A bucsu pillanatában szívesen helyezem el kegyeletem pálma ágát Soltész Nagy Kálmán elhunyt barátunk emlékéen is, ki mint Miskolcz város polgármestere, szorgalmas tagja volt e bizottságnak is; ki csaknem 3 évtizedes munkálkodásában hangyaszorgalommal igyekezett összehordani a köveket azon alaphoz, melyen halála után Miskolcz város önállóságának épülete kiemelkedett.

Meleg barátsággal veszek bucsut Szentpáli István polgármestertől s Miskolcz város tisztikarától, kiknek szorgalmas munkálkodása nekem, ki 12 éven át a rendezett tanácsu város közigazgatását vezettem és arra fölügyeltem, feladatokat jelentékenyen megkönnyítette.

Bucsut mondok, mert elválunk, jóllehet el nem szakadunk.

Székházaink egymással szemben állanak. Kőben megtestesítve hirdetik az igazságot, hogy Miskolcz továbbra is Borsodmegye székvárosa marad, hogy közösek gazdasági, szociális, kulturális érdekeink, hogy közös a múlt, hogy közös az öröm és a bánat, mely közöttünk soha el nem szakadható kapcsokat képez.

Miskolcz város családfája e megye talajából nőtt nagyra s mint a

nagykorúvá lett nemes ifju, sohasem tagadja meg ősi hagyományait, hiszem, hogy Miskolcz városa is hű marad a közös tradíciókhoz, melyek ujjonnan nyert czimerének legbecsesebb ékköveit képezik.

Utaink nem váltak el, csak egymás mellett haladnak, hogy közelebről lássuk egymás versengését a közös haza szeretetében és szolgálatában.

Ily érzéssel és gondolatokkal eltelve fogadja Miskolcz város önállóságához Borsodmegye jókívánatát. Vonuljon be székházába az igazi polgári erény, mely a közczélokért lelkesedik s lankadást nem ismerve fáradozik.

Nagygyá, erőssé, gazdaggá egy várost csak polgárainak szeretete és munkálkodása tehet. S hogy ez Miskolczon így legyen: szívből kívánja a szülő — Borsodvármegye.

Mire Dr. Szentpáli István válaszolt:

Amidőn mi Miskolcz város képviselői utoljára foglalunk itt helyet a vármegye ősi székházában, bármennyire is örülünk a város önállóságának, lehetetlen, hogy a százados kapcsok elszakításával, sziveinket ép olyan fájdalmas érzések ne lepjék meg.

És ez nem is csöda. Nekünk ugy tetszik, hogy egy szerető atya házá, a szülei hajlékot hagyjuk el, ahol mindig szerető és jóakaratu bírálatban s ha a szükség ugy hozta magával, a legnagyobb támogatásban és istápolásban volt részünk.

Hiszen ennek a vármegyének és a városnak összetartozása egyforma idejű az ország keletkezésével és elfoglalásával. Maga a Bors nemzetség is, amelytől a vármegye elnevezését nyerte, de genere Miskócznak nevezetik. Még az elnevezésük is közös eredetű. S amint nőtt, fejlődött a kis község és város lett belőle, Borsodvármegye szívévé leve, székhelyévé tette. Együtt szenvedték végig a Batu khán hordáinak pusztítását, a törökök rabságát és sarczolásait. Együtt küzdöttek a Rákóczi lobogója alatt mint kuruczok s 1848—49-ben mint honvédek.

S ha a várost tűzvész, vízáradás vagy dőghalál látogatta meg, csak az édesatyjához, a vármegyéhez fordult, aki ha tehette, segített is rajta, miről a város története számtalan alka'ommal tanuskodik.

E vármegye védőszárnya alatt növekedett nagyra Miskolcz városa. Fejlődésének jelentékeny része a vármegye javára irandó. S ha most a törvényhozás jóvoltából különvlik ez a város, nem hálátlanság ez, hanem az a természeti törvény, a mely a méhrajt kiviszi a kasból, a madárfiókot élröpi a fészekből, a leányt elszólitja a háztól, hogy uj otthont alapítsanak.

De hiszen mi nem is válunk el. — Az elválás csak közigazgatási megkülönböztetés, Miskolcz Borsodvármegye székvárosa marad. S ha ezután nem is mint atya és fiu, de mint testvérek igaz szeretettel, kézfogvást hiven fognak küzdeni ennek a vármegyének, ennek a városnak és vele a hazának fejlődéséért, haladásáért és magyar voltáért.

Ezt igérjük, ezt fogadjuk s ezen ígéletünkkel együtt fogadja Borsodvármegye közönsége századokon át tapasztalt támogatásáért, jószágáért,

amelyet a történelem is megörökített, Miskolcz városának, közgyűlésének és egész közönségének örök, elévülhetetlen háláját és köszönetét. Fogadja Borsodvármegye tisztkara és különösen Dr. Tarnay Gyula alispán ur is mindig tapasztalt jóindulatáért, 12 éven át a város ügyei iránt tanusított buzgóságáért hálás köszönetünket.

Fejlődjék és növekedjék Borsodvármegye továbbra is, legyen a hazának a jövőben is egyik erős oszlopa.

Ugyanezen év december hó 14-én alakult meg Miskolcz város első törvényhatósági bizottsága s iktattatott be hivatalába kinevezett első főispánja K u b i k B é l a.

Az ünnepélyes közgyűlésen Abauj-Torna-, Gömör- és Kishont vármegye, továbbá Debreczen és Szatmárnémeti sz. kir. városok küldöttségileg vettek részt, Budapest székesfőváros, Kassa s több szomszédos törvényhatóság pedig átiratilag üdvözölték városunkat.

Kubik Béla főispán esküje letétele után a következő beszédet tartotta:

Ő császári és apostoli kir. felsége legmagasabb kegye, kormányunk bizalma és az imént elhangzott esküm alapján foglalom el, az immár törvényhatósági joggal felruházott város elnöki és főispáni székét. (Éljenzés.)

Egy nagy küzdelem előzte meg ezt a mai eredményt. Miskolcz város polgárai összetett erővel küzdöttek azon, hogy ők is közvetlenül szolgálhassák a hazát, nemzetünk érdekeit s annak sorsát.

Ebben a küzdelemben Önök győztek. Ha valaki igazán hisz és igazán bizik, annál az eredmény kell, hogy bekövetkezzék. Az ország az Önök küzdelmét látta, a Felség méltányolta és a magyar törvényhozás határozatából ma már Miskolcz városa az önálló törvényhatóságok sorába emelkedett.

Meg vagyok győződve, hogy Önök ezt az új erőt, új hatalmat karöltve azokkal, akik ebben segédkezet fognak nyújtani, arra fogják felhasználni, mint a t. polgármester ur jelezte, nemzetünk haladására a magyar nemzetiség érdekében.

Ilyen küzdelem magasztos és méltó arra, hogy ehhez a munkához minden tekintetben hozzájáruljunk.

A polgármester ur engem úgy apostrofált, mint akit már ismer a város. Magam is úgy vélekedem, hogy annyi jóval, bizalommal fordultak hozzám, hogy én azt nem felejtetem el soha és boldognak érzem magam, hogy én lehetek az a szerencsés, aki ezen város főispáni székében lehetek. Nekünk Miskolcz eddig is székhelyünk volt, eddig is ide gravitáltunk, ide hordtuk össze intellektuális erőinket és nem csalódom, ha a

nagy kulturát, amit Miskolczon találunk, az önök működésének tulajdonítom és remélem, hogy most, mikor már közvetlenül fogunk érintkezhetni a kormánnyal, még magasabbra fogjuk emelni azokat a kulturális intézményeket, a melyekben Borsodvármegye egész lakossága meg fogja találni azt, ami az önök vágya és óhaja.

Engem, t. közgyűlés a függetlenségi politika hullámának egy lökése ültetett erre a polczra, érdemtelenül és csekély tehetséggel, de a nagy eszmék, melyek engem e polczra ültettek, oly erővel és hathatósan működnek, hogy én ebből az eszméből kiindulva dolgoztam és mozgítottam elő Miskolcz városának önállóságát, mert azt gondoltam, hogy ebből okulni fogunk mindannyian és azok is, akik talán példánkat látják.

T. Közgyűlés! Ami az én főispáni működésemet illeti, nagyon helyesen mutatott rá a polgármester ur, azok, amik elhangzottak borsodvármegyei beiktatásom alkalmával, kötelezők rám itt is.

A szólásszabadságot a legszabadelvűbben óhajtom alkalmazni, mert ismerem a magyar emberek természetét, hogy ha legalább kibeszélni nem hagyják, azt hiszi, hogy igazságában és jogaiban van megsértve, de kötelességem is mindenkét meghallgatni.

Legkényesebb talán a mai közéletben a felekezetiiség. A lehető leg-tolleransabb leszek itt, teljesen mindegy, hogy ki melyik templomba jár, a fő az, hogy a mindenhatóságot tisztelje és erkölcsös legyen.

Kérem, támogassanak működésemben.

Ezután az egyházak, hatóságok és intézetek tisztelegtek az újonnan kinevezett főispánnál. Délben 300 terítékű bankett a Korona vendéglőjében, este fáklyásmenet és diszeloádás volt a színházban.¹⁾

Az új főispán K u b í k B é l a. Született 1860-ban Vattán. Végezte a budapesti polytechnikumot, hol műépítészeti oklevelet nyert. Tartalékos huszárhadnagy és az athlétikai klub bajnoka. Élénk részt vett Borsodvármegye politikai életében, hol mint megyebizottsági tag az ellenzékben jelentős szerepet vitt. 1896-ban Kossuth-párti programmal először nyert mandátumot s a mezőcsáti kerületet képviselte. A koalíciós kormány előbb vármegyéje, utóbb pedig városunk első főispánjává kinevezte.²⁾

¹⁾ Miskolczi Napló 1908. decz. 12. 286. sz. és decz. 15. 289. sz.

²⁾ Sturm Albert. Országgyűlési Almanach 1901–1906. Budapest 1901. 301. l.

KUBIK BÉLA

Miskolcz város első főispánja.

DR. SZENTPÁLI ISTVÁN

Miskolcz, mint törvényhatósági város első polgármestere.

A legközelebbi tisztújító körvényhatósági közgyűlésen választott meg, az új törvényhatóság első polgármesteréül Dr. Szentpáli István, ki szül. 1861-ben Halmiban, Ugocsa vármegyében. Gimnáziumi tanulmányait Szatmáron és Iglón, a jogiakat Budapesten és Bécsben végezte. Ez utóbbiak elvégzése után a volt közmunka és közlekedési minisztériumban fogalmazó gyakornokká, később segédfogalmazóvá és fogalmazóvá neveztetett ki. Mint fogalmazó a miskolci Kereskedelmi és Iparkamara titkárává választott meg. Mint ilyen, nagy tevékenységet fejtett ki Miskolcz város ipari fejlesztésére nézve. A soproni országos kereskedelmi kongresszus az ő javaslata alapján csatlakozott első ízben az önálló vámterület követeléséhez; 1902-ben Miskolcz r. t. város polgármesterré választotta. A város százhuszonöt éves törekvésének megvalósítása, törvényhatósági joggal való felruházása első sorban az ő tevékenységének eredménye. Ezenkívül is nagy munkásságot fejtett ki, úgy a saját városa felvirágozása, mint a magyar városok ügyeinek nagyobb mérvű felkarolása érdekében. — A r. t. városok polgármesterei egyesülete elnökévé választotta, társelnök volt az adóreform ügyében 1907. évben összehívott egyetemes városi kongresszuson s alelnök az 1909-ben Budapesten, az összes városok által tartott kongresszuson.

Végre befejezésül még két kérdés tisztázásával tartozunk, az egyik az, hogy a mint a fentebbiekből tapasztalhattuk, az újabb időkben a szabad királyi városságot sokan összevetésztették az önálló törvényhatósági joggal, pedig az két különböző dolog s városunk ezuttal nem lett szabad királyi várossá, hanem törvényhatósági joggal felruházott várossá.

Elősegítette ezt a téves magyarázatot az a körülmény, hogy városunk hosszú időn át szab. Miskolcz városának iratott, ami annyit jelentett, hogy régi királyi szabadalmakkal, privilegiumokkal volt ellátva, — de nem jelentette azt, hogy

városunk szabad királyi város is lett volna. (Eltekintve a történelmi érvektől, a melyek előző köteteinkben felsorolvák.)

A szabad királyi városság, melylyel a legujabb időkig az önállóság is járt előbb királyi adományon, utóbb törvényhozási intézkedésen alapult. Az 1876-ik évi XX. t.-cz. azonban egyszerre egész csomó szabad királyi várostól vonta meg az önálló törvényhatósági jogot és a rendezett tanácsu városok közzé osztotta be azokat, — úgy hogy azokra nézve a szabad királyi városság ezentul csak pusztá czimként maradt fenn. Hogy pedig a jövőre nézve semmi félreértés ne származhasson, e helyzetből az 1886-ik évi XXI-ik törvényczikk meghatározta a törvényhatósági jog keretét.

Városunk melőzve azt, hogy történeti alapon mutassa ki hajdani királyi városságát, mint a mely eléggé bizonyítható nem volt, előbb míg a városokra nézve a szabad királyi városság egyértelmű volt az önálló törvényhatósági joggal, — a szabad királyi városságot kérelmezte, utóbb pedig a törvényhatósági jogot szorgalmazta s végre az utóbbit is nyerte el.

A második kérdés városunk czimerének és pecsétjének kérdése.

Miskolcz város czimeres pecsétjét már 1433-ból ösmerjük. Egy koronás férfi mellképét ábrázolja. Hogy ez az alak Szt. István vagy Zsigmond királyt ábrázolja-e, máig sincsen bizonyosan eldöntve. Annyi azonban bizonyos, hogy később egészen 1687-ig városunk s az avasi templom védszentjének, Szent István királynak mellképét használta városunk pecsétjében.

Tudjuk, hogy ezt a régi szent király alakot valamely tudatlan vésnök már a XVII-ik század végén egy hajduvá alakította át, a mely czimer alak azután napjainkig fennmaradt. Hogy pedig ez a tévedés később ki nem derülhetett nagy oka volt az, hogy városunk régibb pecsétnyomóit, — a melyekről sokan azt hitték, hogy elvesztek, maga a magisztrátus megsemmisítette.

Az 1793 december hó 8-án tartott városi közgyűlés jegyzőkönyvében erre vonatkozólag a következő határozatot találjuk:

A város négy rendbeli pecséttel él, holott pedig sehol

semmiféle jurisdictionnak egynél többet tartani nem szabad s a törvények sem engedik meg. 3 p e c s é t t e h á t k ö z a k a r a t t a l összetörni rendeltetik és ezek elenyésztetésére bizottság küldetik ki. Authenticus pecsétnek az 1727-ben készült hagyatik meg, s a tanácsnak meghagyatik, hogy mással pecsételni, vagy mást csináltatni ne merészeljen.

Már munkánk első kötetében behatóan foglalkozván e kérdéssel, azt mondtuk: Ugy történeti multja iránt való lelkesedésének, nagyrabecsülésének s a történeti igazságok iránt való hódolatának adna Miskolcz város közönsége kifejezést, ha mostani, minden históriai és jogi alapot nélkülöző czimerét és pecsétjét letéve, annak helyébe dicső multjára, koronás királya kegyeire és önhűségének megjutalmazására stb. emlékeztető régi czimerét, régi zászlaját és színeit minél előbb újra fölvenné.¹⁾

Most, hogy városunk önálló törvényhatósággá lett, elérkezett ennek is az ideje, miért is hatóságaink uj czimert terveztek s annak adományoztatását kérték ő Felségétől.

Ez felesleges volt. Nekünk van, mint fentebb is említettük, 1433-ból egy kétségtelen hitelességű pecsétünk és czimerünk, illetőleg e g y k i r á l y t ábrázoló czimeralakunk, s az lett volna a helyes, ha ezt az eredetileg adományozott czimert, illetőleg pecsétet a maga eredeti régies styljében újra használatba vettük volna, mert hiszen ha annak pecsétnyomója meg is semmisítettett, — egykoru lenyomata megmaradt a Bárczay család levéltárában, azt és annak használatát semmiféle újabb rendelet vagy újabb czimer adományozása meg nem szüntette, — hanem csak megszakította annak folytonos használatát egy tévedés, mely a király alakból hajdut csinált.

Ez a felesleges uj czimerkérés tehát csak annyiból káros történelmi szempontból, hogy mig régi városainknak egyik fő büszkeségük az, hogy régi czimereiket régi százados formáikban

¹⁾ I. kötet 149 l.

használják, addig mi közel ötszáz éves czimer alakunkat régi stíljéből kiforgatva újra átalakítottuk, — mert hiszen a kért új czimer főalakjául is a régi király mellkép fogadtatott el.

Az azonban, hogy a most kért új czimerhez, oromdisz gyanánt a hajdut is felvették, — már hiba volt, mert erre a hajdura nézve, úgy a kérdéssel foglalkozó összes szakférfiak, mint az országos levéltár hivatalos nyomozása is kiderítették, hogy tudatlan és kegyeletlen meghamisítása városunk sok százados czimeralakjának, a melynek használatát soha semmiféle hatóság nem engedélyezte, hanem csupán önkényesen használtatott, — mert az 1842-ben történt legfelsőbb jóváhagyás csak a magyar körirat fölvételére vonatkozott az eddigi latin helyett.¹⁾

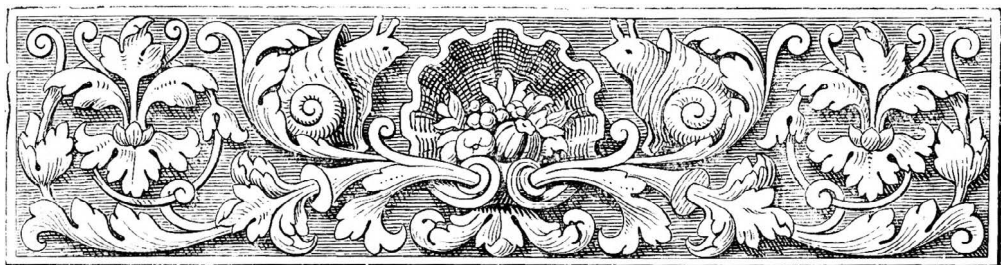
Az ő Felsége 1909 évi május hó 11-én Budapesten kelt legfelsőbb elhatározásával engedélyezett czimer hivatalos leírása különben a következő:

Álló csücsköstalpu paizs, melynek vörös mezéjébe Miskolcz város ősi czimere, Szt. István király mellképe látható, aranynyal szőtt bibor ruhában és ennek fölébe vetett arany képekkel himnizett lilaszínü koronázó palástban, fejét a magyar szent korona fődí s arany fénykorong övezi; jobbjában a koronázó oroszlános királyi arany buzogányt, baljában pedig az ezüst kereszttel ellátott arany birodalmi almát tartja. A pajzsra helyezett jobbra fordult koronás nyílt lovag sisak díszé Miskolcz város újabb czimere t. i. növekvő magyar hajdu arany sujtásos kék dolmányban, oldalára kötött arany márkolatu karddal, jobbjában öt arany buzakalászt, baljában zöld leveles arany szőlőfürtöt tartva. A sisak takarója jobbról kék arany, balról vörös ezüst. Az arany arabeszkekre helyezett paizsot jobbról befelé fordult vörös nyelvét kiöltő arany oroszlán, balról szintén befelé fordult, vörös nyelvét kiöltő arany griff tartja.

¹⁾ E kérdésre vonatkozólag lásd még: Leszih Andor Miskolcz város czimere. A borsod—miskolczi közművelődési és muzeum egyesület Évkönyvében 1905. 95. 1. Borsodmegyei Lapok 1904. 11. szám. Miskolczi Napló 1905. május 28. és június 9. Leszih Andor cikke és június 7-iki számában Simon János cikke.

A czimer keresztbe fektetett arany vonalakkal s ezek között arany liliomokkal damaszkolt zöld színű kerek pecsétlapra van fektetve, melynek szélein két arany kör között ezüst mezőn fekete nagy betűkkel Miskolcz Város Törvényhatósága 1907—1909. körirat olvasható.

IV. FEJEZET.

KÖZTÖRTÉNETI ESEMÉNYEK. JÓZSEF NÁDOR 1797-IKI LÁTOGATÁSA. A POLITIKAI ÉLET NYILVÁNULÁSAI. TISZTUITÁSOK, FŐISPÁNI INSTALLÁCIÓK. REVICZKY ÁDÁM GRÓF BEIGTATÁSA 1828 BAN. PALÓCZY LÁSZLÓ ÉLETE, MŰKÖDÉSE HATÁSA ÉS EMLÉKEZETE. LONOVICS JÓZSEF, A MAJOR-UTCZAI TUDÓS TÁRSASÁG, KUN JÁNOS, SZEMERE BERTALAN ÉLETE ÉS HATÁSA. EMLÉK SZOBRA. KOSSUTH LAJOS ÉS GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN MISKOLCZON. ISTVÁN NÁDOR LÁTOGATÁSA 1847-BEN. Ő FELSÉGE ELSŐ LÁTOGATÁSA 1857-BEN. AZ 1850—60-AS ÉVEK KALKOTMÁNYOS KÜZDELMEI. MINDSZENT KÖZSÉG EGYESÍTÉSE VÁROSUNKKAL 1880-BAN. Ő FELSÉGE MÁSODIK LÁTOGATÁSA AZ 1881 IK HADGYAKORLAT ALKALMÁVAL. EDVÁRD ANGOL TRÓNÖRÖKÖS LÁTOGATÁSA 1888-BAN KOSSUTH LAJOS SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSE 1898-BAN. DISZPOLGÁRAINK. POLITIKAI VEZÉRFÉRFIAINK: A BÁRÓ VAYIAK, VADNAY LAJOS, LÉVAY JÓZSEF, SZATHMÁRY KIRÁLY JÓZSEF, HORVÁTH LAJOS, MOCSÁRY LAJOS, DÁLNOKI NAGY BARNABÁS, LICHTENSTEIN JÓZSEF, VADNAY KAROLY, HERMANN OTTÓ, LÁNCZI LEÓ, SZEMERE ATTILA, BIZONY ÁKOS, LEITNER ADOLF, LOSONCZI FARKAS KÁROLY ÉS SOLTÉSZ NAGY KÁLMÁN POLGÁRMESTEREK TEVÉKENYSÉGE ÉS ÉRDEMEIK.

Köztörténetünk egyik öröndetes jelensége már a XVIII-ik század végén, hogy a kormány figyelme környékünk közgazdasági viszonyaira irányul. Ennek s bizonyára örökváltási ügyünknek is köszönhetjük, hogy József nádor személyesen jön le hozzánk

megtekinteni a diósgyőri korona uradalmat és ahhoz tartozó városunkat is.

1797 A n á d o r 1797 november havában érkezik le s fogadtatása előkészületeiről tanácsunk november 13-iki ülésének jegyzőkönyvében a következőket olvassuk:

A palatinus a diósgyőri uradalmat meglátogatni jöven, hódoló követtségül a főbíró, jegyző és két tanácsnok küldetiki. Előfogatok rendeltettnék Ő Felsége hintaiba, külön tanácsnokra bizatik a szükséges illumináció, illetőleg a lámpásoknak a lakosok által leendő kifüggesztése, az utak rendbehozása s a strázsák kiállítása.

Ő királyi herczegségének pedig szívünk buzgó hajlandóságainak megbizonyítására, mivel nem reménylenénk, hogy nagyobb költségű ajándékot elfogadna, a végett földünknek becsesebb természetéhez képest egy pár — egy vékából készülendő legjobb és legszebb kenyérnek készittetése, ugy külömb-külföféle becsesebb gyümölcsöknek és egy pinczetok legjobb asszúszólló bornak, egy pár szép kalácsnak megszerzése, senator K u n J á n o s urra bizatott, melyek elkészülvén, fent titulált deputatus urak által alázatosan Ő királyi herczegségének városunk részéről benyujtatni rendeltettek.

A XIX-ik század elején a nagy nemzeti ébredés korában, városunkban mint Borsodvármegye székhelyén lüktető élénk politikai élet folyt, mely leginkább a megyei közgyűlések, tisztujítások, követválasztások és főispáni igttatások alkalmával nyilatkozott meg.

Borsodvármegye főispánjai voltak e korszakban 1790 — 1810-ig Székhelyi M a j l á t h J ó z s e f gróf, 1810 — 1826-ig Klobusitzi Klobusiczky J ó z s e f, 1828 — 1848-ig Revisnyei gróf Reviczky Ádám a hirneves kancellár, 1848-tól kezdve pedig, M í k l ó s G y u l a rövid főispánságát leszámítva egész napjainkig a Borsodvármegyében oly nagy érdemeket szerzett báró V a y család tagjai nevezetesen M í k l ó s, L a j o s és B é l a. Reviczky Ádám kancellár kineveztetése alkalmával 1828-ban vármegyénk és városunk lelkes közönsége a főispáni beiktatást

oly hazafias ünnepélyek rendezésére használta fel, a melyekről az egész ország beszélt.

Reviczky, I. Ferencz király kegyencze, írja róla Horváth Mihály¹⁾ büszke volt reá, hogy magyar s hol nemzetének méltósága, becsülete s a monarchia államösszegében való sulya forog vala fenn, ott annak a német udvarban, a német fővárosban senki sem lehetett volna valóbb, méltóságteljesebb képviselője, szilárdabb ügyvédje, mint ő vala. Hol ő mint magyar kancellár megjelent, volt legyen társas kör, fellépése és magatartása mindig tiszteletet parancsoló vala, a nemzetiség iránt, melyet képviselt. Mindezekért gyűlölte őt a német udvari párt s ezért ünnepelte Borsod s városunk annak székhelye.

Sem azelőtt, sem azután ilyen fényes ünnepélyeket nem látott városunk. Legközvetlenebbül az akkori hirlapok írják le azokat. Így olvassuk:

A felette pompás Borsodi Fő Ispányi Beiktatásról előre hitelesen ezeket jelenthetjük: N. M. Revisnyei Gróf Reviczky Ádám ur Ő Excellentiája M. Országnak Fő Cancelláriusa, s. a. t. Junius 8-kán Vasárnap déltájban tartotta, Miskólcza fényes bemenetelét, elől menvén a megyebeli Banderisták 1200-nál többen, Százan pedig igen ékes öltözetben, kiket Méltóságos Vay Ábrahám Ts. k. kamarás ur, és Nemes Borsod Vármegye első Al-Ispánya vezetett, igen drága készületű buzogányt tartván kezében, melyet azután a Fő-Ispány Urnak ajándékozott. Ő Excellentiája pedig kegyesen fogadván, másnap a gyűlésben visszaadta oly intézéssel, hogy az az Archivumban tartassék, s ilyen fényes alkalmatossággal mindég a Bandérium Vezetőjének kiadassék. A bemenetel után a 26. Vármegyéből küldetett számos és fényes Deputatiok tisztelkedtek, a mit a fényes ebéd követett. Délután Lófuttatás tartatott, mellyen Ő Excellentiája is jelen volt. Hétfőn, Junius 9-én vitte végbe a fényes beiktatást Nagy Méltóságú Pyrker János László

¹⁾ Horváth Mihály Huszonötév Magyarország történelméből. 1823–1848. I. K. Pest, 1868. 460. l.

Pátriárka Érsek Ő Exja, ahoz illő pompával és szertartással, hol igen lelkes, és magyar érzéssel tellyes beszédet mondott az új Fő-Ispány úr Ő Exja, valamint a beiktató Pátriárka Érsek Ő Exja is. A városháza udvarán különös mesterséggel és izléssel e végre készített palotában, 900 személyre terített asztalnál, gazdagon és költségesen megvendégelte Ő Exja, a Fő-Ispány, az ünnep diszesítésére megjelent urakat és asszonyságokat, midőn a muzsika zengése között, ama híres magyar Énekesné Dériné Asszony némely társaival, szép melodiát énekelt. Estve, valamint Vasárnap estve is az egykor úgy nevezett Erdélyi Énekes Szinjátzó Társaság, melly a múlt őszön, és a télnek egy részén is a Pesti közönséget olly dicséretesen mulattatta, nevezetes darabok előadásával kedveskedett, előbb ugyan Béla Futásával, másodszor pedig a Szevillai Borbéllyal. Ezután fényes tánczos multság adatott, s Ő Exja ebben is mint más ünneplésekben részt vett, s igaz magyar szíve tellyesen megnyerte mindenek hajlandóságát, szeretetét, tiszteletét. Az egész Megye örvend, hogy ily kormányzóval dicsekedhetik.

Egerből jun. 7-dikén írják: hogy Nagyméltóságú Gróf Reviczky Ádám Ő Exja, országunk Fő Cancelláriusa és Ts. Ns. Borsod Vármegye Fő Ispánya, s. a. t. ezen hó 5-én Egerbe érkezvén 12 óra tájban, legnagyobb pompával fogadtatott a város Fő Birája, T. Csépanyi János úr, fontos beszéddel köszöntvén őtet, mellyre, Ő Excellentiája nyájas kegyességgel felelt. Onnét pedig Ns. Heves Vármegyének 2-ik Al-Ispánya Ts Erdőkövesdi Rottenstein József és Pap Szász József Fő Szolgabíró urak által kísértetvén, 24 Heves Vármegyei Banderistáknak előllovaglása mellett kiindulván, midőn jun. 7-én az Andornoki réteken, Mélt. Bocsári Mocsáry Pál Tsász. k. kamarás Fácánys kertjének kerítéshídjához érkezett, 10 ágyú lövés tétetett tiszteletére, egyszersmind a Miskolczig felállított telegrafi ágyu is kilövetetvén, Ő Exjának a Borsodi földre lett szerencsés megérkezése 10 minutum alatt Miskolcz Városának tudtára adatott. Innen tovább menvén, az Eger vize ágán levő

hidnál muzsika zengedezéssel tiszteltetett s itt a Borsodi határszélre érkezvén, a Borsodi tisztelkedő Deputátiót találta, honnét a Mogyorósnak árnyéka alá vezettetett Ő Exja, mellynek kerülete, a házigazda Mélt. Mocsáry úr rendelkezésből különféle virágokkal, citrom- s narancsfákkal diszesen fel volt ékesítve. Ezen hűs árnyékból a házigazda, a maga házához felvezette Ő Exját, valamint N. M. Pyrker János László Pátriárka Érseket is, mint királyi beiktató biztost. Minekutána Ns. Borsod vármegyének Deputátiója Ő Exját illendő tisztelettel megköszöntötte volna, hol, mind a két Fő Véndéget, s az ő kísérőiket a házi gazda fényesen megvendégelte. A Pátriárka Érsek Ő Exját köszöntő Borsodi Deputatiónak Szószóllója Fő Tiszt. Durcsák János, a másíknak pedig, a melly a Fő-Ispány Ő Exjának udvarolt, Fő Tisztelendő Pálffy József Egri kanonok urak. Az nap estve Ő Exjok már együtt Mező-Nyárádig érkezvén, itt is egy újabb Deputatio által köszöntettek. Mélt. és Fő Tiszt. Szalai Bárá Barkóczy László Miskolcz V. Esperes és Plebános úr szószóllása alatt.

Egerből, későbbi junius 14-én kelt tudósítás szerint Ő Exjának Miskolczra való fényes és igen pompás bemenetele 8-dikban déltájban, és másnap beiktatása, a Nagy. Mélt. Pátriárka Érsek által olly módon ment végbe, mint azt már megírtuk, csak ezeket tartjuk megemlíteni valóknak: a bemenetelkor a Fő-Ispán úr, a nagy sokaság által a Vármegye házához kísértetvén, a garádicsok aljánál reá várakozó Választottság fogadta, mellynek Orátora Mélt. Vajai Vay Ábrahám Ts. k. kamarás úr s első Alispán volt, a sok idegen Deputatiók között volt a Tiszán innen levő Ref. Superintendentia követsége is; a Pátriárka Érsek Ő Exját pedig az Egri Főkáptalan házánál¹⁾ egy megyebeli Deputatio köszöntötte, mellynek T. Palóczy László Fő Jegyző ur volt szószóllója; a beiktatáson jelen voltak: két megyés Püspök, 9 Fő Ispán, és Fő Ispáni Helytartó, 25 Vármegye követségei, 15 Vármegye V.

) Most az apáczá zárda.

Ispánai, a temérdek sok egyéb ur vendégeken kívül; Ő Exja a hitet letévén, melynek formáját Mélt. Cseh István kassai Püspök úr olvasta; az ősi szokás szerint a Megye négy Szolga Birája által háromszor felemeltetett; a Fő Ispán Ő Exjának ekkor mondott remek beszédét a Megye 4000 darabban kinyomattatni, s a hazában szélyelosztatni rendelte. Másnap, a Mélt. első Al Ispán úr Ő Exjának bemutatta a megyebeli Tisztviselő kart, kiket Ő Exja „kedves Tisztársainak“ nevezni méltóztatott; azután a Miskolczy Ref. Eklésia, és Gymnasium Deputatioja által tiszteltetett meg. Junius 12-dikén, Ő Exja, a gyűlést tovább folytatta, s tulajdon előlülése alatt, olly Törvényszéket tartott, melynek egy század alatt is alig lehet mássa.

Végre 14-dikben minekutánna a Megye Rendei nem Deputatio által, hanem magukat egy testbe öszve olvasztva Mélt. Vay Ábrahám Ts. k. kamarás és első Al Ispán úr vezetése alatt, s a Fő Nótárius, mint Orátor által Ő Exjától érzékenyen elbúcsúztak a köztisztelettől, szeretettől és áldástól kísértetve Ő Exja Borsodot déltájban elhagyta.

A Borsodi fényes Beiktatásról még azt tartottuk megjegyzésre méltónak hiteles levél szerént, hogy az öröm s tisztelettől felbuzdúlt Borsodi Izraelita község is azon iparkodott, hogy Ő Excellentiájok eránt Pátriárka Érsek Pyrker László ur, mint királyi Comissárius és Nagy Méltós. Gróf Reviczky Ádám úr Magyar Ország Fő Cancelláriusa eránt öröm érzéseit kimutathassa; mely is a következő módon esett meg: A városba bevezető köhid¹⁾ közepén Ő Excellentiájok üdvözlése végett állittatott fel a Borsodi Izraeliták által, egy 8 öl magosságú 4 öl 2 láb szélességű Győzedelmi kapu, mely 8 jóniai oszlopon erősített meg a hid tetején. A győzedelmi kapu tetejének egy oldalán állott a Haza meg-személyesített Statuája, Magyar Ország czimerét tartván kezében, mellette pedig kétfelől Felséges királyunk, s királynénk által világító

¹⁾ A Forgó hid. E faragott kőből épült boltozatos hid:t, még az 1845-iki árvíz sodorta el.

colossális mejjképek, ezen írással „Boldogság a bölcs uralkodónak“ mind a két kép teteit hozzátartozó Symbolumok diszesítették. Az egész alkotmány két szegletén volt 2 régi hamveder, melyekből virágok s gyümölcsök borúltak ki. A győzedelmi kapu másik oldalán felyült állott, Borsod Géniusa ezen Tettes Ns. Megye czimerét tartván kezeiben. Mellette kétfelől Nagy Méltóságú Gróf Reviczky Ádám és Nagy Méltóságú Pyrker László Ő Excellentiájok collossalis nagyságú transparent mejjképek ezen írással: „Tisztelet a Nagy Hazafiaknak“ hasonlóképpen Symbolumokkal diszesítve. A bejövetelkor a győzedelmi kapu alatt állott rendben két felől 26 kiválasztott izraelita és a rabbinus, a Sz. Irással; ezek felett pedig, egy ölnyire felemelt helyen volt két felől 26 egyformán felöltöztetett Izraelita nevendék leányka, kik mindenféle virágokból diszesen kötött, másfél láb hosszáságu, betükben, egyik felől a Nagy Méltóságú Fő Ispán ur, másfelől pedig a Nagy Méltóságú Installátor ur Ő Excellentiájok neveit tartották. A bejövetelkor a musika kar a győzedelmi kapu tetején harsogtatta örömeit s a hidra érkezésekor Ő Excellentiájok megállottak, ahol is egy ékes magyarsággal készített hathatós beszéddel tiszteltettek meg, az Izraelita község egyik Előljárója által, melyet Ő Excellentiájok velök született kegyességgel fogadtak el.

Ugyanazon napon estve, másfélezer mécsekkel világosított fel ezen győzedelmi kapu, melynek tetején egy igen kellemetes világot terjesztő bengáliai tűz gyújtott meg harsogó muzsika szónál.

A kapu boltja alatt pedig a fent már leírt renddel azon személyek és leánykák nagy örömmel várták Ő Excellentiájok még egyszeri megtekintését, melly szerencsét meg is nyervén, késő éjszakán hagyták el sok ezer Éljen! kiáltások mellett tisztelő helyeiket. Elmulván a napi Czeremóniák 13-dikban szokott Isteni tiszteletök helyén, egy ezen tárgyat illető Tanítást mondva el a Fő rabbinus a község előtt, melyet is egy igen hathatós könyörgessel befejezett, melly Ő Excellentiájának benyújtott. Ezen

kedveskedést is örömet jelentő leereszkedéssel méltóztatott Ő Excellentiája fogadni.¹⁾

S z ű c s S á m u e l, mint szemtanú, még a következőket írja ezen ünnepélyről :

A hirlap által közöltek pótlásául, — megemlítem a következőket :

A bandérium nagy gonddal volt szervezve, tagjai kék ingbe, kék lábravalóba öltöztek, fejökön kucsmát viseltek. Tisztjeik szinte így ; ruhájok kelméje azonban selyem volt, lábravalójuk arany rojttal diszítettett. A bandériumnak orvosa is volt, a megyei főorvos személyében Gróf Reviczkynek feltűnván egy hajlott koru banderista, hozzá nyájas megszólítást intézett — áldozatáért, mire az öreg olly értelemben nyilatkozott, hogy a legnagyobb örömmel ült lóra, mélyen tisztelt kegyelmes uráért. A magyar szivesség annyira megtetszett Reviczkynek, hogy egy diszes, ezüstös tajtékpipával lépé meg az öreget.

A Sajó közelében Ő Exja tiszteletére lóverseny rendeztetett, az ott kitűnt paraszt fiut Reviczky magával vivé Bécsbe.

A kivilágítás pazar fényű volt, főkép a megyeházán, mely különösen pedig oszlopos homlokzata lángözönben uszott.

A városház udvarán egy nagy terem építettett, melyben diszebéd, majd tánczestély adattak. Ezen terem bécsi művészek által állíttatott fel, meglepő eleganciával; az ünnepélyek bevégeztével azonban szétszedetett.

A buzavásárban a nép számára ökörsütés rendeztetett és bor csapoltatott.²⁾

R e v i c z k y főispánná történt kineveztetése előtt súlyos betegségből épülván föl, erre czélozva írja P a l ó c z y L á s z l ó

¹⁾ H a z a i és külföldi tudósítások. 1828. évf. I. 48 és 51 és II. 1. sz.

²⁾ S z ű c s S á m u e l. Gróf Reviczky Ádám borsodi főispán és beiktatása. Borsodmegyei Lapok 1886. 71—73. sz.

vármegyénk főjegyzője, a grófnak, őt az installációra meghívó levelében :

„Excellentiád súlyos betegségbe lett esésének hírére Sajónk zöld partjain, bikkaink új életre most nyíló völgyeiben jajjal zendült meg minden s szíveink attól a szorongató ijedségtől dobogtanak, hogy minekutána egy nagy és kedves főispánt nyerni szerencsénk van, azt a halandók gondolatain keresztüljáró örök végezések nekünk csak megmutatták. S azért mutatták meg, hogy valóságos nem birhatásából eredendő fájdalmainkat hasogatóbbakká s kétszeresen keservesebbekké tegyék. De hála az isteni jóltevő gondviselésnek! Tisztelegyen az orvosi bölcsesség! A mennyei haza excellentiádban, egykori sajátját, a földi hazától még vissza nem kívánván, sóhajtozó bánkódásunk tapsoló örvendezéssé vált.”

Az egész ünnepély rendezésének feladata is Palóczy Lászlóra hárult. Az egész ünnepély rendezésére csupán kétszáz forint állott rendelkezésre, miért is kimondta a vármegyei közgyűlés, hogy „A szűkmarkuságot soha nem ismert nemesek adakozósága gyakorlására szólíttassanak fel, kikötetik azonban, hogy a szolgabírák az adófizetőket buzdító szavakkal ne illessék, se pedig tőlük adományt el ne fogadjanak. Végezetre kinyilvánítatik, hogy a fegyveresház fegyverei használhatók az ünnepélyre, sőt ha mindaz kevés lenne, a szomszéd megyékhez is folyamodhatni.”

Junius 8-án Csaba közelében a Bukkanó dombnál várta a lovas bandérium a kancellárt kihez V a y Á b r a h á m alispán gyönyörű beszédet intézett, melyből már csak az akkori viszonyokhoz mért politikai jelentőségénél fogva is lehetetlen ide nem ígtnunk némely részletet:

„Nagyméltóságu gróf, kancellár és főispán ur, nekünk kegyes és vitéz fővezérünk! Hadi rendben látja itt állani excellentiád Borsod tüzes, tiszta magyar és hadra termelt fiait. Hadi testeiknél nem lehet ezeknek látni kívánható pontosságot. Nem, mert hiszen erre rövid idő alatt ezredünk szakaszait és századjait a gyakorlás meg sem taníthatá. De excellentiád a vitézség ragyogó tűzével égő magyar arcaikra vetett első tekintettel át fogja látni, hogy ezek a hadak néhai dicső fiának, az Árpádi ifju és tüzes

vezér Borsunak, a hős Bunger vitéz fiának még el nem fajult unokái. Tekintsen ugyan tekintsen bár akárki végig az excellentiád borsodi magyarjainak hadi rendjein; olvashatja itt minden arczvonáson állításom élő bizonyágát, kiláthatja a magyar bajusz s szemöldök közül kivillámló hadi pillantásokból első királyunk, nagy Istvánunk dicsőségét. Ki mint Numája nemzetünknek, izmos markába a magyarnak kardot és pennát adott, hogy amaz által megóvassék az elpuhulástól, hadra teremtet lelte az ázsiai magyarnak unokáiban, emez által pedig tudományosodjék és szelidüljön a Zrinyi Ilonák szép, de erőteljes tején felnevelt Árpádi ivadék.”

Ezeknek előrebocsátása után példákat idéz a magyar nemzet életéből, mely a tudomány, törvényhozás komoly munkája és a haza és király hűségese védeése között oszlott meg. Azután áttér az ünnepelel férfiura, kibene a magyar szellemet és vitézséget nem csak hazánk és Ausztria, hanem Olasz-, Lengyel- és Csehország is tisztelni tanulta, ki működésével bebizonyítja, hogy a magyar markában a kard s penna még ma is egyaránt illenek. „Hála tehát királyunknak, — folytatja a jeles szónok — ki ime minékünk ma is Szent István értelmében nevezze főkörmányzót, ki bennünket a tanácsház palotáiban bölcsességgel, de ha úgy kell, vitézségével a hadakban is képes atyáink utain, ha' lhatatlanság elnyerésére vezérelni! Ilyen erős és így örökre tántorithatatlan bizodalommal átadom ezennel excellentiádnak, őseinknek előtünk tiszteletben álló szokások szerint, ezen buzogánynyal Borsod hadi népeinek főkörmányát, azzal az önkéntes, szabad és szent fogadással, hogy ha bennünket valaha a soha előre teljes bizonyossággal el nem látható isteni bölcs végezezések a Zrinyiek dicső, de nehéz útjára parancsolnának, általunk fog igazoltatni mostani állításom s az arany magyar szó akkor is: „Ne bántsd a magyart!” ne, mert a magyar királyt s nemzetet nem bánthatta senki hajdan, nem bánthatja ma, de nem fogja bánthatni büntetlen jövendőben is mindaddig, mig él a Szent István törvénye s ez által élnek az ő lelkes magyarjai.”

Reviczky Ádám, a maga is nagy katoná, rendkívüli jelentőségteljesen válaszolt e lelkes beszédre. Hangsúlyozta a többek közt, „hogy mindent bizvást várhat a király és a haza egy ily lelkesült nemességtől, mely már csak azért is, hogy főispánjának székébe való beiktatását dicsőitse, ily készséggel és fáradság al táborba száll.” stb.)

Az alispán által átnyujtott diszbuzogányt maga Vay Ábrahám készítette s az máig is a vármegye levéltárában őriztetik.

Mintegy félméter hosszú, vastagon aranyozott, ezüstből készült filigrán mű. Ugy botja, mint feje, valamint a róla lenyuló láncz

¹⁾ Kerékgyártó Elek. Egy főispáni beiktató, a megyék aranykorából Borsodmegyei Lapok 1887. 90—97. sz.

művészi kezekre vall. Értéke nem lehet jelentéktelen, a mennyiben topázok, ametisztek, türkizek, dalmatinok, karniolok és gránát kövek diszítik, melyek közül 16 középszerű, 24 kicsiny, 8 még kisebb, 1 igen nagy, 4 gyűrűfejnyi s a 4 szögletekben meglepő terjedelmű. A buzogány markolatáról ez olvasható: „Az 1828. esztendő kedves emlékezete.“

1828

Fél hat órákor estefelé az Avas hegyen megszólaltak a mozsarak, valamint a tornyok ércnyelvei is általában hirdetni kezdték, hogy a nagy vendég Miskolcz határába érkezett.

Miskolcz város lakossága a megyei hivatalnokokkal együtt díszes diadalkaput emelt Csaba felől a határszélen, hol a kékbe öltözött vitézi buzogányos bandériumhoz most már a legelőbbkelő egyházi és világi egyének is sorakoztak. Előléptettek fénygazdagon a főurak, főpapok, nagytudományu férfiak s követte őket a köznemesség. Utánok sorakoztak a város, majd a vidék népei zászlókkal, koszorúkkal. A házak előtt mindenütt két sorjával az egyes vallásfelekezetek ifjúsága zászlókkal s levett főveggel. Láthatók voltak a czéhbeli mesterek, mester-ifjak tisztán, csinosan öltözve, különb-különbféle zászlókkal.

A mindszeinti (ma Szemere) utczában szintén emelvény pompázott vörös bársonnyal, gazdagon aranyozva. Az emelvény oldalai koszorúkkal, zászlókkal sűrűn fel voltak ékesítve. Közepén felől a király arczképe, azon felül országos czimerünk paizsokkal környezve. A keleti oldalon Árpád honalapító, körül borostyán koszorúkkal. Az uralkodó arczképe alatt gr. Reviczky arczképe két angyaltól tartva, gyöngyvirágokkal díszítve s alatta nagy betűkkel: Isten hozott! A gróf arczképe fölött két kar, két kéz egymásba fonva, kardokkal körülövezve.¹⁾

A vármegyeház kapujában ismét Vay Ábrahám alispán szólott, a többek között a következőket mondván:

¹⁾ Szathmáry Emil. Borsodi emlék. Regényes történeti rajzok. Eger 1857. A főispáni fogadtatás. 48. lap.

„Valamint most megnyílnak excellentiád előtt a mi sziveink s az igazság kiszolgáltatására szentelt megyei közház palotáinak ajtai, melyet én ezennel excellentiádnak hivatalom erejével mindnyájunk nevében átadok. Lépjén be abba excellentiád s letévén abban minél előbb törvényes főispáni hitét, kösse össze magát velünk a halálíg elválhatatlanul! Siessen, kérem, siessen excellentiád oda, hol, excellentiádat a szüz igazság, mint tántoríthatlan hívsgű fiát, a tisztakeblű ártatlanság mint minden üldözői ellen győzhetetlen erejű bajnokát kitárt karokkal várják. De ott várja még az Árpádi hazának is egy nagykoru fia: Borsod geniusa is stb.

Reviczky székfoglaló beszéde után, midőn a lelkesültség tapsviharai lecsendesedtek, megyebeli főnótárius, Palóczy László, köszöntötte és tisztelte a megyei karok és rendek nevében előbb az installáló kir. biztos urat, azután pedig Reviczky főispánt.

Mindkét beszéd fényes bizonyysága Palóczy nagy szellemének. Utóbbiban különösen meglepő bölcséleti fejtegetése a felett, hogy ha az igazságtalanság és kicsinylelkűség oly gazdag kutfői az emberek boldogtalanságának; ugy az Igazság és nagylelkűség mily felnyitó kulcsai a boldogságnak és dicsőség templomának. Hogy e két utóbbi nemes jelleg miként fejlődött ki és miként hatott az ünnepekt férfiú elődjeiben, kiválóan pedig ő benne; azt szónok Reviczkyben a gyermekkortól jelen nagy pillanatig kimutatta.

1838 Utóbb még 1838-ban időzött ismét városunkban Reviczky, midőn Flórenczből jövet, nejéért Galicziába utazott s május 17-én Miskolczra érkezett. Bandériummal, diadalkapukkal, fáklyászenével s kivilágítással fogadtatott. Junius 13-án nejével Sumlyánszky Szidóniával és négy hónapos leánykájával, Adaminával újra vissza-érkezett hozzánk; mely alkalommal hasonló fényes fogadtatásban részesült. Este a színházban Zoltán adatott, követve egy tisztelkedési ábrázolattal. Két napi itt időzésük alatt a rabdolgoztató intézetet, porcellángyárat s a diósgyőri vashámorokat megtekintvén, 16-án elutaztak Flórenczbe.

Mily varázserővel bír főispánunk nálunk megjelenése. Országutaink ilyenkor feltöltetnek, újra árkoltatnak, utcáink kijavíttatnak s burkoltatnak — mondja az egykoru hirlaptudósító.¹⁾

Reviczky ezen fogadtatásról megemlékezve, írja Báró Vay Miklósnak, hogy „Életem legszebb négy napját Miskolczon éltem.“²⁾ Reviczky különben Borsodban örök emléket állított magának az általa 1830-ban alapított ugynevezett Reviczky magtárral, mely mint segítő pénztár jelenleg is fennáll.

1830

Borsodvármegyéről már Kazinczy Ferencz megmondotta, hogy kevés vármegyéjében az országnak van annyi jó fő, mint itten. S valóban itt látjuk a Palóczy, Szemere, Bükk, Gombos, Lónyay, Ragályi, Vay, Vadnay, Szathmáry, Gencsy, Garas, Kun, Nagy, Máryássy, Melczer, Rácz, Dominkovics, br. Orczy, gróf Csáky, Fáy, Almássy, Okolicsányi, Szepessy, Szalay s más családokat.³⁾

A mult századi hazafias és mozgalmas megyei élet hozta magával, hogy a megye legkiválóbb fiai csaknem mindig a központban tartózkodtak. Innen van az, hogy az említettek csaknem mindannyian Miskolczon laktak, vagy itt házakkal birtak s különösen télen át hónapokig itt tartózkodtak s jelentékenyen hozzájárultak városunknak ugy gazdasági, mint közművelődési föllendüléséhez.

Azonkori politikai és közéletünk jelesei közül különösen ki kell emelnünk palóczi Palóczy Lászlót, aki Miskolczon 1783. okt. 14-én született, kálvinista kollégiumi nevelést nyert s ennek típusát mindenkor megtartotta. A megyei szolgálat fokozatán egészen az alispánságig előlépett. Borsodme-

1783

¹⁾ Társalkodó. 1838. 112. l.

²⁾ Lévay József. Emléklapok. Vajai Báró Vay Miklós életéből. Bpest. 1899. 145. l. és Wirkner Lajos udvari tanácsos. Élményeim. Nehány lap 1825—52-ig. stb. Pozsony. 1879. lsm. Miskolcz. 1879. 100. sz.

³⁾ Orczy Gyula. Emlékek a megyei életből. Borsodmegyei Lapok. 1899. 27. sz.

gyét 1826-ban, majd 1832-ben és 1836-tól több országgyűlésen képviselte, a hol mindannyiszor a kerületi jegyzői tollal tisztelték meg. Az eddig latinul vezetett jegyzőkönyvet ő kezdte magyarul írni. Ezért szokta ő maga is mondogatni, hogy „ő volt az első aki a magyarnak magyar nyelven szerkesztett törvényeket.” Nemcsak mint publicista szónok, hanem mint fáradhatatlan szorgalmu országos jegyző is nagy érdemeket szerzett arra, hogy neve a magyar történet évkönyveiben fennmaradjon. Rendkívüli emlékező tehetségénél fogva igen nagy jártassággal birt a világ és hazai történetben, a bibliában s Corpus Jurisban, melyekből roppant tömeg adatokat tudott ellenei fejére idézni, s e száraz adatokat sokszor oly elmésen alkalmazta, hogy a követi tábla legmulattatóbb szónokainak egyike volt. Elmés ötletei s dúsgazdag idézetei mellett azonban, mikkel hallgatóságát folytonosan jókedvben tartotta s egyszersmind oktatta, ha megkívántatott, ünnepies komolyság sem hiányzott beszédéből. A nyelvújítás ellen sokáig küzdött, de később ő is hódolt a korszellem és szükség átalakító hatalmának.

1843

Csengery Antal jellemzi a magyar szónokok és statusférfiak jellemrajzaiban, megjegyezve, hogy e rajz tiz évvel később, az 1843-iki országgyűlésen tünteti őt előnkbe. „Egy vastag, kövér alak következik, ugymond. Haja és nyírott bajusza már megőszült; öltözete messze elmaradt a divattól. Széles mellén egy gombra akasztva függ sétabotja. Egész külsején, mint szinte előadási modorán bizonyos cynizmus ömlik el. A tisztos ódon külsővel némi ellentétben látszanak lenni a szabadelvűség legujabb tanai. S e tanok a vallási felekezetestesség, a calvinismus szögletességeivel vegyülnek nála. Különösen felöltő vonás e közönyös korban. Cromwell kerekfejű puritánjai jutnak eszünkbe. Valóban puritán név alatt ismeri az országgyűlési közönség Palóczyt. Az öreg úr beszédmódja különös vegyülete az iskolamesteri pedantériának kedélyes elmésséggel. Szavalása felekezete némely papjának előadásához hasonlít, kikről mondani szokták, hogy hasból beszélnek. Neme a rögtönző egyházi szónoklatnak, melyet hosszas gyakorlat

Gerold művészeti könyvnyomtatási inézete

Palóczy László

14. PALÓCZY LÁSZLÓ ARCZKÉPE ÉS ALÁÍRÁSA.

után szereznek meg a vallás elaggott szolgálói. Palóczynak hosszas országgyűlési gyakorlat tévé azt sajátjává; s nagy emlékező tehetősége segíti. Eleven adattár ő. Minden kérdésnek tudja országgyűlési előzményeit. S történeti idézései, az események mélyebb bölcsesete nélkül, sokszor igen talpraesettek, találók s többnyire elmések, olykor nagyszerű visszaemlékezéseket is költenek föl. Majd minden napra van egy főbb adata Magyarország eseményeiből, vagy a világtörténetből. Elmondja, mi történt e, vagy ama napon, mikor e vagy ama nevezetes tárgy felett tanácskoznak. E tulajdonok a természetes könnyűség s a népies költészet némi zamatával, különösen alkalmassá teszi őt alkalmi s lakomai beszédekre. Az volt ő az ellenzék lakomáin, a mi a költő már Attila udvarában, s mi most egy jóra való iskolamester a falusi torban, vagy beszédes vőfély nászünnepen . . . Mindazonáltal senki sem fogja tagadhatni, hogy az öreg ur sajátságos modora különös kellemmel bírt a változatosság érdekénél fogva.”)

Egy lakomabeszéde, nem ugyan ezen évben, de ezen országgyűlésen, minthogy egy kis eseménynek lőn oka, mely az udvart jellemzi, különösen megérdemli az említést. A király születése napja közeledett. Az udvar, tán még mindég azon hitben, hogy ünnepélyek által most is, mint hajdan, képes a nemzet képviselőinek jóakarátát megnyerni, őket lelkesedésre ébresztetni, ragaszkodásukat hatványozni, tudatá a személynőkkel, hogy ő felsége a nemzet üdvözlétét, nem mint történni szokott, felirat, hanem nagyobb küldöttség által óhajta kifejeztetni. Hatvan s néhány tagból álló küldöttség ment fel tehát Bécsbe, mely az üdvözlét után a császári lakban fényes lakomával fogadtatott. A lakoma vége felé az egri érsek, Pyrker László, a királyra poharat köszönte, melyet a gazda szerepét viselő gróf Fürstenberg ura nevében a magyar nemzetre viszonzott. A felmelegült társaság azonban,

) Csengeri Antal Magyar szónokok és státus férfiak Pest 1851. 194 l.

e diplomatai köszöntésekkel nem elégedvén meg, részint kedvcsapongásból, részint nemzetiségi érzelmeinek ösztönéből, honi szokás szerint, honi nyelven kívánt a császári lakban hallani pohárköszöntést, s „halljuk Palóczyt! kiáltások hangzának a teremben. Palóczy engedett a közkívátnak, és szokott elmés, kellemes modorában végzé köszönését; melyet szűnni nem akaró éljen-ek váltottak fel. Az udvari etiquette ezen megsértése szörnyű botránynek tekintetett. Fürstenberg nem győzött eléggé sietni, hogy azt bejelentse. S mintha a köszöntésben valamely veszedelmes irány volt volna, Palóczy a lakoma után Reviczky kancellárhoz rendeltetett s beszédét azonnal németre fordítani kényszerítettetett. „Hisz ebben semmi rossz sincs,“ — mondá aztán a király, a beszédet átolvasván, — köszönje meg nevemben jó kívánatait.“¹⁾)

1836-ban követtársával, felsőpulyai B ü k Z s i g m o n d d a l 1836 visszatérve az országgyűlésről, június 20-án tette meg a vármegyei közgyűlés előtt remek követjelentését.“²⁾)

Tisztelői ezért díszkarddal lepték meg, melyen Czuczor következő verse volt bevésve:

„A haza lelke beszélt, szavait jegyzette Palóczy

Tisztelik e hazafit borsodi szivrokoni!“

Ugyanez évben kapta országgyűlési követtársaitól azt a művész ki vitelű aranyozott ezüst serleget, a melyen a következő felirat olvasható:

„Szived, eszed, tollad; Honnak vala szánva Palóczynek!

Érte barátidnak vedd ezen hála jelét. (1832—36).“

Az aranyozott ezüst serleg magassága 21¹/₂ czm.

Egyidejűleg Borsodvármegye közönsége arany tollal tüntette ki, melynek hossza 25¹/₂ czm. s melynek felirata:

„Borsod arany tollat nyujt im számodra, Palóczy!

Mert szíved, tollal Hon' s' Magyar hive valál!“

¹⁾ Horváth Mihály i. m. I. k. 333. l.

²⁾ Palóczy László. Követi végső tudósítás. Miskolcz, 1836. Szigety Mihály betűivel. 8. r. 80. lap.

1843

E két utóbbi ereklye a borsodmiskolczi muzeumban őriztetik.)
 Az 1843-iki miskolczi nagy tűz idejében Palóczy mint követ Pozsonyban volt. Nemes jellemére igen szép világot vet a levél, amit ezen alkalmából július 26-áról Báró Vay Miklóshoz intézett:

„A Miskolczról hozzám írott levelek a miskolczi romlásnak iszonyatosságait, szívem, lelkemet összezuzólag jelentik.

Eddigi aggodalmamnak egy nagy része azonban ma elenyészett. Egy kanonok itt azt a hirt terjesztette, hogy Borsodunk levéltára is egészen összeégett. De mivel erről sem Méltóságod, sem mások említést sem tesznek leveleikben, azon hír valótlan pap költemény lesz. Minden veszteségeit helyre állíthatja még vármegyénk, de levéltár helyett levéltárt a multakról teremteni nem lehet.

Az Isten áldja meg Méltóságodat, Miskolczunk iránt gyakorlott atyáskodásáért s jóltevősködéseért, úgy azért is, hogy a rendelések tételét s a kormányzás gyeplőjét ön kezeibe méltóztatott átvenni, ügyesebb kéz nem vehette volna azt által. Megszolgálándja azt Miskolcz ezentul is azon méltóságos Vay családnak, melynek századok óta oly kedveltje volt Miskolcz.

A mi magamat illet: miután tudom már, hogy a piacz-utczai házam ugyan leégett, a papszeresi lakóházam azonban épségben megmaradt és így szegény feleségem lakhely nélkül nincs, s kedves vőm Dominkovics Lajost is kevesebb romlás érte, mint a meny-nyitől eleinte remegtem: én már innét haza nem megyek s hazarándulásomnak kerülhetlen szükségét a vőm és fiam sem említik ma vett leveleikben. Különben pedig csak a Palóczy László, nem pedig a borsodvármegyei követ háza égett meg.—Helyemen maradok. Az Ég az enyémeokről otthon gondot visel; inkább szükséges vagyok én Pozsonyban, mint Miskolczon.²⁾

¹⁾ KataIógusa a borsodmiskolczi muzeumnak. Miskolcz, 1902. 67. l.

²⁾ E m l é k l a p o k : Vajai Báró Vay Miklós életéből. Léway József bevezetésével. Budapest, 1899. 153—155. l.

A szabadságnak és a magyar alkotmánynak mindig buzgó hive volt és az ellenzékkel küzdött, hogy azt tekintélyével is támogassa. Az 1848-iki márcziusi napok után is magmaradt a 1848 ház korelnökének mindaddig, míg Pázmándy Dénes az elnöki széket el nem foglalta; azután is a nemzeti gyűlés tagja s a kegyelmi szék elnöke volt.

A szabadságharcz után az új épületben fogságra vettetett s 1850 július 31-én a hadi törvényszék a következő ítéletet hozta 1850 reá vonatkozólag:

P a l ó c z y L á s z l ó miskolczy, borsodmegyei születésű, 67 éves ref. özvegy, 3 gyermek atyja, azelőtt ugyanazon megyei 2-od alispán, Miskolcz városi képviselő, a törvénytelen országgyűlést Debreczenbe, Pestre és Szegedre követte s annak tanácskozásáiban ápril. 14-e előtt és után akként vett részt, hogy az országgyűlés minden időszakában szónokul lépett fel, a véstörvényszékek kiterjesztését s Perczel Móricz főlkelő vezérnek Sz. Tamás bevétele miatti megjutalmazását indítványozá; az április 14-e előtti konferenciában részt vett; az április 15-iki ülésben, melyben az ápril. 14-iki határozat hitelesítettett, Mészáros tábornoknak altábornagygyá kineveztetését indítványozá s Kossuthnak, mint kormányzónak 200.000 p. frtnyiévi fizetést javasolt. Továbbá mint korelnök azon üléseket is vezette, melyekben az 50.000 ujoncz állítása elfogadtatott, a felsőháznak e függetlenségi határozatot s Kossuthnak kormányzóvá választását helyeslő átirata fölolvastatott, az új miniszterium megalakítása kihirdettetett s végre a kormányzó és miniszterei által leteendő eskü elhatároztatott. (Következnek a többi elítéltek nevei).

Miután ezek az elsoroltakat a megállapított tényállás mellett részint bevallottak, részint rájuk bizonyultak, ennélfogva a felettük jun. 25., 26., 27., 28. és jul. 1., 2., 3. és 4-én tartott hadi törvényszéken felségsértés bűnében részvét miatt összes vagyonaiknak a forradalom okozta károk megtérítésére elkoboztatása mellett kötél általi halálra ítéltettek.

Palóczy azonban több társával együtt azonnal kegyelmet is nyert.¹⁾

Kiszabadulása után Miskolczon csendben édegelt, legfeljebb egyháza ügyével foglalkozott, — hol azonban ennek daczára is általános tiszteletnek és kegyeletnek örvendett.

1860. évi október 14-én, midőn élete 77-ik évét betöltötte, miskolczi polgártársai megható ünnepséiben részesítették. A nemzeti kaszinó 80 tagja kereste fel az öreg urat, mely alkalommal őt Lé v a y J ó z s e f üdvözölte. Este pedig a dalárda énekelt nála, azt megelőzőleg pedig gróf Cs. tartott hozzá üdvözlő beszédet.²⁾

1860 december 5-én első alispánságra, 1861 január 29-én pedig a törvényszéki elnökségre jelöltetett, de egyik állást sem fogadta el.

1861. évi márczius 18-án városunk Vadnay Lajossal együtt képviselőjévé választotta. Mély megindulást keltett választóihoz intézett kérelme, hogy ha az országgyűlésen elhunyan, csontjait hozzák haza.³⁾

Az 1861-iki országgyűlést tehát ő nyitotta meg mint korelnök s az elnöki széket a megválasztott elnöknek még átadhatta.

Megérte azon örömet, hogy az ígéret földét megláthatá s a 78 éves aggastyán, gyakorlati tapintatú s szeretetre méltó korelnöksége alatt szerveződött az 1861-i országgyűlés, melyen azután a legszebb reményekkel telve foglalta el képviselői székét.

Azonban reményeinek sem teljesültét, sem bukását nem engedé megérni az ég. A hű bajnok, ki a törvény és jog küzdterére még egyszer kiállott, hogy az ifjabb nemzedéknek dicső például szolgáljon, a hosszú küzdelem véghatárához ért. A természet törvényei állottak elő igényeikkel. Fegyvere, melyet régiekben semmi

¹⁾ Magyar Hírlap 1850. 221. sz.

²⁾ Pesti Napló 1860 okt. 15. és Vasárnapi Ujság 1860 44. sz. arcképevel. Grimm R. által festett arcképe 1861-ből a történelmi képcsarnokban.

³⁾ Szücs Lajos. Napló jegyzetek. Borsod. 1883. 18., 19. sz.

ellencsapás nem birt kiforgatni izmos markából, most a csata közepében önkénytelen hullott ki az elgyengült aggastyán kezei közül. Nehány napi betegség véget vetett az érdemekben gazdag, hosszú életnek április 27-én. Halála mély és őszinte fájdalommal töltte el a nemzetet s a gyásztisztességet, melylyel tőle elváltunk, ama fájdalomnak megfelelő fenséges nagyszerűséggel ülték meg a nemzet képviselői, az ország fővárosa és szülővárosa egyaránt.

Halálát követő napon a Pesti Napló gyászkeretbe teszi nevét s alája Arany Jánosnak e két soros versét iktatja:

Menj fáradt veterán! egy nemzet látta halálod,
Kézben fegyverrel, harczon elesni dicső!)

Az 1861. évi április 2-án egybegyűlt országgyűlés Palóczy Lászlót április 6-án — mint már említettük — korelnökévé választotta. A korelnöki tisztelet Palóczy április 19-éig töltötte be, mikor is a ház elnöki székét G h y c z y K á l m á n foglalta el.

Mikor a korelnöki széket elhagyta, a következő (életében a legutolsó) beszédet^{*)}mondotta:

„Tisztelt képviselők! A ház szabályai által körvonalazott korelnöki hivatalomnak vége van; s midőn e helyről eltávozom, helyet adandó annak, ki azt annyira megérdemlé, kit ti magatok választottatok, ő fogja hirdetni nektek, hogy a ház megalakulva van: ma április hó 19-ik napján, e dicső napon, melyen épen a hazánk egyedüli boldogságát magukban foglaló 1848-ik törvények megszentestője, felséges V. Ferdinánd királyunk született. 36 éve annak, mióta elébb ugyan Borsodvármegyének számos nemesei, később Miskolcz szülővárosomnak polgárai e törvényhozó test terére munkálkodni engem kiküldöttek; — e téren működtem tehetségem szerint honfitársaimmal együtt, — velük együtt élveztem azon kedves örömeket, melyeket a haza a mult országgyűlésig élvezett. Szenvedtem, túrtam azon keserveket is, melyeket édes hazám szenvedett. (Közhelyeslés). De hazafiui szívemnek^{*)}édes örömére szolgál, hogy munka- és követtársaim megajándékoztak becses bizalmukkal és hajlandóságukkal. Ti követtársaim azt tettétek velem; mindenki tudja, hogy midőn utóljára megjelentem köztetek, szeretettel fogadtatok és megtiszteltetek azzal, minél többet nem adhattok és minél kedvesebbet nem adhattatok öreg szolgátoknak, mint e

*) Pesti Napló. 1861. 98. sz.

nehány napi elnökséget. Fogadjátok tiszta hálámat és köszönetemet; azon hálát, melyet még élek, el nem felejték; sőt midőn majd többé nem leszek, elviszem magammal azt majd oda is, hol számomra nemsokára az örökkévalóság kapui megnyilandanak. (Hosszas éljenzés). Ujra hálát és köszönetet mondok. Most felejtsetek el, ha netalán történt, megbotlásimat és fogyatkozásimat; tulajdonítsátok azokat aggkoromnak és boritsatok azokra fátyolt. Mint magános képviselőt fogadjátok vissza díszes soraitokba; s csak szívem és lelkem egyedüli táplálójával, hazafiui barátságokkal, de csak addig, míg azt megérdemlem, megajándékozni kegyeskedjete. — (A képviselőház felállva éljenez).

Ezután az ujonnan megválasztott, rendes elnök, Ghyczy Kálmán a lelépett korelnököt megcsókolván, elfoglalta helyét és elmondotta elnöki megnyitóját. Utána Nyáry Pál állott fel s röviden a következőket mondta:

„Érdemes korelnökünk, Palóczy Lászlóra nézve azon ugyhiszem általános tetszésben részesülendő indítványt teszem, miszerint jegyzőkönyvbe iktattassék, hogy Palóczy László a haza hálájára érdemes. (Az egész képviselőház felállva üdvözli korelnökét).

Elnök: „Ez tehát jegyzőkönyvileg ki fog mondatni.“¹⁾

A képviselőházban az április 27-én d. e. 10 órakor tartott Országos ülésen Palóczy halálának bejelentése következőleg folyt le:

Elnök: A napirend szerint a tegnapi ülés jegyzőkönyvének felolvasásával kellene a tanácskozást megkezdeni. Azt hiszem azonban, megengedni a t. ház, hogy elébb egy fájdalomteljes kötelességet teljesítsek, annak kijelentésével: miszerint Magyarhon legnagyobb polgárainak egyike élni megszűnt! — Szeretett követtársunk, tisztelt korelnökünk, Palóczy László ma éjjel, éjfél után fél órakor, hörglob következtében beállott szélhűdés folytán, kimulása előtt néhány percczel végszavaiban áldást mondva e házra, csöndesen jobblétre szenderült! — (Megindulás). Ős-régi római jellegű férfiú volt ő a Cincinnátusok korából, ki honszeretettől ihletett lelki nagysággal meg tudta vetni a fényt és hatalmat, melyet neki kitűnő képességeinél és érdemeinél fogva nagy hivataloknak viselése nyújthatott volna, — azon magasabb dicsőségért, hogy mint egyszerű honpolgár függetlenül és így annál sikeresebben szolgálhassa a hazát. Hat országgyűlésen volt ő jelen, mint hazánk legjelesebb megyéi egyikének követe, mint ékes tollu jegyző, fáradszathatlan tevékeny, folyvást állhatatos és tántorithatatlan hazafiui jellemmel. Tagja

¹⁾ Az 1861. év ápril. 2. Pesten egybegyűlt országgyűlés képviselőházának naplója. Pest. MDCCCLXI. I. k. 13—14. l.

volt ő és sokat fáradozott korelnöke az 1848-iki képviselőháznak, részt vett ezen örökké nevezetes nemzetgyűlésnek minden eseményeiben s az ország jogáért és törvényeiért vívott küzdelmeiért, ernyedetlen lélekkel viselte a rabság lánczeit. Mindezekért magasztos öntudatán kívül csak egy jutalma volt, de a legszebb és legnemesebb, melyben szabad honpolgár részesülhet: — a nemzet elismerése, melynek törvényesen egybegyűlt képviselői, halála előtt, rövid néhány nappal ünnepélyes határozattal kijelentették, hogy Palóczy László a haza halájára érdemes! Halálának híre gyászhir lesz az egész hazában és emléke a nemzet szívében örökké élni fog. (Közfelkiáltás: Ugy van!) S mivel tudom, hogy a tisztelt ház is bizonyosan lerovandja a tisztelet adóját, melylyel a nagy polgár s tisztelettel és szeretettel környezett képviselőtárs és korelnök iránt tartozik; bátor vagyok azon javaslatot tenni; méltóztassék a tisztelt ház egy bizottmányt megbízni azzal, hogy a bánatos családdal értekezvén, a teendőök iránt intézkedjék és arról jelentést tegyen. (Közhelyeslés).

Kubinyi Ferencz: Az előadottak folytán azt tartom, hogy a tisztelt ház tetteleg kívánja azon kegyeletet és tiszteletet kijelenteni, melylyel Palóczy László iránt életében és halála után is viseltetett. Bátor vagyok tehát a következőket indítványozni: 1. A ház napolja el üléseit 3 napra; 2. 6 heti gyászt vegyen föl, miszerint a halott érdemeihez és a ház méltóságához illőn adassék meg a végtisztelet; 3. az erre szükséges költségek a ház által födöztessenek és a bizottmány járjon el abban, hogy miként tegyünk meg a végső tiszteletet. (Általános helyeslés).

Némi vita után, melyben Hunfalvy Pál, Ráday Gedeon gr. és Eötvös József br. vettek részt, elnök a ház határozataként kijelenti, hogy a ház 3 napig elnapolja üléseit; 6 hétig gyászt fog ölteni s elrendeli, miszerint a végtisztelet a boldogultnak emlékéhez méltóan rendeztessék; a költségek iránt a ház intézkedvén, egyszersmind bizottmányt fog nevezni, mely a végtisztelet elrendezése iránt a megkívántatókat elintézte. (Helyeslés).¹⁾

Palóczy László temetési szertartása Budapesten, 1861 április 29-én 3 órakor ment végbe s méltó volt az elhunyt nagy érdemeihez. A halottas házhoz — Sas-vendéglő — tiszteleti őrség volt rendelve. Hült tetemei előző nap d. e. 10 órakor a n. muzeum előcsarnokába vitettek át s déli 1 óráig közszemlére voltak kitéve a kegyelettel odasereglettek ezreinek. A holttest közszemlére kitétele perczétől egész a temetési szertartás kezdetéig

¹⁾ Az 1861. év ápril. 2. Pesten egybegyűlt országgyűlés képviselőházának naplója. Pest, MDCCCLXI. 65. l.

roppant néptömegek hullámozottak folyvást a muzeum előtt. — A képviselőház tagjai délután fél 3 órára elnökük vezérlete alatt mind gyászöltözetben megjelentek a muzeum előcsarnokában s ott fogadták a felsőház tagjait, a helyhatóságok, intézetek és egyesületek képviselőit. Az iskolák ifjúsága tanárainak vezetése alatt sorfalat képezett a bejáratoknál. 3 órakor kezdetét vevé a gyász-ünnepély, megnyitva a ház elnöke által Török Pál superintendens végrehajtá a bevezető egyházi szertartásokat, majd G h y c z y K á l m á n tartá meg emlékbeszédét, mire a menet a ref. templomba indult következő renddel: Elöl az alelnök Tisza Kálmán ment a ház quaestorával, Hajnik Pállal, ezután a felsőház tagjai, a helyhatóságok, intézetek s egyletek képviselői, a papság; ezután jött a hat ló által vont gyászkocsi fáklyásoktól környezve, a koporsót követte a gyászoló család, a képviselőház az elnök vezetése alatt s végre a közönség beláthatatlan tömege. Miután a templomba megérkezett, a tagok elfoglalták kijelölt helyeiket; a jegyekkel ellátott közönség részint a padsorokba, részint a karzatokra bocsáttatott, különben a nagy tódulás miatt alig századrésze kapott helyet. A gyász istenitiszteleket a templomban Török Pál superintendens egy ez alkalomra készült gyászdal után magasztos imájával megnyitván, Révész Imre debreczeni lelkész és képviselő elmondá szép halottas szónoklatát, melynek megható szavai kevés szemet hagytak szárazon. — Búcsúáldás után a képviselőház tagjai a holttestet a vaspályára kísérték, hol Jámbor Pál lelkész és képviselő tartott lelkes beszédet. Beszéde után a gyászoló közönség a Szózat éneklése közben oszlott szét. Este 9 órakor a képviselők közül kinevezett, továbbá a Miskolcra érkezett 20 tagu küldöttség kíséretében külön vonattal vitetett az elhunyt Miskolcra. Pestről Abonyig, mint a megye határáig a gyászmenet a pesti másodalispán és közp. főszolgabíró felügyelete alatt ment, ott Hevesmegye hatósága vevé át.)

’) S ü r g ö n y. 1861. 99. és 100. szám.

Április 27-én d. e. érkezett Miskolczra az első távirati értesítés, mely a város egész közönségét mélyen megrendíté. 30-án roppant sokaság, mindenféle testületek, czéhek, társulatok tömege fogadta az elől két gyászlobogóval jelzett, csendesen haladó vonatot, mely 9 óra 45 perczkor érkezék. Megállván a vonat: a helybeli jeles ref. polgár dalárda a Hymnuszt zendité meg. Ünnepestes csend állott be, majd Kovács Lőrincz országképviselési küldöttségi szónok adá át megható szavakkal a nagy halottat. — Povovszky István városbizottmányi tag felelt e beszédre. Erre ismét a polgár dalárda éneke következett, mely a Szózatban hangzott föl. Leemeltetvén a vonatról a ravatal: diszsortalat képező fáklyás polgárok között, az indóházon keresztül, vitetett a várakozó, négyesfogatu gyászszekérre. De mielőtt még az indóházat elhagyta volna, a kivezető lépcsőn borsodmegyei első alispán, Bükk Zsigmond emelt szót. Erre ismét Kovács Lőrincz felelt. Majd megindulván a menet, mint egy varázsintésre, eltűntek a fejekről a fővegek s a Szózat zendült meg minden ajkon. Egy középkori nagy bucsujáráshoz hasonlított az egész menet, elől rendtartó és uttörő lovasok, utánuk és mindenütt, a merre a szem látott, tengersokaságu nép, majd gyással bevont nemzeti és fekete lobogók, — köztük a nagy halott család czimeres gyászzászlója, mint valami szent kép, — azután a polgárok által vont gyászszekéren a koszorus fekete koporsó, égő fáklyáktól környezve, végre ismét számtalan kocsi. Így haladván végig a menet a város főutczáin, — mindjárt a gyászshir vétele után a házak fekete lobogókkal és diszitményekkel láttattak el, — lassan a ref. uj templomhoz ért.

A fekete posztóval bevont s a nagy halott családi czimerével sűrűn ékesített templomba a szószékkel szembe, egy roppant nagy, gyászba borított, karzatról lefüggő, nemzeti lobogó alatt, diszes beszönyegezett halotti emelvényre helyeztetett a ravatal. A koporsó bársonnyal volt borítva, fénylő ércszegéllyel s betűkkel, selyemre festett ősi czimerrel és zöld koszorúval ékesítve, reá volt fektetve a dicsőültnek kalpagja, a koporsó felső végét pedig mentéje fedé

s a képviselők által készített gyászba varrt pompás nemzeti zászló végig fektettetett rajta. A miskolczi ref. gymnasium igen jeles énekkara nyitotta meg az ünnepélyt, mire az itt épen ekkor tartott tiszáninnen helv. hit. egyházkerületi közgyűlésen jelenlévő főt. Zsarnay Lajos superintendens gyönyörű imája s ezután ismét az énekkar gyászdala következett. Ezzel vége lőn az ünnepélynek a temetés másnap, május 1-én d. u. 2 órakor volt. A nagy halott temetés ideig közszemlére tétetett.

Másnap 1 órakor az utcákon rengeteg sokaság, még a távolabb eső falvakból és megyékből is. A sárospataki énekkar imaéneke után Kun Bertalan miskolczi lelkész mondott beszédet. Beszéd közben a sárospataki, utóbb a miskolczi kórus énekelt. A gyászünnepély többi részlete az avasi nagy templomban, hova a dicső hamvak egy nagyszerű sirbolt elkészítéséig eltetettek, vala folytatandó. A megye és saját lakháza előtt a miskolczi énekkar énekelt. A Piacz útca, Avashegy és nagy templom part környéke mozdulhatatlanságig meg volt rakva néppel. Ez a teuplom is gyászba borítva s a nagy halott czimerével sűrűn vala ékesítve. Az elhangzott imaének után Lévai József mondott beszédet. Megható, költői szép volt a beszéd, melynek végeztével gyászdal, s azután a Szózat, az összes népség által főnállva énekeltetett. Az ünnepélyes szertartások 2 $\frac{1}{4}$ órától 7 $\frac{3}{4}$ -ig tartottak, gyertyavilágnál fejeztetvén be. Este a Korona vendéglőben közvacsora volt.¹⁾

Ugyanezen év november 12. d. u. vitték át a hamvakat az avasi egyházból, állandó helyére, az egyház keleti része közelében készült sirboltba, melynél a ref. tanoda énekkara megható és az akkori szomorú politikai viszonyokat is érintő gyász dallamokat zengedezett. Zsarnay Lajos superintendens pedig imádságot tartott.

1862. Aprilis 27-én halála első évfordulója napján a színházban emlékére allegoriát terveztek, de az akkori politikai viszonyok

¹⁾ Szováti Lajos. Palóczy László temetése Miskolczon. Vasárnapi Ujság 1861. 13. és 20. sz. és Borsod 1883. 19. sz.

közt betiltatott. Május 1-én reggel azonban a hazafiui kegyelet sirjánál dalokat zengett.

1864. Április havában az 1861-iki országgyűlés képviselői Pesten Gerenday Antal szobrász által egy szürke márvány emléktáblát

15. PALÓCZY LÁSZLÓ EMLÉKTÁBLÁJA A MISKOLCZI AVASI REF. TEMPLOMBAN.

készítettek, amelyen aranyozott bronzból két lefelé fordított fáklya, borostyán, babér, cser és pálma füzérek között, az ország és a Palóczy család czimereivel körülvéve a következő felirat olvasható: Palóczy László, az 1848. és 1861-iki országgyűlés képviselőháza körelnökének emlékeül, ki a képviselőház 1861. évi április hó 19-én kelt határozata szerint „A haza háláját kiérdemelte“ képviselőtársai. Ez emléktábla a miskolczi avasi templomban diszes helyen befalaztatott, hol máig is látható.¹⁾

Alig tétettek örök nyugalomra Palóczy László földi maradványai, midőn a megye közönsége hála adóját lerovandó, elhatározá, hogy feledhetetlen nagy fia arczképét az utókor számára megörökíteni s sirjára nevéhez méltó emléket emelend. De a már 1861. novemberében ismét megszűnt alkotmányos élet után bekövetkezett újabb provizórium alatt némán és tétlenül kellett várni a teljesülést.

Végre bekövetkezett az óhajtvá várt alkotmányos fordulat, s a felelős miniszterium kineveztetése és a megyék helyreállítása után Borsodmegye fölfogta ismét a Palóczy arczkép és emlékkő ügyét. A megye tanácstermét most már Palóczy Lászlónak Barabás Miklós művészi ecsete alól kikerült életnagyságu arcsképe disziti, mely 1868 junius havában helyeztetett el. A sir-emlék ünnepélyes leleplezése pedig 1869. évi augusztus 2-án a rendes megyebizottsági közgyűlés alkalmával következő rendben történt. A megyei közgyűlés termében mindenekelőtt a kis gyűlésnek az ünnepélyes leleplezésre vonatkozó jegyzőkönyve hitelesítetvén, ezután a közgyűlés tagjai, Miskolcz város hatósága és képviselőtestületével, a főispán vezetése alatt, a sirbolthoz vonultak, hol már előre nagyszámu nézőközönség lépé el a tért. Majd a főispán rövid beszéddel megnyitván az ünnepélyt. Léva y József vármegyei főjegyző mondott megható emlékbeszédet. A többek között ezeket mondván:

¹⁾ Vasárnapi ujság. 1865. 8. szám. A tábla rajzával.

„Tünjél föl tehát szemünk előtt, hű kegyelet alapján nyugvó siremlék! hadd üdvözljön hálás tekintetünk. Őrizd e sirböltöt, melyben érdemkoszoruival fényes nevű agg testvérünk pihen az örök álmot. Légy köztünk csodás ébresztője az igaz honfiúi erényeknek, erősítője a szabadság eszméinek, s miként a gyermek Themisztoklesz sirt a dicsvágytól a marathoni győző Miltiadesz szobra mellett, gyulassz te is nagy tettekre hevítő lángot ifjaink szívében“.

16. PALÓCZY LÁSZLÓ SIREMLÉKE AZ AVASON.

„Daczoljon gránit lapod számtalan éven át az emésztő idők hatalmával. Hirdesd, hogy az a korszak, melyben csatamezőn elveszett bajnokait szabadon dicsőíthette a magyar nép, s a haza ügyében érdemesült polgárok hamvai fölé közkölségen gránit emléket állíthatott, nem vala épen mostoha korszak a nemzet életében“.

„Hirdesd buzdításul a késő maradék előtt is, hogy Palóczy László nevét Borsodmegye közönsége nemcsak a te hideg kebledbe, hanem egy annál tartósabb és hűbb emléklapra — saját szívébe irta“.

Mint rajzunk mutatja, az emlékkő, melyet Wasserburger Antal bécsi udvari kőfaragó, mauthauseni szürke gránitból készített, lobor alakú. Sulya 600 mázsa, magassága több, mint három öl. Nem számítva az elhunytnak arcát ábrázoló az emlékkőbe foglalt domborművet, melyet ifju bárány Miklós szobrász művész hazánkfia díj nélkül készített s a szobor szállítási költséget, melyet a vaspálya társulat leszállított áron eszközölt, sem azon vasrácszatot, melyet az ózdi vasgyár szintén az elhunyt iránti kegyeletből szolgáltatott, az egész emlék 3000 o. é. forintba került, mely összeg az országos alapból fedeztetett.¹⁾

Palóczy családja utóbb elszegényedett s a nagynevű férfit emléktárgyait kénytelen volt eladni. Erről értesülvén Soltész N. Kálmán városunk polgármestere, ki az ereklyék megszerzését szívvvel, lélekkel magáévá tette, a következő megleghangu felhívást intézte a képviselő-testület tagjaihoz. „Az avasi sirkertben örök álmait alvó Palóczy Lászlónak emléke a jelenkor nemzedéke előtt még él; vannak még többen, kikkel a megdicsőült egy zöld asztalt ült, kik hallhatták szavait és követhették bölcs tanácsait; legtöbben az apák elbeszéléséből, városunk, megyénk s az országos történet lapjaiból tudjuk, ki volt Palóczy László. Borsodvármegyének négy országgyűlésén volt követe s a képviseleti alapon

¹⁾ Cs. V l a d á r I m r e. Palóczy László sirja Miskolczon, V a s. U j s. 1869. 44. sz. 601. l. A siremlék fametszetű képével.

választott országgyűlésen Miskolcz városát két ízben képviselte. Korelnöke volt az 1861-iki országgyűlésnek, s annak kezdetén április 27-én az ország közbánatára befejezte dicsőségteljes hosszú pályáját. Az 1832/36-iki országgyűlési követársai a törvények szerkesztésénél tanúsított buzgalmaért egy billikommal fejezték ki hálájukat Palóczy Lászlónak; a vármegye rendei pedig egy arany tollal ajándékozták meg érzelmeik, gondolkodásuk hű tolmácsát, Palóczy László főjegyzőt. A serleg és a toll, míg Palóczy élt, s

17. PALÓCZY LÁSZLÓ EMLÉKSERLEGE ÉS ARANYTOLLA.

míg halála után családja jólétben volt, mint drága emlék kegyelet tárgya volt. De a jólétet szükség váltotta fel; az utódot a sors kemény próbára tette, megfosztván annak kötelességétől, hogy a drága emléket megőrizze, megtartsa. Mint a viharral küzdő hajós megválnak a hajó rakományától, hogy hajóját kikötőbe hajthassa; úgy vált meg a Palóczy utóda a kegyelet sok tárgyától, hogy

az élet hullámai el ne borítsák. A serleg és toll sok hányattatás után oly kézbe került, hogy arra az, ki a multak dicső férfiai iránt kegyelettel van, fájdalommal gondol. E kézből kivenni, s valamely közintézetnek felajánlani határoztam el magamat. Reménylem, hogy e törekvésem tisztelt polgártársaim segélyével eredményes leend.

Esedezem, hogy kérő szavam ne legyen csak kiáltó hang a pusztában, hanem juttasson oly eredményhez, mely mindig dicsősége leend Miskolcz város jelenlegi képviselői hazafias gondolkodásának.

A valóban hazafias fölhívásnak meglett az eredménye s a két erekye ma már muzeumunknak közkincse, hol örök időkre kegyeletre buzdít a nagy férfiú iránt.

Nemzeti történetünk ezen korszakának másik nagy alakja.

- Krivinai Lonovics József, városunk e nagy fia s méltó büszkesége theologiai doktor, kalocsai és bácsi érsek, csász. és kir. valóságos belső titkos tanácsos, a m. tud. akadémia tiszteleti és igazgató tagja, született 1793. jan. 31-én Miskolczon, középsorsu jómódu polgári családból. Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában kitűnő sikerrel elvégezvén, Egerbe sietett, hogy az egyházi rend növendékei közé felvétessék. Tittel Pál, Kovács Mátyás, Imre János s több más akkori kitűnőségek mindmennyi első rangú tudós férfiú voltak tanárai a nagyratörekvő ifju növendéknek, ki 1817-ben áldozó pappá szenteltetett. Mindjárt az egyházmegyei hivatalnál nyert alkalmazást, nyolcz évig szentszéki jegyző, majd titkár volt Fischer István egri érsek mellett és főnökével többnyire Budán lakott ennek haláláig. 1825-ben Sajóvárkonyba ment plébánosnak. Itt szerény elvonultságban buzgólkodott mint hivatását igazán felfogó lelkész és alesperes, üres idejében szorgalommal tanulmányozva kedvelt klasszikusain kívül az ujabbkori irodalmi termékeket. Lonovics fényes tehetségei azonban tul világítottak az egyszerű lelkészi állomáson. 1826-ban nagyszerű gyászbeszédet tartott Borsodvármegyének akkori főispánja Klobusiczky József felett, mely által a megye elsőrangú kitűnőségei

közé emelte fel magát. E beszédről Palóczy László megyénk akkori főjegyzője, e dicsérő szavakat iktatta a megyei jegyzőkönyvbe: „Mivel azonban a halotti beszéd, melyet Lonovics József várkonyi plébános stb. mint halotti orator tartott, egy oly szép izléssel, ésszel és a tudományok gazdag tárházába való járatossággal készült munka, mely ítéletét nyerte el, ezt a külső és belső szépségü virágokkal meghintett munkát, az ész és fül egy-szeri gyönyörködtetés után elenyésztetni engedni, nyomtatva több-

18. LONOVICS JÓZSEF

Kriehubernek 1840-ben készült kőrajza után.

ször nem olvasni és más jelen nem voltakkal is nem közölni valójában kár volna — egyesült akarattal meghatároztatott, hogy 300 exemplárokban kinyomattasson.“ Hasonló hatást idézett elő azon beszéde, melylyel az új főispánt, Reviczky Ádámot üdvözölte. Erre vonatkozólag *Wirkner* udvari tanácsos, Reviczky kancellár, akkori titkára emlékirataiban a következő értékes feljegyzést találjuk:

Ezen helyen érintetlenül nem hagyhatom, mi módon lett figyelmessé Reviczky Lonovicsra, kinek magas észtehetségét azonnal felismerte. — Sz.-Péteren volt, hol Lonovics mint ottani plébános és a küldöttség szónoka az üdvözlő beszédet tartotta. Ezen beszédnél ugyan jelen nem voltam, de miután Reviczkyvel találkoztam, első szavai ezek voltak: „Itt egy plébános üdvözlő beszédet tartott, ennek genialis nagyon mívelt férfiúnak kell lenni, kérlek foglalkozzál vele és minden közelebbit tudj meg róla.“ — Lonovics nemsokára kanonok s néhány évre csanádi püspök lett.)

1829

1829-ben mint egri kanonok az erkölcs és lelki pásztorkodástant adta elő a hittudományi tanfolyamon, egyszersmind kormányzó is lett a papnevelő intézetben. Mindezen sokoldalú elfoglaltsága mellett is kész volt magára vállalni az 1830-iki országgyűlés káptalani követségét, mely minőségben feltűnést keltő beszédekkel bilincselte le a gyűlésen jelenlevőket, különösen akkor, midőn 1833. február 20-án a vallási sérelmek felterjesztése ügyében elfogulatlanul nyilatkozott. 1834-ben csanádi püspökké neveztetett ki. Székhelyén tetemes költséggel bölcséleti és jogi tanfolyammal felruházott lyceumot alapított, tanyai iskolákat és kiseddóvó intézeteket léptetett életbe, szíven viselte az elaggott papok nyugdíjintézetének s a kórháznak ügyét.

1883

Munkája eredményéről tanuskodik a püspöki levéltárban ivrétű kilencz kötetnyi látogatási munka, mely a megye összes plébániái történetének és jogviszonyainak tökéletes kimutatásául

*) *Wirkner Lajos* Élményeim stb. Pozsony 1849.

tekinthető (1842—48-ig másodszor is beutazta megyéjét) az 1838. országgyűlés után kir. táblai főpap és 1840-ben valóságos belső titkos tanácsos lett. — 1843-ban munkás tagja volt a büntető törvénykönyv kidolgozására rendelt országgyűlési választmányinak és eszközölte másfelől a consistóriumai tárgyalások magyar nyelven tartását. Széchenyi István gróffal szoros baráti viszonyban élt és hű barátja maradt annak utolsó perczéig.

Mint egyházfő templomokat építtetett és saját vagyonából 10.000 frttal az elaggott papok nyugdíjintézetének alapját vetette meg. 1837-től 1847-ig a nagyváradi ker. akadémia igazgatója és tankerületi főigazgató volt. — 1841-ben a magyar püspöki kar Rómába küldte, hogy a vegyes házassági ügyek elintézését nyerjenek, mely megbízatásának sikeres eredménye volt. 1843 jul. 6. Krassó vármegyei Krivina helysége királyi adományt nyert, mely testvére gyermekeire is kiterjedt. Október 7-én pedig a m. tud. akadémia tiszteleti tagnak választotta. (1845-ben a Szent István rend középkeresztjét kapta a királytól, a Leopold rend nagykeresztjének is tulajdonosa volt). Pyrker halála után, 1848-ban V. Ferdinánd egri érsekké nevezte ki, (mely ez esetben magyar nyelven készült érseki kinevezés volt), de székét a közbejött szabadságharcz miatt nem foglalhatta el. L., mint a békés megoldás híve, aggodva nézte a feltornyosult veszélyt. Ragyogó ékesszólása meghallgatásra talált, midőn kijelentette, hogy a magyar püspöki kar örökre lemond a tizedjogról a nemzet javára. 1848 decz. 31. este a pesti országgyűlés Batthyány Lajos miniszterelnök indítványára békekövetséget küldött ki Windisch-Grätz altábornagyhoz, hogy a király és a nemzet közti békés kiegyenlítést a nemzet becsülete, törvényes szabadsága és jóléte fentartásával kísértsék meg; ezen küldöttségnek L. is tagja volt. Az osztrák fővezér 1849. jan. 3. Bicskén fogadta az országgyűlés küldötteit, mint magán embereket, föltétlen hódolatot kívánt és a királyhoz Olmüczbe meneteltől eltiltá őket.

1849. év nyarán gyengélkedő egészsége miatt a marienbadi

fürdőbe ment; midőn onnan visszatért és a lanzendorfi zárdában utjában megpihenve megszállott, — elfogták és Bécsbe, majd Pozsonyba vitték a vízi kaszárnyába; innét szabadon bocsátották és Pesten tartózkodott, hol ismét elfogták és több hónapig letartóztatták. Decz. 24-ikén azonban a nélkül, hogy hadi törvényszék elé állították volna, visszanyerte szabadságát, de arra kényszerítették, hogy úgy a csanádi püspökségről, mint az egri érsekségről lemondjon és hazáján kívül válasszon magának tartózkodási helyet.

1850 1850—54-ig a mülki benczések kolostorában, azután Bécsben tartózkodott, hol egészen a tudományoknak élt.

Életének ezen korszakára vonatkozólag, írja róla Horváth Mihály: Lonovics József egri érsek, lángeszű, tudományos férfiú, mind egyházi erényeire, mind tudományára nézve nem csak a magyar egyháznak gyöngye, de általában az egész katolikus egyház legjelesebb főpapjainak egyike, kit a márczius előtti időkben maga Metternich hg. is több ízben megkeresett tanácsadás végett. A főrendek tábláján egyike volt a conservatív párt vezéreinek. A szabadságharc alatt decemberben egyebekkel együtt Windisch-Grätzhez békekövetül küldetvén; miután onnan vissza tért, Pesten visszavonulva élt; midőn pedig az osztrákok Pestről ismét kiűzettek, ő is Ausztriába vonult s általában soha és semmiben részt nem vett a forradalomban. Érsekségétől mégis megfosztatván, ítélet nélkül egy osztrák klostromba záratott.¹⁾ Csak 1860-ban térhetett vissza hazájába, a mikor masiai érsek és a hétszemélyes tábla ülnöke s pápailag kinevezett vizsgáló lett. 1866-ban kalocsai érsekké nevezetett ki, de veszélyes torokbaja miatt székét nem foglalhatta el. Meghalt 1867 márczius 13. Pesten. A m. tudom. akadémiában 1868 május 18. Ipolyi Arnold tartott fölötte emlékbeszédet.

Politikai szereplése és egyéni jellemzésére nézve ugyancsak Horváth Mihály írja:

¹⁾ Horváth Mihály. Magyarország függetlenségi harczának története 1848/49-ben. Pest, 1872. III. k. 576. l.

Az egész magyar clerusnak kétségbevonhatlanul ő volt legjelesebb egyénisége. Lonovics a lángésznek minden sajátágaival gazdagon fel volt ruházva: gyors, mély felfogás, érett, helyes ítélet, játszói elmésség, nagy emlékező tehetség ékesítették szellemét. Ehhez járult széles olvasottsága, otthonossága az egyházi s világi tudományok legtöbb ágaiban, európai műveltsége, publicistai készsége, mivel ő társai között egyedül dicsekedhetett. És mind ezek mellett a fényes szónoki tehetség, hatalmas rögtönző erő, mely mindig kész volt a beszédre és soha zavarba nem esett, őt egy ragyogó parlamenti szónokká avatták. Szónoklata bő s áradozó, a tárgyat mindig kimerítő. A logikai rend rögtönzéseiben is oly erős, mintha mindig készített beszédeket mondott volna. Eszméi tiszták, világosak, kifejezései szabatosak; az irányban annyi az erő és szépség, hangzatosság és választékosság, hogy e tekintetben vele csak az egy Kölcsy vetélkedhetett. Ő többnyire az értelemhez szólt, ritkábban a kedélyhez; fényes hatásra számított nagy szavak nem igen fordultak elő beszédeiben; annál többször képek, hasonlatok, analógiák a történelemből. Előadása könnyen folyó, gördülékeny, minden pedantság és színészi árnyéklát nélkül, nyugalmas minden affectatio és szenvedély nélkül.

De alig tudnánk teljesen megérteni a szerepet, melyet e komoly, mély értelmű, szellemdus egyéniség a vallás kérdésében játszott, ha egyszersmind jelleme némely sajátságait nem vennénk tekintetbe. Szónoklataiban ő annyi tapintatot, oly éles ítéletet s mély értelmet, oly helyes világnézetet, az általános haladás iránt annyi rokonszenvet s általában annyi szabadelvűséget és loyaltást árult el: hogy alig lenne különben felfogható, miként történhetett, hogy ily felvilágosodott egyéniség a lelkiösmereti szabadság természeti jogainak megszorítása mellett, felekezeti türelmetlenség érdekében annyi erővel és kitartással lépett fel. Ő benne mindama fényes szellemi tulajdonok mellett hiányzott az, mi őt valóban nagy emberré is tehetné volna: az erkölcsi bátorság, a kedély hatalma, mi főleg képezi a való nagyság alapját. Félénksége jelle-

mét oly gyöngévé, ingadozóvá tette, mintha felével sem birt volna éles ítéletének, mély és loyális felfogásának. Ügyes környezete őt mindenre hajthatta, mi a megszokott, tört ösvényről le nem vezetett. Ambitio nélkül ily szellemi tulajdonokkal felruházott egyéniséget képzelni is alig lehet. És volt ambitiója Lonovicsnak is, mely abban találá kielégítését, hogy kitüntetéssel, dicsőséggel álljon helyt ott egy maga, hol társai lezúgattak; hogy országos hir s névre jusson ott, hol társainak népszerűsége minden felléptükkel alább sülyedt; hogy tolmácsa, vezére legyen egy nagy és hatalmas felekezet hagyományos véleményeinek s érdekeinek. De ambitiója e mellett még reál czélokra is volt irányozva. Egyházi férfinak, ki szellemi felsőségét annyira érezi, mint neki már e vezéri szerepnél fogva is lehetetlen vala nem éreznie, ki veheti rossz néven, ki fogja hibául felróni, hogy egyházi kormányra, fejedelemségre vágyódott? De ezen ambitio, körülményeink közt, hol a kinevezés egy, a vallás dolgában a régi hagyományokhoz ragaszkodó udvartól függött, nem lehetett olynemű, minőről az írás mondja, hogy ki „püspökséget kíván, jó dolgot kíván.” Ezen ambitio bizonyos elvekhez való ragaszkodást, teljes önazonosítást igényelt bizonyos szellemiránnyal, melyet a felekezetesség szabott elő, s mely kizárt minden önálló meggyőződést. Ezen ambitió némi árnyat vetett az őt, tündöklő tehetségeiért, nagy tiszteletben tartó szabadelvű párt előtt, Lonovicsnak különben szeretetre méltó, feddhetetlen jellemére is. Kétségtelennek látszék, hogy az ő meggyőződései a szabadság földjében gyökereznek; de mivel jelleme félénk volt, s vágyai egyházi fejedelemségen függtek: olyanná lett, minőnek a püspököt az udvar és a hierarchia kívánta. Lelke mélyébe rejté el különben szabad röptű szellemét, s azonosította magát az udvar és hierarchia irányával. Ezen irányban mindazáltal, mi szabadabb meggyőződéseinek kétségtelen jele, ő soha sem ment szélsőségig. Ultramontán elvek s tanok soha sem hangzának ékes beszédű ajkairól. A vakbuzgalom s elfogúlt felekezetiség határain mindig innen maradva, ment addig, meddig mennie kellett, hogy tekintélyét s

befolyását az udvarnál s hierarchiánál megtarthassa; s a meddig mennie lehetett, hogy hírnevét a közönség előtt se kockáztassa.

E nevezetes férfiú hónapokig csaknem egymaga állott ellen annyi kitűnő szónokoknak a rendek tábláján. És ha az ügy, melyért vívott, az irány, melyet követett, nem engedhetett is diadalt aratnia parlamenti harcaiban: lehetetlen volt mégis őt nem csodálni, midőn több előtte szólóknak egyszerre válaszolva, valamennyinek indokait egymásután szemlére véve feszegette. Bonczoló éles logikájának erejében, vagy elmésségének kifogyhatatlan tárházában mindig talált valamely új, tetszetős érveket, melyek válaszát talpraesetté tévők. Ha fegyverei, melyekkel vívott, nem vezették is ügyét diadalra, nem döntötték is meg az ellent: az ügyesség, melylyel azokat kezelé, őt magát mindig eléggé fedte. Diadalt az ügynek, annak természete miatt, nem nyerhetett; de magának tetszést, dicsőséget szerzett. A megtámadás, volt légyen bármily szenvedélyes, őt soha sem zavarta meg, nyugalmából soha sem ragadta hasonló szenvedélyre; ilyenkor legfőlebb finom, de éles elmésség volt válaszában. Más ügyben, más körülmények közt, ha tán nem is leghatásosabb s legnépszerűbb, de kétségkívül egyik legmíveltebb s tudományosabb, Deák Ferenczczel, kihez, szónoklatának jellemét tekintve, sokat hasonlított, egyaránt ünnepelt szónoka leendett a magyar parlamentnek. Az udvari pártnak s a hierarchiának tett szolgálatait, még az országgyűlés folytában, a csanádi püspökséggel jutalmaztattak.

Azokra vonatkozólag, a miket jellemének gyengeségeül felhozott ambíciójára nézve H o r v á t h mond róla, — szépen világítja meg lelkének belső világát. I p o l y i akadémiai beszédében mondván:

De mit Lonovics politikai elveit és nézeteit, szerepét és cselekvését érintve kifelednünk nem szabad, sőt amit mindennek előtt kell vala talán kiemelnem, az azon erős vallási meggyőződése volt, mely amannak mintegy háttérét vagy inkább kutfejét képezte. Ő egy hazának szívvél és ésszel, lélekkel és meggyőződéssel buzgó

hive és felkentje volt. Korán kifejlődött erős és mély vallásos érzettel bírt, melyet már első ifjúságában családjá körében s később jól iskolázott theologiai tanulmányai közt még erősebben felsziva magába, szívébe fölvelt volt és mely őt kétségtelenül egész pályáján át, politikai elveiben és eljárásában egyaránt vezérelte és mérsékelte. Az embernek nem igen lehet életében kétféle egymástól eltérő, erős nézete s meggyőződése. A komolyabb jellemek s mélyebb tehetségek nem szokták egykönnyen cserélni meggyőzéseiket. A nagy s erős lelkek rendesen megőrzik egész életükön át első lelkesedések és szenvedélyök tárgyát és a nemesebb szívek többnyire csak egyszer adják magokat teljesen oda.

Életének utolsó szakára nézve ugyancsak I p o l y i mondja:

Ha Kalocsa főegyházának érseki székére habár kinevezve is de betegsége miatt el nem juthatott, — feltalálhatta legalább érseki sirboltjában teste végnyugalma helyét. Mit ő azzal kívánt meghálálni, hogy sirja kis nyughelyéért dús és nagybecsű könyvtárát, élete egyik szemefényét, a főegyházmegyének adományozta; s ezáltal is Kalocsának már is nagy és dús érseki könyvtárát azon magaslatra igyekezett emelni, melyen a más két magyar érseki főegyháznak, Esztergom s Egernek könyvtárai az ország legrendezettebb és legdusabbjai közt elül állanak.

Ő halálában is oly emelkedett, oly nagy volt mint életében. Midőn már a halálos álomba szenderedő felett a halottak végimái mondattak, környezete, udvara, hivei, testvérunokái s rokonainak keservei és hangos zokogása kitörésére fölébredve, amint észrevette mi történik körül, fölkel, az áldozár sz. öltönyét, a stólat magára adatta, s nehogy összeroskadjon, övétől fentartva, állva kívánta végső imáját végezni. Ezáltal is mintegy jelentve, hogy készen, mint főpaphoz illő, fogadja a halált, mint nekrologja szépen mondja: *opportet enim imperatorem stantem mori!* Azután elosztá még körülálló hű papjai közt Jeruzsálemből a Megváltónak, és Rómából az Apostoloknak sirjától hozott drága szent emlékeit.

1867

Az nap éppen 1867. mártius 12-dike volt. Buda várának fokáról megszólaltak egyszerre az ágyuk, hirdetve a fejedelem érkezését, ki a nemzet visszahelyezett kormányát, az új miniszteriumot jött vala fölavatni. A haldokló az üdvövésekre felemelkedve kezével intett, mert szava már rég elhalt, mit jelentsen ez? És mire megérté, felállt újra, s az ablakhoz fordulva, mely pesti dunaparti lakán a budai királyi várral szemben volt, ünnepélyes ihlettséggel imára felemelt kézzel áldást vetett, mintegy főpapi áldását adva a fejedelem és nemzet új szövetségére: szíve végső dobbanásával is híve az ügynek, melynek életét szentelte.

Igy Lonovics halálával a nemzet történetének egyik legemlékezetesebb korszaka bevégezve lőn, melynek egyik legnevezetesebb alakja szállott vele sirba. Mert róla a történet mindig úgy fog emlékezni, mint aki keresztény vallásos hazafiúi érzetével s elfogulatlan elméjével, itthon úgy mint Bécsben és Rómában főtényező volt abban, hogy a hazát zaklatott viszályok méltányos alapon kiegyenlítettessenek. E magas küldetésre azon kettős jellemvonása képesíté, mely nála egész életén át, karöltve járt, hogy ép oly hű papja legyen egyházának, amily hű fia volt hazájának. Ő gyermekded tiszta szívvél, atyai jóságával, az ember iránti részvevő szeretetével, s adjuk még hozzá erős hitével, szent erényeivel, nagy tudományával, széles tapasztalásával és mély bölcsességével eszményképe volt a katolikus főpapnak. Végre nála minden pártküzdelem felolvadt a keresztény szeretetben és mindent kibékítési törekvésében, — mely örökké ugyan ideál fog maradni, de mindig megnyugtató, nemesítő és emelő.

Végül irodalmi munkásságát is méltatván, — melyről a maga helyén mi is szólni fogunk, — következőleg végzi:

És magasán áll alakja az ország, az egyház azon nagy férfiai, törvényhozói és szónokai sorában, kik az alkotmányt, kik a nemzet és egyház szabadságát megvédeni, megalapítani, és az elvesztett kiküzdeni és visszahelyezni törekedtek. És ma, midőn már mindez megvédve és kiküzdvé volna talán, midőn az ország tör-

vényhozásában magasan hangzik a szó, fényesen szól a beszéd, hathatósan rendelkezik a törvény, nem feledhetjük el azon hivatást, kiknek ebben oly nagy része volt. És ki tagadná, hogy ezek közt Lonovicsot is megilleti az érdem, meg a dicsőség!

Mert míg e nemzet nyelvén az ország törvényt hoz; míg az hangzani fog az országházának szószékéről és míg hangzani fog Isten szent egyházának magas iveri alatt; — és míg e nyelven a tudomány e házban beszél — vagy a míg csak a nemzet irodalmának története szólani fog, addig Lonovics neve is feledhetetlen lesz.¹⁾

1840

Az 1840-es évek idejében, a magyar nemzet ujjaébredésének korszakában alakult meg Miskolczon az ugynevezett „Major utcza-i tudós társaság“, mely üléseit Kun János elnöknek major utcza-i házában tartotta, Vadnay Miksa, Vadnay Rudolf, Pompéry János, Pálta Mihály, Telegdy Pál, Török Sándor, Kun Miklós, Kun Lajos, Szűcs Sámuel, Szűcs Miklós, Faragó György, Majos Dániel, Csépanyi Ferdinánd, Apostol József, Bakos Antal mind megannyi lelkes ifjak, s azok között többen mint irodalmi férfiak, valamint a Kun János házában lakó nyugdíjazott kapitány Szontagh Gusztáv (híres dinnyész) voltak tagjai e társaságnak.

Ezen minden szépért, jóért, de főként a szabadság eszméjéért lelkesülő társaság úgy az irodalom terén, az akkor egyedüli szabadelvű lapban: a Pesti Naplóban, valamint a megyei gyűléseken karöltve több megyei szabadelvű ifjuval erélyesen harcoltak az akkori adminisztratori rendszer mellett még mindig uralkodó, részint conservatív, részint pedig fontolva haladó párt ellen, habár Borsodmegyében már ekkor néhány kincstári tisztviselő s az egri káptalan tisztjei kivételével az értelmiség teljesen liberális elemekből állott, csakis az volt a pártok közötti különbség, hogy az egyik Kossuth Lajossal tartott, a rohamosabb fejlődésért küzdött, míg a

¹⁾ Ipolyi Arnold. Lonovics József emlékezete. Pest 1868. A magyar Tud. Akadémia Évkönyvei. XI. k. XI. darab 40., 66. és 68. lap.

másik a Szécheny István elveihez képest csak fontolva kívánt előre haladni.

A követ választás és tisztujítások alkalmával ezen major utcai tudós társaság által tervezett csatározások, melyeknek keresztúlviteléhez a vidéki lelkes fiatalság — s azok között Ragályi Károly, Bay Bertalan, Fodor Feri, s a Majthényi testvérek fáradtságot nem ismerő tevékenységgel működtek közre — mindenkor kellő eredményhez vezettek.

Ekként győzött a fiatalság az 1846-iki hires tisztujítás alkal- 1846 mával, mikor a zöld galyas ellenpárt alispán jelöltjein Nagy Gedeon és gr. Szirmay Zsigmond ellenében nagy diadallal választották meg Szepessy Lászlót és Szemere Bertalant.

Ezen tisztujítás alkalmával a major utcai tudós társaság tollából került ki az a hires ritka humorral és eszmékkal gazdag gúny vers, mely így kezdődik :

„Ne bántsд bitang te Szemerét“, melyeknek dallra is át tett több versszakait a tisztujítás alkalmával a Szepessy Szemere fehér tollas párt dalolta, Győri Gyuri bandája pedig naponta huzta.

Az akkori nemzeti casinó helyiségei a főutcán egy földszintes házban voltak, hol Gerga József volt a vendéglős és kitűnő konyhát tartott. Ezt a helyet nevezte fiatalságunk a szabadságharcz idejében „Üdvleldének“.¹⁾

Az ifjuság elnöke K u n J á n o s (kókai), szül. 1820-ban Miskolczon, hol az ev. ref. főgymnasiumban tanult, Pesten folytatta tanulmányait, majd ismét Miskolczon és az eperjesi ág. ev. collegiumban fejezte be. Ügyvédi vizsgát tett, de sohasem ügyvédeskedett. A megye táblabírája volt és megválasztották a polgári és fenyítő osztályok elnökévé. 1849-ben mint borsodi önkéntes részt vett a jan. 4. kassai, végre a bodrog-kereszturi ütközetekben. Ezután gazdálkodott. — 1861-ben megválasztották Borsodmegye

¹⁾ Szűcs Lajos. Az 50 év előtti nagy napok idejéből. Borsodmegyei Lapok. 1899. 17. és 22. szám.

alföld, Belgium, Rajnavidék, Helvéczia. Pest, 1840 egy tervrajzzal.) Vármegyéjébe visszatérve, az ottani vármegyei küldöttség számára írta Tervét egy építendő javító fogháznak a magán rendszer elvei szerint (Kassa, 1838 egy ilyen fogház tervrajzával) utazásaiban szerzett tanulmányai gazdag eredményét s ugyanezen évben a tiszáninnen ev. ref. egyházkerület küldöttségének használatára Tervét egy papi özvegy s árvatárnak. A büntetésről és különösből a halálbüntetésről írt pályamunkájáért a magyar akadémiától jutalmat nyert. (A jeles és uttörő munka megjelent Budán, 1841.) 1840 szeptember 5-én a magyar tud. akadémia tagjai koszorujába fűzte s ez és a következő évben írta az Eötvös J. báró által kiadott Árvizkönyv köteteibe Kölcsey emlékeztétét és Mária emlékeztétét.

1840

Borsodban főbiróvá, majd az 1843—44-iki országgyűlésre követté, azután alispánná s ismét követté választatván, megkezdé nagymérvű történeti szereplését. A reformok és alkotmányos szabadság küzdelmeiben szerzett elsőrendű érdemei folytán 1848 tavaszán belépett, mint belügyminiszter az első magyar miniszteriumba s Pestre jöven széke elfoglalására; népszerűséggel környezve, erős kezébe vette a belügyek kormányát. Midőn 1848 szeptember 10-én a Batthyányi gróf miniszteriuma visszalépett s a törvényes utból kikökönt teendőket Kossuth vezetése alatt a honvédelmi bizottság kezelte. Szemere mint ennek egyik legelszántabb tagja fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki; midőn pedig decemberben az olmützi trónválság után, a második miniszterium megalakult, abban az igazságügyi tárczát kellett volna átvennie; de nem lévén akkor szervezések és csendes munka ideje, ő oda ment, ahová a szükség s veszély hívta. Országos biztosképen működött a felső megyékben ritka erélylyel s emiatt a debreczeni országgyűlésen csak április 14-ike után jelenhetett meg. A detronizálás kimondása s a köztársaságnak általa történt kikiáltása után Kossuth kormányzósága alatt, miniszterelnök lett s ismét a belügyek kezelését vette kezébe s egész a világosi fegyverletételig

1843

1848

1859

lázás munkásságot fejtett ki a kormányzó oldalán. Ő ment a végveszély napjaiban Batthyány Kázmér gróf akkori külügyminiszterrel az orosz fővezérhez kiegyezést próbálni s midőn ez nem sikerült s menekülésre s kibujdosásra jött a sor, ő ásta el a Pestről, Debreczenbe majd Szegedre, Aradra s Lugosra és Orsovára vitt szent koronát Orsova vidékén. Aztán Viddinbe s Konstantinápolyon, Athénen és Görögországon keresztül, ügyesen megszerzett állnevű utlevelekkel Hajnik Pál társaságában, kivel Görögország klasszikus földjét bejárta, tengeri uton Franciaországba s Párisba ment, hol aztán sok akadály s egy egész évi várakozás után családjával egyesülve, több évig lakott s az angol és francia kormányokhoz az osztrák törekvések ellen intézett felvilágosító emlékiratok és zszurnalisztika útján sokat dolgozott, a magyar ügy érdekében. Az emigrációban már elvált a Kossuth által követett iránytól, melyet kárhoztatott s 1859-ben a Pesti Hirnökben melegen ajánlotta az ez évbéli (október 20) császári kiadványok elfogadását a jövő fejlődés alapjául, 1862-ben pedig erősen kikelt a volt kormányzó által megpendített konfederáció terve ellen.

Keserőségre különben is hajló, tulérzékeny apprehenziv kedélyét még inkább elkесerítették a hontalanság fájdalma, szeretett nejének betegeskedése, elvesztett gyermekei utáni keserve, házi bajai, anyagi küzdelmei. Neje vagyonának megmentett részéből élt a család és hogy ahhoz munkájával járuljon, ő is többféle irodalmi vállalatot tervezett. Előkészületeket tett az „osztrák ház“ történetének megírásához 1526-tól 1869-ig s irt a nemzetiségi kérdésről; megírta érdekes keleti utazását. Görög s Törög országban, sőt irt verseket is, meséket, epigrammokat, jellemrajzokat s egyéb költeményeket (Egy száműzött gondolatai) melyek egyrésze megjelent Összes munkái későbbi kiadásában.

Költeményei eszmedúsak, de alak tekintetében hiányosak. Annál szebbek mély és benső érzéssel megírt Emlékezései atyjáról, Teréziáról, (ki napa volt) s Irénke nevű elhalt leányáról. Mindez neki kedves foglalatossága volt, de a konyhára keveset

19. SZEMERE BERTALAN ARCZKÉPE.

Eyblnek 1843-ban készült s a történelmi képcsarnokban levő kőrajza után.

Az író és szónokot hiven és szépen jellemzi benne Csengery Antal az általa kiadott *Status férfiak és szónokok* című könyvében mondván a többek közt:

Szemeré középtermetű alak. Nem azon tekintet, melytől Caesar félt, de eszméktől átsugárzó. Éles inkább, mint ragyogó szemek, mosolyra kész ajkak s mindezekhez átlátszó tiszta arc. Rendkívül derült kinézés, ha gazdag fekete hajfürtjei nem árnyazák vala szoborszerűen domboru homlokát s ha bajusza kissé nem leplezi az eleven ajkak mosolyát s az elől borotvált álat s teljes arcot szintén dus növesű szakál barna szála nem veszik körül. Így a tiszta tó vizéhez volt ez arcz hasonló, terebély fák árnyékában, melyeknek sűrű lombjain keresztül tör a holdsugár, átragyog egy-egy nagyobb csillag. E csillag, ama sugár, a mosoly, a szemragyogás elé olykor felhők vonultak. S midőn szónokolt, egész komolyságában állott előttünk a törvényhozó.

Ilyen volt szónoklata is. Többször felvilágosítá a tárgyat, mint elragadt. Beszédében legtöbb kép csak drága ékköve, foglalványa volt eszméinek, gondolatainak. Többször csillogott, mint melegített.

Nyelve teljesebb, áradozóbb, egyszersmind tartalmasabb, művészebb, fróbb nyelv, mint minden egyéb szónokainké. Annyira szabatos, hogy szó szerint kelle utánírni, még a szavak elrakásában is. Egyedül ő volt, kinek egyetlen sorát el nem hagyhatta a gyorsíró. Különben nem volt képes beszédét visszaadni.

1846-ban borsodmegyei tisztelői diszkarddal ajándékozták meg szónokukat.

Őszintén megvallom, — mondá ez alkalommal, — hogy jutalomra sem ily, sem másféle alakban nem számolok. Ki országgyűlésre követül elküldetik, arra nézve a jutalom már az elküldésben s a bizodalomban van, mely annak alapja. Ami ezentul van, az a meglevő érzelemnek csak kifejezése, mely megvan, ha nem mondatik is ki.

mányok III. — Figyelő VII–IX, XI., XII., XIV., XV., XVII., XVIII., XXII. — Reform. 1875. 150., 151. sz. Wurzbach Biogr. Lexikon XLI. 56. l. — Borsodmegyei Lapok 1884. 33., 34. sz. 1894. 10. 1896. 82. sz. — Néptanítók Lapja 1885. 72., 73. sz. — Petrik Könyvészete és Bibliogr. — Pallas Nagy Lexikona XV. 558. l. (Tóth Lőrincz). — Mezőtúr és Vidéke 1896. 23. 25. sz. — Irodalomtörténeti közlemények IX., XI. — Berecz Károly. A régi fiatal Magyarország. Budapest, 1898. — Budapesti Hirlap 1906. Nekrológ Vadnay Károlytól, Fővárosi Lapok 1867. 12. Abauj Kassai Közlöny 1878. 46. sz. Szinnyei Magy. Írók élete stb. 13 k. 666. 70. l. Itt közölt arcképe Eybl 1843-iki körajza után készült. Ujabban Stettka Gyula festette meg sikerült arcképét a Magy. Tud. Akadémia számára.

Azt pedig különös hálával köszönöm, hogy a honi jeles művészetű kardon, a drága haza czimerének árnyékában, őszönnék, a vezér Hubának képe nyugoszik. Azt vélitek talán, annak örvendek, hogy ezer év előtt élt? Nem, hanem annak, hogy néki és általa nekem nem ember fia adta a szabadságot, hanem azt, ugyszólván egyenest Isten kezéből kapta az ő hon ismeretlen földén. Az én szívemnek csak ez okból szent az emlékezet. Köszönöm továbbá, hogy mellőle Kölcei és Deák képe tündöklének előmbe, amaz mesterem, ki mint prófétai szellem, tulvilági szózattal állott az 1836-iki diéta nagyrészben törpe emberei közt, emez mestere az alkotmányos ellenzéknek, ki a bölcs törvényhozónak nevével tiszteltetik meg. E két férfit az eget és a földet képviseli a magyar törvényhozásban, amaz a csillagok közül olvasott, ez a földi élet szövőszékén dolgozza ki stb.

1836

Szemerének nem egyszer volt oka pályáján panaszkodni a rágalom ellen, mi reá nézve annál kellemetlenebb, mert többnyire párthiveitől jött.

S meg kell vallani, eléggé férfiasan tűrte a félreismerést, a rágalmakat.

1845

Igaz, — mondá 1845-ben, egy szép őszi estén, midőn a fővárosi ifjuság fáklýás zenével tisztelé meg — igaz, félreismeretnei a legnagyobb kín, maga a halál. De e halálból már itt a földön van föltámadás. Hol? Önéretünkben.

Közlékenyebb modor, több bizalmasság, megnyerőbb társalgás pártot gyűjthetett volna körüle.

Azon iskola embereit, melynek elveit képviselte. A reformpárt ezen töredéke az alsó házban örömet sereglett volna már 43-ban zászlója alá.

Szemere nem volt nyílt levél, melyben mindenki olvashatott. Hasonlatosabb a naphoz; pályája fényes, de csak kevés szem láthatott belé.

1847

Szemere már 1847-ben bevallá előszeretetését a köztársasági intézmények iránt, melyeknek nem mondjuk legrégibb, de talán egyedül igaz hive volt a forradalom szónokai közt.

Az alsóházban Deák után Szemere volt kiválólag alkotó eleme a régi ellenzéknek.

A törvényszerkesztés, formulázás ügyességében Szemere mindjárt Deák és Szalai László után következik.

1849

Azonban merészebb kezdeményező, mint amazok.

S 1849-ben az egyetlen alkotó, rendező tehetség volt Kossuth miniszteriumában. Innen van, hogy azok is legtöbb bizodalommal tekintének reá, kik fenhangzó miniszterelnöki programja iránt semmi rokonszenvet nem mutattak.¹⁾

Horvát Boldizsár az akadémiában felette tartott emlékbeszédében inkább mint embert jellemzi őt, amikor a következőleg nyilatkozik róla:

¹⁾ Csengeri Antal. Magyar szónokok és statusférjak (politikai jellemrajzok). Pest, 1851. 59—84. lapig.

Sajátszerű játéka a sorsnak, hogy a nemzeti átalakulás harczában a legfontosabb vezérszerepek egyike éppen Szemere Bertalannak jutott; annak aki kezdetben határozott ellenszenvvel viseltetett a politika és törvénytudomány iránt, holott később e téren aratta legszebb babérait. Sokszor panaszkodott, hogy a sors azzal büntette meg, a mitől mindig félt. Csak aesthetikával s költőkkel szeretett foglalkozni.

Majd politikai nézeteinek, utolsó éveiben való megváltoztatására czélozva mondja:

Mindezen következtetlenségek és ellenmondások azonban megbocsáthatók annak, aki elszakadva a haza kebléről, nem ismerhette többé közvetlen érintkezésből a nemzet hajlamát, érzületét, vágyait; ki az ország helyzetének megítélésében nem kerülheté ki azon tévedéseket, amelyek a távol optikai csalódásának természetes következményei. De még ezen ellenmondásokban is elvitathatlanul nyilatkozik a hazaszeretet erős és soha nem ingadozó következetessége, amely eszményi céljának a haza megmentését tekintve, e célnak — ha szükségesnek látja — legkedvenczebb eszméit is áldozatul hozza, mint a tengerész, aki fájdalommal bár, de egész önmegtagadással a tengerbe hányja kincseit, ha nincs reménye különben fenttarthatni a hajót a háborgó hullámokon.

Azért ő mégis egyik legkiválóbb alakja marad hazai történelmünknek. Gyarlóságai eltörpülnek tehetségeinek, eszméinek, lángoló hazaszeretetének, ascetái jellemének nagysága mellett. Államférfiaink képcsarnokában az utókor mindig tisztelet és kegyelettel fog meghajolni azon férfiú emléke előtt, aki az 1848-iki óriási átalakulásnak egyik főtényezője volt; akinek tolla adott nagyrészben törvényalakot ama vívmányoknak, amelyek hazánkat az európai kultúra s egyuttal az önálló államok magaslatára emelték.

Midőn apai örömeinek legkedvenczebb tárgyát, a kis Irént a sir elnyelé. Jobb nem szeretni — mondja naplójában — mint így lakolni érte. Sok az öröm, mit nekünk szerzett, de ennyi fájdalommal drágán van megvásárolva. Élek, mivel meg nem haltam; vegetálok, mint a plánta, tele undorral lelkemben az egész világ iránt. Fájdalmamat ha elveszteném, nem bírnám magamat becsülni.

Végzete csak azon egy kárpótlást adá meg neki, hogy lábai még érinthették a szabaddá lett haza földjét. Véglehetőleg már a haza keblén adhatá ki.¹⁾

Az emigrációban fájdalmat okozott neki a szeles és kritikáiban gyakran elfogult Szilágyi Sándor, aki azt írta róla, hogy hiu és kétszinű szerepet játszott a forradalomban.²⁾

¹⁾ Horvát Boldizsár. Szemere Bertalan emlékezete. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyvei XIV. k. 1875. 17. l.

²⁾ Szilágyi Sándor. A magyar forradalom férfiai 1848/49ből Pest 1850. 284. l.

Egyik művében írja magáról, hogy „családom, mint a fa azért szegény, mivel régi.“ Ez a szegénység, az ifjúkori nélkülözés tette egész egyéniségét rideggé.

1845 Szemere Miskolczon való politikai szereplését illetőleg egykoru napló feljegyzésben olvassuk, hogy 1845. január 9—11. a báró Vay Miklós főispáni helytartó elnöklete alatt tartott rendkívüli közgyűlésén követek az 1844-ik országgyűlésről kimerítő jeles tudósítást adtak, melyet Palóczy László fogalmazott, és három óra alatt olvasott fel. Szemere Bertalan pedig két óráig tartó jeles beszédet mondott könyv nélkül, oly szabad szelleműt és remeket, minőt Borsod még sohasem hallott, haladását mind a munka szellemi része, mind az előadás tanusíták. Ezen beszéd nyomtatásban is megjelent ily czim alatt: „Szemere Bertalan követjelentési beszéde, Miskolcz, 1845. január 9. Kiadja egy gyorsíró Miklósvár, Hermány Károly és társánál. 1847.“

A főispáni helytartó és követek fáklyás zenével tiszteltettek meg. E gyűlésen az 1844-diki törvényczikkek kihirdettek. Főispáni helyettesünk, amint az 1844. t. cz-t életbe hozá, nem nemeseket is nevezvén ki táblabirákká.

Január 19-én az e végett összehívott gyűlésben Szemere Bertalan kézzelfoghatólag magyarázá az iparvédegyelet hasznait, a társulat elnökeivé b. Vay Lajos és Szemere Bertalan választattak el.

Május 1. Deák Ferencz és Vörösmarty Mihály városunkba érkeztek; délután előbb Szemerével érintkezve indultak el Erdélybe, báró Wesselényi Miklóshoz menendők.

1846 1846-ban történt alispánná való választásáról ugyanezen napló rója következőleg emlékszik: főispáni helyettesünk kitüzvén a másod alispánságra jelöltek nevét, egy szívvvel lélekkel Szemere Bertalan neve hangzott, s elválasztatott a nagy férfiú hozzá méltó dicsőséggel, ki irhatná le a lelkesedést, mely a kebleket elfogá, több ezrek szíve óhajításainak teljesültén, folytonos harsány hangokban, tombolásban, kardok csörtetésében, s mintegy ötven zászló

szünetleni hajtogatásában tört ki a határtalan öröm, azt hiszem e jelenet a történetekben magasztaltak közül sokakkal mérkőzhet. Bük Zsigmond, a tisztválasztási napokra azt mondá, hogy szeretné a maradéknak tableauban adni — által vagy pénzt veretni emlékére.

Városunk emelésére minden tőle telhetőt megtett. Utcáink egy részét kövezettel és járdával önkéntes adózás útján látta el. Az állandó színházra 40 ezer forintot gyűjtött s ő indította meg a tárgyalást a központi vasúttársasággal, városunknak Pest és Kassával leendő vasuti összeköttetése iránt.

Borsodvármegye közgyűlési terme számára megfestetvén Klimkovics Ferencz festő által arczképét, az 1870. november 7-én lepleztetett le. Lé v a y J ó z s e f ez alkalommal tartott ünnepi beszédében a többek között mondja róla:

1870

Midőn Szemere Bertalan arczképét e napon tanácsteremünk állandó lakosává emeljük, egy rég érzett tartozást, mondhatni, szent kötelességet teljesít e megye közönsége. Nyilvánosan meghozza tudniillik a méltányló elismerés adóját, egyik legnagyobb fia szellemének, kinek hatása és neve Borsod szűk határain messze tulsugározván, a nemzet történetével immár együvé szövődött.¹⁾

De kegyeletének szülővármegyéje ezenkívül is újabb és újabb tanujelét adá. Szemere ugyanis naplójának egyik helyén írja: „Bárhoz éljek, nyugodni a haza földjében szeretnék. Ott van a diósgyőri völgyben egy domb; ott vágytam pihenni az élet után.“ Ezek folytán Borsodvármegye közönsége, mintegy szülői jogot tartva azokhoz Szemere Bertalannak a budai sírkertben nyugvó hamvait már 1871-ben haza szállíttatá és ünnepélyes részvétellel helyezetté örök nyugalomra az Avashegyi temetőben álló ódon egyházunk árnyékában.²⁾

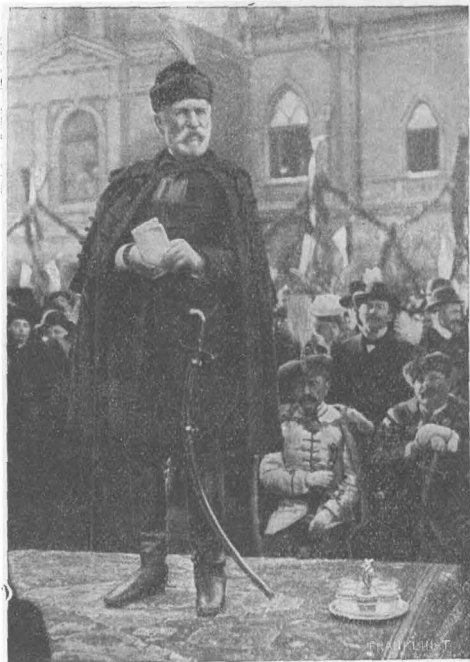
1871

¹⁾ Szemere Bertalan emlékezete. Lé v a y J ó z s e f főjegyző beszéde Miskolcz 1870. 8. lap.

²⁾ V a s á r n a p i U j s á g. 1871. 239. 1. Szemere Bertalan hamvainak áttétele.

1906

1906-ban pedig közadakozásból R ó n a J ó z s e f szobrász által készített művészi kivitelű szobrát állíttatta fel a vármegyeház melletti téren s november hó 11-én országos ünnepély keretében leplezte ott le, mely alkalommal az ünnepi ódát L é v a y J ó z s e f szavalta s a felavató beszédet Dr. T a r n a y G y u l a alispán tartotta¹⁾

1835

Nevezetesebb köztörténeti eseményeink közül e korszakot illetőleg fel kell említenünk, hogy 1835. július 15-én a bajor trón örökös városunkon utazott keresztül.

1840

1840 augusztus 16-án pedig szülőföldjét Zem-plént meglátogatni menvén itt szállott meg K o s s u t h Lajos, kit is fáklyás zenével tiszteltek meg.

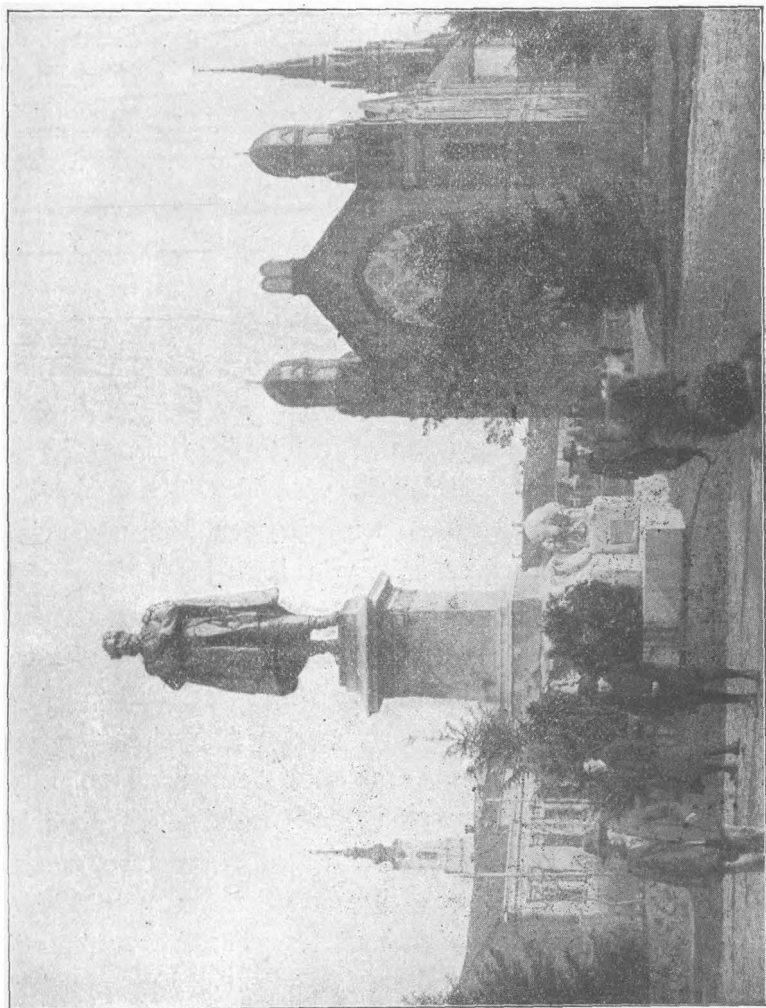
20. LÉVAY JÓZSEF ELSZAVALJA ÓDÁJÁT
Szemere Bertalan szobrának leleplezési ünnepélyén.

Fogadtatásáról az egykorú naplóban olvassuk:

A „Három rózsza“ fogadó előtt, hol Kossuth szállva volt, a résztvevők nagy tömege jelent meg, impozáns fáklyás zenével, tisztelvén meg a nemzet kitűnő fiát. A harsány éljenzés és a zenekar játéka után csakhamar előttünk állott Kossuth Lajosnak szép, rokonszenves alakja. S Kun Miklós intézett hozzá jól sikerült beszédet. Mire a nagy hazafi mindenkit meglepő szónoklattal válaszolt, beszédének veleje abban összpontosult, hogy a nemzet-

¹⁾ E m l é k b e s z é d Szemere Bertalan szobrának leleplezése alkalmából. Dr. T a r n a y G y u l a Miskolcz 1906. 19. l. és V a s á r n a p i U j s á g 1903. 46. sz. Képekkel.

nek egybe kell fornia, ha erős akar lenni s megtiszteltetését úgy veszi, mint nem személyét, de elveit illető. Szavait harsány éljenek szakíták meg és követték.

21. SZEMERE BERTALAN SZOBRA MISKOLCZON.

Miskolczról augusztus 17-én tizenkét borsodi ifjak indultak Pest felé, kir. táblai gyakorlatra, névszerint: Dálnoky Gábor, Duro-nelli Alajos, Faragó György, Horváth Antal, Kapczy János, Kun Lajos, Szathmáry Pál, Szűcs Sámuel, Telegdy Pál, Török Sándor,

Vadnay Barna, Vadnay Rudolf. Másnap, t. i. 18-án Hatvanban találkoztam Kossuth Lajossal, kit tegnapelőtt Miskolczon fáklyás zenével tiszteltünk meg. Kíséretében volt egyik nővére, egy firokona s ennek nevelője, Homolya István borsodmegyei ifju, jó barátunk, kinek szivessége folytán bemutattattunk a nagy hazafinak. D. u. a gödöllői vadász kertnél szálltunk szekereinkről s Kossuth is követé példánkat s együtt mintegy két óráig gyalogoltunk a homokban, melynek kényelmetlenségét feledteté velünk Kossuth remek előadása.)

1844 1844 szeptember végén hazánk másik nagy fia, gróf Széchenyi István látogatta meg városunkat.

1847 1847 szeptember 3-án érkezett Miskolczra István herczeg helytartó fényes lovagsereg kíséretében. Fogadtatásáról az egykorú naplóban olvassuk: A megyeház lépcsőinél ő fenségét főispáni helytartónk üdvözlé, a nagyterem előcsarnokában pedig Karacs Teréz neveldejéből tizenkét leánykák szónoklattal, virághintéssel, mely valóban megható jelenet, ő fenségét igen kellemesen lepé meg. A megyei küldöttség szónoka vala Rácz János főjegyző, a ref. egyházkerületé pedig Apostol Pál. Az ebéd a nagyteremben ment végbe, mely szinte kertté vala alakítva, a toasztokra válaszolt a királyi helytartó. Hat óra után ő fensége a Hámorba kocsikázott ki, hol tiszteletére a tónál ércz emlék emeltetett, pisztráng halászat és nép ünnep rendeztetett, este, midőn a városba visszatért, ez már ki vala világitva, az Avastetőn óriási betűkkel lángolt e két szó „Éljen István“. Szeptember 4-én reggeli 8 óra után, a most épülő színház alapkövét letette, Szemere Bertalan beszédéből e szavakat viszhangoztatván: „a művészet és nemzetiség előmozdítására“. Az alapkőbe tett iratot ő fensége, valamint főispáni helytetünk és két alispánaink is aláírták. Ezután ő fensége Miskolczról elutazott, körútját Kassa felé folytatandó, a szikszói partig lovag-

¹⁾ Szűcs Sámuel: Emlékezés Kossuth Lajosról, Miskolczon léte alkalmából. Borsodmegyei Lapok 1902. 221. sz.

sereg és számos hintók által kísértetvén, Szemere Bertalan búcsu szónoklata mellett bocsájtatott el.

Ugyancsak S z ű c s S á m u e l egykorú naplójából érdekes képét nyerjük a szabadságharcz utáni közállapotaiknak. 1850-ről írja: 1850

Uj év tájban városunk s megyénk hivatalai betöltettek. A hivatal vállalás iránti közvélemény szelidült ugyan, azonban elszomorító jelleműl tünt fel korunknak az, hogy a hivatalba jutott egyének csaknem mindnyáján rebellisekül vádoltattak be a titkos feladók által. — November 1-én a bélyegtörvény életbelépett.

Márcziusban nemcsak a volt honvédek, de még a veresszallagosok is zaklattattak az osztrák hadseregbe soroztatás végett, míg végtére eme szándék abbanhagyatott.

Augusztus 20-án, vagyis Szt. István napján jöttek Miskolcra az első zsandárok.

Az utcák nevei németül is felirattak, az épületek számokkal jegyeztettek meg. A városi adó háromszor annyira emeltetett, mint az állami.

A társadalmi élet köréből említendő, hogy a miveltebb osztálynak ez évben farsangja nem volt, a tánczvigalmak iránti kísérletek meghiusultak lelkes hölgyeink honleányi gyászán. De a színész-társulat előadásai ugyancsak látogatottak, a hátori és tapolczai kirándulások is gyakoriak voltak, azonban a kedélyek lehangoaltsága mindenütt feltűnő; bár jobb jövő iránti reményt mindenki táplált szívében.

Ugyanez év január 23-án tétetett közhirre a rendelet, hogy a lakosságtól mindennemű fegyver beszedendő és az állomás parancsnokságnak adandó át.

A tanács szeptember 28-án arról értesülvén, hogy városunkban nem fog megyei törvényszék felállíttatni, — miután ez, mint a jegyzőkönyv mondja, Miskolcra halálos csapás lenne — eziránt a megyei főnökhöz sürgősen felfolyamodik.

1851-ben az elharapódzott rablások és tolvajlások meggátolására a polgárságból éjjeli őrség szerveztetik, úgy hogy minden 1851

száz házra két őr ügyel fel. Ez alól a kötelezettség elől magát senki ki nem vonhatja 5 frt birság terhe alatt.

Ugyanez év október havában Albrecht főherczeg és kormányzó városunkat meglátogatta. A tiszteletére rendezett kivilágításhoz a tanács 1660 lámpást szereztetett be.

1852 1852 ápril. 5. Gr. Alberti Albert köztisztviselőben állott ezredesnek élte javában halála nagy részvétet okozott nálunk. Született magyartól is alig lehetett volna több jót kívánni városunk irányában, mint mennyit a boldogult tőn az ostromállapot nehéz körülményei között is.

Julius 5-én, Ő Felsége egről látogatása alkalmával, oda hódoló követtséget küldött városunk.

Az ez évi farsangon a csizmadia bálon a legényeknek heves összekocczanása volt a zsandárokkal.

Ez év végén tudatta a megye főnöke városunk közönségével, hogy Ő Felsége megengedte, miszerint a magyar országos hivataltok számára megállapított nemzeti diszöltönyhöz szükséges diszkard előleges fegyverengedély nélkül beszerezhető legyen általuk.

1853 1853 ápril. 7. a Libényi-féle gyilkos merénylet megghiúsulta alkalmából örvendező küldöttséget menesztett városunk Bécsbe Ő Felségéhez, melyet ottan Ferencz Károly főherczeg fogadott. Visszafele való útjában e küldöttség Budán Albrecht főherczegnél is tisztelgett.

1854 1854 április 24-ikén Erzsébet királynéval való egybekelése alkalmából tanácsunk feliratilag üdvözölte Ő Felségét s e nap emlékére gyűjtést rendezvén, annak eredményét a szegények között osztotta szét.

1857 1857-ben régi sulyos közterhei alóli megváltása érdekében a tanács küldöttséget óhajtott Ő Felségéhez meneszteni s e célra 458 forintot gyűjtöttek.

Ez évben országos körútjában látogatta meg városunkat először Ő Felsége. Az egykorú napló szerint:

September 3-án érkezett meg Miskolczra Ferencz József császár Ő Felsége. — Miskolcz ugyan a fogadás fényére nézve párhuzamba távolról sem tehető Magyarország más városaival, melyeknek majd mindegyike haladja azt vagyoni állásával: mindazáltal ezt két körülmény érdekesebbé, jelesen a császári szállás díszes felszerelése a megyeházában és az új színház ünnepélyes megnyitása; de más részről emlékezetes lőn ezen nap egy véletlen halálozás által is, t. i. gr. Szirmay István Tamás, cs. k. alezredes, Ő Felségét a megye határától kísérvén, midőn a város határánál a miskolczi polgármester Ő Felségét üdvözlőné, rögtöni gutaütés következtén halva bukott le lováról. Semmi kísérletek nem hozhatván többé életre a grófot, Ő Felsége Miskolczra bevonulását folytatá, s a hódolatok fogadása után Szirma-Bessenyőre sietett az elhunyt gr. Szirmay István Tamás családjához, hol a gyermekágyban fekvő özvegyet maga tudatta a csapásról. Egyszersmint elvállalta fiacskájának keresztapaságát. Szirma Alfrédet, aki szintén Szirma-Bessenyőn élt és hunyt el, ezentúl a nép mindvégig a király fiának nevezte. Innét Miskolczra vissza érvén, következett az ünnepélyes ebéd, melyben helyből is több világi és egyházi hivatalnokok részt vettek. Estve 6 óra felé pedig a Hámorba kocsikázott ki Ő Felsége. Mig a néptömeg nagyrészt, a kivilágítás, faklyászene és az Avas tetőn rendezett tűzijáték foglalák el, addig több száz egyén a színház megnyitása ünnepélyét élvezé, az előadást Jókai Mór tollából került alkalmi beszéd előzé meg, ezután következett a „Marótbán“ szomorú játék Vörösmartytól, melyben Egressy Gábor, ifjabb Lendvai Márton, Jókai Mórné és Munkácsi Flóra is részt vettek. Ő Felsége, mint falragaszok jelenték, leghivebbjei egyikének mai nap történt véletlen halála következtében mondott le a színházban megjelenésről.

September 4-én reggeli 6 óra után, Ő Felsége a buzavásári téren a vadász katonákkal tartott gyakorlaton megjelent, s innét kevés idő múlva elhagyá Miskolczot, utját Sz.-Péteren által Egerbe

folytatandó. Kiséretében volt Albrecht főherczeg és gróf Grünne. A miskolczi ünnepélyre megjelentek B. Augusz Antal helytartósági elnök, Bartakovics Béla egri érsek és Umlauff Gyula pesti főtörvényszéki elnök.

A felség látogatása alkalmából városunk kilencz pontba foglalva terjesztette elő sérelmeit és eziránti kérelmét Ő Felségéhez. Októberben ennek elintézését sürgetendő, küldöttséget menesztetünk Albrecht főherczeg kormányzóhoz, amelyet azonban nem fogadhatott, mert Radeczky temetésére Olaszországba utazott.

A királylátogatás utóhangja gyanánt felemlítjük, hogy a városi tisztí személyzet tagjai a fogadtatásra készítettett diszgyenyruha költségeinek fedeztetésére negyedévi fizetésüket voltak kénytelenek előre felvenni.

1860

1860-ban mint az egykorú napló írja:

„Április 8 án, vagy is husvét első napján, hazánk legnagyobb fia gr. Sz é c h e n y i I s t v á n elhunván, a nemzet búba merült s nagyszerű gyászünnepélyeket rendezett. A helvét hitv. követők-nél, az avasi egyházban április 22-én rovatott le a dicsőült iránti hála néminemű adója, Kun Bertalan lelkész, Léway József tanár, s költő jeles beszédei és az alkalmi énekek nagy hatást tettek a hazafiui fájdalom által már különben is elérzékenyült keblekben.

A katholikuskoknál 26-án tartatott meg a gyászünnepély, szintén roppant nép jelenlétében és fényes szertartással.”

Julius 17-én Benedek Lajos, Magyarország kormányzója, Miskolczt meglátogató.

Az alkotmány visszanyerése iránti küzdelmek bizonyára sehol az országban nem folytattatak oly hazafias lelkesedéssel, mint városunkban. Az egykorú feljegyzések hű képét adják a lelkes mozgalmaknak:

Az október 20-dikai császári diploma hazánk állásának új fordulatot adván, november 23-án b. Vay Lajos főispán Alsó-Zsolczáról Miskolcra bejött. Ez alkalomból a korona vendéglőben közebed tartatott, melynek végeztével az absolut rendszer elleni érzelmek demonstrációkban törtek ki. A Csehországból jött

magyarfaló államügyész ablakai krumplival verettek be, a járásbíróság és közjegyző ablakai is betörettek, a kétféjű sasok leüttettek, estve a főispán fáklyászenével tiszteltetett meg, a város pedig kivilágíttatott.

November 24-én főispáni elnöklet alatt a casino termében előleges értekezlet tartatván, átalakulásunk talpköveül az 1848-diki állás mondatott. Bük Zsigmond által kérdésbe tétetvén az abszolutizmus alatt szolgáltak hivatalképessége, Palóczy László e részben a II. József alatti kort hozta fel, akkor ugyan minden hivatalnokot németnek nevezett a közvélemény, ő e tekintetben mérsékletet ajánlott, a bizalom ugymond, most is megfogja találni embereit. Az 1848-iki bizottmányi tagok nevei felolvasása alatt azokat, kik császári hivatalban állottak, vagy állanak, megholtaknak jelenté ki a közönség.

December 3-án a főispáni bevonulás megtörtént, még pedig azon igaz lelkesedéssel, mely b. Vay Lajost mind a polgáréletben, mind a harcztéren tanusított jellemeért méltán megillette. Diszes bandérium vezérlé be a város előkelőbb utczáin, főkép a piacon számos nemzeti zászlók lengtek. A főispán a mostani eskümintá helyett az 1848-ikit ujtá meg, s az 1848-iki bizottmányi tagok megrostálás alá vétettek, ujjakkal pótolattak, többeket erkölcsi halottaknak kiáltott ki a közvélemény.

A december 17-én megnyílt megyebizottmányi ülésben Lévy József első aljegyzőnk gyönyörű emlékiratot olvasott fel, mely az 1849. június 23. óta megszakadt megyei jegyzőkönyv néminemű kiegészítéseül szolgál; hiven, de férfias és nemzetünk komoly jelleméhez méltó mérséklettel ecsetelvén ama gyászos idők vonásait, s több pontjainál remek intéseket adva az utókornak.

J e k e l f a l u s y L a j o s főbíró javaslatára 1861 április 11-én a tanács kimondja, hogy az idegen rendszer alkotmány ellenes kifolyásából származott s hazánk élő törvényei ellenében mindeztideig makacsul működő abszolút kormány hivatalnokainak ellenszegül, azoknak hivatalos eljárásához segédkezet nem nyújt

1861

s utasítja rendőri hivatalát, hogy bármí irányú intézményeik falragaszok, vagy dobszó útján való érvényesítését a legszigorub'an akadályozza meg s nemzeti alkotmányosságát általában mindenki utolsó lehelletig védelmezze.

Ugyanezért május 21 Miskolcz városának a Palóczy László halálával árván maradt déli kerülete, id. Szathmáry Király Józsefet egyhangulag választá el országgyűlési képviselőül, mint oly férfiut, kit a közvélemény, a dicsőültnek helyére legéredemesebbnek ítelt.

Julius havában a császári adónak katonai végrehajtás utjáni beszédese megkezdett.

Augusztus 20-án hazafias tüntetésre használta fel a város Szent István napját és fényes kivilágítást rendezett.

Augusztus 26-ára a színházban sorsjátékkal egybekötött tánczvigalom volt kitűzve a borsodi honvédsegélyző-egylet javára; de felsőbb helyrőlí betiltás miatt elmaradt.

November 3-án, főispánunk azon okon, hogy az októberi megyebizottmány tartását meg nem akadályozá, hivatalától felmentetvén, megyénk mély fájdalmát s búcsu tiszteletét mai napon ünnepélyesen akará Alsó-Zsolczára megvinni, az érdemdús férfiunak. Midőn azonban a vidékről is megérkezett kocsik és a tisztelkedni kívánók megyénk háza előtt gyülekezni kezdenek, a helyben szállásoló vadász zászlóalj közbelépett és a tisztelkedést megakadályozá.

November 4-én Máriássy Ádám királyi biztos megérkezvén, a kitűzött megyei bizottmányi ülés csakugyan meg nem tartatott, a katonaság jó eleve körülvén a megyeházát. A tisztviselői kar lemondását beadá, mit nemsokára a városi tisztikar lemondása is követett.

1864

1864 február 2-án hunyt el Miskolczon, felsőpulyai Bük Zsigmond, 63-ik évében. Benne Borsodnak egyik erős oszlopa dült ki, kihez hasonló kormányzói tehetség nem egy hamar tűnend fel megyénk egén — írja róla az egykorú nekrológ. Borsodot

az 1839-iki tisztujtás előtt több éveken át mint másod, az 1860/1-iki alkotmányos világban az első alispáni székekben szolgált. Az 1833/6-iki és 1847/8-iki országgyűléseken pedig megyénk követe volt. Forradalom alatt az eperjesi kerületi tábla elnökévé nevezetett ki. Ezen hivatalokon kívül a b. Eötvös Ignác és neje csödgondnokságát is viselé 1842 óta. Szónoki tehetségére nézve is megyénk kitűnőbb fiai közé tartozott, szép rögtönzési tehetség, jól sikerült élczek, terjedelmes gyakorlati ismeretek, erős, férfias hang, tekintélyes külső emelék beszédei érdekét.

A politikai viszonyok megváltozván, 1865 szeptember 12-én Borsodmegye főispánjául egykori administratora, az 1860—1-ki cancellár, idős b. V a y M i k l ó s nevezetett ki; ő mellőztetni kívánt minden ünnepélyt és így a bevonulás egyszerűen ment végbe.

1865

Szeptember 13-án tisztelgések voltak a főispánnál, ezek közül legérdekesebb volt az 1861-ki megye zömét tevő bizottmány tisztelgése, melynek szónoka L é v a y J ó z s e f gyönyörű beszéddel üdvözlé a főispánt, kinek válasza hasonlóan megható volt.

November 25-én Miskolcz városa északi része országgyűlési képviselővé választá V a d n a y L a j o s t, déli része pedig H o r v á t h L a j o s t.

V a d n a y L a j o s született 1804-ben Miskolczon. Szülővárosában, Szombathelyen, Pozsonyban és Pesten tanult. Városunkat az 1839., 1861. és 1865-iki országgyűléseken képviselte. Mint politikus, Deák Ferencz benső köréhez tartozott. Kiváló jogtudós és nyelvész volt. — Számos újabb magyar szavunkat köszönjük neki. A magyaros szórendről írott értekezését a Magy. Tud. Akadémia jutalommal tüntette ki. A politikától visszavonulva a fővárosba költözött, hol a legfőbb ítélőszék bírójává nevezetett ki. Mint ilyen hunyt el 1888 aug. 11-én. Fia volt kiváló írónk, V a d n a y K á r o l y .)

¹⁾ Ország Tükre 1862. 1. sz. Arczképpel és Fővárosi Lapok 1888. 224. sz.

H o r v á t h L a j o s született Alsó-Zsolczán 1824-ben. Jogi tanulmányai befejeztével ügyvédi irodát nyitott Miskolczon. 1848. Szemere Bertalan oldalánál volt, mint ennek belügyi miniszteriumában alkalmazott fogalmazó. Először az 1865-iki országgyűlésen foglalt helyet, mint Miskolcz képviselője. A koronázást

22. HORVÁTH LAJOS.

követő nagy törvényhozási munkálaton élénk részt vett s különösen az igazságügyi-, az adó- s honvédelmi törvényjavaslatok tárgyalásában vitt előkelő szerepet. Az igazságügyi rendezésben konzervatív hajlamokat mutatott, nevezetesen a szóbeliség és közvetlenség rendszerének rögzített behozását s a királyi tábla felosz-

tását nem helyeselte; az első perrendtartási javaslat átalakítása s módosításában fő-fő szerepet vitt. Egyébiránt az országgyűlésen a Deák párt buzgó hive volt. Az 1869. országgyűlésre nem jelent meg, de 1872-ben ismét megválasztatta magát s ettől fogva több cikluson, hét országgyűlésen, összesen 27 éven át volt Miskolcz városának képviselője s előkelő tagja és szónoka a parlamentnek. A fúzió előtt s után több ízben megkínáltatott az igazságügyi miniszteri tárczával, de azt elvállalni folyvást vonakodott. 1873 végén s 1874. elején tagja volt a híres huszonegyes bizottságnak. Másfél évig támogatta a Tisza kabinetet, a boszniai, általa teljesen rosszalt politika miatt azonban kilépett a szabadelvű pártból s a nemzeti párthoz csatlakozott, de az egyházpolitikai kérdésekben

mégis a kormánynyal szavazott, szabadelvű hajlamait és meggyőződéseit alá nem rendelvén a pártszellemnek. A parlamenti igazságügyi-bizottság egyik vezérfőfőia s a közigazgatási bizottságnak is tagja volt. Ő Felsége által a főrendiház élethossziglani tagjának neveztetett ki.¹⁾ Utóbb visszavonulva a nagy politikától, de mindig melegen érdeklődve közügyeink iránt, városunkban él.

1867-ben a korszakalkotó politikai változások élénken foglal- 1867
lalkoztatták városunk közönségét. Február elején híre jöven az alkotmányos miniszterium kineveztetésének, kivilágítás rögtönzöttetett, a nyomdából alkalmi versek szórattak, a nemzeti casinóból Deák Ferenczhez távirat küldetett; de a kivilágított ablakok betöretése arra mutatott, hogy sokan nem bíztak a felmerült eseményekben.

Február 23-án olvastatott fel az országgyűlésen a teljes miniszterium kineveztetése. Márcziusban Miskolczon hála ünnepek tartattak, a polgáregylet Deák Ferencz arczképét megszerezni és hozzá üdvözlő iratot intézni elhatározta, a színházban a miniszterek eskütétele diszelőadással ünnepeltetett.

Borsodmegyének idősb. b. Vay Miklós leléptével fivére b. Vay Lajos neveztetvén ki főispánjává, székfoglalását április 30-án tartá. A megyei tisztujítás május 2-ik és 3-ik napjain ment végbe, mely alkalommal Mocsáry Lajos választatott meg első alispánná.

1868-ban a baloldali párt a Fő-utcán lévő g. Vay házban 1868
gyülekezési helyet nyitott, a timárok áruhelyén pedig vasárnaponként összejövetelt tartott. Ezt az ablakon kitűzött nemzeti zászlóval adá hirül, melyen az ország czimere korona nélkül volt festve, ami a városi képviselőtestületben felhozatván, utóbb koronás címerű zászló tűzetett ki.

Miskolczot 1869-ben az év eleje az országgyűlési képviselők 1869
választásának izgalmi közt találta. Az északi kerületben képviselővé lett Kun János, a déliben Mocsáry Lajos. A bal-

¹⁾ A Pallas Nagy Lexikona IX. k. 1895. 383. l. és Szinnyei J. IV. k. 1263. l. Vasárnapi Ujság 1880. 11. sz. arczképpel.

párt győzelmét az avasi egyházban tartott Te Deummal ünneplé meg.

M o c s á r y L a j o s (bocsári) született Kurtányban (Nógrád) 1826. Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. 1851-ben nőül vette Wesselényi Miklós báró özvegyét. 1855-ben jelent meg első műve, A magyar társasélet, 1858-ban pedig A nemzetiség című könyve. 1861 ben képviselővé választatván, a felirati párttal szavazott, 1865-ben azonban a baloldalhoz csatlakozott. 1867 — 69-ig Borsodvármegyének volt első alispánja, majd városunk képviselője. 1872-ben megbukott s csak 1874-ben választották meg újra Kecskeméten. Ezóta állandóan a szélső balhoz tartozott. Szónoki és írói tehetsége által nagy befolyást gyakorolt e pártra, melynek hosszabb ideig elnöke is volt. Csak a nemzetiségi kérdést illetőleg tért el pártja nagy részétől, amennyiben a nemzetiségekkel szemben engedékeny, megnyerő bánásmódnak volt a szószólója. Grünwald Béla „Régi Magyarország“ című munkájának czáfolására írta 1888-ban „A régi magyar nemes“ című könyvét, melyben nagy készültséggel kelt a nemesség védelmére. 1891-ben írta Az állami közigazgatás című művét.¹⁾

Ugyanez évben tisztelgő küldöttség járt városuukból K o s s u t h L a j o s n á l Turinban.

- 1870 1870. márczius 26-án tétetett le régi földszintes városházunk helyén emelendő új emeletes városházunk alapköve, mely alkalommal ottan megtaláltatott a XVIII-ik századbeli épület alapköve, és okmánya, mely szerint az előző városházi épületünk Mária Terézia királynő uralkodása idejében 1762-ban épült. Az épület elkészülvén, 1871. január 16-án avattatott fel. Lelkes főbiránk Lossonczy Farkas Károly azon nyereiményéből építteté, melyet a város, az általa kibérlett fogyasztási adó és vásárjog albérletéből vett be. A városház belső felszerelésére február 18-án sorsjátékkal egybekötött tánczvigalom tartatott.

¹⁾ A Pallas Nagy Lexikona 12. k. 714. l.

Április havában József főherczeg, a honvédség főparancsnoka városunkat meglátogván, lelkesen fogadtatott. Ősszel nagy honvédségi hadgyakorlat volt, összekötetésben a váczvidéki gyakorlatokkal, a mely európai figyelmet keltett.

1872-ben országgyűlési képviselőkül Horváth Lajos és Dálnoki Nagy Barnabás választattak meg. Ez utóbbi a képviselőség-től visszalépven, kir. közjegyzővé neveztetett ki városunkban s mint ilyen politikai és közéletünk egyik igen tevékeny munkása volt. Királyi tanácsossággal tüntettetett ki. Irodalmilag is munkálkodott. Versei és elbeszélései jelentek meg a Hölgyfútarban (1850 –51-ben) s politikai cikkei a helyi lapokban. Meghalt 1893. márczius 18-án.¹⁾

1872

Városunk rendezett tanácsú városi szervezete az 1871-ik évi XVIII-ik törvényczikk értelmében 1872 ben megállapittatván, a képviselőtestület 100 választott és 100 legtöbb adót fizető városi képviselőből és az előljáróság tagjaiból megalakittatott.²⁾

Az 1875. évi július 5-én tartott választás alkalmával újra Horváth Lajos és második kerületünkben Lichtenstein József, a kiváló kereskedelmi szakférfú választatott meg országgyűlési képviselőül. Ez utóbbi miskolci származású, ki e várost az 1875—78. és 1878—1881. évi országgyűlésen képviselte. 15 éves korában maradt apátlan árva. Addig csupán az algymnasiumot végezhetette el. Majd a kereskedelmi akadémiába lépett, innen Bécsbe ment, hol hosszabb időt töltött üzleti alkalmazásban. 1858-ban hazatért s társtagja lett az atya által 1825-ben alapított s később Lichtenstein és Fűrész czég alatt ismeretes jónevű kereskedői háznak. Üzleti elfoglaltsága mellett is szorgalmasan folytatta tanulmányait s élénk részt vett a társadalmi mozgalmakban, kivált közgazdasági kérdések megoldásánál irodalmilag is közreműködött.

1875

Fiatal kora daczára is már meghivatott és részt vett Buda-

¹⁾ Szinnyei J. II. 580. I.

²⁾ Miskolcz rendezett tanácsu város szervezete és ügyrendje. Miskolcz 1872. 1873.

pesten az akkori országbíró, gróf Apponyi György által a hatvanas években összehívott váltóügyi országos értekezleten, a hol is a miskolci kereskedelmi kar nevében az osztrák váltótörvény behozatalát ellenezte. Tevékeny részt vett a Budapesten 1872-ben tartott első országos közgazdasági kongresszuson s annak állandó választmányába beválasztatott. Részt vett a pénzügyi országos congressus összehívásánál s abban mint a bank és adóügy előadója szerepelt. Tagja volt az 1874-ik évben tartott országos Bank-Enquettenek. Az országos iparegyesületnek alapító tagja. Egyik kezdeményezője és keletkezése idejétől a „Miskolci Hitelintézet“-nek elnöke. A miskolci törvényszék kereskedelmi ülnöke 1875-ig. Kezdetől választmányi tagja a borsodmegyei gazdasági egyletnek és a kereskedelmi és iparkamarának. Biráló tagja az osztrák-magyar bank miskolci telephéne. Városi képviselő. Borsodmegye közigazgatási bizottságának és állandó választmányának tagja, a borsodmegyei erdészeti bizottságnak elnöke. Tagja ezeken kívül különböző minőségben a város csaknem minden humanistikus egyletének.

Mint képviselő tagja volt az országgyűlési bank és közlekedési bizottságoknak, tevékeny részt vett a nyilvános tárgyalásoknál is, nagy sikert aratott beszédeivel. Képviselőisége idejében alapított ipar- és kereskedelmi kamarának és az osztrák-magyar bank itt letelepítése jó részt az ő utánjárásának köszönhető.

Sokoldalú ilyen tevékenysége dacára is azonban kereskedői pályáját távolról sem hanyagolta el, sőt inkább teljes erővel működik annak jó hírneve fentartásán és sikerén. Volt ideje beutazni hazánkat és az osztrák monarchiát, a Dunafejedelemségeket, Törökország egy részét, Európa nyugati államait, Schweitz, Német és Olaszországokat több ízben, 1871-ben pedig az Antwerpenben tartott statisztikai kongresszus alkalmából Belgiumot és Angliát.

Irodalmilag is működött. Czikkei az Ellenőrben (1876. 113. sz. A vám- és kereskedelmi tárgyalásokhoz), a P. Naplóban (1888. 301. sz. Gróf Apponyi Albert és gróf Apponyi György). Programbeszédei s országgyűlési jelentései a miskolci hírlapokban

jelentek meg. Országgyűlési beszédei a Naplókban (1875—1878.) Munkái: 1. Biztosítási ügy, különös tekintettel az egyházi biztosításra és toldalék a hazai biztosítási ügyről. Pest, 1865. — 2. Vélemény a magyar vidéki pénzüzetek reformja tárgyában. Miskolcz, 1899.¹⁾ Társadalmi és politikai téren ma is buzgó tevékenységet fejt ki.

P e l a g i c s V a z u l szerb archimandrita nemzetiségi lázító elfogatóván, 1876-ban csaknem egy évig városunkba volt internálva. 1876

1877 szeptember 19-én a törököknek az oroszok felett nyert győzelme alkalmából városunkban fényes kivilágítás volt s a győzelmes Osman pasa táviratilag üdvözöltetett, melyre azonnal válaszolt. 1877

Már 1845-ben kifejezésre jutott az az óhaj, hogy a városunkkal teljesen összeépült M i n d s z e n t k ö z s z é g azzal közigazgatásilag végleg egyesíttessék. Ennek megvalósítását tanácsunk 1876-ban újra szorgalmazta s daczára, hogy az ellen Mindszent lakosságának egy része 1877-ben heves ellentállást fejtett ki, a kormány által ezen egyesítés 1880. január 1-seji hatálylyal végrehajtatott oly kikötéssel, hogy 15 évig a mindszentiek a közös pótdóhoz csak 15%-al járulnak. 1880

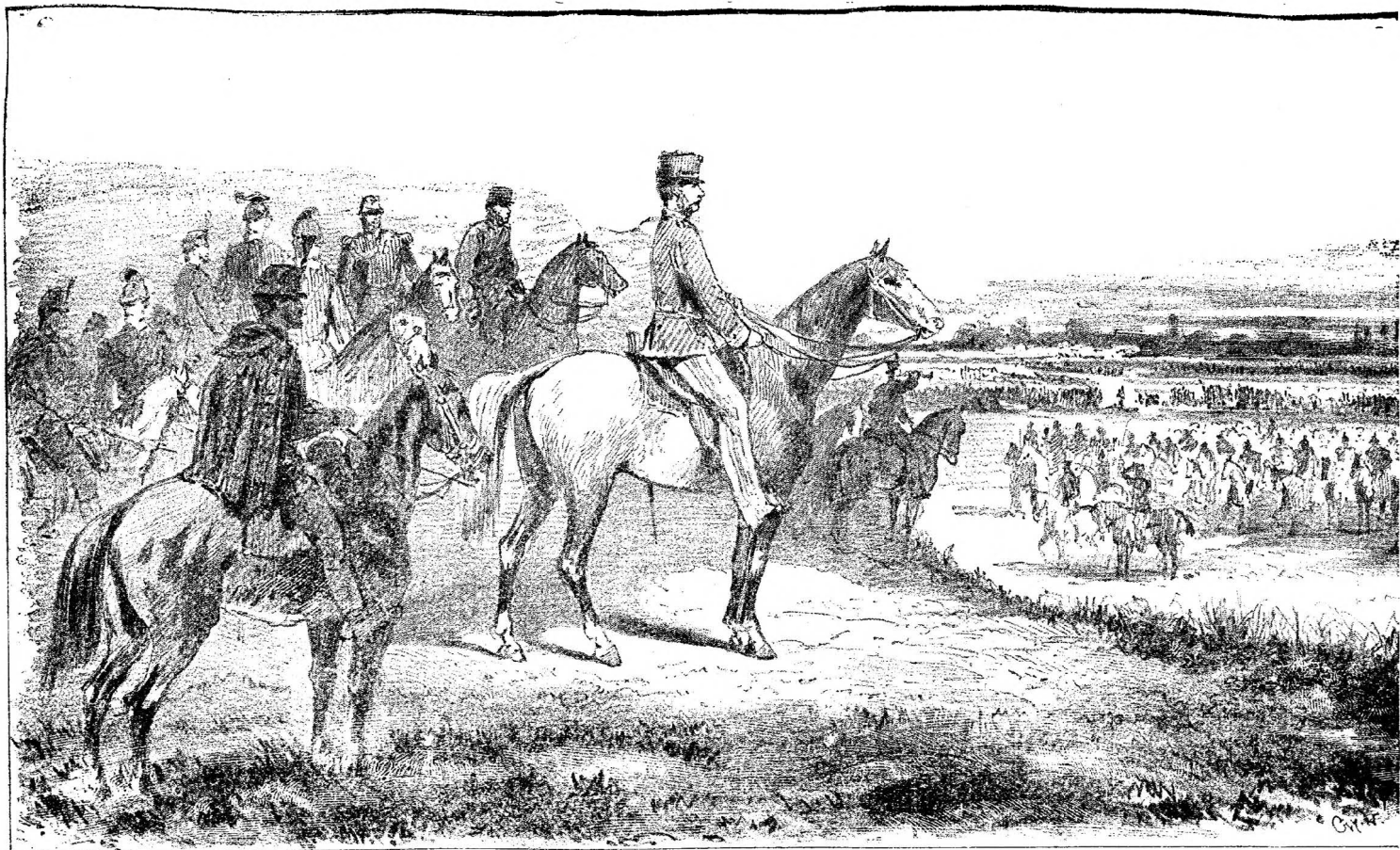
Szeptember 19-én Ő Felsége a király Galicziából Gödöllőre utaztában a vasuti indóház feldiszített csarnokában Miskolcz város hódolatát is fogadta.

A következő évben a vidékünkön tartott nagy hadgyakorlatok alkalmából Ő Felsége hosszasan időzött városunkban, miről egykori naplónkban olvassuk:

1881. Szeptember 9-dike városunknak egyik nevezetes napja. Első Ferencz József koronás királyunk Miskolczra érkezett. 1881

A királynak Miskolczra jövetelét M. Kövesden, szeptember 1-től, mai napig tartott időzése előzé meg, hol Kőszeghy Mihály plébános lakában szállásolt, mely az egri érsek költségén

¹⁾ Szinnyei J. VII. k. 1188. l.

23. Hadgyakorlatok Miskolcz környékén 1881-ben

fejedelmileg bútoroztatott bé. A m. kövesdi fogadtatás egyszerű, de szívélyes volt, Ő Felsége azzal igen meg volt elégedve, a hétszáz főből álló bandérium Ő Felsége tetszését megnyerte. A banderisták tisztjeikkel együtt, fehér lábravalóba, s ingbe voltak öltözve, az evolútiókat feltűnő ügyességgel tették, a kitanítás érdeme Szathmáry Király Pált illeti.

Miskolcz szeptember 9-én reggel már nagyon élénk volt, a fő útca házai zászlókkal, füzérekkel, szőnyegekkel díszesítették ki. Sok ház újra festetett, a fő útca déli oldalán lévő járda, valamint az északi oldal alsó részén lévő kiasphaltíroztatott, diadal kapuk emeltettek a vasúti indóháznál, a borsod-miskolczi gőzmalomnál, a király utcái hídnál. A megyei, városi, egyházi küldöttségek, főpapok, testületek, iparos társulatok, iskolák, disz öltözetekben, illetve ünnepi ruhákban jelentek meg. A búzavásárban épített álvány, mely drágasága miatt meg nem telt, annyi hasznót tett, hogy még is szebb látványt nyújtott, mint nyújtott volna az általa eltakart primitív állapotban lévő tér.

Az idő borongós volt, az eső Damocles kardjaként függött fejünk felett, mindenki tartott az ünnepély megzavartatásától.

Végre, déli 12 órakor megdördültek az ágyúk s a harangok megszóllaltak, a nép kíváncsisága, s mozgalma nevededett, a Három Rózsa vendéglő, mint most királyi lak környéke, s a fő útca alsó része, mindig több több emberrel telt meg.

Nem sokára feltűnt a két sebesen vágató megyei huszár, utánok a városi gazdákból álló banderium, a díszmagyarba öltözött Kubacska István által vezérelve. Ezek után jött Soltész Nagy Kálmán főpolgármester diszes fogaton, majd Báró Vay Béla, borsodi főispán, utána a királyi kocsi, Ő Felségével, a királlyal, és g. Szapáry Gyula pénzügyministerrel, s a király kíséretét szállító udvari fogatok, a főpapok, s világi urak fogatai.

Ő Felsége a szálloda kapuja előtt kiállított díszsázarot megtekinté, mialatt az osztrák néphymnus zengett. Az apácza zárda, valamint a helv. hitv. főleányneveldebeli leánykák Ő Felsége elébe megérkeztek virágokat hintettek.

Ő Felségét a tiszavidéki vaspályánál főpolgármesterünk rövid beszéddel fogadá, a király utcái kapunál a nőegyletek által fogadott hódolattaljesen.

Estve fényes kivilágítás, melyet Ő Felsége megtekintett; robogó kocsiját a nép rohamá kíséré, sokan kocsijába belé is kapaszkodtak.

A népszerű József főherczeg, leszállván kocsijáról a nép közé vegyült, mely tény a lelkesedést nagyban emelé.

S e p t e m b e r 10-én. Fáklyásmenet négyszáz fáklyával, száz egynehány lámpionnal, mely az ügyes rendezés folytán, valamint a dalárdának a királyi szállás előtti éneke is igen jól sikerült.

S e p t e m b e r 11-én. Vasárnap reggel 8 órakor Ő Felsége a király, Rudolf trónörökös, Károly Lajos főherczeg, úgy József főherczeg, a mindsenti egyházban végbement isteni tiszteleten jelen voltak. Az egyház előtt ezerek, az egyház ajtajánál Samassa József egri érsek fényes segédlettel várták Ő Felségét s apostoli kereszt elővitele mellett kísérék menyezetes székébe. Az ünnepelnél a daláregylet jelesen működött. A trónörökös mise végeztével Ónodra hajtattott, honnét délután visszajött.

Ugyancsak vasárnap délelőtt volt a küldöttségeknek Ő Felsége által a megyeház nagy teremében való fogadtatása. Gyönyörű fogatok robogtak föl, s pazar fényű öltözetek voltak láthatók a küldöttségek tagjain, valamint a külállami tiszteken. Legfényesebb volt gróf Szirmay Alfréd díszruhája. Kár, hogy a közbejött eső az ünnepélyre zavarólag hatott. A megyék közül tisztelegtek Abauj, Hajdú, Heves, Gömör, Marmaros, Szabolcs, Zemplén megyék küldöttségei. Borsodmegye nemcsak küldöttségileg tisztelgett Ő Felségénél, hanem községeként is, ezek előljárói főispánunk által mutattatván bé.

Az említetteken kívül még több küldöttségek tisztelkedtek Ő Felségénél.

Délután Ő Felsége a borsod-miskolczi példány óvodát, az apácza növeldét, a rabdolgoztató intézetet, a borsodmegyei nőegylet

árvaházát, a nyilvános közkórházat, a helv. hitv. főgymnásiumot tekinté meg. Kiséretében valának b. Mondel hadsegéd, b. Rohonczy szárnysegéd, Tisza Kálmán miniszterelnök, Jekelfalusy Lajos ministeri tanácsos, b. Vay Béla, borsodmegyei főispán, Sóltész Nagy Kálmán főpolgármester. A nyilvános közkórházban Ő Felsége a kórház osztályait bejárta, több betegekhez intézett kérdéseket. Bémutatott Ő Felségének az ott lévő microcephalos is, mint az ily nemű szerencsétlenek ritka példánya; ezen már felnőtt ifjú alig birt a 3—4. éves gyermek elmebeli képességével.

A lövöldénél azon kellemetlenség jött közbe, hogy midőn Ő Felsége már lőni akart, a lövonalban, valószínűleg kíváncsiságból egy fiú szaladt keresztül. Ő Felsége a veszély eshetőségétől visszarettenve letette fegyverét, a főlövészmeister által másodszor is felkértevén, a fegyvert többé el nem fogadá, s elhagyván a lövöldét, szállására tért.

Estve színházunkban Lászi Vilmos társulata által díszelőadás tartatott. A szigetvári vértanúkból Zrínyi esküje adatott elő és A tündérhon Magyarországon. A most is igen díszesen elkészített királyi páholy üresen maradt a közbejött udvari gyász miatt.

A külföldi tisztek közül többen megjelentek az előadáson. Jelen volt gróf Andrássy Gyula is.

A mai nappal az ünnepélyességek véget értek.

A király látogatásának célja a hadi gyakorlatok lévén, a m. kövesdi, valamint miskolczi látogatás csak is ezek mellékletéül tekintendő.

Ő Felsége az ünnepélyektől felmaradt órákat, s napokat leginkább a hadigyakorlatokon tölté. Kivonulásait, valamint visszatérését általában temérdek nép várta.

Ő Felsége szeptember 16-án utazott el minden ünnepély nélkül; megyénk főispánja, városunk polgármestere, s néhány fő tisztviselő a vaspályánál vettek tőle búcsút.

Miskolczon is adattak udvari ebédek, melyekben megyénk, s városunk több előkelői vettek részt.

Az ünnepélyek díszesen és jó renddel folytak le, baleseményekről, s kihágásokról nem értesültünk. Ő Felsége jótékony célokra 2400 frtot ajándékozott, Zsarnay Győző rendőrkapitánynak értékes gyémánt meltút, a lövöldének egy drága serleget. A fentebbi összegből 500 frtot a borsodmegyei árvaház, 200 frtot a példányóvoda, 200 frtot a helv. vall. főgymnasiumi tápintézet, 200 frtot a szegény ápolda, 100 frtot az ágost. hitv. nőegylet, 100 frtot az izraelita nőegylet, 100 frtot a tűzoltó egyet, 1000 frtot a miskolczi szegények kaptak. A rendőri közegeknek Ő Felsége 100 frtot adott. Egy udvari tiszt pedig felkeresé mindazon háztulajdonosokat, kik az udvarhoz tartozó egyéneknek, vagy a külhatalmak küldötteinek szállást adtak, az udvarmesteri hivatal köszönetét kifejezván a házi urak szivességéért, azon cselédeket, kik szolgálatot teljesítettek a vendégek körül, egy, esetleg két arannyal ajándékozta meg.

Ő Felsége a miskolczi fogadtatással igen meg volt elégedve, valamint a hadi gyakorlatokkal is. A honvédség a külföldi katonai tekintélyek által is előrehaladottnak, s a sorkatonasággal egy színvonalra emelhetőnek ítéltetett.

Ő Felségére a lövöldei malheuron kívül még kellemetlenül hatott az, hogy két, öt közelébből érdeklő távirat, az Egyetértés című lapban közzététetett; a miért a miskolczi távirda főnöke is kérdőre vonatott, a táviró pedig vád alá fogatott, s el is ítéltetett.

A királynak Miskolczon mulatása alatt Tisza Kálmán miniszterelnök s belügyminiszternél többen tisztelkedtek, ezen között a miskolczi helv. hitvallásúak egyházi, s egyszersmind iskolai küldöttsége is.

Az október 1-én megjelent Budapesti Közlönyből értesültünk arról, hogy Ő Felsége, a miskolczi katonai öszpontosítás alkalmából, valamint a közügyek körül tett kiválóbb szolgálatok elismerésül B. Vay Béla borsodi főispánnak a Szent István-rend kis keresztjét, Bay Bertalan alispánnak a királyi tanácsosi czimet, Sóltész

Nagy Kálmán, Miskolcz város polgármesterének, a Ferencz József rend lovagkeresztjét, Szombathy József várnagynak pedig a koronás arany érdemkeresztet adományozta.

November végén Ő Felsége a miskolci helv. hitv. női filléregyletnek utólagosan 100 forintot adományozott, deczem-berben pedig több vasúti hivatalnok kapott kitüntetést.

E fényes napok emléke különben városunk levéltárában külön „Emléklapok”-ban van megörökítve.¹⁾

1886-ban Ő Felsége a galicziai hadgyakorlatokról visszatérve, szeptember 5-én a vasuti indóháznál fogadta városunk küldöttségét. A következő év szept. 10-én pedig a terebesi hadgyakorlatról érkezve, szállott ki városunkban.

1886

Ugyanez évben Kossuth Lajost városunk diszpolgárává választotta s a következő év június 2-án tanácssterme számára megfestetett arczképét leleplezte.

Politikai téren élénk mozgalmakkal folyt le a képviselőválasztás 1884-ben, midőn V ad n a y K á r o l y, városunk jeles szülötte választott meg a kormánypárt jelöltjeként országgyűlési képviselőül. 1887-ben és 1892-ben, Horváth Lajossal együtt újból ő választott meg. Politikai működését illetőleg írja egyik életirója: Miskolcz városának déli kerületét ő képviselte az országgyűlésen és a hon-
atya sem maradt el az író és szerkesztő megett. Jó és gondos szónok volt, a mihez hozzászólt, arról alaposan volt tájékozva s meglehetett rajta érezni, hogy, midőn a házban felkelt, megbecsüli úgy magát, mint azt a helyet, melyen felszólalhat. A pongyola, hevenyészett, felületes szószátyárok Vadnay iskolájába járhatnának. Elvet nem cserélt soha és mindvégig igaz hive maradt annak a szabadelvű pártnak, melynek zászlaja alatt választói előtt fellépett. Ha fiatal-ságának Pétőfi volt csillaga, mint politikus Deák Ferenczet követte Tisza Kálmán vezérlete alatt és mikor a Hentzi-ügyben, vagy a véderő-vitában felszólt, megmutatta, hogy van bátorsága szembe

1884

¹⁾ Polgármesteri jelentés az 1881. évről. Borsodmegyei Lapok, 1881. szept. 9. Miskolcz, 1881. 72. sz. és Vasárnapi Ujság, 1881. 38. sz.

szállni a népszerűséggel is. Megmaradt benne a nyoma a régi honvédnek, a mint hogy különben is élénk összeköttetést tartott fenn öreg honvédbajtársaival s ezek mozgalmainál első sorban szokott állni.¹⁾

Politikai pályája mellett, mint író szerzett országos nevet. Működését és életét irodalmi életünk ösmertetésénél fogjuk vázolni.

1888

1888. május 1-én az őszinte szeretet nyilatkozatától körülvéve időzött rövid ideig közöttünk Rudolf trónörökös, aki a katonaság felett tartott szemlét, de minden ünnepélyes fogadtatást mellőzni kért.

Ugyanez évben Albert Edvard angol trónörökös a Miskolczon fekvő 12-ik huszárezred tulajdonosává neveztetván ki, ezrede felett október 1-én városunkban szemlét tartott. Pár nappal azelőtt Vámbéry Ármin jeles tudósunkat fogadva kijelentette, hogy mily örömet szerzett neki ezredtulajdonossá történt kineveztetése s mily szívesen jön Miskolczra, hogy tisztikarát megismerhesse.

Az ünnepélyes fogadtatásról az egykorú hirlaptudósítás²⁾ a következőkben számol be: A walesi herczeg délelőtt 12 órakor a rendes személyvonattal érkezett Miskolczra. Már a délelőtti órákban ezerre menő néptömeg lepte el az indóházat és környékét. A peronra tilos volt a bemenet s így a közönség az indóházat s az I-ső osztályú váróterem bejáratát, hol Ő fensége kijövendő volt, lepte el nagy számban. Valamivel 12 óra előtt megérkezett egy diszszázad a helyben állomásozó 5-ik gyalogezredből az ezred zenekarával s a perronon foglalt állást. Majd később megérkeztek Sztranszky tábornok teljes diszben, Goldschmied cs. kir. ezredes és Foresti huszárezredes segéd tisztjeikkel. 12 óra

¹⁾ Berczik Árpád. Emlékbeszéd Vadnay Károly Akad. r. tag felett. Budapest 1909. 10. l.

²⁾ Borsodmegyei Lapok. 1888. 79. és 80. sz. és a Vasárnapi Ujság 1901. 4. sz.

11 perczkor jeleztetett a vonat érkezése s csakhamar a katonai zenekar által rázendített angol hymnus hangjai mellett berobogott a vonat. A közönség feszült kíváncsisággal nézett az udvari waggon felé, honnan az angol trónörökös huszárezrede ezredesi egyenruhájában kilépett s Sz t r a n s z k y dandárnok és az ezredes jelenését fogadta. Az angol katonai attaché, P h i p s angol konzul és Es z t e r h á z y herczeg társaságában ellépett a diszszázad előtt, majd a közönség lelkes éljenzései mellett az I-ső osztályú várótermen keresztül az udvarra lépett, hol egy udvari lakáj egy pompás toporzékoló mént vezetett eléje. A trónörökös daliás, férfias alak, szép és megnyerő arcvonásokkal. A huszárezredesi egyenruha elegánsul simul természetéhez s lóhátról valóban oly dőlczegül néz ki, hogy a születetett magyar ezredesek sem tesznek túl rajta az elegancia és lovaglási ügyességben. Az indóháztól a vasut mellett levő rétre vágatott, hol a helyben állomásozó 12-ik huszárezred 3 százada volt felállítva. A herczeget, a fejedelmi személyiségeket megillető tisztelegéssel fogadták; majd kezdetét vette a diszgyakorlat s a három század A n d e r l é alezredes vezetése alatt tisztelegve vonúlt el az új ezredtulajdonos előtt. A huszárok gyakorlata valóban gyönyörű látványt nyújtott, gyors ügetésben érdekesnél-érdekesebb futamokat csináltak. A közönség, mely a gyakorlótér környékét ellepte, gyönyörködve legettette szemét a szép csapaton. Gyakorlat után az összes tisztikar a herczeg köré gyűlt s Ő fensége a legmagasabb meglegedésének adott kifejezést az ezredes és tisztikara előtt. Ezután a Bécsből e napra ideszállított udvari kocsiba ült Ő fensége s miután F o r e s t i ezredest maga mellé ültette, a városba hajtattott. A zászlótenger, melylyel a házak feldiszitve voltak, láthatólag kellemes benyomást gyakorolt a trónörökösre. Ő fensége kocsiját az udvari méltóságok és kíséretének fogatai követték. 1½ órakor a „Három rózsa” szállodához ért, hol Ő fensége és kísérete az udvar által számukra előzetesen megrendelt 7 szobában szállott meg. Délután 2 órakor fogadta Ő fensége a polgári küldöttséget, mely báró V a y B é l a

főispán vezetése alatt, Melczer Gyula alispán, Soltész Nagy Kálmán polgármester, Kun Bertalan ref. püspök, Foltin János r. kath. lelkész esperes, Zelenka Pál ev. lelkész, főesperes, és Ortway Miksa kir. törvényszéki elnök küldöttségi tagokból állott. Báró Vay Béla főispánt, mielőtt üdvözlő beszédét elmondhatta volna, felkérte Ő fensége, hogy mutassa be a küldöttség tagjait. Ennek megtörténtével a trónörökös szívélyesen társalgott, majd a főispánnal kezet fogott s a tisztelgés véget ért. A küldöttségi tagok hivatalosak voltak az udvari ebédre is, eltávozásuk után gróf Apponyi Albert tisztelgett a hercegnél. Délután 4 órakor a lóversenyre ment Ő fensége, mely a zsolczai hid melletti térségen lett megtartva. Már 2 és 3 óra között valóságos népvándorlás volt a lóversenytér felé, a hol több ezer ajakról eredt éljenzés fogadta az angol trónörököst, a ki kíséretével a számára felállított diszes tribün bal oldalán foglalt helyet, míg a jobb oldali részt diszes hölgykoszorú foglalta el, kik között ott láttuk br. Vay Béláné, Melczer Gyuláné szül. Br. Vay Róza urnőket s még többeket megyénk és városunk előkelő hölgyvilágából. Ő fensége a környezetében álló férfiak közül többeket kiténtetett megszólításával s különösen gr. Apponyi Alberttel legtöbbször és leghosszabb ideig társalgott. A lóversenyprogramnak négy száma és mind a négy rendkívül érdekes és élvezetes lefolyású volt, s a waleszi herceg látható érdeklődéssel nézte a versenyeket. Az 5-ik gyalogezred zenekara eljátszva az angol himnust, kezdetét vette az első versenyfuttatás. Legérdekesebb volt a befejezésül következett vadászverseny, a melyet br. Mylius százados vezetett, a ki árkon, bokron, vizen keresztül vezette a saját lovaikat lovagló huszártiszteket. A győzelem pálmája, a leendő angol király tiszteletdíja Palkovits hadnagyé lett, ki igazi bravourral győzött társai felett. Másodiknak Makay hadnagy érkezett a célhoz, elnyerve a Foresti ezredes által felajánlott második díjat. A verseny végeztével Palkovics és Makay hadnagyok a főherceg elé lovagoltak, a kinek

mint győztesek be lettek mutatva s a ki mosolygó arczczal üdvözölte őket. Majd az altisztek versenyének négy győztesét mutatták be a királyi fenségnek, a kiknek Ő fensége leszállva a tribünről, személyesen nyújtotta át az általok megnyert fényes aranyakat.

A versenytérről Ő fensége a „Három rózsa“ szállodába tért vissza, hol este 7 órakor kezdetét vette a 60 terítékű diszebed. A terem ez alkalomra déli növényekkel lett feldiszitve. A homlokzaton pedig ott diszlettek a 12-ik huszárezred volt tulajdonosainak arczképei József nádortól kezdve Fratricsevics gárda kapitányig. Az ebéd U alaku asztalra volt terítve. Az asztalfőn az angol trónörökös ült, jobbra tőle Sztranszky tábornok, Fraser angol ezredes katonai ataché, Anderlé alezredes, Foltin esperes, gróf Breda huszárkapitány s a huszártisztikar tagjai; balra ültek a trónörököstől Foresti huszárezredes, Walis angol tábornok, Herczeg Eszterházy, Soltész Nagy Kálmán polgármester, Goldschmied ezredes, Lehoczky honvéd alezredes s a tisztikar többi tagjai.

Szembe ültek Ő fenségével báró Vay Béla főispán, Kun Bertalan püspök, Apponyi gróf, Zelenka Pál főesperes, Ortway Miksa kir. törvényszéki elnök.

Az ebéd alatt az 5-ik gyalogezred zenekara játszott.

Az ebédre nézve meg kell jegyeznünk, hogy Ő fensége az udvar vendége lévén, minden az udvartól jött s udvari felügyelet alatt készült.

A szemle után Edvárd trónörökös királyunkhoz a következő sürgönyt intézte: „Épp most szemlélttem meg a 12. huszárezredet, nem talállok szavakat, hogy annak jó, hogy annak kitűnő kinézését és fegyelmét leirjam. Végtelenül büszke vagyok, hogy oly kegyes voltál engem egy oly gyönyörű ezred tulajdonosává kinevezni“.

Mire Ő Felsége nyomban a következőleg válaszolt: „Igen örvendek, hogy az ezrededdel megvoltál elé-

gedve és hogy az magát a névre, melyet viselni szerencsés, méltónak mutatta“.

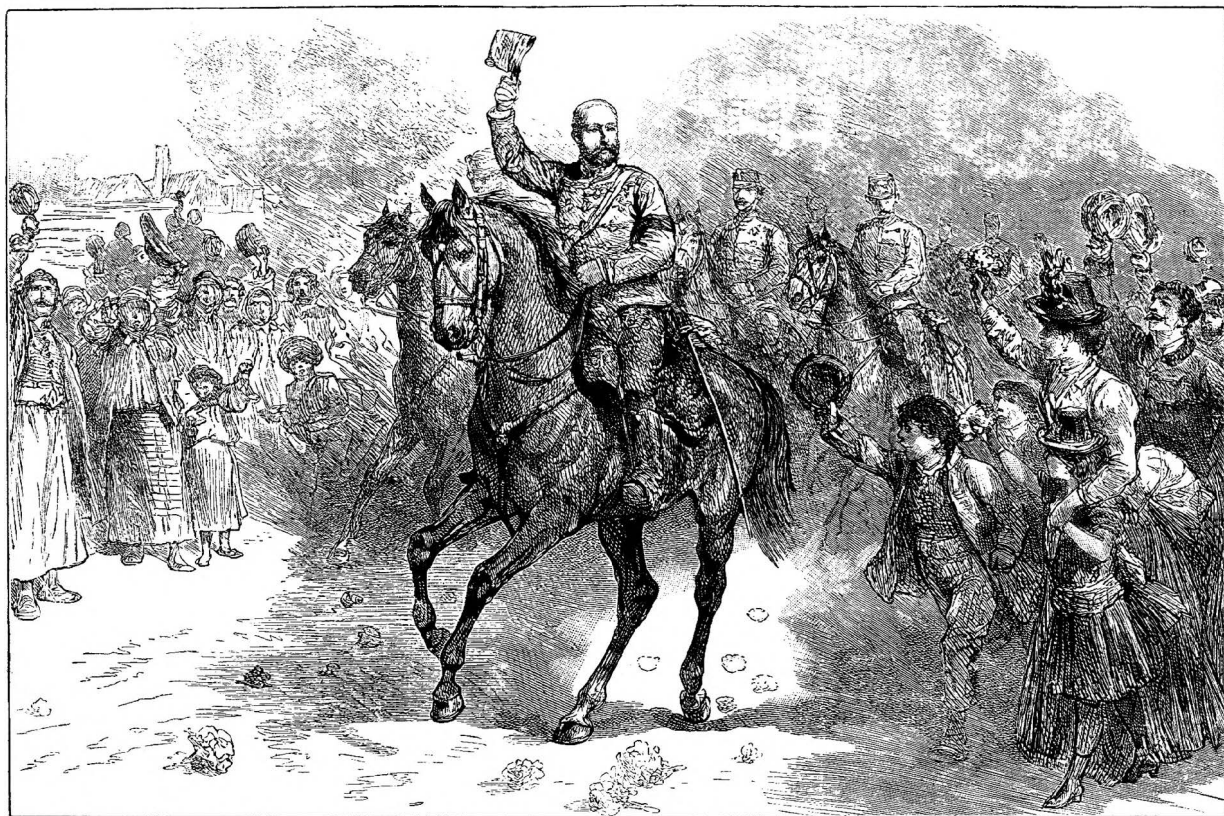
Az ebéd alatt felolvasván ezen sürgönyt, a következőket mondotta a waleszi herceg: „Büszke vagyok ezen szavakra és azt hiszem, hogy az ezred legmagasabb hadurának meelégedését mindig kifogja tudni vivni. Poharamat Ő Felsége egészségére emelem, felhivom önöket, hogy velem koccintsanak. (Magyarul). Koccintsunk Ő Felsége egészségére, éljen!“

A tosztot leirhatlan lelkesedés követte s különösen a magyarul elmondott szavak idéztek elő valóságos extasist, mely után a zenekar a hymnust, melyet felállva hallgattak meg, eljátszotta.

Az ebéd végeztével a lóverseny győztes lovaglóit maga elé hivatta a koronaherceg s személyesen átadta a győzteseknek a díjakat: egy gyönyörű mivű ezüst billikomot, a trónörökös czimé-
rével, lovagló eszközöket, lovagló ostort. Az ünnepélyes átadás után cerclét tartott, s megszólításával tüntette ki Soltész Nagy Kálmán polgármestert, kifejezve előtte köszönetét a lakosság szívélyes fogadtatásáért s néhány perczig Kun Bertalan ref. püspökkel társalgott. Ezután a vendégek sorfalat képeztek s Ő fensége az angol hymnusz hangjai mellett szobáiba vonult.

Pontban 9 órakor a herceg és kísérete a 12-ik huszárezred legénysége részére a laktanyában rendezett népmulatságra ment. A herceget a Rákóczy induló hangjaival fogadták. A herceg nem a részére felállított tribünön foglalt helyet, de a legénység közé ment s onnan gyönyörködött huszárijai csárdás tánczában, majd kedvtelve hallgatta a mintegy 150 tagból rögtönzött dalárdát s tetszésének adott kifejezést, midőn a huszárok a Molinár y nótát kellemesen és tetszősen énekelni kezdték. Ő fensége mintegy másfél óráig időzött a szép mulatságon s innen a tisztalakba ment, hol theát vett magához.

11 óra után a tisztikar kíséretében egyenesen a vasuthoz hajtattott s még az éjjeli vonattal elutazott Pestre, hol másnap a nemzeti casinóban a tiszteletére rendezett banquetten a legnagyobb meelégedéssel emlékezett meg ezredéről s miskolczi időzéséről.

24. VII. EDVÁRD angol király, mint még valeszi herczeg, fogadtatása Miskolczon 1888-ban

1892 1892-ben városunk a vármegyével együtt ünnepelte Báró Vay Béla főispán 20 éves jubileumát.

1894 1894. Január 7-én Jókai Mór koszorus irónk 50 éves jubileumát ünnepelvén, városunk őt diszpolgárrá választotta.

Junius 13-án pedig a kormány egyházpolitikájának elismerésül is Dr. Wekerle Sándort választotta meg közgyűlésünk diszpolgárrá.

November 19-én fényes ünnepély kíséretében iktattatott be főispáni állásába Dr. Miklós Gyula.¹⁾ A következő hó 10-én pedig Léway József alispánná választatott.

Ugyanezen évben választatott meg déli kerületünk országgyűlési képviselőjévé a kiváló természettudós, Herman Ottó.

Herman Ottó, H. Károly orvos és Hammersbergi Ganzstuck Franciska (szepesmegyei származású szülők) fia, szül. 1835. jun. 27. Diósgyőrött. Atyja szegény kincstári orvos volt. Gyermekezeit a Bükkben fekvő gyönyörű vidékű Alsó-Hámorban töltötte; atyja, Petényi Salamonnak, a későbbi kitünő természettudósnak tanuló társa s benső barátja, maga is rajongott a természetért és szép madárgyűjteményt állított össze.

Midőn atyja elbetegesedett, H. már mint gyermek kijárt madárlesre s hordta atyjának a lőtt madarakat, melyeket az öreg úr aztán kitömögetett. Ekkor ébredt föl benne a természet vizsgálata iránti hajlama, mely azóta nem hagyta el soha, Miskolczon látogatta a gymnasiumot, hol 1848/49-ben Máday Károly volt tanára.

Atyja a gépészmérnöki pályára szánta. Sok küzködés után kivihette, hogy Bécsbe mehetett, azzal a szándékkal, hogy ott a műegyetemre beiratkozik. De alig hogy Bécsbe ért, atyja meghalt és a fiú minden segítség nélkül önmagára maradt.

Rendkívül nehéz korszak kezdődött most nála. Évekig tartott e küzdelem, mely alatt leginkább mint gyári rajzoló tartotta fenn magát és e mellett folyton tanult.

¹⁾ Borsodmegyei Lapok 1894. 93. sz.

Erős akarata keresztül segítette a nehéz megpróbáltatáson, midőn már annyira vitte, hogy Nyugat-Európát is beutazhatta s Felső-Olaszországban is megfordult s így tanulmányaiban biztos czélt érhetett volna, akkor jött reá egy újabb csapás: a sorozás. Büntetésképen besoroztatott az osztrák hadseregbe s mint katona, gyalog tette meg Fiumétől Záraig az utat. A katonaságból hamar kiszabadulva, ismét Bécsbe került s azon volt, hogy tanulmányait befejezze. 1864-ben Brassai Sámuel maga mellé hívta Kolozsvárra az erdélyi muzeumhoz, hol az állatok osztályának vezetésével bízta meg. Ekkortól kezdődik irodalmi működése a természet-tudományok terén, melyen azóta az ország első szakirói közé küzdötte fel magát. 1875-ben a magyar nemzeti muzeumban, mint őrségéd nyert alkalmazást. Utóbb politikával is foglalkozott s Szeged város második kerülete 1879-ben országgyűlési képviselővé választotta.¹⁾

1895-ben elkészült a város diszpolgárainak érdemeit tartalmazó „Aranykönyv.”

1895

A millenium megünneplése alkalmából 1896-ban a városi képviselő testületi közgyűlésnek április 11-ik napján kelt határozatából május 9. 10. napjain Miskolcz város közönsége hazánk fenállásának ezredéves emlékét ünnepelte meg. — Május 9-ike a tanuló ifjuság ünnepe volt. Az iskolákban, templomokban az isten szabad ege alatt a nagy természetben 5000 ifju és leánytanuló hallgatta az igaz hazafiság lelkesedésétől felbuzdult szónokok ajkairól a haza ezredéves történetét.

1896

Május tizedikén Miskolcz városa ünnepelt.

A város ünnepi diszt öltött, kora hajnalban katonazene és ágyúszó hirdette az emlékezetes nap kezdetét. — A város képviselő testülete és közönsége öt felekezet templomába gyűlve, egy gondolattal eltelt imában adott hálát a magyarok istenének, hogy e hazát egy ezredév küzdelme és viszontagságai után megtartotta,

¹⁾ Szinnyei. Magyar írók.

hogy hitet nyújtott ahoz, mikép e haza fiainak lángoló honszerelmével egy új ezredév küzdelmei elé bátran, csüggedés nélkül tekinthetünk.

Déli 12 órakor tanácskozási nagytermünk gyűjtötte össze az ünneplő közönséget. — A város diszközgyűlést tartott, melyen Soltész Nagy Kálmán kir. tan. polgármester érzéstelt szavakkal méltatta a nagy nap jelentőségét, majd Zelenka Pál ág. ev. püspök mondotta el az ő szokott ékesszólásával eszmékben gazdag és emelkedett szellemű ünnepi beszédét. Az ünnepnap feledhetetlen ünnepélyeink méltó befejezője volt a Haliczka téren végbement népi ünnepély, mely a maga nemében páratlan volt. A fölvonulásban zászlók alatt, zeneszó mellett 20.000-nél többen vettek részt.

Julius 6-án ünnepélyesen fogadtuk városunk falai között József főherceget, a honvédség főparancsnokát.

Az országgyűlés váratlan feloszlása után összehívott új országgyűlési cyclusra az október 30-án megejtett országgyűlési képviselő választáson a város képviselőivé Lánczy Leó és Szemere Atilla lettek megválasztva.

Lánczy Leó, a pesti magyar kereskedelmi bank vezérigazgatója szül. Budapesten, 1852. Tanulmányai befejezése után korán lépett az akkor még fennállott, de már megszűnt Angló-Hungarian Bank szolgálatába, de tanuló éveinek betöltése után magasabb állást foglalt el a már szintén megszűnt Magyar Általános Földhitel részvénytársaságnál. 1881-ben az akkor még kizárólag helyi jelentőségű Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezérigazgatójává neveztetett ki és itt megtalálta azt a teret, hol egyrészt a kereskedelmi és ipari célok hiteligényeinek elővigyázatos és liberális kielégítése által e két fontos gazdasági ág fejlődését előmozdítsa, másrészt az által, hogy a magyar záloglevél-hitelt a külföldön rendszeresen fejlesztette, — ami addig alig, vagy csak nagyon lanyhán történt, — nagy mértékben tudta az olcsó külföldi tőkéket a földművelés és fővárosi építkezés céljaira bevonni.

1893-ban a zsolnai kerület országgyűlési képviselőjévé választotta. Ugyancsak 1893-ban a budapesti kereskedelmi és iparkamara elnökévé választotta.

Azok közül a társaságok közül, melyek vezetésében mint igazgató tanácsos részt vesz, felemlítendő az Első Budapesti Gőzmalom, a Budapesti Közúti Vaspályatársaság, a Salgótarjáni Kőszénbánya-társaság, a Nemzetközi Vaggonkölcshözjáró-társaság stb., mind oly társaságok, melyek a hazai iparvállalatok élén állanak. 1900-ban udvari tanácsosi címet kapott. 1903-ban az Adria magyar Tengerhajózási Társaság elnökévé választotta.¹⁾

Szemere Attila (szemerei de genere Huba), országgyűlési képviselő Sz. Bertalan miniszter és pilis-szántói Jurkovic Lepoldina egyetlen fia, szül. 1859. jún. 1. Párisban, hol száműzött szülei tartózkodtak; alsóbb iskoláit Párisban, azután midőn haza került Budapesten és Késmárkon, egyetemi tanulmányait Budapesten és Párisban végezte; 18 éves korától fogva a hírlapírói pályán forgott és felváltva munkatársa volt a Pesti Hírlapnak, Nemzetnek és az Ábrányi Kornél által szerkesztett Magyarországnak. 1881–84-ben teljes harmadfél évig külföldi utazást tett, bejárva Európa nagy részén kívül északi Afrikát, Marokkót, Egyiptomot, s legnagyobb sikerrel és tanúsággal Ázsia délkeleti részét, Indiát, az indiai tenger szigeteit a chinai és japáni birodalmakat, mely utóbbiakból igen értékes műipari gyűjteményeket hozott haza, melyek egy részét az országos iparművészeti múzeum birtokába bocsátotta. Haza érkezvén, ismét a hírlapirodalomra s irodalomra adta magát. 1891. a Magyar Hírlap egyik főmunkatársa s 1892. e lapnak társtulajdonosa lett. Politika, nemzetgazdasági, pénzügyi és társadalmi cikkeken kívül a szépirodalom terén is sikerrel tett kísérleteket. 1894. e viszonyból kilépve, egy nagyobb kőszén-vállalat vezérigazgatói állását foglalta el. Az utóbbi években,

¹⁾ Pallas Nagy Lexikona.

élete végeig, ismét a Pesti Hírlap külső munkatársa volt. Meghalt 1905. júl. 22. Budapesten.¹⁾

1894 Már 1894-ben felmerült az eszme, hogy nagy hazánk fiának, Kossuth Lajosnak szobrot emeljünk városunkban. Az ez évi ápril. 12-iki városi közgyűlés már a gyűjtést is elrendelte s a tanács által megszavazott összeggel együtt lassanként 16.500 frt

1898 gyűlt egybe e célra, úgy hogy 1898. tavaszán a szobor már el is készült és május 30-án fényes és lélekemelő ünnepélyek keretében lelepleztetett.²⁾

Miskolcz az első város, mely Kossuth Lajosnak nagyobb szabású, művészi kivitelű szobrot emelt, hogy a jövőnek is hirdesse a nagy hazafi halhatatlan érdemeit és a nemzet fiainak el nem enyésző háláját.

Az ünnepélyre sok vendég érkezett különösen Borsodmegyéből, melynek Miskolcz egyre növekedő és szépülő székhelye, de távolabbi vidékekről s nevezetesen Budapestről is sokan érkeztek meg, kiket a lobogó-díszbe öltözött város szokott vendégszeretettel fogadott. Legnagyobb volt az érdeklődés Kossuth Ferencz és nagynénje, Ruttkayné Kossuth Lujza iránt, kik Budapestről vasárnap este érkeztek s kiket a szakadó eső mellett is seregestől várt és ünnepiesen fogadott a polgárság a pályaudvaron.

Hétfőn szintén esőre viradt a város; de ez legkevésbé sem csökkentette a délelőtti kitűzött leleplezés iránti érdeklődést és általános lelkesedést. Roppant néptömeg sereglett össze az ünnepély helyére, a tágas és díszes Erzsébettérre, mely a város közepe táján szép házsoroktól szegélyezve, a Szinva pataktól balra terül el s gyönyörű kilátást enged a túlsó parton emelkedő Avashegyre, annak házsorára és magas oldalán álló tisztes, ódon

¹⁾ Szinnyei XIII. k. 664. l.

²⁾ Vasárnapi Ujság. 1898. 23. sz. és Borsodmegyei Lapok. 1898. 43. sz.

református templomára, a melynek közelében láthatók Szemere Bertalan és Palóczy László síremlékei. A nyüzsgő sokaság közül magasan emelkedett ki a nemzeti zászlókkal és czimerekkel diszitett árboczok közt a sötét vörös szövettel eltakart szobor, melylyel szemközt széksorokkal megrakott emelvények álltak a szónokok s a meghívott vendégek számára.

Az ünnepélyt Soltész Nagy Kálmán, Miskolcz város polgármestere nyitotta meg, rövid, de magvas beszédben előadván a szobor keletkezésének történetét és méltatván annak, mint a hazafiui kegyelet megtestesülésének becsét. Ő után Tóth Pál, a miskolci ref. felsőbb leányiskola igazgatója fejtegette hosszabb beszédben, hogy ki volt Kossuth és ki lesz ő a magyarnak ezután is mindig. E beszéd végeztével lehullt a lepel a szoborról, melynek előtüntére mindenki levette kalapját s zúgó éljenzésben tört ki az egész közönség. A szobor megalkotóját, Róna Józsefet vállaira kapta a nép s úgy hordozta darab ideig, folyvást éltetve sikerült műveért, mely méltán sorakozik előbbi kiváló alkotásaihoz, nevezetesen Klapkának Komáromban és szavojai Jenőnek Budapesten emelt szobraihoz.

Az ércszobor életnagyságot haladó alak. Kossuth Lajost tevékenységének fénykorából, azon időből ábrázolja, mikor városról városra járva szónokol s a nemzetet az 1848-iki megtámadott törvények védelmére fölhívja s a honvédséget megteremti. Férfiasan szép alakját díszmagyarruha fűdi, mely fölött mentéje könnyedén hátra vetve simúl le válláról. Jobb karját szónoki mozdulattal magasra emeli, mintha épen a haza veszélyét hangoztatná s a nemzetet fegyverre szólítaná; bal kezét, melyben struczttollas kalapját tartja, támasztékul szolgáló díszkardjának markolatján nyugtatja. A szép szobor négy méternyi magas talpazaton áll, mely Kiss István fővárosi építész tervezete szerint, szép fehér szemcsés kőből van faragva. Elején csupán ennyi a fölírás:

KOSSUTH

1802 – 1894.

25. Kossuth szobrának leleplezési ünnepélye Miskolczon

A hazafias ünnepélyt szépen zárta be egy egyszerű gazdaember, Csorba József, a miskolczi kisgazdák egyesületének elnöke, aki kezében egy póznára erősített koszorút tartva, így szólt:

„Mi, magyar földművelő nép is eljöttünk első szobrodhoz, Kossuth Lajos. Itt, e szent helyen esküszünk, hogy nem fogjuk soha elfelejteni nevedet, mert míg te földet adtál a népnek, magad hatalmasná lettél. A magyar földművelő nép nevében megkoszorúzom érczalakodat“.

Ezzel a szobor talpazata előtt leszúrta a földbe a koszorús póznát.

Dörgő éljenzés követte a derék polgár egyszerűségében meghatározható szavait, mire számtalan más koszorút helyeztek el a szobor talpazatán.

Ezután még Kossuth Ferencz szólott lakása ablakából a néphez.

Az ünnepélyt este négyszáz terítékű lakoma fejezte be, melyen az előkelő vendégeken, a város és megye kitűnőségein kívül egyszerű gazdaemberek is nagy számmal vettek részt.

E hazafias tényével a függetlenségi eszmék iránti mindenkori hódolatának adott városunk kifejezést. Azóta több mint félszáz szobra áll Kossuthnak e hazában, — de az elsőt mégis Miskolcz emelte neki.

1900-ban, habár rövid időre is, magas vendége volt városunknak. Mussaffer ed Din, a persa sah visszatérő útjában Miskolczot is érintette s 10 perczig időzött a pályaudvaron.

1900

1901 október 3-án Soltész Nagy Kálmán eddigi polgármester és Bizony Ákos országgyűlési képviselőkké választattak.

1901

Soltész Nagy Kálmán született 1844. decz. 25 én Miskolczon. Középiskoláit Miskolczon végezte. Jogi tanulmányait Kassán és Eperjesen folytatta; 1868-ban ügyvédi vizsgát tett. 1865-ben u. n. kis követ volt Horvát Lajos akkori országgyűlési

25. KOSSUTH SZOBRA MISKOLCZON. – Róna József szoborműve

képviselő mellett. 1867—69 között egyháztanácsi jegyző a ref. egyháznál, tiszteletbeli megyei esküdt, a miskolczi nemzeti kaszinó titkára és később igazgatója. 1870—71-ben a városi sommás bíróságnál mint bírósági jegyző működött. Ekkor volt egyházi tanácsos is. 1873—77-ig városi tiszti ügyész volt. 1875. évtől az

27. SOLTÉSZ NAGY KÁLMÁN.

akkori időben megalakult miskolczi szabadelvű párt elnöke, 1877—78-ig pedig megyei árvaszéki ülnök volt. 1878-ban és később még két ízben újra megválasztott polgármesterré. 1887. évtől a borsod—miskolczi gőzmalom, valamint a miskolczi takarékpénztár igazgatósági tagja volt. Több közjótékonyági és közművelődési intézmény vezetésében vett kiváló részt. 1881-ben

a Ferencz József rendet, 1890-ben pedig a kir. tanácsosi czimet nyerte. Közel 23 évig volt szülővárosának polgármestere. Tehát összes elődei között ő viselte ezt a tisztet legtovább. Mint ilyen különösen az 1878-iki árvíz utáni nehéz viszonyok között valóban elévülhetetlen érdemeket szerzett Miskolcz város fejlesztése körül. Az 1901. decz. 31-iki tanácsülés érdemei elismeréseül arczképének a közgyűlési terem számára való megfestését határozta el.

Sulyos szenvedések után 1905. decz. 5-én hunyt el.¹⁾

B i z o n y Á k o s, Miskolcz város északi kerület képviselője született 1846. nov. 25-én Budapesten. Iskoláit Miskolczon végezte; egy évig Késmárkon tanult, hol a német szót sajátította el. A jogot Kassán és Eperjesen hallgatta. 1869. végén Budapesten közügyvédi, majd 1870. elején váltóügyvédi vizsgát tett. Ugyancsak 1869-ben besorozták a honvédséghez önkéntesnek és 1871-ben hadnaggyá nevezték ki a 48. zászlóaljba. Egyideig Miskolczon joggyakornokoskodott, majd 1876-ban ügyvédi irodát nyitott, melyet azóta vezet, 1876 óta a tiszáninneri ref. egyházkerület ügyésze. Elnöke volt hosszabb ideig a miskolci ref. főgimnázium igazgatóságának; borsodmegyei és Miskolcz városi bizottsági tag. Helyettes elnöke a miskolci ügyvédi kamarának. A miskolci takarékpénztár, valamint a gőztéglagyár és a szinügyi felügyelő bizottság tagja. Igazgatósági tagja a városi villamos vasut részvénytársaságnak. Elnöke a városi rendőr szakbizottságnak, valamint tagja több jótékony és közhasznú egyletnek. 1901-ben Miskolcz város északi kerülete Kossuth-párti programmal képviselővé választotta. 1905-ben Tisza István gróf miniszterelnökkel szemben ugyane kerület újra megválasztotta. 1906-ban egyhangúlag nyerte el a kerület mandátumát. A VIII. bíráló, a pénzügyi, és az igazságügyi bizottság tagja, rendes tagja azonkívül az igazoló állandó bizottságnak.²⁾

¹⁾ Országgyűlési Almanach 1901 – 1906. – Polgármesteri jelentés 1901. évről.

²⁾ Sturm Albert. Országgyűlési Almanach. 1906 – 1911. 68 l.

A politikai viszonyok újabb alakulása folytán az 1905-iki általános választások alkalmával városunk déli kerülete Soltész Nagy Kálmánnal, a kerület eddigi szabadelvű párti képviselőjével szemben, független demokrata programmal Leitner Adolfot választotta képviselőjévé, aki Jászberényben 1861. április 9-én született s Budapesten avatott 1883-ban jogtudorrá. 1885-ben ügyvédi oklevelet nyert. Mint ügyvédjelölt egyik alapítója volt az annak idején működött Magyar jogászfjak országos egyesületének. Fiatal ügyvéd korában hosszú időn át nagy tevékenységet fejtett ki az országos gépészegyesület és a vakok országos egyesületének szervezésében. — Tíz év előtt Vázsonyi Vilmossal és másokkal megalapította a Demokrata-kört, amely újabban Központi Demokrata Kör nevet visel. E körnek több év óta társelnöke s az utóbbi időben ügyvivő elnöke. Évek óta elnöke a Magyar forgalmi bank mint szövetkezetnek, a mely a kisiparosok és kiskereskedők hitel-igényeit igyekszik kielégíteni. Budapest fő- és székváros törvényhatósági bizottságának tagja, azonfelül tagja a jogügyi bizottságnak.¹⁾

¹⁾ Sturm-féle Országgyűlési Almanach. 1906—1911. 157. l.

V. FEJEZET.

EGYHÁZI ÉLET. JÉZUS TÁRSASÁG. A SZT. ANNA EGYHÁZ ALAPÍTÁSA. A MINDSZENTI TEMPLOM KIÉPÍTÉSE. A KÁLVÁRIA. A MINDSZENTI SZEGÉNY ÁPOLDA. A KATHOLIKUSOK LÉLEKSZÁMÁNAK NÖVEKEDÉSE. KATHOLIKUS EGYHÁZI FÉRFIAINK. GRESKOVICS IGNÁCZ. BÁRÓ BARKÓCZY LÁSZLÓ. MÁRIÁSSY GÁBOR. A REF. UJ TEMPLOM ÉPÍTÉSE. A CONSISTORIUM MŰKÖDÉSE. BATÓ ISTVÁN ADOMÁNYAI. LELKÉSZEK. FŐGONDNOKOK. SUPERINTENDENSEK. GRÓF VAY ABRAHÁM. ÓVÁRY FODOR MIKLÓS. ZSARNAY LAJOS. KUN BERTALAN. EVANGELIKUS EGYHÁZI ÉLET. TEMPLOM ÉPÍTÉS. RADVANSZKY FERENCZ FŐFELÜGYELŐ. EGYHÁZI FÉRFIAIK. ZELENKA PÁL. AZ IZRAELITÁ EGYHÁZ MULTJA ÉS TEMPLOMAIK. A GÖRÖGÖK ÉS TEMPLOMUK.

Azokat a viharos vallási mozgalmakat, melyek századokon át állították szembe városunk két legjelentékenyebb felekezetét: a katolikust és a reformátust, az elmúlt század folyamán hiába keresnők. A kéréllhetetlen gyűlölet s az engesztelhetetlen harcz helyét békés együttműködés váltotta fel s az egyházak saját hitéletök ápolása mellett főleg arra törekedtek, hogy az oktatás és nevelés ügy terén szerezzenek érdemeket. A különböző vallásfelekezetek közötti harmoniát a XIX. század folyamán egyetlen zavaró körülmény sem bolygatta meg s jól esik látnunk, hogy a különböző felekezetek felvilágosult vezetői — a mikor erre alkalom nyilott — sohasem mulasztották el, hogy egyházaik és egymás iránt való tiszteletüknek és becsülésüknek kifejezést ne adjanak.

Az egyházaink között való állandó béke tulajdonképen még a XVIII. század utolsó évtizedeiben kezdődik. Ekkor ugyan még folyik a reformatio terjedése által ébrentartott ellenreformatio, ez azonban ugy erejében, mint hatásában egyre gyengül, míg végre lassanként teljesen megszűnik. A reformatusoknak egyik, körülbelül utolsónak vehető panaszát 1774-ben tárgyalja a városi tanács, a mikor egy Gál Mari, máskép Vincze Eszter nevű 13 éves kath. leányt kihallgatnak, mert Vályi uram kis leányát lopva elvitte. A leány azt vallja, hogy már hármát elvitt Egerbe, hol a püspök ő Exja nagy kedvességgel fogadta s azt mondották ott neki, hogy akárhol talál kálvinista leányt, csak vigye Egerbe.¹⁾

1774

A katolikusok térfoglalását ez időben leginkább a király s a helytartótanács rendeletei biztosítják s egy 1783-iki feljegyzésből tudjuk, hogy Mária Terézia alatt egyik notáriusnak állandóan katolikusnak kellett lenni. De már ugyanez év december 27-én a választási ülésen az elnök kijelenti, hogy „Felséges császáruk (II. József) s királyunk új normativa dispositioja által a vallás miatt ezelőtt volt minden személyválogatások úgy el lévén törölve, hogy valakinek hivatalba való alkalmaztatásában egyedül csak érdemeire s jó erkölceire kelletik vigyázni.”²⁾

1783

1796-ban a Jézus Társaság artikulusait beterjeszti a városi tanácshoz megerősítés végett. A tanács egy részének megváltoztatása után ratificálja, s commisariusokul a főbirót rendeli ki.³⁾

1796

A miskolczi római katolikusok gyarapodását ezidőtájt mi sem bizonyítja jobban, minthogy már a következő század legelején mindinkább aktuálissá vált a hitközség ketté választásának ügye. Már 1816-ban letették a felső miskolczi templom és parochia alapkövét, a templom azonban csak néhány évvel később épült s 1827-ben szt. Anna tiszteletére szenteltetett fel. E templom

1817

1827

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o.

kegyura szintén a kincstár, anyakönyvei 1827-ben kezdődnek s első plébánosa P a r d o v i c s I m r e volt.

Bár így tehát már két plébánia lett Miskolczon, az egyes plébániák jövedelme annyira szerény, hogy mikor báró B a r k ó c z y L á s z l ó esperes plébános a mindszei templom óráját javíttatni óhajtja, a költségek fedezhetése céljából gyűjtési engedélyt kénytelen kieszközölni, mit a tanács „egyszer és utoljára“ megad.¹⁾

1829 A mindszei plébánia jövedelmi forrásai az 1829-iki egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint a következők voltak: 55 hold szántóföld, 22 hold rét s a görömböly határban két szőlő, egyik 10, a másik 6 kapás; a diósgyőri uradalom részéről pedig 20 öl tűzifa. Azonkívül egyes alapítványok kamatai és a stolaris illeték.²⁾

A plébánia jövedelme azonban negyven év múlva sem változott s így érthető a panasz, melynek N e m e s J ó z s e f alsó miskolci segédlelkész a M a g y a r S i o n hasábjain³⁾ a következőkben ad kifejezést:

„Tekintve a miskolci lelkész társadalmi állását, e jövedelmi források nagyon csekélyek, csakis megfeszített munka s szorgalom után jöhet ki jövedelmével. Idejárul még azon kedvezőtlen körülmény is, hogy szántóföldjeinek egy része nagyon messze esik, más része pedig szétszórta a határban van. Ezen csakis a már rég pengetett tagosítás fog talán segíteni. Már az első egri érsek, Fuchs Ferencz idejében folyamodtak a hivek, hogy a miskolci parochiához állandóan csatolva legyen a borsodi főesperesség a hozzátartozó jövedelmekkel együtt. Pyrker László pátriárka érsek pedig két kanonoki széket a megye két nevezetesebb pontjára

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ N e m e s J ó z s e f. A miskolci plébánia története. M a g y a r S i o n. 1864. 363. l.

³⁾ U. o.

akarván áttenni, azok egyikéül Miskolczot jelölte ki. Mely üdvös szándék azonban több akadályba ütközvén, elmaradt“.

Feljegyzésre méltó a mindszerenti egyház történetében az 1857-iki év, mikor is Ő Felsége magyarországi körutja alkalmával látván e díszes templomot főékessége nélkül, egy tornyot megajánlott s annak kiépítését a diósgyőri koronai uradalambra, mint kegyuraságra utasította. A rendeletet csak 1863-ban foganatossították s e célra 9863 o. é. frt utalványoztatott. Ezzel egyidejűleg fogtak hozzá a másik torony építéséhez is, mely egyrészt Bartakovics egri érsek adományából, másrészt pedig a közadakozás útján befolyt összegből létesült.¹⁾ A két torony első kövei 1864 szept. 13-án Bartakovics Béla egri érsek által tétettek le s az építés a következő héten azonnal meg is kezdetett. Ugyanezen a napon szentelte fel az érsek a kálváriát, melynek építetési költségeit Máriássy Gábor egri kanonok, egykori miskolci plébános fedezte. A mindszerentek egyházának Miskolcz felőli tornyára a kereszt 1864. nov. 22-én tétetett fel.²⁾

Az 1870-es években veszi kezdetét a r. katolikusok számának rohamos emelkedése. Mig a század elejétől a 60-as évek végéig csaknem állandóan közel 5000 a katolikusok száma, a 70-es évek végéig ez a szám a kétszeresére, napjainkig pedig több mint háromszorosára emelkedett.³⁾

1871 máj. 3-án halt el Szabó Román János, a minorita rend tartományi főnöke, élte 88-dik, áldozárságának 63-dik évében.

A miskolci apáczá zárda 1878-ban létesült s ünnepélyes megnyitása ez év szeptemberének végén történt meg.⁴⁾

1880-ban az alsó miskolci plébánia templom négy műbecsű

¹⁾ Nemes J. A miskolci pléb. tört. 363. l.

²⁾ Naplójegyzetek. Borsod. 1883. 47. sz.

³⁾ Az egri egyházmegye schematizmusai.

⁴⁾ Naplónk.

oltárképpel gazdagodott, melyeket T á r k á n y i B é l a apátkanonok Kovács Mihály jónevű egyházi festőnk által készített s szülővárosa iránt való tiszteletből a nevezett egyháznak ajándékozott. A felavatási szertartást Beller József apátplébános nyitotta meg szép beszéddel s ecsetelve a nagylelkű

28. Az alsó miskolci (mindszenti) plébánia templom.

ajándékozónak az egyes képekben kifejezést nyert ajándékozási célját. A képek egyike üdvöztőnk nevelő atyját, Józsefet ábrázolja, karjaiban tartva s ihletséggel nézve az emberiség megváltására küldött szent kisdedet. Az ajándékozó ezzel az egyház iránti hálájának kívánt kifejezést adni, miután ezen egyházban részesült,

mint gyermek a keresztségben. A másik művészi kivitelű kép szent István első apostoli királyunkat, a koronázási jelvények hű insigniaival tünteti elő, a mint a bold. szűznek pártfogásába ajánlja nemzetét. A harmadik szent László királyunkat ábrázolja teljesen csatára kész fegyverzetben, féltérde ereszkedve az előtte gyermekével égből megjelent szentanya előtt, mely két képben ajándékozó hazája iránti forró szeretetét akarta megörökíteni. A negyedik kép Máriát eszményíti, a mint a földgömbön áll s szemeit égre emelve könyörög az ég urához, hogy esedezése által az emberiség tűzvészek és árvizektől megoltalmaztassék és mely kép által a kegyes főpap városunk, szülővárosa tulélt veszedelmeire gondolva, valóban megörökítette ez iránti meleg érdeklődését. A felavatási szertartást (1880 jun. 29.) maga az ajándékozó végezte, az ünnepélyes szent misét pedig az épen itt időző Zsen-dovics József apát-kanonok mutatta be a Mindenhatónak.)

1882-ig a miskolci plébános volt a miskolci kerület alesperese, ekkor azonban Blazsejovszky Ferencz diósgyőri plébános foglalta el az agg Beller József helyét. Az alesperesi jogkör utóbb csak akkor kapcsolódott ismét az alsó miskolci plébános jogköréhez, mikor városunk plébánosává Blazsejovszky neveztetett ki.²⁾

1882

1885-ben a minorita szerzet kolostorához tartozó kert megvételét határozta el városunk, a mi a törvényhatóság által is engedélyezve lőn. A vétel iránti szerződés azonban daczára, hogy annak pontjai kölcsönösen előzőleg megállapítottak, minthogy a szerzet helyben lakó tagjai teljes egyetértésre nem jöhettek, csak a következő évben volt megköthető. 1887-ben a közgyűlés elé terjesztett jelentésében közli a polgármester, hogy „a minorita zárda kertje, melynek megszerzése évek óta a város közönsége nagy részének óhaja volt, az év utolsó napján aláírt szerződés

1885

1887

1) Mátravidék. 1880. 51. sz. és Miskolcz 1880. 52–53. sz.

2) Az egri egyházmegye schematizmusai.

mellett 6000 frtért megvásároltatott. A vételárhoz egyesek ajánlat utján 1115 frttal járulnak. A maradvány összeg 10 év alatt lesz törlesztendő. A kert fala immár lebontatván, az abból kikerült puha követ a ref. egyháznak az építtetni tervezett elemi iskolákhoz ajánlottam fel, a t. közgyűlés jóváhagyása reményében.¹⁾

A M i n d s z e n t e n már a középkorban állott, utóbb azonban elpusztult s azután újból felépült egyház mellett és azzal kapcsolatban s z e g é n y e k k ó r h á z a is állott. A XVI-ik század elejéről okmányaink is beszélnek róla.²⁾

Az idők folyamán ez az épület is átépíttetett.

1761

Plébániai jegyzőkönyveink tanúsága szerint jelenlegi szegény ápolánk alapköve 1761. évi július hó 9-én, nagy ünnepélyességgel áldatott meg és tétetett le. Az egyházi ténykedést: Engelmayer Sámuel czimzetes püspök és egri nagy prépost végezte, ki az épülendő ápolda alapkövét szent Márton püspök és magyar szent Erzsébet neve alatt és tiszteletére áldotta meg.

És az áldás nem is volt sikertelen! Mert ápolánk nemcsak hogy szerencsésen felépült, hanem e mellett időről-időre, mindig nyert egyes olyan nemes szívű jótévket is, kik kisebb-nagyobb összegek adományozásával tevék lehetővé fenmaradását.

Ilyenek voltak, hogy csak azokat említsem, kik nagyobb összegek adományozásával tűnnek ki ápolánk jótévői közt: özv. Majthényi Pálné, született Benyiczky Mária, ki 1227 frt 48 krt; Frimm János egri kanonok, ki 1260 frtot; Martin József városunk szülötte s hitközségünk egykori derék tagja, ki 2100 frtot hagyományozott ápolánknak örök alapítvány gyanánt. Ma pedig ezen alap összege a 26.000 koronát meghaladja. És ápolánk ilyen szép adományozások mellett megalapítása óta változó szerencsével

¹⁾ Miskolcz város polgármesterének jelentése az 1885. közigazgatási évről. Miskolcz, 1886 23—24. l. — Miskolcz város polgármesterének jelentése az 1886. közigazgatási évről. Miskolcz, 1887 29. l.

²⁾ II, kötet. 137. lap.

ugyan, de mégis folytonosan fennáll és soha sem szűnt meg gyakorolni elaggott s munkaképtelenné vált szegényeink iránt a jótékonyság azon nemét, a mit a rendelkezésére álló eszközök felhasználása mellett tenni hivatva van.¹⁾

1884-ben Beller József apát, miskolci lelkészségének 1884
50 éves jubileumát tartá. Egy évvel utóbb Beller elhalálózván,
helyét Foltin János foglalta el, kinek ünnepélyes beigtatása
1888. decz. 9-én történt meg. E szép ünnepélyt következőleg írja 1888
le. a Borsodmegyei Lapok.²⁾

„Reggeli 9 órakor a mindszeinti r. kath. templom hajóját a
hivek és más felekezetbeliek nagyszámú tagjai töltötték meg.
Ott láttuk a r. kath. egyháztanácsot, az ág. hitv. ev. egyház képviseletében Radvány István egyházi felügyelőt, Zelenka Pál főesperest; Dálnoky Nagy Barnabás kir. tanácsost s városunk még több előkelőségét.

Az ünnepélyt Zsendovics József prépost kanonok úr, mint dr. Samassa József egri érsek megbízottja nyitotta meg, gyönyörű beszédben méltatva a mai ünnepély jelentőségét, kiemelve annak fontosságát, mely a jelen beiktatás folytán az által nyert nagyobb horderőt, hogy egyháztagjai, s a lelkész közötti viszonyt teszi tartóssá és szorosabbá, s mintegy biztosítékul hordja magában a lelkész elmozdíthatatlanságát.

Ezen, hallgatóságra nagy hatást gyakorolt beszéd után Tóth Imre s.-lelkész, mint az ünnepélyes aktusnál működő jegyző felolvasta a főpásztor dr. Samassa József egri érsek ő exellentíája rendeletét, melyben a beigtatáshoz engedélyt ad.

Majd Foltin János a főoltár előtt letette a fogadalmat s az alsó-miskolci r. kath. egyház lelkészi hivatalába Zsendovics József kanonok úr által beigtatottnak nyilvánított ki.

¹⁾ Évi jelentés az alsó miskolci róm. kath. hitközség működéséről. 1890 33. l.

²⁾ 1888. 99. szám.

Ennek végeztével Foltin János, hiveihez eszmékben gazdag, remek beszédet intézett, s mielőtt Babik József és Tóth Imre s. lelkészek segédlete mellett ünnepi misét tartott, a magasztos ünnepély véget ért.“

1887 1887. május havában Samassa József egri érsek tisztelte meg látogatásával ismét városunkat, s ez alkalommal nemcsak saját hivei, de a többi felekezetek által is méltó tisztelettel és szívéllyességgel fogadtatott, annál inkább, mivel Samassának városunkkal szemben való érdemeit fokozza, hogy Miskolczon apácza zárdát építtetett, itt a róm. kath. érseki leányneveldet létesítette, melyet 1887-ben kibővítettett és diszes kápolnával is ellátott.¹⁾

1888 A kápolna, mely Graff és Feszty miskolczi építészek tervei szerint épült, Foltin János által 1888. aug. 26-án szenteltetett fel. A kápolna szentelési ünnepély fényét emelte a zenés mise, melyen fényes segédlettel Foltin János esperes pontifikált s a zenei részt pedig a Hradil Venczel vezetése alatt álló, műkedvelőkből alakított templomi zenekar végezte. Nagy hatást keltett Leibschtz Lázár Mária úrnő (az intézet zene- és énektanárnője, a bécsi conservatoriumban képzett), Láng Carola, Gröber Sarolta (intézeti növendékek) és Hradil Mariska úrhölgyek szép összhangzatos éneke.²⁾

Ugyanitt kell még megemlékeznünk a római katolikus egyházhoz tartozó görög szertartású katolikus felekezet ügyeinek ujabbkori fejlődéséről is. Említettük, már, hogy a XVIII. század végén a megvalósuláshoz oly közel álló miskolczi görög katolikus plébánia a gyorsan változó politikai és egyházi viszonyok miatt teljességébe nem mehetett.

„Midőn a gk. plébánia már létesítendő lett volna, a politikai bonyodalmak s később a munkácsi egyházmegye ketté választása elődázta a befejezést, úgy hogy a parochia felállításának megsza-

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Bosodmegyei Lapok. 1888. 69. szám.

kadt fonalát az eperjesi püspök — kinek fennhatósága alá Miskolcz soroztatott — csak 1837. évben vette fel. 1844. évben intézett újabb püspöki felterjesztésre a helytartótanács 1847. évben már elrendelte, hogy a felállítani engedélyezett lelkészet évi illetményei ideiglenesen az alapértékekből fedeztessenek. Ezzel tehát az ügy végleges és kedvező elintézkést nyert volna, de a szabadságharc és az azt követő szomorú események hosszú időre visszavetették a plébánia létesítését.

A budai cs. és kir. helytartó tanács ugyan 1854. évben ismét felterjesztéseket kíván, de az ügy többé nem tud életre kelni.¹⁾

A miskolczi görög katolikus plébánia létesítésének kérdését újabban (1902.) dr. Vályi János eperjesi püspök tűzte napirendre, a templom és lelkészlak építésére telek átengedést kérelmezvén a pénzügyminiszteriumtól.

A XIX. század legelején, mint tudjuk, brezoviczai Horváth Bugarin Gáspár volt Miskolcz város plébánosa, kit 1806-ban Greskovics Ignác követett. Greskovics 1769. okt. 18-án Csépanyban (Borsod vm.) született, hol atyja harangozó volt. Iskoláit Egerben és Rozsnyón végezte. 1792-ben szenteltetett pappá s közvetlenül ezután miskolczi magyar káplánná neveztetett ki. Csaknem négy évet töltött ez állomáson, honnan 1796-ban Sajószentpéterre távozott plébánosnak. 1798-ban hasonló minőségben már Szendrőn látjuk őt, míg 1806-ban miskolczi plébánosnak nevezte ki az egri érsek. Kevéssel utóbb esperessé lett, 1808-ban pedig kanonoki címet kapott. 1818-ban valóságos kanonokká neveztetvén ki, távozott Miskolczról. Működésének egész ideje alatt naplót vezetett, a mely napló hiven mutatja, hogy mily tevékenységet fejtett ki ő mind az egyházi, mind pedig a megyei élet terén. Nem volt ügy, melynek ő lelkes résztvevője ne lett volna s az ő fáradozásának köszönhetette létét egybek-

¹⁾ Szaffka Pál. Az új plébánia Miskolczon. Borsod megyei Lapok, 1902. 78. sz.

közt a miskolczi róm. kath. elemi leánytanoda is. Az ő pásztor-kodása alatt tétetett le nagy ünnepélylyel a felső-miskolczi templom és parochia alapköve. Meghalt 1843-ban. Egyházi czélokra és családjára közel félmillió forintot hagyományozott, s a miskolczi plébános Greskovics alapítványából igen szép kámatot élvez.¹⁾

Nyomtatásban a következő beszédet birjuk tőle:

Salutatio Ferdinandi Archiducis Miskolczinum advenientis. Agriae. 4—o.

Sokkal értékesebb dolgozata ennél azon kéziratban levő gyűjtemény, melyben a parochia történetét helyreállításától kezdve részletesen és terjedelmesen adja elő.

1818 Utódja, Báró Barkóczy László, 1818. jul. 9-én lett miskolczi plébánossá. Barkóczy 1791. jan. 9-én Imregthen (Zemplén m.) született. Tanulmányait Sátoraljaujhelyt., Pesten, Kassán és Egerben végezte. Mielőtt a miskolczi plébániára rendeltetett, Bogácson lelkészkedett. A miskolczi parochiát 1829-ig birta, mikor is egri kanonokká léptették elő. 1837-ben a székesfehérvári püspökséget nyerte. Meghalt 1847. decz. 13-án Pozsonyban.²⁾

1830 Barkóczyt Thassy Miklós követé, ki 1830—1844-ig volt miskolczi plébános. Az utóbbi évben valóságos kanonokká neveztetett ki. Öt évi kanonoksága után 1849-ben epemirigyben halt el.

1844 Utódja markus és batizfalvi Máriássy Gábor volt, ki a szendrői plébániáról került a miskolczira. Hivatalát 1844-ben foglalta el, harmadfélévi működése után azonban kanonoknak mozdittatván elő, távozott Miskolczról.

Máriássy után cseleji Ferenczy Imre érseki kor-

¹⁾ Nemes József. A miskolczi plébánia története. Magyar Sion. 1864. 361—362. l. és Babik József. Miskolczon született és lelkészkedett róm. kath. papok az irodalmi téren. Borsodmegyei Lapok. 1889. aug. 20. Koncz Ákos. Egri Egyházm. papok az irodalmi téren. Eger 1892. 95. l.

²⁾ U. o.

látnok lett miskolczi lelkésszé 1847-ben. Kineveztetése után csakhamar kanonoki czimet nyert, 1857-ben pedig valóságos egri kanonokká lépett elő. 1847

Ferenczy után Beller József¹⁾ apát következett, ki 1857—1885-ig volt a Mindszenti egyház plébánosa. Beller (szül. 1806.) ötven évig lelkészkedett városunkban s 1885-ben halt meg. 1857
Helyét Boldizsár Benedek adminisztrátor foglalta el, kit, mint adminisztrátor, majd rendes plébános 1886-ban Foltin János 1886
követett. Foltin 1837. jan. 5-én Jász-Kiséren született. Tanulmányait Jászberényben és Egerben végezte. 1860-ban áldozópappá szenteltetvén, Apátfalván nyert működési kört, honnan két év múlva a szihalmi parochiára helyeztetett át, hol lelkészhelyettesi minőségben 13 évet töltött. Szihalmi tartózkodását nevezetessé teszi tudományos buvárlata, melyet az ősmagyar, illetve besenyő telepek ásatása, az onnan kikerült régiségek összegyűjtése, szakszerű rendezése s ezek ismertetése által fejtett ki. Szihalomról rendes lelkési minőségben 1875-ben az alsó-ábrányi parochiára költözött át. 1886-ban az alsó-miskolczi parochiát nyerte, 1888-ban pedig a szt. Lászlóról címzett sümegi préposttá neveztetett ki. A Mindszenti plébániát 1893-ig látta el, mikor is valóságos kanonokká lépett elő.²⁾ Irodalmi működéséről a maga helyén még külön szólni fogunk. 1893

Foltin utódja Blazsejovszky Ferencz apát, előbb diósgyőri plébános volt, ki miután néhány évig adminisztrálta az alsó-miskolczi plébániát, később ugyanitt véglegesített. Blazsejovszky a Mindszenti plébániát 1894—1908-ig vezette. 1908

Az alsó-miskolczi plébánián 1801-től a következő segédlelkészek működtek:

Egyed Ferencz, Harsányi Károly, Gégel József, Schödl Ferencz, Szalay Gábor, Gosztonyi Károly, Makránszky Károly, Rozsnyai János,

¹⁾ L. Borsodmiskolczi Közl. 1884.

²⁾ Babik J. Borsodmegyei Lapok, 1888. nov. 9. és 1889. szept. 13.

Nagy György, Hrankay Károly, Istványi József, Adányi József, Kurillay János, Ács György, Bezzegh András, Szlovenszky Ferencz, Dutkay János, Ribáry János, Bogács János, Bussa Ferencz, Bogcha Ferencz, Vezlerle Gáspár, Steinhauser Antal, Exner Ádám, Kinczel Antal, Jármay Gyula, báró Kerekes Frigyes, Stand József, Dankó János, Trajter Ferencz, Szilvássy Ferencz, Csontos József, Ezan József, Györgyeni Ignác (ideiglenesen), Beller József, Fellerházy János, Szinay József, Balla József, Amberger (Alföldy) Károly, Horváth János, Dakó Károly, Kőszeghy (Winkler) Mihály, Tamár Imre, Mosoray Antal, Fischer Ágoston, Kristofcsák Ferencz, Lovrich Nándor, Kassay Imre, Madzinyi Vincze, Bárdossy Mihály, Drüsner József, Zsendovics József, Horváth Károly, Lojkó Mihály, Szikorszky János, Nemes József, Hevesy József) Nagy Antal, Ujhelyi Lajos, Kende Károly, Törösváry Tivadar, Szmrecsányi Lajos, Bartányi Károly, Csont Béla, Boldizsár Benedek, Horváth Jenő, Reincz Vilmos, Babik József, Vass Imre, Szabó Ferencz, Végh Kálmán, Venczell Ede, Török Kálmán, Kasztl Dezső, Réta Kálmán, Kotán János, Nemes Antal, ifj. Farkas Gyula, Márton Sándor, Kletz András, Ficsek Dezső, Krusniczky Kálmán, Grusz István és Török Dezső.)

1827 Az 1827-ben alapított felső-miskolczi plébánia első
 1842 pásztora Pardovics Imre volt. Életrajzi adatai jobbra
 1857 ismeretlenek. 1842-ig állott a plébánia élén, mikor Beller József
 váltotta fel, ki 1857-ig lelkészkedvén itt, ez évben az alsó-miskolczi
 plébániára neveztetett ki.

1858 1858-ban Bárdossy Mihály lett a felső-miskolczi
 lelkész. Bárdossy Mihály Pestmegye Rákospalota községében
 1826. szeptember 7-én született. Atyját gr. Károlyi István ura-
 dalmi építkezéseinél mint kőművesfelügyelőt és szobafestőt alkal-
 mazta. Elemi és gymnasiumi iskoláit Pesten és Budán kitűnő
 sikerrel végezvén, 1844-ben az egri papnövendékek sorába lépett
 s a papi tanulmányok végeztével 1849-ben a szentélethű Hám
 János szatmári püspök által Szatmárott áldozópappá szenteltetett
 s 1850-től Füzes-Abonyban, Maklárán és Miskolczon (1854–55)
 működött kápláni minőségben. Ez utóbbi helyről Zalkodra távo-

1) Nemes József. A miskolczi plébánia tört. 364–365. l.

2) Schematismus cleri archi dioecesis Agriensis ad annum
 Jesu Christi 1864–1909.

zott. Innét 1858-ban a miskolczi előkelőség kérelmére, mely előtt Bárdossy szónoklatairól emlékezetessé vált, felső-miskolczi plébánossá neveztetett ki. Új állomásán tág tere nyílt lelkipásztori buzgalmának s tevékenységének érvényesítésére. Az itt töltött 14 év alatt 20 protestans tette le kezébe a kath. hitvallást és 4 zsidót keresztelt meg. A kiegyezés után az eddig szünetelő vármegyei élet felébredésekor Bárdossyt is ott látjuk az első között fáradozni a közügyek terén, mint a megyei bizottság s a városi képviselőtestület tagját. Elnöke volt a tanügyi bizottságnak, aligazgatója a városi szegényháznak, melynek létrehozásában nem csekély része volt neki is. 1865-ben az abuj-szikszoói választókerület Deák-párti programmal követjelöltjének kiáltotta ki, azonban Bárdossy, mivel ellenfelét a korteskedés terén követni nem akarta, a jelöltségről visszalépett. 1872. június havában eddigi állomását a nyugalmasabb zsérczi parochiával cserélte fel. Távozását közsajnálattal követte, mert hivei nagyon szerették, de ő sem feledkezett meg régi hiveiről: kimutatta ezt az 1878-iki árviz alkalmával, midőn volt hivei számára szekerekkel küldözte a kenyereket. 1877. január 9-én tardi plébánossá neveztetett ki.

Irodalmi művei:

Emlékhangok, melyeket főt. Szabó Román, a minoritarend kiérdemült főnöke aranymiséje alkalmával az egybegyűlt néphez intézett. Miskolczon, ápril. 18-án 1858. Miskolcz. 1858. 4. r.

Egyházi nefelejes, melyet az újból épült mályi r. kath. templomnak ünnepélyes feláldásakor mondott. Miskolcz. 8. r.

Egyházi beszéd, melyet szent István első apostoli magyar király nemzeti ünnepén Bécsben a tt. kapuczinus atyák templomában 1885. évi kisasszonyhava 20-án tartott. Eger. 1885. 8. r. 16.

Egyházi beszéd Husvétvasárnapra. Pázmány füzetek. 1859. IV. kötet.

Ezenkívül egyházi beszédeket hozott tőle Füssy „Kath. lelkipásztora” s vegyes közleményeket Lonkay „Idők tanúja” s a későbbi „Magyar Állam”.

1872-ben Párvy Alajos követte Bárdossy Mihályt a 1872 felső-miskolczi plébánián. Párvy 1830. február 4-én Gyöngyösön született. Elemi iskoláit s a gymnasium négy osztályát szülővárosában, a humaniorákat pedig Budán végezte. 1847-ben lett

egri kis-pap, kit előljárói 1849. végén a hittudományok hallgatása végett a pesti központi papnöveldébe küldtek fel s itt az új életre ébredt magyar egyházirodalmi iskolának tevékeny tagja volt. 1853-ban felszenteltetvén, Szendrőbe küldetett káplánnak, honnét hasonló minőségben Egerbe költözött át. Itt sajátította el a német, olasz és francia nyelvet, a tótot Miskolczon tanulta meg. — 1862-ben zsérczi, majd 1872-ben felső-miskolczi lelkészszé nevezetett ki, hol 1898-ig működött. Irodalmi szereplését következőkben vázoljuk:

A „Religió“-ban cikkek a magyar egyházirodalmi iskola feladatáról. Társíró volt „A falusi lelkész könyvtára“ fordításánál. 1852. Nagy b ő j t i b e s z é d f o l y a m. Mendlik Ágoston „Falusi predikációi“-ban.

Cikksorozat a követválasztások alkalmával előforduló visszaélésekről s orvoslásukról. Magyar Sajtó.

Gazdászati, borászati cikkek, különösen a szőlészet szakszerű műveléséről a megfelelő szaklapokban és az „Eger“-ben.

Cikkek és felszólalások az autonomikus mozgalmak idején az „Autonomiá“-ban.

Iránycikkek, utóhangok a rehabilitációhoz, értekezés a paulai sz. Vinczéről nevezett szerzet keletkezéséről — a miskolczi lapokban.

Ezeket kívül dolgoztatott az „Idők tanúja“, „Kath. Néplap“, „Tanodai Lapok“ című ujságokba.')

1898 Párvy Alajost 1898-ban Z á b r á t z k y G y ö r g y követte, ki ottan 1908-ig működött, midőn az alsó-miskolczi, vagyis a mindszeri parochiát nyerte el.

1909 Utódja h a h ó d i R é t a y K á l m á n lett, kit 1909. október 17-én Blazsejovszky Ferencz apátkanonok iktatott be új hivatalába.

Rétay Kálmán négy éven keresztül működött az alsó-miskolczi plébánián előbb mint hitoktató, majd mint irodavezető első káplán. Ugyanaz időben a miskolczi róm. kath. nőegyletnek is titkára volt s eltávozásakor a nőegylet érdemei elismerésül tiszteletbeli tagnak választotta. Borsodmegyének 10 éve törvényhatósági bizottsági tagja, tagja a függetlenségi pártnak és mint ilyen,

1) B a b i k J. Miskolczon született és lelkészkedett r. kath. papok stb.

az edelényi választókerület alelnöke. Borsodvármegye függetlenségi pártjának jelenleg is pénztárnoka. Az új plébános irodalmi téren is tevékenységet fejt ki. Rendes tagja a kath. írók Pázmány-egyesületének, szerkesztője az „Egyházi Műipar“ című iparművészeti szaklapnak s az egri bíboros érsek védnöksége alatt megjelenő „Egri Népkönyvtár“-nak. A szendrői esperességi kerületnek jegyzője volt s jelenleg a miskolczi apácz-zárda lelki igazgatója.¹⁾

A felső-miskolczi plébános mellett 1905-ben egy segéd-lelkészi állás rendszeresített, melyet eddig Kele István és Szenessy Zsigmond töltöttek be.²⁾

A miskolczi plébániák administratorai és segédlelkészei közül részint irodalmi működésük, részint közéleti szereplésük következtében kiváltak:

1. V e z e r l e G á s p á r. 1794 decz. 31-én Pápán (Veszprém vm.) született. Az elemi és első négy gymnasialis iskolákat szülőhelyén, az ötödik és hatodik osztályt Egerben végezte, hol 1809-ben a papnövendékek sorába lépett. 1815-ben az érseki irodában mint tollvivő nyert alkalmazást. 1818. jan. 24-én felszeneltetvén, Arlóra küldetett segédlelkésznek, hol majdnem három évig működött. 1821-ben hasonló minőségben Miskolcra helyeztetett át, honnét 1827-ben tibold-daróczi, 1830-ban harsányi plébánossá s alesperessé neveztetett ki; e kettős hivatalt húsz évig és öt hónapig viselte. Harsányból 1851-ben távozott Egerbe, hova székesfőegyházi kanonoknak neveztetett ki. Meghalt 1870-ben mint egervári kisprépost. Irodalmilag is tevékenyen működött.

2. G y ö r g y é n i I g n á c z. Nagybányán 1809. jul. 15-én született s ugyanott végezte gymnasialis iskoláit. A filozófiát Szatmárt és Egerben hallgatta s ez utóbbi helyen végezte a hit-tudományi tanfolyamot is. 1830-ban az érseki irodában mint toll-

¹⁾ Miskolczi Napló, 1909. 237—238. szám.

²⁾ Schematismus venerabilis cleri diocesis Agriensis ad annum Jesu Christi MDCCCXXVIII — 1909.

vívő nyert alkalmazást. 1832-ben felszenteltetvén, mint miskolci káplán kezdte meg lelkészi pályáját, hol azonban csak egy hónapot töltött. Innét Rakamazra ment hasonló minőségben. 1835-ben berczeli, 1843-ban tiszalöki s 1847-ben kisvárdai plébánossá neveztetett ki. Buzgó működésének s különösen a tanügy terén kifejtett tevékenységének elismerésül préposttá, főesperessé és 1875-ben pedig egri kanonokká neveztetett ki.

Az irodalom terén a következő önálló munkában egyesíté lelkipásztori tanulmányait:

Lelkipásztori elméletek és gyakorlatok, melyekkel Györgyényi Ignác egri kanonok mint plébános üres óráiban foglalkozott és melyek a „Religio és Nevelés“ és más lapokban 1845-ik évtől kezdve szórványosan megjelentek. Saját élvezetére összeszedte s kiadta a szerző. Eger, 1887. 8. 221. II. bővített kiadás u. o. 1887. 8. r.

A Magyar Sion V. kötetében megjelent tőle: Kis-Várda.

3. F e l l e r m a y e r J á n o s. Született 1812. május 1-én Rákos-Keresztúron (Pest m.) Gymnasiumi tanulmányait Gyöngyösön és Egerben, a theológiát pedig Pesten végezte. 1835-ben felszenteltetvén, Polgárra, 1838-ban Miskolcra küldetett káplánnak. Itt négy évig működén, 1842-ben balmazújvárosi és 1844-ben pedig sziráki lelkészszé neveztetett ki, hol 1856. május 3-án meghalt. — Dolgozatai: Aranyszáju sz. János homiliája a földindulásról; a dúsgazdagról és Lázárról; a szolgaság eredetéről. „Jakab szomszéd“ név alatt a kath. Néplap-ban közölt hosszú levélsorozat, melyben a népies gondolkozásmód remekül el van találva s oly zamatosan és érdekesen tárgyalja valláserkölcsei szempontból a népeleti viszonyokat, hogy midőn a Jakab szomszéd és kistályai harangozó (Pozsonyi József) által folytatott levelezés megszűnt, az előfizetők tömegesen kérték a kath. Néplap szerkesztőjét, hogy a levelezést újra megindítsa.

4. M o s o r a y A n t a l 1816-ban született. 1842-ben áldozópappá szenteltetett. 1848-ban miskolci káplán volt. Sajó-Ládról,

hol mint plébános működött, Keresztes-Püspökibe ment át s még az 1880-as évek végén is itt lelkészkedett teljes buzgalommal. — Az „Adatok az egri egyházmegye történeté“-hez című folyóiratban (1887) közölte plébániájának és fiókegyházainak történetét.

5. Tamár Imre született 1822. márczius 23-án Török-Szentmiklóson. Pyrker János érsek által az egri papnövéndékek közé felvétetvén, 1844. júl. 18-án alszerpap s az egyházmegyei irodában tollvivő lett; 1845. április 4-én pappá szenteltetvén, segédlelkészi minőségben Egyekre küldetett. Innét két év múlva Nagykállóba ment helyettes lelkésznek. 1847. április 21-én miskolci káplánná neveztetett, hol alkalma nyilván kitűnő szónoki tehetségét szélesebb körben kifejtetni, előljárói figyelmét annyira magára vonta, hogy 1848. május 4-én egri székesegyházi szónokká léptettetett elő. Beköszöntött azonban az 1848-iki mozgalmas időszak, mely Tamár Imre könnyen hevülő szívét is magával sodorta. 1849. július 20-án Pesten a magyar hadseregnél kápláni tisztet vállalt s annak viszontagságos sorsában osztozván, 1849. szeptember 14-én mint hadi fogoly az „Új épület“-be került. Innen öt havi fogság után kiszabadulván, visszatért egyházmegyéjébe. 1849. decz. 27-én lelkész helyettesül Kun-Hegyesre küldetett, hol 1850. okt. 1-én rendes lelkésszé lőn. 1859-ben pócspetrii lelkésszé, 1861. szept. 24-én pedig nagykállói plébánossá neveztetett ki. Munkás életének 1873. ápril. 7-én szívbaj vetett véget. Értekezései és cikkei közül, melyek gyakran T. jegy alatt jelentek meg, felemlitendők:

Anglia újból egyesülése a kath. egyházzal. Religio. 1860. 12 közlemény. Fridrik és a kath. egyház Sziléziában U. o. 1861. 14 közlemény. Lelkipásztorkodási tárgyalások: Miként használja a pap hivatalos foglalkozásától szabad perczeit? U. o. 1858. Gyermekek gyónása. Rossz szokások kiirtása. Gyónás. Házi isteni tisztelet. Reformok. Papi ildomoság. Gyóntatás. Kisértetek. Breviarium. Önbírálat. Keresztyszülők, komaság. Adatok a míveltek közti pásztorkodáshoz. Adatok a proletárok közti pásztorkodáshoz. Adatok a miveletlenek közötti pásztorkodáshoz. Predikációs könyvek. Falusi előljárók. Egyesülés. U. o. 1859.

Miként tanultak és tanítottak ezerév előtt? Tanodai Lapok. 1860.

A gyermekek korai szoktatása a vallásos életre. U. o. 1860. 12 közlemény.

A nagykállói plébánia története. Magyar Sion.

Ezekon kívül megjelent tőle az Idők Tanújában több irány- és tárczacikk, nevezetesen: P. Dechamps konferenciái beszédeiből. 1863. Reményeink Oroszország egyesüléséhez. 1863. Egy orosz katekizmus Visszapillantás a Jézus társaság magyar származású tagjainak irodalmi működése és érdemeire (A-tól K-ig). 1864.

A rubrikákról. Egri Egyházmegyei Közlöny. 1872. 16–19. Hívek látogatása. U. o. 1873. 1.

Egyházi beszédek közölt tőle a „Kath. Lelkipásztor”.

Megírta a „Jézus társaságának történeté”-t, melynek kéziratát azonban egy tűzvész megsemmisítette.

6. Zsendovics József. 1831. jun. 17-én Nagy-Kéren (Abauj megye) született. 1855-ben áldozó pappá szenteltetett fel. 1856. novemberétől 1857. februárjáig miskolczi káplán volt. Miskolcra udvari papjává nevezte ki Bartakovics Béla érsek a finom modorú ifjút, ki ez időtől kezdve úgyszólván jobb keze volt főpásztorának az egyházmegye kormányzásában. Érdemeinek méltó jutalmául 1872-ben kanonokká nevezte ki érseke, mely díszes állásban soknemű hivatalos teendőit tevékeny munkakedvvel végezve, mint a munka és jótékonyosság férfiai szerepel.

Irt számos kisebb értekezést és tudósítást az egyházi lapokba s részt vett az „Eger” cz. lap szerkesztésében is.

„Foglár György és az egri jogiskola” című értekezése megjelent a Bartakovics Emlékkönyvben.

Az „Egri Egyházmegyei Közlöny” és az „Elemi Tanügy” megalapítója és kiadója, ki többrendbeli pályatételt tűzött ki az említett lapok színvonalának emelésére.

A magyar orvosok és természetvizsgálók XIII. gyűlése alkalmából ismertette „Eger város tudományos és jótékony intézetei”-t. Eger. 1869.

Elnöki megnyitó beszédeit, melyeket az egyházmegyei irodalmi egyesület közgyűlésein tartott, az „Egri Egyházmegyei Közlöny” s az „Irodalmi Szemle” hozták.

7. Lojkó Mihály. Született Gyöngyösön 1833. szept.

10-én s ugyanott végezte a középiskolákat is. A theológiát Egerben hallgatta. 1856. szeptember 29-én pappá szenteltetett s kápláni minőségben Erdőkövesdre ment, honnét 1857-ben Miskolcra helyeztetett át. Itt két évet töltvén, 1859-ben képzőintézeti tanárrá s a Foglár-féle nevelőintézet aligazgatójává, 1860-ban az érseki lyceumban a latin nyelv és bölcsélet tanárává neveztetett ki. 1868-ban jogtanár és akadémiai hitszónok lett. 1874-ben elhagyta Eger s Bessenszögre távozott mint kinevezett lelkész. 1881-ben gyöngyösi lelkészszé neveztetett ki, de mielőtt állását elfoglalta volna, meghalt. Az irodalmi téren a következő művekkel szerepelt:

A japáni vértanúk története. Irták: Lojkó Mihály és Sebők László. Eger. 1863.

Zöldág, melyet a levegőben épített egri közösiskola tetejére aján-dékozott. Eger. 1869.

Felvilágosító röpirat azon falragaszok ellen, melynek czime „Nyílt szó Eger város népéhez” s melynek aláírása ez volt: „több egri lakos”. Eger. 1869. 8. r. 8. l.

Hetvenhét kérdés a polgári házasságról. Eger 1868. Ezenkívül az egri „Népújság”-ba is dolgozott.

8. Nemes József. Született 1835. december 19-én Tőke-Terebesen (Zemplén m.) nemes eredetű iparos szülőktől. A középiskolákat Sátoraljaujhelyen, Kassán és Egerben végezte. Az egri papnövendékek közé lépven, a hittudományok hallgatására a bécsi Pazmaneumba küldetett, honnét 1859-ben visszatérven, ugyanezen évi augusztus 10-én pappá szenteltetett. Kápláni működését Erdőkövesden kezdte meg, egy év letelte után Miskolcra folytatta, honnét csaknem tizenegyévi buzgó működése után Sajó-Szögedre távozott mint önálló lelkész. Itt is tizenegy évig fáradozott, nemes tevékenysége által kiérdemelve, hogy 1878-ban a polgári kerület esperesévé neveztetett ki. Az érseki kegy a törökszentmiklósi plébániára helyezte át, hol 1891-ben halt meg.

Az irodalmi téren a következő dolgokkal szerepelt:

Tapolczai sz. Péter és Pál apostolokról nevezett apátság története. Magyar Sion. I. 1863. 593. — A miskolci plébánia története. u. o. II.

1864. 345. — Miklóssy Ferencz néhai nagyváradí latin szertartású püspök végrendelete. u. o. VI. 1868. 283.

Az irgalmas néne. Beszély francziából. Eger. — Rotschild Jakab. Élet- és jellemrajz francziából. u. o. — Szibéria. Földrészsíme francziából. u. o. — A czár ítélete. Beszély francziából. u. o. — A sakkjátszó önmozgony. Kempelen sakkjátszó automatjának keletkezete s további története. u. o.

Kéziratban: Rose Leblanc, francia regény magyarítva. — A pápák népszerű története, francia eredetiből magyarítva. — Comendone bibornok korrajza.

Munkatársa volt a „Religio“-nak is.)

9. Nagy Antal. Született 1837-ben Diósgyőrött, hol atyja kántortanító volt. A gymnasiumi osztályokat a minoriták vezetése alatt Miskolczon, a hittudományi tanfolyamot pedig Egerben végezte. 1860-ban pappá szenteltetvén, Erdő-Kövesdre küldetett káplánnak. Később hasonló minőségben Nagy-Kállón és Török-Szentmiklóson működött. 1864. őszén miskolczi segédlelkésznek nevezte ki érseke. Ez állomásról, hol általános tiszteletet és szeretet vívott ki magának, 1873. tavaszán mint önálló lelkész Dédesre távozott, később sáti plébánossá lett, 1882-ben pedig Apátfalvára neveztetett ki.

Önálló műve: Nagyböjti szent beszédek. Külön lenyomat az „Isten ígéje“ III. évfolyamából. Esztergom. 1878. 8. r. 58.²⁾

10. Szmracsányi Lajos. 1851. tavaszán Darócson (Sáros m.) Szmracsányi Jenő és báró Berzeviczy Máriától született. Alsó iskoláit Debreczenben és Eperjesen, a gymnasiumot részben Eperjesen, részben, már mint papnövendék, Egerben végezte, hol a theologiai tanfolyamot is hallgatta. 1873. aug. 28-án szentelte fel áldozó pappá Lévy Sándor püspök Egerben. Első kápláni állomása Kápolna volt, 1876. juliustól kezdve Miskolczon működött, előbb mint káplán, később mint rendkívül tevékeny és ügyes kezű administrator. Főkép a miskolczi r. kath. hitközség sikerült önkormányzatának megalkotásával hagyott maga után maradandó emléket.

¹⁾ Szinn'yei J. Magyar Írók. IX. 893. l.

²⁾ Babik J. Miskolczon született és lelkészkedett r. kath. papok stb.

Itt érte a kitüntetés, hogy 1882-ben érseki szertartóvá és szentszéki aljegyzővé neveztetett. 1891-ben érseki titkárrá lépett elő, két év múlva tiszteletbeli, 1897-ben pedig valóságos kanonok lett; 1898-ban Pécs melletti, Szent Háromságról nevezett cz. apát, 1901-ben érseki irodaigazgató, utóbb oldalkanonok. 1903-ban Samassa érsek segédpüspökévé tette meg. Szmrecsányi tevékenységét ez alkalomból egyik életrajzírója a következőkép jellemzi: „Finom, megnyerően nyájas, előkelő s ugyanakkor magához bilincselő modora, csodálatos ügyessége a társalgásban, kiváló érzéke a művészetek iránt, mind oly jelességek, melyek talán a szülői házból hozott kincseknek számíthatók. Tevékeny részt vett az autonomiai kongresszus munkájában, hol az egyháztartomány káptalanainak méltán megtisztelő bizalma jelölt számára helyet. Legifjabbik tagja bár az egri főkáptalannak, de illustis kanonoktársainak nemcsak teljes rokonszenvét, ritka nagyrabecsülését bírja már, hanem főkép pénzügyi és gazdasági szakismereteivel hálájokra derekasan rászolgált.”

11. Boldizsár Benedek. 1846. márcz. 13-án Duna-Földváron (Tolna m.) született közbirtokos szülőktől. A népiskolákat születéshelyén, a gymnasium nyolcz osztályát pedig a budapesti kegyesrendüeknél végezte, mindvégig kitűnő sikerrel. 1866-ban az egri papnövendékek közé lépven, a hittudományi tanfolyam elvégzése után 1870. aug. 1-én áldozópappá szenteltetett. Első kápláni állomása Tard volt, honnét azonban alig másfél hónapi tartózkodás után Kápolnára helyeztetett át, itt 1873. okt. 10-ig működött, midőn t. i. hasonló minőségben Gyöngyös-Patára küldetett, hol kilencz évet töltött. 1882. július elején mint helyettes lelkész az alsó-miskolczi parochia vezetésével bizta meg főpásztora, ki négy év múlva, 1886. júl. 10-én kunhegyesi önálló lelkésszé nevezte ki.

Irodalmi dolgozatai a következők:

Az alsó-miskolczi r. kath. egyházközség egyházi elnökének évi jelentése az egyházközség belügyeiben az 1883-ik év alatt történt mozzanatokról s az egyháztanács működéséről. Miskolcz. 1883.

Az alsó-miskolczi r. kath. egyházközség egyházi elnökének évi jelentése az egyházközség belügyeiben az 1885-ik év alatt történt mozzanatokról s az egyháztanács működéséről Miskolcz 1885.

Beller József apátplebános életrajza. Borsodmiskolczi Közl. 1884.

Fordítások Pyrker legendáiból a Magyar Korona 1881-ik évi folyamában.¹⁾

12. Babik József 1862. márcz. 8-án Mezőtúron született. A gymnasiumot szülővárosában végezte, majd 1876-ban a szatmári jezsuiták konviktusába lépett. Innen Egerbe ment a növendék papok közé. A hittanfolyam végezte után a budapesti papnevelő intézetbe küldték, s 1884-ben szentelték pappá. Ezután Solymoson, 1885-ben Apátfalván, 1886-ban Miskolczon lett segédlelkész. 1889. jul. 30-án az egri tanítóképző intézethez a magyar nyelv, irodalom s a történelem tanárává neveztetett ki. Irányczikkeket, elbeszéléseket, könyvismertetéseket irt a következő lapokba:

Magyar Állam, M. Korona, Összetartás (1883–88.), Religio (1887.) M. Katholikus (1886.) Egri Irod. Szemle, Kath. Hetilap, Kath. Társadalom, Mezőtúr és Vasárnapi Lapok; egyházi beszédek irt a Jó Pásztor VII. VIII. és Borromaeus kötetébe; tudósításokat az Egri Egyházmegyei Közlönybe és az Egerbe. 1888 óta a Borsodmegyei Lapok munkatársa. Munkái: Kath. vallásos költészetünk a jelen században. Budapest. 1883. Névtelenül. Különnyomat a budapesti növ. papság Munkálatai. XLVI. 1883. évfolyamából; a Fraknói-féle 100 frtos jutalomdíjban részesült. — 2. Emléksorok. Samassa egri érsek tiszteletére. Miskolcz 1887. — 3. A hívő keresztény karácsonyfája. U. ott. 1887. (Egyházi beszéd, Dicséretre méltott pályamunka). — 4. Százszorszépek az egyházi költészet mezejéről. U. ott. 1888. — 5. Nefelejtszál. U. ott. 1888. — 6. Vallás és szinpad. Budapest 1888. (Külön lenyomat a budapesti növ. papság Munk. LIV. köt.) — 7. Keresztény anyák tükröre. Miskolcz 1888. (Egyházi beszéd). — 8. A szenvedő Jézus győzelemjelvényei. U. o. 1889. (Nagybőjti beszédsorozat). — 9. Nazareti gyöngyvirág U. o. 1889. (Egyházi beszéd). Kéziratban van: Magyar egyházi szónoklat története s a Magyar egyházi írók névtára.)

A század folyamán Miskolczon született, de egyébként másutt működött s a politikai és egyházi élet, vagy az irodalom terén

¹⁾ Babik J. Miskolczon született és lelkészkedett r. kath. papok stb.

²⁾ Szinnyi J. Magyar Írók. I. 308. I. és Borsodmegyei Lapok. 1889. sept. 17. sz.

kiválóbb róm. kath. papok közül az első hely kétségtelenül Krivinaí Lonovicš Józsefet illeti, kiről már az előző fejezetben emlékeztünk meg tüzetesebben. Ugyancsak városunkban született a katolikus klérus egy másik kiválósága, Tárkányi Béla, kiről azonban az irodalomra gyakorolt hatása következtében a miskolczi írókról szóló fejezetben fogunk részletesebben megemlékezni. Itt említjük meg azonban Orosz Ádámot, ki 1802. november 23-án született Miskolczon. Atyja huszárszázados, anyja pedig egy jómódú francia kereskedő leánya volt, kivel mint huszártiszt a francziák elleni táborozás alkalmával ismerkedett meg. Orosz Ádám alig volt négy éves, midőn atyját elveszté s így a gyermek szívének képzése s neveltetése a jólelkű s jó katolikus anyára maradt s bár az apa katonának szánta a gyermeket, a gyöngéd anya már jókorán a papi pálya iránti hivatást kezdte gyermeke szívében ápolni. A tehetséges fiú gymnasiumi tanulmányait szülővárosában elvégezvén, 1822-ben Egerbe sietett, hol Tájer György káptalani helynök a papnövendékek közé felvette. Azonban özvegy édes anyja nem sokáig örülhetett reménye teljesülésének, mert pár év múlva meghalt s így nem érhette meg fia felszenteltetésének örömnépét, mely 1828-ban történt. Az ifjú áldozópap részint kápláni, részint lelkészhelyettesi minőségben 1832-ig működött Egyeken, Török-Szentmiklóson, Tisza-Beőn, Polgáron és Karczagon. 1832-ben, midőn a főegyházban a hitszónoki állomás megüresedett, Egerbe hivatott a jeles szónoki hírnévben álló ifjú pap s e minőségben majdnem hat évig működén, szónoki előadásaival oly mértékben kivivta az egriek szeretetét, hogy ezek nagyobb ünnepek alkalmával tömegesen kirándultak kedvelt szónokuk meghallgatására az Egertől nem messze eső Egerszalókra, hová 1837. május 30-án lelkészül neveztetett. E szerény helyen 1872. április 13-án bekövetkezett haláláig hiveinek valódi atyja volt. Hévvél és sikerrel művelte a nemzeti irodalmat, lelkesült szeretettel csüggött az egyházi szónoklaton, melyet maradandó

becsű művekkel gazdagított. Fényesen bizonyítja ezt azon körülmény, hogy beszédei rövid idő alatt két kiadást értek. A költészet terén is megpróbálkozott. Irodalmi működésének van egy sajátosan érdekes terméke is. Midőn 1832-ben egy társaságban egyik s másik nyelv előnyeiről vitatkoztak, Orosz Ádám a magyar nyelv elsőse mellett tört kardot s ennek bebizonyítására azt hozta fel, hogy édes nyelvünkön ige nélkül is lehet értelmes beszélyt írni. Állítását néhány nappal utóbb „Ida, vagy a pusztai sír” című beszélyével igazolta, mely egy évtizednél tovább hevert kéziratban, míg 1846-ban tudtán és beleegyezésén kívül barátai az „Életképek”-ben közölték. E beszélyét Toldi Ferencz szintén ige nélkül ismertette.

Önálló művei:

Homoeopathia (a házassági áldás megtagadása ügyében P. L. méltatlankodó röpirata ellen). Eger, 1841. 8. r.

Falusi Múzsza éneke nmélt. Pyrker J. László patriarcha egri érsek áldozata félszázados örömmünepére. Eger, 1846. 8. r.

Szent szózat az Isten háza ügyében. Egernek emlékül. Eger, 1847. 8. r. 21.

Tiltott könyv, vagy: Visszafigyelmeztetés a Hevesmegye új választóihoz intézett országgyűlési követek választása iránti figyelmeztetésre. Eger, 1848. 8. r.

Egyházi beszédek vásár- és ünnepnapokra. 6 köt. Eger, 1848. 8. r.

Második kiadásban Joo János hozta forgalomba 1854-ben. 4 köt. I. és II. köt. Egyházi beszédek vasárnapokra. 336. I. III. köt. — Az év rendes ünnepeire. 235. I. Toldalék. 82. I. IV. köt. — Máriáról 193. I.

Emlékvers nmélt. Bartakovics Béla egri érsek úr beiktatása alkalmával. Eger, 1851. 8. r.

Ida, vagy a pusztai sír. Beszély ige nélkül. Eger. 1853. 8. r. II. kiad. 1865.

Jézus hitszava a kereszten. Nagyböjti beszédfolyam és a halhatatlanság vigasza egy alkalmi halotti beszédben. Kiadta Ihász Gábor. Eger, 1860. 8. r. II. kiad. Szolcsányi Gyulától. Eger, 1887. 8. r.

Öröm és búhangok a múltból. (1843–1863.) Eger, 1869.

Ötváltozatú lant. Eger, 1871.

Ezekon kívül megjelentek még tőle: Az árva zsidó leány. Családi olvasmányok. Szerk. Füssy Tamás. — Egyházi beszédek a Kath. Lelki-pásztorban s a „Pázmány-füzetek”-ben.

1832-ben munkatársa volt Kulcsár István Magyar ujságának.

Maskovics Mihály született Miskolczon 1803. szept. 28-án. Alsóbb iskoláit szülővárosában, a bölcséleti és hittudományi tanfolyamot pedig, miután 1820-ban az egri papnövéndékek közé felvétetett, Egerben végezte. 1826-ban szenteltetett pappá s működését mint szentistványi káplán kezdte meg. Érseke, Pyrker László, ki a szép reményekre jogosító ifjú papot atyai figyelemmel kísérte, 1828-ban nagy-kállói segédlelkésznek nevezte ki különösen azért, mivel Nagy-Kálló a megye székvárosa lévén, hol gyűlések alkalmával különböző vallásfelekezetek jelesei szoktak összegyűlni, oda oly ember kellett, ki példás erkölcsi viseletén kívül még átható elmével, helyes ítélettel s kimerítő theologiai ismeretekkel bír. Maskovics teljes mértékben megfelelt a hozzá fűzött várakozásnak. 1830-ban az egri papnevelő intézetbe tanulmányi felügyelőnek, 1831-ben az egyházmegyei hivatalban alkalmazta őt főpásztora. 1832. okt. 24-én lépett nyilvános pályájának legszebb, legfényesebb terére. A történelem tanárává neveztetett ki az érseki lyceumban s nagyszerű előadásaival, melyekre oly sokan tódultak, hogy a tanterem gyakran szűknek bizonyult, úgy elbájolta és ragadta hallgatóit, hogy ezek gyakran hangos tetszésnyilatkozatban törtek ki. Ez időben szerezte meg magának a bölcsélet és egyháztudományok babérjait. Az 1848-iki mozgalmas időkben fejezte be s rendezte sajtó alá Egyetemes történelmét (Eger, 1849. 8. r.), mely a lyceumban sokáig használtatott tankönyvül. A tanári pályán szerzett érdemeinek méltó jutalmául a sajtó-várkonyi parochiát nyerte 1849-ben, 1853-ban a várkonyi kerület alesperesévé, 1872-ben pedig tiszteletbeli kanonokká neveztetett ki. Beiktatása összeesett a Várkonyban tartott bérnálási ünneppel, mely alatt a hűvös esős időben áthúlvén, tizenkét napi szenvedés után meghalt.

B e n ő f y S o m a. 1821-ben született Miskolczon. Tanulmányait Egerben végezte, hol 1845-ben pappá szenteltetett. Várkonyi segédlelkész korában annyira meghódította a nép szívét, hogy 1848-ban őt jelölték ki képviselőjöknek, ő azonban a szintén felléptetett Görgyeivel szemben szerényen lemondott a követjelölt-

ségről. E téren különben nem volt szerencséje később, 1861. és 1865-ben sem. A függetlenségi harczban mint tábori lelkész működött, e miatt a forradalom lezajlása után a Neugebäude szűk czellájában elmélkedhetett a hazaszeretettel járó nehézségekről. De ő örömmel szenvedett honáért, melynek szeretete csak lelke elköltözésével hűlt ki nemes szívében. Az ötvenes évek elején dédesi lelkészszé neveztetett ki s hogy mily mértékben birta főpásztora becsülését, fényesen igazolja azon körülmény, hogy bár alig volt 6—7 éves áldozópap, máris az alesperesi vörös övvel diszített fel, melyet érsekének teljes elismerése mellett 21 évig viselt. 1873-ban az előbbinél előnyösebb javadalmat nyert Arlóban, hol 1887. október 7-én agyszélhűdés oltotta ki tevékeny és hivei üdvének szentelt életét. A boldogúltat előbb Brujmannak hívták, nevét később magyarosította Benőfyre. A negyvenes években tűnt fel a költészet terén s az akkori divatlapok (Regélő, Honderű, Életképek, Napkelet, Hölgyfutár) számos költeményt közöltek tőle, melyeket eleven érzés, egészséges kedélyhangulat és erős hazafiasság jellemzett. Sok költeménye jelent meg részint valódi, részint „Hirtelen Barna“ néven a kath. Néplapban s a Családi Lapokban is. A hatvanas évek politikai mozgalmai egészen új mederbe, az élczlapok hasábjaira terelték költői tehetségét. Ez irányú termékei a „Szittyaóriások“, „Huszártempók“, „Ázsiai nóták“, melyek annak idejében nagymérvű érdeklődést keltettek irójuk iránt. Lelkészi szerény hajléka sok irodalmi kitünőséget látott. Mindszentyn kívül, kihez a legnemesebb barátság fűzte, Toldy Ferencz, Szemere Miklós, Kazinczy Gábor, Reguly Antal több ízben megtisztelték látogatásukkal. Lelkészkedésének egész idejét palóczok közt töltvén, lépten-nyomon alkalmat nyit megfigyelni s tanulmányozni a palócz gondolkozás eredetiségét, a palóczoknak egyszerű és naivságával elbájoló érzelmvilágát. S ő, ki tetőtől talpig magyar volt minden ízében, sajátos zamatossággal dolgozta fel „Palócz tükör“ című munkájában érdekes észleleteit és tapasztalatait, s főleg ez által vonta magára nagy mértékben irodalmi jeleseink, különösen Toldy Ferencz figyelmét.

Sajtó útján megjelent művei: Egyházi szónoklat, tartotta . . . ft. dr. bánóczy Eperjessy Sándor alesperes-plébános úr ötven éves áldozári ünnepélye alkalmával Sajó-Várkonyon, 1884. okt. 12. Hunyadi Mátyás int. ny. 1884. 8. r. 11.

Egyházi beszéd, melyet 1858-ik évi nagyboldogasszonyi búcsúkor az apátfalvi ó-templomban mondott . . . Eger, 1859. k. 8 r. 16. l.

Továbbá lapokban, folyóiratokban, zsebkönyvekben közltek tle prózai és költészeti dolgozatok, melyek közül felemlíthetők: Sajóvölgy (táj- és népismertetés). — Szózat paptársaimhoz. — Casuistica a lelkipásztorok köréből. — Alkalmi és történelmi levelek az egri főmegyéből. — Vidéki levelezések. — Irányczikkek. — Naplónefejecek. — Aphorismák. — Fülbevalók. — Furcsa kérdések. — Adomák. — Aestheticai észmék. — Sajóvölgyi tilinkó. Palócz doromb. Huszárdal és huszártépó (mintegy 20). Nép dal (egypár száz). Nagy számmal vannak tle egyházi és hazafias lírai darabok, balladák, románczok, epistolák, népregék, tan-kötemények, sonettek, epigrammok, satyrák és legendák, melyek kéziratát unokahuga, Keviczky Amália úrhölgy őrzi.¹⁾

B e l k y J ó z s e f született Miskolczon 1842. feb. 1-én iparos szülöktől. A középiskolák egy részét szülővárosában elvégezván, az egri papnövendékek közé vétette fel magát. 1865-ben áldozó pappá szenteltetett. Miután kápláni minőségben több helyen megfordult, végre 1870-ben a miskolczi helv. hitv. gymnasium kath. növendékeinek hitoktatójává nevezte ki főpásztora. Ez állásában működött egészen 1882-ig, midőn Sajószögedre távozott önálló lelkésznek. Mint hitoktató a szünidők alatt nagy utazásokat tett a külföldön. 1887-ben egészségi szempontok miatt nyugalomba vonult. — Megjelent tle:

A f e k e t e e m b e r e k. Delaporte A. után francziából. Eger, 1868. 12. r. 146 l.

Ezen kívül több franczia regényt fordított, melyek a budapesti lapok tárczarovatában névtelenül láttak napvilágot.²⁾

A miskolczi r e f o r m á t u s e g y h á z legujabbkori történetét egy új templom felállítása iránti eredményes küzdelem nyitja

¹⁾ Borsodmegyei Lapok. 1889. 71. sz. és Szinnyei. I. k. 871. és 872. l.

²⁾ B a b i k J ó z s e f. Miskolczon született és lelkészkedett r. kath. papok az irodalom terén. B o r s o d m e g y e i L a p o k. 1889. aug. 20. szept. 13.

- 1783 meg. A templom építését, amint már említettük, 1783-ban a Kádár-
utczai, újvárosi és tetemvári lakosok kérelmezték az egyháztól,
mely magáévá tévén a hívek kérelmét, a templom építési engedély
megnyerése iránt a helytartótanácshoz folyamodott. A helytartó-
tanács végzése elutasító volt ugyan, de ez nem csüggesztette el
1785 a miskolczi reformátusokat, kiknek ismételt kérésére 1785-ben
mégis megadta az építési engedélyt a helytartótanács. Akkor
országos esemény volt, ha a protestánsok engedélyt nyertek
templom építésre, hiszen még II. József is csak úgy engedélyezett
templomépítést, ha legalább 100 nem katolikus család lakik a hely-
ségben, ha elegendő anyagi erejük van s akkor is torony és harang
nélkül s nyílt utczára ajtó nem nyilhatott. Országos esemény volt
a miskolczi reformátusok második templomának engedélyezése is,
amelyben bizonyára nem kis szerepet játszott magának a gyüle-
kezetnek nagysága, vezetőjének, V a y J ó z s e f főgondnoknak a neve
és személyisége, aki akkor még nem volt ugyan consiliárius, de
származásánál és nagy tehetségénél fogva, mint 35 éves férfiú
már is az első között szerepelt a haza és egyház fiai között.
S mert egy Vay névhez fűződött a miskolczi új református templom
építésének engedélyezése, biztos volt a siker is, csatlakozván
hozzá az akkori előkelő miskolczi reformátusok, köztük Szepessy
Ferencz, aki a helyet ajándékozta, ahol az új templom felépül.

Az országos esemény lázba hozta különösen az érdekelt
miskolczi reformátusokat, akik vetélkedve ajánlák fel a segítséget,
az erkölcsi és anyagi tőkét, hogy a szent czélt minél előbb meg-
valósíthassák.¹⁾

- 1786 A nyomasztó anyagi körülmények miatt azonban az 1786-ban
megkezdett építés csak igen lassan halad előre, s tizenkét év
telik el, míg tető alá kerül az új templom. A templomszentelési
1808 ünnepély 1808. november 19-én folyt le, s a felszentelést Ő r i
F ü l e p G á b o r sajószentpéteri lelkész és superintendens végezte.

¹⁾ Miskolczi Napló. 1908. 270. sz.

Miskolczi ref. lelkészek voltak ekkor Szepesi Tóot András, Szathmáry Paksy József, a későbbi superintendens, Végh János és Igaz Sámuel. Az egyház főgondnoka Szathmáry Király József consiliarius, helyettes főgondnoka pedig Tomkaházi Tomka Miklós volt.¹⁾ Az építés befejezésének évét a templom Palóczy utcai oldalán a következő felirat jelzi:

AZ IGAZ ISTEN TISZTELETÉRE

1808. ESZTBEN.

Az új templomnak ekkor még nem volt tornya, s az orgonát is nélkülözte. Az orgona felállításának eszméje 1814-ben merült fel, beépítése pedig 1821-ben történt meg.²⁾

1814

1821

Az 1843-iki tűzvész a reformátusok új egyházában is tetemes károkat okozott, s nemcsak a tetőt semmisítette meg, de a falakat is megrongálta. A templom helyreállítása alkalmával merült fel először komolyabb formában a torony felépítésének eszméje, az akkori superintendens azonban a szentírásnak eme szavait idézé:

1843

„a ki tornyot akar építeni, üljön le és számolja meg az ő pénzét.” Még inkább elodázódott a torony építésének ügye a következő évben, mikor az április 21-iki ülésen az avasi egyházban gróf Vay Ábrahám főgondnok elnöklete alatt a múlt évben felmerült toronyépítési eszme helyett egy korszerű leánynövelde létesítése indítványoztatott, melyre az ajánlatok rögtön meg is kezdettek.

1844

Az új templom tornyának felépítése azonban a miskolczi reformátusoknak továbbra is állandó óhaja maradt, s e célra egyre történtek adakozások, elannyira, hogy az 1860-as évek elején ismét napirendre kerülhetett a toronyépítés ügye. 1863. szept. 5-én a hiányzó összeg megszerzésére sorsjátékkal egybekötött színházi tánczvigalom tartatott, mely néhány ezer forintot jöve-

1863

¹⁾ Református egyház levéltára.

²⁾ Reform. egyh. levéltára.

- delmezett a ref. új egyházon építendő toronynak. A következő
 1864 év elején a gyűjtés már annyira előrehaladt, hogy az építés meg-
 kezdhető volt s május 30-án a torony első köve ünnepélyesen
 letéetett. Az egyházban Zsarnay Lajos superintendens
 mondott lelkes imát. Az első kőbe ércszelencze tétetett be pénz-
 darabokkal és alkalmi okmányokkal, melyeket számosan irtak alá.
 1865 Az építés másfélévet vett igénybe, s 1865. őszén nyert befejezést.
 Az új templom tornyára szeptember 17-én huzatott fel a kakas,
 melybe emlékirat tétetett, azonban a beillesztés nem sikerülván,
 lebecsáttatott és csak 20-án reggel huzatott fel ismét.

Az új torony számára Bató István és neje, Imre Esz-
 ter ajándékozták az 53 mázsa és 68 font súlyú nagy harangot,
 mely az adományozók Eszter nevű leányának emlékére öntetvén,
 1866 nevezetnek halála első évfordulóján, 1866. május 13-án előrebo-
 csájtott isteni tisztelet után huzatott meg először.

1869 A ref. egyház 1869-ben Bató István és nejétől egy drága
 szőnyeget, továbbá ezüst tálcát és egy pár ezüst bilikomot kapott
 az úr asztalához.

1870 1870-ben az új templom, mely az új toronyhoz képest kissé
 már megkopottnak látszott, külsőleg is kicsinosított.¹⁾

1908 A templom felszentelésének száz éves jubileumát 1908. nov.
 19-én méltó fénynyel ülte meg a református egyház.²⁾

1838 Az avasi templom különálló harangtornyában 1838-ban
 elhasadt a csaknem kétszáz éves u. n. lár más harang,
 melyen XVII. századi magyar felirat diszeskedett. Mikor
 a harang 1839. vagy 1840-ben újraöntetett, felirata lemásolta-
 tott s az egyház levéltárába tétetett, honnan azonban ez a két-
 ségtelenül igen érdekes felirat mai napig elő nem került. Az avasi
 1866 templomot az elmúlt század folyamán kétszer és pedig 1866. és
 1883 1883-ban renoválták.

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Miskolczi Napló. 1908. 270. sz.

29. A tetemvári ref. deszkatemplom belseje.

Deszkatemplomunkat a múlt század elején az elmúlás veszede-
 1806 delme fenyegette. 1806-ban némelyek ugyanis elbontatni kívánják,
 1807 de 1807-ben a többség a templom megmaradása mellett határozott, s azért az ezúttal továbbra is a maga valóságában és élőbeni állapotában meghagyatott.¹⁾ 1874-ben az erősen megviselt templomot, a ref. egyház már többször említett két jötevője, Bató István és neje, Imre Eszter, újant zsindeleyeztették s falait újra borították.²⁾

A XIX. század legelején igen érdekes jelenség egyházunkban a consistorium szereplése polgári ügyekben. Gyakoribb a vizsgálódó házások ügyének rendezése, a mely ügyek nagy számából mutatványúl nehányat a következőkben adunk :

1801 1801-ben Kendi István és Hutka Mária házastársak közül a férj az asszonynak „szenvedhetetlen természetét“ panasolja s kér magának feleségétől való élhetés lehetetlenségéről „Tanubizonyság Levelet“ kiadni. A feleség az urát viszont paráznasággal vádolja s minthogy „a férj is feleségéhez ördögi gyűlölséggel viseltetni tapasztaltatván s eszerint az előbbeni csendességet közöttük mi helyre nem állíttathatván, az megengesztelhetetlen gyűlölségről szóló testimonális ki fog adatni, sőt Kendi István előttünk megismervén az özvegy Deáki Jánosnéval, Molnár Katalinnal elkövetett paráznaságot és az véle való élésből lett gyermeknek származását, az nemes Magistratusnak, mint másokat életekkel botránkozató személyek bé fognak jelentetni“.

Ugyancsak 1801-ben „Nemes Rácز Mihály Feleségétől való különélés miatt előnkbe idéztetvén, személyesen is megjelent, egyszerűs mind beadott panasz levelében feleségének, Kollát Borbálának feslett életét, prédaságát, tolvajságát, részegségét s véle lakta ideje alatt született gyermeknek kelletinél hamarabb születését panaszolván, kéri, hogy az véle való további életre ne is kényszeríttessék.

¹⁾ Református egyház levéltára.

²⁾ Naplónk.

Minthogy az panaszt szenvedő Feleségnek mostani hol léte nem tudatva, elő sem állíttathatott, következésképen az ellene bejelentett vádak eránt ki sem halgattathatott, a midőn hol léte kitapogattathatik, Tiszteletes Uraimék magok elejekben idéztetvén, igyekezzenek őket összeveszerkesztetni és az asszonyt a jobb életre reversalissal kötelezni, mellyre ha reá nem mehetnének, utasítsák az Consistorium színe elejiben“.

Ugyanekkor: „Felolvasatott Galitz Máriának, György Mózes feleségének instantiája, mellyben férjének erkölcstelenségét, általa több ízben kegyetlenül lett megverettetését, káromkodását panaszolván, kéri annak megfenyittetését, civilis magistratusnak által adattatását és szenvedhetetlen, veszedelmes természetéről Tanúbizonyosság Levelünknek kiadattatását.

Mellynek ellenében felolvasatott a panaszt szenvedő Férjnek is Instantiája, mellyben Feleségének rendetlen magaviseletét és annya által tölle lett idegenítettését, általa lett elhagyattatását s vidék helyre akarattya ellen lett elmenetelét és más bizonyos személylyel való társalkodását adván elő, annak megfenyittetését kérte.

Elsőben is beidézttetvén az panaszolkodó feleség és az Instantiában kitett káromkodást qualifikálván, egyebaránt pedig a férjéhez való visszamenetelre magát olly feltétellel, ha kinzásival felhagyna, magát ajánlotta.

Másodszor előhivatván az panaszt szenvedő annyok is és eltiltatván az Leányának férjétől való elidegenítésétől.

Végre beidézttetett a panaszt szenvedő Férj, Mózes György is és Instantiájában lerajzolt mentségét előszóval is pótolván, Feleségének általa lett megverettetését önként is megismervén, káromkodását pedig tagadván, feslett, visszás és ily hamar összekerülésök idejétől 3. hónapok múlva megbomlott házassági botrányoztató életekért megfeddetvén; Mózes György annyokat, a mennyiben megsértette volna, megkövetvén, Feleségével pedig összebékülvén, egymással kezet fogtak s azután edgyütt való békességes élésre magokat ajánlván: a Gyüllés színe elől elmentek“.

1846 Ilyen ügyek egészen 1846-ig fordultak meg a consistorium előtt.

De nem csupán ilyen, féligmeddig az egyház hatáskörébe vonható ügyek, hanem néhány tisztán polgári ügy is került 1805 a consistorium elé. 1805-ben például a következő eset foglalkoztatja a consistoriumot:

„Nemes Donga György panaszképpen előadván, hogy hajadon leánya Bán Györgyné által közelebb múlt napokban a piacon tetemesen megbecstelenített, melyet nem kíván világi Bíró eleibe terjeszteni, kéri itt megdorgáltatni:

Kinek is kérésére a panaszt szenyvedő előidézttetvén és általa elkövetett betstelenkedést maga sem tagadhatván, mind a megbecstelenített Donga Erzsébetet, mind annak édes Attyát engedelem kéréssel megkövette.”

1809 Az 1809-iki egyházi conscriptio szerint a miskolczi református nemes familiák száma 1165, nem nemes familiák száma 1182, összesen tehát 2347 volt. Lélekszám nemes családokban 4132, nemtelen családokban 4622, összesen: 8754.

Ugyancsak ez évben az insurrectiókor, a hadjárat szerencsés folytatására kérendő isteni segedelem czéljából isteni tisztelet rendeltetvén el, az 1809. május 7-ikére tüzetett ki. Ez istentiszteletre vonatkozólag a következő jegyzőkönyvi feljegyzést olvassuk:

„Mely istentisztelet, noha ugyan már a háború kiütésétől fogva 3 esztendőig alattvalói hiv kötelességünk szerint közönséges Isteni tiszteleteinkben buzgó könyörgéseinkkel az Isteni Felségnél esedeztünk ezen Háborúnak szerencsés folytatásáért és az áldott békességnek megnyeréseért, úgy ezután is és különösen a parancsolt napon kezdvén, hogy Ecclesiánk részéről is a parancsolat rendeletéhez képest nagyobb Solemnitással tartasson, meghatározott, hogy Templomainkban ezen alkalmatosságra készítendő Tanítások és Imádságok, ugyszintén buzgó éneklések tartassanak ily renddel: hogy a kitett napon Délelőtt a Tanítások után különös jel adatván, mind a két templomban 11 órától fogva 12 óráig

különös buzgó könyörgések és énekek mondassanak úgy, hogy abban minden renden lévő Ő Cs. Kir. Felsége hiv Jobbágyi egyszersmind a hazánk jó fiai és leányai résztvehessenek és ezután is ezen Isteni tisztelet a több Vasárnapokon is ekképpen folytattasson. Hétköznapiokon pedig Csütörtökön délelőtt a rendszerint való könyörgések után.“¹⁾

A század első felében a miskolci ref. egyházat a következő vesztések érték: 1829. decz. végén halt el Igaz Sámuel, 1829 a helv. hitvallásúak érdemes esperes lelkésze. Édes atya volt ő azon Igaz Sámuelnek, ki Bécsben magyar irodalommal foglalkozott, ki a jeles Márton Józsefnek latin, magyar, német szótára készítésében oly nagy segítségére szolgált, hogy annak előbeszédében róla hálásan emlékezik meg.

1840. decz. 9-én 56 éves korában halálozott el Nyusztay István, a miskolci helv. hitv. egyház lelkésze, aki gyönyörű hangon, nagy buzgósággal mondott könyörgései által a földmivelő osztálynak kiváló rokonszenvét s tiszteletét vivta ki. 1840

Öt évvel utóbb halt meg Nyitrai József, ki a helv. hitv. egyház sáfára (dispensator) s cs. és k. huszárfőhadnagy volt az első Napoleon korabeli harczok idejéből. 75 évet élt s temetettetett ápril. 22-én. Az egyház ezen hű hivatalnokának emlékét jegyzőkönyvileg megörökíté. 1845

Idősb. Tomka Miklós táblabíró, megyénknek egykori szolgabírája, a helv. hitv. egyház volt segéd főgondnoka, Miskolcz városának már aggkorában főbírája, köztisztelőben állott férfiú 1847. október 25-én 86 éves korában halt meg.²⁾ 1847

A szabadságharcz leverését követő időben egyházunk történetének érdekesebb mozzanatai a ref. gymnasium körül folyván le, azokról bővebben alább, könyvünknek a tanügyről szóló részében emlékezünk meg.

¹⁾ Ref. egy. levéltára.

²⁾ Szűcs Sámuel. Emlékjegyzetek borsodi és miskolci elhunytakról. Borsodmegyei Lapok, 1887.

- 1850 1850. július 5-én halálozott el Korponay József a miskolczi helv. hitv. egyház lelkésze, ki azelőtt a főgymnasium igazgató-tanára volt, s több sikerült alkalmi énekével is érdemeket
- 1851 szerzett. A következő évben hűnyt el Kovács János, a helv. hitv. egyház énekezője, ki 36 éves hivatalnokoskodása alatt több mint nyolcezer halottat temetett el.
- 1856 1856-ban Fekete István, a miskolczi helv. hitv. egyháznak köztisztjeletben állott lelkésze, alsó-borsodi esperes temettetett április 18-án. Mintegy 72 éves volt.
- 1859 1859. november 15-én a protestáns ügyet tárgyzó császári nyílt parancs, az u. n. patens következtében nagyszerű egyházkerületi gyűlés volt az avasi egyházban, amely kimondotta, hogy a cs. nyílt parancsot el nem fogadja s egyúttal feliratot intézett a királyhoz.
- „Ezen gyűlés — írja naplónk — a jelenvoltak sokaságára szintén egy országgyűléssel mérkőzhetett, az intelligentia is szépen volt képviselve. Jelenvoltak: idősb. b. Vay Miklós, Palóczy László, Bernát Zsigmond, Kazinczy Gábor, Tompa Mihály, Erdélyi János, Zsarnay Lajos, Hegedűs László, Borsodnak az 1848. előtti korszakból majd minden reform. notabilitása, sokan más felekezethez tartozók is. Magasztos öröme hevílt a lélek, midőn az uralgó indifferentismus után, a vallás ügyében oly buzgó nyilatkozatokat hallottunk, melyek nem váltak volna szégyenére azon kornak sem, midőn az emberek készek valának életüket is feláldozni annak megoltalmazásáért. Gyűlés után nagyszerű ebéd volt a Csillag fogadóban.“
- 1860 A következő év május 1-ére kitűzött helv. hitv. egyházkerületi gyűlés elosztatása, a helyszínén — az új egyházban — megjelent cs. kir. közigazgatási főszolgabíró felhívására nem sikerülvén, az csakugyan megtartatott, superintendensi hivatalra Zsarnay Lajos s.-pataki tanár s egyházker. főjegyző; főgondnoki hivatalra pedig idősb báró Vay Miklós választattak meg, s a hivatalos esküt mindketten azonnal le is tették.

Calvin halálának háromszázados ünnepélyét 1864. máj. 29-én 1864
Kun Bertalan lelkésznek a tárgy nagyszerűségéhez méltó
alkalmi beszédével az új templomban tartotta meg a ref. egyház.

1866-ban Zarnay Lajos elhalálozván, utódja Nyilas 1866
Sámuel 1867. május 19-én köszönt be. 1867

Az egyházkerület főgondnokának, idősb báró Vay Mik-
lós-nak egyházi téren való félszázados jubileuma alkalmából 1873
Miskolczon 1873. május 8-án fényes ünnepély tartatott, melyről
emlékkönyv is jelent meg. A nagyférfiút az összes egyházkerüle-
tek, különböző felekezetek, a megye, város, honvéd tisztikar és
számos küldöttség üdvözölték. Ugyanekkor arczképe lefestetett és
a sárospataki collegiumban elhelyeztetett. A superintendensek
közül jelen voltak Kun Bertalanon kívül Török Pál, Révész Bálint
és Nagy Péter.

1874. febr. 27-én negyvenhatodik évében halt el Nyilas 1874
Sámuel, a miskolci helv. hitv. egyház lelkésze és költő. Hivata-
lát Miskolczon, 1867-ben kezdé meg, hol jeles egyházi beszédei-
vel köztiszteletet és szeretetet vivott ki. Költeményei összeszedve
1871-ben jelentek meg s ezekkel az irodalom terén is elismerést
aratott. Oly gyenge testalkatú volt, hogy az élet terheit hosszabb
időre meg nem bírta. A magán életben szelid természetű, meg-
nyerő modorú, kinek ily korán elhunytát a mivelt társas körök
is méltán sajnálták. Özvegyet és gyermekeket hagyott hátra.¹⁾

Utódja Kis Károly lett, a ki hivatalát 1875-ben foglalta 1875
el. Ugyanez évben hunyt el a miskolci helv. hitv. egyház jeles
lelkésze: Misley Károly és idősb Molnár Bertalan,
a miskolci helv. hitv. egyház volt főgondnoka.

1883-ban a helv. hitv. egyház a debreczeni zsinaton hozott 1883
törvények értelmében átalakíttatott, s a presbyterium megválaszta-
tott. Gondnokot igen nehezen lehetett nyerni, míg végre e diszes,

¹⁾ Szűcs Sámuel. Emlékjegyzetek. Borsodmegyei Lapok. 1887.

de nehéz állásra Mikuleczky István ügyvédet választották meg.

Ez évben az egyházi közalapra az aláírások megtörténtek.

Kis Károly halálával egyik lelkési állás megüresedvén, a presbyterium az egyház szerény anyagi helyzete miatt nem véleményezé annak betöltését, de az egyházi közgyűlés azt betöltendőnek határozta el.

1884 Zwingli emlékére 1884-ben a helv. hitv. egyház ünnepélyt tartott. Ugyancsak ekkor kísérlet történt az egyházbér emelése érdekében, mely azonban a többség által elejtetett.

Nagy Ignác, az új lelkész ünnepélyes beköszöntésével megkezdte hivatalát.

1884-ben a tiszáninneni egyházkerület közgyűlését Miskolczon tartotta.

1885 Az elmúlt évben elejtett egyházbér emelése 1885-ben határozatba ment.

Hegedüs Gyuláné, azelőtt Bikszegi Károly özvegye Kun József a ref. egyház javára szép alapítványokat tettek.

1887 1887-ben az egri ev. ref. egyház Apostol Bertalan miskolci segédlelkészt választá el rendes lelkészül.)

1891 1891. szept. 20-án Kun Bertalan püspökségének 25 és lelkézségének 50 éves fordulóját ünnepelte az ev. ref. egyházzal együtt városunk egész intelligentiája és a magyar protestantizmus.

1900 A püspök 50 éves miskolci papságának jubileumát 1900-ban ülte.

Ugyanitt kell megemlékeznünk a ref. női filléregyletről, mely 1876 1867-ben a helvét hitv. árva és szegény gyermekek nevelése és oktatása végett alakult. Az egyesület létesítése körül Szathmáry Király Pálné sz. Plathy Ida szerzett kiváló érdemeket, kit ezért a filléregylet elnökévé választottak meg. Tíz évi áldásos

1877 működés után az egylet 1877. februárjában tartá fennállása tíz

*) Naplónk.

ének örömnepét, márcziusban pedig tőkéje emelése végett u. n. országos vásárt rendezett a megyeház nagy termében. A fényesen sikerült vásár rendezése körül főleg Szathmáry Király Pálné és Kotzné Palóczy Judit szereztek érdemeket. E vásárt a nagyhirű vértanú, Damjanics János özvegye is meglátogatta. A tiszta jövedelem 1868 frt 31 kr és két arany volt. A fillér-egylet 1880-ik évi jelentése szerint ez évben 13,218 frt 98 krral rendelkezett s száz szegény gyermeket taníttatott, még pedig a nagyobb számú leányokat varrásra is.¹⁾

1880

A helvét hitv. egyház főgondnokainak névsorát a múlt század közepéig Soltész Nagy János állította össze.²⁾ E szerint:

„1799. jan. 3-án tette le hivatalát Zsóry István s választott helyette Losonczy Károly, de ki Szentpéteren lakván, a főkuratori teendőket állandóan Tomka György vitte, s ezen időtől számítatik, hogy a főgondnokok csak ritkán s rendszerint csak tisztujtó szék alkalmával szoktak egyházunkban megjelenni.

1799

Losonczy Károly után 1808. jan. 17-én ismét Szathmáry Király József k. tanácsos lett egyházunk főgondnoka, ki is 1819. meghalván, helyébe választott Vay Ábrahám cs. k. aranykulcosos, később Borsodmegye első alispánja. Majd grófi rangra emeltetve Bereg főispáni helytartója. Végre b. titkos tanácsos, s Máramaros főispánja s a magyar tudós társaság alapító tagja. Harminczöt éves kormánya ezen nagy férfiúnak egyházunk legvirágzóbb korszakát tünteti föl. Csakhamar, hivataloskodása első évében gimnáziumunk tanárai száma kettővel szaporodott, a fizetés alapjául jelentékeny összeget tevén le; szép példáját mások is követvén, kik közt különösen említendő Kazinczy Péter és Bódog Mihály orvos.

1808

1819

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Adatok a miskolci ref. egyház történetéhez. Sárospataki Füzetek. 1858–59. 982–3. l.

A mindig nagy férfiú azonban nagyobbnak sohasem mutatkozott, mint élete utolsó éveiben, nevelő intézetünk irányában.

A magas kormány egy ösmeretes tanterv szerint az iskolákat rendeztetni kívánta, de a nagy cél kivételére az anyagi erő, mint mindenütt, úgy egyházunkban is elégtelennek mutatkozott, tisztelt főgondnokunk elragadó előadására a miskolczi egyház közönsége minden tétova nélkül lélekemelő készséggel megszavazta a szükséges alapot, itt is maga menvén elő jó példával: 200 drb aranyat tevén le a nevelés oltárára alapúl, s ekként lőn, miszerint iskolánk szervezete a magas kormány helyeslését is megnyerte, a nyilvánosság megadatott, de egyszersmind oly feltétel kötött hozzá, melyet a nemzetiségre féltékeny egyház legjobb akarat mellett sem fogadhatott el.“

„Ezen korszakot nevezetessé tették még egyházunk több kitünő férfiai, mint a Cato melléknévvel nevezett nagy tudományú s a megyei életbe nagy befolyással bírt Óváry Fodor Miklós (sz. 1759., meghalt 1823. jun. 2.), ki egyházi, iskolai és kórházi célokra 13,000 frtot s jelentékeny könyvgyűjteményt hagyományozott; továbbá az országszerte ismert Palóczy László, egyházunknak 1825. jan. 2-től 1848. jun. 29-ig segéd főgondnoka, kinek érdemei egyházunkra nézve felejtethetetlenek lesznek, s ki a Szepessyek s Vayak koszorújába igen jól beillik. Felejtethetlen főgondnokunk (Gróf Vay Ábrahám) áldásdús életét bevégezte 1855. márcz. 3.

Követte őt a főgondnokságban fia, gróf Vay Dániel, ki székét elfoglalta 1855. szept. 24.“ Vay Dániel 1868-ig volt az egyház főkurátora, mikor is Mocsóry Lajosnak engedte át helyét, ki 1873-ig töltötte be e diszes hivatalt. Ekkor 1883-ig szüneteltették a főkurátorságot, ez évben azonban Mikuleczky Istvánt választották meg, kit 1905-ben dr. Rácz György váltott fel.

Segéd-főgondnokok voltak: 1767—1768. Négyesi Szepessy Péter, 1768—1773. Bárczai Bárczay József, 1773—1793.

Óváry István, 1793—1806. ifj. Tomka György, 1806—1825. Tomka Miklós, 1825—1851. Palóczy László. 1851—1856. Soltész Nagy János, 1856—1858. Kun Lajos, 1858—1866. Kun István, 1866—1870. Dálnoki Nagy Barna, 1870—1871. Bizony Tamás, 1871—1873. Kiss József, 1873—1874. idb. Molnár Bertalan, 1874—1878. dr. Bódog Albert, 1878—1880. Soltész Nagy Albert, 1881—1882. Bizony Tamás.)

Az állandóan Miskolczon székelő s u p e r i n t e n d e n s e k sorát 1820-ban Szathmáry Paksy József nyitja meg. Szathmáry 1764-ben született. 1789-ben lépett a papi pályára s már 1790-ben miskolczi lelkészszé választatott meg. 1820-ban superintendenssé lett. Ötvenéves papságának örömnepét 1838. ápril. 29-én az új egyházban tartá, mely alkalommal a sárospataki kar énekelt. Az ünnep hősén kívül beszédeket tartottak: Apostol Pál, egyházkerületi főjegyző s miskolczi lelkész, Palóczy László, mint a miskolczi ref. egyház főgondnoka, Garas Sámuel, mint a tiszáninneri egyházkerület világi főjegyzője, — számos jeles férfi volt jelen, közöttük gróf Teleky József, a tiszáninneri egyházkerület főgondnoka, B. Bémer László katolikus főpap, — délben a megyeház termében 200 főre fényes asztal terítettett, a több élczes toast között Palóczy László a karzaton volt diszes női koszorút így köszönté fel: „A szépnemet, mely valamint otthon, úgy itt is felettünk van, az Uristen sokáig éltesse!”

1820

Két évvel utóbb, 1840. február 23-án Szathmáry József ref. superintendens, az avasi egyházban miskolczi papságának félszázados ünnepélyét tartá, a lehető legegyszerűbb módon.

Szathmáry József 1848. január 11-én halt meg. A miskolczi egyház helyébe lelkészül T o m p a M i h á l y t, legjelesebb költőink egyikét választá, ki azonban közsajnálatra e hivatalt el nem fogadá.)

1848

1) Dr. Tüdős István ref. lelkész úr szives közlése.

2) Naplónk és Szücs Sámuel: Emlékjegyzetek borsodi és miskolczi elhunytokról. Borsodm. Lapok 1887. 59. sz.

Szathmáry utódja a superintendensi széken A p o s t o l P á l volt, ki 1787. okt. 3-án Zsarnón (Torna m.) született. Tanulmányait Sárospatakon végezte, hol 1813-ban a collégium seniora lett; 1815-ben Losoncra hivatott meg a hittani s azzal kapcsolatos tudományok tanszékére. 1817-ben a berzétei egyház lelkészévé választatván, azon évben pappá szenteltetett. 1826-ban a jánosí, 1827-ben a miskolci lelkészi állomásokra lépett; ez utóbbival összekötött hittanári hivatalt is viselte egy évig. 1831-ban a tiszán-inneni kerület főjegyzőjévé, 1848-ban superintendenssé választották. Meghalt 1860. márczius 14-én Miskolczon. „Elhunytá épen azon napon történt, — írja naplónk — melyre az egyházkerület előleges tanácskozmányát Miskolczra összehívá. A szélhűdés pedig f. hó 11-én, kevéssel azután érte, hogy a miniszteriumhoz a szeptemberi patens ellenében renditlen jellemet és valódi apostoli buzgóságot tanusító feliratot végzett be és így nagyszerű szellemi harcok közepette végezte be dicsőségteljes életét. Kormányzati ügyessége, hivatalos buzgósága kitűnőek valának, szónoki tehetsége pedig oly nagy, hogy a helv. hitv. követő egyház vele mérkőzhetőtán századokig nem fog felmutathatni. Hamvainak diszes eltakartása 18-án ment végbe, S.-Patakon pedig julius 8-án a főiskola háromezázados ünnepét közvetlenül megelőzve tartatott meg a dicsőült gyászistentisztelete. — Külseje és társalkodása is egyszerre feltűnteték benne a nem mindennapi férfiút.”

Apostol Pál jelesebb egyházi beszédei közül a következők jelentek meg nyomtatásban:

1. A keresztény vallás igazságainak csálhatatlansága, egy prédikációban. Miskolcz, 1827. — 2. A valódi hazaszeretet utolsó tisztességtételére. T.-Gömör- és Kis-Hontvármegye első alispánjának hamvai felett mondott beszéd. Sárospatak, 1830. — 3. Könyörgés Borsodvármegye tisztújítása alkalmával. Miskolcz, 1831. — 4. Könyörgés . . . Bató Biri felett. U. ott, 1846. — 5. Gyászbeszéd . . . József főherczeg nádor felett. U. ott, 1847. —

6. Egyházi beszédek. Sajtó alá rendezte Nyilas Samu. 2. füzet. U. ott, 1864.¹⁾

Követte őt Zsarnay Lajos, ki 1861. év június 23-án foglalta el hivatalát.

1861

Zsarnay Lajos 1802. január 1-én Zsarnón (Torna m.) született. Atyja korán elhalván, édesanyja vette szorgos gondjai alá. Zsarnay kitűnő sikerrel végezte be Sárospatakon gymnasiumi s akadémiai pályáját, azaz a jogi és theologiai tudományokat. Miután az esküdt diákok karába fölvétetett, a retorikai osztály vezetésével, majd az erkölcstudomány tanításával bízott meg. De fennmaradt idejét kivált a jogi és politikai tudományok tanulmányozásának szentelte. Ennek köszönhető leginkább, hogy a híres sárospataki jogtanár, Kövy Sándornak, ennek utolsó évében helyettese lett s 1829-ben, midőn Kövy már halálos ágyban feküdt, ez utóbbinak joghallgatóival Zsarnay adta elő a szokásos évi szigorlatot és közvizsgát.

Eleinte Zsarnay Lajos is ügyvédi pályára készült s midőn őt a sárospataki ref. egyház lelkészi állomására meghívá, ezt még ekkor nem fogadá el határozottan, mert előbb külföldi egyetemeken volt szándéka a papi hivatalhoz szükséges előkészületeket megszerezni. Nemsokára ezután a tiszáninneri ref. egyházkerület közgyűlése Zsarnay Lajost a sárospataki főiskolában Láczy József halála által megürült főiskolai lelkészségre s egyúttal a keresztény erkölcstan s papi tudományok tanszékére meghívá. Mielőtt ez állomását elfoglalná, az egyházkerület anyagi segélyezése mellett külföldre utazott. A göttingai egyetemen az akkori idő legjelesebb tanáraitól hallgatta a theologiai tudományokat s tanulmányozta a keleti nyelveket. Ottlétének második évében, 1831-ben forradalom törvén ki, a tanuló ifjúság szétoszlott s a tanítás is megszűnt. Innen Schweizba tért át s meglátogatta Bázelt, Genfet, Bernt,

¹⁾ Szinnyi József I. k. 214—215. l.

Zürichet, hol ismét a tudományos egyházi és népnevelési viszonyok tanulmányozásának szentelte idejét.

1831. november elején lépett Zsarnay Lajos sárospataki tanári hivatalába, melyet harmincz éven keresztül híven és lelkiismeretesen folytatott. 1848-ban egyházkerületi főjegyzőnek válasz-

30. ZSARNAY LAJOS SUPERINTENDENS.

tatott s már 1860-ban, midőn Apostol Pál superintendens meghalt, a választóközségek csaknem egyhangú szavazata Zsarnay Lajost emelte a tiszáninneni egyházkerület superintendensi székébe. — 1861. febr. haváig mint superintendens tanári hivatalát is folytatta Sárospatakon; ezen időben azonban Miskolczra költözött,

miután az itteni egyházközség az Apostol Pál halála által megürült papi állomásra őt választotta meg. Zsarnay az irodalom terén is jelentékeny tevékenységet fejtett ki. Kiadott művei nagy számmal vannak s leginkább a theologiai, egyháztörténeti szakba tartoznak, vagy iskolai használatra szolgálnak. Ez érdemeit a magyar tudományos Akadémia is méltányolván, 1858-ban levelező tagjául megválasztotta.¹⁾ Meghalt Pesten, 1866. évi június 13-án. A boldogult holttestét jún. 15-én Miskolcra hozták s az új templomban ravatalozták, hol is azon nap délutánján ment végbe a temetési szertartás a főgymnasiumi ifjúság éneklése és Kun Bertalan lelkésznek érzékeny imája mellett. Zsarnay holtteste az avasi sírkertben takarított el. Június 17-én a dicsőültnek gyászünnepele tartatott ugyancsak az új egyházban, a sárospataki és miskolci énekkarok gyászdallamai, Prágay Lajos esperes maklári lelkész praedicatiója, Szívós Mihály helybeli gymnasiumi tanár orációjával.²⁾

A Zsarnay halálával megüresedett tiszáninneni ref. superintendensi állomásra 1866. őszén Kun Bertalan, miskolci lelkész választott meg. 1866

Kun Bertalan Felső Nyárádon (Borsod megyében) 1817. január 21-én született. Tanult szülőföldjén, Beregszászban, Miskolczon, Sárospatakon, hol theologiai tanfolyamot végzett és Iglón, hol Pákh Albert atyjának házában a német nyelvben tökéletesítette magát. Már Miskolczon a Palóczy László dicséretére, Sárospatakon összes tanárainak szeretetére, Iglón pedig a Pák Mihály superintendens barátságára tette magát érdemessé.

Mikor az iskolákban és nevelői minőségében szerzett ismereteivel odáig emelkedett, hogy a gagybátori (Abaúj megye) ref. gyülekezet méltónak találta őt, a 24 éves ifjút, lelkészévé választani 1841-ben, komolyan számot vetett önmagával s úgy tapaszt-

¹⁾ Vasárnapi Ujság. 1865. 44. szám (arczképpel).

²⁾ Naplónk.

talta, hogy még nincsen elegendő útravalója. Nálánál könnyebb lelkeket talán elbizakodottakká tett volna ez az eléje járuló tisztelet: őt további munkára s tehetségeinek pallérozására ösztönözte. Gyülekezetének engedelmevel külföldre sietett (1844) s Bécsre,

31. KUN BERTALAN REF. PÜSPÖK.

Lipcsét, Hallét és Berlint bejárva, lelkében megizmosodva tért haza, hogy az egyetemeken a külföldi egyházi és iskolai élet tanulmányozása közben szerzett ismereteit hívei körében s azok javára értékesítse. Mihelyt felismerte helyzetét s a gyülekezet életén rágódó betegségeket, legott hozzáfogott a gyógyításhoz, a reformáláshoz. Erélyes főgondnokról gondoskodott, az egyház-tanácsot leköszönésre bírta s új embereket gyűjtött a kormányrúd köré; az anyagi szükségét a hívek önkéntes áldozataiból fedezte; behozta a kényszer-iskoláztatást, tornyot, templomot javíttatott, új iskolát emeltetett s hatáskörében mindent elkövetett az egyház-község haladására.

Az abaúji egyházmegye is tapasztalta erélyét és tapintatát s már erősen mutatkozó írói képességét méltányolta, mikor pár évi lelkipásztorkodása után, 1845-ben aljegyzőjévé választotta.

A tekintélyben mindinkább növekedő gagybátori fiatal papot nyolcz évi ott működése után a miskolci egyház hívta és nyerte meg magának. Már ekkor az egész tiszáninneri kerületben tisztelt neve volt, mert a Török és Székács által szerkesztett „Prot. Egyházi és Iskolai Lap“-ban többször felszólalt fontos egyházi és iskolai kérdésekben. Miskolczi állomását 1850-ben foglalta el s még ugyanez évben a kerület is dékánjává választotta.

Hogy miskolczi papságát is mily nemes irányban tudta értékesíteni, s hogy új helyzetében is a régi, a feltörekvő, munka- és kötelességszerető férfiú maradt, — azt mi sem bizonyíthatja fényesebben, mint az, hogy a kerület négy év múlva aljegyzőjévé (1854), s újabb hat év múltán (1860) főjegyzőjévé választotta. A tudós Zsarnay Lajosnak, a sárospataki főiskola hírneves tanárának és papjának lépett örökébe. S mikor 1866-ban a püspökségre emelt Zsarnay váratlanul elhalt, Kun Bertalan, a szintén nagyérdemű Hegedűs László alsó-zempléni esperessel szemben, a püspöki székre emeltetett s Visnyón szeptember 30-án hivatalába beigtattatott. Püspöki hivatalában folytatott tevékenysége elismerésül Ő Felsége által 1873-ban királyi tanácsosi czimmel

ruháztatott fel. Majd a főrendiház reconstruálása után annak tagjául is kineveztetett. 1891. szept. 20-án a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület és a miskolci ref. egyház 50 éves lelkészsége, 40 éves miskolci papsága és 25 éves püspöksége jubileumát ünnepelte. Érdemeinek további méltánylásául tekinthető az a tekintélyes pénzösszeg, melyet a tiszáninneri egyházkerület e jubileum alkalmából azon célra nyújtott át szeretett püspökének, hogy azt tetszése szerint, vagy a miskolci főgymnasium, vagy a sárospataki főiskola kebelében, szegény tanulók segélyezésére „Kun Bertalan alapítvány” címen nevének megörökítésére helyezzen el. Ugyanez alkalommal az egyházkerület hivatalnokai és Kun Bertalan egykori káplánjai díszes albummal lepték meg az ünnepeltet.

1900-ban, miskolci papságának ötvenedik évfordulóján, ismét meleg ünnepeltetésben részesítette úgy a ref. egyház, mint Miskolcz város közönsége.

Kun Bertalan az irodalom terén is működött, de hivatali kötelességek hű teljesítése nem engedte oly mértékben kifejlődni az író, a mint azt tőle sokan méltán remélték.

Mert Kun Bertalan pályája kezdetén határozottan írónak indult. Mint végzett diák már színműveket is írt („A kényúr”, „Pajkos diákok”), s a negyvenes évek elején a „Társalkodó”-ban a lyrai költészet terén Bajza-modorú versekkel tett biztató kísérleteket; külföldi útjában egy még máig is fontos egyházbizottsági kérdésben egy sokat ígérő egyházi röpirattal („Viszhangok a vegyes házasság ügyében”, Lipcse, 1844.) támasztott maga iránt nagyobb igényeket, 1855-ben pedig „Egyházi szónoklattan” című, az akkori prot. egyházi irodalomban hézagot pótló művel örvendeztette meg tisztelőit. Ez a szépen fejlődő író a püspöki hivatal terhei között mindinkább visszahúzódott régi vonzalma tárgyától, s mint püspök inkább csak alkalmi beszédekben, (lelkész-avatási, temetési beszédek, elnöki megnyitók, stb.) fejtette ki nem közönséges írói erejét.

A már említetteken kívül egyéb önálló művei:

1. Keresztény pap. Sárospatak. 1842. — 2. Halotti emlék. Jakabfalvy András felett. Miskolcz. 1859. — 3. Mi örökíti s teszi áldottá köztünk a nagy emberek emlékezetét? Egyházi beszéd néhai gróf Széchenyi István felett. 1860. — 4. Gyászhangok néhai Piskóty Jánosné, szül. Bató Eszter asszony felett. Miskolcz. 1861. — 5. Az egyetemes papság egyházi beszédben. Pest. 1861. — 6. Ima és egyházi beszéd a Bató Eszter harang felavatásakor. Miskolcz. 1866. — 7. Emléklapok id. b. Vay Miklós félszázados egyházi hivataloskodásának Miskolczon végbement örömnépélye alkalmából. Szerk. Szinnyei Gerzson. Sárospatak. 1873. — 8. Halotti beszédek és imák mélt. id. Szathmáry Király Pál úr felett. Budapest. 1879.¹⁾

Református lelkészek voltak Miskolczon 1790-től: 1790—1848. Dr. Szathmáry Paksy József (püspök 1820-tól), 1792—1829. Igaz Sámuel, 1803—1824. Végh János, 1818—1840. Nyusztai István, 1825—1826. Szeghő Tamás, 1827—1860. Apostol Pál (püspök 1848-tól), 1830—1856. Fekete István, 1841—1850. Korponay József, 1850—. Kun Bertalan (püspök 1866-tól), 1857—1875. Misley Károly, 1861—1866. Zsarnay Lajos (püspök 1860—66.), 1867—1874. Nyilas Samu, 1875—1883-ig. Kiss Károly, 1876-tól—1880. Gyöngyössy Sámuel.

Gyöngyössy régi nemes családból származott; szül. 1833. nov. 22. Miskolczon. Tanulását a miskolci ev. ref. lyceumban kezdte, 1848—49-ben midőn Schlick Felső-Magyarországba tört, ő is beállott a miskolci guerillák közé, 1851-ben Patakra, 1852-ben Debreczenbe ment, hol a szónoklatban Révész Bálint volt a mestere; 1853-ban a hittanszakot bevégezvén, Szikszóra bocsáttatott ki rectóriára. 1855-ben szoboszlai Papp István halálával a debreczeni tanács helyettes lelkészének választotta meg. 1870-ben a nagykállói egyház meghívását fogadta el. 1875. nyarán a miskolcziai meghívásának engedett és 1876. ápr. 4. oda költözött. 1879. szept. 21. Tiszánána választotta meg lelkészének, hol 1886. máj. 20. meghalt.

A Császár Ferenc Divatcsarnokába (1853.) Hernádvölgyi álnév alatt

¹⁾ r y. Vasárnapi Ujság. 1891. 38. szám (arczképpel). — Szalóczy Pál. Borsodmegyei Lapok. 1891. 76. szám. — Szinnyei József Magyar Irók. VII. k. 450—52. l. — Borsodmegyei Lapok. 1900. máj. 15. sz.

vidéki leveleket írt; cikkeket írt a Révész Bálint Egyházi Könyvtárába, a Nyír és utóbb a Tisza-Vidék cz. lapba. — Munkái: 1. Imák és egyházi beszédek tára. I. füzet. Debreczen, 1862. (Több nem jelent meg). — 2. Magyar protestáns egyházi szónoklatok. Miskolcz, 1874–75. Két kötet — 3. Gyászbeszéd. Bpest, 1879. Halotti beszédek és imák Szathmári Király Pál fölött. (Többekkel együtt). — 4. Magyar protestáns egyházi szónoklatok. Ünnepi, alkalmi, közönséges és gyászestekre. III–IV. füzet. Új folyam 1–2. füzet. Miskolcz, 1883. — A Tiszavidéket 1870. jan. 3-tól május 9-ig névleg is szerkesztette.¹⁾

Lelkészek voltak továbbá: 1880–1903. Tóth Dániel, 1884–. Nagy Ignác, 1905–. Dr. Tüdös István.

Segédlelkészek voltak (a helyettesekkel együtt): 1801–1802. Miskolczi Bodnár Sámuel, 1810–1811. Juhász István, 1812–1814. Juhász József, 1815–1817. Nyusztai István, 1824–1825. Szeghő Tamás, 1825–1826. Szeremlei Császár Ábrahám, 1825–1827. Bodnár Mihály, 1826–1828. Tóth Sámuel, 1826–1829. Boros Sámuel, 1828–1829. Budaházi László, 1829–1830. Csesznok József, 1829–1830. Szücs János, 1830–1832. Adorján István, 1832–1833. Tamkó Ferencz, 1833–1835. Simon József, 1835–1841. Horváth István, 1837–1840. Orosz Pál, 1838–1840. Éles Sándor, 1840–1842. Debreczeni Gábor, 1840–1841. Szabó József, 1841–1844. Tóth János, 1841–1847. Török József, 1842–1849. Hézser András, 1842–1844. Fekete Károly, 1844–1846. Solcz Samu, 1844–1845. Horváth Sámuel, 1845–1848. Lőrinczy János, 1846–1847. Varga János, 1847–1851. Kászonyi Endre, 1847–1850. Nánássy Ábrahám, 1848–1852. Kónya Pál, 1849–1851. Orbán Ferencz, 1851–1852. Veres Tamás, 1851–1853. Nyilas Sámuel, 1852–1854. Baksa Sámuel, 1852–1853. Szabó István, 1853–1855. Végh György és 1857., 1853–1856. Misley Károly, 1853–1859. Szabó Gábor, 1854–1860. Filep Mihály, 1855–1857. Édes Ábrahám, 1857–1859. és 1862. Kiss Gyula, 1859–1867. Marsalko Endre, 1859–1864. Szabó József, 1860–1861. Molnár Pál, 1860–1862. Apostol József, 1862–1864. Tamko Ferencz, 1864–1868. Tóth Dániel, 1864–1867. Gubás Ferencz, 1866–1868. Porcs János, 1867–1869. Antalffy László, 1868–1873. Ráczkevy Károly, 1868–1872. Maklár Károly, 1869–1874. Fekete József, 1872–1876. Szabó Károly, 1873–1874. Kiss Károly, 1874–1877. Csordás Dániel, 1874–1875. Somodi János, 1874–1876. Simon Andor, 1875–1880. Horváth Bertalan, 1875–1876. Molnár Lajos, 1876–1880. Bodon Barna, 1877–1880. Papp József, 1880–1882. Kazay Sándor, 1880–1885. Hézser Emil, 1880–1881. Nagy Mihály, 1881–1887. Bodolay István, 1882–1887. Apostol Bertalan, 1885–1890. Szalóczy Pál, 1887–1889. Bárony György, 1887–1892. Illyés János, 1889–1895. Kovács Károly, 1890–1891. Gulyás

¹⁾ Prot. Egyh. és Iskolai Lap, 1879. 8. sz. 1886. 23. sz. — Görömbei Péter: A nagy-kállói ev. ref. egyház története. Sárospatak, 1882. 174. l. és Szinnyei J. IV. k. 73–74. l.

Benő, 1891 – 1893. Korocz József, 1892 – 1895. Dr. Tüdős István, 1893 – 1895. Tóth Béla, 1895 – 1901. Fúzy Lajos, 1895 – 1896. Gaal Ferencz, 1896 – 1904. Zarándy Bertalan, 1899 – 1903. ifj. Súlyom Gyula, 1901 – 1906. Cseh Pál, 1901 – 1903. Baksy István, 1903 – 1905. Lengyel József, 1903 – 1905. Farkas István, 1904 – 1907. Tóth Kálmán, 1905 – 1906. Román Ernő, 1905 – 1906. Csabay Pál, 1906 – . Ujj Lajos, 1906 – 1907. Kovács Lajos, 1906 – 1907. Almásy Lajos, 1907 – 1908. Tóth József, 1907 – . Balogh Gyula, 1907 – . Karla Ödön, 1907 – . Lengyel István, 1907 – . Göndöcs István, 1908 – . Nagy Lajos.¹⁾

Az ág. hitv. evangélikus egyház folytatólagos történetét nagyrészt Zelenka Pál összeállítása alapján²⁾ a következőkben adjuk:

1806-ban a tanulók szaporodása egy harmadik tanítói állás rendszeresítését igényelvén, harmadik tanítóul Vásárhelyi Mátyás hívatott meg Sz. Olasziból, s a külön választott leányok tanítása bízott reá. 1806

1810. márcz. 14-én halt meg Radváni Radvánszky Ferencz, a borsodmegyei ev. egyházak főfelügyelője, az egyházkerület felügyelője, Borsodmegye alispánja, a Szt.-István rend kisebb keresztjének vitéze, nyugalmazott őrnagy, 70 éves korában. Radvánszky Ferencz, V. György Zólyommegye akkori alispánjának 13 gyermeke közt hetediknek született 1734-ben. Katonai pályára lépven a Daun ezrednél szolgált s mint kapitány a 7 éves háborúban is részt vett. Nyugalmazott őrnagy volt, mikor hazájába visszatért, hol egyéb tisztségei közt a borsodmegyei felkelő sereg parancsnoki tisztét is viselé. 1810

Kiváló erőfeszítéssel alapítá és védte ő ezt az egyházat. Összegyűjté a híveket, tömörülésre, áldozatkészségre serkenté. Közben járt Bécsben, Pozsonyban a fejedelem és helytartótanács előtt. 1791-ben egyházkerületi felügyelővé választatott. Ilyen minőségben vett tevékeny részt a pesti zsinaton. Nemes hével harczolt a mellett, hogy az egyház kormányzásában nyert egyenjoga a papságnak törvény által is biztosíttassék. Ellentmondott a

¹⁾ Dr. Tüdős István ref. lelkész úr szíves közlése.

²⁾ Zelenka Pál. Emléklapok a miskolci ág. hitv. ev. anyaegyház évszázados életkönyvéből. Miskolcz, 1883. sz. 8. r. 35 – 256. l.

generálé consistórium czélba vett alakításának. Kívánta, hogy a presbyteriumokban patronusok és lelkészek mellett tanítók is nyerjenek helyet. Sürgette, hogy az egyes egyházak esperességekbe osztva, utóbbiak hatósága alá rendeltessenek kivétel nélkül s ép ezért egyes városok eddigi kiváltságainak beszüntetésével, azok a falusi egyházakkal együtt csoportosíttassanak esperességekbe. Követelte, hogy a körlelkészi intézmény maradjon meg eddigi jogkörében, a püspökök állandó székhelyet nyerjenek, az esküformába az ág. hitvallás mellett a többi symbolikus könyvek is vétessenek fel. Utóbbi a zsinat többsége nagy harcz után elejtván, a zsinatot kikeseredésre vallott azon nyilatkozattal hagyta el, hogy ő az ilyen zsinat kánonait nem fogja soha aláírni.

A vallás buzgalom külső gyakorlásában, az isteni tiszteletekben való részvételben elsőnek vált be kegyes nejevel együtt. Megmaradt róla emlékül azon tény, hogy ünnepről-ünnepre katonaruhában jelent meg a templomban, s a baloldali karzaton foglalt helyet mindég, csákóját csak az ima és áldás alatt vevén le. Áldozatkész jóltevője is volt az egyháznak. Jelentékenyebb adományai: 1795-ben a templomra 1000 vf., 1798-ban 8 változatú orgonára 440 vf., 1798-ban a templomfal vakolására 500 vf., 1803-ban iskola építésére 3000 vf. stb. 1810 febr. 27-én kelt végrendeletében 4000 vfirtot és egy vízipuskát hagyott az egyházra.

Hamvai neje porai mellett nyugosznak a miskolczi ág. hitv. ev. templom sírboltjában. E sírbolt felett a templom falába helyezett márvány lapon arany betűk a következőképen örökítik meg emlékét:

Magnifico Spectabili et Generoso Domino Francisco Radvánszky de Radvan, quondam bello Boruss. Septem. C. R. P. Leg. Daun Centurionii Gallico decennali Insur. Incl. Com. Borsod. Nob. Coh. Vice Colonello; Ord. S. Steph. Reg. Ap. Crucis minor. Equiti-Viro integerrimo, singulari in Regem fide, in Patriam amore, in Religionem Studio, in Subditos Benevolentia conspicuo. Anno domini 1810. die 14. Martii Aet. A. LXX.

Miskolczini vitae laboribus defuncto Mem. in Marmore D. D. L. L. Cognati.¹⁾

1814-ben az egyházkerületi gyűlés elrendelte népösszeírás 1814
Miskolczon és leány gyülekezeteiben 2000 lelket tüntetett fel,
mely lélekszám után a kadetratikum és agentionálé 8 vf. 20 kiban
állapítottatott meg. Ugyanez évben kút ásott a templom és lel-
készlak közt levő szabad téren s az kockakövekkel rakatott ki.
Ugyancsak 1814. augusztus 23-án esperességi gyűlés, aug. 24-én
pedig kerületi gyűlés tartatott.

1817. július 20-án, vasárnap délutáni isteni tisztelet tartásának 1817
ideje alatt villám csapott le a templomba s az akkor épen a szó-
széken imádkozó lelkész s többeket a hívek közül megsebezve
érinté, a templom tetőzetét felgyújtá, minek következtében a tem-
plom tetőzete, menyezete s az oltár és néhány pad kivételével,
melyeket kihordhattak, a templom összes felszerelése porrá égett.
Ennek következtében a hétköznapi isteni tiszteletek a leány-isko-
lában, a vásár- és ünnepnapiak pedig a ref. egyház szivességéből
e célra átengedett u. n. deszka templomban tartattak 1820-ig.

A templom helyreállítása céljából országos gyűjtést rendeztek
s egyebek közt 1819-ben csupán Brassóban 750 frtot adtak össze 1819
e célra.

1821-ben másodlelkési állás szervezésének szüksége állván 1821
elő, arra P s e n y i c z k i N a g y M i h á l y, nyiregyházi segéd-
lelkész hivatott meg.

¹⁾ Nagyságos, Tekintetes és Nemzetes radváni Radvánszky Ferencz
úrnak, egykor a hét éves porosz háborúban Daun császári királyi tábornok
századosának, a tíz éves francia insurrectioban Nemes Borsod megye
nemesi serege alezredesének, a Szt.-István ap. király rendje kiskeresztes
lovagjának, a feddhetetlen, a király iránti hűségben, a haza iránti szere-
tetben, a vallás iránti buzgóságban kitűnő jelességű férfiúnak. Az Úrnak
1810-ik évében, márczius 14-ik napján, életének 70-ik évében az élet fára-
dalmaitól Miskolczon megpihenőnek. Emlékét márványban megörökítették
rokonai.

1822 1822-ben új temetőt vett az egyház a tűzkövesen (a mostani mindszeri temető) 1250 vfrton.

1824 1824-ben a kerületi gyűlés tárgyalás tárgyul tűzvetvén ki azon nagy horderejű indítvány: legyen-e a superintendensnek állandó székhelye? Ha igen, hol legyen az: Eperjesen, vagy másutt? Mi legyen a fizetése? Ezt az indítványt a miskolci egyház, mint a protestáns egyház szellemével ellenkezőt, szervezetébe nem illőt, nem fogadta el, kívánván, hogy legyen a superintendens ezutánra is rendes lelkész s fizetése a mostani váltó pénzüsszegegről pengő pénzüsszege emeltessék fel.

Ugyanezen évben május 14-ikén tartatott meg a másodikkánonszerű egyházlátogatás Jozeffy Pál superintendens által.

Az isteni tisztelet után, melyen Nagy Mihály magyarul, superintendens pedig tót nyelven tartottak szónoklatot, katechizátiói vizsgatételre csak elemi iskolás gyermekek állottak ki. Superintendens ennek folytán e tanításban való részvételre a nagyobbakat is kötelezi, ajánlván, hogy ezen oktatást a papok egyike adja, még pedig vasárnap délutáni isteni tisztelet keretében ének és ima közben.

Benda József leányiskolájában a 80 növendék közt 4 ref., 1 kath. és 1 g. kath. növendék volt.

Záborszky Sámuel fiiskolájában 81 tanítvány közt 11 ref. volt. Azt tanácsolta, hogy minden nap egy betűt tanítson, 24 nap alatt megtaníthatja a teljes a b c-ét. Elrendeli, hogy más tanrendszer és egyforma a b c-és könyvek mellett a többi könyveket megelőzőleg saját anyanyelvüket tanulják meg a gyermekek mindennek előtt.

Dunay Imre donatisták és grammatisták iskolájában 81 tanuló közt volt, 5 ref. és 1 görög hitű. Ugyanitt a zenekar is dícséretes vizsgát tett le.

Nagy Mihály syntaxis és rhetorikai osztályaiban 37 növendék közül 4 református és egy mőzeshitű volt.

Ugyanazon látogatási jegyzőkönyvbe az egyháznál behozott iskolai törvények is egész terjedelmükben felvétettek.

Ezen püspöki egyházlátogatásról nincs emlékezés az egyházi jegyzőkönyvben, valószínűleg a régibb időkben nagyon emlegett azon okból, hogy a superintendens úgy templomi beszédében, mint Záborszky vizsgája végeztével nyelvükhöz való szilárd ragaszkodásra bátorította a tótokat, mely cselekedete a superintendensnek itt nagyon felzúdítá a most már békés egyetértésben együtt élt náctziókat.

Ezen feltevésre még az egyháznak, e vizitáció után nyomban kerületi gyűlés elé terjesztetett következő indítványa is feljogosít :

„Mivel a superintendensnek a mostani alkalmatossággal tett nyilatkozata után is azt tapasztaltuk, hogy hivatalos munkálkodását, ha a nemzeti magyar nyelvet tulajdonának mondhatná, sokkal sikeresebben folytathatta volna: jövőre oly pap választassék superintendensnek, ki tökéletesen bírja a magyar nemzeti nyelvet“.

1825-ben Dunay Imre „clarissimus“ címmel tiszteltetett meg s ugyanezen közgyűlés e címnek irányában való használatára úgy a tagokat, mint az ifjúságot kötelezte. 1825

A levéltár rendezését rendelve el az egyház (1827.), e végből egy szekrény készítettet, a sekrestyében elhelyeztetett s a ládában volt iratok rendezésével Déry Sámuel felügyelő, Dráskótzty Sámuel és Csiszár József bízták meg. 1827

1828-ban az osgyáni, gömöri és miskolci gymnasiumok egyesítése tárgyában kérvénnyel járúl az egyház a kerületi gyűlés elé s ugyanez évben kimondja, hogy csak olyan jelentések és folyamodványok tárgyalhatók gyűlésileg, melyek magyar nyelven adatnak be. 1828

1832-ben az egyház elhatározta, hogy a tisztviselők három évenként fognak választatni. E határozat ma is érvényben van. Ugyanekkor az esperesség útján felír a kerülethez, hogy a super- 1832

intendens ne latin, hanem magyar nyelven írja és küldje körleveleit ezután s kimondja, hogy az anyakönyvek ezután magyar nyelven vezetendők.

1833 1833-ban életbe lép a tápintézet, melyre már 1826. évtől kezdve történik gyűjtés. Ez év advent első vasárnapján megkülönböztetett módon ünnepeltetett meg az egyház 50 éves évfordulója.

1834 1834. május 13-ikán fejezte be földi életét R i s z P á l 69 éves korában. Helyére a vele kandidált, egyenlő szavazatszámot kapott, de visszalépett Nagy Miklós ellenében K o m á r o m y J ó z s e f tokaji pap választatott meg közakarattal. Kevéssel utóbb N a g y M i h á l y is eltávozott s Tályán lelkészkedett. Az ő eltávoztával a másodlelkészi állás beszünttetett.

1839 1839-ben D u n a y I m r e, a gymnasium egyik nagyhírű tanára, 71 éves korában hirtelen elhunyt. Harminczkilencz évig tartott itteni működése alatt hivatással s előszeretettel működő tanítónak, az egyház rendje, jó voltaért munkálni, hevülni tudó
1840 egyháztagnak mutatta be magát. A következő évben Z á b o r s z k y S á m u e l itteni tanítósága 48-ik évében nyugalomba vonúlt. Az elismerő egyház készpénz fizetését megadta neki nyugdíj gyanánt.

1841 1841-ben a Kis-Hunyad-utczában levő Metzner-féle házat az egyház tanítói laknak és alumneumi helyiségül 4300 vfrton megvette.

A helybeli ref. és ev. gymnasiumok egyesítése papíron sikerülvén, a két egyház kölcsönösen választ bresbytereket a testvér egyház tagjai közül. Egyházunk bresbyteriumába ily módon beválasztott Szathmáry Király József küldöttségileg értesítettvén és meghívatván, helyét a tanácsban tetteleg elfoglalja. (1841).

1841 A d.-győri kamara temetőföldet adott a kőporoson. Az egyház azt, mint távol fekvőt a ref. egyház Nagylánytemetője folytatásában
1842 levő 10 vékás földdel (Taxner Gergely és Bató Zsuzsanna tulajdonosok által) kicseréli s abban 1842. május 12-én Szepesmegyéből itt járó Hendel Gusztáv nevű tanulót elsőnek eltemeti.

1843. július 19-én támadt nagy tűzvész, mely a három rózsza fogadótól a Kis-Hunyad végeig minden közbeeső épületet elhamvasztott, az ág. hitv. ev. egyház összes épületeinek tetőzeteit elhamvasztotta. 1843

Egyházunk ennek folytán úgy ítthon, mint a haza minden részében gyűjtést rendezett s az épületeket 1845-ben helyreállítá. 1845

A lelkészlak ujon befedését megelőzőleg Némethy Pál tanár indítványt tett az iránt, hogy a leégett parochiális épület emeletre emeltessék s abban a tanácsterem, vizsgaterem s néhány tanterem nyerjen helyet. E végre 2 évi készpénzfizetését, 200 pfrtot felajánlotta. A többség ezt az indítványt nem fogadta el, torony építést sürgetett. Mindkettő elmaradt: előbbi 1877-ig, utóbbi 1863-ig.

Az 1500 pfrtba került 14 változatú orgona 1845. szept. 14-én Havjar Dániel rimaszombati lelkész által felszenteltetett.

1846. márcz. 20-án élete delelő pontján hűnyt el hirtelen N é m e t h y P á l rektor professzor. Ugyanezen évben választatott el a gymnasium kormányzása az egyházétól. Külön szervezet mellett külön felügyelőt, pénztárt és pénztárnokot, külön tanodai tanácsot nyert. 1846

1848-ban tőkét gyűjtő filléregylet szerveztetik.

1848. máj. 28-án az esperesség határozatára függetlenségi ünnepély tartatott offertóriummal a nagy-enyediek javára. 1848

A nemzetileg gyászos korszak egyházunk életére is sötét árnyat vetett, s egyrészt az egyház és tanoda létjogáért való küzdelmet, másrészt pedig pangást és fásúltságot eredményezett. Hozzájárult még az is, hogy a lelkész-főesperes cs. kir. superintendensi administratorságot vállalt, mely elhatározása válaszfalat vont az egyház és lelkésze között, s úgy a lelkészt, mint a tagokat az egyház központjától elvonta.

1856-ban egyházi dalárda alakult 20 taggal Klein Endre énekvezérlete alatt. Három évvel utóbb nőegylet alakul, alapszabályokat alkot s céljául a lelkész fizetésének 1000 frtra való felemelését, s ily összegben tőke által való biztosítását tűzi ki. 1856
1859
Az egylet élére Soós Jánosné áll.

1859 Egyházunk a cs. k. pátenst 1859-ben nem fogadta el, s mert azt Moczkovcsák Károly segédlelkész a szószékről mégis kihirdette, a szószékre való fellépéstől közgyűlésileg letiltatott. Ennek következtében leköszönt.

1860 Melanchton Fülöp halálának 3 százados évfordulója, úgyszintén Széchenyi Istvánnak emlékére gyászünnepély 1860. ápril. 22-én egyszerre megünnepeltettek.

1860. aug. 1—3. napjain tartatott itt azon ünnepélyes kerületi gyűlés, melyen Máday Károly superintendens és Zsedényi Ede kerületi felügyelő hivatalaikba dr. Székács József bányakerületi superintendens által beiktattattak. A beiktató istentiszteleten: Komáromy József helybeli lelkész imával nyitván meg azt, Czékus István rozsnyói lelkész és gömöri alesperes magyar, Barthalomeidesz János gömöri alesperes tót és Szopko Márton VI. sz. k. városi főesperes német nyelven tartottak alkalmi sz. beszédeket. Nagy Mihály hegyaljai főesperes úrvacsorát szolgáltatott az új superintendensnek.

1861 1861. márczius 5-én hunyt el szélhűdés folytán, 70 éves korában Komáromy József lelkész. Családirag is, egyházilag is jobb sorsot érdemelt volna. Szelíd lelke, békés természete, zajtalan munkássága, tudomány és műveltség, életmódban egyszerűség: mind megannyi előnyök, melyek inkább künt mint bent adtak neki sikert, elismerést, boldogulást. Lelkesztiszteben itt eltöltött 27 év alatt a gymnasium fentartása vette az egyház gondját és erejét kiválólag igénybe.

A helybeli ref. egyházzal közösen szervezett és fentartott vasárnapi iskola beszünttetetik azért, mert azt a polgári hatóság nem segíyezi, addig, míg azt „autonom és valódi protestans szellemben“ kezelheti. (1861.)

Komáromy József helyére Máday Károly bélai lelkészt és superintendenst nyerte meg az egyház lelkészeül (1861. ápr. 7.), ki ezen helyének elfoglalását (1861. aug. 2.) megelőzőleg kánon-szerű egyház látogatást végzett itt május 1—3. napján.

Superintendens lelkész csak annyi időt töltött el e helyen, mennyi kellett a régen elhatározott és megkezdett toronyépítésnek szerencsés befejezéséhez. Ugyanis: az 1820-ban a templom magasságáig felépített torony, 1855-ben történt határozat folytán, új viszonyok közt új emberek által csak 1862—5. évek közt lett kiépíthető. A felbuzdult nép 7000 forintot írt alá rövid két hét alatt. Adósság nélkül adta azt át a jövő nemzedéknek. S ezzel az azóta szakadatlanul folyó egyházépítést megkezdé.¹⁾ 1862

1865. június 2-án köszönt le a superintendens lelkész s aug. második felében cserélte fel e helyét a dobsinai előnyösebb lelkészi állással. 1865

Hosszas tanácskozás, próbálgatás, gyűlésezés s nem minden keserűség nélkül való joggyakorlat után töltötte be az egyház a lelkészi állást 1865. december 17-én Zelenka Pál személyével, ki is 1866. február 20-án foglalta el új helyét. 1866

1868-ban „Egyházi rendezet“ állapított meg, s ennek folytán az egyháztanács újból szerveztetett, 5 tagú temetőügyi bizottság, gazdasági választmány és az egyházi illeték fizetést ellenőrző 15 tagú bizottság alapított. Ugyanez évben az 1848-ban alakított és 1863-ban megszűnt régi filléregylet, a gymnasium és az új filléregylet közt megosztván vagyonát, alapszabályok mellett, újból szerveztetett. 1868

1869-ben iskolaszék alakított: Új haranglábak, koronák és szívek készítése, a torony megrozsdásodott bádogg tetőzetének veresre befestése elrendeltetvén: a szükségelt 3500 frt fedezetére nézve tíz éves sorsolással törlesztendő 5 frtos kölcsön vétetett föl. 1869

1870-ben az ez évben elhalt Máday Károly superintendens emlékére az egyház „Máday alapítvány“-t létesített s erre az évkönyvek jövedelmét fordítá, s az elhunyt arczképét tanácsterme számára Latkóczy Lajos festő által megfestette. 1870

Nagy Mihály tályai lelkésznek és főesperesnek 50 éves papi

¹⁾ L. m: A miskolci ág. hitv. templom és torony építésének történelmi vázlata. Miskolcz, 1865.

jubileumára az egyház, tanítványai és tisztelői körében gyűjtést rendezett, s azt a jóhírben maradt egykori másodlelkésze és gymn. tanárának díszes serlegben küldöttségileg átaladá (1870).

1871 A superintendens választására célzó szavazatok 1871. január 15. és márczius 26-ikán Zsedényi Ede kerületi felügyelő elnöklete alatt működött egyházkerületi bizottság által itt bontattak fel, s törvényesen megválasztott superintendensül Czékus István rozsnýói lelkész és gömöri főesperes kikiáltatott. Rozsnýón tartott kerületi gyűlésen, a superintendens beiktatási ünnepélyén az egyház nagyobb számú küldöttséggel vett részt.

A magyarhoni e. e. e. gyámintézet Miskolczon tartván vándor-gyűlését (1871.) az egyház kellő vendégszeretettel fogadta vendégeit s Karsay Sándor superintendens és Ivánka Imre elnököket fáklyás zenével is megtisztelte.

1873 A régi énekes könyv helyére a „győri“ új énekes könyv hozatott be. Az egyház e végre 200 példányt rendelt s a régi énekes könyveket összeszedvén, azokat a kazai, kurittyáni, arnóti, csanálói és fancsali szegény hívek közt kiosztatta. (1873).

1873-ban Klein Endre, 40 éves tisztviselése után nyugalomba vonúlt, s ekkor, utolsó vizsgálja alkalmával, ezüst serleggel ajándékozott meg.

1876 Az egyetemes felügyelővé választott Zsedényi Ede helyére egyházkerületi felügyelői állásra befolyt szavazatok 1876. márcz. 7. és máj. 9-én itt bontatván fel, a másodszori szavazásnál abszolút többséget nyert Péchy Tamás akkori közlekedésügyi miniszter kerületi felügyelőül kikiáltatott s innen tisztelgő küldöttség Budapestre küldetett.

Egyházunk birtokába jut a Teőreők Sándor féle nagyértékű könyvtárnak, melyet nővére Teőreők Vilma a megboldogult emlékére ide ajándékozott s azt saját költségén 3000 frton építendő külön épületbe elhelyezni kívánja.

Elemi iskoláinknak a törvény s városi egyházunk igényeihez mért módon berendezése évek óta közóhaj és közbeszéd tárgya, most, mikor egyoldalt a superintendens egyházlátogatást hirdet,

másoldalt pedig a megyei közigazgatási bizottság határozott választ kér azon kérdésre: akarja-e az egyház a törvény értelmében szervezni iskoláit, vagy pedig átengedi azokat a községnek? valósult. A tanácskozások megindultak, a tervezet elkészült, hogy t. i. az elemi fi- és leánytanoda külön 2—2, összesen 4 tanítóval berendeztetik, a leányiskola szükségelt két tanterme, a külön építendő könyvtári épület terve szerint beljebb a lelkész kertjében külön építtetik, a fitanoda szükségelt egyik tanterme a templom éjszakeleti beszögelésében felemeltetik. A két új tanító fizetésére a nőegylet és filléregylet évenkénti segély címén 300—300 forintot szavaztak meg, a régi 2 tanító tandíj jövedelmét az egyház 350—350 frtjával megváltotta; a tandíjat a kebelbelieknél 6 frtban, idegeneknél 12 frtban megállapította, s a leánytermeket befogadó külön épületre a nőegylet 3000 frtot, a fitanoda termére pedig az egyház 1100 frtot szavaztak meg.

Ezen részletes javaslat folytán s Furman János indítványára az egyház közgyűlése, a mostani lelkészlakot, melynek rozszant tetőzetét különben is újból kellene fedetni, az utcára kihúzva s az udvarra egy öllel beljebb emeletesre felépítendőnek határozá.

Ennek folytán Benko Károly budapesti építész tervezete szerint az -alku megkötötetett s a régi lelkészlak 1877. április 12-ikén lebontatván, az emeletes új épület felépítése megkezdetett s október 31-ikére befejeztetett.

1877

A magyar birodalom protestans püspökei báró Baldácsy nagy alapító hagyatékának tárgyában Budapesten összegyűlvén, ott Kun Bertalan püspök meghívása folytán elhatározták, hogy Miskolczon jönnek össze. A ref. és ev. egyház saját vendégeiül tekintvén a püspöki kart, vegyes bizottságban intézkedett, hogy az elfogadás, ellátás, általán a püspöki karnak itt időzése a két egyháznak valóságos ünnepe legyen. E végből a küldöttség aláírási íveket bocsátott ki, a püspököket fogadta, ellátta, a két egyház testületileg tisztelgett, közebédet rendezett s estve 200 tagú fáklyás menettel vonúlt a Korona vendéglő elé, hol a lelkész üdvözlé őket az

egyházak nevében. Ugyanezen estve világítottatott ki a város a törökök győzelmének hírére. (1877. sept. 18. 19.)

Az újon épült emeletes lelkészlak nagy tanácstermében az első közgyűlés december 8-án tartatott meg. A 10,000 frtra felszorodott építési tartozás törlesztésére nézve intézkedés történt. Három ezer forintot Teőreök Vilma fedezett, ki a külön épületre ajánlott 3000 frtot e végre átengedé, 3000 frtot maga a közgyűlés az egyház összes tagjaira kötelezőleg vállalt magára, 4000 frtra nézve pedig a lelkész 2 év alatt fedezetet ígért.

Ugyanezen évnek nem kevésbé nagy, de lefolyásában szebb munkája volt a temető rendezése és őrház építése és az elemi iskolának 4 tanítóval 4 tanteremben való megnyitása.

A tagosítás által, mely az egyháznak 1600 □ öl földet adott új temetőül, a lelkésznek 3386 □ öl, a 2 tanítónak szintén 3386 □ öl szántóföldet legelő gyanánt egy tagban kimérve a mindszeinti temetőnél, ezen temetőnk új határokat nyert s ennek folytán a temető újon berendeztetett. A bejáró út 4 öl szélességben, 349 öl hosszúra kivágatott, jobbról, balról ákác, és gesztenye fákkal beültetett, vasgyári salakkal, kavicszal és kőszénporral bevonattott, a határok elősövényekkel ellátva akácfákkal beültetettek, a temető közti szabad téren kút ásattott, s a temetőörnek lakását és az egyház szegényeinek menházúl szolgáló 2 szobát magában foglaló külön épület 3000 frt költséggel felépítettett, új kút ásattott, a temető előrsze pedig virágos kertül berendeztetett. Mindezen kerek 4000 frtba kerülő költségeket, a tagok megkimélésével, az ápolda temetői pénztár fedezé.

1878

Az 1878-iki árvíz az ág. hitv. ev. egyháznak is súlyos károkat okozott s hívei sorából 19 áldozatot követelt, a kiket augusztus 31-ikén és szeptember 1-én Horváth Sándor lelkész-helyettes temetett el.

A városi összeíró küldöttség az egyház kárát a következőkben állapította meg: az első udvar épületei és iskoláiban 2850 frt, a másik udvar épületeiben és iskoláiban 3150 frt ;

ezenkívül 253 egyháztág házak-, árúk- és ingóságokban 222.315 frt. — Szánthó János igazgató 3650 frt, Habély Viktor tanár 300 forint, Wolfgang Lajos tanító 1500 forint, ifj. Czékus István tanító 700 forint, Sturman Andor tanító 200 forint kárt szenvedtek. Az összes kár e szerint 234.665 forintban lett megállapítva.

E csapás következtében az egyház javára megindított gyűjtés összesen 10,780 frt 47 krt eredményezett. Az adományok nemcsak hazánkból, hanem Németországból, Schweizből és Romániából is bőven érkeztek.

1879. febr. 22-én Z s e d é n y i E d e egyetemes felügyelő temetésén Budapesten az egyház küldöttség által vett részt s az ő emlékezetére ápr. 6-án gyászistentisztelet tartatott. 1879

Mint a hazai gyámintézet képviselője, Z e l e n k a P á l lelkész részt vesz Magdeburgban a német Gusztáv Adolf egyet főgyűlésén s bejárja Németországot, Helvecziát. Visszatérve az egyház ezüst serleggel tiszteli meg. (1879. okt. 19.)

A temetők rendbentartására és a közönség, úgyszintén a sírásó teendőire vonatkozólag szabályzat állapíttatik meg. (1879. decz. 26.)

Az egyház és tanoda összes tőkeértéke, a tanácsteremben elhelyezett vas szekrénybe helyeztetett el s felügyelői ellenőrzés mellett gondnok kezelése alá bocsátatott.

Az ev. dalárda újon alakulva fogadalmi ünnepet ült s megállapítja új alapszabályait. (1880. ápr. 1.) 1880

1881-ben a bábonyi bércei temető sírtulajdonosai felhívtak, hogy elhunytjaik áthelyezéséről egy év leforgása alatt gondoskodjanak. 1881

1882. ápr. 2-án, mint az első alakuló közgyűlésnek százados évfordulóján (1872. ápril. 1.) ünnepélyt rendezett az egyház, mely ünnepélyen részt vettek báró Radvánszky Antal egyetemes felügyelő, az esperesség, a száz év előtti társegyházak: Kaza, Arnót és Csanáros, a vidéki egyháztágok többje, a megye, város, egy- 1882

házak, testületek. Vasárnap reggeli 8½ órakor az egyház, Radvány István felügyelő által vezetett küldöttsége tisztegett báró Radvánszky Antal egyetemes felügyelőnél s felkérte őt az ünnepélyen való részvételre, ki is készséggel engedve a felhívásnak, 9 órakor a díszteremben a dalárda által énekelt „Erős vár a mi Istenünk“ diadalénnel és az egyháztanács élén a lelkész által hódoló örömmel fogadtatott. A lelkész üdvözlő szavára örömének adott kifejezést a felett, hogy úgy az egyházra, mint a Radvánszky családra nézve nevezetes ezen ünnepnapon részt vehet unokatestvéreivel együtt az egyház istentisztelő ezen hálaünnepén s először láthatja és szemlélheti úgy az egyházat, mint annak hívó cselekedetekben ékeskedő népét. Áldást kíván Istentől ezen összejövetelre s ennek az egyház fejlődő életében való hatására.

Pontban 9½ órakor megzendült a dalárda vezetése mellett a templomot zsúfolásig megtelt hívek és közönség ajkairól Luther diadaléneke s ezzel kezdetét vette az isteni tisztelet. Az istentisztelet után báró Radvánszky Antal elnöklésével ünnepi közgyűlés következett, mely után déli 1 órakor a „Korona“ vendéglő nagy termében közébed volt, este 7 órakor pedig ugyanott a jubiláris alap javára táncpestélyt rendeztek.¹⁾

1882. jún. 7-én báró Radvánszky Antal egyetemes felügyelő ravatalánál az egyház küldöttségileg fejezte ki fájdalmát; részt vett temetésén, koszorút tett le koporsójára, tisztelet- és fájdalomkönyvekkel áldozott úgy ott, mint hon aug. 13-án tartott gyász-isteni tiszteleten megszentelt emlékének.

Ugyanez évben Zelenka Pál indítványára a rozsnyói gyűlésben kimondatott, hogy a magyar nemzetiség elleni izgatás kánoni bűnt képez.

1883

Az ágostai hitv. ev. egyház évszázados ünnepélye 1883. október

¹⁾ Zelenka Pál. Százados közgyűlési emlék 1782. ápril. 1-éről megünnepeelve a miskolci ág. hitv. ev. anyaegyházban 1882. ápril. 2-án. Miskolcz, 1882. 11. 16–17. l.

6–7. napjain folyt le. A főünnepély vasárnap, vagyis 7-én ment végbe. Városunk intelligentiája, a hatóságok, testületek képviselve voltak a díszesen kifestett és új oltárt nyert egyházban. A hálaadó isteni tisztelet Czékus István superintendens előéneklése után vette kezdetét, ezután a dalárda énekelt, majd Bartholomeides János nyiregyházi főesperes mondott imát. Az isteni tisztelet Czékus István superintendensnek az oltár mellett mondott jeles beszéde és a dalárda éneke után véget ért. Radványi István és Zelenka Pál az oltárnál felállított zöld asztalnál helyet foglalván, Radványi István üdvözlé a közönséget s báró Prónay Dezső egyetemes főfelügyelőt és Czékus István superintendenst az elnöki székek elfoglalására és a gyűlés vezetésére felkérte. Báró Prónay Dezső röviden jelezvén az ünnepély célját, felhívta Mészáros Ferencz tanárt, az egyház jegyzőjét, az 1783-iki alakuló gyűlés jegyzőkönyvének felolvasására. Minek megtörténte után ismét Prónay szólalván meg, felhívta az egyház jegyzőjét az egyháztanács azon határozatának felolvasására, melylyel b. Radvánszky Géza, a miskolci ág. helv. egyház tiszteletbeli főfelügyelőjévé választott. A felolvasás után az elnök ékes szavakban kérte b. Radvánszky Gézát nyilatkozatra. B. Radvánszky elfogadván a tiszteletbeli főfelügyelői állást, szépen jelezé a maga elé tűzött célt s kérte az egyháztanács támogatását. Ezután letévén az esküt, a templomi ünnepély véget ért. Délelőtt még a miskolci ref. egyház küldöttsége tiszteleggett a díszteremben Kun Bertalan püspök szónoklata mellett. Majd ezután a miskolci izraeliták küldöttsége jelent meg Dr. Ixel Soma vezetésével, aki kijelenté, hogy a hitközség e jubileum emlékére, a magyarosítás előmozdítására alapítványt tett. Végül a sajó-arnóti, sajó-kazai és diós-győri egyházak küldöttjei tisztelegtek, mindegyik alapítványt is hozván. Délután 2 órakor a „Korona“ szállóban díszes közebed, este pedig ugyanott fényes táncvigalom volt.¹⁾

¹⁾ Naplónk.

1886 1886-ban az ág. hitv. ev. egyház daláregylete 30 éves jubileumát tartotta. Ugyancsak ez évben R a d v á n y i I s t v á n az egyházfelügyelői állást újra elvállalta.

Az egyház filiája, a d.-győri egyház, szeptemberben négyes örömműnnepet tartott, t. i. önállóságra jutását, felügyelőjének, Kraudy Antalnak 25 éves hivataloskodását, lelkészének Nemes Károlynak, valamint új tanítójának beiktatását. — Ugyanazon egyháznak Kulcsár Károly miskolci derék polgár két harangot ajándékozott.

1887 Az ágostai vallást követő egyház 1887. évi történetéből nem mellőzhető Radványi Istvánnak esperességi felügyelői hivatalába történt beiktatása és a tiszai egyházkerületnek augusztusi gyűlése, P é c h y T a m á s és C z é k u s I s t v á n püspök elnöklete alatt. A pánszláv törekvések és az elkeresztelések ügyei szolgáltak annak legnevezetesebb tárgyaiul. Z e l e n k a P á l lelkész negyedszázados jubileuma december 18-án díszesen tartatott meg.¹⁾

1890 1890-ben Z e l e n k a P á l püspökké választása keltett nagy örömet a mikolczi ág. hitv. ev. egyház hívei között. Ez év máj. 28-án városunkban tartatott meg példátlan fénynyel a püspöki beiktató ünnepély is.

Zelenka Pál, aki a második a tiszai ev. egyházkerület azon püspökei sorában, akik Miskolczon székelték, 1839. aug. 19-én Cseh-Brezón (Nógrád m.) született ősrégi nemes családból. A közép iskolákat 1848-ban Aszódon kezdte meg, Selmeczen folytatta s Pozsonyban végezte, mely utóbbi helyen a theologiai pályára lépett, azzal a szándékkal, hogy tanárrá képezi magát.

Három évi theologiai kurzus s a papjelölti vizsga letétele után 1859. őszén külföldre utazott, s a jénai egyetemet látogatta, honnan hazatérve magán nevelő lőn Szilassy Miklós házánál Szügyben, Nógrádmegyében. Nevelősködése alatt annyira magára vonta a megyei vezérférfiak figyelmét, hogy őt, az igénytelen házi nevelőt s még fiatal embert megyebizottsági taggá választották.

¹⁾ N a p l ó n k.

Midőn Győri Vilmost a pesti segédlelkészt 1862-ben Oroszára papnak választották, Székács József superintendens maga hívta meg Zelenkát volt segédje helyének elfoglalására, s még azon év végén felszentelte. Két évig volt ezután Székács mellett pesti káplán, mely idő alatt nagy segítségére volt a kitűnő főpapnak, különösen az általa éppen akkor teremtett gyámintézet ügyeinek vitele körül.

32. ZELENKA PÁL EV. PÜSPÖK.

1864-ben a tordasi és irsai egyház egyszerre kereste fel meghívóival, s ez utóbbi őt is választá meg lelkészének. Uj

egyházába maga Székács vezette be, s hívei itt annyira megszerették, hogy midőn utóbb a rákos-keresztúri hívek nevében báró Podmaniczky János e sokkal előnyösebb állásra hívta, csak hogy megtarthassák lelkészüknek, készek voltak kényelmes új paplakot is építeni, melybe házastársat is vihessen — a mi meg is történt. A fiatal pap csakhamar egybekelt Baloghy Lajos, Hont- és Nógrádvármegyék egykori követének, s a bányai egyházkerület felügyelőjének leányával, Lenkével.

Nem sokáig maradt azonban Irsán; 1866. február 20-án mint megválasztott pap Miskolczon foglalta el helyét, melynek lelkésze maradt azóta folyvást, s a legmagasabb kitüntetés: püspökké választása is itt érte.

Tevékenységének góczpontja itt, egyházunk körében kezdődik.

A miskolczi, akkor még szétdúlt s anyagilag szegény egyházban mint a béke apostola lépett fel s egyenkint szedte össze a választási viharok által széthúllott testrészeket, megnyerte az intelligens elemet az egyháznak, járt és kelt, írt és szólt, tett hitteljes bátorsággal és a siker reményével. Itt működésének 24 éve alatt a legrendezettebb mintaegyházak sorába emelte fel e 2000 lelket számláló egyházat. Az által, hogy a jobbmódúakat páratlan áldozatkészségre buzdította, az egyház intézményeit felvirágoztatá, tekintélyt szerzett egyházának befelé úgy, mint kifelé. A tőkevagyon sikerdús lelkészi működése alatt 12 ezer forintról 100 ezer forintra emelkedett, azonkívül épült 40 ezer forinton emeletes lelkészlak, 4 ezer forinton szegényház, szervezteett 2 új tanítói állás és egy vallás-tanári állás évi 3100 frt több kiadással, a volt két tanító 450 frt fizetése 600 frtra emeltetett; a temető 4000 frt befektetéssel kertté alakítottatott.

Már 1869-ben választatott meg egyházkerületi jegyzőnek, de ezt a választást szerényen, fiatal korára és járatlanságára történt hivatkozással el nem fogadta. 1874-ben újra egyházkerületi jegyzőnek választatott meg. Ekkor elfogadta és 1886-ig viselé. — 1866-tól a tömeges tűzkár-biztosításnak egyházkerületi ellenőre

s mint ilyen, e biztosítás történetét és 20 éves eredményét szakszerűen megírta és az egyházkerület költségén kinyomtatva közbocsátotta. 1883-tól 1886-ig a kerületi pénztárakat kezelő bizottság élén mint elnök, továbbá a népiskolai és valláskönyveket bíráló kerületi bizottságnak élén mint elnök, sokoldalú tehetségeinek és munkás hűségének fényes jeleit adta.

Munkásságát, tehetségeit az egyházegyetem is bőven igénybe vette. Már 1870-ben a vallás- és közoktatási miniszternek a budapesti egyetemmel kapcsolatosan felállítandó prot. theol. fakultás ügyében javaslatételre kiküldött egyetemes bizottságba beválasztott. 1873-tól az egyetemes törvényszéknek, 1876-tól a theol. akad. bizottságnak, 1880-tól a zsinati és 1882-től az egyetemes bizottságnak tagja.

Munkásságának, nagyratörő tehetségének, egyházszeretetének koronája azonban az egyet. gyámintézettel összeforrt működésében mutatkozik. A megdicsőült Székácsnak szellemé, törekvése, sikerei ifjodtak meg benne, folytattatnak 26 éves gyámintézeti működésében. 1865-től az e. e. e. gyámintézet számadásait állítja össze, 1865-től évről-évre vándorol a gyámintézettel, 1867—1886-ig annak rendes jegyzője volt, 1886-ban a beadott 35 esperességi szavazatból 30 szavazat őt hívta meg a legfőbb polczra, az egyet. gyámintézet egyházi elnöki állására. Kiválóbb alkotásai e téren a következők: a Gusztáv Adolf egylettel szerves viszonyba lépésre vonatkozó indítvány tárgyalására kiküldött egyetemes bizottságban mint jegyző az alapszabály javaslatot és memorandumot szerkeszté, 1874-ben az egyetemes utasítást szerkeszté, 1877-ben Gyurácz Ferenczczel a Leopoldianumra vonatkozó emlékiratot dolgozta ki. 1884-ben a „Gyámintézeti Lap“-ot indította meg s 1886-ig szerkeszté; 1885-ben a „Gyámintézet múltja és jelene“ című monografiát adta ki. 1885-ben az új alapszabályt tervezte és szerkesztette.

1878., 1882. és 1885-ben mint az egyetemes gyámintézet

képviselője részt vett a G. A. egyesület főgyűlésein Németországban.¹⁾

1897 1897. okt. 28-án templomuk felszentelésének évszázados jubileumát ünnepelték meg a miskolczi ág. hitv. evangélikusok.²⁾

1900 1900-ban Zelenka Pál püspökké választásának tíz éves évfordulóját ünnepelte meg az egyház³⁾, kit azóta a királyi kegy a főrendiházi tagsággal s a Lipót-rend közép keresztjével tüntetett ki.

1783 Az ág. hitv. ev. egyház első imaháza a mostani templom helyén létezett azon nagy faépület volt, melyet az egyház 1783-ban ideiglenes imaházul berendezett s abban az első isteni tiszteletet 1783. nov. 30-án tartá.

Az egyház megalapításával egyidejűleg gondolt az építendő templomra is. Az első ajánlat gyűjtés 1782. ápríl. 1—5. történt népszerűség alkalmával eszközöltetett.

Az isteni tisztelet az új templom alapkövének letételéig a faépületben tartatott. A 8 évig húzódott templomépítés ideje alatt hol tartotta az egyház az istentiszteletet, nincs sehol megírva.

1787 Az 1787. jún. 7-én tartott közgyűlésen fogadták el a templom alap tervét, azt, melyre aztán ezen kereszt alakú templom készítettetett.

1789 1789. május 9-én tették le a templom alapkövét ünnepélyesen. A nemzetiségi villongásokból támadt zűrzavar miatt az építésről való gondoskodás elodáztatott 1792. április 16-ig. Ekkor fogtak hozzá újra, nem az építéshez, hanem a szükségelt pénz gyűjtéséhez és anyagok beszerzéséhez.

1795 1795. május 8-án Radvánszky Ferencz főfelügyelő elnöklete alatt megtartott közgyűlés az építés folytatása és megállapodás nélkül való befejezése felett végleg határozott. Ugyanis kimondatott, hogy az építés, habár kölcsön pénzen is, okvetlenül befejezendő.

¹⁾ Buthy Lajos. Örömnapok. Emlékül méltóságos és főtisztelendő Zelenka Pál tiszai ev. egyházkerületi püspöknek 1890. május 28-án Miskolczon tartott beiktatási ünnepélyére. Miskolcz, 1890. és a Protestáns Naptár 1888. arcképpel.

²⁾ Borsodmegyei Lapok. 1897. 87. szám.

³⁾ U. o. 1900. máj. 15. szám.

Három esztendőre beosztott adakozásra hivatott fel az egyház közönsége. Aláírási ívek bocsáttattak ki. Az adakozók és adakozások sorát a főfelügyelő nyitotta meg 3000 vfrttal. A templom 1797-ben készen volt. Deszka menyezet, 3 fachorus, faoltár, abban a szószék 3 ajtó, 8 változatú orgona, padok lenn s a chorusokon. Ily belfelszereléssel 1797. október 29-én Szt. Háromság utáni 20-ik vasárnapon szenteltetett fel. Schmál Sámuel nyíregyházi lelkész és hegyaljai főesperes, Trenchéni Sámuel kazai és Risz Pál helybeli lelkész 3 nyelven tartottak szónoklatot.

1797

A templom helyek „taksa“ alá vétettek. Radvánszky 45 vfrt 31 krral váltotta meg helyét.

1807-ben ugyancsak a főfelügyelő építtetett az oltár mögött saját költségén fachorust.

1807

1817. július 20-án villám csapott be. Felgyúlt s úgy a tetőzet, mint a belsejének megégett. Oltárt s néhány padot kivéve, melyeket hamarjában kivihettek, a puszta falakon kívül más nem maradt épségben. Ennek következtében :

1817

1. A hétköznapi isteni tiszteletek a vásárhelyi-féle leányiskolában (a régi parochiális épület hátsó termében), a vasárnap és ünnepnapok pedig a ref. egyház u. n. deszka-templomában és pedig 1820-ig tartattak.

1820

2. 1818. jan. 13-án tartott közgyűlés Rebl gyöngyösi lakossal és Lányi helybeli építőmesterrel a kőműves munkára nézve, Tessel Frigyes ácsal pedig az ácsmunkára nézve szerződést kötött.

1818

3. Elhatároztatott, hogy az eddigi deszkamenyezet helyett bolthajtás építtetik. A szószékkal szemben levő chorust a csizmadia czéh saját költségén felépítteti, hogy ha az kizárólagos használatába bocsáttatik. Toronynak és sekrestyének építése rendeltetett el. Az oltár és chorus újra fából alkottatnak.

4. Helyben és a hazában gyűjtés rendeztetett.

A templomnak jelzett módon helyreállítása 1820-ban befejeztetvén, az az egyház hagyományos ünnepnapján, 1820. október 15-én, Szent Háromság utáni 20-ik vasárnapon felszenteltetett.

1820

Wechláts Samu rozsnyói lelkész a templomban magyar beszédet tartott. Komáromy József kazai lelkész magyar és Schulek Gáspár nyiregyházi lelkész német beszédet tartottak az iskola udvarán felépített sátor alatt. Risz Pál helybeli lelkész alkalmi énekeket szerkesztett, kinyomatott és kiosztott. Az istentiszteletek énekét az e végre önként ajánlkozott ref. egyházi énekkar Dálnoky professor vezetése alatt végezte.

843 1843-ban támadt tűzvész az egyház összes épületeinek tetőzeteit elhamvasztván: a templom s általán minden épület tetőzete cseréppel fedetett.

1858 1858-ban a veszedelmesen süllyedt templom tetőzete Bexheft Imre terve szerint helyreállítatott, a tető hajlásai festett pléhhel vonattak be. Az erre szükségelt 1187 frt 81 krt az ápol dai tőke pénztár előlegezte.

1875 1875-ben a vihar nagy mérvű kárt okozván a templom tető cserép fedelében, az 350 frt költséggel helyrehozatott.

1882 1882-ben szintén szélvész rongálta templomtetőzet 173 frt költséggel kijavíttatott.

1797 Az első, ideiglenes imaházul berendezett faépületben oltár nem volt. Az 1797-ben felépített templomba faoltár helyeztetett.

1799 1799-ben Radvánszky főfelügyelő azt előbbre állíttatta.

Az oltáron elhelyezett nagy kép Krisztus Urunk feltámadását ábrázolja. Középen kőkoporsón ül egy angyal, fehér lepelt tartva kezében, mellette az ijedező zsoldosok 3 alakja, alatta egy alvó zsoldos, felette kék lepelben a koporsójából kiszálló Krisztus alakja.

1809 1809-ben Filep János új faoltárt ajándékozott. Feszület és gyertyatartók helyeztetek arra.

1820 1820. júl. 6-án Fiola terve elfogadtatván, az oltár, melyre e végből külön gyűjtés történt, kiépíttetett.

1855 Az oltáron van egy feszület és 4 gyertyatartó, azok közül kettő néhai Soós Jánosné ajándéka 1855-ből.

Oltári edények: egy nagy ezüst kehely tűzben ara-

nyozva 56 deka súlyú: „Christianus Raab 1783.“; egy kisebb kehely 16 deka „Georgius Adamus 1784.“; egy ezüst kehely 27 deka; a nemes csizmadia ifjú társaság pohara 1741.; lejjebb „kit is offerált a miskolczi ns. sz. ev. ecclesiának Anno 1788.“ Egy ezüst ostyatartó, belül aranyozva, 52 deka, „Ns. Krausz Zsuzsanna, Napravszy János özvegye ajándékozta 1824.“ felirattal.

Ostyatányér (patena) ezüsből aranyozva 13 deka „Johannes Draskóty 1783.“

Ostyatányér ezüsből aranyozva 8 deka „Georgius Adamus 1784. A. W.“

Szűrő kis kanál az áldozó pohárhoz 2 deka.

Keresztelő rézpohár ezüstözve, aranyozva „Saltzer Lajos és neje ajándéka 1848.“

Feszület rézből, ezüstözve, aranyozva.

Két db ezüsttel platirozott veres réz és 2 db ezüstözött sárga réz oltári gyertyatartó.

Régi czinkanna „Jozephus Mihály. Az N. Ev. Sz. E. A maga költs. csináltatta Anno 1783.“

Ujabb czinkanna „Saltzer Lajos és neje Hluda Zsuzsanna ajándéka 1865.“

Kisebb czinkanna „Gottfried Winterlich von Pesing. Christian Heszler von Treuberg 1783.“

Keresztelő czinkanna „S. C. S. B.“

Bor- és ostyatartó czinból „Saltzer Lajos és neje Hluda Zsuzsanna ajándéka 1868.“ Betegeknél használtatik.

Oltári terítők és kendők. A példás áldozatkészségű nőegylet az oltárterítőket és kendőket a százados ünnep emlékére ujjakkal cserélvén ki, itt csak azok említetnek föl, melyeknek adományozói vagy rajtuk, vagy jegyzőkönyvben irvák:

1796-ban Radvánszky Ferenczné Pulszky Éva hagyott „arannyal gazdagon kivarrott kendőt az oltárra.“

1837-ben Mázer Jánosné oltárra sötét kockás selyem kendőt.

1844. Saltzer Lajos és neje Gaudik Zsófia aranycsipkés kisebb oltárterítőt.

Kraudy Sándor örökösei 11 rőf fekete posztót.

1846. Fischer Zsuzsanna új kehely takarót arany és zöld színű virágokkal.

Blaho Mátyásné és Saltzer Karolin bársonyból és pakfonból 2 csengetyűs perselyt.

1855. Rácz Istvánné, Timkó Katalin, Bibza Dániel és Mázer Károly családjai megyszín bársony oltár- és szószékterítőt. Ugyanazok egy zöld bársony kisebb oltárterítőt.

1860. Garay Imre pesti kereskedő egy veres selyem szőnyeget, veres kockás rózsákkal.

1865. Leszih Dánielné, Gaudik Zsófia kék selyem oltárterítőt s 1870-ben végrendeletileg 100 frtot hasonló kiállítású szószék és keresztelő kő terítőre.

1871. Simonidesz Mária egy fehér oltárterítőt veres és arany ezüst virágokkal, ezüst zsinórral, 2 nagy ezüst rojttal.

1880. Radvány Istvánné, Leszih Barnáné és Wolfgang Lajosné fehér csipkés fehér oltárterítőt és kehelyborítót.

1798 Az első orgona, melyet 1798-ban állítottak fel, Radvánszky Ferencz főfelügyelő ajándéka volt.

1845 1845-ben a mostani 14 változatú orgona állíttatott fel 1500 pfrt. árán, s ez Zimmerman löcsei orgonamester műve. Arra a nők körében 480 frt, a férfiak körében pedig 644 frt gyűjtetett. Havjar Dániel r.-szombati lelkész szentelte fel 1845. szept. 14-ikén.

1877 1877-ben Prónay József főfelügyelő székfoglalásának emlékére 202 frt 68 kr. költséggel felhangoltatá és új fúvó szerkezettel látatta el.

A sekrestye a templom északnyugati beszögellésében
1820 1820-ban építtetett.

1819 Az ág. hitv. ev. templom-torony alapjának letétele 1819. márcz. 26-ikán határoztatott el. Ugyanazon évi húsvét harmadik napján az alapkő ünnepélyesen letétetett. Nagymérvű drágaság volt. Sok kiadás a templomra. Pénze mint mindig, akkor is kevés volt az egyháznak. A külön e célra eszközölt gyűjtés a szükségletet távolról sem fedezte. Megtették a lehető. Felépíték azt a templomtetőzet magasságáig.

1855 1855. évben újra elhatározta az egyház a torony kiépítését. Rossz időben tette. Abban maradt.

1862 1862. május 4-ikén tartott közgyűlésen még egyszer elhatá-

rozá. Aláírási íveket bocsátott ki, illetőleg járt, még pedig a felügyelő és a lelkész (Furman János és Máday Károly) házról-házra. Sorsjáték, hangversenyek rendezettek. Akarták és most sikerült.

Az egyház népe feltűnő lelkesedéssel hozta áldozatát. A sorsjáték meglehetősen, a hangversenyek és táncestetélyek, műkedvelői előadások fényesen sikerültek. Vidéki adakozók szép számmal jelentkeztek.

1863. május 26-ikán Pünkösöd 3-ik napján Zsedényi Ede kerületi felügyelő egyik kezével 1000 frtot tett le az építési pénztárba, másik kezével pedig letette az alapkövet nagy közönség részvétele mellett. Superintendens lelkész a templom erkélyéről, Bartholomeidesz János főesperes pedig a templomban a szószékről tartottak alkalmi beszédeket. Estve Furman János felügyelő rendezte táncvigalom tartatott.

1863

1863. október 13-án a gomb és a csillag felhúztak és elhelyeztetek. A gömböt Kulcsár Adolf akkori gondnok, a csillagot pedig Kulcsár Károly akkori másodgondnok készítették. A csillaghoz illesztve villámhárító alkalmaztatott. A torony fényes bádoggal lemezzel bevonatott. A kőműves munkát Vecsey debreczeni építőmester, az ácsmunkát Szabó Márton ácsmester Rimaszombatból, a bádogos munkát pedig Bendrien János egyháztág vezeté.

Három h a r a n g öntetett Bochomban (Westfáliában). A legnagyobb 1681 kgr. súlyú harang Saltzer Lajos emlékére, ki 1000 forintot adott e célra, ily felirattal „Saltzer Lajos és neje Gaudig Zsófia Isten dicsőítésére a miskolci ág. h. e. egyháznak örökméltaként 1864.” A középső harang 1005 kgr. súlyú és Kraudy Lászlónak, ki előbb 210 frt, Hutter Teréznek, ki előbb 420 frt, Sesztina Péternek emlékére, ki előbb 210 forintot hagyományozott, ily felirattal öntetett: „Néh. Kraudy László, Hutter Teréz és Sesztina Péter a miskolci á. h. e. Egyháznak.”

A kis harang 477 kgr. súlyú néhai Trillhaas Györgynek, ki 800 frt és Napravszyk Jánosnénak, ki mint első hagyományozó

445 frt 20 krt hagyott végrendeletileg 1821-ben e célra, ily felirattal: „Néh. Trillhaas György és Napravszyk Jánosné Krausz Zs. a miskolci á. h. e. egyháznak.“

1865

Ezen jól sikerült, kellemes és összhangzatos 3 harang 1865. január 28-án hozatott be a vasuti indóházból a város 6 lovas fogatán, a város összes tornyainak harangzúgása kíséretében. 1865. ápril. 11-én húztak fel a harangok és elhelyeztettek. A felavató ünnepély 1865. ápril. 20-án volt.

A miskolci ág. hitv. ev. egyház lelkészei a következők voltak:

1. Trsztyenszky János. Klenótzon (Gömör megye) volt 14 évig lelkész s 5 évig mint a kis-honti esperesség főesperese működék. 1783. év október 24-ikén fogadta el a meghívó levelet s 1783. november 30-ikán, Advent első ünnepén iktattatott be Wallaszky Pál jolsvai és Krasznetz János arnóti lelkészek által. 1784. szeptember 3-ikán lemondott s Nagy-Csalomiára (Hont megyébe) távozott.¹⁾

2. Hosszu István. Turolukáról (Nyitra megyéből) származott. Hermanseiffenben (Csehországban) volt német pap. Innen Pozsonyba tért vissza. Itt kapta az egyház meghívását 1784. okt. 13-ikán. 1784. november 3-ikán elfoglalta helyét. 1791. november első napján leköszönt s Pádárra (Gömör megyébe) távozott.

3. Risz Pál. Losonczy (Nógrád megye) születésű. Dobsi-

¹⁾ A kereszteltek anyakönyvébe ily őszinte vallomást írt a búcsúzó lelkész emlékül: „A mely napon egy évvel előbb vettem meghívó levelemet, ugyanazon, t. i. okt. 24-én búcsúztam el a miskolci egyháztól, t. i. Szent-Háromság utáni XX-ik vasárnapon. Kimondanom nem lehet és a következő nemzedék nem könnyen hiheti el, mennyit kellett itt szenvednem ártatlanul. Rosszakarató emberek: János, János, Frigyes, Lénárd, Jakab, mindnyájan bakafántosak és a német nemzetséghez tartozók; a szláv nemzetségből pedig . . . Imre, annyira gyötörtek engem otromba hazugságaikkal, hogy ha nem fordultam volna vigasztalásomul Istenhez és az érényhez a mely vereséget nem érdemel és a mely — ha érdemetlenül történik — el nem taposható, okvetlen el kellett volna buknom“.

náról, hol az egyház iskolájában „rektor“ volt, hivatott meg. 1793. január 8-ikán Eperjesen Nikolai Sámuel superintendens által ordináltatott. 1793. január 13-ikán Fornéth Kristóf fancesali lelkész és hegyaljai főesperes által beiktattatott. Itt halt meg 1834. május 14-ikén 69 éves korában.

4. Komáromy József. Született 1791-ben. Tokajból hivatott ide lelkészül. 1834. június első napján megválasztatott. 1836-tól hegyaljai főesperes, 1851-től cs. k. superintendensi adminisztrátor volt a bányai egyházkerületben. 1861. márcz. 5. Miskolcra halt meg.

5. Máday Károly. 1861. ápril. 7-ikén választott, 1861. aug. 2-án foglalá el helyét. Szepes-Béláról jött, hol mint rendes lelkész működött. Egyházkerületi főjegyző, 1861-től superintendens volt. 1865. jun. 21-én leköszönt és 1865. második felében Dobsinára költözött. Ott halt el 1870. szeptember 30-ikán.

6. Zelenka Pál.

Segédlelkészek voltak:

1. Az első lelkésznek hirtelen eltávoztával (1784.), valami Kiszlányi nevű férfiút alkalmazott az egyház helyettesül. Ki volt, honnan jött és hová ment, a jegyzőkönyv nem ad tájékozást.

2. Szalagyi Mihály 1851—2. közt. Utóbb toporczy lelkész Szepes megyében és a tátraaljai esperesség főesperese.

3. Lányi Gusztáv 1852—4 években. Utóbb Szarvason magyar lelkész és főgymn. tanár.

4. Jeszenszky Pál 1855—6. években. Utóbb Iglón szláv lelkész és főgymn. tanár.

5. Kucsész János 1856—9. Mint Arnóthra már megválasztott a hely elfoglalása előtt halt meg helyben 1859-ben.

6. Brocken Lajos 1859. Mint domonyi lelkész Pestmegyében halt meg.

7. Moczkovcsák Károly 1859—60-ik években. Nagy-Becskerekre távozott és ott elhalt.

Komáromy József elhúnytával

8. helyettes lelkészül Jamriská Gyula alkalmaztatott. 1861.

9. Händel Vilmos 1861—2. években. Utóbb német lelkész és főgymn. tanár Selmezbányán.

10. Rajos Károly 1862—3. években. S.-Kazára ment rendes lelkészül és ott halt meg.

11. Farbak József 1863–4. években. Pazdicsra ment rendes lelkészül. Utóbb Nyiregyházán működött.

12. Masztis Lajos 1864. Innen Sárosba, onnan Barsmegyébe távozott s a papi pályát elhagyva, más foglalkozásban élt.

13. Benyó János 1865. A Dobsinára költözött superintendenssel oda ment segédlelkészül. Utóbb Ó-Falván (Sárosmegyében) lelkészkedett.

14. Hajász Pál 1871–2. években. Utóbb rendes lelkész lett Tályán.

1807 A miskolci ág. hitv. ev. egyházban két közgyűlés tartott. s tartatik most is rendesen: téli és nyári. A téli, vagy u. n. évi közgyűlés a lefolyt év szellemi és anyagi ügyeit s azok eredményét veszi számba, megszámloltatja a sáfárokat, 3 évenként választja a tiszttviselőket. Ezen közgyűlés 1807-ig, mely ideig valószínűleg egyházi év szerint vezettettek a számadások, december 8-án, 1812 1807-től 1812-ig vízkereszt napján, 1812-től 1867-ig ismét 1867 december 8-ikán, 1867-től a számvevőszék munkálatának befejeztével, rendesen márczius hó első felében tartatik.

Nevezetes szerepe volt a felügyelőknek az egyházban kezdettől fogva. Az egyház közszeleme ritka, kevés kivétellel megtalálta mindig azt a férfiút, ki az egyház nemzetiségi és anyagi bajai, ezen legnehezebb viszonyok közt bírt képességgel és akarattal szembeszállni rémekkel, megértetni türelemmel és példaadással, hogy a nemzetiségi harcz csupán hazafias szellemmel, az anyagi szükséggel való harcz csupán közszivből fakadt közadakozással, mindkettő pedig egyedül békés szeretettel és egyetértő munkássággal győzhető le.

Két felügyelője volt az egyháznak, rövid időközöktől eltekintve, mindig. Így örökölte ezt és meg is tartotta. Az első két felügyelőnek példaadása jónak, szükségesnek bizonyítá azt. — Az egyház alapítója, igaz patronusa az egyik mellett, közigazgatásának u. n. világi feje volt a másik, összekötő kapocs volt közöttük az egyház azon érdeke, melyet a szervezkedő közgyűlés bölcsen e határozatban fejezett ki: „Helybeli felügyelőül Metzner Károly táblabíró választatott akként, hogy mindenről tevén a

főfelügyelőnél jelentést, fontosabb ügyben vele együtt intézkedjék". Radvánszky felügyelő elhunyt után első felügyelőkül nevezettek felügyelőségben utódai: Dessewffy Tamás, Szirmay Hugó, Zatrogh Dániel. 1848-tól 1867-ig nem volt ez állás betöltve. 1867-ben Prónay József választott felügyelőül, a helybeli pedig helyettesnek neveztetett. 1871-től Prónay volt fő-, a helybeli pedig felügyelő. 1876-tól nincs betöltve. Utóbbi két felügyelő hatáskörét akként állapítja meg az egyház, hogy a helyben lakó felügyelő végzi az összes teendőket, a főfelügyelő pedig akkor lép szerepkörébe, hogy ha nagyobb ügyek kerülnek határozat alá, melyeknél az elnökség, vagy tanács a főfelügyelő jelenlétét és befolyását szükségesnek látja, évi közgyűlések, kivált a tisztválasztó közgyűlések alkalmával ő végzi a világi elnöki teendőket.

Az egyház felügyelői valának:

1. Radványi Radvánszky Ferencz 1782—1783-ig. 2. Metzner Károly 1783—1789-ig. 3. Ambrózy János 1789—1804-ig. 1787—9-ig mint helyettes. 4. Noszticzius Pál 1801—1808-ig. 5. Eötvös Miklós 1804—1808-ig. 6. Császár József 1808—1828-ig. 7. Máriássy Miksa 1810—1813-ig. 8. Dessewffy Tamás 1813—1828-ig. 9. Décsy Sámuel 1828—1832-ig. 10. Noszticzius János 1828—1829-ig. 11. Szirmay Hugó 1832—1840-ig. 12. Zatrogh Dániel 1832—1848-ig, 1832—1840-ig másodf. 13. Dr. Szabó Endre 1840—1845-ig. 14. Moesz Ede 1848—1853-ig. 15. Zahr János 1853—1857-ig. 16. Szontagh Albert 1857—1861-ig. 17. Furman János 1861—1865-ig. 18. Noszticzius Ferencz 1865—1866-ig. 19. Teöreök Sándor 1866—1868-ig.

Teöreök Sándor régi munkás tagja volt az egyháznak. 1842-től egyházi jegyző, 1846-tól tanodai tanácstag, 1861-től egyháztanácsnok. Hivatására nézve törvényszéki bíró s élete utolsó évében Borsodvármegye árvaszéki elnöke.

20. Prónay József 1867—1876-ig. Egyébként nagybirtokos, v. m. kir. belügyminiszteri államtitkár és orsz. képviselő. 1876-tól egyháztanácsnok.

21. Szuhány Béla 1868—1871-ig. 1863-ban költözött Miskolcra. 1865-től egyháztanácsnok volt. Az egyház újabb szervezkedésénél sikerrel működött közre.

22. Lichtenstein József 1871–1877-ig. Közéleti tevékenységét és politikai szereplését egyik előző fejezetünkben már ismertettük volt. Miskolcson 1837. április 14-én született. Szeretettel csüngött egyháza sorsán is. 1865-ben gymnasiumi pénztárnokká választatott, 1868-ban tanácsnokká, 1871-ben egyházi felügyelővé, 1876-ban esperességi felügyelővé, 1882-ben kerületi közigazgatási pénztárnokká.

23. Furman János, másodízben 1877–1879-ig. Eperjesen született. Jogi tanulmányokat végzett, majd Coburg herceg szolgálatába lépett. Utóbb nyugdíjaztatta magát s takarékpénztári igazgató, városi pénztáros és városi képviselő volt. Ügyesen és nagy sikerrel rendezett műkedvelői előadásokat 1853. 1858. 1864. 1875. és 1878-ban, a gymnasium, a toronyépítés és elemi iskola javára. Meghalt 1891. máj. 31-én 81 éves korában.

24. Radvány István 1879-től. Radvány Rozsnyón született, s 1865-ben telepedett le Miskolcson. Mint a Borsodmiskolczi gőzmalom vezérigazgatója foglalta el a miskolczi társadalomban helyét. Az ipar és kereskedelem terén szerzett érdemeiért számos kitüntetésben volt része s a király a koronás aranyérem-kereszttel s a kereskedelmi tanácsosi címmel is kitüntette. 1867-ben egyháztanácsnoknak, 1879-ben egyházi felügyelőül választatott meg.

A nemzetiségi harcz lezajlása után, hogy a versengés folytatásának biztos gát vettessék, a rendes felügyelőkön kívül 3 külön inspektor választatott egyszerre (1879-ben), u. m. a magyarok közül Herr János, a németek közül Noszticzius Pál és a tótok közül Institoris Ferencz. Mi szerepük volt, nem tudható.

Az egyház gondnokainak fontos és nehéz szerep jutott az egyházban. 1883-ig a közpénztár kezelői is voltak egyszerűsmind. Épületek, tantermek rendbentartása, 6–800 egyházzal érintkezés, illeték, temetések ügyében: próbára tette a türelmet, nagy szorgalmat kívánt s bizonyos fokát az áldozathozatalnak követelése meg. Ily gondnokok voltak:

1. Noszticzius Pál 1783–1787-ig. 2. Raab Christian 1787–1788.

3. Institoris Ferencz 1788—1793. 4. Panyiti András 1793—1794. 5. Boros Mátyás 1794—1795. 6. Herr János 1795—1797. 7. Noszticzius Pál újra 1797—1798. 8. Góts Mátyás 1799—1800. 9. Filep János 1800—1802. 10. Zatrogh Dániel 1802—1809. 11. Korcsek András 1809—1812. 12. Moesz Sámuel 1812—1815. 13. Mázer János 1815—1828. 14. Teper János 1828—1830. 15. Biszterszky János 1830—1835. 16. Teper János újra 1835—1848. 17. Mázer Károly 1848—1851. 18. Bibza Dániel 1851—1856. 19. Kulcsár Adolf 1856—1863. 20. Bibza Dániel újra 1864—. 21. Leszih Dániel 1864—1871.

22. Kulcsár Károly. S.-a.-ujhelyi születésű. Iparos. Dícsérő oklevelet, díszokmányt, érmekezt nyert a miskolczi (1871.), kecskeméti (1872.), szegedi (1876.), egri (1877.), sz.-fehérvári (1879.), deési (1879.), debreczeni (1881.) kiállításokon. Elismerő okmányt kapott a kormánytól (1876.), díszokmányt a szegedi általános ipartársulattól (1878.). Díszérmet és okmányt a budapesti országos iparegyesülettől (1878.). Az általános ipartársulatnak és a kereskedelmi iparkamarának alelnöke. A kir. törvényszék kereskedelmi ülnöke. Az osztrák-magyar bank helybeli telepének censora. Az iparsegélyző, most hitelintézetnek, később a takarékegyeletnek egyik alapítója, utóbbi igazgatóságának tagja. A daláregylet pénztárnoka. Városi képviselő. Kitűnő iparos. Értelmes, művelt polgár. Lelkes egyháztag. Leghűbb ragaszkodás, odaengedő készség, sokat áldozni tudás, dícsérő tényeivel munkált egyháza javán. 1863—1871-ig ápol dai gondnok, 1861-től egyházgondnok. 1868-ban egy nevére szóló alapítványt tett 5 frttal s azt időközi adományaival s azok kamataival 1880-ig 100 frtra felszaporítván, ezen tőke kamatai azóta felében a tőkét gyarapítják, felében a közszükségletekre fordítatnak. 1883-ban a százados ünnep emlékére, a felügyelő jó példáját készséggel követve, egyházi illetékét 200 frttal megváltotta. 1871. óta volt gondnok.

Az egyház tanácsa mindjárt második közgyűlésében belátta, (1783. deczemb. 9.) hogy a határozó testület nem lehet egyszersmind végrehajtó testület is. Ép azért nemzetiségekre és a leányegházakra való tekintettel, megalakítá az első presbyteriumot a nélkül, hogy hatáskörét, viszonyát a közgyűléshez megállapította

- 1804 volna. 1804-ben újra alakítottak ugyancsak 26 taggal. Később,
 1867 nevezetesen 1867-ig határozott szám, választási mód és idő nélkül
 az jött a gyakorlatba, hogy az egyház iránt melegebben érdeklődők
 közgyűlésben megjelenve, felkiállással megválasztottak s ezen
 tisztüket holtukig, vagy elköltözésükig viselik. Az 1867-ben történt
 első szervezkedés behozta a 3 éves választást a presbyterekre
 is, amint azt előbb 1832-ben a tisztviselőkre nézve gyakorlatba
 1868 hozta. Az eddig működött 45 presbyter leköszönt 1868. január
 26-ikán s titkos szavazattal megválasztottak:

Bibza Dániel, Kraudy József, Fűrész Pál, Leszli Barna, Mayer
 Rezső, Marko Pál, Lichtenstein József, Radvány István, Marku-
 sovszky János, Röck István, Fischer Sámuel, Moesz Ede, Saltzer
 János, Schneider Mihály, Lamos József, Kmetty Mihály, Marusák
 Pál, Füleky József, Roxler Lajos, Wozáry Dániel, Rusinszky
 István, Alberth Ede, Haniszko János.

- 1871 1871-ben történt új presbyter választás alkalmával az egyház
 érdemes veteránjai közül tiszteletbeli tanácsnokokul megválasztottak:
 Moesz Ede, Polgár Mátyás, Adriányi János, Fűrész Pál, Hillo
 Márton, Jesze István, Kraudy József, Saltzer János, Schneider
 Mihály és Wozáry Dániel.

- 1874 Az 1874-ben megállapított egyházi rendezetben az egyház-
 tanács tagjainak száma meghatározott, jog- és hatásköre kör-
 vonalaztatott.

Elnöksége a felügyelő és a lelkész.

Hivatalból tagjai: a gymnasiumi és diósgyőri felügyelők,
 iskolaszéki elnök, gondnok, másodgondnok, ügyész, jegyzők, pénz-
 tárnokok, gymnasiumi és elemi iskolai igazgatók.

Választott tagjainak száma 30.

- 1883 1883-ban a százados jubileum emlékére, de különben is az
 egyház vidéki nagy köréből 6 egyháztanácsnok választott.

Ü g y é s z i rendszeresített állás 1798-tól 1867-ig nem volt.¹⁾

¹⁾ 1787. jún. 7-én Revitzky Mátyás választott ügyészül.

Addig a peres ügyek egyes ügyvédekre bízattak. Különben is csekély lévén az egyház tőkevagyonja mindíg, perre egyes hagyományokat kivéve, alig akadt alkalom. Az egyházi illetékre vonatkozólag pedig perbe csak az 1858—9-ik években bocsáttattak a tartozásban maradottak. Rendszeresítettett ez az állás 1865-ben, mikor a Würzler, Janovics és Zinzifa perek elintézésére rendes ügyész választatott.

1. S a s s y S z a b ó I s t v á n helv. hitv. ev., köz- és váltóügyvéd. A szabadságharcban a 9-ik, u. n. vörös sapkás honvédszászlóaljba állott be s a katonai rang minden alsóbb fokozatán fel századossá lett. 23 csatában vett részt. Az üldözések szomorú időszakában hosszú ideig bujdosott, azután Nógrádban elvonulva élt, míglen 1861-ben szülőföldjére visszatért. 1865-ben egyházi ügyésznek választatott. 1876-ban hitsorsos ügyvédnek engedvén át helyét önként, elismerésül tiszteletbeli főügyésznek választatott. Városi képviselő. Megyei bizottsági tag. A hitelintézet igazgatóságának tagja és ügyésze. A miskolczi ügyvédi kamara elnöke volt.

2. R ö c k G y u l a. Köz- és váltóügyvéd. Városi képviselő. 1876—1881-ig ügyész.

3. D r. G l ó s K á r o l y. Köz- és váltóügyvéd. Eperjesi születésű, 1880-tól lakik itt. 1881-től ügyész.

J e g y z ő k : 1. Metzner Károly táblabíró 1782—1783. 2. Bogár Dániel 1784—1798. 3. Eötvös Miklós 1788. 4. Zatrogh Dániel 1798—1802. 5. Ambrózy János 1802—1804. 6. Pekárik István 1804—1825. 7. Herr János 1808—1814. 8. Draskótzky Sámuel 1814—1828. 9. Biszterszky Imre 1828—1831. 10. Herr Károly 1828—1831. 11. Zahr János 1831—1840. 12. Soltész József 1831—1840. 13. Némethy Pál 1840—41., 45., 46. 14. Hendel Károly 1841—1844. 15. Teöreök Sándor 1841—1844. 16. Moesz Frigyes 1846—1851. 17. Teper István 1847—1852. 18. Szánthó János 1853—1857. 19. Röck István 1853—1862. 20. Lippai Endre 1857—1861. 21. Korbély József 1861. és 1874—80. 22. Saltzer János 1863—1867. 23. Szerényi Károly 1867—1874. 24. Szobránczi Samu 1868—1871. 25. Dr. Szánthó Gyula 1869—1871. 26. Wolfgang Lajos 1876—1883. 27. Brósz Károly 1876—1883. 28. Barzó József 1880. 29. Dr. Glós Károly 1880—1881. 30. Mészáros Ferencz 1883.

Az egyház köz- és tanácsuléseinek j e g y z ő k ö n y v e i

1786—7. és 1789—1793. években tartott ülésekről felvetteket kivéve, mind megvannak s a levéltárba helyezték. Öt kötet ilyen jegyzőkönyv van. I. kötet. 1782—1820-ig. II. k. 1821—1845. III. k. 1846—1860. IV. k. 1860—1870. V. k. 1871—1880. 1793-ig latinúl, azóta magyar nyelven vezetnek a jegyzőkönyvek.

Az egyházi levéltárnak első anyaga Metzner Károly első felügyelő irattárából került elő. Fel és leiratok, levelezések nagy számmal adattak át csomagokban. Később a számadások, jegyzőkönyvek s azok mellékletei helyeztetek el abban. Hol tartott az 1827-ig: nincs sehol megírva. 1827-ben gondolt az egyház először a levéltárra. Rendezését elhatározta. Alkalmas szekrényt készíttetett, s a sekrestyében helyezte azt el. Rendezőkül Décsy Sámuel felügyelő, Dráskótzky Sámuel és Csiszár József kérettek fel. 1855-ig évenként összekötött csomagokban helyeztetek el az összes levéltárba való számadások és iratok a sekrestye egyik ládájába. 1865-ben Lamos József egyháztanácsnok írta össze és sorozta a nagyobb értékű iratokat. 1878-ban a tanácsterem felszerelése alkalmával arra való szekrények készíttetek. Ide hozatott. 1879. őszén a tanárok és tanítók segítségével 3 hétig tartó munkával címek szerint szétválogatva a szekrénybe helyeztetett. 1880. novemberétől 1881. májusig tartatott könyvtár rendezéssel egyidejűleg összeíratott s arról pontos leltár készíttetett.

Levéltárnokok: 1841—1878. Szánthó János tanár, 1878-tól a lelkész.¹⁾

A miskolci izraelita hitközség alighanem a XVIII. század első felében alakult. Erről ugyan eddig semmiféle írásos feljegyzés nem ismeretes, de a szent egylet (Chevra Kadischa)

¹⁾ Zelenka Pál. Emléklapok a miskolci ág. hitv. evang. anyaegyház évszázados életkönyvéből. Az egyház megalakulására és száz év óta folytatott életére való kegyeletes visszaemlékezéssel összeszedte, a százados évforduló ünnepélyes alkalmára összeállította és a jubiláris százas bizottság határozatából közrebocsátotta. Miskolcz, 1883.

héber nyelven írt első jegyzőkönyve tanúsítja, hogy ez az egylet a hitközség kebelében 1767-ben létesült és hogy a hitközség akkor már imaházzal és temetővel bírt, a mely temető még jelenleg is használatban van. Ugyancsak a szent egylet jegyzőkönyve említi 1773-ban Wiener Anselm kerületi rabbi nevét, az egyetlen borsodi zsidó papét, a kit a XVIII. századból ismerünk. 1795-ben a városi jegyzőkönyv a zsidók „újonnan épített“ templomáról emlékezik meg.

1767

1773

1795

Az izr. hitközség múltjára vonatkozó adatok bővebben csak 1808-tól ismeretesek. Ez időben a hitközségi élet fejlesztése körül kiváló érdemeket szerzett Bródi Farkas, aki 1808-ban hitközségi elnök is volt s akinek nemesszívűségét és áldozatkész-ségét számos alapítvány hirdeti. A felekezeti iskola alapítványával ugyancsak ő vetette meg. Halála 1841-ben következett be.

1808

1811-ben a szent egylet Dr. Pollák Lázár személyében orvost alkalmaz. Ugyanez évben a kerületi rabbi Posselburg Ábrahám volt.

1811

A zsidóság szemlátomást szaporodván, 1814-ben a tanács összeírta őket, megvizsgálván azt is, honnan jöttek és miből tartják fenn magukat.

1814

1820-ban a Chevra Kadischa kórházat épít.

1820

Posselburg rabbi halála után néhány évig helye betöltetlen maradt, míg 1836-ban Fischmann Mózes követte őt. Fischmann 1796-ban Csehországban született s 1836-tól 1874. decemberében bekövetkezett haláláig működött Miskolczon.

1836

1835-ben, a fenmaradt türelmi adó lajstromok tanúsága szerint, 215 zsidó fizetett Miskolczon 700 Münzgulden türelmi adót. A hitközség az 1840-es években rohamosan gyarapodik s 1847-ben már 361 személy 1900 frt türelmi adót fizet.

1835

Az 1848. ápr. 25-én tartott tanácsülésben a városi tanács utasítja az izr. előljáróságot, hogy „az idegen helyről jött zsidók, itteni hitsorsosaiknál rejtegettetvén, ezen visszaélés megszüntetessék és a letelepedésöket és itteni egybekelésöket minden módon

1848

gátolják meg, az itt lappangó zsidókat pedig a városi előljáráságnál jelentsék be“.)

- 1843 A szigorú ellenőrzés daczára a zsidóság egyre gyarapodik s már 1843-ban elhatározza a hitközség egy fő elemi iskola felállítását. Az iskola működését 1846-ban kezdette meg, mikor is annak élére H o c h m u t h Á b r a h á m o t²⁾ választották meg. Hochmuth 1852-ig működött Miskolczon s ez idő alatt ugyanitt a következő műve is megjelent: *Die judische Schule in Ungarn wie sie ist, und wie sie sein soll.* (Miskolcz, 1851.) Hochmuthot utóbb a b.-kulai hitközség rabbivá választotta meg, honnan Veszprémbe került s ugyanott 1889. jún. 10-én halt meg.
- 1846 Az ő intézkedésére 1846-ban az iskolában már a magyar nyelvet és a magyar nemzet történetét is tanították. Az intézet tanító testületének egy időben keresztény tagja is volt. A régi intézet növendékei közül a magyar közéletben nevezetesebb szerephez jutottak: Bródy Zsigmond, akiről irodalmi életünk ismertetésénél fogunk bővebben szólni, Ormódy Vilmos, aki 1838. decz. 8-án született Miskolczon s aki, mint az első magyar ált. biztosító társ. s több nagy pénzintézet igazgatója nagy közéleti tevékenységet fejt ki a fővárosban s mint nagy műveltségű irodalom és művészet barát ismeretes, s mint ilyen, a budapesti zenekevelők egyesületének is elnöke és mások.

Az 1840-es évek folyamán nevezetes szerep jutott Heilprin Mihálynak, akiről munkánk több helyén megemlékezünk.

- 1861 1861-ben tették le a Kazinczy-utczai imaház alapkövét. Az ünnepélyt, mely ápr. 15-én folyt le, érdekessé teszi, hogy az alapkövet Bükk Zsigmond első alispán tette le s a putnoki zsidó rabbi magyar beszéde után pedig a miskolczi református diákok

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Figyelő. 1885. Magyar Zsidó Szemle. 1889. és Szinnyei. III. k. 930. l.

énekelték. Az ünnepélyen a cs. k. vadászászlóalj zenekara is közreműködött. Az építkezés hamadfél évig húzódván, 1863-ban nyert befejezést s az imaházat 1863. szept. 3-án avatták fel.¹⁾ 1863

Az izraeliták egyenjogúsítási ünnepélye 1868. január 14-én díszesen ment végbe az új egyházban. Az alkalmi, nagy hatást keltő beszédet Dr. Klein Mór rabbi mondotta. A következő napon Pollák Jakab nagykereskedő 200 frtot ad a tanácsnak az egyenjogúsítási törvény felett érzett örömének kifejezéséül keresztény és zsidó jótékony célra s példáját több kereskedő is követi. 1868

Ugyanez évben az izraeliták casinója feloszolván, bele olvadt a miskolczi nemzeti casinóba.²⁾

1869-ben az izraeliták jeles hitszónoka, Dr. Klein Mór Ungvárra hívatott meg. 1869

1871-ben a hitközség rövid időre ketté szakadt. 1871

1884-ben Korb Zsigmondnak, a jeles izr. tanárnak negyedszázados jubileumát ünnepelte a hitközség. 1884

Az akkori lelkész, ki a magyar nyelvben gyengén állott, hivatalában meghagyatott ugyan, de melléje a magyar nyelvet teljesen bíró rabbi választatott.

1888-ban a szent egylet (Chevra Kadischa) 120 éves évfordulóját ünnepelte.³⁾ 1888

A hitélet ápolása mellett újabban főleg a tanítás ügyére fordított nagyobb figyelmet a hitközség. Régi, jóhírű iskoláját folyton fejlesztette s 1900-ban a hitközség a régi iskolaépület helyébe Dr. Gencsy Samu hitközségi elnök buzgólkodása folytán hatalmas és díszes iskolaépületet emelt. Ugyanakkor építették fel a XVIII-ik századból származó imaház helyére a Palóczy utcái új imaházat is. 1900

¹⁾ Napló jegyzetek. Boisd. 1883. 46. és 47. szám.

²⁾ Naplónk.

³⁾ U. o.

A hitközség lelki ügyeit jelenleg Dr. Spira Salamon rabbi vezeti.

Itt említjük még meg, hogy a miskolczi izraelita hitközség keletkezése megalakulása és legrégibb történetére vonatkozó jegyzőkönyvi feljegyzések nincsenek. A hitközség birtokában levő legrégibb jegyzőkönyv 1808-ban kezdődik. Az említett jegyzőkönyv „új jegyzőkönyv” felirattal lévén ellátva, a régibb könyv bizonyára elkallódott. A jegyzőkönyveket az 1850-es évekig német nyelven héber írásjelekkel, 1869-ig német nyelven német betűkkel, czentúl pedig kizárólag magyar nyelven vezették.¹⁾

A görög nem egyesült egyház híveinek száma a lefolyt század alatt egyre apadt, úgy, hogy az ezelőtt kétszázötven évvel alakult és szép számú taggal bíró egyház 1896-ban már csak kilencz-tíz családból és néhány magánzóból állt s számuk 45 volt. Megfogyatkozásuknak oka az, hogy azok, akik jó anyagi helyzetüknél fogva családot alapíthattak volna, nagyobb részben mint nőtlen emberek haltak el.

A görögök, mint már más helyt említettük volt, kereskedelmük révén, különösen a XVIII-ik században nagy gazdagságra tettek szert s mint kiválóan hitbuzgó, vallásos nép, templomukra igen sokat áldoztak.

1785 E templomot 1785—1806-ig építették s az ma is nemcsak városunk legfényesebb temploma és kiváló műemlékünk, de a hazai összes görög templomok között is első helyen áll.

A képek, az aranyozott keretek, az oszlopfők és s a márványozott falak szemkápráztató hatást tesznek. Általában a templom a barokk styl valódi remeke. A görög keleti egyház sajátos képírásának megfelelően kétségtelennek látszik, hogy templomunk földíszítésén orosz művészek is dolgoztak. Erre mutat nemcsak egy pár orosz felirat, melyeket a képeken találunk s azon körülmény, hogy a templom építésére különben is nagyoösszegű adományok

¹⁾ Dr. Spira Salamon rabbi úr szives közlése.

érkeztek Oroszországból, hanem városi jegyzőkönyvünk néhány feljegyzése is. E szerint 1795. június 5-éről olvassuk, hogy:

„A görög templomban dolgozó muszkaországi piktor

33. A GÖRÖG TEMPLOM KÉPOLTÁRA (IKONOSZTÁZ).

Theodosius Janinka házi bútorainak licitációjáról az e végre kiküldött tanácsnokok Botsi Mátyás és Góts Mátyás jelentést tettek. Lévainé asszony a piktor ellen félévi hátrálékos lakbérért

követelést emel. A tanács egyezsége utasítja őket, — ami ha nem sikerülne — a licitációból letett pénzből rendeli Lévainét kielégíttetni, a többi pedig a piktornak adandó ki.“

A templom egyházi szerei között műbecsű és nagyértékű áthoszhegyi munkák, zománczos ötvösművek találhatók.

A görög templom drága pompája közmondásossá vált. Innen származik, oly esetekben, ha valaminek nagy becsét akarták kifejezni, a szálló ige, hogy „Inkább a görög torony düljön el.“

Ezt különben addig mondogatták, míg az 1875-iki vihar csakugyan levetette a görögtorony tetejét.

A templom körül dolgozó művészeket a gazdag görögök saját házaik díszítése körül is foglalkoztatták. Nevezetes ilyen görög ház volt a későbbi Rácz doktor féle, előreugró oszlopos emeletes ház a Fő-utczán, melynek egész belseje márványozott volt.

1862 1862-ben a görög nem egyesült egyház elaggot lelkészét, Popovics Györgyöt nyugdíjazá, s helyébe Margó Emiliánt nyéré lelkészül.

1864 Két évvel utóbb júl. 25-én halt meg Popovics György, ki 43 évig volt a miskolci anyaegyház lelkésze.

1868 1868-ban a görögök egyháza és tornya kiújított.

1881 1881-ben húnyt el Margó Emilián lelkész, kinek koporsójánál saját kívánsága folytán Kun Bertalan ref. püspök mondott búcsúztatót.

1882 Margó halála után egy ideig Theodorovics Gyárfás szerzetes végezte a lelkési teendőket, míg 1882-ben Jankovics Emil zombori lelkészt választották meg. Jankovics azonban nem sokáig maradt itt; 1884-ben a népesebb melenczei egyházba választván meg lelkészül, távozott Miskolczról.

1887 1887-ben Milán szerb király, gróf Andrássy Manó társaságában meglátogatta egyházunkat, s ez alkalommal a torony új fedelére 200 frtot ajándékozott.

1888 A következő évben a templom némi restauráláson esett át.¹⁾

¹⁾ Naplónk.

A harmadfél évszázaddal ezelőtt letelepedett görögök utódai közül még a következők élnek városunkban:

Peszkar Sándor és Tamás, Levandovszki Béla, Koncsek János. Vidékre költöztek Pompéri János, Szothy Pál, leányágon Pilita Erzsébet férj. Xivkovich Emilné, Léka férj. Szentpéteriné, Rózsa férj. Polity Pálné, Csetiri Katrus férj. Kurucz Tamásné.

VI. FEJEZET.

A REF. ISKOLA LYCEUMI RANGRA EMELTETIK. TANULÓI AZ 1848/49-IKI SZABADSÁGHARCZBAN. AZ 50-ES ÉVEK KÜZDELMEI AZ „ENTWURF“ ELLEN. A REF. FÖGYMNASIUM ÉS ÚJ PALOTÁJA. TANÁRAL AZ EVANGELIKUS ÉS REFORMATUS ISKOLÁK EGYESÍTÉSÉNEK TERVE. AZ EVANGELIKUS GYMNASIUM KÜZDELMEI ÉS BESZÜNTETÉSE. A KIR. KATHOLIKUS GYMNASIUM TÖRTÉNETE. KÜZDELEM A POLGÁRI ISKOLA LÉTESÍTÉSE KÖRÜL. KERESKEDELMi ISKOLÁK. TANÁRAIK. A REF. FELSŐBB LEÁNYISKOLA ÉS KARACS TERÉZ MŰKÖDÉSE. A REF. FELSŐBB LEÁNYISKOLA ÚJ PALOTÁJA. A KATH. LEÁNYNEVELDE. NÉPISKOLÁINK. EZEK ALLAMOSÍTÁSA. A GÖRÖGÖK ÉS IZRAELITÁK ISKOLÁI. A PÉLDÁNY ÓVODA. A BÖLCSÖDE

Miskolcznak a legutóbbi században való rohamos fejlődése talán egy téren sem annyira szembeötlő, mint épen az iskolaügy terén. A XVIII. századból örökölt három, igen szerény méretű középiskola a lefolyt század alatt hatalmas fellendülésnek indult s ha az anyagiakkal való eredménytelen küzdelemben egyiknek, az ág. hitv. evangélikusnak el is kellett enyésznie, a megmaradt intézetek annál eredményesebben vették fel a harczot s hosszú, szívós küzdelem után előkelő helyet vívtak ki hazánk közoktatásügyének terén. A református gymnasium már évtizedek előtt, a katholikus algymnasium pedig napjainkban főgymnasiumokká alakultak s a régi bomladozó épületek helyett az egyik ma már újonnan épült hatalmas palotában, a másik pedig szintén új épületében terjeszti a kulturát.

A letűnt század utolsó három évtizedében úgyszólván szemünk láttára fejlődtek tekintélyes intézetekké a polgári leány- és fiúiskola, a felső kereskedelmi iskola és sokasodtak meg a felekezeti és községi népiskolák, hogy végül — legalább részben — az államnak engedjék át a cselekvés terét.

Az első magyar nőnevelő intézet dicsősége szintén városunké és épen ezért súlyt helyezünk annak kimutatására, hogy a nagynevű nevelőnő, Karacs Teréz kezén át, milyen szerény magocskából fejlődött ki a ma már biztosított jövőjű és virágzó református leánynevelő intézet.

Kevésbé változatos a harmincz évvel ifjabb kath. leánynevelő múltja, mely azonban megalapításának perczétől egyike városunk legelőkelőbb tanintézeteinek.

Hogy a ref. iskola ügyét a város tanácsa mennyire szívéen viselte a XVIII-ik század végén is, kitűnik abból, hogy a midőn a ref. iskolák reformja ügyében Sárospatakon tanácskozás folyik, oda a városi főbíró és egyik senátorát küldi ki. Erre vonatkozólag az 1796. június 28-iki tanácsülés jegyzőkönyvében olvassuk:

1796

„Hogy ily népes város s ennek magistrátusa, melynek mindaz eklézsia, mindaz oskolai dolgokban befolyási vagynak, de az azokra való felvigyázás hitess kötelességében is lévén, szükségesképen megkívántatik hogy az holott ezeknek dolgai folynak s igazgattatnak és a honnan minden ezekre kiterjedő parancsolatok s rendelések ezen nemes haza nagy rendei tanácskozási és végzései által kifolynak, magok is ezen tanácskozásnak hallói lehessenek. Ezen tanácskozásnak pedig műhelye a sárospataki nagyobb iskola lévén, melyben ezen Nemes hazának mind külső, mind belső oszlopai a tudomány által nevednek és készíttetnek, az holott most jövő Július havának 10-ik napja. f. é. ismét közönsegesen rendeltetett és határoztatott a tudománybeli dolgoknak hasznosabban lehető előmozdítására. Mely végett, hogy ezen köztanácskozásban városunk lakosai s előljárói közül is valaki megjelenjen, szükséges; a végett Főbíró Nemzetes és Vitézlő Barkassy

András úr egy senátor úrral a szokott diurnum mellett az Nemes város czugján deputáltatik és Sárospatakra küldetik. Mindezekre pedig annyival inkább köteleseknek ismerjük magunkat, hogy a római katolikus tanítóknak, lakásaik, esztendőnkint 150 R. frt és 6 öl fákát fizetvén, nem ismerheti senki is tehernek, ha az református ifjak nevelésére megkívántató tudomány és tapasztalás kedvéért is egy kevés költség resolváltatik.“

1798 Az ev. ref. főgymnasium újjabbkori történetét illetőleg értesülünk¹⁾, hogy „az iskolai tanács 1798. jan. 19-én elhatározta, hogy a tanács végzésekről ezentúl rendes jegyzőkönyv fog vezetni, továbbá megengedte, hogy közvizsgák alkalmával a deákok néző játékokat adhassanak elő, melyek egyideig el voltak tiltva.

1800 1800-ban új törvényeket alkotott az ifjúság részére.

1809 Az 1809-ik évben eljött azon régtől várt idő, melyben a tervezett új tanári állás valóban fel is állíttathatott. Rajczy András, ki conrectori hivatalát 25 évig viselte, leköszönvén, az egyháztanács elhatározta, hogy a vidéki tanulók tandíját felemeli (ekkor vidékiek 137-en voltak) s az ebből bejövő összeget az egyház pénztárából kipótolván, három humaniorum professori állást alapít 300—300 frt fizetéssel. Azonban a háborús idők és az év terméketlensége miatt nagy szükség lévén az országban, a 300 frt fizetésért Sárospatakon nem vállalkozott senki a hum. professorságokra és az egyház előbb 400, majd 500 frtra kénytelen volt emelni a fizetéseket, míg ezen állomásokat csakugyan sárospataki végzett hittanhallgatókkal betölteni sikerült. Ezután 1809. július 26-án az iskolai tanács elhatározta, hogy „a tudományok sora természetesebb módon e szerint legyen, u. m. grammatica, syntaxis, retorica egymásután sorban egy-egy esztendőben különös tanítók által taníttassanak. Ezek után következze a poëtica classis, melynek is cursusa legyen 2 esztendő. Ezen classisban

¹⁾ Dr. Kovács Gábor. A miskolczi ev. ref. főgymn. története. Miskolcz, 1885.

nemcsak a poësis, hanem a logica is az adnectálandó tudományokkal tradáltassék. Többi adnexumai lesznek ezen kettős classisnak: a németnyelv és a litteralis arithmetica. Első esztendőben a poësis tanúlják meg az ifjak és úgy másik esztendőben absolválják a logicát stb. Ezentúl végre a syntaxist, retoricát és poësis tanítók humaniorum professoroknak fognak hívatatni.“ 1810-ben a nagyobb iskolák példájára behozatik a tanulók osztályozása (c assificatió). 1812-ben pedig elhatároztatik, hogy ezután minden tanulóóról rendes és szabályos anyakönyv vezettségük.

1809-ben iskolánk épületét a francia háborúban megsebesült katonák részére a katonai hatóság kórházzúl jelölte ki és az elfoglalástól csak a megye, város és egyház előljáróságának hathatós közbenjárása által menekült meg. 1813-ban január 25-én pedig a téli vizsgák alkalmával Klobusiczky József valóságos belső titkos tanácsos, Borsodmegye főispánja is meglátogatta a felső osztályokat és a tanulók előhaladása felett tökéletes meglegedését jelentette ki. 1814-ben az iskola udvarán egy kút ásatott, azonban vize nem találtatván jónak, 1820-ban betömetett. 1817. január 30-án eltörölletett az 1708. óta fennállott pénzbüntetés a magyar beszédért és latin labor írására változtatott át. 1817-ben adott először nyomtatott bizonyítvány is az eltávozó tanulók részére.

Egyházi tanácsunk igyekezett a folytonosan anyagi bajokkal küzdő iskolának, a tanárok csekély létszáma miatt valóban hiányos rendszerét a kor kívánalmainak megfelelőbbé tenni, azért 1819. július 8-án el is határozta „oskolánk classisainak a sárospataki anyaiskola alkotásával megegyező rendszerbe vevését“. E tanrendszer egy egyházkerületi küldöttség által 1810. jún. 13-ától Miskolczon tartott közgyűlés alatt készítettett a főiskola részére és 1815-ben némi változásokkal bővítettett ki').

E tanterv, mely iskolánkban oly hosszú időn keresztül fennmaradt, a következő:

') Szombathy János: Historia scholae Sárospatakini 226., 227. lap.

„Az I. iskolában, mely az alsóbb és felsőbb elementáriusoké, taníttatni fognak:

Az alsóbb elementáriusok a betűk esméretére, syllabizálásra, olvasásra, a római és arabiai számok esméretére, betűknek és számoknak leírására.

Az úri imádságnak, apostoli hit formájának, tíz parancsolatoknak, reggeli és estveli imádságoknak, asztaláldásoknak, templomban való menetelkori fohászkodásoknak könyvnélkül való tanulásokra.

Minden vasárnap délelőtt és délután, míg a templomban az isteni tisztelet tart, a praeceptor a klassisban könyörgést fog tartani tanítványaival és ugyanakkor a keresztyén vallásra bevezetést annak első szakasza szerint fogja magyarázni, értelmekhez képest jól értékre adni és azután az elmagyarázottakat érthető kérdésekkel kérdezgetni, de nem könyv nélkül szóról-szóra tanítani.

Az erkölcsi regulákra a pataki abéce szerint könyv nélkül fognak taníttatni. Mely abéce a betűk esméretének s olvasásnak tanulására szolgáló könyv gyanánt is bevétettetni ezennel meghatározottat.

A felsőbb elementáriusok mindazokon felül, melyeket már mint alsóbb elementáriusok tanultak, a magyar és deák olvasásban fognak gyakoroltatni.

Bibliai historiát fognak tanulni Seiler szerint, továbbá a vallásra való bevezetésnek második szakaszát.

Magyar declinatiót és comparatiót a pataki magyar nyelv grammatikája szerint, mely rövid kérdésekben írásba foglalva, amint Patakon taníttatik, elfogadtatott.

Az arithmeticából a simplex additióra és subtractióra, a geographiából a tiszáninnen levő vármegyéknek leírását Miskolczon kezdve, könyv nélkül, érthetőleg fogja a tanító tanítani s tanítványaitól könyv nélkül, kérdezgetni.

Az írás mesterségében exemplárok után fognak gyakoroltatni. A folyvást való és bátor kimondásban s beszélgetésben oly móddal fognak gyakoroltatni, hogy a tanító tanítványai előtt azoknak értelmekhez alkalmazott könnyű és hasznosan gyönyörködtető rövid históriákat, történeteket és meséket fog előbeszélni s ugyanazokat tanítványaival el fogja beszéltetni.

A világ és esztendő négy részeinek s a hét napjainak az esztendőől való megkülönböztetésére taníttatnak.

Mindazok, melyek az iskolában taníttatnak, különös órákon privatus praeceptorok előtt repetáltatni fognak

A templomba menetel helyett mint az alsó, úgy a felsőbb elementáriusok is a classisban tanítójuk után fognak könyörgést hallgatni. Végre ajánltatik a tanítónak, hogy gyenge tanítványai tanítását könnyű, érthető és kedves móddal vigye végbe.

A II. iskolában, mely a mixta prima, vagy conjugistáké, taníttatni fognak:

Vallás históriája Seiler szerint. Vasárnaponként kétszer a szokott órá-

kon tanítójuk vezérlése alatt fognak templomba menni; egyébaránt minden-nap, úgy reggel, mint délután a tanítás mindenkor éneklésen és könyör-
gésen kezdődjön a tanító jelenlétében.

A tanító által kiválasztandó és szükséges előkészülettel felruházandó
érettebb értelmű gyermekek az Ur asztalához fognak bocsáttatni.

Kis Cellarius, valamely deák könyvből a szók kiszedésére használtasson.

Magyar conjugatió, deák szók declinálása, motiója, comparatioja és
conjugatiója a Márton eddig is bevéve volt grammaticája szerint taníttasson.

Az Orbis pictus olvastatni fog. Magyar leveleknek, kötelező és nyug-
tató leveleknek írásaiban és a magyar conceptusoknak élő szókkal való
előadásaiban s leírásaiban gyakoroltassanak.

Próbálgattassanak a tanulók olyan rövid mondások leírása kezdésé-
ben, melyeket a praeceptor fog dictálni.

Természet históriája. Geographiából Magyar és Erdélyországnak s
az ausztriai tartományoknak rövid leírását ilyen című könyvből: „Tudo-
mányok summája“.

Az arithmeticából multiplicatio, divisio és simplex aurea regulát fog-
nak tanulni.

Magyarország civilis históriáját a „Tudományok summája“ nevezetű
könyv szerint.

Az írás minden héten egyszer vizsgáltasson meg.

Az éneklés mesterségének tanulására fognak taníttatni az eddig is
szokásban volt közönséges órákon.

Szerdán és szombaton közönséges repetitio a classisban, minden
tanítás után pedig privatus praeceptorok előtt fog tartatni.

A III. iskolában, mely mixta secunda, vagy a grammatistáké,
fog taníttatni:

A kis Catethesis szentírásbeli helyek nélkül s a ker. vallás históriája
folytattatni fog Seiler szerint. Vasárnaponként kétszer fognak a templomba
menni.

A deák beszéd minden részéről szóló tractatus fog taníttatni Marton
grammaticája szerint.

Langius Colloquiuma fordíttasson, grammatica szerint resolváltasson.
A colloquiumok dialogus formában a tanulók által a tanító előtt könyv
nélkül mondassanak fel.

Horalis laborok magyarul dictáltassanak, a tanulók által deákra
fordíttassanak. A kis Cellárius tanulása folytattasson.

Próbálgassanak a tanulók a magyar históriából kivett sententiáknak,
sőt egész pontoknak is deákra való átfordításában. Magyarország
históriája² bővebben ezen könyv szerint: „Tudományok summája“.

Rövid mechanica magyarul. Természet históriának második cursusa
bővebben, jelesen pedig az állatok országa a Funk réztáblája használása
mellett.

Az arithmeticából az azelőtt való iskolában tanúttakon kívül a proportio és fractio.

Geographiából a világ öt részei közönségesen; Európáé, az ausztriai tartományoké, Magyarorszáé és az ahhoz tartozó országoké röviden.

A szépírás mestersége. A deák laboroknak tisztán leírása s megvizsgálása. Az éneklés theoriája. Publica és privata repetitio.

A IV-ik iskolában, mely az inferior syntaxistáké, fog taníttatni.

A palatinatusi catechesis, szentírásbeli helyek nélkül a sacramento-mokig. A keresztény vallás históriája folytatattatni fog Seiler szerint. Vasárnaponként kétszer templomba mennek.

Cornelius Nepos magyarra fordíttasson, a syntaxis regulái szerint resolváltasson s az auctor stylusa szerint magyar conceptusok deák nyelvre fordíttassanak. A syntaxis regulája Márton grammaticája szerint.

Magyar conceptusok ottan-ottan deáknyelvre fordíttassanak. A deák auctorokból a szebb phrasesek szedettenessenek ki s az a.okban előforduló constructiókhoz szoktattassanak a tanítványok.

Arithmeticából a már előbb tanúttakon kívül a számoknak negativus és positivus jelekkel való megkülönböztetése.

A természethistória bővebben a vegetabilékről. A régi Geographiára ezen normalis könyvből: Anhang zur alten Weltkunde és D'Anvill, szedje ki a tanító azokat, melyek a tanulók kezek alatt forgó régi auctorok megértésére szükségesek. Továbbá folytattasson az ausztriai imperiumnak s Prussiának leírása.

A magyar hazai törvény compendiuma magyarul.

A német nyelvből declinatio, motio, comparatio, conjugatio.

A tisztán leirt laborok revisiója. A nagy Cellarius használtasson. Éneklés mesterségének theoriája.

Publica repetitio csak a classisban, annál fogva, minthogy a publicus praeceptor privata helyett a classisban egy órával tovább fog tanítani.

Az V-ik iskolában, mely a superior syntaxistáké, fognak taníttatni:

A palatinatusi catechesis szentírásbeli helyek nélkül, a sacramentomoktól fogva végig. Vasárnaponként az isteni tisztelet a templomban gyakoroltatik.

Periodologia és Ornata syntaxis Márton szerint. Cornelius Nepos és Faedrus fordíttassanak; az ornata syntaxisra tartozó szebb constructiók s phrasesek szedettenessenek ki, s a nevezetesebb és szebb dolgok könyv nélkül taníttassanak. A nagy Cellárius használtasson. Periodusok, levelek s egyéb conceptusok magyarul formáltassanak a tanulókkal, ugyanazok által deákra fordíttassanak.

A Globologia. Rövid logica magyarul.

Természet históriája, a második rész bővebben a mineralékről. A geographiából Francia, Spanyol, Portugálországoiról és a földközi tenger szigeteiről.

Geometria, annak elsőbb részeiből kiszedegetett nevezetesebb theoremák és problémák, magyarul minden demonstratiók nélkül csak populariter, vagyis az egész geometria summája.

A litteralis arithmeticából az additio, subtractio, multiplicatio és divisio.

Német nyelvből kezdődni fog a német stylus fordítása magyarra és deákra.

Laborok revisiója. Cantus harmonicus. Publica repetitio.

A VI-ik o s k o l á b a n, mely a rhetorica, vagy prima humanitatis, taníttatni fognak:

Palatinatusi catechesis szentírásbeli helyekkel a sacramentomókig. Vasárnaponként az isteni tisztelet gyakorlása a templomban.

Livius históriájának első decasa fordíttasson, mint szinte Cicero is „De oratore”, s mindezekből a nevezetesebb helyek nyomattassanak be a tanulók emlékezetekbe.

A rhetorica regulái Hasse és Stanislaides deákra fordítottatott encyclopedicus könyve szerint.

Órákra és hetekre themákat kell kiadni az ifjaknak chriák, orációcskák és levelek írására.

A tanítványok a professorok előtt könyv nélkül gyakran declamálnak, hogy eképen a szókbán, gestusokban s memoriában észrevett hibákat a professor tüstént igazíthassa.

A geometriából a normalis könyv szerint a longimetria és planimetria demonstratiókkal és geometriai praxissal a mezőn.

A litteralis arithmeticából az elébbeni iskola pensuma repetáltasson, idetétetvén még a litteralis fractio.

A természet históriából a három legbővebb cursus az állatokon kezdve.

Magyarország históriája, a tiszteletes professor Szombathy János compendiumából.

Geographia; Európának északi országai, úgymint Dánia, Svéczia, Norvégia és Russia.

Németnyelvből valamely német könyv, Muzelius, vagy más fordíttasson.

Láborok revisiója. Cantus harmonicus. Publica repetitio.

A VII. oskolában, mely a poëtica, vagy secundae humanitatis, taníttatni fognak:

Palatinatusi catechesis szentírásbeli helyekkel a sacramentumoktól fogva végig. Vasárnapokon isteni tisztelet a templomban.

A deák és magyar poësis regulája. Mithologia.

Ovidiusnak „Tristium liber“-jéből a de Ponto, Fastorum, Metamorphosis nevezetű könyveiből a nevezetesebb és szebb helyek fordíttassanak s könyv nélkül taníttassanak, Virgilius és Horatius magyaráztassanak; a versek scandalásaiban s különbféle deák és magyar versek írásaiban gyakoroltassanak.

*Arithmeticából a potentiák és radixok kihúzásáról való tractatus. Geometriából a solidimetria demonstratiókkal.

Physicából somatologia, vagy a testekről való tractatus. Stoicheologia, vagy az elementaria materiákról való tractatus. Természethistoria az ásványok országa és a plánták historiája. Geographia: Anglia, Sardinia, Sicilia és Graecia.

Németnyelvből németkönyv fordítása.

Litteraria historiából a Stanislaides Compendiumának második része.

Laborok revisiója. Cantus harmonicus. Repetitio publica.

A VIII-ik o s k o l á b a n, vagy encyclopedica prior, vagy humanitatis tertiae, taníttatni fognak:

Theologia Pictet Medullája első fele része. Isteni tisztelet.

Régi história Buday Ezsaiás után.

Physica: Kézi professor ur phisikája első részének kihúzása magyarul.

Antropologia Snell szerint. Az aequatiók és proportiók tudománya.

Német nyelvből könyvek fordíttassanak Eschenburg litteraturája folytatva taníttasson.

Terentius, Julius Caesar, Livius chrestomatice magaráztasson.

Geographiából: Európai, Törökországi és Ázsiai. Diariumok recensiója. Cantus harmonicus. Publica repetitio. Hetenként oratiók és versek íratassanak deák nyelven.

A IX-ik o s k o l á b a n, vagy encyclopedica secunda, vel humanitatis quartae, taníttatni fognak:

Pictet Medullájának utolsó felerésze. Isteni tisztelet. A pura mathesisből a progressiókról s logarithmusok ususáról és a trigonometria plana.

A logica professor Rozgonyi uré. Philosophiából folytattasson a Snell Enchridion philosophicum.

Görögnyelv kezdete, mely míg másoknak taníttatik, az azt nem tanuló ifjak a Chriák, levelek és Oratiók írásaiban gyakoroltassanak.

Physica, Kézi professor ur compendiuma másik fele magyarul. Geographia az Európán kívül levő, de Európával kereskedésbeli nexusban álló népekről.

A diplomaticának s heraldicának elementumai. Német nyelvből könyvek fordíttassanak Hetenként oratiók, ottan-ottan deák versek íratassanak. Cantus harmonicus, Repetitio publica."

A tantárgyaknak óraszerinti beosztására nézve a kisebb gyermekek délelőtt 8–10-ig, délután 2–5-ig; a nagyobb tanulók 7–8 és 9–11-ig, délután pedig 2–3 és 4–6-ig taníttattak.

Hogy ezen nagyszabású, a humanisticus és reális tantárgyakat magában elég szerencsésen egyesítő tanterv minden részében kivihető legyen, az egyháznak természetesen gondoskodnia kellett új tanerőkről is.

Az egyház azonban az éveken által be nem hajtott egyházbértartozás nagy mennyisége miatt maga is túl lévén terhelve kötelezettségei által, legjobb akarata mellett sem tudott módot találni az iskolának oly mértékben való további segélyezésére, hogy a felállítani tervezett tanári szék alapja kellőleg biztosítva legyen.

A mit az egyház anyagi körülményei miatt nem tehetett, megtette az áldozatkészség.

Ugyanis az egyház főgondnoka, Vay Ábrahám maga menvén elől magasztos példával, áldozathozatalra serkentette az egyház hiveit és buzgó fáradozását a legszebb siker koronázta, mert az 1820-ban megindított gyűjtésnek már azon évben oly szép eredménye lett, hogy a tanárok számát egygyel szaporíthatták, a tanári kar tehát a rectorprofessorból, négy humaniorum professorból és a theologia tanítására felkért helybeli lelkészből, tehát hat tagból alakult meg.

A fentebb közölt tanterv iskolánkban némi csekély változtatással az 1839. évig fennmaradt. A változások csaknem mindazon küzdelem eredményei, melyet a latin nyelv a mindinkább nagyobb tért nyerő nemzeti nyelvvel vívott, egyszer egyiknek, máskor másiknak előnyével. 1827-ben ugyanis újra kérlelhetlenül üldöztetik a magyar beszélgetés, a signumok megszorítottatnak, bár eredményök nagyon csekély. 1828-ban a poëtica classis tantárgyai közé Magyarország pragmatika históriája, a görög- és deák litterátura, a közhistória is felvétetnek; 1830-ban a superior syntaxis tantárgyai közül az Ornata syntaxis kihagyatík, 1832-ben a Tarczalon szept. 23-án tartott egyházkerületi közgyűlés határozatából a statistika és Magyarország története is bevétetett a tantárgyak közé, hogy a sárospataki iskolába menők illető osztályaikba felvétethessenek. 1834-ben, miután a magyar beszéd minden tilalom daczára is terjed, az egyetemes történelemnek e nyelven tanítása határoztatik el, bár 1835. augusztus 29-én az iskolai tanács újra szigorúan ráparancsol a tanárookra, hogy tantványaikkal mindig latínul beszéljenek. A szabad-

kézi rajz mint melléktantárgy 1820. óta taníttatott egyes kitűnőbb rajzoló ifjú által.

- 1821 Az 1819-ik évtől 1839-ig a kormány részéről a helytartóság útján a tanügyre nézve következő fontosabb intézkedések hozattak. 1821-ben megtiltotta a katolikus tanulóknak a ref. iskolákban való tanulást, s felhívta mind az egyházkerületet, mind az iskola igazgatóságát, hogy e rendeletének érvényt szerezzen; azonban hivatkozván az 1790—91. XXVI. törvénycikk által adott jogokra, egyházkerületünk kijelentette, hogy iskoláit a más vallású tanulók előtt valamint eddig nem zárta el, úgy ezután sem óhajtja elzárni. Ugyanezen évben rendelte el, hogy minden tanuló bizonyítványt kapjon minden iskolai év végén, melyből a tantárgyakban tett előmenetele világosan kitűnjék.
- 1826 1826-ban elrendeli, hogy a más vallású tanulók — miután el nem utasítottak a ref. tanintézetekből, — a vallást illető tantárgyakban saját lelkészeik gondozása alá adassanak.

- Ezen idő alatt az egyházi és iskolai tanács is előbbi gondoskodó szeretetével ápolta a tanintézetet. Eddig az iskolai épület, folyosók, tantermek rendben s tisztán tartását a bentlakó deákok mellett segédkező inastanulók teljesítették. 1820-ban e régi elavult és czélszerűtlen szokás helyett az iskolai tanács állandó iskolai szolgát (pedellus) fogadott az ily szolgáltatok teljesítésére. Majd
- 1821 1821-ben a rossz vize miatt betömött iskolai kút helyett az épület kőfala mellett keletről a Szinva felé vezető közben, az egyik humaniorum professori lak palánkjánál új kutat ásattott (a jelenlegi kút), a Szinva felőli védő falat újra megerősítette, bár az e miatti vizszükségben a Vágó-malom (mely az 1878. aug. 31-iki nagy árvíz után a szabályozás céljából romboltatott le) megállván, míg a munka tartott, az egyház kénytelen volt a bérlőnek minden
- 1822 24 órára saját malmából öt véka búzát fizetni. 1822. év november 17-én délután 1 órakor az 1750-ben közadakozásból épített rectorprofessori lak (jelenleg a Felső-Papszer utczai 15. szám) leégvén, az még az évben újra felépítettett, mintegy 2000 ft

erejéig. 1823-ban azon gyakorlat, hogy a tandíjt és fapénzt a tanárok magok szedték be tanítványaiktól és úgy számoltak be az egyház pénztárnokának, eltöröltetvén, mindenféle iskolai tartozások beszedése a generalis perceptorra bízott. 1831-ben a cholera miatt vizsgálatok nem tartattak, kormányintézkedés által előbb eloszlattatott a tanuló ifjúság.

Ezen apróbb intézkedések mellett 1829-ben egy fontos körülményre terjesztette ki az iskolai előjáróság a figyelmét. Tanintézetünk ugyanis a lassankint kifejlődött ref. tanrendszer követelményeihez képest úgy volt berendezve, hogy a gymnasiumi osztályokat elvégzett növendékek és különösen a kik a nyert aluminiumi jótétemények viszonzásául köztanítói minőségben két-három évre itt maradni kényszerültek: ne veszítsék el e körülmény miatt felsőbb tanfolyamaikra kiszabott éveiket, hanem az intézetben bölcsészeti és theologiai tantárgyakat hallgatván, köztanítóóságuk kitelte után is illető osztályaikba vétethessenek föl a főiskola kebelében. Ez volt a logikai osztály után következő philosophiai tanfolyam, mely éveinek tartamára nézve a kor és viszonyokhoz képest különböző volt, három, négy, öt évig tartott tanintézetünkben, míg az 1848. utáni nagy átalakulás azokat teljesen meg nem szüntette.

Ezen bölcsészeti tanfolyam csak oly iskolákban lévén megengedve, melyek „Lyceum“ névvel a gymnasiumoknál magasabb tudományok előadására kormányengedély által hatalmaztattak fel: az egyháztanács 1829. év július 9-én az iskolai tanács javaslatára elhatározta, hogy az eshető törvényes zaklatások kikerülése céljából folyamodni fog az egyházkerületi közgyűléshez, hogy engedje meg iskolánkat lyceumnak nevezni, egyszersmind a kormánynál tegyen lépéseket, intézetünknek a törvényesen elismert lyceumok sorába leendő felvételéért. E kérvényre az egyházkerület még ugyanazon év július 13-án tartott közgyűlésében megengedte a maga részéről a lyceumi név használatát, s az egyház folyamodványát szívesen pártolólágg terjesztette fel a helytartótanácsához, azonban

- 1832 az 1832. évben az egyházkerületnek leküldött végzés szerint, iskolánk a kormány által lyceumnak el nem ismertethetett. Az egyháztanács méltó okon félvén attól, hogy e kormányintézkedés után, ha tovább is fenntartja a bölcsészeti tanfolyamot, az esetleg be fog tiltatni: újra lépéseket tett a lyceumi cím és jog elnyeréseért és Reviczky Ádám kancellár közbenjárása által
- 1835 sikerült kieszközölni, hogy a helytartótanácsnak 1835. évben a superintendensi hivatalhoz intézett leirata szerint „ő felsége V. Ferdinand iskolánkknak a lyceumok sorába leendő felemeltetését legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott”.

A lyceumi rang megnyerése után tehát teljes szabadságban és békében taníttathattak intézetünkben a bölcsészeti tanfolyam tárgyai melyek ekkor a következők voltak:

I-s ő é v b e n: Aesthetica, Psychologia, Dogmatica theologia utolsó rész. Magyar litteratura második és harmadik része. Ókori história. Statistica. Görög litteratura.

II-i k é v b e n: Jus naturae. Jus publicum universale, moralis theologia, historia philosophiae, magyar litteratura, középkor története, mathematica pura, görög litteratura, statistica.

III-i k é v b e n: Phisica és Mathesis applicata, philosophia moralis, litteratura, ujkori história, statistica, görög litteratura.

IV-i k é v b e n: A dogmatica theologia első része. Metaphisica. Magyar litteratura, természet historia, vagy technologia, magyar pragmatica historia, diplomatica, görög litteratura. Ezeken kívül minden évben logica és paedagogia.

- 1838 1838-ban Erényi álnév alatt az akkori lapokban heves támadást intéztek iskolánk ellen, azt hozván fel ellene, hogy benne a tanítással nem párosúl a nevelés, hogy tanárai gyengék, s hogy a felsőbb osztályokat is botoztatják.

Garas igazgató, majd Solcz Samu és Borostyán Endre tanárok igyekeztek e vádakat megcáfolni.¹⁾

¹⁾ Társalkodó, 1838. 27., 28., 36. és 59. szám.

1839

Iskolánknak gymnasiumi tanrendszere az 1839-ik évben újra megváltozott. Az egyházkerület 1837-ben, a sárospataki iskola tanrendszerén azon lényeges változást tette a kath. intézetek ilyenmü intézkedéseihez hasonlóan, hogy a nemzeti (elemi) osztályok számát négyre emelte és ezek közül a két alsóban latinul semmi sem tanított, felülről pedig a logica az akadémiai tanfolyamba tétetett át s a tanítás nyelvül a latin litteratura kivételével minden tárgyra nézve a magyar nyelv határoztatott meg s az iskolai bizonyítványok is ezen a nyelven adtak ki. Iskolai tanácsunk az egyházkerületnek 1838. február 28-án hozzá intézett felhívása folytán e tanrendszer életbeléptetését szintén elhatározta.

E hatosztályú berendezés nem bizonyult hosszú életűnek, mert hátrányai mihamar kitudtak. Az ismeretek köre a kevés évre szabott tanfolyam alatt igen alászállott s a tanuló ifjúság éretlensége főleg a felsőbb tudományok hallgatása alkalmával feltűnően mutatkozott.

Épen ezért indítványozta az alsó-zempléni egyházmegye 1846-ban a sárospataki gymn. tanrendszer átvizsgálását és átalakítását. A javaslat következtében ki is küldetett egy bizottság s javaslatát 1847. július havában el is készítette s nyolcz osztályú szorosabb értelemben vett gymnásiumot tervezvén, visszatette bele a logicát is és kiterjesztette figyelmét a reális élet követelményeire is a mellett, hogy az iskola tannyelvül kizárólagosan a magyart tette: azonban az 1848-iki átalakító nagy mozgalom e tanrendszer békés megfontolgatását s esetleg elfogadását egyelőre megghiúsította¹⁾.

Tanintézetünkben már 1841. szept. 18-án a három felső osztály növendékeiből egy önképző társulat alakult, mely Rugócz Kovács János, Vágó József kettős elnöksége s később Pap János

1841

¹⁾ Szilágyi István: A magyar közoktatás története stb. Sárospataki füzetek 1861-iki évfolyamában.

és Vágó József vezetése alatt munkálkodását szépirodalmi kísérletek, bírálatok írására, szavalatokra és más előszóbeli előadásokra terjesztette ki s minden tanév végén az új templomban tartotta díszes közönség előtt elnöki megnyitó beszédből, titkári jelentésből, szavalatokból és az érdemkönyvbe írásra méltatott munkák kiválóbbjainak felolvasásából álló évi ünnepélyét. Ezen, a növendékek magánszorgalmának fejlesztésére áldásosan ható önképző társulat azonban 1848. márcz. 19-én tartott utolsó ülése után a bekövetkezett zivataros idők miatt egészen megszűnt.

1842 A mi ezen időben a fontosabb intézkedéseket illeti, legelsőbb kell említenünk az 1842-ik évben megpendített egyesülést a helybeli ág. ev. kisgymnáziummal. Gróf Zay Károly ugyanis az 1841—2. országgyűlés folyama alatt, mint az ágostaiak magyarországi főfelügyelője felemelvén lelkesítő szavát a két protestáns felekezet egyesítésére, ez eszme városunk előkelő protestáns férfiainak lelkében is visszhangra talált és üdvös mozgalom indítatott meg a két prot. gymnasium egyesítése iránt. Az indítványt megyénk első alispánja Szathmáry K. József, ref. egyházunk segédfőgondnoka tette meg és az mindkét felekezet egyháztanácsa által szívesen fogadtatván, az egyesülés tervének és a közös tanítási rendszernek kidolgozására az itt időzőtt Szontagh Gusztáv m. tud. akadémiai tag elnöksége alatt 1842. január 30-án egy mindkét felekezet kebeléből választott 28 tagú bizalmi bizottság neveztetett ki, a mely a rábizott munkálatot hiven el is készítette, de az egyesülés a felekezetek magánérdekeinek összeegyeztethetlensége miatt, a tervezet többszörös tárgyalásai után sem sikerült.

1843 Az 1843-ik évi tűzvész egyházunk épületeiben körülbelől 20 ezer írt kárt okozott s csak az iskola és igazgatói lak maradt meg a veszedelemben, de ezen utóbbiról is teljesen leveretett a zsindefyedő,

1844 tehát cseréppel fedetett be újra. 1844-ben az iskola

1847 pecsétnyomója magyar körirattal láttatott el. 1847-ben elhatároztatott, hogy jövőre az iskola udvarán tornaeszközök fog-

34. A REF. LYCEUM
PECSÉTJE.

nak felállíttatni, a 420-ra növekedett tanulóság testi erősödésének előmozdítására.

Az 1848. év márcz. 15-ike iskolánk ifjúságát is oly lázas tevékenységre ösztönözte, hogy már márczius 20-án kénytelen volt Szepessy László, a megye alispánja, Palóczy László iskolakormányzónak átírni, hogy „a tanulók itt-ott elszórt vigyázatlan szavaikkal, falra firkálásaikkal megzavarják azon szent örömet, melyet hazánk ujászületése felett minden tisztább gondolkozású polgár érez,” melynek következtében az Auditoriumban összegyűjtött ifjúság komolyan megintetvén, inquisitio indíttatott annak kipuhatolására, hogy a felvégben kik szónokoltak a kapások s más összegyűlt nép előtt; erre az ifjúság vezetői, érezvén a szabadabb idők következtét, márczius 28-án kilencz pontba foglalt követelést terjesztettek az egyházi tanács elé, azt egyszersmind éjjel az iskola falaira is kiragasztották. Ebben külön deák csapat alakíthatását, s magoknak a fegyverben való gyakorolhatását, a feltanodai rendszer teljes átalakítását és az iskolai jótétemények bővítését kérték; azonban az egyházi tanács erélyesen utasítván őket a törvény tiszteletére, kijelentette, hogy akinek az iskola jelenlegi berendezése s intézkedései nem tetszenek, kiveheti ellenszegülés nélkül iskolai bizonyítványát és eltávozhatik a tanintézetből. Az ifjúság tehát egyelőre nyugodtan maradt, azonban kitörvén a szabadságharcz és a tanítások szünetelvén, igen sokan elmentek közülök honfiúi kötelesegeiket a csatamezőn teljesíteni. Ennek következtése lett az 1850. márcz. 14-én kelt azon helytartótanácsi 3606/29. sz. a. rendelet, miszerint „meghagyatott a miskolczi ref. lyceum tanári karának, hogy tanítványaik bizonyítványait ujonnan és szigorú vizsgálat alá vévén, a forradalom idejének a ref. lyceumi tanulók által hol és mimódon lett eltöltése iránt magoknak tiszta tudomást szerezvén, azokat, kikre nézve akár az így megvizsgált bizonyítványokból, akár más úton tudhatja, hogy honvédek voltak, névszerint feljelenteni tartsák oly szoros kötelességöknek, melynek mulasztása, vagy bármely tekintetben hanyagúl teljesítése mind a nevezett

1848

tanárookra, mind lyceumukra nézve szomorú következtetéseket vonhat maga után“. Tanári karunk azonban egy igen tapintatos feleletben tudtára adta a helytartótanácsnak, hogy „mivel köztudomású tény, hogy az előadások 1848. november 11-étől 1849. június 23-ig folyvást és rendesen tartattak, más részről a forradalom után 1849. október 22-én megnyílt iskolai évben a tanulók bevétele tárgyában kiadott rendelethez magát lyceumunk szorosan alkalmazta, annyira, hogy ennek kifolyása nagyobb tanulóink számának az előbbi évekhez képesti apadása; továbbá az is köztudomású dolog, hogy a tanintézet növendékei éppen azok, akik a forradalom alatt voltak, tehát tanintézetünk e tekintetben teljesen nyugodt, hogy ezen alapon a legkisebb kellemetlenség is érhetné“.

1849

Az 1849-ik évvel a magyarországi ref. iskolákra nézve az elnyomatás évtizedig tartó szomorú kora kezdődött.

Az orosz sereg 1849. június 21-én városunkban is benyomulván, az iskolát erővel elfoglalta, s annak tantermeit rohamosan kivetkeztette formájukból, a székeket, asztalokat összerombolta, „így százakra, sőt ezrekre menő kárt okozott.“ Az intézet azonban valami nagyon soká nem szünetelt, mert az orosz segítő sereg Magyarország teljes leveretése után október elején kivonulván az országból, tanintézetünk is újra visszaadatott rendeltetésének és a kórháznak használt épület kitisztítása és újra berendezése után a tanítások október hó 22-én megkezdődtek. Az iskolai tanács azonnal intézkedéseket tett, hogy a tanintézet kára az állam által megtéríttessék s becslevéllel ellátott kérvényével gr. Zichy Ferencz országos főbiztoshoz, majd később Mátyás Pál megyei főnök útján a kormányhoz folyamodott is, azonban a kárpótlás örökre elmaradt.

A nemzeti elnyomatás után azonnal megjelent a híres „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. Vom Ministerium des Cultus und Unterrichts. Wien 1849“ című tantervezet, mely minden gymnasiumra nézve köte-

lezővé tétetett, ha nyilvánossági jogát s bizonyítványai állam-érvényességét elveszíteni nem akarta.

Az *Entwurf* tartalma főbb vonásokban röviden a következő:

1) A gymnasium célja, hogy a növendéket magasabb általános képzettségre segítse s előkészítse az egyetemi tanulmányokra, végre hogy az ifjak művelt s nemes lelkűekké váljanak. E célzt az osztályokba berendezett tudományok és a tanárok közremunkálása által éri el.

2) A tantárgyak a következők: 1) Vallástan. 2) A nyelvek közül a latin, görög, német és az anyanyelv és azok irodalma. 3) Mennyiségtan, kiterjedve a szám- és mértan ágaira. 4) Természetrájz és természettan, a vegytan és phisiológiával. 5) Történelem és földrajz egyetemes és hazai irányban. 6) A bölcsészetből a lélektan és logica. 7) Szépírás. 8) Rajz. 9) Ének. 10) Testgyakorlat.

3) Ezen tantárgyaknak osztályonkénti beosztásmódja a következő: A nyelvek közül elsőben a latin, azután a görög következzék s előbb gramaticai, később irodalmi szempontból tárgyalva. A természetrájz a természettan előtt, a közszámvetés az algebra előtt, a földrajz a történelem előtt taníttassanak, s általában a gyermeki fokozatos fejlődés mindenütt és mindenben figyelembe vétessék.

4) A gymnasium két részre oszlik, al- és felgymnasiumra, melyekben a tantárgyak majd mind ismételtetnek, természetesen a felgymnasiumban magasabb szempontból; az algymnasiumot a régibb gramaticai évek, a felgymnasiumot a humanitási osztályok és két philosophiai év teszik.

5) A tanárok száma teljes gymnasiumban legalább tizenkettő, kik közül egy az igazgató. Ezeken kívül értetnek a nem kötelezett tantárgyakra, a rajz-, ének- és tornára a segéd- és melléktanárok.

6) A tanítás mindenütt határozottan szakrendszer szerint történjék, de azért minden osztálynak is legyen egy főnöke, a ki

a fegyelmezést vezesse. Egy tanár hetenként húsz óránál többet nem taníthat; az igazgató pedig csak 8—14-et. A tanulók 24—26 órát tartoznak hetenként kötelezett tantárgyaikkal eltölteni.

7) Minden gymnasium, vagy állami, vagy magángymnasium; az állami nyilvános is, a magán pedig nyilvánossági jogot csak az államtól nyerhet, ha azon feltételeknek, melyek e szervezetben ki vannak tűzve, megfelel; különben nem lehet nyilvános s bizonyítványai jogerővel nem bírnak. Valamely gymnasium vagy négy, vagy nyolcz osztályú, hat osztályú nem lehet.

8) A nem állami gymnasiumi tanárok állami vizsgálatot tartoznak tenni, s hivatalukban a miniszterium által erősítettnek meg.

9) Az intézet minden ügyéről a miniszteriumnak felelős, s évről-évre jelentést tartozik tenni, a kézikönyvek is csak a miniszterium jóváhagyásával taníttathatnak.

10) A tanítási nyelvet meghatározni azon testület jogában áll, mely a gymnasiumot fenntartja. A mely gymnasium csak részben kap is segílyt az államtól, ott a miniszterium nevezi ki az igazgatót.

Az „Organisations-Entwurf“ ezen tételei sok jeles elvet s a közoktatás előbbvitelére hatalmas újításokat foglalnak magokban, melyek békés időben, közmegegyezéssel alkottatva, minden a tanügyet szerető egyén által óhajtság tárgyai lettek volna; azonban oly korban, midőn az általános elkeseredés és aggodalom miatt az elvek helyessége, vagy helytelensége felett bírálatot mondani nem lehetett, nagyon természetes, hogy a történelmi fejlődés jogai és méltánylása nélkül parancsoltatván, a ref. egyház is csak azon nagy megterhelhetést tekintette, melyet e szervezet a tizenkét tanári állás követelése által az iskolát fenntartó testületre zökkenített, így mindenütt nagy ellenszenvvel és gyűlölettel fogadtatott.

Ki volt azonban zárva minden lehetősége a megkísérlett alkudozásoknak s a nyilvánossági jog elvonásával való fenyegetés ref. felekezetünket is arra serkentette, hogy ha ősidők óta féltékenyen őrzött iskoláit a végenyészettől meg akarja menteni, módokról

és eszközökről gondoskodják, melyek által az irgalmat és méltányosságot nem ismerő erőszak fenyegetéseinek beváltása kikerülhető legyen.

A kormány szétküldte kerületi tanfelügyelőit, a kik, ha szép szóval nem boldogultak, nem voltak fukarok a durva fenyegetésekben sem, hogy az Entwurf iránt a makacsabb kedélyeket megpuhítsák.

A miskolczi ref. egyháztanácsot 1850. január 3 án szólította fel Szőnyi Pál pestkerületi prot. tanfelügyelő, hogy a miniszteri tanterv értelmében alakítsa át a gymnasiumot, s még az évben nyilvánossági jogot nyervén, államérvényes bizonyítványokat adhasson ki. E leirat vételekor, mielőtt intézkedést tett volna, 1851. február havában alázatos feliratot intézett az egyháztanács a budapesti cs. kir. helytartóság útján a kormány közoktatási minisztériumához, hogy az uralkodó felség kegyelme útján eszközölje ki, hogy „mielőtt a tanintézetek ügyében kiadott új szervezési szabályok életbe léptetnének, engedtessek meg a protestansoknak, maga a felség által is elismert autonomiájok következtében törvényes úton egyházi és iskolai ügyeik elintézése végett közönséges zsinatot tartani, mert csak ily zsinati intézkedés férhet meg a protestantismus természetével, mely valamint az összes protestansokat megnyugtathatja, másfelől biztos támaszt adhat a fenség népei boldogítására, kitűzött célja sikeres kivitelére“. E felirathoz az egyház sok reményt kötött, mindazonáltal azon túlhajtott intézkedésekből, melyekkel más felekezetekkel szemben eljár, nemsokára belátta egyháztanácsunk is, hogy szava nem hatott el a trón zsámolyáig.

Az iskolai tanács ajánlatára, azon egyházkerületi végzésen okúlva, mely 1850. szeptember 23-án kelt és a mely szerint maga a sárospataki főiskola is e tanterv kívánalmaihoz alkalmaztatni határozottatott: egyháztanácsunk is elhatározta 1851. november 11-én, hogy „azon biztos hiedelemmel, miszerint protestans szellemi szabadságunkon ez által sérelem ejtetni nem czéloztatik“,

anyagi erejéhez mérten az Entwurf kívánalmainak gymnásiumunkban is eleget fog tenni.

Az egyház, mint a múltban annyiszor tévé, most is jelét adta őszinte szeretetének az iskola iránt és 1851. november havában e tárgyban több tanácsulést tartván, az előirányzott 3806 frt iskolai évi költség fedezésére az alumneum eltörlése által maradt tőkepenz felhasználhatásán, a tandíj felemelésén és egy-egy forint beírási költségnek e célra való fordításán kívül az Óváry Fodor Miklós által a nagy leánynevelő intézet alapjára hagyott összeg évi kamatját 300 frtot is e célra engedte át — a végrendelkezéssel is egybehangzólag — és elhatározta, hogy mivel az iskola fennmaradása minden ref. egyháztag érdekében történik, az egyházbér emeltessék fel és az eddig évenként befolyó összesen felüli jövedelem az iskola fenntartására fordíttassék mindaddig, míg az egyháznak iskolája feletti szabad rendelkezési joga sértetlenül meghagyatik.

1852 Az egyháznak ezen nemes határozata azonban a várva-várt eredményt, az egyházbérnek a hívők anyagi rosz helyzete miatt kevés kilátással biztató behajtása mellett, csak a szervezés munkájának megkezdésére sem hozhatták volna meg, ha azon áldozatkészség, mely ősi intézményeinek megtartása céljáért mindig nyilatkozott, most is a már hanyatló ügy segítségére nem jön. Ujra előlépett az 1819-ik évi áldozatkész főgondnok, jelenleg már vajai és luskodi gróf Vay Ábrahám, ki az 1852. év május 9-én az egyháztanács említett határozatának szentesítése céljából tartott egyházi közgyűlésen hatalmas beszédével annyira szívéhez szólt az egész gyülekezetnek, hogy a közgyűlés az iskola teljes új szervezését elveihez hű protestans lelkesedéssel megszavazta.

Ezután Gróf Vay Ábrahám az 1852. jan. 17-én tartott egyháztanácsban az iskola tőkéjéül általa ajánlott száz aranyhoz ujra száz darab aranyat ajánlott fel.

A magasztos példa nem is maradt hatás nélkül s a közgyűlés gyűjtő ívek kibocsátását határozván el, azokon az év végéig már

oly szép összeg iratott alá, hogy a szervezés munkája azon reményben, hogy a felajánlott összegekhez még újabbak is fognak járúlni, azonnal megindíthatott.

E szervezet főbb pontjai a következők voltak: Nyolcz rendes tanár alkalmaztassék 1100 váltóforint fizetéssel, így a meglevő öthöz még azonnal három új választassék és a kötelezett tanítványokon kívül a rajz, szépirás, közös- és összhangzatos ének két melléktanár által taníttassék. Miután pedig a miniszteri tanterv tizenkét rendes tanárt követel, hogy ez is megközelíttessék, kéressék fel az 1849. június 10-én választott rendes lelkész, Kun Bertalan, a kilencedik rendes tanári szék betöltésére, továbbá addig, míg az egyház az önkormányzati jogát az iskola ügyeiben visszanyeri, a vallástanítás tétessék a negyedik lelkész kötelességévé.

A szervezet életbeléptetése 1852. szeptember 1-ére határoztatván el, a három hiányzó tanár 1852. július 11-én Kun Ábrahám, Léway József és Finkey Pál személyében meg is választatott, hogy Pásztor Dániel igazgatása alatt a már előbbi négy rendes tanárral Vágó József, Solymossi Samu, Orbán József és Kovács Gáborral együtt a reájok váró nehéz feladatot megoldhassák, az egész gymnasiumban a szakrendszert életbe léptethessék. El is foglalták állomásaikat és miután érettök a pesti tanodai hatóság előtt a felelősséget az egyházi tanács magára vállalta, az új szervezet szerint kezdetét vette az 1852—53-ik iskolai év, és a megerősítést kérő folyamodvány a kormányhoz felterjesztetvén, a tanítás és iskolai élet, a nyilvánossági jog megnyerésének reményében csendben és rendben folyt tovább. A várva várt engedély azonban a miniszterium 1853. márczius 17-én kelt leirata szerint, miután a felterjesztett gymnasiumi szervezet a kívánt miniszteri tervezetnek csak részben tesz eleget, nem adathatott meg, s kifogásoltatott főleg a két ifjú lelkésznek rendes tanári minőségben való felvehetése.

Így az 1853. év június 19-én felterjesztett nyilvánossági jogot kérő folyamodvány is sikertelen maradt, bár az egyház ígérte is, hogy a jelenlegi tíz tanár mellé még rövid időn két segéd

1854

tanárt fog állítani.¹⁾ A miniszterium azonban hajthatatlan maradt, és 1854. febr. 18-án kelt rendeletével, a nyilvánossági jog megnyerhetésének feltételeül kijelentette, hogy „megelégszik tíz rendes és két segédtanárral, ha a tanterv keresztülvitele az idevonatkozó kormányrendeletek szabatos és valóságos teljesítésében az intézet beléletében nyilatkozni fog; ha azon kívánalmaknak, melyeket az 1850. június 27-én kelt s a kormánylap 309-ik számában kiadott császári nyílt parancs rendel, — hogy úgy az egyes osztályokban, mint a gymnasiumi pálya végeztével a tanítványok tudományos műveltsége a nyilvános iskolák növendékeivel egyenlő színvonalon álljon — elég lesz téve.“

Az egyház 1854. márcz. 10-én újra megújította a kérelmét a kormánynál.

Ezen feltételezésnek sem lett azonban meg a kívánt sikere, mert a kormány ugyanazon évben föltételül azt szabta, hogy tíz rendes és két póttanár azonnal állíttassék be és kezdje el munkálkodását, akkor az év végén a teljes létszám szerint fog a kérvény elintéztetni.

Ez okból 1854. április 23-án új tanári állás szerveztetett, melyre Kun Pál választatott meg.

Azonban a ref. iskolák eleitől fogva a nemzeti lét hatalmas ébresztői lévén, az ezt igen jól ismerő abszolút kormány gondoskodott arról, hogy minden nemes törekvése daczára is lezorítsa iskoláinkat a nyilvánosság teréről.

Hogy a kormány erőszakos és igazságtalan rendeletei közül egynehányat megemlítsünk: 1853-ban eltiltotta azon tankönyvek használatát, melyekben Magyarország önállóságáról, vagy némi hazafias szellemről legkisebb kifejezés foglaltatott s esetleg az 1848-iki szabadságharczról említés tétetett.¹⁾ 1853. január 8-án a tanári kar, „mint az álladalmi tisztviselői testület kiegészítő

¹⁾ Így tiltatott el Varga János, Tancsics Mihály és Ballagi Károlynak több tankönyve.

része” eltiltatik az egész szakállviseléstől, majd állami tanári vizsga letévése követeltetik tőlük, ha 1848 óta vannak állomásaikon. 1854. febr. 23-án elrendeltetett, hogy a tanári tanácskozmányok jegyzőkönyvei vagy németül, vagy latinul irassanak és a miniszteriumhoz évenként átvizsgálás végett felküldessenek. 1854. márcz. 13-án megparancsoltatik az intézet előljáróságának, hogy a nyolcz heti nagy szünidő alatt Bécsben megnyitandó középiskolai pótló tanfolyamra a tanintézetnek legalább egy tanára okvetetlen felküldessék¹⁾, 1854. december 16-án pedig utasítatik a tanári kar, hogy odamunkáljon, miszerint a német nyelv, mely minden művelt osztráknak nélkülözhetetlen, a lehető legnagyobb szorgalommal taníttassék. Majd 1855. január 1-én a nyelvviszonyok szabályozásának ürügye alatt a magyar-erdélyországi, a szerb-vajdasági és temesbánsági részekben szigoruan elrendeltetik, hogy ezután néhány tantárgyban minden gymnasiumnál a német nyelv legyen a tanítás nyelve; hat év leforgása után pedig — ezen évet is beszámítva — minden tudomány, a magyar irodalom és vallás kivételével német nyelven adassék elő, ennek tudásától és alkalmazásától tételleztetvén föl jövőre a nyilvánossági jog megadása és a tanárok hivatalban való megmaradása.

1855

Ezen, a nemzeti lét alapját megtámadó s az Entwurftól eltérő absolut rendelet a fájdalmat és elkeseredést, melyet ezek minden igaz magyar ember lelkében ébresztettek, most már daczos ellenállássá fokozta. Ennek kifolyása azon erélyes tiltakozás, mely a tanári kar által szerkesztve, a miskolci ev. ref. egyház előljárósága által 1855. april. 1-én a helytartósági osztály útján a birodalmi közoktatásügyi miniszteriumhoz intéztetett.

Az önérzetes és igaz magyar érzelemmel fogalmazott felterjesztés a helytartóság által visszavetettvén, május 17-én egyenesen a köz-

¹⁾ Kovács Gábor ajánlkozott s fel is ment és szept. 17-én jött vissza.

oktatásügyi miniszteriumhoz küldetett fel postán, azonban ott sem talált meghallgatásra, sőt szigorúan megparancsoltatott, hogy ezután a felterjesztések mellé latin, vagy német fordítás mellékeltessek, ellenkező esetben nem fognak elfogadtatni. Az önkényes rendeletek sem szűntek meg legkisebb időre sem, sőt nemsokára kitöröltetni rendeltetett a tantárgyak közül Magyarország története is, mivel olyan „többé nem létezik”. 1855. aug. 28-án az osztrák néphymnusnak énekeltetése az iskolai ifjúság által főleg a király születés- és névnapján, különösen figyelmébe ajánltatik a tanári karnak; ugyanazon év szeptember 8-án pedig az iskolai főnévsor felküldése kívántatván, egyszersmind tudtára adatik az intézet előjáróságának, hogy miután a múlt tanévben a még hiányzó három tanári állás be nem töltetett és a miniszteri tanterv nem vittetett keresztül, sőt a hetedik s nyolczadik osztály összekapcsolatott, ezen körülmények általi nagy hanyatlás az iskolának a nyilvánossági jog elnyerésére létezett jogait tetemesen alább szállította.

1856

Ezen nem sok reménynyel kecsegtető állapotban, örömdetes jelenség gyanánt tűnt fel a miskolci ág. evangélikusoknak 1856. június 15-én a ref. egyháztanácshoz intézett azon átirata, melyben a nyilvánossági jog megnyerhetése céljából a helybeli két protestans gymnasium egyesítésére magokat szívesen felajánlják. Az eszme nagy lelkesedéssel fogadtatott, s az egyesülés módozatainak kidolgozására azonnal vegyes bizottság neveztetett ki, amelynek munkálatai alapján a ref. egyház közgyűlése 1856. július 25-én és folytatólag aug. 3-án a két gymnasium egyesülését meg is szavazta, azonban miután az ág. ev. egyház mereven ragaszkodott ahhoz, hogy a német nyelvnek tanítási nyelvül való bevétele által a nyilvánossági jog mindenestre szereztessék meg: az egyesülés, a nemzetiségéhez s nyelvéhez még a nyilvánossági jog elvesztése árán is törhetetlen hűséggel ragaszkodó reformátusok ellenszegülése következtében ismét nem létesülhetett.

Ezen örökké várakozó helyzetében mindazonáltal nem maradt az iskolai előjáróság tétlenül, sőt amennyire az anyagi helyzet

és a körülmények engedték, a szabad rendelkezési jog elvétele óta kétszerezett erővel igyekezett a tanintézet ügyeinek jobb állapotba helyezésén. Első helyen érdemli az utókor háláját azon buzgóság, melylyel 1852—1854-ig az új tanári székek alapját megvetni törekedtek, melyben úgy az egyház közönsége, mint a vidék karöltve részt vett és a mely mintegy 5000 frtra menő szép összeget eredményezett a tanintézet javára.

1858-ban a tanári kar egy az iskola jövőjére főleg kihatással bíró intézménynek, a tanári nyugdíjintézetnek vetette meg alapját; ugyanezen évben határozatott el, hogy az iskolai év ezután ünnepélyes isteni tisztelettel fog megnyitvatni, mely után a tanárok idősbbségi sorrendben a gyülekezet és a tanulótság előtt tudományos értekezést tartandanak. 1858

1859. szept. 1-én jelent meg a császári nyílt parancs (patens), mely liberálisnak látszó cikkelyeivel „a gróf Thun miniszter által 1855-ben a protestáns egyház részére készített, de annak idején mind a nyolcz egyházkerület által egyező véleménynyel elvetett szervezetet, most a fejedelmi tekintély felhasználásával akarta az egyházkerületekre nyomni“ és a mely az 1790—91. XXVI. törvénycikk fogatosításának ürügye alatt, a középoktatás ügyére nézve — többek között — úgy intézkedik, hogy a fejedelmi főfelügyeleti jog kikötése mellett (XI. §.) minden iskola élén egy főnök álljon, a ki a kormányhatóságok irányában az intézet állapotáért felelős legyen, továbbá, hogy nyomatott s a kormány által helybenhagyott tankönyvek használtassanak és a tanárok felséges uralkodóház iránti hűségre feleskettessenek. (XIV—XVIII. §-ok.) 1859

E nyílt parancs, bár némileg szabadabb idők előjele volt, mégis ellenhatást keltett félrendszabályai által mind a két protestáns felekezet kebelében és annak visszavételéért 1859. november 15-én épen ez ügyben Miskolczon tartott rendkívüli közgyűléséből egyházkerületünk is folyamodott a királyhoz.

Az egyházkerületek ezen intézkedései közben a szabadabb

1860
1861

idők tavaszi szellői is megérkeztek. Az 1859-iki nyílt parancs (patens) az 1860. május 5-én kelt és egyházkerületünkhöz intézett királyi rendelet által teljesen hatályon kívül helyezettett; 1861. január 10-én pedig a m. kir. udvari kanczellária rendeletével „oda utasította a prot. tanintézetek előljáróit, hogy az 1848. előtti szokás és mód szerint azon tanrendszer iránt, mely jelenleg az illető superintendentiának rendelkezése nyomán a tanintézetben tettelegesen gyakorlatban van, az 1791. XXVI. törvényczik 5-ik §-ában foglalt rendeletnek megfelelő jelentését a maga idején a magyar kir. helytartótanácsához terjeszsze föl“.

1862

Ezen jóakarató hang nem tévesztette el hatását. A lidércz-nyomás alól megmenekülvén, az iskolák teljes készséggel engedelmeskedtek a rendeletnek s intézetünk is azonnal felküldte leczke-rendjét, tankönyvei jegyzékét, tantervezetét; a növendékek számáról, előmeneteléről, az ösztöndíjakról szóló jelentését. 1862. augusztus 30-án pedig elhatározta az iskolai tanács, hogy az egyházkerületi bizottság által 1861-ben készített s már a sárospataki iskolában elfogadott tantervet az 1862—63. évre gymnasiumunkban is teljesen életbe lépteti.

E terv lényeges és főbb pontjai a következők:

A gymnasium célja az általános érdekű tudományok által az egyetemes emberi műveltség alapjait biztosan letenni, a szellemi tehetségeket összhangzólag fejleszteni s ezek által az ifjakat nagyobb-mérvű önmunkásságra s a szaktudományok példájára is képezhetni. Ezen célzt nyolcz évi tanfolyam alatt éri el, mely már az 1796, 1803, 1810. és 1828-ban megállapított tanrendszerben megvölt, csak 1837-ben szállítatott le hatra, a kath. gymnasiumok hatéves tanfolyamának tekintetbe vételével. A gymnasium al- és felgymnasiumra nem választható külön; a grammaticai osztályokban az osztályrendszer állítandó vissza egészen, csak a természettudományok tanítandók szaktanár által a tudomány érdekében.

Tantárgyak: 1) Vallástan. 2) Magyar nyelv és irodalom. 3) Latin nyelv és irodalom. 4) Görög nyelv és irodalom. 5) Német

nyelv. 6) Történelem. 7) Földrajz. 8) Mennyiségtan. 9) Természetrajz. 10) Természettan. 11) Logica lélektani alapon. 12) Éneklés, Szépírás, Rajz és Testgyakorlat mint melléktárgyak.

A melléktantárgyak közül az éneklés mind a nyolcz osztályban, a szépírás az elsőben és a testgyakorlat az első és második osztályban kötelezett tantárgy.

A tantervnek az 1862—3 tanévben való életbeléptetése óta főgymnasiumunkban is megtartattak az egyházkerületi szabályzat értelmében, a superintendens egyházi, s az iskolakormányzó világi elnöksége alatt, az egyháztanács által kinevezett iskolatanácsosok jelenlétében s részvételével az érettségi vizsgálatok.

A kormányrendeletek nem zavarták meg többé az elfogadott tanrendszert. Még 1865-ben kísérlette meg a helytartótanács az iskola dolgaiba avatkozást, szigorúan utasítván az előljáróságot, hogy 8 tanárnál többet alkalmazzon s a tantárgyakat szakok szerint osztsa be stb. Azonban a tanintézet az egyházkerület felsősége alatt állván, az előbbi állapotban és tanrendszerben maradt tovább is. 1865

1859. október 17-én a hála és kegyelet érzelmeivel ülte meg a tanintézet a várossal együtt Kazinczy Ferencz, a magyar nemzeti nyelv és irodalom koszorús bajnoka születésének százados évfordulója ünnepét, melynek emlékére Lévy József tanár, az ünnepély egyik jeles szónoka, a gymnasiumi ifjak közt újra fellelevenítette s a négy felsőbb osztálynak az irodalom iránt érdeklődőbb növendékeiből a Kazinczy önképző kört megalakította. Ezen kör azóta, gymnasiumi ifjaink szellemi haladására semmi más által nem pótolható jótékony hatást gyakorol, s a magán szorgalom kifejtésére az igen szép számmal levő alapítványokból kitűzni szokott pályadíjak által folyton alkalmat ad. 1859

1862. nov. 12-én az iskolatanács egy testgyakorlói felállítására tett intézkedéseket. 1862

1864. május 1-én az egyházi tanács kimondta, hogy „miután érti és tudja, hogy a nevelés és tanítás fontos ügyével foglalkozó 1864

tanáraink nagyon mérsékelt díjjal vannak ellátva, fizetésük javítására azonban a megnehezült idők s nyomott pénzügyi viszonyok mellett jelenben a legjobb akarat mellett sem hozhat áldozatot, másrésztől erkölcsi kötelességének tartván megtakarított filléreiből jövőre oly alapot teremteni melyből majdan tanáraink fizetését pótolni lehessen, határozza, hogy a beiratási díj egy része ezután tanári fizetés növelési alalapítvány czim alatt tőkésítés végett mindig a takarékpénztárba helyezzessék, s a pénztárnoki számadásban is mindig ily czim alatt vezettessék, kimondatván egyszermindenkorra az is, hogy az időnként így begyülemlett tőkét soha és semmi esetben más célra fordítani, vagy elkölteni nem lehet."

1867

1867. július 17-én elhatározott az intézet előnyeinek növelésének céljából egy tápintézet felállítása is, a melynek érdekében újra a közadakozás jótékony forrása vétetett igénybe s a ref. buzgóság 1871. szept. haváig oly szép összeget adott össze e nemes célra, hogy az az 1871--72. tanév elején hét tanuló tartásával már meg is nyitattott. 1867. augusztus 30-án a gymnasium épületében eddig elhelyezve volt első és második elemi osztályt az egyháztanács a negyedik paplak helyén a Palóczy-utczán épült elemi iskola épületébe áttéetni határozta, a mely határozat azonban tényleg csak 1871. szept. 1-ével lépett életbe.

Iskolánk anyagi előmenetelére áldásosan hatott az 1867-ik évben néhai b. e. Palóczy Horváth Mária junius 16-án kelt végrendelete által tanintézetünkre hagyott azon nagyszerű alapítvány, melynek jövedelme évenként körülbelől 1200 frtot tesz; továbbá a b. e. Szathmáry Mihálovics Karolina nagybecskereki lakos által ugyanezen év november 2-án végrendeletileg hagyott 5000 frtnyi összegből álló alapítvány. Ezen nemes lelkű jöltevők emlékének iskoláink előljárósága 1873. év május 25-én emlékünnepet szentelt, a mely alkalommal arcképeik lelepleztettek, s Halmy Gyula azon évi igazgató jeles emlékbeszédet tartott, mely ki is nyomatott.

1869. június 19-én iskolánk nagytekintélyű igazgatója Pásztor Dániel, egészségi tekintetből leköszönvén, az egyházi tanács az igazgatói hivatalt többé nem töltötte be, hanem elhatározta, hogy ezután idősbbségi sorrendben évről-évre egymásután viselik ezen hivatal terheit a tanárok; az igazgatósághoz csatolt könyvtárnokságot pedig elválasztotta attól.

1869

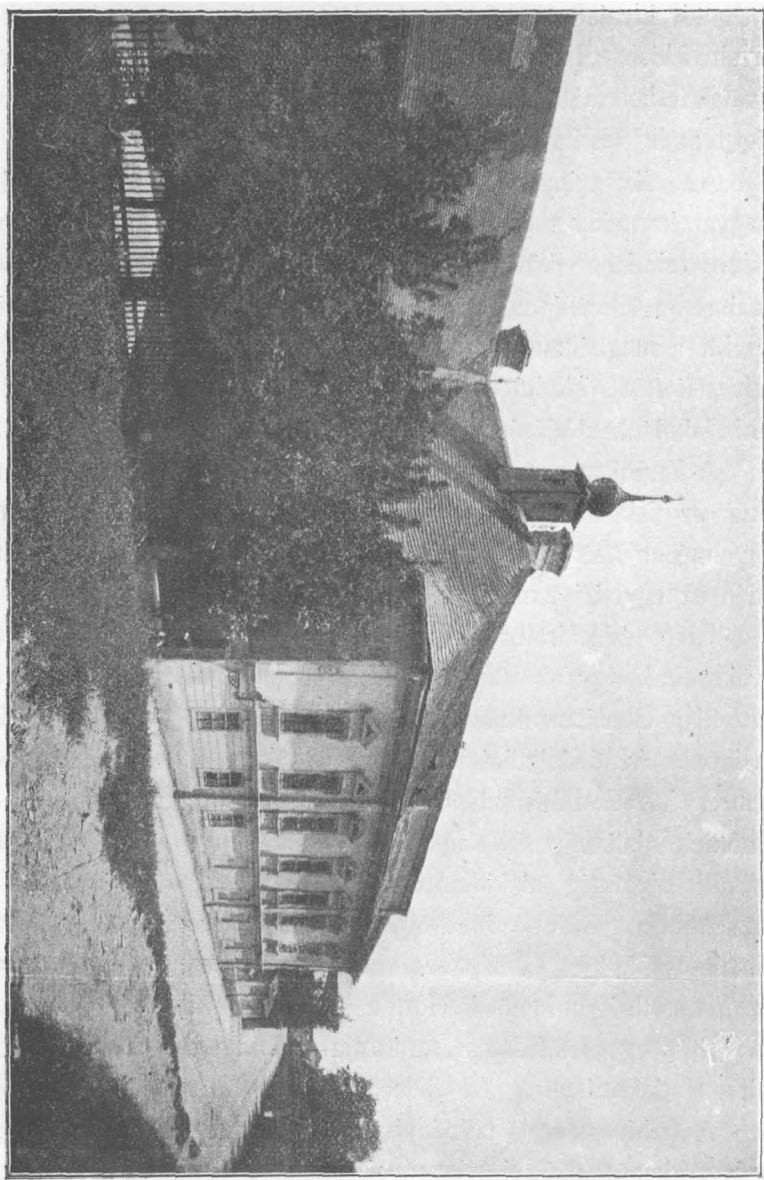
Az alkotmányos élet felpozíciója s a független felelős magyar kormány megalakulása óta, valamint a közoktatási miniszterium mindent elkövetett, hogy a tanügy terén czélszerű újításokat hozhasson létre, épen úgy a felekezetek is igyekeztek iskoláikat részint a megváltozott kor viszonyainak, másrésről a kilátásba helyezett középiskolai törvény kívánalmainak megfelelőkké fejleszteni. Iskolánk előjárósága is megtett minden erejétől telhetőt.

A tanárikar a maga részéről 1877-ben már elhalaszthatatlannak látta az iskolai épület átalakítására felhívni a felsőbb hatóság figyelmét, s azért egy emlékiratot terjesztett fel az iskolai tanács útján az egyházi tanácshoz.

1877

Ezen emlékiratban előadott körülmények meggyőző hatást gyakoroltak úgy az iskolai, mint az egyházi tanács tagjaira, s egyhangúlag elhatároztatott, hogy az iskola épületének a kor kívánalmaihoz mért átalakítására az előmunkálatok azonnal megkezdésének. Kun Bertalan püspök s kir. tanácsos és Szathmáry K. Pál elnöke alatt egy sok tagból álló, vallás és felekezeti különbség nélküli bizottság alakítottatott, melynek feladata lőn módokról és eszközökről gondoskodni, hogy az átalakítás és szervezés keresztülvitelére szükséges pénzösszeg mily módon lenne megszerezhető? Ezen bizottság mindennek előtt a hívek áldozatkészségéhez folyamodott s egy felhívásban szólította fel a nevelés és tanügy barátait az adakozásra.

A felhívás ezer példányban küldetett szét és habár hazánk kedvezőtlen pénzügyi viszonyai, majd a beállott több rendbeli súlyos elemi csapások, maga az 1878-ik auguszt. 30-iki miskolczi nagy árvíz, szeptember hóban pedig Szegednek rombadőlése,

35. A RÉGI REF. LYCEUM ÉPÜLETE 1879-IKI ÁTALAKÍTÁSA UTÁN.

tanintézetünkről másfelé fordították a közfigyelmet, de azért a nehéz körülményeken felülemelkedő hazafias és vallásos érzület a prot. bűzgóság és áldozatkészség iskolánk javára is meghozta az áldozat filléreket s az 1879-ik év tavaszán már oly szép összeg gyűlt össze, hogy a nagy bizottság elérkezettnek látta az időt arra nézve, hogy az iskola szervezésére adakozóknak tett ígéretét beváltsa, tehát egy szűkebbkörű bizottságot nevezett ki a maga kebeléből, mely az iskola épületének czélszerű átalakítására szakértővel tervet készíttessen. Ez megtörténvén, a terv és költségvetés az egyház-tanács által is helybenhagyatott és a keleti oldalon egy könyvtári helyiségül szolgáló emeletes szárnyépület felhúzása július 10-én megkezdetvén, még azon év nyarán be is fejeztetett.) Azon egész gyűjtés eredménye 11,110 frt 70 krt tett, mely azon időben, midőn az áldozatkészség minden oldalról annyira igénybe volt véve, valóban tetemes összeg volt. Az átalakítás és építés befejezése után volt az épületben 10 tanterem, egy természettani-, egy természettrajzi-, egy vegytani helyiség, egy könyvtár, egy tanács-terem, egy szeniori szoba, egy pedellusi lak, az épület alatt huzódó tágas pinczehelyiségekkel.

1879

Az építés és átalakítás került 13,738 frt 90 krba. Az iskolai alapból e célra — visszatérítés feltétele alatt — kölcsön vett 2628 frt 20 krt, mely összeggel az építés, az e célra begyűlt kegyes adományoknál többbe került, két év alatt az iskolai pénztár bevételeiből helyreépíttatott.

„Az 1881 — 2. iskolai év tanintézetünkre nézve örök emlékü ünnepélylyel kezdődött. 1881. szept. 11-ike délután 3 és 4 óra közt érte ugyanis tanintézetünket azon szerencse, mely iskolánk életében első és egyetlen. I. Ferencz József apostoli királyunk legmagasabb látogatásával tisztelte azt meg. Koronás királyaink közül még egyik sem lépte át azelőtt annak küszöbét; legalább reánk ily esemény emléke nem maradt. Egyházunk és iskolánk előljárói,

1881

’) Az 1877 — 78-ik évi értesítő szerint. Kun Pál igazgatói jelentésében.

a tanári kar és a tanuló ifjúság az őszinte öröm kitöréseivel fogadták a legmagasabb látogatót. A tanuló ifjúság által képezett sorok között vonúlt be ő Felsége az ezen alkalomra feldíszített könyvtári helyiségbe, ahol Kun Bertalan püspök, kir. tanácsos ékes szavakban fejezte ki az előjáróság örömét a megtisztelő látogatás fölött. A Felség az előjáróság és a tanári kar több tagjával néhány szót is váltott s kormányzónk kérésére nevét emlékkönyvünk első lapjára fel is jegyezte. Majd a nyolczadik osztály tantermét és a természettani múzeumot tekintette meg s eltávozásakor a látottak fölött meglegedését fejezván ki, kisérétével, melyben Tisza Kálmán miniszterelnök, Jekelfalusy Lajos miniszteri tanácsos, b. Vay Béla főispán, báró Mondel hadsegéd, a város polgármestere Soltész N. Kálmán, rendőrfőkapitánya Zsarnay Győző voltak, a tanári kar és ifjúság megújuló éljenzései között hagyta el tanintézetünket.¹⁾“

1885

1885-ben Kun József a gymnasium javára 10,000 frtos alapítványt tett. A következő év júniusában a nagylelkű adományozó emlékére ünnepély tartatott s arczképe lelepleztetett.

Minthogy az 1884-dik év tavaszán városunkban tartott egyházi kerületi közgyűlés magáévá tette azt az elvet, hogy azon középiskolák, melyek állami segély nélkül a törvény kívánalmainak meg nem felelhetnek, ezen segélyért a konvent útján folyamodjanak, iskolánk előjárósága folyamodott tehát az egyházi kerület útján a konventhez, hogy részére legalább annyi segélyt eszközöljön ki az államnál, amennyi fennmaradásához elmulthatatlanul szükséges.

1887

A konvent iskolánk részére évenként 7000 frtot kért. Ez az 1887. évi költségelőirányzatba a vallás és közoktatásügyi miniszterium által fel is vétetett s az országgyűlés által megszavaztatott. Főgymnasiumunk jövője tehát biztosítva lőn ugyan, de az államsegély sokakban mégis aggodalmat keltett, mert féltették a gymnasium protestans jellegét.

¹⁾ Az 1881–82. évi értesítőből Porcs János igazgató évi jelentése.

„Tévednek azok — írja megnyugtatósúl az igazgató¹⁾ — akik azt hiszik, hogy főgymnasiumunk ez által protestans jellegét elveszíti. A törvény ezt nem követeli, s előljáróságunk kétszer is meggondolta volna tettét, ha az ár ilyen magas lett volna; mert protestans jellegünk mellett biztosítva érezzük magunkat a régi mederbe visszatérhetni azon esetre, ha, amitől Isten őrizzen, az idők járása megnehezülne hazánk fölött; ha, mint a múltban, valaha ismét a protestáns iskoláknak jutna azon dicső, de terhes szerep, hogy magukra és egyes jobbakra támaszkodva, védői legyenek nemzetiségünknek s nemzeti önállásunknak.“

Miután a vallás és közoktatásügyi miniszterium az államsegélyt főgymnasiumunknak oly föltétellel utalványozta, hogy míg a szerződést megkötne is, ezen államsegélyből a hiányzó tizedik tanári állást ideiglenesen okvetlenül töltsse be, ennél fogva az iskolai tanács 1887. augusztus hó végén négyesi Szepessy Mátyás okleveles tanárt ezen tizedik állásra megválasztotta.

Az 1888. márcz. 29-én kihúzott XIII-ik jótékonyczélú állam-
sorsjáték jövedelméből gymnasiumunk 5667 frtot kapott.

1888

Ugyancsak ez évben jutott tanintézetünk a Jóny Tivadar által 1882-ben tett iskolai hagyomány birtokába. 1888. febr. 8-án vették át az iskolatanács megbízottai a pénzügyintézetek, iparvállalatok, hányák részvényeiben és készpénzben összesen 12,869 frtot tevő összeget.

Az 1888. június 23-án tartott évváró iskolai tanács, a konventi középiskolai rendtartás értelmében az eddig évenként változó igazgatóság helyébe a három évenként változó igazgatóságot léptette életbe s igazgatóul Kun Pált választotta meg.

Az egyház presbiteriuma tandíjemelést rendelve el, a tanulók a következő osztályok szerint fizették a tandíjt:

A négy alsó osztályban egész évre:

Helybeli ev. ref. vallásúak 10 frt.

¹⁾ Porcs János. A miskolczi ev. ref. főgymn. értesítője az 1886–7-dik iskolai évről. Miskolcz, 1887. 8. l.

Vidéki ev. ref. és ág. ev. vall.	15 frt.
Minden más vallású	20 „

A négy felső osztályban:

Helybeli ev. ref. vallásúak	20 „
Vidéki ev. ref. és ág. ev. vall.	24 „
Minden más vallású	32 „

Beíratási díjban minden tanuló fizetett 3 frtot, melyből 1 frt a tanári díj növelési alapra, 1 frt 50 kr pedig a tanári nyugdíj-alapra fordítani határozatott.¹⁾

1889 1889-ben az ev. ref. egyház presbytériuma a jótéteményes tanuló ifjak által régi időktől teljesített közönséges temetési szolgálat alól fölmentette ifjainkat.²⁾

1890 1890. okt. 10-én Borsodvármegye közönsége kegyeletes szép ünnepélyt rendezett a vármegyeház nagytermében Lévy József hivataloskodásának 25 éves jubileuma alkalmából. A jubiláris ünnepély céljaira befolyt pénzösszeg föl nem használt részének Lévy József nevét viselő alapítványképen főgymnasiumunk részére leendő átadását határozta el a vármegye. Az eredetileg fennmaradt 200 frt Lévy József hozzájárulásával 500 frtra szaporodván, ez összeg kamatai négy felső osztálybeli szorgalmas, szegény, ev. ref. vallású tanulóknak adatnak ki évenként.³⁾

1893 1893. január 19-én 81 éves korában halt el B i z o n y T a m á s, a főgymnasium kormányzója, kit a miskolci ev. ref. egyház közbizalma 1862. márczius 19-én választott főgymnasiumunk kormányzójává. Bizony Tamás Miskolczon született 1812. márcz. 7-én előkelő családból. Elemi tanulmányait a helybeli elemi ágostai, gymnasiumi és bölcsészeti pályáját a miskolci ev. ref. lyceumban,

¹⁾ Kun Pál. A miskolci ev. ref. főgymn. ért. az 1888–89 iskolai évről. Miskolcz, 1889. 3–5. l.

²⁾ U. o. 1889–90.

³⁾ U. o. 1890–91. 12. l.

jogi tanulmányait pedig a debreczeni ev. ref. főiskolában végezte kitűnő sikerrel, hol a történelmi és jogi tudományokból egyes tanórákat helyettesített közmegelegedéssel. Az ügyvédi vizsgát már 1836-ban letette Budapesten, majd a kor követelményei szerint 1841-ben ugyanott a váltótörvényekből kitűnő sikerrel vizsgázott. Az 1848-iki forradalom kitöréseig mint ügyvéd működött Budapesten, azonban a nemzetünk alkotmányos szabadságáért vívott küzdelemben a törvénykezés szünetelvén, napi és tudományos folyiratok számára való irodalmi dolgozatokkal foglalkozott. Különösen a „Figyelő”-nek volt a munkatársa, mely hazafias cikkeiért be is tiltatott.

Publicistai és jogi irányú irodalmi működése előtt a tér elzáratván, mint a körülmény és helyzettel okosan számolni tudó egyéniség, puritán, független gondolkozása daczára is elhatározta magát arra, hogy az abszolút kormány alatt bírói hivatalt vállal, mert úgy vélekedett, hogy mint lelkiismeretes bíró, polgártársainak és hazájának jogügyi téren bármely rendszer alatt hasznos szolgáltatokat tehet. 1851-ben kineveztetett a pilisi járás bírójának és Monoron lakott. Majd 1854-ben Nagykőrösre tétetett, hol 1856. aug. végéig maradt. Itt hivatalos foglalkozásán kívül, a nagykőrösi tanárok társaságában: Arany János, Tomori Anasztáz, Szilágyi Sándor s mások körében kedves órákat töltött, melyekre szívesen emlékezett vissza. Ezután Aranyos-Maróthra az úrbéri törvényszékhez neveztetett ki. Ezen állást elfoglalta ugyan, de ügyvédként Miskolcra leendő kineveztetése végett folyamodványát azonnal beadta. Ügye kedvezőleg elintéztetvén, Miskolcra költözött és 1872-ig ügyvédkedett. Ugyanazon évben a miskolci kir. törvényszékhez első helyen bírónak neveztetett ki. Hivatalát 1876. jun. 15-ig folytatta, majd a nyitrai törvényszékhez történt áthelyeztetése folytán bírói állásáról lemondott s családja körébe vonúlt. 1893-ban bekövetkezett halála általános részvétet keltett Miskolczon. Érdemeit elismerve, emlékét a ref. egyház 1893. márczius 26-án tartott ülésében jegyzőkönyvileg örökítette meg. Helyébe fia,

Bizony Ákos egyháztanácsos választatott meg egyhangulag iskolakormányzónak.¹⁾

1894

1894-ben évi fenntartásra utalványozott a vallás és közokt. miniszter 9000 frtot, beruházásra pedig 4000 frtot. Építkezési célokra adott már eddig 30,000 frtot.

Az 1891—93. évi ref. országos zsinat által készített és királyi szentesítést nyert egyházi törvények egyházkerületünknek Miskolczon 1894. április 17—19-én tartott közgyűlésében ünnepélyesen kihirdetvén, annak életbelépése azonnal határozottá emeltetett. Ezen törvény 479. szakaszának megfelelőleg az intézet igazgató tanácsa hat évre első ízben igazgatóul 1894. jun. 23-án Dr. Kovács Gábor-t választotta meg.

Az 1894—95. évre 7000 frtról 9000 frtra felemelt államsegély összegéből főgymnasiumunk előjárósága két új tanári széket állított fel. A rajzoló geometria, szépírás és szabadkézirajz tan-székére Kiss Lajos okleveles rajztanárt, a természetrajz és földrajz tanszékére pedig Rumpf Frigyes vizsgázó tanár-jelöltet választották meg és pedig az utóbbit ideiglenes minőségben. Ezáltal lehetővé vált, hogy az igazgató óraszámát leszállíthatassék, hogy az irodai és más adminisztratív ügyek végzésére ideje legyen.

Az 1887. év óta húzódó állami segélyezés módozatainak, valamint az új iskola építés ügyének megoldása, vagy legalább siettetése céljából 1894. júl. 28-án Kun Bertalan püspök vezetése alatt Mikuleczky István egyházi főgondnok, Bizony Ákos igazgató tanácsi elnök és dr. Kovács Gábor tagokból álló küldöttség tiszteletgett báró Eötvös Loránd közoktatásügyi miniszternél, aki kijelentette, hogy tanintézetünket bizonytalan helyzetéből mielőbb kivenni minden esetre szükségesnek tartja és jóakarátú támogatásának bizonyosságául az 1894—5. évi államsegélyt 2000 frttal, az 1895—6.

¹⁾ Halmy Gyula. A miskolci ev. ref. főgymnasium értesítője az 1892—93-iki iskolai évről. Miskolcz. 1893.

évit pedig 1000 frttal már fellebb is emelte. A régi iskola épületnek állítólagos korszerű átalakítására vonatkozó tervezetre nézve azonban kijelentette, hogy úgy van meggyőződve, miszerint a tervhez kívánt 87,000 frt kiadás esetén az állam mindenesetre megkívánhatja, hogy a gymnasium részére teljesen megfelelő nagyságú telken egészen új épület emeltessék és ez esetben a kért 80,000 frt megadásához hajlandó is hozzájárulni.

A miniszter elvi határozata még az év végén megérkezvén, egészen új helyzetet teremtett. Határozottan kijelentette ugyanis, hogy a dr. Beöthy Zsoit által 1893-ban kötött szerződés tervezetét nem hagyhatja jóvá, mert 11,000 frt évi összeg által nem látja eléggé biztosítotttnak az intézet jövőjét, hanem kész helyette 15,000 frt évi segélyt adni, ha az előljáróság az általa leküldött normális költségvetést elfogadja, mely a tanárok fizetését felemeli és négynek 1200., négynek 1300., egynek 1400., egynek 1600., kettőnek 1800 frt fizetést biztosít, teljes korpótléokra 3000 frtot irányoz elő, lakbérátalányúl pedig 240 frtot állapít meg. Az iskola építés ügyében kijelenti, hogy hajlandó 80,000 frt segélyt adni, ha egy legalább 1500□-öl területű telken egészen új épület emeltetik. Az igazgató tanács és presbyterium az épület céljaira a volt püspöki lakot és telket jelölvé ki, 1895-ben feliratban kérte a kormányt, hogy a telek czélszerű voltának megítélésére szakértőt küldjön és mivel ezen telek nagy értéket képvisel, az egyház pedig szegény, vállalja magára teljesen az épület emelését. A miniszterium Al p á r I g n á c z műépítést küldte le, aki a telek czélszerűsége mellett nyilatkozott s ilyen értelemben tett felterjesztést a miniszteriumnak.¹⁾

1895

E vélemény alapján a miniszterium a felajánlott telket jónak találta és elfogadta, valamint elfogadta az építés alapjául az Al p á r I g n á c z budapesti műépítész által készített terveket is,

¹⁾ Dr. Kovács Gábor. A miskolci ev. ref. főgymn. értesítője az 1894–95-ik iskolai évről. Miskolcz, 1895.

egyszersmind az építésre kért 80,000 frtnak megadására nézve is határozott ígéretet tett, azon megjegyzéssel azonban, hogy annak hátralevő még kifizetetlen részleteit csak olyan összegekben folyósíthatja, amilyenekben azt időről-időre az állami költségvetés keretébe felveheti és az országgyűlés megszavazza.

A telek elfoglalása által egy új lelkeszi lakás és telek vétele válván szükségessé, az egyháztanács a Palóczy-utczában a Glós Sámuel tulajdonát képezett telket 18,500 frtért megvásárolta és azt 7000 frt költséggel átalakíttatta. Ezen vételár fedezésére a főgymnasiumi nyugdíjintézet tőkéje használtatott fel, azon biztosítással, hogy ez visszatérítendő a régi iskolaépület eladási árából és az esetleg fennmaradó építési összegből, ami, ha nem fedezné az összeget, melybe az új püspöki lakás és telek kerül: azt közzadakozás útján is helyre kell pótolni.

Az építésre kért államsegély ügye így teljesen tisztázva lévén, az építő-bizottság megalakított Bizony Ákos elnök, Mikuleczky István, Dr. Csáthy Szabó István, Pataky Sándor és dr. Kovács Gábor tagokból s a végleges tervek pedig Adler Károly városi főmérnök által elkészítettek és jóváhagyás céljából a minisztériumhoz felterjesztettek, mely azt 1896. elején néhány lényegtelen módosítással jóvá is hagyta.

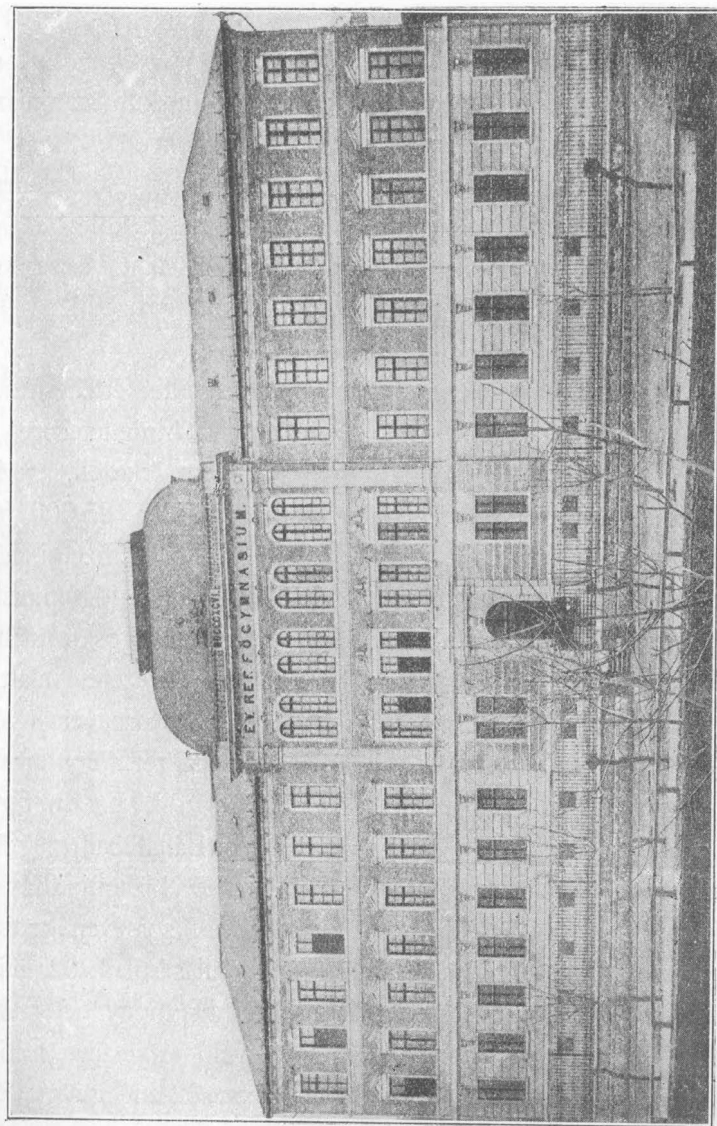
Az építésre 132,311 frt 75 kr. volt előirányozva s az épület 1896. szept. 1-től 1897. jul. 31-éig volt felépítendő. Itt jegyezzük még fel, hogy a kormány 80,000 frtos adománya mellett Borsod-megye 15,000, városunk pedig 30,000 frtot szavazott meg az iskolaépítés céljaira.¹⁾

Az árlejtésen Staud János és István egri építőmesterek ajánlatát fogadták el, s így a kitűzött határidő alatt elkészült az új iskola épület, mely 1898. szept. elején hivatásának át is adatott.²⁾

¹⁾ U. o. 1895—96.

²⁾ A felavató ünnepélyről, mely Zsilinszky Mihály államtitkár jelenlétében 1899. szept. 17-én folyt le, lásd: Borsod-megyei Lapok 1899. 75. szám.

A telek nagysága 5728.09 m², melyből a főépület 1094·93 m², a tornacsarnok 434 m²-t foglal el, így a szabad terület, mely

36. A REFORMATUS FŐGYMNASIUM 1896-BAN ÉPÜLT ÚJ PALOTÁJA.

játszóterül is használható 4199·16 m²-t tesz. Az épület minden oldalról szabadon áll, hogy a levegő és világosság hozzáférjen, a

Szinvapatak felől terraszszerű emelkedésen, az adriai tenger felett 124,85 m. magasságban van.

A telek és épület költsége a megvizsgált számadások szerint 152,860 frt 59 kr volt a berendezkedésnek mintegy 10,000 frt felülhaladó költségén kívül.¹⁾

Az iskolaépítésnél meg kell említenünk a kultuszminiszter 1897. szept. 30-án kelt leiratát, melyben megengedte, hogy az általa építésre adott 80,000 frt államsegélyből még kifizetetlenül lévő 42,000 frtot a főgymnasium tőkéiből vehessék kölcsön azon feltétellel, hogy ezen összeget a kormány 50 év alatt vissza fogja téríteni, addig pedig a tőkétől 4½% kamatot fog fizetni az intézetnek.

Az új épület befejezése után a régi épület értékesítéséről kellett gondoskodni. 1897. szept. 15-én árverés hirdettetett reá, de minthogy 1898. január 1-ig más ajánlat nem érkezett, a város vette meg az 1898. május 5-én tartott közgyűlésen 25,000 frtéért oly föltétellel, hogy ezen összeget részletekben fogja fizetni, addig pedig 1898. júl. 1-től kezdve 4½ % kamatot fog a főgymnasium pénztárának a vételár nála maradó összegéért utólagosan fizetni.²⁾

1901 Említésre méltó, hogy 1901-ben öt tanár vezetése alatt 36 tornász tanulónk vett részt a budapesti országos tornaversenyen.³⁾

1902 1902 december 22-én halt el a miskolci ref. főgymnasium egyik legnagyobb jóltevője: S o l t é s z N a g y A l b e r t. Egészségét fia, Béla váratlan halála rendítette meg. Bánatában megtörve, elbetegesedett, lassanként minden megtisztelő bizalmi állásaiból visszalépett és midőn főgymnasiumunkban négy éven keresztül lelkesedéssel viselt igazgató tanácselnöki állásáról 1902. márcz. havában leköszönt, már akkor meglátszott rajta, hogy beteg szívét egyetlen vágy, a fia poraival mielőbb való egyesülés tölti be. Nem kellett soká várákoznia. 1902. decz. 22-én egy gyűlésről

¹⁾ U. u. 1898—99.

²⁾ U. o. 1897—98.

³⁾ U. o. 1900—1901.

tért hazafelé, midőn a vármegyeház előtt hirtelen összerogyott s mire hazavitték, kiszenvedett. Nagyszerű alapítványának egyébként is érdekes alapító levelét a következőkben adjuk:

„Alapító okirat.

Én Soltész Nagy Albert a miskolczi 5078. sz. tjkvben 4977. hrsz. a. írt és Miskolczon a Széchenyi-utca 29. szám alatt fekvő házamat telkével együtt elhunyt fiam, Soltész Nagy Béla emlékére a miskolczi evangélikus református egyháznak hagyom örök alapítványúl, a fennhatósága alatt álló miskolczi evangélikus református főgymnasium céljaira a következő feltételekkel és kikötésekkel:

1. Ez az alapítvány a „Soltész” nevet és mert az az intentióm, hogy szegény tanulóknak együttes ellátást kapjanak, tehát convictus létesíttessék, a „Soltész Convictus” nevet viseljék örök időken keresztül.

2. Az alapítványi ház haszonvétele és jövedelme az alapítványt nőm, Soltész Nagy Albertné, született Kövecsei Dancs Erzsébet, elhalálózása, vagy másodszori férjhezmenetele idejétől kezdve illetendi meg és a tiszta jövedelem évenként a miskolczi ev. ref. főgymnasium tizenöt (15) szegénysorsú evangélikus református tanulója együttes ellátása, eltartására fordítandó.

3. Az esetre, ha a gymnasiumnak felekezeti jellege megszűnnék, ez az alapítvány a tiszáninneri ref. egyházkerület miskolczi felső leányiskola hasonló céljaira és a fentebb említett s kikötött föltételek mellett fordítandó.

4. Az alapítványi ház bejáratánál egy márványtábla állítandó be a következő felirattal: „Ezen házat telkével együtt a miskolczi evangélikus református főgymnasiumnak hagyományozta Soltész Nagy Albert, Abbaziában 1902. febr. 9-én, 29-ik évében elhunyt egyetlen fia Soltész Nagy Béla, császári és királyi consul emlékére.”

5. Az alapítványban részesülők által halálom és fiam halála évfordulóján sírboltunkra koszorú helyeztessék.

6. Az esetre, ha sírboltunk megrongáltatnék, vagy a temető más célra fordíttatnék, az alapítvány négyezer (4000) korona erejéig új sírboltot lesz köteles építtetni és az én, valamint a családom porait odahelyeztetni s ezen sírboltot állandóan fentartani.

7. Úgy az én arczképem, valamint első nőm, Kraudy Emília és gyermekünk, Béla arczképe a miskolczi ev. ref. gymnasium tanácstermében kifüggesztendő és hátra maradt irataim a könyvtárban külön záros helyen megőrzendők.

8. Az alapítványomban részesülők minden harmadik évben február 9-én egy rövid emlékünnepelet tartanak s a felügyelőjök, vagy az alapítvány felügyelője által néhány buzdító szó kíséretében úgy az én, valamint fiam Soltész Nagy Béla életrajza felolvastassék, mely életrajzok röviden a következők:

Soltész Nagy Albert született Miskolczon, 1846. augusztus 24-én;

atyja Soltész Nagy János, Miskolcz városa főbírája és a református egyház főgondnoka, anyja köveskáli Nagy Erzsébet volt. Elemi iskoláit és a gymnasium valamennyi osztályát a miskolci ev. ref. gymnasiumban végezte, s az érettségi vizsgát jeles eredménynyel tette le. A három évi jogi tanfolyamot a kassai jogakadémián végezte s az államvizsgát kitűnő eredménynyel tette le, 1869. évben köz- és váltó ügyvédi oklevelet nyert, 1870. évben a honvédséghez soroztatott s tiszti rangot nyert. 1870-ben aug. 23-án nőül vette Kraudy Emiliát s vele 19 évi házasságot élt. 1874-ben a miskolci ref. egyház főgondnoka lett. Tizennégy évig volt a miskolci színház részvénytársulat igazgatósági elnöke, s a takarékpénztárnak 1871. óta választmányi igazgatósági tagja. 1878. és 1890-ben beutazta Nyugat-Európát s Olaszországot. 1898-ban a ref. főgymnasium igazgatóságának elnöke lett, ez állásáról azonban betegsége miatt 1902. márciusában leköszönt. 1870. óta városi képviselő, megyebizottsági tag, a megyei közigazgatási bizottságnak 6 éven át tagja s több közgazdasági, humanitárius egyletnek tagja.

Soltész Nagy Béla született Miskolczon 1873. szept. 23-án; szülei Soltész Nagy Albert és neje, sz. Kraudy Emilia. Elemi iskoláit Miskolczon végezte. 1883-ban a bécsi Teréziánumban vették fel s az érettségi vizsgát kitűnő eredménynyel tette le és a keleti akadémiát szinte kitűnő sikerrel végezte. 1890-ben atyjával beutazta Németországot, Hollandiát, Belgiumot, Angliát, Franciaországot és Schweiczt, 1901-ben a francia nyelvbéli tökéletesítése végett július és augusztus hónapokat Genfben töltötte. 1894–95-ben Bécsben volt huszáronkéntes s huszártisztté neveztetett ki. 1896-ban az országos ezredéves ünnepélyen a borsodvármegyei bandériumban vett részt. 1899-ben a trieszti helytartósághoz gyakornoknak, 1897-ben consuli atachénak Belgrádba, 1898-ban hasonmínőségben Odesszába neveztetett ki, 1890-ben consul lett, beosztva a konstantinápolyi nagykövetséghez és a török Osmanie renddel is kitüntettetett. Meghalt s ezzel megszakadt az oly szép reményekkel kecsegtető pálya Abbaziában 1902. febr. 9-én.

Mely alapító levélnek egyik példánya a miskolci ev. ref. egyháznál, másik példánya az egyházkerületnél lesz megőrzendő.

Kelt Miskolczon, 1902. április 23-án.

Soltész Nagy Albert

Az alapítvány értéke mai becslés szerint százhuszezer koronára tehető, s annak idején új korszakot van hivatva nyitni intézetünk fejlődésében.¹⁾

Ugyanez évben halt el özv. Kovács Jánosné szül. Herr Erzsébet, aki 13,800 koronát hagyományozott különféle czélokra a ref. főgymnasiumnak.

¹⁾ Dr. Kovács Gábor. A miskolci ev. ref. főgymnasium értesítője az 1902–03. iskolai évről. Miskolcz, 1903.

1902. nov. 1-én Dr. Kovács Gábor igazgató tanári működésének 25-ik évfordulója alkalmából iskolai ünnepély tartatott az egyház- és igazgató tanács, régi tanítványok és a jelenlegi növendékek részvételével és a nap emlékeül 1000 koronás alapítvány tétetett a szegény sorsú, jó tanulók ösztöndíjául, mely összegnek felét a régibb és jelenlegi tanulók gyűjtötték össze, s felét pedig Kovács Gábor adta.

Az 1902—3. iskolai évben nyolcz tanár vezetése alatt negyven felsőbb osztályú tanuló a magyar tengerpartot tekintette meg, s az 1903. máj. 21—22-én Debreczenben tartott kerületi ifjúsági tornaversenyen gymnasiumunk két tanár vezetése mellett 36 növendékkel vett részt.¹⁾

1903

Ruttkay Menyhért ref. orgonista, aki mintegy 29 éven át tanította a főgymnasium négy alsó osztályában az egyházi éneklést és zeneelméletet, 1903. okt. 5-én elhalálozván, helyét a másik énektanítóval, Tóth Ferenczcel töltötték be.

Az intézet céljaira 1903-ban történt ajándékozások közül említésre méltó Vadnay Tibor vármegyei főjegyző adománya, aki atyjának, Vadnay Károly írónak hagyatékából könyvtára egy részét a főgymnasiumnak ajándékozta, melyből a főkönyvtár mintegy 283 munkával, az ifjúsági könyvtár pedig 600 kötettel szaporodott.²⁾

Az 1905. évi budapesti országos tornaversenyen intézetünk 32 tanulóval vett részt. Tanuló ifjaink a versenyből 21 darab bronzéremmel és 4 oklevéllel tértek haza. Az intézet részére beérkezett adományok közül felemlítjük, hogy a m. kir. honvédelmi miniszter a céllovás gyakorlása céljából négy Manlicher fegyvert és 2000 töltényt, továbbá kellő nyomtatványokat adományozott a főgymnasiumnak.³⁾

1905

¹⁾ U. o.

²⁾ U. o. 1903—1904.

³⁾ U. o. 1904—1905.

1906 Az intézet 1905—1906-ik évi történetéből feljegyzésre méltó a tanuló ifjúság egy részének aldunai tanulmányútja s az 1906. máj. 20-án megtartott Bocskay emlékünnepe.

Ha nem épen egyedül a mi intézetünket illeti is, mégis meg kell emlékeznünk a vallás- és közokt. miniszter azon rendeletéről, hogy a tanári kar fizetését az 1904. évi I. t.-cz. alapján az állami középiskolák tanárainak fizetésével egyenlővé óhajtván kiegészíteni, ezért a rendes tanárok fizetéseinek kipótlására tanintézetünknel 1906. jul. 1-től számítva egy évre 7916 korona 40 fillért adományozott, mely összeg a tanárok nyugdíjába is be fog számíttatni.

A tanintézet részére tett egyéb adományok közül kiemelendő Szemere Miklós cs. és kir. kamarás, országgyűlési képviselő ajándéka, aki a Miskolczon felállított Szemere Bertalan szobor leleplezése alkalmából 1906. nov. 11-én a főgymnasiumnak tízezer koronát adományozott egy gymnasiumi lövőház és lövőtér megszerzése céljából.)

1907 Az 1907—1908-ik iskolai év legfontosabb eseménye Sassy István ügyvéd halála, aki vagyonának nagyobb részét, mintegy 50,000 koronát a főgymnasium tápintézetének hagyományozta, mely szép alapítványhoz iskolánk Sassy Istvánné szül. Okolicsányi Idának halála után fog egészen birtokába jutni. Sassy István, ki ez alapítványával a főgymnasium egyik legnagyobb jótévedője lett, 1827-ben Miskolczon született. Jogi tanulmányait Debreczenben végezte, majd bekövetkezvén az 1848/9-iki szabadságharcz, abban tevékeny részt vett s a 9-ik, úgynevezett vörös sipkás zászlóaljnak századosa volt. A szabadságharcz után egy ideig búdosott, majd Losonczon telepedett le, hol a ref. főgymnasium egyik tanárának leányát vette nőül s vele hosszú időn át boldog családi életet élt. Az alkotmányos korszak bekövetkeztével tért vissza Miskolczra, hol ügyvédi gyakorlatot folytatott. 1907. aug. 30-án

¹⁾ U. o. 1906 1907.

bekövetkezett halálaig. Mint a társadalom egyik kimagasló alakját, közbecsülés környezte; elnöke volt az ügyvédi kamarának, presbytere a ref. egyháznak stb. Első neje halála után másodszor özv. Gencsy Gézáné, szül. Okolicsányi Idát vette nőül. Első házasságából származott egyetlen fia: dr. S a s s y J á n o s, a gymnasium orvosa és egészségügy tanára.

1907. decz. 10-én vármegyénk közgyűlése Dr. Tarnay Gyula alispán indítványára II. Rákóczi Ferencz fejedelem emlékére 1000 koronás alapítványt tett. Ezen összeg kamatai évről évre ösztöndíjjul adandók a hazai történelemben legkiválóbb gymnasiumi növendékeknek.

Itt említjük meg röviden a tanintézet anyagi állapotát, mely az 1906—7-ik évi lezárt számadások szerint a következő: 1. Ingatlan föld értéke 50,000. 2. Az intézet épülete 400,000. 3. Tőkepénzek 312,398. 4. Ösztöndíjalap 20,852. 5. Segélyalap 13,915. 6. Felszerelések 70,000. 7. Tápintézeti tőke 39,314. 8. Pályadíjalap 3607. 9. Rajzjutalomalap 578. 10. Külön ösztöndíj 464. 11. Kirándulási alap 2776. 12. Zeneegyleti alap 1651. 13. Olvasóegyleti alap 579 korona.

Ha ezekhez hozzászámítjuk még az 1908-ban befizetett Szemere Miklós-féle 10,000 koronát czéllövőház építésére és a még folyóvá nem tett alapítványokat, u. m.: Soltész Nagy Albert tápintézeti hagyományát, özv. Kovács Józsefné és Sassy István alapítványait, a főgymnasium vagyona körülbelül egy millió százezer koronát tesz.¹⁾

Az ev. ref. főgymnasium iskolakormányzói a XVIII. század végétől napjainkig a következők voltak:

- 1) Ó v á r y L á s z l ó 1783—1791-ig, még inspectornak nevezetett.
- 2) S z a b ó G y ö r g y 1791—1798-ig; az iskolaépítés alkalmából kérésre föl Szakácsy Pál mellé directornak.
- 3) S z a k á c s y P á l 1791—1810-ig. Egyszerre volt Szabó Györggyel director, az iskola építés miatt.

¹⁾ U. o. 1907 1908.

4) Zsóry László 1810. szept. 2. – 1831. márcz. 6-ig. Ügyvéd s több megyék táblabírája volt.

5) Kapczy János 1831. márcz. 6-tól – 1837-ig. Miskolci ügyvéd és birtokos, több megyék táblabírája. Mig elfoglalhatta hivatalát, 1831. novemberig Palóczy László segédfőgondnok helyettesítette.

6) Garas Sámuel 1837 – 1842. Született Miskolczon 1802-ben, hites ügyvéd volt, meghalt 1850. május 11-én.

7) Herke Lajos 1842 – 1844. Született S. Kazán 1801-ben, miskolci ügyvéd volt.

8) Palóczy László 1844 – 1849. májusig. Országszerte ismert nagy férfit, híres országgyűlési követe Borsodmegyének. Született Miskolczon 1783. okt. 14-én. Egyházunk segédfőgondnoka volt 1825 – 1848-ig. Meghalt 1861. ápril. 27-én.

9) Soltész Nagy János 1849. májustól – 1857. febr. 5-ig. Született M. Csáthon 1802-ben. Iskoláit Sárospatakon kezdte, hol hittani és jogi tanulmányait is befejezte. A negyvenes években Miskolcz város főbírája, később a takarékpénztár vezérigazgatója volt. Egyházunknak segédfőgondnoka is volt a nagy Palóczy után. Meghalt 1869. ápril. 25-én.

10) Kolosy Sándor 1857. febr. 5. – 1862. márczius 19.

11) Bizony Tamás 1862. márcz. 19. – 1869. szeptemberig.

12) Lácza Szabó József 1869. szept. – 1871. júliusig.

13) Bizony Tamás 1871. szept. – 1893. januárig.

14) Bizony Ákos 1893. márcz. 26-tól – 1898-ig

15) Soltész Nagy Albert 1898 – 1902.

16) Pataky Sándor 1902 –.

A főgymnasium tanárainak névsorát és életrajzeit, kiegészítve az újabb adatokkal, Dr. Kovács Gábor összeállítás alapján folytatólagosan a következőkben adjuk: ¹⁾

33. Portörő Mihály. (1809 – 1820.) Született Szepsi-ben, Abaujmegyében 1787-ben. Iskoláit a sárospataki főiskolában végezte, a honnan ide 1809-ben humaniorum studiorum professornak hozatott és a leköszönt Rajczy András helyén a retorikat tanította 1820-ig, midőn hivataláról leköszönt s a magánéletbe vonult.

34. Szeremley József. (1809 – 1810.) Az 1809-ben szervezett új humaniorum professori állásra Sárospatakról hívatott meg; egy év múltával külföldi egyetemre ment.

¹⁾ 1 – 32-ig lásd e mű II-ik kötetét 446 – 451. lapokon.

35. Hegedüs István. (1810—1815.) Szeremley József helyére jött Sárospatakról, s innen 1816-ben tarjáni lelkészszé választatott.

36. Mészár Pál. (1815—1823.) Született Bégányban, Bereg megyében 1785-ben. Mind gymnasiumi, mind theologiai tanfolyamát a sárospataki főiskolában végezte el. Hegedüs István tiszatárjáni lelkészszé választatván, helyére hívatott meg gymnasiumunkba, s hivatalát 1815. aug. 23-án el is foglalta. Egyideig a poétákat és logicusokat, majd az encyclopédistákat tanította 1823. júl. 3-án bekövetkezett haláláig.

37. Sipos István. (1820—1822.) Született Vámos-Ujfaluban, Zemplén megyében 1792-ben. Iskoláit a sárospataki iskolában végezte, honnan 1820-ban főgymnasiumunkba hívatott. Tanította az encyclopediai osztályokat. 1822-ben azonban igen éles ellentétbe jöven az iskolai előljárással, hivatalát el kellett hagynia.

38. Korponay József. (1820—1841.) Született Rimaszombatban, Gömör megyében 1787-ben. Iskoláit a sárospataki főiskolában végezte. 1820-ban Várady Gerzson, iskolánk igazgatója bényei pappá választatván, az egyház őt hívta meg a gymnasium vezetésére, s hivatalát 1820. aug. 8-án el is foglalta. 1841-ben Nyusztay István hálála után helybeli lelkészszé választott s 1850. júl. 5-én meghalt.

39. Nyusztay István. (1819—1826.) Született Rimaszombatban 1784-ben. Iskoláinak Sárospatakon való elvégzése s kápláni éveinek eltöltése után 1819-ben miskolczi lelkész lett. Így minőségben kéretett fel a bölcsészeti osztályokban a theologia, dogmatica, moral és görög litteratura tanítására, melyeket 1826-ig szorgalmasan tanított. 1841-ben halt meg.

40. Kiss József. (1821—1839.) Született Miskolcson 1791-ben. Gymnasiumi tanfolyamát Miskolcson, theologiai tanfolyamát pedig a sárospataki főiskolában végezte. Az 1821-ik évben felállított új hum. professori tanszékre hozatott gymnasiumi-

munkba, hol 1839-ig tanárkodott, ekkor leköszönvén, magán-életbe vonúlt.

41. **B o d n á r M i h á l y.** (1822—1826.) Született Borsodon, Borsod megyében; iskoláit előbb a miskolci, később a sárospataki főgymnasiumban elvégezvén, hittani tanulmányait is ezen utóbbi főiskolában végezte el. 1822-ben az alsó- és felső encyclopediai tanszékre a miskolci ref. főgymnasium tanárává választott s e hivatalát 1826-ig szorgalmasan viselte. Főczélja lévén azonban a papi pályán maradás, 1826-ban a helybeli püspök mellé ment segédlelkésznek, s később szirmai lelkész lett.

42. **F e r e n c z y J ó z s e f.** (1824—1826.) Született Rimaszombatban 1799-ben. Úgy gymnasiumi, mint hittani tanfolyamát a sárospataki főiskolában végezte, honnan 1824-ben gymnasiumunk „humaniorum professori“ állására hívatott meg. Két év múlva azonban, 1826. június 30-án külföldi egyetemre ment, hol hittudori vizsgát tevén, hazajött, s később kassai lelkész lett és egyházmegyei esperes. 1871-ben halt meg. Igen széles tudományú, nagytekintélyű ember volt.

43. **S z a b o n J á n o s.** (1826—1828.) Született Vadnán, Borsod megyében 1800-ban földműves szülőktől. Gymnasiumi tanulmányait és theologiai tanfolyamát Sárospatakon végezte el. Azután egy évig a retorikat tanította a gymnasiumban, a honnan 1826-ban a miskolci főgymnasiumba hívatott tanárnak, a harmadik és negyedik human. osztály tanítására. Innen 1828-ban a külföldet látogatta meg, a honnan visszajöven, több lelkészi állomásra hívták meg, a melyek közül a jánosi papságot fogadta el, hol 1875. október 30-án bekövetkezett haláláig híven betöltötte kötelességét.

44. **A p o s t o l P á l** (1826—1855.) kinek életrajzát az előbbi fejezetben adtuk.

45. **M o l n á r J ó z s e f.** (1827—1836.) Született Kis-Sallón, Bars megyében 1799-ik évben. Iskoláinak elvégzése után A. Szántón

lett rector és onnan hívatott 1827-ben a miskolczi főgymnasium syntactikai osztályának vezetésére. 1836-ban meghalt.

46. N é m e t h J ó z s e f. (1828 — 1840.) Született Erdőbényén, Zemplén megyében 1790-ben. Iskoláit Sárospatakon végezte, hol a hittani és jogi tudományok mellett főként a latin és görög irodalmat is tanulmányozta. Iskolái elvégzése után a gr. Dessewffy ifjak mellett volt hat és fél évig nevelő, a mely állomásáról 1828. választatott meg gymnasiumunk poëtai osztályának vezetésére. Erőtelmes férfi korában 1840. január 20-án érte a halál s az avasi temetőben aluszsza örök álmait.

47. É d e s A l b e r t. (1829 — 1835.) Született Csóron, Fehér megyében 1805-ben. Gymnasiumi osztályait Pápán végezte be s theologiai tanfolyamát is ott kezdette meg, azonban anyagi viszonyai miatt két évig nevelősködni volt kénytelen, a mely után Sárospatakra ment. Itt bevégezvén a hittani tanfolyamot, 1829-ben hívatott meg a miskolczi főgymnasium harmadik és negyedik human. osztálya, vagyis az encyclopedisták tanári állomására, mely hivatalában 1835. ápril 10-ig szorgalommal s az egyház teljes elismerését kiérdemelve munkálkodott. Ekkor a tiszkeszi egyház lelkésze lett, melyet 1843-ban a t.-tarjáni lelkészséggel cserélt fel. Irodalmi munkássága s ügybuzgósága által köztiszteletet vívott ki magának s 1858-ban az alsó-borsodi egyházmegye által esperesnek is választatott, melyet 1864-ben lelkészévével együtt letevén, a magánéletbe vonúlt. Az 1865 — 68. országgyűlésen a mezőcsáthi kerület országgyűlési képviselője volt.

48. R u g ó c z K o v á c s J á n o s. (1835 — 1843.) Született Szerencsen, Zemplén megyében 1807-ben. Iskoláit a sárospataki főiskolában elvégezvén, 1835-ben gymnasiumunk encyclopediai osztályainak tanítására hívatott meg. 1843-ban váratlanul és korán meghalt.

49. R e g é c z y N a g y I s t v á n. (1836 — 1848-ig.) Született Bényén, Pest megyében 1808-ban. Iskoláit Miskolczon és Sárospatakon végezte s gr. Vay Ábrahám főgondnok ajánlatára 1836-ban

a syntaxisták tanítására gymnasiumunk tanárává választatott. Hivataláról 1848. ápril 9-én egészségi tekintetből lemondott s haláláig a miskolci takarékpénztár hivatalnoka volt.

50. V á g ó J ó z s e f. (1839—1864.) Született Czepléden, Pest megyében 1807. december 31-én. Iskoláit Czepléden és Sárospatakon végezte s a segédlelkészi vizsga után Heő-Csabára Bárczay László gyermekei mellé hivatott nevelőnek, mely állomásán egyszersmind segédlelkész is volt. 1839. szept. 8-án a miskolci ev. ref. főgymnasiumba hivatott meg a mennyiség és természettudományok tanszékére, azonban hivatalának elfoglalása előtt még Bécsbe ment az egyetemre, hogy leendő tantárgyaiban bővebb ismeretet szerezzen. Tanári székét 1840-ben elfoglalván, nevezett tantárgyai mellett a görög és latin irodalmat, kézműtant és statistikát is tanította. 1850-ben a rectorprofessori állással is megkínálta az egyháztanács, azonban azt elvből el nem fogadta. 1864-ben ápril 10-én lemondott hivataláról s a magánéletbe vonúlt, hol 1872. január 27-én meghalt.

51. O s v á t h L a j o s. (1840—1845.) Született Szalócson, Gömör megyében 1817-ben. Gymnasiumi és theologiai tanulmányait a sárospataki főiskolában bevégezvén, 1840-ben onnan hivatott meg a miskolci ref. gymnasium 8-ik és 9-ik osztályának, az úgynevezett felső szónoklati és költészeti osztályoknak tanári állására. Azonban 1845. október 23-án élete 28-ik, hivatala 5-ik évében ideglázban váratlanul és hirtelen meghalt.

52. P a p p J á n o s. (1842—1850.) Született Hódmező-Vásárhelyen, Csongrád megyében 1806-ban. Iskolái elvégzése után Máramaros-Szigetre ment tanárnak a főgymnasiumba, a hol 1841-ig négy éven keresztül viselte hivatalát. Nálunk 1842. szept. 4-én foglalta el hivatalát. Általános tekintélyben és közbecsülésben igazgatta intézetünket 1850. jun. 3-án bekövetkezett haláláig. Az iskola növendékei haláljuk jeléül szép emlékkövet állíttattak sírja fölé az avasi temetőben.

53. K o v á c s G á b o r. (1843—1868.) Született Görgön,

Torna megyében 1813. szept. 21-én, hol atyja lelkész volt. Gymn. iskoláit a losonczyi ref. gymnasiumban kezdte 1821-ben, azonban atyja 1825-ben meghalván, özvegy édes anyja Miskolcra költözött. Az 1832—33. tanévre az abecisták köztanítóságával bízott meg, a mely után a sárospataki főiskolában az 1837—8. év végéig a theologiai tanfolyamot elvégezte, 1838-tól Boronkay Albert rákóczi birtokos fiai mellett, 1841-től pedig Vladár József csörgői birtokos Ervin fia mellett volt nevelő, midőn 1843. január 15-én a miskolczyi ref. egyháztanács által az alsó szónoklattani tanszékre rendes tanárnak meghívatott s azt 1844. auguszt. 28-án foglalta el, a meghívástól ez ideig terjedő időt a bécsi egyetemen töltvén el. Az 1852—3. tanév elején a V—VIII-ik osztályokban a történelem, földrajz és a német nyelv tanításával bízott meg, melyeket 1868. jan. 30-án 55 éves korában bekövetkezett haláláig híven és lelkiismeretesen tanított.

54. S o l y m o s s y S á m u e l. (1845—1882.) Született Sályban, Borsod megyében 1817. szept. hó 14-én. Édes atyja, ki ott ref. lelkész volt (Sólcznak neveztetett), korán beadta a miskolczyi főgymnasiumba tanulni, a hol a gymn. tanfolyam elvégzése után az 1837—38., valamint az 1838—39. tanévekben az inferior syntaxis (most II. gymn. osztály) köztanítója lett. Azután a sárospataki főiskolába ment és ott a theologiai tanfolyamot elvégezvén, 1842-ben miskolczyi segédlelkészszé lett, s ez időben az alsó szónoklati osztály helyettes tanára is volt. 1845-ben rendes tanárnak választott meg november 17-én és ezen hivatalában s 1865. óta a négy felső osztályban a magyar és latín irodalom fáradhatlan munkásságú tanára volt 37 éven keresztül, 1882. szept. 30-án bekövetkezett haláláig. Munkássága s elismert tanári jó neve közbecsülést vívtak ki számára s több irodalmi jelesünk, mint Kazinczy Gábor, Tompa Mihály, Lévy József barátai voltak. Tanítványai háláját igen szépen jellemzi az, hogy halála hírére a budapesti egyetemen levő „Borsodi kör“, melynek tagjai nagyrészen az ő tanítványai voltak, 1882 október 5-én elhatá-

rozta, hogy mindaddig, míg a kör állani fog, „Solymossy díj” czímen évenként mindig egy magyar aranyat (1849-ik évit) fog a miskolczi ref. főgymn. önképzőkörnek — melynek a megboldogult 1865. óta elnöke volt — egy a Borsodi kör által kitűzendő pályakérdés díjául adományozni.

55. P á s z t o r D á n i e l. (1850—1869.) Született Kemecsen, Szabolcs megyében 1814-ben. Iskoláit a sárospataki főiskolában végezte, hol bölcseletet, jogot és theológiát tanult, a melynek befejezte után 1844. október 23-án a m -szigeti lyceum egyik rendes tanári állomását foglalta el s hat éven keresztül a bölcseleti tudományokat tanította. 1850-ben igazgató tanári állásra hívatott főgymnasiumunkba s tanszékét 1850. július 21-én elfoglalván, azon nagy tevékenységet fejtett ki egész 1869-ig, midőn június 19-én egészségi tekintetből hivataláról leköszönt és Máramaros-Szigetre ment lakni, hol 1882. december 31-én érte a halál.

56. O r b á n J ó z s e f. (1840—1861.) Született Nagy-Barczán, Borsod megyében, 1818. november 21-én, hol atyja néptanító volt. Gymnasiumi és theologiai tanulmányait a sárospataki főiskolában végezte el. A miskolczi ref. főgymnasium tanárává 1848-ban választatott meg, de állomását a forradalom miatt, — melyben szintén részt vett — csak 1849. ápril 9-én foglalhatta el, a mely időtől 1861-ig különböző osztályokat s a tanrendszer többféle változásai szerint különböző tantárgyakat tanított. 1861-ben a sárospataki főgymnasium negyedik osztályának rendes tanárává választatván, gymnasiumunkból eltávozott és Sárospatakra ment.

57. L é v a y J ó z s e f. (1852—1865.) Életrajzát az irodalomról szóló fejezetünkben adjuk.

58. F i n k e y P á l. (1852—1855.) Született Szendrő-Ládon, Borsod megyében 1820-ban, hol atyja lelkész volt. Iskoláit a szikszói és a sárospataki gymnasiumokban végezte, ez utóbbi főiskolában a hittani tanfolyamot is befejezván, a forradalomban mint önkéntes vett részt, s annak lezajlása után 1850-ben a szikszói gymnasiumba, onnan pedig 1852. július 11-én a miskolczi

ref. főgymnasium egyik újonnan szervezett állomására hivatott meg tanárnak, mely hivatalát 1855-ben a sárospataki főgymnasium első osztályának tanári állásával cserélte fel, s itt érte az 1872-ben dühöngött cholera idején a halál. Irodalmilag is munkálkodott.

59. Kun Ábrahám. (1852—1867.) Született Miskolczon 1822. november 1-én. 1829-ben a miskolczi ref. főgymnasium növendéke lett, melyben — az 1834-ik évi kézmárki tartózkodását leszámítva — a tanfolyamot be is fejezte, s 1841-ben az elemi első osztály köztanítóságát is viselte. 1842-ben Sárospatakra ment, s ott a theologiai tanfolyamot elvégezvén, 1846 január 12-én Ároktőre ment ki rectornak, s ott maradt 1849. szept. végéig, midőn a miskolczi ref. egyház, az addig külön praeceptorok vezetése alatt volt elemi osztályokat egyesítvén, szept. 9-én ezen állásra választotta meg, melyet 1852. július 11-ig viselt. A gymnasium az Organisations-Entwurf kívánalmai szerint szerveztetni óhajtatván, az algymn. osztályok tanítására lépett elő és 1854. július haváig a földrajz és történelem tanítását vezette. 1854. szeptembertől mint az első gymnasiumi osztály tanára munkálkodott 1867. május 10-ig, midőn Borsod megye levéltárnokává neveztetvén ki, tanári hivatalát letette.

60. Kun Pál. (1854—1896.) Született Felső-Nyárádon, Borsod megyében 1827. szept. 4-én. Gymnasiumi és bölcsészeti tanulmányait Miskolczon, a jogi tanfolyamot Losonczon végezte, a mely után 1846—7. tanévben a miskolczi főgymnasiumhoz csatolt nemzeti I. és II. osztályok köztanítója volt és ezen hivatalát szorgalommal töltötte be, azért 1853-ban az iskolai tanács újra megemlékezett róla és az elemi fiúiskola tanítójává választotta. 1854. ápril 23-án az újonnan szervezett gymnasiumi tanári székre lépett elő és előbb a gymn. második osztályt, később pedig a harmadikat tanította. 1868. augusztus 2-án a felső osztályokba ment át, s ott a bölcsészetet, történelmet, németet, 1883—84-től pedig a történelmet és magyar irodalmat tanította. Meghalt 1896. márcz. 15-én.

61. **Finkey József.** (1861–1888.) Született Szendrőn, Borsod megyében 1826. jun. 13-án. Középiskolai tanulmányainak befejezte után Sárospatakon a theológiát is elvégezte és 1850–1-ben az inferior syntaxisták köztanítója lett, a következő év első felében pedig az akkor szervezett nyolczadik osztály vallástanára volt. 1855. november 1-én a miskolczi gymnasiumhoz csatolt elemi osztályok tanítójává választott, a honnan 1861. november 2-án az egyháztanács által a gymnasiumi második osztály rendes tanári állására léptettetett elő. 1888-ban állásáról lemondott.

62. **Szivos Mihály.** (1865–1866.) A mennyiség természettudományi tanszékre választott meg Sárospatakról 1864-ben. Állását 1865. febr. 19-én foglalta el, azonban már 1866. május 6-án lemondott arról, miután a tiszáninneri egyházkerület által a sárospataki főgymnasium második osztályának tanárává választott.

63. **Négyessy Imre.** (1865–66-ban.) A gymn negyedik osztály helyettes tanárául alkalmaztatott 1865. novemb. 1-től az iskolai év végéig. A következő évben az elemi negyedik osztály tanítását vette át, azonban még azon évben, 1866. dec. 7-én hirtelen meghalt. Losoncra mint képesített lelkész jött ide.

64. **Halm Gyula.** (1866–1902.) Született Szepsiben, Abauj-Torna megyében, 1839. december 18-án. Elemi iskolázása után a sárospataki főiskolába ment, a hol mind a gymnasiumi, mind a bölcsészeti, képezdei, mind a theologiai tanfolyamot elvégezte, a mely után az 1863–4. tanévben esküdt deák (primarius) volt. Majd a sárospataki főgymnasium 5–8. osztályaiban három évig, mint a vallás, költészettan, magyar irodalom, történet segéd-tanára az 1865–6. év végéig működött. Az 1866. év július 22-én a miskolczi ev. ref. főgymnasium negyedik osztályának rendes tanárává választott s azt az 1868–9. tanév végéig tanította, midőn 1869. július 18-án a felső négy osztályban a mennyiség- és természettudomány tanítására választott meg, a mely tudományokat 1902-ben történt nyugalomba vonulásáig adta elő. Meghalt 1905. márcz. 20-án. Czikkei a Sárospataki füzetekben, a Prot.

Egyh. és Iskolai Lapokban, a gymn. Értesítőkbén, a Bersodban és a Borsod-Miskolczi Lapokban jelentek meg. Önálló műve: Szatmári-Mihanovich Karolina emlékezete. Miskolcz, 1873. (Szinnyei. IV. k. 368. l.)

65. **Veskóy Zsigmond, Jenő.** (1866—1896.) Született Szepes-Olasziban, Szepes megyében, 1828. decz. 24-én. A gymnasiumi osztályokat Lőcsén, az akademiái tanfolyamot Kassán végezvén, a premontrei tanítótrendbe lépett, s a szerzet szabályai szerinti tanári vizsgákat Bécsben az 1853—56-ig eső időközben letette, a mely alatt 1853. október 3-ától mint tanár tanított a szerzet iskoláiban Kassán, Eperjesen, Rozsnyón és Nagy-Váradon. A miskolczi ev. ref. főgymnasiumba 1866. július 22-én választott meg. Később a görögnyelv, állat- és növénytan tanítását, majd a németet és philosophiai propedeuticát vette át. 1896-ban nyugalomba vonúlt. Meghalt 1900. szeptember 24-én Székelyhidon.

66. **Tóbiás József.** (1867—77.) Született Vilyban, Abauj megyében 1829-ben. Elemi iskolázása után Sárospatakra ment, s a főiskolában végezte el mind gymnasiumi, mind theologiai tanfolyamát. 1858-ban a miskolczi ev. ref. főgymnasiumhoz csatolt elemi fiiskola tanítójává választatott és ezen hivatalából 1867-ben az első gymn. osztály rendes tanárává lépett elő, s 1877-ben okt. 13-án teljes férfikorában váratlanul és hirtelen meghalt.

67. **Porcs János.** (1868—1900.) Született Miskolczon, Borsod megyében 1838-ban november 1-én. Gymnasiumi tanfolyamát Miskolczon, theologiai cursusát pedig Sárospatakon végezte el, a mely után négy évig nevelő, majd segédlelkész lett, mely állásában 1867. május 12-től az iskolai év végéig a miskolczi ref. főgymnasium első osztályának volt helyettes tanára, az 1867—8. tanév második felében pedig a történelmet tanította az V. VI. és VIII. osztályban; továbbá a német nyelvet a VII. és VIII-ik osztályban. 1868. augusztus 2-án a ref. egyháztanács által a ref. gymnasium harmadik osztályának rendes tanárává választott. 1900-ban nyugalomba vonúlt.

68. K é r é s z y B a r n a b á s. (1869—1873.) Született Alsó-Vadászon, Abauj-Torna megyében 1846. ápril 17-én. Elemi tanulmányait atyja házában — ki lelkész volt — bevégezvén, Sárospatakra ment, ahol 1855. szeptembertől mind gymnasiumi, mind hittani tanfolyamát ezen iskolában végezvén, 1867-ik év júniusban a segédlelkészi vizsgát letette. Az 1867—8. évre előbb a gymnasiumban, később az akadémián tanfolyamon tanított mint rendkívüli tanár, 1868-ban pedig nevelő lett. 1869-ben letévén a papi vizsgát, a gymn. negyedik osztály tanszékére választott meg 1869. augusztus 29-én a miskolci ref. egyháztanács által. Ezen hivatalban 1873. szeptemberig maradt, midőn Sárospatakra ment a gymn. harmadik osztály tanárának. Ezen állását 1877. februárban Alsó-Vadász ref. egyházának meghívására, az ottani lelkészi hivatallal cserélte fel.

69. Szűcs Sándor. (1873—1881.) Született Csobajon, Szabolcs megyében 1835. július havában. Gymnasiumi és theologiai tanfolyamát a sárospataki főiskolában végezte. 1867-ben pályázat útján a miskolci főgymnasiumhoz csatolt elemi fiúiskola negyedik osztályának tanítóságát nyerte el, mely hivatalából 1873. szept. 1-én a gymnasiumi negyedik osztály rendes tanári székére választott meg. Ezen hivatalában érte 1881. december 13-án hosszú sorvadás után a halál.

70. Dr. Kovács Gábor. (1877. november 1—.) Született Nagy-Mihályon, Borsod megyében 1854. ápril 9-én, ahol atyja tanító volt. Gymnasiumi osztályait Miskolczon, theologiai tanfolyamát Sárospatakon végezte, mely után a segédlelkészi vizsgát 1875. júniusban letévén, a budapesti m. kir. tudomány egyetemre ment, s ott a tanári vizsgákat a magyar nyelv és irodalom, továbbá a bölcsletről 1877. december 13-án letette, majd bölcsészettudori oklevelet is nyert 1878. június 5-én. 1877. nov. 1-én ideiglenesen a miskolci gymn. első osztály tanításával bízott meg, 1878. ápr. 7-én azonban ez állomáson véglegesítettet. 1894. óta a főgymnasium igazgatója.

71. Szabó Barnabás. (1882 — a mai napig.) Született Kis-Győrben, Borsod megyében 1856-ik év aug. 5-én, hol atyja lelkész volt. Gymnasiumi osztályait Miskolczon, theologiai tanfolyamát Sárospatakon végezvén, a segédlelkészi vizsga letévése után a kolozsvári m. kir. tudomány egyetemre ment és a bölcséleti éveket elvégezvén, 1882. június 11-én a miskolczi ref. egyháztanács által a gymn. negyedik osztály rendes tanárává választatott, s ez állásában — tanári vizsgáit a bölcsleletről és német nyelvről letévé — 1883. febr. 3-án véglegesített.

72. Gelenczei Mihály Ödön. (1882 — 1887.) Született Szilágy-Somlyón 1855. május 10-én. Gymnasiumi tanulmányait Zilahon elvégezvén, 1876. szeptemberben a budapesti m. kir. egyetem bölcséleti szakosztályának hallgatója lett, s onnan a következő évben Kolozsvárra menvén át, tanulmányait ott fejezte be. A miskolczi ev. ref. főgymnasiumba a classica-philologiai tanszékre választatott meg. A tanári vizsgákat a latin és görög nyelvről 1881. január 3-án tette le Kolozsvárott. Meghalt 1887. július 10.

73. Kónya Ferencz. (1883 — 1898.) Született Drágon, Kolozs megyében 1857. nov. 30-án. Gymnasiumi, valamint bölcséleti tanfolyamát is Kolozsvártt végezte, mely után két évig a nagy-enyedi Bethlen főtanodánál mint osztály tanító (juratus), majd Zilahon a ref. főgymnasiumban mint segédtanár egy évig tanított. Az 1883 — 4. tanévre pályázat útján a miskolczi ev. ref. főgymnasiumba a classica-philologiai egyik tanszékre helyettes tanárnak választatott s az egyházi tanácsnak 1884. július 18-án kelt határozatával ezen állomásán — mint rendes tanár — véglegesített. A négy felső osztályban a latint, az V. és VI. osztályban a magyar nyelvet tanította. Tanári vizsgálatait a görög és latin nyelvről 1884. febr. 5-én tette le Kolozsvártt. 1898. aug. 14-én önkézüleg vetett véget életének.

74. Simon Gábor. (1887 — a mai napig.) Tanítja a latin és görög nyelvet, a logikát s a czéllövést. Tornafelügyelő, okl. főgymnasiumi tornatanár.

75. Szepessy Mátyás. (1887—1903.) Szül. Sostón (Zemplén m.) 1858. okt. 4. Középiskoláit Miskolczon és Kassán, az egyetemet Budapesten végezte. 1883-ban tanári oklevelet nyervén, 1887. szept. 1-étől intézetünknel működött s földrajzot, logikát, leginkább pedig magyar nyelvet tanított. Meghalt 1903. ápr. 23-án.

76. Dr. Halász Sándor (1888—1889.) Finkey után a szabadkézi rajzot tanította. Egyébként az egyházkerületi főleány-növelde tanára volt.

77. Kiss Lajos (1894—a mai napig.) Tanítja a rajzoló-geometriát, szabadkézi rajzot és szépírást.

78. Rumpf Frigyes (1894—1897.) Segédtanár, ki a földrajzot és természetrajzot tanította.

79. Csik Dániel (1895—a mai napig.) Vallástanár, régebben püspöki titkár.

80. Buday József (1896—a mai napig.) Tanítja a földrajzot és természetrajzot.

81. Dr. Jármay József (1896—a mai napig.) Tanítja a történelmet.

82. Tóth Benő (1896—a mai napig.) Tanítja a német nyelvet.

83. Szigeti Benedek Gyula (1897—1903.) Tornatanár és vívó mester. 1903-ban a rimaszombati prot. főgymnasiumhoz választatott meg.

84. Molnár József (1898—a mai napig.) Tanítja a latin és görög nyelvet, valamint a történetet.

85. Vértesi Sándor (1899—a mai napig.) Tanítja a latin, német és francia nyelvet.

86. Csorba György (1898—a mai napig.) Tanítja a mennyiségtant és fizikát.

87. Békési Gyula (1900.)

88. Bihary Ferencz. (1900—a mai napig.) Tanítja a mennyiségtant és fizikát.

89. G u l y á s J á n o s. (1902—1904.) Szül. Tisza-Dobon (Szabolcs m.) 1877. május 29-én. Középiskoláit Sárospatakon, az egyetemet Budapesten végezte. 1902-ben a miskolci ev. ref. főgymnasiumhoz helyettes tanárul neveztetett ki, ugyanez év szept. havában pedig rendes tanárrá lépett elő. 1904. február 19-én önkézüleg vetett véget életének.

90. S z i l á g y i B e n ő (1902—3.) Helyettes tanár. 1903-ban a sárospataki főgymnasiumhoz rendes tanárul neveztetett ki.

91. P o r c s K á l m á n (1902—a mai napig.) Helyettes tanár. Tanítja a magyar nyelvet, számtant és szépírást.

92. D r. K o s z t o l á n y i Z o l t á n (1904—a mai napig.) Tanítja a latin és magyar nyelvet.

93. R á z s ó F e r e n c z (1904—a mai napig.) Tornatanár.

A miskolci ev. ref. főgymnasium legbecsebb gyűjteménye, a k ö n y v t á r 1820-ban már oly tekintélyes, hogy egy más teremmel is meg kell bővíteni a könyvtár részére eddig kijelölt elég tágas helyiséget.

1820

A mi a könyvtárra való közvetlen felügyeletet illeti, mint az intézet legföltettebb kincse, mindig az igazgató felügyelete alatt állott; az évi bevételről, kiadásról, az iskolai előljáróság által kijelölt munkák meghozatásáról, az ajándékozott és vett új könyveknek a catalogusba való bevezetéséről, rendezéséről, az olvasásért járó díjak (1820—40-ig kötetenként egy-egy garas) beszédéről, szóval annak mindennemű rendbentartásáról ő gondoskodott.

Az 1869-ik évben azonban az állandó igazgatóság megszűntetvén, az intézet e nagybecsű, s már nyolczezer kötetet tevő könyvtárának kezelésére az iskolai előljáróság egy állandó, évenként megszámlaltatott pontos könyvtárnokot óhajtott nyerni, a ki a már hosszú időn keresztül csak mellékesen és hézagosan teljesített, fárasztó, de okvetlen szükséges rendezés terheit megbirja. Így bízta meg Kun Pál tanárt annak felügyeletével, ki a folyton gyarapodó s az eddig szűk helyiségekben felhalmozódott, úgyszólván rendezhetetlen állapotban lévő könyveket az 1879-ben e célra

1869

1879

épített emeletes, tágas és díszes könyvtárba helyezte át, s azokat a legújabb és leghelyesebb rendszer szerint hosszas fáradsággal elrendezte. A könyvtár legújabb rendezése az új iskolai épületbe való átköltözés alkalmából 1898 – 1899-ben történt.

A mi a könyvtár gyarapodásának forrásait illeti, erre nézve a legrégebb időtől, körülbelül 1796-ig, mindig az egyháztanács szavazott meg bizonyos évi összeget, melyből azután az igazgató rendelte meg a kijelölt munkákat, 1796-tól az iskolai tanács ajánlatára, a vidéki suplicatióból begyűlt összeg egy meglehetősen része e célra adatott, 1820-tól pedig minden újonnan beírt tanulótól 1 váltó frt vétetett e célra, továbbá a jótéteményes tanulóktól büntetésből elvett havi pénzilletőség is a könyvtár részére rendeltetett. Az 1846-ik évben – minden protestans intézetben dívó szokás szerint – a bölcséleti évekre magokat az iskolai törvényeknek aláíró ifjak subscriptionális díja (1. 2. 3. 4 frt) újra e célra fordíttatni határoztatott.

Ezen segédforrások mellett az 1867-ik évben b. e. P á l ó c z y Horváth Mária iskolánkról is megemlékezvén, kegyes alapítványának intézetünket illető évi részéből az iskolai előljáróság intézetünk e kincsének nevelésére annak tizennyolczadrészét rendelte fordítani.

A fenntartó testület gondozása mellett több lelkes gyarapítói is voltak időről-időre ezen értékes könyvgyűjteménynek. Így emlékezett meg arról már 1809-ben november 8-án széki gróf Teleki Sámuel, ki 500 frtos alapítványának kamatait hosszú időn keresztül fizette könyvtárunknak, 1837-ben pedig a változott pénzvisszonyok miatt ez alapítványt 144 frt 30 és fél krajczárban iskolai pénztárunkba be is fizette. Tomkaházi Tomka László 1811. szeptember 30-án 100 frttal, Óváry Fodor Miklós 1820-ban 500 frttal gyarapították annak alapját. Ez utóbbi összeg 1844-ben 1825 v. cz. frtban fizettetett be.

Könyvadományokkal a következők emlékeztek meg róla: Barta András felsőnyárádi lelkész 1812-ben minden könyveivel,

Barkassy János 1816-ban nov. 9-én szintén könyvtára nagy részével, Tolnai gróf Festetich György 1818-ban Magyarország összes térképével ajándékozta meg. Miskolczi Bodnár Sámuel diósgyőri lelkész 1850-ben 187 drb. könyvet adott, Korponay rectorprofessor örökösei 1850-ben 203 drbot, Szűcs György egyházi gazdasági elnök 1858-ban 102 drbot, Jakabfalvy András 1858-ban 150 darabot, Apostol Pál püspök örökösei 1860-ban 106 darabot, Csesznok József noszvaji lelkész 1870-ben 86 drbot, 1873-ban Jóny Tivadar 152 drbot, Vendéghy Gábor 116 drbot, Tolcsvay Nagy Gedeon 622, dr. Csáthy Szabó István 211 drbot adott és mások számos kisebb adományokat adtak könyvtárunk részére.

Ezen adományok, melyek évenként száz kötetet csaknem mindig meghaladnak, továbbá a Magy. Tud. Akadémia azon kegyessége, hogy 1876. óta minden kiadványát díj nélkül megküldi és a könyvkiadók által nagy mennyiségben küldeni szokott kézikönyvek, az évenkénti szép számú s igen becses szerzeményekkel együtt könyvtárunk könyveit napjainkig már közel 14,000 kötetre emelték.

A könyvtárban ritka és értékes könyvek is vannak. Ilyen nagy becsű:

1. azon kézirat, melyet 1877. június 28-án iskolánk egykori növendéke, Szeremley József t.-dobi lelkész hálája jeléül adott könyvtárunknak. Ez az 1882-ik évben Budapesten tartott országos könyvkiállításon „MISKOLCZI CODEX” nevet nyert, s nyelvészeti tekintetben fontos ereklyéje irodalmunknak.

2. S z e n c z i M o l n á r A l b e r t: Secularis Concio Euan-gelica; az az Jubileus esztendei praedikatio: Melyben az Euan-geliumnac ez eloett száz esztendoevel, Isten kegyelméboel ugyan kinyilatkoztatása, terjedése és megtartása oervendetes halá-adással eloszámláltatic és megdiczirtetik. Németuel praedicaltatott Haydelbergában, szép innepi szenteletben, az sz. Lélec nevoe oereg Egyházban, Mindszent Hónac 2. napján 1617. esztendoe-

ben Scultetus Abraham által. (Ez praedikatoz mellé adattac azon tanuságrul hat régi énekec.) kiadatott Oppenheim-ban 1618-ban, csak öt ismert példányban van meg Magyarországon.

3. Kecskeméti C. János. Pazmany Peter Kalavzzanak, Tizen Harmadik koenyvére való Felelet. Mellyet írt De Invocatione Sanctorum; Az szenteknek segítségöel való hívásokról, és esedezésekreol. Kecskemeti J. C. Ungvári Praedeciator által. Bartfan, Nyomtattatott Klez Jakab által 1622. Esztendoeben. (Egyetlen ismert példány.)

4. Kecskeméti C. János. Az Papistak koezoet es mi koezoettuenk. vetelkedesre vettetett, három foe Articulosokról. A keresztsegroel. Úr Vaczorájárol, és az Antichristusról való praedikatiók. Irattattanak és praedikaltattanak Ungvárat. Anno 1619. Kecskemeti C. János. Ungvári Praedikator által. Nyomtattatott: M. DC. XXII. Esztendoeben. (Egyetlen ismert példány.)

5. Alvinczi Péter. Az Urnak Szent Wacsorairól valo reovid intes az Szent Pal Apostol tanitasa szerent. Egy nehany szuekséges kérdésekkel és feleletekkel egyetemben. Irattatott Alvinci Peter által. Nyomtatta Cassan Nicolaus Mollerus. Anno 1622. (Egyetlen ismert példány.)

A természettani szertár és természetrajzi gyűjtemények méltán csatlakoznak a könyvtárhoz, az előbbeni nagyszámú s a régi időktől kezdve a legújabb korig folyton kiegészített műszereivel s az utóbbi Dr. Hermann Ignác volt diósgyőri orvos tízezer darabból álló nagybecsű rovargyűjteményével, melyet 1884-ben a városi hatóság vásárolt meg és ajándékozott az intézetnek.

Ezen iskola kebelében meg kell említenünk a tanári nyugdíjintézetet, mely 1858-ban alakult s 1884-ben már 23,881 frt 86 kr. alaptőkéje volt, továbbá a tápintézetet, mely már 1736-tól fennállott, amennyiben ez évtől kezdve a tanulók nálunk is részesültek közélélmzésben, azonban csak azon togatus deákok,

kik egyházi szolgálatokat, temetést, diktálást, éneklést, sőt többször egyházi szónoklatokat is végezvén, a ref. egyház híveinek azon áldozatáért, hogy számukra ilyen közéletmezést szolgáltatottak a házankénti főzés által, viszont meg is szolgáltak.

Ezen házankénti főzést azonban 1771-ben a helytartótanács — az adózó nép kiméltése iránti tekintetből — a megyei hatóság útján megtiltván, az egyház 1774. december 27-én az ezen tárgy megfontolására kiküldött bizottság terve alapján előbb egy táp-intézetet állított fel, melyben maga főzetett alumnus deákjai részére, 1796-tól kezdve pedig e helyett pénzsegélyt, úgynevezett „ultimát“ 3 váltó forintot adott havonként segélyezett „jótéteményes“ deák-jainak, amely intézkedése 1848-ig megmaradt, midőn a korviszonyok és a gymnasium teljes rendezése ezt megszüntették.

1871-ben a táp-intézet azonban új alapokon szervezve újból felállított.

A ref. iskola számos jóltevői közül fel kell említenünk a következőket:

Gróf Vay Ábrahám egyházunknak nagyérdemű főgondnoka 1820-ban az iskola új berendezése alkalmából 2000 frtot ajánlott fel, melyet 1846. január 11-én kamatostól 4931 frt 40 krban be is fizetett. Dr. Bódog Mihály 1820-ban 1000 frt, Kazinczy Péter 1000 frt, Dr. Tóthfalusy Károly 1835-ben 500 frt, Bényey László 1840-ben 450 frt, Németh István tábornok 1857. 500 frt, Kun József 1860-ban 1000 frt, Lengyel József 1861-ben 1000 frt. Pálóczi Horváth Mária 1867-ben oly földbirtokot hagyományoz, melynek évi jövedelme 1200 frt. Mihalovics Karolina ugyanezen évben 5000 frt, Barkassy Gyulai Klára 525 frt.

Az 1852-ik évben nagy gyűjtés indítatván meg az iskolának az Organisations-Entwurf kívánalmai szerinti szervezésére, a nevezett célra 5000 frt folyt be. 1877-ben az iskola újból szervezésére és építésére ismét általános gyűjtés indítatván, összesen 11,110 frt 70 kr. gyűjtetett.

Ösztöndíj-alapítványokat pedig a következők tettek: Óváry

Fodor Miklós 1823-ban 3000 frt, Bényey László 1848-ban 840 frt és Szalay István 1881-ben 5104 frtot.

Az ág. hitv. ev. gymnasium kezdete az anyaegyház kezdő életére vezethető vissza. A leányegyház magániskolájában (1782. előtt) grammatikáig, az anyaegyház nyilvános iskolájában már (1784-től) syntaxisig tanítottak a növendékek. Önálló gymnasium azonban ott kezdődik, hol a kisebb tanulók külön tanító vezetésére bíztatnak. (1793.)

A nemzetiségi harcz és a templomépítés után, iskoláira veti főgondját az egyház. A szükségelt épületet felépíti (1806.), gymnasiumának kerületi nemzeti gymnasiummá szervezése gondolatával foglalkozik. E végből deputatiot küld úgy Eperjesre, a kerületi gyűlésre (1808.), mint Budapestre az egyetemes gyűlésre (1808.). Mindkét főbb hatósági testület dicsérettel helyt ad az egyház szándékának s annak kivitelére nézve befolyását, segélyét felajánlja.

Nagy örömmel, nagy reményekkel térnek vissza a küldöttek. Napravszy felügyelő egy évre szabad lakást és étkezést ígér a választandó új tanárnak. Iskolai törvényeket hoz az egyház (1809). Fizetések emel s e végre magát megadóztatja. Gyűjtéseket rendel, offertoriumokat tart a tanárok, tanítók javára. Szerencsétlenség lép közbe. A tűzkár helyreállítása nagy időt és nagy erőfeszítést igényel. 1821-ben végre megvalósíthatja régi elhatározását. Felállítja a rhetorikát, s annak tanárául Nagy Mihályt meghívja.

A kerületnél is visszhangra talál a magyar egyházaknak nemzeti gymnasiumokat alapító törekvése. Rozsnyó, Gömör, Osgyán, Mikolcz 35 éven át folytonos gondoskodás tárgyai a kerület előtt. Szirmay András 1807-ben 5000 vfrtot ajánl fel kerületi alapúl azon esetre, hogy ha magyar nemzeti iskola lesz Miskolczon. A kerületi gyűlés felhívja a budai ágenst, hogy az egész országra terjedő gyűjtésre engedélyt eszközöljön ki Miskolcznak (1824.). A 236 tanuló közül 101 idegen, azok közt sok tápintézeti tanuló lévén, ajánlja az egyes esperességeknek e tapintézetet (1828.).

- Egyetemes gyűlés elé járúl, hogy a tanulmányi alapból adassék ki az arányos rész az ev. iskoláknak is, gyűjtések rendeztessenek az egész országban, kerületünkben kivált offertóriummal tartassanak, természetmények gyűjtessenek. Mindezekből befolyó jövedelem e 4 iskola közt egyenlő részben kiosztassék. Szükséges, hogy a magyar nemzeti iskolák tőkealapot nyerjenek s tápintézeteik nagyobb segélyben részesíttessenek. Miért is felhivandók az egyházak, hogy ilyen ajánlataikat Draskóczy Sámuelhez küldjék s azok $\frac{1}{6}$ -a Miskolcznak adassék (1833.). Sürgeti az egyetemnél, hogy tegyen hasonlót (1836.). Felhívja az egyetemet, hogy az egész országban engedélyezzen gyűjtést a miskolczi tápintézetre (1836.). Minek folytán Dunántúl és Dunáninnen megengedte azt oly feltétel alatt, hogy ott, ahol van tápintézet ne kéregeessenek, superintendensi ajánlattal ellátott könyvecskékkel járjanak, s a kerületbeli gyűjtést megelőzőleg a superintendesnél mutassák be gyűjtőkönyvecskéiket (1838.). Állandó segélyt ígér Miskolcznak, mihelyt azt pénztára megengedi (1839.), a hátrálékos kamatokból befolyó összeg első 100 vfrtja Miskolczé. Azon ígért 100 vfrt segélyt a gymnasium 1847-ben kapta meg s azóta évről-évre kapott a kerületi pénztárból 42 frtot.
- 1826 ban a tanodai emeletes épület belső szárnyát kiépítteté; magát a tápintézetet pedig 1833-ban megkezdte. 1826
- A miskolczi ev. gymnasiumot 1836-ban az esperességi gyűlés „esperességi főiskola“ címmel ruházta fel. 1836
- 1841-ben megindult a mozgalom a helybeli ref. és ev. főgymnasiumok egyesítése tárgyában. 1842. július 24-én mindkét egyház elfogadta a feltételeket. Az evangélikusoknál már ki is hirdettetett, a ref. egyháznál azonban az utolsó perczben visszavonatt. 1841
1842
- Gróf Zay Károly egyetemes felügyelő által Zay-Ugrótzra 1845. július 15-ére hirdetett egyetemes iskolai tanácskozmányban az ev. egyház Némethy Pál és Szánthó János tanárok személyében képviselteté magát. Ezen tanácskozmányból került ki az úgynevezett „Zay Ugrótzai tanterv.“ 1845

- 1847 Hosszú tanácskozások után a gymnasium az egyháztól köz-
igazgatás és vagyonkezelés tekintetében külön választott, s külön
szervezeti szabályok mellett kezeltetett (1847.)
- 1801 Megemlítésre méltó, hogy Dunay Imre 1801-től katonailag
szervezte a tanuló ifjúságot. Egy kiszolgált katona segítségével
őket a katonai ismeretekre gyakorlatilag oktatta. Fapuskákkal,
papírból készített csákokkal ellátta. Zenekart szervezett azok közül.
- 1824 Oly hírnévre tett szert, hogy 1824-ben Jozeffy superintendes, mint
akkoron egyházlátogatást végzett főpásztor, őket nyilván meg-
dicsérte, sőt a látogatási jegyzőkönyvbe még azt is, mily zene-
szerekkel bírt, felvétette. Azon jegyzőkönyv szerint volt ezen zene-
karnak 1 fagott, 4 fuvola C, 4 dob, 1 tamborin, 1 üveg harang-
játék, 2 hosszú trombita, 1 vadászkürt, 1 aczél háromszög, 2 réz-
tányérból álló hangszere.
- 1848 1848-ban a térparancsnok ezen hangszereket a Schwechat
alá induló nemzetőrségnek kiadni rendelvén, azok többé vissza
nem kerültek.
- 1848-ban az ifjúság újra katonailag szerveztetett. A város
tanulóiból egy egész ezred alakítottak. Rendes gyakorlatokat
tartottak. Rendes tisztikart nyertek társaik közül. Később az ev.
tanulók különválva, külön kis seregbe tömörültek.
- A szabadságharcz végzetes befejezésével gymnasiumunk
1821-től számítható fénykora letűnt. Azóta szünetnélküli válság
tette bizonytalanná a gymnasium létét, míg végre az iskola terheit
meg nem bíró egyház gymnasiumáról lemondani kényszerült.
- 1850 1850-ben Szőnyi Pál pesti kerületi cs. kir. tanfelügyelő
Raisz superintendesi administrator útján felhívja a tanodát, hogy
állami gymnasiummá, vagy reáltanodává alakuljon át. A tanodai
tanács javaslatára a közgyűlés azt adja válaszul, hogy mert ez a
tanoda az esperesség és kerületi gyűlés segélyével tartatik fenn,
egyetemes gyűlés rendelkezése alatt áll s a birodalmi alkotmány
121. §-a szerint minden intézkedés ideiglenes különben is — tano-

dáját sajátja gyanánt megtartja és azt a kívánalmakhoz képest igyekszik berendezni.

Ezután a zaklatások szakadatlan sora következett. Mikulás tankerületi igazgató és más küldöttek gyakran belátogattak s főképen azt vették szemügyre, mily mérvben alkalmaztatott itt a német nyelv, vajjon nem taníttatnak-e itt nemzeties költemények. Ily czímen Szánthó tanár Komáromy superintendensi administrator irodájába meghivatván, költemények tanításától hivatalvesztés terhe alatt eltiltatott.

Az 1851. október 14. Miskolczon tartott esperességi gyűlés a szorongatott gymnasium ügyét magáévé tette, s minden egyháznak pártfogásába ajánlotta. Garasos gyűjtést rendelt és az e gymnasium javára foganatosított (1852–3). Itthon azon felül még hangverseny is rendeztetett fényes eredménnyel (1853. apr. 17.)

A tanodai épület udvarán levő kertjét a lelkész tornahelyiségül átengedte.

A kultuszminiszter jótállást kíván a tanárokról. Az egyház ezt írásba kiadja. Ugyanekkor a kath. növendékeknek felvétele eltiltatott.

Az algymnasium 3 osztályú reálgymnasiummá átváltoztatva 4 tanerőt nyer. Kultuszminiszter és Topertzer administrator ajánlják, hogy reáliskolává változtassék át. Az egyház reálgymnasiuma tervét 1854-ben felterjeszti.

A budai helytartótanács sok zaklatás után 1855. nov. 22-ikén a gymnasiumot beszünteté. Ennek folytán felterjesztései sikerhez nem vezetvén, 3 osztályú reáliskolává alakul át.

1856-ban a református főgymnasiummal való egyesülés újra megkísértetik, de az egyesülési szándék a német nyelv tanításán megtörött.

1861-ben a reáliskola algymnasiummá alakul 3 tanárral.

Würzler János nagy hagyományozó arczképe olajba festve ünnepélyesen lelepleztetett (1864.)

1875-ben a gymnasiumnak reáliskolává való átalakítása a

gymnasiumra vonatkozó állami törvény megalkotása idejéig elhalasztatott.

1876 A következő évben a gymnasium, növendékei által a szegedi országos kiállításra beküldött tárgyak után, elismerő oklevelet és bronzérmet nyert.

Az abszolút kormánynak az 50-es években történt zaklatásai nyílt sebet ütöttek a gymnasium életszervezetén, mely húsz évvel utóbb sem hegyedt be. Maga a tulajdonos egyház mindig erőtlennek mutatkozott a gymnasium korigények, balviszonyok követelte istápolásában. Külsegedelem sem jött. Erőt feszítve, szegénységgel küzdve, jórészt elhagyatottan lepte meg őt, mint sok más társát, a törvényhozás nagy ténye, a középiskolai törvény. A gymnasium sorsa 1883-ban már meg volt pecsételve, s öt évvel utóbb, 1888-ban, közel száz éves fennállás után, alaphiány miatt a kormány által beszünttetett.

Csak épen megemlíthjük, hogy ezen iskolánk tanítványa volt nagyérdemű tudósunk, P u l s z k y F e r e n c z is.

1874-ben megállapított „egyházrendezet“-ben az egyház és tanodáinak összes ügyei az egyháztanács hatáskörébe bocsáttattak. Utóbbi 4 szakosztályra osztva végezte a teendőket. A tanács ily szakosztálya lett a tanodai tanács, mely a gymn. felügyelő elnöklete alatt kisebb ügyekben határozó, nagyobbakban pedig véleményező testület volt.

A gymnasium és elemi iskola mindjárt kezdettől külön felügyelővel birt. Még pedig 1869-ig együttesen, 1869. óta a gymnasiumnak külön felügyelője, az elemi iskolának pedig külön iskolaszéki elnöke volt.

1. Első felügyelők valának: Herr János, Pilarik György, Institoris Ferencz, Raab Krisztián, Barzó András és Góts Mátyás (1784. jun. 20.) 2. Napravszky János 1806—1812-ig. 3. Mariassy Miksa 1812—1813-ig. 4. Dráskóczy Sámuel 1813—1827-ig. 5. Biszterszky Imre 1827—1832-ig. 6. Zatrogh Dániel 1832—1840-ig. 7. Dr. Szabó Endre 1840—1845-ig. 8. Dr. Margonyai Gábor

1845—1861-ig. 9. Árvai Teöreök Sándor 1851—1876-ig. 10. Hiripi Szuhányi Béla 1876. májustól szeptember 2-ikáig. 11. Jesze Vilmos 1876—1881-ig. 12. Dr. Markó László 1881-től. Másodfelügyelő volt 1809—1815. évek közt Jeszenszky Károly.

A gymnasium első külön tanára volt Nagy János 1793-tól 1799-ig. Itt halt meg. Osgyánból jött 1789-ben, ahol a retorika és logika professora volt. Tanította az összes növendékeket a syntaxisig. 1793-tól a kisebb gyermekek külön tanító kezelése alá adtak.

Fizetése volt: szállás, 108 vfrt, minden tanuló után: tandíj fejében 1 vfrt, fapénz fejében 30 kr., a karácsonyi offertorium $\frac{1}{3}$ -da.

1793-ban, mikor növendékei egy részével együtt, azok után járó tandíj jövedelmet is átengedé, sőt élelmezést is adott a tanítónak, kárpótlásul a tandíj saját növendékei után 1 vfrtről 2 frtra emeltetett.

2. Dunay Imre 1800-tól—1839-ig. Kassáról Tályára, Tályáról pedig ide hivatott rectorprofessorul. Itt halt meg. 1825-ben clarissimus címmel tiszteltetett meg. Donatust és német grammatikát adott ki, mely tankönyvek nagy keletnek örvendettek. Szigorú, vasszorgalmú, fegyelmet tartó, nagy sikert felmutató nevelő és tanár volt. Végrendeletében meghagyta, hogy koporsó nélkül temetessék el. Az őt sirjáig vitt koporsó még most is megvan a szegényház padján.

Fizetése volt: 120 vfrt, minden tanuló után: tandíjban 2 vfrt, fapénz fejében 1 vfrt, a karácsonyi offert. $\frac{1}{3}$ -da.

1821-ben fizetése 170 frtről 200 frtra emeltetett s névnap ajánlatot kapott.

1825-ben az ünnep és vásári krok töröltettek s kárpótlásul a tandíj kebelbelieknél 5 frtra, idegeneknél 10 frtra emeltetett.

3. Nagy Mihály 1821—1834. a gymnasium második, illetőleg rangra nézve első tanárául, a syntaxis és retorika tanárául, vagyis rectorprofessorul hivatott meg 1821-ben Nyiregyházáról, hol segédlelkészként működött. A másodlelkész tisztét is

visel. Szorgalmas, ügyes, szakavatott, jókedélyű nevelő és tanár volt. Alatta élte fénykorát a gymnasium. 1834-ben a lelkészválasztás alkalmával egyenlő szavazatot kapván Komáromy versenytársával, visszalépett s a nemsokára kínálkozó lelkészi állást Tályán elfoglalván, rectorprofessori állását elhagyá. 1856—1861-ig főesperes, 1860-ban superintendensi jelölt volt. 1870. szept. 8-ikán ünnepelte egyháza, volt tanítványai és az esperesség részvétele mellett 50 éves jubileumát. 1874-ben nyugalom^{ba} vonúlt és életét 1877-ben 82 éves korában befejezé.

Fizetése volt: 230 vfrt, a lelkészi offertorium és stolárék fele jövedelme, 12 öl fa, 3 hordó bor, szállás, tandíj fejében 6 vfrt, fapénz fejében 4 vfrt és ha utóbbi jövedelem nem hozna 225 vfrtot, azt az egyház pénztára kiegészíti.

Szállás az egyház épületében nem lévén, a Herke-házban kapott bérelt szállást.

A gymnasium szárnyrésze 1828-ban kiépítettén, itt az utca felőli lakrészt kapta lakásul. Utána

4. N é m e t h y P á l kassai magyar lelkész hívatott meg. 1834—1846. Itt halt meg java férfikorában 1846. márcz. 20-án. Minden izében magyar, protestans pap és tanár volt.

Fizetése volt: 100 pfrt, tandíjban: kebelbeliektől 3 pfrt, idegenek után 5 pfrt, fapénzül 48 pkr, beiratási díj 1 pfrt, felében a könyvtár és iskola javára, bizonyítvány díja 1 pfrt.

5. Szántóházi és Dénesfalvi Sz á n t h ó J á n o s 1841—1879-ig. Liptóból, hol 5 évig nevelősködött, hívatott meg. 1841. szept. 1-sején elfoglalt helyén mint hívatott nevelő és tanár végzé teen-dőjét, tanítá a latin nyelvet, természettant és természetrajzt. Egyházi főjegyző, könyvtárnok, levéltárnok volt. 1871-től haláláig az igazgatói teendőket is végzé.

Fizetése volt: szabad lakás, 80 pfrt, 2 öl fa, Karácsony, Új év, Husvét, Pünkösöd ünnepein offertorium, tandíjban: kebelbeliektől 2 frt, idegenektől 4 frt, fapénz fejében 88 kr, névnapi ajánlat, ha temetésre meghívatik 1 pfrt.

1853-ban lakás helyett kapott 84 frtot, készpénz fizetése 100 pfrtra emeltetett. 1858-ban 2 helyett 4 öl fát kapott és meszeltetési illetéket, a gymn. ifjúság tandíjának, mely helybeliektől 8 frt 40 kr, idegenektől 12 frt volt a felét és egy köblös föld használatát az udvari kert helyett. Offertoriuma beszünttetett.

6. M á d a y K á r o l y 1846—1850-ig. Külföldi egyetemről hivattatott meg. Igazgató, egyházi jegyző volt. 1850-ben Sz.-Bélára ment lelkészül, a honnan is 11 év múltán lelkészeül hozta vissza az egyház.

Fizetése ugyan az volt, a mi Nagy Mihályé.

7. L i p p a y E n d r e 1850—1870-ig, mint pesti rendkívüli tanár hívatott meg. Itt halt meg 1870-ben. Nagy erőt fejtett ki a gymnasium fennmaradásáért 1861-ig, fejlődéseért 1861-től. Szervezési-, felirati javaslatai, az administratorral folytatott levelezése, igazgatói felterjesztései, esperességi gyűléseken való szereplése munkás erőre vallanak, mely szívós kitartással védte az autonómiát, ép úgy, mint gyűjtötte az anyagot a megélhetésre. Egyházi és esperességi jegyző, sokáig dekanus, mindvégig igazgató.

Fizetése volt: lakás, 105 frt, 4 öl fa, meszeltetés fejében 3 frt 20 kr, az összes tandíj fele, fizet pedig: kebelbeli 8 frt 40 kr, idegen 10 frt, később 12 frtot, beiratás 50 kr, bizonyítvány 1 frt 5 kr, névnapi ajánlat.

A 3-ik tanári állásra

8. D o r o s n y á k E n d r e választatott meg 1856-ban, az első osztály tanárául. 1860-ban leköszönt.

9. H a b é l y V i k t o r 1862—1879. mint nevelő Erdélyből hivatott meg. 1879-ben leköszönt.

Fizetése volt: 400 frt, lakpénz címén 50 frt, ha megköszönül 50 frttal több, névnapi ajánlat.

1872-ben 50 frttal, 1875-ben szintén 50 frttal javítottatott fizetése.

A 4-ik tanári állásra

10. H o r v á t h S á n d o r ordinált lelkész és okleveles tanár hívatott meg 1868-ban.

Fizetése volt : 350 frt, 1870-ben, 1871-ben, 1875-ben, 1878-ban, 1883-ban 50—50 frttal javíttatván fizetése, az utóbb 600 frt-ra növekedett.

11. Honétzy Géza 1869-ben.

Fizetése ugyanaz, s oly mérvben emelkedett, mint az előbb említett Horváthé.

12. Barzó József meghívatott 1879-ben.

Fizetése 550 frt. 1883-tól 50 frttal több.

13. Mészáros Ferencz meghívatott 1879-ben.

Rendkívüli tanárok voltak : 1. Matós Viktor 1839—1841. Dunai helyén. 2. Hrebenda Károly 1847-től. Tornatanár. 3. Malatinszky Lajos 1853—1855. Mérnök. Rajztanár. 4. Szabó Gyula 1856—1873-ig. Rajztanár. 5. Szerémi János 1860—1862-ig. 6. Kaszner Lajos 1873. Rajztanár. Okl. veles mérnök. 7. Ifj. Czékus István 1873-tól tornatanár. 8. Sturman Andor 1878-tól rajztanár. Ezeken kívül kisegítő tanárok voltak 1853-tól a segédlelkészek. Énektanár volt : Klein Endre 1841—1858-ig, Ugrik Endre 1859—1861, Csebray Károly 1861—1868-ig s 1868-óta Wolfgang Lajos.

Volt a gymnasiumnak egy külön háza a Kis-Hunyadon, mely 1841-ben vásároltatott a Metzner családtól 4100 frton. Abban lakott 1870-ig az igazgató. Annak hátsó részében volt a tápintézet ugyanaddig. 1870-ben a tápintézet külön szállást és kosztot adó magán feleknél nyervén elhelyezést, azon ház bérbeadatott. Most 300 frtot jövedelmez.

1821—1883-ig volt a miskolci ev. gymnasiumnak növendéke

Donatista 1860-ig	...	...	...	...	1215

Első és második osztályban 1861-től	...	1388

Grammatista 1860-ig	...	...	...	1321

Harmadik és negyedik osztályban 1861-től	779

Rethor Syntaxista 1860-ig	...	...	...	1876

Összes létszám	6579

Egy évre esik átlag 102₇₉ növendék.

Az 1878-iki árviz megsemmisítette elemi leányiskolai és a tanító szakkönyvtáron kívül van az ev. egyház birtokában 3 könyvtár.

1. Az u. n. gym. nagy könyvtár 1817-től.
2. " " " " ifj. kiskönyvtár 1847-től.
3. " " " Teöreök Sándor-féle könyvtár 1878-tól.

A gymn. nagy könyvtár. Ambrózy János egyh. felügyelő és d.-győri kamarai pénztárnok alapította azt 1817-ben, 40 kötetet 1817
ajándékozván. Nagyobb rész ajándékokból gyarapodott. Jegyző-
könyveink szerint: Wallaszky Pál jolsvai lelkész theologiai könyv-
tára került ide. Ambrózy János orvos 435 kötetet adott 1825-ben. 1825
A Wallaszky-féle Luther korától a 18 ik század elejéig gazdag
gyűjteménye a theologiai műveknek. Exegesis, disputációk, dis-
sertációk nagy számban. Utóbbiak közt van 32 hungarica. Az
Ambrózy-féle pedig orvosi szaktudománynak kiváló termékeit
tette le itten. Jóny Tivadar 20 ezer kötetből álló könyvtárából a
kettős példányokat ajándékozta.

1846-ig a gymnasiumi épületben, 1846-tól a torony emele- 1846
tén külön helyiségben volt, 1878-tól pedig a tanácsteremben, erre 1878
külön készített öt nagy szekrényben volt elhelyezve.

1825-ben Nagy Mihály rectorprofessor, 1846. Szánthó
János tanár írták össze, 1878-ban a lelkész, tanárok és tanítók
segítségével szakok szerint csoportosítva a szekrényekbe helyez-
ték, 1880-ban pedig a lelkész, Szentessy Ákos és Riszdorfer János
munkatársak segítségével címlapozták, arról leltárt, betűsoros és
szakkatalogust készítettek.

A könyvtár állománya 1883-ban összesen 2835 mű volt
3514 kötetben.

A gymnasiumi ifjúsági könyvtárt 1847-ben alapította
Máday Károly igazgató tanár. Állománya volt 1883-ban 369 kötet.

A Teöreök Sándor-féle nyilvános köz-
könyvtárnak 1876-ban jutott az egyház birtokába. Árvai
Teöreök Sándor 1876. ápril 20-ikán család és végrendelet nélkül
elhunyván, nővére Teöreök Vilma azt a magán könyvtárat, melyet

a jogi és államtudományi, úgyszintén történeti szaktudományokban kiválólag tudós férfiú évről-évre gondosan összevásárolt s eredetileg a megyének, vagy az ügyvédi kamarának szánt volt, 1876. november 1-én kelt alapító levél kíséretében az ev. egyháznak ajándékozta. Kikötötte, hogy az nyilvános könyvtár legyen; hetenként 2—3-szor nyitva tartassék, abban szabadon és ingyen olvashasson bárki is a tanulni vágyók közül. A lelkészt nevezte felügyelő könyvtárnokul. Külön könyvtári épületre 3000 frtot alapítványozott.

Időközben az egyház felépíté a lelkészlakot, annak emeleti részén a tanácstermet. Az alapító urhölgy az egyház kérelmére megengedte, hogy e könyvtár a tanácsteremben helyeztessék el s a külön könyvtári épületre szánt 3000 frt ezen teremre fordíttathassék.

Ezen könyvtár összes szekrényeivel együtt 1878. első három havában áthelyeztetett. Brósz Károly polgári iskolai tanár közreműködésével a lelkész által szakszerint csoportosítva címlapoztattak, jelölt szekrényeikbe helyeztettek, azokról a gymn. nagy könyvtára módjára leltár, betűsoros és szakkatalógusok készíttetek. Az adományozó úrhölgy által ajándékozott 6 szép szekrény közé az egyház Teöreök Sándor arczképét, melyet Barabás Miklós festőművész által 270 frt árán olajba festetett, behelyezé.

A könyvtárat megnyitó s együtt az arczképet leleplező nyilvános ünnepély 1878. ápril 28-ikán tartatott meg.

Azóta a könyvtár hetenként kétszer, u. m. szerdán és szombaton a délutáni órákban nyitva áll a tanulni vágyó közönségnek ingyen és szabad használatára. Fűtő és világító eszközökkel lévén e terem ellátva, az e célra télen-nyáron egyaránt használható.

Látogatója volt 1878-ban 219, 1879-ben 165, 1880-ban 122, 1881-ben 298, 1882-ben 208.

A megnyitó ünnepélyen az alapító úrhölgy külön 3000 frtot adott a könyvtár kezelésére és szaporítására.

A Teőreök Sándor-féle nyilvános könyvtár állománya volt 1883-ban összesen 2208 mű 3141 kötetben.¹⁾

A miskolczi k i r. k a t h. g y m n a s i u m múltjáról B a j a y A m a n d²⁾ közlése nyomán tudjuk, hogy :

Midőn az intézet 1791-ben öt és 1807-ben hat osztályra 1791
lőn kiegészítve és az épületben csak öt terem volt, az első gram- 1807
matikális osztály, részint a minoriták társházában, részint a görögök épületében volt elhelyezve. Hogy pedig az osztályok így szétszórva ne legyenek, a kincstári kiküldött és a gymnasiumi igazgatóság közt az első osztály számára egy helyiség építése céljából a gymnasiumi épülettel kapcsolatban, 1831-ben szerződés 1831
kötetett, melynek értelmében a kincstár kötelezte magát ezen egy helyiség fenntartására, a telekhez épen semmi jogot sem tartván fenn magának. A kötött szerződés erejénél fogva a kincstár ezen idő óta, ha nagyobb javítások eszközölnetnek a gymnasium épületén, hatodrészen járúl a költséghez.

1831. és utóbb 1834-ben a gymnasium fenntartási költségeit a kamara a városra igyekezett áthárítani, de a város protestál, „mert a lakosságnak csak negyed része katolikus, azok nagy része is nemes, s másrészt a tanulók jobbára vidékiek. Idegenek tanítására tehát a város nem költhet.“³⁾ 1834

Az 1843. júl 19-iki tűzvész alkalmával, mely — néhány 1843
épület kivételével — az egész várost elhamvasztotta, a kolostorral együtt gymnasiumunk épülete is a lángok martaléka lett.

1848. és 1849-ben az intézetet a sebesültek számára kórháznak használták, mely idő alatt az iskolák a minoriták kolostorában voltak elhelyezve. 1848-9

¹⁾ Z e l e n k a P á l. Emléklapok a miskolczi ág. hitv. ev. anyaegyház évszázados életkönyvéből. Miskolcz 1883. 148 – 178. l.

²⁾ A miskolczi kir. kath. gymnasium története. Miskolcz, 1895. 15. s köv ll.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

1852 1852-ben a hat osztály megszűnt és az intézet négy osztályúvá lett, ekkor a kincstár az általa épített termet a népiskola harmadik osztályának engedte át.

1854 1854-ben a rendfőnök a tanári fizetések javításáért folyamodott, melyre aztán a cs. kir. helytartóság kérdést intéz a rendfőnökéhez, hogy a gymnasiumi épületet nem lehetne-e eladni, vagy boltokká átalakítva haszonbérbe adni és a gymnasiumot a kolostor épületébe áthelyezni? A tanári fizetés javítására vonatkozólag igéri, hogy határozatát később megküldi.

Erre a rend főnöke közölte a cs. kir. helytartósággal, hogy a gymnasium épülete természetes helyzeténél foga, a hol t. i. a különféle úzerkedésnek eléggé nagy az élénksége könnyen kiadható, s a kibérlés esetében a gymnasiumnak a kolostorba való áthelyezése megtörténhet; sőt nem csak, hanem miután a helybeli szerzetnek a valódi szegénységnél egyéb nem jutott osztályrészül és sok szükségekkel küzdenie kell; s nevezetesen templomát s épületeit fenntartani sem képes: tehát a szerzet arra is késznek nyilatkozik, hogy, természetesen illő díj mellett, maga megszorításával, s kényelmének fölládozásával, még más czélszerű négy termét is a gymnasium részére átengedendi úgy, hogy a gymnasium is megférjen kolostorában, a praeparandia is tartsa meg előbbi szállását.

Ha hogy az nem sikerülhetne, hogy a gymnasium átmenjen a kolostorba; avagy ha a kolostorban elegendő ily nemű szállásért az illő díj megtagadtatnék, ez esetben a szerzet kívánja magát a mostani gymnasiumi épületben továbbá is meghagyatni.

E rendfőnöki felíratra a cs. kir. helytartóságtól rövid idő múlva kedvező válasz érkezett ugyan, hogy azonban a gymnasium mégis miért nem helyeztetett a minorita kolostorba, hanem megmaradt a rendes helyén, erre nézve semmi pozitív adat nincs.

A fent megígért tanári fizetés javítására vonatkozó leirat
1855 1855. aug. 15-én érkezvén meg, a miskolci kath. gymnasiumnál alkalmazott minorita rendi tanítók részére 1853/4 és 1854'5 évre

600 forint jutalomdíj utalványoztatott a tanulmányi alap terhére.

Ezen fizetésjavítás Aucta néven úgy a m. kir. helytartótanács, mint a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által is a rend főnökének folyamodványára évenként utalványozva lőn.

Krocška Szilárd min. r. pap magyar érzelmei miatt 1860-ban tanári állásától, melyet az aradi gymnasiumnál viselt, hatóságilag elmozdítottatott. Gaál Damascén rendfőnök kérésére 1862-ben a m. kir. helytartótanács megengedte, hogy a miskolci gymnasiumnál ismét alkalmaztassék.

1878. augusztus 31-én gymnasiumunkat nagy szerencsétlenség érte, mert az éjjeli árvíz minden készletet és tanszert megsemmisített úgy, hogy a felszerelést ismét előlről kellett kezdeni.

A gymnasium történetében lényeges fordulat állott be 1885-ben, mikor is a minoriták 152 évi tanítóskodása után az állam vette gondjai alá iskolánkat.

Midőn dr. Klamarik János az ország középiskoláit, főleg azokat, melyek átalakítása a legsürgősebb volt, megtekintendő az országban körutat tett, az 1885/6. iskolai év folyamán a miskolci kath. gymnasiumot is meglátogatta és meggyőződött arról, hogy ez intézetnek belterjesebb kifejlesztésre van szüksége. Ennek alapján Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter a minorita rendiek tartományi rendfőnökéhez és ettől a gymnasiumi igazgatóságához intézett következő leiratában rendelte el a gymnasium államosítását: „A miskolci róm. kath. gymnasium belterjesebb kifejlesztése céljából elhatároztam e tanintézetnek teljes rendelkezésembe való vételét. Ennélfogva megköszönve a minorita rendnek e tanintézetnél eddig teljesített szolgálatait, felkérem Nagyontisztelendőségedet, hogy a minoritarendi tanárokat e tanintézettől a f. tanév végével hívja vissza s a tanintézet igazgatóját utasítsa, hogy a tanintézetnek irattárát, okmányait és anyakönyveit, továbbá minden néven nevezendő vagyonát az általam majd kinevezendő új igazgatónak annak idején leltár és jegyző-

könyv mellett adja át. A mi pedig a tanintézettel netalán összekötött másnemű vagy, alapítvány vagy jövedelem szükségelte átvételt vagy leszámolásokat illeti, azok iránt később fogok intézkedni. Budapesten, 1886. február hó 16-án. Trefort, s. k."

1886 Az így átvett kir. kath. gymnasiumhoz Ő Felsége 1886. évi jul. 14-én kelt elhatározása folytán a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Polgár György volt jászberényi kath. főgymnasiumi id. igazgatót rendes igazgatóvá nevezte ki.

Az első tanári kar ekkép alakult meg: Dr. Demeczky Mihály a nagyváradai állami főreáliskolától, Pósch Jenő a debreczeni kath. gymnasiumtól rendes tanárokká: Dassievicz Gyula Euszták min. r. pap és végzett tanárjelölt helyettes tanárrá, Jablonszky Flóris h. tanár a székesfehérvári állami főreáliskolától ugyancsak helyettes tanárrá és id. tornatanárrá, Bajay József Amand min. r. pap helyettes hittanárrá és gymnasiumi hitszónokká neveztetett ki, Kozsanovits Sándor rendes rajztanár pedig állomásán továbbra is meghagyatott.

Miután a tanári testület így megalakult s a tantárgyak felosztattak, a rendes tanítás szept. 4-én kezdetét vette.

1887 1887. jul. 13-án Kozsanovits Sándor rendes rajztanár a lőcsei kir. kath. főgymnasiumhoz helyeztetvén át, helyébe Kátay Lajos újvidéki kir. kath. főgymnasiumi h. tanár neveztetett ki rendes rajztanárrá, ugyanez év okt. 14-én Bajay József Amand h. hittanár rendes hittanárrá neveztetett ki.

1888 A tanulók számának növekedésével szükséges volt párhuzamos osztályról gondoskodni, azért a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1887. évi április hó 24-én megengedte, hogy a miskolci kir. kath. gymnasiumban 1888/9. tanévre párhuzamos első osztály állíttassék fel. Az említett tanévben az I. A. osztályba 46 tanuló, az I. B. osztályba pedig 43 tanuló iratkozott be.

1888. szept. 9-én dr. Kovalik János trsztenai gymn. helyettes tanár hasonló minőségben az 1888/9. tanévre gymnasiumunkhoz

szolgálatátételre kirendeltetett. Jablonszky Flóris h. tanár 1888. szept. 10-én rendes tanárrá neveztetett ki.

Minthogy az 1889/90. tanévben a II. osztályra oly nagy számban jelentkeztek a tanulók, hogy egy helyiségben el nem fértek, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1889. aug. 3-án egy párhuzamos II. osztály felállítását engedélyezte, melynek számára a gymnasiumtól kissé távol fekvő, de megfelelő helyiség béreltetett ki.

Az 1889 90. tanévben a tanári testületben nagy változás történt. Dr. Kovalik János h. tanár ugyanezen minőségben 1889. aug. 29-én áthelyeztetett a trsztenai kir. kath gymnasiumhoz és helyébe Ragány Károly szatmár-egyházmegyei pap, szatmári kir. főgymnasiumi r. tanár helyeztetett át. — A párhuzamos II. osztályhoz Weber István kassai áll. főreáliskolai rendkívüli tanár 1889. okt. 10-én helyettes tanárképen helyeztetett át. — Ragány Károly r. tanár 1890. jan. 3-án nyugalomba helyeztetvén, helyébe Szőlgyémy Ferencz lévői kath. főgymn. h. tanár neveztetett ki 1890. ápril 2-án. Ugyanekkor Weber István h. tanár rendes tanárrá lön kinevezve. — Dr. Demeczky Mihály r. tanár 1890. május 28-án a budapesti V. ker. kir. kath. főgymnasiumhoz helyeztetett át.

1889

Gymnasiumunk rég érezte hiányát egy fedett téli tornacsarnoknak, hol az őszi, téli és tavaszi zord és esős időkben ifjúságunk testgyakorlatait végezhetne volna. 1890-ig a gymnasium udvarán csak nyári tornahelyiség volt; téli időben a torna szünetelt. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium tehát 1889. márcz. 14-én egy téli tornacsarnok felállítását rendelte el, mely nem messze a gymnasiumtól egy bérelt helyiségben Bokelberg Ernő budapesti vállalkozó által az engedélyezett 780 frtnyi költségen szakszerűen berendeztetett.

A tornatanítással kezdettől fogva mindig rendes tanárok bizattak meg. Így 1871-től 1886-ig Bajay Amand, 1886-tól 1888-ig Jablonszky Flóris, 1888-tól 1890-ig Bajay Amand és

Jablonszky Flóris, 1890-től Andor Tivadar és Bajay Amand r. tanárok és okleveles tornatanárok tanították a tornát.

1890

1890. jul. 15-én Andor Tivadar pozsonyi tankerületi főigazgatósági tollnok intézetünkhöz rendes tanárrá neveztetett ki. — Káldor Ágoston 1890. okt. 8-án helyettes rajztanárrá; Szölgyémy Ferencz h. tanár pedig 1891. május 29-én végleges rendes tanárrá nevezettek ki. Kátay Lajos r. rajztanár 1890. jul. 9-én a szegedi állami főreáliskolához; Pósch Jenő r. tanár 1890. okt. 18-án a szolnoki államgymnasiumhoz; Krompaszky Béla id. h. tanár pedig a munkácsi államgymnasiumhoz helyeztettek át.

Minthogy gymnasiumunkban az 1886-iki átvétel alkalmával az ötödik szoba könyv- és szertárhelyiségül szolgált, nem volt oly terem, melyben a tanárok tanácskozásait megtarthatták és órák közben magukat meghúzhatták volna: azért a gymn. igazgatóság felterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium 1886. szept. 17-én kelt rendeletével megengedte, hogy az intézettel szemben levő Debreczeny-féle házban 3 szoba a gymnasiumi könyv- és szertárak részére kibérelhető.

1891

A könyvtár és tanszergyűjtemények szaporodásával a szertár helyiségeit bővíteni kellett, azért a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium 1891. márcz. 19-én megengedte, hogy a Debreczeny féle házban még egy helyiség kibéreltessék.

1893

1893. jul. 12-én Vargha Ferencz r. tanár a kaposvári állami főgymnasiumtól saját kérelmére a miskolczi kir. kath. gymnasiumhoz helyeztetett át. — 1893. nov. 28-án Káldor Ágoston h. rajztanár a szolnoki állami főgymnasiumhoz r. tanárrá neveztetvén ki, helyébe 1893. decz. 6-án Baumgartl Boldizsár okl. rajztanár jelölt neveztetett ki h. tanárrá. — 1894. febr. 3-án Dassievicz Gyula h. tanár rendes tanárrá neveztetett ki.

1894

A taneszközök időközben ismét oly nagy mérvben szaporodtak, hogy a Debreczeny-féle ház öt szobájában már el nem fértek. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. minisztérium tehát az

igazgatóság felterjesztésére 1894. decz. 6-án megengedte, hogy az eddig bérbe bírt helyiségekhez még három szoba béreltessék ki.

A fentiekből kitűnik, hogy a gymnasiumhoz tartozó helyiségek négyfelé szétszórva feküdtek. A bérelt helyiségekért a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium bér fejében évenként 1180 frtot fizetett.

1894. aug. 6-án Szölgyémy Ferencz r. tanár a szolnoki állami gymnasiumhoz áthelyeztetvén, helyébe Dr. Reibner Márton neveztetett ki gymnasiumunkhoz tanárnak 1894. aug. 18-án.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1891. márcz. 11-én életbe léptette a tornajátékokat. Ezen játékok 1895-ig a nem igen nagy terjedelmű zárdatéren gyakoroltattak. A mondott évben azonban sikerült a tavaszi, nyári és őszi hónapokra az elég terjedelmes korcsolyázó-teret, hová télen az ifjuság 50 frt díj mellett korcsolyázni járt, csekély bérleti díjért megszerezni.

Az 1893–94. iskolai évben megkezdtek gymnasiumunkban a tanulmányi szempontból annyira hasznos kirándulásokat a vidékre. Első ízben Fiuméba rándultak ki ifjaink s ez alkalommal és aztán a milleniumi kiállítás alkalmával is Budapestre. 1894–95-től bevezették a játékdélutánokat s a téli tornakirándulásokat.

Az ifjuság száma évről-évre oly nagy mérvben szaporodott, hogy a tanári testület a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz több ízben tett fölterjesztést négy osztályú gymnasiumunknak főgymnasiummá való fejlesztése és egy modern igényeknek megfelelő épület emelése iránt.

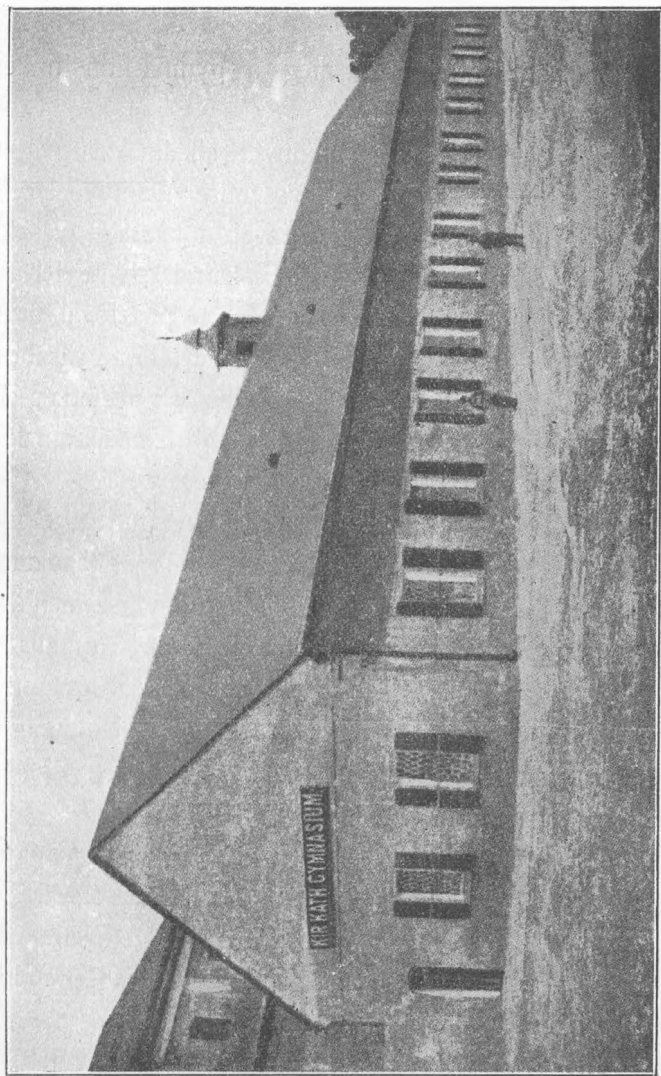
A miskolczi kir. kath. gymnasium épülete sem paedagógiai, sem hygienikus tekintetben nem felelt meg a modern középiskolai paedagógia követelményeinek. 1895

„A tantermek, melyek legnagyobbika 148 köbméter — írják a vallás- és közokt. miniszterhez 1895-ben intézett felterjesztésükben a gymnasium tanárai — egytől-egyig sötét, alacsony, bolt-hajtásos pinczeszerű helyiségek, melyekben a tanárok és tanulók szemeiket és egészségüket pár óra alatt teljesen tönkretethetik.

Padozatuk sokkal mélyebben fekszik mint az utczai kövezet. A folyosó szűk és alacsony. Az árnyékszékek, melyek az udvar egyik zugában vannak elhelyezve, kezdetlegesek és nem célszerűek. Az intézetben semmiféle néven nevezendő rajzterem nincsen; a tanulók az egyes, fent leírt osztályokban szorongva rajzolnak. A rajzterem hiánya ezenkívül minden számbavehető iskolai ünnepély rendezését lehetetlenné teszi. Az intézetben továbbá sem tornacsarnok, sem különálló igazgatói iroda sincs; az irattár a tanári szobában van elhelyezve, ahol ezenfelül még a rajzsztár kapott helyet. Ott halmozódnak össze a tanításhoz alkalmasan szükségelt szemléltető eszközök, térképek, physikai szerek és természetrajzi praeparátumok. Ott fogadtatnak végül a szülők s egyéb személyiségek, a kiknek az igazgatóval, vagy a tanárokkal hivatalos teendőjük van. Hogy mennyire alkalmas az annyi célnak szolgáló helyiség nyugodt irodai munkára, könnyű megítélni. Önként érthető, hogy az intézetben igazgatói lakásról szó sem lehet, mely körülmény pedig az intézet vezetését — paedagógiai épügy, mint administrationális tekintetben — rendkívül megnehezíti. De még az iskolaszolga is kénytelen távol eső utczában lakni. Szóval, a mi 160 év előtt épült gymnasiumunk oly épület, melynek külseje is minden egyebet sejtet, csak iskolát nem, mely minden egyéb célnak megfelel, csak tanításnak, nevelésnek és fegyelmezésnek nem.

A tanári karnak másik kérelme a kath. algymnasiumnak állami főgymnasiummá való fejlesztése volt, de a miniszterium már az 1888. és 1892. évi hasonló tartalmú fölterjesztésekre is azt válaszolta, hogy a gymnasiumnak az államkincstár terhére leendő átvétele, főgymnasiummá fejlesztése és új épülettel való ellátása főleg fedezeti okokból nem teljesíthető. Pedig Dr. Klamarik János vallás- és közokt. min. tanácsos, ki 1891. ápr. 24-én iskolánkat meglátogatta és az osztályokat, szertárakat, téli tornacsarnokot és a gymnasium környékén lévő telkeket is megtekintette, melyek egy új iskolai épület elhelyezésére alkalmasak volnának:

meggyőződést szerzett magának azon tarthatatlan állapotokról, melyek itt uralkodnak. A tanári testület 1895-iki felterjesztésének meg volt az az eredménye, hogy a közoktatásügyi minisztérium

37. A KIR. KATHOLIKUS GYMNASIUM RÉGI ÉPÜLETE.

1895. márczius havában Budapestről egy építész mérnököt küldött ki, ki a jelenlegi gymnasium telkét (hozzávéve a Paulikovits-féle sarok

épületet) és a minoritáknak a gymnasium felé eső kertjét a templomig, azután a kórház telkét is megtekintette s mindkettőt a gymnasium elhelyezésére alkalmasnak és czélszerűnek találta, de azért egy évtized is eltelt, míg ebben a kérdésben valami jelentősebb történt.

1896 1896. május 9-én tartotta meg a gymnasium milleniumi ünnepélyét.

1898 1898-ban Erzsébet királyné elhunyt alkalmával gyászünnepeket rendezett a gymnasium. A gyászmise után, melyet Bajay Amand hittanár tartott nagy assistentiával, a tanulók gyászlobogó alatt, karjukon gyászfátyollal a tanári karral együtt felvonultak a tornaterembe, melynek falait e célra fekete posztóval bevonták. A gyászünnepélyen Bajay Amand hittanár tartotta a gyászbeszédet, melyben a nemzeti csapás nagyságát meghatóan méltatta s elhunyt királynénk emlékezetét a megrendítő szomorú alkalomnak megfelelően kegyeletes szavakkal az ifjuság lelkébe véste.

8991 1899. szept. 17-én az ev. ref. főgymnasium új épületének felavatása alkalmából Zsilinszky Mihály közoktatásügyi államtitkár meglátogatta a gymnasiumot, hogy személyes meggyőződést szerezzen az intézet elhelyezéséről. Az államtitkárt Polgár György igazgató fogadta, s megmutatta néki az iskola összes osztályait s a szertári helyiségeket. Az államtitkár iskolai célra alkalmatlanoknak jelentette ki a helyiségeket, s új építkezés eshetőségére megtekintette a kórház telkét.

Az iskolai értesítőben évenként megújúl az igazgató panasza az iskola épülete miatt, a mely egészséges, tiszta és száraz ugyan, de még mindig a régi, több mint 150 év előtt épült, alacsony földbesüppedt, a modern paedagógiai és hygienia követelményeinek meg nem felelő alkotmány.

„Tehetünk mi felterjesztést akármennyit és czikkezhethetünk akár mindennap — írja az igazgató — célzt nem fogunk érni, mert a közoktatásügyi minisztérium a saját kasszájából, pláne a szegény tanulmányi alapból, egymaga sohasem fogja megadni azt

a roppant összeget, mely egy modern főgymnasium felépítéséhez, felszereléséhez és fenntartásához szükséges, ha a város, a városi hatóság és képviselőtestület a kezdeményező lépéseket a miniszteriumnál meg nem teszi és ezen költségek fedezéséhez az őt megillető részben hozzá nem járul, miként azt más városok teszik.“¹⁾)

1905. febr. 19-én volt intézetünkben először szülői értekezlet. Az első értekezlet, melyet Polgár György igazgató tartott „Az egyhuzamban való tanításról“ szólott. A szülők váratlanul nagy érdeklődést mutattak az értekezlet iránt. 1905

1906. május 8-án Polgár György igazgató 30 éves és Bajay Amand tanár 40 éves tanári jubileumát ünnepelte meg a gymnasium. A tanári kar ez alkalomból gyűjtést rendezett, mely mintegy 2000 koronát eredményezett, s így a hiányzó összeget kiegészítve, Polgár György és Bajay Amand nevére külön-külön 1000—1000 koronás ösztöndíj alapítványt létesített, a melynek kamatait évenként egyes jó előmenetelű és jó viseletű tanulók kapják. 1906

Az új gymnasium építésének ügye 1906-ban némileg előbbre haladt, mert eltekintve attól, hogy a tanári kar ismét terjedelmes memorandumot küldött fel a közoktatásügyi miniszteriumhoz, Blazsejovszky Ferencz apátplébános kezdeményezése folytán az alsó- és felső miskolci r. kath. egyházközség ez ügyben gyűlést tartott. Ezen a gyűlésen elhatározták, hogy a gymnasium felépítését és kiegészítését szintén memorandumban kérelmezik a kultuszminisztertől, melyet júl. 1-én egy deputáció fog Budapestre vinni.

A küldöttség eredménnyel járt, mert a kultuszminiszteriumban csakhamar megnyilatkozott a szándék úgy az új iskolaépület felépítése, mint az intézet tovább fejlesztése körül is. E czélból 1907. május 24-én Dr. Báró Barkóczy Sándor min. tanácsos személyesen járt Miskolczon, s főleg a telek kiszemelése végett időzött itt. Ezúttal egyúttal megbízta a gymnasiumi igazgatót, hogy mivel az 1907—8. tanévre már az V-ik osztály is 1907

¹⁾ A miskolci kir. kath. gymn. értesítője az 1900—1. tanévről 91. l.

fel fog állíttatni, béreljen ki alkalmas helyiséget, az V. osztály tárgyfelosztását azonnal küldje fel és tegyen javaslatot az V. osztály számára még szükséges két tanári széknek pályázat útján leendő betöltésére.

A gymnasium felépítésére Báró Barkóczy Sándor a régi gymnasium telkét találta legalkalmasabbnak. Ez 463 □ ölet tesz ki, mihez a minoritáktól hozzáveendőnek határozottatott egész a templomig terjedő 432 □ öl szabad terület és a Kazinczy és Batthányi-utca sarkán lévő Paulikovics-féle ház területe 127 □ öl. Miskolcz város képviselő testülete 1907. május 30-án tartott ülésében 60,000 koronát, Borsodvármegye közönsége pedig 30,000 koronát szavazott meg gymnasiumunknak főgymnasiummá való fejlesztésére és felépítésére.

1906. okt. 30-án Farkasfalvi Kornél az 1906—97 évre h. tanárnak alkalmaztatott gymnasiumunkhoz. 1907. aug. 14-én Tanács Imre neveztetett ki tornatanítóvá. 1907. okt. 1-én Franz János alkalmaztatott h. tanárnak, 1908. jan. 21-én pedig Villányi Andor ugyancsak h. tanárnak.

Hogy a bold. Szűz Anya, Magyarország Patronája iránti tisztelet a kath. ifjúság lelkében mély gyökeret verjen, az 1907—8. tanévben megalakított a sz. Olvasó és Skapuláré társulat, melyek közül az elsőnek 45, az utóbbinak 58 tagja volt, kik a sz. gyógyást és áldozást havonként elvégezték.

1908

1908. márcz. 12-én Orczy Gyula székesfővárosi mérnök tartott helyszini szemlét a régi gymnasium telke és a hozzászerzendő telkek felett az építési terv elkészítése végett. Az építés idejére a gymnasium a Csabay-kapu 17. sz. házba helyeztetett át.

Az 1908—9. tanévben megnyílt a gymnasium VI-ik osztálya is.

Az intézeti gyűjtemények álladéka volt 1907. tanév végén: természetrajzi szertár 1210 drb, 2284 kor. 80 fill. értékben; vegytani szertár 16 drb 308 kor. 8 fill. értékben; természettani szertár 125 drb 1574 kor. 64 fill. értékben; mértani és szabadkézi rajzszertár 3462 drb 2741 kor. 44 fill. értékben; tornaszertár 673 drb

2384 kor. 57 fill. értékben; filologiai szertár 268 drb 764 kor. értékben; földrajzi szertár 115 drb 956 kor. 29 fill. értékben; történelmi szertár 1689 drb 1130 kor. 92 fill. értékben; tanári könyvtár 7545 drb 20,666 kor. 85 fill. értékben; ifjúsági könyvtár 4888 drb 10,266 kor. 17 fill. értékben.

1908. jul. 4-én a Grenyó-féle ház égésekor a kir. kath. főgymnasium fizikai gyűjteménye elpusztult, s a könyvtár egy része is megsemmisült.¹⁾

Felemlítendő még a gymnasium keretében működő segélyző egyesület, melyet 1887-ben Polgár György igazgató alapított. Az igazgató mindjárt az első évben 360 koronát gyűjtött, mely összeg a második évben 2300 koronára emelkedett, s a harmadik évben, 1889. ápr. 28-án a segélyző egylet megalakult 5400 korona alaptőkével. Kaffka Ignác kir. ítélő táblai bíró lett az elnök, ki mindjárt a beköszöntő beszédében mondá, hogy az igazgató neve is már garancia arra, hogy az egyesület sok derék polgárt fog nevelni sok szegény tanulóból. A siker az évek során át minden várakozást felűlmúlt. Ugyanis 1906-ig (20 év alatt) 1370 tanulónak vett a segélyző egyesület tankönyveket 3896 koronáért, 1060 tanulót segélyezett 8146 korona tandíjjal, és 670 tanulót ruházott fel 7817 korona értékű ruhával; összesen 3100 tanulóra (egy-egy tanulót annyiszor véve, a hányféle segélyben részesült) 19.859 koronát költött. Évenként 1800—2000 koronával segélyeznek többféle segélyben körülbelől 250 tanulót és ma már mintegy 28.000 korona tőkéje van a segélyző egyesületnek.²⁾

1803. évi ápril 23 án 3912. sz. a. kelt udvari kancelláriai rendelettel az elemi tanoda III. osztályát a gymnasiummal egyesítették, miáltal a gymnasiumok hat osztályú tanodákká változtak. Így a miskolczi kir. kath. gymnasium is 1807-ben hat osztályra emeltetett s ebben az állapotban maradt 1851-ig.

¹⁾ Miskolczi Napló. 1908. jul. 7.

²⁾ Polgár György. A miskolczi kir. kath. főgymnasium értesítői 1895—1908.

1887

1889

1803

1807

1807 Az országos tanügyi bizottság tanügyi munkálata I. Ferencz által némi módosításokkal elfogadtatván, az a történt megállapodáshoz képest az 1806-dik évben megjelent „Ratio educationis publicae“ cz. könyvbe foglaltatott, s elrendeltetett, hogy az új tanrendszer s iskolai szervezet 1807-ben életbe lépjen.

1844 Eszerint az osztályok száma 6; a négy alsó a grammatikai osztályokat, a két felső az úgynevezett humaniőrakat foglalta magában. Itt is osztályrendszer uralkodott. Dél előtt, délután 2 2 óra. A magyar nyelv mind a hat osztályban rendes tantárgy volt és — mivel az előadási nyelv többnyire latin vala — meg volt hagyva, hogy a tananyag magyarázatánál ne csak a tanulók anyanyelve, hanem azokra nézve, kik a magyar nyelvben nem eléggé jártasak, kellő gyakorlás végett, e nyelv is használtassék. — A német nyelvre vonatkozólag, miután annak ismerete az osztrák tartományokkal való kapcsolat folytán fölötte szükséges, óhajképpen kimondatott, hogy a tanárok közt legyen olyan, ki e nyelvben azoknak, kik tanulni óhajtják, kellő oktatást adhasson. — 1844. évi június hó 24-én, 27215. sz. alatt kelt helytartótanácsi intévény nyel tannyelvűl az 1844—5. tanévtől kezdve az ország határain belül a latin helyett a magyar hozatott be minden tárgynál, kivéve a syntaxis ornatát, rhetorikát, poesist és mythológiát, melyekre nézve a latin nyelv fentartatott.

Vizsgálat minden félév végén tartatott. Az első félévi vizsgálat április elején, a második félévi a tanév végén (szeptember 8-ika körül) volt tartva. A tanév végén nyomtatott classificato adatott ki. Az általános sorozat volt: eminens, I. classis, II. classis, III. classis.

Heti szünidő kedd délután és csütörtök egész nap. A vasár- és ünnepnapokon kívül szünidő volt karácsony megelőző nap, farsang három utolsó napja, hamvazó szerda, a nagyhét, pünkösd ünnepét követő nap, Ő Felsége születés- és nevenapja. A nagy szünidő, szeptember és október hónapok voltak, mely 1831-ben augusztus és szeptember hónapokra tétetett át.

Ez időszakban a következő tankönyveket használták:

Az öreg Katechismus Budán, 1802.

Az ó és új testámentomi históriának rövid sommája. Budán, 1830.

Szaniszló Ferencz. *Doctrina religionis christiano catholicae. Pars I. II.* Budae, 1839.

Petheő B. *A kath. religio tudománya I. II. rész* Budán, 1844.

Em. Alvári. *Institutionum grammaticarum liber I.* Tyrnaviae, 1797.

Grigely I. *Orthographia latina.* Budae, 1806.

Molnár I. *Chrestomathia ex optimis linguae latinae auctoribus concinnata in usum gymnasiorum.* Budae, 1778.

Em. Alvári. *Institutionum grammaticarum liber II. III.* Budae, 1792.

I. Hannulik. *Selecta latini sermonis exempla e scriptoribus probatissimis excerpta in usum 3-ae grammaticae* Budae, 1817.

I. Grigely. *Selecta latini sermonis exempla in usum 4-ae grammaticae.* Budae, 1817.

Soarii C. *Ars rhetorica.* Tyrnaviae et Budae, 1792.

I. Grigely. *Selecta latini sermonis exempla e probatissimis auctoribus excerpta in usum 1-ae humanitatis scholae.* Budae, 1813.

I. Grigely. *Selecta latini sermonis exemplaria e probatissimis auctoribus excerpta in usum 2-ae humanitatis scholae.* Budae, 1815.

Soarii C. *Institutiones oratoriae in usum gymnasiorum.* Budae, 1808.

Holle. *Mythologia.* Budae, 1798.

Lamb. Bos. *Antiquitatum Graecarum Descriptio brevis.*

G. H. Niepoort. *Antiquitates Romanae.*

Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum P. I. II. III. IV. Budae, 1815.

M. Bél. *Compendium Hungariae geographicum.* Posonii, 1797.

Tomka-Szászky. *Compendium totius orbis geographicum.* Vienne, 1825.

Palma. *Notitia rerum hungaricarum.* Pestini, 1785.

L. Mitterpacher. *Primae lineae historiae naturalis.* Budae, 1795.

Compendium hungaricae Poeseos, per R. Sz. Minoritam Conventualem Anno 1825. concinnatum. Miskolczini, Typis Michaelis Szigethy, anno eodem.

Érdekes, hogy mint az 1827-iki városi jegyzőkönyvben 1827 olvassuk, a klostrombeli professorok a gyermekeket a Szinván át a kallóhoz viszik fürödni.

Az 1848—9-iki szabadságharcz befejezése után a tanügy 1848/9 egészen új átalakításon ment keresztül: a középtanodákra nézve ez átalakítást a cs. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által 1849-ben közzétetett: „Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich“ című könyv foglalja magában.

1851 Az „Entwurf“ a gymnasiumokat al- és felgymnasiumokra, a tanévet pedig két félévre osztotta. Az algymnasium négy osztályból, a felgymnasiumok nyolcz osztályból állottak. Az osztályrendszer itt már megszűnt s kezdetét vette a szakrendszer; a tanpénz is behozatott, mely 8 frt 40 kr. p. p. volt megállapítva.

Az iskolai év október 1-én vette kezdetét és július hóban végződött.

Vizsgálat mindkét félév végén tartatott, ugyanekkor kaptak a tanulók rendes bizonyítványt is, melyben az érdemsorozat is ki volt tüntetve, még pedig a következő fokozatok szerint: kitüntetéssel első osztályú, első osztályú, másod osztályú, harmad osztályú. Az általános sorozat mellé kitették a locatiót, a helyzeti számot is.

A nagy szünidő augusztus és szeptember hónapokban tartatott. Heti szünidő két félnap, szerda és szombat délután. Az első és második félév között nyolcz napi szünidő adatott. Szünnap volt még az uralkodó születés- és nevenapja, a nagyhét egészen.

A cs. kir. helytartótanács rendelete értelmében csak a hittan és az anyanyelv tanítása történhetik magyarul, a többi tantárgy németül tanítandó. A tanárok azonban találtak módot arra, hogy csak a német nyelvet és a földrajz-történelmet tanították németül, melyekre a rend kormány oly egyéneket alkalmazott, kik a német nyelvet tökéletesen bírták, a többi tárgyak előadása magyar nyelven történt. A magyar nyelv hetenkint 2 órában, a német nyelv hasonlóképen 2 órában adatott elő.

1860 Az 1860. október hó 20-án kiadott cs. és k. diploma az egész osztrák monarchiának és így Magyarországnak politikai állapotát is megváltoztatván, Magyarország a m. kir. udv. kancellária és a m. kir. helytartótanács visszaállítása és az országgyűlés megnyitása által függetlenebb kormányzatot nyert.

1861 A m. kir. helytartótanács első teendője az volt, hogy a tanférfiak kiválóbbjait értekezletre hívta össze, kik aztán a szükséges módosítások iránti javaslatukat bemutatták, mely 1861. szept. 12. legfelsőbb elhatározás alá terjesztetett.

E javaslat szerint, hogy a tanuló egyszerre sok nyelv tanulásával ne terheltezzék, s hogy a nem magyar ajkú ifjúság is az osztály kormányzati nyelvénél emelt magyar nyelvet és anyanyelvét is kellőleg megtanúlhassa, a görög nyelv a felső három osztályra szorítottatott.

Az eddigi 8 osztály megmaradt, a tantárgyak akkép osztattak fel, hogy a 3 alsó osztály a nyelvészeti, a 4. és 5. pedig humanior osztályokat képezvén, a három alsó osztályú kisgymnasiumban osztálytanítás alkalmaztassék, a 4. és 5. osztályban pedig, melyek a három alsóval nagygymnasiumot tesznek, a humanistikai és reál tantárgyak külön-külön tanár által taníttassanak.

Ezen javaslat folytán az 1861. okt. 5. 13582. sz. a. k. udvari rendelettel a m. kir. helytartótanács utasított, hogy miután ez a javaslat az eddigitől lényegesen eltérő változásokat foglal magában, melyek behatóbb tárgyalást igényelnek és azonnal életbe nem léptethetők, csak oly intézkedéseket tegyen, melyek a közvélemény legsürgősebb igényeit kielégíthetik.

A m. kir. helytartótanács tehát a két alsó osztályban az osztálytanítást rendelé el, a többiekben pedig fentartván a szaktanítást, 1861. okt. 21. 58244. sz. a. az oktatási nyelvet akként szabályozta, hogy az előadási nyelv az ország minden középiskoláiban a magyar legyen.

Az alkotmány visszaállításával és a felelős magyar minisztérium kinevezésével úgy az anyagi, mint a szellemi téren nagy reformok indultak meg. Az első vallás- és közoktatásügyi miniszter, báró Eötvös József az eddigi gymnasium helyébe 9 évre terjedő lyceumot kívánt alkotni, de ebben kora halála megakadályozta. Az általa kiadott 1868. évi augusztus hó 29-én 14464. sz. a kelt 1868 rendelet értelmében a szervezendő 9 évi tanfolyamú középiskolából csak az úgynevezett kis- és nagygymnasium emelkedett érvényre. Az új tanterv a miskolci kisgymnasiumban 1868—9. tanévben lépett érvénybe.

Alig múlt belé három esztendő, az 1868-ban tett kormány

intézkedést ismét más váltá fel. 1871. évi szeptember hó 18-án 20855. a. kelt rendelettel Pauler Tivadar akkori közoktatási miniszter a felügyelete alatt álló intézeteknek megküldé a gymnasiumok új tantervét, mely nem volt egyéb, mint az Entwurf-féle tantervnek módosítása.

A gymnasiumokra vonatkozólag az 1868. év aug. 29-én 14464. sz. a. kelt rendelet akként intézkedik, hogy a gymnasiumokat kisgymnasiumokra, négy osztálylyal, nagygymnasiumokra, hat osztálylyal, e kettő teljes gymnasiumi tanfolyamot képez, s lyceumra, kilencz osztálylyal osztotta, ez utóbbi azonban fontos okokból nem jött létre. A miskolci gymnasium ez időben kis-, illetőleg algymnasium, négy osztálylyal. A szakrendszer a gymnasium első két osztályába ismét visszaállítatott. 1868-ban a gymnasium első osztályába behozatott a rajz és torna. 1871-ben a német nyelv tanítása az egész algymnasiumra kiterjesztetett. 1868. febr. 3-án 48. sz. a. kelt miniszteri rendelet folytán a félévi vizsgálatok meg lévén szüntetve, sem érdemsorozatok nem készítették, sem rendes bizonyítványok ki nem adtak, így aztán az úgynevezett félévi szünnapok is meg lettek szüntetve. A vizsgálatok az év végén tartattak meg, még pedig az egész évi tanulmányból. A tanulók négyszer kaptak bizonyítványt, u. m. deczember 23-án, február 28-án, május 15-én és július 31-én.

A Pauler-féle tanterv ellen, mely csak módosítása volt az Entwurf tantervének, mindenféle panaszok hangzottak fel. A tanférfiak egységes tanítást sürgettek, s kárhóztatták azt a rendszert, mely a tanulót különböző fokozaton keresztülvezeti a szükséges ismeretek birtokába a helyett, hogy elméjét szakadatlan egymásutánban fejlesztené.

E követelményeknek megfelelőleg jött létre a legújabb középiskolai tanterv, melyet a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1879. évi július 3-án 17630. sz. a. adott ki, s mely az 1883. évi XXX. t. cz. alapján készült módosításokkal a mai tanításnak zsinórmértékeül szolgál.

E tanterv abban különbözik az előbbi tantervektől, hogy határozottan a magyar nyelvet teszi az oktatás középpontjává.

Az új tanterv intézetünkben az 1879—80. iskolai évben lépett életbe.

E szóban lévő tanterv négy év múlva újabb változáson ment keresztül s kimerítő utasításokkal ellátva az 1887. évi 8619. sz. a. miniszteri rendelettel adatott ki. Ezen legújabb tanterv a tananyag beosztására nézve csak annyiban tér el az előbbitől, hogy egyik másik tárgynál a heti óraszám változott és hogy az I. osztályban Magyarország földrajzához Európa többi részének leírása is csatoltatott, úgy, hogy a II. osztályra Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztália maradt.

Az 1880. évi 16179. és 1887. évi 8619. sz. a. kiadott utasításokkal meghonosított az oktatás helyesebb, biztosabb és a helyi körülményeknek megfelelő cél tudatosabb módja.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1888. évi május 24-én 21199. sz. a. kelt rendeletével kiadott utasításokhoz képest a tanári testület által készített állandó helyi tanterv, mely időközben az új tankönyvek behozatalával többször módosítást szenvedett, a debreczeni tank. kir. főigazgatóságtól 1890. évi december 27-én 1583. sz. a. jóváhagyólag leküldetett. 1888

A miskolczi kir. kath. gymnasium osztályainak száma 1888/9. tanévig még mindig négy, azonban az ifjúság számának rohamos emelkedése szükségessé tette a párhuzamos osztályok felállítását; a vallás- és közoktatásügyi miniszterium tehát 1888. április 24-én 16565. szám alatt kelt rendeletével az 1888—9. tanévre a párhuzamos első osztály megnyitását engedélyezte, minthogy pedig a két első osztályból nagyobb számban léptek át a tanulók, mint a mennyit a törvény megenged, a második párhuzamos osztályt is fel kellett állítani, ezt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1889. évi augusztus 3-án 30861. sz. a. kelt intézkedésével engedélyezte is, s így az 1889—90. tanévben a párhuzamos második osztály felállított, a következő tanévben azonban már megszűnt.

A tanulmányi érdemjegyekre vonatkozólag megállapított az általános ítélet a következő három fokozatban: „felsőbb osztályba felléphet“, „javító vizsgálatra bocsáttatik“, „osztályismétlésre utasítatik“.

A tandíj 1875. május 22-én kelt 11939. sz. r. 12 frtra, 1882. augusztus 8-án 18 frtra, végül 1887. július 15-én 24 frtra emeltetett. Azelőtt a tandíjat a tanulók két részletben fizették, 1893-ban megengedtetett, hogy a tandíj lefizetése négy részletben történjék. A felvételi díj azelőtt 2 frt 10 kr. volt, melyet a tanulók, ha ugyanazon intézetben folytatták tanulmányaikat, csak egyszer fizettek; magántanulók felvételi díjat nem fizettek. 1892-ben 3 frtra emeltetett a felvételi díj, melyet minden tanuló köteles évenként felvétele alkalmával fizetni. Ezen díjakon kívül fizetnek még a tanulók mérsékelt díjakat az ifjúsági könyvtárra és az évi Értesítőre.

1734

A tanügy rendezéséig a tanulók, miután a templom 1734-ben befejeztetett, naponként megjelentek a szent misén, a vallástanítást pedig naponként fél-fél órában hallgatták. A tanítást rendszeren a következő imával kezdték: „Veni Sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium et tui amoris ignem in eis accende. Emitte Spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terrae. Oremus. Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem Spiritu recta sapere et de Ejus semper consolatione gaudere. Per Christum Dominum nostrum. Amen.“ A tanítást pedig a következő imával végezték: „Agimus Tibi gratias omnipotens aeternae Deus, pro universis beneficiis tuis. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen. Pater. Ave.“ Ezen imádságokat, kivéve II. József idejét, 1888–9. tanévig naponként végezték a tanulók. Vasár- és ünnepnapokon a rendes szent mise után a növendékek exhortatiót hallgattak, délután pedig a litánia előtt a „Szentek életét“ olvasták, s csak azután mentek litániára, havonként gyóntak és áldoztak, s a nyilvános körmeneteket buzgó énekkel kísérték.

1888

Mária Terézia még nagyobb gondot fordított a vallás-erkölcsi nevelésre. Elrendelte, hogy a tanulók még a zord időt sem véve ki, naponkint szent misét hallgassanak. Kötelességökké tette a tanároknak, hogy a növendékeiket kísérik a templomba és ott rájuk felügyeljenek. Vasár- és ünnepnapokon a felsőbb négy osztály növendékei hitszónoklatokat hallgattak, az alsóbb osztályok tanulóinak pedig hit- és erkölcsstan magyaráztatott. Az exhortáción és a catecheziseken legalább egy tanárnak jelen kellett lennie. Az exhortákról vagy catechezisekről a tanulóknak komolyabb ok és az igazgató tudtán kívül nem volt szabad hiányozniok. Az ifjúság havonkint egyszer végezte a szent gyónást és járult a szent áldozáshoz.

II. József meghagyja ugyan, hogy a tanári kar, az ifjúságot vasár- és ünnepnapokon a templomba kísérik szent misére és ezután catechezis tartassék, de a délutáni litániát megszünteti. Iskolai napokon a szent mise hallgatását a reggeli előadási órák után rendeli, a nagyheti három napos szent gyakorlatokat azonban eltörli, szintúgy eltörli az eddig gyakorlatban volt havonkénti szent gyónást és áldozást, s a vallástanárookra bízva, hogy az ifjúságot buzdítsák, hogy minden három hónapban legalább egyszer járuljanak a bűnbánat szentségéhez. Az ifjúságnak megengedi, hogy korra való tekintet nélkül táncmulatságokba és színházakba járhasson. Az előadás előtti és utáni imákat olyanokkal cserélte fel, hogy azokat bármely vallású tanuló elimádkozhatta. A „Veni Sancte” helyett a következő imádságot mondották: „Domine! Nos creaturae tuae clamamus ad te, illumina intellectum nostrum, ut id, quod rectum est, intelligamus; conforta memoriam nostram, ut illud bonum, quod modo discimus, retineamus; permovere voluntatem nostram; ut salutarem doctrinam etiam opere impleamus, et ita nos nostrosque proximos felicies reddere possimus”. Az előadás után pedig az „Agimus tibi” helyett ezt imádkozták: „Cum gratitudine ad te o largitor omnis boni! pro accepto beneficio levamus animas nostras. Da o Domine! ut doctrina, quam nunc accepimus

et in nostrum emolumentum et in tuam cedat honorem. Praeterea oramus te, ut benedictionem in principem nostrum, in patriam parentes nostros, professores et benefactores diffundere velis. Fac o Domine! ut illis et omnibus sit bene!"

II. Lipót alatt megjavultak az állapotok, I. Ferencz alatt pedig helyreállították a régi iskolai rend és fegyelem, a mennyiben az ifjúság vallásos nevelése tűzetett ki célul; nevezetesen elrendelték, hogy az ifjúság az egyház nyilvános körmenetein részt vegyen, havonként végezzen szent gyónást, járúljon a szent áldozáshoz, és hogy a tanárok az ifjúsággal együtt vegyenek részt az isteni tiszteletekben.

Az „Entwurf“ is nagy súlyt fektetett a vallás erkölcsi nevelésére, csak annyiban tért el a régi fegyelemtől, hogy az ifjúságot két havonként kötelezte a szent gyónásra és a szent áldozáshoz való járulásra.

A 70-es években a buzgóság alább szállott, mert ez időtől kezdve az ifjúság évenként csak négyszer járul a szentségekhez, a zord téli időben csak vásár- és ünnepnapon jár a szent misére, a vasárnap délutáni litánia pedig elmaradt. 1888—9. tanévtől a latin imádság helyett magyarul imádkoznak az ifjak.

Fegyelem tekintetében szükséges, hogy az ifjúság tudja, mihez kell magát tartania; erre valók a törvények, melyeket úgy a régi, mint az újabb időben szokásban volt félékenként a tanulóknak felolvasni és megmagyarázni; sőt a miniszterium legújabb intézkedése következtében a fegyelmi szabályokat minden tanuló kezéhez kapja.

A XIX. század elejétől a gymnasium igazgatói voltak; 1806—1821. Kiffovits József. 1821—1824. Biró Márton. 1824—1827. Szabó Román. 1827—1830. Sándor Bertalan. 1830—1834. Szabó Román. 1834—1841. Buzna Fábián. 1841—1853. Zboray Vidor. 1853—1854. Olsavszky Erazmus. 1854—1886. Chvála Chérub. — Mindannyian minorita rendi áldozárok. 1886-tól a mai napig Polgár György

Tanárok: 1800—1803. Piguli Samu, Kiss Bernárd, Peer Jácint, Mihály Gábor, Dulovics Antal 1803—1806. Rigó Vazul, Scheffer Juszti. 1806.

Mátyás Özséb, Schmutz Dezső, Kampus Sándor. 1807. Berzeli Viktorin, Michaeler Mózes 1808–1810. Veszelovszky Klaudius, Mokossági Dániel, Mártonyi Lajos. 1810–1815. Gaal Adrián, Kőrössy Damián, Kubányi Jónás. 1815–1818. Simala András, Szakácsy Vitus, Fábry Kálix. 1818–1821. Várholyi Barnabás, Pretzner Gáspár, Zubek Imre. 1821–1824. Szabó Román, Zsalud Izidor, Pack Amadé, Gaal Damascén, Szepessy Antal. 1824–1827. Pruzsinszky Simon, Dobos Dónát, Faragó Cyrill, Vlachovits Máté, Holló Béla. 1827–1829. Buzna Fábián, Viszkócsy Henrik, Soltész Jusztin, Horváth József. 1829. Várholyi Barnabás, Fürjes Antonin, Csárdás Benedek, Urbán Orbán, Clementis József. 1830. Pléva Balázs, Kokoska Benig, Grünstein Sebald. 1831. Novotny Linus. 1832. Csüdör Tamás, Pap Fortunát, Hornyik Jeromos, Máté Jób. 1833. Horváth Kálmán, Macroketits Rudolf. 1834. Markovits Rókus. 1835. Abszolka Klaudius, Kárász Damár. 1836. Maczovits Rudolf, Plavetzky György. 1837. Asztalos Ödön, Plavetzky György, Zetykó Kelemen. 1838–1841. Rudy Ubald. 1841. Droszt Dezső, Koleszárovits Bertalan. 1842. Lakatos Ottó, Chvála Chérub. 1843. Hornyik Jeromos Droszt Dezső. 1844. Markovits Rókus. 1845–1846. Gyuresik Ambrus, Hein Miksa. 1847. Paulinyi Paulin. 1848. Szlovik András. 1849. Gajdos Döme. 1850. Hompasz Akác. 1851. Hangos Bónó. 1852. Veisz Ede. 1853. Olsovsky Erasmus. 1854. Zboray Vidor. 1855. Dr. Lachner Ágoston, Faragó Kajetán. 1856. Mayer Mihály, Csengő Anzelm. 1857–1860. Gaal Damascén, Eperjessy Aurél, Berényi Gedő. 1860. Varga Flóris, Ürményi Ubald. 1861. Válik András, Révfalvy Manó, Takács Norbert, Duma Irén. 1862. Gmitter Alfonz, Jankovics Rafael. 1863. Krocška Szilárd, Blaskovits Frigyes. 1865. Szabó Kelemen. 1866. Zsuffa Fausztin, Balló Tádé, Szőke Dániel. 1867. Paluch Jenő. 1868. Jánosy Döme, Bajay Amand, Szabó Mihály, Clementis Ferencz. 1869. Ivanics Ágoston, Vinternicz Antal. 1870. Jávorszky Máté, Fernekert Emil, Papp Ödön. 1871. Vértly Vincze, Ribianszky Guidó, Markovits Jeromos. 1872. Faragó Kajetán, Mátéffy Ipoly, Szalay Bónó. 1873. Ács Rókus, Deáky Gyula, Nagy István. 1874. Hadik Vitus. 1875. Válen Lajos. 1876. Sütő Libor. 1877–79. Hermann Irén, Németh Kálmán. 1879. Almássy Gábor, Dassievicz Euszták, Simkó István. 1880–82. Borossy Norbert. 1882. Kátay Florid, Fejér Damascén, Kozsanovits Sándor. 1883–85. Cserny Damár, Grexa Gyula. 1885–87. Lőrincz Menyhért, Dienes Florid. 1887. Bajay Amand, Dassievicz Gyula Euszták (minoriták), Dr. Demeczky Mihály, Jablonszky Flóris, Kozsanovits Sándor, Pösch Jenő (világiak) 1888. Javorik János, Kátay Lajos (világiak). 1889. Dr. Kovalik János (világi), Krompaszky Béla (világi). 1890. Ragány Károly (szatmári m. pap), Szölgyény Ferencz (világi), Weber István (világi). 1891. Andor Tivadar (világi), Káldor Ágoston (világi). 1893. Dr. Szemák Antal (világi). 1894. Baumgartl Boldizsár (világi), Varga Ferencz (világi). 1895. Dr. Reibner Márton (világi), Gogh Gyula. 1897. Csallóközy Jenő, Haan József. 1899. Molnár Sándor, Szontagh Tibor, Xántus Gábor. 1900. Mátray Vilmos. 1901. Madáchy István. 1903. Deckert Jenő, Neiszer István. 1904. Kollventz Rezső,

Kronberger Béla. 1906. Farkasfalvi Kornél, Tanács Imre, Franz János, Villányi Andor (valamennyien világiak).

A tanulók száma volt: 1774—1845. (Az adatok az 1878-ik árvízben elvesztek.) 1835=366; 1836=352; 1837=348; 1838=356. 1839—1842. (Az adatok az 1878-iki árvízben elvesztek.) 1842=222; 1843=219; 1844=226; 1845=258; 1846=248; 1847=251; 1848=219; 1849=172; 1850=136; 1851=116; 1852=84; 1853=72; 1854=75; 1855=78; 1856=87; 1857=100; 1858=96; 1859=114; 1860=132; 1861=103; 1862=128; 1863=163; 1864=139; 1865=164; 1866=125; 1867=119; 1868=128; 1869=122; 1870=124; 1871=101; 1872=90; 1873=84; 1874=75; 1875=98; 1876=92; 1877=77; 1878=85; 1879=100; 1880=107; 1881=126; 1882=126; 1883=125; 1884=109; 1885=120; 1886=125; 1887=132; 1888=180; 1889=206; 1890=193; 1891=193; 1892=196; 1893=218; 1894=238; 1895=245; 1896=263; 1897=282; 1898=288; 1899=307; 1900=298; 1901=304; 1902=296; 1903=305; 1904=319; 1905=322; 1906=334; 1907=392.

Végre nem lesz érdektelen felemlíteni néhány férfiút azok közül, kik ezen intézetnek tanítványai voltak, s akik magasabb állásokra jutva, a társadalomban szerepet játszottak.

Ilyenek: négyessy báró Szepessy Ignác, volt pécsi püspök, Gróf Fáy István, Lonovics József, volt egri érsek, Jekelfalussy Vincze, volt székesfehérvári püspök, Máriássy Gábor, volt egri kanonok és felszentelt püspök, Tárkányi Béla, volt egri kanonok és író, Orosz Ádám, híres egyházi szónok és író, Begovchevich Róbert, egri kanonok, vál. püspök, Máriássy János, nyug. altábornagy és főrendiházi tag, Toszt Gyula, közalapítványi kir. ügyigazgató, utóbb kultuszminiszter stb.

Miskolcz városa, mint kiválólag iparos és kereskedő város, már az 1870-es évek elején érezte szükségét egy oly iskolának, a mely az ipari és kereskedelmi téren működő fiainak képzését tűzze zászlajára. Nem sok időnek kellett eltelni ennél fogva, hogy a mint a királyi tanfelügyelőség felhívta a város intéző köreit egy polgári iskolának felállítására, Miskolcz város előljárósága ezen eszmét megragadja s a tőle telhető eszközökkel annak megvalósítására törjön. Ez az ügy 1873. jún. 19-én a városi képviselőtestület közgyűlésén került először szőnyegre, s többeknek, köztük Kun Bertalan ev. ref. püspök lelkes támogatása s a város előljáróságának jóindulatú törekvése által annyira sikerült vinni azt, hogy még ebből a gyűlésből a vall. és közokt. m. kir. miniszterhez felterjesztést intéztek.

A tanhelyiség évi bérébe előírányoztak 1500 frtot; hat rendes tanár fizetésébe, 800 frtjával és egy segédtanár fizetésébe 400 frt, összesen 5200 frtot; a tanhelyiség első felszerelésébe 1500 frtot; taneszközökre, s különösen „az elmellőzhetetlen könyvtár alapítására“ 1000 frtot, tornászati helység felszerelésére 500 frtot, fűtésre 400 frtot; összesen 10,460 frtot.

A város felterjesztése azonban, a mint az 1873. nov. 25-én tarott közgyűlés jegyzőkönyvéből kitűnik, azon évben meghallgatásra nem találhatott. Ellenkezőleg a tanfelügyelői hivatal felhívta a város előljáróságát, hogy küldjön egy küldöttséget, a melylyel állapítsák meg, hogy a városi polgárookra kivethető iskolai pótdadót is belevonván, mikép lehetne az iskolát egyelőre államsegély nélkül felállítani. A küldöttség kiküldésére a város késznek is nyilatkozott, de az 5%-os pótdadó kivetése ellen tiltakozott, hivatkozván arra, hogy a városunk polgárai úgy is túl vannak terhelve pótdadó által, s hogy a törvény ezen iskolai pótdadót különösen elemi népiskolák felállítására kívánja fordíttatni, ilyen iskola pedig elég van Miskolczon.

Ezen tárgyalások alkalmával a város még mindig jóindulattal viseltetik a polgári iskola iránt, de már az 1874. aug. 22-én hozott határozatából látszik, hogy a tanfelügyelői megkeresés egy kissé lehűtötte az eddig oly meleg érdeklődést. Mutatja ezt az is, hogy már az intézet első felszerelésére csak 500 frtot, helyiségre 500 frtot és csak egy rendes tanárnak fizetését vállalja el.

Ezután a felterjesztés után legnevezetesebb dolog volt a községi iskolaszék megalakítása.

Ez még 1874. nov. 26-án megtörtént. Beller József apátplébános korelnöksége alatt alakuló gyűlést tartván, elnökének megválasztotta Kun Bertalan ev. ref. püspököt, alelnöknek Dr. Bódogh Albertet, jegyzőkké Porcs János és Szücs Sándor ev. ref. gymnasiumi tanárokat, s gondnokká Fraenkel (Ferenczi) Bernátot.

1874

Kiküldött már megalakuláskor Dr. Bódogh Albert elnökle

alatt egy bizottságot, a mely a felállítandó polgári iskola helyiségét kibérelje és a polgári iskola 1874–5. évi költségvetését elkészítse.

A bizottság a diósgyőri korona uradalomnak a Széchenyi-utczában lévő épületében két tanteremnek és a szolga lakásának való helyiséget bérelt 400 frtéért s az iskola első évi költségvetését a következőkben állapította meg. Kiadás 4116 frt 32 kr. Fedezet 2313 frt 33 kr. A fedezetlen hiányt a vallás- és közokt. minisztérium folyósította. Meg volt tehát téve az utolsó lépés is, mely az iskola felállítását vonta maga után.

Az 1874. évi december 2-án tartott iskolaszéki ülésben fontos határozatot hoztak, a melynek következtében egy bizottság, mint a miskolczi államilag segélyezett községi polgáriiskola alapját képező vagyont átveszi a Szalay Antal-féle 5000 frtos alapítványt, valamint ennek 1426·50 frnyi tőkésített kamatait, továbbá Dr. Csáthy Szabó István 194·67 frtot, és Spuller József 70·29 frtot tevő, eredetileg reáliskolára szánt iskolai alapítványát. Egyszersmind Dr. Bódogh Albert alelnök megbízott, hogy Lichtenstein Józsefnek eredetileg reáliskolai alap gyanánt tett 500 frtnyi alapítványát a reáliskolával hasonló célú polgári iskola részére átengedni kérelmezze. Lichtenstein József ezen alapítvány kamatait az iskola részére készséggel átengedvén, ezen alapítvány is ideiglenesen a polgári iskola alapjához csatoltatott.

Majd az iskola bebutorozását és berendezését is célba vette az iskolaszék, felterjesztéseket tett a kormányhoz taneszközök adományozása tárgyában.

1875

Az 1875. évi január 20-án tartott iskolaszéki ülésben az iskolaszék a kir. tanfelügyelői hivatal felhívására elhatározta, hogy a felállítandó polgári iskolai tanári állomásokra pályázatot hirdet és pedig úgy, hogy a rendes tanári javadalom 700 frt fizetés és 200 frt lakbérből fog állani. A felállítandó tanszékek száma állott 2 rendes és 4 segédtanári tanszékből. Ezzel kapcsolatban egy-szersmind az iskola megnyitását márczius 15-ére tűzték ki.

A kihirdetett állomásokra 96 pályázat érkezett be, s már márczius 1-én megtörténhetett a választás.

A nyelvészet-történeti szakcsoport tárgyainak tanszékére 46 pályázó közül L. G u b á s F e r e n c z nagyváradí ref. vallástanárt választották meg. A mennyiségtan-természettudományi tanszékére pedig 43 pályázó közül D o b j á n L á s z l ó szegedi polg. isk. tanárt.

Az ének tanszékére T ó t h F e r e n c z e t, a tornáéra C z é k u s I s t v á n t, a rajz- és szépírására V l a d á r I m r é t, a női kézimunkáéra N é m e t h y P i r o s k á t választották meg.

Ezek után már csak a polgári iskola megnyitását kellett volna megtartani; de mivel állomását csak Dobján László foglalhatta el, a megnyitást elnapolták, megbízván Dobján Lászlót ideiglenesen az iskola igazgatói teendőinek végzésével.

Az április 30-án tartott iskolaszéki ülésben azonban megütközéssel tapasztalta az iskolaszék, hogy a polgári iskolába csak nem akarnak tanulók jelentkezni. Így aztán maga az iskolaszék is kénytelen volt belátni, hogy az iskola megnyitását tényleg csak az 1875–76. isk. év elején fogja eszközölhetni.

Az iskola helyiségében egyelőre csak a kereskedő tanulók nyertek oktatást.

Az 1875. évi szept. 2-án tartott iskolaszéki ülésben már azon jelentéssel találkozunk, hogy a polgári fiú- és leányiskola első osztályaiba összesen 27 növendék van beírva. Ezt a jelentést az iskolaszék örömmel vette, s az iskola ünnepélyes megnyitását szept. 12-ére el is határozta. Meghívták rá a polgármestert és a város közönségét is.

A polgári fiú- és leányiskolának fejlődésével gondoskodni kellett a tanári testület szaporításáról is. Ebből kifolyólag 1875. nov. 11-én az iskolaszék elhatározta, hogy még egy rendes tanári állást fog szervezni, s az igazgatói állást is rendszeresíteni, adván neki 700 frt fizetést 200 frt lakbért és 200 frt igazgatói átalányt.

Az iskola békés fejlődését csakhamar egy sajnálatos esemény

1876 zavarta meg, amennyiben Dobján igazgató 1876. márcz. 3-án Miskolcra el távozott. Az iskolaszék ideiglenesen Gubás Ferenczet az iskola igazgatásával megbízta s gondoskodott Dobjának a tanításban való helyettesítéséről is.

Lassankint közeledett azonban az új iskolai esztendő, s mint-hogy az iskola újból két osztálylyal (fiú- és leány osztálylyal) gyarapodott, alkalmas iskolai helyiségről kellett gondoskodni. Így kellett aztán végre is az új osztályok számára egy más utczában, a N.-Hunyad utczában bérelni helyiséget. A beosztás azonban úgy történt, hogy a leányok a Széchenyi-utcai helyiségben, a fiúk pedig a N.-Hunyad-utcán Pázmánné asszony házában nyertek oktatást. Az év végére azonban az iskola a színház-utczába költözött a Tallián-féle házba, itt is maradt egész addig, a míg ismét a Széchenyi-utczára nem költözött a Bódogh-féle házba.

Az 1876/7-iki iskolai évét siettetten az iskolaszék kellőleg előkészíteni.

A hirdetett pályázatra beérkezett folyamodványokat aug. 31-én tűzték tárgyalás alá, mely alkalommal a választást is végrehajtották, megválasztván a mennyiség és természettudományi tanszékre Czeglédy Eleket, a nyelvészet-történelmi szakra Brósz Károlyt. A megválasztottak helyüket azonnal elfoglalván, az iskola év akadály nélkül megkezdődött.

1877 Az 1877/8. isk. évvel megkezdődött az iskolaszék és a kormányt képviselő kir. tanfelügyelőség közt a harcz. A kormány ugyanis azon oknál fogva, mivel az iskola költségeinek nagyobb részét fedezte, a polgári iskola 3. osztályainak felállításával rendszeresített rendes tanárnak kinevezését magának tartotta fenn s ki is nevezte Kiripolszky Lajkát, a kit a tanfelügyelőség hivatalába beiktatott. Az iskolaszék azonban ebben nem nyugodott meg. Így fel lévén kavargva az iskola és iskolaszék csendes nyugalma, megkezdődtek a polgári iskola oly szomorú napjai, a melyek majdnem az erkölcsi tönk szélére hozták.

Lassanként azonban csillapodott a zivatar. A felmerült diffe-

rentiáknak s bajoknak kell tulajdonítani, hogy a fiú növendékek száma ez évben annyira alászállott, hogy három osztályban sem rug annyira, mint az első évben egy osztályban. Ilyen körülmények között nem csoda, ha a városi közgyűlés kimondotta, hogy a miskolczi polgári iskola költségeihez 2200 frtnál többel nem fog járulni, ezt is azon feltételhez köti, hogy a tanárok választási joga az övé legyen. Minthogy ebbe viszont a miniszterium nem egyezett bele, a város kimondja, hogy a polgári iskola fentartására kötelezve nincs, csak a tanügy iránt való áldozatkészségből vállalta el az iskoláért eddig hozott áldozatait is, a polgári iskolát tehát a kormány felügyelete és rendelkezése alá bocsátja, s róla minden gondját leveszi.

Növelte az iskola bajait, hogy igazgatója, Gubás Ferencz 1878. június 20-án öngyilkosságot követett el, néhány héttel utóbb pedig az aug. 31-iki árvíz semmisítette meg az iskola vagyonának legnagyobb részét.

1878

1878. okt. 1-én azonban az iskola újult és felfrissült erővel kezdte meg munkálkodását. Brósz Károly tanár egyelőre ideiglenesen az iskola igazgatásával megbíztatván, kettőzött szorgalommal fogott az iskola vagyonának helyreállításához. Az iskolaszék ugyan nem töltötte még be Gubás Ferencz helyét, mindazonáltal a tanítás nem szünetelt, mivel a közoktatásügyi miniszter Dienes Péter nagyrőczei polg. iskolai igazgatót rendes tanári minőségben áthelyezvén, a nyelvészet és történelmi tárgyak tanítása fennakadást nem szenvedett. Szept. 30-án Krizsanovszky Ilona neveztetett ki az iskolához, a ki okt. 17-től nov. 27-ig működött itt, a midőn is Nagy-Váradra távozott az ottani községi leányiskolák igazgatójául történt megválasztása következtében. Az iskolaszék Dienes Péter kinevezése ellen még formasierűleg tiltakozott, de később a város és a miniszterium közötti differentia méltányosan kiegyenlítettvén, az iskolaszék Krizsanovszky kinevezése ellen már nem is tiltakozott. Sőt kihirdette Gubás helyére a pályázatot és 1878. decz. 13-án azt Kovács Lajossal be is töltötte.

1879 A választás után azonban, a decz. 18-iki ülésében az elnök, alelnök, gondnok, s több iskolaszéki tag lemondása jelentetvén be, az iskolaszék kénytelen volt újra szervezkedni. Elnöknek L. Farkas Gusztáv, alelnöknek Dr. Csáthy Szabó István, gondnoknak Schak Antal iskolaszéki tagokat választották meg, a kik azonban a megválasztást el nem fogadván, az 1879. jan. 15-én tartott ülésben elnökké Schlik Gyula, s a február 11-én tartott ülésben gondnökká Kis Károly választattak meg. Az alelnöki szék betöltetlen maradt, mivel Miskolcz városában nem akadt senki, a ki a népszerűtlenné vált iskolaszék alelnökségét elvállalta volna.

Nevezetesebb esemény ez évben még az iskolának a Balogh-féle házba való költözése, amiáltal, ha iskolánk nem is nyert szép tantermeket, mindenesetre alkalmasabb helyet talált, mint addig s a későbbi terjeszkedésre elég tért kapott. Ugyanez évben mondott le iskolaszéki elnökségéről Kun Bertalan is.

1880 A miskolczi polgári iskola 1879–80. és 1880–81. éve sem tartozik a legfényesebbek közé. Az iskolaszék a tanfelügyelővel, sőt a tanári testülettel is minduntalan harczban volt. Így folyt ez majdnem egész éven át. Az utóbbi tanév nevezetesebb eseménye Gönczy Pál miniszteri tanácsos látogatása, a ki már ekkor kilátásba helyezte, hogy 3–4 év múlva a polgári iskola felsőbb osztálya mellett egy ipartanműhely is fog megnyílni.

1881 Az 1881-iki tanévben az ipariskolát a polgári iskolához csatolták, s az iskolaszék s a tanfelügyelőség közötti surlódások következtében 1881. aug. 9-én Brósz Károly igazgató állásáról lemondott.

Az iskolaszék nem akarta elfogadni az igazgató lemondását, de mivel ő határozottan ragaszkodott lemondásához, az iskolaszék kénytelen volt új igazgatót választani. Az igazgatóságra két jelölt volt: Czeglédy Elek és Dienes Péter. A kir. tanfelügyelőség Dienes Pétert ajánlotta megválasztásra, az iskolaszék azonban egy szavazattöbbséggel Czeglédy Eleket választotta meg. A miniszterium a kellemetlen ügyet úgy intézte el, hogy az iskolaszék választásától

és a tanfelügyelő ajánlásától eltérőleg 1881. szept. 13-án Gálffy Ignác deési polg. iskolai tanárt nevezte ki az iskola igazgatójává.

1881-ben Mottl Ede szegény tanulók segélyezésére 1000 frtos alapítványt tett, mely azonban később 715 frtra szállítatott alá.

Az 1882–83. iskolai évben a tanulók száma szépen meg- 1882
szaporodott. Az iskola népessége azonban normálisnak még sem volt mondható, a minek okául a tanári testület az vélte, hogy a városnak a kereskedelmi irány felé hajló polgársága nem találja a polgári iskolát céljaira egészen megfelelőnek. Ebből kifolyólag 1882. szeptemberében az intézet igazgatója egy memorandumot dolgozott ki, a mely szerint a polgári iskola V–VI., illetve VII. osztálya egy rendes középiskolát is helyettesíthető szaktanfolyammal toldatnék meg.

Az 1883–84. iskolai évben az iskola szellemi ügyeinek vezetése végleg a tantestület kezébe került.¹⁾ 1883

Az 1884–85. iskolai év kezdetén a tanulók oly nagy számban jelentkeztek, hogy az első leányosztályba mihamar 73, az első fiúosztályba 82 tanuló jegyeztetett be. A tanulók számának szaporodásával s a leányiskola első osztályának párhuzamosításával a miniszterium a tantestületet is szaporította. Kemenszky Kálmán, Kozma Jolán és Szücs Géza személyében három új tanerő rendeltetett az iskolához.²⁾ 1884

A polgári iskolával kapcsolatosan tervezett középkereskedelmi iskola ügye 1884-ben már annyira elő volt készítve, hogy az intézet vezetősége a középkereskedelmi felállítását már az 1885–86. iskolai évre remélte, „Azonban a kishitűség — írja Gálffy Ignác — mely nem bírta felfogni, hogy Felső Magyarországnak Pozsony

¹⁾ Gálffy Ignác: A miskolci polgár iskola történetéből. Borsodmegyei Lapok, 1884. 99–104. és 1885. 4. 5. 7. számai.

²⁾ Gálffy Ignác: A miskolci államilag segélyezett polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1884–85-ik iskolai évről. Miskolcz, 1885. 36. l.

után legnagyobb és legelevenebb városában szükség van kereskedelmi iskolára, hogy a mi szegényes viszonyaink mellett a fennállás biztosítható, megakadályozta azt, hogy már 1885. őszén felállítsuk az iskolát és így csak mikor a kereskedelem és ipar hivatott vezetői: Radvány István kir. tanácsos elnök és dr. Kovács Gyula titkár jöttek segítségünkre és kiváló befolyásuk és kitartó munkásságuk által nem engedték az ügyet elesni, jutottunk oda, hogy 1886. szeptember havában a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 24,545—1886. sz. a. engedélye alapján a középkereskedelmi iskolát megnyitottuk. A nyilvánossági jogot a 20,655—1887. sz. vallás és közokt. miniszteri, az önkéntességit az 5008—1888. sz. a. honvédelmi miniszteri rendelet adta meg.

1885 A középkereskedelmi iskolával egy időben felsőbb utasításra a polgári iskolával kapcsolatos asztalos, esztergályos és faragó tanműhely szervezetét is kidolgoztuk és felterjesztettük, s azt a kormány jóváhagyván, a tanműhely megnyitását az 1885—86-ik évre a felsőbb hatóság elrendelte. Így az az iskola, mely az 1885. évvel tíz első évét is az előkészületek és a kezdet nehézségeivel küzdve annyira sikerrel végezhetette be, hogy az 1885. évi országos kiállításon a kiállítási nagy aranyéremmel díszítették fel a kiállításon bemutatott munkáiért, szárnyra kelve biztosabb reménnyel indult az újabb fejlődés felé.

Az 1885—86. év végén az Országos Felső Nép- és Polgári Iskolai Egyesület a miskolci polgári iskola vendégeként Miskolczon tartotta közgyűlését. Ugyanezév történetének egyik nevezetes mozzanata, hogy az iskolai munkásság kiegészítése végett Kovács Lajos tanár kezdeményezésére egy ifjúsági önképzőkör állíttatott fel, mely a mai napig virágzóan működik és iskolánk ifjúságának képzéséhez sikeresen hozzájárul.

1886 Az 1886—87. év a középkereskedelmi iskola megnyitásával kezdődött. A kereskedelmi iskola felügyeletére a vallás és közokt. miniszter felügyeleti jogának csorbítása nélkül a keresk. és iparkamara Radvány István kir. tanácsos elnöklete alatt külön felügyelő

bizottságot alakított, a mely testület vezette a keresk. iskola külön számadásait és választotta tanárait, egészen az államosításig.

Érdekes felemlíteni, hogy az iskola felállításakor az intézet költségvetésének reálításában a felügyelő bizottság nem bizván, Gálffy Ignác, Dr. Kovács Gyula és Pontos István kötelezték magukat, ha szükség lenne, a reájuk eső tanítást ingyen is elvégzik. Erre azonban szükség nem volt, mert a 40 frtban megállapított tandíj, 5 frt beiratási díj, a kamara 200 (később 300 frtra fel emelt) és a város 250 frt segélye teljesen fedezték a kiadásokat s a miniszterium kérés nélkül is kilátásba helyezte, hogy a harmadik évtől kezdve államsegélyt ad, mit az iskola 1500 frtban a harmadik évben meg is kapott.

Ebben az évben indíttatott meg az a mozgalom, mely később az intézet önálló elhelyezésére szolgáló épület felállítására vezetett és vetették meg az alapját az árúismeí gyűjteménynek közadakozás útján. Ebben az évben alapították meg a segítő egyesületet is.

Az 1887—88. évben fokozatosan életbe lépett a kereskedelmi iskola II. évfolyama. 1887

A földmiv. ipar és kereskedelmi miniszter 1888. évi 1949. sz. a. rendeletével az ipartanműhelyek végzett növendékei és pedig iskolánkból az asztalosságra és esztergályosságra, azzal a joggal ruháztattak fel, hogy amely tanuló végbizonyítványt nyer, annak jogában van a mesterséget önállóan űzni.

Ebben az évben az intézet jóakarója s igazi alapítója Gönczy Pál 50 éves jubileumát ünnepelvén, azon az intézet háromszorosan vett részt. Iskolai ünnepélyt tartott; képviseltette magát a budapesti ünnepélyen és a tanári kar 100 frtos alapítványt tett Gönczy-alap címen a szegény tanulók javára.

Az intézet igazgatósága ez évben is folytatta az intézet állandó elhelyezésére irányuló tevékenységét, mely azonban befejezést csak a késő nyáron nyert. A sokféle terv közül Feszty Gyula építész tervét fogadta el a kormány, mely akkor igen elő-

nyösnek látszott, s már azért is a legmegfelelőbb volt, mert az iskolát végleges otthonba vezette.

1888 Az 1888—89. évben a középkereskedelmi iskola III. évfolyama is megnyílván, az intézet teljessé lett s az első érettségi vizsgálat is ez iskolai év végén tartatott meg.

A tanműhely ebben az évben érte el virágzásának tetőpontját. Sajnos, ez az intézmény a kedvezőtlen viszonyok miatt tovább nem fejlődhetett s a gátló körülmények miatt a vezetők kiváló gondozása dacára még ezen a fokon sem maradhatott meg.

Az iskola felügyeletében mélyreható változások állottak be. Ballagi Károly kir. tanácsos tanfelügyelő mindjárt az iskola év elején elhalálozván, a kormány Hidvégi Benő kir. tanfelügyelőt nevezte ki helyébe. A felügyeletben való változást még nagyobbá tette az a körülmény, hogy az iskolát a miniszterium az 1889. évi 1340. sz. a. kelt rendelettel államinak nyilvánította, s az összes tanerőket állami szolgálatba átvette. Ezzel végre betetőzést nyert az iskola ügye. Állandó épületet kapott és megszűnt az a nyomorúságos állapot, hogy az állam által kinevezett tanerők nagyrésze és a község által kezdetben alkalmazottak fizetésüket egy örökösen üresen álló pénztárból várták s biztosan soha meg nem kapták.

1889 Az 1889—90. iskolai évet már az új épületben kezdték meg. Az iskolai felügyeletben beállott változás maga után vont az, hogy a községi iskolaszék helyébe L. Farkas Gusztáv elnöklete alatt gondnokság neveztetett ki. A gondnokság átvette az épületet 81,000 frt, az iskola vagyonát 10,936 frt 24 kr. értékben és az iskola réjtjét, mely 13 hold és 202 frt bruttó jövedelmet hoz.

Az államosítás és az állandó otthon megnyerése után az intézet belső ügyeinek lehető kedvező intézése, a belső fejlesztés munkája következett. A tantestület egységesebbé tétele és a felszerelés kiegészítése nem kevesebb munkát adott, mint az eddig végeztek. A miniszterium egyelőre 1500 frtot engedélyezett a felszerelésre, melyből 700 frtot a tornaterem felszerelésére fordítottak.

1890 1890-ben alakult meg az önképző és segítő egyesület mellett

az ifjúsági tornaegyesület s vetették meg az alapját az ifjúsági dal- és zeneegyesületnek. A tornaegyesületnek a helybeli áll. polgári leányiskola díszes lobogót ajándékozott.

Az 1891—92. isk. évben a miniszterium a felszerelésekre 1891
3600 frtot utalványozott, melylyel az áll. polg. iskola felszereléseinek alapját vetették meg. Nevezetes ebben az évben az elméleti tanulmányok gyakorlati kiegészítése végett tett szerencsi, továbbá a fiume—trieszt—velencei út.

Ettől kezdve az intézet történetében lényegesebb esemény csak az 1894—95. isk. évben fordult elő, mikor is a kereske- 1894
delmi iskola államosított.

Az intézetet már 1894-ben kiválólág a magyar állam tartotta fenn.¹⁾ Fentartási költségeihez hozzájárult Miskolcz városa 2450 frttal, a kereskedelmi kamara 300 frttal, a tandíjak 6550 frtot tettek, s így, mivel az összes kiadás kereken 24,000 frtot tett, az állampénztárra átlag 14,700 frt esett. Az intézet vagyona volt 1895-ben épületben, alapítványokban és felszerelésekben 112,292 frt 1895
05 kr.

A milleniumi évben közép kereskedelmi iskolánk a felső kereskedelmi iskolák rangjára emeltetett.

1896. aug. 3-án a vallás- és közokt. miniszter az iparos 1896
tanműhelyt beszüntette s annak vezetőjét, Szücs Gézát az állami polgári iskolához beosztotta.

Miskolcz város tanácsának megkeresésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter a polgáriskola használatában állott, de községi iskolai alapvagyonot képező rétet a város közönségének átadta, minek folytán annak jövedelme az iskola bevételeiből töröltetett.

Említésre méltó körülmény az 1900—1. isk. évben a felső 1900

¹⁾ Gálffy Ignác. A miskolci m. kir. állami polgári fiú- és középkereskedelmi iskola, polgári leány és női kereskedelmi iskola s a polg. iskolával kapcsolatos ipartanműhely értesítője az 1894/95-ik iskolai évről, kapcsolatban a nevezett intézetek történetével. Miskolcz, 1895. 10—18. l.

kereskedelmi és polgári iskolával kapcsolatos kollegium megalakulása. 1901. aug. 1. óta a kollegium saját és állandó otthonában (Kun József utca 19. és 21. sz. a.) helyeztetett el.

1901 A felső kereskedelmi iskola fokozatos fejlődését és népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az 1901—2. isk. évben már a felső osztály is párhuzamossá lett.

Intézetünk rohamos fejlődése az 1900—1901. évben arra bírta a kormányt, hogy maguknak a polgári iskolai növendéknek befogadására is szűkké lett iskolai épületből a felső kereskedelmi iskolát kiköltöztetvén, az utóbbi céljaira új épületet emeltessen. Hosszas előtanácskozások és jelentések után a kormány kisajátította a polgári iskola mellett nyugatról levő Blaskovics-féle telket, s ezenkívül megvett Kobek Józseftől az épület déli oldalán egy üres telket. Az első telek felét a város elfoglalta utcabővítésre, a másik felén épült két épület, az egyik a Kun József utca felől, mint toldalék, a másik a Dayka Gábor utcában mint önálló épület. Az új iskola épület az 1901—2. isk. év elejére körülbelül teljesen elkészülvén, a kereskedelmi iskola az új épületbe költöztetett. Az új épületben hat tanterem volt a hat osztály számára, alkalmas tanácskozó terem a tanárok számára, könyvtár helyiség, volt még egy nagyobb terem, hol a gyakorlati oktatás nyert ellátást, a természettudományok, árúismeret három helyiséget kapott, s végül az igazgató is tisztességes lakást nyert az eddigi igen kis lakás helyett. A fiatalság is kapott egy termet, hol az ifjúsági könyvtárt és olvasókört helyezték el.

Ugyanezen tanévben a női kereskedelmi tanfolyam, mely a régebbi években a polgári leányiskolával volt kapcsolatban, mivel a szabályzat értelmében a legtöbb tárgyat ker. iskolai tanárnak kell tanítani, a felső kereskedelmi iskolával hozatott kapcsolatba.

1902 1902-ben a kormány 7000 koronát engedélyezett a felső kereskedelmi iskola vegytani és részben a természettani laboratóriumának kiegészítésére.

A kollegium, mely a segítő egyesület ifjabb hajtása, e tanévben a következő vagyonnal rendelkezett.

Ingatlanok:

A Kun József utcái ház	26,000 K
A Dayka Gábor „ „	6600 „
Összesen:	32,600 K

Nagyobb alapítványok:

Miskolcz város alapítványa	2000 K
Hidvégi Benő „	1000 „
Ált. Tan. Egyk. „	1000 „
Összesen:	4000 K

Az 1903—4. isk. év lényeges fordulópont iskolánk történetében. Ez évben ugyanis a vallás- és közokt. miniszter figyelme felhívott arra, hogy a miskolci állami felső kereskedelmi iskola számára új épület emelése szükséges, hogy a mostani helyiség a polgári iskolának átadtván, az is kellő fejlődésnek indulhasson. A miniszterium utasítására Dr. Schack Béla kir. főigazgató tehát tárgyalást indított a város polgármesterével és vezető köreivel s a felső kereskedelmi iskola számára a régi kórház telkének egyik részét kérte átadni. Miután ez iránt hajlandóság mutatkozott, a kir. főigazgató jelentése után a kormány kijelentette, hogy a felső kereskedelmi iskola részére épületet épít, ha erre a célra a város az említett telket átadja. A város képviselőtestülete az illető telket az iskola céljaira átadni ígérte, mivel azonban ez által az ott elhelyezve levő zeneiskola épületét le kell rontani, s erre a város elkészülve nem volt, egyúttal a város által fenntartott női ipariskolát is fel kellene építeni, a tanács kérte a képviselőtestületet, hogy az állam a nevezett, nemcsak Miskolcz, hanem a nagy vidéknek szükségletét ellátó iskolákat is építse fel, a város az évi fenntartást továbbra is teljesíti, sőt attól sem zárkózik el, hogy az építéshez hozzájáruljon.

„Mindenesetre szerencsétlen összekapcsolása a dolgoknak — írja az intézet igazgatója. — A város mindazt, a mit kért meg-

1903

kaphatta volna anélkül, hogy a dolgot így complicálja. A kereskedelmi- és zeneiskola a kultuszminiszteriumnak különböző osztályaiba tartoznak, a női ipariskola pedig épen a kereskedelmi miniszteriumhoz tartozik. Így hát ki van zárva ennek a dolognak gyors lebonyolítása.¹⁾

A következő iskolai évben Dr. Szentpáli István polgármester értekezletet hívott össze ebben a tárgyban, a mely értekezleten sokan a Verbőczy utczában lévő u. n. tűzoltó laktanya mellett, még többen a zeneiskolai telek mellett nyilatkoztak és határozattá a városi képviselőtestületben is az ment, hogy a város a felső kereskedelmi iskola céljaira átengedi a zeneiskolai teleknek a a Deák utczában lévő részéből, mintegy 600 négyszög öl területtel a telek felét. Ezt a telket a kormány szakértője megtekintette, s az épület tervezése céljából az alaptervet magával vitte.

1906

1908

Az épület terve csakhamar elkészülvén, az 1906—7. isk. évben az építés is kezdetét vette s az 1908. év folyamán nyert befejezést. A felső kereskedelmi iskola épülete két emeletes diszes homlokzatú palota, melyben megfelelő helyet talál egy árú- és tápszervizsgáló állomássá kibővítendő természettud. szertár is. Van benne 9 tanterem, ifjúsági- és tanári könyvtár, tanári szobák, igazgatói lakás és mintairodai nagy terem. Az iskolának az új épületbe való beköltözését az 1907—8. évi iskolai értesítőben 1908. szeptember havára jelezte az igazgató. A felső kereskedelmi iskolának teljes elválása a polgári iskolától ekkor következett be.

1903

A miskolczi m. kir. áll. polg. fiúiskola, melynek története oly szorosan összefonódik a felső kereskedelmi iskola történetével, tulajdonképen az 1903—4. isk. évben válik el attól az intézettől, a mely belőle fejlődött ki. Ez évben Király Károly személyében új igazgatót kap az iskola, teljesen külön alakul meg a tanári kar, s a felső kereskedelmihez már csak

¹⁾ Gálffy: A miskolczi m. kir. áll. felső kereskedelmi iskola értesítője az 1903/4. isk. évről. Miskolcz, 1904. 13. l.

annyiban van köze, amennyiben 1908-ig még egy épületben van a két intézet. A teljes különválással megindult a rohamos továbbfejlődés is. Minden beírás újabb meglepetést hozott. Az egyes osztályok előző évi létszáma sohasem nyújtott kellő alapot a következőre, mert némely osztályba a beíratási napon csaknem kétannyian jelentkeztek, mint amennyien az előző évben felvétettek. A helyiség szűk volta miatt újabb párhuzamos osztályok nyitása lehetetlen volt. Utóljára már a pinczehelyiségek is tantermekké lettek, az egyes osztályokban elmentek a túlzsúfoltság legszélső határáig. Két tanuló helyére három jutott, mégis tömegesen kellett a jelentkezőket visszautasítani. A tanulók száma az 1907—8. évben a fiú- és leányiskolában összesen megközelítette a nyolc-
százat. A felsőkereskedelmi kitelepítése s a tervbe vett átalakítások némileg tűrhetőbbé fogják tenni az állapotokat, de még így is indokolt az igazgatók ama véleménye, hogy a fejlődés eddigi mérvét tekintve, az igények minden irányban csak akkor lennének kielégíthetők, ha Miskolczon, vagy annak környékén még egy polgári iskola állíttatnék fel. Az intézet tovább fejlődésének iránya a fiú- és leányiskola igazgatásának szétválasztása, a mit nemcsak a helységek egymástól való távolsága, de mindenek fölött a tanulók nagy létszáma tesz feltétlenül szükségessé.¹⁾

1907

A miskolczi áll. polg. leányiskola tíz első évének története annyira össze van forrva a polgári fiúiskola történetével, hogy attól el sem választható; a következő tíz éven azonban már végig húzódik a kormány azon intézkedése, mely a leányiskolai oktatást fokozatosan elkülönítette a fiúiskolai oktatástól, melylyel eleinte a tanterv és tankönyvek dolgában is nagy volt a megegyezés, de a mely egyezés mindinkább megszűnt. Először a tanterv vált teljesen el, aztán következtek a tankönyvek, s végül a tanári testület, mely már másfél évtized óta az igazgatón és hittan tanárokon kívül teljesen női tanerőkből áll.

¹⁾ Király Károly. A miskolczi m. kir. áll. polg. fiúiskola értesítője az 1907/1908 isk. évről. Miskolcz, 1908.

- 1889 Az 1889—90. év külsőleg-belsőleg igen nagy változásokkal köszöntött be. Az intézet új épületbe került, s az iskola teljesen államosított. Az egészségi állapotokat azonban, melyek az utóbbi években sok zavart okoztak a tanítás körül, nem javította meg az új helyzet, s megtörtént, hogy a járványosan fellépett influenza miatt az egész tanári testület oly beteg lett, hogy egy alkalommal tiz napra a tanítást is be kellett szüntetni.
- 1891 Az 1891—92. év újabb fejlődést mutat iskolánk életében. A vallás- és közokt. miniszter ez évben felhívta az intézet igazgatóságát, hogy a női kereskedelmi tanfolyam felállítására tegyen javaslatot. Az előleges intézkedések megtételéről jelentés tétetett s a tantestület is megalakult.
- 1894 Az 1894—95. iskolai év teljesen befejezte az intézet külső fejlődésének folyamát. Teljesen külön vált a fiúiskolától s a tanári testület is elkülönült. Ez évben a női kereskedelmi tanfolyam növendékeinek száma: 7. A tanfolyam fellendülése 1896-tól számítható, a mikor 34 növendék iratkozott be.
- 1902 A polgári leányiskola történetében ezután az 1902—3. iskola évig lényegesebb dolog nem történt. 1902-ben oly nagy számban jelentkeztek a tanulók, hogy az első osztályt párhuzamosítani kellett.
- 1903 Az 1903—4. iskolai évben Király Károly személyében új igazgatót kapott az intézet. A túlszűfolttság itt is állandó panasz.
- 1908 A helyzet a felső kereskedelmi iskola kitelepítésével 1908-ban némileg javult.
- A fenti intézetek tanári karának tagjai és rövid életrajzuk:
1. Alvinczi Sándor. Iskolánkban az 1877. évtől kezdve 1890-ig a francia nyelvet tanította. Utóbb a lőcsei áll. főreáliskolához neveztetett ki.
 2. Brósz Károly, szül. 1843. május 23-án Eperjesen, hol a gymnasiumot és theológiát végezván, négy évig nevelősködött. 1874-ben letévén a középiskolai tanári vizsgát, az aszódi algymnasiumhoz hívatott meg rendes tanárnak, majd pedig 1876.

aug. 31-én a miskolczi polgári iskolához a nyelv s történeti szakra megválasztatott. Gubás Ferencz igazgató halála után három évig mint a polgári iskola igazgatója működött. Számos közleményt írt különböző hirlapokba, jelesen: a Protestans Egyházi és Iskolai Lap, Néptanítók Lapja, Borsod, Miskolcz, Közvélemény, Borsod-megyei Lapok, Miskolcz és Vidéke, Borsod-Miskolczi Közlöny, Szabadság, stb. cz. lapokba. Több felolvasást tartott s néhány kisebb történeti tárgyú közleménye megjelent a polgári iskola értesítőjében. (Egy év Miskolcz város zivataros múltjából, Miskolcz a Rákóczi forradalom alatt, A magyar színészet Miskolczon, Adalékok Miskolcz XVII—XVIII. századbeli ipartörténelméhez stb.)

3. Br ü n n I g n á c z. Az 1907—8. isk. évben Besztercebányáról helyeztetett át intézetünkhöz. Tanítja az algebrát, keresk. számtant és irod. szépírást.

4. C s e h G ú s z t á v. Kineveztetett 1895. november 25-én. Tanítja a magyart, történelmet, földrajzot, tornát, szépírást a polg. fiú iskolában.

5. C z e g l é d y E l e k, szül. 1850. szept. 14. Tisza-Tarjánban (Borsod vm.) A gymnasiumot Miskolczon, a bölcsészeti és theologiai tanfolyamot Sárospatakon végezte. Tanulmányai végeztével a tisza-tarjáni egyházba rendeltetett ki segédlelkészül. 1876. aug. 31-én a miskolczi polgári iskolához választották meg rendes tanárul. Az ő kezdeményezésére alakult az intézet zenekara, melynek elnöke is volt. Társadalmi szereplésének súlypontja a miskolczi daláregyletnél teljesített munkásságára esik.

6. C z é k u s I s t v á n, tornatanár. Utóbb a miskolczi elemi iskolánál működött.

7. D e b r e c z e n i Á r o n. 1904-ben Homonnáról helyeztetett át a miskolczi felső kereskedelmi iskolához.

8. D i e n e s P é t e r, szül. 1844. szept. 21-én Szász-Régenben (Maros Torda m.) A gymnasiumot a marosvásárhelyi ev. ref. kollegiumban, a bölcsészeti és jogi tanfolyamokat a kolozsvári, a theológiát a nagy-enyedi s budapesti ref. seminariumokban

végezte. Budapestről a kolozsvári ref. főiskolához hivatott megosztálytanárnak és ott két évig működött. 1876. okt. 10-én a vallás- és közokt. miniszter a nagyrőczei polgári iskola igazgatójává s 1878. szeptemberében Miskolcra nevezte ki, hol mint polgári és középkereskedelmi isk. tanár rendszerint a történelem földrajzi tárgyakat tanítja. Czikkei megjelentek a Gömörmegyei Lapok, Borsod, Miskolcz, Közgazdaság stb. cz. lapokban. Több röpirata s néhány tankönyve is elhagyta a sajtót.

9. D o b j á n L á s z l ó. Utóbb temesvári isk. igazgató.

10. D u n a y S á n d o r, szül. 1870. jun. 8-án Beregszászon. Középiskoláit szülővárosában és Szatmártt, felsőbb tanulmányait pedig Budapesten végezte. Pályáját a miskolczi polg. és keresk. iskolánál kezdte, a hová a kormány 1892-ben segédtanárrá nevezte ki, s a hol 1894-ben rendes tanárrá léptette elő. 1907-ben Szatmárra távozott.

11. F a l q u e t A l a j o s, 1865-ben Franciaországban született. Gymnasiumi tanulmányait Lyonban végezte, a bölcsészeti osztály elvégzése után pedig szüleivel Olaszországba költözött. Falquet Florenczben nevelői állást vállalt, utóbb azonban Zichy János grófnál kapott alkalmazást. 1887-ben megnősülvén, Budapesten telepedett le, hol mint magántanár működött. 1891-ben a közokt. miniszter a szombathelyi köz. keresk. iskolához francia tanárrá nevezte ki, 1894-ben pedig Miskolcra helyezte át. 1896-ban az intézettől eltávozott.

12. F e t é s I s t v á n. A magyar nyelv és történelem tanára volt a felső kereskedelmi iskolában. Kovács Lajos helyére neveztetett ki. 1902-ben a fogarasi felső kereskedelmi iskolához helyeztetett át.

13. G a g y i S a m u. A fogarasi áll. polg. iskolától 1906. jul. 12-én neveztetett ki iskolánkhoz. Tanította a német nyelvet, természetrajzot és szépírást.

14. G á l f f y I g n á c z (szombatfalvi), szül. 1859. febr. 11-én Szombatfalván (Udvarhely vm.) Középiskolai tanulmányait a refor-

mátusok székely-udvarhelyi kollegiumában végezte. Innen 1877-ben Budapestre ment, hol 1880-ig a műegyetemen, a paedagogiumban és a tud. egyetemen folytatta tanulmányait. 1880-ban a deési áll. polg. iskolához segédtanárrá, 1881-ben pedig a miskolci áll. polg. iskolához igazgatóvá neveztetett ki. Egyidejűleg az alsófokú iparosiskola és a kereskedelmi középiskola alapításakor 1886-ban annak igazgatójává is megválasztották. Irodalmilag is működött: számos közleményt írt a Kolozsvári Sajtó, Borsodmegyei Lapok, Miskolcz, Miskolcz és Vidéke, Közvélemény, Borsod Miskolci Közlöny, Borsod, Polgári Iskola, Felső nép és Polg. Iskolai Közlöny és Közoktatás cz. ujságokban, melyek legtöbbszörre az iskolai ügy körül forognak. Számos utazást tett a bel- és külföldön. Észleleteit a különböző lapokban és munkáiban tette le. Írt elbeszéléseket, két regényt, megírta a miskolci polgári iskola történetét, szerkesztette az intézet értesítőit s végül „Közönséges számtan” címmel egy polgáriskolai használatra szánt tankönyvet is adott ki. Igazgatói működésének 25 éves jubileumát 1906. máj. 6-án ülte.)

15. Greiner József. A polgári fiúiskolában a számtan, mértani rajz és a szépírás tanára.

16. Gubás Ferencz. Eredetileg a ref. lelkészi pályára készült s egy ideig segédlelkész és hitoktató volt. A miskolci áll. polgári iskola alapításakor 1875-ben tanárrá, 1876-ban igazgatóvá választották. Meghalt 1878. jun. 21.

17. Gyulai Sándor. Az 1904. júl. 19-én kelt 56376. sz. rendelettel a fogarasi felső kereskedelmi iskolától helyezték át intézetünkhöz. 1906-ban a nagyrőczei áll. felső kereskedelmi iskola igazgatójává neveztetett ki.

18. Haner Vilmos 1903. szept. 3-án a kémia és áruismeret, továbbá a természettan tanításával bízott meg, a következő évben azonban Kézsmárkra helyeztetett át.

¹⁾ Vécsei János: Gálffy Ignác negyedszázados igazgatói működésének megünneplése. A felső keresk. isk. 1905/6-iki értesítőjének második része. Miskolcz, 1906.

19. Hollós Sándor 1897. jún. 22-én a szeniczei áll. polg. iskolától helyeztetett át a miskolczi áll. polg. iskolához. Meghalt 1899. ápr. 16-án Miskolczon.

20. Hönigsberg Márkus. 1897. jun. 22-én a kapuvári áll. polg. iskolától helyeztetett át iskolánkhoz.

21. Hrabár Kyrosz. Az 1906—7. isk. évben Alsó-Kubinról helyeztetett át Miskolczra.

22. Kaítár Károly 1884—5. isk. évben mint Szűcs Géza helyettese működött iskolánknál.

23. Kapu Jenő 1898. jul. 31-én neveztetett ki a miskolczi áll. polg. iskolához.

24. Kemenczky Kálmán, szül. 1844. decz. Miskolczon. A gymnasiumot szülővárosában végezte. 1863-ban Sárospatakra ment és az ottani theol. akadémiában folytatta a bölcészeti, illetőleg a theológiára előkészítő tanulmányokat. 1864-ben a debreczeni akadémián iratkozott be, hol részben theológiai, részben pedig jogtudományi kollégiumokat hallgatott. A debreczeni akadémiát egy év múlva a budapesti theol. főiskolával cserélte fel. A theológiai tanulmányokat itt teljesen befejezván, letette a segédlelkési vizsgálatot. Hat évi nevelősködés után a tanári pályára kapott kedvet, s 1876-ban beiratkozott a m. kir. tudomány egyetem bölcészettudományi karába, s ettől fogva újabb tanulmányainak élt. Egyetemi évei folyamán mellesleg magántanintézetekben is tanított. Ez időtől kezdődik irodalmi munkássága is. Komócsy József Hírmondójának huzamosabb ideig belső munkatársa volt, s a tárcza- és gazdasági rovatot vezetve. Azonkívül számos lapba írt, szépirodalmi kötött és kötetlen beszédű dolgozattal, részint eredeti, részint fordított elbeszélésekkel és még számosabb ismeretterjesztő, tudományos, társadalmi és paedagógiai czikkelyekkel adta tanújelét buzgó és komoly törekvésének. Az egyetemen 1882-ben a tanári oklevelet megszerezván, ideiglenesen a liptó-szent-miklósi áll. polgári iskolánál vállalt állást. A vágvölgyi időjárás szeszélyességét és szigorúságát nem tűrhethvén, de

meg másfelől magyarul lakta városba vágyván, még abban az évben benyújtotta áthelyeztetése iránt való kérvényét, s a miniszter éppen szülővárosába, az ottani államilag segélyezett polgári iskolánál éppen akkor rendszerezített új tanszékre helyezte át, hol máig is működik. 1885-ben a miskolci szabadelvű párt megbízásából *Közvélemény* cz. hetenként kétszer megjelenő lapjának egy évi fennállása alatt szerkesztője volt. Cikkelyei leginkább a fővárosi lapokban láttak napvilágot. Írt Ifjusági ismeretterjesztő olvasmányok-at, lefordította Goethenek *Die Wahlverwandschaften* cz. a magyar irodalomba még át nem ültetett híres munkáját *A lélekország* cz. alatt. A 28 nyomtatott ívre terjedő művet a Könyves Kálmán részvénytársaság adta ki s a mű fordításáról általános elismeréssel nyilatkoztak. Írt továbbá több, húsz-húsz nyomtatott ívre terjedő mesekönyvet: *Mesék a nagyvilágból*, *Hetedhét országból* és *Tengeren innen, tengeren túl*.

25. *Király Károly*. Az 1903—4. isk. évtől a polg. fiú és leányiskola igazgatója.

26. *Dr. Kovács Gyula*. 1886—1889—90-ig a jogi tárgyak tanára. Jelenleg a budapesti m. kir. tud. egyetemen a nemzetgazdaságtan és pénzügytan tanára.

27. *Kovács Lajos*, szül. 1856. jan. 19-én Kis-Győrben (Borsod m.) A gymnasiumot Miskolczon a ref. lyceumban végezte. 1874-ben a sárospataki főiskola bölcsészeti szakosztályának hallgatói közé iratta be magát. Ezután három évig a hittani szakot hallgatta, melyet 1878-ban bevégezvén, a bekebelezési ref. lelkészi vizsgát kitűnő eredménynyel letette. Miután Makláron mint ref. segéd-lelkész félesztendeig lelkészi szolgálatokat teljesített, pályázat útján a miskolci városi iskolaszék által a polgári iskolához a magyar nyelv, irodalom s történelem tanítására 1878-ban tanárul megválasztott. 1881-ben a második, vagyis papi vizsgálatot ugyancsak Sárospatakon letette. Ugyanezen évben a budapesti m. kir. egyetemen a pedagogiából és segédtudományaiból a tanári vizsgálatot letette. Állásában 1882-ben véglegesített. Irodalmilag is működött.

Művei: Költői elbeszélések, regék, mondák, leírások. Franklin Társulat, Budapest 1885. — Kazinczy Ferencznek mint költőnek és prózaírónak jellemzése. Miskolcz, 1886. — Baróthi Szabó Dávidnak nyelvjavító törekvései. Miskolcz, 1888. Meghalt 1900-ban.

28. K n a u t e R e z s ő. A polg. fiúiskolában a német és földrajz tanára.

29. K r a u s z G y u l a. Az 1907—8. isk. évben Homonnáról helyeztetett át a miskolczi felső keresk. iskolához.

30. L á z á r G y u l a. Kineveztetett 1906. febr. 15-én.

31. Dr. M e y n e R i c h á r d. Az 1906—7. iskolai évben neveztetett ki intézetünkhöz, honnan az 1907—8. iskolai évben Besztercebányára helyeztetett át.

32. M o l n á r J á n o s. A természetrajz és természettan tanára a polg. fiúiskolában.

33. M ü l l e r V i l m o s 1901-ben neveztetett ki a felső kereskedelmi iskolához, hol az algebrát és ker. számtant adja elő. 1904-ben Homonnára helyeztetett át.

34. P. N a g y G u s z t á v. Állandó helyettes a polgári fiúiskolában. Tanítja a magyar nyelvet, földrajzot és szépírást.

35. P a p p S á n d o r, szül. 1860-ban Szent-Mihályon (Udvarhely m.) Az 1881—2. — 1883—84. iskolai években mint a francia nyelv tanára működött. Meghalt Szombathelyen, a hová 1894—95. év elején helyezte át a miniszterium.

36. P o n t o s I s t v á n, szül. 1834-ben Nagy-Károlyban. (Szatmár m.) Középiskoláit szülővárosában végezte. 1850-ben a kereskedelmi pályára lépett és gyakornoki idejét Debreczenben, segédi idejét pedig Kassán töltötte. Kassáról 1858-ban Bécsbe ment és ott a Derfel-féle intézetben szerzett a magasabb kereskedelmi szaktudományokból ismereteket. Bécsből Debreczenbe ment vissza és ott a Richl-féle nagykereskedésben három évig mint könyvvezető és levelező működött. Ezen állásától való megválása után a malomipar terére lépett és öt évig a debreceni „István” gőzmalom részvénytársaságnál, hat évig pedig a szatmári gőzmalom

részvénytársaságnál főkönyvvezetői és levelezői minőségben tevékenykedett. 1881-ben foglalt állást a pénzügyi tén, a miskolci takarékegyet irodájában. Már régen tanítgatott magánúton önként vállalkozókat a könyvviteltanra. Ebbeli tevékenysége vezette az illetékes hatóságok figyelmét feléje és ezért választották meg előbb az alsóbbfokú, aztán a közép fokú kereskedelmi iskola tanárává. 1887-ben Egyszerű és kettős könyvviteltan cz. alatt tankönyvet is adott ki. Czikkei a Magyar Keresk. Lapja és a Magyar Pénzügyben jelentek meg. Füzetekben számos kidolgozott könyvviteli példát adott ki, melyek a könyvvitel tanításának igen jó szolgálatot tesznek. 1906-ban állásáról lemondott.

37. P u s z t e r J á n o s. Az 1901—2. isk. évben a brassói felső kereskedelmi iskolából helyeztetett át intézetünkhöz s főleg a német nyelvet tanítja.

38. S a r k a d i A d o l f, szül. 1863. febr. 7-én Budapesten. 1885-ben a mennyiség tudományból letette a tanképesítő vizsgát. 1885. aug. 13-án a vallás és közokt. miniszter az alsókubini m. kir. állami polgári fiúiskolához nevezte ki. Nevezett iskola 1888-ban középkereskedelmi iskolával is kapcsoltatván össze, ezentúl főként az utóbbira szorítkozott működése. 1891-ben az alsókubini alsó fokú ipariskola igazgatójává választatott. 1894. aug. 2-án saját kérelmére A.-Kubinból Miskolcra helyeztetett át az áll. polg. és középkereskedelmi iskolához, s itt a mennyiség-tant, politikai és kereskedelmi számtant, valamint az éneket is tanítja.

39. D r. S c h a c k B é l a iskolánkban 1886—87-ben a francia nyelvet tanította. Életrajzát irodalmi fejezetünkben adjuk.

40. S u g á r I g n á c z, szül. 1860-ban Miskolczon. Az algymnasiumot Nyíregyházán, a felgymnasiumot Miskolczon végezte. 1879—83-ban a budapesti m. kir. tud. egyetemen jogot végzett, s államtudományi vizsgát tett. 1885-ig ügyvédi irodában működött. 1885—90-ben a m. kir. államvasutak hivatalnoka volt. 1890. szept. 1-től a miskolci kereskedelmi s iparkamara helyettes

titkáráként működött. Éveken át belső dolgozótársa volt a Magyar Pénzügy, a Magyar Kereskedők Lapja, a Magyar Nemzetgazda stb. szaklapoknak, egy időben az Aradi Közlönynek, később felelős szerkesztője s tulajdonosa a Borsod Miskolczi Közlönynek. Előadta a nemzetgazdaságtant és váltóismét a miskolczi alsófokú keresk. iskolában, a kereskedelmi és váltóismét a női kereskedelmi tanfolyamon és a közép ker. isk. a váltó, bank és tőzsdeismét. 1903-ban a kereskedelmi kamara első titkárává választatván, tanári állásáról leköszönt.

41. Szekeres János. A magyar nyelv és mértan tanára a polg. fiúiskolában. Kineveztetett 1889. szept. 16-án.

42. Dr. Szentpáli István, a középkereskedelmi iskolában a jogi tárgyak tanára 1890-től 1902-ig. Ekkor polgármesterré választatván, állásáról leköszönt.

43. Szittyay Géza. A számtan, természetrajz, természet- és szépírás tanára a polg. fiúiskolában.

44. Szopkó István, szül. 1855. szept. 28-án Pásztón (Heves m.) Tanulmányait a budapesti orsz. mintarajziskolában végezte. 1879-ben a balassagyarmati államilag segélyezett polgári iskolánál mint helyettes tanár nyert alkalmazást. Másfélévi működése után 1881-ben a vallás és közokt. miniszter a miskolczi polgári iskolához rendes tanárnak nevezte ki. Irodalmi tevékenysége a szakmájába vágó, a polgári fiúiskola II. osztálya számára írt Ábrázoló mértanában, majd pedig a II. és III. osztályok számára kiadott Ábrázoló mértanában nyilvánul.

45. Szűcs Géza, szül. 1846-ban Török Koppányban (Somogy m.) 1883-ban a korponai ipartanműhelyhez neveztetett ki, innen pedig 1884-ben a miskolczi áll. polg. iskolához a tanműhely vezetőjévé helyeztetett át. Utóbb a szabadkézi és mértani rajz, valamint a számtan tanára a polg. fiúiskolában.

46. Tóth Ferencz. 1875-től tanította az éneket.

47. Törös Ferencz. A verseczi főreáliskolától iskolánkhoz

mint francia nyelvtanár választatott meg. Az 1880—1. évben működött. Meghalt Miskolczon 1881. márcz. 23-án.

48. V é c s e i J á n o s. 1902. júl. 9-én a fogarasi felső kereskedelmi iskolától helyeztetett át intézetünkhöz.

49. V é g A n t a l. A számtan, mértan és mértani rajz tanára a polg. fiúiskolában.

50. V l a d á r I m r e. Rajztanár volt 1875. szept. havától 1880. decz. végéig. Ekkor a tanári pályától megvált.

51. W a z e k A n t a l. A felső kereskedelmi iskolában a könyvviteltan tanára.

52. A l v i n c z i n é s z. E c k e n s p e r g e r I r m a, szül. 1855-ben Trubinban (Bars vm). Tanulmányait Budapesten végezte s 1878-ban a mennyiségtan — természettudományi szakcsoportból polg. iskolai tanképesítő oklevelet szerzett, melyet később a francia nyelvi tanításra képesítő bizonyítvánnyal bővített. 1879-ben a miskolczi állam s. k. polgári leányiskolához s. t. minőségben kinevezetett. 1880-ban rendes tanárrá lépett elő, 1883-ban pedig véglegesítettet. Nyelvismereteinél fogva állandóan a németnyelv tanítása volt fő foglalatossága, mely mellett időnként vegytant, egészségtant, franczia nyelvet, szépírást, szabadkézi és mértani rajzot tanított.

53. C z e g l é d y n é s z. K i r i p o l s z k y L u d o v i k a, szül. 1858. máj. 12-én. Tanulmányait Pozsonyban és a nagyszombati Szt. Orsolya r. apácák vezetése alatt álló zárdában, 1872-től kezdve a pozsonyi állami el. tanítónőképzőben, s ennek elvégzése után 1875-től kezdve a budapesti Andrássy-úti polg. isk. tan.-képzőben elvégezván a mennyiségtan-természettudományi szakcsoportot, a vallás és közokt. miniszter 1877-ben a miskolczi áll. s. k. polgári iskolához r. t. minőségben kinevezte. 1878-ban a tanképesítő vizsgálatot letevé a mennyiségtan-természettudományi tárgyakból, polg. isk. képesítő oklevelet szerzett s 1879-ben véglegesítettet. Működésének 25 éves jubileumát 1902. nov. 16-án ülte

54. F ü r é s z R ó z a, okl. polgári isk. tanítónő. A vall. és

közokt. miniszter 1898. márcz. 16-án kelt 15953. sz. a. rendeletével Alvinczi Sándorné helyettesítésével bízta meg.

55. Fröhlichné szül. Kaffka Margit. Kinevezetett 1902-ben.

56. Kapu Jenőné szül. Halász Gizella. Tanítja a magyar nyelvet és egészségtant a polg. leányiskolában.

57. Komáromyné sz. Kozma Jolán, szül. 1863. jan. 22-én Miskolczon. Tanulmányait a miskolczi ev. ref. felsőbb leányiskolában, 1878. szept.-től kezdve a budapesti Andrássy-úti elemi tan. képzőben elvégezvén, 1881-ben elemi isk. tan. képesítő oklevelet nyert. Ezután magánúton a polg. iskolai tanfolyamot is elvégezte és a nyelvtudományi körből 1883, a történelmi tud. körből 1884-ben a tanképesítő vizsgálatokat letevén, a nyelvészet történelmi szakcsoportból polg. isk. képesítő oklevelet nyert. Ugyanez évben a vall. és közokt. miniszter segédtanári minőségben a miskolczi áll. s. k. polgári leányiskolába nevezte ki. Ugyanott 1886-ban véglegesítettett s 1891-ben rendes tanárrá előlépett.

58. Kontulyné szül. Nemcsányi M. Tanítja a német nyelvet, éneket és tornát a polg. leányiskolában.

59. Kovách Mária. Segédtanítónő a polg. leányiskolában. Tanítja a kézimunkát, szépírást és mértani rajzot.

60. Krizsanovszky Ilona 1878. okt. 17-től nov. 27-ig működött itt, mikor is a nagyvárad községi leányiskolák igazgatójává megválasztatván, iskolánktól megvált.

61. Némethy Piroska, szül. 1841. jan. 8-án Miskolczon. Atyja a miskolczi ev. gymnasium igazgatója volt, a ki az akkori viszonyokhoz képest legmagasabb leányiskolát, a 6. osztályú elemi iskolát elvégeztetvén, a német nyelv tanulására a Szepességre is elküldötte. Nem lévén abban az időben a mai viszonyoknak megfelelő nyilvános tanítónőképzők, különösen protestans szülők gyermeke nem is képezhetette ki magát másként, mint magán úton, mire nézve szüleinek állása, hol folyton magasabb nevelés — és oktatással foglalkoztak, igen

alkalmas volt pótolni a nyilvános tanítóképzők hiányát. Különösen előnyös volt, hogy már korán előkelő házaknál mint házi nevelőnyert alkalmazást, majd Dóczy Gedeon igazgatása alatt egy évig a miskolci ev. ref. felsőbb leányiskolában kézimunka tanítónő és Dóczy eltávozása után Monokon egy évig nevelőny volt. 1875. márczius havában az akkor szervezés alatt álló miskolci polgári iskolaszéke a polgári leányiskola kézimunka tanítónőjévé megválasztotta. 1878. máj. havában az elemi isk. tan. oklevelet az egri rk. tanítóképzőben megszerezte. Állomásán 1881-ben véglegesített. Kezdetől fogva az 1904—5. isk. évig bezárólag a női kézimunkát s e mellett a háztartástant és egészségtant is tanította.

62. Oroszné Oravszy Etelka. A természetrajzot és vegytant tanítja a polgári leányiskolában.

63. Szűcs Gézánné szül. Dévai Irma, szül. 1866. aug. 21-én Nagy Körösön. Elemi és polgári isk. tanulmányait Miskolczon végezte. 1881-ben a budapesti II. ker. áll. tanítóképzőbe ment és a négy éves tanfolyam elvégzése után 1885-ben elemi tanítónői oklevelet nyert. Ugyanazon év őszén a VI. ker. áll. polgári tanítónőképzőbe lépett és a nyelvtörténelmi szakcsoportból 1888-ban polgári iskolai oklevelet kapott, melyet később a tornászati oklevél megszerzésével is bővített. Tanítónői működését a trencsénmegyei nagybittsei polg. leányiskolánál kezdte meg, honnan félévi működés után a miskolci polg. leányiskolához helyettesítői minőségben kineveztetett. 1890-ben megválasztatott a leányiskola francia nyelvi tanszékére és azt egymásután következő 3 éven át töltötte be, de később a csekély javadalommal összekötött állásról családi elfoglaltsága miatt leköszönt. 1894-ben iskolánkhoz s. t. minőségben kineveztetett. A tornászaton kívül tanította a magyart, németet és szépírást.¹⁾ 1896-ban rendes tanítónővé lépett elő.

¹⁾ Gálffy Ignác: A miskolci m. kir. áll. polgári fiú és középkereskedelmi iskola, polgári leány és női kereskedelmi iskola stb. értesítője az 1894—95. isk. évről. Miskolcz, 1895, 50—69 és 146—150 ll. valamint az iskola értesítői 1895-től 1908-ig.

1806 Különösen nagy érdemeket szerzett a miskolci református egyház a lefolyt század folyamán a nevelés ügy terén. Nagyhirű lyceumának fentartása mellett már 1806-ban gondot fordított a nagyobb leányok taníttatására is s e célból külön tanító tartását határozta el. A tanítói fizetés állandó fundusául ajánlanak:

Ns Kochis Gábor 100, Nzetes Tomka Miklós 100, Nzetes Barkassy Imre 50, Feő Bíró Szudi Dániel 50, Nzetes Szabó György 50, Ns Ágoston György 50, Nzetes Szepessy György 50, Ns Balog Antal 40, Ns Rác János 50, Nzetes Pellionis István 20, Linka Mihály 10, Mezei László 20, Nagy Amrus 20, idb. Füzy András 10, idb. Bede János 50, Salki Imre 5, Gillányi István 5, Fodor István 10, Losonczy János 5, Tóth István 5, Ns Szabó János 2, Ns Pap Sámuel 5, Kochis Sámuel 1, Császár István 5, Balog János 5, Varannai László 5, Nyitrai Mihály 5, összesen 728 Rénes forintot.

E szerény tanítói állás szervezéséből fejlődött ki a mai tiszáninnen i ref. egyház kerületi felsőbb leány iskola.

1809 Bármily szerény volt azonban ez a tanítói állás, eleinte nagyon igénybe vette az egyház anyagi erejét, mely ennél fogva alapítványok útján szerette volna biztosítani leánynevelőjének létét. 1809. január 19-én ismételten tárgyalják ezt az ügyet a consistóriumban, s megállapítják, hogy ezt a felsőbb leányok tanintézetét az egyház mint állandó és új terhet meg nem bírja, s így csak az „ezenn Institutum mellett buzgólkodó Tagjai (az Ecclesiának) önként leendő adakozásából“ kell az alapot összehozni, „hogy annak kamatjából a Tanítónak legalább is 300 Rénes forint fizetése kiteljék s e mellett lakás adassék . . . a melyhez legalább 10,000 Rénes forintokból álló fundatio szükséges“.

1811 1811. április 28-án felmerült esetről kifolyólag megállapítják, hogy „Fundatio még most sem lévén,“ ez az ügy „boldogabb időkre halasztatik.“ 1812. máj. 31-én ismét szóba kerülván a fundatio ügye, újból jobb időkre kell azt halasztani.¹⁾ Ez a jobb idő

¹⁾ Ref. egyh. levéltára.

1844-ben következett be, mikor gróf Vay Ábrahám áldozatkészségének nemes példája révén csakhamar összegyűlt a szükséges alapítványi összeg. 1844

1846. augusztus 23-án már megállapított a nagyobb leányok iskolájának, most már „leánynevelő intézet”-nek szervezeti szabályzata is, s vezértanítónőül Karacs Teréz hivatván meg, szeptember 1-én Palóczy László megnyitó beszéde után az intézet átadott a közhasználatnak. 1846

Alig nyílt meg az intézet, az azt vezető jeles tanítónő legfőbb törekvése oda irányult, hogy annak életben maradását lehetőleg biztosítsa. E célból olyan memorandum felét dolgozott ki, melyben azt indítványozta, hogy alapítványi cím alatt a vidéki és nem protestáns szülők is évenként 4 frtot fizessenek beírt leányaikért. Ajánlata helyesléssel fogadtatván, 1859-ig állandóan szedték a növendékektől az alapítási illetéket, mely aránylag elég szépen jövedelmezett a helv. egyház pénztárába.

Az érdekes folyamodványt, melyet Karacs Teréz Palóczy Lászlóhoz intézett, teljes szövegében a következőkben adjuk:

„Mélyen tisztelt Tekintetes Segédgondnok Úr!

Szerencsés voltam ezelőtt egy évvel a Tekintetes és Nagytiszteletű Egyházi tanács által — még akkor alapítandó, most már létesült leánynevelő-intézetbeni tanítóságra meghívatni. A feltett díj 240 — és minden növendéktől évi járandóságul 10 ezüst forint volt.

Én előre jól ismervén ezen hivatalnak nemcsak terhes voltát, de költségességét is; mert tudtam, hogy a nőnevelésnél mellőzhetlen a kézi munka tanítás s ahhoz legalább minden 30 növendékre egy segéd kell. Eszerint jövedelmemet előre úgy kelle tekintenem, melyből két segéd díjja, s általuk alakult családom kitarása kiteljék.

Ezen kiszámításomnál fogva, még akkor bátorkodtam alázatosan figyelemztetni Tekintetes és Tisztelendő meghívóimat, hogy az ajánlott jövedelemből nem fedezendhetvén költségeimet, addig ezen hivatalt nem fogadhatom el, míg tanulótermek bebutorozása és szálláspénz nincs biztosítva. Ezen kérelmem következése lőn, egy — kezemnél levő — ív, melyen több tisztelt T. T. egyének aláírvák és első évre 62 frt 20 krt ezüstben biztosítanak az intézet szállására; de már a következőkre csak 39 ezüst forint pótlék ígértetik. Ezen kívül 70 ezüst forint bebutorozásra vala ígérve, mint szerencsén vala T. S. Gondnok Úr hozzám írt becses soraiból olvasni.

Ezen rövid vázlatból látható, hogy ezen leánynevelő-intézetben a

tanító díjazása még eddig nem áll úgy, hogy némi világítást vetni rá fölösleges volna. Hogy pedig ezt igen röviden és érthetően tegyem, legcélosabbnak láttam az itt következő bevételi és hivatalos kiadási rovatot közleni. Az összehasonlításból kitűnik az alább következő alázatos kérelmem helyessége, vagy helytelensége.

1846. auguszt. 6-tól — 1847. ápril 1-ig jövedelmem és hivatalos kiadásom.

Bevétel:

Évdíj	240 ezüst forint
64 növendéktől 1-ső félév	320 " "
34 növendéktől 2-ik félév (a novem- berben beírottak csak félévre fizettek)	165 " "
Beírás	64 " "
Bútorozásra	36 " "
Összeg: ...	825 ezüst forint.

Hivatalos kiadás:

Szállás	160 ezüst forint
Segédek	100 " "
Fa	90 " "
Az intézetre tett apróbb költség és tisztogatásra	60 " "
Bútorozásra	60 " "
Összeg: ...	470 ezüst forint.

Szeptemberig jövedelmem egyedül április, május, júniusi 60 frtnyi évdíj; hivatalos kiadás pedig segédeim márcz., ápr., máj., jun., jul. és augusztusi díja 80 ezüst és $\frac{1}{4}$ évi házbér. Ezen rovat mutatja tehát, hogy ha eddigi 825 frtnyi jövedelmemhez még a jövő iskolai év kezdetéig járandó 60 frtnyi jövedelmemet hozzáadom; összes jövedelmem leend 885 forint. Még hátralevő kiadásomhoz toldván, tesz 590 forintot. Így marad házi költségre 295 forint.

Ez a legszigorúbb számítás szerint sem elég négy emberre.

A főntebb előadottakból világosan kitűnik, hogy így, mint most áll a kezem alatti intézet, nem fedezhetem hivatalos jövedelmemből hivatalos és házi költségeimet; és különösen terhelő ezen első év rám nézve — nemcsak az általános drágaság miatt, de az előkiadások miatt is, milyenek pl. a tanterem bebútorozása, segéd, útiköltség és sok oly apró kiadás (egy alapuló intézetnél nélkülözhetetlenek), mely gyorsan összeggé nő és hogy ezzel csaknem egészen magam voltam terhelve; a bevételi és kiadási rovatból látható.

Bátorkodom tehát alázatosan kérni T. Segédgondnok Urat, méltóztassék szíves figyelmébe véve alázatos folyamodásomat — közölni azt az T. T. egyénékkel, kik ezen intézet lételére szellemileg és anyagilag befolyjni kegyeskedtek, hogy azon lelkes buzgalom — melynek ezen

zsenge intézet lételét köszönheti — tehessen, amit csak tehet, ennek állandósítására.

A növendékek száma naponként szaporodik, ez mutatja ezen intézet szükségességét; ennek tehát anyagi gyengélkedése miatt valaha pangani, vagy elenyészni igen sajnós lenne. — Jövendő erősödésének támogatására a legsürgősebben legalább annyi pótlást szükségesnek tartok, hogy az intézet szállásának fizetésével ne én lennék terhelve s fára is lenne biztosíték — akár a növendékek adóztatása által, akár más úton s mind ezt a már lefolyt évre is kérem. Csekély véleményem szerint én ilyformán hinném a szükséges pótlást létesíteni, hogy (egyenesen azok, kiket az intézet létele közelebből érdekel) a szülők lennének terhelve. Ugyanis ha a tandíj 14 pengőre emeltetnék; már 60 növendék kiadná a szállásra és fára szükséges 240 frtot és mégis Magyarhonban található legolcsóbb tandíj esnék rájuk; u. m. havonként 1 frt. 16 kr. pp. Ez csupán alázatos véleményem.

Midőn alázatos figyelmeztetésemhez a legalázatosabb kérelmemet csatolom, épen nem én magam, hanem az intézet érdekében cselekszem. Az én életem rövid (s könnyebbszerűleg is fönntartható, mint ezen a pályán), de ezen intézetnek élni kell még soká; s azért szükséges alapját úgy megerősíteni, hogy azt ne egyedül egyéni buzgóság, hanem anyagi erő is támogassa. Itt nem magam, hanem az intézetet jelenleg buzgal-mukkal támogató lelkesek egyéniségét értem. Én csak csekély s történetes szerepvívó vagyok ezen intézet alapításánál, ki alig mutathatok fel egyebet, mint tiszta törekvést. Midőn tehát bátor vagyok az intézet erősítését alázatosan kérni, nem a magam helyzetét akarom kényelmesebbé tenni, hanem ezen villámgyorsan népesülő szükséges intézet állását szilárdítani.

Végül még merészkedem alázattal kérni a T. Segédgondnok Urat, méltóztassék kieszközölni, hogy a megígért, de még hátra lévő bútorozás — és szálláspénz 92 frt. 20 kr. felől legyen oly rendelet téve, hogy az kezemhez jusson.

Alázatos bocsánatot kérve alkalmatlankodásomért, kérelmemet s magamat mélyen tisztelt T. Segédgondnok Úr kegyébe ajánlva, maradok — Miskolczon, tavasz hó 11-én, 1847. — alázatos szolgálója: K a r a c s T e r é z.¹⁾

1847

A gondnokság jóakarata, s a szülők áldozatkészsége lehetővé tették, hogy a rendkívül szerény viszonyok között létesült iskola némileg szilárdabb alapokra támaszkodhatott, s hogy legalább a legszükségesebb kiadások fedezetet találtak. A még így is mutat-

¹⁾ Emlékezés a miskolczi leánytanoda csecsemő korára. Protestans Egyházi és Iskolai Lap. 1889. 1527. l.

kozó anyagi hiányokat azonban bőven pótolta a kiváló nevelőnő rendkívüli ügyszeretete és buzgalma, elannyira, hogy hazánk eme legelső magyar nőnevelő intézete aránytalanul rövid idő alatt országos hírre tett szert, s évváró vizsgái szinte ünnepélyszámba mentek városunkban.

„Midőn 1847. jul. 4-én — írja Karacs Teréz a miskolci avasi ősz helv. templomban növendékeimmel az első vizsgára megjelentem, a templom ajtajában ezen szavakkal fogadott az akkori ősz superintendens Szatmári : „Ime, elmondhatom Simeonnal : Bocsásd el uram a te szolgálodat; mert láthatám ezen nevelde megnyitását, mely nőink megváltását jelenti.“ Palóczy László akkori segédgondnok pedig ilyen forma szavakkal nyitá meg a tanszemlét: „Ma jul. 4-dike van, Amerika felszabadulásának ünnepnapja. Szándékosan tettem a kedves hajadonok vizsgáját a mai napra, s ha óhajtasom teljesülhet, minden évben ezen napon tartjuk meg a tanszemlét. Mi is felszabadulásunk ünnepét tarthatjuk ma, midőn leányainkat fiainkkal hasonló nevelésben részesítjük. Csak oly ország és nemzet mondhatja magát szabadnak, hol a nő egy fokon áll a férfival neveltség tekintetében.“¹⁾

1849

Iskolánknak már az első években való rohamos fejlődését mi sem bizonyítja jobban, mint az a rövid értesítés, melyet Karacs Teréz 1849-ben egy tekintélyes fővárosi lapban tett közzé:

„Ezen intézet több lelkes alapítónak köszöni lételét — vezeti be tájékozásul az értesítést az író — s megnyitott 1846-iki szeptemberben, s így negyedik évi tanító vagyok benne. Oktatásommal oda igyekszem hatni, hogy növendékeim egykor leginkább a háznak — hova sorsuk rendelendi — hasznára, s békés nőies természetökkel a társaságnak példás életökkel javára legyenek. Szellemi tanulmányaink: vallás, természettan, földrajz, történet, magyar, német nyelvtan, s számolás. A női munkák minden nemeiben is oktattnak természetesen ezenkívül. Hogy milly szorgalmasok növendékeim, mutassa az ide mellékelt jegyzőkönyvi kivonat. Egész erőmből oda igyekszem munkálni, hogy növendékeim a házi csendes körbeni munkálkodásban szeressék örömeiket találni, s inkább hasznos, mint

¹⁾ U. o.

csillogó tagjai kívánjanak a társaságnak lenni, hogy minő sikerrel teszem ezt, a jövőre fejtendi ki. 1847-ben 69 növendék készite fehéreneműt s egyebet 629 darabot, 1848-ban 81 növendék vart 923 darabot és 1849-ben 60 növendék 794 darabot¹⁾

Nőneveldénk tovább fejlődésére vonatkozólag ismét Karacs Teréznek adjuk át a szót, a ki az 1857-ben kibocsátott „N ö v e l d e i j e l e n t é s”-ében az általános tudnivalókon kívül az intézet történetére vonatkozólag is érdekes adatokat közöl:

1857

„A miskolczi és környékbeli minden rendű szülőknek tisztelettel ajánlom figyelmébe a miskolczi tt. prot. helvét vallású egyház pártfogása alatt álló növendét, melyben a tiszta vallásosságot, életügyességet előmozdító minden női tanulmányok, s a munkás nőknek szükséges kézimunkák minden nemei taníttatnak, mint szinte a német nyelvben is igen buzgón gyakoroltatván a növendékek, ezen nyelvbe tökéletes haladást tehetnek.

Fizettetik évenként ezüstbe frt.

Beiratási díj 2

Tandíj 14

Összeg: ... 16

A vidéki s ezen intézet alapításához nem járult hitfelekezetbeli, fizet még a fent írt díjon kívül évenként 4 for. alapdíjt. Az összeg $\frac{2}{3}$ -da mindenkor előre tétetik le. A csekélyebb tehetségűek havonként is fizethetik a díját. Szegényebb sorsú szülőkkel bizalmasan közlöm, hogy évenként 6 leánykának szívesen adok ingyen oktatást.

Továbbá, ha kívántatik csupán kézimunka tanulásra is felvétetik a már iskolázott növendék, kiket rajtam kívül még négy buzgó és szelíd erkölcsű tanítónő oktat: köntös, fehérvarrás, hímzés, horgolás, kötés minden nemébe, s hogy minő szorgalommal, tanúskodjék a mellett a rendesen vitt jegyzőkönyv, mely szerint ezen tanévben 5 hó alatt 625 darab kézművet készítének növendékeim.

Tisztelt miskolczi protestáns polgárok! Im az önök által alapított nővelde Istennek hála él és áll, melynek alapítása legelőször 1784-be, tehát 73 év előtt pendített meg, de egész 1846 ig, tehát 62 évi ujabban tett kísérletek után sem létesülhetvén, nekem jutott azon szerencse, hogy vizsgálhassam ezen tekintetben mint nevelő, oktató a miskolczi lelkes polgárok örökdedése alatt vallásomat, hazámat és elégtűlt kebellem mondhatom, hogy hű szolgálója voltam a nevelési ügynek, s mélyen tisztelt meghívóimnak. 11 év óta 700-at haladó leányka részesült oktatásomban, és egész hazám előtt örömmel mondhatom, hogy nem sok gondot és költséget okoztam ezen intézetet pártoló tt. egyháznak, sőt hitem szerint minden idegen

1) Hölgyfutár. 1849. 34. sz.

előtt hihetetlen olcsóba került e növelde főntartása. Ugyanis: nekem évi díjba fizettetett 1846. április hótól 1857. április hóig, így 11 évre összesen 3380 for. pp., én alap és beírás díjba befizettem a t. egyházi pénztárba ugyanezen idő alatt 1577 for. pp., így került 11 év alatt ezen intézet 1803 for. pp., melyből egy évre esik 163 for. 54¹¹ kr. pp.

Ezen díóhéjba szorított vázlata a gondomra bízott intézet állásának, buzdítsa a bennem eddig is bizalmaskodó tisztelt polgárságot még jobban arra, hogy pártfogolja hű és szorgalmas szolgálóját Karacs Terézt, intézeti vezér oktatónőt. Miskolcz, télutó 1. 1857.)

Karacs Teréz vezetése alatt első fénykorát élte a miskolczi leánynevelde, s mikor 1859-ben Kolozsvárra meghivatván, távozott Miskolczi-ról, iskolánk napja hanyatlásnak indult, hogy csak később, évtizedek elmúltával keljen fel ismét.

1859 „1846-tól 1859. július végéig ott működtem sok lelki örömmel, — írja Karacs Teréz — de ne panaszképen legyen mondván, — minden anyagi haszon nélkül. Tizenhárom év alatt 863 leány-növendék nyert tőlem oktatást:“²⁾)

A magyar nőnevelés ez egyik legelső úttörője, Karacs Ferencz rézmetsző és Takács Éva lánya volt s 1808. ápr. 18. Pesten született s neveltetését is itt nyerte. Az írók, a kiket a család mindig tárt karokkal fogadott, hamar fölismerték a leányban a magas törekvést és ők hozták napvilágra első dolgozatait is. Az 1838. árvíz azonban megrongálta a család anyagi helyzetét. Csakhamar meghalt az apa, s a leány lett kenyérkeresővé. Ekkortájt kezdett komolyabb cikkeket írni szorosabban hivatása, a nőnevelés köréből véve tárgyát. E feltűnést keltett dolgozatok következtében több helyre hívták nevelőnőnek; nemsokára Teleki Blanka grófnő házához el is ment. 1846-ban a miskolczi ev. réf. egyház az ottan szervezendő leánynevelő intézet vezetésére hívta meg, hol ő egész lelkesedéssel fogott nevelési tevének megvalósításához. Innen Kolozsvárra ment, majd 1863. decz. 3. elhagyta Kolozsvárt és Pestre költözött, hol 1865-től 1877-ig házhoz járó

¹⁾ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. 1889. 1530. l.

²⁾ Borsod megyei Lapok. 1887. 31. szám. (Egy igaz magyar nevelő nő életéből).

tanítónő volt s ez alatt mintegy 140 tanítványa volt, kiket a magyar nyelvre, irálytanra s történelemre tanított. 1877. máj. 2. Halasra tette át lakását. 1885-től kezdve vonult teljesen nyugalomba, s balkarja megbénulása után Környey Lajos ügyvédhez, testvére fiához, Békésre ment. Több mint 2200 leányt nevelt; egyedüli anyagi jutalmául azon 200 frt nyugdíj szolgált, melyet a Teleki család adott a veterán írónőnek. Születése 80-ik évfordulóján, 1887-ben, a nevelés ügy bajnokai díszgyűlést tartottak tiszteletére Budapesten az új városháza dísztermében; az ünnepélyen Péterffy Sándor méltatta életrajzban érdemeit. Meghalt 1892. okt. 7. Békésen. Munkái: Karacs Teréz összes munkái. Átvizsgálva összeszedte Takács Ádám. Miskolcz, 1853. Két kötet. Egy szindarabja: I. Lajos szerelme cz. Miskolczon az 1850-es évek elején színre is került.¹⁾

Karacs Teréz távoztával a leánynövelde ügyeinek rendezését az egyházkerület vette gondjaiba, s miután az intézet 1859. szeptemberében a tiszáninneneni ref. egyházkerület tulajdona lett, vezetésével Dóczy Gedeon bízott meg. Ekkor „Tisza-melléki egyházkerületi főleánynövelde” címet nyervén, november 6-án nyitattott meg ünnepélyesen. Az anyagi gondokkal való hosszú, küzdelmes évek következtek ezután, a melyek csak a legújabb időkben enyésztek el teljesen.

1867-ben az eddig bérházakban meghúzódó leánynövelde 1867
saját, szerény hajlékába költözött.²⁾

Öt évvel utóbb, 1872-ben Dóczy Gedeon igazgató állásáról 1872
leköszönvén, helyébe Tóth Pált állította az intézet élére az egyházkerület. A főleánynövelde lassú, de biztos tovább fejlődése, s végül határozott fellendülése az ő igazgatása alatt következett be.

Az intézet helyisége az 1870-es évek elején az igazgatói lakáson kívül három tanteremből állt. A tanszemélyzet áll: az

¹⁾ Szinnyei J. V. K. 991 – 995. lapon.

²⁾ Naplónk.

1876

igazgatóból, egy segédlelkészből, valamint vallástanárból, egy bennlakó nevelőnőből és egy bejáró kézimunka tanítónőből. Az ének-, zene-, rajztanítók szintén bejáró óraadók. A szellemi haladás mozgató anyagi rúgója, a pénz; a fedezet: az igazgató-tanár nagyon mérsékelt tiszteletdíja, melyből azonban 1876-ig évenként 300 frtot, a beépített tőke kamatául, vissza kellett téríteni az egyházkerület pénztárába és a tandíjak, de amelyekből fizetni kell a tanszemélyzetet és fenntartani az intézetet.

A 70-es évek történetét bátran foglalhatjuk össze egy gyűjtő-név alá, s joggal nevezhetjük a küzdelmek időszakának. A semmiféle biztos alappal nem rendelkező intézet sorsa egészen az igazgató-tanár szellemi tőkéjére van utalva, kinek a tudomány és nevelés magas művészetét gyakran kellett felcserélnie a sivár pénzügyi bajok elosztatásának nagyon is prózai mesterségével. Hogy az egyetlen jövedelmi forrás: a tandíjbevétel, a tanszemélyzet díjazását megbírhassa: az igazgatónak csaknem erejét meghaladó szellemi munkára kellett vállalkoznia. Tanított olyan tárgyakat is, melyekért ma külön tanszék van berendezve. Az intézeti vallástanárok — egy-egy időközi segéd-lelkész — a jó ügy érdekében a vallási tárgyakon kívül, a nekik adott tehetség mértéke szerint, szívesen vezették a növendékeket a földrajz, mathezis és természettan titkainak ismerésébe is.

Azonban a megfeszített erő, igyekezet és munkásság dacára az évi mérleg könyörtelen számokban mutatta ki, hogy még több áldozatra van szükség. Ezért évenként jótékonycélú, társas összejöveteleket, kisebb sorsjátékokat rendezett az intézet, melyek jövedelme fedezte a felszerelés költségeit.

1878

Erős tűzpróbát állott ki az intézet 1876-ban, midőn egy sokak által félelmesnek jelzett versenytárs keletkezett mellette, az állami polgári leányiskola, a maga gyakorlatias irányával, s főleg olcsó tandíjával, s ugyancsak megpróbáltatásnak volt kitéve 1878-ban, midőn az egri érsek Miskolczra telepítette a nagy fénynyel és kényelemmel berendezett zárdát. Ugyanez évben egy

nagy csapást is ki kellett hevernie intézetünknek, melyet a szomorú emlékű nagy árvíz különösen az által okozott, hogy miatta a tanévet a rendes időben nem lehetett megkezdeni, a növendékek rendes számának csaknem fele elmaradt iskolánkban, a mi az egyedüli jövedelmet nyújtó tandíj szempontjából érzékeny anyagi veszteséget okozott.

A jobb jövő reggele derült fel intézetünk egén, az 1879-ik 1879
 évvel, midőn az egyházkerületi közgyűlés Tóth Pál igazgató
 előterjesztése folytán a felügyelő bizottságot javaslat készítésével
 bízta meg arra nézve, hogy miként lehetne oly állandó alapot
 teremteni, mely által a leánynevelő intézet jövője biztosíttassék,
 nemcsak, hanem a melyen tovább haladva, virágzó intézetté
 emelkedjék. E bizottsági jelentés eredménye lőn 1880-ban azon 1880
 szuperintendenciális határozat, mely elvben kimondja az internatus
 felállítását és ennek alapot teremtenő: elrendeli a segélykérő-ívek
 kibocsátását protestáns, közelebbről ref. gyülekezeteinkhez. Az
 adakozásban jó példával jár elől Ragályi György, a felügyelő
 bizottság akkori világi elnöke a maga évenkénti 100 frtjával.
 Majd 1881-ben, a már előbb kibocsátott kérő ívek 4378 frtot 1881
 eredményeznek, s ugyanezen évben tette Ferenczy Lajos intézetünk
 történetében örökre áldott emlékűvé nevét 10,000 frtos alapít-
 ványával, melyet később még 3000 frttal egészített ki.

Ily kedvező auspicziumok között az intézet hajója mind
 gyorsabban közeledik a biztos jövő kikötője felé. 1885-ben a 1885
 budapesti országos kiállításon kézimunkáért és írásbeli dolgozatokért
 nagy éremmel jutalmaztatott. Természettajzi szertára két értékes
 gyűjteménnyel szaporodott; egyik Hermann Ottó, nagy tudósunk
 ajándéka: 100 drb. ásvány; a másik Dr. Tarczay Kálmán által
 ajándékozott nagy értékű kagylógyűjtemény.

1886-ban végre megindult a mozgalom az egyházkerületi 1886
 gyűlésen a leánynevelő intézet teljes felvirágoztatására. Az e cél-
 ból kiküldött bizottság javaslata alapján kezdetét vette az építkezés,
 egyetértve a miskolczi egyházzal, mely a leánynöveldével kapcsos-

latos négy elemi osztályt tart fenn. Az internatus egyelőre 20 növendék számára rendeztetik be; az igazgató mellé még egy rendes tanár, továbbá két rendszeresített bennlakó nevelőnő és egy kézimunka tanítónő választatik, úgy, hogy az 1887-ik év szept. 26-án, az ekképen újjászervezett és ezzel teljesen biztos mederbe terelt intézet, az épen itt ülésező, felavató egyházkerületi gyűlést egész ünnepélyességgel üdvözölhette falai között.

Az intézet egyik legnagyobb jótéteménye: az internatus, a lehetőségig bővült évről-évre és rövid 3 év múlva az eredetileg 20 személyre tervezett intézménybe 63-an jelentkeztek felvételre, de 37-nél többet az épület elégtelensége miatt legjobb akarattal sem lehetett felvenni. A tömeges jelentkezés folytán újabb építkezés szüksége állott elő, mihez képest 1892-ben intézetünk az e célra rendezett sorsjáték 7200 frtot eredményezett jövedelme által segítve, az internatus 50 növendék befogadására kibővítve adatott át a közhasználatnak.

A 90-es években az intézet javára eszközölt adományok közt kiemelendő Kun Bertalan püspök 500 frtos alapítványa egy internatusi helyre és Kun Kálmán azon áldozatkészsége, melylyel a leánynövelde udvarának befásítási és a folyósoknak üveggel való ellátási költségeit magára vállalta. Említésre méltó, hogy az intézet természettani szertára ez időtájt 1000 frt költséggel messzemenő igényeket is kielégítőleg felszereltetett s az ekként úgy szellemi színvonala, mint a nevelés mindennemű igényeinek megfelelő állapota következtében a lehető legjobb irányban haladó intézetet a közokt. miniszter az állam részéről is most már végleg elismerte.¹⁾

1897. okt. 12-én Tóth Pál igazgató-tanári működésének negyedszázados ünnepélyét ülte meg az iskola, a ref, egyház, s

¹⁾ Szalóczy Pál t.-valki lelkész beszédéből, melyet Tóth Pál igazgató 25 éves igazgatói jubileumán tartott. A tisztáninneni ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolájának értesítője az 1897- 98-ik iskolai évről. Miskolcz, 1898. 41-44. l.

Miskolcz előkelősége. Ez alkalmából az ünnepelt igazgató a tiszteletére begyűlt alapítványi összegből 1000 frtot egy intézetbeli szegény, de tehetséges és szorgalmas növendék neveltetési céljaira juttatott.

A felügyelő bizottság több évi előkészülete, tervezgetése után az egyházkerület 1898-iki őszi közgyűlése határozatilag kimondván egy, a kor színvonalán álló tornacsarnok építését és berendezését: a néhai Ferenczy Lajos 2000 frtos hagyatéka és ennek 1888-tól számított 6%-ja, a Debreczeni Dániel és neje Nagy Karolina 1000 frtos végrendeleti hagyománya, s az egyház kölcsönsegélye alapján az az intézet telkének hátsó részén az 1898-99. isk. 1898 évben felépült s a nagy szünidőben teljes fölszerelést nyervén, az 1899-1900. isk. évben a használatnak átadatott. A tornacsarnok 1899 előtti nagy tér befásítva, a nyári félévben játszó, a téli félévben koresolyázó helylyé alakíttatott át.

1901. ápr. 1-én a borsod-miskolczi példány-ovoda választmánya, melynek első vezetője, a kitűnő paedagogus Tóth István, a leánynevelő intézet iránt eleitől kezdve a legjobb indulattal viseltetett, az ő általa praeparált és gyűjtött, több mint száz darab természetrajzi tárgyat intézetünknek ajándékozott. 1901

Az 1901. máj. 7-9-ik napjain tartott tiszánimeni ev. ref. egyházkerületi közgyűlés volt hivatva, hogy az intézet 5. és 6. osztálya s később a tanítónőképző intézet létesítésére nézve a felügyelő bizottság által fölterjesztett memorandumra az egyházmegyék beadott véleménye alapján érdemleges határozatot hozzon. Elvben mind a nyolcz egyházmegye kívánta az 5. és 6. osztályok felállítását, melyek által az intézet elsőrendű felsőbb leányiskolává emeltetvén, multjához, kifejtett munkásságához, s virágzásához méltó betetőzést nyerne. Csak a költségek fedezése kérdésénél találtak akadályt, s a memorandumban kijelölt jövedelmi forrásokat nem tartották biztosnak. Ezért az egész kérdést, de általában a protestans nőnevelés kérdését az összeülendő zsinathoz kívánták fölterjeszteni, amely legmagasabb fórum ezt az egyház életébe oly

mélyen érintő ügyet érdemileg tárgyalván, a nőnevelést nem csak az egyes egyházkerületek belügyeinek hagyja, hanem meghagyja, hogy a felett maga intézkedjék. Határozzon, kijelölve a forrást, a melyből biztos évi jövedelmet, illetve segílyt adjon minden református felsőbb leányiskolának. A tanítóképző intézet tervét azonban levette az egyházkerület a napirendről, azt hozván fel legnagyobb indokul, hogy ezen a téren máris túltengés van, s azzal a pályavégzett, de állás nélkül levő elégedetlen nők számát nevelnék.

1902 Az imént említett 5. és 6. osztályok felállítását egyelőre a megfelelő tantermek hiánya késleltette. Erre nézve, tekintettel a helyiségi viszonyokra, az igazgató tanács az 1902 – 3. isk. évben egyetlen megoldási módnak azt látta, ha az intézet utcai homlokzatát emeletre húzzák, s ebben helyezik el az internatus minden helyiségét, az 5. és 6-ik osztály pedig a földszinten, az elemi osztályok két tantermében, az elemi osztályok s az internatus mellékhelyiségei pedig az internatus előbbi helyiségében helyeztetnének el. Az igazgatótanács ezt a javaslatát az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztvén, ez a javaslatokat a legnagyobb jóakarattal elfogadta s megbízta az igazgatótanácsot, hogy a következő őszi közgyűlésre részletes költségvetéssel terjessze be az épíkezési tervet. Az 5. és 6. osztályok létesítési alapját évenkénti adománynyal növelte az egyházkerület oly módon, hogy az állami dotációból 3000 koronát helyezett el e célra évenként gyümölcsözés végett.

Ugyanez évben özv. Kovács Jánosné, szül. Heer Erzsébet az intézet internatusa javára 2000 koronát hagyott oly feltétellel, hogy ez összeg mindaddig kamatozzék, míg egy szegény, ref. vallású, tanítónői pályára készülő leányka ellátási díját fedezi.

1903 1903. okt. 22-én Tóth Pál igazgató elhalálózásával súlyos csapás érte az intézetet. Utódja, Dr. Mitrovics Gyula

1904 1904. jul. 1-én kezdte meg hivatalos működését.

Az intézet közvetlen kormányzó testülete, a felügyelő bizottság 1904 – 5. évi tevékenységének legkiemelkedőbb mozzanata az a

határozat volt, melyben az igazgató kérelmére és javaslatára ki-mondotta, hogy felsőbb leányiskolánk idők folyamán Felsőmagyar-ország legkedveltebb intézetévé erősödván, eddigi méreteiből erősen kinőtt; ezért az az internátusi építkezés, a melyre a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület 1903-ban jóváhagyását és az anyagi eszkö-zöket megadta, nem elégséges, hanem egy olyan nagyobbszabású épület emelése vált nélkülözhetetlenné, mely az internatuson kívül a még hiányzó iskolai helyiségeket is magába foglalhassa.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület a felügyelő bizottság ilyen irányú fölterjesztésére, a nőnevelés ügyének hozott eddigi áldozataira az 1905. évi május 23-iki közgyűlésén tette föl a koronát, a mikor egy modern, s a kor minden jogos igényét kielégítő internatusi és iskolai épület emelésére 150,000 koronát szavazott meg. Az egyházkerületnek ez a határozata korszakalkotó jelentőségű intézetünk történetében, mert így iskolánk falai külsőleg is méltó képviselői lesznek annak az eszmének, amelyet eddig is szolgált: a nemzeti és vallásos irányú nőnevelésnek.

1905

Az 1904 5. isk. év egy másik jelentős mozzanata az a körülmény, hogy ebben az évben nyílt meg az ötödik osztály, melyet az 1905 6. isk. évben a hatodik is követett, s a mi által az iskola elsőrangú, vagyis teljes felsőbb leányiskolává alakult át. Ez alapon a nyilvánossági jogot intézetünk végleges jelleggel 1906. márcz. 24-én kapta meg.

1906

Az 1905 6. isk. évnek a leányiskola palotájának építése adja meg a különös jelentőségét. Az iskola és internatus díszes épületének terveit Dr. Mitrovics Gyula igazgató és Szombathy Kálmán tanár, illetőleg a felügyelő bizottság előmunkálatai alapján Korach Miksa és Horváth Károly helybeli építészek dolgozták ki, s ugyanők vállalták a kivített is. Az új egyemeletes épület, mely quadratikus alakban épült, az intézet udvarának hátsó részében emelkedik. Földszinten a tanítási célokra szolgáló helyi-ségek vannak: három, egyenként 50—50 és egy 30 növendékre szánt osztályterem, egy-egy rajz-, kézimunka- és természettudományi

előadó terem, megközelítőleg ugyanabban a nagyságban, mint az 50 növendékes osztályterem. A természettudományi terem mellett, azzal összekötve, egy fizikai, egy természetrajzi szertárhelyiség s ezek között egy közös dolgozó, illetőleg egy előkészítő tanári szoba. Mindezekon felül itt van elhelyezve a tanácsterem a tanári kar és a felügyelő bizottság részére, valamint egy fogadószoba, főleg a szülék kényelmére és abból a célból, hogy legyen egy hely, hol a bennlakó gyermekek is bizalmasan találkozhatnak szüleikkel.

Az emelet az internatus céljait szolgálja. Négy nagy háló terem és két tágas nappali szoba nyert itt elhelyezést. A hálóterem mellett egyik oldalról mosdó, másik oldalról tanítónői lakás van. Ugyancsak itt, a vezető tanítónő lakásának közvetlen közelében, van egy betegszoba külön előszobával; továbbá két fürdőszoba, három zeneszoba és egy bonnszoba. Végül a nappali órákra kényelmes és egészséges tanuló hely, míg a szobák belső oldalán körülfutó tágas, világos, jól szellőzött, zárt és fűtött folyósó.

A magas és jól kiképzett pinczeházban főző-, mosó- és mosogató konyhák, tágas ebédlő, házvezetőnő- és cseléd lakások és kamarák vannak. Az egész épületet villamos erőre berendezett vízvezetékekkel és olyan ventillációval látták el, mely óránként cseréli ki a termék elhasznált levegőjét. Az internatus régi helyiségeit tantermekké, a tágas ebédlőt díszteremmé, a régi konyhát, kamarát és házvezetőnői lakást járványos betegek szobájává, a régi tantermetek pedig az igazgatói lakás és hivatali helyiségül alakították át. A régi igazgatói lakást részint helynyerésből, részint mert régisége miatt fennállását sokáig úgy sem lehetett biztosítani, lebontották.¹⁾

1906

A felsőbb leányiskola új épülete az 1906-1907. iskolai

¹⁾ Dr. Mitrovics Gyula. A tiszáninneni ref. egyházkerület internatussal kapcsolatos miskolczi felsőbb leányiskolájának értesítője az 1905-1906. iskolai évről. Miskolcz, 1906. (tervrajzokkal).

évben október hó folyamán adatott át a közhasználatnak. Az új építkezés számadásai a felügyelő bizottság 1908. évi máj. 15-iki ülésében zárattak le. Az összes költségek 209,440 K 54 fillért tettek ki. Ebből a kölcsön kamataira ment 13,500 K, az intézeti telek kiegészítésére 2,200 K s így a tulajdonképeni építkezésre és felszerelésekre 193,740 K 54 fillért fordítottak.

Említésre méltó még, hogy az 1906—1907. isk. évben Miskolcz városa az intézet felszerelési céljaira tízezer koronát adományozott, továbbá, hogy ugyanez évben Varga József szikszói ref. lelkész háromezer koronát internatusi alapra hagyományozott, s végül pedig a miskolci Ref. Női Fillegyelet a miskolci ref. egyházközség kötelékéhez tartozó szegény gyermekek tandíjának elengedésére Kun Bertalan püspök nevére 6000 koronás alapítványt tett.

Mint az intézet fejlődésére érdekes jelenséget megemlíjtük, hogy a felügyelő bizottság az igazgató előterjesztésére az 1907—8. isk. évben festészeti tanfolyamot létesített, melyet mint rendkívüli tanulók azok is látogathattak, kik az intézetnek nem voltak rendes növendékei.

1907

Ugyanezen tanévben 51 szüle kérvényt nyújtott be a püspöki hivatalhoz az egyhuzamos tanítás érdekében. A felügyelő bizottság véleményezés végett a tanári karhoz téven át a kérvényt, a kérés támogatására tanári karunk terjedelmes dolgozatot terjesztett a felügyelő bizottság elé. Ezt a felügyelő bizottság, s utóbb a máj. 19—20. egyházkerületi közgyűlés is elfogadván, az 1908—9. isk. évtől kezdődőleg a tanításokat egyhuzamban d. e. 8—1-ig tartják meg.)

1908

Városunk legújabbkori történetében a népnevelés terén előbb lassú, majd rohamos fejlődést látunk. A különböző feleke-

*) Lásd az intézet értesítőit 1897—1908-ig. Továbbá: Görömbéi Péter. Nőnevelés és a tiszáninneni egyházkerületi nőnevelő intézet fejlesztése. Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1889. 46. sz.

zetek a szükség nyomása alatt úgyszólván évről-évre többet áldoznak a népnevelés oltárán, a XIX. század végén azonban már nem bírják tovább az újabb terheket, s ekkor segítségükre jön a város a maga községi iskoláival, melyeket azonban az egyre halmozódó terhek miatt másfél évtizeddel utóbb az államnak átadni kénytelen.

1772

A miskolczi népiskolák közül a katolikus és református iskolák létezése már a XVIII. század első felében kimutatható. Az evangélikusok elemi iskolája alighanem 1772-ben létesült, s minthogy már ekkor a görögök iskolája is fennállott, e század végén tehát négy iskola szolgálta városunkban a népoktatás ügyét.

1779

Városi jegyzőkönyveink arról tesznek tanúságot, hogy iskoláink már ekkor is aligha elégítették ki teljesen a szükségletet, mert hiszen „Felséges Koronás Királyné asszonyunk királyi inspektora a nemzeti iskolák és tanítók felállítása iránt rendeletet intézvén” 1779. febr. 27-én kimondják, hogy „a nemességet nincs módjukban reá kényszeríteni, a szegénységnek pedig csak a malma és korcsmája van, amelyet sok más kötelezettség emészt fel.”

1799

A királyi inspektornak az a törekvése tehát, hogy a népnevelés terheiben városunkat is részesítse, ezúttal eredménytelen marad, de eredménytelen volt 1799-ben is, mikor „A kassai kerületi nemzeti oskoláknak inspektora Tettes Jabródi Jabruczky Gábor úr által azeránt megszólíttatván, hogy mind a fiú, mind a leány ágon levő nemzeti oskolák felépítése, fundusa kijelölése iránt intézkednének”, az a felelet adatott, hogy „az ily oskolák építése és conservatioja mindeddig az uraság gondja volt, és hogy a városnak e végre sem fundusa, sem módja nincsen.”¹⁾

Valószínű, hogy még számos esetben megkíséreltetett városunk áldozatkészségének a népnevelés terén való igénybevétele,

¹⁾ Városi jegyzőkönyv. 1799. okt. 4.

mindazonáltal csaknem nyolcz évtized telt el, míg a népiskolák rendszeres támogatása nálunk megkezdődött.

A miskolczi ref. iskolák mind egy törzsről fakadván, a ref. elemi iskolák története főleg a XIX. század közepéig szorosan össze van nőve a ref. gymnasium történetével. A gymnasium alsó osztályaiban ugyanis a saját maga képezte ifjak preceptor czímmel teljesítették a tanítói tisztet csekély díjért. Ez a díjazás közös lakás az iskola épületben, fűtés, kiszolgálás és a hivatástól nyert élclmezésen felöl 25–60 frtnyi fizetés, mely csak 1846-ban emeltetett 100 frtra, mikor a preceptorság be lett szüntetve, s helyébe rendes tanítók nevezettek ki. De a népiskola még mindig kiegészítő része maradt a gymnasiumnak, ennek csak alsó fokát képezte s az igazgatás tekintetében vele egy kalap alatt állott, s így üresedés esetén az illető elemi tanító esetleg felsőbb osztályba, a gymnasiumba helyeztetett át. Első önálló elemi tanítóvá 1849-ben 1849 300 frt fizetéssel Kun Ábrahám lett; 1855-ben rendszeresített a 1855 második, 1857-ben a harmadik, és 1875-ben a 4-ik állomás 400 1857 frttal. Csak 1880-ban különített el végkép a két különczélú 1880 iskola egymástól, s az ujonnan alakult iskolaszék kor szerint következő igazgató-tanítóra bizta az iskola vezetését, míg az összes (fi- és leány) iskolák feletti felügyelettel az egyháztanács egyik lelkészét, Tóth Dánielt bizta meg.

Az elemi leányiskolák későbbi eredetűek. Leginkább a múlt század elején hozta azokat létre a maga művelődéseért lelkesülő közönség és pedig saját költségén. A kishunyad-utczai 1800-ban 1800 keletkezett, midőn az azon környéken lakó szülők összerakván filléreiket, 115 von. frton házat vettek s abban körülbelül 50 leánygyermeket bíztak Pertszi Szabó Mihály tanítóra. Tantárgyak voltak: írás, olvasás, számolás, szent história, nagy és kis káté. 1820-ban az iskola már szük volt a gyermekek befogadására, s 1820 ezért a szülők új áldozatokra szánván magukat, elhatározták, hogy az iskolahelyiséget megnagyobbítják. Az iskola épülete az érdekeltek áldozatkészségéből megújítatván, az iskola 1832-től kezdve, 1832

1843 mikor a környékbeli fiúk is ide jártak, virágzásnak indult. De ennek az iskolának a virágzása sem tartott soká. Hanyatlásnak indult részint azért, mivel az iskolaház az 1843. évi tűzvészben leégett s helyreállítása nagy küzdelembe került, részint azért, mivel a fiúk a gymnasium épületében lévő fiiskolába utasítván, a hunyad-utczai iskolából kitiltattak. Ez intézkedés nemcsak hogy a tanulók számát megapasztotta, hanem a közönségnél oly kedvetlen hangulatot keltett az iskola iránt, hogy a gyermekeket szülőik tüntetőleg vonták el az iskolázástól. A dolognak azután az lett a vége, hogy a tanulók csekély száma miatt a megnéptelenített iskolát a medgyesaljaival kellett összeolvasztani, a mi 1856-ban történt.

1800 A medgyesaljai iskoláról egy régi jegyzőkönyvben olvassuk „Ezen Medgyesaljai leány iskolát felállították b. e. eleink, melyért áldott legyen emlékezetek, mintegy 1800 táján, mely idő alatt voltak tanítók u. m. Varga György stb.” A közönség felállította, 1855 fentartotta és igazgatta iskoláit. De 1855-ben az egyház vette át azok gondozását és igazgatását is.

1859 A hunyad és medgyesaljai iskolák egyesítése után vétetett meg 1859-ben a Geró-utczai helyiség, s az iskola azon időtől e néven fordul elő. A tandíj 1858-ban 3 fokozat szerint állapítatott meg. Az első fokozat szerint fizettek a tehetősebb polgárok egy-egy gyermek után beiratási díjúl 30 krt, tandíjúl 2 frtot, fapénzül 1 frtot, s egyéb iskolai költségekre 25 krt, a második fokozat szerint mindezeknek felét fizették a kevésbé vagyonosok s végül a harmadik fokozat szerint ingyen járathatták gyermekeiket az iskolába a szegények.

A Palóczy-utczai leányiskola helyiségét egy Döre nevű kisasszony ajándékozta. De az iskolaház a nagy tűzvész alkalmával leégett s ekkor szerezte az egyház a Palóczy-utczai iskola második épületét, melyben első tanító Juhász Mihály volt 80 v. frt fizetéssel.

A Szirma utczai iskolát a szülők kértére 1859-ben vette át az egyház.

A nagy hunyad-utczai iskolának Dudok József vetette meg alapját 1863-ben, midőn egy telket a rajta levő épületekkel együtt adott ajándékba az egyháznak, s hozzá 800 frtos alapítványt is csatolt azzal a kikötéssel, hogy az iskola „Nagyhunyad-utczai iskola” czímen tartassék fenn. 1871-ben az épület átalakítva és kellően fölszerelve a közhasználatnak átadatott.

1884-ben megszorította az egyház iskoláinak számát a nagy-füzes-utczai iskolával, mely fiúk és leányok számára 1885-ben nyitott meg.¹⁾

A ref. és kath. népiskolák mellett a múlt század legelején az ág. hitv. ev. iskola is fejlődésnek indult s 1800-ban az iskola eddigi két helyisége kicsinynek és egészségtelennek találtatván, e czélra Szakmáry Pál kapitány háza bérbe vétetett.

1806-ban ugyanezen iskola kétfelé választott s a fiúk és leányok külön-külön tanító keze alá bízattak. Leányok iskolájául a lelkészlak hátsó részében volt terem adatott át. A volt lelkészlak lebontása idejéig (1877.) itt volt mindig a leányiskola.

A XVIII. század végén s a következő század első tizedében a miskolczi görögöknek különösen iskolájok emelkedett nagyobb jelentőségre. Ez iskola élén akkortájt Apostolovits János állt, ki annyira felvirágoztatta azt, hogy híre az ország határain túl is eljutott. Apostolovits 1811-ben bekövetkezett haláláig vezette az iskolát. Halála alkalmából a Hazai és külföldi tudósítások²⁾ a következőkben ismertették életrajzi adatait s méltatták működését.

Apostolovits „született (1746-ban) Misolongia városában, az atya tehetős, hajóval kereskedő volt Tanult a Smyrnai fő Oskolában, honnan, a Tudomány pályát ditséretesen végezvén, Kozsánba hivatott meg Tanítónak, hol 12 esztendőig nagy kedvességgel tanított.

¹⁾ Ballagi Károly. Adalékok Borsodmegye népiskoláinak történetéhez, kapcsolatban a megye és Miskolcz város tanügyének jelen állapotával. Miskolcz, 1885. és A miskolczi ref. elemi fiu- és leányiskolák. Borsodmegyei Lapok, 1885. 50 - 51. szám.

²⁾ 1812. 15 - 16. l.

Innét atyafiainak látogatása végett kijöven Magyarországra, ugyan- azoknak kérésekre, s egyszersmind hogy nemes tehetségét tökéletesíthesse többé Görögországba vissza nem tért. Egerben állapodott meg először. Innen Miskolcra hivatott meg közönséges tanítónak, mely hivatalába beállván, ő kezdette az ott levő Oskolának első Fundamentumát letenni. Kevés idő múlva szorgalmatosságának és a Görög nyelvben való tanultságának híre elterjedvén, hozzá az ifjakat nem csak Magyarországnak sok részéből, hanem idegen országból is elhozták. Neki köszönheti a miskolci görög eklézsia, hogy azon Fundamentumra, melyet ő bölcsen letett, virágozni kezdő Oskolát építhetett.

Megtanulta a deák, német, francia és magyar nyelveket, a zsidót is meglehetősen tudta, a filozofiát, matézist jól értette, a teológiának tanulásában az idővel együtt előment.

Négy esztendőök múlva a közönséges Oskolai tanításból kilépett és magános Oskolát nyitott fel, de az fényesebbé lett a közönségesnél, mert nem csak Magyar, hanem Lengyel, Horvát, Török és Prussia országból is küldöttek hozzá ifjakat. Végre midőn a nemes görög Eklésia nagy Oskolát építtetett, több tanítókkal szaporítván, ott legelső rendes professorrá tette. Mely hivatalából ötöt, minekutána 30 esztendőket a tanításban Miskolczon eltöltött volna, a halál más életre vitte által.

Maga után jó állapotban hagyta nemes szívű s fedhetetlen hűségű házas társát, Jankovits Erzsébet asszonyt és két jeles leányait Katalint és Anasztaziát, kikkel az erköltsi nemes nevelés mellett a görög nyelvet is jól megismértette.

Ezen tudós Férjfiúnak emlékezetét Görög Versekkel leírta S. Pataki Ref. Professor Tiszt. Nagy Ferencz úr, ki a Logicában, Metafizikában és Deák nyelvben Tanítója volt, s azon Versek S. Patakon ki is nyomtattakak.“

1826 1826-ban az ág. hitv. ev. iskola már annyira népes volt, hogy egyik tanító lakását tanteremmé kellett átalakítani.¹⁾

1833 1833-ban a rk. alsó paróchiához tartozó normális iskola kibővítése vált szükségessé.²⁾

1837 1837-ben halt el a miskolci görög nem egyesült egyház egyik legnagyobb jóltevője: Janovics Ferencz, ki a görögök iskola épületét saját költségén állíttatta. Százkét évet élt.

1842 1842-ben indult meg a mozgalom a vasárnapi tanoncziskola érdekében, s ugyanez évben létesült a Borsod miskolci

¹⁾ Zelenka Pál. i. m. 133. l.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

példány ovoda. Az 1844-iki farsangon, a kisdédóvó intézet javára álarczos tánczvigalom rendeztetett; báró Vay Lajosné védegyleti tánczvigalmat adott, a nők igen egyszerű honi kárton ruhában jelentek meg; a férfiak pedig átilába öltöztek.)

1843-ban létesült városunk ötödik felekezeti népiskolája: az izraelita, mely ez év okt. 18-án nyílt meg.¹⁾ 1843

1844. okt. 13-án a kir. tanítóképezde nyílt meg Miskolczon.²⁾ 1844

Szerény méreteinél fogva itt kell említenünk városunk első kereskedelmi iskoláját, melyet 1848-ban Strausz Móricz népiskolai tanító alapított. Az intézet belső életét is megvilágító hirdetmény szövegét, mely a Miskolczi Értesítő 1848. ápr. 6-iki számában jelent meg, a következőkben adjuk: 1848

„Kereskedelmi iskola (magán). A nagy előhaladások kora közepén, lehetetlen hogy Miskolcz városában s környékén, a' számos jó képzőintézetek mellett is, olly tanintézet hiánya ne éreztetnék, mellyben az ifiú-polgár jövő gyakorlati életpályájára elméletileg előkészülhessen. E hiányt némileg kipótlandó; alulírt jónak véli miután még f. hó 15-én az izrálita tanodából, hol majd 3 év óta működik, kilépend olly tanintézetet kicsinyben állítani, hol a' leendő kalmár, a' jövő hivatására szükséges tudományokban alapos oktatást nyerhessen. Ez intézet egy alsó és egy felső osztályból fog állani. A' felsőnek tárgyai: keresk. levelezés, számolás (számokkal 's betűkkel), váltójog (kis kivonatban), egyszerű 's kettős könyvkezelés; az alsóban pedig: magyar 's német nyelv, szép- 's helyes írás, olvasás és számolás lesznek tanulandók. Azok, kik hétközben részt nem vehetnek, Vasárnapokban néhány órai, 's ha megkivántatik, jókor reggel vagy este is tanítást nyerhetnek.

¹⁾ Szűcs Sámuel. Napló jegyzetek. Borsod. 1881. 48. sz. és Miskolczi Értesítő. 1843. 34. sz.

²⁾ Miskolczi Értesítő. 1843. 31. sz.

³⁾ Szűcs Sámuel i. cikk.

E' vállalatát a' t. cz. Közönség kegyes figyelmébe bátorkodik ajánlani

Strausz Mórítz, nyilv. oktató.

Lakik sz. György napjáig Stangaféle házban a' Vöröshíd mellett, ezentúl pedig a' Színház utszán Viltféle házban fog lakni."

1849 1849-ben az összes felekezeti iskolák katonai kórházaknak
1850 használtattak s csak 1850. májusában adattak vissza újra rendeltetésöknek.

1857 1857-ben a megyefőnök rendeletileg kijelenti, hogy nem tűri, hogy a gyermekek a fűtőfát magukkal hozzák az iskolába. Minden iskola padokkal, künt felírással látandó el és minden évben kimeszelendő.

1862 A felső miskolczi iskolákra nézve ezt 1862-ben megosztja az isk. igazgatóság.

1867 1867-ben népnevelési egyesület alakult, a következő évben pedig a Szirma utczaí helv. hitv. elemi leányiskola újonnan építtetett.

1869 1869-ben az ág. hitv. ev. egyház közgyűlése kimondja, hogy iskoláit nem adja át községi iskolául. Ugyancsak ez évben felekezetenélküli nyilvános nép és kereskedelmi iskola nyitattott.

Az 1870-es évek elején kerül nálunk napirendre a felnöttek oktatásának ügye. A kérdés körül eleinte nehézségek merültek fel,
1872 1872. novemberében azonban már megkezdődött a felnöttek oktatása, mely azután évekig a ref. főgymnasium épületében történt meg.

1873 Az ipariskola életbeléptetését a város képviselő testülete 1873. júniusában határozta el.¹⁾

1877 1877-ben az ág. hitv. ev. elemi iskola újból s akként rendeztetett be, hogy úgy a fiúk, mint a lányok 2-2 tanteremben, külön 2-2 tanító vezetésére bíztak. Az elemi I-II és

¹⁾ Naplónk.

III – IV. f osztályok a tanodai épület földszinti 2 tantermében, az elemi I – II és III – IV. leányosztályok pedig az emeletes lelkész-lak földszintjén helyeztettek el.¹⁾

A népnevelés kérdésével 1878-ban foglalkozik először 1878 a polgármesteri jelentés.

„A népnevelés lassan viruló mezejét — jelenti a polgármester — mely anyagi áldozatot tőlünk úgy sem kíván mind a mellett sem hagyhatjuk gondozás nélkül. Számadatokból csak a napokban volt alkalmam azon szomorú meggyőződést szerezni, hogy a tankötelesekül összeírott 2160 gyermek közül, az egyes felekezetek szerint 30—40% nem jár iskolába. A népiskolai törvény végrehajtása, azon munkakör, mely abban s az 1876. évi 28-dik törvénycikkben és utasításokban a hatóságnak ki van jelölve, nehéz és nagy, de mégis többet kell a tankötelesek évenkénti összeírásánál tenni, a törvény előnyeit felhasználva, lehetőleg törekedni fog a hatóság itt is pozitív eredményre.“²⁾

Ugyanez évben a nyár folyama alatt a munkásnép gyermekeinek megóvása végett a város több részében gyermek menhelyeket állítottak. A példány ovodába, melynek helyisége ez évben átalakíttatott, 339 gyermek járt.

A következő évi polgármesteri jelentés már sokkal részletebben foglalkozik a népnevelés ügyével. Miskolcz város tanköteles gyermekeinek száma ez évben állítólag 4344 volt, mi az előbbi évhez képest szinte hihetetlen emelkedést jelent. A következő évek sem igazolták ezt a számot s a tankötelesek száma csak 20 évvel utóbb emelkedett felül a 4000-en. A 4344 tanköteles közül 1879-ben iskolába járt 1395 fiú és 1185 leány, nem járt iskolába 1764 gyermek.

„Tanügyi viszonyainkat bizonyító ezen szám adatok a nép-

¹⁾ Zelenka Pál i. m. 133. l.

²⁾ Miskolcz város polgármesterének és tiszti orvosának jelentése az 1878. közigazgatási évről. Miskolczon 1879. 23. l.

nevelés terén való sajnos hátramaradásunkat mutatják fel — mondja a polgármesteri jelentés. — Kijelölik egyszersmind azon irányt, a melyet az 1868. évi 38. t. cikk végrehajtásánál követnünk kell. Tudniillik iskolákat építeni, azokat tanerőkkel ellátni s a tanköteles gyermekeket az iskolába járásra szorítani. Az idézett törvénycikknek magasztos hivatása van: e hazának minden fiát a műveltség első elemeivel megismertetni. E magasztos elv le van téve törvénykönyvünkben, de végrehajtása még sokáig az idő kérdése. Anyagi eszközeink hiányában a legszükségesebbet, az iskolákat nem vagyunk képesek felállítani; igazán ijesztő az iskolák hiánya, ha meggondoljuk, hogy az iskolába nem járók százaléka $40\frac{1}{2}\%$, és hogy az iskolába járókkal a tantermek majd mindegyike eléri, némelyike túlhaladja azon tömötséget, melyet a törvény megengedhetőnek mond ki. — Kétségtelen, hogy az utóbbi évek alatt több évek mulasztását pótolták és folyton javítani igyekeznek a hitfelekezetek, korábban a katholicus és evangélikus, a múlt évben a ref. és izr. hitfelekezetek bővítették iskoláikat, szaporították tantermeiket, ezeket áldoztak a tanügyre és mégis mily óriási a hiány.

A tanügy terén új vívmányúl kell bejelenteni, — mondja végül a jelentés — a házi ipar megtanulására és terjesztésére alakult, eddig csupán a társadalom pártolása által támogatott iskolát. A működését negyedik hónap óta folytató iskolában, két okleveles tanítónő felügyelete alatt jelenleg már 62 ifjú leány sajátítja el a háztartáshoz nélkülözhetetlen — munkát megkedveltető, szükség esetén életmódot nyújtó — foglalkozást.¹⁾

1879-ben a példány ovoda javára nagyszabású hangverseny, közvacsora és sorsjátékkal egybekötött tánczestélyt rendeztek, melynek jövedelméből nemcsak az 1878-iki árvíz okozta károkat fedezhették, de az ovoda adósságából 2000 frt törlesztetett. Ez évben az ovodai gondozásban részesülők száma 313 volt.²⁾

¹⁾ Miskolcz város polgármesterének és tisztiorvosának jelentése az 1879. közigazgatási évről. Miskolcz 1880. 23—24. l.

²⁾ Tóth Pál. A borsod-miskolci példány ovoda története. 1879.

1881-ben az elemi, s a felső nép s polg. iskolákban volt összesen 45 tanterem 2150 □-méternyi belterülettel, miből a kályhák, bútorok, a minden iskolában szükséges szabad tér, s az ülőhelyek (padok) mellett elvonuló bejáró területek leszámítatván, a gyermekek részére fennmaradó férhely oly szűknek bizonyult be, hogy a tantermek, illetve iskolák szaporítása múlhatatlan szükségként mutatkozott. E szükségét az a körülmény még érezhetőbbé tette, hogy a fennálló elemi népiskolák nagyobb részt a város középpontján, vagy ehhez közel feküdvén, a külső, a távolabb eső városrészekre alig, vagy épen nem jutott iskola, s az ott lakó gyermekekre nézve az iskolába járás a nagy távolság miatt nagyon meg volt nehezülve.

1881

A fölszerelés és a tanerők számát illetőleg nem lehetett panaszt emelni népiskoláink ellen — mindenik el volt látva a szükséges taneszközökkel és kellő számú tanítókkal; összesen 33 tanító működött az elemi tanítás terén, 15 pedig a 2 felső leány és a polg. iskolában. A mi az iskolák fenntartására, a tanítók díjazására és egyéb iskolai szükségletekre fordított költségeket illeti, ennek az 1880/81. isk. évben 33,574 frtra rúgó összegéből az állam 4227, a város 2800, a szülők tandíj czímén 12,422 frtot fedeztek; a többit, tehát 14,125 frtot az egyházfelekezetek viseltek.¹⁾

A város területén lévő népiskolák 1882-ben még mind felekezeti jellegűek. Ez iskolák (a fentebb tárgyalt ref. felső leányiskola kihagyásával) a következők voltak:

1882

1. Két róm. kath. elemi leányiskola az „Érseki róm. kath. leánynövelde“ épületében a Megyeház-utczában, 6 tanteremmel — mind tágas, magas, világos, kitünő, kétülésű padokkal és teljes fölszereléssel — 7 tanítónővel, kik közt volt 6 rendes és egy segédtanítónő. E két különálló iskola közül az egyik konviktussal

¹⁾ Polgm. jelent. 1881. 32. l.

volt összekötve, „leánynevelő intézet“ címet viselt, s 65 tanítványnyal bírt (22 bennlakó, 43 bejáró.) Vallásra nézve volt 51 róm. kath., 4 gör. kath., 7 helv. hitv., 2 ág. ev. és 1 mőz. vallású leányka. — A másik iskolába 169 leánygyermek járt, és pedig 168 róm. kath. és egy gör. kath. vallású. Az intézet fenntartása 9678 frtba került, mibe a lakás és iskolai helyiségek bérértéke beleszámítva nincsen. A szükséglet fedezettett kamatból (1800 frt), tandíjakból (1410 frt), konviktusi díjakból (4400 frt) és művészeti tantárgyak (zene, ének, rajzolás, francia nyelv, táncz) taníttatásáért fizetett különdíjakból (2068 frt).

2. Egy róm. kath. leányiskola a Kazinczy-utcai saját házban 79 leánygyermekkel, egy tanteremmel, mely a világítás tekintetében hibásan volt berendezve, s egy tanítónővel. A leányok közt volt 78 róm. kath. s 1 gör. kath. vallású. A fenntartási költség tett 545 frtot, mely összeg 2000 frtnyi tőke kamatjából (120 frt), kincstári segélyből (92 frt), tandíjból (80 frt) és egyéb forrásu jövedelemből került ki.

3. A belvárosi róm. kath. fiúiskola, melynek 2 osztálya 2 tanteremmel és 2 tanítóval a Zárda-utcai saját házban, egyik tanterme pedig egy tanítóval a minoritarendű algymnásium épületében volt. A tanulók száma 204, és pedig 197 rk., 4 gör. kath. és 3 helv. hitv. gyermek. A tantermek mindkét helyen a tanulók nagy számához mérve szűkek, sötétek és hiányos fölszerelésűek. A fenntartási költség 550 frt, összevéve mindkét osztályra, mely egyházi segélyből és tandíjakból fedezettett. Hogy a 3 osztályra tett évi kiadás oly csekély, az onnan van, hogy a tanítók, mint minoritarendű növendékek (tehát nem is rendes tanítók) szállással, élelemmel s egyéb szükségesekkel a rend által láttatnak el, a hitközség pedig mind ezért 200 frtot fizet a rendnek, és a szükséges tatarozást eszközli. A tandíj körülbelől 200 frt, a tanítókat illetve s a fenntartási költség összegében befoglaltatott.

4. Egy róm. kath. vegyes elemi népiskola a Gordon-utcai saját házban 45 fi- és 41 leánytanulóval egy tanteremben, egy

tanítóval. A tanulók közt volt 84 róm. kath., 1 gör. kath. és 1 helv. hitv. gyermek. A tanterem a tanulók nagy számához mérten szűk, a padok czélszerűtlenek, a világítás helytelenül van alkalmazva. Fenntartási költség 494 frt, melyből 120 frt a tandíjból, 300 frt a tőkepénz kamataiból, a többi egyéb kútforrásból került ki.

5. A felső-miskolczi r. k. vegyes elemi népiskola tulajdon házában 46 fi- és 57 leánytanulóval, egy tanteremmel, egy tanítóval, ki inkább kántor semmint tanító s a tanítást egy segédtanító végzi. Fenntartási költség 831 frt, mely összeg az egyház tulajdonát képező földbirtokból (180 frt), tandíjból (45 frt), stolából s alapítványi kamatokból (76 frt), egyházi segélyből (50 frt), kegyúri segélyből (52 frt 50 kr.) és egyéb forrású segélyekből (beleszámítva 80 frt lakbérértékét is) került ki. A fizetés nagyobb része inkább a kántort, semmint a tanítót illette.

6. Egy helv. hitv. elemi fiúiskola, melynek 2 osztálya 2 tanteremmel és 2 tanítóval a Palóczy-utczai saját házában, 2 osztálya pedig szintén két tanteremmel és 2 tanítóval a gymnasiumi épületben volt. Tanulók száma 206, és pedig 5 róm. kath., 1 gör. kath., 198 helv. hitv., 1 ág. ev. és 1 mózes vallású. Világítás tekintetében csak a II. osztály nem esett kifogás alá, de épen e terem rendes iskolai padok helyett csak lóczákkal és hosszú asztalokkal volt bútorozva. A felszerelés egyik osztályban sem teljes. A negyedik osztály helyisége pinczeszerű, sötét. Fenntartási költség 2391 frt, mely 882 frtnyi tandíjból, 80 frtnyi földbirtok hasznából és 1429 frt egyházi segélyből került ki.

7. Egy helv. hitv. elemi leányiskola a Palóczy-utczai saját házában, 1 tanteremmel, 1 tanítóval és 73 helv. hitv. tanulóval (68 leány, 5 fiú). A világítás módja rossz, mert a gyermekek arczczal az ablak felé fordulva ülnek, mi a szemnek felette ártalmas. Fenntartási költség 550 frt, mely 260 frt tandíj, 210 frt egyházi segély és 80 frt egyéb forrású jövedelelemből fedeztetett.

8. Egy helv. hitv. vegyes elemi népiskola a Geró-utczai saját házában, 1 tanteremmel, 1 tanítóval s 64 tanulóval (23 fiú,

41 leány), köztük egy róm. kath., 60 helv. hitv. és 3 mózes vallású. A padok és a felszerelés nem kielégítő, a világítás czélszerűtlen. Fenntartási költség 550 frt, melynek fedezete ugyanazon forrásokból és oly módon került ki, mint az előbbiben.

9. Egy helv. hitv. vegyes elemi népiskola a nagyhunяд-utczai saját házában, 88 helv. hitv. tanulóval (32 fiú, 56 leány) 1 tanteremben, mely igen szűk, s 1 tanítóval. Fenntartási költség 550 frt. (L. a 7. pont.)

10. Egy helv. hitv. vegyes elemi népiskola a szirma-utczai saját házában 105 tanulóval (31 fiú, 74 leány) 1 tanteremben, mely ily nagyszámú gyermeksereg befogadására elégtelen, s 1 tanítóval. A tanulók közt volt 99 helv. hitv., 3 rk. és 3 ág. ev. A padok czélszerűtlenek, a fölszerelés tűrhető, a világítás jó. Fenntartási költség 550 frt, (L. a 7. pont.)

11. Egy ág. ev. elemi fiúiskola a kishunяд-utczai saját épületben 92 tanulóval (9 rk. 3 gör. kath., 7 helv. hitv., 70 ág. ev. és 3 mőz. vallású.) Ez osztályok egyike sem bírt jó tanteremmel, sem jó butorzattal.

12. Egy ág. ev. elemi leányiskola a nagy hunyad-utczai saját épületben 2 tanteremmel, 2 tanítóval s 95 tanulóval (64 ág. ev. 10 rk. 15 helv. hitv. és 6 mózes vallású.) Mindkét iskola fenntartási költsége 3120 frt, mely összeg 50 frt földbirtok haszonbérből, 198 frt tőkepénz kamatból, 1200 frt tandíjból s egyéb forrású jövedelmekből telt ki. E leányiskola mindkét tanterme elég magas, világos és jól felszerelt.

13. Egy izr. elemi fiúiskola a kandia-utczai (most iskola-utcza) saját házában, 5 tanteremmel és 1 tanteremmel egy párhuzamos osztály számára más utczában, hat rendes tanítóval s 385 mőz. vall. tanulóval. A tantermek szépek ugyan, de túltömöttek, kivéven a 4-dik osztályt, elég világosak is, csakhogy a világítás hibásan eszközöltetik jobbról is, balról is. A felszerelés kielégítő, a padok jók -- kétülésűek, a svéd rendszer szerint.

14. Egy izr. elemi leányiskola a deák-utczai saját házban, 5 tanteremmel, 6 tanítóval (3 férfi, 3 nő, 5 rendes, 1 segéd) 312 mőz. vall. leány-tanulóval. A tantermek kivétel nélkül szűkek, alacsonyak, sötétek. Fenntartási költség mind a két (fi- és leány-) iskolára tett összesen 8843 frtot. Ez összeg kikerült tandíjából 5816 frt, egyházi segélyből 2900 frt és egyéb forrású jövedelemből 126 frt.

15. Egy orthod. szefard izr. vegyes elemi népiskola kisujváros-utczai saját házban 40 mőz. vallású tanulóval, egy tanteremben, egy tanítóval. Fenntartási költség 640 frt, mi a tandíjból és 300 frtnyi államsegélyből fedeztetett.

16. A borsodmegyei nőegylet árвахázában fennálló vegyes elemi népiskolában oktatást nyert 20 gyermek és pedig 8 r. kath., 2 gör. kath., 8 helv. h. és 2 ág. ev. árva. A tanítást egy bejáró tanító (óraadó) végezte.

17. A borsod miskolczi példány-óvoda saját házában, 2 óvónő vezetése alatt, két gyönyörű, nagy és világos teremmel, szép kerttel, példányszerű butorzattal és felszereléssel. Bejárt 311 gyermek (145 fiú, 166 leány). Az intézet fenntartása 3378 frtba került. Ez összeghez hozzájárultak: Borsodmegye 120 frttal, Miskolcz városa 495 frttal, az állam 150 frttal; a többi kikerült 600 frtnyi házbérből, a kisdedek után beszedett 50, 35 és 20 kros havi óvodíjakból s egyéb forrású jövedelmekből.

18. Az ismétlő iskolába, mely önálló tanintézetnek nem tekintethető, bejárt 180 gyermek. A tanításért járó jutalmak és egyéb szükséges költségek fedezésére a város adott 600 frtot.

Összesítve a főebbieket, kitűnik, hogy Miskolcz városában a népoktatás, eltekintve a polg. fiú-, polg. leány- és a felső leányiskolától 17 elemi- összesen tehát 20 népiskolában eszközöltetett. E számhoz hozzáadandó még a kisdedóvoda is, mely az elemi népiskolának mintegy előcsarnokát képezvén, méltán iskolaszámba vehető. A tanítás munkájában — nem számítva a hitoktatókat — résztvett 56 tanító (40 férfi, 16 nő), köztük 45 rendes, 8 segéd-tanító és 3 óraadó. A tanítói hivatal viselésére oklevél által képe-

sített volt 36 férfi, 15 nő, összesen 51 tanító. A tantermek száma volt 50, de ezek nagyrésze kevésbé kielégítő, mert nemcsak hogy a világítás tekintetében kifogásolhatók, de azért is, mert szűkek, s a nagy számú gyermekcsereg befogadására elégtelenek,

Nyilvános népoktatásunk, illetve népoktatási tanintézetünk fenntartása az 1881—2. iskolai évben, a lakásértéket is beleszámítva 49,278 frtba került. Ehhez a helybeli egyházközségek készpénzben 6895 frttal, az állam 6518 frttal, a város 3200 frttal, a megye 120 frttal, a tiszamelléki ref. egyházkerület 588 frttal, az idegen gyermekek szülői tartás- és tandíj fejében 10,650 frttal járultak; a helybeli szülők tandíj fejében 13,641 frtot fizettek; a többi költség részint tőke-kamatból, ház- és földbirtok haszonbéréből és egyéb forrású jövedelmekből fedeztetett.

Említést érdemel végül még az a körülmény is, hogy a népoktatásunkra fordított évi költségekből a tanítók díjazására 27,648 frt fizettetett, s e szerint egy-egy tanítóra lakáson kívül átlag 495 frt 50 kr. esett.¹⁾

Az ipariskola 1882-ben a tanrendszer szerint rendeztetett be. Ennek fenntartási költségeihez az állam 600 frttal járult. Ugyancsak ez évben jött létre az alsóbb fokú kereskedelmi iskola, a kereskedő tanoncok kiképeztetésére, s vele kapcsolatban egy kereskedelmi képző tanfolyam, a kereskedő segédek részére.

1884

Az 1884. év örökre nevezetes marad népoktatásunk történetében. Ez évben ugyanis Tóth István, a borsod-miskolci példány óvodának nyugalmazott óvótanítója 2500 frtot akként hagyományozott, hogy az száztizenöt évig, vagyis a 2000-ik év elértéig érintetlenül kezelendő, a kamatok kamataival. Ezekből a borsod-miskolci példány óvoda részére nagyszerű palota építendő. Ezentúl egy század múlva a borsodi más óvodák, majd ismét azontúl a szomszédmegyék, végül az egész ország óvodái fognak fényes adományban részesülni. Ki van terjesztve ezen alapítvány

¹⁾ Polgárm. jel. 1882. 23—24. l.

az egész magyar nevelésügyre. Az alapító kívánságára a miskolczi ref. főgymnasium körülbelől a 2200-dik évben kétszázezer frtos épületet nyerend, tanárai, intézményei királyi ellátásban részesülendek. Megyénk e kétségtelenül rendkívül érdekes alapítvány kezelését elfogadta, és meleg köszönétét nyilvánítja a fenkölt gondolkozású alapítónak.¹⁾

1884. márcz. 9-én az államvasutak munkás telepén felekezet-nélküli iskola nyílt meg.

1885-ben a hatóságilag összeírt tankötelesek száma 6—12 éves korig 2560, 12—15 éves korig 392 volt. Az elemi iskolákat összesen 2518 gyermek látogatta, ami arra mutat, hogy népoktatásunk az előbbi évekhez képest igen kedvezően alakult. A mily mérvben növekedett azonban az iskolát látogató gyermekek száma, oly mérvben lépett előtérbe a létező iskolák számának csekélyisége. Sok iskolában most még vizásabb és szembeszökőbb volt azon tekinteteknek hiánya, melyre a nevelés érdekében, de közegészségi szempontból is súly lett volna fektetendő.

1885

Az ipariskolában 490 tanonc volt bejegyezve, a kereskedelmi alsó fokú iskolába pedig 93.

A város által is segélyezett minta-óvodában volt 136, a kizárólag városi költségen fenntartott három óvodában pedig 137 gyermek.²⁾

1886-ban az alsó róm. kath. és az orthodox izr. felekezetek új tantermek építésével igyekeztek iskoláikat jókarban megtartani.

1886

Ugyanez év decz. 19-én adatott át rendeltetésének a bölc s ö d e.³⁾ Már akkor az a kérdés merült fel, vajjon meg fog-e felelni a bölcsöde azon czélnak, melyre alkottatott? Nem csalódnak-e azon reményben, hogy annak felállításával és áldozattal az eddig kellő ápolásban nem részesült kisdedeket az életnek meg-

¹⁾ Szüts Sámuel : naplójegyzetek.

²⁾ Polgm. jel. 1885. 19—20. l.

³⁾ Dr. I x e l S o m a. A miskolczi bölcsöde. Emlékirat 1887.

mentsék? Már négy hónap multán azon szomorú jelenség tapasztaltván, hogy az eddig felvett 28 gyermek közül 17 elhalt, a bölcsőde 1887. aug. 1-én beszünttetett.

1887 1887-ben a ref. női filléregylet saját áldozatkészségéből rendezett be egy négy osztályú elemi iskolát.

1890 Az 1890—91. isk. évre összeírt tankötelesek száma volt 3725. Ezek közül iskolába járt 3283, iskolába nem járt 442.

Az iskolaköteles, de az iskolába ruhahiány miatt nem járható gyermekek segélyezését két egylet tartotta feladatának. Az izr. nőegylet már évek óta ruházta, gondozta a felekezeti tanköteles szegény gyermekeket. Ez évben is 150 gyermeket ruházott fel. Ez egylet szép példája követésre talált s hasonczállal megalakult „a szegény iskolás gyermekeket segélyző egylet”. Ezen egylet felekezetbeli jelleg nélkül, megalakulása után csakhamar 104 tanköteles gyermeket látott el ruházattal.¹⁾

1891 1891-ben a felső r. kath. hitközség négyszáz körül levő tanköteleseinek száma, s azon körülmény, hogy a hitközség csupán egy 80 gyermek befogadásására képes tanteremmel rendelkezik, indította a képviselő testületet annak elhatározására, hogy a város felső részén egy községi jellegű népiskolát állít fel az esetre, ha a hitközség a tankötelesek látszámának megfelelő iskolai helyiségekről és több tanerőről nem gondoskodik.

A közgyűlés határozata tevékenységre ösztönözte a hitközséget, s egy új iskolát 3 tanteremmel épített fel. Az iskola 240 gyermeket volt képes befogadni, az iskolába azonban csak 125 gyermek járt. Ennek oka az volt, hogy a hitközség iskolaszéke a hatóság által szegénységi bizonylattal ellátott és fizetni valóban képtelen szülők gyermekeit tandíjmentesen nem fogadta be az iskolába.

Az 1891. évi XV. t. cz. a kisdédóvás terén új helyzetet teremtett. Elrendelte nevezetesen, hogy a 3—6 éves gyermekek, kik a szülői háznál felügyelet és gondozásban nem részesülnek, az óvoda

¹⁾ Polgm. jel. 1890. 28. I.

látogatására köteleztessenek. Hogy a törvény írott malaszt ne maradjon, a képviselő testület a város felső és alsó részén, egy-
ingyenes óvoda felállítását határozta el.¹⁾

1893-ban a buzavásártéren egy óvónő magán óvodát nyitott. 1893

Elemi népoktatásunkban az 1894. év forduló pontot jelez. 1894

Ez évben ugyanis a vall. és közokt. miniszter rendeletéből a város négy év lefolyása alatt rendszeresítendő nyolcz községi jellegű tanítói állás szervezésére köteleztetett. Ebből két állás már ez évben szerveztetett s két községi népiskola egy-egy tanteremmel berendeztetett. A füzes-utczai iskola valóban hézagot pótol. Az egy tantermű iskolában 94 tanköteles volt, s nem volt képes az összes jelentkezőket befogadni és már ez évben szükség volt arra, hogy ezen leginkább elhanyagolt vidék tankötelesei számára új tanterem és tanítói állás szerveztessék. A kismajor-utczai iskola az építkezés késedelme miatt későn nyilván meg, ez évben egészen nem telt meg s a tanulók száma 46 volt. Ezen két iskola a megválasztott községi iskolaszék felügyelete és igazgatása alatt állott.

A községi iskolák felállítása buzdítólag hatott felekezeteinkre ; a Gordon-utczában új iskola épült s ezzel ezen városrész, egy a kor színvonalán álló r. kath. népiskolához jutott. Az izr. hitközség, melynek elemi oktatása eddig is első helyen állott, 1894-ben új, nagyobb szabású iskola építését határozta el.²⁾

1895-ben a tankötelesek száma volt 3912, akik közül 197 1895
nem járt iskolába. 1895-ben a népoktatás javítása iránti községi kötelezettségének a város azzal felelt meg, hogy a ref. egyház Geró-utczai, egy tanítóval ellátott iskolaépületét megvette, azt az oktatás igényeinek megfelelőleg átalakította s két tanerővel ellátta.

Ugyancsak ez évben lett a használatnak átadva az alsó-miskolczi r. kath. egyház Gordon-utczai iskolája.³⁾

¹⁾ Polgm. jel. 1891.

²⁾ U. o. 1894. 26. l.

³⁾ U. o. 1895. 31—33. l.

1896 1896-ban az ág. ev. hitfelekezet a már többé meg nem felelő elemi iskolája helyett egy új, 4 tágas tanteremmel ellátott iskolát épített s azt október 1-én a használatnak által is adta.

A város képviselőtestülete elhatározta, hogy a szelesi város részben 25,000 forinttal egy községi iskola és óvoda építtessék fel.¹⁾

1897 Ez iskola és óvoda 1897-ben adatott át rendeltetésének. Ezen iskolában a tanítást a közoktatásügyi kormányzat által kinevezett s az állam által fizetett két tanító látta el.

A községi háztartás terhére a város 1897-ben kezelésébe vette a feloszlott női ipart terjesztő egyesület női ipariskoláját. A növendékek száma itten egy tanerő mellett 70 volt.²⁾

1899 1899-ben a régi ref. főgymnasium épületében egy új községi iskola rendeztetett be egy tanítóval.

1900 1900-ban a 6—11 éves tankötelesek száma 4247 volt. Ezek közül tényleg iskolába járt 4220. Az ismétlő tankötelesek száma 2016 volt, ezek közül tényleg iskolába járt 1029. A 3—5 éves gyermekek száma 2706-ot tett ki; ezek közül óvodába járt 794. Az utóbbi szám azért látszik kedvezőtlennek, mert a kisdédóvásról szóló 1894. évi XV. t. cz. szerint csak az állandó felügyeletben és gondozásban nem részesülő gyermek köteles óvodába járni.³⁾

Ez évben az izr. hitközség az Iskola-utcában a városnak és a hitfelekezetnek egyaránt díszére szolgáló palotát emelt.⁴⁾

1901 A népiskolai törvényből folyó kötelezettségének a város 1901-ben egy új tanítói állás szervezése által, a kisdédóváról rendelkező törvénynek pedig azáltal is igyekezett megfelelni, hogy az 1902. évi költségvetésbe 12,600 koronát új óvodák építésére

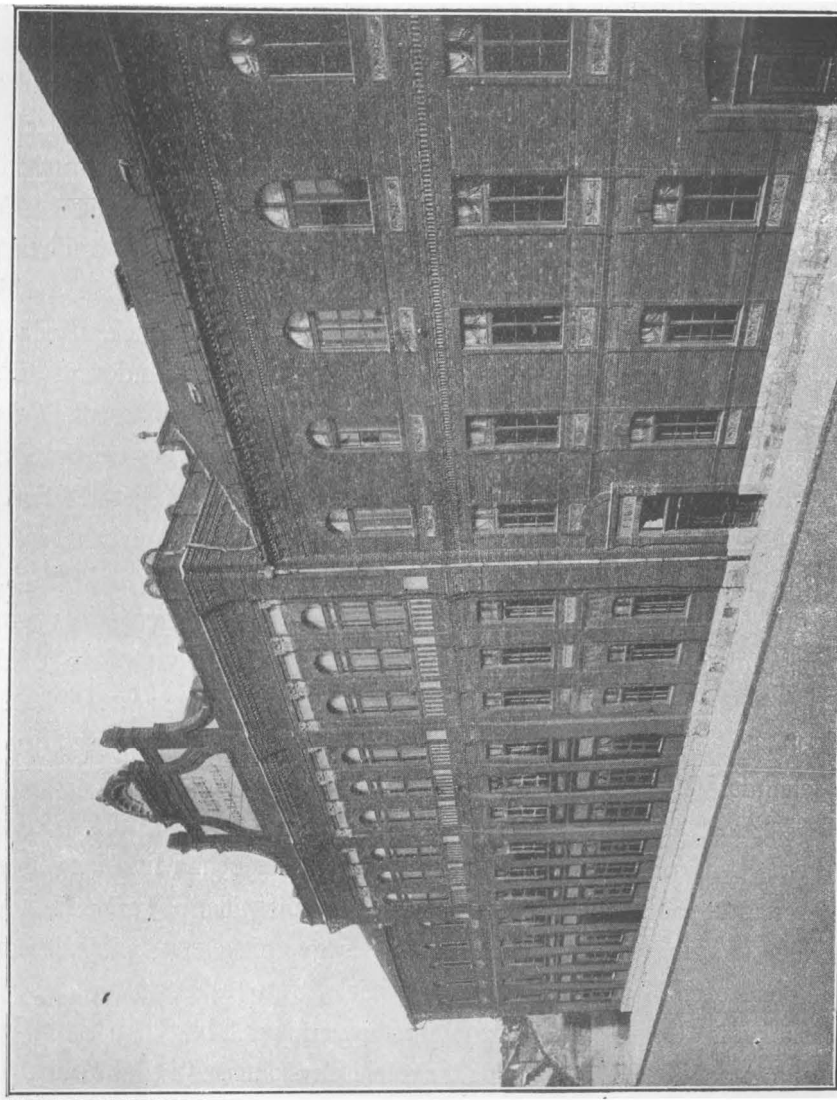
¹⁾ U. o. 1896. 34. l.

²⁾ U. o. 1897. 35. l.

³⁾ U. o. 1900. 27—29. l.

⁴⁾ Lásd: Schlesinger Ármin és Krausz Simon. A miskolczi izr. népiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. IX. évfolyam. Miskolcz 1901.

illesztett be. Ugyanez évben a női ipariskolánál a női ruha szabás és varrásra képesített tanítónői állás betöltését engedélyezte.¹⁾

38. AZ IZRAELITA ISKOLA 1900-BAN EMELT ÚJ PALOTÁJA.

¹⁾ Polgm. jel. 1901.

1904 A községi iskolák egyre nagyobb terheket róván a városra,
1904-ben a kormányhoz fordult, kérve, hogy vegye kezelésébe az
iskolákat. A legközelebbi évek politikai viszonyai azonban a város
1907 és az állam között a tárgyalásokat megakasztották, míg 1907-ben
sikerült a községi iskolák államosítását keresztül vinni.

A községi iskolák 13 évi fennállása alatt 6718 tanuló látogatta azokat, kik közül 5666 ingyenes és csak 1052 tandíjfizető volt. Így a város csupán tandíjelengedés útján 33,996 koronával segítette az iskolát. A róm. kath. és miskolczi ált. nőegylet 1493 gyermeket ruháztatott fel, a mi pénzértékben kifejezve körülbelül 18,000 koronát tesz ki. Az izraelita és városi népkonyhán a téli hónapokban ingyen étkezésben részesült 600 gyermek. Elnökei voltak az iskolaszéknek: 1894—1905-ig Pataky Sándor ny. cs. és kir. kapitány, e.—ker. pénztárnok; 1905—1906. szept. 1-ig Petró József ügyvéd, 1906. szept. 1-től 1907. év végéig Dr. Markó László orvos. Az iskolának 1894/5. isk. évben két; 1895/6., 1896/7. isk. évben négy; 1897/8., 1898/9. isk. évben hat; 1899/1900., 1900/1901. isk. évben hét; 1901/2., 1902/3., 1903/4., 1904/5. isk. évben nyolcz; 1905/6. isk. évben tizenegy; végre az utolsó 1906/7. tanévben tizenhárom tanítója volt, kik közül öt ideiglenes minőségben szolgált. Iskolánk egészen az 1905/6. iskolai évig négy osztályú volt, a mikor az ötödik osztály is felállíttatott.¹⁾

Az 1907. év szeptember 1-eje tehát ismét forduló pontot képez Miskolcz város népoktatásának történetében. Miskolcz város e napon adta át községi jellegű iskoláit állami kezelésbe. A folyton szaporodó népesség tanköteles gyermekeinek befogadására a felekezeti iskolákon kívül a már 13-ra szaporított községi iskola is elégtelennek bizonyult, úgyannyira, hogy már 300-ra rúgott az iskolába nem járó tankötelesek száma. Az újabb iskolák

¹⁾ Nagy Sándor. A miskolczi községi elemi iskolák értesítője az 1906—1907. isk. évről. Miskolcz, 1907. 4—5. l.

felállításának terhét a város meg nem bírván, az állam segítségét vette igénybe, felajánlva az iskolák fenntartására eddig fordított 26,000 korona évi hozzájárulást, a szükséges épületeket és azok felszerelését, oly feltétel alatt, hogy az állam az iskolákat minden további hozzájárulás nélkül a szükséghez képest tovább fejleszti és a tanítók fizetéséről és egyéb szükségletekről gondoskodik. Ezen szerződés egyik kimagasló pontját képezi azon megállapodás, hogy a miskolci állami iskolában az oktatás ingyenes, vagyis tandíjat egy növendék sem fizet.

1907. aug. havában megtörténtek a tanítói kinevezések, és az állam itt is a legnagyobb méltányossággal járt el, a midőn a volt községi iskolánál működött összes (rendes és ideiglenes) tanerőket rendes tanítói minőségben a miskolci állami iskolához kinevezte, szolgálati éveiket a fizetés tekintetében 1893. okt. 1-től beszámítva. Kinevezettek: Asztalos Mária, Beregszászi Károly, özv. Hollós Sándorné, Kovács Sámuel, Nagy Gyula, Nagy Malvin, Nagy Sándor, Mózes Imre, Sassy Csabáné, Szepcsik János, Tóth Károly tanítók, illetve tanítónők, a volt községi iskolához szolgálattételre kirendelt két állami tanerő: Pusztér Jánosné és Szegő István ezen minőségükben továbbra is meghagyattak, Hetényi Bódogné szül. Németh Gizella, kunfalvi állami tanítónő pedig iskolánkhoz áthelyeztetett. Az igazgatói teendők végzésével **M ó z e s I m r e** bízott meg.

Minthogy az ág. ev. egyház az 1907–8-ik tanévre már beszüntette négy tanerős iskoláját, az állami iskolában a beírásra jelentkező tanulók száma, a községi iskola előző évi 946-ot kitevő létszámról 1312-re emelkedett. A tanító testület is csakhamar megszaporodott, mert a vall. és közokt. miniszter az ág. ev. egyház volt elemi iskolájának három tanítóját, Fiedler Jánost, Gebe Endrét és Kerényi Mártont az állami iskolához rendes tanítóul kinevezte.

Sok gondot okozott a város vezetőségének az alkalmas iskola helyiségek felállítása is. A Fűzes-utcai tanítói lakás

tanteremmé alakíttatott, a Polgáregyletben két terem kibéreltetett, s így sikerült 21 osztályt külön teremben elhelyezni, a Szent István úti 24. szám alatt levő és a Nagy Sándor utcái tantermek azonban alkalmatlan, szűk helyiségek voltak.

Növendékek az év folyamán is egyre jelentkezvén a tanulók száma az év végéig 1501 volt.

Ennyi gyermek tanítása a város egész területén szétszóró iskolákban az aránylag kicsiny tanítói testülettel igen nagy nehézségekbe ütközött, s a viszonyok csupán 1908. februárjától javultak némileg, mikor a vallás és közokt. miniszter Szász Emil munkácsi, Zékény Tivadar hátmegi, Sevidi Kálmán somosköujfalui, Plank Ilona szurdoki, Boltizsár Zsófia ürmösi áll. tanítókat, illetve tanítónőket iskolánkhoz áthelyezte. Az év végén a tantestület 24 tagból állott.

1909 Az iskola helyiségek körül tapasztalt mizeriákon a legutóbbi években épült központi iskolák vannak hivatva segíteni. Az 1909-re teljesen elkészült két emeletes iskolaépület 12—12 tanteremmel bír és 300,000 korona költséggel emeltetett.¹⁾

1887 Bár a teljesen ingyenes állami iskola igen megnehezítette a felekezeti iskolák helyzetét, emezeknél a tanulók számát illetőleg alig állott be némi változás. A felekezeti iskolák állandóan zsúfolva vannak s az egyházaktól egyre több áldozatot követelnek. Sokat áldoz iskoláira a r. kath. egyház s szinte felülmúlhatatlan az áldozatkészségben az izraelita hitközség. Anyagi erejéhez mérten áldozott mindenkor a népnevelés ügyéért a református egyház is. Ennek az egyháznak az 1887. évtől kezdve az elemi oktatás terén a multnak sok mulasztását kellett helyrehozni, számos hiányt pótolni. Új, a törvények kívánalmainak megfelelő tantermek, alkalmas tanítói lakások építése, új tanítói állomások

¹⁾ M ó z e s I m r e. A miskolci állami népiskola értesítője az 1907—1908. iskolai évről. Miskolcz, 1908.

szervezése, a tanítói fizetések rendezése nagy áldozatokat követeltek. Így 1887-ben építtetett a Palóczi-utczai fiúiskola 2 tanteremmel s a leányiskola 3 tanteremmel és tanítólakással. Ekkor épült a Régiposta-utczai iskola is, hol 1892-ben egy tanítólakás is emeltetett. 1892

Az 1893-ik évben a Szirma-utczai iskolánál tétetett nagyobb átalakítás. 1893

A Sörház-utczai iskolát és tanítói lakást 1895-ben építették fel egészen újból. 1895

1897-ben ismét 2 tanterem építése vált szükségessé. A régi gymn. épületéből kiköltözött 2 fiúiskola számára a Palóczy-utczai fiúiskola telkén építtetett 2 új tanterem; ugyanott tanítói lakás, tanítói tanácsterem, s iskolaszolga számára is készült egy lakás. 1897

Ezen iskolák mind újonnan szereltettek fel és láttattak el a szükséges taneszközökkel.

Volt tehát az ev. reformátusoknak az 1906. évig 9 iskolájok, ugyanannyi tanítóval és pedig 4 fiú-, 2 leány- és három vegyes iskola. Az 1905-ik évben a Régiposta-utczai iskola beszüntettetvén, maradt 4 fiú-, 2 leány-, 2 vegyes, összesen tehát 8 iskolájok. 1906

Az iskolák felállításán, felszerelésén, a tanítók rendes fizetésén kívül nagy áldozatot hoz még a ref. egyház a községi iskolákba járó ref. gyermekek vallásoktatására is. Míg a községi iskolákban pl. az 1890-91. isk. évben 212 ref. vallású növendék járt, ez a népesség szaporodásával folyton emelkedett, úgy, hogy már az 1905-6. évben 420 ref. növendék járt közs. iskolába, s ennek megfelelően emelni kellett az órák számát, s így emelkedett az oktatás díja is. Minthogy a más iskolákba járó növendékek vallásoktatása teljesen ingyenes és az egyházakat terheli, ezt az áldozatot meg kellett hoznia a ref. egyháznak is, ha azt akarja, hogy a jövő nemzedék úgy az egyháznak, mint a valláserkölcsei életnek megtartassék.

Hogy a népoktatásról való gondoskodás mily mértékben veszi igénybe a ref. egyház anyagi erejét, mutatja pl. az 1905.

évi számadás, mely szerint az összes bevétel (tandíj, beíratási díj stb.) 5622 K, az összes kiadás pedig 14,970 K volt. Az egyház túlkiadása tehát csak az elemi iskoláknál 9348 K volt, mely évenként fokozatosan növekedő összeg alap hiányában az egyház közjövedelmeiből fedeztetett.

A közlött adatokból látható, hogy a ref. egyház egyéb másnemű sok kiadása mellett is, sietett az elemi iskolaügy terén is eleget tenni a kor igényeinek, s abban a nemes versenyben, mely az elemi iskolai ügy terén a többi felekezetekkel és a várossal szemben szellemileg is kifejlődött, a ref. egyház sem maradt hátra.¹⁾

1908

1908-ban az állammal folytatott tárgyalások szerint a Filler-egylet iskoláját beszüntetvén, a ref. egyház egy erős kálvinista iskolát veszett, hol sok időn át évenként 60-70 leány nevelkedett. Kalvin hitelvei szerint, s elvesztette egyúttal a Filler-egylet jótékony áldozatkészségét is, mivel az egylet ezentúl nem az egyház kebelében az elemi népnevelés terén, de más irányban óhajtott működni. A Filler-egylet iskolájának tanítónője: Nagyné Tana Karolin az iskola beszüntetése után állami tanítónővé neveztetett ki.²⁾

A miskolczi ref. egyház elemi iskoláinak javára tett alapítványok a következők: 1. Széchy József alapítványa 800 K; 2. Vay-féle alapítvány 400 K; 3. Furman János alapítványa 200 K; 4. Láczy József alapítványa 188 K; 5. Nagyt. Tóth Dániel alapítványa 126.82 K; 6. Bató Eszter nevére tett régebbi ösztöndíjalapítvány 1000 K; 7. Bató Eszter nevére tett újabb alapítvány egyelőre évenként kiosztandó összege 325 K; 8. Szarka Ferencz emlékére gyűjtött ösztöndíjalapítvány 700 K. Az ösztöndíjalapítványokon

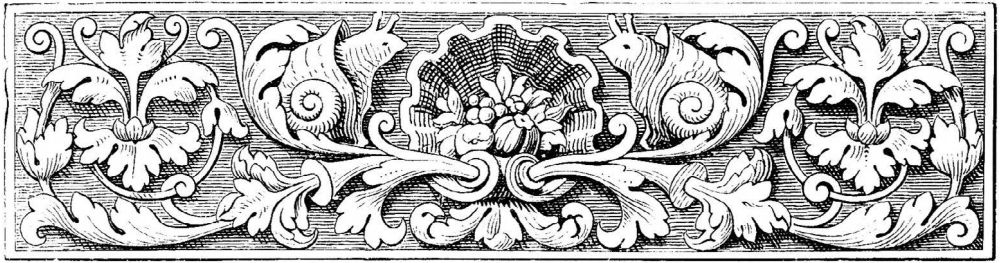
¹⁾ Putnok y István: A miskolczi ev. ref. elemi iskolák értesítője az 1905—6. tanévről. I. évfolyam. Miskolcz, 1906. 19—21. l.

²⁾ U. o. 1907—8. isk. év 7. l.

kívül van még két, az iskolás gyermekek felruházására szolgáló alapítvány, még pedig Kovács Jánosné 2000 K; továbbá Imry Sámuel és neje 800 K. alapítványa, melynek kamataiból a téli évszakban szegénysorsú gyermekek lábbelivel és ruhával láttatnak el.¹⁾

¹⁾ U. o. 9—10. l.

VII. FEJEZET.

IPARTÖRTÉNETÜNK A XIX. SZÁZADBAN. A CZEHRENDSZER HANYATLÁSA ÉS MEGSZÜNÉSE 1872-BEN. AZ IPARTÁRSULATOK. AZ 1871-IK ÉVI MISKOLCZI GAZDASÁGI ÉS IPARKIÁLLÍTÁS. IPAROSAINK AZ ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁSOKON. AZ ASZTALOS, MÉZES KALÁCSOS, BÁDOGOS, RÉZÖNTŐ, ESZTERGÁLYOS, BODNAR, BORBÉLY, CSAPO ÉS GUBÁS, CSIZMADIA, FAZEKAS, FÉSÜS, GOMBKÖTŐ, KALAPOS, KÉKFESTŐ, KOVÁCS ÉS KERÉKGYÁRTÓ, KÖMÜVES, ÁCS, KÖFARAGÓ, KÖNYVKÖTŐ, KULACSOS, LAKATOS, MÉSZÁROS ÉS HENTES, ÖTVÖS, SZABÓ SZÜRSZABÓ, SZÍTÁS, SZÜCS, VARGA ÉS A ZSIDÓ CZEHEK TÖRTÉNETE. A CZEHLÁDA HORDOZÁS, GÜNÁRNYAKSZAKÍTÁS, A DALIDÓK. CZEHEMLEKEINK. GYARIPARUNK. A KÖEDÉNY ÉS PORCELLÁN GYÁR, A BORSOD MISKOLCZI GÖZMALOM, GÉPGYÁRAINK, TÉGLAGYÁR, GÁZGYÁR, A JÉGGYÁR.

Iparunknak a XVIII. század folyamán tapasztalt fellendülése néhány évtizeddel utóbb, sajnos, csupán múló jelenségnek bizonyult. Lassankint megváltoztak mindama körülmények, melyek városunk iparának felvirágoztatásához hozzájárultak, s midőn maga a csehrendszer is hanyatlásnak indult, megkezdődött minden vonalon a visszafejlődés, melyet a legujabb idők megelőző intézkedései, az ipar érdekében hozott törvények és szabályrendeletek sem tudtak megakadályozni.

Czéheink történetének utolsó szakát, a XIX. század legelején, a kontárok és landmeisterek ellen folytatott küzdelem nyitja meg. Folyamodtak ellenök a megyéhez, majd a megye útján a magyar

királyi helytartótanácsához is, de jogos kérelmeik süket fülekre találtak.

„Mi illeti továbbá a folyamodó czéheknek azon kívánságokat, — mondja a megyei leirat — hogy a kontár mesteremberek törlessenek el, s azok is, kik idegen helyekről érkezvén, itt megtelepedni szándékoznának, tiltassanak el a kontárkodástól: ezen kívánságok a népesedésnek és a földesúri jussoknak ellenére lévén, vélekedésünk szerint annyiival is inkább be nem tölthetetik, mivel valamint azon embereket élelmek keresése módjától megfosztani, úgy senkinek köteleességében tenni nem lehetne azt, hogyha tetszik, magának a kontár mesteremberekkel ne dolgoztasson. De egyéberánt is ezen kérés a tekintetes nemes vármegyének e tárgyban több ízben tett felírásaival s azokra költ felsőbb rendelkezésekkel ellenkezvén, sőt a főméltóságú magyar királyi helytartótanácsnak feljebb is említett s múlt 1805. esztendő bőjtelő havának 5. napján, a 3104. sz. a. költ rendelésnek 8-ik pontja által már el lévén düttetve, nem teljesíttethetik. — Mindazonáltal ő felségének kegyelmes intézetei és a kéziműveknek nagyobb-nagyobb tökéletességre és virágzásra való vitethetése azt kívánván, hogy a kontármester-embereknek többé helyek ne légyen s a kézi műveknek készítettése, a mesterségeknek folytatása tsak az olyanoknak engedtesen meg, kik inasi s legényi esztendeiket kitöltvén, alkalmas voltokat az általok teendő remekelés által bé fogják bizonyítani, a jelenvolt czéhbeli embereknek meghagytuk, hogy a mostan lévő s élő kontár mesterembereknek neveiket és számokat mutató tabellát adják bé, mely Járásbeli Szolga Biró úrnak adattasson ki, hogy jövőendőben a kontárok számát szaporodni ne engedje. — A folyamodó czéhek kérésének azon pontját továbbá, hogy a kontármesteremberek inasokat s legényeket ne tarthassanak azon oknál fogva, hogy azok, kik magok soha nem remekeltek, vagy nem is remekelhettek, másokat a mesterségre nem is taníthatnak s a közönségnek szolgálatjára alkalmas személyeket nem nevelhetnek, teljesíthetőnek véljük.“

1805

Hasonlóképen határozott a megye s fölterjesztése után a helytartótanács a land-meisterekre nézve is. Ezek ellen a század elején folyamodó levelökben következőleg panaszzanak a czéhek : „A czéhbeli mesteremberek és a kontárok között mind a mai napig van még egy közép rend, a melyben lévöket közönségesen *Landmeistereknek* hívják. Ezek olyanok, kik a remekelést igyekeztvén elkerülni, nem remekelnek, s a helyett bizonyos sommát szoktak a czéheknek fizetni ; ezt pedig nem itt helyben, hanem más, távol lévő városokban cselekszik, s ott állanak bé a czéhben ; itt pedig a czéh hatalma alatt nem lévén, semmi rendtartást ösmerni nem akarnak, önnön szabad kényöktől igazgattatnak ; a legényeket többet ígérrsel eltsalják, mikor a Fejedelem és a Haza felségelésére segedelmeket kell adni a czéheknek, azokkal nem concurálnak s a közönségre nézve szinte olyan károsak, mint a kontárok. Tekintetes Nemes Vármegye ! Ha szabad a kis dolgokat a nagyokhoz hasonlítani, valamint egy nagy testnek igazgatása annál több gondot ád a kormányon ülőnek s a közönséges társaságba annál több zűrzavarok történhetnek, mennél többrendű állapotuk s különös törvények alatt levő emberek találtnak abban : úgy-e mi kis Társaságunk is ki lesz továbbra is téve a rendetlenségeknek, ha a mesteremberek mindnyájan egyformaságra s egy törvény alá nem szoríttatnak és ha továbbra is a *landmeisterek* eddig volt életek módja s magok viselete mellett megmaradnak. Ő Felségének a mi legkegyelmesebb urunknak atyáskodó intézetei a mint a fent tisztelt kegyelmes parancsolatja megmutatja, egyenesen oda czéloznak, hogy a czéhekben s a mesteremberek között eddig uralkodott rendetlenségek ezután a régiségek közé tartozzanak s helyettek a jó rend béhozattatván, az mozdulhatatlan talpköre építtessen fel. De ha landmeisterek továbbra is lesznek, ha a mesteri rangot tovább is pénzen megvenni lehet : a zavarokra vezető széles út el nem záratik, a mesterségek nem tökéletesedhetnek. Mely igazságos okainknál fogva annak okáért esedezzünk alázatosan, méltóztasson a Tekintetes Nemes

vármegye azt kegyesen meghatározni, hogy a landmeisterek többé ne légyenek; a kik pedig most vagynak, a helybéli czéhekhez kaptsoltassanak, s azok a czéhek hatalmát az illető dolgokban megösmerni s engedelmeskedni tartozzanak.“¹⁾

Míg a czéheknek ilyen, mondhatnók életkérdésében a megye rideg s elutasító álláspontra helyezkedett, addig apró-cseprő dolgaiba gyakran beleavatkozott s 1807. mindszent havának 7. napján például a következő határozatot hozta: „Adassék ki Járásbeli Szolga Biró urnak — úgy mond — a mesterlegényekre vonatkozó intézkedés a végett, hogy azt ujabban kihirdettetvén, a maga felvigyázása alatt, a város magistrátusa által a mesterlegényeket az i s t e n i t i s z t e l e t g y a k o r l á s á r a szorítsa, azokat a feljebb kitett tilalmas tselekedeteknek eltávoztatására kötelezze s közülök a bűnösöket, valamint szintén az azon kegyes rendelés ellen vétő s korhelykedéseiknek gyakorlásokra alkalmatosságot szolgáltató k o r t s m á s o k a t is büntettesse és büntesse meg.“²⁾

Különösen fontos ipartörténeti okmányunk az a' „k ö z ö n s é g e s á r - h a t á r o z á s“, melyet „1813-dik Esztendőben Bóldog-Asszony-Havának 13-dik s több következett Napjain, a Tettes Nemes Borsod Vármegye Közönsége által kirendeltetett Állandó Deputáció, a Szabad Királyi Kassa Városában, közelebb múlt 1812-dik Esztendőbeli Szent-András-Havának 24-ik s több Napjain nyóltz T. N. Vármegyék részéről kiküldtetett s egybesereglett Deputátus Urak által készítettett Közönséges Limitatiót, az e tárgyban költt kegyes Köz' Határozás' teljesedésére, a' Megyebéli szokásokkal környüállásokkal, úgy szinte' a' T. N. Pest Vármegye által különösen kidolgoztatott Limitációval is egybe-vetvén, közönséges értekeződése 's tanácskozása után, az Élelembeli Szereknek, Kézi Műveknek 's egyebeknek Árokra nézve, a T. N. Borsod Vármegyei

¹⁾ Dr. Kerékgyártó Elek. Borsodmegye múlt századi czéh-életéből. Borsod megyei Lapok, 1884.

²⁾ U. o.

minden Rendű, Sorsú és Állapotú Birtokosokra, Nemésekre és Lakosokra nézvė készített és dolgozott ki.“¹⁾ E limitáció egyes érdekesebb pontjaira alább még visszatérünk.

Kétségtelen, hogy említett árhatározásunk első sorban mesterembereink ellen hozatott, a megyének iparosainkkal szemben már az előbbieken is feltüntetett ridegsége azonban még sem általánosítható. Ha szükség volt rá, a megye oltalmába vette a mesterembert, s már a század legelején találkozunk a m a g y a r i p a r védelmére vonatkozó rendeleteivel is. Így 1801-ben a búcsújáráskor osztogatni szokott réz, vagy fa, vagy más fényes materiával felékesített képeknek külső tartományokból való behozása tiltatik,²⁾ a fentebb említett limitáció 6-ik pontjának jegyzete pedig kétségtelenül a magyar bőripar érdekében rendeli, hogy „a Csizmadiák az Országban készített Kordoványból köteleztetnek dolgozni.“ Ugyanez áll a „Schuszterek“-re is, a kik szintén csak az országban készült bőrből dolgozhatnak.

A miskolci czéh-élet némi — utolsó — fellendülésére mutat, hogy a század első felében számos czéhünk ujjá alakul, s régi szabályait újakkal cseréli ki. A kalaposok 1819-ben, a viaszöntők 1820-ban, a festők 1822-ben, a kőművesek, ácsok, kőfaragók 1822-ben, az asztalosok ugyancsak ez évben, a hentesek 1823-ban, a kádárok 1826-ban, a sarkantyúsok, bádgosok, rézöntők és tűcsinálók 1828-ban, a szabók 1833-ban a tímárok ugyanekkor, a kordován készítő 1836-ban, az óráso 1836-ban, a kovácsok, lakatosok, vasabroncs-csinálók, puska 1836-ban, a kovácsok, lakatosok, vasabroncs-csinálók, puska 1837-ben, a szabók pedig 1838-ban nyernek új szabályokat.³⁾ A legutolsó helyen

¹⁾ Szerző gyűjteményében. Folio ; 38 lapon, két táblával.

²⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

³⁾ Dr. Sz á d e c z k y L a j o s. A czéhek történetéről Magyarországon, Bpest. 1890. 101. l. (Mindezek eredetijei a szabók 1838. évi czéhszabályainak kivételével, mely az országos levéltárban van, a budapesti egyetemi könyvtár gyűjteményében vannak.)

említett czéhszabályok főleg a remeklésre vontkozólag tartalmazzanak érdekes rendelkezéseket. „Ámbár a remekelés oly szükséges, hogy ettől sem a czéh, sem a helybeli előljáróság a legényt föl nem szabadíthatja — mondják a szabályok — ha mégis valamely — egyébaránt a mesterségben járatos és alkalmas legény, vagy szemeinek gyengesége vagy mellbeli s egyéb ártatlanul esett nyavalyája miatt a remeket, kivált ha nagyobb erőltetésbe kerül, meg nem teheti: akkor könyörgő levél által a magyar királyi helytartótanácshoz folyamodván; ugyanezen helytartótanács a remeklést elengedheti.“ . . . A czéh rendelte el: hol, mikor és kinek felvigyázása alatt kellessék a remeket megtenni. „Ezen vigyázat színe alatt a napszám fizetések vagy az evésre-ivásra teendő költségeskedések szigorúan tilalmaztatnak. Ha a remekelő legénynek annyi értéke nem volna, hogy a szükséges műszereket a magából megvehetné, a czéh tartozik ezeket megszerezni, az ebbéli költségeket a remek munkának eladásával visszatérítván.“ — „Ki egyszer remekelt, ha más városba megy is, nem tartozik újból remekelni.“ — „A ki hiba nélkül készíti el remekét, az mesterré avatattik. Ennek taksája 25 forint. Ez alkalmatossággal az ebéd vagy uzsonnaadások, akár a maga valóságában, akár pénzzel felváltva, meg nem engedtetnek.“ „E szabályok alól a mesterek fiai sincsenek kivéve, vagy a kik mester özvegyét veszik el. A mesterségnek eszközeit szabad ugyan eladni, vagy átengedni annak, ki a mester leányát avagy özvegyét elveszi; de a mesterség folytatásához just kell szereznie.“¹⁾

Nem lesz talán érdektelen felemlíteni, hogy a miskolczy czéhek felszabaduló levelei nyomtatásban a múlt század első felében Tóth Lajos cs. k. szabadalmazott nyomdájában jelentek meg először. Közönségesebb és díszesebb példányok keletkeztek, s ez utóbbiakon a város címere, a megye címere és az országé szemlélhető. Ezeken kívül Miskolcz városának múlt századbeli távlati képe

¹⁾ Dr. Kerékgyártó Elek i. m.

vonúl végig az ívalakú levél felső harmadán s alatta a szép kiviteli nagy kezdő betűvel a következő sorok találhatók: „Mi n. n. korona szabadalmazott Miskolcz mezővárosában lévő pintér czéhnek czéh-mesterei és mindnyájan ezen czéhnek hites mesterei közönségesen adjuk tudtokra mindazoknak, akiknek illik, ezen levelünknek rendiben, hogy akármely szabad királyi, — kulcsos — és Mező Városokban lakó czéhbeli pintér mester Uraink közzé menend ezen levelünk mutató ifjú Pintér mester-legény, nemzete szerint....., a mi czéhbeli pintérmester társunknál, úgymint az ő három inasi apród esztendeit, hiven és szorgalmasan kitöltötte. Melyről is ezen levelünk által bizonytságot teszünk, egyszersmind minden szabad Királyi, — Kulcsos — és Mező-városokban lakó czéhbeli pintér-mester uraink minden illendőséggel és tisztelettel általunk kértetnek, hogy ha ezen levelünket mutató ifjú pintér mester-legény.....akármely Helyben és Városban kigyelmekek közt megjelenik, az ő tanult mesterségének folytatására és gyarapodására néki helyet és műhelyt adni ne terheltesse. Mi is hasonló dologban az alkalmatosság úgy hozván magával, meghálálni és visszaszolgálni el nem mulatjuk. Melyről is adtuk ezen nevünk aláírásával s szokott pecsétünkkel megerősített Levelünket.

Költ korona szabadalmazott Miskolcz Mező-Városában.....
.....havának..... napján 18..... Esztendőben. Első czéh-mester....., Második czéh-mester..... Hites jegyző..... “
Mindezeket megerősíté a pintér-czéh pecsétje (középen egy hordó, melyre két oroslán felágaskodik, egyik lábában bodnár műszeréket tartva; a hordón álló helyzetben van egy körző, melyen ötágú korona van elhelyezve).¹⁾

Érdekes, hogy a régibb vándorló könyvek közül némelyek kassai kelettel bírnak, a melyeket Kassa készítettett s a

1) Dr. Kerékgyártó Elek i. m.

helytartótanács rendeletéhez képest több ízben módosított. Bennök magyar és német nyelven vannak nyomtatva a legények számára írt „törvények“ s egyik-másik kiadás képpel is (minő a kassai városház) el van látva. Később a borsodmegyei hatóság is gondoskodott ily vándorló könyvekről, a melyek kezdetlegesebb anyaguak ugyan, de szép magyarsággal írt útasításokkal vannak ellátva. Itt-ott a „helybéli városi tanács“ is alá van jegyezve, a melyet pecsétjével is megerősített.¹⁾

Városunkban e század folyamán kiadott vándorkönyvek az 1816-iki július 16-án kelt helytartósági intézvény s más későbbi 1816
rendeletek alapján készültek. Különösen figyelemre méltó az abszolutizmus idejében, 1859-ben Miskolczon megjelent 1859
vándorkönyv („gedrukt in den Buchdruckerei des D. Deutsch“), a mely magyar és német nyelvű szöveggel bír, s a vándorkönyvekről a következő oktatást tartalmazza :

„1. A' vándorkönyvek a' honlevél alapján olly városokban, hol cs. kir. rendőrigazgatóságok állanak, ezektől, más olly községekben, mellyek rendezett tanácscsal bírnak, ez utóbbitól, különben pedig a' megyei főnöktől adatnak ki.

2. E' kiadásnál a' vándorkönyvért 25 kr., bélyegilletékül pedig 10 kr. o. é. fizettetik.

3. A' vándorkönyv munkába lépéskor inegörzés végett a' munkaadónak kézbesítendő. Munkából kilépéskor a' munkaadó a' dolgozóval, 's a' vándorkönyvvel együtt a' község előljárójához menni, ott az időt, melly alatt a' dolgozó munkában állott, pontosan bejelenteni, 's ha a' dolgozó magát ügyesen, szerényen, és híven viselte, e' tulajdonságokat bizonyítani köteles,

A' községi előljáró mindezt a' vándorkönyvbe igtatandja.

Ha a' bizonyítvány eme' tulajdonságok tekintetében nem kedvezően ütne ki, csak a' munkaidőt, vagy a' tapasztalt tulajdonságok fölötti bizonyítványt illetőleg, csak azt kell fölvenni, mi a' dolgozónak hasznára szolgál.

E' bizonyítványt a' munkaadó saját neve aláírásával ellátni, az aláírást pedig a községi előljáró hivatalosan elismerni tartozik.

4. Ha a' vándorkönyv más koronaországba utazásra okmányként használandó lenne, akkor oda a' megyei főnök által, vagy a hol cs. kir.

¹⁾ Dr Kerékgyártó Elek i. m.

rendőrigazgatóság van, ez által láttamozandó; ha pedig ugyanaz külföldi utazásra útleveként szolgálndana, szükséges hogy a' főispán által láttamoztassék.

Vándorkönyvek láttamozása olly helyeken, hol a' mesterlegény munkában állott, miután a' mester a' munkaidőt, és a' legény viseletét kellőleg beiktatta, a' község előljárója által történik, ha helyben saját rendőri hatóság nincsen

Ha a' fennemlített utobbi hivatalos láttamozás óta hat hét folyt el, az illető egyén többé nem tartatik eléggé igazoltnak, 's vele a fennálló rendőri szabályok szerint kell bánni.

A' mesterlegénynek, vagy munkásnak se a' vándorlási engedély határidejét, se a' területet, melyre az neki megadatott, különbeni felelet terhe alatt átlépnie nem szabad.

5. Ha a' vándorkönyvben már üres hely nincsen, akkor a mesterlegénynek vagy munkásnak előbbi vándorkönyvéhez egy másik adatik, de ez utóbbiban világosan megjegyeztetik: hogy ez a' korábban nyertnek folytatása.

6. Ha a' vándorkönyv eltéved, azt a mesterlegény vagy munkás a' megyei főnöknél, vagy rendőri hatóságnál, melynek tisztí járásában az elvesztés történt, bejelenteni köteles. Ezek az előadás helyességét szorgosan kinyomozzák, 's ha meggyőződést nyernek, hogy a' veszteséget szenvedő csakugyan el volt vándorkönyvvel látva, akkor annak a' veszteség felől hivatalos bizonyítványt adnak, mire aztán a' folyamodónak az eredeti vándorkönyv másodlata azon világos megjegyzéssel, hogy ez másodlat, az arra rendelt hatóság által kiadathatik.

7. A' vándorkönyvnek minden hamisítása 's minden azzali visszaélés a' fenálló törvények szerint büntetettik."

1834

1834-ben létesült a megyei rabdolgoztató intézet Miskolczon, mely még évtizedek multán is egyik nevezetessége volt városunknak. A rabok terjedelmes műhelyekben leginkább asztalos munkákkal foglalkoztak. A váltó munkákért bejövő pénz fele a rabé, másik fele az intézeté volt, s egy rab egy pengő forintot is megkereshetett hetenként.¹⁾

1842

Az 1842-iki pesti ipar kiállítás alkalmából a Magyarhoni műipar egyesület a miskolczi iparosokat is felhívta a kiállításon való részvételre. A műipar egyet miskolczi megbízottja Furman

¹⁾ Csatóry Ottó. Úti emléklapok. 1845-ből. Életképek. 1846. I. 791. l.

B. Ferdinánd kereskedő volt, ki által „minden vidékünkön lakó kézművesek, mesteremberek, gyárnokok és műipar űzők „fölszöllítettak, hogy„ készítményeik beküldése által a műipar egyesületet ezen közhasznú céljába részvétőkkel 's együtt munkállásukkal elősegíteni méltóztassanak.“¹⁾ Kétségtelen, hogy iparosaink közül többen résztvettek ezen a legelső magyar iparkiállításán, sajnos azonban, hogy a résztvevők teljes névsora ma már meg nem állapítható.

Az 1848-iki év az iparügyek terén is számos reformot hozott, melyeket a különböző kormányrendeletek léptettek életbe. 1848
Czéheinknél e rendszabályok nem keltettek valami nagy lelkesedést, mert a régi czéhszabályokhoz, a régi rendhez való ragaszkodás csaknem valamennyi czéhünknel tapasztalható.

Az egyébként is hanyatlásnak indult czéhrendszernek halálát méginkább sietteté az absolut kormány által 1852-ben kibocsátott 1852
ipartörvény, mely a remeklést szükségtelennek nyilvánítá ki, s a mesterré avatás jogát is kivette a czéhek hatásköréből. E rendelkezéssel régi, hatalmas fegyver hullott ki a czéhek kezéből s így nem csoda, hogy mindenféle módon iparkodnak az új törvényt kijátszani. A czéhbeliek furfangja sok esetben sikerrel is járt, de az 50-es évek végén már a bomlás tagadhatatlan jeleivel találkozunk, s mikor 1861-ben visszaállítják az 1848. 1861
előtti ipartörvényt, nyilvánvalóvá lesz, hogy egy idejét múlt intézmény feltámasztásán fáradoznak.

Dícséretes törekvés volt városunk tanácsa részéről, hogy 1866. ápr. 12-én átiratban összes czéheinket felszólította, hogy a 1866
kebelükben levő, de még nem honosított czéhtagokat a honosításra ösztönözzék.²⁾

1868-ban a város tanácsa által új gazdasági, ipar és 1868
kereskedelmi, tűzrendészeti és piaczrendőri szabályok dolgoztattak

¹⁾ Miskolczi Értesítő. 1842. jul. 12. szám.

²⁾ Borsod Miskolczi Múzeum I. csop. 179. sz.

ki. A bennünket ez alkalommal közelebbről érdeklő ipari és kereskedelmi szabályok szerint:

1. Minden Miskolczon telepedett iparos tartozott magát letelepedése után legfeljebb két hét alatt a város hatóságánál bejelenteni, s magát bekebeleztetni. — „A városi hatóság minden néven nevezendő kereskedők, szatócsok, czéhbeli és azon kívüli szabad iparosok jelenlegi létszámát kimutató lajstromot az ipar és kereskedelmi alosztálynak megküldvén, jövőre a szakasztanácsnokok és negyedmesterek őrszemmel kísérik időnként a letelepedett kereskedők vagy iparosok létszámát, s arról negyedévenként kimutatót terjesztendének a tanács eleibe, honnan az az ipar és kereskedelmi alosztályhoz fog által tétetni.

Az oly ipar és kereskedelmi üzlettel foglalkozók, kik nem a város polgárai, s mint eladók üzérkednek, egy hónapon túl terjedő idő után a városi tanácshoz tett bejelentés után tartózkodási cím alatt esetenként meghatározandó összeget lesznek kötelesek fizetni a miskolczi ápol'da javára.

2. Hogy évenként ipar kiállítás létesíttessék, miután e tárgyban már a kezdeményezés megtéttett ennek működésétől tétetik a további e tekintetbeni intézkedés függővé.

3. Az ipar és kereskedelmi alosztály a már eddig megalapított 11 tagon felül következő tagokkal pótoltatik ki. Molnár Bertalan, Radvány István, Berzy József, Spuller József, Kun József, Fűrész Pál, Kun Pál, Szabó Gyula és Csáthi Szabó István.

4. A bekövetkezendő törvénykezési szervezés alkalmából szükség és korszerűnek mutatkozván, hogy városunkban az ipar és kereskedelem emelése végett váltó törvényszék is létezzék, illetőleg, hogy a megyei törvényszék, mely városunkban székel, váltó törvényszéki képességgel is felruházassék, ennek előmozdítását célzó minden intézkedéssel az ipar és kereskedelmi alosztály bízatik meg.

5. A miskolczi kereskedők mint az iparos osztálybeliek egy testületet képezni kötelesek lévén, e célból az előleges teendők eszközzésével az ipar és kereskedelmi alosztály bízatik meg.

6. A kiépítendő vasutak kiindulási pontjául ugyan városunk szolgálend, de ahoz, hogy egy ujra építendő indóház városunkhoz közelebb lenne kiépíthető, semmi remény nem lévén, hogy az alsó piac utca a Pecze folyó hidjától keresztül metszve egy egyenes út vezetne a Szinva folyó szélén a vasúthoz — az e tekintetben szükségelt út készítése költség terv és a fennebbi célhoz vezető terv kivételeivel városi főmérnökünk közben jöttével az ipar és kereskedelmi alosztály elnöke, s az általa e végből kinevezendő küldöttség bízatik meg.

Ezen szabályok megerősítettvén, a bent foglaltak végrehajtása végett tanácsunkhoz, további intézkedés végett pedig az ipar és kereskedelmi alosztály elnökéhez, utólagos jóváhagyás végett a Tettes vármegyéhez áttétetni rendeltetnek,“

A miskolczi iparos önszegélyző filléregylet 1870. szept. 11-iki gyűlésében mondta ki megalakulását. 1870

1871-ben egy állítandó iparos menház alapjára február 11-én tánczvigalom tartatott, s arra Lichtenstein József 172 frt 82 krt ajánlott.¹⁾ 1871

Az 1871. év legkiemelkedőbb eseményének városunk ipartörténetének terén a Borsodmegyei Gazdasági Egyesület kiállítása tekinthető, mely május 14-én délután 4 órakor nyitott meg. A megnyitás kezdetét taraczk lövések jelezték s az egylet tagjai, a kiállítók és számos vidéki küldött, siettek a megyeháza felé, hol az ünnepélyes megnyitás tervezetett. A rendező bizottság befejezván munkáját, annak fáradhatatlan elnöke, Melczer Gyula megnyitás végett átadta a tárlatot az egylet elnökének, báró Vay Bélának, ki üdvözlőlvén a megjelenteket, s néhány szóval ismertette a kiállítások üdvös célját, a tárlatot megnyitotta. Ezután a közönség szétoszlott a tárgyakat megtekinteni, melyek, ha sokaságuk által nem is, de a kiállított tárgyaknak kitűnősége által mindenesetre érdekesen lepték meg a néző közönséget. A kiállításon a kézműiparból leginkább a szűcsmunka volt képviselve, melyben meglepően szép tárgyakat állítottak ki. Gubás munka kettő, ezek közt Szobonya Miklós kitűnő gonddal gyűjtött fehér fürtös gubája. Asztalosaink régi hírnevét egyedül Nagy István igyekezett megőrizni, míg magyar szabóink legtöbbje a kiállításról elmaradt.

„Csizmadia van egy a vásárba — írja a Borsod — de ez is célját téveszté, mert a helyett, hogy például jó cseléd, huszár vagy hajdú csizmát állított volna ki, steppeeléssel élteti a hazát a csizmán, mind a mellett még is dícsérendő, mert a 999 csizmadia közül ő az egy, kiben törekvés és nemesebb ambíció van.“ Kötélgyártmányaival Blaskovits, szivattyújával Litmann D., szövet-

¹⁾ Naplónk

készítményeivel Eberhard, cipőivel Belki, pakfon és rézárúival Kulcsár Károly, czukorművével Schweitzer, bőrkészítményeivel Oláh József, wertheim zárjával Fántóly János tűntek ki.

A gyáripár terén első helyen a diós-győri vasgyár készítményei állottak. Feltűntek még Suselka Gusztáv szép tiszta tábla-üveg és más e nemű gyártmányai, Markó Pál bőrkészítményei, a Leszih testvérek vashútorai és Furmann János cementkő gyártmányai. Már ekkor nagy elismerésben részesültek a borsod miskolczi gőzmalom őrlményei, s különös figyelmet keltettek továbbá az edelényi czukorgyár készítményei és Kolonics Lajos kocsigyártó kocsijai.

A kiállítás jelentékeny részét a borkiállítás foglalta el.

„Érdekes képet nyújtott — írja a Borsod — a másnapi szolczai kirándulás. Valóban czélszerűbb, szebb helyre lehetetlen lett volna a gazdasági gépek kiállítását rendezni, mint a mélt. Szathmáry Király Pál úr szép birtokára, ki gazdasági tágas épületekkel ellátott szérüs kertjét, szíves volt e célra átengedni. Csak itt lehetett a külföldiektől megtanulni, hogy mi az az érdeklődés. Látni azt a sürgést, azt a forgást, mint igyekezett minden egyes kiállító gépét rendbe szedni, mint futott, szaladt az érdeklött, midőn a kazán hevítés perczei számoltattak a bizottság által; számos kézben az óra, s a mint a perczmutató haladt, akként emelkedett az érdekeltség, vagy a tudat, hogy ő hamarébb és mégis kevesebb fával fog gőzt teremteni. Fájdalom a nyolcz szebbnél-szebb, egymás mellett felállított cséplőgép versenye a rossz idő miatt az első napról elmaradt, s csak is a mozgonyok lettek megpróbálva. Az esős idő daczára, az ott megjelentek számát lehet 200—300-ra tenni, kik csoportokat alakítva, egy vagy másik kaszáló, arató, gyűjtő, tisztító gépeket nézegették, melyek, valamint a rosták, ekék, porhanyítók és vízipuskák igen nagy számmal voltak képviselve; ez utóbbiak közt volt a város által megrendelt igen szép vízipuska is, mely ez alkalommal hozatott le Pestről a gyárostól.“

A kiállítás keretében rendezett állatkiállítás május 18-án nyílt meg.

Érdemeket szereztek úgy ezen, mint általában az egész kiállítás rendezése körül: Melczér Gyula, Radvány István, Szalay Elek, Szombathy József és Bethlenfalvy István.

Az iparkiállítás szerény volt ugyan, s nem felelt meg mindenben feladatának, mindamellett a kiállított tárgyak nagyrésze elkelt, megrendelés pedig igen sok történt.

Legszebben az állatkiállítás sikerült, s e közt a földészek tenyészkancza és csikó kiállítása, úgy hogy háromszor annyit lehetett volna jutalmazni, mint a mennyi jutalmaztatott. A kormánytól kiküldött lovastisztek nem tudtak eléggé csodálkozni Borsod-megye gazdaközönségének a fajló tenyésztés ügyében tett előhaladásuk felett.

A kiállítást, mely május 21-én zárattott be, összesen mintegy 5000 ember látogatta meg.

Kitüntetésben részesültek:

Dr. Bódogh Albert 1868-iki asztali boráért, valamint 1868-iki 3 és 4 puttonos aszu boráért, Lichtenstein és Fűrész asztali geszti boráért, Soós Jánosné 1866-iki 5 puttonos és 1856-iki miskolczi 5 puttonos aszu boráért Szánthó János 1868-iki 3 puttonos miskolczi aszu boráért, Soós Jánosné 1866-iki asztali boráért, Gróf Erdődy Károlyné 1868-iki csermőkei és emődi aszu boráért, Kun Lajos 1868-iki miskolczi gohér boráért, Kozmáry János gyöngyösi fehér és veres boráért, Pilita Miklós 1866-iki asztali boráért, Pollak Mór és fia 1863-iki aszu boráért, Propper Ignác 1818-iki hegyaljai szomorodni boráért, Szabó Gyula 4 puttonos hegyaljai aszu mászlásért, Szabó Gyula 1863-iki hegyaljai ürmőse, 1858-iki aszu bora, 1841-iki hegyaljai aszu boráért, Solymosy Sámuel 1866-iki és 1868-iki 4 puttonos miskolczi aszu boráért, Gróf Szirmay 1863-iki és 1868-iki hegyaljai aszu boráért a r a n y é r m e s o k l e v é l.

Bethlenfalvy István 1870-iki és 1869-iki asztali boráért, Molnár Béla 1869-iki asztali boráért, özv. Soós Jánosné 1869-iki asztali boráért, Lichtenstein és Fűrész nyéki szomorodni boráért, Schmied József visontai fehér boráért, Éles János miskolczi aszu boráért s 1868-iki szomorodni boráért, s furmint hárslevelű aszu boráért, Gróf Erdődy Károlyné nagyhegyi szomorodni s 1866-iki emődi aszu boráért, Főzy Ábrahám 1868-iki miskolczi aszu boráért, Kun Miklós 1868-iki 4 puttonos miskolczi aszu boráért, 1846-iki aszu boráért, Kun Lajos 1866-iki miskolczi aszu boráért, Kozmáry

János fehér boráért; Miklós Gyula 2 puttonos aszú s 1868-iki pecsenye boráért, Óváry László 1862-iki 2 puttonos aszú boráért, Pollák Mór és fia 1866-iki 3 puttonos aszú boráért, Propper Ignác 1866-iki 3 puttonos liszkai aszú, 1856-iki mályi 3 puttonos aszú, s 1834-iki egri boráért, Radvány István miskolczi aszú boráért, 1868-iki ürmös boráért, Rácz Ádám 1868-iki asztali s 1868-iki aszú boráért, Schmied József hegyaljai aszú, 1865-iki egri veres, 1868-iki hegyaljai 5 puttonos aszú, s 1868-iki visontai s asztali boráért, Szombathy Sámuel 1868-iki boráért, 1868-iki hegyaljai szomorodni, 1866-iki helybeli aszú, 1868-iki veres asztali, s 1869-iki egri veres boráért, Szabó Gyula 1866-iki hegyaljai 3 puttonos aszú boráért, Szalay Elek 1862-iki muskotál aszú boráért, Szánthó János 1866-iki fordítás boráért, Tóth László 1866-iki nyéki szomorodni boráért s 5 puttonos aszú boráért ezüstérmes oklevél.

Dr. Bódogh Albert 1866-iki aszú s szomorodni boráért, Gróf Erdődy Károlyné 1868-iki emődi veres és szomorodni, s 1868-iki veres boráért, Kozmáry János veres boráért, Lichtenstein és Fűrész 1866-iki és 1868-iki aszú boráért, Rácz Benjamin 4 puttonos aszú s 4 puttonos szomorodni boráért, Popovics Endre 1866-iki görömbölyi szomorodni s aszú boráért, Propper Ignác 1869-iki miskolczi szomorodni boráért, Szalay Elek 1862-iki és 1846-iki asztali boráért, Miklós Gyula szilvóriumáért, Dr. Bódogh Albert boráért, Kovács József (Bátorkeszi) kerti boráért, ugyanaz kerti boráért (bordeauxi), Miklós Gyula boráért bronzérmes oklevél.

Iparczikkek és terményekért: A Borsod—Miskolczi Gőzmalom örleményekért, Dr. Csáthi Szabó István szódavízért, a diósgyőri m. kir. vasgyár különféle vasmunkáért, a debreczeni kertész egyesület oltványokért, az Első magy. hordógyár Pesten hordókért, Furmann János czément kövekért, Furmann testvérek tűzmentes tégláért, Gerlicztapolcsányi vasgyár hengerezett vasakért, Losonczy posztógyár posztó öltöny szövet s kendőkért, Leszli testvérek tűzmentes s betörés ellen biztos vasszekrények s bútorokért, Markó Pál bőr, talp és gépszíjakért, Miklós Gyula gazdasági terményekért, Márton Rudolf dohányért, Schöller és Reich gazdasági terményekért, Schuselka Gusztáv üveg készítményekért, Szombathy József dohányért, Szathmáry K. Pál búzáért, Szathmáry K. Pálné kerti veteményekért aranyérmes oklevél.

Belki Károly férfi és női lábbelikért, Balkovics János kötélgyártó munkáért, Bartus János fésűkért, Bikkszegi Károly koporsóért, Eberhardt Tivadar harisnyákért, Fántóly János zárért, Gróf János sárga női bundáért, Kerékjártó Bertalan szűcsmunkáért, Koretko Luczián dohány és selyemgubókért, Kulcsár Károly rézműves munkáért, Kovács Károly dohányért, Kolonits Lajos kocsikért, Nagy István szűcsmunkáért, Noszticzus Ferencz dohányért, Oláh József timármunkáért, Pfliegler Ferencz bútorszínezésért, Rima-murányvölgyi vasmű egyesület különféle hengerezett vasakért, Szobonya Miklós egy fehér gubáért (ezüst érem és egy drb. arany), Stefanovics

István férfi és nő lábbeliekért, Somogyi László paprikáért, Tóth Pál szűcsmunkáért, Török Imre búzáért, Tindly Károly dohányért ezüst érmes oklevél.

Czirbesz Gyula dohányért, Dudok József könyvkötő munkáért, Fejes Károly szürke pokrócz és szűrért, Horváth Károly zárért, Járdánházi István fekete bárány gubáért, Kardos József szűcsárúkéért, Király József mézeskalácsért, Nagy István asztalos munkáért, Osgyáni József szíjgyártó munkáért, Schweitzer Sámuel czukorból készített alakokért, Steinfeld és Reis férfi szabó munkáért bronz érmes oklevél.

Várady Nagy János csizmaért bronz érem és egy drb. arany, Bertényiné egy kötött fehér czérna főkötőért egy drb. arany, Dargai István egy gyönggyel kirakott pipaszárért egy tallér, Némethy Árpád selyemért egy tallér, Szerényi Géza selyemgubókért 2 drb. arany, Szikorszky Károly köszén kutatás körül tett fáradozásáért 2 drb. arany.

A gépek s gazdasági eszközök közül jutalomban részesültek: Robey és társa (Lincoln, Anglia) első díj, aranyérmes oklevél és 30 drb. arany; Hornsby és társai, második díj, aranyérmes oklevél; Garret I. D., harmadik díj, ezüstérmes oklevél. A vízemelő gépek közül első díjat (aranyérmes oklevél és 30 drb. arany) kapott Jaut Alajos, mint Gwynne londoni gépgyár ügynöke Pesten; a sorvetők közül első díjat (aranyérmes oklevél és 50 frt) Závár és Stoye Sopronból. Az ekék közül az első díjat (aranyérmes okmány és 20 frt) szintén Závár és Stoye.

Az állatkiállításon először a juhok, azután a sertések és szarvasmarhák s végül a lovak vétettek bírálat alá. Az első csoportban kiállított 11 tulajdonos 35 kost, 14 anyát, 13 bárányt, 15 jerkét és 6 toklyót. A bíráló bizottság elé hozatott 23. Díjakat nyertek Havas Dezső, Szathmáry K. Pál, Gróf Erdődy Károlyné, Harkányi Károly, Kiszely Ernő, Gróf Keglevich Béla, Gróf Szirmay Vincze, Schöller és Reich és Pilita Miklós.

A sertéskiállításon kiállított 5 tenyésztő összesen 16 darabot. Díjakat nyertek sertéseikért Gencsy Géza, Miklós Gyula és Dolnyák János.

Szarvasmarhát 35 darabot állított ki 13 tenyésztő. Bírálat alá vétetett 21 drb. állat. Díjakat kaptak Szalay Elek, Miklós Gyula, Stern Miksa, Ureczky Sámuel, Nagy Péter, Gróf Erdődy Károlyné, Gencsy Géza, Prónay József, Orczy Gyula, Havas Dezső.

A lovak kiállítása általán meglepő sikerrel járt. Bejelentetett összesen 52 tenyésztő által 86 drb. ló, nemesített fajlovat állított 13 tenyésztő összesen 37 drbot. Bárány Vay Béla telivér angol hágó ménjéért aranyérmes oklevelet, Melczér Gyula telivér arabs hágó ménjéért, egy éves s végül egy két éves csődör csikóért aranyérmes oklevelet és 4 aranyat, Peska Alajos egy éves csődör csikóért ezüstérmes oklevelet kaptak s ezeken kívül még számosan részesültek kitüntetésekben. A földészek

közül kiállított 39 tenyésztő 56 drb. földész lovat, melyek közül 49 vétetett bírálat alá s ezeknek csaknem kétharmada jutalmaztatott.¹⁾

1872

1872-ben az ez évi kecskeméti iparműkiállításon s az 1873-iki bécsi világkiállításon való részvételre iparosaink felszólítottak. Mind a két kiállításon, különösen a bécsin számos miskolczi kiállító vett részt.

Az 1872. évi VIII. t. cz. az elavult czéhrendszert megszüntetvén, már ez évben megkezdődött városunkban a czéheknek ipartársulatokká való átalakulása. Ez átalakulás idejéről és részleteiről az egyes iparágak történeténél emlékezünk meg részletesebben.

1873

Az előbb említett ipartörvény alapján Miskolcz város képviselő testülete 1873-ban a szálloda, korcsma, pálinkamérés, kávéház, pótkávé mérés, zsidáruskodás, zálogra való kölcsönzés, cseléd-szerzés, kéményseprés, rendes járási időhöz kötött s minden egyéb személy és teher szállítás s végül a hordár és bérszolga iparágak gyakorlásának szabályozása iránt szabályrendeletet alkotott.

1875

1875-ben Miskolcz város tanácsa mint elsőfokú iparhatóság 69 iparigazolványt szolgáltatott ki, melyekből kézműiparra 29, különmemű kereskedésekre 30, kávéház és étkező üzletre 4, fényírdára 1, könyvnyomdára 1 és végre bérkocsi üzletre 3 esik.²⁾

A háziipar felkarolásának kiindulásául megyénkben azon értekezletek tekinthetők, melyeket az 1875. évi május hó 7-én kinevezett J á g ó c s y P é t e r f f y J ó z s e f miniszteri biztos ugyanezen év július hó 15-én és augusztus hó 1-én Miskolczon tartott. Ezeknek eredménye volt Borsod megye csatlakozása a felvidéki megyékhez egy felvidéki háziipar egylet alakítása iránt.

A felvidéki háziipar egylet 1875. augusztus 22-én alakult

¹⁾ Borsod, 1871. évf. 20—21. és 24—27. szám. — Sorozata a borsodmegyei ipar és gazdasági kiállítási tárgyakkal. Miskolcz, május 14—21-ig. 1871. Nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában. 1871.

²⁾ Polgármesteri jelentés, 1875. 13. l.

meg. Borsodmegye, miután a szervezés az idő rövidege miatt keresztülvihető nem volt, az alakuló közgyűlésen nem volt képviselve. A Borsod megye képviseletével felruházott 50 tagú végrehajtó bizottság a megye augusztus hó 2-án kelt határozatával neveztetett ki, s augusztus hó 22-én — tehát ugyanakkor, mikor az alakuló gyűlés Kassán tartatott — alakult meg. A végrehajtó bizottság elnökévé F a r k a s K á r o l y, alelnökévé Radvány István, jegyzökké Dobján László, Ragályi Béla és Rácz Ádám lőnek megválasztva.

A végrehajtó bizottság szeptember hó 8-án tartott ülésén mondogta ki tulajdonkép szükségesnek és czélszerűnek a csatlakozását a felvidéki egylethez s kérni határozta a megyét, hogy a végrehajtó bizottságot, mint az előbb említett egyesületnek fiókját, megalakultnak tekintse.

A végrehajtó bizottság — borsod-miskolczi fiók — november hó 7-én tartott ülése tárgyalta az alapszabálytervezetben javaslatba hozott változtatásokat. Ugyanezen ülésén a Kassán december 19-én tartott közgyűlésre megválasztattak a képviselők, s intézkedés történt a taggyűjtő felhívások szétküldése iránt, s végül pénztárnokká dr. Csáthy Szabó István megválasztatott.

Az említett kassai közgyűlésen a felvidéki egylet végleg szerveztetett. A központi választmányba választattak: Farkas Károly, dr. Csáthy Szabó István, Lichtenstein József, Radvány István és Lévay József.

Néhány évvel utóbb azonban az elégtelenség a tényleges állapotokkal folyton nőtt. A függés a felvidéki egylettől, a tetemes áldozat tudatában, mind tűrhetetlenebb lett. Ezen viszonynak fejtegetését a Kassán 1878. augusztus 24-én tartott közgyűlésen 1878 Péterffy József miniszteri biztos eszközölte, s indítványozta, hogy az egylet decentralisatiója mondassék ki. Az egyes csoportok, mint különálló egyletek részére alapszabályok kidolgozása el is határoztatott.

Időközben Farkas Károly elnöki tisztéről — Miskolcziól

elköltöztén — lemondott. Az október 8-án tartott megyei közgyűlés helyét S o l t é s z N a g y K á l m á n n a l töltötte be.

A felvidéki egylet decentralisatiója tárgyában a Kassán december 16-án tartott közgyűlés végleg határozott. Kimondotta a közgyűlés, hogy habár ezentúl az egyes csoportok különállóan is fognak működni s anyagilag el is szakadnak egymástól, erkölcsi támogatásban ezután is részesíteni fogják egymást.

1879. február 3-án tartotta az önállósított választmány első gyűlését, melyen a szép számmal megjelent választmányi tagok tudomásul vették a Kassán december 16-án hozott határozatot. Az ekként önállóságot nyert csoport sietett az alapszabályok s a működési tervet kidolgozására egy bizottságot kiküldeni; egyúttal értesítette Borsodmegye közönségét is, hogy a felvidéki egylettől külön vált, mit a megye is tudomásul vett.

Igy alakult meg a Borsod-miskolczi háziipar egyesület, melynek alapszabályai az 1879. évi augusztus hó 4-én tartott ülésben lőnek megvitatva, elfogadva, s még ugyanazon év augusztus 30-án a m. kir. belügyminiszterium által jóváhagyva.¹⁾

Az egyesület által felállítani szándékolt iparos tanműhely tervezése már ekkor határozott alakot öltött. Péterffy min. biztos legczélszerűbbnek jelenté ki egy női ipartanműhelynek szervezését. Részletes javaslatai alapján a választmány egy ily tanműhely felállítását elvben ki is mondta.

Az egyesület első közgyűlése 1879. november 2-án tartatott meg, melyen megtörtént a szervezkedés. Elnökké Melczer Gyula, alelnökké Soltész Nagy Kálmán és Radvány István, titkárrá Diószeghy György, pénztárnokká dr. Csáthy Szabó István lőnek egyhangúlag megválasztva. Ugyanekkor jelentetett be a női

¹⁾ Az iparos oktatást és háziipart terjesztő Miskolcz-borsodi egyesület alapszabályai. Nyom. Forster Rezsónél. 1879.

ipartanműhely szervezésére vonatkozó javaslat, s a tanműhely vezetésére Ferenczi Ida okl. tanítónő választatott meg. A közgyűlés folytatása a női ipartanműhely megnyitása volt.

1880. május 8-án a válaszmány a tanműhelyben a fehérvarrás, a kézi- és kerethimzés, a filet és pointlais-munkák és egyéb díszmunkák tanítását határozta el. 1880

A női ipariskola csakhamar népszerűvé vált s már 1882-beu a növendékek száma 20-al haladta meg a létszám maximumául eredetileg megállapított 60-at.¹⁾ A tanműhely évek során át nagy látogatottságnak örvendett s a háziipar-egyesület annak másfél évtizeden át való fenntartásával városunknak nagy szolgálatot tett. A női ipariskola utóbb, mint alább látni fogjuk, a város kezelésébe ment át. 1882

Visszatérve városunk általános ipartörténetének ismertetésére, mint érdekes ipartörténeti adatot közöljük, hogy 1876-ban a tanács 275 drb. igazolványt állított ki, melyekből gyáriparra esik 2, kereskedésre 179, kézműiparra 94.²⁾ 1876

Az 1876-iki szegedi országos kiállításon több miskolci iparos is kitüntetést nyert.

1877-ben a kiszolgáltatót iparigazolványok száma 120 volt, melyekből gyáriparra 1, kereskedésre 31, kézműves üzletekre 88 esik.³⁾ Az ez évi egri közkiállításon néhány miskolci iparos is elismerésben részesült. 1877

1878-ban 162 igazolványt adtak ki a különböző iparokra. Minthogy a polgármesteri jelentés az iparbeszüntetésekről nem emlékezik meg, iparunk emelkedéséről, vagy hanyatlásáról e jelentésekből tiszta képet nem alkothatunk. 1878

Az 1879-iki adóösszeírás által nyert adatok szerint ez évben 1879

¹⁾ Dr. Kovács Gyula. A borsod-miskolci háziipar-egyesület tiz évi története. Budapest, 1885. 8—r. 12 l.

²⁾ Polgármesteri jelentés 1876. 17. l.

³⁾ U. o. 1877. 17. l.

volt Miskolczon 236 kereskedő, 1039 iparos s 352 oly család, kik életfenntartási eszközeiket kisebb kereskedés, vagy közvetítés által keresték meg. Az iparosok közül nagyobb számmal a következők voltak: a csizmadia ipartársulat számlált 302, a cipész ipartársulat 75, a szabó 78, az asztalos 56, a tímár 41, a lakatos 33, a gubás 22, a mészáros 21 tagot.

A többi társulat tagjainak száma ezen alól maradt.

A lefolyt évben kiállítatott 154 iparigazolvány.

„Az 1872. évi VIII. t. cz. megszüntetvén a czéhrendszert, a társulás és az ipargyakorlat korlátlan szabadságát mondotta ki. A czéhrendszer fonákságai csak eltörlelődtek volna — véli az 1879-iki polgármesteri jelentés — de nem kelle szükségkép az ipari s társadalmi viszonyainkba beleélt rendet megváltoztatni akkor, midőn helyette jobbat alkotni, a sok tekintetben helyes intézményt pótolni nem tudjuk.“

A miskolci ipartársulatok összes száma 1879-ben: 22.¹⁾

Ugyancsak 1879-ben az 1872. évi VIII. t. cz. 98. §-a értelmében a miskolci összes iparosok, kereskedők és gyárosok, továbbá segédek és munkások kebeléből iparbizottság alakított, melynek hatásköre kiterjedt mindazon Miskolcz városában és határában lakókra, kikre az ipartörvény alkalmazható volt. Az iparbizottság célja volt az iparosok, kereskedők, gyárosok és ezeknek segédei, munkásai s tanoncjai között felmerülhető surlódások és netaláni peres kérdések alkalmából az érdekelt feleknek olcsón, lehetőleg ingyen és gyorsan igazságot szolgáltatni. E bizottságra vonatkozó szabályrendelet Miskolcz város képviselőtestülete által 1879. júl. 16-án, a minisztérium által pedig ugyanezév szept. 29-én hagyatott jóvá. Az iparbizottság elnöke Radvány István, jegyzője pedig Petro József lett.

1880

Az 1880-iki székesfehérvári országos kiállításon számos miskolci kiállító nyert kitüntetést. Elismerésben részesültek: Ekkens-

¹⁾ Polgármesteri jelentés 1879. 26. l.

perger Irma, a helv. hitv. elemi iskola, az izraelita fi-, valamint nőtanoda, a polgári leányiskola, Némethy Piroska, Czeglédyné sz. Kiripolszki Lajka, Schreiber Berta, a protestáns főleányiskola és a r. kath. leányiskola. Bronz érmet nyertek: Reinhardt Jolán, Dr. Csáthy Szabó István, Pfliegler Ferencz (kettőt), Sproncz Dávid, Blau Gyula, Leszih Miksa, Kulcsár Károly és Reinhardt Hermin. Arany érmet Kerékgyártó Bertalan szücsmester, díszoklevelet pedig a kiállítás körüli buzgalmukért Radvány István és Kerékgyártó Bertalan kaptak.¹⁾

1880-ban különböző iparczélokra kiszolgáltattott 186 iparigazolvány.²⁾

A miskolczi kereskedelmi és iparkamara, mely 1879. végén kezdte meg működését, általános iparviszonyainkról első évi jelentésében a következőkben számol be.

„A kisipar helyzete nálunk is hanyatlást mutat. És e hanyatlás nemcsak az egyed vagyoni helyzetében, nemcsak az egész osztály elszegényedésében, hanem az iparos osztálynak a társadalmi és politikai téren gyakorolt befolyásában, a szakképzettségben, a segéd munkások fegyelmezettségében is jelentkezik. Ez okozza, hogy a kisipar hanyatlása ma már nem az elmélet emberei által gyakran hangoztatott szólam, hanem a rideg valóság.

Ismerjük e hanyatlás főokát, ép azért nem a hanyatlás teljes feltartóztatása, mint inkább mérséklése, egy egész osztály múlt és jövő sorsa között tátongó úr könnyebb áthidalhatása, az átmenet, a jelen elviselhetővé tétele érdekében emelünk szót akkor, midőn a legközvetlenebbül nyílik alkalmunk nyilatkozni a kisipar viszonyainak napirenden levő rendezése kérdésében.

A közgazdaság fejlődése, az emberi észnek a productió költségeinek reducálására fordított tevékenysége, megteremtette a gépet, az egyszerűsített, a tömeges termelés eszközét, a munka megosztást, szaporította és fejlesztette a közlekedési eszközöket stb. A nagyipar megkezdte versenyét a kisiparral — s a hatalmasabb győzött, a gyengébb hanyatlott. Ezt a folyamatot megakadályozni, feltartóztatni nem lehetett. A kisiparos osztály belátja, hogy átmenettel áll szemben s joggal emel panaszt, hogy ez átmenet elviselhetővé tételére egyáltalán nem történt intézkedés.

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Polgármesteri jelentés 1880. 28. l.

Joggal emel az iparos osztály panaszt az ellen, hogy az iparszabadság proclamáltatott már 1872-ben, mert ezáltal a gyáripar versenye által amúgy is veszélyeztetett helyzete csak súlyosbított. Megszaporodott a kisiparosok száma, — ezáltal erősebb lőn a verseny saját sorsosai részéről, elveszítette legjobb munkásai egyrészét, tehát tevékenységének egyik támaszát, elveszítette a fegyelmet, melyet a társulat által munkásaira gyakorolt. Mindez váratlanul, készületlenül érte. Mi történt? Legügyesebb iparosaink egyrésze nemcsak hanyatlott, de elbukott!

Más államokban is kimondták az iparszabadság elvét, — hazánkban is elérkezett volna alkalmas ideje. A korai proclamálás nemcsak odadobta a nagyipar martalékaúl a kisiparost, de megfosztotta még az eszközöktől is, melyekkel ideig-óráig, míg a változott viszonyokhoz alkalmazkodott, ellenállhatott volna. Tekintsük más államokban végig a procedurát. A nagyipar itt is megkezdte versenyét. A kisiparos látta a veszélyt, idejekorán védekezett, péld. lassankint átalakította kis műhelyét gyárrá, szakképzettségének felhasználásával a gyár munkavezetőjévé szegődött, szövetkezve ligát alakított a versenytárs ellen stb. — de ez idő alatt védte a czéh fegyelme, segédmunkásai szakképzettsége, a megszorított concurrentia!

Az iparszabadság elvének hivei sem tagadhatják meg, hogy a kisiparosok hangos felszólalásának alapja megvan ép az iparszabadságban. S ha nem is akarják ezt akként elfogadni, hogy magában az iparszabadságban van, el kell ismerniök annyit, hogy az iparszabadság időelőtti alkalmazásában.

Minő fejlődést adott az iparszabadság a kisiparnak?

A kisiparosok száma megszorodott. A munkakeresők száma mértani arányban, míg a fogyasztó közönség alig számtani arányban növekedett. Ennek eredménye az egészségtelen verseny lőn. Az existenciát kereső kisiparos „olcsón“ dolgozik, olcsóbban mint a solid iparos, ha kell olcsóbban, még mint a gyáripar. Ez az eljárás megrontotta a termelés soliditását. S ez az egyik eredmény, melyet az iparszabadság — a korán alkalmazott iparszabadság — hozott.

A munkásviszonyokba meg éppen tökéletes fejtelenséget hozott az iparszabadság.

A munkások erkölcsileg sülyednek, könnyelmű életmodort folytatnak, helyeiket gyakran változtatják és sok időt töltenek el munka nélkül. A legtöbb korán házasodik, folyton elégedetlen munkabérével, s saját mesterének megrendelőit keresi fel, ugyanazon munkát olcsóbban vállalva fel. Önképzésre épen nem fordítanak időt. E tekintetben két benyomást nevezhetünk meg okul. Az egyik az, melyet nyer, midőn látja, hallja, hogy a fogyasztó közönség nem mást, csak az olcsóságot keresi, a másik, melyet akkor nyer, midőn azt hallja, hogy csekélyebb képzettséggel bíró segédtársa is önállóítja magát s talál megrendelőket. Ismereteik bővítését az iparos segédmunkások teljesen elhanyagolják. Külföldi utazások, tapasztalatok szerzése, ma nemcsak a felesleges, de a nevetséges kíváncsiak közé soroztatnak. Az iparos ifjúsági és önképző egyletek nem teljesítik

feladatukat A miskolcziról ezt teljes joggal elmondhatjuk. Hat éve áll fenn a pártoló tagok filléreiből és az elnökség búzgó kirtartásából. Van könyvtára, olvasó terme, helyi és fővárosi lapjai, tekeasztala, stb. Alig van azonban 30—40 tagja. Abból 6—8 megfordul az egyesület helyiségeiben, a többi soha. Sajnos, hogy ifjúságunk ily egykedvű, hogy önművelődésére éppenséggel nem fordít figyelmet, de még sajnosabb, hogy vannak oly önálló iparosok, kik kárhoztatják az ifjúsági egyleteket, sőt a kik éppen megtiltják segédeiknek a beiratkozást.

Az önállóság csábjá ép a fiatal segédmunkásra legnagyobb. Innét van, hogy önállóvá levő iparosaink legnagyobbbrésze akkor hagyja már ott mestere műhelyét, midőn kiképzése még befejezve nincs. Ennek káros hatása nemcsak abban van, hogy a tökéletlen kiképzésű egyén tökéletes terményt előállítani nem tud, hanem főképp abban, hogy az iparos folyton csak félképzett egyénnel kénytelen dolgozni.

Az iparszabadság behozatalának vázolt hatása annál elszomorítóbb, mert a kisiparos osztálynak egy évtizeden át észlelt hanyatlása nem a hazai, hanem az osztrák gyáripar előnyére és felsegélyezésére szolgált. Az iparszabadságnak behozatala hazánkban ugyanazt a szolgálatot tette az osztrák gyáriparnak, a mit a védvám megszüntetése egy oly ország termékeire, melyek a védvám miatt nem tudtak a belföldi gyártmánynyal versenyezni. Az iparszabadság a védekezés eszköztől fosztotta meg a kisipart. Az osztrák nagyipar Magyarországon egy évtizeden keresztül állandó és hálás fogyasztót nyert. Rajtunk erősbödött és ellenünk fegyverkezett a gyűjtött erővel. Ma már egy hatalmas versenytárral áll szemben kisiparunk. Egyik tényezője ez is hanyatlásának.

A hanyatlás tényezői között fel kell említenünk a súlyos adóterhet. Kamarai székhelyünkön az adóteher aránytalanul nagyobb, mint a hasonló lélekszámmal bíró városokban.

Egyik félremagyarázhatlan jelensége az iparos osztály hanyatlásának az, hogy az iparos örömmel válik pályájától. Kész a legszerényebb, de biztos díjazásért félrevetni szerszámaikat

Egy további jelensége a jelzett hanyatlásnak, hogy nem tehetős szülők is irtóznak gyermekeiket az iparos pályára neveltetni.

Az ipartársulati viszonyok hasonlólag szomorú képet tárnak elénk. Megalakult, de nem él, nem működik. Az évi üléseket is csak sok nógatás után sikerül megtartani azoknál a társulatoknál, melyeknek élén lelkes egyének állanak. Feladataikat megoldani nem tudják — s ez magyarázza az érdeklődésnélküliséget. Az iparos nem látja célját az egyesülésnek, míg a tagdíj fizetésének terhét érzi. A kapocs, mely ekként az érdektársakat egybekapcsolja, laza, s rendesen azok nincsenek a társulat kötelékében, kikkel leginkább volna teljesítendő a társulat feladata. Működésük eredményt nem mutat fel, ily szervezet mellett jövőben sem várhatunk

tőlök, annál is inkább, mivel a tagok száma évről-évre fogy, az érdeklődés csekélyebb.¹⁾

1881 Az 1881-ben kiállított iparigazolványok száma 93 volt.)

1883/4 Az 1883--84. évi kamarai jelentés szerint:

„Az ipartársulatok tevékenysége az 1872-ik évi törvény által nyújtott hatáskörben nem tudott említésre méltó sikert az iparügy terén teremteni. Nem annyira a társulatok, mint egyes lelkes férfiak munkája volt inkább az, a mit a társulatok felmutatni képesek. Bizonyos iparágak társulatai legalább a czéh-korból jónak bizonyult összetartást biztosították, megengedett és meg nem engedett kényszer gyakorlása útján. S habár iparendészeti szempontból ezen társulatok működése esett a legnagyobb kifogás alá, mégis tényleg a legfegyelmезettebb volt ép ezekben a társulatokban a segédmunkások zöme. Áll ez különösen azon társulatokról, melyek cikkeinek keletét egyedül a vásárolás biztosítja. A társulat tagjai együtt fogadnak fuvarost, a társulat elnöke igyekszik jó áruló helyet biztosítani, kijelöli kor vagy egyéb rang szerint a felállást, védi az ipartársulat megtámadott tagját. A ki nem tagja a társulatnak, az legvégül árul, s arról senki nem gondoskodik, sőt ezzel együtt szekeret sem fogad a többi. Be kell lépnie. A belépés feltételei rendesen szigorúak. 30—80 frtig terjedő díj. A társulat tanonczot szegődtet, szabadit, sőt munkakönyvet is állit ki s ebből jövedelmet biztosit S ahogy a tapasztalás mutatja, ez így folyt egy évtizeden keresztül zavartalanul, mert az iparhatóság a társulat ügyeibe általán nem avatkozott, sőt mi több a magas miniszterium tudtával, mert a tanonc beiratása, felszabadítása, s egyéb ténykedések után díjak szedésére, a miniszterium által is jóváhagyott alapszabályaikban nyertek engedélyt a társulatok. De így folyik ez részben még ma is — az iparhatóságok ellenőrzésének hiányában — sajnos az ipartörvény végrehajtásából várható előnyök rovására.

Mindazon társulatok azonban, a hol egy közös érdek, például a vásárolás, közös vagyon, kalló, csertörő, mangorló stb. nem lépett fel bekényszerítő hatással, nem voltak képesek a társulatok erő hiányában a társulati működéshez kötött igényeket kielégíteni.

Az 1884-iki törvénynek az ipartestületeket szervező határozmányait különbözőképp fogadták az iparosok. A társulati kapcsok által szorosan egybetartott iparosok a testületet veszélyes versenytársnak tekintik, melyre nekik egyáltalán szükségük nincs. A testületi tagdíj nyílt adónem, a testület nyilvántartása kényelmes adatszerzés az adóztatásra stb. Az inkább csak névleg létező társulatok nagy része közönyösen fogadta a testületek szervezésének javaslatát, egy része szívesen ajánlta fel beolvadását a testületbe.

¹⁾ Kamarai jelentés 1881 I. 38—40 l.

²⁾ Polgármesteri jelentés 1881. 37 l.

Legszívesebben üdvözölték a testületet a társulaton kívül álló iparosok, s ezek közt az építő mesterségek képviselői.

A testület alakításának ellenségei leginkább a társulatok vezetőiből kerültek elő, kiket felvilágosítani nehéz arról, hogy az új ipartörvény értelmében társulat és testület egymás mellett is működhetik. Ehhez képest gondoskodni kellett a kamarának arról, hogy a társulatok működése azon korlátok közé szoríttassék, a melyeket az új törvény szab.¹⁾

1883-ban a városunk területén működő iparosok száma összesen 1519, mely szám az iparúzókat külön-külön osztályozva a következőképen oszlott meg:

Legnagyobb számmal fordulnak elő a statisztikai kimutatásban a csizmadiai 214 iparúzóval. A többi iparosok a következő sorrendben következnek: szabó 113, szatócs 88, korcsmáros 126, suszter 73, mészáros 21, kőműves 13, pék 26, rézműves 5, aranyműves 5, fésűs 5, puskaműves 3, órás 4, bádigos 12, vendéglős 9, kertész 9, gyócsos 9, ács 14, szűrszabó 8, bodnár 13, szappanos 6, mézeskalácsos 4, köteles 8, kerékgyártó 13, kéményseprő 5, ruhafestő 4, czímfestő 1, bútorfestő 1, selyemfestő 1, szobafestő 6, keztyűs 2, gubás 37, timár 43, asztalos 47, szűcs 16, molnár 4, borbély 11, hentes 20, szítás 11, kőfaragó 6, ócskás 5, kávé 15, lakatos 19, kovács 18, kalapos 17, takács 9, kárpitos 3, fazekas 7, hajhász 10, kefékötő 3, késműves 2, esztorgályos 2, eczetgyár 2, fürdős 2, piparezelő 4, gőzmalom 2, bizományi üzlet 2, vállalkozó 12, dohánytőzsde 6, építész 3, czukrász 3.

Nyomda 2. Könyomda 2. Névjegynyomda 1. Zongora hangoló 3. Fényképész 2.

A legkevesebb művelője volt és pedig számszerint csak egy a következő iparágaknak: turó árús, gombkötő, sapkás, vattagyár, látszerész, hajkészítő, mázó, cserepes, kosárkötő, gipsz szoborkészítő, műfaragó, posztónyíró, légszeszgyár, spódiungyár, üvegfestőde, zsákkölcsönző, paplangyár, hordó hitelesítő, enyvfőző, aranyozó, főkötő csináló, nyomdász, tudakozó-intézet.

Téglagyár 2. Pénzintézet 4. Gépraktár 3. Szódavízgyár 4. Fűszer vegyes keresk. 1. Bőrkereskedő 11. Rongykereskedő 2. Durvavaszonkereskedő 1. Vaskereskedő 11. Borkereskedő 9. Lisztkereskedő 11. Kézműárúkereskedő 7. Terménykereskedő 29. Divatkereskedő 19. Rőföskereskedő 6. Fakereskedő 7. Könyvkereskedő 3. Ódonkönyvkereskedő 1. Sókereskedő 3. Szeszereskedő 3. Üvegkereskedő 4. Ruhakereskedő 7. Posztókereskedő 3. Papírkereskedő 3. Butorkereskedő 2. Cserkereskedő 1. Mészkereskedő 2. Varrógépkereskedő 1. Kendőkereskedő 11. Szíjgyártó 10. Szattyánkészítő 2. Cselédelhelyező 6. Gépgyár 1. Könyvkötő 3. Előnyomda 1.²⁾

¹⁾ Kamarai jelentés, 1883—4. 56. l.

²⁾ Borsodmegyei Lapok. 1884. IV. évf. 1. szám.

„A kézi ipar terén sajnálatra, de egyszersmind figyelemre méltó hanyatlás tapasztalható — mondja az 1883. évi polgármesteri jelentés. — Az 1880-ik évi népszámlálás adatai szerint városunkban az önálló iparosok száma a 2000-et elérte. — Ma ezen szám 1519-re szállott alá.

Az önálló iparüzést elhagyók vagy más nagyobb tőkével rendelkező iparos számára dolgoznak, vagy vasúti és gyári munkásokká lettek.

Új iparendély az év folytán kiadatott 198.“

1885 Az 1885-ik évi budapesti országos kiállításon városunk területéről 69 kiállító vett részt, különböző elismerésben részesült 18. A résztvevők névsora a következő:

I. Csoport. Melczer Gyula, Maderspach Livius, Dr. Kovács Gyula. II. Csoport. Ádler Károlyné, Bénisz Bertalan. IV. Csoport. Friedman Vilmos. VI. Csoport. Maderspach Livius, Lang és Fischer. VII. Csoport. Maderspach Livius. VIII. Csoport. Borsod-miskolci gőzmalom, Friedman Vilmos, Schweiczer Sámuel, Weisz testvérek. IX. Csoport. Bénisz Bertalan, Breuer és Strauss, Fekete Gyula, Klein József, Mezei Pál, Neuman Sámuel, Pollák Mór, Dr. Szabó Gyula. X. Csoport. Koós Miksa, Váncza Emma. XI. Csoport. Kulcsár Károly, Pilcz Nitus. XII. Csoport. Pfliegler Ferencz. XV. Csoport. Dobos András, Balkovics János. XVI. Csoport. Bodnár János, Butterman Jakab, Brucker Péter, Kerékgyártó Bertalan, Lang Károly, Müller és Friedman, Pelikán és Gyukits, Steinfeld és Fischer. XVII. Csoport. Berecz József. XVIII. Csoport. Leichtag Emánuel, ifj. Sir Nándor, Vidinszky Antal. XIX. Csoport. Ferenczi Bernát, Hradil Vincze, Szinay István, Zureih Károly. XX. Csoport. Brunner Jakab. XXII. Csoport. Ádler Károly. XXIV. Csoport. Hercz Zsigmond, Leszih Miksa, Pásztor Gyula, Miklóssy József. XXV. Csoport. Ádler Károly. XXIX. Csoport. Borsod-miskolci házi-ipar egyesület. XXX. Csoport. Miskolci iparos tanoncz-iskola, miskolci női ipar-tanműhely. XXXI. Csoport. Miskolci kisdodóv, katolikus gimnásium, katolikus leánynevelő, katolikus tanintézet, alsó-foku kereskedelmi iskola, evangélikus gimnásium, református gimnásium, református elemi iskola, református leánynevelő intézet, tanügyi kör, Sproncz Dávid, Neuman Sámuel. XXXII. Csoport. Unger Alajos, Váncza Emma.)

Miskolcz városa a legújabb időkig, mint a kisebb iparral foglalkozók lakóhelye, mint iparos és kereskedő város volt isme-

1) Borsodmegyei Lapok. 1885. 26. sz.

retes, s ezért feltűnően csekély a kiállítók s ezekhez viszonyítva a kitüntettek száma. — Ennek oka főleg abban keresendő, hogy a kiállításban való részvételre a serkentés, a buzdítás nem volt elég; mellőztetett a kiállítás vidéki intézői részéről sok olyan dolog, mely lehetővé tette volna a kiállítás célját, hasznosságát megismertetni, az abban való részvételt megkönnyíteni.¹⁾

Kisiparosaink helyzete az 1880-as évek folyamán egyre hanyatlik. Azt a szomorú képet, melyet az 1881-ik évi kamarai jelentés elénk tár, kevesebb, de még sötétebb színnel festi az 1890-ik évi beszámoló.

1890

„Új iparág bevezetését sehol nem látják, — írja a jelentés — de régi, kipróbált, hajdan jólétet, vagyont nyújtó iparágak eltűnését évről-évre konstatálhatjuk. Mély pessimizmus vert ennélfogva mindenütt gyökeret, fásult közöny váltja fel az akarat-erőt. A kisiparos elégedetlen. Elégedetlen önmagával, segéd-személyzetével, a közönséggel, állami berendezésekkel és intézményekkel szemben.

A közterhek súlyát eddig nem tapasztalt mértékben elviselhetlennek tartja. Fél minden újítástól, mert újabb terheket ró rá. Neki nem kell sem betegsegélyezés, sem baleset biztosítás.”²⁾

A társulati szellem, a régi czéhek e hatalmas fegyvere, kiveszőben van. Az 1890-es évek elején már a régi ipartársulatok legnagyobb része csak névleg létezik, tevékenységük megszűnt, legfeljebb humanisztikus tevékenységre szorítkozik s nincs kilátás, hogy életre ébrednek s legfeljebb lenyüggözwén a kebelükbe tartozó iparost, ipartestületek megalakítását akadályozzák, féltvén netaláni vagyonukat, holott ezeknek használata — a mennyiben határozott célra rendelvek — számukra biztosítva van.

„A volt ipartársulatok tagjai előtt — mondja egyik nagyobb ipartestületünk — még mindig a régi célrendszer lebeg s a

¹⁾ Polgármesteri jelentés 1885. 24. l.

²⁾ Kamarai jelentés 1890. 52. l.

testületi intézményt ellenszenvvel tekintik, így aztán mindazon előnyök kihasználására, melyek az ipartörvény intézkedései által biztosítottak, nincs mód s alkalom és minden oly kezdeményezés, mely a közjó, de főleg az iparosság saját érdekeinek előmozdítására irányul, meddő marad.“¹⁾

1892 A kisipar körében a tulajdonképeni u. n. munkás-mozgalmak előjelei 1892-ben mutatkoztak először Miskolczon. A mozgalom nagyobb mérvet nem öltött, s főként az építési ipar s az asztalos segédek körében nyilvánult. Szálai Budapestről indultak ki s a vezető elem is onnan került ki. Több ízben tartatott gyűlés, melyen a szakszervezkedés kimondatott, a budapesti országos gyűlésre képviselők küldettek, a munkások szolidaritása hangsúlyozva lőn. Komolyabb események nem fordultak elő, s a gyülekezés mélyebb nyomokat nem hagyott maga után, a munkaadó s alkalmazott közötti viszony megzavarva nem lőn, hatósági beavatkozásra szükség nem volt.²⁾

1893 1893-ban iparral foglalkozott városunkban 4558 férfi és 653 nő, a mi a lakosság 16%-ának felelt meg.³⁾

Ebből 1095 önálló mester, 668 segéd és 642 tanoncz; csizmadia 299, czipész 105, férfiszabó 83, asztalos 66, mészáros 39, építő 33, hentes 31, timár 31, pék 30. A többi iparnem ezen számon alól.⁴⁾

1896 Az 1896. évi budapesti ezredéves országos kiállításon a város termelői, iparosai tekintélyes számban voltak képviselve és szép számban részesültek annak kitüntetéseiben is. Ki lett tüntetve milleniumi nagy. éremmel 2, kiállítási éremmel 9, elismerő oklevelet nyert 31, közreműködő érmet 2.⁵⁾

1897 A háziipart terjesztő egyesület feloszlása után 1897-ben, az

¹⁾ Kamarai jelentés 1891. 75. l.

²⁾ U. o. 1892. 120 l.

³⁾ Kamarai jelentés. 1893. 136 l.

⁴⁾ Polgármesteri jelentés. 1894. 38. l.

⁵⁾ Polgármesteri jelentés. 1896.

általá alapított és fenntartott női ipariskolát 7198 frt 56 kr. megtakarított alaptőkéjével a város vette felügyelet és gondozás alá.¹⁾

Az 1899. évi polgármesteri jelentés kisiparosaink szomorú helyzetének ismertetése után a következő, életrevaló eszmét veti fel: „Miskolcz város kisiparán, a társadalmi téren, összetartással, komoly elhatározással sokat lendíthetnének. A local patriotizmus vezessen bennünket abban, hogy szükségleteinket: ruházatunkat, lakásunk berendezését, kényelmi vagy fényűzési cikkeinket míg azokat helyben megtaláljuk, idegen helyről ne hozzuk be.“²⁾

Az 1903-ik esztendő méltán mondható a sztrájkok évének. Májusban a péksegédék léptek sztrájkba a munkaidő, a munkabér, a lakhelyiségek, a munkaközvetítés, szakképzett munkások alkalmazása, a munkaszünet jobb rendezése érdekében. Öt napi munkabeszüntetés után a békés megegyezés sikerült. Kevéssel utóbb egy termelőszövetkezet cipészei sztrájkoltak. Tíz napi szünet után megszűnt a sztrájk, a munkások nagyobb része ismét munkába lépett, mivel a tárgyalások folyamán kitűnt, hogy az itt fizetett munkabérek magasabbak voltak, mint az ország más telepeinél. Békésen végződött egyik miskolczi követőmesterre lokalizált sztrájk, a bérkövetelést a munkaadó teljesítvén. Munkabeszüntetés volt továbbá egy vasbutorgyár munkásai részéről, mely 19 napi szünetelés után, a munkaadó a feltételeket teljesítvén — véget ért. Az asztalos munkások is, egy-egy telepre szorítkozáva, a munkabeszüntetés fegyverével léptek fel, de mielőtt tényleges beszüntetésre került volna, cél éretvén, abba maradt. A nyomdai munkások szintén sztrájkban voltak ez év őszén. A munkaadók az árszabályt elfogadván — néhány napi szünet után a munkából való kiállítás véget ért.³⁾

Az ipari szövetkezeti eszme nálunk csak lassan

¹⁾ Polgármesteri jelentés 1897. 38. l.

²⁾ U. o. 1899. 38. l.

³⁾ Kamarai jelentés 1903. 96—97. l.

1899

1903

tud tért hódítani. Iparosaink nem igen barátkoznak meg ez eszmével s nehezen törődnek bele a szervezet kívánta fegyelembe. A magyar kisiparosság általában nehezen tud felmelegedni a tömörülés és az ez által elérhető előnyök iránt. És ha valahogy érdeklődik is, tette gerjedni alig akar. Nincs meg a szükséges osztálytudat, a kölcsönös bizalom és kitartás.¹⁾ Első ipari szövetségünk az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó miskolci

1899 bőripari hitelszövetkezet volt, mely 1899-ben kezdte meg
1902 működését. E hitelszövetkezet termelőszakcsoportja 1902. óta működik.

1904-ben két újabb ipari szövetség keletkezett; a miskolci ipari hitelszövetkezet s a miskolci szappanosok termelő szövetsége.

A miskolci ipari hitelszövetkezet január 25-én alakított meg s márczius hó végén kezdte meg működését 112 taggal és 386 üzletrésszel (a 100 korona), az év végén már 167 tagja volt 462 üzletrésszel, melyre 13,599 korona be is fizettetett. Rövid 9 havi működése (1904. végéig) nemcsak közszüksége mellett bizonyított, de tanúsága volt annak, hogy üdvös munkálkodást is fejtett ki a kisipari hitelügyek kielégítése körül, mert a szövetség érdekeinek veszélyeztetése nélkül hozzásimult, alkalmazkodott a kisipar viszonyaihoz.

Működésének e rövid ideje alatt leszámított 717 db váltót 257,755 korona értékben, melyre visszafizettetett 450 db 159,453 K értékben. Tiszta nyeresége 286 K. Foglalkozik a kisiparosok számlaköveteléseinek behajtásával, a miben különösen üdvös és eredményes szolgálatot végez az iparnak. Átvett behajtásra 54,188 K számlát, behajtott ebből 40,660 korona értékűt. Takarékos betét üzlettel is foglalkozik. Elhelyeztetett 35,278 K betétként. De gondoskodik tagjai anyagszükséglete beszerzésének megkönnyítéséről, az iparosoknak érdekcsoportokba való hozásáról, vállalatokban való közös részvételét előmozdítja, sőt megalkotta kebelében az építő iparosok

¹⁾ Kamarai jelentés 1903. 109. l.

tégla- és cserépterrelő szakcsopottját. Általán a vezetős, a szellem dicséretes és a szövetkezet, de általán az ipari nevelés és össze- tartás terén mélyreható és úttörő. Első évi jelentésből idézzük a következőket:

„Elv gyanánt fogadtuk el, hogy kölcsönt csak gyümölcsöző befek- tésre, vagy terhes tartozások megváltására adunk. Más mint produktív ipari munkára pénzt nem adunk, még a legteljesebb anyagi garancia esetén sem.

Elv gyanánt fogadtuk el azt is, hogy a hitel személyes és nemcsak a szerint nyújtjuk a tagnak, hogy mennyije van, hanem a mennyit ő maga ér s a mennyit termelni bír. Önként értődő azonban, hogy termelő tőkét csak az kaphat, kit méltónak és képesnek tartunk arra, hogy azzal élni tudjon.

Ezzel a rendszerrel az erkölcsi fegyelmezettséget és kötelességérzetet kívánjuk tagjainknál nagyra növelni. Hogy nem eredmény nélkül, igazolja azon körülmény, miszerint működésünk megkezdése óta egyetlen esetben sem kellett tagjainkat kötelezettségeik megoldására bírói úton szorítani, sőt az egész időszakban egyetlen váltó óvás sem fordult elő“

A miskolci szappanosok termelő szövetkeze, amely a mis- kolci összes szappanosokat egyesíti, ez iparág szempontjából igen jelentős lépés volt. Az összes mesterek egyesültek s önálló üzemeiket beszüntetve, modern ipartelepet emeltek, hogy árúikkal a versenyt felvehessék. A mesterek nemcsak a vezetést végezték, de a munkálatokat is maguk teljesítették.¹⁾

Kereskedelmi és ipari tanintézetekről könyvünk tanügyi fejezetében már szólottunk. Ujabbán öröndetes irányban halad városunkban az ipari szakoktatás. A tanfolyamok, melyek rendszeren 4—9 héti tartanak, elég látogatottak. A szak- tanfolyamon kívül a bőripari hitelszövetkezet oktató műhelyt tart fenn, mely a közös műhely jellegével bír. Ebben a műhely- ben 1904-ben 2 oktató vezetése alatt oktatást nyert 11 önálló iparos, 32 ipari munkás és 8 tanoncz. Meghonosította a szövet- kezet az ambulancia által való oktatást is, miután egyes iparosok idegenkedtek, helyesebben röstellették az oktató-műhely-

¹⁾ Kamarai jelentés 1904. 99—100 l.

ben való tanulást. A M. Á. V. műhelytelepén szakirányú szakiskola működik.¹⁾

1904-ben a Magyar Iparművészeti Társulat iparművészeti kiállítást rendezett Miskolczon, melyen iparosaink közül többen részt vettek.

1905

Az 1905-iki kamarai jelentés szerint a miskolczi ipari hitelszövetkezet jelentősége mindinkább kidomborodik. Ez évben bővült egy építőipari szakcsoporttal, mert a szövetkezet kibérelte a munkácsi gör. kath. püspökség görömbölyi téglagyárát, hogy tagjai téglaszükségletét biztosítsa. Ez üzem azonban csak 1907. január 1-vel indult meg.

A szövetkezet és szövetkezeti eszme iránt való bizalom jele Miskolcz város közönségének azon szép és helyes határozata, hogy az árvaalapi tőkéjében épügy részesíti a miskolczi ipari hitelszövetkezetet, — mint a többi helyi pénzügyintézeteket.²⁾

1906

1906-ban a miskolczi ipari hitelszövetkezet két új szakcsoporttal bővült és pedig az asztalosok árúcsarnokával és a szappanosok termelő szakcsoportjával, mely eddig önálló szövetkezet volt. Ez évben indult meg a szabóiparosok csoportjának megalakítása is. A hitelszövetkezetnek az év végén 583 tagja volt 2109 drb. 210,900 korona értékű üzletrésszel, a melyre tényleg 101,056 korona volt befizetve.³⁾

Ez évben ismét rendkívül heves harcok folytak le munkaadóink és munkásaink között. Sztrájkolt az asztalos iparban 22 telep, 134 munkás, május 4— június 6, a munkaidő, a bérfizetés, május 1, a bizalmiférfi rendszer, a szakegyleti közvetítés miatt. Egyezséggel végződött, 3 évre, munkaidőrovidítés, béremelés és elvi engedmények mellett. Nyomdászok, egy nap, IX/28, belső műhelyrend miatt. Czipészek: X/11—X/25, felsőrészkészítők:

¹⁾ Kamarai jelentés 1904. 92. és 103. l.

²⁾ U. o. 1905. 77. l.

³⁾ U. o. 1906. 67. l.

X/11—XI/12, munkabér, munkarend, vasárnapi munkaszünet, május 1, szervezeti kérdés, bizalmiférfi rendszer, 135 munkás. Egyezséggel végződött. Vásári szabók: VII/29—VIII/23, 46 munkás (nő 8), rossz bánásmód, vasárnapi vásározás, munkaidő rövidítés, béremelés, szervezeti kérdések. Egyezséggel végződött. Reszelővágók: IX/10—X/1, oka elbocsátás. Egyezséggel: 5% béremelés, bizalmiférfi rendszer elismerése, május 1. Magyar-szabók 11 műhely, 36 munkás, rossz díjazás, rendezetlen munkaviszonyok miatt. Eredménytelenül végződött.

Építőmunkások 10 napi sztrájk. Egyezséggel befejeztetett. Kőfaragók: 6 heti sztrájk, eredménytelen, festők—mázolók: 10 napi sztrájk, egyezés.¹⁾

A munkások szervezeteiket is serényen építik. Miskolczon 1906. végén szervezve voltak a famunkások (mintegy 100 tag), a vas- és fémmunkások (440 tag), szabók (120 tag), építőmunkások (135), cipészek (70), nyomdászok (43), könyvkötők (12), festők és mázolók (46), vasúti munkások (192), kereskedelmi alkalmazottak (52), megszűnt azonban a borbélyok és élelmezési munkásoké.²⁾

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak javára szolgál a miskolczi kerületi betegsegítő pénztár, melynek 1905-ben tényleges bevétele 75,331 K volt. Ebből segítésre 61,093 K (85%), kezelésre 10,743 K (14%), dologi kiadásra 3494 K (5%) fordított. Esik átlag egy tagra 16 K kiadás. A tartalékalap hiánya 10,390 K. Tényleges tartalékalap 30,521 K. Taglétszám 4437 tag, többlet 494. Megbetegedési eset 8229, ebből táppénzes 2133. Kórházban ápoltatott 249. Betegsegítségben részesült 78. Táppénzes nap 24,896, kórházi ápolási nap 6314, gyermekágyas nap 754, összesen 33,366. Baleset 172. Meghalt 43 férfi, 6 nő = 49.³⁾

Mielőtt az egyes iparágak történetére áttérnénk, ki kell ter-

¹⁾ Kamarai jelentés, 1906. 24. l.

²⁾ U. o. 23 l.

³⁾ U. o. 1905. 74. l.

jeszkednünk a miskolczi ipartestület immár negyedszázados múltjára, mely ipartörténetünkkel oly szoros összefüggésben áll, hogy annak tárgyalása itt nem mellőzhető.

1872/84 „A magyar ipar és különösen a vásáros és erősen czéhes érzelmű iparos osztályra oly végzetes következményünek bizonyult 1872. évi ipartörvény életbeléptetésétől az 1884. évi VIII. törvény-czikk végrehajtásáig letűnt tizenkét év épen elég volt arra, hogy az iparosok öregebbjeit vagyoniilag megrontsa és így elkedvelenítse, minden felülről jövő intézkedések iránt bizalmatlanná tegye, ellenben a megsokasodott ifjabb új iparos nemzedékből kiölje a vezető elem iránti tiszteletet, a czéhek idejében oly jó hatással volt fegyelmezettséget.

Ilyen körülmények között nagyon természetes, hogy az 1884-iki törvénynyel szemben megnyilatkozott a bizalmatlanság minden vonalon.

Kulcsár Károlynak, a kit iparosaink még igen sokáig büszkességgel fognak emlegetni, megvolt a bátorsága arra, hogy osztályának előítélete ellen szóval, tollal szembeálljon mindaddig, míg sikerült neki egy kis lelkes sereget maga köré gyűjteni, a melynek támogatásával felvette a kétes kimenetelűnek mutató harcot az ipartestület megalakítása érdekében.

Az 1884. évi XVII-ik törvényczikk szentesítése és kihirdetése után maga köré gyűjtötte Kulcsár Károly az 1872-iki ipartörvény szellemében működő általános ipartársulat választmányi tagjait, azt remélve, hogy a higgadt, tárgyilagos megbeszélése a változott viszonyoknak egyöntetű békés megállapodásra bírja az iparosokat.

Az akkori viszonyokat legjobban jellemzi az, hogy az egyik tábornak jelszava: „vagy czéh, vagy semmi“, a másiknak pedig: „szabadság minden vonalon, ki-ki magának, ahogy tud“ volt a csata kiáltása.

Értekezlet, barátságos megbeszélés zöld, vagy fehér asztalnál, teremben, vagy az avasi és tetemvári pinczeházakban hívót gyűjteni

az egyik, vagy másik tábornak, sokaknak kedves foglalkozásává lett és így a testület létesítésének reménye mindig alább szállt.

A testületi intézményt óhajtó csoportból átpártolók száma folytonosan szaporodván, Kulcsár Károly összehivatá az 1884. év szeptember 25-iki iparos nagy értekezletet, melyre azonban legfeljebb 30—35 tag jelent meg, de azok közül is többen eltávoztak, mert szaktársaiktól való félelmükben nem merték a testületet óhajtó és a hatósághoz beterjesztendő kérvényt aláírni. 1884

E gyűlés jegyzőkönyvét és az ipartestület létesítését kérelmező kérvényt Kulcsár Károly a hatósághoz beterjesztvén, az falragaszok útján és a helyi lapokban is nyilvánosságra hozatott, s ekkor megkezdődött az ellenmozgalom mindenfelé.

A tanács elrendelte, hogy a testület megalakuló, alapszabályt megállapító közgyűlése 1884. évi december 7. napján a városháza nagytermében megtartandó. E végre utasítja iparügyi megbízott előadó Bethlenfalvi Faygel Istvánt, hogy a közgyűlés ideje, helye és tárgysorozatának közzétételét falragaszok és helyi lapokban kellőképen hirdesse.

A hirdetmény megjelent, a közgyűlés megtartásának napja közeledett, a midőn az ellentábor 1884. december 2-án több vezérférfia által egy 394 iparos által aláírt, az ipartestület megalakítását ellenző tiltakozást nyújtott be a városi tanácshoz.

Ezen tiltakozást aláírták a következő iparágakat képviselő iparosok u. m.: Asztalos 18, Csizmadia 209, Czipész 11, Fazekas 9, Gubás 14, Kalapos 10, Lakatos 21, Magyar szabó 21, Szűcs 7, Timár 43, Vegyes 31. Összesen 394. Ezenfelől az általános izraelita ipartestület 47 tagja külön.

Soltész Nagy Kálmán az akkori polgármester és az I. fokú iparhatóság feje, és a városi tanács december 4-én tartott ülésében kimondta, miszerint a benyújtott tiltakozás elkésztett és a törvény intézkedéseinek meg nem felelő módon szerkesztetett, ennél fogva az alakuló ülés december 7-én okvetlen megtartandó, miről az iparosság falragaszok útján értesítendő.

A kellőképen hirdetett iparos közgyűlés határnapjának elérkeztekor az iparosok szép számban megjelentek, a városháza nagyterme majdnem megtelt, de a zsongás és tiltakozások keserű kifakadásai miatt nehezen ment a lecsillapítás és az ülésnek formyszerű megnyitása.

A testület létesítését óhajtó bátor kis sereg a vezetője, Kulcsár Károly körül csoportosulván, igyekezett a rend fenntartásán mindaddig, míg Soltész Nagy Kálmán az elnöki helyet elfoglalhatta. A polgármester szép üdvözlő beszéddel az ülést megnyitván, ecseteli a testület intézmény üdvös működésének lehetőségét, a jövőbeni feladatait és felkéri a jelenlevőket, hogy ezen alakuló közgyűlés főtárgyának megvitatásával állapítsanak meg olyan alapszabályokat, amelyek alkalmasak lesznek arra, hogy az iparos osztályban a jó rend meghonosítása, a közszellem fejlesztése és az általános jólét emelésére alkalmas eszközzé váljanak.

Mig a jelenlevők egy nagyrésze az elnöki megnyitó beszéd hatása alatt az elnököt lelkesen megéljenezte, a kibékülhetlenek serege tömegesen vonult ki a teremből. A visszamaradtak higgadt tárgyalagos tanácskozmánya folytán sikerült a napirendet letárgyalni.

1885 Miután a módosított alapszabályok jóváhagyattak, 1885. május 14-én a városháza nagytermében, dr. Finkey József iparhatósági biztos elnöklete alatt megtörtént az ipartestület alakuló közgyűlése, melyen a Miskolczon lakó, képesítéshez kötött ipart űző iparosok közül mintegy 300-an voltak jelen.

Ez alkalommal elnökül Kulcsár Károly, előjárósági tagokul Hesz Miklós, Leszih Miksa, Görgey Márton, Polacsek Arnold, Tokay Lajos, Nagy László, Prokop Antal, Varga Mihály, Balkovits János, Portel János, Rácz János, Pácz Béni, Schmied Mihály, Schneider Mihály, Bodnár János, Kökényessy Papp László, Dobos Sámuel, Dapsy Sándor, Krausz Adolf, Friedmann Vilmos, Fleiszig Ede, Toppay Sándor, Dienes Károly, Kolonics Lajos, Zsolczay Ferencz, Győry Nagy Sámuel, Kerékgyártó Bertalan, Jávorszky János, Virágh János, Gyukits Gyula, Kobek József, Zsitkovszky Zsiga, Kalina János, Szántay Márton, Kóris Lajos, Kiss János, számvevőségi tagokul Pfliegler J. Ferencz, Prevosztz Oszkár és Fischer Albert választattak meg egyhangúlag.

Az immár tényleg és törvényesen megalkotott miskolczi ipartestület jogkörének megszorítása azonban még mindég vágyát képezte az elégületlen elemeknek.

Kökényesi Papp László, a csizmadia-ipartársulat akkori elnöke kénytelen volt a nyomásnak engedni, s 1885. június 18-án egy rendkívüli társulati ülést összehívni. Ezen közgyűlésből kifolyólag a városi iparhatóság megkerülésével, közvetlen Borsodvármegye alispánjához intézett kérvényében kéri a csizmadia-ipartársulat, hogy a tagjai semmi szín alatt se legyenek a testület kebelébe vonhatók, de eredménytelenül.

Az 1885. év május hó 14-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvének hatósági láttamozással való visszaérkezése után Kulcsár Károly testületi elnök azonnal hozzáfogott a belső szervezetnek rendezéséhez és az iroda felszereléséhez, mivégre kibérelte a hajdani Rácsok-féle ház egyik udvari lakását évi 300 frt bérért. A legszükségesebb butorok és egyéb irodai szükségleteknek beszerzését saját személyi hitelének igénybevételével bevásárolván, megkereste a városi tanácsot, hogy kamatmentes kölcsön által nyújtson módot arra, miszerint a hivatalos működéssel járó költségek fedezhetők legyenek.

Miskolcz városa megszavazott 300 frt kamatmentes kölcsönt oly módon, hogy az ipartestület ezen összeget mindaddig használhassa, míg a tagdíj és egyéb jövedelmek feleslege a visszafizetést lehetővé teszi.

Ily formán meglévén a helyiség és szükséges berendezés, megtartatott 1885. év június hó 4-én az első előljárási ülés, melyen 29 előljárási tag vett részt és ez alkalommal következőleg alakult n.eg: alelnökül Görgey Mártont, pénztárnokul Hesz Miklóst választották meg, ideiglenes jegyzője Bénisz Bertalan.

Kulcsár Károly betérjesztette az általa elkészített első évi költségelőirányzatot, mely szerint a bevétel 1250 frt, a kiadás összesen 1180 frt. Az ipartestületi iroda működését augusztus 1-én kezdte meg.

1885. december 8-án tartott előlj. ülésen bemutatja elnök a m. kir. földm. és keresk. miniszter 55,627. sz. rendeletét, melylyel a békéltető bizottság alapszabályait jóváhagyó záradékkal látta el és meghagyta, hogy a városban dolgozó összes segéd munkások ez év folyamán közgyűlésre hívassanak meg a célból, hogy a békéltető bizottságot saját kebelükből választott tagjaikkal egészítsék ki.

Az előljáróság a bejelentést tudomásul veszi és elrendeli, hogy a segédek a december 27-én tartandó közgyűlésre hívassanak meg.

Ez ülésben elhatároztatott továbbá: hogy a testület kebelében egy termelő szövetkezetet alakítson, valamint hogy a Borsod-megyei Lapot, mint hivatalos lapját ismeri el.

Kulcsár Károly elnök felhatalmazást kér arra, hogy az ipar-testület jövedelmének gyarapítására 1886. év folyamán két táncvigalmat rendezhessen. A felhatalmazás megadatott.

1886

1886. márczius 25-én tartott előljárósági ülésen bejelenti elnök, miszerint a február 20-án a Korona-szálló nagytermében tartott első táncmulatság 220 frt. 71 kr. tiszta jövedelmet hozott a testület pénztárának.

Az 1886. április 11-én tartott évi közgyűlésen mintegy 150 tag jelenlétében Kulcsár Károly elnök következő javaslatokat terjeszti be:

Alakíttassék a testület kebelében egy kölcsön szövetkezet, egy közös árucarnok, egy temetkezési- és segélyegylet, valamint egy iparmúzeum; továbbá: felhatalmazást kér arra, hogy az előljáróság tagjaiból különböző szakosztályokat szervezhessen, hogy a különböző iparügyeket szakszerűen vitathassák meg és intézhessék el.

Mindezen elnöki előterjesztések jóváhagyattak.

E határozat értelmében 1886. április 13-án tartott előlj. ülésen következő szakosztályok alakítottak meg és pedig: építészeti, ruházati, vásáros, bőripar, élelmezési, fém, faipar és vegyes szakosztályok.

Az 1887. január 30-ra kitűzött alapszabályt módosító rendkívüli közgyűlés, az alapszabály 9. §-ig símán folyt le, midőn azonban az 1 frtos tagdíj 2 forintra leendő emeléséről lett szó, a hangulat elkeseredetté vált, s a lefolyt események következtében jelenlévő iparhatósági biztos kénytelen volt az ülést felosztatni.

Az ez évi rendes közgyűlés márczius 27-én tartatott meg, s ez alkalommal határozatként kimondatott, hogy kísértessék meg újra az alapszabály módosítás és ha a 9. §-ban tervezett tagdíj 2 frtra felemelhetése nem volna keresztülvihető, maradjon meg az egy forint fizetési kötelezettség továbbra is.

Ezen ülésben kijelenti Kulcsár Károly, hogy a két évi elnökösködésének keserű tapasztalatai megvannak, az elnöki tisztségéről végkép lemond.

Az 1887. évi márczius 27-én tartott rendes évi közgyűlés, mely Görgey Márton elnöklete alatt tartatott meg, az 1887. évi költségelőirányzat bevételi összegét a tagsági díj emelésével fokozni nem kívánja; ennek ellenében elrendeli és utasítja az előljáróságot és megválasztandó új elnököt, miszerint a miniszteriumot kérje fel arra, hogy az alapszabályokban előírt tökécsítendő, most már 1633 frt 90 krra menő teher törlését engedélyezze és csupán arra kötelezze a testületet, hogy a lehető takarékoság mellett felmaradó pénztári évi felesleget helyezze el gyümölcsozóleg.

A választás megejtetvén, elnöknek Karla Bertalan választatott meg.

Az ezen közgyűlést követő 1887. április 7-én tartott előljárósági ülés több tárgyának elintézése után az állásáról leköszönt Hesz Miklós helyett Ujhelyi Miklóst választja pénztárnokául.

Ugyancsak a közgyűlést követő előljárósági ülésen bejelenti elnök, hogy az előljáróság annyi tagja beadta lemondását, hogy e miatt szüksége forog fenn annak, hogy egy rendkívüli közgyűlés hívassék egybe.

A rendkívüli közgyűlés ez év április 17-én tartatott meg, s

ekkor kiegészítettett az előjáróság és a számvevő bizottság is.

1887. június 19-ki előjárósági ülésén elfogadtatik a testület kebelében létesítendő munkás közvetítés és szálló intézmény szabályzata, melyeket azonban az 1887. szeptember 11-ki rendkívüli közgyűlés elvetett.

1889 Az 1889. márczius 28-án tartott előjárósági ülés alkalmával a megüresedett alelnöki állásra Bodnár János és Polatsek Arnold előjárósági tagokat választják meg.

Ugyanezen ülésben újabb indítvány tétellett arra, hogy egy rendkívüli közgyűlés hívassék össze, melyben az utas-fogadó és munkásközvetítő intézmény létesítése elhatározassék, nemkülönben, hogy a testület fennhatósága alá helyezendő „Iparos ifjúsági önképző- és olvasóköri” alakíttassék meg.

Miskolcz város tanácsa értesíti az ipartestületet, miszerint Szarka János helybeli ügyvédet bízta meg az iparhatósági teendők teljesítésével.

1890 Az 1890. február 6-án tartott előjárósági ülésen az elnök bejelenti, hogy az eddig Fűrész Ferencz házában létező iroda helyszűke miatt kiköltözködni kénytelen, kibérelte tehát özv. Markó Pálné városháztéri bérházának udvari földszintjét évi 750 frt bérért.

Az 1890. márczius 2-án megtartott közgyűlés Karla Bertalan elnöklete alatt jóváhagyta a számvevő-bizottság által beterjesztett évi zárszámadást, mely szerint a bevétel 2497 frt 47 kr., a kiadás 1795 frt 69 kr., a mutatkozó maradvány 611 frt 78 kr. Ezután az ipartestület elnökéül Pfliegler J. Ferencz szavazattöbbséggel megválasztatott.

Alelnökül megválasztattak: Lőrincz József és Prokob Antal; pénztárnokul: Ujhelyi Miklós.

Június 22-én tartott előjárósági ülésen bejelenti elnök, miszerint az utasfogadó és szálló berendeztetvén, működését megkezdette, a munkásközvetítés is szép sikerrel folyik és végre azt, hogy az iparos ifjúsági-kör helyiségei is csinosan berendezettek.

Az 1891. febr. 22-én megtartott rendes évi közgyűlésen elfogadtatott az elnök azon indítványa, miszerint ez év folyamán az alapszabályok és ügyrend megfelelően módosíttassanak, ennek megtörténte után a tervezet egy rendkívüli közgyűlésnek terjesztessék be. 1891

Az október 25-iki rendkívüli közgyűlés jóváhagyja az újonnan átdolgozott testületi alapszabályokat, valamint a temetkezési és segélyegyleti szabályzatokat is, elrendeli, hogy azok a felsőbb hatósághoz jóváhagyás céljából terjesztessenek fel.

Az 1892-ik évi rendes közgyűlés határozatilag kimondja, miszerint a munkások betegsegélyző pénztárát saját felelősségére kívánja megalakítani, utasítja az elnökséget, hogy ez irányban járjon el. 1892

A május 22-én tartott rendkívüli közgyűlésen felolvastatott az ipartestület kebelében alakuló betegsegélyző pénztár alapszabály tervezete és mivel az az 1891. évi XIV. törvénycikk szellemének megfelelőnek találtatott, általánosságban el is fogadtatott. Felkérített a jelenlévő iparhatósági biztos, hogy jog és hatáskörében intézkedjék akként, hogy az említett pénztár mielőbb megkezdhesse működését.

Ugyanekkor egyhangúlag elnöknek Pfliegler J. Ferencz, a 36 előjárósági és 3 számvevő-bizottsági tag névsor felolvasása mellett 3 évi időtartamra újból meg lett választva.

Elnök azon indítványára, hogy az 1893. évben összejöendő iparos congressus Miskolczra hívassék meg, elfogadtatott, mívégre határozatilag felkérített a központi bizottság arra, hogy a congressusi felhívásokban Miskolczot tűzze ki összejövele helyéül.

November 24-iki előjárósági ülésen bejelentő elnök, hogy az országos iparos központ a fentebbieken jelzett meghívást elfogadta.

Az 1893. január hó 1-ei rendkívüli díszelőjárósági ülés Prokob Antal alelnök elnöklete alatt tartatott meg. Elnök előterjeszti, hogy az előjáróság megbízása folytán hívta egybe az ülést azon célból, hogy Pfliegler Ferencz testü- 1893

leti elnöknek önzetlen és fáradhatlan buzgalma, valamint az iránta érzett tisztelet és elismerés zálogaként a részére készített ezüst serleget átadják. Pfliegler Ferencz küldöttség által az ülésbe kéretett, hol Prokob Antal, majd Szarka János iparhatósági biztos által üdvözlötten, neki ez emléktárgy átadatott, mit Pfliegler megható és szívből eredő szavakban köszönt meg.

1893. február 9-én tartott előlj. ülésen Szarka János iparhatósági biztos bejelenti a betegsegélyző pénztár jóváhagyott alapszabályainak leérkezését, mire Prokob Antal test. alelnök a segélypénztár helyettes elnökéül jelöltetett ki.

Ezen ülésen bejelenti elnök, hogy az „Iparos-kör“ javára február 4-én tartott első tánczvigalom tiszta bevétele 476 frt 56 kr. volt, mely összeg a miskolci takarékegyeletnél betétkönyvecskén helyeztetett el azzal, hogy ezen összeg kizárólag a majdan létesítendő „Iparos-kör“ tulajdona, a betétkönyv az elnök őrizetébe adatott, oly utasítással, hogy ezt mint elnöki letétet kezelje az „Iparos-kör“ megalakulásáig. Egyben felkérte elnök, hogy a kör megvalósítása érdekében minden lehetőt kövessen el és ha 300 tagja lesz a kör részére, az előjárásának tegyen jelentést.

Az országos ipartestület központi-bizottság határozata szerint a III-ik orsz. congressus helyéül Miskolcz, annak megtartása idejéül pedig 1893. szeptember 8—11. napjai tűzettek ki, mi okból szeptember 7-én testületünk előjárósága az érkező vendégeket fogadván, még ez nap este az ismerkedési estély is megtartatott.

Szeptember 8-án reggel 9 órakor dísz és alakuló ülés tartatott a megyeháza nagytermében. Szeptember 9-én 9 órától d. u. 2^{1/2} óráig a gyűlés folytatása, szeptember 10-én reggel 9 órakor pedig zárulás. Szeptember 11-én kirándulások tétettek a Hámorba; Lillafüredre stb.

Az ülésekben előadásra kerültek:

1. Az ipartörvény revíziója. (Előadója: Achim János, Békés-Csaba). 2. A választási census leszállítása. (Bertsey György,

N.-Várad és Dr. Horváth János, Budapest). 3. Az iparoktatás reformja. (Dr. Krejcsi Rezső, Budapest és Dr. Szentpáli István, Miskolcz). 4. A műhelybeli oktatás reformja. (Edvi Illés László, Arad). 5. A munkaviszony rendezése. (Dr. Horváth János, Budapest). 6. Az iparosok nyugdíjügyének országos rendezése. (Edvi Illés László, Arad). 7. Szövetkezeti ügy. (Mudrony Soma, Budapest). 8. Az ipartestületek országos rendezése. (Szontagh Jenő, Szolnok). 9. Vásárügy. (Baán János, Kecskemét). 10. Fegyenczipar. (Madary Gábor, Budapest). 11. Házalási ügy. (Deil Jenő, Kassa). 12. Ezredéves kiállítás. (Gelléri Mór, Bpest). 13. Vám- és kereskedelmi szerződés. (Deil Jenő, Kassa). 14. A kézi ügyesség gyakorlata az elemi és polgári iskolákban. (Stern Győző, Debreczen). 15. Vegyes testületi indítványok. (Török György, Budapest).

Ezen congressuson 15 kereskedelmi és iparkamara összesen 30 taggal, 102 ipartestület 306 taggal, 5 ipartársulat és kör 19 taggal — valamint számos idegen vett részt.

Ez évben tartatott meg a segélyegylet végfelszámolása tárgyában 1893. december hó 10-én a segélyegylet feloszlató közgyűlés. Az egylet vagyonából az 1893. márczius 12-iki közgyűlés határozata szerint 25%, vagyis 571 frt 98 kr. az ipartestületi betegsegélyző pénztárnak és 75% pedig, vagyis 1715 frt 95 kr. az újonnan megalakult iparos ifjúsági önképző, olvasó és közművelődési egyletnek bocsáttatott rendelkezésére.

A leltár szerinti berendezési és felszerelési tárgyak, valamint a könyvtár is 1587 frt 85 kr. beszerzési, illetve 1388 frt 28 kr. leltári értékek szintén az ifjúsági önképző, olvasó és közművelődési egyletnek adatnak át azzal, ha az egylet bármikor feloszlanék, a neki átengedett készpénz és ingóságok felett az nem rendelkezik, hanem azok a miskolczi ipartestületnek rendelkezése alá adandók.

Ezek után a végleges feloszlás kimondatott, az elnöknek és tisztikarnak köszönetnyilvánítás mellett a bizottságnak a felmentvény megadatott.

Az 1894. január 20-án tartott előljárási ülésben ipar-

hatósági biztos javasolja, hogy a „Munkás Önképző Egylet” feloszlataása érdekében minden lehető követtessék el, mivel ezen egylet a munkások között eddig fenntartott rendet és fegyelmet veszélyezteti, mely javaslat elfogadtatott.

1894. márczius 11-én tartott évi rendes közgyűlés az elnöknek évi 200 frt representationalis összeget szavaz meg, mely összeget Pfliegler Ferencz elnök a jóléti alap javára adja vissza a testületnek azzal, hogy ezen összeg az ő neve alatt kezeltessék és kamatai évenként elszegényedett és munkaképtelenné vált iparosok között osztassanak ki.

A közgyűlés a betegsegélyző-pénztár önállóságát áldozat árán is fenntartani kívánja, ez okból hozzájárul ahhoz, hogy az eddigi 2%-tólí díj 4%-tólira emeltessék.

1895

Az 1895. márczius 10-én tartott évi rendes közgyűlésen Karla Bertalan választatott elnökké.

Az 1895. június 7-én tartott előljárósági ülésen egy „kézműipari szövetkezet és árúház” létesítése tárgyában tett javaslat, — mint időszerűtlen — elútasított.

1895. december 19-én tartott előljárósági ülésben elnök bejelenti Leszih Miksa miskolci gyárosnak Meránban december 13-án történt elhunytát, mely alkalomból az elhunyt-nak érdemei méltatattak, az előljáróság részvétének jegyzőkönyvileg ád kifejezést és elhatároztatott, hogy családja a részvétről átíratilag értesíttessék.

1896

1896. február 28-án tartott rendkívüli előljárósági ülésben az iparos ifjúsági önképző, olvasó és közművelődési egylet azon kérelmére, hogy a jelenlegi jövedelem mellett magát fenntartani nem képes, az előljáróság akként határozott, hogy minden iparos segéd, ki munkába lép, köteles 10 krt az egylet részére fizetni.

Az ez évi közgyűlés határozatához képest, a házszerzési munkálatok előkészítésére bizottság választatott.

1896. évi november 10-én tartott előlj. ülésben intézkedés

tétetett 31 székely fiúnak tanonczai minőségben leendő elhelyezése iránt.

Az 1897. február 11-én tartott előlj. ülésben megbízott az elnökség, hogy a feloszló szűrszabó társulat vagyonának, ipartestületünk részére leendő átadását a kir. kereskedelemügyi miniszteriumnál kérelmezze.

1897

1897. szeptember 8-án tartott előlj. ülésben elnök előadja, miszerint Miskolcz város tanácsának értesítése szerint a kir. kereskedelemügyi miniszterium rendelete értelmében a feloszlott szűrszabó ipartársulat vagyona testületünknek adatik át és ahhoz a tulajdonjognak telekkönyvileg leendő bekebelezését engedélyezi. Elnök felhivatott, hogy az átvételt eszközölje, dr. Varga Pál ügyész pedig felkérte, hogy az ingatlannak telekkönyvileg leendő átírása iránt intézkedjék.

1897. október 10-én tartott rendkívüli közgyűlésen elnök előterjeszti a kir. kereskedelemügyi miniszter rendeletét, mely szerint a feloszlott szűrszabó ipartársulat vagyona ipartestületünknek adatott át. Ismerteti a vagyonállást, mire a közgyűlés a miniszternek hálás köszönetét fejezi ki, az előjáróságot pedig utasítja, hogy az ezen vagyont terhelő követelések, valamint a szükséges költségek kiegyenlítésére a takarékegyletnél 4 drb betétkönyvön elhelyezett összegből a szükséges összeget vegye ki s a fizetéseket eszközölje.

1897. december 8-án tartott előlj. ülésben a házépítőbizottság megbízott, hogy a Kazinczy-utcai ház átalakításáról tervezetet és költségvetést készítsen.

Az 1898. január 26-án tartott előjárósági ülésben elnök bejelenti, hogy a testület hivatali helyiségeül bérelt ház bérszerződése ez év május 1-én lejár, kér a további intézkedésre utasítást. Erre a testület előjárósága akként határozott, hogy miután a testület saját házának építési kérdése folyamatban van, a bérszerződés egy évi időtartamra 1100 frt évi bérfizetés mellett hosszabíttassék meg.

1898

Az építő bizottság a Kazinczy-utczai ház tatarozási, esetleg átalakítási tervezete és költségelőirányzata beterjesztése után akként határozott, hogy miután ezen ház a testület céljainak nem felel meg, a tatarozás által pedig jövedelme emeltetni nem fog, ennél fogva átalakítandó lesz, miáltal a jelenlegi 300 frt bérletet 650-re emelheti; minthogy pedig a költségvetésben feltüntetett összeg fedezésére a pénzügyintézetnel elhelyezett testületi vagyont képező összeg nem elegendő, felhatalmazást kér a közgyűléstől, hogy az „Iparos-kör“ alapjából $4\frac{1}{2}\%$ kamat megtérítése mellett 1000 frtnak felvételét engedélyezze.

1898. márczius 2-án megtartott rendkívüli előljárósági ülésben az Alsó-Papszer-utczai 13. sz. a. ház megvétele s felépítésére vonatkozó tervezett jóváhagyás végett a közgyűlés elé terjeszteni határoztatott

1898. márczius 13-án tartott évi rendes közgyűlés a Kazinczy-utczai 21. sz. ház átalakítására vonatkozó tervezetet és költségtervezetet elfogadja, az átalakításhoz szükséges és hiányzó 1000 frtnak az „Iparos-kör“ alapjából leendő felvételét $4\frac{1}{2}\%$ kamat fizetése mellett engedélyezi úgy azonban, hogy ezen 1000 frt két év alatt kamattal együtt visszafizetendő.

Az Alsó-papszer-utczai ház szerzésére vonatkozó előljárósági indítvány a közgyűlés által nem fogadtatott el, sőt a házszerzés eszméjét a napirendről ezuttal leveszi.

1898. július 8-án tartott előljárósági ülésen elnök jelenti, hogy a Kazinczy-utczai ház átalakítására még 300 frt kiadás szükségeltetik, minck folytán ennek fedezéséről tétetett intézkedés. Egyben ezen háznak a „Miskolcz és vidéke lábbeli készítőik bőr-ipari szövetkezetének“ évi 600 frtért lett bérbe adásáról szóló szerződés jóváhagyatik.

1899

Az 1899. február 26-án tartott évi rendes közgyűlésen Vöney Mihálynak egy iparos menház létesítése tárgyában beadott írásbeli indítványát Pfliegler Ferencz azon felvilágosító felszólalása után, miszerint ezen humánus célra már mintegy

3000 frt van gyümölcsözőleg elhelyezve, a közgyűlés elfogadja s további intézkedés és indítványtétel végett az előljáráságnak kiadja.

Az 1900. február 25-én tartott évi rendes közgyűlésen elnök beterjeszti a 9034 kor. 08 fillér bevételt és 8720 kor. kiadást feltűntető költségelőirányzatot, mely elfogadtatván határozatilag kimondatott, hogy úgy ez évben, mint jövőre a mutatkozó maradvány felerésze az elaggott és munkaképtelenné vált iparosok „segély-alapja“ javára helyezendő el gyümölcsözőleg mindaddig, míg az „Iparos-menház“ tényleg létesül.

1900

A közgyűlés a házszerzés ügyét ismét folyamatba teszi s korlátlan felhatalmazást ad az előljáráságnak, illetve az elnökségnek, az előljáróság vagyoni felelőssége s szavatossága mellett arra, hogy az ipartestület céljaira alkalmas épületet vagy telket vásárolhasson; ezzel kapcsolatosan minden cselekményeket és így a pénzszerzés műveletét és a netáni építkezést is legjobb belátása szerint eszközölje. Megengedi, hogy az „Iparos-kör“ javára eddig egybegyűlt összeget a házvétel céljaira $4\frac{1}{2}\%$ -tőli kamatfizetés mellett kölcsönként felhasználhassa, mely összeg azonban telekkönyvileg biztosítandó. Megkeresni rendeli a „Betegsegélyző pénztár“, valamint az „Iparos ifjúsági egyesület“ közgyűlését az iránt, hogy tőkésített pénzeiket jelzálogi biztosítás és $4\frac{1}{2}\%$ -tőli kamat mellett, az ipartestületi házvétel céljaira kölcsönként engedjék át; nemkülönben a város tanácsa is megkeresendő, hogy az ipartestület tulajdonát képező miskolczi 2667. sz. tklvben foglalt ingatlan eladhatását és a befolyandó összegnek a szerzendő házvételarába leendő felhasználását a kir. kereskedelemügyi minisztériumnál kieszközölni sziveskedjék; az előljáróság pedig felhatalmaztatik, hogy ezen engedély leérkezte után a jelzett ingatlanra az eladást tegye folyamatba s a lehető legkedvezőbben értékesítse.

Ugyanezen közgyűlés határozatilag kimondja, hogy az eddig gyűjtött és jövőben gyűjtendő „Segély-alap“ összege az „Iparos menház“ céljaira veendő át és ezen összegnek — mindaddig,

míg a menház nem létesül, — csakis kamatai fordíthatók segélyezésekre; továbbá, hogy a Miskolczi takarékegylet és a Borsod-megyei takarékpénztártól nyert és nyerendő adományok az „Iparos menház“ alapját fogják illetni kamataival együtt.

Az évenként rendezni szokott farsangi tánczvigalmak tiszta jövedelmének fele része szintén az „Iparos menház“ javára, másik fele pedig az „Iparos kör“ alapjára lesz jövőben gyümölcsözőleg elhelyezendő, végre megkerestetik a miskolczi általános ipartársulat, hogy tekintettel arra, miszerint a kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályai alapján oly 4200 koronának kamatjövedelmét használja saját céljaira, mely tőke a városunkban létesítendő „Iparos menház“ céljaira fog szolgálni, már ezúttal határozatilag kimondani sziveskedjék, hogy majdan, ha a társulat feloszlik, a felosztott társulatnak fennmaradó vagyona, a fentebb érintett 4200 koronával együtt, az ipartestület által létesítendő „Iparos menház“-nak lesz átadandó.

1900. május 4-én tartott rendes előljárósági ülésén elnök bejelenti, hogy az iparos ifjúság kebelében alakult dalárda alapszabályai jóváhagyattak.

1900. szeptember 8-án tartott előlj. ülésen határozatott: hogy miután a testület kiadásai évről-évre emelkednek, a jövedelem fokozásáról is kelletvén gondoskodni, javasoltassék a közgyűlésnek, hogy az eddig megállapítva volt 20 korona tagfelvételi díj 30 koronára emeltessék.

1901. évi február 7-én tartott előlj. ülésen határozatilag kimondatott, hogy a jövőben az elnöknek évi 400 korona tiszteletdíj adandó.

Az 1901. július 18-án tartott előlj. ülésen elnök bejelenti, hogy a kir. kereskedelemügyi miniszter a felvételi tagdíjnak 20 koronáról 30 koronára leendő felemelését nem engedi meg, illetve a közgyűlésnek ebbeli határozata jóváhagyását megtagadta.

1902. november 4-én tartott előljárósági ülésen elnöklő Putnoki Antal bejelenti, hogy a nagyváradi országos iparos

congressuson ő, Pfliegler Ferencz előjárósági tag és Kopácsy Béla titkár vettek részt és hogy mindhárman legjobb tudomásuk és lelkiismeretük szerint szállottak síkra az iparosok érdekében, a legnagyobb elismerésben részesültek úgy az ottani vezető elnökség, mint a többi testületek kiküldöttjei részéről. Kiemeli azon lélekemelő ünnepeltetést, melyben testületünk érdemes tagja Pfliegler Ferencz — az országos kongresszuson, — 50 éves iparosságának évfordulója alkalmából részesítettett, mely ünnepeltetésből egy fénysugár az egész miskolczi iparososztályra is kihatott.

Az 1903. márczius 8-án tartott évi rendes közgyűlésen Karla Bertalan elnök hivatkozva megrendült egészségére és aggkorára, ezen tisztségről leköszön és az elnöki széket az iparhatósági biztosnak átadja.

1903

Kiss Lajos iparhatósági biztos méltatván távozó elnöknek éveken át tanúsított önzetlen és buzgó munkásságát, a közgyűlés a majdnem évtizeden át teljesített működéseért távozó elnöknek jegyzőkönyvileg fejezi ki köszönetét.

Ezután elrendeltetvén az elnökválasztás, a közgyűlés egyhangúlag Pfliegler Ferenczet választja meg elnökül.

1903. július 25-én tartott előlj. ülésen elnök jelenti, hogy a Kossuth-utca 13. sz. a. levő s volt Soltész Nagy Albert-féle emeletes házat a testület részére 28,580 koronáért, illetve az egyéb mellékes költségekkel 30,000 koronáért megvette s a szerződést megkötötte.

Az előjáróság örömmel veszi tudomásul a megkötött üzletet és a házvétel bejelentésére rendkívüli közgyűlést határoz összehívni 1903. augusztus 16-ra, mely közgyűlés egyszersmind az „Iparos-kör“ megalakítására vonatkozóan is hozzon határozatot.

A szükséges kölcsön-összeg megszerzése és az épületnek átalakítására vonatkozóan az előjáróság bizottságot küld ki.

Nemkülönben egy másik bizottságot is kiküld az „Iparos-kör“ alapszabályainak kidolgozása s a körnek lehetően mielőbbi felállítására.

Elnök felolvastatja az „Iparos-kör“ alapszabálytervezetét, melyet az előljáráóság elfogad.

1903. december 12-én tartott rendes előljáráósági ülésen elnök jelenti, hogy a m. kir. kereskedelemügyi miniszter a betegsegélyző pénztárnak a kerületi betegsegélyző pénztárba leendő beolvasztását 1904. évi január 1-től elrendelte.

A testületnek vagyona volt az 1903. évi zárszámadás szerint: ingatlanok értéke 45,300 korona, az ipartestület kezelésében lévő különböző alapítványok és letétek 6622 kor. 18 fill., értékpapírok 1410 kor., egyéb ingóságokban 1900 kor. 92 fill., összesen 55,233 kor. 10 fill., a teherállomány 39,700 kor. 44 fill., vagyon 15,531 kor. 66 fill.^a)

Áttérve az egyes iparágakra, azok történetének vázlatos rajzát a következőkben adjuk.

1799 Az asztalos czéh, mint tudjuk, 1799-ben új átalakuláson esett át, s mint a XVIII. század végén a legtöbb czéh kettős (magyar és német) czéh volt. Az asztalosok által ez idő tájban készíteni szokott művekre érdekes világot vet a fentebb már említett 1813-iki árhatározás, melyből a következő tételeket közöljük. „Egy középszerű Ajtó Fenyőfából, sima és keskeny bélléssel, festetlen, Hat Láb magasságú, Három Láb szélességű, az Építettő Fájából felszegezésével 3 Rf. 30 Kr., az Asztalos Deszkájából 7 Rf. Egy Négy Láb magasságú, Két Láb nyoltz Tzoll szélességű, négyfelé nyíló, veres Fenyőből készült Ablak, az Építettő Deszkájából 1 Rf. 30 Kr., az asztalos Deszkájából 3 Rf. Egy három Láb hosszúságú, egy Láb nyoltz Tzoll szélességű Ruhás Láda Pléhestől 2 Rf. 30 Kr. Egy Személyre készült rendszerént való Nyoszolya 1 Rf. 30 Kr. Legnagyobb Fenyőfából készült Koporsó 4 Rf. 30 Kr. Egy Gyermekek való Koporsó 2 Rf.

¹⁾ Pfliegler J. Ferencz és Holczer Ferencz: Emléklapok a miskolci ipartestület húszéves fennállásának évfordulója és a kebelében alakult iparoskör helyiségeinek ünnepélyes felavatása alkalmára. Miskolcz, 1904. k. 8 r. 90 l.

Az asztalosok czéhe 1822-ben újra átalakult s I. Ferencztől 1822
 újabb privilégiumot nyert, mely 49. czikkkel bír. A czéh legújabb 1823
 kori történetéről kevés feljegyzés maradt. 1823-ban az újonnan 1823
 alakult testület 50 vándorló könyvet kér a várostól, melyek a város
 pecsétjével és aláírással elláttatván a czéhnek kiadattak¹⁾ 1826-ban 1826
 az asztalos és csizmadia legények között nagy verekedés volt,
 mely az asztalos legények agyon veretetésével végződött. A viz-
 gálatot ez ügyben a tanács vezette, s elrendelte, hogy míg az
 be nem fejeztetik, egy csizmadia legénynek sem szabad elhagynia
 a várost.²⁾ A czéh 1875. szept. 1-én alakult át ipartársulattá, 1875
 melybe az üvegeket is befogadta. 1882-ben az ipartársulat 1882
 tagjainak száma 40.³⁾ Az asztalos ipar helyzete az 1890-es évek-
 ben szerfelett kedvezőtlen volt, mert piacunk olcsó kész árukkal
 elárasztatott. Mindazonáltal néhány műhely örvendetes fejlődésnek
 indult, sőt egyik asztalosmesterünk, Szőke Pál, 1891-ben 1891
 műhelyét gőzerőre rendezte be s így a tulajdonképpeni kisipar
 köréből kilépve, a gyáripar felé közeledett. Ez ipartelepen leginkább
 ablak, ajtó stbi árúk készültek a helyi és környékbeli fogyasztásra.⁴⁾

A bábsütők, vagy mézeskalácsosok és gyertya-
 mártók, vagy viaszöntők czéhéről nem igen maradtak fenn
 adatok. Az első bábsütő mester, kit városunk jegyzőkönyve említ:
 Szucher János ifjú mézeskalácsos mester, aki 1779-ben 1779
 „Carnióliából, Krágfenburg városból“ jött Miskolczra.

Több múlt századi mézeskalácsos mintát őriz múzeumunk.

1808-ban kezdi meg működését Milecz Gáspár gyertya- 1808
 mártómester, aki közel félszázadig dolgozott városunkban.⁵⁾

1810-ben nagy szűkébe voltak a gyertyának. Gyertyamártó 1810
 Falkenstein Libelnek a lakossága miatt ablakait is összetörte.

1) Városi jegyzőkönyv.

2) U. o.

3) Kamarai jelentés. 1882.

4) Kamarai jelentés 1891. 59. l.

5) Miskolczi Értesítő. 1844. 38.

1813 Az 1813-iki árhatározás a bábsütőkre vonatkozólag így állapítja meg az árakat: „Asztalhoz való Viasz Gyertyának Fontja 2 Rf. Templomba valónak 2 Rf. Sárga Viasz Gyertyának Fontja 1 Rf. 30 kr. Ha valaki maga ad Viaszt, annak megmártásáért belével együtt 36 kr. Egy szurkos Fáklya 1 Rf. Viasz Fáklyának Fontja 2 Rf.”

1820 1820-ban a viaszöntők czéhe czéhszabályokat nyert.

Ez iparág helyzete nálunk az 1870-es évekig aránylag elég kedvező volt, ekkor azonban hanyatlásnak indult és sorsa újabban már csak a vásároktól függ.

1871 1871-ben a mézeskalácsosok a viaszgyertya árára nézve egymásközt szerződést kötöttek, ezt azonban a tanács, mint a szabad ipar természetével s ennek folytán a törvénynyé vált iparrendtartással ellenkezőt rosszalta és nem erősítette meg.¹⁾

1881 „Tagadhatlan, — mondja az 1881-iki kamarai jelentés — hogy ezen iparág hasonlithatlanúl nagyobb hasznót hajtott a czéhrendszer idejében és 1867 előtt. Nemcsak az iparosok száma fogy, de a segéd munkásoké is, úgy, hogy bizvást állíthatjuk, miszerint például Miskolczon ma összesen nem foglalkoztatnak annyi segéd munkást iparosaink, mint azelőtt egy-egy. Egy kilogramm faggyúgyertya ára 64 kr, ugyanannyi faggyú, 60 kr, 1 klgram szinszappan 48 kr, métermázsánként 44 frt volt. Figyelemre méltó jelenségként említjük ez iparág kapcsán, azon néhány év óta divó eljárást, hogy a friss marhafaggyú élvezhető vajjá (Kunst-butter) dolgoztatik fel.”

A bád o g o s-, r é z ö n t ő- é s e s z t e r g á l y o s czéh articulusai 1805-ben adattak ki. Az eredeti czéh szabályok, a Borsod-Miskolczi Múzeum tulajdonában vannak. A bádogosok 1813-iki limitációjából mint érdekességet kiemeljük, hogy „Egy szoptató Bádog, Gyermekeknek való” 8, egy ugyancsak gyermeknek való „Tsörgő” pedig 4 krajczárba került. Az esztergályosok

¹⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

árhatározása szerint „Egy, két Láb hosszúságú Pipaszár 10 Kr. Do, Ha Szilvafából vagyon, 15 Kr. Egy közönséges Hársfa Vizi Puska 1 Rf. 15 Kr. Egy jó magas Gusaly (Rokka) Kerekcs 5 Rf.“ A rézművesek limitációja szerint „Egy nagy Téglázó Vas 5 Rf, Egy pár nagy Gyertyatartó 4 Rf. 30 Kr. Két lóra való Szerszámhoz megkívántató készület tsatokkal, és Gyepelő karikákkal együtt 7 Rf. Egy Pályinkafőző Fazék a mely tiszta Rézből vagyon készítve, a Csőjei pedig sárga Rézzel összeforrasztatva, fontonként számlálván, egy Fontja a munkával együtt 1 Rf. 30 Kr. A Réz-Serpenyők és Kásztrolók, mellyek belől meg vagynak tzinezve, a hozzájuk tartozó vas nyelekkel együtt, Fontja 1 Rf. 30 Kr.“ 1816-ban a 1816

a czinöntő, tús, bádogos és sárgarézműves mesterek az esztergályosoktól külön czéhet kívánnak alkotni, s e czélból a városi tanácsához folyamodnak, mely egy biztos kiküldetése iránt intézkedik.¹⁾ 1828-ban I. Ferencztől az aranyműves, bádogos czinöntő 1828

és tús czéh privilegiumot nyer. E privilegium, mely 49 cikkből áll, 1—9. cikke az inasokról, 10—20. cikke a legényekről, a többi pedig a mesterekről, temetésről, özvegyekről stb. szól. E czéhszabályok szerint az inasnak valamely bevett vallásfelekezethez kellett tartoznia, s tisztességes származását keresztlevéllel igazolnia. A szolgálati idő 3 év; s az inástól kérendő tandíj 20 frtnál több nem lehetett. Az inas kitöltvén idejét felszabadíttatik, a miért 1 frtot fizet a czéhládába. A felszabadítás jegyzőkönyvbe vétetik, a szabaduló levél eredetije pedig a czéhládában megőrzendő. A mester fia idegenekkel szemben csak annyiban van előnyben, hogy a tan- és szabadulási díjnak csak felét fizeti. A legénynek 3 évig kell vándorolnia. A ki iratok nélkül fogadja fel a legényt, 20 frtra büntetetik. A vándorlási idő csak az esetben szakítható meg, ha vagy nagybeteg lesz a legény, vagy szülőinek halála kényszeríti a visszatérésre. Ily esetben hazamehet ugyan ideiglenesen, de azután folytatnia kell vándorlását, mely alól azonban a

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

czéh fel is mentheti. Ha valahova megérkezik, a szállásra (Herberg) kell mennie, s vagy a czéhmesternél, vagy a legöregebb mesternél jelentkeznie. A legény gazdáját csak 14 napi felmondással hagyhatja el. Szükség esetén a czéhmester jelöli ki, hogy a legény melyik mesternél álljon be. A legénynek jogában áll magán urasághoz is beállni, azonban ettől is bizonyítványt kell hoznia (Kundschaft) és azon embernek mesterjeggyel kell birnia. A rendes meghatározott órákor este a legénynek otthon kell lennie, különben pénzbírsággal büntetendő. A legénynek heti bére elvesztésének terhe alatt nem szabad hétfőn szünnapot (Blau-montag) tartani. A kialakított bérnél több nem követelhető. A legények külön czéhládát nem tarthatnak. Az öregebb legény egyenlő a fiatalabbal, mindamellett a mester egyet, mint munkavezetőt (Werkführer) nagyobb bérrel alkalmazhat.

Ha a legény vándorlását befejezte, bizonyítványait a czéhládába leteszi és a czéh közülésében az öreg mesterek által beavattatik. Előbb azonban, ha még ilyen nem volna, tartozik az illető városban polgárjogot szerezni. Bevétel előtt remek (Meisterstück) nyújtandó be, ha azonban fontos ok, például betegség gátolja, a politikai hatóság beleegyezésével ez el is engedhető. Ha a legény nem képes önköltségen előállítani a remeket, a czéh előlegezi annak költségeit, de a remek eladási árából levonja azt. Kétszer és két helyen remeket nem kell csinálni, s a második helyen a remeklés csupán igazolandó. Ha a legény remeke hibanélkülinek találhatik, a mesterek közé iktat-tatik. A beiktatáskor 25 frtot fizet, a mesterlakomát és vacsorát készpénzfizetés által is leróhatja. A mester fia, vagy az a legény, aki mester özvegyét veszi el, semmi kiváltságban nem részesülhet. A czéhnek szabadságában áll vidéki mestert felvenni, a ki féldíjat fizet és remeket tartozik csinálni. Pénzbüntetés terhe alatt tilos egymás művét gáncsolni a vevő előtt. Kontárok nem türetnek meg ott, a hol czéh van. Mindannyian jogosultak a nyilvános vásárokon árulni. Oly esetben, a hol a mester, vagy legény a

czéh gyalázatára tesz valamit, előbb komolyan megintendő, ha nagyobb vétke van, a helyi bíraskodás alá bocsátandó. Esetleg a legényért a mestere, a mesterért pedig a czéh áll jól. A mestereknek egymáson segíteni erkölcsi kötelessége. Ha a mester szegény, visszatérítés reményében a czéh segíti. Az esetben, ha a mester egyedül végzi mesterségét és rövid időre betegségbe esik, egy több legénnyel bíró mester egy legényt nyolcz napra az üzlet vezetésére kölcsön adhat. Ha a mester, legény, inas, vagy a mester neje, vagy gyermeke meghal, minden mester és legény tartozik a végtisztességen megjelenni. Az özvegy férje üzletét folytathatja, de műhelyvezetőt kell tartania.

A czéhgyűlésekről következőket tartalmaz a czéhszabály: Köteles a czéh legalább negyedévenként gyűlést tartani, melyen egy városi előjárónak is jelen kell lennie. Minden negyedévi gyűlésen a legény 50 krt, a mester pedig 1 frtot tesz a czéhládába, s a ki a gyűlésen meg nem jelenik, pénzbírsággal sújtatik. Ha kívánja, egy legény, vagy mester személyes ügyében is hívandó össze gyűlés, ekkor azonban 5, illetőleg 2 frt összehívási pénz fizetendő a czéhmesternek a ládába. A panaszok a czéhüléseken intézhetők el, mikor is a panaszló és panaszlott helyeikről felállva a nyitott láda előtt állva adják elő ügyüket. A czéh határozata ellen a közhatósághoz való felebbezésnek helye van. Falusi mesternek elég, ha egy évben csak egy negyedéves gyűlésen jelenik meg, amikor is évi járadékát egyszerre fizeti be. Filiálmeister az, a ki kétóránnyira lakik a székhelytől. Ez az illetéket be is küldheti. Minden czéhgyűlésről jegyzőkönyv veendő fel, mely a czéhmesternél minden mester által betekinthező. A czéh- és alczéhmester választása minden évben azon a napon történik, a melyen a szabadalom levél kiállíttatott. Ekkor a régi czéhmester számadásait beadja, a láda kulcsot pedig 3 mesternek adja át, a kik a szótöbbséggel választott új czéhmesternek adják azt át. A czéhládának 3 kulcsának kell lenni, a melyből egy a czéhmester, egy a komiszárius és egy az alczéhmesternél van.

39. A rézműves, czinöntő, esztergályos, bádogos és tűcsinálók egyesített czéhének pecsétje 1808-ból.

40. A czinöntők pecsétnyomója 1808-ból.

41. A rézművesek, czinöntők, tűcsinálók és bádogosok pecsétje 1808-ból.

A büntetéspénzek a komiszárius beleegyezésével a czéh szükségleteire és szegény mesterek felsegítésére fordíttatnak. Minden negyedévi gyűlésen a czéhmester beadja a számadását, mely ha helyes, a komiszárius a czéh nevében megadja a felmentést, ellenesetben jelentést tesz a helyi hatóságnak. A czéhtől levelek csak a gyűlésről intézhetők. A czéh nevében egy mester sem írhat, ha ezt teszi, a biztos által a hatóságnak feljelentendő. Hogy ezen szabályok nemtudásával senki se mentegetődzhessék, minden negyedévi gyűlésen felolvasandók és a czéhmesternél nyitva tartandók. Ezen szabályokkal ellenkező és régi szabályok erősen tiltatnak.¹⁾

E czéh behívó táblája 1812-ből múzeumunkban van.

Egyesített pecsétnyomójuk az esztergályos és tűcsinálókkal együtt német körirattal 1808-ban készült.²⁾

Bádogos mestereinknek a század első felében való sokoldalúságáról tanúskodik Littmann Dávid miskolci mester egy hirdetése, mely 1847-ben jelent meg, s melyben jelenti, „hogy nála mindenféle vas-pléh kályhákon kívül a legczélszerűbb vaskonyhák (Spaarherde) készen kaphatók, melyeknek tartósságok-

¹⁾ A czéhszabályok eredetije szerző gyűjteményében.

²⁾ A rézművesek külön pecsétnyomója 1808-ból és 1845-ből s a bádogosoké szintén 1808-ból fennmaradtak. Ez utóbbin két griff tart egy álló lámpást.

ról s czélszerűségekről kezeskedik, vagy rendelményre a legújabb ízlés szerint készíthet, úgyszinte gőzmosógépek (Gal-lische aparate) melyek nemcsak a drága fa megkimélését, hanem a fehéreneműek hófehérségű mosásukat is eszközlik, — továbbá a rendes fehér bádogg és sárga-

42. A tűcsinálók külön pecsétje 1803-ból.

réz edényeken kívül készít igen czélszerű szivattyús lámpákat, melyek a gyertya hiányát nemcsak hogy tökéletesen kipótolják, hanem a konyhákban pazérlását megkimélik, — kaphatók készen mosdó edények, gyertyatartók, kocsilámpák sárgarézből, vörös rézből platírozva, vagy bádogból, valamint különféle gőzhatású szesz által főző kávémaschinák, pakfony, vagy ezüstölt nádméz szelenczék, a lehető legjutányosabb áron. Ajánlja egyszersmind kész szolgálatát az építkezésnél előforduló házfedésekben, csatornák, ablak-táblák, s többféle vas, vagy fehér bádoggali munkák elkészítésében, — mi végetti kegyes parancsait a t. cz. uraságoknak a lehető legjutányosabb árért kész elfogadni.“¹⁾

Czéhünk, mint általában a többiek is, ügylátszik 1872-ben szűnt meg. A miskolczi kereskedelmi és iparkamara 1890. évi jelentése szerint bádogosainknak panaszra nincs okuk, legfeljebb az épületbádogosok foglalkozása hagy fenn időről-időre kívánni valót. Kész árú e téren is tetemesen importáltatik s a vaskereskedőknél kapható.²⁾

A bodnár, kádár, vagy pintér czéh a század első felében egyike volt virágzóbb czéheinknek. A bodnárság a bortermeléssel és borkereskedéssel lévén szoros összefüggésben, ezekkel együtt emelkedett és hanyatlott.

1813-ban a megye elrendeli, hogy „Minden Hordót készítő Bodnároknak Törvényes Büntetés alatt szoros kötelességekké tétetik,

1872
1890

1813

¹⁾ Miskolczi Értesítő 1847 9. sz.

²⁾ Kam. jel. 1890. 56. l.

hogy a Hordók készítéseben magokat a' rendes Törvényes Mértékhez alkalmazhassák, minden Hordót 2 és $\frac{3}{4}$ Akós öblűnek tsinálván és az általok árúlandó Hordókat a' T. N. Vármegyék által a' végre kirendelt Tisztviselő Urak által megbélyegeztessék, hogy eképpen a Mértékek Egyenlőségéről hozott 1807-dik Esztendő-béli 22-dik Törvény Cikkelynek elég tétettessen, 's az által a' kisebb Hordókkal való élés miatt, tapasztalt tsalások 's károsodások eltávoztassanak; különben ha a' Bodnárok magokat ezen Rendeléshez alkalmaztatni elmúlatnák, mindeneknek szabadság adatik, hogy az ilyen törvénytelen mértékű Hordókat, akár hol ott, összetörhessék.¹⁾

Az 1813-iki limitáció érdekesebb tételei: „Egy Törvényes mértékű Hordónak készítése 30 Kr; Egy Kupa mindenestől 10 Kr; Egy Puttonnak ára 24 Kr; Egy Köpüllőnek ára 51 Kr; Egy nagy Sojtár 10 Kr; Egy 64 Ittész Dézsa 30 Kr; Egy Egri Hordóra való Abrontsnak felütése, ha az Abrontsot a Bodnár maga adja 1 $\frac{1}{2}$ Kr; Egy Törvényes 32 Ittész Véka 40 Kr.“

1826 Czéhünk régi privilégiumát 1826-ban újjal cseréli fel.

1828 1828-ban a vármegye rendeletével köteleztettek 36 ittész mérő vékáknak jó vasabroncsosan való készítésére, azoknak a kétfejű sassal s a készítő mester neve beégetett bélyegével való megjelölésére. Ugyanez évben a jegyző részére minden tanuló levél és kundschaft kiállításáért 3 garas, a czéhmesteri pecsétlésért pedig 2 garas illeték szedése határozott meg.²⁾

1829 Áruló színnek az úgynevezett Grobetzki görög familia residentiális háza háta megett lévő hely 1829-ben 15 frt évi bérért kivétetett.

De némely czéhbeli tagoknak, különösen pedig feleségeiknek nagyra való vágyódások ezen áruló-helyet elhagyni kívánnák; — miért is a czéhgyűlés kimondja, hogy más helyre menni árúlni büntetés terhe mellett tilos.

¹⁾ 1813-iki közönséges árhatározás. 16. pont.

²⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

Ugyancsak 1829-ben a vármegye egy felállítandó rajziskola (Reizoskola) költségeihez leendő hozzájárulásra hívja fel a czéhet, mit az 1826-ik évi új privilégiumára való hivatkozással nem vállal, hogy az a bodnár mesterséget semmiképen sem érdekelheti.

Érdekes, hogy ez évben egy remek vizsgálat alkalmával egy nagy kádon, egy törkölyhordón és egy fürdős kádon 50 hibát találtak.

1829-ben a legények multságainál használni szokott süveg korona, a mely pántlikákkal klárisokkal s más drágább és olcsóbb készülétekkel volt felékesítve, farsang három napja éjszakaiján elveszett. A czéh nagy vizsgálatot indított. Az ifjúsági korona azonban időközben egy vármegyei hajdú útján, mint a protocolum mondja, „csodálatosan“ megkerült.

1833-ban 36 bodnár mester élt városunkban. Ugyanez évben remek tárgyakként szerepelnek: 1. Tizenkét akós hordó. 2. Fürdős kád. 3. Három akós hordó. 4. Lábas mosogató. 5. Ovalis léhó. 6. Lábas csobolyó. 1833

1844-ben kimondja a czéh, hogy az özvegy asszonyok díjtaianul temettetnek el. 1844

1847-ben a remeken talált hibák egy részét a czéh elengedi. 1847
50 hibáért 20 frt váltságdíjat fizettet és a legényt felveszi a mesterek közé.¹⁾

A század második felében ebben az iparágban erős hanyatlás állott be. 1873-ban ez ipartársulatunk feloszlott. Az 1883–4. évi kamarai jelentés a kádár ipar helyzetét így írja le: „Ez iparág évek óta pang. Gönczről, Sárospatakról behozott, kedvező feltételek mellett készült, hordók bámulatos olcsósága, bodnárainknak megélhetését lehetetlenné teszi. Nehezíti ez ipar helyzetét, hogy az iparosok nem juthatnak könnyű szerrel jó minőségű szerszámfához; a kir. kincstár erdészete csak a nagybani vételeket sarkalja 1873 1883

¹⁾ A bodnár czéh iratai a Borsod-Miskolci Muzeumban.

s kisebb rendelkezéseknek jelentőséget sem tulajdonít.¹⁾) A helyzet nagyjából ma is ugyanaz, mint a milyen egy negyedszázad előtt volt. A bodnár czéh emlékeiből két ládája, 1801-ből való behívó táblája, a legények kondérja 1802-ből, továbbá a mesterek kondérja 1836-ból, hordómérője 1810-ből, czégéres táblája és egy remekbe készült kis hordója múzeumunkban őriztetnek.

- A b o r b é l y o k, mint általában mindenütt, nálunk is belekontárkodtak az orvosok dolgába. 1793-ban Kenesei Ferencz tilos és hibás érvágásért 12 Rfrtra és hét napi elzárásra ítéltetett.²⁾)
- 1813 Az 1813-iki közönséges árhatározás igen érdekes adatokat tartalmaz a borbélyokat illetőleg. E szerint a műhelyben történt beretválásért 3 krajczárt, érvágásért 12, foghúzásért 10 krajczárt kellett fizetni. Ha a művelet a pácziens lakásán történt, kétszerannyit fizetett. Esztendőbeli beretválásért a gazda házánál hetenként kétszer 6, háromszor 9, négyszer 12, mindennapi beretválásért 24 Rfrtot fizettek.

- 1868 Az érvágás és foghúzás műtéiteit még 1868-ban is a borbélyok és segédek végzik városunkban.

A c s a p ó és g u b á s c z é h iratai az 1878-iki árvízben csaknem teljesen megsemmisülvén, e társulat múltjáról alig rendelkezünk adatokkal. A czéh reformátorai, III. Károly, Mária Terézia és I. Ferencz által adományozott privilégiumok tönkre mentek s egyéb írások is úgy beiszapolódtak, hogy ezek közül aztán azokat, a melyek a társulat ujabbi viszonyaira értékesebb adatokat nem tartalmaztak, megsemmisítették.

- 1753 A czéh XVIII. századi történetére vonatkozólag itt még pótlólag közöljük a városi jegyzőkönyv egy adatát 1753-ból, mely szerint a városnak Diósgyőr felé eső végén, a Szinva partján a szűrszabó czéhnek hely és engedély adatott 5 bécsi öl széles és hét öl hosszú kalló építésére.

- 1813 Az 1813-iki árhatározásban e czéh kebelébe tartozó mester-

¹⁾ Kam. jel. 1883—4. 90. l.

²⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

emberekre vonatkozólag látjuk, hogy a szűrccsapók „egy 24 Réf hosszúságú és egy Réf szélességű legjobb Posztóból tsináltt Fejér Szűr-Posztónak Végé“-ért 12 Rforintnál többet nem kérhettek, a „Hasonló hosszúságú és szélességű, de alábbvaló Fejér Szűr-Posztónak Vége“ pedig 10 Rfrt volt. A gubásoknak a legnagyobb fürtös fekete guba árát 5 Rfrtban szabta meg a limitáció, az „Ungvári legnagyobb fürtös Fekete Guba“ 3 Rfrt, egy asszonyi kurta guba pedig 1 Rfrt és 30 krba került.

A szín, vagyis a társulat áruló helye a régebbi Kandia, most Iskola nevet viselő utcán volt. Az árulóhely telkét mint a jegyzőkönyvekből kitűnik, 1846-ban Árvay Sámuel czéhmastersége alatt vették meg Hágen József városi sebésztől 1125 v. forintért. 1889-ben azonban eladta a társulat a zsidó hitközségnek, mely rajta és a szomszédos telken hatalmas nagy iskolai épületet emeltetett. 1873-ban a czéh gubás ipartársulattá alakult át. Az 1878-iki árvíz alkalmával a jelentékenyen megkárosult társulat számára a tiszavidéki városokban levő gubás társulatok segélyadományokat küldöttek.

Az ipartársulat tagjainak száma 1881-ben 40 volt. Ugyanez évben a gubás ipartársulat az árvíz által szenvedett kára szempontjából helyezést kér a várostól.

A társulat régi törvényei a jegyzőkönyvekben foglaltatnak. Jelenleg a társulat igazgatása az 1884. XVII. t. cz. alapján a Miskolcz város tanácsa által helyben hagyott „Ügyrend“ és főként a „Miskolczi gubás ipartársulat alapszabályai“ (1889.) szerint történik.

Agubás és szűrccsapó iparosok száma egyre csökken, hatásakép a népviselet fokozatos megváltozásának.

A szűrccsapó ipar jelenlegi helyzetére vonatkozólag idézzük a miskolczi kereskedelmi és iparkamara 1906. évi jelentéséből¹⁾ a következőket: „Ezen iparágra nézve az elmúlt év sem hozott

¹⁾ Ka m. j e l. 1906. 96. l.

csak némi fellendülést is. Állami támogatással a szövetkezet által felépített fonógyár lett volna hivatva nálunk ezen iparágat előbbre vinni. Sajnos, eddig reményeink nem teljesültek. A vízi erőre berendezett fonógyár még a múlt évben is érezte a víz hiányát. Az államtól kapott régi motor, bár kijavítására közel másfélezer koronát költöttünk, mint hasznavehetetlen árú hever; nem használható. Mesterek és művezetők hiányával a gyár multévi üzemét kárral zárta le. A túl magas gyapjúárak mellett ezen iparág pang. Alig másfél éve s a gyapjú ára 80 koronáról 110 koronára szökött fel, a kész árúnál pedig alig van emelkedés. Gyártottunk lópokrócokat is, de ezek sem vittek zöldágra, mivel művezetőink hiánya folytán az olcsó -- tehát most keresett -- pokróczárút előállítani nem tudtuk. — Munkabér emelkedett 2 koronára a gyári munkásoknál, házi munkások darab után 2 kor. 40 fillért, vagyis 40 fillérrel többet kerestek, mint az előző évben. Az erdélyi olcsó halina készítésével lehetne nálunk még ezen iparágat fenn tartani.“

Az immár megszűnt régi csapó és gubás czéh tisztviselői voltak a főczéhmester, ma ipartársulati elnök, a kis czéhmester, ma alelnök, a jegyző, a perceptor, ki a befolyó pénzek átvételével, percipálásával volt megbízva, (1888-tól a perceptor teendőit is az elnökség végzi) s végül a czéhszolga.

A czéh tisztviselői a század elejétől a következők voltak:

1834—89

1834-ben főczéhmester Béres Mihály (Béres János ny. kuriai bíró nagyatya), kis czéhmester Kováts István. 1835-től czéhmesterek Németh József és Jámbor János. 1838-tól Kováts István és Jámbor János. 1839-ben Jámbor János és Bencsik Sámuel. 1840-ben Füzy András, Csóka János. 1843-ban Füzy András, Penyigey László. 1846-tól Árvay Sámuel, Horváth Sámuel. 1850-től Orosz Gergely, Béres János. 1854-től Kortsmáros József, Ablonczy József, jegyző Nagy István. 1857-től Bencsik Sámuel, Kiss János, jegyző Szudy István. 1858. Nagy István, Kiss János. 1860. Ablonczy József, Kiss János, jegyző Liptsey Zsigmond. 1861-től Kormos András, Lövey József. Kormos András ezután egyfolytában 10 évig viselte a főczéhmesteri hivatalt, lemondásakor érdemeit az akkori jegyző, Nagy István szép szavakban örököltette meg a jegyzőkönyvben. 1871-ben főczéhmester Pinczés Mihály, alczéhmester Kiss János, jegyző Takáts János. 1873-tól elnök Kor-

mos András. 1876-ban elnökké lett Pinczés Mihály, alelnökké Kiss János, jegyzővé Simon József. 1878-ban elnök Takáts János, alelnök Simon József, jegyző Simon András. 1880-ban elnök Takács János, alelnök Rozgonyi József, jegyző Nyakó István, ki ezután húsz évig viselte a jegyzői hivatalt. 1881-től elnök Pinczés Mihály, alelnök Kiss János. 1885-től elnök Szudy István, alelnök Bencsik Ferencz. 1889-től napjainkig elnök Simon András, ki a társulat ügyeit fáradhatatlan ügybuzgalmával rendbehozta.

Az ifjuság tisztviselői voltak az atyamester és a nagy és kis bejáró. E három tisztviselőt a mesterek közül a czéhgyűlés választotta. Az ifjuság tisztviselői voltak továbbá a nagy és kis dékán, a jegyző, s a szolgáló legény, kiket az öreg legények közül (csupán a szolgáló legény volt novicius, azaz kétévesnél fiatalabb legény) az ifjuság saját kebeléből választott.

Az atyamesterek hézagos névsora 1842-től:

1842 - 90

1842-ben atyamester volt Pényigey László, 1847-ben Novák Mihály, 1855-ben Lövey József, 1856-ban Baán Sámuel, 1858—1860-ban Pinczés Mihály, 1863-ban Szudy István, majd Barattra Mihály, Lihi János, Rozgonyi József, Varga Péter, Jakab József. 1885-től Bencsik János 1890-ben Simon János.

Az utolsó atyamester, Simon János 1890-ben feloszlatta az ifjuságot, mert már ez időben nagyon kevés segéd volt Miskolczon. Ettől kezdve az atyamesteri hivatal is eltöröltetett s jogai az elnökre szálltak át. A társpohár és az ifjuság koszorújának alját képező tányér Simon Jánosnál, az ifjuság ládája pedig Simon Andrásnál maradt. A társulat tabláján egy pár gubás munkát végző férfi alakja és az 1843-as évszám látható. A régi tábla az 1843-iki tűzvészben elégett.

1843

Az ifjuság előbb említett koszorúja egy művirágokból font korona alakú ereklyetárgy volt, felső részén két keresztbe helyezett félabroncs-forma kávéval, tetején kis nemzeti színű zászlóval. Belsejében egy citrom függött czérnaszálon. Az egész egy nagy tányérra volt helyezve s bejárások (ifjusági gyűlések) alkalmával az ifjuság tisztviselőitől (atyamester, nagy és kis bejáró mesterek, nagy és kis dékán, jegyző, szolgáló legény, segédek) körülült asztalon állott.

Bálok alkalmával pedig a társulat és az ifjuság előljáróinak

közös asztalán, a főasztalon állott, amelyen éjfélkor a páros vendégek fizették az entréet. Ez asztal körül ültek: az elnök, atyamester és az ifjuság jegyzője, továbbá a bál érdekesebb vendégei. Éjfélkor az ifjuság jegyzője, midőn a legény társai köréje gyűlekeztek, felköszöntötte a koszorút versben. Az utolsó gubás bál a 90-es években volt. Volt még egy u. n. „suspingeres“ asztal, mely az előszobában állt, s itt a nőtlen vendégek fizettek belépésük alkalmával.

Ha az ifjuság valamelyik tagja meghalt, a koszorút a temetési menet élén vitte egy legény, mellette két oldalt másik két legény lépdelt kivont karddal, melyek hegyébe egy-egy citrom volt szurva. A koporsó sirbaeresztése után a két legény a nyitott sirhoz lépett, a kardja hegyén lévő citromot földobta s mikor leesett, estében a levegőben kardjával ketté vágta, mely aztán a sirba hult. Ehez különös ügyesség volt szükséges.¹⁾

Az 1880—90-es években ez a szokás is kiment a divatból. Ma már nincs szokásban lakadalmak alkalmával felkendőzve álarczosan lóhátas menetek rendezése, sem a különféle felszabadtási czeremóniák.

A gubás és csapó czéh három pecsétje maradt fenn 1732. és 1827-ből, a melyeken szerszámaik és egy kalló láthatók ábrázolva.

Városunkban a legelterjedtebb iparág már a XVIII. században a csizmadia volt. A mesterek száma, különösen a század vége felé rohamosan emelkedett, elannyira, hogy maguk a mesterek elérkezettnek látták az időt, hogy a további túltengésnek gátat vessenek. E czélból 1790. február 7-én a csizmadia czéh arra kéri a tanácsot, hogy több csizmadiát a czéhbe állani ne engedjen, mert már 412 csizmadia mester van Miskolczon és megélni nem tudnak. A vidékről jött inasokat és legényeket utasítsák hazájukba.²⁾

¹⁾ Szerző. A magyar viselet történeti fejlődése. Budapest, 1905. 67. l.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

Ez óvóintézkedéseknek azonban alig lehetett kellő foganatja, mert csizmadiáink száma továbbra is lassan, de folyton emelkedett, míg a következő század második felében csaknem megkészsereződött.

A miskolczi csizmadiák ezen nagy száma adott okot arra a mesére, hogy a miskolczi csizmadia czéhben csak 999 mesternek szabad lenni, az ezredik helyet már nem hagyják betölteni, s inkább agyonütik az ezrediket.

Erre a népies mesére vonatkozik az a miskolczi képes levelezőlap is, mely a 999-ik csizmadiát ábrázolja, valóban hű típusát adván egy miskolczi csizmadia mesternek.

Az 1813-iki limitációnak a csizmadiákra vonatkozó érdekesebb tételei: „Egy Pár legnagyobb Fekete Kordoványból készült Csizma 4 Rf; Tizenkét Esztendőös Gyermekeknek való egész Fejelés 45 Kr; Asszonyoknak

1813

43. MISKOLCZI CSIZMADIA.

Karvaly József rajza.

való Sárga, vagy Fekete Kordovány Csizma Steklire 3 Rf; Ketske Bőrből készített Férjfi Csizma 2 Rf; Bak Bőrből készült Asszonyoknak való nagyobb Csizma 2 Rf; stb.“

1827-ben szabadult és szegődött összesen 17 ifjú.

1827

Érdekes népszokás volt nálunk még a század első felében is az u. n. czéhláda hordás, mely összes czéheinknél

divatban volt. Minthogy azonban ez az ünnepélyesség főleg a csizmadiáknál emelkedett különösebb jelentőségére, itt tartjuk helyénvalónak róla megemlékezni.

„Mikor az atya, vagy czéhmester változott, Miskolczon nagy pompával szokták a czéh ládáját az új atya, vagy czéhmesterhez vinni. Már jókor reggel elkezdődött a pattogás, kurjongatás és mindenféle csörgő eszközök használása. Az illető mesterlegények különféle alakoknak voltak felöltözve. Sok közülök e végre készített falovon ült, de amely természetesen csak akkor ugrott, vágatott, ha a legény maga is ugrott, vágatott. A láda pántlikával, virágkoszorúval, s más egyéb czifraságokkal, a czéh címerével, s illető szerszámokkal volt ékesítve. A nevezetesebb utczákon meghordozták a ládát, a főbb tisztviselőket utban ejtették s megköszöntötték. Az utcán sok helyen megállottak, tánczoltak a czéhláda előtt, mint hajdan Dávid a frigyláda körül; ittak a város és a czéh egészségeért. A pohárköszöntés mindig versben szokott történni. A reformátusok iskoláját ritkán szokták elkerülni. Megállván az iskola előtt, versben poharat köszöntöttek a ref. gyülekezet s iskola egészségeért. Egy diák, az iskola ablakába kiállván, a megtisztelést az iskola részéről elfogadta s viszonzta, s miután mondókáját versben elmondta, szintén poharat üritett a czéh s mesterlegények egészségeért. A czéhláda vivése iszonyú pajkossággal s dévajsággal ment véghez, de ami botránynya még sem fajult soha. Legkicsapongóbbak voltak a varga és csizmadia legények. A mesterlegények ez alkalommal, mely mindig télben szokott esni, a csikorgó hideg daczára is igen nyárian voltak öltözve és emiatt a sok fel s alácsavargás s átfázás következtében, többen vagy veszedelmes betegségbe estek, vagy meg is haltak; ezért a czéh jónak látta e szokást megszüntetni. E szokás azon örök igazságot akarta visszatükrözni, hogy minden felsőbbbségi hatalom közmegegyezés s választás által adatik, hogy senki sem teheti magát parancsolóvá önmagának.”¹⁾

¹⁾ Ré s ő E n s e l S á n d o r. Magyarországi Népszokások. Pest, 1863. 74 l.

A miskolci csizmadiák száma 1872-ben 601 volt. Tíz évvel 1872
 utóbb, 1882-ben a mesterek száma már csak 539. A segédek
 száma 1872-ben volt 107, 1882-ben a mestereknek dolgozó
 önálló iparosokat is hozzászámítva 133. A tanoncok száma
 1872-ben 213 volt, 1882-ben 121.¹⁾ Azonban, ha az iparszabad-
 ság aerája alatt csizmadiánk száma meg is fogyatkozott, készítmé-
 nyek még az 1880-as évek folyamán is a legjobb hírnévnek
 örvendtek. Gyöngyösön, a Jászságban megjelenván a vásáron, ren-
 desen egész készletök együtt vétetett meg, sőt megesett, hogy
 itthon is felkeresték a jó hirben álló gyártmányt.

1877. júliusában a csizmadia czéh ipartársulattá alakult át. 1877
 Érdekes, hogy minden, a társulatban felvétetni óhajtó új tag tar-
 tozott fizetni tagsági díj fejében 20, a közös árúcsarnokban egész
 tagsági ideje alatt tartandó szabad árúllhatási jog fejében 40 oszt.
 ért. forintot.

Ha pedig a belépendő új tag nem óhajtja magát az árú-
 csarnokban egész tagsági idejére jogosítani; ez esetben évi bérfizetés
 mellett szintén szabad árúllhatási jogot nyer; — a melyért minden
 egyes tag évenként évi bér fejében 10 o. é. forintot tartozik fizetni.

A miskolci telekjegyzőkönyv 813. sz. 1049. h. r. szám alatt
 bejegyzett s a társulat birtokát képező bérház részvényalapra csakis
 azon belépő új tag, ki a haszonélvezetben résztvenni kíván, 20 o.
 é. forintot fizet, mely által ezen birtok részvényesévé válik.

Valamennyi fizetési kötelezettség azonban, hogy a belépés
 megkönnyíttessék, a bekebelezendő tag saját óhaja szerint, akár
 egyszer-mindenkorra, akár bizonyos meghatározott idő alatt rész-
 letekben is törleszthető volt, a hátrálék után azonban 10 száza-
 lékot kellett fizetni.

Minden társulati tag járulék fejében évenként 50 krajczárt
 fizet a társulat pénztárába.²⁾

¹ Kamarai jelentés 1882. 28. l.

²⁾ A Miskolczon fennállott csizmadia czéh helyébe alakult ipartársulat
 alapszabályai. Miskolczon, 1877. 4. l.

Az ipartársulatba való belépés tehát, amint láttuk, aránylag nagy áldozatába került mestereinknek, s így nem csoda, hogy a társulat tagjainak száma még 1881-ben sem haladta meg a 320-at

1878 Az 1878-iki árvíz súlyos csapást mért csizmadiáinkra, mert a veszedelem egyebek közt a czéhládát is a „Csillag” melletti áruszinben találván, összes iratait megsemmisítette.

1879 1879-ben a Csillag laktanya szomszédságában a csizmadia ipartársulat áruló szinje megett lévő kertet a tisztikar iránti előzékenységből 30 frt évi bér fizetése mellett kibérli.

A miskolci czéhek nevezetes intézménye volt az áruló csarnok, vagy a szini rendszer. Közköltségen épített óriási árucsernokok voltak ezek, a melyekben minden mesternek meg volt a maga boltja. E szinen kívül árulni tilos volt. Legnagyobb ilyen szinje volt a csizmadiáknak. Belső berendezésük a keleti bazárookra emlékeztet. A raktár előtt vonul el a hosszú árúpad, mely felett a menyezetről lelógó fapadokon lógnak a csizmák páronkint. Az árúpadok között széles utcák vannak a vevők közlekedésére. Az árú szin előtt voltak felállítva a kovácsok, vagy patkoló lakatosok kisebb szinjei és a patkoló cigány patkoló padjai, vagy asztalai.

1890 Az 1890-iki kamarai jelentés szerint: „A csizmadiák elegendő foglalkozásra nem találnak. Miskolczon alig háromszáz csizmadia van már s tényleg ezeknek egy jelentékeny része vagy egyáltalán nem, vagy nem mint önálló iparos, de egy más, még jobb sorsban levő mester részére folytatja mesterségét. Mivel ezek egy része szőlősgazda is, a filoxera pusztítása ez oldalról is mélyen sujtotta őket. A nép ízlése változott. A készáru forgalomba hozatal emelkedett; a mödlingi czipőgyár minden népesebb városban fiókot tart. Az újabb csizmadia-iparos ifjúság a varrott munkát nem érti, e miatt a mesterek a hadseregi bőrszükségletek szállítására vállalkozni nem igen óhajtottak. A csizmadiák egy része a szó igazi értelmében tengődik mestersége mellett s a lefolyt évben is számosan hagyták oda iparukat, hogy létfenntartásukat, mint vasuti stb.

napszámosok biztosítsák. A vásározás most csak kárral jár, mert a sok vásár látogatása költséges s vevők nincsenek.“¹⁾

A következő évi jelentés meg ezeket írja ez iparág hanyatlásáról:

„A csizmadia iparág csupán a nép szükségleteinek kielégítésére termel, s így főként vásárok látogatására van utalva. A vásárok számainak nagysága, az időjárás esélyei, a fuvardíjak magassága a vásárlátogatást meddővé teszi.

A vásárok látogatása megfelelő vásári rendtartás hiánya miatt sok helyt akadályokba ütközik, s zavarokra ad okot. Az ez évben tartott vásárok forgalma a csizmadia iparosokat nem elégítette ki, különösen mivel a szőlőtermelő vidék lakossága vevő erejét már már teljesen elveszti.

Állandó panasz tárgya főként a csizmadia iparosoknál, hogy az önálló és új képzetlen mesterek száma azért emelkedik, mivel az ipartörvény által csak két évi segédi munkálkodás kívánatik.“²⁾

A csizmadia czéh 1707-ből való pecsétnyomója muzemunkban őriztetik.

1902-ben a miskolczi bőripari hitelszövetkezet termelő csoportja a czipők, csizmák termelését is üzembe vette s az értékesítésre boltot is nyitott. A termeléshez szükséges közműhely teljesen modern eszközökkel és gépekkel van jól felszerelve. A felszerelés állami segélylyel történt. Ez évben 42,000 korona értékű árút termelt s tagjainak 15,000 korona munkabért fizetett ki.³⁾

1902

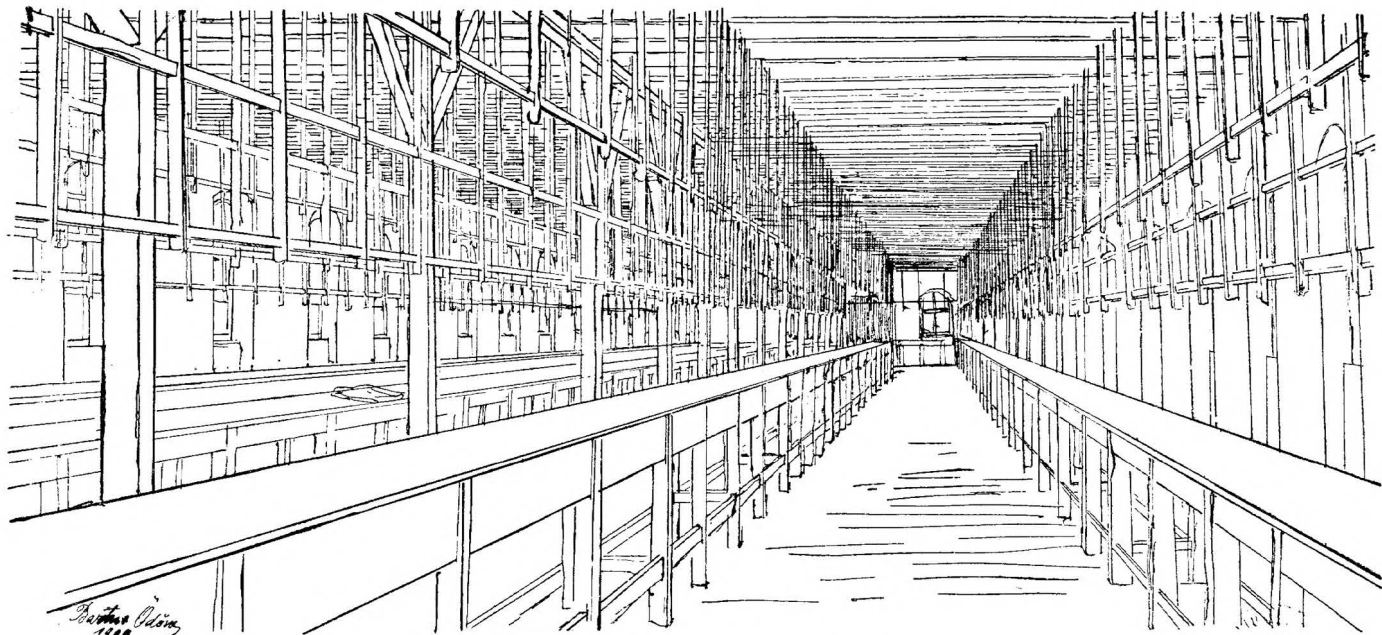
1903-ban a termelőcsoport modern gépekkel felszerelt műhelyében átlag 40 iparost foglalkoztatott. Azonban kiképezvén önálló mestereket, képesíti őket, hogy saját műhelyük fenntartása mellett a szövetség részére dolgozzanak, s ez évben már 19 ilyen kis-

1903

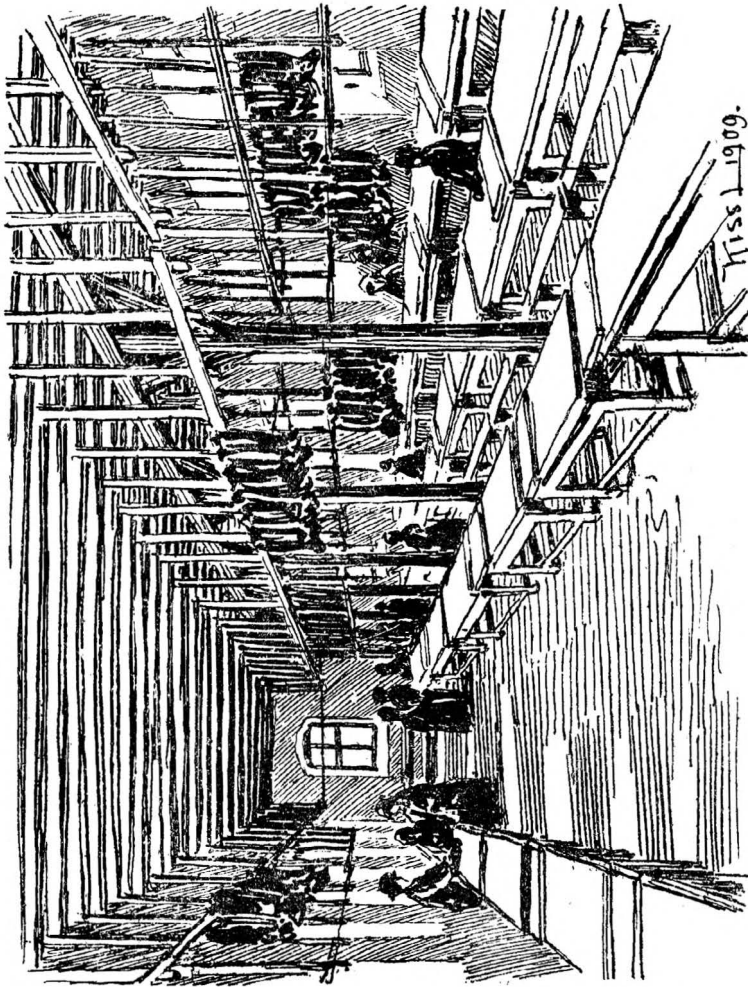
¹⁾ Kamarai jelentés 1890. 59–60. l.

²⁾ Kamarai jelentés 1891. 79. l.

³⁾ Kamarai jelentés 1902. 79. l.

44. A CSIZMADIA ÁRÚSZIN BELSEJE I.

45. A CSIZMADIA ÁRÚSZIN BELSEJE II.

iparos volt, a kik részére nagyon alacsony díj ellenében a gépeket használatra átengedi. A kioktatott tagok száma folyton nő. És lehetővé vált oly árút termelni, hogy a szövetséget a múlt évben Debreczenben tartott cipészipari kiállításon az első díjjal, aranyéremmel lőn kitüntetve s a kereskedő-világ körében már is közkedveltségnek örvendenek árúi.

Termelt 87,015 K, elárúsított 80,926 K értékű lábbeli árút.

A termelés értékéből 11,100 K esik a saját műhelyükben dolgozó kisiparosokra, a többi a közműhelyre jut. Emelkedés az előző évi termeléshez képest 39,859 K, az értékesítésnél 54,377 K, kifizetett munkabéreknél 12,088 K. Az értékesítésből saját helybeli cipőüzletére csak 20,000 K esik, ellenben Ausztriára 19,000 K; ide a kivitel emelkedő, Csernovitzban szervezett képvisellete van, Bécsben pedig most készül illet létesíteni.

Általában 51,000 K értékű lábbeli árut vettek a szövethozzátartól helybeli és hazai osztrák kereskedők.

Sajnos, a csizmadia iparosok nem foglalnak el barátságos állást a szövethozzattal szemben, a mi pedig saját érdekük volna.¹⁾

A bőripari hitelszövethozzathoz 1906-ban 148 tagja volt 306 üzletrészszerrel 17,400 K értékben, a melyre 11,500 K volt befizetve.²⁾

1795 Czipészeink már a XVIII. század végén elég szép számban voltak. 1795-ben a városban lévő 13 szuster mester bejelenti, hogy czéhet kíván alakítani és a debreczeni czéhhöz csatlakozni.³⁾

1873 A miskolczi czipész czéh, mely úgylátszik utóbb elszakadt a debreczenitől s önállóvá lett, 1873. szept. 7-én ipartársulattá alakult. 1881-ben a társulathoz 23 tagja volt.

1881 Az 1890-iki kamarai jelentés szerint: „A czipésziparosok szintén nagy panaszokkal telvők. A gyáripar képviselői, a kész czipőárú kereskedések száma szaporodik, s a közönség is mindinkább hozzászokik a készárú vételéhez. A szakképzettség ellen sok a panasz, s egyik iparos a tökéletlen munkát ez iparág hanyatlásának okául felemlíti. Panaszkodnak, hogy a nyersanyag beszerzésének nagy akadálya, miszerint a kisebb küldemények vasuti szállítási díja igen magas, s így a máshonnan való előnyös beszerzés nem lehetséges.”

¹⁾ Kamarai jelentés. 1903. 110. l.

²⁾ U. o. 1906. 68. l.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

A czipre csinálók 1796-ban mint külön testület említettnek,¹⁾ e czéhünkről azonban közelebbi adataink nincsenek. 1796

A czukrász ipar első képviselői városunkban az 1830—40-es években Schweitzer Adolf és Silvester Jakab voltak. Az előbbi 1842. június 7-én a Miskolczi Értesítőben közli, hogy 1842 „Czukrász boltját a' Színház át elleni házba helyezvén a' t. cz. Közönségnek eddigi kegyes részvétét hálás köszönettel véve ajánlja magát ezentul is a' leg izletesebb czukorsültek, italok 's fagylaltt illő ároni ki szolgáltatásra.”

Ugyanez évben Silvester Jakab „tisztelettel jelenti a t. cz. Közönségnek, minek utánna a múlt Pesti vásár alkalmával a Czukrászi mesterségéhez szükségeseket jutalmasabb áron, mint másszor vásárolván s az általa elő állítani szokott süteményeket és italokat ő is jutalmasabb áron mint akkoráig — fog szolgálni 's a' következő árra leszállítja u. m. mandula torta mely eddig 2 fr. 30 kr vez. volt, jövődre 1 fr. 40 kr. és ehez hasonlóul minden egyéb torta némüeket; nem különben Liquőrök mely ekkoráig 50 kr. volt, 36 kra leszállított ugy szinte az apróbb süteményeket is krajczárral olcsóbban ajánlja.”)

1879-ben Schweitzer Samu czukrász üzlete előtt egy vasból készült csinos kiosk építése engedélyeztetett. 1879

A fazekas czéh 1767-iki czéhszabályait már részletesen ismertettük a czéh XVIII. századi történetével kapcsolatban. A következő évben azonban úgylátszik már is uj privilegium váltásának szüksége foroghatott fenn, mert a czéh azért, hogy azokat megválthassa és zászlót csináltathasson, 1768-ban 22 frtot vesz fel kölcsön.³⁾ 1768

A fazekasok újabb szabályai 1771. jun. 10-éről vannak keltezve, s az eredeti példány jelenleg a Borsod Miskolczi Muzeum okiratgyűjteményében 454. sz. a. őriztetik. Ugyanitt van a czéh 1771

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Miskolczi Értesítő. 1842. 24.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

„Protocoluma“, mely 1769-ben és munkakönyve, mely 1770-ben kezdődik s 1873., illetve 1879-ig tartalmaz feljegyzéseket.

1773 1773-ban a fazekas czéh folyamodik a vármegyéhez, hogy a kontárokat és kereskedőket tiltsa el az edényárulástól s rendelje el, hogy csupán czéhtag árulhasson. Felpanaszolja a folyamodványt azt is, hogy a város e részben szabad kereskedést enged.)

1813 Az 1813-iki limitáció a fazekasokra nézve egyebek között megállapítja, hogy: „Egy nagy kívül belül Mázos két fülű hat Embernek való sárga Leveses Tál 14 Kr.; Legkisebb Tormának, vagy Mártásnak való két fülű kívül belől Mázos sárga Tálatska 1 Kr.; Egy, Viznek való Mázos hat Ittzés Korsó, ugyan olyan nagyságú Butykos 12 Kr.; Egy Virágnak való Mázos Edény 4 Kr.; Egy Pesti, vagy Nagy Győri Kályhának felállításáért 1 Rfrt 30 Kr.; Egy közönséges nagyságú zöldmázos apróbb Táblákkal bálthajtásos Kályháért 12 Rfrt“ jár.

Fazekasainknak állandóan sok bajuk volt a vidéki fazekasokkal és a kereskedőkkel, akik úgy látszik veszedelmes versenytársaik voltak. Egy régebbi panaszukról már említést tettünk s kilenczven évvel utóbb hasonló panaszukkal foglalkozik a tanács. Ekkor azonban már több szerencséjük volt, mert 1862-ben a fazekas czéh kérésére kimondták, hogy vidéki fazekasok és kereskedők „tűzművészeti és agyagárúszereket“ csakis országos vásárkor árulhatnak. Az edénykereskedőknek itt helyben is meghagyatott, hogy a rimaszombati főzőedények és korsók mellett csak miskolczi edényeket árulhatnak.²⁾

1874 1874-ben ismét baj van a vidéki fazekasokkal, de ekkor már a tanács a fazekasoknak azt a kérelmét, hogy a vidékiek a városban ne árulhassanak, elutasítja.³⁾

1876 A fazekasok miskolczi ipartársulata 1876. szept. 7-én alakult.

1881 Tagjainak száma 1881-ben 11 volt.

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

³⁾ U. o.

Pecsényomójuk 1768, 1778, és 1876-ból, két behívó táblájuk 1852-ből, 1870 évi czéhkorsójuk és czéhládájuk muzeumunk ipartörténeti emlékei között őriztetnek.

Agyag, kőedény és porcellán iparunk történetének tárgyalása a gyáripár keretébe tartozik.

A fényképész ipar első képviselői az 1840-es években mint vándor fotografusok jelentek meg városunkban. Így például Arigoni Gáspár fényképész 1844-ben 15 napig időzött Miskolczon s egy-egy képet 20 percz alatt készített el. Egy érczlapra edzett arczkép 5 pengő forintba, ha több személy volt egy képen, 6 frtba került.¹⁾ Fényképészeink közül az 1870–80-as években főleg szép kivitelű műlapjai által (Magyar iparügy vezérférfiai, Magyarország közművelődési s jótékonyági nőegyleteinek pártoló és vezérhölgyei, Dicső Szent István király emlékezete stb.) Szina y István szerzett magának országos hírnevet.²⁾

A miskolczi fésűs czéh régi voltát igazolja az a körülmény, hogy czikkelyei, vagy artikulusai 1793. jan. 12-án uj ből kiadattak.³⁾ Minthogy azonban e czéh összes iratai elvesztek, vagy lappanganak, multjáról keveset tudunk. 1811-ben a fésűsmesterek és esztergályosok között szerződés áll fenn, hogy a szarv hegyeket nekik adják át meghatározott áron.⁴⁾ Az 1813-iki közönséges árhatározásból a fésűsökre vonatkozólag a következő tételeket emeljük ki: „Egy sűrű Fésű, melynek egy oldala bontó Fésű 4 Kr; Nagy Görbe Fésű 8 Kr; Friseur Fésű 5 Kr; Cselédnek való Fésű, melynek egy oldala Bontó 2 Kr.”

Egykor virágzó fésűs iparunk a század vége felé egyre hanyatlott s végül a gyáripár mellett teljesen jelentéktelenné lett. A fésűs ipar jelenlegi állásáról egyik iparosunk így nyilatkozott:

„A fésűsiparnál használható magyar ökor- és tehénszarvak

¹⁾ Miskolczi Értesítő 1844. 23. sz.

²⁾ Kamarai jelentés. 1881. II.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁴⁾ U o.

beszerzése nagy nehézségekbe ütközik, mivel a környékünkön is többnyire u. n. svájci marhát tartanak, tehát mészárosaink is ily marhákat vágnak, ennek szaruja pedig kevés fésűt ad ki, csak a hulladékot szaporítja, előkészítése sok időbe kerül; a magyar marha szaruja ritkán kapható, mert a mi szép hizott marha van, az ausztriai mészárosok által vétetik meg és vitetik ki, itt pedig csak apróbb marhákat vágnak. — Az elárusítás nehéz, mert ugy az üzletek, valamint vásárok alkalmával a „sáfrányosok“ gyári munkával és kaucsuk készítménynyel iparunkat tönkre teszik. Segéd nincs, tanonczot nem kapunk, így rövid időn belül iparunk itt megszűnik, mert senki sem foglalkozik vele. Még hárman vagyunk, de már gyári fésűt is kell árulnunk; a nép fogy, Amerikába vándorolnak.“¹⁾

- 1813 Gombkötőinkre vonatkozólag csak az 1813-iki árhatározás mentett meg néhány adatot. Eszerint: „Egy Réf szőr Sujtás $1\frac{1}{2}$ Kr. Egy réf szőr Sinór 2 Kr, Egy Réf (szőr) Borítás 4 Kr, Egy Réf Lapos (szőr) Sinór $4\frac{1}{2}$ Kr, Rövid szőr Mente Kötő 6 Kr, Vitéz Kötés Rózsával 30 Kr, Mentére való közönséges Készület 1 Rf. 40 Kr-“ba került. Teveszörből „Egy Réf Sujtás 2 Kr, Egy Réf Sinór 5 kr, Egy Réf sima borítás 8 Kr, Egy Réf sima széles lapos Libériához való Sinór 12 Kr, Rövid Mente Kötő 30 Kr, Vitéz Kötés Rózsával együtt 1 Rf. 20 Kr. Mentére való Készület 3 Rf. 20 Kr“ volt. Selyemből: „Egy Réf Sujtás 2 Kr, Egy Réf Sinór 6 Kr, Egy Réf Lapos Sinór $6\frac{1}{2}$ Kr, Egy Réf Gombháznak való sodrott Sinór 11 Kr, Vitéz Kötés Rózsával együtt 1 Rf. 40 Kr, Mentére való Készület 4 Rf, Egy Réf Selyem Fonás 10 Kr, Egy Réf Fonás Teve Szörből 8 Kr, Egy Rövid Szőr Öv 2 Rf. 40 Kr, Do Teve Szörből 6 Rf.“

A gyáripar ezt az iparágunkat is teljesen megsemmisítette. s ma már egyetlen gombkötőnk sincsen.

- 1811 A kalapos czéh 1811-ben panaszt tesz a városi tanácsnál, amiért a miskolci legények Debreczenbe menvén, elutasított-

¹⁾ Kamarai jelentés 1905. 99. l.

tak azzal, hogy a miskolci czéhnek nincsen privilegiuma. A tanács átír Debreczennek, hogy igenis ők a helytartótanács parancsolataival élnek s mostanában az pótolja a régi privilegiumokat.

A kalaposok limitációja 1813-ban a következőleg állapított meg: „Liberiás Tselédnek való legnagyobb karimájú felkötött mondva tsináltt Szőr Kalap 1 Rf 30 Kr; Magas tetejű gömbölyű jóféle Szőr Kalap 1 Rf. 40 Kr; Közöséges Parasztnak való hat hüvelyknyi karimájú Szőr Kalap 1 Rf; Felkötő jóféle Selyem Kalap 7 Rf. Ha a' Kalapot tsináltató maga ad Nyúlőröket, a Munkának Ára 2 Rf.“ Érdekes, hogy a hatalmas vármegye még a divat dolgába is beavatkozott, s nemcsak az árát, de a formáját is megszabta a kalapoknak.

1813

„Tapasztaltatván az — mondja a kalaposok limitációjához fűzött „jegyzés“ — hogy a rendkívül való nagy karimájú Paraszt kerek, akár fekete, akár fejr úgynevezett Zsivány Kalapok a' visszaélésig szokásba jöttek, melyek mind magoknak a' köz'rendű Embereknek, mind a' Cselédet tartó Gazdáknak is terhekre vagyon és haszontalan költségeket okoznak; a'hozképest a Kalaposoknak megtiltatik, hogy a feljebb megirtt Hat Hüvelyknyi Karimájú Kalapoknál, nagyobbakat köz'rendű Embereknek számokra ne készítsenek, és ne áruljanak, különben, ha nálok efféle nagyobb Kalapok fognak találtatni, azok körül fognak nyirettetni.“

Czéhünk 1819-ben új artikulusokat nyert.¹⁾

1819

1844-ben a kalapos czéh panaszt tesz, hogy a német kalapos legények még a sötét középkorból átszivárgott visszaélések s ivással és verekedéssel végződő botrányos szertartásaikkal nem hagynak fel, noha a helytartótanács 1825. és 26-ban ezeket szigorúan eltiltotta, — mert a debreczeni kalapos czéh a társ-poharazást újra életbeléptette.²⁾

1844

1825
1826

Az 1840-es években kalapos mestereink közül kiválnak B a u g a r t e n M a n ó kalap és sipkakészítő és különösen B o r

¹⁾ Borsod Miskolci Múzeum I. csop. 442. sz.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

46. A KALAPOS CZÉH SZABADÍTÓ POHARA
A XIX-İK SZÁZADBÓL.

A miskolci muzeumban.

nem isza János polgári kalapos, a ki szinte gyárilag foglalkozott a kalapkészítéssel s a mindenféle divatos filtz és selyem kalapokat nemcsak egyenként, de tuczatoként is árulta.¹⁾

Figyelemre méltó Lux Jakab csákó és sapka készítőnek a Miskolczi Értesítő 1848. évfolyamában (32. szám) megjelent hirdetése, a ki szinte dicsekedve mondja, hogy „a csákók készítését tökéletesen érti és ez ideig is több tiszti és két őrnagyi csákókat a legjobb ízléssel, mintá szerint készített el, s magát a t. cz. Örpolgárok figyelmébe ajánlja.”

A kalapos czéh ipartársulattá 1878. nov. 18-án alakult át. 1881-ben tagjainak száma 19.

Kalapos műhelyeink közül a Pelikán és Gyukits-féle emelkedett a legnagyobb jelentőségre, melyről alább, gyáriparunk tárgyalásának során még részletesebben is megemlékezünk.

A kékfestők czéhéről alig vannak adataink. 1799. június 4-én Meszticzki Márton fia Meszticzki Pál festő, „aki most maga festő mesterségének gyakorlására és bővebbi ki tanulása végett szabad királyi Kassa városában mulatozik s onnat ugyan ennek kedviért tovább is szándékozván menni, hogy végét elérhesse és bátorságosan utazhasson“, utazó bizonyáglevél kiadását kéri a városi tanácstól, amely kérelemre a bizonyáglevél „petsét alatt kiadatni resolváltatik.“²⁾

1806-ban Nemes Király László festő legény vándor-

¹⁾ Miskolczi Értesítő. 1848. 14. sz.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

rolni akar. Bizonyítvány adatik neki, hogy miskolczi származású, atyja Nemes Király János, anyja Nemes Csöge Mária.¹⁾

1813-ban a festők a limitatiót készítő bizottság előtt azt adván elő, „hogy ők a' Mesterségekhez megkívántató Külföldi Szereket, mindenkor a' Tavaszi Debreczeni és Pesti Vásárokon szereznék meg, ezeknek Árokat még most, tökéletesen meg nem határozhatják; arra köteleztetnek, hogy az említett Matériáléknak igaz és valóságos Árokat, a' közelebb jövő Tavaszon, a midőn a' jöendőre szolgálendő Limitatio meg fog határozattatni, ezen Állandó Deputatiónak okvetlen nyujtsák be; addig pedig a mostani időkre, a' következő Ár-Határozás tétetik: Egy Réf fejér virágú, tarka Vászón Festése 36 kr., Egy Réf világos-kék virágú tarka Vászón festése 48 kr.; Egy Fájín setét-kék Kötőnek Festése 2 Rf; Közönséges setét-kék Kötőnek festése 1 Rf.“ 1813

1822-ben a miskolczi festők czéhszabályokat nyerne. 1822

1825-ben a festőknek árulási hely jelöltetik ki, s ugyanez évben kékfestőink panaszt tesznek a vallendorfi festők ellen.²⁾ 1825

Kékfestőink a nép számára dolgozván, annak izléséhez alkalmazkodtak, s magyaros stylú virágokat nyomtak a kartonokra. Az 1840-es években kezdődő védegyleti mozgalom után, a hazai ipar védelmére megindult mozgalom folytán olyan sötét-kék kartont is festettek, a melyre díszítésül sűrűn reá volt nyomtatva a HONI szó.

Egyik kékfestőnk e korbeli mintáiból 146 klisé maradt fenn és jutott muzeumunkba. Ezekből néhánynak rajzát itt is bemutatjuk.

Ez időkből rendeztetek az ugynevezett karton bálok, hol a hölgyek köteleztettek egyszerű honi karton ruhában megjelenni. Még a 70-es években is volt egy ilyen bálunk, a melynek a meghívója is apró piros virágos karton vászonra volt nyomtatva.³⁾

Szólnunk kell a miskolczi kir. ügyészség felügyelete alatt álló rab-munkaházban meghonosított kosárkötési, s általában a

¹⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

²⁾ U. o.

³⁾ S z e r z ő g y ű j t e m é n y é b e n.

17. MISKOLCZI KARTON MINTÁK A XIX-İK SZÁZAD ELSŐ FELÉBŐL.

1878
fegyencz iparról is. Eleinte, 1878-ban az országban létesített ilyféle munkaházak módjára itt is a productio — fűzfavesszőből készült egyszerű kézi karos és gömbölyű kétfülű kosarak előállítására szorítkozott; a készítmények nagyrészt elárúsítás végett Visegrádra szállítottak, a hol az ottani kincstári erdőhivatal közvetítésével külföldi kereskedők által szálló és egyéb gyümölcs-kiviteli célokra vásároltattak; (egy 5 klgr. gyümölcs szállítására alkalmas erős és csinos kiállítási karos-kosár 18—20 krba kerül.) A rabmunkaerőnek kevés haszonnal járó illetén értékesítése által azon morális — de a hazai iparra nézve meglehetősen fontossággal bíró — cél éretett el, hogy a magyar gyümölcs-exporthoz megkívántató kosarak szükséglete — melyek eddig a hazai ipar versenyképessége hiányában külföldről hozattak be — ez időponttól fogva kizárólag rabmunkaerővel előállított hazai készítményekből fedeztetik, ezáltal a külföldi ipar eme productumai a hazai piacról leszorítottak.¹⁾

1890
1890-ben a miskolci kir. ügyészség felügyelete alatt álló fogházban naponta 40—50 rab dolgozott. Készült 14214 db kosár 4264 frt 20 kr. értékben. A készítményekből 5250 db a m. kir. erdőgondnokság, 2000 db Galgócra magán fél részére szállítottak. A többi a miskolci piacon került eladásra. A már évekkal előbb létesített esztergaműhelyben 5960 db bajuszpedrő doboz (298 frt értékben) készült, helybeli gyógyszerész számlájára. A nádfonódában 141 frt 60 kr. értékű 236 db nádszék készült magánfelek megrendelése folytán.²⁾

1891
1891-ben naponta átlag 46 rab dolgozott. Készült 9432 db kosár 3061 frt 65 kr., bajuszpedrő doboz 5965 db 122 frt 92 kr. értékben. Összes termelési érték itt tehát 3184 frt. 57 kr. A kosarak a helyi piacon, továbbá a nagy-marosi kir. erdőgondnok-

¹⁾ Kamarai jelentés. 1881. II. 52. l.

²⁾ Kamarai jelentés. 1890. 64. l.

ság és a diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár részére szállítottak el.¹⁾

1893 1893-ban a gyümölcszállító kosarak iránti szükséglet csökkenvén, ebből kevesebb termelgetett, egyébként főként a miskolczi piacon értékesített kosárárúk készítettek. Ez ágnál elért bevétel 2208 frt. 02 kr. Nádszékfonás javításokra, az esztergályozás vidéki gyógyszertárak megrendelésére úzetett, e kettőből 635 frt 42 kr. bevétel volt, együtt tehát 2843 frt 44 kr.²⁾

A kovács és kerékgyártó czéh ujja alakulása
1799 1799. elején történt. Január 18-án a miskolczi kovácsok és kerékgyártók kérésére a város által a Lőcse városi czéh privilegiuma és artikulusai elkértevén, február 22-én mestereink már
1800 bemutatják új szabályaikat a tanácsnak.³⁾ 1800. április 8-án Juksz János szögverő Poroszországból, mivel ilyen mesteremberre szükség van, a város lakói közé felvételik.⁴⁾

Az 1813-iki limitációból a kovácsok és kerékgyártókra vonatkozólag a következő érdekesebb tételeket közöljük: „Egy Pár közönséges Patkó 8 Kr; Közönséges Szántó-Vas 2 Rf; Egy három Fontos jól megatézelozott Fejsze 1 Rf. 30 kr; Egy, Ló után való nagy paraszt Szekérnek egész vasazása, a Gazda Vasával 10 Rf; Egy legnagyobb jóféle Ásó 30 Kr; Száz jó Létz-szeg 18 Kr; Egy nagy Fél Fedeles Kotsiért, Saraglyás Korbával, Ajtóval, négy Személyre 32 Rf; Pósta Kotsi négy Személyre való 20 Rf; Óldalas Szekér hat Ökör után való 24 Rf; Fél Fedeles vagy Pósta Kotsinak Eleje Rúddal, Ferhéttzel és Szárnyával együtt 3 Rf. stb.”

1818 A kovács czéh 1818-ban a kerékgyártó czéhtől külön vált. Ugyanez év október 1-én állítottak ki a becsületes kovácslegényeknek és társaságuknak artikulusai, melynek eredeti példánya

¹⁾ Kamarai jelentés. 1891. 84. l.

²⁾ U. o. 1893. 159. l.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁴⁾ U. o.

jelenleg a Borsod Miskolczi Múzeum tulajdona. (I. csop. 197. sz.)
 1826-ban a miskolczi kovács czéh újabb privilegiumot nyert,
 melynek vörös bársony kötéssel bíró és függő pecséttel ellátott
 eredetije szintén muzeumunk birtokában van. (I. csop. 419. sz.)
 1827-ben a város a helytartótanács azon rendeletét közli a kovács
 czéhhez, a mely meghagyja, hogy a kovács legények másként a
 czéhbe be nem vétethetnek, ha csak a marha orvoslást nem
 tanulták. Egyben értesíti a cézhet, hogy a kovács legények ezt a
 pesti egyetemen ingyen tanulhatják.¹⁾

1826

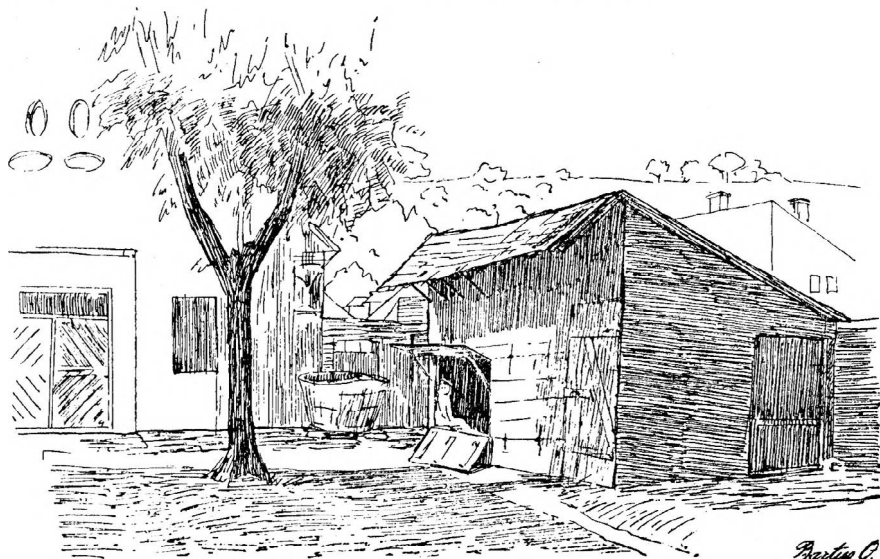
1827

1855-ben a kovács czéh azért folyamodik a főszolgabíróhoz,
 hogy Madár Ferencznek, a ki eddig se nem rendelt, sem az
 állatorvosi diplomát meg nem szerezte, tiltsa be a munkát és a
 segédekkel való dolgozást.²⁾

1855

1868. márczius 10-én a kerékgyártó czéh elhatározta, hogy
 mesterek és segédek számára czéh házat rendez be.³⁾

1868

48. PATKOLÓ SZÍN A CSIZMADIÁK ÁRÚSZÍNE ELŐTT

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Borsod Miskolczi Múzeum I. csop. 177. sz.

³⁾ U. o. I. csop. 186. sz.

1873
1881
1892

Ötvennégy évi különállás után a kerékgyártó és kovács czéh 1873. decz. 17-én a kerékgyártó és kovács ipartestületben ismét egyesült. 1881-ben a ipartestületnek 12 tagja volt. Az 1892-iki kamarai jelentés ez iparág rossz helyzete miatt panaszodik. Különösen a kerékgyártó ipar helyzetét súlyosítja a nyers anyag nehéz beszerzése.

A kerékgyártók 1841-ik évi behívó táblája muzeumunkban van.

A kerékgyártók foglalkoztak a legutóbbi időkig a koci gyártással is. Hogy mestereink e tekintetben is kiállották a versenyt a külföldiekkel bizonyítja az, hogy a legdíszezebb és legfinomabb francia mintájú hintókat is megtudták csinálni. Muzeumunkban több ilyen remek rajza maradt ránk a XIX. századból. Ezek közül itt közöljük a Nyakaró Márton remekének tervrajzát 1827-ből.

49. NYAKARÓ MÁRTON KERÉKGYÁRTÓLEGÉNY REMEKE 1827-BŐL.

1822
1813

A kőművesek, ácsok, kőfaragók czéhszabályaikat 1822-ben kapták. Kőfaragóink napi bére iránt már az 1813-iki limitáció is intézkedik. Eszerint egy kőfaragó pallér napi bére a nyári hónapokban 51, téli hónapokban 42, egy kőfaragó legény-

nek napi bére nyári hónapokban 42, téli hónapokban 33 krajczár volt. 1813-ban városunkból a komáromi vár építéséhez 9 vályogvető és 125 sánczászó küldetett. Iparosaink élelmességére mutat, hogy az 1838-iki pesti árviz után a város ujjá építésében való részvétel czéljából többen nyújtják be ajánlataikat Lónyay János kormánybiztoshoz. Az ajánlkozók között találjuk egyebekközt Ottenhauser János miskolczi építőmestert, Váczy István kőmives mestert és Rusz Mátyás ácsmestert, akik a pesti építkezésekhez kérik magukat alkalmaztatni.¹⁾ Az 1843-iki miskolczi tűzvész után viszont más városok építő iparosai keresik fel városunkat. Így például tudjuk, hogy 1843. őszén Müllarik János ácsmester Pestről, Kimnach József polgári építőmester Budáról telepednek Miskolcra, s ugyanekkor teszi át lakását Kassáról városunkba Bley Mórítz üveges.²⁾

1845-ben Románszky János „polgár és építőnök“, „aki már eddig 40 szivattyus kutat épített Miskolczon, ugy ezen, mint a már régebben készültek folytonos jókarban tartása czéljából a következő ajánlatot teszi: 1. A kiknek már szivattyus kutaik vannak, hogyha számuk 150-et felül halad, azoknak egy p. forint évi díj biztosítás mellett mindenkori jó állapotban való föntartásáról gondoskodik, hibákat kijavít. 2. A kiknek még e féle kutaik nincsenek, ajánlja magát, hogy ha vele parancsolandának, egy negyedrészt árral alább, mint annak rendes díja, készíten el egy rendes kutat.“³⁾

„A szénipar és építészet előhaladásának kétségtelen jeleiül nem lehet elhallgatnom, — mondja az 1872. évi polgármesteri jelentés — hogy városunkban 1867-től százakra menő új építkezések történtek.“

Az 1878-iki árviz után az építőipar hirtelen fellendült városunkban, utóbb azonban ismét állandóan stagnált, minek egy-

¹⁾ Budapest város levéltára. 6135. Intimata. Fasc. Nro. 72. a. n.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1843.

³⁾ U. o. 1845. 16. sz.

részt a nagyobb építkezési vállalatok, másrészt a munkaerő hiánya volt az oka.

Éppen ez okoknál fogva a nagyobb építkezések többnyire fővárosi, vagy más vidékbeli vállalkozók kezére jutottak.

1890 Az 1890-es években az ácsipar helyzete is kedvezőtlen. Építkezés nincs, s ha van is, kevés jut a kisiparosnak, mivel a nagyobb építkezések az összmunkákra szóló árlejtések útján adatnak ki s a vállalkozók kezébe kerülnek, kik a munka árát leszorítják.)

Ugyanezen időben kőműveseink tatarozásoknál eléggé foglalkoztatva voltak, számuk azonban nem nagy.

Építő iparosaink helyzete a legutóbbi években — növekedvén az építési kedv — lényegesen javult. Különösen ki kell itt emelnünk a diszitő szobrászát, mely az építő iparral párhuzamosan szintén fejlődő stádiumban van. Az építkezéshez szükséges diszítések behozatala, mely ezelőtt Budapest és Bécsből történt, megszűnt s diszitő szobrászaink megbízással meglehetősen el vannak látva.²⁾

1903 1903-ban a miskolci kereskedelmi és iparkamara az építő iparos segédek részére négy óra terjedő tanfolyamot szervezett, melyet 20 segéd (és 1 önálló) végzett s pedig 15 kőműves és 9 ács általában kedvező eredménnyel, mert 21 közül jeles 2, jó 9, elégséges 10 tanuló. Az előadások esti órákban tartattak és vasárnapon délután. Heti 12 órán át előadatott gyakorlati számtan és mértan 2, rondírás 1, ábrázoló mértan 1, építészeti alaktan 2, szakrajz 4, szabadkézi rajz 2.³⁾

1813 A könyvkötőkre vonatkozólag az 1813-iki limitáció a következő érdekesebb tételeket tartalmazza: „Egy Folio Kötés egész Börbe aranyozott Háttal és Titulussal 2 Rf; Fél Börbe 1 Rf. 30 kr; Két és három Kontzos Laistrom in Folio 40 Kr; Egy Májor Quárt egész Börbe aranyozott háttal és Titulussal 1

¹⁾ Kamarai jelentés 1891. 78. l.

²⁾ Kamarai jelentés 1904. 165. l.

³⁾ Kamarai jelentés 1903. 108. l.

Rf. 15 Kr; Egy Kalendárium, vagy is Broschirtt Kötés nagyobb Nyóltzadrészben 7 Kr; A' Nemzeti Kalendárium Békötve 25 Kr; Egy Miskólczi Kalendárium Békötve 11 Kr; Egy Á. B. C. Könyv békötve 15 Kr.“ A mint ez árhatározásból kitűnik, könyvkötőink könyvkereskedéssel is foglalkoztak.

Könyvkötő iparunk a jelenben a helyi fogyasztás által igényelt egyszerűbb munkákra irányul. 1891-ben egy iparosunk a helyi jelentékeny dobozszükséglet fedezésére dobozkészítő műhelyt állított fel. 1891

1808-ban a kulacsos mestereknek már czéhe volt Miskolczon. Mikor és kitől kapták czéhszabályaikat, meg nem állapítható, valószínű azonban, hogy a „kulacsos társaság“ még a XVIII. század végén keletkezett. 1808. márcz. 22-éről azt találjuk városunk jegyzőkönyvében, hogy „a helybeli kulacsos társaság által készített és beadott 5000 kulatsoknak elkészítése eránt költ Contractusa az Ó Budai Cs. és kir. Commissióknak kívánságokhoz képest meg fog küldetni.“ Mestereink jó hírnevére mutat, hogy még az ó budai commissio is velők dolgoztatott. 1808

1813-ban „A kassai mondur Commissio kulacsokat rendel, helybeli kulacsos mestereknél, — de ezek az arra való fa szűke miatt fel nem vállalják.“¹⁾ Utóbb azonban mégis 4000 kulacs készítésére szerződést kötnek. 1813

Az ez évi limitatio a kulacsosokra vonatkozólag ezt határozza: „Jávorfából készített egy Ittzés Kulats 15 Kr. A többféle Kulatsoknak Árok úgy határozottatott meg, hogy ha a' Kulats nagyobb egy Ittznél, tehát, a' feljebb kiszabott 15. Krajtzárokhoz, annyszor töldattassanak öt öt Krajtzárok, a' hányszor nagyobb a' Kulats, Ittze számra vétetve, egy Ittzés Kulatsnál, Gyantával való kiöntésével, ha pedig Viasszal öntetik ki, akkor minden Ittzés Kulats, egy Krajtzárral drágábban adattasson.“

Ez az iparág városunkban a század második felében teljesen megsemmisült s ma már nálunk egyetlen képviselője sincsen.

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

A lakatos czéh régóta legelőkelőbb czéheink közé tartozott. Még a XVIII. században is ide tartoztak a fegyverkovácsok, kardcsiszárok, puska gyártók, s utóbb, a XIX. század legelején itt találjuk a sarkantyúsokat és óramíveseket is. Nemcsak ipari, de művelődéstörténeti szempontból is érdekes adat, hogy Retter Gotfried, György miskolci puskamíves fia 1804-ben bővebbi tanulása és kipallérozása végett külföldre akarván vándorolni, úti levelet állít ki részére a város.¹⁾ 1810-ben Vagner György puskamíves a württembergi királysághoz tartozó Esslingenből való felesége öröksége iránt kéri a tanácsot, hogy intézkedjen.²⁾ 1812-ben Schmidt János „muzsikus és mechanikus mester“ nevével találkozunk.

Az 1813-iki limitatióból tudjuk, hogy a csizmák patkolásával ekkor a lakatosok foglalkoztak. Egy pár kis csizma patkolása 6 krba került. Egy pár közönséges sarkantyúnak 18 kr. volt az ára. Egy kétfelé nyíló pinczére való két toológár ára 5 Rfrt volt; zár, vagy lakat felnyitásáért 3 krt fizettek. A puskamívesek ez időben ugyancsak olcsón dolgoztak. Egy közönséges puska szerszámért 2 Rfrtot, puska sárkányért sróffal együtt 36 Krt, az egész puska ágyazásáért 3 Rfrtot kértek.

1836-ban a czéh újra szerveztetett, s újabb czéhszabályok szereztettek be. Ekkor a lakatosokon kívül a puskamívesek, órássok és ötvösök tartoztak a czéh kebelébe. Az utóbbi két iparág legújabbkori történetét alább külön tárgyaljuk. Ugyanez évből való a czéh legújabb, pajzs alakú táblája, mely sárga rézből készült s magassága 23·3 cm, szélessége 13·5 cm. A pajzson felül kulcsot tartó madarat látunk, ez alatt óra lap, melyen alúl keresztbe tett pisztoly pár van bevésve. Körül virágok vannak beütve s a következő betűk olvashatók: A. B. N. Pri. L. Cz. R. K. Tábla Az 1836. Esz. Jak. 14. nap. Hátluján egy rozetta:

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ U. o.

Fő. Cz. M. Ungvári András. K. Cz. M. Ns. Berzi István. Cz. Hit. Ir. Halátsi István (mind írott betű) bevésve.

A tábla jelenleg a lakatos ipartársulat tulajdona.

1837-ben már ismét e czéhben találjuk a sarkantyúsokat, továbbá a vasabroncs és fékcsinálókat, s végül a kovácsokat. 1837

Mint lakatos iparunkra vonatkozó érdekes adalékot itt említjük meg Vass Benjamin „gépművész“-nek a Miskolczi Értesítő 1842. jul. 18-iki számában megjelent hirdetését, melyben e „művész“-ünk közhirre teszi „hogy általa legközelebb Kir. Kor. Diós Győr Városban egy 2 Ló erejű 's könnyű járású Cséplő gép készült, mely naponként 50—60 keresztet ki tisztálva, 's ki rostálva ki készít, — e' mellett alkantánál fogva Szinben vagy Pajtában felállítható, 's kevés költséggel járó — kitűnő, 's különös haszna lévén az is, hogy emberek által ki csépell egy keresztnek a szalmájából 8 ittze magot kiver, — minél fogva mind ezt, mind egyéb gazdasági gépek készítését úgy jelenleg, mint jövőre a leg illendőbb áron elválalva készségét ajánlja.“ 1842

Említésre méltó a miskolczi lakatos, órás stb. czéhnek egy, Sebe József központi szolgabíróhoz intézett, 1845. febr. 10-éről keltezett felterjesztése, melyben kijelenti, hogy a magyar helytartótanács azon felhívásának, hogy a zsidókat hajlandók volnának-e a czéhbe befogadni, több nyomós oknál fogva eleget nem tehet.¹⁾ 1845

1861-ben Fukker Ede puskaműves, kinek egy pár pisztolyát múzeumunk is őrzi, egy hajdú puska ágy készítéseért 2 frtos számlát nyújt be a tanácshoz. 1861

A lakatosok czéhe feloszolván, iparosaink a szijgyártókkal egyesülve 1875. junius 20-án külön ipartársulatot szerveztek. 1875
Az ipartársulat tagjainak száma az 1880-as évek elején állandóan 1880

¹⁾ Borsod Miskolczi Múzeum I. csop. 300. sz. Lásd még Szerző cikkét Miskolcz ipartörténetéhez. Közgazdaság, 1880. évf, 11—12. sz.

1890 25 körül járt. A miskolczi kereskedelmi és iparkamara 1890. évi jelentése azt írja, hogy lakatosaink merőbben helyi szükségletre dolgoznak, bár köztük több képzett s szállításképes iparos van, kiknek munkái bátran kiállják a versenyt más hason iparosok kitünőbb munkáival. Ez iparág intenzivebb fejlődésének nem válik előnyére, hogy az e szakbeli munkás ifjak az önállóság helyett gépgyárakba, állami műhelyekbe szeretnek foglalkozást nyerni. Az építkezés lassú lévén, ez kevés foglalkozást nyújt. Önálló gépészünk nem sok van, legtöbbje elszegődik uradalmakban. Képzettségük, a fennálló törvényes szabályoknak alávetetvén, megfelelő.¹⁾

Puskaművesünk ma már alig van s ezek is fegyverek apróbb alkatrészeinek készítésével, tisztogatásával stb. keresik kenyerüket.

A szijgyártó ipar is csak a korlátolt helyi szükségletre dolgozik, vagy javításokkal tartja fenn magát. Ez iparág képviselői különben ma már igen szerény számban vannak.

A lakatos és puskaműves czéh pecsétnyomója 1836-ból és czéhládájuk is muzeumunkban van.

A mészárosokkal és hentesekkel a lefolyt században is csak annyi baj volt, mint a XVIII-ik században. A mészárosokra „az hús vágásban való csalárdságnak eltávoztatására a Tttes
1755 Nemes vármegye parancsolatjából“ már 1755-ben két inspector-nak egyenként 25 frt. rendeltetett²⁾); de ez az elővigyázatosság sem bizonyult célravezetőnek, s a panaszok folyton megújulnak. A vármegye limitatiókkal és rendeletekkel védte a fogyasztók érdekeit s hogy ezt milyen buzgalommal tette, mutatja az a körülmény is, hogy például az 1813-iki árhatározásban az első és legnagyobb helyet a mészárosok límitációja foglalja el. A marhahús fontja ekkor 6 kr.-ban állapított meg, a borjúhúsról pedig azt rendeli az árszabás, hogy „Fontja áttallyán fogva egész Esztendőben mindenkor Két Krajtzárral lészen feljebb mint sem a' Tehén-
1813

¹⁾ Kam. jel. 1890. 56. l.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

Húsnak“. „A Borjú-Húst azonban — rendeli a vármegye — a' Mészárosok ezen túl Fertály szerint nem árulhatják, hanem egyedül csak Font számra tartoznak árulni a' Fertályt is. A Juh, — és Bárány-Hús' Árára nézve az határoztatik meg, hogy a Bárány-Hús mindenkor annyi Krajtzárokon mérettessen, a' hogy a' Marha-Húsnak Fontja mérettetik a Transennalis és Contractionalis Helyeken, de csak Szent János napig, azután pedig a' Bárány-Hús, a' Juh-Hús sorában mérettessen; a' Juh-Húsrá nézve pedig az határoztatott meg, hogy mindenkor Egy Krajtzárral alább mérettessen, mint a' hogy a' Marha-Hús, Falú és egyéb Helyeken mérettetik. Egyébaránt a' Bárány-Húst is, ha Czimerenként adják is, meg kell fontolni, és tsak Font számra leszen szabad árulni. Továbbá, keményen meghagyatik a' Mészárosoknak, a' feljebbvalók folytában még az is, hogy a' Faggyú' szaporítása tekintetéből, a' Hús kövérségét a' Húsról leszedni, 's Faggyúnak fordítani szabad nem leszen, elvejendő testbéli büntetés alatt. A Ketske-Hús mindenkor Egy Krajtzárral leszen oltsóbb a' Marha-Húsnál. A' Friss Disznó Húsnak Fontja 7 kr, Bőrös Petsenyének 10 kr, száraz Szalonnának Fontja 24 kr, Disznó Zsirnak Ittzéje 30 kr.“

1777-ben az abbatialis mészárosok által a Pecze folyásában okozott rut és bűdös fertőnek elhárítása a kaszárnnyában levő ő felsége verbunk katonáinak és az utcabéli becsületes gazdáknak minémü dögleletességet okozott. Az abbatialis tisztet felszólították, de az figyelembe nem vette s az állapot továbbra is ugy maradt. Mást nem tudván tenni, jegyzőkönyvbe foglalták.

1777

1783-ban városi chyrurgus Hiros Péter volt s ugyanekkor 18 ló volt a város birtokában.

1783

Az állatgyógyászat szempontjából érdekes a helytartótanács egy 1787-ből való rendelete, mely a városnak meghagyja, hogy a barmokkal való bánás mesterségének megtanulása végett a város költségén a pesti uníversitásra 3 hónapra valaki kiküldessék.

1787

Ilyen szükséges embernek keresése a hajduknak meghagyatik — mondja a tanács végzéseként a városi jegyzőkönyv.

1713 1713-ban a dögök kivételéért a strásáknak jár egy macskáért 3 kr, egy kutyáért 6 kr, egy borjuért 7 kr s végül egy tehén, vagy lóért 12 kr.

1823 1823-ban a miskolczi hentes czéh uj czéhszabályokat kapott.

1836 1836-ban tanácsnokok küldettek ki a mészárszökekb, nemcsak a mérés ellenőrzésére, hanem arra is, hogy sovány marhát ne vágjanak.

Érdekes, hogy ez időben az író tollak készítésével a zsidó sachter foglalkozott. 1839-ben a város részére készített 300 drb író tollért, százát 24 krba számítva, 1 frt 12 krt fizettek ki neki.

1839 A század első felében még virágzott, s 1840. táján szűnt meg egyik országosan ismert érdekes népszokásunk, a gunárnyak-szakítás.

Miskolczon ugyanis, írja erről a még szemtanu Réső Ensel Sándor, a mészároslegény mesterré létele különös szertartással szokott végbe menni. „Valamennyi mészároslegény, még a legutolsó paczalos is, a mesterré leendővel együtt ünnepiesen magyar ruhába felöltözik, s a híres fringiát sem felejtván le oldaláról, 12 óra tájban mind lóháton van. A ló sörénye pántlika s egyéb czifrasággal diszeleg. A piacon az emeletes vargaszin ablakába és az azzal átalellenben levő kis kávéházba egy kötél ki van feszítve, melynek közepén a felkötött lúd függ. A lúd nyaka selyemi zsinórral elannyira be van fűzve s tekergetve, hogy emberi erőnek szinte lehetetlen elszakítani. A két ablakba kifeszített kötél végét mindkét felől tenyeres talpas vargák fogják, kiknek szeméből a józan élet s kemény munka következtében élet-erő villog, kiket Spárta is büszkén nevezhetne fiának. Amint a czifrán felöltözött mészároslegények lóháton jönnek, a ludat a kötélen annyira leeresztik, hogy a lóról el lehessen érní s megfogni. A lúd nyakát rendszerént hóna alá szokták fogni. Ekkor a kötelet mindkét felől egyszerre megrántják, a mészároslegényt a nyergéből kiemelik, s nem ritkán félőlnyre függ a levegőben lóva felett, melyet kantárszáron alatta tartanak. A szegény lúd nyakát mindenkép igyekszik elszakítani, most hóna

alól két marokra fogja, de hasztalan minden erőlködés, mert a selyem zsinórral erősen befűzött nyak nemcsak mészáros kezekkel, de Toldy Miklós, vagy Kinizsy Páléval is daczolna. Gondolhatni, hogy az istentől erővel gazdagon megáldott vargák azon mészároslegényt, kire vagy a hús rossz megméréseért, vagy más valami okért foguk van, ugyancsak megrángatják s tánczoltatják a levegőben. Midőn a mészáros jó sokáig hasztalan küzdött s erőlködött, a kötelet ismét leeresztik, a mészáros lovára ül, s morogva magában, hogy az átkozott selyem zsinór izmos kezének nem engedett, vagy a vargák amugy isten igazában megrángatták, tova lovagol. Második, harmadik, negyedik, ötödik stb. jó s miután mint az első hasztalan erőlködött, tova ballag. A sor most újra kezdődik, de a lúdnyak egyre nem enged. Ki szakítsa el a gunárnyakát, az előre ki van csinálva. Mikor tehát a kijelölt jön, az előtt lebocsátják a ludat a kötélén s a mesterek a selyem zsinórt titkon elvagdaltják. A kijelölt ekkor hatalmasan megragadja a lúdnyakát, de még így is legénynek kell lennie, hogy elszakítsa. Mikor én a gunárnyakszakítást láttam, a kijelölt nem birta elszakítani, hanem egy másik után, ki csak úgy képleg erőlködött, újra neki került és ekkor csakugyan elszakítá, s ő leve a nap hőse. Ha nem mondjuk is magában értetik, hogy az ily multság iváson kezdődik és bálon, s vendégségen végződik. Én a gunárnyakszakítást Miskolczon igen rég láttam, s azóta tudtomra legalább nem volt. A szegény lúd igaz, hogy jól megszenved, de népszokás, habár kegyetlen is, mint a bikaviadal Spanyolországban, itt csak úgy érintetik, dicséret nélkül.

E szokás azon elven alapszik, hogy a mészárosáshoz főleg erő kívántatik, s kit a természet azzal illő mértékben meg nem áldott, más, testalkatával egyező mesterséget válasszon magának.¹⁾

1851-ben a hentes czéh a város malma előtti teret 40 frtéért áruló helyül kibérli.²⁾

1851

¹⁾ Ré s ő E n s e l S. Magyarországi Népszokások. Pest. 1866. 72. l.

²⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

1868 1868-ban a zsarolások megszüntetése végett, szabad husmérés
 1869 léptettetett életbe.¹⁾ A hus ára mindamellett is magas lévén, 1869.
 június 21-én a mészárosok tulkapásaival szemben a tanács marhák
 vételét és próbavágatást rendelt el. Ezzel szemben a mészárosok
 augusztus 24-én iparuk letételét jelentik be záros
 határidő alatt.²⁾

1874 1874-ben a tanács a mészárosokat a székeikben elszaporodott
 patkányok kiirtására kötelezi. Ugyanekkor a lakosság dobszó útján
 értesítetik, hogy az ebkór megelőzése céljából ebeiket kellő ivó
 vízzel lássák el.

A hentes czéh 1874. január 1-én hentes ipartársulattá alakult át.
 1875 1875-ben 1198 frt költséggel v á g ó h i d állittatik fel.

„A mészárszékekre nézve szívesen constatáljuk, hogy azok
 újabb időben kellő csinnal és tisztasággal vannak berendezve —
 1878 mondják tisztí orvosaink 1878-iki jelentésükben. — A vágóhídra
 nézve azonban sajnálattal kell abbeli nézetünket kifejezni, misze-
 rint az teljességgel nem felel meg azon egészségügyi kellékeknek,
 melyeket a marhahúsnak, mint az élet és egészség fenntartására nél-
 küözhetetlen és elsőrendű élelmi cikknek kezelése elengedhetlenül
 megkíván. Nevezetesen: környéke sárfészek esős időjáratkor, mely
 körülmény miatt mészárosaink sokszor sárba meghömpörgetett
 marhakkal kénytelenek megfertőzni a vágóhid deszkáit. Kút nincs
 a vágóhid előtt, melynek vizéből a kellő tisztaság fenntartható volna,
 azt pedig a Pecze vizével vegyült, de magában a Szinva vizével
 is tenni, botrányos dolognak tartjuk. Pedig főleg nyári hőség ide-
 jén a vágóhid deszkáinak öntözését minden nap eszközölni kell,
 mikép ez más nagyobb városokban is történik. Elmulaszthatlan
 kötelességünknek tartjuk tehát évi jelentésünkéből kifolyólag javas-
 latba hozni, miszerint egy kútról gondoskodni az első teendők
 közé tartozzék“.

A kérdéses kút, melyet orvosaink oly sürgősnek jeleztek, a

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

következő évben tényleg megépült. 1880-ban a levágott marhák száma 2802 drb volt. 1891 — 92-ben 75,000 frt költséggel modern közvágóhid építettett s hozzá 1892-ben egy állatorvosi állás rendszeresítettett. 1894-ben 23,046, 1895-ben 23,453, 1896-ban 21,231, 1897-ben 21,008, 1898-ban 22,780 volt a levágott állatok száma. 1897-ben a vágóhid összes bevétele 16,605 frt 37 kr, kiadása 2,579 frt 01 kr, 1898-ban bevétele 17,104 frt 77 kr, kiadása 2919 frt 77 kr volt.¹⁾ Mészáros és hentes iparosaink helyzete უკვე igen kedvezőtlen és sok panaszra ad okot.

Az 1901-iki kamarai jelentés a mészáros és hentes iparról azt mondja, hogy „a fogyasztás emelkedése nem kielégítő; a keresetképeség apadása miatt a fogyasztás nem volt élénk, a marha- és sertésárak sem nyújtottak kedvező értékesítési alkalmakat. A melléktermények sem voltak jól elhelyezhetők. Lokális bajokként jelentkezik, hogy a katonaság a húsvágatást maga eszközli és ezt versenytárgyalás útján más vidékbeli mészárosok nyerték el, továbbá azon, általunk több konkrét esetben felpanaszolt s szinte kiirthatatlannak látszó eljárás, hogy egyesek — gazdai jogcizimen — a levágott sertéseket egészen üzletszerűleg értékesítik, természetesen épen a fő üzleti évadban. Hentesárúk előállításával iparosaink leginkább saját és helyi szükségletükre foglalkoznak és csemege- s más üzletek telvék idegen, leginkább osztrák áruval, „prágai“ sonkával stb.“²⁾

Az 1903-iki jelentésben a következőket olvassuk:

„A hentes és mészáros különleges sulyos körülmények között van. Az állatok ára folytonosan emelkedett, ami nehezíti egyáltalán a kisiparos üzemét, de kiváltképen bénította az, hogy szükségletét fedezni rendszeresen nem bírta. A vásári állatforgalom akadályozása, elegendő jó áru hiánya tetézte a bajokat. Az iparosok kénytelenek voltak a hus s husáru, zsiradék árakat emelni, de ez nem volt oly mérvben tehető, a mi kárpótolhatta volna küzködő iparosainkat, akiket a fogyasztó közönség,

¹⁾ Polgármesteri jelentések.

²⁾ Kam. jel. 1901. 49. I.

tőlük vásárolván, elsősorban vádol a magasabb árakért, holott az iparosok kénytelenek alkalmazkodni az állatpiacz és árhullámmáshoz.

A közönség, mely hazánkban még nem eléggé fogyasztóképes, panaszkodik a husarak magassága miatt. Az általános drágaság kétségtelenül rosszabbította a vidéki városok viszonyait.

A napi és heti piaczokon való árusítás, az u. n. háziipar az áremelkedés folytán még erősebb versenyre kelt a hentesiparral, a mely ellen a rendszeres iparos, a kinek ez főkeresetforrása és súlyos adók terhelik, nem védekezhetik.

A katonaság magatartása sem változott meg s mészáros iparunk rovására Miskolczon maga tart vágóhidat, a mi a városi közönség husellátására zavarólag hat.¹⁾

Végül ideiktatjuk, hogy városunkban közfogyasztásra levágatott:

	évben	szarvas- marha	növend. marha	borjn	juh	bárány	sertés
1904—	1904	4773	—	5677	5343	190	6686
1906	1905	5043	—	7010	2623	470	6584
	1906	4403	—	5371	2171	280	7243 ²⁾

Az ötvös czéh iratai elveszvé, e testületünkről is csupán hézagos adatokkal rendelkezünk.

1764 Igy tudjuk, hogy Dálnoki Nagy Pál az ötvösséget 1764-ben Szombathi Ferencznél városunkban tanulta, hol ezen évben szabadult fel azután Rimaszombatban telepedett le.³⁾

1767 1767-ben Sziráki Ötvös Györgyöt pereli Görög Kozma Ádám egy ezüst óra láncz miatt, melyet hozzá csináltatni vitt, — és két év óta vissza nem kapott.⁴⁾

1783 1783-ban Temesvári fi Márton János ötvös legény nevével találkozunk a város jegyzőkönyvében. Füzi Sámuel
1785 ötvös 1785. jul. 25-én született Miskolczon. Mesterségét két

¹⁾ Kamarai jel. 1903. 149. l.

²⁾ Kamarai jel. 1906. 109. l.

³⁾ Rómer Floris A hazai ötvös czéhek szabályai. Századok. 1877. 422. l.

⁴⁾ Városi jegyzőkönyv.

évig Nagy Ferencznél városunkban tanulta. 1805—7-ig Kassán Szakmáry Dánielnél tanult s utóbb hazatérve városunkban telepedett meg.¹⁾

1786-ból pedig ugyancsak a város jegyzőkönyvéből értesülünk, 1786
 hogy Karvasics Ádám ötvös, a kinek háza és pinczéje volt, ötvös műszereit végrendeletileg József nevű fiára hagyja.

Bacs Sámuel ötvös 1800. táján szintén városunkban 1800
 született ref. szülőktől. Inas éveit Kassán Farkas János ötvösnél töltötte s 1821. ápr. 29-én szabadult fel. Vándorlása után szintén szülővárosában telepedett meg.²⁾

1825-ben Hofman Henrik zsidó és Vozári 1825
 Dániel ötvösök nevei fordulnak elő a jegyzőkönyvben.

1828-ban az aranyműves (ötvös) czéh a bádogos, czínöntő és tús czéhhez egyesült, s I. Ferencztől új privilegiumot nyert, melyet tüzetesen fenntebb már ismertettünk.

1835. máj. 22-én az órás és ezüstműves zsidók a katonai 1835
 szállás adás alól felmentetni kérik magukat, mert náluk idegen értéktárgyak vannak, s azok a katonák útján elveszhetnek. Kérelmük a városi tanács által elutasított.³⁾

Az órások, bár külön feljegyezve nem találjuk, ugylátszik már 1836. előtt is a lakatos czéh kebelébe tartoztak. Az 1836-ban 1836
 kiadott újabb privilegium az ötvösöket is ide sorozta. Az első órás, aki városunkban megtelepedett, ugylátszik Huner János volt. 1809-ben a bajorországi Friebergből került hozzánk.⁴⁾ 1809

Nagy Sámuel miskolci órától 1815-ből egy igen szép 1815
 művű ampire stylusu utazó óra maradt fenn, amely jelenleg muzeumunkban őriztetik. Ugyancsak ezidőtájt Hirschabeck Jakab órás is városunkban működött. Művészetét és nemes

¹⁾ Mihalik József. Kassa város ötvösségének története. Budapest, 1900. 327. l.

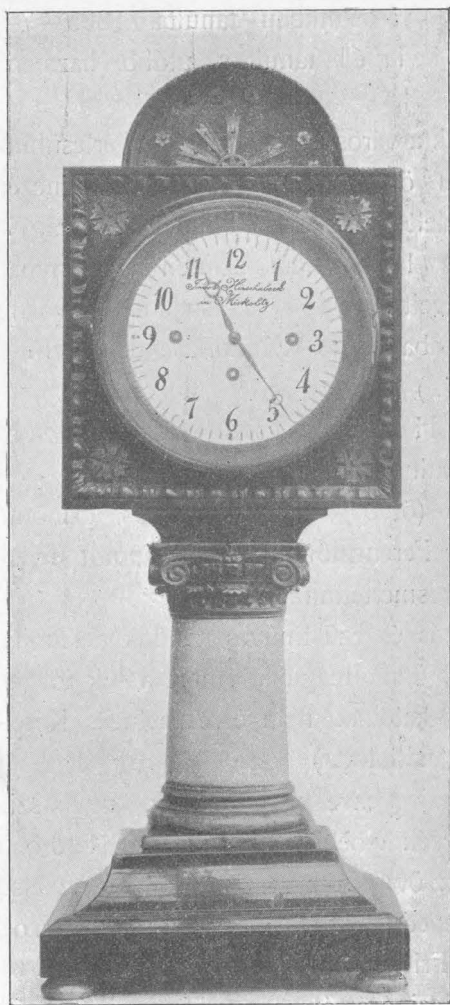
²⁾ U. o. 328. l.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁴⁾ U. o.

1831

1846

50. ÓRA. HIRSCHABECK JAKAB MISKOLCZI
MESTER MŰVE.

formaérzékét hirdeti egyebek közt az a szinte empire stílusban tartott remek óra, mely dr. Fekete Ignác budapesti ügyvéd tulajdona.

1831-ben Vojsitzki Márton órás a tanácsházban levő óra helyrehozataláért és megezüstözéséért 9 frt 30 krt kapott.¹⁾ Az órás ipar nálunk utóbb ugylátszik csak javításokkal és külföldről hozott kész órák eladásával foglalkozott. Ezt látjuk Hlavács Károly órásnak a Miskolczi Értesítő 1846. évfolyamában megjelent hirdetéséből is,²⁾ melyben „ajánlja ujonnan érkezett genfi óráit, u. m. arany, anker, cylinder, dáma és férjfi, majlandi ezüst Spring, Repetier és közönséges zsebóráit, továbbá a legdivatosabb asztali- és fali zeneórákat, melyek jóságáért

kezeskedik, ugyszinte régi órákat becserél és tökéletesen igazít a legjutányosabb áron.“ „Valóságos bétsi munká“-it ugyanez időben melegen ajánlotta Hersko Salamon „arany és ezüst művész (!)“, a ki órák eladásával is foglalkozott.³⁾

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Miskolczi Értesítő. 1846. máj. 4. szám.

³⁾ U. o. 1844. aug. 6.

Ez iparág jelenlegi állására vonatkozólag az 1890-iki kamarai jelentés azt mondja, hogy nálunk „az arany- és ezüstmives ipar új tárgyak készítésével nem foglalkozik, tevékenysége merőben javításokra szorítkozik. A nagymértékben beözönlő ékszerek, ezeknek megszerzésére ingerlő hirdetések az arany- és ezüstiparosokat arra indította, hogy lassankint inkább kereskedőkké váljanak, kik órák, ékszerek, evőkészletek árusításával foglalkoznak. Hasonlót mondhatunk az órásiparról is.“¹⁾ Az órás, ötvös, lakatos, puska- és aczélműves egyesített czéh ládája és 1836-ban készült pécsétnyomója muzeumunkban van.

Pipacsinálással már 1794-ben foglalkozik nálunk Nagy András debreczeni pipa készítő mester, aki Miskolcra 1846-ban KISS JAKAB tájékpipa metsző a Miskolci Értesítő²⁾ útján ajánlja szolgálatait. Az 1881-iki kamarai jelentés ezeket írja pipacsinálóinkról:

„Agyagpipa-gyártással Miskolcra foglalkozik néhány iparos; egy része csak a téli időben, midőn a mezei munka szünetel. A fehérre égetett pipák agyagja Tapolczáról, a vörös pipáké a miskolci határban levő bábonyi bérczről kerül. Készül hónaponként közel 20,000 db. Nagyonbbszt megrendelésre. A kupakolást helybeli iparosok végézik kézierővel járó gépek segélyével.

Az agyagpipák piaca Budapest, Lemberg, Varsó, továbbá Liptó, Trencsén, Szepes, Abauj, Zemplén, és Borsodmegyék. A kész áru gyors keletnek örvend. A gyártás egészen a kisipar keretében mozog.“³⁾

A rézművesek és rézgombcsinálók (Gürtlerek) eleinte (1828.) ugylátszik a bádgosokkal, utóbb (1837.) a kovácsokkal voltak egy czéhben. 1800-ban Szaltzer János gürtler a város számára egy réz vizipuska elkészítését 100 Rfrtért elvállalja. Ugyancsak ő ez évben nagy vizipuskát készít vas és rézmunkával a város védelmére. Az 1813-iki árhatározás betekintést nyújt ez

¹⁾ Kam. jel. 1890. 56. l.

²⁾ 1846. 26. sz.

³⁾ Kam. jel. 1881. II. 45. l.

iparág mestereinek működésére is. „Közönséges Réz Gombok, kétfelől való gombházakra 1 Rfrt, Öt sorjára 1 Rfrt 12 Kr, Gombok, ha Ezüsttel jól meg vagynak futtatva, akár Mentére, akár Dolmányra, három sorjára 1 Rfrt 12 Kr, Öt sorjára 1 Rfrt 36 Kr. Gombok, ha Arannyal jól meg vagynak futtatva, Mentére és Dolmányra öt sorjára 6 Rfrt 24 Kr; Egy széles Magyar Kardnak megezüstöztetése 5 Rf; Hasonló Kardnak megaranyoztatásáért 10 Rfrt; Egy Pár közönséges sárga Sarkantyú 48 Kr, Hasonló Sarkantyú megaranyozva 2 Rfrt 24 Krba“ került.

1872 A rézműveseknek 1872-ben még czéhe volt Miskolczon,
1892 1892-ben azonban már csak két önálló iparos folytatott emésztő
küzdelmet a gyáriparral.¹⁾ Ezek közül különösen ki kell emelnünk
Kulcsár Károlyt, akinek városunk ipara körül egyébként
is elvülhetetlen érdemei vannak.

A miskolczi szabó czéh első ismert privilegiumát
1550 1550-ben I. Ferdinánd király adományozta. A czéh régebbi törté-
netéről már megemlékeztünk s itt a XVIII-ik századi történel-
méhez kívánunk kiegészítésül még néhány adatot szolgáltatni.
A czéhnek a Borsod Miskolczi Kultúregyesület Muzeumában levő
1747— irataiból megállapítható, hogy 1747—68-ig 19 szabómester élt
1768
1767 városunkban. Új czéhszabályokat 1767-ben Mária Teréziától
1781 nyert a testület. 1781-ben kimondja a czéh, hogy a czéhtagok
1791 a halottakat a temetéskor bekapálni tartoznak. Az 1791-iki újabb
privilegium szerint a vékony műves mesteremberek a szür posztóból
készült gunyavarrást is művelhetik, de a szűrcsapó mesteremberektől,
akik ezentul a szür varrástól eltiltattak, készletben levő vég posz-
tóikat megvenni tartoztak.²⁾

1793 1793. szeptember 28-áról keltezve a miskolczi szabómesterek
és legényekre vonatkozó „Articulus“-okat bir a Borsod Miskolczi
1799 Muzeum³⁾. 1799-ben újabb névjegyzéket és jegyzőkönyvet nyitott

¹⁾ Kamarai jelentés 1892. 124. l.

²⁾ Borsod Miskolczi Muzeum I. csoport 207. l. sz.

³⁾ I. csoport 208. sz.

a czéh, mely 1808-ig tartalmaz adatokat¹⁾). Ugyancsak 1808-ban új anyakönyv nyitott, melybe az utolsó feljegyzést 1823-ban eszközölték. 1811-ben a szabó czéhben 3 frtot fizettek a remek hibáért. Ez évben kezdődik a miskolci ns. szabó czéh „Protocoluma“, melyet 1838-ig vezettek.²⁾ A már többször említett 1813-iki árhatározás a „Férfi Szabók“-ra vonatkozólag a következő érdekesebb tételeket tartalmazza: „Egy Férfinak való Selyem Posztóból, Arany vagy Selyem Sinórral készült tisztességes hosszabb Mentének, ha Matéria vagyon az alján, Varrásáért 2 Rf. Más rendbéli ugyan Selyem Posztóból csinált rövidebb Mentétől 1 Rf. 30 Kr. Selyem Posztóból való Ujjas Férfi Dolmányoknak varrásáért 1 Rf. 20 Kr. Szijjra készült Bélelt Magyar Nadrágnak varrásáért 30 Kr. Közöséges Galléros Ujjas Köpönyegnek Varrásáért 1 Rf. 30 Kr. Egy Közöséges Cselédnek való Kaputnak vagy Frakknak Varrásáért 1 Rf. 30 Kr.“ Természetes, hogy itt a magyar szabókat kell értenünk. Német szabókról a limitatio külön említést nem tesz, de az árhatározás egyes tételeiből megállapítható, hogy az a német szabókra is vonatkozott.

1814-ben, mikor öt szabómester a czéhbe fogadtatt, a város tőlük a szokott bőrvédreket beveszi, de azok a főczéhmasternek oly célból v i s s z a a d a t n a k, hogy ifjú mesterek között ossza ki, akik aztán kötelesek legyenek tűz kiütése esetén azzal megjelenni.³⁾

1816-ban új szabályok létesítettek a remeklést illetőleg. Eszerint:

„A szűrszabó mesterségen leendő, vagy remekelő ifjak darabolásai következnek ekképen.

Három darabokhoz: ugmint szűrőhöz, kankóhoz és nadrághoz kívántatik 12 sing és 3 fertály.

A szűrnek a hosszúságára kívántatik 2 sing, az ujja hossza

¹⁾ I. csoport. 224. sz.

²⁾ U. o. 223. sz.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

3 fertály és egy furás, felső bősége az ujjának 3 fertály, alsó pedig egy furás hijja 3 fertály, az aljának a hossza egy sing és egy fertály, és alól egy furással legyen bővebb mind felől. A galérrának a hossza 3 fertály és egy furás, szélessége pedig fél sing.

A kankó derekának a hossza furás hijja egy sing, az ujjá hossza kézelővel együtt 3 fertály egy furás, az ujjának felső bősége furás hijja 3 fertály, alsó bősége pedig furás hijja fél sing, a galléra 3 fertály, rância 5 furás, a derekának bősége rância fejnél fél sing és egy fúrás.

A nadrágnak hossza legyen egy sing és egy fertály, a többi pedig bizattatik a remekelőnek tudományára.

Hozzájárul pedig az, hogy a beszegése hármás csipkével, és hármás sodrással szépen legyen megvarrva és a toldása egy darabból álljon és minden darabja szinelve legyen.

A magyar vékony szabó ifjaknak, remek darabjai így következnek.

1-szor. Egy magyar férfi mente.

2-szor. Egy ujjas magyar dolmány.

3-szor. Egy topánkás nadrág.

4-szer. Egy asszony magyar mente.

5-szor. Egy magyar köpönyegnek gallérostúl való kikrétázása.

A férfi német műveseknek remek darabjai.

1-szor. Egy egy elejű kaput, vagy géroch.

2-szor. Egy dupla elejű frakk.

3-szor. Egy térdig érő német nadrág hat zsebre.

4-szer. Egy német derékra való lajbli, és egy hosszú nadrág.

5-szor. Egy ujjas köpönyeg kikrétázása.

Az asszony műves ifjak remek darabjai.

1-szor. Egy iber rokk.

2-szor. Egy viganó.

3-szor. Egy Tusli tizenkét darabból.

4-szer. Egy német váll nyolcz darabból, kívül belül egyformán varrva.

5-ször. Egy asszony ujjas köpönyeg kikrétázása.

Ezen fent kitett remek darabokat pedig tartoznak a ns. czéh házánál a remekelő ifjak megmérni, és az elkészítés alkalmatosságával, fel is próbálni.“

1822-ben kimondatott, hogy a czéh valamely nem tag temetésére is összehívható, hol a czéh ünnepélyesen jelenik meg s a hol c z e r e m ó n i á k, sőt s á t o r c s i n á l á s is k i v á n t a t i k, de ezért 25 frt fizetendő.¹⁾ 1822

1824-ben a német szabók pártot ütnek és kiválnak a magyar szabó czéhből.²⁾ 1824

1829-ben a szabó czéh 304 frt 17 krért egy vizipuskát csináltatott.³⁾ 1829

A szabó czéh legutolsó czéhszabályait 1838-ban V. Ferdinándtól nyerte. A két czéhlevél 1292 frt 54 krba került és május 20-án a vármegyén kihirdettetett. 1839-ben kezdődik a czéh utolsó anyakönyve, melybe az utolsó bejegyzés 1882-ben történt, s jelenleg a czéh egyéb irataival együtt a Borsod Miskolczi Kulturegyesület tulajdona.⁴⁾ 1838
1839

Az 1840-es évek elején, mikor a pesti divat már az országban mindenfelé irányadóvá lett, szabómestereink a fővárosi iparosokban erős versenytársakra akadtak. Így tudjuk, hogy például 1842-ben Goldner M., Singer G. és Steinfeld Sámuel férfiruhakészítők keresik fel városunkat, s nemcsak kész ruháikkal árasztják el a miskolczi piacot, de mint Steinfeld, mérték után is dolgoznak a választékosabb igényű közönségnek.⁵⁾ 1842

A magyar szabó czéh 1873. július 3-án ipartársulattá alakult át. 1881-ben tagjainak száma már csak 45 volt. Ugyanekkor a kereskedelmi és iparkamara jelentése azon panaszkodik, hogy magyar szabóink száma igen megfogyott. A bécsi kész ruhákkal üzőtt kereskedés mellett nem képesek fennállani, s a népviselet is átala- 1873
1881

¹⁾ Borsod Miskolczi Múzeum I. cs. 207. 1. sz.

²⁾ U. o. ³⁾ U. o. ⁴⁾ U. o. 222. sz.

⁵⁾ Miskolczi Értesítő 1842. május 22. és jun. 7.

1890 kült. A magyar szabók helyzetéről az 1890-iki kamarai jelentés a következőleg ír:

„Magyar szabóink a nemzeti viselethez ragaszkodó népben, kivált ha bő termések lesznek, jó vevőre fog találni sok időre. De a városi lakosság egyrésze általán nem viselvén, más része pedig rohamosan levetvén a nemzeti viseletet, a magyar szabó iparosokat nem támogatja s így azok száma nem fejlődik. Egyéb szabóink az u. n. uri osztály részére dolgozván, keresetükkel megvoltak ugyan elégedve, de fővárosi cégek azon eljárása, hogy utazóikat a fogyasztókhoz küldve azoktól mérték után megrendeléseket vesznek fel, a vidéki szabó iparnak kárára válik.“¹⁾

Az előbbtől különálló társulatnak kell tekintenünk a vásárra járó magyar szabók társulatát, melynek történetét egy tanulmányos értekezés keretében Dr. Kerékgyártó Elek ismertette.

1804 „A miskolci vásárra járó, vagy más szóval vásári magyar szabó-társulat — írja Kerékgyártó — oly régi, hogy keletkezési idejét nem határozhatjuk meg. Az árvizek által végkép megrongált régi jegyzőkönyvekből csak annyit tudhatunk meg, hogy az 1804. esztendőben már létezett s hogy a tagok törvényeket magok-magokra alkottak. Áruló helyök nem lévén, bérelt helyiségekben, a többek közt a sötét-kapu fölött levő „vargamester urak színjében“ árultak.

1843 Az 1843. esztendőben decz. hó 10-én azonban megvillant a társulatnál az az eszme, hogy jó volna egy áruló szint építeni. A társulat tevékeny tagjai mindent elkövettek a cél megvalósítása érdekében s még azon év folyamában helyet is szereztek.

A társulat anyagi viszonyai miatt, az alkalmas fundust egy-maga meg nem vehette, szövetkeztek tehát a kalapos mester urakkal. A hosszan benyuló telket elő és utórészre osztották s nyilhuzás útján azon akképen osztottak meg, hogy a belül eső rész a kalaposok, az előtte álló pedig a szabó-társulat tulajdonává lőn.

A Kandia-utczában, a Szinva jobb partján elterülő eme telek

¹⁾ Kam. jel. 1890. 61. l.

megszerzése után, a szin fölépítésének módozatai merültek fel s különböző tervezgetések között végre úgy döntöttek el a kérdést, hogy a mester urak részint összepótoltak, részint kölcsön pénzt vettek föl az építkezésre. Kötelezőleg kinyilvánították, hogy az áruló-szinhez csak annak lesz joga, ki a költségek fedezéséhez 96 frt 37 krral járul s e kötelezettség minden új belépőre nézve érvényben marad.

Ez áruló-szin az 1844—5. évben csakugyan felépült. A közösen összerakott fillérek kezelésében s a szin eszméjének megvalósításában elévülhetetlen érdemei vannak Kiss József társulati tagnak, aki buzgó fáradozása és lelkiismeretessége által példaszerű alakjává lőn a vásári szabó-társulatnak. Önzetlen ember volt. Társainak jóléteért, a kényelmesebb és illősebb árulhatásért oly nagy áldozatokat hozott, hogy társai méltán őrzik kegyeletben emlékét.

A szép rend megtartása tekintetéből együttesen törvényeket alkottak s azoknak megtartására minden tagot a következő eskü formával köteleztek:

„Én, N. N., esküszöm az egy élő, igaz istenre, ki Atya, Fiu, Szentlélek, teljes szentháromság egy bizonyos örök isten, hogy én ezen Miskolcz városába kebelezett, vásárra járó magyar-szabó társulatnak valamint tagjává lettem, úgy ezen társulat előljárói által készített, a társulat közönsége által jóváhagyott, megerősített, helybenhagyott 12 pontban foglalt rendszabályoknak, nemkülönben a társulat mindazon rendeleteinek, melyek a felsőbb parancsolatokkal nem ellenkeznek, tehetségem szerint igazán megtartója s teljesítője leendek. A társulat gondnokát, annak minden egyes tagjait illő tiszteletben tartó, velök minden igaz dologban egyetértő leszek. Isten engem úgy segítjen.“

A társulat úgy lőn szervezve, hogy tagjai helybeliek és vidékiek egyaránt lehetnek. Az új tag évnegyedes gyűlések alkalmával folyamodvány útján jelentkezhetik, s ha kérelmét a társulat elfogadja, az esetben tartozik „vásárokon a helymegvásárlás, kőletétei és egyéb felmerülő költségek fedezésére egyszersmind-

1844—
1845

korra, soha vissza nem követelhetőleg, 12 forintot és 60 krajczárt o. é. fizetni." E befizetés által a vásárra járás jogának élvezete az új tagra azonnal kiterjesztetett, valamint a színben is árulhatott. Noha a színben való árulás még más föltétel teljesítésétől is függött. Le kellett tenni 96 frt 37 krt. Ennek egyszerre lefizetése azonban esetleg nagyon is terhes, avagy lehetetlen volt a kezdő mesterre s új tagra nézve, ugyanazért őt abban a kedvezményben részesíté a társulat, hogy egy évig 6 forint bérleti díj mellett élvezheté a színben árulás előnyeit. Annak elteltével kellett az összeget letennie. Ki ezt nem tévé, a színhez többé jogot nem formálhatott. Körülírta a társulat statútuma azt is, hogy a módosabb állapot elsőbbségben senkit sem részesít.

Ki a követelt összeget mindjárt kifizetné is, az előbb jelentkezőt, vagy bérlőt meg nem előzheti. Továbbá, ha bármelyik tag idővel megszűnnék tag lenni, pénzét a társulat vagy rögtön, vagy (ha a pénztár üres volna) legfeljebb két év alatt tartozik neki, avagy örököseinek visszafizetni.

A vidéken lakó mestertárs egyszer mindenkorra és soha vissza nem követelhetőleg, a társasággal való sátoroztatás tekintetéből s a vásári költségek fedezésére fele díjat, 6 frt 30 krt fizetett. Ezenkívül esküvel is fogadta, hogy a társulat szokásainak és szabályainak magát aláveti. „A melyeknek, ha valamelyik konokul ellene járna, a társulat által megintetik és ha egyszeri megintés után sem engedelmeskedik, a társulattól egyszerűen kirekesztetik.”

A rendszabályzat minden eshető kellemetlenségnek elejét óhajtván venni, meghagyta, hogy „minden áruló helyen, midőn a szekerek összetologatása leend és a mesterek feleslegesen volnának, azon esetre két részre kell a tologatókat rendelni, még pedig úgy, hogy minden rendben és csendességben történjen. Ha pedig a mesterek, vagy özvegyasszonyok legénye, vagy inasa valamely szenvedhetetlen rendetlenséget követne el, a kinek hatalma alatt van a rendtörő, azt fogja a társulat megbüntetni. Ideértvén még a menetel, vagy jövetel idején a vendégfogadókon való rendetlen

viseleket is, mely határozatnak valaki ellenszegül, büntetése 2 frt lészen.“ A vásárok alkalmával a sátorépítés kezdete és elbontása, valamint az árulás kezdete is a társulat elnökétől, ott nem léte esetén pedig a legidősebb tagtól tétetett függővé. Kimondatott egyszersmind, hogy a sátorcsináláshoz mindenki tartozik a jelzett pillanatban azonnal hozzáfogni. S ha valaki vagy ott nem volna, vagy készletei hiányoznának, avagy alkalmatlanoknak bizonyulnának, az az ő helyéről, hova nyilhuzás útján jutott, elmozdulni kénytelen és a legutolsó sátornyílásra köteleztetik. „Akik pedig magokban való bizakodások és senkitől való függéseket nyilatkoztatnák ki, nemcsak hogy az utolsó helyre köteleztetnek, sőt azonfelül 2 frtra is megbüntetődnék.“ E büntetés sújtotta azokat is, kik valamely kész munkát előbb kiadtak, mint a kipakolás után a rendes árulás kezdetét vette, avagy kik még azután is árultak, midőn a többség beleegyezésével a bepakolást az elnök kimondotta.

Szigoruan meg volt tiltva az is, hogy valamint a vásárokon, úgy az áruló színben is, az árulás alkalmával a vevőket a másik sátorból intéssel, vagy valamiféle csábítgatással magokhoz ne édesgessék. Szóval míg a más sátorában van a vevő és a venni szándékolt darabot meg nem veszi, nem lészen szabad azon vevőhöz szólni, sem azonfelül olyan darabot elővenni és azt kefélgetni, melyet a vevő a más sátorában néz, mert az csalásmódnak tekintődik. Ezen dolgokért, ha két tanu bizonyítja, 2 frtot fizet a bevádolt fél.“

Ha a mesterek, vagy jogosított özvegyasszonyok előregedtek és magok nem járhatnak ki a színbe árulni, az esetben fia, vagy leánya helyettesíthette őt mindaddig, míg maga kezére nem szabadult; ez időn tul azonban csupán ahhoz érto segéd által érvényesítheté jogait. S ha megtörtént, hogy az ily tagok helye gyakran üresen maradt, az elnöknek jogai, sőt kötelességei közé tartozott az iránt kérdést tenni: ha vajjon nem valamely gondatlanságból, hanyagság miatt történik-e a mulasztgatás, mely az utána következőkre nézve megkárosítással jár. Tudomásul kelle tehát vennie, hogy ha ez időtől fogva háromszor egymás után meg nem

jelenik, úgy tekintik, mintha leköszönt volna, helyét a következők betöltik s pénzét visszaadja a társulat.

Az esetre, ha a társulat tagjainak száma meghaladná az áruló helyek számát, a két, vagy három csoportra osztás elve volt kimondva. Ez esetben voltak szerdások és szombatosok, avagy minden harmadik hetivásár alkalmával sorosak.

A társulat minden év elején választott maga közül egy elnököt, ki a rendre és a társulat vagyonára felügyelt és egy jegyzőt, ki a jegyzőkönyvbe a bevételt és kiadást beiktatta. Ezen két hivatalnoknak a társulat évenként némi tiszteletdíjat adott, melyet azonban azonnal megtagadott, mihelyt a társulat valamely szabálya ellen vétséget követtek el, avagy elnézték, ha valaki azt cselekedte.

Megtörténhetnék az is, hogy a társulat épületénél valami előre nem látható javítás fordulna elő; ez eshetőségre az intézkedés következőleg hangzik: „ha a társulat többsége jónak látja, hogy pénz nem lévén elegendő, a pénz az építkezésre összehótlás útján szereztessék meg és ezt valamely tagtárs vonakodnék bepótolni: akkor a társulat tartozik az ő pénzét visszaadni s részvényes lenni megszűnik“.

Az illető részvényesek részvényeit lemondás, az üzlet abbahagyása, vagy elhalálozás esetén egyedül csak az illetők neje örökölhette. Azonkívül azt senki más nem; sem fia, sem leánya, sem a nő jogát senkire sem hagyhatja annyival is inkább, mivel lemondás, vagy elhalálozás esetén a befizetett összeg visszaadatik az illetőnek, ha kívánja, vagy örököseinek.

1878 Ha függelékképen azt is felemlítjük, hogy ama örökre nevezetes nagy árvíz következtében, mely 1878. aug. 31-én éjjel Miskolcot s vele a szabótársulat áruló színét érte, s ennek helyrehozatala végett a régi 96 frt 37 krt, mint részletjegyi díjat száz forintra egészítették ki; az esetben mindent elmondottunk, ami e társulat szervezetére, társulati életére és viszonyaira nézve tudomásunkra jutott“. ¹⁾

¹⁾ Dr. Kerékgyártó Elek. A miskolci vásári szabók társulata. Borsod. 1887. 52. szám.

Külön említjük, bár tulajdonképen a magyar és német szabó czéh keretébe tartoztak, az „a s s z o n y - s z a b ó”-kat. Gyakrabban készíteni szokott műveikre nemcsak a már fentebb közölt „remeklő ifjak darabolásai”, hanem az 1813-iki árhatározás is élénk világosságot vet. Ez árhatározásból tudjuk, hogy „Egy Vigánó Ruha Garnir nélkül Atlatzból vagy Selyemből 1 Rf. 30 Kr; Egy Vigánó Patyolat Ruha 1 Rf. 15 Kr; Egy vatrozott hosszú Felső Ruha úgy nevezett Überrok 2 Rf. 30 Kr; Egy Közönséges Szoknya 30 Kr; Asszonyi béllett Bunda 1 Rf. 30 Kr; Egy váll 30 Kr”-ba került. Érdekes az „asszony-szabók” límitatiojának jegyzete, mely az u. n. „hozzávalók” felszámításával üzött visszaéléseknek akarta elejét venni. „Akár a' Férfi — akár pedig az Asszony Szabóknak megtiltatik — mondja a „jegyzés” — hogy minekutánna tett Munkáiknak Feljegyzésében, vagy is az úgy nevezett Contókban, minden aprólékokat, a' mit a' Ruha készítéséhez magok adnak, illendő és mérsékelt áron külön-külön kitesznek, az általok ezen közönséges nevezet alatt Zueghör, kítétetni szokott, helytelen költségeket, még tsak említeni se merészeljek”.

1813

Érdekes jelenség városunkban az 1840-es években a kizárólag női ruha készítéssel foglalkozó szabó-mesterek aránylag jelentékeny száma.

1842-ben D o b o z y B e r t a l a n hölgyruha készítő, „miután főbb városokban szerzett tapasztalatai után itt helyben megtelepedett, s lakását a Boldog-asszony utczában az Almássy urasági udvarban elhelyezte, egyszerű s piper, minden legújabb divatos Hölg y ruhák készítése mellett csinos, és pontos szolgálatait legillőbb áron tisztelettel ajánlja.”) Ugyanekkor M ü l l e r J a k a b „legdivatosbb s jó ízléssel készült nő ruha raktárát bátor kodik a t. cz. Közönségnek ajánlani” — s jelenti, hogy „divatszerű nő ruhák' alsó piacz uttzán lévő házá nál illő árért minden időben kaphatók.”)

1842

1) Miskolczi Értesítő 1842. jun. 21.

2) U. o.

- 1843 — 1843-ban Fodor Pál „női ruha készítő“, 1844-ben
 1845 Ország Pál „hölgy ruha készítő“ nyitja meg műhelyét városunkban, 1845-ben pedig Fischer Vilmos „asszonyi divat szabó“ Pestről Miskolcra helyezi át lakását. Emellett azonban a szabó- és divatárusnőkben sincs hiány s a divatárus boltok gombamódra szaporodnak. 1842-ben Sztriberny Johanna divatárusnő tisztelettel jelenti, hogy „Pesten a' legelső Divatárus nőnél tanulását bevégezvén, Nő Divat árus boltját, jelenleg Boldog asszony Uttzában kinyitotta — ajánlja nő disz portékáit a t. cz. Közönségnek e' jelen idő szakhoz alkalmazva leg divatosbb kalapjait — 's főkötőit — úgy szinte fodrászatban ügyes szolgáltatást igérvén pontos végrehajtást.¹⁾“ Ugyanekkor Pincus Rozalia Policzerné hívja fel a hölgyközönség figyelmét arra, hogy divatárú kereskedésébe „éppen most érkeztek meg legutolsó divatú szalma, florentín, bast, és lenszál kalapok — a' legizletesebb 's leg újabb nyomású szalagok, és virágok — nyak, és mejj galérok (Cardinal-Schmiseten) csipkéből, és finom szövetbül — ahhoz kézellők is — végre ék, és pongyola főkötők.²⁾“
- 1843 1843-ban Moschcovitz Babette divatárusnő nyit boltot Miskolczon s ugyanez évben „Schvartz Terézia divatosné Miskolczon alázatosan jelenti a t. cz. Közönségnek, hogy gyenge egészsége miatt kénytelen a Párisi hölgy czimű eladó raktárát lakásába Kraudi Sándor úr házának első emeletben által tenni; és ajánlja a mostan Bécsből érkezett számos választott díszségeket, mely között legújabb divatozó bársony loaffirek — Sorie ékeskedő és negligé főkötők; a mint a legdiszeseb virágokat: virág koszorukat Brilliantinál, leg újabb izlés szerént, és mind bál 's egyébkori díszségeket a legjutalmasabb áron.“³⁾
- 1848 1848-ban már „művirággyárunk“ is van, ami abból tűnik ki, hogy Stern Rozália művirág-készítő értesíti a t. cz. höl-

¹⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. jun. 7.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. jun. 21.

³⁾ U. o. 1843. 5. sz.

gyeket, „hogya a piacon, a Korona gyógyszertár mellett levő virágműgyárában a legújabb párizsi divat, s izlés szerinti nagyszámu, különbféle művirágok nemei készítettnek.“¹⁾

A női szabóság nálunk valódi iparszerű foglalkozássá válni még mindig nem tudott. Egyrészt azért, mert a kisebb igényűek a háziiparszerű készítményeket keresik, a nagyobb igényűek Budapesten, Bécsben vásárolnak. A jobb módúak csak „budapesti“ és „bécsi“ ruhákat hordanak s a világért sem készítettnek költségesebb ruhadarabokat itthon és így épp a legnagyobb fogyasztási képességgel bíró közönséget veszítjük el.

Mint a férfiszabóság, ugye ez is szenved a készruhák versenye által s pedig nemcsak állandó raktárak felállítása által, de ugyis, hogy fővárosi czégek kimustrált selejtes gyártmányaikkal a nagyobb vásárokon is megjelennek.²⁾

A szabó czéhek behívótáblái 1733-ból, 1812 és 1838-ból, valamint 1740, 1741, 1827 és 1833 évekből való pecsétnyomói muzeumunkban vannak.

A szürszabók czéhének iratai elveszvéen, csupán a véletlenül fennmaradt adatok összegyűjtésére szorítkozhatunk. Az 1813-iki limitáció reájok vonatkozó érdekesebb tételei a következők: „Bundára való legnagyobb Öreg Szür 4 Rf. Egy jó nagy Szür szürke Posztóból 2 Rf. A' legjobb Posztóból való legnagyobb Magyar Szür Kankó 2 Rf. Jó Posztóból készült legnagyobb Szür Nadrág 1 Rf. 25 Kr.“

1813

1833-ban új, fából készült áruló szint épít a czéh a már eddig is fennálló mellett. A szerződést Gánóczi Józseffel, mint szomszédal e tárgyban junius 1-én kötötték meg.³⁾

1833

Czéhszokásairól városunk még a múlt század közepén is országos hírrel bírt. A főleg csizmadiáink által üzött czéhláda hordás, s a mészároslegények által gyakorolt

¹⁾ Miskolczi Értesítő 1848. 4. szám.

²⁾ Kamarai jelentés. 1890. 61–62. l.

³⁾ Az egyik eredeti példány szerző gyűjteményében.

gunárnyakszakítás mellett leginkább szürszabóink „dalidója” emelkedett különösebb nevezetességre. E népszokást következőleg írja le egy szemtanú:

„A farsang vége felé a szürszabók is megtartják báljokat. Cifra szürben, magyar ruhában már estefelé összesereglenek a dalidó helyén. Mikor együtt érzik magukat a legények, kinéznek maguk közül egy tánczrendezőt. Ez szálás, virgoncz fiu szokott lenni és az a privilégiuma, hogy a kalpagját föntartja, a kezébe pedig csörgőt vevén, a mely tánczot ő megkezd, azt kell huzni a cigánynak, azt kell tánczolni a társának. A tánczosoknak ő osztja ki a tánczosnékat is és hogy megnevettesse a társaságot, sokszor ad fiatal fiúnak öreg asszonyt, öreg embernek fiatal leányt. Akik ülve maradnak, azoknak mulattatásáról gondoskodik. Éjjel felé csörgőjével adja tudtul a szünetet. Ekkor minden vendég, ki mit magával hozott a terem padlójára rakja, a mellé körbe ül, s társalgás közt megemészti. A szoba közepén az asztalon tálcza is áll, melybe ki mennyit akar, annyi pénzt dob bele, ebből kerül ki a fekete kávé, melyet reggel ingyen szörpöl az álmos mulató sereg.

Legszebb ez, ha látja az ember!”¹⁾

1851 Az 1851-iki londoni kiállításon a miskolczi ipar Malatinszki szürszabó, az 1862-iki londoni kiállításon pedig Szováti Samu szürszabó művei által volt képviselve.²⁾

1863 Mint érdekességet megjegyezzük még, hogy a városi tanács 1863-ban Léva y János szürszabótól 8 pandúr részére 8 szűrt vett darabonként 15 frt 10 krért.

1876 A czéh 1876. február 21-én ipartársulattá alakult. 1881-ben e társulat tagjainak száma már csak 32 volt.³⁾ A megváltozott népviselet hatását szürszabóink súlyosan érzik, s számuk egyre

¹⁾ Réső Ensel Sándor: Magyarországi Népszokások. Pest, 1866. 20. l. L. még Nefelejts. 1841. 36. sz.

²⁾ Naplónk és Pesti Napló 1851. 498. sz.

³⁾ Kamarai jelentés 1881.

csökken. A cifra szűrők divatja lejárt s a szép példányok nem fizettetnek a munkához képest.¹⁾ A szűrszabó ipartársulat 1897-ben feloszlott. 1897

A szítások czéhének keletkezéséről nem maradtak fenn adatok. Az 1813-iki limitáció szerint „Egy Tsomó Szítának való kész Materiale’ Kötése, a’ Mesterség’ szokása ’s regulája szerint, akár hány darab légyen azon Kötésben, 1 Rfrt.“ 1813
A rostások limitációjából ide iktatjuk, hogy egy rosta 1 Rfrt 30 krba, egy köles rosta 1 Rfrt 48 krba, egy szita 51 krba, s egy leveses és tejszűrő szita 6 krba került.

A szítás ipar a század folyamán városunkban meglehetősen virágzott s szítakötőink száma még 1872-ben is 18 volt. Ugyanekkor 18 legény és 14 tanoncz dolgozott műhelyeinkben. 1882-ben a mesterek száma már csak 4, a legényeké 8, s a tanonczoké 4.²⁾ 1892-ben a szítás ipar már csak teng, s 1902-ben szítakötő iparunkból már-már hírmondó is alig maradt.³⁾ 1872
1882
1892
1902

A szücs czéh szabályai szerint „Ha az elszegődőnek atyja, vagy gazdája bizonyos kötelezettségeket vállalt, úgy a szegődési jegyzőkönyvet ez is aláírta.

Hogy a mester hány inast tarthatott, arra nézve nem találunk külön intézkedéseket, vagy szabályokat. A czéhnek az a joga, melynél fogva az elszegődés csakis az ő tudta és beleegyezése mellett történhetett, úgy látszik, elég garanciát nyújtott a munkaerő arányos és méltányos elosztására.

1817. febr. 10-től a czéh 30 frt. „kaucziót“ kívánt meg, melyért, ha az illető azt a szegődés alkalmával le nem fizette, az apa, vagy — s ez gyakoribb — a gazda írásbeli kezességet vállalt. Felszabaduláskor a „kauczió“ kezdetben visszaadott, de már az 1820. szept. 8-ki czéhhatározat erre nézve úgy intézkedik, 1817
1820

¹⁾ Kamarai jelentés, 1890. 62. l.

²⁾ Kamarai jelentés, 1882. 28. l.

³⁾ U. o. 1902. 76. l.

hogy ezután az összeg felerészen a láda jövedelmét képezi, felerészen pedig a „tanító mester“ tulajdonába megy át. Ezen intézkedésre a czéhet azok a nagyobbbszabásu tőkebefektetések kényszerítik, melyek a miskolci és szikszói vásárterek megvétele folytán állottak elő. A czéhjövedelmek szaporítását célzó reformok a kisebbség körében heves, de rövidesen elsimuló mozgalmat is keltettek. Az elégtelennek vezérembere ifj. Kun János és Csillai János néhány heti torzszalkodás után 1820. szept. 17-én nyilvánosan „megkövették“ a czéhet.

Az inasévek változók, rendesen 3, vagy 4, néha 3 és fél, 5, de volt rá eset, hogy két év után is felszabadították a tanulót. A kifogástalan magaviseletet nem ritkán 1, 2, sőt 3, 4 hónap elengedésével is jutalmazták. Az inasidő egyrészének pénzzel való megváltását a mesterrel kötött egyezség szabályozta. A czéh a már elszegődött inasokkal szemben is gyakorolta rendelkező jogát s nem egy esetet találunk feljegyezve, a mikor „bizonyos okok“ folytán az inast más mester műhelyébe rendeli. 1796. márczius 12-ről pl. a következő czéhjegyzőkönyvi pontot találjuk: „Debreczeni Ferencz jólehet Mezey László Urhoz szegődött legyen inasul, közös megegyezésből Gots Mátyás Urnak által adatott és ideje 4. jan. 1796. fog számozódni.“

A szücsmesterek fiai beszegődés alkalmával nyomban fel is szabadultak, e két aktus ezeknél mindig egy datum alatt szerepel, azonkívül a szegődési és felszabadulási összeg felét fizették csak. A vidéki czéhtag, a „landmeister“ inasa, ha itt helyben kívánt felszabadulni, a már kitöltött éveket még egygyel kénytelen volt valamelyik miskolci szücsmester műhelyében megtoldani, mint ezt az 1819. évi márcz. 15. czéhhatározat előírta. Ugyanezen czéhülésben törvényileg kimondják azt az ősi praxisban érvényben álló elvet, hogy a kontárnál eltöltött inasi évek semmi tekintetben számba nem vétetnek.

A felszabadulás szintén partikuláris ülésen történt. A táblajáratásért fizetendő 4 Rfrt. a felszabadulni akarót terhelte épügy,

mint a felszabadulással járó egyéb kisebb díjak. A felszabadulás-kor visszaadatott a ládából a kereszt-, s esetleg a tanulólevél is, kiállított a jegyző által a felszabadulást hivatalosan igazoló „Legény levél”. „Szabadon-mondás” dijjaként, a „Legény levél” kiállítás s megpecsételési illetékként változó összegeket említenek a 1766—
 czéhszámadások, így 1766-ban 5-75 Rfrtot, 1768-ban 7-82, majd 1769
 8-04 Rfrtot, 1769-ben 7-62, 7-85 és 8-16 Rfrtot. Az 1826. jan. 1826
 22-i restauratio ülése a „Legény levél” kiállítása és megpecsételése költségét 3 Rfrtban állapítja meg. Ugyanezen czéhülés a felszabadítást függővé teszi a „próbaremek”-től, melyet az illető a „maga tanulása szerint tartozik” elkészíteni és pedig nem a gazdájánál, a hol inasévé töltötte, hanem egy más, esetről-esetre a czéh által kijelölt mesternél. Ezután a felszabadításokról vezetett naplóban ily formában olvassuk a protokolálást: „N. N. remekjét betsülletesen elkészítvén, szabadon mondatott”, vagy: „3 (4) esztendő elteltével inasi remekje bemutatása mellett szabadon mondatott”. A felszabadult legény tetszése szerint vagy azon mesternél, a kinél kitanult, vagy másnál rendes hetibér fejében műhelybe állott. A munkabér összegére nézve csak egy adatunk van 1835-ből, mikor a legény 1835
 hetibéréként 1-15 Rfrtot említettek a czéhfeljegyzésben. Az u. n. „korhely hétfő” („Blau-Montag”), mely ellen főleg később a kir. helytartótanács oly erélyes intézkedések életbeléptetését látta szükségesnek, a miskolczi szücs-czéh annaleseiben ismeretlen fogalom! A felszabadult legény a czéh gondos felügyelete alatt állott. Kifogástalan, szabályszerű magaviseletéért felelős volt első sorban a legény maga, aztán az illető mester, kinek műhelyében dolgozott. A vándorlást még egyébként privilegizált mesterek fiaitól is megkivánták. Idővel a változó viszonyok ennek az időnek tetemes megrövidítését vonták maguk után. 1822. évi jul. 16-án 1822
 tartott közgyűlés szükségesnek tartotta kimondani, hogy ezután, a ki „Városunkból kimegyen és kundschaftot vált, tartozik egy fertály esztendeig kívül lenni” s míg ez az idő el nem telik, vagy nem igazolja, hogy ez alatt mesterségét folytatta, műhelybe be

nem fogadható, különben a munkát adó mester 10 Rfrttal büntetik, a legény pedig kiutasítatik. A legény vándorlási szándékát jelentette a főczéhmesternek, ez gondoskodik az u. n. „Kundschaft“, a vándorlólevél kiadásáról, mely feltüntette az illető születési helyét, idejét és képességeit. A miskolci szücszéh által kiállított „Kundschaftok“ régi, 1800. előtti formája ismeretlen 1800 — 1812 — 1812-ben egynek ára 30 garas, 1814-ben 20 kr., 1827 1827-ben ismét 30 garas volt. A régi vándorlevelek kiállításáért és megpecsételéseért 1-7 Rfrtot emlitenek az 1766-iki czéhszámadások. Kiállított magyar és német vándorlólevél: pl 1801-ben 25, 1808 1802-ben 41, 1803-ban 34, 1804-ben 30, 1805-ben 28, 1806-ban 47, 1807-ben 37, 1808-ban 33. A vándorlevelek számából láthatjuk, hogy évenként 20—50 szücslegény kelt vándorutra, ami a czéh elég népes voltáról tanuskodik. Később főleg a helytartótanácsnak 1816 1816. jul. 16-án kelt 21-080 számú, többször megújított szigorú rendelete után, a vándorlevelek helyett „vándorkönyvek“ szerepelnek utlevél gyanánt. Kundschaftjával jó reménnyel indulhatott világot látni a legény. Ha a városban, hova érkezett, volt szücszéh, jelentkezett a czéhmesternél, vagy az atyamesternél, ki gondoskodott arról, hogy a „Herbergen“ (legényszálló) szállást és némi ellátást, valamelyik műhelyben munkát kapjon.

A czéhbeállásra nézve a statutumok (XIX. p.) mindenekelőtt ezt kívánják: „Ha valamely Személy a betsületes Nemes Czéhben akarja magát számláltatni, szükségesképpen megkiváncsodik, hogy magát elsőbben a' Czéh Mesternél jelentvén Nemzettség, Tanuló Leveleit és Kuntsaftját megvizsgálván, erkölcs, magaviselete és Mesterségbeli tudománya megpróbáltatása végett a' Czéh Mester által Műhelybe rendeltessék.“

1807 A főczéhmester műhelybe rendelő jogát az 1807. jan. 4-ki czéhhatározat is újból megerősíti. A „mesteresztendő“ kifogástalan eltöltése után kérhette az illető a „remekelést“. „Ha valamely Mester Embernek két Fijai volnának is, úgy az tartozik Mester Remeket szabni és varrni“ mondja a 18. stat. Különös privilegiumot csak azok

élveztek e tekintetben, kik mester-leányt vettek el nőül: „Ernek felette — olvassuk tovább az idézett statutumban — a melly Szüts Mester Einber Leányát veszi Feleségül, minekelőtte még a Remeket be nem mutatta volna, tartozik a Nemes Czéhnek fél beállási summával“. A remekelést partikuláris czéhülésben engedélyezték, ha a mester, kinek műhelyében az illető 1 évig dolgozott élszóval jó relatiót adott „hajlamairól“ a czéh előtt. Ez annyira megkívántatott, hogy ha a mester nem jelent meg a gyűlésen, a döntést elhalasztották. A remekelés 3 részből állott: a) a remekhez szükséges bőrök kikészítése, b) a kiszabás („darabolás“), c) megvarrás. A remek minemősége teljesen az illető szabad választására bízott, de „conditio sine qua non“-ja volt az önálló kidolgozás.

A beállási összeg időről-időre változott, 1799-ben 15 Rfrt. 1799 — volt, később 20 frt., végre 1820. aug. 29-én 50:39 frtra emelik 1820 azon hozzáadással: „Külömben remeke semmi módon nem acceptáltatik“.

Erről a befizetett összegről a ládában kontraktusok voltak; ha a mester mesterségét abban hagyta, vagy elhalt és özvegye a műhelyt fenntartani nem kívánta, a czéh annak visszatérítésére volt kötelezve. A befizetésnek az 1831. évi czéhhatározat értelmében (magyarázatát megtaláljuk a korviszonyokban), az azon időben forgalomban levő ezüst pénzben kellett történnie. A beállási illetéken felül még mindenki a „Mester-levél“ kiállítása és megpecsételése után járó díjat (pl. 1766-ban ez 5:4 Rfrt volt), továbbá 1814. febr. 28. óta a városi czéhbiztos („komisszárius“) részére 2 frtot fizetett. 1831 1814

Aki hosszú próbaidő s szakmába vágó gyakorlati tanulás után erre érdemesnek találtatott, elnyerte a mesterrangot. A czéhbe való felvétel ünnepélyes aktus a mester életében. A felvételi ceremóniák zárköve a statutumok felolvasása s az ezeknek hűséges megtartására kötelező „hit“ — eskü — képezte. Az eskü formulája a következő volt: „Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent Lélek teljes Szent Háromság egy bizonyos örök Isten,

hogy Miskóltz Városában lakó betsületes Szűts Czéhben lévő Mester Embereknek társaságában magamat béavatván és a Nemes Czéhnek Articulusiban letett mindennemű igazságos rendtartásit és punctumit jól meghallván és megértvén, mindennemű igazságban helybe hagyom és szeretem, javallom is! sőt minden résziben tehetségem szerint ezeknek magamat alája adom, meg tartom, nem vesztegetem, másokkal is megtartatni kívánom, sem együtt, sem másutt nem gyalázom, sőt másoktul gyaláztatni hallanám is, minden tehetséggel letapodni nem engedem, sőt óltalmazni igyekezem. Fő Czéh Mester Uramat, sőt minden Tagjait a Nemes Czéhnek megbetsüllöm, minden tisztességes és szabados dolgokban, a melyek sem az Isten, sem az Ország, sem a Nemes Czéh Törvényével nem ellenkeznek, szavokat fogadom előttem levő Tiszt Uraiméknak, sőt az egész Nemes Czéh minden becsülletes Tagjainak parancsolatjoknak hiven szolgálni, engedelmeskedni igyekezem. Ha pedig a nemes Czéh valamellik Articulusa, vagy Statutuma ellen véténék, érdemem szerint a vétet bennem megbüntethesse a Nemes Czéh és ha vakmerőségem vagy szófogadatlanságom hozza magával, a Nemes Czéh Házamhoz is executiora ki küldhessen, melyre az Isten Keresztyéni-idvezítő igaz Hitemben úgy segítsen.“

Erre az egybegyűlt czéhtagok nevében a jegyző így szólt: „Segitse az Úr Isten, kívánom!“

A czéhjegyzőkönyvben olvassuk: „Jelentette magát Lant-Majszternek és mindenekért eleget tett“; vagy „Lant-Majszternek a Ns. Czéhtől acceptáltatott.“ A „landmeister“-ek, ha a köteles inasi és vándor-lási évek után a statutumokat meghallgatták s reájuk fel esküdtek, felvették a czéhbe. A remekelés alól fel voltak mentve. Ha azonban a landmeister miskolci iparos akart lenni, s idejött lakni, az illetékkülönbség lefizetésére s a remekelésre utólag kötelezve volt. Ezen feltételek kiszabásával intézik el pl. 1801. febr. 19-én 1804— Lakatos István szentpéterei és 1804. aug. 26-án Bálint János sziksoi landmeister kérvényét.

Csak az, ki erkölcsi és technikai qualificatiójával a mester-rangot elnyerte, részesült a czéhnyujtotta összes erkölcsi és anyagi előnyökben.

Sokan részint a hely szűke miatt, részint jobb kereset reményében a szücs czéh rendes árúhelyéről a város piac terére huzódtak. Ezen visszaélés megszüntetésére 1817. febr. 18 án megállapítják, „hogya a mely mester Ember országos vásárkor a Városban, azaz Piatczon sátorc csinál és árul, menség nélkül büntetése lészen 4 Rfrt.“ Ugyanezen év márcz. 18-án ujból részletesen intézkednek a sátorépítés dolgában, s e határozat értelmében a „fehér munkát művelőknek“ 2 Rfrt. büntetés terhe alatt a sátorépítést a maig fennálló „Sóház“-tól kellett kezdeni. Ilyesfajta intézkedések egy új árulóhely megvételének szükségességét elodázták ugyan, de a kérdést végleg meg nem oldották. Maguk is belátták ezt. E czélból 1820. febr. 24-én a főczéhmestert és még négy mestert ujból deputálják. A megbízatásban való eljárást febr. 26-án megsürgetik. Végre ápr. 1-re sikerült hosszas alkudozás után az új árulóhelyet megvenniök: „Isten segedelméből, magok meggyengítésükkal, közönséges megegyezéssel, Bársony Péter Ur szomszédságában Ns. Szepesi Szabó Györgytől 2570 R. forintokért a Csabai-kapu nevezetű utczában“. A vételár egyrészét nyomban kifizetik, a hátralék fedezésére a mesterek „classificatió“ arányában 3—6 frttal járultak. Erről kontraktusok adattak s az összeg a mester halálakor az özvegynek vissza adatott. (1822. jul. 10-ik. cz. jk.) A classificatió illeték behajtása, mint látszik, lassan és nehezen ment. Miután a kikötött terminusra — 1821. decz. 6. — daczára a 2 Rfrt. büntetésnek, sokan hátralékban maradtak, 1823. márcz. 24-én kimondják: „valaki tsak Szt. Mihályi quartálra nem fizet“, az árulástól eltiltatik, hozzátéve a novemberi Kántorülésen: „aki eltiltott munkáját árulja 4 Rfrtot fizet.“ A beállási summát 40.39 frtra emelik, a 30 frtos inas-kauczió felét lefoglalják s ily módon „a magok meggyengítésével“ 200 frtos kölcsön felvételével, 1824. jan. 5-én a hátralékos ösz-

1804 szeget (a kamatokkal együtt 1000 Rfrt.) kiegyenlítik. A czéh azonban nemcsak Miskolczon szerzett tekintélyes áldozattal új áruhelyet, hanem, mint feljegyzéseiből értesülünk, Debreczenben 1804. jan. 3-án 9 Rfrtért azt a helyet vásárolják meg, mely addig néhány miskolczy szücsmester magántulajdonát képezte.

1830 A sátorépítésre, az árulásra stb. hozott szabályok a vidéki vásárokon ép oly kötelezők voltak, mint Miskolczon. Ezért látjuk, hogy 1830-ban egy mestert, ki Szikszón nem a kijelölt helyen és rendben építette sátorát 2 R. frttal büntetnek. Főleg a vidéki

1807 vásárra menőkre szól az 1807. jul. 26-ki czéhhatározat. „valahol tsak 2 sorban való árulásra alkalmas az hely, tehát 2 sorban építsenek sátrat, a váltó munkás külön, a fehér munkás Mester Emberek is külön sorban építsék a magok sátorokat, azaz által ellenbe egymással, e mellett, ha az Öregebb Mesterember Ifjabb Mester Emberrel megyen az a Maga Társa mellett árulhasson, vagy ha váltó munkással fehér munkás megyen, által ellenben árulhasson“. Egyrészt a tekintély elvének kidomborítására, másrészt a vásárra menések alkalmával sűrűn előforduló egyenetlenségek, veszekedések meggátlására

1812 1812. jan. 13 án úgy intézkednek, „hogymint éltes, közép és ifju Mesteremberek vásárra való járásában úgy alkalmaztassák magukat, hogy kiki a maga Grádusához közelvalóval adja össze magát, hogy a háboruságot annál inkább elkerülhessük, hogy ha pedig vagy egyiknek, vagy másiknak társa el nem menne, akkor már hirtelen akármellyikhez magát tsatolni.“ A ki megkísérlette mester-társának vevőjét „elcsalni, vagy elhódítani“ 2 R. frttal büntettetik.

A czéh tehát elég lelkiismeretesen és körültekintéssel gondoskodott a kellő iparértékesítő fórumokról, viszont elvárta és megkívánta a fogyasztó közönség érdekében, hogy a czéhtagok, kiknek munkaképességéről az inas és legényévek alatt s végül a remeklésben meggyőződött, minden tekintetben megfelelő árukat szolgáltatassanak a vásárlók kezébe.

Az egyenlőség kölcsönösség elvének lehető érvényrejuttat-

tása vezette a czéhet az áruknak a piacon való értékesítése körül tett intézkedéseiben. Ugyanezen szempontokból a munkaerők arányos megosztását — „a legényeknek műhelybevaló rendelését” is magának tartotta fenn. Ezen fontos jog végrehajtó közege az atyamester és ez „az helyes Kuntsafttal járókat pedig elsőben igaz rendel az üres Műhelyekbe, másodszor az hol egy Legény vagyon, harmadszor az hol két Legények vagynak bévezettetni köteleztetik; nem különben az Atya Mesternek büntetése 2 Rforint lészen.” (XVII. stat.) Ezt kiegészíti a XV. stat. 2. pontja: „Nem különben (t. i. büntetése lészen 2 Rfirt.) mely Mester Ember a másíknak Műhelyéből Legényét, vagy Inasát elhivná.” A legénynek elkölcsönzése csakis a czéhmester tudta és beleegyezése mellett történhetett s a legritkábban engedélyeztetett. Még 1830. márcz. 19-én is egy szikszói landmeistert, mert más legényével dolgoztatott 2 frrtal büntettek, hivatkozva a stat. XV. pontjára.

1830

Hasonlóképen szigorú büntetés terhe alatt megtiltották, hogy a mester legényeinek maga számára való munkát engedélyezzen. „A mely Mester Ember Társunk, akár ki legyen az, a Maga Műhelyébe Legényének maga számára dolgozni megengedi, büntetése 4 Rfirt.” (XVI. stat.) 1829. ápr. 3-án ezért, meg mivel saját bevallása szerint legényét 10 hétig más mester műhelyében engedte dolgozni, Csillai Jánost a czéhből egyenesen kirekesztik. A munkának a derengő jobb időkkal homlokegyenest ellenkező megkötéséről, korlátozásáról tanuskodik az 1824. márcz. 1-iki czéhhatározat: „Ha valaki az Betsületes és Ns. Czéh Tagjai közül akár zsidónak, akár keresztény Mester Ember Társán kívül munkát készít vagy varr, hogy abból kereskedést formáljon, büntetése lészen az, hogy Ns. Czéhből kirekesztetik.”

1829

1824

A miskolczi és más városok szücs czéhei közt tényleg fennálló szolidaritást adatok igazolják. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint pl. 1786. márcz. 6-án czéhülésben szóbakerült az egri szücs-czéh-tagokon miskolczi mester által elkövetett sérelem: „Referáltatott Pásztor Pál Uram Kereszturban Betsül. Egri Szüts Mester Emberek

1786

1804 ellen illetlen beszéde, melynek eligazítása a Betsüll. Ns. Egri Szüts Mester Emberek kivánságától fog függeni.“ 1804-ben a tornai szücs-czéh egyik legénye lopott vándorlevéllel elszökött. A szökésről azonnal tudósíttatnak a többi környékbeli czéhek, a miskolci is. A miskolci főczéhmester nyomozás közben rátalál a városban tartózkodó szökevényre, a czéh elé állítja, irásbafoglalt vallomását az eltulajdonított kundsafftal együtt febr. 9-én megküldi a tornai czéhnek; a legényt 20 botra ítélik. Egy másik esettel is találkozunk ugyanezen évben. Április 11-én Bakos Sámuel miskolci mesternek szintén elszökött a legénye, minden jel arra mutatott, hogy Pestnek vette útját. Adós volt, tolvaj is. A czéh elhatározta, hogy a pesti vásárra utazók útján az ottani szücs-czéhet levélileg megkeresi.

Saját hatáskörén belül a czéh becsületének biztosítékai: a statutumok idevágó pontjai, az esetről-esetre hozott czéhhatározatok és döntvények. Ha valaki — mondja a XIII. stat. — illetlen tselekedeteivel vagy Czeh Mester, vagy valamely betsülletes Szüts mester Ember ellen vét, illendőképen megbüntettesék, amint a véteknek mivolta megérdemli, akár itthon, akár Vásárokon.“ 1777-ben a „czéh sulyos megbecstelenítése“ miatt egyre 48 frt büntetést rónak. 1827. szept. 8-án azt a legényt, ki részegségében a czéhet „meghuntszoltta“, kizárják a Társaságból, kiutasítják a városból, sőt hozzáteszik, hogy soha a miskolci czéhbe fel nem vehető, a többi becsületes legények vele egy asztalnál nem ülhetnek, társaságától óvakodjanak. És ezt a drákói ítéletet még alá is iratták az illetővel! Terhes pénzbírsággal, sőt a végső esetben a czéhből való kizárással sujtották az erkölcs megsértését akár szóval, akár cselekedettel és egymás becsületének, vagy vagyonának megkárosítását. „Ha valamely Szüts Mester Ember a Czéh Mester házában, vagy egyebütt a Lelkével szitkozódnek, vagy pedig hamis Hitinek elmondásával a betsülletes Ns. Czéhet megháborítaná, egymást kisebbiteni kívánná, büntetése lészen 2 Rfrt.“ (XI. stat.)

A vallásosságot és jótekonyságot a statutumok és a koronként

hozott czéhhatározatok különös nyomatékka! hangsúlyozzák, azoknak gyakorlására a mestereket s legényeket egyaránt még büntetésekkel is szoritják. A helybeli református templomban maig is látható a szücs-czéh separált helye. A fennmaradt cz. jegyzőkönyvnek az első, 1754. jan. 4-iki üléséről beszámoló lapja is szigorú intéseket tartalmaz a templomok látogatására s az azokban való illedelmes, komoly magaviseletre nézve. A legények templombajárását sürgeti az 1796. márcziusi quartálkor hozott társasági határozat: „Felső- 1796
 ges Király Urunk parantsolatját vevén a Templomba járás iránt, minden betsületes Legény, a ki a templomba nem megyen, büntetése leszen 16 garas.“ 1835. márcz. 21-én minden felekezet 1835
 (ref., ág., rk.) templomába egy-egy legény rendeltetik a mulasztók feljegyzésére. A mesterek vallásosságának legékesebben való tanubizonyosságai azok az egyházas (tulnyomóan református jellegűek, mi arra enged következtetni, mit különben Miskolcz város régi statisztikai adatai is bizonyítanak, hogy a szücsmesterek tulnyomó többsége, mint egyáltalán a régebbi időkben a lakosság is ref. vallású volt) színezetű adományok, melyeknek egyetemes felsorolása kötetekre menő anyagot szolgáltatna.

Ha ezen summákhoz hozzáadjuk a „bizonyos jó és szent dolgok-“ra szántakat, továbbá az iskolák (pataki, debreczeni, vásárhelyi stb.), kórházak, megszorult czéhek (pl. 1811-ben a tályainak 20 frt.), czéhtagok (pl. 1811-ben instantiára egynek 50 frt.), szegények, leégettek, árvizkárosultak segélyezésére és hazafias célokra (pl. 1796. febr. 27-én hadi segedelemre in natura 20 kila zab, ugyanezen évben a vármegye felkérésére ugyanarra 10 Rfirt., 1800. febr. 25-én a főszolgabíró átíratára ismét 10 Rfirt.) fordított összegeket, bátran állithatjuk, hogy a miskolczi szücs-czéh lelkesedése, áldozatkészsége a közjótékonyság és humanizmus terén követendő példa lehetne a jelenben is.

A kölcsönös megbecsülés kötelméből önként következett az, hogy a czéhtag, vagy hozzátartozóinak halála esetén a mesterek úgy mint a legények végtisztesség megadásánál a temetésen meg-

jelenjenek. „A mikor a' Ns. Czéh akár mely Érdemes Tagjának házánál Halotti alkalmatosság történik, tartoznak minden fogyasztás nélkül hatan, az Ifjakon kezdvén, megjelenni Szolgáló Mesterrel együtt, minden hívás nélkül a' Ns. Czéh táblája járása előtt, hogy ha pedig azon 6 Ifju Mester Emberek közül vagy egyiknek, vagy másiknak annál szorosabb kötelessége leszen: tartozik maga helyébe mást küldeni és mindaddig szolgálni, míg a tisztesség kívánja: nem különben minden mentség nélkül büntetése leszen 30 kr.“ (XXIII. stat.)

- 1777 – A temetésre való meghívás is „tábla eresztéssel“ történt. Aki
1797 a temetésről fontos ok nélkül maradt el, 1777-ben 60 krral, később
(pl. 1791. jan. 6. rest. ülésen, 1794. márcz. 15-én, 1797. febr. 26-án) 15 krajczárral büntettetik. A statutumok ide vágó VIII. pontja így hangzik: „Ha a Czeh Mesternek vagy más érdemes Tagjának háza Népe közül Isten halál által valakit Magához vészen, azon Halottnak eltemetésére, ha valaki jelen nem lenne, itthon lévén, büntetése leszen 15 kr, nem használván semmi mentség.“ Az elmaradók feljegyzése kezdetben a notárius tiszte, 1797. febr. 26. óta ezzel a szolgáló mester bizatik meg. „A Szolgáló Mesternek akár a Ns. Czéh házánál, akár Temetés alkalmatosságával mindenekben illendően tisztességet tenni kötelességében áll; különben büntetése leszen 15 kr.“ (XXII. stat.) 1817-től fogva a temetésről elmaradó szolgáló mester 30 kr büntetés pénzt fizetett. A halottvirrasztás a legények kötelessége. Erre a célra esetről-esetre 2—2 legény rendeltetett ki. A mesteremberek fiai, mint oly sok más dologban, úgy a „halottbeli szolgálat“-ban is bizonyos kiváltságokat élveztek, míg nem az 1810. márcz. 26-iki quartálülés a halottvirrasztás terhes kötelességét rájuk is kiterjeszti, de ettől, — mint adataink igazolják — nem ritkán megváltással igyekeztek szabadulni.

- 1821 A czéhtag, vagy családjához tartozóinak temetésén való megjelenés kötelezettségét a XIX. sz. elején meglehetősen lanyhán kezdik a Társaságbeliek betartani. Ezért az 1821. jan. 6-iki rest. ülés

ismételten, részletesen előírja, hogy a czéhbeli mester, vagy feleségének végtisztességén a legények kivétel nélkül tartoznak megjelenni s pedig, ha valamely műhelyben két legény dolgozik, legalább az egyik, különben a mestert 30, a legényt 15 krajczárral büntetik. A megjelenésre való invitálás táblajáratással történt; de ezen a téren is visszaélések kezdenek a czéhmesterektől kiindulva lábra kapni. Ezért az 1811. évi szept. 8-iki quartál-ülés a jövőre nézve 1811
 úgy intézkedik, „hogy ennek utána valaki az Ns. Czehet megkérvén, hogy az Ns. Czeh Tábláját eressze el temetésre, nem tartozik a Ns. Czeh az olyannak elereszteni, aki még életében az Czehet nem gyakorollya, hanem oly móddal eleresztheti a Czeh Tábláját, hogy kinek tetszik, jelenjen meg az Temetésre, de nem büntetésnek terhe alatt. Hogy ha valaki kívánnya, hogy a Czeh Mester Ur eressze a Táblát, tartozik 15 Rfrtokat fizetni.“¹⁾

A szücs czéhre vonatkozó és V é r t e s y S á n d o r által nagy szorgalommal összegyűjtött adatokat a következőkkel egészítjük ki: 1776. márcz. 8-án a városi tanács a czéh ládáját inventálja. A ládában talált iratok közül említésre méltók az e g r i szücsöktől kapott articulusok, melyeket a miskolczi tanács 1637-ben confirmált, továbbá III. Károly 1712-ben kiadott articulusai.²⁾ 1776

1783. márczius 17-én Gruber Ignác külső országból jött szücslegény panaszt tesz a magistratusnál, hogy csak úgy akarják felvenni a czéhbe, ha egy j u h á s z b u n d á t v a r r, ő pedig, noha 10 évig vándorolt külső országokban s mindenféle munkát tud, — de a juhászbundát nem tudja megvarrni. A czéh producálja privilegiumát és articulusait — és Grubert elutasítják.³⁾ 1783

1789-ben a restauráló czéhgyűlés alkalmával először szétosztatott a mesteremberek között 18 tűzoltó bőrvéder.⁴⁾ 1789

¹⁾ V é r t e s y S á n d o r. A miskolczi szücsipar és multja. Ellenzék, 1903. évf. 33. 64. sz.

²⁾ V á r o s i j e g y z ő k ö n y v.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Borsod Miskolczi Múzeum. I. cs. 391. sz.

- 1790 1790-ben Csavajda Mátyás uram a táblajárást elhibáztatva
1 Rfrt büntetést fizetett.
- 1813 Az 1813-iki limitatióból ide iktatjuk, hogy egy „őreg Köd-
mön fekete Prémnel“ 4 Rfrtba, „Asszonynak való ujjas Ködmön“
3 Rfrtba, egy „Közönséges Mentének fekete Bárány Bőrrel való
prémezése“ 4 Rfrtba s egy „Szironnyal kivarrott Juhász Bunda“
12 Rfrtba került.
- Az 1840-es években szücsmestereink közül az egyetlen
1846 Bibza Dániel szánta rá magát a hirdetésre. 1846-ban a
Miskolczi Értesítő hasábjain „tisztelettel jelenti a t. cz.
Közönségnek, hogy nálla a közeledő télhez mindenféle közönséges
és divatos Szücsmunkák, ugymint férjfi és asszonyi bundák, köpö-
nyegek, csurapék, viklerék, s egyebek jutányos áron kaphatók.“
- Az 1860—70-es években Kerékgyártó Bertalan
volt a legkiválóbb miskolczi szücsmester. Kerékgyártó számos
1873 kiállításon vett részt és több kitüntetésben részesült. Az 1873-ik
évi bécsi világkiállításon egy művészileg kiállított ködmönét a
berlini iparmuzeum vásárolta meg, s ugyancsak e kiállításon egy
1876 ágytakaróját aranyéremmel jutalmazták. 1876-ban a szegedi orszá-
gos kiállításon részesült kitüntetésben, s ugyanez évben Rudolf
1878 trónörökösnek küldött egy remekbe készült dohányzacskót. 1878-ban
e kiváló iparosunk a párizsi világkiállításon is részt vett, s az ott
kiállított művei közül a walesi herceg, a későbbi angol király, egy
subát vásárolt. 1879-ben királyunk ezüst érdemkeresztel tün-
tette ki.¹⁾
- 1874 A szücs czéh 1874. nov. 23-án ipartársulattá alakult. Az egy-
kor oly tekintélyes czéh tagjainak száma ezidőben már alaposan
1872—megcsappant. 1872-ben még 32 szücs volt Miskolczon, 1881-ben
1882 már csak 12, s 1882-ben 9. A segédek száma volt 1872-ben
40, 1882-ben 7, a tanoncoké 1872-ben 16, 1882-ben 3.²⁾
- 1890 A miskolczi kereskedelmi és iparkamara 1890-iki jelentése

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Kamarai jelentés, 1882. 28. l.

szerint „s z ü c s iparunk hanyatlása ez ideig még nem jelentékeny, igaz, hogy az ugynevezett uri osztály szükségletét nem a helyi ipar útján fedezi, de köznépünk még elég foglalatosságot nyújt, kivált jobb aratással bíró években a szücsöknek, kik áruikat vásároszás útján is hozzák forgalomba. A sok külföldi, valamint hamis szőrmeáru, melyek olcsón megszerezhetők, lassankint utat törnek a városi köznépbe is, mely körülmény erősen fenyegeti a szücsöket.“¹⁾)

„A szücsiparnak még szép számu képviselői vannak, — mondja az 1892. évi kamarai jelentés. — Helyzetük válságos, előidézte első sorban a megváltozott ízlés hatása, másodsorban a nyomasztó verseny által, mely e nemben a legkülönbözőbb nemű, eredetű és minőségű cikkekkel árasztja el a piaczt. A városi lakosságot csaknem teljesen elvesztette szücsiparunk.“)

Szücseink a ködmönökre és bundákra színes selyemmel és harasztal művészi kivitelű diszitményeket varrtak ki. A magyaros stílű diszitmények minden elemét, a tulipánt, páva szemes rózsát, szegfűt, bimbót és százszorszépet gazdag fantáziájú változatban megtaláljuk e himzéseken.

Mutatványul egy sorozatot bemutatunk itten Tóth Károly szücsmester rajzkönyvéből.³⁾)

Mielőtt a szücsipar történetét befejeznők, nem hagyhatjuk említés nélkül a régi szücs czéhen kívül álló, de vele szerves kapcsolatban élt, s lényegében már e mű második kötetében tárgyalt „Betsülletes Legény Társaság“ történetének lényegesebb momentumait.

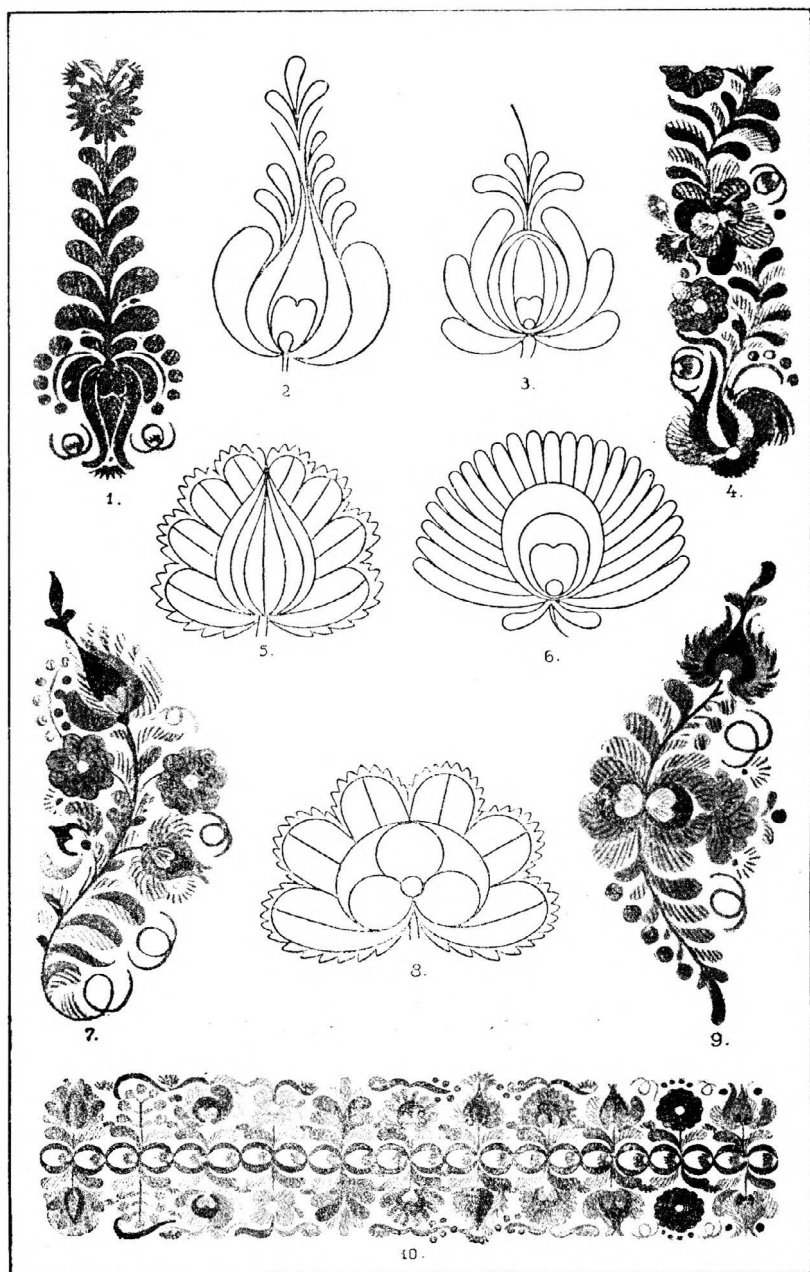
A „Legény Társaság“ legterhesebb tisztsége, mint tudjuk, az atyamesteri hivatal volt. A mesterek nem szívesen viselték és sokan megváltják, előbb 8, 1803-ban 9, 1833-ban 18 Rfrton! Már 1803 --

1833

¹⁾ K a m. j e l. 1890. 62. l.

²⁾ U. o. 1892. 132. l.

³⁾ H u s z k a J ó z s e f. Magyar ornamentika. Budapest, 1898.

51. MAGYAR STYLŰ SUBADISZITMÉNYEK. TÓTH KÁROLY MISKOLCZI SZÜCS-MESTER RAJKÖNYVÉBŐL.

az 1802. febr. 18. közgyűlés szükségesnek látja elvileg kimondani, hogy „minden betsülletes Szüts Mester Ember, valaki tsak legényt szokott tartani, az Atyamesteri hivatalt véghez vinni tartozik.” Az 1803. jan. 6. rest. ülésen pedig elhatározzák, — valószínűleg a zavarok megszüntetésére, — hogy utána néznek, ki következik a „sorban” az atyamesterségre és hogy csak az esetben, ha valaki messze, vagy félrevaló helyen lakna, engedik meg a megváltást.

Az atyamesternek és a két bejáró mesternek tisztéből folyó kötelessége volt a Társaság ülésein jelen lenni. Ezek voltak a minden negyedévenként tartott „quartály”-ok s minden kéthéten egyszer engedélyezett „bejárások”. A „czéhgyűjtést” akarják utánozni, midőn 1831. jul. 3-án kimondják, hogy az összejövetelre való meghívást a „kultseresztés”-sel fogják eszközölni. Ennek mikéntjéről hiányoznak az adataink. Az elnöklő atyamesternek a rend és a szabályok betartása, ellenőrzése nem egyszer sok gondot okozott. 1807. aug. 15-én pl. oly zajos jelenetek történtek a Társaságban, hogy ezek megszüntetésére, a felizgatott kedélyek lecsillapítására a régi „hol nem győz’ okkal, vágj közbe botokkal” elvet volt kénytelen alkalmazni, tapintatlanul, mint a következmény beigazolta, mert erre az egyik legény az atyamester őrizetére bízott társasági ládát attól erőszakosan elvette. A dolog a czéh elé került, s ez az atyamestert és a két bejárót hivatalától szégyenszemre megfosztotta, a legényt pénzbüntetésre és az egész Társaság megkövetésére ítélte.

Az atyamester a legények atyja; hivatalos közvetítő közeg a Társaság és czéh közt. Ha a legénynek panasa van gazdája ellen, jelenti az atyamesternek, ez a főczéhmesternek, ki a czéh elé terjeszti szükség esetén a dolgot. Ha a panasz jogos, a czéh szigorú pártatlansággal elégtételt szolgáltat a legénynek; viszont, a legény ellen emelt s a czéhvizsgálat folyamán beigazoltatott vád kemény rigorózitással, még botbüntetéssel is megtoroltatott. Így 1801. febr. 8-án Csavajda Mátyás, Polgár János nevű legé-

1831

1807

1801

nyét lopás vétségeért a főbirónak tett feljelentésén kívül 24 botra s az egész ifjuság megkövetésére ítélték. Különben a botbüntetés ezenkívül csak még egyetlen egy esetben szerepelt a czéh évkönyveiben, 1804. márczius 15-én, mikor egy legényt, ki lopott kundsafftal állott műhelybe, 20 botra ítélnék. Az atyamester a vándorlásban idejött legény kundsaffjait szorgosan megvizsgálta s ha rendben találta, a legényt „katalógus, vagy gradus szerinti” műhelyekbe rendelte. (1812. jan. 23 czjk.) A gyanus vándorlevéllel érkezőket a főczéhmasterhez utasította. Aki ezt elmulasztotta — pl. 1831. márcz. 8-án Serfőző Gy. — 5 Rfrtra bírságoltatott. A munkaadókra nézve pedig a XV. stat. ezt határozta: „Hogyha valaki közzölünk Czéh Mester, vagy Atyamester hire nélkül Legénynek műhelyt ad, büntetése lészen 2 Rfrt.” Később meg 10 Rfrt. A legények elosztásának kötelessége, helyesebben szólva kiváló joga, idővel számos visszaélésre s ebből fakadt jogos panaszra adott alkalmat, mint ezt a czéhjegyzetek sűrű adatai igazolják.

1833 Például: 1833. aug. 29-én felvett jegyzőkönyvben olvassuk: „A legények műhelybe való elosztásába sok rendetlenség történvén, minden Czéhüléskor és máskor is Czéhtársainknak kifejthetlen panaszai lévén Bakos Sámuel ellen, erre az esetre kívánván a Ns. Czeh ezen mindennap szaporodni és nagyobb rendetlenségbe lépni látszó bajt kikerülni, Bakos Sámuel Urat az Atya Mesteri hivataltól feloldani s egyszersmint a Ládát utánna következő Czéhbeli Társunkhoz által vinni rendelte.”

Jelentős szerepet játszanak a Társaság annaleseiben a farsangkor rendezett tánczvigalmak. Ezek rendezésére választották az öreg (első) és kis-gazdát, sőt 1830. óta még egy gazdát és két „ifju legényt” (az egyik „ifju fél-legény”). Ez utóbbiak eszközölték a meghívásokat. 1820. óta két „öregebb” és „fiatalabb” tánczmester oktatja a Társaság tagtait tánczra. Ezek díjazására nézve nincsenek a számadások közt tételek. 1824-ben a mulatság után mindegyiknek 1 — 1 kócsagforgót vettek jutalmul 22 frton és 1827-ben ismét szerepel az „erogatió” (kiadás) rovatában: „1 Kócsagtoll 20 frt.”

Kinek vették, miért, — nem tudhatni. Valószínű, hogy az ifjusági korona, vagy az ezt helyettesítő vörös kalpagra. A mulatságot köz-költségen rendezték, kiadásait a „láda-jövedelem”-ből fedezték. Az 1821. febr. 11-iki „bejárás” alkalmával egyakarattal határozzák, 1821
hogy ezután a tánczmestereknek virágokra többé nem utalványoznak a kasszából. Hogy minő arányuk voltak ezek a szokásos vigságok, arra nézve szolgáljanak a következő adatok némi felvilágosításul. 1829-ben Mauts Mátyás első gazdának 3 részletben 1829
összesen 75 frtot resolválnak csak előleges költségekre! A nem ritkán (pl. 1799., 1800., 1828. évi) négy napig is eltartó vigalmak sorából kiemelkedik mint végcéljában kiválóan nemes, a jegyzőkönyvileg is megörökített 1848. évi, melynek tiszta jövedelmét, — 180 váltó frt. — „a gyámnélküli vándorifjak kórháza javára” szentelték. 1848

A „Társas-Láda” jövedelmét képezték az imént említett farsangi mulatságok bevételein kívül a felvételi és beiratási díjak. Ki még nem volt sem itt, sem másutt Társaságnak (érdekes, hogy „német”-nek nevezik!) tagja, 36 krt. fizetett a beálláskor és megfelelő magaviseletéért, vagy esetleg tartozásaiért 2 kezest állított. Ki már volt társasági tag, 6 krt. és a névbeírásért a lajstromba 2—3 krt. Bejáráskor kiki 6 krt.

Jövedelmet hozott végül a „Társas pohár”. Ezt jelenleg a miskolci kultur egyesület őrzi muzeumában. Ez egy ónból készült talpas és fedeles kehely, a fedelén zászlót tartó alakkal és oldalain 6 és 5 összesen 11 drb. lefüggő ezüst pénzzel, a következő felírásokkal u. m. I. a kehely derekán: „Az Ns. Szüts Társaság Vilkomja. Atya Mester Csavaida M. Bejáró Pásztor Pál és Ferjancz P. Öreg Dékány Somogyi M. és Késő Sam. 1303.” II. a kehely domborodott részén: „Dieses Silber ist auf diesen Wilkom ferfertigt vorden als; Georg Beudig Herbergs Fater Beisitz Meister Georg Timko auch Joannes Kun algesellen aber Martin Thörn und Andreas Frölich waren 1810.” A függő ezüst pénzek közül 10 drb az 1763—1806. évekből való osztrák pénz, egy drb pedig

1848. évi magyar ezüst huszas. A kehely a zászló rudjával együtt 44¹/₂ cm. magas.

Mint a Társaság klenodiumát, a ládában őrizték. Kivétele és használata ünnepies szint kölcsönzött a bejárásnak. Elő kérhette bármely társasági tag, bármikor, 40 — 50 kr. „Társas-pohár” illeték lefizetése mellett. Az ujonnan belépő erre regulaszerint kötelezve volt.

- Ezen főbb bevételi tételekkel szemben, a változó kisebbeket
- 1791 pl. 1791-ben: „Kalamárisra és pecsétre: 30 kr.” nem említve, állandó kiadásként szerepel a farsangi multság, a „beteg erszény” és az „ágyra való-erszény”. Az előbbiből beteg társaik ápolási költségeit fedezték és a szegényeket segélyezték, az utóbbiból időről-időre, ha a szükség úgy kívánta a „Herberg” (a vándorló szücs legények számára berendezett helyiség a czéhháznál) ingóságait pótolták. A czéhrestauráció napján a notárius által vezetett
- 1790 — számadások (fennmaradtak 1790 — 1884-ig) felülvizsgálatnak s ezek
- 1884 alapján az atyamester és dékán számot adnak a Társaságnak a pénztár állományáról. Az évi jövedelem maradékát vagy felosztják aztán a társaságbeliek magok közt, mint a mesterek, vagy pedig
- 1842 pl. 1842-ben, — a láda „fundus”-ához, törzs tőkéjéhez (1842-ben
- 1819 — 80 frt.) csatolják. 1819-ben például a vagyon volt 137·2 frt.,
- 1822 ezenkívül az ágyra való erszényben 11·28 frt., a betegek erszényében 3·6 frt; 1822-ben ezüstben 20, bankóban 108 frt., az ágyra való erszényben 2·41, a betegek erszényében 3·5 frt. A számadások felülvizsgálásakor leltározták a Társaság ingóságait is. Idetartozott: a)
- 1809 a Herberg felszerelése, mely 1809-ben állt a következőkből, 1 dunna, 2 párna festett héjjal, 1 derekaly, 1 szalmazsák, 2 lepedő, 1 fenyő
- 1819 nyoszolya; ezekhez járult 1819-ben: 1 szalmatakaró, 1 facsikó (?) és 2 lóca. b) Az említett Társaság-pohár, melyről rendszeren ezt jegyzik fel: „A Villikum a maga valóságában találtatott”, végül c)
- 1856 egy „vörös kalpag”, melyet 1856. jun. 29-én eladtak a legtöbbet ígérőnek 15 kr-ért.

A miskolci szücs ifjúság „Társasága” rövid életet élhetett csak. Mikor a szücs-czéh megszűnt, társasági formájának meg-

tartásával, de szervezetének gyökeres változtatásával „Miskolczi szűcs ifjuság“ néven szerepel 1878. márcz. 23-án megerősített alapszabályokkal.) 1878

A szűcs czéh ládája, 1803-ból való serlege, 1804-ből való behívó táblája s 1763-ból és 1800-ból való pecsénymói muzeumunkban őriztetnek.

A vargák, vagy timárok társulata századunkban is a tekintélyesebb czéhek közé tartozott. A XVIII. század második felétől a magyar és német vargáknak külön czéhe volt Miskolczon. 1742-ben a varga és csizmadia czéhnek a Piacz utcán levő áru színje szűknek bizonyulván, határozatba ment, hogy emeletet építenek fölébe. A földszint a vargáké marad, az emelet pedig a csizmadiáké leszén.) 1742

Ezen czéh gyűlései 1805 óta czéhbiztosok elnökle mellett tartattak; első czéhbiztosuk Szúdy Dániel főbíró vala. Megemlítjük különben, hogy a miskolczi főbíró a város régibb könyveiben „C e h a r u m m a g i s t e r“-nek, a czéhek főmesterének nevezik, mely megtisztelő cím kétségtelenül onnan ered, hogy a czéhek azon peres ügyeiben, melyek elintézése a czéh jogkörét meghaladta, első sorban a város főbirája ítelt, kinek pártfogása és egyúttal felügyelete alatt a czéhek állottak. Ha a város főbirájának tudomására jutott, hogy valamely czéh átlépte azon jogkört, melyet számára a királyi privilégium kijelölt, akkor azonnal intézkedett a lábrakapott visszaélések megszüntetése iránt. 1805

1807—1816-ig 41, 1817—1826-ig 68, 1827—1836-ig 39 1807— volt a magyar varga czéh kötelékébe tartozó mesterek száma.) 1836

1811-ben Hildebrand Károly veisgerber, szarvasbőr kikészítő, Merseburgból való, telepszik meg városunkban. 1811

¹⁾ Vértesy Sándor. A miskolczi szűcsipar és multja. Ellen-
zék, 1903. évf. 33—64. szám.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

³⁾ Brósz Károly. Adalékok Miskolcz XVII. és XVIII. századbéli ipartörténetéhez. Közvélemény. 1885. 31. sz.

1813 Az 1813. évi közönséges árhatározás szerint a tímárok egy pár legnagyobb ökör bőr kikészítéséért és feketére való festéséért 3 Rf. 30 krt, egy pár öreg bakbőrnek kordovány formára való kikészítéséért 1 Rf. 30 krt, egy pár férfi csizma alá való talpért 40 krt kaptak. A német vargáknak sárga, kék, zöld és egyéb különféle bőrből készített asszony cipőért, ha a varga adta a bőrt, 1 Rf. 30 krt, férfinak való „Fischleder“ cipőért 1 Rf. 40 krt, asszonynak való kordovány „pantofli“-ért 50 krt fizettek.

1822 A varga czéh a királyi kamarától 1822. nov. 7-én kelt szerzeményi levél szerint vette meg a mai varga áruló helyet, melyben minden mester részvényes volt.

1828 1828-ban, midőn a pesti varga czéh szabályainak újraalakításáért folyamodék a helytartótanácsához, hivatkozik a miskolczi varga czéh szabályaira is, mint a melyben levő üdvös dolgokat ezen új szabályzatába ő is átvette.¹⁾

1833 1833-ban a varga czéh I. Ferencztől új czéhszabályokat
1836 nyert, mely 49 cikkelyből állott. Három évvel utóbb a kordován készítőket nyertek külön czéhszabályokat.

Timár iparunk hanyatlása a század második felében kezdődik. A tímárok a bőrgyárakkal versenyezni nem képesek. Bőrkereskedőink gyártmányaikkal a tímárokkal versenyeznek s ez előnyösebbnek mutatkozván, nem ritka az eset, hogy a tímárok bőrkereskedőkké lesznek.²⁾

1904 1904-ben Stodola József bőripari miniszteri megbízottnak sikerült a miskolczi tímárokat egy hasítógéppel felszerelt közös gépműhely létesítésére rábírní. A hasítás elsajátítása érdekében egyik miskolczi mester egy jól berendezett bőrgyárban nyert oktatást.³⁾

A tímár ipar jelenlegi helyzetéről egyik tímár iparosunk következőkép nyilatkozott:

¹⁾ Budapest székes-főváros levéltára. Int. f. 87. N. 8004. a m. pars I.

²⁾ Kamarai jelentés 1890. 60. l.

³⁾ U. o. 1904. 135. l.

„A tímár ipar az 1906-ik év első felében, az előző évhez képest javuló irányban indult és ha mindvégig a megkezdett alapon marad, végeredményében elég kedvezőnek lett volna mondható.

De az év második felében, egyrészt a tulmagas marhaárak folytán beállott rendkívüli drága husárok következtében a husfogyasztás általában tetemesen csökkent s ennek folytán a nyersbőr produkció lényegesen kevesbedett, sőt vidéki községekben teljesen megszűnt.

Másrészt pedig a bőrgyárosok a bedolgozást annyira tulhajtották, hogy a rendkívüli szükséglet folytán a nyersbőr áruk eddig soha nem hallott, magas, abnormis árakat értek el. A készárúnál pedig ezen rohamos áremelkedéssel szemben nem lehetett lépést tartani és az arányosan megfelelő árakat elérni.

Hitelviszonyaink, különösen a kisiparos osztályra nézve előnyösnek nem mondhatók. Mert amíg a gyáros, vagy nagyobb vállalat, úgy a helyi, valamint a fővárosi pénzintézeteknél, forgalmához képest könnyű és olcsó hitelre talál, addig a kisiparos teljesen a helyi pénzintézetekre lévén utalva, melyek a kisiparosnak igen sokszor súlyos föltételek mellett is, csak igen korlátolt hitelt nyújtanak és így a mai formájokban a kisiparnak hasznára nem szolgálhatnak.

A vasuti szállítás a mai rendszer mellett csakis a nagy szállítóknak előnyös, akik waggon-rakományt képesek szállítani, míg ellenkezőleg a kisiparosra nézve, aki csak darabárut szállít, határozottan káros.

Különösen a szállítási idő tekintetében a helyzet rosszabb, mint a régi időben, a midőn még tengelyen történt a szállítás, mert akkor például Budapesttől Rozsnyóig a fuvaros 6–7 nap alatt biztosan elhozta az átvett árut, amíg ma vasuton előfordul, hogy 12–14 nap múlva is alig lehet megkapni és ezen késés folytán sokszor károsodásnak van kitéve a kisiparos.

A főntemlitett okoknál fogva, de különben az eddigi tapasztalat is bizonyítja, miszerint csupán munkagépek adományozása által, a mely különben is nem az összesnek, hanem csak egyeseknek lehet a javára, a kisipar helyzetén javítani nem lehet, hanem elsősorban a még jelenleg biztos alapon működő kisiparost, könnyű és olcsó hitelnyújtás által azon helyzetbe kell hozni, hogy kellő tőkével rendelkezvén, úgy a bevásárlásnál, valamint az eladásnál is versenyképessé válhassék.

Másodszor pedig a vasuti szállításnál ne legyen kénytelen a kisiparos két, sőt háromszor magasabb fuvardíjat fizetni, mint a gyáros, csak azért, mert nincs abban a helyzetben, hogy képes volna waggonszámra szállítani, mert nem helyes politika az, a mely a gyengébb rovására biztosít az erőseknek előnyöket.

Munkásviszonyaink az előző évhez képest szintén rosszabbodtak, mivel az amerikai kivándorlás folytán, a jó munkaerő mindinkább fogy, a minek természetes következménye az, hogy az itthon maradt gyengébb munkaerőt kényszerítve vagyunk jobban fizetni.“¹⁾

¹⁾ Kamarai jelentés 1906. 93–94. l.

- 1836 A miskolczi zsidó-czéh megalakulását és ennek körülményeit hadd beszélje el a leghitelesebben a ránk maradt czéhjegyzőkönyv maga: — „Az ezernyolczszáz harminczhatodik (1836) Esztendőben Junius ötödik napján a helybeli Izraelita többnemű Mesteremberek öszve gyűlvén, mely Gyűlés alkalmával megfontolván, hogy még Ezernyolczszáz harminczharmadik (1833.) Esztendőben az Izraelita Mesteremberek egy egyesülést formálván, de annak utána lassankint azon jó rend elfelejtetvén és el is semmisedett, de a mai napon ujjonnan mindegyik felébredvén, azon jó rendet fentartani szorosan köteleztetett, mely kötésnek Másolattja ezennel le iratván, úgy mint:

Alább irttak ezen I. N. Borsod Vármegyében kebelezett Miskoltz várossában lakó többnemű Izraelita Mesteremberek komolyan fontolóra vévén azon tömérdek visszaéléseket 's az ezekből eredett káros következtéseket, melyeket a közöttünk eddig soha megállapítva nem volt 's a' jó rendnek fenntartására elkerülhetetlenül szükséges Rendszabások hiányából szomoruan kellett tapasztalnunk 's viselnünk — a közöttünk uralkodott rendetlenségek elenyésztését szívünkben viselve, a mai napon egybegyülekezvén egyenlő közakarattal abban állapodtunk meg, hogy az 1813-ik Esztendei április 6-ikán 7262-ik szám alatt költ kegyelmes Intéző Levélben, a' Czéhek részére kiadott Czikkelyekben foglalt Rendszabásokat általánosan is pontról-pontra magunkévá téve, azoknak pontos megtartására szorossan kötelezzük magunkat. Hogy pedig ezen öszve egyesülésünknek valódi sikert szerezhessünk, ezennel magunk közül köz bizalommal nyolcz Mestereket kiválasztatunk, kik a' jó rendnek fenntartására felügyelni 's a' Czikkelyben meghatározott rendszabások megtartását eszközölni kötelesek lesznek.“ A megalakuláskor kötelezik magukat, hogy „ezen egyesület minden tagja köteles lészen esztendőnként két forint harminczhat krajczárokat V. C. (váltó czédulá)-ban az egyesület pénztárába befizetni.“ Ez az u. n. „mesteradó“, máskép „Auflóg.“ Ennek szabályszerű biztosítására sanctióul hozzáteszik: „Ha pedig valaki

közüllünk jelen kötelezésétől elugorva, magát vissza vonná, közüllünk kilépne s az elébbeni rendetlenségbe visszasüllyedni nem ártalanna, azon nem reménylett esetre ezennel közértelemmel megállapittatik, hogy az illetén tag büntetésül minden található vagyonaiból világos adósság útján is megvétetendő 's a Tettes vármegye által valamely köz célra fordítandó Negyven ezüst forintokat lefizetni köteleztessék."

Az ily módon befolyó pénzösszeg azonban nem volt elég-séges a czéhszükségletek fedezésére. A tagok nem riadnak vissza újabb áldozattól sem, miért is elhatározzák, hogy „Minekutánna azon köz javára célzó Tárgyhoz, azon Cél érkezéséhez pénz is szükséges, ennél fogva mindegyik Czéhtagja magára vállalván minden Hónapba 12 váltó Krajczárokat a pénztárba befizetni t. i. minden Holnapnak 1-ső napkor. Aki pedig akkor bé nem fizeti, tartozik a 3 Hónapos Gyűlésbe okvetlen bé fizetni és a ki akkor is elhalattja, fenyíték alatt vagyon."

A miskolczi zsidó-czéh tehát a fentebbi tudósítás szerint 1836. június 5-én alakult meg. Többenemű iparágat űző mestereket tömörített össze, kik már 1833-ban „egyesület“-félét alkottak általánosan kötelező szabályok és határozott formájú szervezet nélkül. Első sorban feltűnő, hogy a miskolczi zsidó-vallású iparosok ily későn, a czéhrendszer alkonyán határozzák el magukat a czéh-szervezésre. A körülmények azonban megmagyarázzák ezt. Miskolcz a diósgyőri korona uradalomhoz, illetőleg az egri püspökség patronatusa alá tartozva, évszázadokon át nem tűrte, hogy itt zsidók állandóan letelepedjenek. Első sorban a vallási elfogultság volt ennek oka, de e mellett ezen középkori elv hosszú fenntartásában nem csekély része lehetett az itt élő nagyszámu görög kereskedők kenyéririgységének is, kik a tulnyomóan kereskedést űző zsidóság beözönlése ellen ilyen tilalmi intézkedéssel próbáltak ideig-óráig radikálisan védekezni. Ismerve ezt, nem csodálkozhatunk azon sem, hogy a ma már oly tekintélyes zsidó hitközség is aránylag feltűnően rövid multra hivatkozhatik, hogy csak a XVIII. század

derekán, 1750 tájékán alakulhatott meg. Dokumentumok hiányában az időt pontosan nem tudjuk. Tény az, hogy Mária Terézia a rengeteg vér és pénzáldozatba kerülő hétéves háboru idején már 100 forint adót vetett a miskolczi zsidó hitközségre. Mint-hogy a fejadó ez időben általában 2 forint volt, háborus időben pedig ennek kétszerese, — a zsidó hitközség ekkor körülbelől 20—25 családot foglalhatott magában. 1768-ból már jegyzőkönyvi feljegyzések vannak a miskolczi zsidó „szent-egylet“-ről. Mint-hogy a kereskedelmet hosszú ideig jobbra a görögök monopolizálták, az északról lassankint beszivárgó zsidóság az ipar terére szorult s mivel egy-egy iparágon aránylag csekély számmal voltak, a körülmények nyomasztó hatása alatt, — hiszen, hogy mást ne emlitsünk, közismeretes a czéhartikulusok azon rendelkezése, mely a czéhbeállást a jelentkezőnek keresztény voltától tette első sorban függővé, — a többi, keresztény felekezetű iparosok biztató példájára, különleges ipari, sőt részben talán vallási érdekeik védelmére is „többszemű“ iparost összefoglaló czéhet alkottak. A czéh, melynek megalakulásakor 32 tagja volt (később e szám 70—80-ra is felszökött), „fehér“ és „vörös“ timárokat, gyertyaöntőket, cipészeket, szappanosokat, gombkötőket, pékeket, festőket, asztalosokat, szűcsöket, pipakupakulókat, stb. foglalt magában.

A czéh alkotmányának artikulusait illetőleg tudjuk, hogy az 1813. évi, a magyar czéheket általánosan kötelező kormányrendelet cikkelyeit fogadták el zsinórmértékül pontról-pontra.

A megalakulás után sürgősen a berendezkedési munkához látnak. A megbízott 8 „kormányzó“ mester — az előljáróság, lépéseket tesz a vármegyénél a czéh megerősítésére vonatkozólag. Eljárásuk eredményéről július 17-én adnak számot mestertársaiknak és referálnak arról, hogy a vármegyei megerősítésre bizton számithatnak az esetben, ha a statutumokat beterjesztik. Szép reményekkel kezdi meg az ifju czéh működését. Alakulásának nehézségeit szerencsésen leküzdi, tagjai napról-napra szaporodnak, úgy hogy alig egy hónapos fennállása után ezt iktathatták (július

31.) jegyzőkönyvbe: „Hála legyen a' jó Istennek és a Kegyes Törvényhatóságnak, hogy olly lábon áll már a' mi Czéhünk.“ Örömük teljes, mikor ugyanazon év őszén (okt. 15.) a diósgyőri koronauradalom ügyésze arról értesíti őket, hogy: „a mennyiben ezen egyesület a közjó és Rend fentartásával összefér' s azt előmozdítja“, — ezt megerősíti. A vármegye s diósgyőri koronauradalom megerősítését bejelentik a városi hatóságnak és 1838. febr. 23-án czéhgyűlésben felolvassák a városi tanácsülés jegyzőkönyvi kivonatát, mely szerint: „különböző Mesterséget gyakorló Izraéliták Gyülekezéseinek a Tettes Királyi Kamarai Ügyvéd és Központi Szolgabírói Hivatal által történt megerősítettése tudomásul vétetett.“

1838

Az 1837. évi július 31-én tartott előjárósági gyűlésen egyhangulag elhatározzák, hogy a cs. és kir. privilégium megszerzésére a szükséges lépéseket megteszik. A kieszközlésnek és kiállításának költségeire minden akkori és ujonnan beálló czéhtag 5 ezüst forintot fizessen a czéhládába, — „ad in — trum“, ahogy a czéhjegyzőkönyv mondja, — egyszerre, vagy részletekben egy év leforgása alatt. A részletfizetés esetén a mester heti 15 váltó krajczárral adózik s ennek beszédésével két mestert biznak meg, kik a főczéhmesternek számolnak el. Daczára azonban, hogy erre magát minden czéhtag sajátkezű névaláírással kötelezte, a privilégium krajczárok csak lassan folynak be. Beszedésük úgy látszik, sok nehézséggel járt, differenciára, sőt czivódásra adott alkalmat, miattuk nem egy mester kiállt a czéhből, mindamellett még sem engednek s végig kérlelhetetlen szigorral megkövetelik az önként vállalt kötelesség teljesítését.

1837

1839. aug. 30-án nyomatékos szavakkal jegyzőkönyvbe foglalják a czéh óhajtását, hogy a privilégiumot „okvetlenül elhozatni határozottatott“, — a megszerzés költségeire a maguk közt kivetett pénz beszedését még „executio“ útján is szorgalmazzák, felkérlik a czéhbiztost, hogy a dolgot vegye kezébe és az előrelátható kiadásokra 1840. jan. 12-én 1000 forintot szavaznak meg. Után-

1839

1840

- járás alkalmával kitünt, hogy a privilégium megváltása és elhozatala sokba, — 500 forintnál többbe kerül, maga a kiállítási díj („udvari díjak“) 200 forintra rug, de azért a czéh csak resorválja, kiutalványozza ezt is (1841. márcz. 26). A főczéhmester ebből az összegből nyomban átad 100 forintot a biztosnak a legszükségesebb kiadások fedezésére s csak azt kéri, hogy a dolog minden fázisáról hűen tudósítsa az előljáróság útján a czéhet, amit az készségesen megígér. A privilégiumra vonatkozólag az 1841. okt. 4-én tartott czéhgyűlés jegyzőkönyvében olvassuk: „Főczéhmesterünket ezennel meghatalmazzuk, hogy jövő Pesti Vásár ott létében a' Privilegiumba dolgozandó Ágenshez menjen, őtet megkérni, hogy a Tárgyat minél előbb sürgetese és nékie fáradozás jutalmat igérni“. Körülbelül egy évre rá (1842. jan. 27.) a czéh ismét instrukciókat ad a két czéhmesternek a privilégiumszerzésre vonatkozólag és melléjük még egy mestert delegál, hogy ez ügyben minél buzgóbban járjanak el. 1842. aug. havában Gáspár Imre czéhbiztos újabb 50 frtot kér költségekre. A czéh a fentebbi háromtagu bizottságot utasítja, hogy járjon utána, szükséges-e ezen újabb kiadás és ha igen, nyugta ellenében folyósítsák a a pénztárból. Összesen már 375 forintot költöttek el e célra.
1844. 1844. őszén Gáspár Imre czéhbiztos a privilégium kijárására megbízott budai ágenstől (Porkoláb Dániel) levelet kap, melyben ez azt tanácsolja a czéhnek, hogy a dolog gyors elintézése érdekében szerezzenek be ajánló iratot a vármegyétől és a városi tanácstól. A kétségtelenül jóindulatu czéhbiztos ennek kieszközlésére is vállalkozik, de — mint ezt az 1846. junius 11. czéhgyűlés jegyzőkönyvéből kiolvashatjuk — a megyei hatóság részéről kevés biztatásban részesült. Ugy látszik, a privilégium szerzés ügye holtpontra jutott. Az említett közgyűlésen ugyanis az előljáróság az időközben befolyt privilégium-pénz kamatoztatásáról gondoskodva, azt indítványozza, hogy ez a 300 frtra rugó összeg kiegészítve az izr. egyháznak már előbb kölcsön adott 300 frttal, Eszterházy-sorsjegyek vásárlására forditassék. A gyűlésen jelenlévő

mesterek „háromszori kiáltással“ az indítványt egyhangulag elfogadják azon hozzáadással, hogy mindenki, bárminemű czéhadóságát négy hónap leforgása alatt egyenlitse ki, különben az esetleges sorsjegy-nyereségből kizáratik. Gáspár Imre czéhügység a néhány évvel ezelőtt felvett, de el nem számolt 150 frt fejében 1847. június 6-án a czéhhez egyszer és mindenkorra kiegyezik. 1847
A privilégium kérdése ezzel lekerült a napirendről

Alig telt el a megalakulás után 10 esztendő, 1844. jan. 10-én 1844
„minek utána hogy többrendbeli rendtelenségek a Czéhbe uralkodnak, egyszersmind a befizetésre az Auflogra és inasi beiktatásra, egyszóval a Czéh javára szolgálendő rendelkezésre“ a főczéh-mester elnöklete alatt egy bizottságot küldenek ki, hogy a legközelebbi közgyűlés elé ily irányu javaslatot terjesszenek. A bizottságnak 11 pontból álló munkálatát, mely hivatva lett volna, hogy a statutumok hiányait pótolja, a jan. 19-iki közgyűlés komoly megfontolás és vita után magáévá, s az egész czéhre kötelezővé tette.

Az 1. pont az ijesztő mértékben felszaporodott adósságok behajtásáról gondoskodik. A temérdek sok kellemetlenségnek, melyet az u. n. mester-adó, máskép „Aufológ“ beszédese nap-nap mellett okozott, radikálisan úgy vetnek véget, hogy megszüntetik és kimondják, hogy 1844-től fogva senki többet ilyent ne fizessen; a hátralékot azonban kötelesek a mesterek beszolgáltatni még pedig vagy egyszerre, egy összegben, vagy pedig 15 krajczáros havi részletekben.

Az 1847. évről való czéhjegyzőkönyvek tele vannak az elharapódzó visszaélések és rendtelenségek feletti panaszszal. Az ezek megszüntetésére irányuló intézkedések egymást érik. Különösen a legények és inasok dolgára vonatkozó statutumok hűséges betartásában hanyagok a mesterek. A műhelyekben sok a felszabadulását évekig hasztalanul váró elkeseredett inas és a be nem jelentett, a legénytársaságba, a „Herberg“-be be nem „matrikulált“ legény. A műhelyekben tapasztalt rendtelenségek megszüntetésére és a czéhnek a munkaerők felosztására vonatkozó jogának bizto- 1847

sítására 1847. május 2-án „múlátó“ mestereket rendelnek, szoros kötelességükké téve, hogy a műhelyeket havonként legalább egyszer bejelentés nélkül meglátogassák s az esetleg tapasztalt törvénytelenégeket, visszaéléseket nyomban bejelentsék a czéhnek.

1848 Mint minden magyar czéh, úgy a miskolci zsidó-czéh életében is fordulópontot jeleznek az 1848. évi kormányintézkedések és rendszabályok, melyek ez év szept. 12-én „innepélyesen 's fent szóval felolvastattak“ a czéhülésben. Életbeírástüket kezdetben olyképp próbálják parirozni, hogy nov. 12-én határozatilag kimondják, hogy addig míg ezen rendszabásokat a „törvényes polgári hatóság“ ki nem hirdette, magukra nézve kötelezőknek el nem ismerik, hanem továbbra is a régi uzushoz és czéhszabályokhoz alkalmazkodnak.

1852 Az 1852. évi új ipartörvény, ennek főleg 95-ik és 164-ik pontja, mely eltörölte a remekelés szükségességét és a mesterjog megadását a czéhek kezéből kiragadta, — a miskolci zsidó-czéhre is rámerítette a halálos csapást. Ezerféle uton-módon próbálják az új rendet kijátszani. Ezután is bőven remekeltetnek a mesterjogra pályázókkal. Hogy csak egy példát említsünk, 1854-ben egymásután háromszor visszautasítanak egy remeket, mert állítólag sok hibát konstataáltak benne. Aki pedig vonakodott remekelni, a czéh részéről nem számíthatott sem legényre, sem inasra. Törvénytelen erőszakoskodása daczára a czéh még mindig tekintélyes számu mestert egyesített magába. (1854-ben pl. egy gyűlésen 60-an vettek részt!) E külsőség azonban nem téveszthet meg bennünket. A czéh kétségtelenül a hanyatlás lejtőjén áll, élete már csak tengődés. Érzik ezt maguk is és mindent elkövetnek, hogy a hanyatló szervezetbe friss lelket, új erőt öntsenek és ismét feltámasszák. Sokszor sürgetve hangoztatják, hogy a czéh, „mivel napról-napra szaporodik“ életképes és joga van a felsőbb megerősítéshez, régi kiváltságos jogai elismertetéséhez, illetőleg visszaadásához, költségeket is megszavaznak erre, de hasztalan! Eljött a czéhek alkonya.

1859-ben nem egy régi statutum felelevenítésével és egy-két korszerű, többé kevésbbé hasznos ujitással próbálják restaurálni a czéhet. Említsünk fel néhányat. Elrendelik, hogy a mesterek „nem ültethetnek legényeket munkára“, vagyis nem fogadhatnak fel legényt „beviteli“, „Einbreng“ czédula nélkül s ezt az atyamester csak azon esetben állíthatja ki, ha a munkakereső legény előzőleg a nótáriusnak bemutatja vándorkönyvét, vagy más igazoló okmányát és a főczéhmesternél szabályszerűen jelentkezett. Az inasok a beszegődés után két hónap alatt a czéhnél bejegyzésre jelenjenek meg. A mesterek inasaikat az iskola pontos látogatására szorítsák és hogy az inasbeiktatásra és felszabadulásra elégséges alkalom legyen, a czéh előjáróság minden héten egyszer, hétfőn délután 2 órakor a czélra gyűlést tart. A legények és inasok vándorkönyveik és bizonyítványaik alapján összeirandók és nyilvántartandók. A számvizsgálók tisztokban a legnagyobb lelkiismeretességgel járjanak el és a számadásokban észlelt hiányokat a czéh tudomására hozzák. A jegyző a czéh külső és belső életét hiven visszatükröző jegyzőkönyveket szerkeszsen és ezek számára, valamint a számadások rendesebb vezetésére „bélyeges“ könyvek szerzendők be. A czéhlevéltár rendbe hozandó és az okmányokról iktató- és tárgymutatólajstrom készítenő stb. Mind igen helyes, de eredményre nem vezetett intézkedések.

1859

A czéhállapotok egyre tarthatatlanabbakká alakulnak. Feltartóztathatatlanul elkövetkezik a vég. 1860. június 10-én előjárás és választmányi ülésen ezt hivatalosan is bejelenti a főczéhmester mestertársainak, mikor felhívja figyelmöket arra, hogy az ujonnan alakuló, különféle szakmájú kézműveseket magában egyesítő ipartársulat szerkesztendő alapszabályait az 1859. decz. 20-án kelt iparrend értelmében megerősítés végett a helytartótanács-hoz kell felterjeszteni, azért ezen alapszabályokra vonatkozólag tegyenek indítványokat. Hosszas, heves vita után az alapszabály-tervezet elkészítésével a jegyzőt bizzák meg, a költségekre 20 frtot szavaznak meg és kikötik, hogy az új ipartörvényekben a társulati tag-

1860

ságdíj évi 20, a mesteradó 1 frtban állapítassék meg, ipartársulati elnökségre a polgármester, a tanoncziskolai igazgatóságra a főczéhmaster kéressék fel, a tanonczbizonyítvány díja 50 kr. legyen, a tanoncziskolai szolga minden felszabadult tanuló után 20 kr. jutalmat kapjon.

A mesterek és a legények között a differenciák, sőt sokszor az éles surlódások napirenden vannak. A tekintély elve annyira megcsökkent, hogy még a főczéhmeseri méltóság nimbusza sem véd már meg a kicsinyes meggyanúsításoktól. A mesterek és inasok közti viszony is züllésnek indul. Ennek meggátlására a felek jogkörét pontosan körülhatároló szerződési minták beszerzését látják 1861-ben szükségesnek.

A lassan kialvó mécses még egy utolsót pislog. 1861. április 21-én czéhülésen felolvassák a városi tanács átiratát, mely szerint az eddigi „német rendszer“ alatt érvényben álló rend megszűnik és az 1848. előtti ipartörvény lép ismét életbe. Elképzelhetjük a multhoz és ennek tradícióihoz szívésen ragaszkodó mesterek örömét! Május 5-én a régi rend szerint restaurálják a czéhet, választják az előljáróságot — utoljára! Felállítják az 1848. után megszüntetett évnegyedes közgyűléseket is, megszüntetik a számvizsgálók intézményét, a vagyonkezelést közvetlenül a czéh gyakorolja ismét, a főczéhmaster indítványára végül számos oly intézkedést tesznek, melyről bizton hiszik, hogy a feltámasztott czéhéletben egy szebb, boldogabb korszak alapköveivé válnak. Senkise fogadjon műhelyébe legényt elhelyező könyvecske nélkül, mert ez a különben is kimerült czéhkassza tetemes jövedelem csönkulását okozná. A mesterek az inasok beszegődtetésére és kellő időben való felszabadítására nézve a legszigorúbban tartásuk magukat a statútumokhoz. Az ijesztő mértékben elszaporodott kontárok névsorát be kell szerezni és ha még egy utolsó felszólításra is kono kul vonakodnának czéhbeállani, a legkeményebb büntetéssel sújtassanak.

1862

A czéhjegyzőkönyvek 1862. márcz. 13-án véget érnek. Rá

egy két évre a czéh is megszűnik, illetve észrevétlenül izr. ipartársulattá alakul át s mint ilyen máig is fennáll.¹⁾

1886-ban a miskolczi izraelita ipartársulat fennállásának 50 éves jubileumát ünnepelte.²⁾ 1886

Végül a régi zsidó czéh fennhatósága alá tartozott inasokról és legényekről jegyzünk fel egyet mást.

Régebben nem ritka eset, hogy az inas fizetett kisebb-nagyobb összeget mesterének a tanulásért, utóbb azonban megfordítva történik, s 1851-ben például egyik mester arra kötelezi magát inaszegődés alkalmával, hogy inasának 20 frtot fog adni, ezenkívül saját költségén ruházza és szabadítja fel. 1851

1852. július 15-én megjelenik czéhünk közgyűlésén az egyház képviselője, a rabbi és „felsőbb rendelet“-re hivatkozva, figyelmezteti a mestereket, hogy inasaik vasárnapi oktatásáról nekik is gondoskodniok kell. Tudomásul vették és a czéhbéli inasoknak a zsidó iskolában történendő vasárnapi oktatása tervezetének elkészítésére a rabbit kérték fel. 1852. december 12-én az iskolai előjárósághoz folyamodnak, hogy engedje meg, hogy az izr. inasokat, — körülbelül 60—70-en voltak, — a tanítók hetenként kétszer, — szombaton és vasárnap — a rendes iskolai órákon kívül taníthassák. Ezért a czéh nekik évente 60 frtot hajlandó jutalmul adni, mely összeg fedezésére minden mester egy-egy inas után évenként 1 frtot fizessen tandíj czímen a czéhkasszába. 1852

Később az inasok maguk fizették az u. n. „iskola díj“-at, még pedig az első évit nyomban a beszegődéskor, a többinek pontos befizetésére pedig a mestere köteles a kezességet vállalni.

Mielőtt a czéh szervezetének ismertetését befejeznők, egy a czéhen részben kívülálló, de vele szerves kapcsolatban levő

¹⁾ Vértessy Sándor. Régi miskolczi czéhek. Miskolczi Napló, 1909. szept. 26. 28., okt. 3., 5., 10., 13. és 14-iki számai. Lásd még: Vértessy Sándor: A miskolczi régi czéhek. Miskolczi Napló, 1909. decz. 24., 29., 30., 31., 1910. jan. 1.

²⁾ Naplónk.

1836 intézményről, a „Legény-társaság“-ról, másként „Herberg“-ről kell megemlékeznünk. A miskolci izr. legény-társaság megalakulása összeesik a czéhével. Az 1836. évi június 13-ki czéhjegyzőkönyvben olvashatjuk: „Köz Gyűlés alkalmával mind az idevaló Mester Legények öszve hivatván és előttük már azok régen reák vállaltak rendszabások ujjónnan fent szóval fel olvastatott legyen, mellyeket ismét elfogadtak és aláírásokkal meg is erősítettek.“ Hogy minők voltak ezek a rendszabások, sajnos, nem tudjuk. Több mint valószínű, hogy más hasonló társaságok törvényeinek másolatai lehettek.

A más czéhek történetéből levonható igazságot, hogy a legény-társaságok a czéhekkal együtt virágzanak és hanyatlanak, itt is megerősítve látjuk. Mikor a miskolci zsidó-czéh életében az ötvenes évek táján különösen kiütkeznek a hanyatlás, a züllés jelei, a legénytársaság körében is feltűnően mutatkoznak a dekadencia tünetei, lábrakap a törvény tiszteletlenség, a fejetlenség, az anarchia, a minék oka részben a változott viszonyok keretébe már nem illő szervezetben és statutumokban keresendő. Bár a kor szavának némi megértésével, a haladási szándékkal itt is találkozunk. — Mikor ugyanis a mesterek látják, hogy a legénység mindjobban kezdi magát emancipálni a czéh dajkasága alól, okos tapintattal nem vetik meg lábukat rideg, merev ellenállásra, hanem az elavult statutumokat részben átdolgozzák, a változott viszonyokhoz alkalmazzák és ezt „a legényekre nézve kötött kötést“
1851 1851. május hó 19-én czéhülésen szankcionálják.

A czéh ellenőrző jogát a legénytársasággal szemben az atyamester és a két bejáró (Beisitz) mester által gyakorolta. Ezek, mint a czéh érdekeinek védői és képviselői elsősorban felelősek a legényregulák pontos betartásáért. Restaurációs gyűlésen választották őket a többi czéhelőljárókkal egy időben. Fáradtsággal és felelősséggel járó tisztükért fizetést eleinte nem kaptak, csak később
1859 (1859. szept. 15-én) szavaztak meg a két bejáró mesternek fejenként 3 frtot „bérül.“ Mind a háromnak szoros kötelessége volt a legénység gyűlésein, összejövetelein, az u. n. „bejáró“-kon,

másképp „bejárás“-okon megjelenni és a legények „az illető előjáróknak itt engedelmeskedni és sipka nélkül lenni tartoznak. (1841. máj. 16. czéhhat.) A bejárókat tartották a „Herberg“-en, 1841
vagyis a vándorló legények elszállásolására is berendezett bérelt helyiségben. — 1844-ben nyomát találjuk annak, hogy a czéh 1844
évről-évre kijelöli a czéhtagok közül azt, kinek házában rendezik be a herberget. Egyébként rendszeren az atyamesternél volt, a minek különben meg volt a maga érthető oka.

Az atyamester a legények atyja és gondviselője. — Tulajdonképeni közvetítő a társaság és a czéh közt, első bírósági fórum minden viszályos dologban, a legénység közvagyonának sáfárja, a legény-regulák pontos betartásának ellenőrzője. A regulák minden ujonnan belépő legény előtt felolvastatnak, sőt, mikor a rendetlenség mindjobban elharapódzik, a czéhnek 1852. febr. 2-án 1852
kelt intézkedése értelmében kivonatosan, főleg a herbergben való magaviseletet szabályozó szakaszai a herberg-ajtóra is kifüggesztetnek. Ugyanez alkalommal szükségesnek látja a czéh hangsúlyozni, hogy a bejárásokon mindenféle szerencsejáték tilos és hogy esti 10 órán túl senki a herbergen nem „mulathat“. — Husz forintnál nagyobb tartozásért az atyamester a szállásadónál kezességet nem vállalhat; az adósok a szállásadónak kéthetenként fizessék ki tartozásaikat. A regulát megszegő legényt az atyamester először szép szóval figyelmezteti s ha ez nem használna, vagy pedig a vétség súlyosabb természetű, radikálisabb fegyelmezési eszközöket alkalmaz.

Deres-büntetéssel ugyan nem találkozunk, de annál több pénzbírsággal, sőt hosszabb-rövidebb elzáratással is. Így pl. az 1843. évi kiadások közt „legény betsukás“ czim alatt 50 kr. 1843
szerepel. Ha a panaszos felek az atyamester ítéletével nem voltak megelégedve, felebbezhettek a czéhez. Ugyancsak a czéh bíraskodott az atyamester és a legénység közt támadt peres ügyekben és szigorú pártatlansággal igyekezett igazságot szolgáltatni, a mire nem egy példát örökítenek meg a czéhjegyzőkönyvek. Ime egy:

- 1841 1841. ápr. 21-én két legény panaszt emel a czéhnél, hogy az atyamester igaztalanul, nyilvánosan megsértette őket. A czéh megvizsgálja a dolgot s. miután mind a két félt hibásnak találja, az atyamestert arra itéli, hogy a két legénynek fejenként egy-egy pengő forintot, a legénykasszába is ugyanennyit fizessen, a legények pedig viszont ünnepélyesen kérjenek tőle bocsánatot. A mester és legény közt felmerülő peres ügyben maga a czéh volt az első
- 1844 ítélkező fórum. Ezért olvassuk pl. az 1844. január 28-iki czéh-jegyzőkönyvben: „Svartz Áron sipkás mester társunk kívánságára két Legényei kihalgatván s nékie a vallomások ki is adódott“.

A munkakereső vándorlegények előbb a főczéhmasternél, majd ettől „jegyet“, azaz igazolványt nyerve, az atyamesternél jelentkeznek, ki átveszi tőlük és megőrzésül a legényládába helyezi vándorkönyveiket.

Tehát a legénytársaságnak is megvolt a maga ládája, melyben a társaság okmányait, számadásait és pénztárát őrizték. A vagyon a czéh rendelkezése és felügyelete alatt állott. Ezt a felügyeletet a czéh elsősorban az atyamester útján gyakorolta, kinek házában volt elhelyezve a láda.

A legénykassza jövedelmét alkották a felvételi díjak, a minden „bejárás“ alkalmával fizetett „legény auflag“, a bírságok és a mesterré lett legényre kirótt „butsu pénzek“. (1852-ben ez utóbbi 1 forint volt!) A legények tartozásaik befizetésére hosszabb rövidebb haladékot nyerhettek a munkaadó mester jótalása mellett, aki ez esetben a behajthatatlan kasszakövetelését magára vállalta. A felfszaporodott legényadósságok, főleg az auflaghátrálékok sok gondot okoztak a társaságnak és a kasszát nem egyszer krízisbe sodorták. Így történt pl. 1847-ben is, mikor az atyamester azon intézkedést léptette életbe, hogy az egyik bejáró mester havonta köteles körüljárni a műhelyeket és beszedni a legényauflágot, ezért jutalmul a beszedett összeg 6%-át kapja. 1842. december hó 18-án éjjel a legényládát a benne lévő összes értékekkel együtt az atyamester házából elrabolták. A szorgos vizsgálat mit sem deríthetett

1847

1842

ki a tettesekről. A makulátlan hirü atyamester, Doman Éliás nem volt hibáztatható gondatlanságért. Abban a szobában őrizte a ládát, amelyben a maga csekély vagyonkáját. Ennek daczára a derék mester a legénykassza anyagi kárát némileg pótlendő, 50 forintot ajánlott fel az esetre, ha a láda meg nem kerülne, a czéh pedig felhívja a legénységet, hogy önkéntes adományokból gyűjtsenek maguk közt egy kis kasszát a legsürgősebb kiadások fedezésére és haladék nélkül fizessék be hátrálékos adósságaikat. A lopás- okozta veszteséget sokáig ki nem heverik. 1843-ban csekély 20 frt 40 krajczárral zárják az évi mérleget, de ez legalább mindég plusz volt.

1843

A forradalom zavaros napjaiban a kassza újból jelentékeny károkat szenved. A pangó iparviszonyok közt csekély munka- erőre, kevés legényre van szüksége a mestereknek; ezeket is nem ritkán a herberg megkerülésével fogadják fel; a katonatoborzás alkalmával, — mint a főczéhmaster 1849. decz. 6-án sajnálattal jelenti a czéhnek, — a legényeknek sok kiadásuk volt, mindezek- nek tudandók be, hogy az ez évi számadások 15 frt mínusz- tün- tetnek fel. 1861-től a legénykassza már állandó zavarokkal küzd. 1861 A költségek fedezésére 10%-os kölcsönt vesznek fel az izr. szent egylettől.

1849

1861

A legénykassza kiadásai közt a változó kisebb tételeket nem említve, mint állandó tételek szerepelnek: a herbergért fizetett bér- összeg, a legénymultságok és segélyezések. A társaság évkönyvei farsangi „fertyalos“ és „Társas-pohár“ mulatságról emlékeznek meg.

A betegség, vagy más csapás által sujtott legény még a leg- mostohább körülmények közt is számíthatott legénytársai segélyére. Ennek mértékére nézve a regulák és az egyes czéhhatározatok voltak irányadók. — Kisebb segélyösszeg kiutaltványozására az atyamester volt feljogosítva. 1839. decz. 25-én a társaság egy segély kérvényéből kifolyólag a czéh elrendeli, hogy csak a tel- jesen szegény legény orvosi költségei fedezhetők a kasszából, ha pedig absolut szegénység esete nem forog fenn, az előljárók

1839

- 1847 belátása szabja meg a segélyösszeget. 1847. decz. 26-án az atyamester kötelességévé teszik, hogy valahányszor egy társaságbeli legény a kórházba kerül, az esetet nyomban jelentse a czéhnek, hogy ez szükség szerint intézkedhessék. Elismerő emlékezésül fel kell említenünk, hogy Miskolcz orvosai közt akadt oly humánus gondolkozásu, nemesszívü, ki a zsidó legénytársaság szegénysorsu betegeit ingyen részesítette tudománya áldásában. Ilyen volt Kiss
- 1842 doktor, kinek a czéh hálás köszönete jeléül 1842-ben egy arany jutalmat szavazott meg áldozatkészségeért.

A társaságba való belépés minden helybeli izr. iparos műhelyében dolgozó legényre nézve kivétel nélkül kötelező volt. A társaságnak minden év elején választott tisztviselői, jobban szólva képviselői: az első és második dékán. A dékánság különben inkább megtiszteltetés, minden jelentősebb jogkör nélkül. Az

1847 1847. május 2-án kelt czéhhatározat értelmében ezután csak a legénység határozott kívánságára választják a dékánokat s akkor is csak az atyamester és a két bejáró által kandidáltak közül. Miként a czéhnek czéhszolgája, ugy volt a társaságnak legényszolgája, a legfiatalabb legény, ki társait a bejárókra invitálta s a multságokon kiszolgálta.

A legénytársaság természetesen a czéhhel együtt szűnt meg.

A legnagyobb számban azon „igazságok“ fordulnak elő a zsidó czéh statútumaiban és czéhhatározataiban, melyek a mesterekre vonatkoznak. Két vezető elv domborodik ki ezekből: a mesterjog elnyerésének lehető megszigorítása és az egyes iparágaknak ugyanazon családok körében való állandósítása. Mind a kettő más czéhek történetében is vörös szalagként húzódik végig, — ez volt a czéhrendszernek általában a két Achilles-sarka.

A czéhbeállás, illetőleg a mesterjog elnyerése olyan volt, hogy a legtöbb legény azt Kanaán földjének tekintette, melyet megláthatott ugyan, de elérése után sokszor hiába epedt.

Az önálló mester-existenciát alapítani akaró bátor versenyzőre a legtöbbször erejét felülmuló feltételek és költségek nehe-

zedtek. Az apa szerszámaait a fiu örökölte. Ugyanazon foglalkozás nemzedékről nemzedékre szállott.

Nézzük most azon kandidatus vergődését, ki nem czéhbeli rokonságánál fogva, hanem a maga erejéből és így sokkal nehezebb körülmények közt igyekszik a czéhben a mesterfokot elnyerni.

A czéhbeállítás kivánságát különféle okmányainak előmutatása mellett bejelenti a főczéhmesternek. Megkivántatott a törvényes születés, zsidó vallás, a „templomi cermonalejuss“ (1838. nov. 25. 1838. czéhhat.), a hatóságilag igazolt miskolczi illetőség, a megszábotott tanoncz-évekről, a felszabadításról, vándorévekről szóló bizonyítvány, végül a nős állapot és az erkölcsi feddhetetlenség. A két utóbbi követelmény a czéhtagok erkölcsi életének tisztaságát czélozta. Nőtlent a legritkább esetben részesítettek mesterjogban. Hogy a mesterrangra pályázó magánéletét, erkölcsi jó hírét mennyire tekintetbe vették, arra nézve több adat áll a czéhfeljegyzésekben rendelkezésünkre. Csak egyet említek fel. Egy bizonyos Breuer Adolf nevű szabó több ízben, így 1851-ben is kérelmezi 1851. a czéhbe való felvételét. De mivel házánál állítólag szabad személyeket tartott, visszautasítják, mert addig, „mig ezen erkölcstelen életmódról le nem mond és ezen szennyet le nem mossa, társának el nem fogadja“ a czéh. Ha az előfeltételek rendben mind megvoltak, kérhette a statutumokáttal *conditio sine qua non*-ként előírt remeklés engedélyét. Csak a „remekelt“ mester tekintetett általuk is önálló, műhelyre és legényekre jogosított iparosnak, még akkor is, mikor a remeklést hivatalosan már rég eltörölték országos törvényeink és kormányrendeleteink. „Ha mestertársunk olyan mesterséget úz, — olvassuk az 1843. évi nov. 20-áról kelt czéhjegyzőkönyvben 1843. — melyben nem remekelt, a Herbergből oly mesterséget gyakorló legényt neki adni nem szabad.“ Ezt 1851. május 19-én megújítják 1851. és hozzáfűzik: akinél pedig mégis lenne legény, attól 3 nap alatt elvétetik. A remekelést csak az esetben engedik el kényszerűségből, ha oly iparágat úzó legény kéri a czéhbeállást, amely iparágból

addig még nem volt mester a czéhben, aki a remeket megvizsgálhatta és megbírálhatta volna. — Így Sigmond Bernát bádogosnak
 1842 1842. január 27-én elengedik a remekelést azon indokolással: „mert bádogos Mesterünk nintsen“.

A remek-engedélyt előljárás gyűlésen, az illető szakmabeli mesterek véleményének kikérdezése mellett adják esetről-esetre.

Mielőtt a miskolczi zsidó czéhről szóló ismertetésünket befejeznők, pár szót még a czéh vagyonáról, a bevételeiről és kiadásairól.

A miskolczi zsidó czéh is, mint birtoklási joggal felruházott testület, vagyonnal rendelkezett. Hogy ingatlanai lettek volna, arról nincs tudomásunk, de nem is valószínű. Ingóságai is elfértek a mester- és legényládában. A vagyonát a czéh közvetlenül maga kezelte. A főczéhmester, az atyamester, különösen pedig a jegyzőkönyvekben sűrűn emlegetett számvevők, máskép számvizsgálók, csak ellenőrző közegei voltak e dologban a czéhnek, kik tisztük lelkiismeretes teljesítésére anyagi felelősséggel voltak kötelezve. A főczéhmester és az atyamester által vezetett számadásokat a czéh minden év elején restaurációs gyűlésen hagyta helyben, miután ezeket előzőleg az 5—6 tagból álló számvevőszék tüzetesen átvizsgálta és a czéhnek „megnyugtató“-ra ajánlotta. A czéhélet kezdetén a számvizsgálókat a többi előjárókkal egyszerre választották egy évre. Az 1841. jan. 25-iki czéhhatározat szerint a számvizsgálók a restaurációs gyűlés előtt 8—10 nappal választandók s azután a főczéhmestertől átvéve a ládát, a számadások alapján számbaveszik a czéhvagyonát. A restaurációs gyűlésen tapasztalataikról referálva, a ládát az értékekkel és irományokkal
 1841
 1844 együtt az új előjáróságnak átadják. 1844., illetve 1845-ben háromtagu számvevőszék szerepel, mely egy negyedik mester elnöklete
 1857 alatt évnegyedenként revidiálja a számadásokat. Az 1857. febr. 12-iki czéhhatározat értelmében pedig előljárás gyűlésre legalább

egy számvevő okvetlenül meghivandó. A czéh utolsó éveiben ismét a régi, évenkénti számvizsgálat kerül szokásba.¹⁾

1845. jan. 28-án felhatalmazza a czéh az előljáróságot a szükséges költségek utalványozása mellett arra, hogy „minden erővel” járjanak utána a városi hatóságnál egy külön piaczi árulóhely kijelölése érdekében. — Ugyanez év jun. 17-én a czéhbiztos elnöklete alatt tartott „kisebb” gyűlésen a megbízottak már örömmel referálnak, hogy a városi tanács beleegyezett egyelőre a gombkötő mesterek külön árulóhelyének engedélyezésébe. Ezután ezek a „konpactorok” után árulhatták czikkeiket sorban lefelé mester-rang szerint. Miskolcz város főbirájának fölszólítására az 1849-ik évben a honvédsereg szükségleteinek nagyobb kvantumokban való szállítására a zsidó czéh is vállalkozott. A május 20-án tartott czéhülésen az 56 legénynyel dolgozó 22 szabómester kötelezi magát, hogy hetenkint 180 katona számára fog Pestre ruhát szállítani. A 30 legénynyel dolgozó 11 suszter mester hetenkint 300 drb bakancs, a 10 legénynyel dolgozó 4 gombkötő hetenkint 500 db gombkötő munka szállítására vállalkozik. Kisebb transzportra ajánlkoznak még ezeken kívül a sipka, illetve csákókészítők. A kész munkáknak Pestre való fuvarozására mesterek jelöltetnek ki, kik a szekér költségen kívül fejenként 2 ezüst frt napidíjat kapnak a cézhtől, a szállítás összes kiadásait aztán arányosan kivetik az érdekelt mesterek között.

A czéh mesterei sűrűn ellátogattak a szomszédos városok vásárait. Az árulásra vonatkozó czéhstatutumok itt ép oly kötelezők voltak, mint Miskolczon. A vásárookra való utazások ugy egymás közt, mint más czéhbeli mesterekkel előforduló gyakori egyenetlenkedésekre, torzsalkodásokra szolgáltak alkalmul. 1837. febr. 12-én is tárgyalja például a czéh a más czéhek részéről emelt azon panaszt, hogy a zsidó mesteremberek a vásári fuvarosokat etetik, itatják s borraivalókkal annyira elkapatják, hogy más czéhbeli mes-

¹⁾ Vértessy Sándor. A régi miskolczi czéhek. Miskolczi Napló, 1910. február 5. és köv. számai.

1845

1849

1837

terek fuvarozására már nem is igen vállalkoznak. A czéh a jogosnak látszó panaszt méltányosan úgy próbálja orvosolni, hogy 2 frt pénzbüntetéssel sújtja az olyan czéhtagot, ki e vétségre vetemedik.

1852 1852-ben, az április 1-én tartott czéhülésen hivatkozva „felsőbb rendeletre“-re, mely megtiltja, hogy egy mester ugyanazon városban két áruló-üzletet tartson, amelyet azonban némelyek úgy játszottak ki, hogy a czégtáblájukat más, iparúzésre fel nem jogosított egyéneknek adták ki, — kimondják, hogy olyan, ki „Schild“-jét másnak engedi át, minden további nélkül a czéhtől kizáratik.

A betegügy, az özvegyek és árvák gondviselése igazán dicséretreméltó fölkarolásban részesült. A czéh kebelén belül alakult özvegysegélyegylet a zsidó czéhnek utolsó nemes és későbbi hivatására árnyékát előrevető alkotása. 1853. jan. 20-án több humánus czéhtag indítványára elvben elfogadják létesítését és a tervezetének részletes kidolgozásával megbízzák az ujonnan választott előljáróságot, melléjük adva még három mestert. A bizottság tervezete a következő év május hó 11-én elfogadtatott és „felsőbb helyen leendő megerősítés végett felterjeszteni rendeltetett“. Még ezen évben életbe is lépett a segélyegylet. A belépés teljesen önkéntes. Sem az akkori, sem a leendő czéhtagokat nem szabad a beállásra kényszeríteni. A felvételt a tagok sorába esetről-esetre a czéh magának tartja fenn. Bármely czéhbeli mester tagja lehet, kinek czéhadóssága nincsen. Az eladósodott csak akkor, ha tartozását rendezte és akkor az 1854. évre visszamenőleg kell a tagdíjakat fizetnie. Az alaptőkére a czéh 200 frtot ad. A tagdíj évente 1 forint.

1854 A czéhjövedelem forrásai: a mester- és legényadó (auflag), az inasbeiktatás, felszabadítás (legénytaksa), a tanuló-levél kiállítás (darabja 15 kr.), vándorkönyv kiállítás, mestertaksa, mesterlevelek, panaszpénzek, einbreng-czedulák, büntetések (főleg a remekelésnél), hivatalmegváltások és más rendkívüliek. Mindezekből tekintélyes összegek gyűltek a ládába, mint ez az évi számadásokból kitűnik. 1836-ban például a bevétel volt 105 frt 55 kr.

1843. nov. 20-án néhány mester felhívja a czéh figyelmét arra, hogy a privilégium megszerzésére gyűjtött pénz kamatozás nélkül hever a ládában. Erre hosszas vita után elhatározzák, hogy e pénzből 400 frtot a „szt. eclésia“-nak adnak kölcsön három havi felmondási idő kikötésével. 1846-ban készpénzüik egy részét 2 darab Eszterházy-sorsjegy vételébe fektetik. — Január 20-án már jelentést tesz a vételről a főczéhmester. A 119725. és 59295. számot vették meg, darabját 115 ezüst forinton. Ezután a gyűléseken már előre sokat osztzkodnak az esetleges nyereségen. Czéltalan, legalább is időelőtti heves vitáik szinte komikusak. Amint látszik, nagy kedvök támadt a sorsjegyvételre. 1847-ben már 7 darab szerepel a czéhvagyon kimutatásban. — Ugyanez év május 2-án elhatározzák, hogy a pénztármaradványból egy bizonyos összeget (168 frt 4 kr.) előre nem látható kiadásokra visszatartanak, a többi pénzt, mit eddig kamatra kikölcsönöztek, illetve a privilégiumra félre rakosgattak, szétosztják maguk közt oly módon, hogy a készpénzt, a küntlevő adósságot, a 7 drb. sorsjegy értékét összegezve 1132 frt 44 kr. tényleges vagyonnal rendelkeznek, amelyet 52 mester közt egyenlően megosztva, egyre-egyre 21 frt 47 kr. jutott. A czéhtartozást az esedékes osztalék-részből nyomban levonták. Az osztzkodás kedvéért junius 6-án árverés útján eladják sorsjegyeiket és ebből 750 frt folyt be a czéhkasszába.

Az 1844. jan. 19-én kelt újabb czéhrendszabások eltörölték a mesteradót. Ez a czéhjövedelem tetemes csökkenését vonta maga után, a mire ugylátszik nem számítottak. 1847. decz. 26-án a főczéhmester leplezetlen őszinteséggel tárja fel a kassza válságos állapotát. Keresik, kutatják az utat-módot a krízis elhárítására. Az auflag felelevenítésétől általában idegenkednek már azon szempontból is, hogy az ismét csak a mesterek czéhtartozásait fogja felszaporítani. Egyelőre a legszükségesebb kiadások fedezésére szolgáló összeget gyűjtés útján próbálják előteremteni. A továbbira nézve a czéhkassza jövedelmének legalább némi fokozására elfogad-

ják a főczéhmaster azon indítványát, hogy valahányszor valamelyik mester „legényre iratja magát“, mindannyiszor 1—1 legény után egy garast fizessen. A heves vita után szótöbbséggel statuált határozat a következő év vagyom mérlegét kissé jobbra billentette.

E helyen illik megemlékeznünk egy derék mester humánus, 1848 szép hagyatékáról. 1848-ban Czukkermandel Jónás végrendeletileg 500 frtot hagyományozott a czéhnek oly kikötéssel, hogy ennek kama- 1849 tai emberbaráti célra, különösen pedig — mint az 1849. márcz. 14-iki czéhjegyzőkönyvből kitűnik, -- szegénysorsu legények gyógyítási költségeire fordíttassanak. A czéh kezelésébe veszi a hagyatékot és mintegy a jövőbe látva, elővigyázattal gondoskodik arra az esetre, ha az akkori pénznem, a Kossuth-bankó esetleg értékét veszítené. 1849. aug. 17-én tizenhét mester közt szétosztják az alapítvány összeget oly kötelezettséggel, hogy a következő év jan. 1-ére az illetők a nyugta mellett átvett összeget az akkor érvényes ezüstpénzben fizessék vissza kamat nélkül. Amitől eleve tartottak, amint tudjuk, tényleg bekövetkezett.

A Kossuth-bankók érték veszítése számtalan embert koldusbotra juttatott. A miskolczi zsidó czéh tagjainak anyagi existenciáját is megrendítette az országos csapás és mikor eljött a szétosztott alapítvány visszafizetésének határideje, a czéh tekintettel a mesterek nyomasztó anyagi helyzetére, a visszatérítés terminusát elodázza egy esztendőre.¹⁾

Az egyéb iparágakra vonatkozó adatainkat röviden a következőkben foglaljuk össze. 1789-ben majlandi származásu Kuchinyi Péter umbrella (esernyő) csináló csalásért feljelentetett.²⁾

1795 1795. július 2-án Andresz Krisztián magyarországi gyapjuból mindenféle matériáknak mivese Lőcséről való lakását, nagyobb szerencsájének reménysége mellett városunkba kívánván venni, miután e célra a camarától két sváb ház lakásul resolváltatott,

¹⁾ Vértessy Sándor. A régi miskolczi czéhek. Miskolczi Napló, 1910. febr. 20. és köv. számai.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

neki 4 frt utiköltség küldetett. Ezen felül 600 frt segílyt kért. A város azonban csak 300 frtot ajánlott.¹⁾

1796-ban Tékus András zsemlyés mester Lőcséről városunkba befogadtatik, mert csak egy zsemlyesütő mesterünk van.²⁾ 1796

52. CZÉH EMLÉKEK A MISKOLCZI MUZEUMBAN.

Ugyanez évben Kézi János esztergályos mester 6 vízi puskának elkészítését, egyet-egyet 3 aranyért magára vállalta.³⁾

A többször idézett 1813-iki közönséges árhatározás a már említetteken kívül a süvegese, kötélgyártók, takácsok, kémény- 1813

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o.

seprők, tobákosok, üvegesek, vasárosok, nyereggyártók, keztyűsök, posztó préselők, paplanosok, czinművesek, késcsinálók, vályogvetők és tégláégetők, korcsmárosok (tracteurök), vendégfogadósok, fahordó szekeresek, fuvarosok, napszámosok, cselédek és végül a közsörűsökre vonatkozólag tartalmaz ármeghatározásokat. A süvegesek limitációjából kiemeljük, hogy egy legjobb materiából készült öreg magyar süveg 1 Rfrt 30 krba került. A takácsok árhatározásának legérdekesebb tétele, hogy „Egy Réf legvékonyabb s öt fertályos Len Vászonnak szövésétől“ 8 krajczár járt. A kéményseprők mindenféle kéményeket egyszer-egyszer 12 krért tartoztak kisépenni. Érdekes, hogy a tobáknak fontja 30 krajczárban állapítottatott meg. Az üvegesek egy tábla üveg betételéért 36 krt kaptak. A keztyűsök egy pár szarvasbőr keztyüért, dupla, vagyis ángliai varrással, ha a mester adta a bőrt, 2 Rfrtot számíthattak. A legalábbvaló keztyűnek ára 45 kr volt. A keztyű árához képest igen csekély a szarvasbőrből csinált hosszú nadrág ára, melyért keztyűseink csak 3 Rfrtot kérhettek. A paplanosok limitációjából tudjuk, hogy egy két személyre való lószőrből készített matrác ár 16 Rfrt, két személyre bétsi formára virágokkal levarrott selyem paplan munkája 2 Rfrt volt.

Különösen érdekes a „tracteurök“ limitációja. Egy porció leves bármiféle iegyzen az 2 krba, akármiféle. „Zuspeis“ 7 krba, egy rostélyos pecsenye 6 krba, csirke pecsenye 10 krba került. Nem hagyhatjuk említés nélkül az árhatározás idevonatkozó jegyzését, a mely szerint: „A feljebb kitett Taksák mellett, mindenféle Petsenyéhez Salátát is kötelesek adni a Tracteurök és Kortsmárosok. Ha egy Társaságban többen esznek, ezen esetben, Három Tál Étélért fog fizetni minden személy 12 krt.“ Hat tál étélért, boron és kenyéren kívül 36 kr volt fizetendő. „Ezen Limitációnak megtartására — rendeli az árhatározás — annál igazságosabban s keményebben köteleztetnek minden Megyebéli Tracteurök, Vendégfogadósok és Kortsmárosok, mivel Budán és Pesten, éppen a feljebb látható Limitáció lévén pontról pontra béhozattatva és megállapíttatva, semmi kérdést sem nem szenvedhet az, hogy amellett, a’

nem Budán és Pesten lakozó Tracteurök is, károsodások állítása nélkül megmaradhatnak, s állhatnak.“ A vendégfogadások limitációjából kiemeljük, hogy egy szobáért 24 órára 24 krt kellett fizetni.

1832-ben Vagner Lajos badeni Rastadtból való keztyűs telep-szik meg Miskolczon.¹⁾ 1832

1842. aug. 30-án Brehler Károly jelenti, „hogy a magyar koronánál egy vendéglőt állított fel s hogy a konyha ahhoz érő egyedek által a' legválogatottabb ételekkel lesz ellátva, úgy szinte az italokra különös figyelemmel leendő. Déli ebéd előfizetés mellett hat tál ételért egy személyre havonként 8 for. p. p. Társaságban pedig egyszer 30 kr. p. p. Egyes részlet sohasem fog 8, vagy 10 krajczárnál p. p. feljebb szamittatni.“²⁾ 1842

Ugyanez évben Hirsch Emánuel a „Közép piaczon Tettes Özvegy Lengyel Sámuelné asszony házában föl állított üvegkereskedését bátor kodik a' t. cz. Közönségnek ajánlani — 's figyelmeztetni arra, hogy állandóan egy ügyes metszőt tart raktárában, ki mindenféle szép metszéseket, czímereket, 's neveket leggyorsabban, 's legjutányosbb áron végrehajt — mindenkor szemlélhetők ezen metszési példányok nagy mennyiségben a' fent írt Kereskedésben.“³⁾

1844-ben Grosz Máyer a közép piacz utczában a Gerga házban, tisztelettel jelenti a t. cz. közönségnek, „hogy üvegkereskedése csekély díjjért a vásárlandó üveg neműekre a legszebb rendes és gothicus betűket, tájékokat s más egyebeket a legnagyobb ügyességgel metszeni mindenkor kész, ebbeli gyors szolgálatát ajánlván.“⁴⁾ Ugyancsak Grosz Máyer üvegesnek még 1831-ben a méltóságos administrator ur installátioja alkalmával az illuminátiohoz szükséges üvegekért 30 fr. 10 krt fizet a város. 1844

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. 9. sz.

³⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. jun. 7. szám.

⁴⁾ U. o. 1844. 18. szám.

1843 1843-ban Frisnyák miskolczi „nyeregművész“ nevével talál-
 1844 kozunk, 1844-ben pedig Breis Salamon miskolczi születésű folt-
 tisztító ajánlja szolgálatait a M i s k o l c z i É r t e s i t ő hasábjain.
 A nagyobb vásárok alkalmával ez időtájt Glück Móricz optikus
 is ellátogatott hozzánk Kassáról s szegélyezett és szegélyezetlen
 szemüvegeit az Értesítőben is hirdette.

1845 1845-ben Eberhart Theodor harisnyakötő mester „elvállalja
 minden téli keztyűk, harisnyák, cipők készítését, nemkülönben
 bel-nadrágokat és vadász-harisnyákat. Lakik Szirma utcán, heti
 vásárokon pedig sátor, vagy áruló helye van piatz utcán Zor-
 kovszky Ágoston fűszeressel átellenben.“¹⁾)

Ugyanekkor Czirbesz Imre koci és nyereggyártó tisztelettel
 jelenti a t. cz. Uraságoknak, hogy „több esztendei tapasztalása
 után külső országokból szeretett honnába visszatért; jelenleg özvegy
 Kocsis Samuné asszony kocsigyártó műhelyél több esztendőkre
 által vevén, ajánlja magát mindenféle uj izlésű kocsik, nyergek,
 hámok és az ugynevezett angoly homutok elkészítésére, ócska hin-
 tók igazitására, nem különben mobiliák behuzására, s több e féle
 mestersége szakához tartozó munkák elkészítésére.“²⁾)

1865 1865-ben Kovács Sámuel késes kerek toltató fabódéját a
 piacról kitiltják.

1869 1869-ben pedig Kis József festő a városi volt mészárszékek
 részére készült hat darab tábla ára fejében 9 frtot kér utalványoz-
 tatni a városi tanácstól.³⁾)

Városunk legrégibb g y á r i ü z e m e köedények előállítására
 létesítettett. A XVIII. században ez az iparág nálunk magas fokra
 emelkedett s a művészi igényeket is sokban kielégítette. Mind-
 amellet kereskedőink főleg Bécsből hozatták a kő és porcellán,
 edényeket, s utóbb, mikor a bécsi gyár érdekében tilalom alá
 vététt a külföldi gyártmány, kereskedőink is csupán innen szerez-

¹⁾ Miskolczi Értesítő, 1845. 42. szám.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1845. 8. szám.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

hették be szükségleteiket. Hogy a bécsi gyár érdekében kibocsátott tilalmat mennyire komolyan vették, bizonyítja városi jegyzőkönyvünknek egy 1793. január 12-éről kelt feljegyzése, melyből arról értesülünk, hogy a „Galicziai cs. kir. podguriczi harminczadon levő tisztség megkeresi a várost, hogy nyomozza ki, miszerint a Lengyelországból kihozni megtiltatott nyolcz tuczat tányért Csuka János görög kereskedő mivégre hozta ki és hova tette?“

1793

Fajánsz gyárunk, mely állandó válsága ellenére is utóbb elég szép hírnévre vergődött, 1833-ban alapított. „Miskolczon Buttykay és Biszterszky urak — írja ez alkalmából a Honművész¹⁾ — cserép és porcellán edényfabrikát állítanak, mellynek készítményeit különös szépségűeknek, s jóságúaknak mondják.“ Ez a gyár ugylátszik megszakítás nélkül működött 1844-ig, mikor is augusztus 1-én árverés útján eladatott. A miskolci kőedény gyártás e szakából alig maradtak fenn adatok s munkásai közül is csupán kettőnek a neve ismeretes. Ezek Fries Antal porcellán-gyártó legény, a kinek, minthogy megverték, 1839. január 11-én tárgyalja ügyét a városi tanács és Kerekes Ferencz porcellán-gyártó legény, a ki a városi jegyzőkönyvben ugyancsak ez évben említetik.

1833

1844

Buttykay József szerint az 1844-ben (Wartha könyvében az 1841. évszám sajtóhiba) megbukott edénygyárhoz a legjobb anyagot Szerencsről egy pinczéből szállították, mely szép fehér és állítólag kaolin volt. Szállítottak a tapolczai hegyből agyagot s a diósgyőri határban előforduló fehér fővényből tűzálló téglákat készítettek az égető kemenczéhez, s ugyanakkor az edényi cukorgyárhoz is. A formákhoz cseh gipszet használtak, kísérletképen hosszabb ideig Gömörből, Imoláról, Aggtelek mellől is hozattak.²⁾

A fajánsz gyár elárverelése nem jelentette egyuttal a gyár

¹⁾ 1833. 4. l.

²⁾ Dr. Wartha Vincze. Az agyagipar technológiája. Budapest 1892. 138 – 139. l.

beszüntetését, s igen valószínű, hogy az új tulajdonos tovább folytatta az üzemet.

1846 Legalább is erre vall az a körülmény, hogy 1846-ban Barkassy Imre a helybeli kőedény és porcellángyár műveinek nagyobb becs és kelet tekintetéből Pesten is állandó raktárt szándékozván állítani, bizonyítványt kér a várostól, hogy gyárában most is folyton dolgoznak.¹⁾ Barkassy Imre gyára ugylátszik 1848-ban szűnt meg, hogy néhány évvel utóbb Mildner Alajos Ferencz kassai gyáros vezetése alatt támadjon fel ismét.²⁾

1862 Kőedény gyárunk 1862. aug. 2-án leégett. Bár a miskolczi kőedénygyár termékei más hazai gyártmányokkal kiállották a versenyt, sőt határozottan országos hírnévnek örvendettek, gyárunk inkább csak tengődött, s az előző évi tűzvész által is sújtva, 1863-ban Mildner Alajos Ferencz porcellángyári helyiségét katonai lak-tanyául ajánlja megvételni a városnak, de ajánlatát nem fogadják el.³⁾

Ugyanez évben M i n d e g h J ó z s e f miskolczi lakos gépekkel felszerelendő porcellán készítő műhely és égető kemence felállítására kér engedélyt a várostól.⁴⁾

1867 A Mildner-féle gyár 1867-ben szűnt meg teljesen, mikor is a Kassára visszaköltözött Mildner Alajos és neje Gräfl Francziska Szerafina eladták porcellán készítő gyár házukat (tjkv. sz. 3797. 2302. hr. sz.) 6000 frtért a miskolczi szegény ápolódnak.

Városunk egy másik kőedénygyáráról, a Novothny félé-ről alig vannak adataink. E gyár termékei a tataiakhoz hasonlóak s gyártmányain a város neve mellé Novothny gyártulajdonos neve van beprésselve.⁵⁾

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Petrik Lajos. Adatok a magyar agyagipar történetéhez. Művészeti Ipar 1889. I. füzet 15. l. Lásd még: Majláth Béla. Agyagiparunk történetéből. Archaeologiai Közlemények. XIII kötet 1. f. 52. l.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

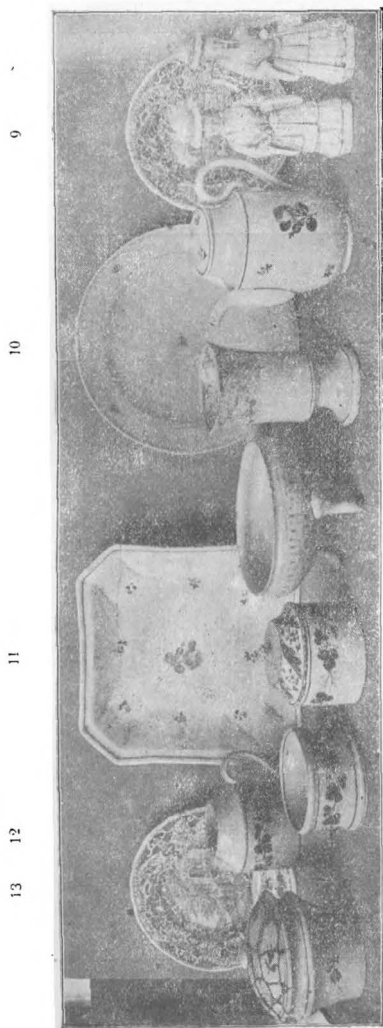
⁴⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁵⁾ Mihalik József. A Kassai Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma, Kassa, 1903. 204. l.

A Buttykay és Mildner-féle gyárak, mint említettük, művészi kivitelű munkákat is készítettek. Az innen kikerült tárgyakon a bécsi, herendi és kassai gyárak formái és díszítési mintái ismerhetők fel. Bizonyára mind eme gyárakból szerződtek munkásokat.

Műveikből több darab maradt fenn ugy muzeumunkban, mint az országos iparművészeti muzeumban.

Egyik képünkön 13 darabot mutatunk be e gyártmányokból,

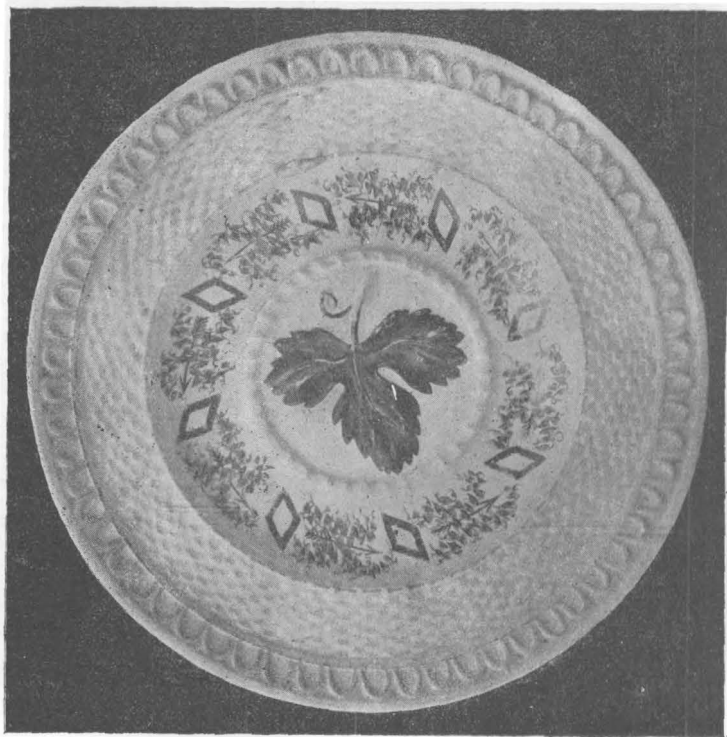
53. MISKOLCZI FAJÁNSZOK ÉS PORCELLÁNOK A MISKOLCZI MUZEUMBAN.

54. DÍSZÍMÉNY AZ 5-IK SZÁMÚ POHÁRON.

55. MISKOLCZI PORCELLÁN TÁNYÉROK A MILDNER-FÉLE GYÁRBÓL.
A MISKOLCZI MUZEUMBAN.

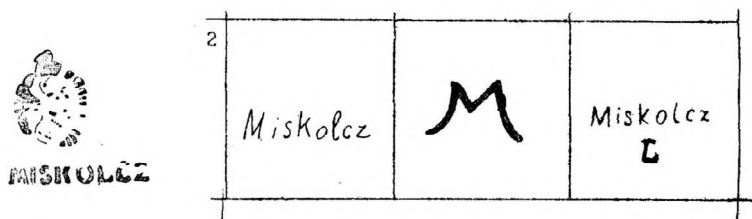

56. MISKOLCZI PORCELLÁN TÁNYÉR
A BUDAPESTI ORSZ. MAGY. IPARMŰVÉSZETI MUZEUMBAN.

melyek közül az 1—4. és a 12-ik számú a Buttykay, a többi pedig Mildner-féle gyárból került ki.

A Mildner-féle 5-ik számú pohár és a 9. és 13-ik számú tányérok patronirozott mintákkal készültek, ellenben az országos iparművészeti muzeumban levő Mildner-féle tányér finom kiviteli porcellán festés.

A Mildner-féle gyár jegye egy benyomott kétéjű sas, alatta

57. A MILDNER-FÉLE PORCELLÁNGYÁR JEGYEI.

MISKOLCZ, más változatban csak városunk neve, vagy L betű alatta és M betű. Pecsétnyomója: MILDNER A. F. MISKOLCZIKÖEDÉNYGYÁR. A Buttykay gyár jegye:

BUTTYKAY

1885-ben Koós Miksa, kinek már 1882-ben porcellán festő műhelye volt, alapított új köedénygyárat Miskolczon. E porcellán, majolika és tömör köedény gyárban 1887-ben a mozgató erőt egy 8 atmosphérás, 10 lóerős Schranz & Roediger-féle gőzgép szolgáltatta, s munkában volt 3 dobmalom, 1 őrlő, 1 agyag mosó, 1 agyagprés, 5 festékmalom és 2 vizszivattyú. Termelési képessége majolika és tömör köedényben volt 70,000 frt. A feldolgozott nyers anyag (homok, kő, agyag) összesen 1000 métermázsa volt 1000 frt értékben. Az előállított áruk száma napi 5000, munka órák voltak napokint reggeli 6 órától esti 6-ig és este 6 órától reggel 6 óráig. Az átlag alkalmazott hivatalnok és munkás személyzet száma: 1 munkavezető, 1 könyvelő, 1 raktárnok,

1885

76 férfi munkás és 6 gyermek. A tisztfizetés 70 frt átalány, munkások darabszám szerint díjaztattak.¹⁾

Öt évvel utóbb a Koós Miksa tulajdonában levő miskolczi tömör kőedény és majolika gyár három égető kemenczével működött, a gyár napi gyártási képessége pedig 4000 drb edény volt. Készített közönséges kőedényt és majolikát, ez utóbbiban nagy mennyiségű fehér lámpaernyőket és lámpa felszerelési tárgyakat.

1891 1891-ben 60,000 frt értékű árút gyártott. Ennek legnagyobb részét Magyarországon, továbbá Ausztriában, különösen Bécsben és Galicziában értékesítette. De szállított ezenkívül a Balkán félszigeti államokba is.

Munkásainak száma: 3 tisztviselő. 14 festő, 22 korongos, 16 fűtő és agyagkészítő, 16—18 tanoncz, összesen 70—72.

A gyár tulajdonosa 1891-ben a bulgár fejedelem udvari szállítójává neveztetett ki, s ezenkívül részt vevén a philipopolisi kiállításon, ezüst érmet nyert.

A gyári üzem egyik legnagyobb akadálya az volt, hogy kemenczéi fafűtésre voltak berendezve, holott a kőszénfűtés jóval kevesebbe került volna. Ezen hiányon újabb és kőszénfűtésre berendezett kemenczék felállítása által akart a tulajdonos segíteni.²⁾

1893 1893-ban a Koós-féle gyártelep, tulajdonosának magánviszonyai folytán korlátozott üzemben állott fenn, minélfogva sem felszerelése, sem munkásainak száma nem gyarapodott, sőt termelése az előző évekhez képest kisebbedett.

1894 1894-ben az előző évekhez képest kisebbedett. A következő év elején Miskolczi agyagipar részvénytársaság czimen új vállalat alakult, mely a Koós-féle gyárat átvette s az ipartelep teljes ujjaépítését vette fel programjába.³⁾ A vállalat kétemeletes

¹⁾ A miskolczi kereskedelmi és iparkamara jelentése a földművelés, ipar és kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr ó nagyméltóságához a kamarai kerület kereskedelmi, ipar és forgalmi viszonyairól az 1885—87. években. Miskolcz, 1888. 51. l.

²⁾ U. o. 1892. 85—86. l.

³⁾ Borsodmegyei Lapok. 1894. XIV. évf. 7. szám és Kamarai jelentés. 1893. Miskolcz, 1894. 114. l.

gyárépületet létesített megfelelő toldalékkal, két új modern égető kemenczét építtetett, új kazán s gőzgépet, őrlőmalmokat, korongokat s egyéb berendezést, villanyvilágítást létesített, úgy hogy hazánk egyik legnagyobb modern kőedénygyárává lett. A munkások száma 90—100 volt, köztük 40 korongos és 20 festő.¹⁾ E részvénytársaság azonban nem bírván ki az osztrák versenyt, néhány évvel utóbb felszámolt. 1899-ben az ipartelep új vállalat kezébe került, mely az üzemet meg is kezdette,²⁾ de csakhamar osztozott az előbbi vállalat sorsában.

1899

Legnagyobb és immár régen országos hírnévnek örvendő ipari vállalatunk a borsod-miskolczi gőzmalom 1864-ben alapíttatott. A malom az akkori idők szerint 8 pár kőre, azonban azon elővigyázattal lőn létesítve, hogy a kövek száma még 8 párral szaporítható legyen. A malom nagyobbítása már 1866-ban szükségessé vált, ehhez azonban mindenek előtt az alaptőkét kellett növelni, s az eredetileg kibocsátott 400 drb 500 frt névértékű részvényt, mely 200,000 frt részvénytőkének felelt meg, még 800 drb 250 frt névértékű félrészvényvel (=200,000 frt) kellett emelni. Ezen tőke beszerzése oly fényesen sikerült, hogy a kibocsátandó részvények a törzsrészvényesek által háromszorosan tuljegyeztettek. Ez összegből a szükséges melléképületek, a magtárak és lisztraktárak építtettek fel, 1872-ben pedig az egész malom az ujabbi malomtechnikai tapasztalatok után husz pár kőre lőn átépítve. Ugyanekkor szűnt meg a malom mellett létesített kovamalomkögyár, mivel az keletkezése óta elhibázott vállalat lévén, deficizzel dolgozott.

1864

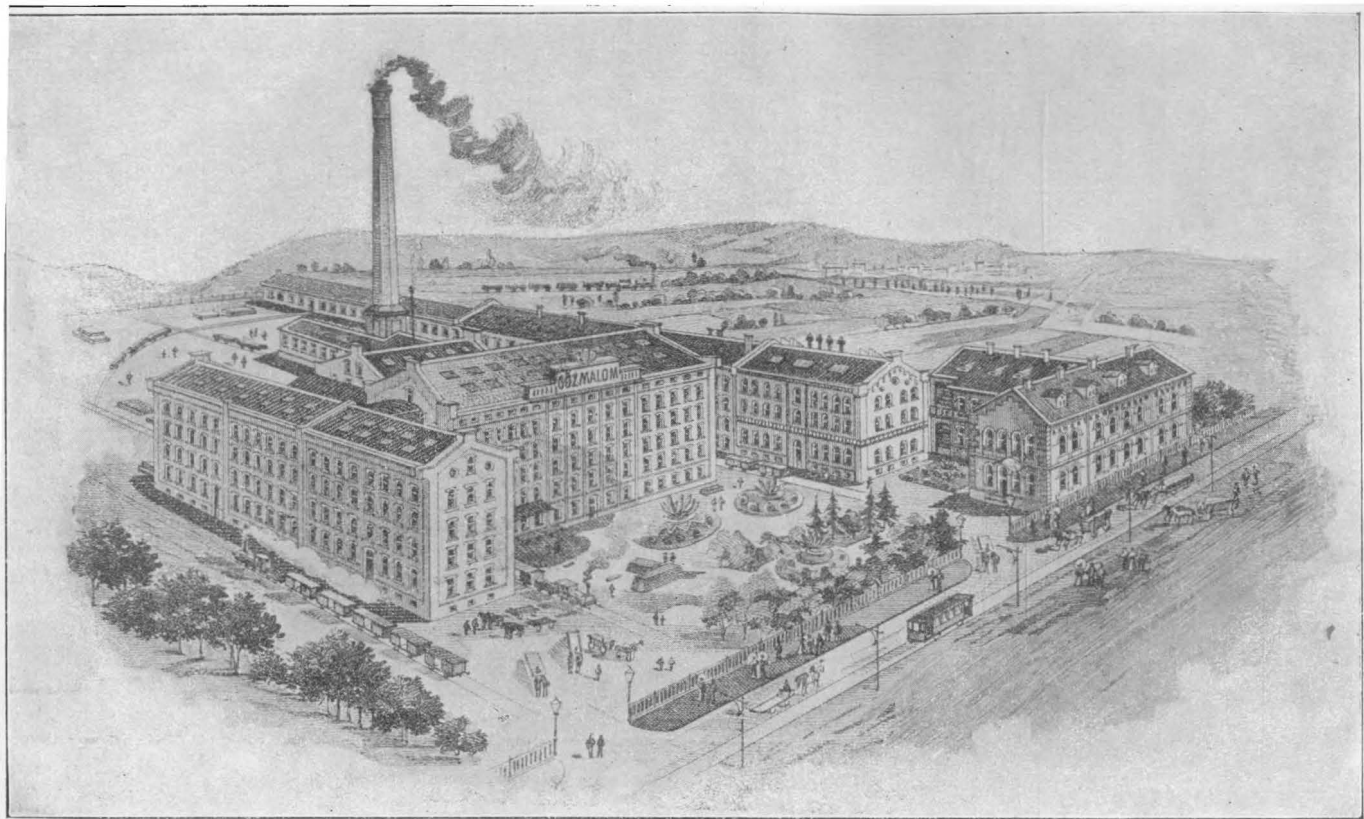
1866

1872

A malom 1872-iki átalakítása alkalmával a részvénytőke ujólag 400 drb 250 frt névértékű félrészvény (=100,000 frt) által emeltetett. Ugyanezen alkalomkor a malom udvara a magyar államvasút indóházával egy sín által köttetett össze és pedig úgy, hogy két korong segítségével egész vonatok a raktárhoz behozhatók és

¹⁾ Kamarai jelentés. 1894. Miskolcz, 1895. 68. l.

²⁾ Kamarai jelentés. 1899. Miskolcz, 1900. 11. l.

58. A BORSOD-MISKOLCZI GŐZMALOM.

eloszthatók voltak. Ezáltal a buza és kőszén szállítmány könnyűszerrel a magtárakhoz jöhetett és viszont a kocsik még esős időben is lisztel megrakhatók és elszállíthatók voltak, a mi egyrészt a gyors elszállítást tette lehetővé, másrészt pedig nagy munkaerő takarított meg.

A malom-technika gyors haladása következtében a kövek 1878-ban nagyobbbrészt kicseréltettek s ekkor már 14 pár kövön kívül 16 pár hengerrel dolgozott a malom. A gépezet állt 2 db Corlyss-System-féle gépből a szükséges condensatiókkal 170 effective lóerővel és 5 csöves-kazánnal (Röhren-Kessel). Rendes őrlés mellett e gépekkel 125 métermázsza buza és rozs őrlésére volt a vállalat képesítve.

1878

Az örökké emlékezetes 1878. augusztus 30—31-iki árviz vállalatunkat is víz alá borítván, számokban helyesen ki nem fejezhető károkat okozott. Midőn hosszabb állás, fáradságos és költséges munka, a beomlott csatornák kiépítése után az őrlést újból megkezdhatték, a szeptember 17-iki második árviz, mely az elsőnél csak 15 centiméterrel volt kisebb, újra vízzel borítá el a telepet, ami november 3-án harmadízben ismétlődött, mindannyiszor kiszámíthatlan károkat hagyván maga után.¹⁾

A malom 1879-ben 10 hivatalnokot és 110 munkást foglalkoztatott. A hivatalnokok és malommunkások, a vezérigazgató kezdeményezése s főfelügyelete alatt már régebben egy betegsegélyző együletet alapítottak, melynek célja volt a beteg és rokkant munkásokat segélyezni és pedig ingyen orvos és gyógyszerekkel ellátni s azonkívül azon idő alatt, míg valamely munkás beteg, — mivel a betegség alatt a társaság pénztárából fizetést nem huzott — ugynevezett „betegpénz“-pótlékkal ellátni. Daczára annak, hogy az egyület kiadása évenként meghaladta az 1500 frtot, már ekkor is tetemes tőkével rendelkezett.

1879

Az összes részvénytőke ez évben 474,250 frt, a tartalék tőke

¹⁾ A Borsod-Miskolczi Gőzmalom Részvénytársaság 1878. évi decz. 31-iki zárszámadása.

pedig 63,000 frt volt. A malom bevásárlási helyei voltak: Borsod, Alsó Gömör, Abauj, Zemplén alsó része, Szabolcs, Heves, Szolnok, és Bihar megyék.

A borsod-miskolczi gőzmalom által termelt liszt 1879-ben a fogyasztók között a következőleg oszlott meg:

Külföld és Bécs.									
0	1	2	3	4	5	6	7	8	8 1/2 fajokból.
26 ⁰ / ₁₀₀	54 ¹ / ₁₀₀	—	19 ⁵⁰ / ₁₀₀	13 ⁶⁵ / ₁₀₀	19 ⁰⁰ / ₁₀₀	12 ¹⁵ / ₁₀₀	8 ³⁷ / ₁₀₀	8 ⁴⁷ / ₁₀₀	—

Miskolcz város és vidéke.									
0	1	2	3	4	5	6	7	8	8 1/2 fajokból.
52	20	40 ¹⁰ / ₁₀₀	46 ⁸³	43 ³⁴	40 ⁰⁰	44 ²³	51 ⁵⁵	66 ⁴⁸	78 ⁵⁴ stb.

A még fennmaradt részt Magyarország többi részén és az örökös tartományok fogyasztották. A malom ez időben csupán finom őrlésre volt berendezve, s évenként több mint 100,000 métermázsa lisztet termelt.

1881-ben a régi mozgató gépeket kicserélték egy magasnyomatu (Hochdruck) Corlyss-féle kormányzású és alnyomatu (Niederdruck) Mayer-féle kormányzású sűrítő géppel (Condensatorral), Wolff System Compaundgép 275 indic. lóerővel, melyeknek hajtásához a meglevő 5 drb nagy csöves kazán (40 lóerővel) közül csak három volt felváltva igénybe véve.

Ezen újabb szerkezetű gép az előbbeni évekhez képest 36% költséget takarított meg.

A malom termelési képességét illetőleg megjegyezzük, hogy minden megerőltetés nélkül 150 ezer métermázsa őrleményt volt képes gyártani.

1881-ben megőröltetett 107014,56 kilogram búza és gabona (rozs), mintegy 1.651,302 frt 47 kr. értékben.

A vállalat vezetése és működő személyzet áll: vezérigazgató, főkönyvvezető, főpénztárnok, főraktárnok, segédkönyelő, másodraktárnok és irodatisztek, továbbá főmolnár, főgépész, 106 malom, gépházi, s raktári munkás, kocsis és mesteremberből. A munkások fizetése 35 krtól 2 frtig.

A lisztkészítmények 1881-ben elárúsítottak:

Magyarországban	---	66	%	} 100%
Ausztria, Szilézia, Morva				
és Cseh országokban		20	%	
A budapesti piacon	---	08,97	%	
Külföldön	---	05,03	%	

A malom korpakészítménye 1881-ben elárúsított:

Magyarországban	---	16,43	%	} 100% ¹⁾
Külföldön	---	83,57	%	

A borsod-miskolczi gőzmalom 1882-ben daczára annak, 1882
hogy a moztatóerő átalakítása miatt csakis 270 napon át őrlött,
egészben 99.253,81 klgr. buzát és rozst őrlött meg; a melyből
97.291,90 klgr. különböző örleményt nyert 1.375,550 frt 87 kr.
értékben. A vállalat 60,170 frt 23 krt mutat fel ez évben tiszta
nyereségül.²⁾

1883–84-ben a termelési képesség napi 400 mmázsa. 1883—
1884-ben előállított 114,512.70 klgr. különféle liszt és korpa. 1884
Vállalatunkat ez év végén nagy csapás érte. 1884. október 13-án
a gőzmalom a lángok martaléka lett, s ez által e virágzó ipar-
vállalat tevékenysége egy ideig megbénult.³⁾ Egy év mulva azon-
ban ismét feltámadt poraiból, s 1885. szeptemberében üzeme egy 1885
300 lóerejű fel- és alnyomatu Corlyss-féle gőzgéppel, Mayer-féle
kormányzású sűrítő géppel (Wolff System), 5 drb nagy csövű
aczélkazánnal, évi 250,000 métermázsa örllőképeséggel ismét meg-
indult. 1887-ben már 221,786 mm. buza és rozst dolgoztatott fel 1887
1.508,144 frt értékben.⁴⁾

¹⁾ Borsod-Miskolczi Gőzmalom Részvénytársaság
Miskolczon. (Prospectus) É. n. (1879.) 5–6. l. — Kamarai
jelentés. 1881. II. 62. l. és Radvány István vezérigazgató közlése.

²⁾ Kamarai jelentés. 1882. 56. l.

³⁾ Polgármesteri jelentés. 1884. 25. l. és Kamarai jelen-
tés. 1883–84. 97. l.

⁴⁾ Kamarai jelentés. 1887. 54 l.

1890 1890-ben a malom az üzemreductio miatt csak 293 napon át dolgozott. Ez időszak alatt 243,863 mm. búzát és rozsot őrölt 2.257,281 frt 76 kr. értékben s így az 1889. évhez képest 20,752 mm. búzával és rozsszal őrölt többet. Munkásainak száma 140.

A tisztviselők részére a vezérigazgató kezdeményezése és jelentékeny adománya folytán tisztviselői nyugdíjalap létesítettett.¹⁾

1893 1893-ban a Borsod-Miskolczi Gőzmalom Részvénytársaság miskolczi gőzmalma valamivel kevesebbet termelt, mint 1892-ben, s pedig 253,373 mm. buza és rozs őrleményt 2,273,014 frt értékben (tavalyi érték 2.535,765 frt), melyből közel 800,000 frt értékű exportáltatott leginkább az osztrák tartományokba s részben Németországba, Angliába. Berendezése, munkáslétszáma változatlan. Részvényeseinek osztalékul 4%-ot nyújtott.²⁾

1896 Nevezetes fordulópontot képez a gőzmalom részvénytársaság életében az 1896-iki év. Vállalatunk akkor lépett át az új korszakba. Vagyoni helyzete, mely az 1895-ik évi mérleg szerint szinte erősítést kívánt, ekkor rendeztetett. Ekkor ment át az üzletvezetés is új kezekbe. Az új emberek új irányt, új életet hoztak be a társaság ügyeinek vezetésébe. Fokozták a malom őrölőképességét, emelték a társaság jó hírnevét, megszilárdították hitelét, vagyoni posícióját. Nagy arányokban s nagy összegekkel gyarapították a társasági tisztviselők nyugdíjalapja. Az elaggott, vagy munkaképtelenné vált munkásokról, valamint ezeknek özvegyeiről és árváiról — munkás segélyalap létesítése által — szintén történt gondoskodás. E mellett az emberszeretet szolgáltatásban álló intézményeknek is bőven kijutott évről-évre a szokásos segélyezés.³⁾

1897 1897-ben a Borsod-Miskolczi Gőzmalom Rész-

¹⁾ Kamarai jelentés. 1890. 46. l.

²⁾ U. o 1893. 127. l.

³⁾ A Borsod-Miskolczi Gőzmalom Részvénytársaság zárása adatai az 1903. évről, Miskolcz, 1904. (A részvénytársaság vázlatos történetével).

vénytársaság nagy s fontos lépésre szánta el magát. A malom igazgatósága ugyanis elhatározta, hogy a Losonczyi malmot megveszi, a hatvani malom bérbevételére nézve pedig egyezményt létesít.

Az egyezség szerint a Losonczyi malom a borsod-miskolczy gőzmalom tulajdonába megy át, megveszi ugyanis a Deutsch Ignác és fia cégtől, mely azt nagy virágzásra emelte. A hatvani malom, mely jóval kisebb, de ugyanazon cég tulajdonát képezi, bérbe vétetik. E malom eddig azonos vezetés alatt volt a losonczyival, s így a dolog természetéből ered, hogy annak sorsát nem ejthette el, ha ily nagy terv kiviteléről volt szó.

E terv kivitele természetesen nagyobb összeget igényelt, mert nemcsak a vételár fedezetéről kellett gondoskodni, hanem arról is, hogy a megnagyobbítandó vállalatnak ehhez képest megfelelő forgó tőkéje is legyen. Ennélfogva a borsod-miskolczy gőzmalom eddigi alaptőkéje, mely a fél millió forintot nem érte el, (475,000 frt) megfelelő részvény kibocsájtás által egy millió forintra tervezetett felemelni.¹⁾

A közgyűlés az igazgatóság javaslatait elfogadván, megtörtént a fuzió, s az alaptőke felemelése, minek következtében a borsod-miskolczy gőzmalom egyike lett a vidék legnagyobb e nemű ipartelepeinek. Ezenkívül a miskolczy főtelep berendezése javított, termelési képessége emeltetett.

A Borsod-Miskolczy Gőzmalom r. t. még 1902-1902-ben a csányi malmot is megvásárolván, a miskolczy anyatelepen kívül 1903-ban a losonczyi, hatvani, csányi és szegi 1903 malmot egyesítette magában. Ekként a vidék legnagyobb e nemű iparvállalatává küzdvén fel magát, napi őrlőképessége 37 waggon, részvénytőkéje 2.4 millió korona. A fejlődés irányát mutatja, hogy a miskolczy telepnek napi őrlőképessége kezdetben 120 mm, napjainkban ennek tízszerese lett.²⁾

¹⁾ Sugár Ignác. Malmok egyesítése. Borsod megyei Lapok. 1897. 74. sz.

²⁾ Kamarai jelentés 1903. 139. l.

1904 Kiváló iparvállalatunk negyvenéves jubileumát 1904. február 27-én tartotta meg. E negyven év alatt vállalatunk még valamennyi kiállítás alkalmával, a hol megjelent, a legnagyobb díjakat és érmekeket nyerte. 1866-ban a bécsi gazdasági egyesület kiállítása alkalmával ezüst díszérmét kapott. 1867-ben a párizsi kiállítás alkalmával arany érmet és Ő Felsége elismerését, 1870-ben a lipcsei nemzetközi kiállítás alkalmával arany érmet. E kiállítás alkalmával Radvány István vezérigazgató a nemzetközi bíráló bizottság (Jury) tagjának hivatott meg. 1870-ben az altonai nemzetközi kiállításon arany érme, 1870-ben a magyar országos iparegyesület kiállítása alkalmával ezüst díszérem, 1873-ban a bécsi világkiállításon díszokmány s Ő Felsége legmagasabb elismerése, 1878-ban a párizsi világkiállítás alkalmából arany érme s Ő Felsége legmagasabb elismerése, míg Radvány István vezérigazgató a koronás arany érdemkereszttel tüntetett ki. Ezeken kívül az 1890-iki bécsi kiállításon aranyéremmel, 1894-ben ugyanott díszoklevéllel, az 1896-iki budapesti országos ezredéves kiállításon pedig díszoklevéllel tüntették ki a vállalatot.

1863 Az első gőzmalom egyébként városunkban a Dvorszki-féle volt, mely 1863-ban leégett. Utóbb a borsod-miskolczi gőzmalom mellett kisebb malmok is keletkeztek. Ezek közül említésre méltó a Kohn Salamon-féle, mely az 1860-as évek végén alapított, s 1884-ben csődbe került, továbbá a Kohn Jónás-féle, mely 40—50,000 frt befektetéssel 1892-ben létesült.¹⁾

Gépgyártással nálunk legelőbb a Leszih testvérek foglalkoztak, kiknek ipartelepe a 60-as évek végén keletkezett. Az 1880-as évek elején már Hercz Zsigmondnak is volt gépgyára Miskolczon. E „gépgyárak“ tulajdonképen csak gazdasági gépek javításával és kisebb mezőgazdasági gépek, mint vetőgépek, ekék, boronák, répavágók, szecskavágók stb. készítésével

¹⁾ Polgármesteri jelentés, 1872; Kamarai jelentés, 1893. és Naplónk.

foglalkoztak. Leszih Miksa gépgyáros gyári berendezése 1881-ben 1881
nehány kézi tűzhelyen kívül csak egy eszterga, egy olló és egy
furó gépből állt. Munkásainak száma 4—12 volt. Egy évtizeddel 1890
utóbb a mozgató erőt egy két lóerős Langen & Wolf-féle fekvő
gázmotor szolgáltatta, s 2 drb egalisir esztergapad, 2 drb fűrőgép,
egy kovács fúvó, egy köszörű, egy körfűrész, egy szalagfűrész,
egy lyukasztógép és egy Stock-féle esztergapad volt használatban.
Termelési képessége volt 100—150 drb szab. Leszih-féle rosta,
60—100 szecskavágó, bor- és söprő sajtó, szőlő zsurmoló, mint-
egy 10—13,000 frt értékben. A feldolgozott nyers anyag értéke
évenként 4000—4500 frt. Átlag alkalmazásban volt egy levelező,
egy előmunkás, 15—20 segéd és 6—8 tanuló. Az előmunkás
napi bére 2 frt, közönséges munkásoké 1 frt 20—1 frt 50 kr,
napszámosoké 60—80 kr. 1891-ben a Leszih Miksa-féle ipartelep 1891
speczialitását képező Victoria-rosták iránt a kereslet megfelelő volt,
s jó hire folytán még a dunamelléki tartományokba is kivetített.
Gyártmányai jó minőségét igazolja, hogy a jászapáthi, komáromi,
temesvári, nagyszombati kiállításokon elsőrendű kitüntetésekben
részesült. Az ipartelep 1892-ben részt vett a philipopolisi kiállí- 1892
táson, s gyártmányai ismét kitüntetésben részesültek.¹⁾ E gyártelep
az 1890-es évek közepén a tulajdonos halála után megszűnt.

A Hercz Zsigmond-féle gazdasági gépgyár
egy négy lóerős Röck-féle álló kazánnal bíró stabil géppel volt
ellátva, s munkagépei voltak: 3 esztergapad, 3 fűrőgép, egy vas-
gyalulógép, két szalag- és körfűrész, továbbá munkában volt 4 kazán
tűzhely, egy szellentyű és egy olvasztókemencze. 1889-ben átlag 1889
alkalmazásban volt 24 munkás, egy munkavezető, 6 tanoncz és
6 hivatalnok. Munkásbérek 80 krtól 1 frt 80 kr-ig. Tisztifizetések
havi 20 frttól 115 frtig.

A Hercz Zsigmond-féle gépgyár kisebb gazda-
sági gépeket készített, főfoglalkozása a már használt és javításra

¹⁾ Kamarai jelentés, 1881. II. 39. l. 1889. 39. l. 1891. 50. l.
1892. 82. l. 1893. 110. l.

szoruló mezőgazdasági gépek helyrehozatala volt. Öntődéje úgy gép, mint kereskedelmi öntvények gyártására volt berendezve.

1893 1893-ban Hercz Zsigmond miskolczi gépgyára és vasöntődéje új tulajdonos, Hercz Jenő kezébe került. Ekkor átlag 40 munkással dolgozik. Hajtóereje 2 db összesen 16 lóerejű gőzgép. Öntődéje is van, mely nemcsak helyi szükségletre, hanem távolabb fekvő vidékek, sőt fővárosi megrendelésekre is szállít.¹⁾

A Hercz-féle gyárnál ifjabb alkotás volt a Moskovits S. féle vasöntőde és gépgyár, amely azonban már szintén megszűnt.

1890 A 10 lóerjű gőzgéppel ellátott ipartelepen 1890-ben 12 vasöntő és 35 lakatos dolgozott s ez évben 24,000 frt értékű árút öntött; termelt 215,000 kg. nyers öntvényt vidékünk s messzebb fekvő

1892 gépgyárak, építkezések stb. részére. 1892-ben több kisebb szeszgyár, gőzmalom berendezését foganatosította, ezenkívül különösen mezőgazdasági gépek javításával és kereskedelmi öntvények gyártásával is foglalkozott. Ez utóbbiak mennyisége mintegy 2000

1893 mm. rugott. Munkásainak száma 70—80 volt. Az ipartelep 1893-ban a modern technikai kívánalmakhoz képest bővítettett (malomhengerrovatkoló s csiszoló, lemezhajlítógép stb). Figyelemreméltó haladás, hogy gyárunk ez évben 6 db fekvő gőzgépet 12—45 lóerőre, valamint ezen gépekhez szükséges gőzkazánokat is készített. Ezenkívül előállított szecska és répavágókat nagy mennyiségben.²⁾

Ujabb keletű gépgyárunk a Szilágyi és Discant-féle.

Hatalmas ipartelep a m. kir. államvasutak miskolczi javító műhelye, melyről szintén itt kell megemlékeznünk. Magánosoknak ezen gyártelep nem dolgozik s idegenek részére legfeljebb csak jelentéktelen javítások eszközöltetnek. E

1881 gyárban 1881-ben 21 felügyelő hivatalnok és művezetőn kívül 370 munkás dolgozott. Javított ez évben 137 darab mozdony,

¹⁾ Kamarai jelentés, 1883—4. 1889. 39. l. 1890. 33. l. 1892. 82. l. 1893. 110. l.

²⁾ Kamarai jelentés, 1890. 33. l. 1892. 82. l. 1893. 110. l.

138 szerkocsi, 367 személykocsi, 3017 teherkocsi és 5 hóeke. Új járművek nem készültek. Napibérek czimén összesen 163,960 frt és 79 kr fizettetett ki.

1882-ben 8 hivatalnok, 5 dijnok, 5 művezetőn és négy almű-vezetőn kívül 367 munkást foglalkoztatott. A munkások 108, 651 munkanapon kerestek 172,394 frt 26 krt. Egy-egy munkás havonként 35 frt 40 krt keresett meg. A munkások között legtöbb volt a géplakatos (60), azután a kocsilakatos (45), famunkás (44), volt fényező 33, esztergályos 14, tüzi kovács 30 stb. Javított 110 mozdony, 110 szerkocsi, 476 személykocsi, 4246 teherkocsi és 5 hóeke. A végleges leszámolás összege tett 1882-ben 835,246 forintot, 1881-ben 461,166 forintot, tehát 1882-ben kétszer annyit, mint a múlt évben. 1882

Az 1883—4. évi kamarai jelentésből tudjuk, hogy a javító 1883—műhelyben a mozgó erő egy 30 lóerős álló kettős gép szolgáltatta. Volt ezenkívül gőzkazán 4 drb 130 □ mtr. tüzi felülettel, szivattyú 4 drb, eszterga pad 29 drb, gyalu gép 9 drb, fuvó gép 15 drb, különféle készülék 30 drb, famegmunkáló gép 8 drb, tűzhely és kemence 25 drb. 1884

1884-ben a feldolgozott nyers anyag értéke 430,700 frt, a munkások száma 400, a tanonczoké 30, tisztviselőkké 25. A munkások napibére 1 frttól 1 frt 80 krig emelkedett, az tiszték évi fizetése 600—2200 frtig. A hivatalnokok részére nyugdíj, a munkások részére külön segélyalap és betegsegélyző intézet állott fenn.

Az 1887-ik évi teljesítmény volt a műhelybe utalt 139 mozdony, 560 személykocsi és 4642 teherkocsi, 8 hóeke jókarba hozatala, 1865 métermázsa öntvény, 1250 métermázsa vas munka. 1887

Feldolgoztatott a vasuti járművekhez szükséges különféle anyag 120,000 frt értékben. Haszonanyag készítéséhez szükséges ón, vörösréz, dárdány 160,000 frt, nyersvas 15,000 frt értékben.

Alkalmazva volt állandó munkás 10, kovács 46, rézműves 9, bádigos 5, esztergályos 28, géplakatos 80, kocsi lakatos 49, asztalos 43, nyerges 8, fényező, mázoló 28, öntő 10, napszámos 35,

tanoncz 20. A legnagyobb napibérek a rézművesek és öntők kapták. 1889-ben jókarban tartatott 90 mozdony, 150 személy és 4000 teherkocsi; a feldolgozott nyers anyag értéke 400,000 frt volt. Alkalmazásban volt: műszaki közeg 5, kezelő hivatalnok 8, művezető 8, szolga 11, kovács 35, kazánkovács 20, bádogos 4, rézműves 9, esztergályos 33, öntő 20, lakatos 135, asztalos 48, fényező 30, kárpitós 8, napszámos 36, inas 18. Az 1890-es évek folyamán a javító műhely fokozatosan tovább fejlesztetett. 1892-ben a munkások száma már 480 volt. 1893-ban 485. Ezek közül 458 magyar. Az átlagos napibér 1 frt 33 kr., az átlagos kereset 1 frt 87 kr. Legmagasabb a napibér (1 frt 49 kr) a rézműveseknél, legalacsonyabb (1 frt 25 kr.) a gyalusok s kocsilakatosoknál. Az átlagos keresetük ehhez képest alakul, legjobb a rézműveseknél 2 frt 16 kr., a nyergeseknél 2 frt 09 kr., öntőknél 2 frt 07 kr. stb.¹⁾

A javító műhely a legujabb időben is csupán az államvasutak számára dolgozik.

1906 Vas és réz butorgyártással ujabban (1906.) városunkban egy nagyobb ipartelep (Kun és Ausch cég) foglalkozik.²⁾

Téglaagyártással Miskolczon már a XVIII. században is foglalkoztak. 1782-ben a Szinva mentén, Győr felé téglaszin állíttatik 11.842 □-öl területen. Az 1813-iki közönséges árhatározás külön intézkedik a vályogvetők és téглаégetőkről. Az 1830–40-es években állandóan 2–3 téглаégető telepünk volt. 1855-ben a Furman testvérek állítanak téглаégető szint. Az 1870-es években legnagyobb ipartelepünk e szakmában a miskolcz- és diósgyőr-miskolczi egyesült téglagyár volt. E gyár 1881-ben két telepen, 2 millió téglát állított elő. Alkalmazásban volt 1 mester s foglalkozott 35 férfi és 25 nő munkás. Az agyagot a telep mellett nyerte, tüzelő anyagul kőszén használt. Tisz-

¹⁾ Kamarai jelentés. 1881. II. 39. l. 1882. 50. l. 1883–4. 87. l. 1885–7. 50. l. 1889. 39. l. 1892. 82. l. 1893. 110. l.

²⁾ Kamarai jelentés. 1906. 83. l.

tán téglát égetett. Piaczai: Miskolcz és vidéke voltak. 1881-ben 18–20 frt között ingadozott ezer darab téglá ára. A gyár közkereseti társaság tulajdona volt.

Ugyanez évben keletkezett a Gelb J.-féle tégláégető, mely működését 1882-ben kezdette meg.

1882

Itt emlékezünk meg a cement-kocka téglák gyártásáról, melyet Blau építész Miskolczon ez időben a saját szükségletének fedezetére folytatott. A téglák igen tartósak s folyosók, konyhák, előszobák, csarnokok padozatául igen előnyösen használhatók voltak. Darabja 25—30 krajczárba jött.

1892-ben alakult a Miskolczi Gőztéglagyár Részvénytársaság 150,000 frt alaptőkével, mely három gyárában: Miskolczon, Diósgyőrött, és Görömbölyön dolgoztat.

1892

A miskolczi gőz, a többi kézi erővel működik. A társaság 1892-ben 4 és fél millió téglát és fedélcserépet készített 80,000 frt értékben. A három gyárban 100 munkás volt alkalmazásban. 1893-ban 4.748,345 drb téglát, 651,464 fedélcserépet állított elő 91,783 frt értékben. A szükséglet fokozását feltünteti azon tény, hogy e virágzó s teljesítésképes telep 1893-ban 100 munkással 6 millió drb téglát adott el, még egyszer akkora mennyiséget, mint 1892-ben. 1893-ban 29,005 frt 20 kr. nyereséggel zárta le mérlegét s részvényeseinek 10%-os osztalékot juttatott. Ugyanez évben a társaság Görömbölyön 40,000 frt költséggel disztégla s fedélcserép gyárát gőzerőre s a modern technikai vívmányok szerint rendezte be. A téglá ára egyes telepeken ezrenként 16—18 frt.)

1893

A fonó és szövőipar nálunk a legutóbbi időkig nem tudott lábra kapni. Egy szövőtelepünk csak az imént, 1905-ben létesült, s abrosz, asztalkendők s hasonlók készítésével foglalkozik. 15 szövőszéke van. A kezdet nehézségeivel küzd és így figyelemreméltóbb tevékenységet egyelőre még nem bir felmutatni.²⁾

A ruházati ipar terén már valamivel érdekesebb multra te-

¹⁾ Kamarai jelentés, 1881. II. 41. l. 1892. 87. l. 1893. 116. l.

²⁾ Kamarai jelentés, 1906. 98. l.

kinthetünk vissza. Már az 1890-es évek elején a nagyipar magaslatára emelkedett városunkban a Pelikán és Gyukits-féle kalapos műhely, mely ezidőtájt 30—40, jobbára külföldi munkást alkalmazott, s gyártmányai nemcsak a belföldön voltak keresettek, hanem Ausztriában, a keleti tartományokban, Németországban, sőt 1892 Angliában is számos vevőjük akadt. 1892-ben a kalapgyár gőz-erőre rendeztetett be, s készült 30,000 drb nagyobbbrészt kemény 1893 kalap. 1893-ban a gyár a magyar czimer használatára feljogosított. Berendezése nem változott, azonban a munkáslétszám ez évben emelkedett. A részben kielégítő viszonyok mellett a termelés nagyobb volt s 50,000 drb legfinomabb nyulszőr keménykalap állíttatott elő. A kivitel emelkedése folytán a törekvő czég Ausztriában és Hamburgban új ügynökségeket létesített. Gyártmányai azonban nemcsak Ausztriában, a keleti tartományokban, s Németországban, hanem hamburgi cégek útján Amerika, s Ázsia több részében is piacra találtak.

A kalapgyártás teljes kifejlődését s így versenyképességét alterálta az, hogy a nyersanyagot s kalapfelszerelési czikkeket külföldről kellett behozni, természetesen súlyosan terhelve vám- s szállítási díjakkal, a mi a vidéki kalapgyártást p. o. a bécsiekkel szemben igen nehézzé teszi.

Hátrányos volt továbbá a szakképzett munkások hiánya. Az alkalmazásban levők nagyrészt külföldiek voltak, kik nemcsak ugyanazon munkabért kapták itt, hanem a gyárost a munkások ideutazási költsége külön is terhelte. Meg volt a szándék szakmunkásokat nevelni itteni elemekből, azonban sem elegendő, sem alkalmas egyén nem igen akadt a kitartást, szakképzettséget igénylő munkához.

1895 1895-ben e jóhírnévnek örvendő gyárunk telepét Miskolcra Budapestre tette át, a mi vidékünkre valóban veszteség volt. Okot az áthelyezésre a székesfőváros természetes viszonyai, a központtal együtt járó kedvezmények és előnyök, másoldalról a vidékkel

járó hátrányok, a kellő előzékenység és az ipar követelményei iránti érzék hiánya szolgáltatottak.¹⁾

Keztyűgyártásra 1873-ban Brucker Péter és Karger Filome nyertek iparigazolványt.²⁾ Ebbeli iparunk jelenleg kiterjedelmű és ezt is bénítja az osztrák ipar, melynek termékeivel hazánk el van árasztva s a legkisebb mezővárosban is beszerezhető. A bőrkeztüknek erős ellenfele a kötött szövött áru, bár az előbbieket iránt való kereslet emelkedőben van. E viszonyok miatt keztyűs iparunk lábra állani nem bír.³⁾

1873

Harisnyakötőgyára Miskolczon az 1870-es években Eberhardt-nak volt. E gyár kézierővel hajtott gépein igen használható gyártmányokat állított elő. A vállalat azonban a 80-as évek elején hanyatlásnak indult s 1882-ben megszűnt. Az egész berendezés árverés alá került és egy debreczeni harisnyagyár tulajdonosának birtokába ment át.⁴⁾

1882

Ujabbban a nyakkendőgyártás kezd nálunk különösebb jelentőségre emelkedni. Nyakkendőgyárunk néhány év előtt Rozsnyóról települt Miskolczra s ez alkalommal a vállalat tetemesen megnagyobbított, illetve a város szép támogatásával, a mai kor igényeinek megfelelő, modern gyárrá, amely 120—150 munkást is befogadhat felépített és Echarp (schawl), nyári, selyem és pique félmellény rokonszakma készítésével kibővített s ezekhez mérten a berendezés is újól szaporított. Gyártelepünk 1905-ben bár örvendetes fejlődésben volt s már 50—60 munkást alkalmazott, az osztrák ipar ellen rendkívül erős küzdelmet volt kénytelen folytatni. Ez ipartelep 1906-ban nagy átalakuláson ment keresztül, amennyiben 190 város elsőrangú kereskedője, összesen 207 társ, mint kultagok, 15 évi kötelezettségekkel s nagyobb tőke-

1905

1906

¹⁾ Kamarai jelentés. 1891. 69. 1892, 105. 1. 1893. 1 3. 1. 1894. 85. l.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

³⁾ Kamarai jelentés. 1904. 138. l.

⁴⁾ Kamarai jelentés. 1882. 54. l.

befektetéssel csatlakoztak társaságunkhoz. Ezen csatlakozás után vállalatunk új irányt nyert, a magyar kereskedők beléptek a termelő tényezők sorába s vállalatunkkal szemben megoldották úgy a forgó tőke, valamint az értékesítés kérdését is. Ezen körülmények következtében az üzem és forgalom az előző évekhez képest tetemesen megnagyobbodott, annyira, hogy a tömeges rendelményekkel a gyár alig képes ezeknek megfelelni.)

Az élelmezési ipar terén városunkban leginkább a malom ipar vált ki, melyről azonban már szóltunk. Az élelmezési ipar keretébe vonható vállalatainkról röviden a következőket foglalhatjuk össze.

1892

Czukorgyárunk nincs, czukorkagyártással azonban 1892. óta a Deutsch és Pollák cég foglalkozik. A vállalatba befektetett tőke 20,000 frt, a munkások száma 1892-ben 22, a termelési képesség napi 800 kg. volt. Mint czukorka árú gyáraknál szokásos, kézi erőre volt berendezve, mi a gépek egyszerűsége és könnyen kezelhető voltánál fogva előnyösebbnek mutatkozott. A gépek Német és Csehországból hozattak be. A gyár jobbára közönséges kereskedelmi árut készített, de a finom és legfinomabb czukorkák előállítására is különös súlyt fektetett. A gyártelep 1893-ban merőben belföldi szükségletre 2800—3000 métermázsa merkantil árut, valamint finomabb selyem-, csokoládé és szalonczukorkákat termelt.

1904

Vállalatunk 1904-ben jelentékeny reorganizáczió ment keresztül, amennyiben modern gyárat épített, ezt elemi hajtóerőre a technika jelen fejlődési fokának megfelelő gépekkel és eszközökkel szerelte fel, amiben állami támogatásban is részesült. A most már gőzerőre berendezett szép iparvállalat az összes finom czukorka árúk készítését felvette. Jegecz-czukorka termelését is gőzerőre alakítván át, versenyképessége az emésztő osztrák verseny ellen, amely ez évben különösen nagy volt mindenfajta czukorka áruban, fokozódott, annál is inkább, mert az áru után a surtaxe fizetendő. Új üzemét a gyár 1905-ben indította meg.³⁾

1905

¹⁾ Kamarai jelentés. 1904. 138. l. 1905. 107. 1906. 99. l.

²⁾ U. o. 1892. 65 és 101. l. 1893. 129 l. 1904. 150 l.

Oroszhal és szardínia gyártással kiterjedtebben egy vállalatunk (Grünwald és Wilkenfeld czég) foglalkozik. A vállalat rövid néhány éve áll fenn s mintegy 50 (nő és gyermek) munkást alkalmaz. Feldolgozott a legutóbbi üzemi évadban $2\frac{1}{2}$ waggon nyers árut s termékeit főleg a közelebbi országrészekben helyezi el. A fejlődésképeség megvan, mert a fogyasztás emelkedő s számos vidéken a hering kiszorul az oroszhal és szardínia fogyasztása mellett, melyeknek a változott igények s ízlés kedveznek.¹⁾

A szeszgyártásról csak keveset mondhatunk. Weisz Mórítz 1844-ben szesz italok gyártását kezdi meg s ez alkalommal 1844 tudatja a közönséggel, hogy „nála a legfinomabb rosolis, likőr, rum, arak és puncs eszenciák nagy mennyiségben kaphatók, de kis szolgálatokra is magát készséggel ajánlja. E g y s z e r s m i n d a tulajdon gyárában készülendő vattával is a legillendőbb áron szolgálni kész.”²⁾ Az első tulajdonképeni szeszgyárunk, a Kohn Salamon és fia-féle az 1870-es években keletkezett. Mozgatógépe egy 20 lóerős fekvő stabil gőzgép volt, s 2 kazán bouil leurrel, egy kukoricza főzővel s egy Schwarz-féle szesz készülékkel birt. Termelési képessége évi 3500 hektoliter volt. 1881-ben tényleg feldolgoztatott 846,000 kg. 1881 nyersanyag 54,990 frt értékben. Előállított 2376 hektoliter 78,408 frt értékben. Alkalmazva volt egy szeszfőző, 4 alfőző, egy gépész, egy molnár, 2 fűtő, 5 napszámos. E gyár 1884-ben 1884 csődbe kerülván, üzemét beszüntette.³⁾

Sörgyártásunk sem tud nagyobb jelentőségre emelkedni, pedig ez az iparág nálunk elég hosszú múltra tekinthet vissza. 1790-ben 1790 nemcsak Miskolczon, de Mindszenten is volt már serfőző. Az aránylag csekély szükségletet a század folyamán több serfőző látta el. Utóbb Zurich János létesített sörgyárat, mely azon-

¹⁾ Kamarai jelentés. 1903. 147. l.

²⁾ Miskolczi Értesítő. 1844. 41. sz.

³⁾ Kamarai jelentés. 1881. II. 69. l. 1883—4. 94. l.

1881
1884
ban az évnek csak bizonyos szakában működött s néha, mint pl. 1881-ben, egy egész évig sem volt üzemben. 1884-ben a sörfőzde ujjaalakíttatott. Ez évben feldolgoztatott 124 mm. árpa maláta és 180 kiló komló, feltüzeltetett 100 méter fa. A munkások száma 3. Főzetett márczius 20-tól junius végéig 536 hekto sör. Az italok helyben fogyasztattak el. A malátát az 1890-es évek elejéig Kassáról és Pozsonyból nyerte. A Zurich-féle serfőzde 1893-ban maláta készítővel bővült s így a gyár a távol vidékről származó maláta szállítással járó esélyektől felszabadítá magát.¹⁾

1881 Szódavizgyár 1881-ben 5 volt Miskolczon. Az 1890-es években ez iparág rohamosan emelkedett. 1902-ben városunkban motorikus erővel bíró szikvizgyárak is vannak. Ujabban a fogyasztási viszonyok nem kielégítőek. 1902-ben a szikvizfogyasztási adó Miskolczon újabb időszakra behozatott.²⁾

1880—
1890 Az eczetgyártás nálunk eléggé jelentékeny. Eczetgyártással az 1880—90-es években három cégünk is foglalkozott (Pollák Mór, Schwarcz Ferencz, Klein Kálmánné). Legjelentékenyebb volt Pollák Mór eczetgyára, mely pl. 1884-ben 320 hektl. szeszből 2000 hektl. eczetet gyártott s a tulajdonos személyes vezetése alatt 5 munkást foglalkoztatott. Az 1890-es években a Pollák-féle gyár egyik legnagyobb hazai eczet-iparteleppé fejlődött s ma már több mint 18,000 hektoliter termelőképességgel bír.³⁾

Az élelmezési ipar tárgyalásánál lehetetlen megemlítés nélkül hagyni a százados múltú népies élelmezési iparunkat, ezek között is első helyen a messze földön híres miskolczi cipót és az azt sütő kenyeres kofákat, a füzér számra árult pereczet és végül a L a c z i p e c s e n y é t, amely frissen sült fiatal, bőrs sertés húsból készül, s amelynek friss fehér cipóval különösen vásár idején van nagy kelete.

Az éveken át tapasztalt enyhe telek folytán mindinkább ter-

¹⁾ Kamarai jelentés. 1883—4. 96. 1890—1893. 1893.

²⁾ Kamarai jelentések.

³⁾ Kamarai jelentés. 1883—4. 96. 1. 1890. 48. 1. 1892. 103. 1.

jedt a mesterséges jéggyártás gondolata. Miskolczon az érdekeltek maguk kezdtek jéggyár alapításával foglalkozni; de Miskolcz városa maga elhatározván, hogy 1905-ben jéggyárat létesít, szívesen fogadták ennek ily megvalósítását. Jéggyárunk 1907-től a város

1905

1907

59. KENYERES KOFÁK.

60. A MISKOLCZI PERECZ.

61. A LACZI PECSENYE.

által létesítve s annak kezelésében működik.¹⁾ Ujabban közegészségügyi szempontból szemétegető is létesített, melynek kibővítése jelenleg folyamatban van.²⁾

1882 A vegyészeti ipar terén legjelentékenyebb vállalatunk a g á z g y á r, mely 1882-től van üzemben. Működésének első évében 222 lámpa számára szolgáltatva a gázt, s e mellett még 128 kőolajlámpa világította meg Miskolcz utczáit. Ha tekintetbe vesszük, hogy 1881-ben mindössze csak 170 petróleum lámpa pislogott városunk utczáin, a közvilágítás rohamos fejlődése tényleg összeesik a gázgyár keletkezésével és továbbfejlődésével.

1793 A közvilágítás ügyének eleinte ugyancsak lassú fejlődéséről egyébként érdekes adatokkal rendelkezünk. A XVIII. század utolsó évtizedében még egyetlen lámpa sem világította meg éjjelenként Miskolcz utczáit, bár már ez időtájt is szóba került ez a közrendészet szempontjából is fontos kérdés. 1793-ban „az utczákon éjjeli világosító lámpások felállítása” felől tanácskoznak, a költ-

¹⁾ Kamarai jelentés, 1904. 158 l. 1906. 111. l. és Miskolczi Napló, 1909. okt. 17. sz.

²⁾ Miskolczi Napló, 1909. okt. 17. sz.

ségek kiszámítása után azonban a tanács elrettent ettől a gondolattól s az utcák megvilágításának kérdését boldogabb időkre halasztotta.¹⁾ Hogy mikor kezdődött ez a „boldogabb idő“ biztosan meg nem állapítható, tény azonban, hogy 1839-ben már vannak utcai lámpáink s hogy az utcák kivilágítására ugyanez évben az egri káptalan 100 vfrtot adott, mely adományért a város tanácsa 1840-ben is folyamodott.²⁾ Kun Miklós könyvéből tudjuk meg, hogy az előbb említett lámpák a miskolczi casino báljának jövedelméből szereztettek s hogy 1839-ben az első alispán lelkes felszólítása folytán a házbirtokosok a lámpák világítására a kellő összeget három évre megajánlották s hogy végül a polgári egyesület is adott e célra bálja jövedelméből 200 pfrtot, mely tőkésítettett.³⁾

1839

1840

E lámpákat úgylátszik csakis télen s akkor is csupán a holdvilágot nélkülöző éjjeleken gyújtották meg. Erre vall ugyanis Kun egy, az 1841—42. év telére vonatkozó megjegyzése, mely szerint „Miskolcz utczái a város nem kis diszére s a lakosok nem kevés kényelmére s bátorságára a téli éjszakák on kivilágítva voltak.“ 1842-ben „eltelvén a 3 év — írja továbbá Kun — Első Alispány úr újlag elbocsátá az ajánlási ivet, de siker igen kevés mutatkozik, ajánlani vonakodnak, s városunk a kéjelem s csinosság e kellékét nélkülözni leend kéntelen: pedig nagy áldozat nem lenne szükséges e célra; ha a házbirtokosok azon utczákban, — hol a 44. lámpának helye van — évenként csak annyi frt fizetnének, mint a jóléti pénztárba; — ha a bólt birtokosok is azt mit eddig adtak, most is fizetnék (de mind ezt pontosan), úgy Miskolcz utczái nem esnének ismét vissza a sötétség karjaiba.“⁴⁾

A két casino báljainak jövedelméből tehát 44 lámpát szerzett be a város s nem nagyon valószínű, hogy a lámpák száma az

¹⁾ Városi jegyzőkönyv. 1793.

²⁾ U. o. 1840.

³⁾ Kun Miklós. Miskolcz multja stb. 1842. 47. l.

⁴⁾ U. o. 47—48. l.

1854 1840-es évek végéig lényegesen megszorított volt. A gyéren világított város javára 1854. nov. 8-án a megye főnök 12 lámpát állíttatott fel ajándékképen, mit a tanács hálával fogadott. Ugyanekkor elhatározott, hogy évi megajánlásokat gyűjtenek e célra s esetleg a hús árát egy krajczárral felemelik.¹⁾

1863 1863-ban a város 50 új lámpát kíván felállíttatni az utcákon.

A főispáni helytartó 30-ra leszállíttatni rendeli s égési idejüket is 9 óra helyett 7-re szállítja le. Ekkor 72 nyílt utcája volt a városnak.

A világítási technika haladásával a petróleum sem elégítette ki a miskolcziaikat s 1866-ban a városi hatóság már a légszusz-világítás létesítése végett tárgyal egy angol társaság bécsi ügyvivőjével. E tárgyalások 1867. elején eredményre is vezettek, amennyiben a szerződés 90 lámpa számára százezer égő órára szolgáltatandó gáz előállítására Heyworth Henry József vállalkozóval meg is kötöttet.²⁾ Ez a szerződés azonban úgylátszik csakhamar felbontott s a város Singer János gázvilágítási vállalkozóval bocsátkozott újabb tárgyalásokba, ki már 1868. tavaszán a munkálatok megkezdését is kilátásba helyezte.³⁾ Mindezek daczára, alighanem főleg a dolog pénzügyi nehézségei miatt az ügy abba maradt, s a gázgyár csak másfél évtizeddel utóbb létesülhetett. A tanács azonban egyelőre még 1868-ban sem mondott le a gázgyár felállítása iránti szándékáról s Debreczenhez fordult, arra kérvén a várost, közölje a légszusz világítást illetőleg tapasztalatait. Debreczenből azt a tanácsot adják, hogy leghelyesebb, ha a város maga állíttatja fel a légszuszgyárat, mert így elkerülhetik a folytonos zsörtölődést a vállalkozóval. A jó tanácsnak a város egyelőre hasznát nem vehette, utóbb pedig mégis egy magánvállalattal kötött szerződést.

1870 A gázvilágítás ügye jobb időkre halasztatván, 1870-ben a

¹⁾ Városi jegyzőkönyv. 1854.

²⁾ Városi jegyzőkönyv. 1867. febr. 28-iki ülés.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

város utczáinak világítására szükséges petroleum szállítására rendes szerződés kötött. 1875-ben 11 új petroleum lámpa állíttatott fel s ugyancsak ez évben a tiszai állomásfőnök a város és állomás között 2 lámpa felállítását kéri, mely kérelemnek azonban a tanács nem tehetett eleget.

1875

1882-ben a gázvilágítás létesítésével új korszak következett be városunk közvilágításának történetében. A gázfogyasztás fokozatos térhódítását mi sem bizonyítja jobban, mint hogy tizenöt év múltán, 1897-ben a magán és közcélra elfogyasztott gáz 477,535 köbméter, vagyis 16.856,985 angol köbláb volt. Az előző évi fogyasztásnál több volt 2.306,193 angol köblábbal.

1897

A gázvilágítási szerződés 18-ik pontja szerint, ha a köz- és magánfogyasztás a 15.000,000 köblábat eléri, az 1000 köblábanként megállapított 4 forint 50 krajczár egység ár 5%-kal alább száll, a gázfogyasztók tehát már ez évben ezen összeggel jutányosabban jutottak a gázhoz.

Ugyancsak a gázvilágítási szerződés 5-ik pontja szerint, a vállalat köteles a szerződés életbelépte után 15 évvel arra, hogy ha oly újabb világítási mód találtatnék fel, mely a légszesz világításnál több előnyt, vagy olcsóságot biztosít és ha ezen új világítási mód Bécs, Budapest, Prága és Lemberg városok közül kettőben elfogadtatnék, berendeztetnék és jónak bizonyulna, Miskolcz városa követelheti az új világítási módnak berendezését. A 15 év 1897. november havában letelt. Azonban az említett városok közvilágítása nem változván, nem állottak be azon feltételek, melyek mellett a gáz elhagyásával más utcái világítási rendszert kívánhattunk volna.¹⁾

Az 1900. évi gázfogyasztás volt magánosoknál 297,093 m³, a színháznál 19,358 m³, postánál 5,033 m³, laktanyáknál 16,880 m³, utcái világítás 142,853 m³, összesen 532,544 m³. Utcáinkat világította 190 kőolaj- és 436 gázlámpa, összesen 626 lámpa.²⁾

1900

¹⁾ Polgármesteri jelentés, 1897. 41. l.

²⁾ U. o. 1900. 46. l.

Ugyanez év márczius 15-ike óta a villamos részvénytársaság telepén termelt villany világítási célokra is használtatik.

- 1903 1903-ban gázgyárunk új birtokos, hazai részvényvállalat kezébe került, Budapest székhellyel. Viszonyaiban változás egyébként nem történt. Termelt 537,835 m³ világítógázt (1902-ben 511,835 m³), 11,078 mm. pirszenet (1902 : 10,981) és 851 mm. kátrányt (1902 : 845 mm.) A munkabérek emeltettek.¹⁾ 1904-ben köz- és magánvilágításra, valamint motorhajtási célokra 531,556 m³ gáz termeltetett, továbbá 11,716 mm. pirszén és 872 mm. kátrány, melyek piacza túlnyomólag helyben volt.²⁾

- 1902 A miskolczi szappanosok termelő szövetkezetének gyáráról már megemlékeztünk. Keletkezési éve 1902.

Ugyanitt kell megemlékeznünk S z a b ó B é l a pipere szappan gyáráról, a melynek termékei nagy keresletnek s országos hírnévnek örvendenek.

- 1863 1863-ban Gr ó s z J ó z s e f engedélyt nyert szekérkenőcs gyár állítására. Ez a vállalat azonban már régen megszűnt.
- 1890 1890-ben Hercz Vilmos és fia cég rendezett be vízi erővel festék és bőrkenőcs telepet, mely azonban működését már az év végével beszüntette.³⁾

- 1845 Keményítő gyárat Miskolczon 1845-ben id. M a t h ä i d e s K á r o l y alapított. A keményítőtől legkisebb mennyiség 25 font, a pappból 10 font, a hig csirizből egy itczénél kevesebb nem adatott. A gyár a marha és sertés hizlalásra való malátát puttony számra árulta.⁴⁾ Nehány évi tengődés után ez a vállalat is megszűnt.

Enyvgyártással az 1880-as évek elején egy kis iparos foglalkozott városunkban. Termelése alig jelentékeny. A készárut azonban mindig és előnyösen adta el a környéken, főleg az egri és gyöngyösi vásárokon. Az enyvet szakértők jónak mondták.

¹⁾ Kamarai jelentés. 1903. 150–151. l.

²⁾ U. o. 1904. 159. l.

³⁾ Kamarai jelentés. 1890. 49. l.

⁴⁾ Miskolczi Értesítő. 1845. 24. sz.

Spódium és csontlisztgyárat 1882-ben Maderspach és társai alapítottak. A gyár 1883-ban vétetett üzembe, de már 1885-ben be volt szüntetve. A nyersanyag beszerzésére kívánt forgótőke csekélyisége tette képtelenné ezen oly szép reményekkel indult vállalatot. A vállalat csonttörők, főzők, pörkölők, spodium-égető gépezetekkel el volt látva, melyek egy részét a 24 lóerejű álló gőzgép tartotta mozgásban. A nyers anyagot részben a környékből nyerte, részben Erdélyből szerezte. A csont tudvalevőleg készpénzzel fizetendő cikk lévén, a gyár tetemes forgótőkét kívánt, többet, mint amennyivel a tulajdonosok rendelkeztek.¹⁾

1889

1889-ben Gr. Andrassy Manó megvette a Maderspach és társai-féle spódium gyártelepet, de a spódium termeléssel nem tett újabb kísérlet.

Vatta gyártással már 1845-ben Weisz Mórítz pálinkagyáros is foglalkozott Miskolczon. 1871-ben Grósz József nyert engedélyt vatta gyár állítására, de az engedély a gyár tűzveszélyes voltánál fogva csak a külterületre szolt.²⁾

1845

1871

1842-ben a piacz utczában a burnót gyár emlittetik.³⁾

1842

Mint általában minden nagyobb vidéki városnál, úgy városunk vezetőségében is mindenkor megvolt a gyárak ide telepítésére irányuló hajlam és törekvés. Sajnos azonban, hogy a leendő ipartelepért hozandó áldozatok gyakran felülmulták a város anyagi erejét s így a jó szándék sok esetben csak szándék maradt. 1894-ben a tanács a tőlünk csak egy óra távolságban, S.-Szent-Péteren épülő üveggyártelep megnyerése végett minden lehetőit elkövetett. „A város az építési területet felajánlotta — mondja a polgármesteri jelentés — és feltártuk a vállalat előtt azon előnyöket, melyeket a gyártelepnek egy fejlődő népes város nyújthat. Czélt nem érve, azt most már másnak nem tulajdoníthatom, mint azon előnynek, melyet Szent Péternek az ottani kőszéntelegek nyújtanak. Törekvésünk meghiúsulása senkit nálamnál közelebbről nem sujtott.

1894

¹⁾ Kamarai jelentés, 1883—4. 98. l.

²⁾ Városi jegyzőkönyv, 1872.

³⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. máj. 9.

Igyekeztem által bizonyítékát akartam volna annak nyújtani, hogy én is méltányolni tudom azon nagy érdekeket, melyek egy város gyáriparához kötve vannak; hogy én is, legalább úgy mint más, örömet lelem a füstölgő kéményekben. A t. közgyűlésnek tárgyilagosan ítélő közönsége az elmondottakat valókul fogadja el és igazat fog nekem abban adni, hogy a lehetetlenséggel, vagy alig legyőzhető nehézségekkel szemben városunknak senki által kétségbe nem vont emelkedésére a csak elérhető és eredményt felmutató módon és irányban kellett munkálkodnom.¹⁾

1899

1899-ben egy csehországi cég intézett kérdést polgármesterünkhöz az iránt, hogy egy általa felállíttatni szándékolt szarugyár létesítése lehetséges volna-e Miskolczon? A cég azonban a legbiztatóbb s a legjobb reménységekre jogosító válasz daczára, a további érintkezést szükségesnek nem tartotta.²⁾

„A kereskedelmi miniszteriumban és azon kívül levő szakemberek közül többekkel tárgyaltam az iránt — mondja a polgármester 1899-iki jelentésében, — hogy miképen és mily gyáripárt volna lehetséges Miskolczon meghonosítani? A helyi viszonyokat alkalmasoknak találva többször tárgyaltam egy nagyobb szabású sörgyár felállítása érdekében. Czélt nem érhettem, midőn a pénzpiac ipari vállalatok alakításának kedvezett, a magyar osztrák kiegyezési tárgyalások bizonytalansága miatt, mely a sörgyártást is közelről érdekelte, az idegent minden nagyobb vállalkozástól visszatartotta; most midőn a kiegyezés bizonytalansága megszűnt, a sörgyártásra nehezedő nagy adók állják útját a vállalkozási kedvnek. Szomorú tapasztalatok vannak e téren. A tél folyamán az országban három nagy sörgyár lett fizetéseképtelenné.³⁾

1900

1900-ik évi jelentésében ezt mondja a polgármester:

„Többszöri tárgyalást tartottam egy mechanikai szövőgyár felállítására vállalkozni szándékozó bécsi nagykereskedő céggel.

¹⁾ Polgm. jel. 1894. 37–38. l.

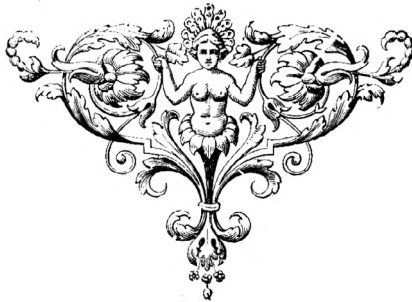
²⁾ U. o. 1899. 38. l.

³⁾ U. o. 1899. 39. l.

A tárgyalások folyamán már már hinni akartam, hogy a mi után régen vágytam, a mi Miskolcz város jövő fejlődése biztosításának fő feltétele, hogy városunkban egy szilárd alapokon álló nagyobb gyári vállalat létesülni fog. A képviselői közgyűlés az ajánlkozó cég feltételeit, különösbbe a városi segélyt illetőleg, terheseknek találván, a gyár létesítése iránt ujabban is folytatott érintkezésem eredményre nem vezetett.¹⁾

1906-ban kőolaj finomító tervezetett Miskolczon, de a petroleumkartell megszűnése és egyéb okok miatt ez sem vált valóra.²⁾

1906

¹⁾ Polgármesteri jelentés, 1900. 45. l.

²⁾ Kamarai jelentés, 1906. 111. l.

VIII. FEJEZET.

KERESKEDELEM. A SZÜKSÉGPÉNZ KIBOCSÁTÁS 1860-BAN. A KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA. A VÁSÁROK. BORTERMELES ÉS BORKERESKEDELEM. GABONA ÉS ÁLLATKERESKEDELMÜNK. A BORSODMEGYEI GAZDASÁGI EGYESÜLET KERESKEDŐINK. MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ. ÚT- ÉS HIDÉPÍTÉS. A GYORSKOCSI VASUTAINK. A KÖZUTI VASUT. POSTA, TÁVIRDA, TÁVBESZÉLŐ. A SZEGÉNY ÜGY. A NÉPESSÉG. AZ 1794. ÉVI LEGELSŐ MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR S PÉNZINTÉZETEINK. A BIZTOSÍTÁSI ÜGY. KIHÁZASÍTÓ EGYLETEK. A VÁROS BIRTOKVISZONYAI. ADÓÜGY. A VÁROS HÁZTARTÁSA ÉS VAGYONI ÁLLÁSA.

Kereskedelmünk már a XVIII-ik században is eléggé jelentékeny volt ugyan, jelentősége azonban a következő század elején egyre emelkedett. A miskolczi hegyek kiváló minőségű bora borkereskedelmünket virágoztatta fel s tette olyan nagyjelentőségűvé, hogy ezzel az időben jelentőség dolgában csupán gabona- és gyapjúkereskedelmünk versenyezhetett. Összevetve e körülményt azzal, hogy ipari életünk szintén e század 20—30-as éveiben élte másodvirágzását, nálunk valóban nem üres szólam a „régí jó idők“-re való hivatkozás. Azokat a panaszos feljajdulásokat, a melyeket iparosaink, kereskedőink már évtizedek óta folyton halatlaknak, ez a korszak nem ismerte. Boldogság, jólét honolt váro-

sunk falai között s minden miskolczi polgár érzelmét tolmácsolta
egyik alkalmi poetánk, aki 1800-ban, tagadhatatlan büszkességgel 1800
a következőleg írta le városa javait:

MISKÓLCZNAK a' JAVAI.

Van jó Levegője: Vize, mellyen vannak sok Malmok.
Ugy rendeltettek strázsául körűlte a' szép Halmok,
Hogy Kaput is formáljanak Lakossai' Izámára,
Kenyeret' is teremjenek, 's légyenek Borok' tára.
Itt az Ávas, az Angyal-völgy, Tetemvár's Bábonyi-bércz
Olly Kintset tart, melly könnyebben ad pénzt, mint az arany-ércz.
E' *Depofitoriuma* a' híres Hegyallyának,
Mellyből' az Élzaki nemzet *Nectárt* hord-ki magának.
Szép Vidékje' Vásárjait bővséggel gazdagittya,
S a fzegényebb föld' Lakosít ez magához hódittya.
Nagy Piacza Veteményes-Kertet mutat egy felől,
Más felől pedig örökös Vendégséget ad-elől:
Mert akár egy' akár másik oldala felé térnél,
Jól lakhatnál inyed fzerint a' sok Kofa-*Tractérnél*. —
De nem tsak az, hogy e' merő étel', ital' mezeje;
Hanem a' Tudománynak is tsergedező Kútfeje.
Az Igazság-szolgáltató *Themis*-is itt lakozik;
Minden Vallás virágozik, 's egymással barátkozik.
Az ártatlan Mulattságok félzket vertek ő benne,
A nélkül, hogy a' nagy vétkek' *Theatruma* is lenne.
Itt a' víg Társaságokat a' gond nem komoríttya:
Mert azt tsak az Alfzú-bor-is ézibe el-háríttya.
Itt az Alfzönyök tsinosok, még-is nem bújálkodnak;
A Férjfiak társalkodnak. 's e' mellett munkálkodnak.
El-lehet hát ezt mondani: A' *Ki nem vólt MISKÓLCZON,*
Nem tudja a' Boldogságot hol ülhet a' fő pólczon. —

Öfve fzedte, és fzerzette Miskolczon 7-dik Aprilisben 1800.
Prokátor Nemes SZROGH SÁMUEL m. k.

1838-ban Miskolczot a tiszáninneri Magyarország főkeres- 1838
kedő városának mondják,¹⁾ s két és fél évtizeddel utóbb is azt 1862
állítja akkor még Miskolcz mezőváros egyik leirója, hogy „van-
nak hazánkban szabad királyi városok is, melyek mind nagyságra,
mind népességre, kereskedelem és műveltségre nézve sokkal hátrább
állanak. Oly jól esett látnom az itteni főbb utczákon az újabb
izlésű csinos emeletes házakat, azt a sürgés-forgásbani élénkséget,
mi csak nagyobb kereskedelemmel bíró városokban vehető észre,
s valóban e környéken messze földet bejárhat az utas, míg ily
virágzásnak indult csinos városra akad. Határának kiterjedése

¹⁾ Czibur János. Társalkodó. 1838. 1. sz. 3. l.

13,000 hold. Földje többnyire gazdag termékenységű fekete, első osztályú; s Magyarorszáiban általán véve csaknem legszebb búzát terem. A földek nagyobb részét jól vannak művelve, mert a lakosság alig egy negyed rész kivételével földműveléssel foglalkozik, habár a szőlő művelés is igen virágzó állapotban van, úgy hogy valószínű kincset bir Miskolcz szőlőhegyeiben, melyek a körül fekvő helyeken elterülve, Magyarország egyik legjobb minőségű borát termik.

A város felső részén egy kőedény gyár, van két könyvnyomdája, három könyvkereskedése és minden másnemű kereskedése nagy számmal és élénk üzlettel. Gyógyszertára öt. — Van két piacza is: a fő, hol szerdán és szombaton heti vásárok esnek; és a buzapiacz, tágas nagy térrel, mely a gabona kereskedésre nézve felső Magyarország legélénkebb forgalmu piacza. Országos vására van öt, melyek közül a májusi gyapju, az augusztusi és októberi a termények miatt, távolabb helyről is igen látogatott. — A miskolczy híres csizmadia- és vargaszin, mikben oly temérdek árucikk van kitéve, valóban nagyszerű, a török bazárookra emlékeztet.¹⁾

1882

1882-ben Miskolcz iparáról és kereskedelméről ezeket írja Dr. Márki Sándor: „A városnak részben földművelő jellemére már az indóház közelében, a város keleti részén levő nagy gőzmalomból is következtethetünk; Miskolcz malomipara egyáltalán fejlett s határának kitűnő búzája eléggé okadatolja e körülményt. A miskolczy kenyér országos híré, majdnem annyira, mint az a dévaj közmondás, hogy „pislog, mint a miskolczy kocsonya.“ A város főbb jövedelemforrásai közé tartozik a szelid halmokon termő tüzes fehér és részben aszúbor is, melynek hegyaljai gyanánt való árulását egyidőben tiltani is kellett. Az Avason és a Tetemváron elhelyezett fehér tűzfalú, kőbeágott száraz pinczékben minden nemes tulajdonságát kifejtheti a szőlő tüzes leve. Azonban mint országszerte, itt is egyre csökken a szőlőkertek ára; s míg

¹⁾ Zombori Gusztáv. Miskolcz. Vasárnapi Ujság. 1862. 483—486. l. (Képpel.)

hajdanában úrnak sem tartották azt, a kinek szőlője nem volt, most sokan már szabadúlni is szeretnének tőle. A bor-, gabona- és marhakereskedésen kívül iparral is foglalkozik Miskolcz. Csizmadiái ősidők óta vetélytársai a debreczenieknek. Timár, szabó, szűrszabó gubacsapó, szűcs, hentes stb. együttvéve is alig múlja felül a csizmadiák számát. Azonban már régebben lábrakapott az „úribb” ipar is, pl. a kőedény- és burnótyártás. Öt vásárjára ma is tódul a vidék; a hetenként kétszer tartott piacot azonban most már a Városház-tér szűk torkolata elé, az aszfalt gyalogúttal szegett koczkaköves kocsútra szorította a civilisatio. Mert Miskolcz erősen halad. A vasúttól bevezető útca még sokban emlékeztet a földművelő városra, a Hunyad-, Kossuth-, Püspök- és a Zárda-utca stb. azonban modernebb ízlésű házsorokat is mutat. Míg a külvárosokban — hova az Avas lejtőjén levő Mindszentet is számíthatjuk — jobbadán zsindelyes vagy nádas, sajátságos tetőzetű házakat találunk s ezeket látva nem csodálkozunk azon, hogy itt már 1847-ben volt oka megalakulnia a „tiszamelléki kölcsönös tűzkártérítő társulat”-nak, — addig a Szinva mentén emelkedő házak nemcsak városiak, hanem többnyire valósággal bizonyos emlékszerű modort is hajhásznak, a mi különben gyakran csak ízléstelenségre vezet. Módos külsejök semmiesetre sem árúlja azt el, hogy Miskolcz az ötvenes években egyszer-másszor 300% pótdót fizetett. Ma csak a regaleért 38,000 frtot fizetnek évenként, a mi és a feltűnően sok kocsmá különben semmiesetre sem mértéke a jólétnek. Építkezés és csinosodás dolgában különben Miskolcz 1881-ben — mikor a hadgyakorlatok alkalmából a királyt várta — többet haladt, mint máskor talán egy évtized alatt.¹⁾

A kereskedelem s főleg az ipar terén az 1880-as évektől kezdve sok és jelentékeny változás állott be. A kisipar rohamosan pusztulásnak indult, a bortermelést és kiterjedt borkereskedelmün-

¹⁾ Dr. Márki Sándor. A borsodi Bükkhegységben. A magyarországi Kárpátgyesület évkönyve. IX. évf. 1882. 0–251. l.

ket a phylloxera tette tönkre s az ez irányú kereskedelem és vállalkozás lassanként más irányban keresett érvényesülést. Ezzel szemben jelentőségben emelkedett a gabona, marha, gyapjú, bőr, butor stb. kereskedelem, elannyira, hogy a helyzet e téren ma már korántsem olyan vigasztalan, mint a minő csak egy másfél évtizeddel ezelőtt is volt.

Kereskedőink testületi szelleméről tanuskodik a Kereskedelmi Társulat, a Kereskedők és Gazdák Köre, a Kereskedők és Kereskedő-ifjak Egylete s a Miskolczi Terménycsarnok.

Az utóbbi habár rövid ideig állott is fenn, hazánk első vidéki termény- és árutőzsdéje volt.¹⁾

1743 Megemlítjük még, hogy városunk által 1743-ban a só, dohány
1797 és kávé árulás árendába adatott. 1797. márczius 7-én a múlt
országgyűlés által ajánlott ötven ezer katona felszerelésére való eszközök szállításában való részvételre városi kereskedőink és mesterembereink is felszólítottak. 1835-ben Miskolczon Czipra, vagy
1835 Ország Kemencze ház emlittetik, hol a haszonbérlnél kereskedők
1842 szoktak vásárok alkalmával megszállani. 1842-ben a kassai sorsjátéki (lotto) igazgatóság a Miskolczon állítandó második sorsjáték beszedőjéül Lux Dávidot nevezte ki.

1860 1860-ban rendkívül bénítólag hatott a kereskedelemre egyeseknek a váltópénzzel való lelketlen üzérkedése. A baj, mint más városok példaiból is látjuk, országos jellegű volt s arra indította a helytartótanácsot, hogy az ezüst és rézpénzzel üzérkedőkkel szemben erélyes rendszabályokat hozzon. A helytartótanácsnak városunk hatóságához intézett rendelete 1860. szept. 21-én kelt, s két nappal utóbb már falragaszok útján fordult a hatóság a közönséghez, ez uton remélvén a forgalomból eltűnt váltópénzt ismét napvilágra hozni. A városi hirdetmény azonban a szigorú rendelkezés dacára eredménytelen volt, s ezt már október 2-án a város előterjeszti a megyei hatóságnak, jelentvén, hogy nincs

¹⁾ Miskolcz város és környéke. Miskolcz, 1910. 54. l.

pénz, az adófizetés gátolva van s egyúttal 300 frt aprópénzt kér a városi pénztár számára.

A megye alighanem teljesítette a városnak az aprópénzzel való kisegítés iránti kérelmét, néhány nappal utóbb azonban még égetőbbben lépnek fel a bajok. Olyan kevés volt az aprópénz, hogy felére, negyedére is elvagdalták a rendes bankót, de ez is alig segített az aprópénz hiányon s október 11-én a megyéhez intézett előterjesztésében azt jelenti a városi hatóság, hogy a napi forgalom egészen megakadt. Hivatalos bizonylattal igazolja, hogy a váltópénz a legkisebb szükségek közé tartozik. 1900 frt a napokban a cs. kir. adóhivatalnál felváltatott, s „ezen összeg nem léte esetén a legborzadalmasabb kikészerítése következendett be a békés városi polgárságnak, mely az apró váltó pénz hiányában a napi élelmi cikkeket sem tudta bevásárolni, s így mondhatni majdnem éhséget szenvedett.“ Mindezek alapján arra kéri a város a megye útján a helytartótanácsot, hogy Eger mintájára 4000 frtnyi (váltó pénz) utalvány kibocsátására neki engedély adassék. Ezen utalványok készpénz által váltatván fel, a városi pénztárnál mindenkor készpénzzel fognak kifizettetni. Az engedély megadatván, a városi hatóság azonnal intézkedett a pénztári utalványok nyomtatása, s az engedély közhirré tétele iránt.

A hirdetmény szövege a következő:

3250/860. Miskolcz város Hatósága felsőbb engedély mellett a kisebb bevásárlások könnyítése tekintetéből f. évi október hó 12-től 10 és 25 oszt. ért. kros utalványokat bocsájtott ki 4000 oszt. ért. forintok erejéig, — mely utalványok állami bankjegyekkel a városi Hatóságnál beváltatnak s ugyanott adófizetésnél kész pénz gyanánt elfogadtatnak.

Az utalványok mintája ezennel közöltetvén. (Bemutatva egy 10 kros pénztári utalvány hű másolata.) Kellő tudomás és szereztes tekintetéből megjegyeztetik, miként a 10 krosok vereses, a 25 krosok fehér papírosra nyomattak — ezenkívül az utalvány belső része kék kisebb, a hátulsó része fekete nagyobb pecséttel van jellemezve.

Utalványok a polgármesteri Hivatalból naponta délutánni 4 órától 5-ig fognak kiadatni. Miskolcz, október 13. 1860.

Miskolcz város Hatósága.

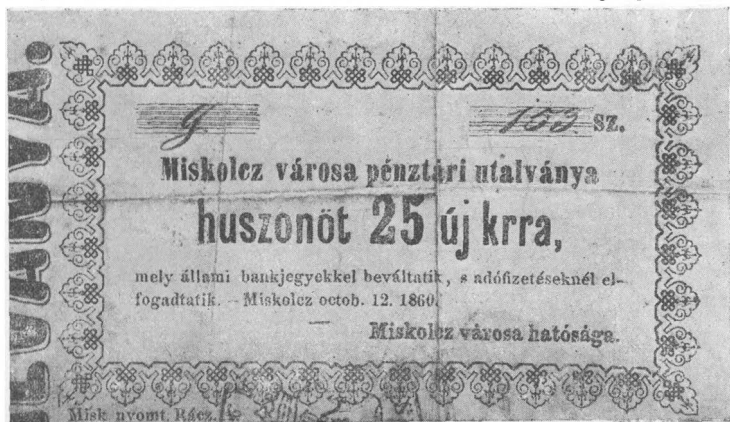
A mint már e hirdetmény szövegéből is kitűnik, Miskolcz város hatósága kétféle pénztári utalványt és pedig 10 és 25 krost bocsátott ki. Mindkét fajta utalvány hossza $11\frac{1}{2}$, magassága $6\frac{1}{2}$ cm. egyszerű, víznyomás nélküli, a 10 kros vereses, a 25 kros fehér papíron, fekete nyomással. A 10 kroszon ez a felirat olvasható: Miskolcz városa pénztári utalványa tiz új 10 kr-ra, mely állami bankjegyekkel beváltatik, s adófizetéseknél elfogadtatik. Miskolcz octob. 12. 1860. Miskolcz városa hatósága. Fent az utalvány sarkaiban két 11 vonalból képzett — hálózat van, a baloldalon a sorozatot mutató, tintával írott betű

62. MISKOLCZ VÁROS 10 KROS PÉNZTÁRI UTALVÁNYA

(a bemutatott példányon „B”), a jobboldalon az „sz” betűvel is jelölt sorszám (a bemutatott utalványon 101) részére. A kereten kívül alúl elválasztó vonal s a bal sarokban: Misk. nyomt. Rácz Á., balfelől (ut) a l v á n y a szó alsó fele látható. A keret 40 palmettaszerű diszítésből áll. A hátlap üres s az utalvány mindkét oldalán le van bélyegezve. A sokszorosítás: ineme kőmetzés. Megjegyezzük, hogy a tiz kros utalványokon az értéket jelző szám kétféle. Az egyikén vékonyabb, a másikon vastagabb. Egy nagy íven 16 drb 10 krajczáros volt lenyomva és pedig úgy, hogy az első oldalon 4—4 (a fenti bal és alsó jobb sarokban, így üresen maradt 2 négyzet — a jobb felső, a bal alsó —), a

hátsó lapon pedig szintén 4—4 (vagyis azon a helyen, ahol az első oldal szerint üresen maradt hely volt). Az ív összehajtva 4 lapot adott egyenként 4 utalvánnyal. A lapot MISKOLCZ V. PENZTARI UTALVANYA (így!) felirat osztotta ketté. Jobbra az utalványok, balra vonalakkal elválasztott üres szelvénylapok vannak.

63. MISKOLCZ VÁROS 25 KROS PÉNZTÁRI UTALVÁNYA

A 25 kros utalvány csak feliratában tér el a 10 krajczárostól amennyiben a következő szöveggel bír: Miskolcz városa pénztári utalványa huszonöt 25 új krra, mely állami bankjegyekkel beváltatik, s adófizetéseknél elfogadtatik. Miskolcz octob. 12. 1860. Miskolcz városa hatósága. A Magyar Nemzeti Muzeum gyűjteményéből itt bemutatott 25 kros utalvány sorozata „G” száma 153.

A „szükségpénz” kibocsátását elsősorban maga a helytartótanács tekintette annak, s már két nap múlva azon volt, hogy az aprópénz hiányt megszüntetvén, az utalványokat a forgalomból kivétesse. A cs. kir. megyei hatóság október 15-én arról értesíti a várost, hogy az adóhivatalhoz 4000 frt váltópénz szállíttatván, az engedélyezett aprópénz jegyek kibocsátását azonnal szüntesse be. A polgármester ezzel szemben tudatja a megyei hatósággal, hogy a 4000 frt váltópénz még nem jött meg, s így a beváltás nem eszközölhető. Mivel a pénz kapós, s mivel egy nap alatt 1900 frt értékű ment szét, kéri még tovább is az utalvány kibocsátását enge-

délyezni. A megye a helytartótanácsához terjesztvén fel a város kérelmét, ez október 19-én kelt rendeletében kijelenti, hogy a rendeletet nem vonhatják vissza, az ígért váltópénzeket küldeni fogják, s új 4 krosokat is fognak adni.

E rendelet következtében, melyet 1860. október 22-én kézbesítettek a polgármesteri hivatalnak, az utalványok további kibocsátása azonnal beszünttetett, s minthogy az adóhivatal a 4000 frt váltópénz megérkezését jelentette, október 26-án falragaszok és dobzó útján a következő hirdetmény tétetett közzé:

A magas cs. kir. helytartósági Elnökség által a városi Hatóság által f. oct. hó 12-én kibocsátott 10 és 25 oszt. ért. kros utalványok rögtönös beszédése rendeltetvén,

felhivatlak a város t. a. lakosai, miként ezen utalványokat legfellebb 3 nap alatt a városi pénztárnál beváltani sziveskedjenek
Beváltás ideje naponként délutáni 2 órától 6-ig.

Miskolcz 24/X. 1860.

(Olvashatatlan aláírás.)

A visszaváltott összes utalványok a városi levéltárban helyeztek el, hol még máig is megvannak. Érdekes, hogy az utalványok és az ezekre vonatkozó hirdetések nyomásáért Rác Ádám nyomdász 1860. nov. 9-én 102 frt 35 krt kapott.)

A pénztári utalványok ily gyors bevonása után, mint Naplónk írja „a már múlni kezdett zavar ismét megújult, ezután csak habozás állott be.“

1875

1875-ben Wolner Mór, a méterrendszer hivatalos vándor tanára tartott előadásokat városunkban, s ugyanekkor méter mérték mintákat és fali táblákat rendelt a város. A méter mérték, mint tudjuk, az

1876

1879

egész országban 1876. január 1-én lépett életbe. 1879-ben a helyi ipar és kereskedelem védelmére a tanács a házalási kereskedést

1889

1900

tiltó szabályrendeletet alkotott. A m. kir. sóhivatal 1889. máj. 1-én állíttatott fel Miskolczon. Végül ide jegyezzük, hogy 1900. szept-

*) Miskolcz város levéltára. — Leszih Andor. Numizmatikai Közöny. 1905. IV. évf. 48. l. — U. az: Miskolcz város pénztári utalványa. 1860. Numizmatikai Közöny, 1909. III. füzet 108—109. l. — U. az: Adatok az 1860-i miskolczi pénztári utalvány történetéhez. Numizmatikai Közöny, 1909. IV. f. 136—137. l.

tember 16—17-ik napján az országos kereskedelmi kongresszus tartotta gyűléseit városunkban. Az ünnepélyességgel a komoly munka karöltve járt s a magyar kereskedők közötti összetartás, melynek tanúi valánk, országos jelentőségű dolgokra hívta fel a magyar kereskedelmi kormány figyelmét. Miskolcz város lakossága a nála hagyományos magyar vendégszeretettel látta falai között az ország minden vidékéről sorakozott magyar kereskedőket.)

1909-ben a m. kir. pénzügyminiszter fővámhivatalt 1909
létesített Miskolczon.²⁾

A miskolczi kereskedelmi és iparkamara, melyet a földmivelés, ipar és kereskedelemügyi m. kir. miniszter az 1868. évi VI. t. cz. alapján engedélyezett, 1879. decz. 14-én 1879
alakult meg.³⁾ Működési köre kezdetben csak Borsod, Gömör és Kishont vármegyékre terjedt ki s e területhez 1891. január 1-től Heves vármegye is hozzácsatoltatott, úgy hogy kamaránk jelenleg három vármegyére terjed ki. A kamara elnökéül Radvány István, titkárául Dr. Kovács Gyula választatott meg. 1890-ben Dr. Kovács Gyula a kereskedelemügyi miniszteriumhoz 1890
titkáruul neveztetvén ki, helyébe szeptember 1-én Dr. Szentpáli István választatott meg, s ugyanekkor Dr. Sugár Ignác lett a kamara helyettes titkárává. Ugyanez évben a kamarai választó alkerületek Heves vármegyére való tekintettel új beosztást nyertek.

1891-ben a kamara hatáskörébe tartozott: 1891

	Terület	Lakosság	Iparos	Kereskedő	
Borsod	3428 km ²	217,166	2505	867	} 1890. év végén
Gömör	4275 „	174,677	2039	451	
Heves	3878 „	233,732	2922	952	
Összesen: 11581 km ²		625,575	7466	2270	

¹⁾ Polgárm. jel. 1900. 43. l.

²⁾ Miskolczi Napló, 1909. 276. szám.

³⁾ Hazánkfia. 1880. évf. 4. szám.

G y á r i p a r.

Papirgyár ...	5	Faárú-gyár ...	7	Czukorgyár ...	1
Kohó s vasgyár	33	Bőrgyár ...	2	Szeszgyár ...	4
Agyagipar ...	6	Gőzm. nagyobb	8	Sörfőzde ...	2
Üveggyár ...	4	„ kisebb	70	Kalapgyár ...	1
Fűrészek ...	14	Keményítő-gyár	1	Légszeszgyár	1
					Összesen: 159

A pénzintézetek (részvénytársulatok) száma 24.

1893

1893-ban a kamara Baross Gábor v. kereskedelmi miniszter Budapesten felállítandó emléksobrára 2500 frtot gyűjtött. A kamara czélszerű és méltó elhelyezésére szolgáló palota létesítése iránt a kezdeményező lépések szintén ez évben tétettek meg. 1893-ban létesült a kamara alkalmazottainak nyugdíjintézete s végül megemlítjük, hogy a kamarai titkárok első országos értekezlete kamaránk kezdeményezésére ugyanez évben Miskolczon tartatott meg.

A kamarai kerületben volt 1893. év végén :

	kereskedő	iparos
Borsod	897	3329
Gömör	515	2847
Heves	932	3567
együtt	2344	9743

A kamarai illeték alapját képező adóösszeg 1893. évben :

	adóösszeg	illeték	illeték kulcs
Borsod	154,742 frt	6,191 frt 29 kr.	4 ⁰ / ₁₀
Gömör	91,408 „	3,656 „ 75 „	
Heves	84,568 „	3,383 „ 54 „	
	230,718 frt	13,231 frt 58 kr.	

Engedélyezett költségelőirányzati főösszeg 1893. évben 9260 frt. Tényleges kiadás 1893. évben 9290 frt 13 kr.

1895

A miskolci kereskedelmi és iparkamara diszes épülete 1895-ben

1896

Miskolcz város egyik legszebb pontján felépült s 1896-ban adatott

át rendeltetésének. A felavatási ünnepélyen, mely november 29-én zajlott le, Bárá Dániel Ernő kereskedelemügyi m. kir. miniszter is megjelent.

Utóbb Dr. Szentpáli István kamarai titkár városunk polgármesterévé választatván meg, a titkári teendőket azóta Dr. Sugár Ignác látja el.

Kamaránk a kamarai kerület kereskedelmi, ipar és forgalmi viszonyairól 1881., 1882., 1883—4., 1885—7., 1889., 1890., 1891., 1881—1892., 1893., 1894., 1898., 1899., 1901., 1902., 1903., 1904., 1905 1906 és 1906. években igen becses jelentéseket adott ki.¹⁾

Mig a tökéletlen közlekedési eszközök miatt a kereslet és kínálat találkozása nem volt kellőleg biztosítva, nálunk is nagy jelentősége volt a vásároknak.

A már régebben meglévő négy országos vásárunkhoz I. Ferencz király 1801-ben, december 16-ára még egy országos vásárt s 1801 szerdára baromvásárt is engedélyezett.²⁾

1823-ban a megye ismételten figyelmezteti a tanácsot, hogy 1823 nemes embertől semmiféle szín alatt hely vagy czédula pénz ne szedessék, mert törvény szerint azzal nem tartoznak.³⁾

1838-ban Miskolcz város részére új vásári szabadság adatott 1838 ki, melyben az Urunk mennybemenetele ünnepén, vagyis áldozó csütörtökön tartani szokott országos vásár Szent Orbán napjára tétetett át.⁴⁾ Ettől kezdve Miskolczon a legutóbbi időkig évenként öt országos vásár tartatott és pedig február 6, május 21, augusztus 26, október 18 és december 16-án.

1839-ben a zöldséget áruló és vidéki kofáktól a piacon 1839 helypénz szedetik, a mely a feneketlen sár eltávoztatása végett

¹⁾ A kereskedelmi és iparkamarák szervezetéről lásd: Dr. Sugár Ignác: A kereskedelmi- és iparkamara. Miskolcz, 1905. 8. r. 130 l.

²⁾ Országos levéltár. 98. k. fasc. 1715. N. 2.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁴⁾ Lásd okmánytár és Századunk, 1839. 24. szám. E vásárok célja a gyapjувásárok állandósítása volt.

kiburkoltatott piacz költségeire fordítatik.¹⁾ Könnyen elképzelhető, hogy a kofák nem igen örültek az új helypénz behozatalának s hogy azt kamatostul a vevőkön akarták behajtani. Ezekkel egyébként ebben az időben állandóan sok baj volt. A miskolczi kofák nyereszkesedés céljából korán reggel rendszerint összevásárolván az élelmi szereket, a központi főszolgabíró elrendelte, hogy a kofáknak nyárban 8, téli időben pedig 9 óráig a gabona, tiszta buza és egyéb élet neműeknek szabatos megvétele tilos.

1846 A mesterségesen csinált drágaságot okozó kofákat a szigorú rendelet megfélemlítette ugyan, de nem a vidéki szekereket, a kik korai vásárlásukkal ugyancsak felverték az árakat. Tapasztaltatván, hogy a vidéki szekerek is a miskolczi kofák eljárását követik, 1846. jul. 12-én elrendeltetett, hogy „mindazon külső megyei szekerek, kik egyedül nyereszkesedés, 's kereskedés végett kívánják az életet megvásárolni, egyenesen azon tilalom alá esnek, mely alatt vagynak a' Miskolczi Kofák, tudniillik valamint a' Miskolczi Kofák a' szerint a' külső megyei Szekereknek, kik tudniillik nyereszkesedés miatt vásárolnak természetményeket, pénzbeli büntetés terhe alatt Szent-Györgytől Szent-Mihály napig 8-ig, Szent-Mihály naptól Szent-Györgyig reggeli 9 óráig tiltatik és tilalmaztatik a' természetmények megvásárlása, melyre való nézve felszóllíttatnak leginkább a' buzavásárban lakos kereskedők, hogyha illeténné szekereket természetményeknek felpénzelésében, vagy alkudozásában, avagy már megvásárlásában is tapasztalandanak a' megszabott időn alól, az eránt a' Középponti Főszolgabírói hivatalnak tégyenek jelentést“.²⁾

A fogyasztó közönség védelmében azonban a megye még tovább is haladt s az 1846. végén egyre fokozódó inség hatása alatt arra törekedett, hogy az élelmi szerek árának mesterséges felverését lehetőleg szigorú intézkedésekkel megakadályozza. A november 16-án tartott közgyűlésen kimondatott, hogy a nyeresz-

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1846. máj. 3. szám.

kedésből vásárló csak 10 órákor kezdheti meg vásárlásait, különben 6—12 ezüst forint birsággal büntettetik. Egyben határoztatott, hogy a kik étellel s liszttel kereskednek és hamis mértéket használnak, mint szinte a törvényes mértéket meg nem tartó zsemlye sütők, s a rossz, egészségtelen kenyeret árulók is rögtön és példásan megbüntettetnek.

Miután lakomák, torok, vendégeskedések által hetekre való élelem fölemésztetik, ezek tilalmaztatnak, a korcsmákban a muzsikaszó eltiltatik, mint szinte az ottani dorbézolás is. Egy napon tul a lakodalmaknak sem szabad tartaniok. A mit így a tehetősök elvesztegetnének, inkább adják szűkölködő felebarátjaiknak — mondja a vármegyei rendelet. Mely korcsmáros italt ad ételért, az keményen büntettetik. Hogy csavargók és henyék a valóságos nyomorékok elől a koldus kenyeret el ne vegyék, rendeltetett, miképen az idegen megyebeli kéregetők visszautasittassanak, továbbá a megyebeliek is az illető járásban csak szolgabírói engedelem mellett kéregethessenek.')

A hetivásárok 1866-ban szerda és szombati napra tétettek át.

1866

1868-ban új piaczrendőri szabályok hozattak, melyekből régi vásáraink képe szinte hajszálnyi pontossággal rekonstruálható. E szabályok szerint:

1868

„1-ször. A búzavásárban a sátrak sorba veendő, s a sátorosok névsora a rendőri hivatal által öszveirandó, s ha a mostani létszámon felül akarna valaki felvétetni, azt a rendőrségnél bejelenteni köteleztetik, hol az illető engedély jegyet váltand — a sátrak a város kőbutykájától kezdve, a Bürgerház átellenéig felállíthatók, azoknak sormennyisége az utvonalakrai figyelem mellett a rendőrség által szabatik meg, 3 vagy 4 sátorok közt közlekedési utak hagyandók. A városi butyka korcsma előtt és oldalt lefelé a Laczi konyhások, kenyér és perez árúsok, egy pár gyümölcsös kofák árulhatnak.

2-szor. Ugyanott lefelé a töltés árkon kívül végig a vidékről bejött zöldség, tej, turó, vaj, tojás stb. árúsok helye lessz.

3-szor. Az árkon belől ugyanott, a vidéki apró marha árúsok, kisebb mennyiségbe behozott burgonya, bab, lencse, más egyéb főzelékek, kend r, mag, olaj, s más egyéb hasonneműek.

1) Miskolczi Értesítő. 1846. decz. 10. szám.

4-szer. A buza piacz felső része t. i. a Szalay háznak Szeles felől való részéni hely, a Haliczára járó ut felé a sertés vásár.

5-ször. A Molnár Berta-féle magtár előtti tér a Szeles felé a széna szalma árulók.

6 szor. A mi ezeken felül tér marad, a gabona életneműeknek áru-lására hagyatván, de a szekerek nem összevissza, hanem mintegy utczákat — az utcákra osztás a városi mérnök közbenjöttével történend — képezve álljanak, hogy e képpen a közlekedés szekérrel és gyalog akadály nélkül történhessék.

7-szer. A búza piacz tér körül állomásozni szokott taligások egy része, a buza piaczra bevezető hidtól jobbra eső dombon fognak helyt foglalni.

8-szor. A Forgó ház előtt és túl ki a Haliczka felé, deszka, zsendely, s egyéb fakészletek.

9-szer. A taligások másik része a fazekas utca, Polák ház háta megett, közelébe egy pár Laczi konyhás áruland, csupán országos vásárkor és heti vásárokon a régibb helyen maradván.

10-szer. A tetemvári piacz, a tüzi s egyéb épület fák eladó helye, a szén árulás pedig a Szelesen.

11-szer. A nyers bőrt és gypjút árulók a Balog-féle háztól kezdve a temető alatt a Nyakvágónak kifelé nyuló részén helyeztetnek el, azon oknál fogva is, hogy a bországtól riadozó lovak elől eltávolittassanak, miáltal sokszor szerencsétlenségek történnek.

12-szer. A káposzta vásár ezentul csak is a nagy ujjvároson lessz.

13-szor. Az asztalos társulat tagjai a posta mellett, a más oldalon a helybeli kontárok és idegenek.

14-szer. Az alsó piacz végén, a hid déli oldala mellett, a hentesek egy része, ezek háta megett a Pecze parton a halárulók, szekérkas fonók, ezek átellenében egy pár gyümölcsös kofák.

15-ször. A halasoktól felfelé a Singer házig pipás s hasonló sátorosok.

16-szor. A Singer háztól a Polák házig felfelé, a rostások, szítások, kötelesek és szijgyártók áru helye.

17-szer Ezeknek átellenébe a Draskóczy háztól kezdve szinte pipás, sapkás, ócska vasasok árulandnak a Littmann boltjáig, azontul a Kraudy házig bádogosok és mézes kalácsosok.

18. A veres hid utczába a Pilita ház mellett felfelé a cipészek.

19-szer. A három rózsa előtt a fésűsök, szappanosok, nyakkendősök, ezeknek átellenébe gombkötők, könyvkötők a lúczy korcsmaíig, azontul a setét kapuig a perczesek, barna és fehér kenyérárulók.

20-szor. A Soltész Nagy János ház előtt a pékek, azontul felfelé az abbatialis házig főzelék, liszt, hagyma, paprika, mák, méz sat.

21-szer. A setét kapun belől a zöld kert tájékán bornyúk és bárányok fognak árultatni.

22-szer. A setét kaputól a papmalmához vezető szögletig a gyümölcs árusok.

23-szor. A Lengyel háztól a Mázer házig a kertészek, aprólékos élelmi szerek, tej, turó, vaj és tojást áruló helybeli és vidékiek.

24-szer. A papmalomba vezető szöglettől kezdve az ovodáig egy része a henteseknek árulandnak, azontul a Pónus házig mindenféle konyha zöldségek.

25-ször. A Pónus házon túl a Szinva parton és átellenbe apró marha és dinnye árusok, kisebb mennyiségben krumpli árusok.

26-szor. A Palóczy utca keleti részén minden szekeren behozott gyümölcs, krumpli, fűrtös és asszú szőlő.

A szekeresek sorba felállítva a régi helyen maradnak, azon esetben pedig, ha el nem férnének — Kun József házának fala melletti téren. — A ki mint árus megjelenik, tartozik a hulladékoktól kitisztítani a tért, de lovaival éjjelen át ott maradni nem szabad — oly kötelezettségekkel, hogy lovaik hulladékát minden nap legalább is eltakarítani köteles és az ott étetés meg nem engedtetik, ezeken felül, bérkocsis — avagy tulajdonos tartozzon magát a hatóságnál jelenteni, mely bejelentések után nyerhetnek szabadalmat és számot bér kocsijaikra bádogg lemezből, melyek szekereiknek oly kitűnő helyére köteleztetnek felszegeztetni, hogy az mindenki által megláthatasson, mely rendszabályok a taligásokra nézve is kiterjednek, melyeknek áthágói 1 frttól 5 forintig büntettetnek.

27-szer A major utcán a hidon túl a háti faárulók, utánok a faze-kasok, úgy heti, mint országos vásárok alkalmával, azontul a major felé, a meszes szekerek és kisebb mértékben eladó meszesek

28-szor. A kis újváros utca a festők és gyolcsosoknak árúhelyekül szolgál.

29-szer. A Záhorszki ház mellett, mint eddig és azon az oldalon elkezdve, a festők, gyolcsosok, utánok folytatólag a sáfrányosok egészen a hidig, a más oldalon a festőkkel szemközt a kártony áruló sátorosok és ponyván áruló zsidók és sáfrányosoknak is egy része.

30-szor. Az országos vásárok alkalmával eddigi árulási helyeket továbbra is fellarthatják, azon megjegyzéssel, hogy a veres hid utczába áruló szabók, kik sátraikat mind a két oldalon szokták felállítani, azoknak különben is nagy kiterjedtségük által a közlekedést meggátolják, tekintve ezen utcának keskeny voltát, mely egyszermind városunknak egyik keresztül vezető ország útja is, hogy itt a nagyobbyszerű sátorok csak is az egyik oldalon állithassanak fel és akkor is hogy általok a kapuk alatti áruló helyek és udvarokba beépült butykák el ne takartassanak, avagy zárassanak, ezen sátrak egész a veres hidig terjednek, — a másik oldalon azon aprólékos és kisebb sátrakat igénylők, mint bádoggos, rézőntő, kés stb árusok.

A sátorok felállításánál nem engedtetik meg, úgy a butykában, mint a sátorokban árulóknak, hogy butykáik vagy sátraik elején a ponyvákat az utca felé lécekkel kitolják, úgy szinte a sátrak eleje ne a járda felé

szemközt, hanem az ország, vagyis a szekér út felé állitassanak elejeikkel, hogy így a gyalog járást kelést ne gátolják.

31. A czikó utczában mind két oldalon lévő mészárszékeknél az utcára messzire kinyuló tábláik és az a körül csoportosuló nép által a járó s kelők a járdáról egészen leszorittatnak, a szekér útra kényszerítettnek, mely kellemetlenség mellett ezen egyik legkeskenyebb és szekerekkel oly nagyban közlekedő utczájába városunknak, hol két szekér egymásnak alig képes kitérni, hogy valakit fel ne gázoljon, az ily különben is botrányos táblák, úgy a czikó utczába, mint a setét kapu mellett tiltassanak be, egy-szersmind a mészárszékek mellett, fogasokon, padokon árulhatása a marha beleknek, tüdő paczaloknak stb. melyeknek undorító szaga, különösen nyári időbe kellemetlenül hatnak, az ezekkel üzérkedőknek a vágó malom körül a Szinva szélén engedélyeztetik meg az árulás.

32. Minden kofa addig, míg a hatóságtól ki nem nyeri üzletét, azt meg nem kezdheti, feltéve, hogy a kofa becsületes legyen, s honosságát bebizonyítsa, a kofáknak a vásár helyen kívül vásárolni mindig szabad, a vásár helyen pedig, nyári hónapokban 7 órától, téli hónapokban 8 órától vásárolhatnak, ha az ellen vétének, első esetben 50 kr, vagy ha az által a vásárolt tárgy kevesebb értékkel bírna, annak elkobzása.

A ki pedig az adás vevésnél csalálkodásnál éretnék, avagy hamis mértéket használna, 1 frtől 5 ftüg büntettedik, többszöri ismétlés után jogát veszteni.

33-szor. A vásárookra járó mesteremberek a vidéki fuvarosokat eddigelé a forgó hid környékén szokták felfogadni, mi által a közlekedők is gátoltattak, sőt magokra nézve is alkalmatlan volt, jövőre a szekeresek felfogadási helyéül legalkalmasabbnak találtatott, a különben is az előbbi helytől nem távol eső tér, mely az izraeliták iskolája és a gubások áruló helye között vagyon.

34-szer. A napszámosok régi helyükön a lutheránus templom átelében lévő téren helyeztetnek el, hol tartózkodniok csak a felfogadás órájáig engedtetik meg."

1876 1876-ban e piacrendőri szabályok némi módosítással újból kiadattak.

1881 1881-ben a város számos polgárának azon óhaját, hogy Miskolczon egy hatodik országos vásár is tartassék, magáévá tevéen, annak engedélyezése iránt a törvényhatóság útján az ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszteriumhoz folyamodott.¹⁾ Ugyanez évben a Lukács napi országos vásár a rossz idő miatt a vevő és eladóra nézve egyaránt rosszul ütven ki, a miniszteriumhoz egy pótvásár

¹⁾ Polgármesteri jelentés. 1881. 5. 1.

engedélyezése iránt folyamodott a város. A pótvásár azonban, miután annak a miniszteri rendelet szerint csak akkor van helye, ha a vásár egyáltalában nem volt megtartható, nem engedélyeztetett.¹⁾

1883-ban a város havi országos marhavásárok megtartása iránt nyert engedélyt. Ugyanekkor újabb piacz és tűzrendőri, továbbá mészárszéki módosított szabályrendeletek léptek életbe.²⁾ 1883

1889-ben a piaczrendőri szabályok úgy lettek megalkotva, hogy a város főközlekedési ere, a Széchenyi-utca és Városház-tér az eladóktól a nap nagy részére szabaddá tétetvén, a napi szükséglet élelmi cikkeinek adás vevése mellék utcákon és tereken történt.³⁾ 1889

1891-ben a helyi és vidéki érdekek teljes méltánylásával, amellet, hogy a hiteles mérleg kezelését házi elbánás alá vette, a piaczi helypénz jövedelmét évi 15,000 frtra sikerült felemelni a városnak. 1891

Az ipartestület kezdeményezésére és a közgyűlés kérelmére 1894-ben a kereskedelemügyi miniszter megengedte, hogy junius 1-től kezdve a szombati heti vásárok pénteki napon tartassanak meg.⁴⁾ 1894

A piaczi és vásári helypénz árszabály tételeinek megváltoztatása a miniszterium által 1895-ben engedélyeztetvén, az ezen alapon megtartott árverés évi 3000 frtos többletet eredményezett.⁵⁾ 1895

1901-ben a kereskedelmi és iparkamara kezdeményezésére a város által tett azon felterjesztésnek, hogy a nagy hétre eső heti-vásárok szerda és szombat helyett hétfő és csütörtöki napokra engedélyztessenek, a kereskedelemügyi miniszter helyt adott.⁶⁾ 1901

Városunkban, mint már fentebb is említők, már a XVIII. szá-

¹⁾ Polgármesteri jelentés. 1881 8. l.

²⁾ U. o. 1883. 25–26. l.

³⁾ U. o. 1889.

⁴⁾ U. o. 1894.

⁵⁾ U. o. 1895.

⁶⁾ U. o. 1901. 45. l.

zad folyamán nagy jelentőségre emelkedett a bortermelés és a borkereskedelem.

1795 Bortermelésünk jó hírnevére mutat, hogy 1795-ben Klément József János bécsi kereskedő Kis Mihálytól 16 hordó és két átalag aszuszólló borokat 104 aranyakért megvásárolt.¹⁾

Aszúboraink különben nemcsak ez időben, de jóval utóbb is országos hírnévnek örvendettek s boraink e jóhírén féltékenyen őrködött a tanács, a mely állandóan maga határozta meg a szedés idejét. A szüret egyébként mindig jelentős eseménye volt városunk közgazdasági életének, amennyiben a szüret eredménye, sikere, vagy sikertelensége élénken befolyásolta azt. Éppen ezért a szüretetek eredményéről aránylag sok feljegyzés maradt. 1811-ben a miskolczi szőlőhegyeken már július 18-án érett fürtöket találtak s a szedés szeptember 18-án megkezdődött. Szőlő és gyümölcs egyaránt igen sok termett. Sokáig emlegetett, igen jó termés volt 1827 1827-ben s az ez évi aszú különösen híressé lett. 1835-ben a 1843 fagy tette tönkre szőlőinket. 1843-ban egy hordó miskolczi bor 1850 12—16 frtba került. 1850-ben a nyári roppant szárazság és hőség következtében a szőlő igen jól megérett, de a szeptember végén 1851 bekövetkezett esőzésben összerothadt. 1851-ben sok eső esett; 1852 bor feletébb savanyú és kevés termett. 1852-ben szüretünk mennyiségre közép, minőségre igen jó, aszú is termett, puttonya 1853/4 8—10 frton is kelt. 1854-ben a szüret csekély volt; a nyár meg nem érlelven a szőlőt, e hiányt a szeptember és októberi szép napok hozták helyre és így a minőség az 1853-ikinál sokkal jobb 1856 lett. 1856 nevezetes igen jó boráról, melyhez hasonló 1827. óta nem termett. Termett aszú is, a mennyiség azonban csak közép 1859 volt. 1859-ben alakult meg a miskolczvidéki gyümölcsészeti társulat²⁾ s ugyanez év novemberében tartatott

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ A miskolczvidéki gyümölcsészeti társulat alapszabályai Deutsch D. gyorsajtója. 1859.

meg első kiállítása a Korona vendéglő termében. Az 1861-iki 1861
termést a jégesők tették tönkre, a megmenekedett részek azonban
igen jó bort adtak. 1863-ban bor igen kevés, de jó termett; a 1863
szőlő rendkívüli édességet nyert, szemjei azonban felettebb aprók
maradtak. 1865-ben bor kitünő, de kevés termett. 1866-ban a fagy 1865
s utóbb a szárazság pusztította szőlőinket. Ez évben gyümölcsé-
szeti társulatunk tanulmányozása céljából Diocz Henrik tudor
Bajorországból városunkban időzött. 1867-ben alakult meg a 1867
Borsod megyei Gazdasági Egyesület, melynek a
bor és gyümölcs termelés terén is sokat köszönhetünk. 1868-ban 1868
igen finom bor termett, de mennyisége közepszerű volt. 1869-ben 1869
a gazdasági egyesület állat és bor kiállítást rendezett.

1873-ban Dr. Szabó Gyula miskolci bortermelő tokaji boraiért 1873
a bécsi nemzetközi kiállításon aranyéremmel tüntettetett ki. Ugyanez
a termelőnk kiváló boraiért a különböző kiállításokon még számos
kitüntetést nyert. 1874-ben a londoni kiállításon a magyarországi
összes borkiállítók között a legnagyobb jutalmat kapta, az 1879-iki
párisi kiállításon pedig arany érmet kapott. A szőlészeti és gyü-
mölcsészet terén nagy érdemeket szerzett Betlenfalvi Feigl
István városi tanácsnok, a ki a népkert szomszédságában egy
igen szép mintakertészetet létesített. Ebből a kertészetből minden
évben a királyi udvarnak is szállítottak szőlőt.¹⁾

1878-ban a város által felállított és Éles János kezelése alá 1878
adott hordóhitelesítési hivatalban összesen 11,413 drb. kisebb-
nagyobb tartalmú hordó hitelesített a hitelesítésért befolyt dijjak
összege: 1997 frt 63 kr. volt.

Az 1880-as évek elején a miskolci borvidéken, melyhez 1880
58 község tartozott s melynek szőlőterülete 11,140 hektárt tett
ki, átlag 105, 296 hektoliter bor termett. A borkereskedés élénk,
a termelés azonban fogyóban volt.

1881-ben Maurer János borászati vándortanár Miskolczon 1881

¹⁾ Naplónk.

Szathmáry Király Pálné pinczjét rendbehozta, április hóban pedig ugyanitt a szokásos rövid metszés mellett az Erdélyben alkalmazott karikás műveletet mutatta be.

A miskolci piacon 1880-ban a minőségre nézve jó, de csekély termés iránt élénk vételkedv mutatkozott. Egy hordó (140 liter) must ára 8—10—15 frt között ingadozott minőség, illetve foktartalom szerint. A szüret után az új bor ára azonnal felszökött. Felismertetett ugyanis az új bor foktartalma és zamata, mely ritka értékűvé tette a különben csekély bortermést. Novemberben 20—25 frton, már újévkor 30—35 frton kelt az 1880-iki termésű bor. Csekély ingadozással az ár változatlan is maradt. A jól mutatkozó 1881-ik évi termés reménye sem volt képes a jó minőségű 1880-iki termés árát megrontani.¹⁾

Az 1881-ik évi bortermésre az időjárás kedvezőtlen volt. A szüret jó részben esőben folyt le. A ki eső előtt szűrte a mustot, legalább a termés színét mentette meg. A bor általán gyenge és savanyú volt ez évben. Előmozdította azt még a korai fagy is.

1882 Közel 6 éve sujtotta a miskolci borvidéket a szüreti eső, tönkre téve egy egész évi fárasztó munka gyümölcsét. 1882-ik évben is beállott e csapás. A tökéletesen ki nem fejlett szemek megrothadtak, az érett szemek czukortartalmát kimosta az eső.²⁾

1883 1883-ban ismét a szüreti eső, majd a korai fagy keserítette el termelőinket. November 3-án kemény fagy állott be, mely az előző rossz időjárás miatt jobbra szedetlenül találta a miskolci szőlőket. A szemek diókeménységűre fagytak s meglágyításuk és kitaposásuk sok bajt okozott. Ilyen eset a miskolci borvidéken 1835. óta nem volt.³⁾

1884 A szőlőművelés érdekében 1883—4-ben sok történt nálunk. A miskolci kerület vándortanára s a borsodmegyei gazdasági

¹⁾ Kamarai jelentés. 1881. I. 17—18. l.

²⁾ U. o. 1882. 18. l.

³⁾ Naplónk.

egyesület titkára szakelőadások tartása, a borászati kormánybiztos a készletek törzskönyvezése, a bel- és külföldi kereskedő-czégek jegyzékének közrebozsátása, a talaj és éghajlati viszonyoknak megfelelő szőlőfajok ajánlása, a phylloxerának ellenálló amerikai fajalanyok termelése, a phylloxera elleni védekezések szigorú fogantositása által tettek fontos szolgálatokat.¹⁾

Az 1880-as évek közepén mind veszedelmesebben fellépő phylloxera vész a mi szőlőhegyeinket sem kerülte el. 1885-ben a nyári vizsgálat alkalmával a Bedeg-völgyi hegyen Taszner Ferencz szőlőjében a pusztító rovar jelenléte megállapított. Csakhamar utána más három helyen is felfedezték azt s kiirtására a szénkénegezés azonnal eszközöltetett.

1885

Ezen aggodalmat keltő, városunk lakosságának tetemes részénél a keresetet megölő vésszel szemben a város azon előrelátó határozatot hozta, hogy szőlőink újra ültetésének lehetővé tételére egy phylloxera mentes szőlőtelep rendeztessék be.²⁾

A phylloxera fellépte daczára borkereskedelmünk a 80-as évek második felében is még eléggé jelentékeny. Voltak czégeink, melyek több ezer hordó bort vásároltak évenként, czégeink, melyek 1—2 egyént állandóan utaztattak, hogy boraikat az osztrák tartományokban, a szomszédos Szerbiában, Romániában elhelyezzék. E czégek összeköttetései évről-évre terjedtek s épen piacunkról kerültek forgalomba a legjobb hegyaljai aszúk oly cimke alatt (Dr. Szabó Gyula), melyet általában jól ismertek.

Mindazonáltal Miskolcz város borkereskedelme, különösebben pedig a termelők borkészleteinek eladása, az utóbbi években több akadályba ütközött. Az általános kereskedelmi pangás is bénítólag hatott közre, legfőképen pedig azon országos hír, hogy a borgeyártás, a borhamisítás fészke Miskolczon van.

Városunk, de országos borkereskedelmünk érdekében szükségessé vált az ország közfigyelmét a borgeyártás káros követke-

¹⁾ Kamarai jelentés, 1883—4. 24. l.

²⁾ Polgármesteri jelentés, 1885. 24. l.

ményeire felhívni. Az ez irányban megindított üdvös izgatás első magva, a mozgalmat kezdeményező Bizony Tamás által hintetett el.

„Hogy borkereskedésünk lendülete nem tartott lépést piacunk egyéb tekintetben felismerhetlen haladásával, mondja az 1885–7-iki kamarai jelentés, több okra vezethető vissza; és ugyan:

1) arra, hogy piacunkat az itt évek előtt letelepedett 1–2 borgyártó, kik olcsó borokkal a jó árút kiszorították, az olcsó árnak sem megfelelő minőségű boraival, jelentékenyen discréditálta.

E részben azonban megnyugvással constatálhatjuk, miszerint részben a városnak, mint regaletulajdonosnak szigorú rendszabályai, másfelől az adózó polgárokból összeállított kivető bizottságok működésének sikerült ez egyéneket piacunk elhagyására bírni, s mintegy 1 és $\frac{1}{2}$ éve annak, hogy Miskolcz megszűnt a borgyártás tanyája lenni.

2) Okot kell keresnünk azon károkból, melyeket szőlőművelésünk a phylloxera pusztításai folytán szenved. Borsodmegyében külön zárlati csoport (a szendrői) alakított, ezen csoportban a megyének 56 községe van már besorozva, mint a melyek határában a phylloxera már pusztít. Egyes jelentékeny borvidékeken már a pusztítás ugyyszólván véget ért. Ezt mondhatni a bányölgyi és jobban a putnoki szőlők vidékéről, hol a bortermelés jórészt elenyészett s a kopár parlag szőlők rikitóan hirdetik az apró ellenség óriási hatalmát.

A phylloxera elleni védekezés munkája sem mondható kerületünk elhanyagolt foglalkozásának. Az amerikai szőlőtelepek leteleítésének eszméje már 1884-ben itt is felkaroltatott. A sajószentpéter-alacscai phylloxera védekezési egylet 17 kat. holdon termel az egyesület tagjainak amerikai vesszőket. Miklós Gyula ugyanazon évben létesített Alacsán ily telepet. Nem lehet azt sem mondanunk, hogy az ily vesszőkkel mindenfelé nem tétetnek kísérletek, de említésre méltó, hogy a védekezők sorában csak a jobb osztályhoz tartozókat látjuk, mert a csapás által sújtott szegény szőlőművelők nincs abban a helyzetben, hogy az új cultura költ-

1885
1887

ségeit fedezni, s az átmenetet bevárni képes legyen. Kedvező siker követte a borászati kormánybiztosnak az amerikai szőlőtőkék szaporításánál ajánlásba hozott zöld ojtási műveleteit is.

3) Már régebben indokolt lett volna borpiacunkra a külföldi vevők figyelmét borkiállítással egybekötött borvásár rendezésével felhívni. Ez irányban is a közelmúlt év derekán történt meg a kezdeményezés.

4) Végül városunkban nehezítik a fennálló regaleügyi szabályok a borok palaczkozását. A kamara ismételten sürgette, hogy e részben könnyítések téssenek, azonban siker nélkül. Innét van, hogy — a mi feltűnő — Miskolcz borkereskedésének alig $\frac{1}{10}$ -ed része vonatkozik palaczkozott borokra.¹⁾

A kereskedelmi és iparkamarának a borkiállításra s az ezzel kapcsolatos borvásárra vonatkozó eszméje 1888-ban valósult meg.

1888

A kiállítás előmunkálatai már ez év nyarán kezdetüket vették, s védnökül Fülöp szász Coburg göthai herczeg kértett fel.

A bíráló bizottságot a kamara közös üléssel 1888. szept. 10-én választotta meg. A bíráló bizottság elnöke Miklós Gyula kir. tanácsos, borászati kormánybiztos, alelnöke Holländer Ede, a ker. kamara alelnöke lett.

A kiállítás, mely szept. 22-től 26-áig volt nyitva, a népkertben a lövölde épületben nyert elhelyezést. A tulajdonképeni borkiállítás a központi épületben volt, s Miskolcz közeli és távoli vidékének borterményei itt voltak közszemlére téve. A borkiállítás mellett a borászati eszközök kiállítása érdemelt figyelmet, melyen számos jelentékeny fővárosi czég is részt vett. A szőlőművelésnél és borgazdaságnál alkalmazott eszközök egész gyűjteménye volt itt együtt s figyelemre méltó volt a szőlőkiállítás is.

Az ünnepélyes megnyitás szept. 22-én délelőtt 10 órakor történt. A megnyitáson a kiállítás védnökét s egyben a kormányt

¹⁾ Kamarai jelentés. 1885—7. 21—24. l.

is Matlekovics Sándor kereskedelmi miniszteri államtitkár képviselte. A következő napon Miklós Gyula borászati kormánybiztos a phylloxera elleni védekezésről érdekes felolvasást tartott. ¹⁾ A jury ítélete a következő kiállítókat részesítette kitüntetésben:

I. Diszoklevelet kaptak: Gróf Andrássy Gyula, dr. Szabó Gyula dr. Csáthy Szabó István, Szathmáry Király Pálné, Propper Ignác, gróf Szirmay Alfréd, Pollák Mór.

II. Vörös borokért arany érmet kaptak: Glósz Károly Eger, Bayer Henrik Eger, Ruzsin Manó Eger, Lázár J. és társai Eger, Eisenmann Oszkár Eger, Kanitz Lipót Eger, Dudás József P.-Sósrev. Vörös borokért ezüst érmet kaptak: Borhy Ferencz Gyöngyös, Weinberger Albert Gyöngyös, Ács József Gyöngyös, Bucher Gusztáv Eger, Korponay István Eger. Vörös borokért bronz érmet kaptak: Dr. Fekete Károly Eger, Seper István Miskolcz, Grünfeld Ignác fiai Miskolcz.

III. Fehér borokért arany érmet kaptak: Nehrer Mátyás Rozsnyón, Miklós Gyula Alacska, Ács József Gyöngyös, Botlik Lajos T.-Darócz, Fáy Kálmánné Sály, Kohn P. R. Miskolcz, Friedmann Simon Miskolcz, Forster Rezső Miskolcz, Zelenka Pál Miskolcz, Pfliegler J. Ferencz Miskolcz, Seper István Miskolcz, Kubacska István Miskolcz. Fehér borokért ezüst érmet kaptak: Gróf Andrássy Dénes Monok, Weinberger Albert fiai Gyöngyös, Mátékovics Mór Eger, Littmann Sándor Kassa, Joász Alajos Diós-Győr, Ferenczi B. Miskolcz, Vojtovszky Károly Miskolcz, Seper István Miskolcz, Dapsy Sándor Miskolcz, Mikuleczky István Miskolcz, Horváth Sándor M.-Csáth, Egerland F. Szobráncz, Leleszi prépostság K.-Helmecz, Mezey Pál Miskolcz, Grünfeld Ignác fiai Miskolcz, dr. Szabó Gyula Miskolcz.

IV. Fehér borokért bronz érmet kaptak: Nagy Pál M.-Sziget, Bayer Henrik Eger, dr. Fekete Károly Eger, Lázár J. és Társa Eger, Dudás József Eger, Nagy Lajos Miskolcz, Teski Károly Miskolcz, Hesz Miklós Miskolcz, Friedmann Gyula Miskolcz, Brucker Péter Miskolcz, K. Juhász József Miskolcz, Bródy Károly Miskolcz, Bródy Dávid Sajó-Szent-Péter, Fűrész Ferencz Miskolcz.

V. Aszu borokért arany érmet kaptak: Zsedényi Ottó Sugatag, Bayer Henrik Eger, Kanitz Lipót fiai Eger, Littmann Sándor Kassa, Teski Károly Miskolcz, Fischer Mór Miskolcz, Mezey Pál Miskolcz, Radvány István Miskolcz, Róth Bernát S. A. Ujhely, Grünfeld Ignác fiai Miskolcz, Bolváry Zahn István Kondó. Aszu borokért ezüst érmet kaptak: Kohn P. R. Miskolcz, Nehrer Mátyás Rozsnyó, Vojtovszky Károly Miskolcz, Bródy Károly Miskolcz, Karner Miklós Miskolcz, Fűrész Ferencz Miskolcz, Seper István Miskolcz, dr. Grósz József Miskolcz, Zimmermann Lipót Ab.-Szántó,

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1838. 77. szám.

Roth Ármin. Aszu borokért bronz érmet kaptak: Dr. Láng Ármin Miskolcz, Sreiber Lipót Sárospatak, Hesz Miklós Miskolcz, Kubacska István Miskolcz, Dapsy Sándor Alacska.

Törköly és cognakért arany érmet kaptak: Miklós Gyula Alacska, Szathmáry Kirláy Pálné A-Zsolca. Ezüst érmet: Légszeszgyár Miskolcz, Fischer Mór Miskolcz, Adler és Gold Kassa. ¹⁾

A borkiállítás rendezése körül kiváló érdemeket szereztek: Radvány István, Dr. Csáthy Szabó István, Dr. Kovács Gyula, Kulcsár Károly, Holländer Ede, Forster Rezső és mások.

1890-ben a phylloxera pusztítása különösebben az északnyugoti oldalon fekvő szőlőkben rohamosan haladt s a védekezés nem mehetett azzal párhuzamos gyorsasággal. A védekezési módok körüli bizonytalanság visszatartotta a tanácsot és a szőlőbirtokosokat attól, hogy egyszerre nagyobb befektetéseket tegyenek.

1890

1889-ben a városi szőlőtelepet 600 □ öllel, 1890-ben pedig 1800 □ öllel nagyobbították. A bábonyi-bérczi és a bandzsalgó szőlőhegyen 2-200 öl területet ültetett és munkáltatott a város a talajviszonyok kiismerése céljából és példaadásul. Kiosztottak 25,000 sima amerikai vesszőt ültetésre, nagyobb részök azonban elveszett a gondozás hiánya miatt. 1891. tavaszán mintegy 65,000 sima és gyökeres vessző osztatott ki oly birtokosok között, kikben a kellő gondozás elegendő biztosítékát látta a tanács.²⁾

A phylloxera rovar nagy s tényleg rohamos terjedése azon tudatot keltette fel, hogy a természetes borok igen kis mennyiségben lesznek kaphatók, sőt némely rémlátók közelinek tartották az időt, midőn már új termésű bor nem is lesz. 1890-ki termésünk sikerét a tavaszi esőzés, majd a tulságos szárazság által másik végletet érintő időjárás hátrányosan befolyásolta, úgy, hogy a phylloxera pusztítása nélkül is kevesebb borunk lett volna, mint az előző évben.

Borkereskedésünk 1890-ben szerfelett élénk volt. Szüretkor

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1888. 78. szám.

²⁾ Polgármesteri jelentés. 1890.

egész borvidékünkön hallatlan magas árak fizettettek mustért. Az árak szokatlanul fel voltak csigázva, szüret után e miatt jelentékenyen estek. A must spekuláció tárgyát képezte, melyet a phylloxera rohamos terjedéséről forgalomba hozott s tulzottaknak bizonyult hírek okoztak.¹⁾

1891 1891-ben a peronospora viticola is ellepte szőlőinket, s amit meghagyott a phylloxera, nagy mértékben pusztított a peronospora. A szőlők ujjaalakítása nem eléggé erőteljes lépésekben történt, mert hiányzott hozzá a pénz, bár a kormány jóakarata, mit a szőlővesszők ingyenes kiosztásával bizonyított, elismeréssel találkozott. Alkalmatos fajok kiválasztásának kérdése még nem volt eldöntve s a hány szakértő volt, annyiféle javasolt. Az ujjaalakítás körül ugy az 1890-ben alakult első miskolczi phylloxera egyesület (részvény társaság), mint a borsodmegyei gazdasági egyesület községi szőlőtelepek létesítése által buzgólkodtak. A nép oktatására és felvilágosítására 1891-ben Miskolcz székhellyel új borászati vándortanítói kerület létesítettetett. A kedvezőtlen termelési viszonyok következtében a bor árak általában emelkedtek, s a miskolczi asztali bor ára hordónként 30—40 frtig is emelkedett. Szüret után azonban az árak ismét estek, mert a nagy kereslet nem következett be.²⁾

1893 1893-ban az olasz borral való kereskedés öltött nagyobb arányokat, s pedig vagy csak u. n. olasz borra, vagy olasz magyar vegyítékű borra nézve. Saját termésű boraink iránt meg volt az érdeklődés, de a termelők által kívánt magas árakat vevők vonakodtak magadni. Hozzájárult, hogy a természetes borok, vagyis jobban mondva a bor természetes volta iránt a bizalom minimumra redukálódott s nem mertek bizni és hinni a borban, azt hívén, hogy hamis, vagy legjobb esetben olasz borral házasított. E bizalmatlanságban kül- s belföldi közönség egyaránt osztozott, s ezért is állt be az üzlettelenség.

¹⁾ Kamarai jelentés. 1890. 9—10. l.

²⁾ Kamarai jelentés. 1891, 21—22 l.

Az új bor ára 13—15 volt, házasítva olasz vagy erdélyi borral 17—22 frt, olasz bor 18—20 frt, miskolci 24—40 frt.¹⁾

1894-ben Miskolcz város határában csekély kivétellel a szőlőbirtokosság hegyközséggé alakult. Ily hegyközség 16 létesült és szervezkedett a törvényben biztosított önkormányzati jog alapján.²⁾

1894

A helyzet ezután éveken át az 1893-ikihoz hasonló vigasztalan képet nyújtott, míg végre a jelen század első éveiben a szőlők ujja telepítése mind nagyobb mérvet kezdett öltetni. A telepítés érdekében a kormány és a város elismerésre méltó áldozatokat hoztak, s a helyes telepítés érdekében a miskolci m. kir. szőlészeti felügyelő tett nagy szolgáltatásokat.³⁾ 1903-ban azzal, hogy az olasz borvámklauzula megszűnt, lidércznyomástól szabadult meg az ország s vele városunk szőlő és bortermelése, mely bár természetesen még az olasz bor importjának hatása alatt szenvedett, ismét tovább emelkedett.⁴⁾

1903

A gabona és általában a termény kereskedelem városunkban a lefolyt században virágzónak mondható. Gabonatermelésünk ugyan már a múltban sem túlságosan jelentékeny, a miskolci buza minősége azonban mindenkor kiváló volt, s előkelő helyet foglalt el a hazai termények között, már régen egyik legkeresettebb cikkévé válván gabonavásárainknak. E vásárok közül kiváló jelentőségű volt a Lukács napi gabnavásár, amely fontosságát napjainkig megtartotta. Emelte e vásárok jelentőségét mindenkor az a körülmény, hogy ezekre nagy termelő vidék hordotta össze terményeit eladásra.

1816-ban egy pozsonyi mérő liszt 13 frt, rozs 9 frt 30 kr, árpa 6 frt 30 kr, zab 2 frt 35 kr, kukoricza 7 frt, kása 16 frt, bab 10 frt, lencse 13 frtba került. Az 1816—17-iki inség hatását városunk is megérezte.

1816

1817

¹⁾ Kamarai jelentés, 1893. 30. l.

²⁾ Polgármesteri jelentés.

³⁾ U. o. 1902. 31. l.

⁴⁾ U. o. 1903. 65. l.

- 1829 1829-ben Gróf Reviczky Ádám 2000 pfrttal megalapította a róla nevezett magtárat, mely még az 1870-es években is fennállott, s ahonnan a szűkölködőknek kamat mellett gabona-neműek kölcsönöztettek ki.¹⁾
- 1842 1842-ben a gabona árak a következőleg alakultak: a tiszta-buza köble 15—16 frt, rozs 12³/₄—12 frt, árpa 8—8³/₄ frt, zab 4²/₄—4³/₄ frt. Ugyanekkor egy itcze 20 foku pálinka 12—13 kr, 30 fokú szesz 19—20 kr volt. Az 1842-iki jó termés következtében az árak 1843-ban igen alászállottak. Ez évben a tiszta buza köble 6¹/₄—6³/₄ frt, rozs 4—4¹/₄, árpa 3—3¹/₄, zab 2¹/₄—2¹/₂, kukoricza 3—4, köles 8—9 frt. A következő évben azonban már helyreállott a régi állapot, s körülbelül ismét az 1842-iki árak fizetettek. 1846-ban a buza köblének ára 15—16 frt, kétszeres 13—13¹/₂, rozs 12—13, árpa 8—9, zab 4—4¹/₂, kukoricza 9—10, köles 12—13, bab 16—17 frt. 1848-ban (jun. 24.) egy köből tiszta buza 8, kétszeres 7, gabona 6, árpa 3, zab 2, kukoricza 5, köles 15 frt. 20 foku szesz 18—19 kr. 30 foku 25—27 kr.²⁾
- 1850 Az 1850-es évek gabona áralakulásáról nincsenek adataink.
- 1860 Az 1860-as évek nagy, országos inséggel köszöntöttek be.
- 1864 A kiéhezett s végnyomorra jutott nép soha sem várta oly epedve a tavasz nyíltát, a munka kezdetét, az aratást, mint 1864-ben. Az inség oly rémalakban gyakorlá hatását, hogy ha a tehetősebbek nem könyörülnek, ezrek esnek áldozatul. Végre a dus aratás, sok széna, sarju megvigasztalá ugyan az embereket, de roppant pénzhiány állott elő, minőt még nem értünk s ez az inség miatti eladósodásnak, a növekedő közterhek általi kimerülésnek róvható fel. Ez évet általában hideg és nedvesség jellemzék. Augusztusban is hideg napok és esők jártak s ez év folyása megczáfolá azokat, kik az 1863-iki szárazságot a Tisza szabályozásának, az Alföld erdő és fa hiányának tulajdoníták.³⁾

¹⁾ Zombory Gusztáv i. cz.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1842 48.

³⁾ Naplónk.

1866-ban az inséges évek hatása alatt a város magtárt akart állítani.¹⁾ 1866

1871-ben a gazdasági egyesület május 14—21-ig szépen sikerült gazdasági kiállítást, 1872-ben pedig arató és kaszáló gép-versenyt rendezett. 1874-ben a májusi közgyűlésben a Gróf Reviczky-féle magtárnak pénzüintézzé való átalakítása elhatározott és az működését még az év folyamán meg is kezdette. 1871
1872
1874

1881-ben indult meg nálunk a mozgalom egy közraktár felállítására. A város, a kereskedelmi és iparkamara s a gazdasági egyesület közösen tettek lépéseket, hogy egy, a pesti közraktárak fiókját képező miskolci közraktár felállíttassék. A budapesti magyar leszámítoló és pénzváltó bank elnöksége a közraktár felépítését kilátásba is helyezte²⁾, annak létesítése azonban ez alkalommal mégis meghiusult. 1881-ben (máj. 11-ikén) a terményárak következőleg alakultak: buza métermázsánként 11·60—12·50, rozs 9·60—10, árpa 6·50—7·20, zab 5·50—5·80, kukorica 5·60—5·80, köleskása 6—7, bab 10—11, lencse 14—16, borsó 15—16 frt. Terménykereskedőinket a vasuti kocsik hiánya folytán beállott közlekedési nehézség 1882-ben érzékenyen sújtotta. A terménykereskedők a kifogások egész sorával küzdöttek meg, fizettek egy csomó differentiát, s annyi, — más évekhez képest három és négyszeres küzdelem után, nagy veszteséggel zárták le az évet.³⁾ 1881
1882

1883-ban termény csarnok jött létre Miskolczon. 1883
1884-ben a gázgyár melletti 6 hold szántóföld a gazdasági egyesületnek 15 évre kísérleti települ átadatott. 1887-ben a borsodmegyei gazdasági egyesület október 1—3-ig ismét kiállítást rendezett, amely, bár diszebéddel, lóversenynyel, tánczvigalommal és sorshuzással volt összekötve, anyagilag is szépen sikerült. Itt említjük meg, hogy a m. kir. kormány által létesített dohány- 1884
1887

¹⁾ Városi jegyzőköny.

²⁾ Polgármesteri jelentés. 1881. 8. I. Kamarai jelentés. 1881. I. 12. I.

³⁾ Kamarai jelentés 1882. 8. I.

- 1838 beváltó hivatal 1888. nov. 1-én kezdte meg működését Miskolczon. Az első évben beváltott 11,495 mm. dohányt 227,907 frt 66 kr értékben, s foglalkoztatott egész éven át 150—170 napszámot. A közraktárak ügye az 1880-as évek folyamán állandóan napirinden volt¹⁾, a megvalósulás stádiumába azonban csak akkor került, mikor 1890-ben a Miskolczi Hitelintézet vette kezébe azt. A miskolczi közraktár létesítésére irányzott törekvés 1891-ben ért célra, amennyiben a Hitelintézet ez évben a gömöri pályaudvaron 500 waggon rakomány befogadására képes modern termény- s áru-
 1891 raktárt épített. A raktár működését 1892-ben kezdte meg.
 1892

„Vidékünkön, sajnos, nagyon el van terjedve a gabonatőzsdei üzérkedés — mondja az 1891-iki kamarai jelentés. — Játszik — nem mondhatjuk üzletet köt — nálunk boldog, boldogtalan, természetesen minden szakértelem nélkül. „Kötnek,“ mert nem ismerik sem az anyagot, sem a világpiacz helyzetét. Merő sorsjátéknak tekintik a tőzsdei kötéseket, melyekkel gyorsan s sokat lehet nyerni, meggazdagodni. E sajnos tényből, mely számos egyénnek teszi tönkre vagyoni létét s hat zavarólag az üzletre oda nem tartozó elemek bevonása által, nem akarunk a tőzsdék ellen divatozó érvek mellé újabb fegyvert adni. De kívánatos volna, hogy ez állapotnak valamely uton-módon vége vessék, az egészségtelen spekuláció igen nagyban járulván vidéki gabonakereskedelmünk gyöngítéséhez.“²⁾

- 1893 1893-ban a miskolczi közraktár már központja vidékünk terménykereskedésének, bár gazdáink kis mértékben vették igénybe a jól felszerelt tárházakat, melyek 1893-ban egy újabb, célszerű raktárral bővítettek. Ezen újabb tárház befogadási képessége 160 waggon. A közraktár 1893-iki forgalmát az alábbi táblázat tünteti fel.

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1891. 79. szám.

²⁾ Kamarai jelentés. 1891. 16. l.

A „Miskolczi Hitelintézet“ áru- és terményraktárainak forgalma

1893. január 1-től – 1893. december 31-ig.

Áru:	1893. jan. 1. készlet	Beraktároz- tatott	Összesen	Kiraktároz- tatott	1893. decz. 31. készlet					
m é t e r m á z s á k b a n										
Buza	655	—	14,525	—	15,180	—	7,860	—	7,320	—
Rozs	2,086	—	9,480	—	11,566	—	6,140	—	5,426	—
Árpa	10,182	—	50,873	—	61,055	—	42,569	—	18,486	—
Zab	—	—	1,413	—	1,413	—	206	—	1,207	—
Tengeri ...	—	—	1,173	—	1,173	—	1,173	—	—	—
Bab	3,356	—	9,728	—	13,084	—	5,422	—	7,662	—
Liszt	915	—	1,445	—	2,360	—	1,993	—	367	—
Gyapju ...	—	—	960	—	960	—	936	—	24	—
Vegyes ...	1,474	—	2,193	—	3,667	—	2,864	—	803	—
Összesen:	18,668	—	91,790	—	110,458	—	69,163	—	41,295	—
Bízt érték:	129,257 frt	712,601 frt	841,858 frt	557,763 frt	284,095 frt					

A termény- s áruaktárba betárolt gabna nemekre, hüvelyesekre stbi. a reexpedicionális kedvezmények a vasutak által megadtván, Miskolcz forgalmi jelentősége nagyban emelkedett, amennyiben a távolabbi pontokon beszerzett áruk ide központosítottak, hol szakszerű kezelés, czélszerű elhelyezés s előnyös díjtételek biztosítják a beraktározók előnyeit. A Hitelintézet a közraktárban elhelyezett árukra alacsony kamatláb mellett előlegeket is nyújtott.¹⁾

1894-ben a Miskolczi Hitelintézet által létesített termény- és áruaktár hasznos volta különösen a nyomott termény árak folytán fényesen igazolva volt. A raktár az üzleti évadban teljesen el volt foglalta.

A Hitelintézet által 1891-ben szervezett nagyjelentőségű gyapjувásárokról alább szólunk.

1898. óta az országos sörárpavásárok adnak újabb jelentőséget a miskolczi terménykereskedelemnek. Árpakereskedésünk érdekében a Miskolczi Hitelintézet r. t. miskolczi termény- és áruaktárában modern árpaosztályozó berendezést létesített.

¹⁾ Kamarai jelentés, 1893. 11–12 l.

1901 Az 1901-iki miskolci sörárpa vásárra 700 waggon, leginkább Chevalier- és Hanna-árpa szállított Borsod, Gömör, Abauj, Zemplén, Szabolcs, Nógrád, Heves és Pest megyékből. Az árpa-termés nem kielégítőleg sikerülván, különösen szép és keresett áru nem volt.

1902 1902-ben a sörárpa vásárra Borsod s a szomszédos megyékből mintegy 750 waggon lőn bejelentve, melynek nagyobb fele a vásár napján 11—15 koronás árak mellett talált vevőkre, akik jobbadán helyi kereskedők voltak.

1904 Az 1904-iki sörárpa vásárra mintegy 600 waggon áru került. Más országbeli vevők a vásáron alig voltak; ezek a termelők árait a külföldi árviszonyokhoz képest magasnak tartották, viszont gazdáink a takarmányárpa árához képest tartották igényeiket s így vevő eladó egyaránt tartózkodó volt. Fizettek a vásáron jó minőségű sörárpáért 14·5—17 koronát 100 kgként.

1906 Sörárpa vásáraink forgalma az utóbbi években, sajnos, némileg hanyatlott. A szomszédos vármegyékből 1906-ban mintegy 100 termelő már csak 500 waggon árut hozott, melynek azonban nagy-része elkelt.

A Miskolci Hitelintézet áru- és terményraktárának forgalmáról épen az ellenkezőt állapíthatjuk meg. A forgalom csaknem évről-évre nő.

A közraktár 1905. évi forgalmát a következő táblázat mutatja:

	1905. január 1 készlet	Beraktároz- tatott	Összesen	Kiraktároz- tatott	1905. decz. 31. készlet
Buza mm.	31,037	7,073	38,110	28,384	9,726
Rozs "	8,055	4,006	12,062	9,092	2,970
Árpa "	17,109	13,549	30,658	23,396	6,662
Zab "	3,108	6,162	9,271	7,483	1,787
Bab "	960	3,174	4,135	2,264	1,870
Liszt "	4,631	4,423	9,055	2,931	6,123
Gyapju "	578	1,990	2,568	1,916	651
Vegyes "	4,916	11,585	16,532	11,617	4,914
Összesen	70,424	51,962	122,391	87,683	34,733

Biztosítási érték 1.821,310 K 1.607,715 K 3.429,025 K 2.433,930 K 995,095 K

1906-ban különösen nagy hatással volt buza üzletünk alakulására malmaink igen kedvező értékesítése és azon körülmény, hogy gabonakereskedelmünk ezuttal élénk kivített volt képes elérni

a szomszédos osztrák (Galiczia, Csehország, Szilézia) tartományokba, úgy, hogy Miskolczon némely időszakban (augusztus, szeptember) a budapesti paritást (40–50 fillérrel) meghaladó árak is fizetettek. Sajnos, hogy a kedvező konjunkturákat nagyon hátrányosan befolyásolta a zsákhány és főként a vasuti waggon hiány.')

Állatkereskedelmünk nemcsak az elmúlt században, hanem még napjainkban is leginkább az állatvásárokon bonyolítottatik le. Fejlődéséről, terjedelméről számszerű adatok hiányában pontosan nem számolhatunk be, tudjuk azonban, hogy állatkereskedelmünk helyzete mindenkor kielégítő volt s újabban határozottan emelkedés mutatkozik az állatvásárok forgalmában.

Az 1860–70-es években a megye fordított különös figyelmet a lótenyésztés felé s jutalmakkal iparkodott azt előmozdítani. 1877-ben lóverseny is volt Miskolczon, mely azonban csaknem teljesen katonai jelleggel bírt.

1877

A marhavásárok forgalma 1882-ben a következő volt. A februári vásárra felhajtattott 2600 ló, 3200 ökör, 810 tehén, 40 borjú, 625 sertés. A májusi állatvásárra: 3400 ló, 3750 ökör, 890 tehén, 64 borjú, 500 sertés, 225 pár juh.

1882

1894-ben az országos és tizenkét havi állatvásárra fel lett hajtva 13,602 ökör, 11,514 tehén, 11,202 tinó, borjú, 70 bika, 20 bivaly, 21,908 ló, 522 csikó, 28,906 sertés, 11,642 db juh, összesen 99,386 állat. Ebből tulajdonjogilag át lett írva 2,544 ökör, 3,293 tehén, 2,117 borjú, tinó, 52 bika, 6 bivaly, 4,113 ló, 58 csikó, 12,883 sertés, 5 064 juh = 30,130 állat.

1894

1898-ban Miskolczon katonai loávató bizottság állíttatott fel. Ugyancsak ez évben állatkereskedelmünk érdekében Miskolczon tartandó állandó lóvásárok létesítésének előmunkálatai tétettek meg, 1901-ben a miskolczi állandó lovásárok már engedélyeztettek.

1898

1901

1902-ben a gazdasági egyesület és a város az engedélyezett luxus lóvásár céljaira megfelelő állandó istállókat építtetett.

1902

1) Kamarai jelentések.

Tartatott lóvásár is, mely a kezdet viszonyaihoz mérten megfelelő volt. Lókereskedésre három iparigazolvány adatott ki.¹⁾

Az állati termékekkel üzött kereskedelemről jelentékeny eredményeket mutat nálunk a nyersbőr üzlet. A csizmadiák, vargák és timárok városában igen természetes, hogy a bőrkereskedelem élénk volt. Még a timár ipar hanyatlásának idejében is, az 1880-as években állandóan 40—50 timár dolgozott Miskolczon, akik hetenkint 200 darab bőrt dolgoztak ki, tehát három-négyszer annyit, mint amennyit városunk bőrökben termelt. A lóbőrök legnagyobb része importáltatott s Miskolcz maga mintegy 500 darabot készített ki évente. A bőripar hanyatlásával nem tartott lépést a bőrkereskedelem, amely napjainkban is eléggé virágzik.

A bőrkereskedésnél nagyobb jelentőségű volt Miskolczon a gyapju kereskedelem, mely régebben az Orbán napi vásárokon bonyolítottatott le. E gyapjuvásárok forgalmáról sajnos, kevés adatunk van.

1842 „Az 1842-iki miskolczi Orbán napi gyapju vásár nem felelt meg tökéletesen a várakozásnak, a vásárt megelőző hét hideg lévén, mosatni alig lehet; még így is a befuvarozott mintegy 900 mázsa gyapju mind eladatott. A két nyirású gyapju ára 1 mázsa frt. 38—54. Az egy nyirású frt. 50—70 p.²⁾

1844 „Az 1844-iki miskolczi Orbán napi vásár meglehetősen élénk volt — különösen kedvező a gyapjura, vevők elegenden mutatkoztak, s jóllehet a gyapju-piaczra alig állítottatott ki száz mázsa, mégis több eladások történtek, részint a házaknál, részint szerződések tétettek, úgy, hogy az eladott mennyiséget ezer mázsánál többre lehet tenni. Kétnyirású kelt 46 pfrttól 64 frtig, egy nyirású 60 pfrtől 82 frtig és így lehet mondani, hogy a közönségesebb gyapju hat, nyolcz pfrttal, a finomabb tíz, tizenkét pfrtal fellyebb hágott mint a tavalyi ár.³⁾

¹⁾ Kamarai jelentések.

²⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. jun. 7.

³⁾ U. o. 1842. 22. szám.

„Az 1845-iki Orbán napi vásáron a gyapjunak nagy kelete lett volna, még pedig magas áron, de részint az idő viszontagsága miatt kevés készíttethetvén el, részint pedig mivel a nagyobb összegekre már előbb áruszerződések kötettek, de mind e mellett a forgalmat ezer mázsára is lehet számítani. Két nyiretű kelt 65 frttól kezdve 75-ig, egy nyirásu közép 80, jobb 90—95 p. frton mázsája. A vevők elegenden mutatkoztak, közöttük egy Belgiumból is.“¹⁾

1845

A szokásos Orbán napi gyapjuvásárokat 1892-ben a miskolci Hitelintézet közraktárában tartott rendszeres gyapju vásárok váltják fel.

1892

A gyapjuüzlet kedvezőtlen konjunkturái daczára az első (kísérleti) vásár szépen sikerült. A vásárra hozatott 617 zsák 40,748 kg. elegy sulyban. Iránta termelők s vevők kellő érdeklődést tanúsítottak, kivéve az utóbbiak csoportjából épen a székesfővárosiakat, melynek sajtóorganumai közül épen a kereskedelmi világ praedestínált közlönye reservált állást foglalt el, amit nemcsak sajnálatosnak, hanem hazánk s a vidék gazdasági érdekeibe ütközőnek tartunk, mivel e lap tartatik annak, melynek útján a külföld állítólag informáltatik.

A szóban forgó gyapjuvásár a Hitelintézet áruraktárának souterrain helyiségében s beraktározással tartatott meg, azaz mintaszerinti vételek kizárásával, hogy a vevő a gyapjut azonnal átvehette s szállithatta. A közvetítést a Hitelintézet vállalta el csekély jutalék mellett, ha a tulajdonos, vagy megbízottja meg nem jelenhetett.“)

1894-ben fizettek középminőségű mosott gyapjuért 52—58 frtot, jobb minőségűekért 58—66 frtot 56 kgként, a zsiros gyapju ára 20—24—25 frt között váltakozott, szintén 56 kgként.

A vásárra hozatott, illetőleg a vásár napján beraktározva volt: 1176 zsák 73,166·5 kg. mosott gyapjuból elkelt a vásár estéig 1034 „ 63,520 „ sulyban, a beraktározott

¹⁾ Miskolci Értesítő, 1845. 21. sz.

²⁾ Kamarai jelentés, 1893. 43. l.

278 zsák 36,960·5 kg. zsiros gyapjuból eladatott

114 „ 14,749·5 „ súlyban ugyancsak a vásár estéig.

A fenmaradt csekély mennyiség túlnyomó részben a vásárt követő napokban szintén eladatott.¹⁾

1901 Az 1890-es évek végén a miskolci gyapjувásár jelentősége folyton emelkedett, mert a budapesti gyapju aukciókon kívül ez volt az országban az egyedüli normális vásár. Az 1901-iki vásárra 4000 bál gyapju szállított, tehát oly mennyiség, aminő eddigelé egyen sem volt. A gyapjú minőségre kielégítő volt, kivált katonai posztó czélokra megfelelő.²⁾

1902 1902-ben a gyapju üzlet emelkedő tendenciájú volt mindvégig. Az árak jelentősen emelkedtek a világpiaczkon és ez természetesen nagy hatással volt a hazai gyapju piacra. Sajnos, a termelés koránt sem oly nagy mint egykoron s így a konjunkturák nem voltak kiaknázhatók. Hozzájárult, hogy a miskolci gyapjувásár által érdekelt terület termelői az emelkedő árak hatása alatt nem várva be a vásárt, áruikon mielőbb tuladtak.

Az 1902-iki gyapjувásárra épen az említett korai eladások folytán kevesebb áru szállított, mint az előző esztendőben. A vásárra 2000 bál gyapju került Borsod, Gömör és Kishont, Heves, Zemplén megyékből. — A mennyiség kis kivétellel mosott volt; a mosásra ujabban nagyobb gond fordítottak s a mosás általán jó sikerült. Jellemző, hogy míg korábban a mosatlan, ez évben a mosott gyapju szerepelt, ellentétben az általános irányzattal. A gyapju jó száraz volt. Az egynyiretű fésűs áru dominált. Vevők vidékről, Budapestről és Ausztriából szép számmal voltak. Az árak a múlt évihez képest 10—15 %-al magasabbak. Fizettek mosott egy nyiretű gyapjuért 130—165 koronát bécsi mázsánként. A vásárra hozott áru elkelt.³⁾

1903 Az 1903-iki vásárra 2600 bál tulnyomóan mosott fésűs

¹⁾ Kamarai jelentés, 1894. 29. l.

²⁾ U. o. 1901. 16. l.

³⁾ U. o. 1902. 34—35 l.

gyapju szállítotott. Általán az árak 5—10%-al haladták meg az előző esztendeieket s a legjobb minőségű gyapjuért a vásáron 172 koronát fizettek mázsánként, továbbá 154—164 koronát, mosatlanért 120 koronát; a piacra került mennyiségnek alig egyharmada kelt el.¹⁾

Az 1904-iki gyapju vásárra 2600 bál (2700 métermázsza) szállítottott be, némi kivétellel egynyiretű mosott gyapju. A gyapju Borsod és a szomszédos Heves, Gömör, Zemplén, Abauj, Szabolcs és Hajdu megyékből származott. Külföldi vevők gyér számmal jelentek meg. Az árak az akkori világpiaczi árakhoz képest alakultak, a vásár menete e miatt kissé vontatott is volt s az előző esztendőkhöz képest némi, 4—5 %-os áresés következett be. Fizettetett bécsi mázsánként 160—170, sőt 172—174 korona is.²⁾

1905-ben a miskolci gyapjuvásár június 22-én tartatott meg. Közel 2000 bál szállítottott be a szémszédos vármegyék termelői által, a vevőközönség vételkedve azonban hiányzott.³⁾ 1906-ban ugyancsak 2000 bál gyapju szállítottott s az áru legnagyobb része a tavalyinál magasabb ár mellett kelt el.⁴⁾

Miskolcz város és Borsod vármegye közgazdasági életének a mult század második felétől mindenkor egyik legfontosabb tényezője a Borsodmegyei Gazdasági Egyesület volt, mely 1859-ben alakult a szomszédos gömörmegyei gazdaságközönség egy részének közreműködésével „Sajóvidéki Gazdasági Egylet“ néven, működését azonban a közbejött politikai események miatt csak 1863-ban kezdhette meg. Működése ez időben ugyszólván csak névleges volt, mert a részvétlenség s a szomszédos vármegyei gazdák kiválása folytán rövid idő alatt megszűnt.

Az 1867-ik évben Borsod vármegye vezérő gazdái az egyesületet „Borsodmegyei Gazdasági Egylet“ név alatt újra szervezték,

¹⁾ Kamarai jelentés, 1903. 73. l.

²⁾ U. o. 1904. 53. l.

³⁾ U. o. 1905. 48. l.

⁴⁾ U. o. 1906. 45. l.

1868 a végleges megalakulás azonban a jelentkező tagok kis száma miatt csak 1868-ban történhetett meg, amikor is a február hó 3-án tartott közgyűlésen az egyesület első tisztkara és választmányja is megválasztatván, az egylet működését megkezdette.

Az egylet első elnöke Bá r ó V a y B é l a, alelnökei P i l t a Miklós és O r c z y G y u l a, titkára M o l n á r B e r t a l a n voltak.

1895 Az így megalakult egylet 1895-ig működött, a mikor is két évig majdnem teljesen szünetelt s az 1897. évben Borsod vármegye törvényhatóságával, mint vármegyei bizottság szorosabb kapcsolatba lépett s „Borsodmegyei Gazdasági Egyesület“ név alatt teljesen ujja alakult.

Az ujja alakult egyesület elnökévé M i k l ó s Ö d ö n, alelnökévé Szathmáry Király Pál és Bay Barnabás, ügyvezető titkárává Vértessy Tivadar választattak meg.

1897 Ezen időtől kezdve az egyesület a törvényhatóság támogatása mellett mindinkább nagyobb tevékenységet fejtett ki, az egyesületi tagok száma még 1897-ben 366 volt, 1908. év végéig 549-re emelkedett, amíg az

1897-ik évi pénztári bevételek	---	---	---	---	20,323 K 30 fil.
" " " kiadások	---	---	---	---	8,889 " 82 "
				vagyon	11,433 K 48 fil.
volt, addig az 1908-ik évben a pénztári bevételek	41,749	"	95	"	
" " " kiadások	22,471	"	12	"	
Vagyon készpénzben	---	---	---	---	19,278 " 83 "
" ingatlanokban és leltárban	---	---	---	---	13,038 " 50 "
	összesen	---	---	---	32,317 K 33 fil.

tettek ki.

Az egyesület az állattenyésztés és állatértékesítés terén kiváló működést fejtett ki. Miskolczon a vásártéren 24,000 korona költséggel istalókat építtetett, melyekben évenként tenyészállatvásárokat rendezett. Ezenkívül 1897-től 1908-ig kiosztatott

lódíjazásokon	15,500 korona
szarvasmarha díjazásokon	26,800 „
Összesen	41,300 korona

A köztenyésztés előmozdítására az 1904-ik évben 52,000 kor. állami kölcsönt vett fel az egyesület, mely összesen 139 drb piros tarka tehén vásároltatott, s a vármegye kispasztói között 5 éves részletfizetésre kiosztatott. Ezenkívül 1904-ben rendezte az egyesület az első országos baromfikiállítást és vásárt Miskolczon, a mely fényesen sikerült, s a vármegyében a baromfitenyésztést nagyon fellendítette.

1904

Mezőgazdasági termények nemesítésére több éven át vetőmagvakat osztott ki a gazdák között, s 1897-től kezdve Miskolczon az országos sörárpavásárok tartását meghonosította, úgy hogy ez jelenleg már megerősödött intézményé vált be.

Az amerikai kivándorlás csökkentése és részbeni megakadályozása céljából 16 felvidéki vármegye törvényhatósága és gazdaközönségének részvétele mellett Miskolczon az 1902-ik évben kivándorlási kongresszust rendezett az egyesület. Sajnos azonban hogy ezen kongresszus üdvös határozatai kellő méltánylásban nem részesültek.

A vármegye szőlőtelepítése és gyümölcsstermelésének előmozdítására az egyesület 15 holdas szőlőtelepet és 20 holdas faiskola kertet tart fenn. A szőlőtelep működése 1907-ben beszünttetett, a faiskolakert azonban még ma is fennáll, s ellátja nemcsak Borsodmegye de a szomszédos megyék gazdáit is gyümölcsfa csemétékkel.

1907

Katonai terményszállításokkal 1904-ik év óta állandóan foglalkozik az egyesület, hogy ezáltal a gazdaközönség terményei közvetlen úton jobban legyenek értékesíthetők.

Az egyesület közbenjárására Miskolczon felállított a 7-ik számú cs. és kir. loavatató bizottság, ezenkívül Miskolczon kulturmérnöki hivatal, gazdasági felügyelőség, és szőlészeti kerületi fel-

ügyelőségek állítottak fel, mely hivatalok állami szakközegeiben a gazdaközönség mindenkor hathatós támogatásra talált.

A munkás viszonyok javítására is sokat tett az egyesület a munkaközvetítés által. Továbbá az 1899-ik év óta állandóan minden télen tart népies gazdasági előadásokat és háziipari tanfolyamokat, a melyeken a kisgazdák szakismereteit igyekszik gyarapítani.

Közgazdasági kérdésekben úgy a földmivelésügyi miniszterhez mint a vármegye törvényhatóságához igen sok esetben terjedelmes jelentéseket tett, s a közérdekű kérdések megoldásához szakvéleményével jelentékenyen hozzájárult.

Az egyesület újabb nagy fellendülése és eredményei jórészt elnöke, M i k l ó s Ö d ö n nagy szaktudása s buzgalmának köszönhetők.

Minthogy az összes kereskedelmi ágak történetére itt ki nem terjeszkedhetünk, röviden csak még kereskedőinkről mondunk el egyet-mást. 1755-ben a görög kereskedőknek kiadott s a piacon levő új boltokról emlékezik meg részletesebben a városi jegyzőkönyv. Ha tekintetbe vesszük, hogy e boltokon négy felé nyíló, bécsi üveg karikákkal készített két nagy ablak volt veres fenyűből, az ablak felek pedig faragott kőből, a zöld mázú négy szegletű kő alju boltban négy gombu ép kályhás kemencze volt, az ajtók pedig hamuszín firnajszos festékkel voltak festve, angliai sarokvassal és rézzel borított pléhhel diszítve s francia rigelekkel bíró zárrakkal ellátva, némileg fogalmat alkothatunk a görög boltok előkelőségéről. Görög kereskedőink, kik főleg borral kereskedtek, 1777-ben a varsói lengyel kereskedőkkel állandó összeköttetésben voltak. 1783-ban Vretorszky Tamás görög kereskedő 50 aranyért egy varsói kereskedőt perel, 1789-ben pedig Tupó Athanáz varsói kereskedőnek Miskolczon háza és pinczéje van. 1795-ben Zsámbik Tamás görög kereskedő leányának hozományul 300 frtot érő ruhát és 800 aranyat érő 100 hordó aszu bort ad. 1799-ben a görögöket és zsidókat adózásra akarja szorítani a város. Ezek szerződéseikre hivatkozva a megye elé viszik ügyüket, amely

akként dönt, hogy a görögök és zsidók a fizetésre nem kötelezhetők. A város nem nyugodott meg a megye döntésében s ellene a helytartótanácsához felebbezett. 1807. aug. 14-én Srempel Gottlieb kereskedő Spisák Símon szolgáját Krakkóba akarja lóháton küldeni, s ezért bizonyság levelet kér részére a várostól. 1809-ben Stern Lébel zsidó kender és len vásárlás végett Lembergbe utazván, bizonyság levél adatik neki.

1822-ben Spiller József kereskedő ellen a cs. és kir. puska- por és salétrom inspectió panaszt tett, puska- por árulás miatt.

Az 1840-es évekből kereskedőinkre vonatkozólag a Furmann B. Ferdinand és Lichtenstein József miskolczi kereskedők által kiadott Miskolczi Értesítő tartalmaz igen sok adatot. Értesítőnk, mely afféle hirdető lap, s az irodalomhoz vajmi kevés köze volt, 1842. tavaszán létesült, 's kisebb nagyobb megszakításokkal 1848. végéig állott fenn. Lapunk a kellő pártolás hiánya miatt hosszabb időre először 1845. decemberében szűnt meg, s csak 1846. nyarán indult meg ismét.

„Négy évig forgott e szerény hirlap köz-kézen — írják a szerkesztő kiadók a lap újból való megjelenése alkalmából — 's bár annak további fönmaradása végett lehető áldozatokat tenni készek valánk: mind a' mellett soha olly állásra nem vergődhetett, hogy a' nélkülözhetetlen költségek fedezve lettek volna; példátlan olcsó dija mellett is elegendő előfizetői nem találkozáván melly mia' e' vállalattal fölhagyni', s annak folytatását boldogabb időkre halasztani kénytelenítettünk.

Időközben azonban fölszállítások jöttek hozzánk, hogy ezen annyira üdvös, közhasznú közlöny ismét létre jöjjön; de tekintetbe véve azt is, miként közösülés, forgalom, naponkint élénkebb, az ipar fejlődik, kereskedés gyarapodik, a pénz ólcsúl: mind meg annyi indok arra, hogy több más kevésbé népes városok példájára nálunk is adást-vevést közhirrre tevő Értesítő jelenjék meg; és nem is csalatkoztunk számításunkban; mivel ennekelőtte az előfizetők száma 180-nál többre sohasem szaporodott, mégis most

már a 250-et haladja, 's bizton reméljük, hogy 300-ra emelkedend, mi által föllállhatása némileg biztosítva lesz.

MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ.

Hétfőn Május 2-án 1842.

1. Cassinói Köz Gyűlés 's Tiszt-ujjítás

folyó év Május 5-dikén délelőtti 10 órakor fog tartatni, mellyre minden t. cz. Tagok meg jelenendők tisztelettel föl kéretnek.

Ugyan ott, 's akkor 1830-dik évtől 1841-ik év' végéig meg jelentt Hírlapok 's Folyó Iratok fognak eladatni.

2. Fazekas László Vasárús.

Teljes tisztelettel van szerencsém ertesíteni a' t. cz. **Közönséget** arról, hogy itt szabadságolt Miskolcz Városban a' Forgó-híd szögletén **Lichtenstein Jó'sef Urnak** több évek alatt fenn álló vaskereskedését által vévén, — jövőre folytatni, és azt az abban eddig is föl talált minden némű árrú czikkekkel bősegesen ellátni fogom.

Eldődöm hálával elősmeri a' t. cz. **Közönség** kegyes pártfogását, valamint ő azt meg érdemelni törekedett; úgy én is pontosságom, 's kész szolgálatom mellett törekedni fogok, hogy azt tökéletesen meg érdemelhessem.

Miskolczon Majus 2-ik napján 1842-dik évben.

(1.)

3. A' Babelgoztató Intézet Téglaház telke eladó.

2500 Forint V. Cz.

 elegendő biztosítás mellett egy hólnapra ki adandó, bővebb fölvilágosítást ad a' Tudakozó Intézet.

64. A „Miskolczi Értesítő” első számának czimlapja 1842-ből.

Mi négy évekig elég jelét adtuk annak, hogy bennünket semmi más haszonvágy nem vezérel, mint a t. cz. Közönség iránti ernyedetlen buzgalmunk bebizonyítása, 's miután már most az

elegendő Előfizetők száma által kiadásaink fődözve lesznek, ezennel kijelentjük, hogy a' tekintetes Megyének, a' a nemes Városnak, valláskülönbség nélkül minden Egyháznak, Cassinóknak, szóval városunkban létező morális testületeknek minden adás-vevései ügyeiket, a t. cz. Közönséget illető rendeleteiket dijj nélkül fogjuk közhirrre tenni. — Az előfizetés marad 30 kr. pengőben, megjelenik minden héten csütörtökön.

A beiktatási dijj is jövődőre minden sortól csak 2 kr. p. p. leend. Miskolczon Julius 1-én 1846. Furmann B. Ferdinand, Lichtenstein József.¹⁾

A sajtó felszabadulása a lap szerkesztésében is változást idézett elő s 1848. márczius 15-től a hirdetések mellett előbb apró ismeretterjesztő, utóbb politikai közleményeket s végül szépirodalmi dolgokat is találunk.

Kereskedőink hirdetményei közül különösen megkapják figyelmünket Furmann B. Ferdinand amerikai izű reklámjai, a kinek a „Bécs városához“ czimzett „norimbergai ék és fűszeres“ boltjában valóban minden kapható volt. 1842. május 22-én e derék kereskedőnk alázatosan jelenti a közönségnek, „hogy a' jelen következő vásárra is az egyveleges kereskedését tárgyazó jeles reggeli nőnem és férfi kendőző asztali készületekkel Satulok, falra való arany és politurozott rá máju metszett Tükrök (a' Gyári áron) — toillet, 's legjobb izlésű külömbféle Órák, — kupakos és kupaktalan igaz Tajték-pipák — külömbféle pakfong — platérozott és lakérozott pléh Portékák, — wegdewoth angol csemege Tányér és mosdótál — kávé és tea findzsák, — mindenféle jó Illat és mosdó szerek, angol nyergek, minden készülettel vadászó eszközök — a' legujabb divatú külömbféle Broncz ékességekkel; nemkülönben a' Fűszerkereskedését is jó és friss portékákkal finom magyar pezsgővel 1 fr. p. p. valódi szulini friss meritésű savanyú vízzel kisebb' s nagyobb mennyiségben, és liptói túróval ellátván — mindezeknek igen jutányos áron való árulását ajánlja.“

¹⁾ Miskolczi Értesítő, 1846. 1. szám (jul. 2.)

Ezzel azonban még távolról sem merült ki a Bécs városához címzett bolt áruinak sorozata. Kapható volt ott még „Valóságos Francia Hercegnő viz Jean Bigottól, Párisban ; Szeplő, ugyszinte minden foltok ellen a' testen legczélszerűbb viz, a' nélkül, hogy az egészségnek legkevésbé is ártana, ezenkívül hajkenőcs, a' leg jobb (Vegetabilische Pomade) Cacao vajból készült, mely a' haját legkésőbbi időig a' szürküléstől megóvjá,“ továbbá „Diós Győri — s' Külországi gépely papirosok nagy mennyiségben — ugyszinte Lóhere (Luczerna), Úri zab (Reigras) 's többféle tavaszi vetőmagvak,“ „finom hegyaljai asszú bor üvegje 36 krral — találtnak nála szinte valódi Goldschmid 's Társa Berlii és Strasburgi gyárában készültt beretva fenők 's élesítők gyári áron“ s végül „valódiságokban és eredetileg bepakolva különféle illat áruk, szappanok 's szépitő eszközök, Leyer Károly valódi földieper hajkenőcse, Farina Ferencz Mária valódi Köllni vize, mindenféle diszeszközök és ezüst, papfong, üveg ékasztali cikkek — minden a' dohányzáshoz, 's lovagláshoz szükséges és fényt árasztó tárgyak — séta botok, oszorok, úgy szinte nagy mennyiségben fal papirosok, (tapetten) zseb órák s végre Majlandi selyem kalapok,“ melyek csak az imént érkeztek meg Bécsből.

Ugyanez év jul. 5-én „Tajthi József fűszer kereskedésében található legfrissebb ásványos, gyógy u. m. rohitsi, jánoskúti, szulini, ráunki, parádi, bártfai, bilini, egri, marienbadi, pilnai, saidsichi, adesheidi vizeit, ugyszintén a legjobb hegyi asszú butelláját 30 krért ajánlja.“

Nagyobbszerű fűszerüzlete lehetett még ez időben Ujvári Ferencznek, aki sok egyéb között 1842-ben „legjobb karansebesi csigáit“ kínálgatja.

A túlhajtott reklám, s a mások áruinak ócsárlása sem tartozott a ritkaságok közé, s kereskedőink többször alaposan összekaptak. Ujvári Ferencz és Baum Salamon 1844-ben a liszt miatt veszték össze, s a kölcsönös lebecsülés ez alkalommal a Miskolczi

Értesítő hasábjain történt,¹⁾ 1845-ben pedig a cukor miatt perlekedtek egymással az összes miskolczi fűszeresek.

A pesti Hengermalom miskolczi raktára 1842-ben a Tetemvárbán Löwinger Ignác házában nyílt meg, hol a liszt a pesti ár szerint, csupán a fuvarbér beszámításával árutatott.

A 30—40-es években legnagyobb vaskereskedésünk a Lichtenstein Józsefé volt, ki üzletét 1842-ben Fazekas Lászlónak adta el. 1844-ben Müller Károly nyitott vaskereskedést.

A női divatáru s a férfi ruha kereskedők különösen sokat hirdettek. 1842. május 7-én „Koszgleba és fia „Az udvari dámához“ Pesten Váci utczában Walthier jelenleg Veres Hid utczában Höke György házában lévő válogatott kelmékkel ellátott raktárát ezen a' vásáron a' t. cz. Közönségnek mély alázattal, és legjutányosabb áron ajánlja: Asszonyságok számára minden színü sima gros de naples, és raforce beszövött habos selyem, nyomtatott mouslin de lain, asphalt, cheridon, batiszt, nyomtatott percál, s' báli ruha kelméket, legujabb angol vásznak, selyem és gypju kendőket; Urak számára legujabb divatu selyem és pique mellényeket, valódi foulard zseb szines és fekete majlandi nyakkendőket — nyári nadrág, satin a' legujabb everlasztings öltöny kelméket és nyári ingeket. Igen ajánlja nagy mennyiségben levő valódi színü nyomtatott bútor — és függöny percáljait — végre felvállaltatnak megbizások templom ékítésekre is, 's jutányos árért teljesíttetnek.“

A ruhakereskedők közül Bereghszász és Kérészy férfiruha készítő, kiknek raktára özv. Szathmáry Józsefiné házában volt, hirdetését adjuk.

„Kész ruha raktár. Alólírttak midőn a' t. cz. Közönségnek eddig bennünk vetett bizodalmaért hálás köszönetet mondunk, egy-szersmind tisztelettel jelentjük, hogy munkálati körünk szélesbítésére, 's gyorsabb pontosságali szolgálhatás tekintetéből egyesültünk. Valamint kész Divatos Ruhákkal, úgy posztó, cazmir, és különbféle nadrág 's mellény kelmékkel ellátott raktárunk remény

¹⁾ Miskolczi Értesítő, 1844. 7. sz.

nyújt arra, hogy vállalkozásunkat figyelmére méltatván pártolása alá veendi, annyival is inkább, mivel a gyors szolgálat mellett a' legjutányosabb árszabást feltételezzük.¹⁾

„Könyv, mű és hangászat“ kereskedése ez időben Grossmann J. F-nek volt Miskolczon, akinél kaphatók voltak: „István Fő Herczeg, Lonovics Megyés Püspök, Batthány, Desseöffy, Teleky, gr. Bezerédy, Deák, Fáy, Klauzál, Kossuth, Kölcsey, Palóczy, Pulszky élethű arcrajza.

Mindenféle legujabb gazdasági, tudományos könyvek. Alföldi levelek gr. Desseöffy Emiltől — Kisfaludy Károly minden — és Szemere Bertalan koszoruzott munkája — Nemzeti Könyvtár — Állatok Országá természet történeti képtérme — Több féle Egyházi beszédek és Imádságok — Az Unitárius Keresztény vallás rövid beszédben. Úgy szinte legujabb zenedarabok: Nemzeti Paulovicstól — Ördög Róbert — két Figaro — 's több zongorára készített dalmű — Liszt — Diabellitől — Keringők Launer — 's Strausztól.²⁾

1844-ben Michailovits János kölcsönkönyvtárában egy kötet-től 24, két kötettől egyszerre 30, három kötettől 36, négy kötet-től 48 pengő krajczárok fizettetnek havi díjul. A könyvtárban levő könyvek nyomtatott címjegyzéke 6 p. krért volt kapható.³⁾

1793 Az út és hidépítés terén városunkban az 1870-es évekig kevés feljegyzésre méltó dolog történt. 1793-ban a Szinva vizén a Forgó hid faragott kővekből építették. E hid építéshez a görög
1814 kereskedők 32 frttal járulnak. 1814-ben a szentpéteri töltés elkészült
1826 s 1314 frt költsége volt reá a városnak. 1826-ban a vármegye ráír a városra, hogy a vágó malom melletti hidat sürgősen építtesse fel. A város kifogásolja, mert a malom az Abbatiaé, ezzel választatott a Szinva két ágra és azáltal a malom két viz közzé

¹⁾ Miskolczi Értesítő, 1842. máj. 2. szám.

²⁾ U. o. 1842. máj. 17. szám

³⁾ U. o. 1844. 46. sz.

jutván, okvetlen csak hidon lehet a malomhoz jutni, — miért is saját érdekében azt mindég az abbatiának kell fenntartania.¹⁾

1832-ben a klastrom előtt való hid megépítése rendeltetett el. 1832

1835-ben a város malmánál szekér hidat kívánnak építeni, 1835
„amely közadakozásból valószínűleg meg is lesz.“²⁾

1839-ben a Pecze árka felett egy új hid készült. Az 1850-es 1839
években Hunfalvy³⁾ azt írja, hogy a Tetemvár és a gabonapiacz 1850
egy sártenger képét mutatják.

1871-ben a vágó malom mellett két kocsihid építtetett. 1871

1874-ben a Főutcza nagy költséggel kiköveztetett. Ugyanez 1874
évben járdák építésénél a háztulajdonosok $\frac{1}{3}$ árt fizetnek. 1 □ öl
járda cementből 12 frtba került. 1875-re kikövezésre és járdák 1875
építésére 11,029 frt irányoztatott elő. 1875-ben a takarékpénztár
a malomnál saját költségén hidat építtetett.

Az utak javításáról, fenntartásáról a város mérnöki hivatala gondoskodott, az ezekre szükséges munkaerő és pénz pedig közmunka, közmunkaváltság és kövezetvámok útján szereztetett be. 1876-ban 1876
a kövezetvám, a vasuti kövezetvám és a közmunkapénztár terhére teljesített összes alkotások, illetve műveletek értéke 40,339 frt 10 kr volt⁴⁾ 1877-ben az új marhavásár téren egy új hid készült, a 1877
forgóhid vas szerkezettel egészen újonnan épített, s a Fáy-féle malom mellett a Szinva folyón, valamint az ugynevezett Pap malom melletti árkon szinte új hidak építtetek.⁵⁾ 1878-ban a köz- 1878
utak, járda stb. építése, s javítása által a közlekedési ügy érdekében nagy haladás történt. Azon vállalati szerződés keretébe felvett munkálatok, mely kövezeti vámjövödelmünket öt évre előre lekötötte, legnagyobb részben teljesítve lettek. Ez évben a kövezési műveletek 22,375 □ méter terjedelemben eszközöltettek.

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ U. o

³⁾ Hunfalvy János i. m.

⁴⁾ Polgm. jel. 1876. 13. l.

⁵⁾ U. o. 1877. 15. l.

Ehez járultak azon munkálatok, melyeket az árvíz pusztításai folytán kövezetünkben szenvedett káraink kipótlására kellett teljesíteni, s melynek költsége 10,000 frt körül volt.

A Szinva és Pecze medre felett létezett hidaink közül az árvíz kettőt hagyott meg a közlekedésnek. Kettőt pár nap alatti serény munka alkalmassá tett a forgalomra, teljesen magával sodrotta azonban 14 nagyobb, s 10 kisebb hidunkat.

E hidakat harmadfél hó alatt sikerült a vágó malom előtti hidak kivételével újra építeni. Három vas és négy faszerkezetű szekérhid, öt fa-anyagu gyaloghíd lett, állandóságra számított, diszes és erős szerkezettel alkotva, s az ezekre fordított költség 13,580 frt volt. Ezen felül kisebb és ideiglenes hidak, karózások, és sarkantyuzások 1300 frtot szükséglettek.¹⁾

1879 A kövezeti és málha vámdíj pénztár, mely eddig évenként az állami utak fenntartása czimén 4—5000 frttal terheltetett meg, 1879-ben a m. kir. közmunka és közlekedésügyi miniszter rendeletével e kötelezettség alól felmentetett.²⁾ 1879-ben a kövezetvám egész évi jövedelme volt 22,287 frt 53 kr, az utcák tisztántartására a lakosságtól befolyt 3055 frt 07 kr; a kövezetvám pénztár egész évi bevétele összesen 33,382 frt 15½ kr. Kiadása volt a mérnök és számtiszt évi fizetésébe 1350 frt, vámkezelő személyzet, útkaparók, pandúrok fizetésébe, ez utóbbiak ruházatára, vámhelyiség évi bére, azok fűtése és világítására, vámsorompók javítására, szükségelt nyomtatványokra 5998 frt 72 kr, állami adóba 1134 frt, utcák tisztántartásáért a vállalkozónak 6389 frt, Reichmann és Lachs vállalkozóknak az 1878. évi munkálatok bére fejében szerződés szerint fizettetett 14,000 frt, vegyes kiadások kisebbszerű munkálatok díjjazására 699 frt 05 kr, összesen 29,560 frt 77 kr.³⁾

¹⁾ Polgm. jel. 1878. 18—19. l.

²⁾ U. o. 1879. 8. l.

³⁾ U. o. 1879. 15—16. l.

Tisztán málhadijakból a málhadij pénztár ez évben 8316 frt 53 krt vett be.

A járdák burkolására aszfaltot Miskolczon 1879 ben vettek először alkalmazásba. 1879

1880-ban a közmunka és közlekedésügyi miniszter a kövezet-vám díjszabás egyes tételeinek mérsékelt emelését megengedte s egyszersmind a vám élvezetét 1888. ápr. 15-ig meghosszabbította. 1880

Az 1880. évre összeirt közmunka erő 1258 szekeres, 11,790 kézi erő napot, pénzértékben pedig 8332 frtot tett.

„Utaink javítására nézve az utóbbi években oly sok történt, — mondja az 1880-iki polgármesteri jelentés — hogy a versenyt velünk alig egy város állhatja ki; ennek daczára utczáink sokasága, azok talajviszonya miatt, annyi teendő vár reánk e téren is, hogy nem egy jogos óhajtás valósítása hosszú reménykedés marad.“¹⁾

1881-ig 2734·40 □ méter aszfalt járda készült 17.068 frt 86 kr. értékben. Ugyanez évben történt a csaknem járhatatlan Urak utcájának szabályozása, s a hason körülmények közt levő Major utcának 260 méter hosszban kő alappali előállítása és kavics réteggel való beboríttatása. 1881

A szabályozás folyama alatt a sötét kapunál egy diszes, vas-szerkezetű hid, az Urak utcáján, az alsó malomnál és a győri utvonalon egy-egy faszerkezetű hid készítettett.²⁾

A kövezetvám 1882-ben bérbeadatott. 1882

1884-ben a legnevezetesebb és költségesebb munkálatok közt foglalt helyett a buzatér rendezése. Ugyanez évben az alsó Szinva szabályozási munkálatai az államvasutakkal közös költségen végrehajtottak. Ezen műveletnél 29,900 m³ föld volt mozgósítva s a munkálat a kisajátítási költségekkel 13,800 frtot igényelt.³⁾ 1884

1885-ben Dick Mór vámbérlő 22,573 frt 45 kr bért fizetett. 1885

¹⁾ Polgármesteri jelentés. 1880 24. l.

²⁾ U. o. 1881. 34—35. l.

³⁾ U. o. 1884. 21. l.

- 1887 1887-ben a Tetemvár vásár területi része kiburkoltatott. Ugyancsak ez évben a város szabályozására és lejt méretezésére vonatkozó műszaki munkák a vállalkozó mérnök által befejeztettek.
- 1888 1888-ban új utvonal készült, a buzatér hátsó részét a lovas lak-tanyával összekötő vonalon macadamszerűleg 358 mtr. hosszúság-ban. A Deák Ferencz utczában aszfalt járda készült 955 mtr nagyságban. A sötét kapunál próbaképen 78 mtr beton járdát fektettek le, a Korona és a Három Rózsa vendéglők előtt pedig 301 mtr. hosszúságban csatornázással ellátott bérkocsi állomások készültek. 1888. ápr. 15-től számított öt évre a kövezet vámszedési
- 1889 jogot a közmunka és közlekedési miniszter újból megadta. 1889-ben a Kazinczy utcán 912 □ méter beton járda, a Szinván pedig
- 1890 három gyalog közlekedésre alkalmas új vashíd épült. 1890-ben az alsó Szinván egy monumentális vashíd, s vas tartányokra egy kisebb hid készült. A Szinva malom árka a Nagy Hunyad utczai részen szabályoztatván, az utca szélesbitve lett.

Az 1890. évi I-ső, az utadóról szóló törvényczikkely a város lakosságának nagy megterheltetését vonta maga után. Az utadó helyettesíti azon fizetéseket és szolgáltatmányokat, melyek eddig a közmunkát szabályozó rendeletek alapján voltak megállapítva. A törvényhatóság által az államadó 10%-ban megállapított utadó egy évre 23,433 frtot tett s míg az előző évek alatt közmunka köte-lezettség 11,000 frt volt s a vármegye jóakaratából azt a város egészben felhasználhatta, a m. kir. kereskedelmi miniszter csupán évi 5000 frt adományozását engedélyezte.¹⁾

- 1891 Az 1891-iki utépítések közül kiemeljük, hogy a gömöri pálya-udvar nagyobbodása következtében egy új út építettett a zsolczai útvonaltól elágazólag. A Palóczy-utczai Pecze meder partfalazattal
- 1892 láttatott el. 1892-ben az útforgalom biztosítása végett a Palóczy-utczai Peczen új vasszerkezetű hid építettett, a kisujvárosi Pecze hid pedig egészen új faszerkezettel láttatott el. Az utczák kövel való burkolása, mint általában minden évben, az idén is elég szép

¹⁾ Polgármesteri jelentés. 1890. 34. l.

arányokat öltött. A városháztéren 687 m²-mtr új aszfalt járda készült. 1894-ben a fürdőtér szabályozása végett az özv. Kovács Jánosné telkét 30,000 frtért, Pataky Sándortól 65 m² méter területet 311 frtért, a N.-Major utcán a közlekedési út szélesítése végett a Szalay-féle háztelkekből 108 m² ölet 18,500 frton, az Éles-féle házat 11,000 frton köztéri célra megvásárolta a város. Az Urak utca felső részén 2021 frt költséggel új faszerkezetű szekerhid épült. 1895-ben az utcák szabályozása folytán 10 telekhez csatolt 17306 m²-öl területért a szépítési alapba 1083 frt 08 kr. folyt be, míg 25 telekből az utcákhoz csatolt 216.38 négyzetöl területért, melyben a Légrády-köz kiszélesítése, 68 négyzetöl 341 frt 50 kr. értékben is szerepel, 1007 frt 39 kr. a szépítési alapból fizetett ki.

Ez évben az összes útműveleti költségek 27,000 frtot, igényeltek.

A város utműveletei 1896-ban nagy terjedelműek voltak, burkolást nyert a Gordon-utca egész hosszában, a Zöldfa-utca és a megyeház és Major-utcákat összekötő rész. Ezen útszakaszok csatornázással és légszszvezetékekkel látattak el, felhasználtatott 6050.4 m² méter tokaji idomitott kő, 411 m² méter somosi falusi folyóka fejkő. 2472 m² méter mészkburbolat részben a csatlakozó területhez, részben a Zöldfa-utca burkolatához. Burkoltatott a Széchenyi-utca alsó részében egy bérkocsi állomás 90 m² méter tarczali lapkóval.

A Szinva patak szabályozása teljes befejezést nyert annak alsó részének szabályozási műveleteivel, hol 48,000 köbméter föld a megkívánt területmegváltások után kiemeltetett.

A Pecze patak Nagy-Major és Palóczy-utca közti része partfallal láttatott el, ugyanott vasszerkezetű szolid hid épült; valamint a Fazekas és Jókai utcák közti Pecze rész szintén partfallal és hiddal láttatott el, ezen munkák 8000 frtot igényeltek.

1897-ben nagyobb kisajátítási összeg fordított a nagy hunyad utcai sárga fürdő előtti szabadon álló Klein Jakab-féle háznak az út területéből való eltávolítására. Készült 13,828 m² mtr

terméskő utburkolat. Járdaburkolat fektetett összesen 2373 □ mtr. Az utcák régi burkolatának jókarban tartása végett 900 négyzetméter átburkolás történt. A hidépítéseterén kiemelendő a volt emberpiacz és Urak-utcát összekötő új betonhid az ugyanott létesített partfalakkal, továbbá a forgóhid rekonstruálása, valamint a Tóth-utczai és a Peczeközi új fahidak. Ez utóbbiak a Pecze áradása folytán ujonnan készítettek.

1898 Az évek óta előkészített városrendezési ügy 1898-ban a városi közgyűlés által elfogadott alakban és azt kiegészítő szabályrendeletek kíséretében jóváhagyás és engedélyezés céljából a felettes hatóság elé lettek terjesztve.

A Pecze árok szabályozott felső szakaszában két hid épült és pedig a Tóth-utca és Szepesi-sor közt és a Bedegvölgy-kis-major-utczai vonalon összesen 1894 frt költséggel.

1899 1899-ben a város költségén végrehajtott útműveletek csakis a külső vonalakra szorítkoztak. Magán egyén költségén, de a közönség használatába átbocsátott két hid a Szinva Gordon-Belgrádi részen épült, s áthelyezést nyert a Halastéri hid. A város utépítéseit az 1900-ik évben a következő adatok tüntetik fel: trahyt terméskővel burkoltatott 5670 □ m. 21,370 K 94 f, mészkővel 1057 □ m. 2538 K 98 f, betonnal 2597 □ m. 8652 K 64 f, trahyt lapkővel 802 □ m. 3992 K 20 f. értékben. Nagyobb földmunka volt a Szinva mederben a vasuti hidnál képződött zátonyok leléása; a kiemelt kavicsos föld tömege 1550 m³-t tett ki. A Király utczai hid kibővített a villamos vasuti hidig s ennek másik oldalán új gyalogjáró hid készített, összesen 1693 korona költséggel.¹⁾

Itt említjük fel, hogy a Sajó folyó hajózhatóvá tétele iránt évek óta folyó tárgyalások eredménye gyanánt a kormány elhatározván a szabályozás keresztülvitelét, annak munkálatai 1910-ben megkezdettek. A hajózás főkikötője városunknál lesz, — úgy hogy közvetlen összeköttetésbe jutunk az Al-Dunával, — ami városunk kereskedelme felvirágozásának bizonyára új korszakot nyit.

¹⁾ Polgármesteri jelentések, 1885–1900.

A forgalom lebonyolítását a század első évtizedeiben fuvarosaink látták el. „Hogy a' Miskólczi Mester Emberek — rendeli az 1813-iki limitáció — kik a Vásárokra fogadott Szekereken járnak, felettébb ne taksáltassanak, az határoztatik meg, hogy az Adófizetők a' Hivatalból utazó Személyeket, egy Státióra, egy Forintért élén kötelesek vinni Lovaikon, minthogy a' Mester-Ember alá Szekeret is adnak, tehát, ha az ő Szekerek, a' Mester-Ember által, illendő 's alkalmas Teherrel megrakattaik, a' Mester-Ember, a Szekereseknek, minden egy-egy Státiótól jövet és menet, fizessenek két-két Forintokat, azon Napra pedig a melyen a' Vásárokon a' Szekeres utánnok várakozik, a Szekeresnek, naponként két Forint Várakozás Pénz fizettessen.” Egy köből gabonának, kukoriczának, árpának, kölesnek egy mértföldre való szállításáért 6, zabnak 5, egy hordó bornak egy mértföldre való szállításáért 12 krt fizettek.

Mint a fenti rendelkezésből kivehető, fuvarosaink személyszállítással is foglalkoztak. E szerény közlekedési eszközökhöz képest nagy haladást jelentett a rendes járatú „gyorskocsi”, mely 1837-től Pest—Eperjes irányban érintette városunkat.

Az 1830-as években alakult meg a Budapest—Nagyvárad—Kolozsvárig terjedő gyorskocsi utazási vállalat, a melynek nyomában 1836. évben Budapest—Gyöngyös—Miskolcz—Kassa—Eperjes utiránynyal alakult meg a második gyorsutazási vállalat, melyet az eperjesi ipartársulat tartott fenn. Érdekes a kérelem, melyet a nevezett ipartársulat Borsod vármegyéhez intézett, kérve, hogy a vállalatot támogassa és a megye területén levő utakat hozassa jó karba, hogy az utazás minden akadály nélkül lebonyolítható legyen. Az ipartestületnek 12 nagy kocsija volt, a melyek egyelőre csak Eperjes és Pest között közlekedtek, később már Lőcse, Késmárk, Bielitzen keresztül Krakkóig, más ágban Bártfán, Duklán át Lembergig, továbbá a Hegyalján keresztül Debreczenig lett kiterjesztve a vállalat.

A gyorskocsi vállalat Miskolczon keresztül 1837. évben indult

meg. A hét minden csütörtökjén indult a kocsi Pestről—Eperjesre s innen minden vasárnap reggeli 6 órakor ment vissza. Természetesen a megállóhelyeken mindenütt jegyeket lehetett váltani, így Miskolczon Szathmáry Király urnál és Lichtenstein József urnál. Azonkívül, ha még üres hely volt a kocsiban, a kalauz utközben is felvehetett utasokat. A kocsik a következő időpontokban közlekedtek:

a) Pestről Eperjesre mentében: csütörtökön estve Gyöngyösre; pénteken reggel Miskolczra, pénteken délből Kassára, este pedig Eperjesre.

b) Eperjesről—Pestre fordultában vasárnap délből Kassára, vasárnap estve Miskolczra, hétfőn reggel Gyöngyösre, estve Pestre.

Oly esetben, mikor már tele volt a társaság kocsija s valaki még helyet akart váltani, nem utasított el, hanem kényelmes mellékkocsiban, melyet a társaság e végre mindenkor készen tartott, oda küldetett a hova szándékozott.

Minden utazó bér nélkül vihetett 30 font lomot, azonfelül már tarifa szerinti bért fizetett.

Ha az utasok közül valakinek panasza volt a társaság, vagy annak emberei ellen, Szathmáry Király úrhoz Miskolczra, mint a társaság igazgatójához folyamodhatott levéllel. Pesttől Miskolczig egy személyre a viteldij 6 forint 8 kr. volt, ha pedig saját kocsiján ment, akkor lóváltással csupán a lóhasználatért Pesttől Miskolczig 29 forint 8 kr. volt a viteldij, természetesen a kocsira 6 embernél több nem ülhetett. A podgyászért külön kellett összeállított tarifa szerint fizetni és pedig Pesttől Miskolczig 4 latig 8 kr., 4 laton felül 1 fontig 17 kr., 1 fonton felül 5 fontig 34 kr., 5 fonttól 10 fontig 51 kr., 10 fonttól 30 fontig 1 forint 7 kr., 30 fonttól 50 fontig 1 forint 40 krajczár s így tovább. A kereskedők portékáik szállításáért jóval magasabb árt fizettek.

A társaság a lóváltást így magyarázza: „A rendes utazásokon kívül olyan utazók továbbszállítását is magára vállalja az intézet, kik saját kocsijukon utaznak egészen rendeltetési helyére az Eperjes, Kassa, Miskolcz, Gyöngyös és Pest közti irányban. Ezeknek

szabadságukban áll az utat szakadatlanul folytatni, vagy kényelmük szerint a lóvasuti állványokon (állomásokon) meghálni. Azon esetben, ha utazók jelentik magukat oly utazó-kocsival, melynek terhe személyekkel és terhekkel meghaladja a 14 mázsát, a fenti árszabás akkor nem alkalmazható, hanem az olyan továbbszállítást külön vállalja föl az intézet.

Az ily gyorskocsi vállalatok természetesen nagyon megváltak terhelve az ugynevezett vámfizetéssel, mert hisz elgondolhatjuk, hogy Pesttől—Eperjesig nem kevesebb mint 13 helyen fizettek vámot, ami bizony tetemes summát tett ki. Lichtenstein József, a társaság miskolci megbízottja Borsod vármegye közgyűléséhez fordult, hogy a csabai és felső-zsolczai vámoknál a gyorskocsi vámot ne fizessék. Borsod vármegye 1838. pünkösd 1838
hava 19-én Szathmáry Király József alispán elnökle alatt tartott közgyűlésén ezen kérelmet így intézte el: „Ezen folyamodás kiadásával tiszti főügyvédünkre és központi alszolgabíráinkra bizatik, hogy a gyorskocsi intézetet létrehozó és fenntartó társaságot, s csabai és felső-zsolczai vámjaink haszonbérletét minden illető körülményekre voltaképen meghallgatván, azon kérést, hogy az általuk nyújtandó felvilágosítási adatok a vámszedési megállapított táblás jegyzék (tariffa) s a vámot a szekértől és vonó marháktól vétetni rendelő törvény lelke és rendelete szerint az említett töltéseinken időszakonként által utazgató különben közpártfogásra valójában méltányos gyors szekér a vámot megfizetni tartozik-e? s ha netalán tartozik az ebből eredhető utazási feltartóztatási akadályokat czélszerűleg elhárítani, hogy lehetne? minden oldalról fejtsék ki s véleményes tudósításait a közelebbi negyedéves közgyűlésre multhatatlan adják be, az alatt a dolog mostani állapotjában hagyatván.”

A legközelebbi megyegyűlés tényleg engedélyt adott a gyorskocsinak, hogy vámdíjat a csabai és f.-zsolczai vámoknál ne fizessenek.)

¹⁾ Keresztesy Sándor. Gyorskocsi utazás Miskolcra át 1836. évben. Borsod megyei Lapok, 1903. 145. szám.

- A kocsijáratok eleinte — mint láttuk — csak korlátolt számúak voltak s ehez képest az 1840-es évek elején ismét nagy haladásnak tekinthető, hogy a gyorskocsi hetenként ötször indult
- 1844 Pestre és ugyanannyiszor Kassára és Eperjesre, 1844-ben pedig már „naponként indítottak gyors szekerek a nevezett városokba.
- 1845 1845-ben az eddig Pestről Gyöngyösön, Miskolczon és Kassán keresztül Eperjesig és vissza közlekedő gyorskocsi járat, egy Pestről Váczon, Balassagyarmaton, Losonczon, Rimaszombaton, Rozsnyón, Iglón, Lőcsén és Szepes-Váralján keresztül Eperjesig és vissza haladó újabb járatral bővítettett. A Pest—Eperjesi gyorsutazási intézet mind a két útvonalon, minden fogatváltoztatási állomáson saját fogatokkal lévén ellátva, a tovaszállítás a nyári hónapokban minden tartózkodás nélkül, éjjel-nappal szakadatlanul történt. Az intézet a továbbítás végett reábizott pénzbeli s egyéb küldeményekért váltótörvényszékileg bejegyzett alapszabályai értelmében egész alaptőkéjével kezeskedett s egyben figyelmeztette a feladókat, hogy minden egyes küldemény értékét magán a küldeményen följegyezzék. Mindazon küldemények s utazók podgyászaí ugyanis, melyeknek értéke a feladáskor bejelentve nem volt, értékteleneknek tekintetvén, károsodás alkalmával érték kárpótlás nem adatott.¹⁾

- A vasut kérdése hazánkban az 1830-as évek közepén került
- 1832— napirendre, s már az 1832—6-iki országgyűlés kimondotta Miskolcznak a pesti vasutvonalba leendő felvételét.
- 1836

A magyar társadalom nagy figyelemmel kísérte az egyes, tervezet vasutvonalakról a hirlapokban megjelent javaslatokat és vitákat, s városunkból Lichtenstein József volt az, ki elsőnek fogott tollat Miskolczot az ország középpontjával összekötő vasuti vonal megvalósítása ügyében, egyik tekintélyes fővárosi lapunk hasábjain fejtegetvén azokat a hasznokat, melyek a Pesttől

¹⁾ Miskolczi Értesítő. 1845. 32. szám.

Debreczenig felállítani szándékolt vasútnak Miskolczon való keresztül viteléből kínálkoznak.¹⁾

1846-ban e tárgyban gyűlés is tartatott városunkban, a 1846
debreczen—miskolczi szárnyvonal kiépítésének kérdése azonban
csak jóval utóbb, az 1850-es évek közepén került komolyan
szőnyegre. A szárnyvonalat építő tiszavidéki vaspálya társaság az
előkészületeket 1856-ban tette meg, s ekkor a vaspálya társaság 1856
elnökének felhívására a városi tanács két részvényt jegyzett.²⁾
Az előkészületi munkákkal azonban az előjáróság nem igen volt
megelégedve, mert 1857. okt. 1-én a tanács felir a miniszterium- 1857
hoz, hogy a tiszavidéki vasút miskolczi pályafője legjobb földjeiből
mintegy 100 holdat vesz el, s oly messze terveztetik a várostól,
hogy ezáltal a kereskedelem sokat veszít.) A polgármester és a
város lakói ugylátszik a fuvarozás jövedelmeinek elesésétől való
félelmükben gördítettek akadályokat a vasúttársaság elé, s csak
akkor nyugodtak bele a változhatatlanba, mikor a társaság Zsolcán
nagy területeket vásárolt és az állomásnak oda leendő építésével
kezdett foglalkozni. Később némely elemek ugyanilyen ellenséges
hangulattal fogadták a városunk közvetlen szomszédságában épülő
diósgyőri vasgyár létesítését is. Ennek a jele volt az is, hogy
mikor a vasgyár megnyitására Gróf Lónyay Menyhért pénzügy-
miniszter városunkon keresztül kocsizott, kocsiját a felvégen
kövekkel megdobálták. 1859. május 22-ike és 24-ike Miskolcz 1859
történetében igen nevezetes napok. Az elsőn nyitattott meg a
tiszavidéki vasút, „a mostani harczias körülmények között” —
mint naplónk írja — ünnepély nélkül, 24-én pedig a forgalomnak
adatott által. Tekintve a vidéki építkezéseket, valóban hihetetlen gyor-
sasággal készültek el a helybeli indóház és hozzátartozó épületek.

A debreczen—miskolczi vonalrész 136 km. hosszúságban épült
ki és folytatása volt a már előbb megnyilt szolnok—debreczeni

¹⁾ Társalkodó, 1838. 59. sz.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

³⁾ U. o.

1860

vonalnak. E vonalnak Miskolcz fejállomása volt. A debreczen—miskolczi vasút létesítésével városunk Budapesttel is összeköttetésbe került, s az utirány Miskolcztól az ország fővárosába Szerencs—Debreczen—Püspökladány—Czeglédén keresztül vezetett. A következő évben, 1860. aug. 14-én városunk Kassával nyert összeköttetést, midőn a miskolcz—kassai vonal 89 km. hosszúságban a forgalomnak átadatott. A Kassáról jövő vonatok Zsolczán át jöttek be Miskolcra, itt a vonat mozdonya a vonat másik végére állott és vitte a vonatot Zsolczáig külön sinpáron, Debreczen—Budapest felé. Zsolczán ez időben állomás egyáltalán nem volt. A tiszavidéki vasutársaság Miskolczot és annak jövődő fejlődését kellően méltányolta és ott olyan építkezéseket végzett, melyek a forgalom igényeinek 35 évig meg is feleltek.

A tiszavidéki állomáson a személy és teherforgalom együttesen lett lebonyolítva, itt voltak a nagy mozdony-szinek és a főműhely is.

A hetvenes évek hatalmas vasuti fejlődése Miskolczot nagy góczponttá tette és annak forgalmát óriási mértékben növelte.

1870

1870. január 9-én adták át a forgalomnak az 1868. évi XII. t.-cikkkel engedélyezett és a m. kir. államvasutak által 115 km. hosszban kiépített hatvan—miskolczi vonalat és így Miskolcz a már létező pest—hatvani vonal összeköttetésével a legrövidebb uton került Pesttel összeköttetésbe.

A vasutvonal ünnepélyes megnyitása alkalmából gr. Mikó Imre közlekedési és Lónya Menyhért pénzügyminiszterek, s a képviselőház számos tagja jelentek meg városunkban s az indóháznál és a Korona vendéglőben diszlakomák rendeztették, a színházban pedig ünnepi előadás volt.¹⁾

A Miskolcz—Szerencs—Debreczen—Czegléd—Budapesti vonal 362 km. hosszú volt, ezzel szemben a Miskolcz—Hatvan—Budapesti vonal 185 km. hosszú lett. A Miskolcz—Debreczen—Budapesti vonalon mindkét irányban együttesen 6 személyvonat és 2

¹⁾ Naplónk.

tehervonat közlekedett a 60-as években. Az utat leggyorsabban Miskolcztól Budapestig 12 óra alatt lehetett megtenni. Ma naponta 14 gyors és 64 személy és vegyesvonat indul és érkezik Miskolcra és a miskolc — budapesti utat 3 óra 20 perc alatt lehet megtenni.

Az 1871. év június 13-án megnyílt miskolc — füleki vonal és az ugyanazon év október 24-én megnyílt szerencs — sátorlajhajhelyi vonal segítségével az ország északi és északkeleti részének összforgalma mind Miskolcra keresztül bonyolódik le.

1871

Az 1873. év október 19-én 7 km. hosszban épült Miskolc — diósgyőri vonal a diósgyőri vasgyárba szolgáló teherforgalom lebonyolítására lett berendezve.

1873

A tiszavidéki vasútnak 1880-ban bekövetkezett államosításával 1880. év november 25-én Miskolc Berényi Lajos vezetésével üzletvezetőséget kapott, de e hivatalt már 1886. augusztus 25-én, az üzletvezetőségek számának apasztása folytán megszüntették.

1880

1886

Sajnálattal látta Miskolc az üzletvezetőség derék, itt már meghonosodott hatalmas tisztikarának eltávozását és mindent megmozgatott, hogy az üzletvezetőséget visszakapja.

E fáradozásnak és az ország vasút forgalma nagymérvű növekedésének következménye volt, hogy az üzletvezetőség 1892.

1892

május 1-én Görgey László vezetésével újból felállított és az ő vezetése alatt haladt azóta e nagyszabású intézmény a kötelességteljesítés küzdelmekkel teli útján.

1880. évben

a tiszavidéki vasút

államosításával a tiszai pályaudvaron a teher és gyorsáru fel-

65 A m. á. v. üzletvezetőségének palotája. Thüry József amat. felv.

vétel és kiadás egészen be lett szüntetve és a gömöri pályaudvarra tétetett át.

Az első és második üzletvezetőség közti időben épült ki főleg hadászati szempontokból a Hatvan — Miskolcz — Lavocznei második vágány, de a nagyobb szabású kibővítések, melyek a forgalom fokozott fejlődése és a közönség jogos igényeinek kielégítése folytán váltak szükségessé, csak a második üzletvezetőség alatt hajtottak végre.

A rendező pályaudvar 1870-ben a magyar királyi államvasutak által 4—5 vágánnyal építettett, annak tulajdonképeni rendező pályaudvarrá való átalakítása 1893-ban történt.

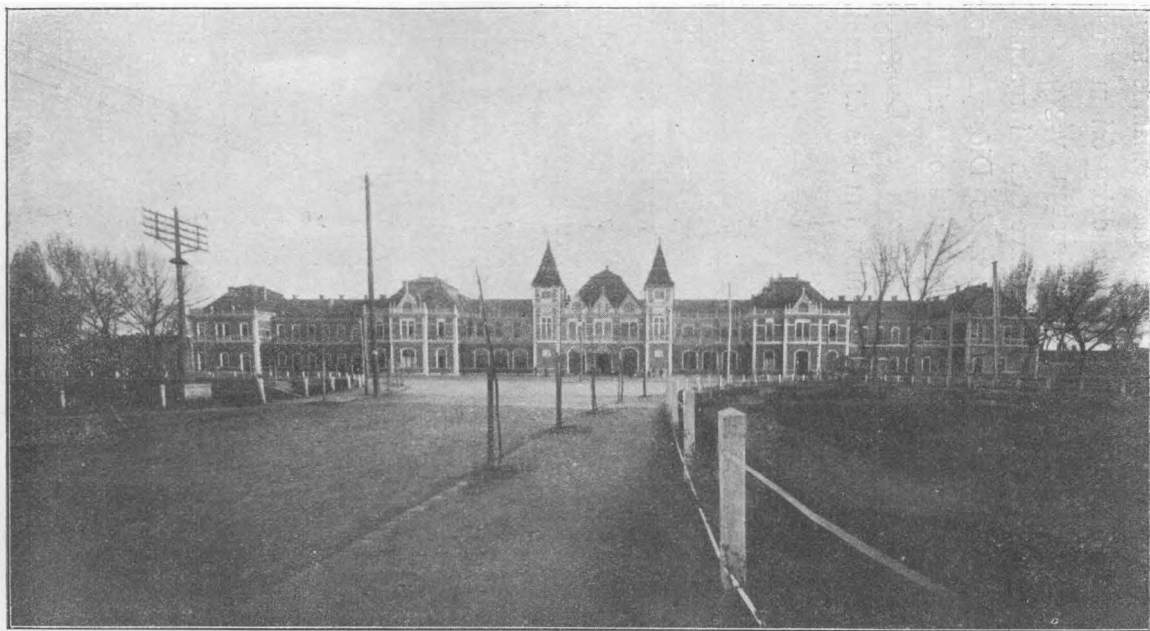
1899-ben a Nyék-Csáthi helyi érdekű vasut kiépítését elősegítendő, 40,000 korona értékű törzsrészvény jegyzését határozta el a városi tanács, azon feltétel kikötése mellett, hogy a Csáthról kiinduló vonatokon Miskolczra leginkább élelmi czikkeket hozó vidéki közönség, hosszabb megállás nélkül ide juthasson.¹⁾

1893. óta Miskolcz vasúti berendezése folytonos fejlődésben van. Kiépült a nagy rendező pályaudvar (1901), a főműhely a réginek négyszeresére lett kibővítve (1897), a felvételi épületek úgy a tiszai, mint a gömöri pályaudvaron szép parkberendezésekkel Miskolcz város díszére újból épültek, a póstát a tiszai állomásra helyezték, a munkás-telep ki lett fejlesztve és az állomási berendezések sok millió befektetéssel rohamosan szaporítottak és szaporíttatnak még ma is.

A forgalom lebonyolítására azóta két pályaudvar van: a tulajdonképeni főállomás a régi, de már teljesen újjá épített u. n. tiszai pályaudvar és a szintén újjáépített u. n. gömöri pályaudvar. Az áruforgalom részére ez utóbbi szolgál. Az u. n. rendező-pályaudvar, amely a budapesti vonal mentén fekszik, csak vasutkezelési célokra van. Miskolcz vasuti csomópont-jellege kidomborodik abban is, hogy van modern fűtőháza, műhelye, szertára, két osztálymérnöksége stb.

1906-ban vasúthálózatunk két új vonallal bővült.

¹⁾ Polgármesteri jelentés, 1899. 40. l.

66. A tiszai pályaudvar.

Thúry József amateur felvétele után.

Egyik a miskolcz--diósgyőri h. é. vasút, amely jul. 11-én, a másik a miskolcz--mezőcsáti h. é. vasút, amely nov. 4-én adatott át a közforgalomnak. Előbbi a miskolczi városi villamos folytatásakép Miskolcz belterületén halad, átmegy a diósgyőri m. kir. vas- és aczelgyártelepen és Diósgyőr mezővárosban végződik. Villamos és gőzmotor üzemre van berendezve és forgalma közúti jellegű. Jelentősége nemcsak Miskolcz, és Diósgyőr forgalmára nézve igen nagy, hanem a vasgyári munkások szállítására nézve, mert ezek nagyobb részének Miskolczon és Diósgyőrről van lakása. A rendes forgalmon kívül külön munkás és munkás étel-hordó motoros vonatok közlekednek.

A miskolcz--mezőcsáti h. é. vasút 20·4 km. a máv. Mezőnyékládháza (miskolcz--hatvani vonal) állomásából ágazik ki és Hejőszalonta és Hejőbába (állomások), Hejőkeresztur és Nemesbikk (megállóhelyek) érintésével Mezőcsát mezővárosban végződik. A vonatok azonban Miskolcztól és Miskolcra közlekednek, mert a máv. miskolcz--mezőnyékládházai vonalának peagehasználatára engedélyeztetett)

Az utolsó esztendőök folyamán a rendező pályaudvar legújabbban elkészült bővítési terve a megvalósítás elé ért, miáltal a rendező pályaudvar 27 párhuzamos vágánnyal bíró hatalmas vágányhálózatot nyer.

1908

Az 1908-ban elkészült magas széntér a mozdonyoknak szénrel való ellátása terén szinte úttörő volt egész Magyarországon.

De a hatalmas gépészeti és műszaki berendezések fejlesztése mellett nem feledkezett meg a vasút arról, hogy munkásainak jólétéről gondoskodik, akik részére hatalmas étkező, melegedő és háló-helyiségek épültek, az altisztek számára készült laktanya pedig vízvezetékkel, mosdó helyiségekkel és zuhannyal lett ellátva.

Az üzletvezetőségnek nagy érdeme, hogy a vasút összes munkálatainál a magyar ipar termékeit használja, hazai munkásokat alkalmaz és a helyi ipart a lehető legnagyobb mértékben pártolja.

¹⁾ Kamarai jelentés, 1906. 126—7. l.

Az ötven év előtti építkezésekből eredeti állapotában van még a felvételi épülethez vezető úton, a Szinván át létesített fahíd és az állomás 3 vágánya fölé épült facsarnok. A főműhely 1–2 épülete kibővített alakban ugyan, de nagyjából még ma is eredeti állapotában van meg¹⁾

A közuti vasut terve városunkban 1872-ben merült először fel. 1872
Ez évben Dr. Neumann Rafael és társai a közlekedési
miniszteriumtól lóvasút építésére nyertek engedélyt, amely
azonban nem létesült. 1897-ben létesült a villamos vasut. Ez a 1897
vasuti indóházról kiindulva nemcsak a város főutvonalán halad
végig a Veres templomig, hanem onnantól kezdve utóbb meg-
hosszabbítást nyert Diósgyőr felé s 1910. július 7-én megnyílt a
Hejőcsaba községgel összekötő új vonal is. A vállalat a villamos-
sági részvénytársulat tulajdona, mely a fejlesztett áramot nemcsak
a vasut üzemben tartására, de világítási és ipari czélokra is szol-
gáltatja. A villamos világítás az egyes házakban Miskolczon
1900. márczius 15-én vette kezdetét.²⁾ Az ipari czélokra való áram- 1900
szolgáltatás 1901-ben vett nálunk élénk lendületet, s ez évben
már több iparos: asztalos, hentes késes, könyvnyomdász, lakatos
stb. vette igénybe ezt a modern erőt.

A 7.3 km. átlagos üzemhosszal bíró rendes nyomtávu,
felül vezetékes villamos vasut 1902. évben 569,546 utast szállított, 1902
87,487 korona bevétele volt, kmként 11,985 kor., kmkénti apadás
az előző évhez képest 2.3%. Városi vasut lévén, forgalma jóformán
az államvasutí személy-pályaúdvark személyforgalmától függ.

1902-ben Miskolczon 1 festékőrlő malom, 2 kő- és könyv-
nyomda, 1 szikvizgyár, 1 nikkelező műhely, 1 esztergályos, 1 tűzifa-
fűrés, 1 sóőrlő malom, 1 köszörűs alkalmazott üzletében villamos
erőt; ezeknek 10 motorjuk volt 20 lóerővel.

¹⁾ Apor József. Az ötven éves vasút. Miskolczi Napló
1909. máj. 25. — L. még: Polg. m. jel. 1872. 27. l. Borsodmegyei
Lapok 1891. 78. sz.

²⁾ Borsodmegyei Lapok, 1900. márcz. 16.

1903 1903-ban a vállalat üzeme fejlődött s kivált a villamos motorok terjedése kielégítő volt. 30 fogyasztónak összesen 43 drb motorja volt 63 lóerővel. Ezek közül 14 motor ventilátorokat hajtott, a többi 2—3 kivétellel ipari céloknak szolgált. Így favágásra, kő- és könyvnyomdai sajtó, festékgyártásra, késes, nikkelirozó műhely, sóörölő, daraörölő, kocsigyártó, lakatos, reszelővágó, magtisztító stb. üzemeknél.

A miskolczi városi villamos közuti vasut 1903. évben 6·6 km. átlagos üzemhosszal 612,225 utast szállított, a bevétel 94,182. kilométerenként 14,270 K, mely 7·7%-kal kedvezőbb az előző évinél.

1904 1904-ben 6·6 km. üzemhosszban 686,698 utast szállított s bevétele 105,779 koronára rugott, kmként 16,927 koronára (+12% 1903-hoz képest.)

1909 1909. végén a villamos részvénytársaság a várossal történt megállapodás értelmében a Széchenyi utca egyes pontjain ivlámpákat állított fel, melyek december 21-én adattak át rendeltetésüknek.²⁾

A helyi forgalom lebonyolítására az 1850-es évektől kezdve omnibuszok és bérkocsik is szolgálnak. Az 1870-es években sok panasz merül fel mind a két közlekedési eszköz ellen, mert az omnibusz és fiaker tulajdonosok nemcsak hogy a tarifát nem tartják meg, de kocsijaik és lovaik valóságos botrányos látványt nyújtanak³⁾ 1876-ban 36 bérkocsi volt Miskolczon, melyeknek állomása a Korona és Pest városhoz czimzett szállók s a Debreczeni és Leszih-féle házak előtt volt.⁴⁾ E tekintetben ma már ott tartunk, hogy 1910. nyarán rendes automobil járatok indultak meg városunk és a Hámor és Tapolcza között. A vállalatot Győri Bertalan, illetőleg a Bán és Társa czég létesítette.⁵⁾

¹⁾ Kamarai jelentések.

²⁾ Miskolczi Napló, 1909. decz. 22.

³⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ Miskolczi Napló, 1910. jul. 26.

A p ó s t a, mint a forgalom egyik hathatós eszköze, nagy-jelentőségű városunk közigazdasági életében. Miskolcz már a vasút létezése előtti korszakban is jelentős postaállomás volt. Itt feküdven a pest—kassa—dukalai állami hadászati út keresztezésénél, egyik központja volt az északi és észak-keleti póstajáratoknak. A század elején a póstahivatal a mai Régi-pósta utczában állott.¹⁾ A miskolczi pósta jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a pósta rendtartás, melyet az 1848-ik évi miskolczi naptár őrzött meg a feledéstől. Eszerint:

1848

„Megérkezik a' Posta:

A' Bécsi, Gréczi, Fiumei, Budán és Pesten által mindennap déli 12 órakor.

Az Erdélyi Brassó és Kolosvár felől, a' Sziget-Máramarosi, Munkácsi, Eszéki és Zempléni, Nagy-Váradon és Debreczenen által; úgy a' Lemberg, Gácsi, Rima-Szombati, és Ro'snyói, Kassán által, *Hétfőn és Csütörtökön* éjszaka jön.

A' Levelek pedig másnap adódnak ki 9—órától fogva délig. Délután 3-tól fogva 6-ig.

Elindul a' Posta:

Mindennap éjjeli 12 órakor, 's megy Pesten, Budán által Bécsbe, Gréczbe, Fiuméba, és minden a' túladyán fekvő helyekre. Lengyelország felé Kassán által, úgy Erdély felé Debreczenen 's a' t. keresztül Vasárnap és Szerdán éjszakára indul.

A' *Gyorskocsi* pedig az egy hétfői napot kivéve minden nap megyen Pest Budára egész héten által.²⁾

A XVIII. század folyamán a más községekbe és városokba való levélhordás közmunka volt. Annak az utcának lakóit, a kik akkor épen levélhordásra voltak kötelezve, *levélszereseknek* nevezték. Erre egy érdekes példát mutat a városi jegyzőkönyv 1790. július 21-iki feljegyzése a mely szerint:

1790

¹⁾ Borsodmegyei Lapok. 1902. márcz. 30-iki szám.

²⁾ Miskolczi közönséges naptár az 1848-dik szökő esztendőre. Miskolcz, 1848.

„Proponáltatván senator Szepessy György uram által az város tavasz vetéseinek (azon okból, mivel az mostani s eng és idő miatt épületet vettenek az g o r d o n o k t ú l és más egyéb dudvák-tól) való kitisztattatása publice committáltatott inspector Holló József uramnak, hogy földről földre kimenvén, kiváltképen a K e r e s z t f a s z e r b e n való földet megvizsgálván, azokat l e v é l s z e r e s e k által kitisztogattassa.“¹⁾

- 1870 A miskolci posta 1870-ben a régi czellaszerű helyiségéből
1880 a főutczára tétetett át. Az 1880-as években egy vállalkozó által gyorsárú gyűjtő szolgálat létesítettett, a mely vállalat a nyújtott előnyök következtében kereskedőink körében közkedveltségnek
1890 örvendett. A miskolci posta forgalma volt 1890-ben: bérmentes levél 447,020., bérmentetlen levél 5,940, levelező lap 215,080, nyomtatvány 96,100., áruminta 5,620, ajánlott levél stb. 75,280, express levél stb. 1,980. A kocsiposta forgalma volt: 61,860 csomag, 14,600 pénzes levél. A csomagok és pénzes levelek összes értéke volt 15.306,660 frt, összes súlyok 248,540 klgr. az összes utánvét 109,980 frtot tett ki. Ez évben a póstahivatal egy, a kor igényeinek megfelelő helyiségbe költözött. 1891-ben a kereskedelmi és iparkamara kérelmére új (fiók) postahivatal állíttatott fel.
1891
1899 1899-ben a helyisajtó egy póstapalota felépítése iránt folytatott agitatiót)
1900 1900-ban a főpostán kívül volt a tiszai pályaudvaron, a Széchenyi és a Hunyadi utca alsó részén posta, illetve előbbinél posta-távirda hivatal, volt két gyűjtőhely és számos levélszekrény.

A főposta, mely az összes szolgálat középpontja, az 1900. évben a rendes postaszolgálaton kívüli meghosszabbított nappali — esti 9 óráig — terjedő távirda és éjjelig tartó telefonszolgálatot végzett. Ennek terhes munkája 11 felügyelő-főtiszt, 8 segédellenőr s tiszt, 6 kezelő, 2 gyakornok, 5 vonalfelvigyázó, 23 al-

¹⁾ Szerző: Adatok nyelvünk történetéhez. (Miskolcz városa jegyzőkönyveiből.) Magyar nyelv, 1906. II-ik évfolyam 323—24. lap.

²⁾ Borsodmegyei Lapok, 1899. jan. 17. sz.

tiszt és szolga, 4 táviratkézbesítő, 2 kiadó és 6 küldöncz vállaira sulyosodott. Szükség volt 6 lóra, 4 kocsira, melyekkel naponta 16 járatot végeztek. A levélgyűjtő szekrények száma 22. A tiszai pályaudvaron 3 felügyelő-főtiszt, 2 segéd tiszt és 27 altiszt és szolga volt.

Hogy mily nagy a munkahalmaz, jellemzi, miként a főpostán a posták száma naponta vasúttal 15 indítás, 16 érkezés, postajáratokkal 12 indítás, 13 érkezés. A napi zárlatok száma az indításnál 33, az érkezésnél 36 és ezenkívül még 4 levélsomag érkezés. 1900-ban feladtak 77,000 db. utalványt 5 millió koronát meghaladó értékben, érkezett 103,000 db. utalvány 6.3 millió értékben. — A postatakarékpénztári bevétel 132,000, a kiadás 135,000 korona, a csekkforgalomban a befizetés 4.3 millió, a kifizetés kereken 2 millió korona. Az érkezett összes levélposta küldemények száma pedig 2.186,000 db, a mi a Kassait meghaladja.

A posta bevétele 262,000 korona volt, melyből a távirdára 30,000, a telefonra 11 és fél ezer korona esett.

A főpostának tehermentesítésén működött két posta, mely postamesteri kezelésben volt. És pedig a 3-ik számú, távirdával a Széchenyi utczában, a 4. számú a Hunyadi utczában, melyeket az igazgatóság a kereskedelmi és iparkamara kérelmére létesített. Forgalmuk mutatja, mily szükség volt reájuk. Az előbbi hivatalban 191,000 db. az utóbbiban 4153 db. utalványt adtak fel, amott majd hatszázezer, itt majd fél millió összeggel. A 3. számú hivatalban 13,130 db. táviratot kellett továbbítani és a csekkbefizetés majdnem 3 millió koronára rugott. Bevétele 23,126 korona, a Hunyadi-utczabelié 4165 korona volt.¹⁾

Főpostánk nagy terjedelmét mutatja, hogy 1902-ben 8 fel-
 ügyelő és főtiszt, 12 segédellenőr és segéd tiszt, 6 kezelő, 4 gya-
 kornok, 5 vonalfelvigyázó, 27 altiszt, szolga és 4 táviratkézbesítő

1902

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1902. márcz. 30. sz

volt ide beosztva. A forgalom lebonyolításához 5 kocsi és 8 ló szükségeltetett.

A pályaudvari postánál 3 főtiszt, 4 segéd tiszt, 28 altiszt és szolga volt.

A városban levő levélgyűjtő szekrények száma 23 és 38 levéljegyárus volt. Naponta 19 kocsi- és 5 gyűjtőjáratot végeztek és naponta 35 egyesített és 5 levélsomag zárlatot csináltak. Naponta 5 kézbesítés volt.

A főpostára 1902-ben 2.247,804 levélpostai küldemény érkezett (Kassán csak 1.9 millió). Továbbá 68,489 utalványt adtak fel és 108.705 db. érkezett. Ezekkel 4 millió koronánál többet küldtek el és közel 7 millió korona összegű pénz jött.

A postatakarékpénztári befizetés 141,000 a kifizetés 153,000 koronára rugott, a csekkforgalomban pedig majd öt millió korona volt a befizetés és 1.700,000 a kifizetés.

A csomagok, pénzeslevelek, utánvételek e számokban nincsenek külön feltüntetve.

A főposta bevétele 238,850 koronára rúgott, ebből a bevételből a távirdára 31, a telefonra 27 ezer korona esik.

A két fiókpóstáról nincsenek ily részletes adatok, de városunk forgalmi életét jellemzi, hogy úgy az alsó, mint a felső fiókpostán majd másfélmillió korona utalványt, az alsónál 9000 drb. táviratot adtak fel, a postatakarékpénztári csekkforgalomban a befizetés az alsónál 3.4 millióra, a felsőnél 1 millió koronára rugott és hogy az előbbi fiók jövedéki bevétele 28,000 korona egy esztendő alatt.¹⁾

1906

1906-ban a tiszai pályaudvaron emeletes postaépület emeltetett és ezzel a postai csomagok házhoz kézbesítése — naponként kétszer közlekedő 6 járat — berendeztetett.

Távirda ügyünk a postával kapcsolatosan fejlődött.

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1903. nov. 7. szám.

Távíróval sokáig csak a főposta birt, utóbb azonban a két póstafiók szintén táviró állomással bővítették ki. 1900-ban a távirdába a főpostán be volt kapcsolva 11 állami és 5 vasuti táviróvezeték. A távirati forgalom lebonyolítására 12 gép működött. Ez évben jött 46,000, elment 37,000, átment 42,000 drb. távirat.¹⁾

1902-ben Miskolcz és S. A. Ujhely között 118·3 km. hosszú új távirda vezeték készült. Ugyanez évben már 13 állami, 5 vasuti távirda vezetett be a hivatalba, melyben 15 távirdai írógép állott. Feladatott 35,500, érkezett 47,000 és átmenőleg kezeltetett 53,700 távirat.²⁾ 1906-ban a tiszai pályaudvaron éjjel-nappali távirdai szolgálat rendeztetett be.

A miskolczi távbeszélőt a közmunka és közlekedésügyi m. kir. miniszter engedélyével a Wilhelm és Jenei czég 1888-ban állította fel.³⁾ 1890-ben a telefonügy már öröndetes fejlődésnek indult s a beszélő állomások száma 41 volt. 1900-ban Miskolcz Budapesttel nyert telefon összeköttetést.⁴⁾ 1900-ban a miskolczi telefonnak 150 előfizetője volt, akik 165,000 beszélgetést végeztek.⁵⁾ 1902-ben 187 az előfizetők és közel 600,000 a beszélgetések száma, ezenkívül négyezerszer beszélgettek az interurbán telefonon.⁶⁾ 1903-ban Miskolcztól Mezöcsáthig, Ózdig és Putnokig létesült telefon összeköttetés.

A budapest-ungvári új helyközi távbeszélő áramkör Borsod vármegye területén a már fennálló távbeszélő vonalra 1905-ben hozzáfeszítettett s Miskolczra középállomásként bevezettetett. Miskolcz tehát Budapesttel ezidőtől két áramkörön beszélhet, azonkívül a budapest-ungvári áramkör útján közvetlen távbeszélő összeköttetésbe került Sátoraljaujhelylyel és Ungvárral. Miskolcz

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1902. márcz. 30. szám.

²⁾ U. o. 1903. nov. 7. szám.

³⁾ Polgm. jel. 1888. 29. l.

⁴⁾ Borsodmegyei Lapok, 1900. 87. szám.

⁵⁾ U. o. 1902. márcz. 30. sz.

⁶⁾ U. o. 1903. nov. 7. szám.

továbbá Szerencsen át közvetlen távbeszélő összeköttetést kapott Nyiregyházával, Debreczennel és Nagyváradal.

Ujabban a miskolcz-városi és Borsod vármegyei távbeszélő hálózat előfizetői évről-évre jelentékenyen szaporodnak. Az előfizetők száma jelenleg 450 körül jár.¹⁾

A szegénység enyhítésére Miskolczon már az előző századokban is tettek intézkedések.

- 1795 1795. febr. 11-én a tanács Póts Jánosnak öregségire és erőtlenségire nézve egy koldus pecsétet rendel adni²⁾
- 1799 1799. november 12-én Csordás János invalidus katona panaszt tesz, hogy a páter minoriták klastroma előtt alamizsnát kérven, a többi koldusok háborgatják és vexálják, s emiatt protectiót kér a tanácstól. A város egy szenátorát küldi ki, vizsgálja meg a kérelmezőnek méltó voltát, jár-e garassa, nem-e?³⁾ 1823-ban ujabb intézkedések tételnek a koldus ügy érdekében. Az idegen koldusok kitiltatván a városból, a tanács kimondja, hogy csak azon helybeliek koldulhatnak, a kik a kolduló pecsétet felmutatni tudják. E pecsét kiadása előtt az érte folyamodó a megyei seborvos által megvizsgáltatott s a kért igazolványt csak akkor kapta meg, ha tényleg munkaképtelennek találtatott.⁴⁾
- 1824 Ugyanekkor már találkozunk a koldulás eltörlésére irányuló törekvéssel is. 1824-ben Pócsy Elek munkácsi püspök 300 vcz.
- 1826 frtot, 1826-ban gr. Csáky János özvegye némely ládbessenyői
- 1831 lakosoknál kintlévő követeléseit, 1831-ben Glacz János és József testvérek 200 frtot adtak e célra.
- 1840 Az 1840-es évek elején ezirányban egyre radikálisabb intéz-
- 1842 kedéseket látunk. 1842-ben azt írja Kun Miklós főbíró⁵⁾, hogy:

¹⁾ Kamarai jelentések és Miskolcz város és környéke. Miskolcz, 1910. 55. l.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

³⁾ U. o.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ Kun Miklós. Miskolcz múltja s jelenje. Miskolcz, 1842. 43. s köv. ll.

„a koldulás színe alatt naponkint szaporodó kóborlók, lazarónik, tolvajok által veszélyeztetett személy s vagyonbeli bátorság mindig jobban jobban erősítette azon óhajást, bár csak már a koldulás eltörlöttnék, s e f. évi Februárban tartott megyei közgyűlésből egy nagy küldöttség ki is neveztetett, melynek tagjai közt lenni szerencsém van. Ezen t. küldöttség f. évi Február 26-án tartott ülésében előadám ez ügy iránti nézeteimet; előadám azt, miként czél elleni lenne a koldusok számára bármennyit szedni össze s osztogatni ki, mert ezek a kezükbe jött pénzt bizonyosan kormába vándoroltatnák; s a koldulás mindaddig megszüntetve nem lessz, míg ennek megakadályoztatására, s a városi közbátorság feltartására szükséges rendőrkatonák fel nem állíttatnak.“ Kun tehát a városi rendőrség újra szervezésével akart segíteni a koldus ügyön, de maga is belátván, hogy csupán ezzel aligha segíthet ez égető társadalmi kérdésen, egyuttal egy szegényekre ügyelő bizottság kinevezését is javasolta.

A koldulást tehát, mint láttuk megyei és városi rendeletek szabályozták, s különösen inségek idején fokozott éberséggel őrködött a hatóság a felett, hogy városunk szegényei kárára az ideözönlő idegen kéregetők által polgáraink jótékonyága ki ne meríttessék. Így 1847. telén különösen sok vidéki szegény éhező és koldus lepvén meg a várost, ez ellen a tanács által ismét több intézkedés tétetett.

A szegénység enyhítésére szolgál ápoldánk is, mely hagyományokkal elég bőven ellátva 1868. január 12-én kezdte meg működését, 1879-ben pedig a város kezelésébe kerülván, szervezetében lényeges módosítások történtek. 1878-ban 30 egyén vétetett fel az ápoldába, s az összes létszám 72 (33 férfi és 39 nő) volt. 1879-ben 58, 1880-ban 61, 1881-ben 56, 1882-ben 67, 1883-ban 72, 1887-ben 68, 1888-ban 72, 1891-ben 74, 1892-ben 69, 1894-ben 67, 1896-ban 79, 1898-ban 77, 1900-ban 77, 1901-ben 84 volt az ápoltak száma.¹⁾

1868

¹⁾ Polgármesteri jelentések.

Az ápolda jóltevői közül ki kell emelnünk özv. Bük Zsigmondné szül. Sebe Terézt, ki ez intézmény alaptőkéjét 1867-ben 5680 frttal növelte.

1875 1875-ben levesosztó intézet létesült, s fűtött menhely állíttatott a szegények részére.¹⁾

1881 1881-ben Farkas István ápol dai igazgató állásától megválván, az igazgatást Mayer Rezső vette át. 1887-ben az ápol da épület egy része két betegszoba és egy halottas kamrává alakíttatott át, s az ezek által igénybe vett helyiség pótlásául két új tágas szoba építtetett. 1888-ban a rozzant fanyoszolyákat az áponczok munkájáért bevett összegből vaságakkal cserélték ki.

1895 1895-ben a szegények segélyezési alapját 1000 frt alapítvány nyal a Miskolczi Takarékpénztár vetette meg.

A város szegényei két kerületbe osztva részesülnek ingyen gyógykezelésben és gyógyszerben. 1897-ben a tiszti orvosok a déli kerületben 1452, az északi kerületben pedig 1419 rend elést eszközöltek. 1901-ben az ingyen gyógykezelésben és ingyen gyógyszerekben részesültek száma 256 volt, s számukra 2000-et meghaladó rend elés történt. 1901-ben az orsz. betegápolási alapból 51 hét éven alóli gyermek szülője részesült átlag havi 8 korona által 4896 korona segélyben. Ez évben a szegényügy a város egyik tanácsnokának főteendőjéül jelöl tetett ki, s ugyanekkor a szegényügy rendezése folytán a koldulást tilal mazó szabályrendelet lépett életbe.²⁾

A közgazdaság állapota a népe sség számerejében is kifejezésre jut. Városunk népességi állapotáról a XVIII. század végétől az egri egyházmegye schematizmusai szolgáltatnak — sajnos — nem egészen megbizható adatokat.

1784 1784-ben az egész ország conscriptiója a király ő felsége parancsára elvégeztetvén, a mi városunk conscriptiójára rendelt

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Polgármesteri jelentések, 1878–1901.

katonatiszt mellé a házak számozására egy betűfestő asztalos rendeltetett ki napi 9 kr. fizetéssel.¹⁾ E népszámlálásnak városunkra vonatkozó adatai ismeretlenek.

Első megbízható adataink a XIX. században 1857-ből vannak. 1857
Az ez évi népszámlálás eredményéből tudjuk, hogy Miskolcz lakosainak száma 17,913 volt. Ezek közül 441 távol volt, 1818 pedig idegen, úgy, hogy a tisztán miskolcziak száma 15,654 maradt. Ezekből 8407 nő. Vallásra nézve: 4066 kath., 7188 ref., 1171 evang. és 3412 zsidó. A házak száma 2972 volt.²⁾

Az 1870-iki összeírás szerint Miskolczon a népesség száma 1870
a következőleg alakult: 10,379 férfi 11,156 nő, összesen 21,535.³⁾

Az 1880-iki népszámlálás alkalmával a város területe és 1880
külsősége 40 részre felosztatván, ugyanannyi számláló ügynök, továbbá 14 felülvizsgáló egyén foglalkoztatott. 2979 házban és 5516 lakásban találtatott 24,343 egyén. A közös katonaság és a m. kir. honvédség 808 főből álló legénységét is beleszámítva, városunk összes lakossága 25,151 volt. Az 1881-iki népszámlálás eredményének többlete, az 1870. évi eredményt 13%-al múlta felül. Ezen emelkedés még városunk kedvező helyrajzi fekvése, és élénk kereskedelmi viszonyai között is nemcsak más városok népességi gyarapodásához viszonyítva, de minden hasonlításról eltekintve, kedvezőnek mondható.

Városunk 24,343 lakosa közt családi állását tekintve volt nők férfi 4273, férjes nő 4303, nőtlen 3225, hajadon 3111, özvegy férfi 361, özvegy nő 1750, nem törvényes korú fiú 3644, leány 3676. A kereseti módot illetőleg volt: önálló egyén 10,354, segédmunkás 1818, cseléd 2227, napszámos 2429, gyermek 7320. A fogházban letartóztatottak száma 195.

Nemre való tekintettel találtatott 11,423 fi és 12,920 nő.

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Hunfalvy János. Magyarország és Erdély eredeti képekben. Darmstadt. 1860. II. k. 193—196. l.

³⁾ Borsodmiskolczi Értesítő, 1870. 2. sz.

Felekezetek szerint volt: r. kath. 8025, ref. 7915, izr. 5984, ág. evang. 1829, g. kat. 460, g. n. e. 67, unitárius 5, anglikán 1, felekezet nélküli 57.

Az írni és olvasni tudók száma 14,022, az összes lakosság 52%-a, a nem tudók száma 48%. Felekezetek szerint írni s olvasni nem tudott a g. katolikusoknál 54%, a r. katolikusoknál 46%; a reformátusoknál 46%, az izrealitáknál 36%; az evangélikusoknál 25%; a g. n. e. 18%.

1890 Az 1890. évi népszámláláskor a város területe és külsősége a kormány által kiadott rendelet korlátai között 51 csoportra, ugyanannyi számláló ügynök között volt felosztva. Az ügynöki teendőket legnagyobb részben ügybuzgó férfiak, s néhány városi alkalmazott vállalta el.

A házak számozásának pótlása, a házak összeírása a népszámlálást megelőzőleg ejtettvén meg, találtatott a városban külön házszámmal ellátott lakóház 3213, a tanyákon és szőlőhegyeken 28 lakház, külön házszámmal nem bíró laképület 1265, összesen 4506 lakóház és 6880 lakás, s ezekben a számlálás eredménye szerint 30,444 lélek.

A különböző fegyvernembeli katonaság, honvédség és csendőrség száma 1900, az összes népesség száma tehát 32,344 egyénből állt.

Városunk népességének 10 évi szaporodása a 25.19%-nak felel meg, tehát így általánosságban, mint más városok népességéhez viszonyítva felette kedvező.

A népesség rendkívül kedvező szaporodását városunkban a következő táblázat szemlélteti:

Sor- szám	V á r o s n e v e	1881. évi eredmény	1891. évi eredmény	Többlet	%
1	Arad	35,550	41,945	6,395	18
2	Brassó	29,581	30,625	1,040	3½
3	Eger	20,708	21,863	1,155	5½
4	Debreczen	52,702	57,463	4,461	8
5	Győr	20,982	23,780	2,798	11
6	Kassa... ..	26,095	29,196	3,101	8
7	Nagy-Kanizsa	18,398	20,728	2,330	12
8	Nagy-Várad	31,324	38,216	6,895	22
9	Nyiregyháza	24,171	27,087	2,916	12
10	Pozsony	48,284	52,444	4,180	8½
11	Szeged	74,000	87,210	13,210	18
12	Székesfehérvár	25,612	27,772	2,160	8½
13	Sopron	23,202	27,103	3,901	18
14	Szathmár... ..	19,708	20,613	905	4½
15	Ujvidék	21,325	24,672	3,347	15½
16	Miskolcz	24,343	30,444	6,101	25,19

Miskolcz város aránylagos szaporulata tehát meghaladta az ország minden tekintélyesebb városának népesedési gyarapodását.

A népesség szaporulatára természetes okok, mint a halálozást meghaladó születések többlete és külső okok, mint beköltözés hathatnak közre. Ha csupán a születéseket tekintjük, melyek az utolsó 10 év alatt 2000-el mulják felül a halálozási eseteket, Miskolcz város népessége akkor is 8 százalékkal szaporodott, tehát az utolsó helyet akkor sem foglalná el.

A szaporulat legnagyobb része, mintegy $\frac{2}{3}$ -da, a beköltözésre esik, s ez oly tünet, mely azt bizonyítja, hogy Miskolcz város területén a megélhetés forrásai elzárva nincsenek. Ha a népesség szabályszerű növekedése kedvező állapot jelének vehető, még inkább áll ez akkor, ha a népesség külső növekedés által szaporodik, mert a szaporodás nemcsak munkaerőt, de sokszor tőkét is hoz.

A 30,444 polgári lakos között volt férfi --- --- 14,587

nő --- --- 15,857

A nők száma több --- --- --- --- 1270-el.

Kereseti módra volt önálló egyén 4715, segéd és munkás 3214, cseléd 2887, napszámos 2722, gyermek, agg családtag 16,903, börtönben letartóztatott 203.

Családi állásra volt nős férfi 5368, férjes nő 5422, nőtlen férfi 2201, hajadon 2898, özvegy férfi 399, özvegy nő 2161, 20 éven alóli fi- és 16 éven alóli nőszemély 11,995.

Felekezet szerint volt:

Róm. kath.	---	---	---	11,654, az összmennyiség	$38\frac{1}{4}\%$
Evang. ref.	---	---	---	9,347, "	$30\frac{3}{4}\%$
Izraelita	---	---	---	6,600, "	$21\frac{1}{4}\%$
Ág. evang.	---	---	---	2,139, "	$7\frac{1}{2}\%$
Gör. kath.	---	---	---	633,	
Gör. keleti	---	---	---	68,	
Unitárius	---	---	---	2,	
Felekezet nélküli	---	---	---	1.	

Az 1881-ik évi népszámlálás eredményéhez képest szaporulat van a r. kath. $3629=31\%$, a ref. $1432=15\frac{1}{3}\%$, az izr. $626=9\frac{1}{2}\%$, az ág. ev. $310=14\frac{1}{2}\%$.

Az írni és olvasni tudók száma --- --- 19,611= $64\cdot6\%$

Írni és olvasni nem tud --- --- --- 10,833= $35\cdot4\%$

Találtatott a népszámláláskor: 24 vak, 12 siketnéma, 6 néma 4 süket, 8 hülye.

1900

1900-ban a város területe és a határban elszórtan levő külsőségek a m. kir. kereskedelemügyi miniszterium által kiadott rendelet határozmányainak megfelelőleg 84 számláló kerületre, 82 számláló biztos között volt felosztva. A számláló biztos teendőket az arra minden díjazás nélkül ajánlkozó 29 polgártársunk és 53 mérsékelt díjazott városi alkalmazott, községi tanító és arra különösen felfogadott egyének teljesítették.

A népszámlálási előmunkálatokhoz tartozó s közgyűlési határozattal elrendelt új házszámzás már előzőleg végrehajtott. Az új házszámzás folytán megállapított, hogy Miskolc városának 141 utcájában 3910 ház, illetve telek van; továbbá hogy a kül-

területen levő 115 házat is beszámítva az összes házakban találtatott 9816 lakás és 9680 háztartás. A népesség pedig volt:

a) a lakáshoz tartozók száma --- --- --- 40,711

b) vendégek, átutazók --- --- --- 364

Összesen: 41,075 lélek.

A távollévők száma volt --- --- --- 738 lélek.

A tíz évi szaporodás 787 ház, 2936 lakás és 10,631 lélek.

A polgári népességhez a fegyveres erőnek 2,489-re menő számát hozzá adva, a város összes lakossága 43,564 lélekre ment.

Miskolcz város Magyarország városai között — a fővárost nem említve — népesség és szaporodás tekintetében a köztudomásra jutott közlések után a következőképen sorakozik:

Folyó szám	A város neve	1891 népesség	1901 népesség	többlet	%
1	Szeged	85,569	101,900	16,331	18
2	Szabadka	78,250	82,940	4,690	6
3	Debreczen	56,940	73,417	16,477	30
4	Pozsony	52,411	61,944	9,533	18
5	Hódmező-Vásárhely	55,483	61,200	5,717	10
6	Kecskemét	48,493	56,997	8,663	17
7	Arad	42,052	53,833	11,780	28
8	Temesvár	39,880	50,860	10,976	30
9	Kolozsvár	43,893	48,017	4,134	9
10	Nagyvárad	43,515	47,645	4,120	8
11	Pécs	38,067	42,423	8,356	21
12	Miskolcz	30,444	41,075	10,631	35
13	Kassa	28,844	36,220	7,336	25

Ezen táblázat szerint Miskolcz város Magyarország városai között a népesség számát illetőleg a tizenkettedik helyen sorakozott, a szaporodás arányában pedig azokat mind meghaladva, az ország előkelőbb központjai közül csupán Szombathely r. t. város előzte meg.

A 41,075 polgári lakos között volt férfi 19,466, nő 21,609; a nők száma több 2163-al.

Kereseti módra: önálló egyén 5816, segéd és munkás 4,625, cseléd 2,925, napszámos 3,057, gyermek, keresetképtelenek stb. összes száma 24,652.

Családi állapotra nézve: nős férfi 7,619, férjes nő 7,453, nőtlen férfi 2,832, hajadon 3,838, özvegy férfi 490, özvegy nő 1,961, fiatal és gyermek korban levők száma 16,882.

Felekezet szerint volt a lakosság: a) róm. kath. 17,298, az összmennyiség 44%, b) ev. ref. 11,689, az összmennyiség 28.5% c) izraelita 8.456, az összmennyiség 20.5%, d) ág. ev. 2,401, az összmennyiség 5.8%, e) gör. kath. 1,098, f) gör. keleti 109, g) unitárius 17, h) felekezet nélküli 6, i) baptista 1.

Az írni és olvasni tudók száma 28,951, vagyis az összlakosság 70.4%.

Találtatott a népszámláláskor elmebeteg 76 (ebből az „Erzsébet” kórházban volt 69), hülye 27, siketnéma 26, siket 26, egészen vak 38, egy szemére vak 50, béna 39, sánta 40, púpos 5, a szellemi és testi fogyatkozásban lévők összes száma 251.

Miskolcz városában a születések átlag 400 lélekkel szaporitják évente a város lakosságát. Tíz éven által tehát a természetes szaporodás 4000 lélekre tehető. A bevándorlás által való szaporodás 6631. A mennyiben a tíz év előtti állapothoz képest a szaporodás az önálló egyéneknél 1,101, a munkásoknál 1,411 többletet tüntet fel, a szaporodás minőségileg is kedvező.¹⁾

1910 Miskolcz lakosainak száma 1910-ben 54,000-re emelkedett.²⁾

Pénzügyintézetek története városunk közgazdasági életének kétségtelenül egyik legérdekesebb fejezete. Míg irodalmunkban általában az a nézet uralkodott, hogy első takarékpénztáraink nélkülözték a Nyugat hasonló intézményeinek jellemző vonását, a közjóléti célú és kizárólag haszonra dolgozó magán vállalatok voltak, városi jegyzőkönyveinkből kimutatható, hogy legelső takarékpénztárunk községileg szerveztetett és a közjólét előmozdítására létesített. Ugyancsak városunk jegyzőkönyvei bizonyítják, hogy a takarékpénztári intézmény hazánkban jóval régebb, mint

¹⁾ Polgármesteri jelentések 1880. 1890. 1900.

²⁾ Miskolczi Napló, 1911. 29. szám.

azt eddig szakíróink gondolták. Az első magyarországi takarékpénztárak állítólag a bécsi első osztrák takarékpénztár által Pozsonyban és Nagyszombatban 1827-ben létesítettek. Ezek tulajdonképpen csak fiókjai voltak a bécsi intézetnek s így az első, magyar földön létesült takarékpénztárnak a brassói tartották, mely 1836-ban a nürnbergi mintájára alakult. A pesti hazai első takarékpénztár, mely utóbb a legtöbb magyar pénzintézet mintájául szolgált, 1840-ben létesült. Mindezeket jóval megelőzte a miskolci városi tanács által 1794-ben létesített községi takarékpénztár, mely ugyan

1794

nélkülözte a „takarékpénztár“ elnevezést, de a tanács által kidolgozott szervezeti szabályok figyelmes áttanulmányozása kétségtelenné teszi, hogy itt az eddig ismert első magyar takarékegylettel van dolgunk.

Ugy közművelődési, mint gazdasági életünkre való nagyfontossága miatt, szószerint közöljük jegyzőkönyvünknek ide vonatkozó feljegyzéseit.

1794. május 8. „A szomorú köztapasztolás legnagyobb bizonyosság lehet arra, hogy ezen Nemes városnak mihelyest valamely extra seriális költsége előladja magát, azonkívül, hacsak keservesen fizetni szokott adójokból a lakosoknak nem teljesítetik, másunna az lakosoknak megérzések nélkül azon rendkívül magát előladott költséget kipótolni, vagy teljesíteni éppen lehetetlen. Hogy tehát már valahára ezen Nemes városnak más jó rendtartású és köz hasznot nevelni iparkodó városnak diszes és hasznos példájok szerint oly fundusa, vagy cassája lehessen, mely szerint a lakosok az magát ezentul előadandó extra seriális költségekben felsegéltesenek és azok minden megérzés, vagy enerváció nélkül kipótoltathassanak. Fő bíró urnak kívánsága szerint fő és vice bírák és senator urak eziránt magok reflexióit be adván felolvastattak.

Melyekből egy öszve huzott munka készitetni fog. Addig is pedig 3 R firtok és 30 krok, melyek az e végre szolgáló fundusnak elkezdésére az ide bejött komédiásoktól Fő bíró ur által desumáltatván be adattak és a korábbi rendelésig senator Zaborszki György uramnak pro conservatione és legkönyebb s leghasznosabb móddal való szaporítás végett által adattak.“

Május 9. Tegnap napon tartott gyűlésben felolvasott közhaszonra célzó reflexiok öszvehuzattak e szerint:

1) Minthogy a józan okosság és a köztapasztalás bizonyítja azt, hogy sem fundamentum nélkül nem építhet senki is, sem pedig a legnagyobb hasznot hajtó iparkodásoknak is addig sikere nincsen míg azok meg nem

mozdíthatnak és effectusban nem vétettek. Ahoz képest ezen népes, e mellett pedig tetemes s terheket viselő városnak és jövődöbeli méltán reménylhető nagy hasznára nézve, egyszersmind a közönséges szükségek kipótolása végett, a város népére vetni szokott tehernek mind könnyebbitésére, mind pedig hová hamarább teljesíthető tökéletes elenyésztésére nézve több és már e részben erősen megfundált dicséretes városoknak is társaságoknak virágzó példájok szerint közmegnyugvással és egyenlő meghatározással jónak ítéltetett, hogy ezen Nemes városnak is légyen a közszükségek, a népnek minden terhe nélkül való kipótolására szolgálható egy különös Tára, melyis minden, vagy valakire való valami kivetés vagy akárkinek is e végre lejendő erőltetése nélkül kezdődjön el, folytathasson és állandóul tractáltasson e szerint.

2) Ha valaki hazafiui jóindulatjából ezen közhasznót akár valamely készpénzzel, akár mivel egyébbel felsegélteni s elől mozditani szándékozva, magát akár itt a közhelyen, akár pedig fő, vagy vice bírák, vagy akár, mely senator, vagy tisztviselő uraknál is jelentheti, akik az olyaténokat a legelső gyűlés alkalmatosságával be fogják jelenteni, a be jelentés után pedig neveik az arra rendelendő jegyzőkönyvben be fog iratni a véget.

3) Hogy ha Isten segítsége által ezen jó iparkodás annyira boldogítatik, hogy ezen köz Tárbul a városnak tagjai kölcsönözéssel fel segíthetnek, tehát az olyaténoknak mindmagoknak sőt maradékjoknak is, kiknek neveik e jegyzőkönyvben találtnak, mások előtt a felsegélytetéshez elsőség jussa engedtetik úgymind az által.

4) Hogy akár az ilyenek, akár pedig akármely rendűek is nem másképp, hanem előlre való elegendő securitasnak megbizonyítása mellett folyamodhatnak a felsegélylés végett.

5) Ugyanazokra s maradékjokra nézve is ki terjed a kik halálokhöz közelgetvén, édes hazájokat s lakott helyeket vlaamely hagyomással boldogítani kívánják.

6) Ezen közjóra fog e napságtól fogva fordítatni mely a komédiásoktól mulatások idejéhez képest fog beszédetni, kik eddig soha a Nemes város közszükségire semmit sem fizettek; noha az érdemes publicumtól sokan szép summát beszédtek, melyhez képest méltó, hogy ők is valamit a közhaszonra fizessenek.

7) Noha ugyan a Nemes város magistrátusa szíve szerint sajnálja, hogy ezen régtől fogva óhajtott jó fundamentum megtételére nevezetes ajánlással segítségül nem lehet, mindazonáltal, mind a jó sziv, mind a Nemes város eránt való szíves szeretetnek megbizonyítása végett, a maga kicsiny fizetéséhez járuló közosztályra menni szokott ezen folyó hónapi accidentiáját egész készséggel ajánlja.

8) Minthogy a legnevezetesebb folyóvizek is ugy reményelhetik tartó folyamatokat s nem félhetnek a kiszáradástúl, ha a kútíók, vagy az emberi szorgalmatos gondviselés által feltartatnak, vagy pedig önnön magától, a természetűl ki apadhatatlansággal megajándékoztattak. Ugy a legfénye-

sebb ragyogásban s legjobb rendtartások által virágzó városok is úgy várhatnak békességet, előmenetelt és megszökülés nélkül való állapotot, ha az olyatén városoknak kebeleikben levő kisebb társaságok a közjót egyesült szívvvel szeretik s elő mozditani nem idgenek. Ahoz képest minden becsületes czéh, úgy a becsületes görög compánia és a zsidó társaság is oly jó reménység alatt meg fog kerestetni, hogy ezen köz iparkodást önkint való ajánlások szerint elől mozditani ne terheltessenek.

9) Ezeknek erősebben és sikeresebben lehető megfundálása végett kegyességben fog az Tettes Földes uri tisztségnek ajánlatni, hogy ezen köz nagy haszonra czélozó jószívű igyekezetüket bölcs itilete szerint megvizsgálván és rendel elől adott czikkelyeinket jóvá hagyván megerősíteni s maga hites pecsétje alatt sub authentico kegyesen kiadatni méltóztasson. Ezen egy alázatos kérésünk megnyeréseért ezek mellett reménykedvén hogyha még ezekhez több ártatlan módokat az időnek járása szerint, melyhez való alkalmaztatása a dolgoknak legjobb mestere a gazdaságnak, vagy mi, vagy az utánunk következő tisztviselők ezen közjónak sikeresen lehető elől mozditása végett feltalálnánk vagy successorink feltalálnának azokra is ösztönt és utat adni, az már fent tisztelt Tettes uri tisztség méltóztasson.¹⁾

Összehasonlításúl azt hisszük nem lesz érdektelen megjegyezni, hogy a legelső takarékpénztár 1765-ben Lipcsében létesült (Herzogliche Leichkasse), Londonban 1798-ban, Párisban 1818-ban, Bécsben pedig 1819-ben alakult az első takarékpénztár. Így tehát városunk e tekintetben négy évvel előzte meg Londont, 24 évvel Párist és egy negyed századdal Bécsét.

Sajnos, e községi takarékpénztár további sorsáról nem nyujtanak felvilágosítást jegyzőkönyveink, valószínű azonban, hogy ez az életrevaló terv nem részesült kellő méltánylásban s így az „extra serialis költségekben való felsegélés“ céljaira létesített „cassa“ csakhamar beszüntette működését.

Első, mai értelemben vett pénzügyintézetünk, a „Miskolczi Takarékpénztár“ 1844-ben alakult s 1845. május 1-én nyílt meg. 1844

Az alakítás és alakulás tárgyában az első értekezletek 1844. november 10., 12., 13., 17., napjain tartattak meg. Az értekezletek elnöke báró Vay Lajos, tollvivője Bárány Farkas

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

1845

ügyvéd volt. Ez értekezleteken mutatta be Lichtenstein József a pozsonyi szabályok alapján kidolgozott alapszabály tervezetét, mely az 1845. évi január 14. és 16. napjain tartott első közgyűlésen jóváhagyatván és az igazgatóválasztmány Bernáth György földbirtokos, Dudok Pál ügyvéd, Kraudy László magánzó, Kun István ügyvéd, Fogler József kereskedő, Herke Lajos ügyvéd, Kun Lajos házbirtokos, Lichtenstein József kereskedő, Pap János ref. tanár, Pilita Miklós földbirtokos, Povovszky István ügyvéd, Soltész Nagy János ügyvéd tagokkal megválasztatván, a társaság magát alakultnak jelentette ki.

Aláíratván időközben az előirt 300 darab 100 ezüst frtos részvény az 1845. febr. 5-én tartott második közgyűlésen báró Vay Lajos elnöklete alatt egyszersmind elhatározott, hogy a megválasztandó hivatalnokok fejenként 300 ezüst frt évi fizetést huzzanak, s a társaság költségén valamelyik pénztárnél az ügykezelési jártasságot szerezzék meg.

Azon hó 16-án az igazgató választmány elhatározta, hogy a részvényesek az aláirt 300 darab részvény értékének felét t. i. 15,000 ezüst forintot 1845. évi ápril 24-ig fizessék be, a mi csakugyan be is fizettetett, s ideiglenesen a megyei pénztárban helyeztetett el.

1847

Borsodmegye mint hatóság, már 1845. febr. 12-én tartott közgyűlésében készségesen megígérte az intézet által kért erkölcsi támogatást s pénztári helyiségnek évi 100 ezüst forint bérért átengedte irodahelyiségeit; 1845. május 21-én tartott közgyűlésből fölterjesztette az alapszabályokat a helytartótanácsához; 1845. augusztus 14-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy a takarékpénztári kölcsönök betáblázásának gyorsítása végett havonként kis gyűlést tart; 1847. február 17-én tartott közgyűlésében pedig elrendelte, hogy a tapasztalt visszaélések t. i. a szinleges kötések korlátozása végett a megyei tisztviselők előtt — sokszor a jóhiszemű hitelezők kizárására — történt birtok el- és átadások bejelentessenek és nyilvántartassanak.

A megye pártfogásán felül az intézet egyes kiválóbb tényezők erkölcsi támogatásában is részesült, így Szemere Bertalan 1847-ben „Figyelmeztetés a miskolczi takarékpénztár jótékonyosságára” czimen nagyszerű röpiratot tett közzé. Mint érdekes körülményt említjük meg, hogy a választmányi ülésekre minden tag maga készítettett széket magának.

1847

Az intézet a 4 első évben szerény, de folyton növekedő sikerrel folytatta működését, midőn azt az 1848 9-diki események érzékenyen megzavarták. Az igazgató választmány már az 1848. évi december 12-én tartott ülésében elhatározta, hogy a sereggel közeledő ellenséges hadvezér nagylelkűségébe ajánltassék a pénztár. 1849. január 28-án az osztrák hadsereg által kirovott sarcz kifizetésére takarékpénztárunk 6000 forint kölcsönt szolgáltatott ki Miskolcz városának.

1848

Közeledvén az orosz hadsereg, az intézet 1849. június 11-én tartott rendkívüli közgyűlésében elhatározta, hogy befizetett pénzét minden részvényes kiveheti, s a pénztár biztosításáról az igazgató-választmány gondoskodik. Ez intézkedés folytán egyes részvényesek által 96 db. részvény után, összesen 4800 ezüst forint csakugyan kivétellett, Kraudy József pénztárnok pedig, az igazgatóválasztmány rendeletéből Kraudy László részvényes és Krámer Sándor intézeti szolga kíséretében, az összecsomagolt készpénzzel, értékpapirokkal kézi zálogokkal és üzleti könyvekkel menekülő útra indult és egész szeptember hó elejéig az ellenségtől mentes vidéken, leginkább Szentes és Gyula környékén tartózkodott.

1849

De amit az intézet a közgyűlés és igazgató választmány intézkedései által a réven nyert, bőven elvesztette azt a vámon.

Az utazgatás 1158 forintba került, s a visszahozott pénztárban csak 205 frt. osztr. bankjegy s 16,825 frt magyar államjegy volt, mely aztán az absolut hatalom által beszédetvén, megsemmisítettett, s azon egy ezer forint pedig, melyet az intézet kamat nélkül a magyar kormány rendelkezésére bocsájtott végkép elveszett.

E csapások daczára az intézet már 1849. szept. 19-én, az

azon nap tartott rendkívüli közgyűlés határozata folytán, egész csendben megnyitattott.

1851 1851. év végén a budai cs. k. helytartóságtól megkapta a további fennállásra vonatkozó engedélyt. A részvény érték másik felének a 15,000 ezüst forintnak befizetését 1852. szept. 3-án tartott rendkívüli közgyűlésben határozták el.

1853 1853. febr. 13-án tartott rendes közgyűlés a lefolyt üzleti évre már 10 frt osztalékot állapíthatott meg, s elrendelte, hogy az intézet jövőre minden köznapon nyitva tartassék. Ugyanez évben az intézet eredeti alapszabályait, az egyletekről szóló cs. k. nyílt parancs rendeletei szerint át kellett idomítani. A módosított alapszabályok 1856-ban hagyattak helyben.

1856 Az 50-es években, midőn Borsodban az uzsora kegyetlenül pusztított, s egyre szedte áldozatait a nép minden rétegéből, az intézet olcsó pénze volt a szorongatott adós végső menedéke.

1854 1854-ben felmondotta az abszolút hatalom a megyeházi lakást, s azon évi ápr. 24. a takarékpénztárt onnan kiköltöztetni kényszeríté. Az intézet a felső piacz, jelenleg Széchenyi utczai Kiss Anna, utóbb Mayer Rezső-féle háznak utczára néző földszinti szobájában s annak sötét előszobájában vonta meg magát egész 1872. okt. haváig, amikor emeletes házába költözött át, melynek építését 1868. határozta el.

1862 1862-ben a már 1853. módosított alapszabályok ismét módosítottak, s 1868-ban a magyar kormány által a szokásos bemutatási záradékkal ellátattak.

1867 Az intézet 1867-ig a rövidebb időre betett pénzek után 5, a hosszabb időn át benhagyott pénzek után 6 perczentet fizetett, s a ki nem vett kamatot félévenként kamatoztatta. Kölcsöneitől pedig 6 perczentet és 2% provisiót vett.

1867—1872-ig három ujabb pénzintézet alakulván Miskolczon, megkezdődött a versengés a testvér intézetek között a kamat adás és szedés dolgában.

E versengésnek káros hatása lett, a minek orvoslása végett

a Miskolczi Takarékpénztár többször megkísérelte a betét kamatokat alább szállítani, de ez egyes intézetek vonakodása folytán nem sikerült, míg végre a 80-as években beállott általános kamatláb leszállítás helyreállította a normális állapotot.

Az alaptőke, az 1873. nov. 2-án hozott közgyűlési határozat 1873
folytán, a szabályszerű 30,000 ezüst, vagyis 31,500 osztr. ért.
frtról 96,000 frtra, a részvények nominális értéke 100 ezüst frtról
300 o. é. frtra, a részvények száma 300-ról 320-ra emeltetett.

Ez évben oly nagy pénzüsszeggel rendelkezett az intézet,
hogy azt a helyi érdekek sérelme nélkül pesti pénzüintézeteknél
helyezhette el.

1874. ápr. 3-án az ujólag módosított alapszabályok a szokásos 1874
bemutatási záradékkal ellátattak. A szükséges módosításokat az
az 1876. évi június 25-én tartott rendkívüli közgyűlés eszközölte.¹⁾ 1876

A takarékpénztár 1885-ben 40, 1895-ben pedig 50 éves 1885
fennállásának jubileumát ünnepelte. 1895

1905-ben az intézet alaptőkéjét 768,000 koronára emelte, 1905
tartalék alapját 450,000, külön tartalékját pedig 100,000 K-val
magnagyobbította.²⁾ 1906-ban az alaptőke 960,000 koronára,
1908-ban pedig 1.200,000 koronára emeltetett.³⁾ 1908

Az intézet fejlődését legvilágosabban 65 évi üzletmenetének
következő, csupán a főbb tételekre szorítkozó összehasonlító kimu-
tatása szemlélteti:

¹⁾ Emlékirat a miskolczi takarékpénztár negyven éves fennállásáról
1845—1885. Miskolcz, 1885. 1—12. l.

²⁾ Kamarai jelentés. 1905. 128. l.

³⁾ Kormos Alfréd. Pénzügyi compass 1910—1911. 607. l.

Év	Alaptőke	Tartaléktőke és külön t. alap	Pénztári forgalom	Osztalék
E z ü s t f o r i n t				
1845.	15,000.—	—	243,920.32	—
1855.	30,000.—	1,042.10	1,299,428.45	20.—
O s z t r á k é r t . f o r i n t				
1865.	31,500.—	5,819.36	2,452,248.40	37.—
1875.	96,000.—	3,645.80	3,235,327.17	87.—
1885.	96,000.—	20,129.80 + 12,874.98	6,302,836.24	74.—
1894.	96,000.—	55,817.15 + 65,718.06	15,910,422.45	85.—
K o r o n a				%
1905.	768,000.—	550.133.—	—	12 1/2
1909.	1,200,000.—	934,000.—	22,256,344.—	

Legnagyobb osztalékot, minden 100 e. frt névértékű részvény után 109 frtot, 1872-ben fizetett a takarékpénztár.

Az intézet jelenleg érdekközösségben áll a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesülettel, mely a részvények 1/5-ét bírja. Fiókjai vannak Abaujszántón és Szikszón. Alaptőkéje 1908. óta 2000 drb 600 koronás részvényből áll. Részvény ár 1910-ben 1700 korona.¹⁾

A Miskolczi Takarékpénztár, noha keletkezésekor mérsékelt nyereségre számított, nem felejtkezett meg humanistikus feladatáról. A m. t. Akadémia, a Kisfaludy-társaság, az írói segély egyesület, a közhasznú vállalatok, intézetek, egyházak, iskolák és az irodalom ismételve részesültek és részesülnek az intézet adományaiban. A miskolczi iskolák között — tekintet nélkül a felekezetre -- évenként 800 koronát oszt ki az intézet. Fennállása óta összesen 100,000 koronát juttatott már köz- és szorosabb értelemben vett jótékony célokra.

¹⁾ K o r m o s A. i. m. 607.

Az intézet élén 1885-ig a következők állottak: 1845—1850. 1845
 mint elnök: b. Vay Lajos. 1850-ben mint elnök: Domin-
 kovics Lajos. 1850—1852-ig Lichtenstein József. 1852
 Lichtenstein, kinek e takarékpénztár létesítése körül nagy érdemei
 voltak, miskolczi kereskedő volt, ki e terén való tevékenysége
 mellett is sokat foglalkozott a közügyekkel. Nemcsak a takarékpénztárnak volt egyik alapítója, hanem a miskolczi nemzeti kaszinó-
 nak, példányovodának s az akkor nagy szükséget pótló Pest—
 Eperjesi gyors utazási vállalatnak; első társkiadója a 40-es évek-
 ben alapított „Miskolczi Értesítő“-nek s tevékeny részt-
 vevője az akkori reform korszakban minden hazafias mozgalomnak.
 Közbecsülésnek kifolyása volt azon, akkor párját ritkította tény,
 hogy nem nemes létére 1846. január 29-én Borsodmegye tábla-
 birájává neveztetett ki. 1852-ben 50 éves korában hunyt el.

A takarékpénztár elnöki székében Soltész Nagy János
 követte őt, ki 1863-ig, mint elnök, s 1869-ig mint igazgató 1869
 vezette az intézetet. 1869—1875. Kun József mint igazgató, 1875
 azontúl 1885-ig mint a választmány elnöke. 1867—1876. Kun
 Lajos, mint másod igazgató, 1876—1882. mint vezérigazgató. 1882
 1882—1885. Furman János, mint vezérigazgató. 1850—
 1885-ig tollnoki, ügyészi és titkári minőségben Szücs Miklós¹⁾ 1885

A takarékpénztár vezérigazgatója jelenleg Lichtenstein
 László.

A Miskolczi Takarékpénztár mellett városunkban a legutóbbi
 időkig még több hitelügylettel foglalkozó részvénytársaság, s
 néhány hitelszövetkezet keletkezett, melyeknek vázlatos történetét
 a következőkben adjuk:

A „Miskolczi Hitelintézet“ 1867-ben „Iparsegély 1867
 egyesület“ czimen, egészséges alapon létesült, de két évi fennállás
 után, 1869-ben a fenti czim alatt részvénytársasággá alakult át.²⁾ 1869

¹⁾ Emlékirat a misk. takarékp. negyven éves fennállásáról.

²⁾ Emlékirat stb.

- 1869 Működését 1869. jun. 24-én kezdte meg. Az intézet üzletmenetéről az 1870-es évekből nincsenek adataink. 1881-ben a befizetett alaptőke volt 128,000 frt; a tartalék alap 11,139.99 frt; nyereség 26,524.07 frt; osztalék 12 frt. Tíz évvel utóbb, 1891-ben az alaptőke változatlan; tartalék alap 17,737.— frt; nyereség 21,416.— frt. 1892-ben a Miskolczi Hitelintézet termény és áru-raktári vállalatot létesített Miskolczon, mely célból 400 drb. új részvényt bocsátott ki.¹⁾ E részvények 80 frt névértékűek voltak s kibocsátásuk által 1893-ban az intézet alaptőkéje 32,000 frttal emeltetett. Az intézet 1901. évi üzletmenetéről nincsenek adataink. 1902-ben a bef. alaptőke 400,000 K; tartalék alap 283,258 K; nyereség 63,353 K; osztalék 13.75%²⁾ 1908-ban az alaptőke 600,000 koronára emeltetett, s jelenleg 3000 drb 200 koronás részvényből áll. A részvény ár 500 K. Osztalék 1899 — 1909: 22 — 22, 24, 30, 30 K. Forgalom 1909-ben 7.136,716 korona. Az intézet elnöke jelenleg homrogdi Lichtenstein József.³⁾
- 1869 A „Borsod-Miskolczi Hitelbank“ 1869. nov.
1870 1-én 200,000 frt alaptőkével alakult. Működését 1870-ben kezdte meg. Az alapítás után tíz évre (1881.) a bank mérlegéből a következő tételeket közöljük: Alaptőke 200,000 frt; tartalékalap 12,330.38 frt; nyereség 21,560.61 frt, osztalék 19.50. 1891-ben alaptőke változatlan; tartalék alap 21,650 frt; nyereség 27,359 frt. 1898. óta a bank Edelenyben fiókkal bír. 1901-ről nincsenek adataink. 1902-ben alaptőke 400,000 K; tartalék alap 208,029 K; nyereség 129,677 K; osztalék 11.25%. 1905-ben a bank alaptőkéjét 200,000 koronával, a kibocsátási nyereségből tartalékalapját 150,000 K-val emelte. Ez évi mérlegéből a következőket közöljük: bef. alaptőke 600,000 K; tartalékalap 483,361 K; nyereség 354,938 K; osztalék 20%. 1904 — 1905-ben a Borsod Miskolczi Hitelbank
- 1905

¹⁾ Kamarai jelentés. 1892. 192. l.

²⁾ Kamarai jelentés. 1902.

³⁾ Kormos A. i. m. 605 l.

nagy arányú parcellázást végzett, a mi által 300-nál több földmives jutott gazdasághoz.¹⁾

A Borsod-Miskolczi Hitelbank 1908. nov. 7-én tartott rendkívüli közgyűlésen elhatározta, hogy alaptőkéjét 3000 darab névre szóló 200 korona n. é. új részvény kibocsátása által 600,000 koronáról 1.200,000 koronára emeli. Az új részvénynek kibocsátási árfolyama 460 korona volt. A 3000 darab új részvényből 2000 darabot a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vett át.²⁾ Részvény ár 1910-ben 600 K. Osztalék 1906—1909: 15, 17^{1/2}, 17^{1/2}%. A forgalom 1909-ben 17.938,908 korona volt. A hitelbank elnöke jelenleg Vay Elemér báró, társelnöke Lánczy Leó, vezérigazgatója pedig Koos Soma alelnök.³⁾ 1908 1910

A „Miskolczi Takarékegylet“ 1871-ben „Önsegélyző filléregylet“ czimen alakult.⁴⁾ Jelenlegi czégét később vette fel. 1881-ben a befizetett alaptőke volt 250,000 frt; tartalék-alap 6,584 27 frt; nyereség 31,300 frt; osztalék 10 frt. 1891-ben a takarékegylet alaptőkéjét 50,000 frttal visszafizetés útján leszállította.⁵⁾ Ez évben tehát az alaptőke volt 200,000 frt; tartalék-alap 25,045 frt; nyereség 43,780 frt. A takarékegylet az 1890 es években Szerencsen és Mezőkövesden fiókokat létesített. 1902-ben a befizetett alaptőke 400,000 K; tartalék-alap 274,000 K; nyereség 150,880 K; osztalék 18%. 1907-ben az alaptőke 400,000 koronáról 600,000 koronára emeltetett, s 3000 drb 200 koronás részvényből áll. Részvény ár 680 K. Osztalék 1903—1909: 34—34, 36, 40, 40, 40 K. 1909-ben az alaptőke 600,000 K, tartaléktőke 721,210 K, osztaléktartalék 44,000 K, összforgalom 9.638,666 — K. A takarékegylet elnöke Radvány István.⁶⁾ 1871 1881 1891 1890 1902

¹⁾ Kamarai jelentések, a jelzett évekből.

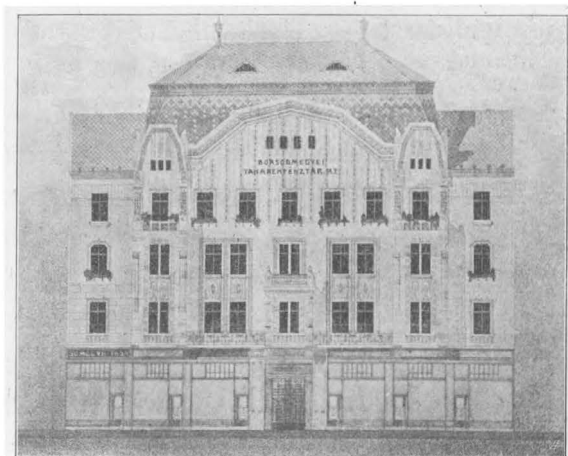
²⁾ Miskolczi Napló, 1908. 259. szám.

³⁾ Kormos A. i. m. 604—605. l.

⁴⁾ Emlékirat stb.

⁵⁾ Kamarai jelentés, 1881.

⁶⁾ Kormos A. i. m. 607. l.

67. A BORSODMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR PÁLOTÁJA.

- 1903 A „Borsodmegyei Takarékpénztár“ r. t. 1893-ban
100,000 frt tényleges tőkével jött létre. Formaszerű megalakulása
1904 1894. ápr. 1-én történt.¹⁾ E takarékpénztár már az első évben 7225 frt
nyereséggel dolgozott és részvényeseinek 6% osztalékot fizetett.
1904-ben alaptőkéje 200,000 K-val emeltetett. Ez évben befizetett
alaptőkéje 600,000 K; tartalékalapja 246,000 K; az osztalék
1907 pedig 8%.²⁾ 1907-ben az intézet alaptőkéjét 1.000,000 koronára
emelték, mely 5000 drb 200 korona névértékű részvényből áll.
1909 Részvény ár 370 K. Osztalék 1909-ben 20 K. Tartalékalap
1909-ben 565,000 korona, összforgalom 9.485,521 korona. A takarék-
pénztárnak Mezőcsáthon fiókja van. Az intézet elnöke Silbi-
ger Ármin, alelnöke, Gálffy Ignác.³⁾

A „Miskolczi Kereskedelmi és Gazdasági Bank r. t.“ 1903-ban alapított. Kézizálog üzlet. Alaptőkéje eredetileg 400,000 K volt. Az első üzlet év következőleg zárult: betét 928,494 K; visszleszámitolás 544,410 K; jelzálog és kötvény

¹⁾ Kamarai jelentés 1893. 206. l.

²⁾ U. o. 1904. 168. l.

³⁾ Kormos A. i. m. 604. l.

kölcsön 318,165 K; váltótárca 1.237,975 K; tiszta nyereség 19,765 K.¹⁾ 1907-ben az alaptőke 800,000 koronára feiemeltetett. 1907
4000 drb 200 K névértékű részvény. Osztalék 1905—1909: 10,
12—12 K. Forgalom 1909-ben 4.018,862— K. A bank vezér- 1909
igazgatója Neumann Adolf.²⁾

A „Miskolczi Népbank“ r. t. 1905-ben alakult 1905
200,000 K alaptőkével. Az első üzletév eredménye: betét 277,420 K;
visszleszámítás 92,237 K; jelzálog és kötvény kölcsön
97,890 K; váltótárca 430,571 K; tiszta nyereség 5913 K.³⁾
1907. febr. 3-án az alaptőke 300,00 koronára emeltetett. 3000 drb 1907
100 K-ás részvény. Részvény ár 120 K. Tartaléktőke 1909-ben
30,169 K. Forgalom 1909-ben 2.002,203— K. Osztalék 1906—1909: 1909
5, 5, 6, 6 K.

Itt kell megemlékeznünk az Osztrák-Magyar Bank
miskolczi fiókjáról, mely 1888. június 1-től működik.⁴⁾ Létesítése 1888
a forgalomra jótékonyan hatott, s kereskedőink személyes, illetve
tárczahitele a visszleszámítás megkönnyítése révén öröndetesen
fejlődött. 1890-ben az Osztrák-Magyar Bank miskolczi fiókjának 1890
forgalma (kiterjedt Eger s Gyöngyösre is) volt: 1. Pénztári for-
galom 15.634,000 frt, 2. váltók és értékpapírok leszámítása
2.445,675 frt, 3. kölcsönök kezizálogra 195,210 frt, 4. kiállított
utalványok 280,854 frt. 5. különféle banküzletek (váltók vétele,
bizományi üzletek) 77,387 frt. A műveletek (2—5) összege
2.999,126 frt. Nyers jövedelem ezek után 26,112 frt 02 kr., keze-
lési költségek 12,613 frt 75 kr., nyereség 13,125 frt 14 kr. Össz-
leszámítás. Állás 1889. decz. 31-én 693 drb váltó 693,721 frt
19 kr. — 1890. december 31-én 286 drb 316,673 frt 13 kr.,
csökkenés tehát 407 drb 377,048 frt 06 kr. Leszámítottatott
1890. évben 2596 drb 2.445,674 frt 67 kr. értékben, beszedetett

¹⁾ Kamarai jelentés, 1904. 157. és 171. l.

²⁾ Kormos A. 606. l.

³⁾ Kamarai jelentés, 1905. 129. 133. l.

⁴⁾ Polgármesteri jelentés, 1888. 27. l.

3003 db 2.822,722 frt 73 kr. értékben. Helyi váltók leszámi-

68. OSZTRÁK-MAGYAR BANK ÉS KERESKEDELMI ISKOLA.

1889 tolása: állás 1889. decz. 31-én 625 db 592,616 frt 25 kr.,
 1890 1890. decz. 31-én 268 db 278,758 frt 73 kr, csökkenés tehát
 357 drb, 313,857 frt 52 kr. Leszámitoltatott 1890-ben 2216 drb,
 2.147,778 frt 28 kr. értékben, beszédetett 2573 drb, 2.461,635 frt
 80 kr. értékben. Értékpapir leszámitolás nem eszközöltetett.¹⁾

Tíz évvel utóbb több pénzintézetünk nem tartja elegendőnek az Osztrák-Magyar Bank által nyújtott hitelt, a mi miatt az illető intézetek kénytelenek más pénzintézetekhez fordulni. Ez a hitelkereső közönség számára drágábbá tette a hitelt. Oka abban keresendő, hogy a bank részéről a piacz szerfelett pesszimisztikusan bírálta el, a mi hiteléletünkre természetesen kedvezőtlen hatással volt. Az Osztrák-Magyar Bank miskolczi fiókjának 1900, 1901 évi kimutatásai igazolják ezt az álláspontot. A leszámitolás állandóan csökkent. Az 1900. évben az állomány egyetlen egy hónapban sem volt két millió alul, de 1901. év alatt az év felében nem érte el az összeget. Így 1900. jan. 1-én az állomány 2,683.317 K volt, ugyanezen év végén 2,164.217 K, 1901. végén

¹⁾ Kamarai jelentés. 1890. 86–87. l.

2,061.451 K. A leszámított váltók átlagösszege 949 K, lejáratí ideje 69 nap. Január 1-én 1.980 db váltó volt 2,043.250 K értékben, az év folyamán leszámítottatott 10.249 db 9·7 millió K-ért, beszedetett 10.153 db 9·8 millió K-ért, úgy hogy a darabszám emelkedése mellett az év végén 89.738 K-értékkel volt kisebb a leszámítolási állomány. A bank kézizálog kölcsöne emelkedett. A giróforgalom emelkedése jelentékeny. 1900. évben a bevétel 48·6 millió, 1901-ben 57·5 millió. A bevételeknél 25·75 millió a készpénz befizetés, 9·46 elszámolás, 21·20 millió más bankpiaczokról átutalás. A kiadásoknál 19·22 millió a készpénz, 12·89 elszámolás, 24·03 millió az átutalás. — A giróforgalomban helyről helyre való átutalás: számla tulajdonosok között 6·11 millió, nem számla tulajdonosok befizetése 17·92 millió, jóváírt átutalás 24·06 millió K.¹⁾

1901

1902-ben az Osztrák-Magyar Bank miskolci fiókhintézetének alárendelve, Rimaszombat és Rozsnyó városokban bankmellék-helyeket létesített.²⁾

1902

A kamarai jelentések által évek óta felpanaszolt helyzet 1904-ben lényegesen javult, s azóta állandóan kedvezőnek mondható. Ez évben az Osztrák-Magyar Bank miskolci fiókhintézete leszámított 10,838 db. váltót 11.203,215 kor. értékben. A szaporodás 1019 db. 687.370 K úgy, hogy az év végén maradt 2832 db. 2.677,996 korona. Helyi váltó leszámítottatott 10.273,063 korona értékben, szaporodás 667.569 korona, év végén maradvány 2.492,247 korona. — Küldény leszámítottatott 930.152 korona. A pénztári forgalom a 196 milliót meghaladta. A miskolci fióknál a váltók átlagos lejáratí ideje 71 nap, átlagos összege 1034 korona. Kézizálogra engedélyezett kölcsön 1.293,000 K, kiállított utalvány 26,091 K, értékpapír-szelvénybeváltás 236.534 K.

1904

Giróforgalom. Bevétel: készpénz 40.18, különfélék elszámolása 9.16, helyi átutalás 1.72, más bankpiaczokról 37.34, összesen

¹⁾ Kamarai jelentés.

²⁾ Kamarai jelentés, 1902. 90 l.

88.42 millió korona. Kiadás: készpénz 28.96, elszámolás 18.86, helyi átutalás 1.72, más bankpiaczokra 38.69, összesen 88.24, követelési állomány az év végén 1.04 millió korona. -- Giro-forgalomban helyről-helyre eszközölt átutalások: számlatulajdonosok között 8.96, nem számla tulajdonosok befizetése 29.72, összesen 38.69, jóváírt átutalások 37.34 millió korona.¹⁾

1909 1909-ben 33 millió koronára rugott a műveletek végösszege; leszámított a bank váltókat 30 millió korona erejéig. A giro forgalom meghaladta a 300 millió koronát. Az Osztrák-Magyar Bank miskolczi fiókjának vezetője jelenleg Frohmann Emil. A bíráló tanács tagjai Bay Barnabás földbirtokos, Bartányi Gyula takarékpénztári ügyész, Forster Rezső nyomdatulajdonos, dr. Glósz Károly ügyvéd, Kohn Gábor földbirtokos, Koos Soma üvegkereskedő, Kubacska István vaskereskedő, Lázár Miksa bőrkereskedő, Lichtenstein József nagykereskedő, Neufeld Lipót fakereskedő, Pfliegler J. Ferencz kereskedő, Popper Károly igazgató, Radvány István kamarai elnök.²⁾

A miskolczi hitelrészvénytársaságok (1909) alaptőkéje 5·3, tartalékjuk 4·8, takarékbetétjük 39, leszámított váltók állománya 30, jelzálogkölsön állományuk 25½ millió korona.³⁾

1893 A m. kir. postatakarékpénztár működéséről 1893-ból vannak először részletes adataink. Ezek szerint a postatakarékpénztári forgalom ez évben a következő volt: a Miskolcz városi postahivatalnál befizetés 34,552 frt, kifizetés 35,988 frt; a pályaudvari postahivatalnál befizetés 4,347 frt, kifizetés 2,380 frt; a buzatéri postahivatalnál befizetés 4,490 frt, kifizetés 821 frt. A cheque forgalom ugyanez évben a következőleg alakult: A Miskolcz városi postahivatalnál 1.374,711 frt befizetés és 249,772 frt kifizetés, a pályaudvarnál 12,203 frt befizetés és 598 frt ki-

¹⁾ Kamarai jelentés, 1904. 169–170. l.

²⁾ Kormos A. i. m. 608 l.

³⁾ Miskolcz város és környéke, Miskolcz, 1910. 55. l.

fizetés, a buzatérinél pedig 550,201 frt befizetés történt.¹⁾ Ez intézményünkről a kamarai jelentések utóbb csak általánosságban számolván be, a részletes adatokat nélkülözzük. 1903-ban fel- 1903
panaszolja a jelentés, hogy a postatakarékpénztári csekk- és kliringforgalom fejlődése még mindig nem eléggé élénk, s ennek okát sajátos viszonyainkban látja. „De panasz van a miatt, hogy a postai közvetítés nem eléggé gyors, a felek értesítése kései, mert minden a központban van koncentrálni. Az a kérdés vetendő fel tehát, hogy nem lehetne-e ez utóbbin segíteni s a felek igényeinek jobb kielégítése által hatni e czél szerű eszköz nagyobb igénybevételére.”²⁾

Szövetkezeteink közül első helyen kell említenünk a „Borsodmegyei Hitelszövetkezetet“, mely 100,000 aranykorona alaptőkével 1893-ban alakult, s mely 38 községi 1893
hitelszövetkezet központjaként szerepelt, amennyiben ez támogatja a községi hitelszövetkezeteket a szükséges összegekkel, melynek ellenében azok váltófedezetet nyújtanak. Ez intézetünket nemcsak egy itteni bank részesíti támogatásban, hanem magánosok, sőt egyik előkelő biztosító intézetünk is.³⁾

A Borsodmegyei Hitelszövetkezet, mely a községi hitelszövetkezetek tulnyomó részének központját képezi (egyrészt a székesfővárosi központ kötelékébe tartozik) első évi jelentéséből kiemeljük, hogy 20 szövetkezet 1893. évi szept. 20-tól 1894. évi decz. 31-ig 234,900 frt 11 kr. összegű váltókat terjesztett be leszámítás céljából.

Ez intézet mérlegében 109,769 frt 80 kr. váltó adóssági követelés szerepel; a visszleszámított váltók összege pedig 82,664 frt 30 krra rugott s a mérleget 1,648 frt nyereség zárta le.⁴⁾

¹⁾ Kamarai jelentés, 1893. 212—213. l.

²⁾ U. o. 1903. 160. l.

³⁾ U. o. 1893. 213. l.

⁴⁾ U. o. 1894. 125. l.

- Ipari szövetkezeteinkről már szóltunk. Meg-
 1892 említiük még, hogy Miskolczon 1892-ben „Általános Fogyasz-
 tási Szövetkezet” czég alatt fogyasztási szövetkezet keletke-
 zett, mely önálló árudát nem tartott fenn, hanem egy nyílt üzlettel
 1893 bíró kereskedővel szerződött a tagok részére szükséges árucikkek
 kiszolgáltatása iránt.¹⁾ Ez a szövetkezet azonban 1893-ban már
 alig működött.²⁾ Ujabban (1906. és 1909.) a vasuti szövetség helyi
 fiókja létesített 2 ily szövetkezetet. Ezek A magyar szent
 korona országai vasutas szövetsége miskolczi
 kerületének fogyasztási és házépítő szövet-
 kezete és a Miskolczi általános hitelszövet-
 kezet. Felemlítendőek még a Borsodmegyei tanítók
 segítő és hitelszövetkezete, Miskolcz és vidéke
 első gőzeke szövetkezete, a Miskolczi építőipa-
 rosok termelő szövetkezete, mint az Országos Köz-
 ponti Hitelszövetkezet tagja, a Miskolczi gyári mun-
 kások, gazdák és kisiparosok fogyasztási szö-
 vetkezete és végül az 1895-ben alakult Miskolczi köl-
 csönös önszegélyző hitelszövetkezet.
- 1904 Kézi zálogüzlet 1904-ig kettő volt városunkban. A
 kettőnek 1904. évi forgalma 217,000 K.³⁾ Jelenleg a kézi zálog
 üzletek száma 4.
- A biztosítási ügy városunkban elég korán részesült
 1820 méltánylásban. Az 1820-as évek végén a bécsi tűzkárbiztosító
 társulat miskolczi ágense Sztribernyi János városi tanácsnok volt,
 1827 a ki a város épületeit 1827-ben öt évre 159 e. forint 35 krért
 1828 biztosította. 1828-ban egyik ház leégése alkalmával a tűznél műkö-
 dött városi strázsák és cselédeknek 40 frt jutalmat küldött a tár-
 1840 sulat. Az 1840-es évek elején már egy csomó biztosító társulat

¹⁾ Kam. jel. 1892. 202. l.

²⁾ U. o. 1893. 215. l.

³⁾ U. o. 1904. 174. l.

birt ügynökséggel városunkban. 1840-ben az Azienda biztosító társulatnál a felső katonai istálló tűz ellen biztosított. E társulat miskolczi ágense Koháry Sámuel volt, aki tűz és jégkár biztosításokat kötött. A trieszti biztosító intézet miskolczi ügyvivője 1842-ben Bakos Gábor, a bécsi biztosító társulat ügynöke Zahr János volt. 1842. júliusában a triesti Riunione Adriatica di sicurtá magyarországi főügynöksége az eddig Kraudy S. és fia által kezelt miskolczi tűzkármentesítő ügyvivőséget Fazekas Lászlónak adta át.) 1842

1847-ben a székesfehérvári első magyar kölcsönös életbiztosító intézet ügynököt keresett városunkban.²⁾ Ugyancsak ez évben alakult meg a városunk nagy szülöttje, Szemere Bertalan által létesített Tiszamelléki kölcsönös tűzkárbiztosító társulat, amely működését 1848. január 24-én Miskolczon kezdte meg.³⁾ E tűzbiztosító intézet 1858-ban az Első magyar általános biztosító társulatba olvadt. 1861-ben városunk tanácsa az Első magyar általános biztosító társulatot a közönség figyelmébe ajánlja. 1880-ban a magyar francia biztosító társulat állított ügynökséget Miskolczon. 1847 1848 1858 1861 1880

Az Első magyar általános biztosító társaság miskolczi főügynökségét már a társaság alakulása évében (1857) szervezték, illetve az itteni Tiszamelléki kölcsönös tűzkárbiztosító társulattól alakult ki. A társaság ugyanis ezt beleolvasztotta és Kun József igazgató lett a „főügynök”. Az első tisztikar: Kun József, Farkas István, Horváth László, Bárány Dezső, Szobránczy Samu, Puchlin János, Krausz Gusztáv, Kun Barnabás, Hankó János, Papp József, Imre József, Nagy Pál. A főügynökség területe nagy volt, Felsőmagyarország ez a része s a Szepesség is ide tartozott s már kezdetben a legnagyobb főügynökségek egyike volt. A biztosítási ágazatok rendszeres kifejlesztése s az üzleti

¹⁾ Miskolczi Értesítő, 1842.

²⁾ Városi jegyzőkönyv.

³⁾ Miskolczi Értesítő, 1848. 3. sz.

eredmények mellett mindig szolgálta a nemzeti közvagyonosodás, nemzetgazdaság ügyét. Alapítása és első évei éppen azon időbe esnek, mikor a szabadságharc után a nemzet mindent megpróbált az elnyomatás lerázására. Ebből — a megalapításnál — részt vett az Első magyar általános biztosító társaság. Nevével, alapítóival, vezetőivel és üzletpolitikájával is magyar.

1878 Az itteni főügynökség mindig nagy eredményeket ért el.
 1883 Vezetői, illetve vezértitkárai voltak 1878-ig Kun József, 1878 – 83-ig Rössler Zsigmond, 1883-tól pedig Hajós Kálmán jelenlegi vezértitkár, Pestvármegye tb. főjegyzője. Jelenlegi czéggjegyző: Kühne Adolf. Sok ideig szolgált itt Kozma Andor. Most 22 tisztviselője s több napidijasa van.

1909 1909-ben emelték a főutcán levő állandó otthonul szolgáló
 1910 palotát s 1910-ben vette át a helyiségeket, melyek az első emelet utcai részében vannak.

Most Borsod, Gömör, Ung egész területére, Abauj és Zemplén fele részére terjed ki a hatásköre s mintegy 400 ügynöke van.

69. AZ ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ R. T. PALOTÁJA.

1868 Az első kiházasító egyesület eszméje 1868-ban merült fel Miskolcson, s 1869. májusban már működését is megkezdette. Az életre való példa csakhamar követőkre talált, s néhány rövid hónap múltán öt kiházasító egyesület hajhászta a házasulandó tagokat.

Ez egyletek közül igen szomorú hírnévre vergődött a borsodmiskolczi kölcsönös kiházasító egylet, mely 1870-ben alakult, s másfél évvel utóbb egy világhírű botrány után szűnt meg. Bukása magával ragadta a többi egyletet is, a melyek 1873-ban egymásután liquidáltak.

1870

1873

A rövid, de annál zajosabb életű kölcsönös kiházasító egylet történetét az alábbiakban közöljük:

„Élt Miskolczon a 70-es években egy Jelenik Antal nevű, eszelős kőmives. Nagyon szegény ember volt. Mesterségét elhanyagolta és tudákos hajlamainál fogva örökösen valami szenzációs feltaláláson törte a fejét. Egy ideig az epesztette, hogy minő nehéz dolog asztmával a közeli Avashegy pinczéihez gyalog feljutni. E végből valami repülőgép-féle alkotáson gondolkozott, a mely a derék csizmadia pinczetulajdonosokat a hegyre könnyű szerrel felszállítaná. E tekintetben azonban a derék kőműves sehogy sem volt képes a kormányozható repülőgépet feltalálni. A többi világcsodák létesítésével hasonló módon járt. Örökös vesződésge kárba veszett és a nagy kutató szomorú anyagi helyzetbe jutott.

Ekkor az öreg, beteges kőmives merészet gondolt és az anyagi térre vetette szemét. Valami újat akart kitalálni, szemei előtt nem lebegtek milliók, csupán csak forintok és igazán nem az ő rosszhiszemősége, hanem csakis a világ ostobasága és pénzvágya okozta, hogy fillérek helyett milliók hullottak az ölébe.

Az öreg Jelenik eszméjét így konstruálta: csinálunk egy kölcsönös kiházasító egyletet. A tagok minden egyes házasság alkalmával fizetnek 10, 20, 30, 40, 50 krajczárt (a biztosítási összeg mérvéhez képest.) Ez így fog menni folyton, a menyasszonyok e révén hozományhoz jutnak; pórul pedig csak az járhat, a ki végül beteszi az ajtót. Mivel pedig a világnak soha sem lesz vége, és mivel emberek mindig lesznek a világon, hát a dolog örökös kontinuitásban lesz, ergo az egylet nem bukhatik. Az öreg közölte eszméjét a szomszédokkal, a kik azt jónak, bölcsnek és üdvösnek találták.

Most már a személyi részletek következtek. Az öreg azzal tisztában volt, hogy *l e g a l á b b* az elnöknek irástudó embernek illenék lennie. E végből felkereste *E ö r d ő g h* István ügyvédet, aki nagyon szegény és nagyon hátramaradott öreg, szilencziumos fiskális volt, a végből, hogy álljon az eszmének élére. Megmagyarázta neki, hogy legrosszabb esetben is 100—200 forint évi osztalékra van jogos kilátás, de kedvező szerencse esetén felvihetik 400 forintig is. A szegény öreg fiskalist nem sokáig kellett kapacitálni, neki veszteni valója alig volt, tehát szerencsét próbált és élére állott az egyletnek.

Most már pénztárnokot kerestek. Jelenik saszeme e célra *Z a t u r e c z k y* János öreg csaposból lett asztalos mester személyében találta meg az alkalmas férfiut. Ez is küszködött a nyomorral és így a megtisztelő bizalom előtt négykézláb meghajolt. Tehát volt már elnök, pénztárnok, most már csak titkára van szükség. Az állásra nézve Jelenik úgy gondolkozott, hogy annak legérdemesebb betöltőjét, szerénysége tiltja megnevezni. Ergo Jelenik az alapító és feltaláló lett az egylet titkára. A többi kisebb állásokra csakhamar találtak pályázókat és a borsodmiskolci kölcsönös kiházasító egylet rövid szervezkedési előmunkálat után megalakult.

A hivatal eleinte kicsiny szobában volt és szerényen, majdnem észrevétlenül működött. De amint a legelső varróleány és cseléd apránként befizetett huszonnyolcz forint tagsági díjáért hat hónap múlva megkapta az ő nyolczszáz forintos hozományát, egyszerre csak óriási tolongás vette körül a picziny hivatalt. Eleinte ezrivel, aztán százezrivel érdeklődtek iránta az emberek.

A borsod-miskolci kiházasító egylet ügye országos kérdéssé kezdett válni. Szenzációs szerencséről regélt a fáma és az egylet három vezére már nemcsak hogy szalonruhát öltött, de valósággal központjává vált a társadalomnak.

A borsod-miskolci kölcsönös kiházasító egylet csakhamar óriási méreteket kezdett öltetni. Főügynökségei voltak Amerikában,

Ázsiában, Afrikában, Ausztráliában. Érdekes jelenséggként említem fel, hogy a jeruzsálemi főrabbi is egyik tevékeny főügynöke volt az egyesületnek. A miskolci postahivatal külön osztályt rendezett be az intézet levelezései és pénzküldeményei számára. Az első újév-alkalmából az elnöknek már egy negyvenezer forint értékű házat szavazott meg az igazgatóság újévi ajándékul és huszezer forintot fizetett egy híres festőművésznek, a miért az elnök arcvonásait a tanácskozó terem számára olajba lefestette.

Az ország gondolkodó elméit az egylet óriási méretei mozgásba kezdték hozni. A helyi lapok szólni sem mertek, mert hiszen azonnal elsöpörte volna őket az ár. A fővárosi napilapokban is csak afféle burkolt célzatok jelentek meg, azok is inkább prófétai jóslatok, mint konkrét vádak alapján. Az országgyűlésen azonban elhangzott egy bátor szó. Hoffmann Pál egyetemi tanár, meginterpellálta Tóth Vilmost, az akkori belügyminisztert és szemrehányást tett neki, a miért az egylet eszeveszett alapszabályait jóváhagyta. Hoffmann Pál interpellációjának indokolásában bebizonyította, hogy az egylet olyan arányokban kezd dolgozni, hogy az elnököt, a pénztárnokot és a titkárt még az alapszabályok értelmében is évi 90—90 ezer forint tiszteletdíj illeti meg. A belügyminiszter sem birt az óriási módon nyilvánult áradattal megküzdeni és egyszerűen csak annyit felelt, hogy figyelemmel kísérendi az egylet működését és mihelyt a legcsekélyebb visszaélésnek nyomára jő, azonnal megteszi a szükséges lépéseket.

A katasztrófa ezek után gyors léptekkel közeledett. Csak magában Miskolczon hat-nyolcz esküvő volt naponkint. Azok a szegény szobalányok, azok a szegény elbolondított műveletlen és tudatlan kisemberek nem győzték naponkint az immár négy-öt forintra felszaporodott házassági illetékeket fizetni. Az esküvők száma csakhamar ezrekre szaporodott fel, az illetékek pedig elmaradtak. A pénztár kezdett kiürülni és a kétszer-kettő-négy elméletének igazsága rettenetesen megboszulta magát.

Kezdetüket vették tehát azok a házasságok, melyekről már

akkor is el lehetett volna énekelni azt a közkincscsé vált népdalt: „Egy jó házassághoz nem kell hozomány“. Ámde a legelső ilyen „érdeknélküli“ frigy Miskolcra csődítette a világ összes becsapott-jait. A feltüzelt vőlegények nem elégedtek meg a papi áldással és követelték pénzüket. Pár nap alatt bekövetkezett egy olyan katasztrófa, a minőt még akkoráig Magyarországon nem láttak.

Pusztulás, nyomor járt e katasztrófa nyomában. Az emberek ezrei, ezek nagy része külföldi, átkozódva lázongott a borsodmiskolczi kiházasító egylet diszes nagy épülete előtt. A vezér-férfiak elmenekültek a linchelés elől és a rendőrség alig volt képes magát az épületet megmenteni. Milliókra menő összegek vándoroltak Miskolcra és azok elaprózva kerültek szerte-széjjel a nagy világba. Egy pár ember, akit az első hónapokban boronáltak össze, jól járt, feltéve, ha ujabban is vérszemet nem kapott. A többi megszámlálhatatlan ezer és ezer ember pedig egész vagyonát oda vesztette.

A törvényszék vizsgálóbírája évekig tanulmányozta a bünpert, a míg az ügy végtárgyalás stádiumáig eljuthatott. Soha bünper még ilyen összekuszált, bonyolódott aktákat nem produkált, mint, ez.

A három, 90 ezer forint évi tiszteletdíjjal dotált főhivatalnok koldusként állott a törvényszék előtt. A tudatlan, de nagyravágyó emberek jóhiszeműséggel védekeztek, sőt az elnök még azt is állította, hogy a dolog tovább is rendben ment volna, ha irigyek nem intriguálnak az egylet ellen.

A törvényszék mind a hármat több évi fegyházra ítélte. Egyik sem szenvedte el a büntetést, mert mielőtt az ítélet jogerőre emelkedett volna, mind a hárman meghaltak.¹⁾

1839

Birtokviszonyaink nyilvántartása céljából a város 1839-ben egy könyvet nyitattott, melyben minden háznak és fundusnak

¹⁾ A b a Menyasszonyok korszaka. Borsodmegyei Lapok. 1898. 63. sz. Lásd még: Bors Szem. Házasság minden áron. Borsod 1873. évf. jan. 1—jul. 10.

eladója és vevőjének neve beiratni rendeltetett. Bár a telekkönyv létesítésére nézve ez az első adatunk, már 1790-ben találkozunk olyan jegyzőkönyvi feljegyzéssel, a mely arra enged következtetni, hogy a XVIII. század utolsó évtizedében szintén történt valamelyes nagyobb arányú birtokrendezés és telekkönyvszerű feljegyzés. Eszerint: „Az földmérés dolgában foglalatostkodó 12 hitesek, kik eleitől fogva mind mai napig azon munkában magok gazdaságok folyamatjának hátramaradásával is az kiadott instructió szerint hiven szorgalmatoskodtak, naponként 12 kr. utalványoztatik.¹⁾ A tulajdonképeni telekkönyvi intézmény az 1855. december 15-iki igazságügyminiszteri rendelet értelmében 1856. október 1-én lépett életbe.

1855

1856

Az urbéri rendezés és tagosítás a miskolczi határban 1863-ban vette kezdetét, s 1879-ben nyert befejezést. A határ azonban már 1877. eleje óta a tagosítás szerint használtatott. A 16 évet igénybe vevő munkálatok összes költsége 38,232 frtot tett ki, s így minden 28 frt értékű birtokra 1 frt költség hárúlt.²⁾

1863

1879

1877

1908-ban városunk határa jelentékenyen bővült. Ez évben ugyanis az eredetileg Hejőcsaba községhez tartozott Vörösrák, a Tisztviselőtelep s annak környéke Miskolcz város határához csatoltatott. Az átcsatolást elrendelő belügyminiszteri rendeletben az új határok következőleg vannak jelezve: északi és nyugati határ Miskolcz és Hejőcsaba jelenlegi közigazgatási határa; keleti határ a fentjelzett északi vonaltól a miskolcz-diósgyőri vasutig terjedő határ, déli határa a téglagyár. Ebből látható, hogy a rendező pályaudvar melletti Martin-féle tagbirtok nem vonatott bele az átcsatolandó területbe.

1908

A szóban forgó terület közigazgatásilag Hejőcsaba község hatósága alól azonnal Miskolcz város hatósága alá bocsátatott, adózási szempontból az átcsatolás azonban csak 1909. január 1-én hajtatott végre.

1909

¹⁾ Városi jegyzőkönyv, 1790.

²⁾ Naplónk és Borsod, 1879. 35. sz.

A miniszter ezen nagyfontosságú rendelete által Miskolcz város határa kibővült, bár nem olyan mértékben, amint azt a város kérelmezte és a város érdekében indokoltnak tartotta. Azonban közigazgatási szempontból megfelel a város által ebben a kérdésben elfogadott álláspontnak.¹⁾

Végül itt kell megemlékeznünk városunk adózási ügyéről és anyagi viszonyairól is. Az adózásra vonatkozó adataink a század első feléből csak gyéren vannak, s így azokról kellő világos képet nem nyerhetünk. 1808-ban Miskolczon adó végett 3332 kémény és 1553 pincze volt összeírva. Mindegyik után 14 krt számítva, az adóösszeg kitett 1139 Rfrt 57 krt.

A XIX. század első felében egyik legsúlyosabb terhe volt városunknak a census, mely még 1772-ben 1500 frtról 2202 frtra emeltetett.

„Bíróságra léptemmel — írja Kun Miklós — a' város' minden dolgairul kimerítő ismeretet akarván magamnak szerezni, censualis állapotát is megvizsgáltam, 's úgy találtam hogy a' város censualis tartozása az 1841-ik év' végével szinte 9,000 frtra

növekedett, melynek befizetése az uradalomtól sürgettetik; de tapasztaltam azt is hogy e' censualis pénzek olly zavarosan kezeltettek, hogy íranta tisztába jönni csaknem lehetetlen, de legalább jövőben tisztában kívánván lenni, íranta a'

70. A VÁROSHÁZA.

Türy József amat. felv.

munkálódás ez évben megkezdett, s az nem sokára be is végeztetik.²⁾

¹⁾ Miskolczi Napló. 1908. június 26. szám.

²⁾ Kun Miklós. Miskolcz multja, 1842 29. l.

1842-ben az adófizető közönségnek az ez évi februárban tett kivetés szerint évenként az alább látható jövedelmei 's kiadásai voltak :

1842

Bevétel ezüst pénzben :

	fr.	kr.
A' város' lovai' előfogatozásából készpénzben és nyugtatvány mellett	58	36
A' korcsma' és pincze' haszonbére	384	—
A' ládházi jószággrész haszonbére	400	—
A' malomnak 3 frt 's 12 krral számított 152 köből gabonában adni szokott haszonbére	486	24
Dobolásbúl	40	—
A' pástbérbúl	12	—
A' szántóföldeknek 3 frt 12 krral számított 255 köből 's 1 véka gabonábúl való haszonbére	816	48
A' szántóföldeknek 1 frt 30 krral számított 255 köből s' 1 véka zabban adni szokott haszonbére	382	52½
Öszvesen	2580	40½

Jövedelmet húz még a város rétjeiből is. Van több mint 500 kaszás rétje, de melyből minden harmadik évben a' mintegy 250 kaszás Haliczka nevű rétség közlegelőnek használtatik. De e' réteken termett szénát rendszeren a' város' 's katonaság' lovai és bikák emésztik fel.

Kiadásai pedig az adófizető közönségnek következők :

A' főbíró készpénz' fizetése 120 frt, gabona 15 köből, 3 frt 12 krral, 15 köből zab, 1 frt 30, 12 öl tűzifa 4 frt 3 krral, 100 f. gyert. 13 kr. számítva 's egy 20 kaszás rét haszna mellett öszvesen.	260	46
Albíróé készpénz 60 fr, 15 k. gab. 15. k. zab, 6 ölfá, 25 f. gy. 's egy öl szénán kívül	160	13
Főjegyzőé készpénz 100 frt, egyebek 108 frt. 53 kr. 's egy 4 kaszás rét' haszna — öszvesen	208	53
Aljegyzője a' járulatokkal 's 2 kaszás rét. hasznán kívül	204	38
Írnok' fizetése — öszvesen.	80	
Tisztli ügyvédé.	150	
Gazdasági felügyelőé készpénz 100 f. 15 köbl. gab.; 15 köbl. zab, 6 öl fa, 15 f. gyert., egy öl széna 's egy lótartáson kívül öszvesen	198	3
Főadószedőé készpénz 200 frt, 6 öl fa, és 15 font. gyertya öszvesen	227	33
Átvitel	1488	86

	Áthozat	1488	86
Tanácsnokok' fizetése, egyenkint 24 frt, 6 öl fa, 15 f. gyer- tya, a' 12tőé öszv.	620	24	
Négy aladószedőnek 30 frtjával	120		
A' 3 normális tanítók fejenkénti fizetése készpénz 50 frt, 2 öl fa — öszvesen.	174	18	
Két vásárbíróé 20 frtjával	40		
Seborvosé 30. Bábáé 20. öszv.	50		
A' korházi mosó asszonynak	20		
Kéményseprőnek	10		
Katona szállásosztónak 60 fr. 10 köből gab. 5 öl fa, 17 font. gyertya; mint' város gazdájának fizettetni szokott 18 ftal öszvesen.	133	56	
Tömlöcztartóé 66 frt. és 6 köb. gab. öszv.	85	12	
Tíz közhajdú fizetése 40 frt. és 3 köb. gab.	496		
Négy kocsis' fizetése, egyenkint 50 fr. 12 köből gabona 2 öl fa	386		
Négy mezei Iovas kerülőnek fejenként 41 frt 36 kr. és 4 köből gabona	217	36	
A' tömlöcztartó és hajdúk' ruházatjokra	200		
A' tanácsházak, irnok, tömlöcztartó, hajdúk' háza és tömlő- czők' fűtésére 40 öl fa	162		
A' közházhoz 1 m. a' majorhoz 50 ft. gyer: ösz.	32	33	
A' mesteremberek' árjegyzékei	600		
Az épületek', mint városháza, tisztiszállások 's major igazi- tására	200		
Író eszközökre 200, posta bérre 12, öszv.	212		
Rabok és dolgozó emberek tartására 100 köből gabona	320		
A' raboknak sóra, húsrá, 's ruházatra	56		
A' fogatok' újitására	200		
Sóért a' bikák 's lovaknak	19		
Háj és zsir, a' szekerek és szerszámokhoz	20		
Elegyes előre nem látható szükségekre	100		
A' város javaitól járó adó	180		
Adóbeli kiengedésre	200		
Lepedők' mosásáért a' kaszárnyánál	5		
Az uradalom magtárába 16 köb. gabona	51	12	
Ugyan oda 38 köb. zab	57		
A' lovaknak 260 köb. zab	390		
A' vmegye pandúrjainak, 's katonáinak	50		
Szénának Sz. Istvánra szállítása	60		
Az elnyomorodott szegény emberek, cselédek' gyógyítására Kaszállás, gyűjtés és hordásért, az idén a' Haliczka is kaszál- tatván	500		
Levelhordásért	120		
	Öszvesen	7628	14

A' 2580 ft 40 1/2 kr. jövedelmet, 's a' kint lévő tartozások-
ból bevehetni reménylhető legfelyebb 400 ftot a' 7628 ft 14 krból

kihúzáván, esett e' folyó évben a' lakosokra kivetendő rugtatás (aucta) 4647 ft 33 1/2 kr. ezüstben. —

„Ebből átllehet látni, — írja Kun¹⁾ — mi csakély a' város' jövedelme, 's mi tetemes rugtatást kelletik az adófizetőkre kivetni, úgy hogy a' folyó évre kivetett 4701 fr. 20 krt ütő megyei adó után, minden forintra több esett 59 kr-nál; de a' tanács a' legszorosabb gazdálkodást tűzvéni ki czélúl, csak 55 krt kért megállapíttatni. Ezzel azonban telyeséggel nem jöhettünk ki; mert a' levéltárnak helyre hozása, a' malom igazítása, a' majorban lévő magtári épületnek, 's istállónak zsindelezetése, kijavitása, e' folyó év költségei közzé tartozott, mellyeket elhagyatott állapotukban tovább hagyni már nem lehetett.

A' fentebb kitett adón felül kell még a' Miskolczi adófizetőknek töltés váltságúl 400 ezüst ftokat fizetni; ez a közadótól külön a' tanácsnokok által vettetik ki 's szedetik be.

Ezeken kívül még a' miskolczi nem nemes haszonbérlokre minden évben körülbelül ezer ezüst fr. szokott kivettetni a' haszonbér után.“ —

„Mindezeket a' terheket — a' zsidóságot is beleértve — csak 1812 adófizető család viseli: 's ezeknek — de a' nemességnek is — nagy része, oly földhöz ragadtt szegény, — írja továbbá Kun²⁾ — hogy csupán napszámmal tengeti családját; mindössze ha egy nyomorúltt sár viskója van, mellyben magát az idő vizsontagságai ellen meghúzhatja. —

Ha Miskolcz határa, hasonló kiterjedésű lenne mint Szabadka városáé, melly 36 □ mértföldnyi (nagyobb több németországi herczegségnél, nagyobb Ugocsa és Torna megyéknél öszvevéve) úgy csak könnyebben viselhetné terheit; de határa egy □ mértföldnél, sok faluénál jóval kisebb; — áll 1200 □ öllel számított 675 hóld belső telkekből, 2040 szőlőből, 2349 rétből, 3227 hóld szántóföldből — 3033 legelőből (mellyből nagy részt tesz a'

¹⁾ Kun Miklós i. m. 34. l.

²⁾ U. o. 35–36. l.

szőlő hegyek mellyékén lévő vízmosta gödrös kopárság, mi a számára nem is használtatik) és ezen felül még 861 hóld terméketlen földből — mihez számíttatnak még az utak, utcák, folyók, árkok. És még ezen kis határnak is az adófizetők csak csekély részeit, mintegy huszadát bírják, — melly naponkint kisebbedik.

Ha a' vállaira súlyosan nehezedett adónak eleget tenni nem bír a miskolczi adófizető, kénytelen elvesztegetni csekély vagyonát; 's ki vevője jószágának? a' nemes ember: mert ennek áll inkább tehetségében.

A' magát jólbíró miskolczi adófizető, hogy mentül kevesebb teher alá essék — tőkepénzzé teszi vagyonát, mert hiszen ettől — gondolja; meg nem róvhatják, — 's tőke pénzből nagyobb is — uzsorákkal — a' jövedelem: eladott vagyonai ki kezére jutnak? 10 eset közt bizonyosan 9-ben a' nemes emberére.

A miskolczi adófizető míg valami vagyonra szert tehet, jó formán meg idősödik 's elveszi a' nemes embernek fiatal leányát. A' férj nem sokára elhal, 's az addig adó alatt volt javak adómentesekké válnak. —

Igy, 's ezenfelül még hányfélekép csonkíttatik Miskolczon az adóalap. Az adózók sorsa naponkint terhesbül; úgy hogy lehetetlen bánatos aggodalommal nem tekinteniök a' jövőndőbe, midőn máris a' megye pénztárába tartozások az 1841-ik év végével több mint 8-ezer ezüst frtra szaporodott.

Lehetetlen a' fájdalmas érzés keserű hangján panaszt nem emelniök Borsod megye lelkes rendeihez az iránt, hogy adójok évenként felyebb felyebb emeltetik.

Borsod Vármegyének szive Miskolcz! pedig ha a' szivnek baja van, fájdalmasan hat az vissza az egész testre!“

1850 Az 1850-es évekről ismét alig rendelkezünk adatokkal, bár tudjuk, hogy a rendkívül súlyos adóteher miatt általános volt a feljajdulás s különösen a pótdadó szinte hihetetlenül nagy arányokat öltött. Az 1860-as évek elején 50,000 frt volt az állami adó.

1860 Adóügyünkről a 70-es évektől kezdve a polgármesteri jelen-

tések révén már részletes adataink vannak. 1872-ben 137,918 frt 1872
66 kr. volt állami adóban városunkra kivétel, 1875-ben pedig 1875
129,200 frt 31³/₁₀ kr.

Az 1876. évi XV. t. cz. II. részének 11-ik §-a értelmében az adózók összeírását s az adó kivetését a községek lévén hivatva teljesíteni, ennek folytán a tanácsnokok, a pénztári személyzet igénybevételevel, kirótták a következő adónemeket, és pedig:

a.) A földadót, a birtokváltozások nyomán 12,588 ft. 92¹/₂ kr. b.) A házosztály adót 10,381 ft. 20 kr. c.) A házbér adót 22,875 ft. 34 kr. d.) Az I-ső oszt. ker. adót a. b. c. g. 8711 ft. — kr. e.) Az I-ső oszt. ker. adót d. e. f. szerint 7130 fr. — kr. f.) A II-od oszt. ker. adót 6212 ft. — kr. g.) Vadászati fegyveradót 167 ft. — kr. h.) Általános jövedelmi pótagót 21,575 ft. 61 kr. Az adó kivető bizottság pedig, a kezeihez szolgáltatott bevallási ivatek s az általuk beszerzett adatok nyomán, kirótták: i.) A III. és IV. oszt. ker. adót 35,348 ft. 11¹/₂ kr. k.) A tőkeamat és életjáradék adót 9934 ft. 29 kr. l.) A nyilvános számadásra kötelezett egyletek s vállalatok adóját 12,067 ft. 35 kr. Ezek szerint az 1877-ik évre kirótt s az egyes 1877
adófizető felekre előirt adónemek főösszege tett 146,990 ft. 83 krt. m.) Éven át ez összeg utólagos rovás vagy keresztülvezetés által szaporodott 5984 ft. 87¹/₂ krral. 1878-ban 160,209 frt. 69¹/₂ 2 kr., 1880-ban 154,393 ft. 1878—
65 kr., 1885-ben 193,195 ft. 56 kr., 1890-ben 209,966 ft. 10¹/₂ kr., 1895- 1902
ben 295,291 ft. 96 krt tett ki az egyenes állami adó. 1900-ban az egyenes adó főösszege 643,302 K 65 f volt. 1902-ben a város terhére ki volt róva földadóban 26,000, házbéradóban 247, I. o. kereseti adóban 51, II. oszt. 20, III. oszt. 136, IV. oszt. 14, nyilv. számad. adóban 54, tőkeamat adóban 9 ezer korona. Ált. jöved. pótagó (1900) 125,000 K, betegápolási pótagó 20,000 K.)

Városunk háztartását illetőleg már bővebb adataink vannak. 1793-ban a város összes jövedelme 1453 Rfrt és 31³/₈ kr, kiadása 1793
4632 Rfrt 46¹/₂ kr. volt, a kiadási többlet tehát 3179 Rfrt 15 kr, mely rugtatás által fedeztetett. Ha a mai, százezrekkal dolgozó községi költségvetésünkre gondolunk, valóban igen szerénynek fogjuk találni Miskolcz 115 év előtti háztartását. A XIX. század első felében egyébként városunk költségvetése aránylag szintén hasonló szerény keretekben mozgott, s csak a század közepén következett be az az idő, mikor a szükségletek rohamos növeke-

¹) Borsodmegyei Lapok, 1904. 168. sz.

- désével egyre nagyobb tételeket kellett beállítani a költségvetésbe. Minthogy a város jövedelmei csak elenyészően kis részét fedezték
- 1850 a kiadásoknak, az 1850-as években hallatlanul megnövekedtek az adózó polgárok vállaira nehezedő terhek, s volt olyan esztendő, a mikor 300%-ra is fel kellett emelni a városi pótdadót s ennek daczára megtörtént, hogy 1850. január 24-én a tanács felterjesztést intéz a megye főnökhöz, hogy pénztára teljesen üres lévén a katonai ellátás terheit a megye is segítsen viselni. A pótdadó különben a következő évtizedben is igen magas volt s például
- 1866 1866-ban 123%-os városi adót kellett kivetni, hogy a költségvetés egyensulya helyreálljon. Ez évben a város bevételei 11,442 ft. 42 $\frac{1}{2}$ krt, kiadásai pedig 39,127 frt 71 krt. tették ki, a fedezetlen kiadási többlet tehát 27,685 frt 28 $\frac{1}{2}$ kr. volt.¹⁾
- 1875— 1875. évben a közköltségek 74,996 frtban voltak megállapítva, ebből
- 1884 pótdadóból fedeztetett 47,052 frt, — tehát a kiadás 62 $\frac{1}{2}$ %-a.
- 1876-ban kiadás 78,037 frt — a pótdadó által fedeztetett 42,126 frt, — tehát 52 $\frac{1}{2}$ %.
- 1877-ben a kiadás 84,971 frt, — pótdadó által fedeztetett 55,982 frt, — tehát 68 $\frac{1}{2}$ %.
1878. évben a kiadás 13,3023 frt, — pótdadó által fedeztetett 61,532 frt, — tehát 46 $\frac{1}{2}$ %.
1879. évben a kiadás 138,021 frt, — pótdadó által fedeztetett 57,080 frt, — tehát 41 $\frac{1}{2}$ %.
1880. évben a kiadás 137,194 frt, — pótdadó által fedeztetett 61,289 frt, — tehát 44 $\frac{1}{2}$ %.
1881. évben a kiadás 136,892 frt, — pótdadó által fedeztetett 42,361 frt, — tehát 30 $\frac{1}{2}$ %.
1882. évben a kiadás 141,056 frt, — pótdadó által fedeztetett 52,939 frt, — tehát 37 $\frac{1}{2}$ %.
1883. évben a kiadás 166,769 frt, — pótdadó által fedeztetett 54,255 frt, — tehát a kiadás 21 $\frac{1}{2}$ %.
1884. évre megállapított kiadás 179,376 frt, — pótdadó által fedeztetik 38,577 frt, — tehát 32 $\frac{1}{2}$ %.²⁾

„Ezen számadatok gyarapodásunk jelei — mondja indokolt büszkeséggel az 1883-iki polgármesteri jelentés. — Mig kiadásunk 10 év alatt kerek számban 105,000 frttal növekedett, nem

¹⁾ Naplónk.

²⁾ Polgármesteri jelentés, 1883. 24. l.

voltunk egyszersmind kénytelenek azt a pótdó rovásaa teljesíteni, — sőt ellenkezőleg a közgyűlés ennek leszállítását is elhatározhatta.“

Az 1879-ben Miskolczhoz csatolt Mindszent község a Miskolcz városi pótdóhoz 15%-al járult.

A 80-as évek kedvező viszonyai azonban csakhamar megváltoztak, s a 90-es évek elejétől a pótdó ismét lassan, de állandóan növekedik. 1894-ben a gymnasiumra megszavazott segélyösszeg miatt 36%-ra kellett a pótdót felemelni. Az 1895. évre összeállított városi költségvetés szerint a rendes bevételek 179,385 frt 52 krral, a rendes kiadások 241,838 frt 32 krral szerepelvén, a hiány 62,452 frt 80 kr. volt. A rendkívüli bevétel 181,106 frt, a kiadás 202,885 frt 95 krral s a hiány 21,779 frt 36 krral volt előirányozva. A két czimen való hiány 84,252 frt 16 kr., s ezt a 40%-ban megállapított községi pótdó fedezte.

1902-ben 974,911 K előirányzott kiadással szemben a bevétel 746,730 K-val szerepelvén, a pótdó által fedezendő hiány 228,181 K-t tett ki. Ennek fedezésére a pótdó 46%-ban állapittatott meg.

1909-ben már 60%-os volt a pótdó s az 1910-iki előirányzat még ezt is 3%-al emelte. Egyébként az 1910-iki költség előirányzat szerint a kiadás főösszege 1.294,205 K, a bevétel főösszege 894,520 K, fedezetlen hiány, mely pótdó útján fedezendő: 386,595 K.¹⁾

Egyéb adózási viszonyainkat illetőleg érdekes, hogy 1835-ben a 12 tanácsnok jár el a közmunka iránt, aki személyesen nem megy, egy kapástól 1 frt 15 kr. egy gyűjtőért 36 krt fizet.

A fogyasztási adó tekintetében 1851-ben Mindszent község Miskolczhoz csatoltatott. Ez évben a fogyasztási adó bérletéért a pénzügyigazgatóság 15,000 frtot kért 1863-ban a város a fogyasztási adót, hogy idegen bérlők zsarolásától megóvja a lakosságot, hajlandó ismét megváltani és kibérelni, miért is évi 25,000 frtot

¹⁾ Miskolczi Napló, 1909. okt. 10. szám.

1870 ajánl a kincstárnak. 1870-ben a pénzügyminiszteriumtól kéri a város, hogy az italmérési jogát méltányos áron magának a városnak adja bérbe. A kérés teljesült s a regálét és a fogyasztási adót városunk bérle ki, mi által a lakosok terhén könnyítés történt.

1872 A diósgyőri kir. kor. uradalomtól a kir. kisebb korcsmáltatás és a vásári helypénz szedhetés jogát 1872-ben a városnak kedvező feltételek mellett sikerült haszonbérbe venni.

71. A FŐ-UTCZA A KORONA-SZÁLLODÁVAL. Tíry József amat. felv.

„Különös figyelmet érdemel a bor és hus fogyasztási adónak immár több évektől gyakorolt megváltása, — jelenti ez évben a polgármester — s ennek oly módon történt szerencsés, és más városok e téreni intézkedéseit összehasonlítva, csaknem példátlan berendezése, — melyszerint azon temérdek, városunk lakosaira nyomasztólag hatott kellemetlenségek, visszaélések, panaszok, melyek a multban ezen adónemnek idegen — csupán önhasznát kereső bérlő mellett kitéve valának, nem csak eltávolítottak, hanem ezáltal a termelők és pincze tulajdonosok, városunk területén, értékbe le sem rajzolható, — és ezen adónem behozatalától azelőtt soha nem élvezett kedvezésekben részesítették.

Azonban jelentésem e pontjánál nem hallgathatom el azon tiszteletteljes figyelmeztetésemet, miszerint míg egyrésről ezen

közvetett adó, egyelőre csaknem megbírhatalannak mutatkozott magas 32,000 frt. megváltási összegét csak úgy lehet képes pénztárunk, illetve kezelőnk megbírhatalni és pontosan fizetni, ha a megállapított kezelési szabályok és a törvény korlátai között köteleességét mindenki hiven teljesíti, másrésztől csak is ez nyújthat biztosítást arra, hogy ezen adónemnek eddig üdvösnek mutatkozott megváltását jövőben is eszközölhessük.“

1874-ben a regalé bérlete iránt Miskolcz város és a diós- 1874
győri korona uradalom között kötött szerződés szerint a serház bérlőjének joga van követelni, hogy azon korcsmárosok, akiknek üzlete a kisebb korcsmáltatási jog körébe esik, csak az uradalmi serfőzdeben főzött sert mérhessék; — ez iránt a városi rendőrség támogatását kéri, — ami néki megadatik.¹⁾

1879-ben a bor és hús fogyasztási adót városunk a kincs- 1879
tártól három évre megváltotta. „Az állami nehéz pénzvizonyok és az összes polgárság érdeke követelte, hogy, azt bár az eddigi megváltási sommánál magasabban, magunknak szerezzük meg. Másrésztől ezen hivatal berendezése lehetővé tette, hogy ezen adónemnél az állam érdekét nem sértő előnyben részesüljünk.“²⁾

1880-ban a pótagó lehető alábbszállíthatása céljából a 1880
városnak a kormányhoz intézett azon kérelme, hogy a szesz, szesz italok, sör után mérsékelt illetéket szedhessen, csak igen kis mértékben mehetett valósulásba. — A kérelem a kereskedelem és a mindszehti, a három rózsa telek regale tulajdonosainak érdekeibe ütközőnek találtatott, s csupán egy hectoliter ser után 1 frt, s a finomabb italok métermázsája után 1 frt 50 kr. illeték szezde engedélyeztetett.³⁾

1882-ben a körülmények által kényszerítve az állami bor és 1882
hus fogyasztási adót Miskolcz városa ismét bérbe vette, s házi kezelésre rendezte be.

¹⁾ Városi jegyzőkönyv.

²⁾ Polgm. jel. 1879.

³⁾ U. o. 1880.

1883 1883-ban Miskolcz a cukor és sörfogyasztási adó kezelését
 3 évre a kincstártól magához váltván, azt ismét a kereskedőkből
 1885 alakult szövetkezet kezelésére bizta. 1885-ben a bor és húsfogyasz-
 tási, a sör és cukor adó kezelése három évre évi 71,000 frtért
 1886 a kincstártól megváltatott. A bor, sör és pálinka regále 1886-ban
 házi kezelés alatt volt, a következő évben azonban a pálinka
 regále bérbeadatott s csak a bor és sör regale tartatott meg
 továbbra is házi kezelésben. A bor, hús, cukor és sörfogyasztási
 adók kezelésének megváltásáért 1888-ban városunk már 96,000 frtot
 fizetett évenként. Két évvel utóbb megtörtént a regále kártalanítása.
 A mitől városunk annyira félt, bekövetkezett. A város regálejának
 értéke, illetve a kártalanítási összeg 1.028,246 frt 79 krban lett
 a m. kir. pénzügyminiszter által végleg megállapítva. Ezen kár-
 talanítási tőke évi kamata 46,273 frt, holott a megváltás előtt
 Miskolcz regále jövedelme évi 64—65,000 frt. volt.

1891 A fogyasztási adók szedését 1891-ben 3 évre évi 87,000
 —98 frtért, 1896-ban egy évre 75,635 frt 59 $\frac{1}{2}$ krért, 1898-ban három
 1902— évre évi 75,500 frtért, 1902—1904. évekre évi 163,000 koronáért
 1904 váltotta meg városunk.

A Peczemeder rendezése és sok más sürgetett és elodáz-
 1897 hatlan kiadások fedezetének szüksége 1897-ben arra indította a
 közgyűlést, hogy a szikvizet és ásványvizeket mérsékelt illetékkal
 adóztassa meg. Ez indította a várost arra is, hogy az útdó és
 vámokról szóló 1890. évi I. t.-cikk által elrendelt, s mintegy
 kilenczezer frtot jövedelmező községi közmunka kiadvást életbe
 léptesse.

Miskolcz város v a g y o n i á l l á s á t illetőleg Kun Miklós
 1794 könyvéből tudjuk,¹⁾ hogy az 1794-iki összeírás alkalmával a város-
 1842 nak 421 és $\frac{1}{2}$ köblös szántóföldje volt. 1842-ben már csak
 364 és $\frac{1}{2}$ köble van s így 57 köblös föld már ekkor hiányzott.

¹⁾ Kun Miklós. Miskolcz multja stb. 29. l.

Az 1872 iki polgármesteri jelentés a következőkben ismerteti városunk vagyoni állását: 1872

Miskolcz határában volt szántóföldekben 167 hold 339 □ öl, rétekben 230 hold 19 □ öl.

A nyilvános árverés folytán kiadott szántóföldek hasznbére tesz évenként 1694 frt. 93 kr.

A rétek ekkoráig részint felébe, részint harmadába adattak ki, jövőre a kezelés legcélravezetőbb módozatai iránt véleményezést végezt a pénzügyi szakosztály bizatott meg.

L á d h á z á n: Szántó föld és rétekben 192 h. 542 □ öl, ennek évi hasznbére jelenben 1633 frt.

C s a b á n: Az öszves külsőség kiterjedése 77 hold 509 □ öl. Évi hasznbére 800 frt.

B e l s ő s é g e k b e n: 1. A város közháza, telkével és mellék épületeivel, mely a hivatal és közszolgálat érdekeinek szolgálván, jövedelmet nem ad. 2. A major telke és épületei, ez is legnagyobb részben a város gazdászati szükségére használtatván, csupán az itt fekvő katonai laktanya után húzzuk az időnként változó létszám szerint az állam-illetékeket. 3. A város korcsma épülete, mely jelenben 1200 frt. évi hasznbért jövedelmez. 4. A buza-vásári butyka, — melynek évi hasznbére 625 frt. 5. A Veresrák melletti ház, melytől évenként 65 frt. hasznbér fizettetik. 6. A város malma, — évi hasznbére jelenben 1030 frt. 7. A Fáy féle, közkórháznak használt épület évi hasznbére 1200 frt. 8. A czikó-utczai katonai laktanya, melyből a létszámhoz képest felszámíftott államilletéket kapott. Végül: 9. A téglaszin helyiségek, melyeknek évi jövedelme a szerződészek szerint 350 frt.

1878-ban a város vagyona a terhek levonása után 327,411 frt 1878 értéket képviselt, 1879-ben Miskolcz városa a régi sóháztelket 4500, a Szinva szabályozás irányába eső Vágó-malmot pedig 6000 frton vásárolta meg.

A községi törvény értelmében készült vagyoni leltár 1885-ben 1885 a cselekvő állapotot következőképen tüntette fel:

a) Ingatlanok értéke	801,278	frt	70	kr.
b) Bútorok és felszerelések	12,138	"	74	"
c) Haszonvételi jogok értéke	1,334,940	"	—	"
Összesen:	2,148,357	"	44	"

A szenvedő állapot volt:

a) Az úri jogok 337,000 frt megváltási árából	222,113	frt	65	kr.
b) A szabályozásra kölcsön vett 120,000 frtból	117,408	"	63	"
c) A szegény ápol dai alapnak	6,850	"	—	"
d) A lövöldével átvett tartozás	4,185	"	—	"
Összesen:	350,557	"	28	"

A tiszta vagyon érték volt tehát 1.797,800 frt 16 kr.

1891 1891-ben a város 14,000 frtért a pap malmot a hozzátartozó
1898 1898-ban megvásárolta Takács Jánostól 37,000
frtért az u. n. alsó malmot, s ezzel eltávolította a Szinva esetle-
ges áradásának utolsó akadályát. Ugyancsak ez évben a város
tulajdonába jött 25,000 frt vételárért a régi ev. ref. főgymnasium
épülete. Alaposan helyreállítva és jókarba hozva eredeti rendelte-
tésétől a város nem vonta el az épületet, csak más irányban, a
gyakorlati szükségletet kielégítő módon szolgált a művelés és
oktatás szent ügyének.¹⁾

1902 1902-ben az ingatlanok, haszonélvezeti jogok, cselekvő tőkék
és ingóságokban a város összes vagyon-értéke 8.796,575 kor.
30 fillér volt, mellyel szemben a szenvedő-állapot 2.650,256 kor.
28 fillér és így Miskolcz város tiszta vagyona 1902. év végével
6.146,309 K 02 f-t tett ki.²⁾

1905 1905-ben az ingatlanok összes értéke már 5,344,325 kor.
26 fillér és pedig a jövedelmező ingatlan 4.511,207 kor. 30 fillér
s a nem jövedelmező 833,117 kor. 96 fillér; a haszonélvezeti

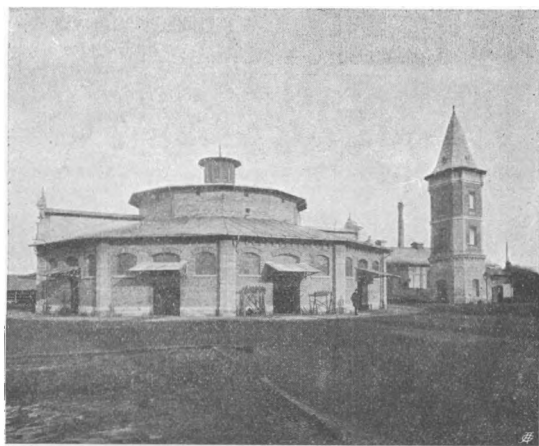
¹⁾ Polgármesteri jelentések.

²⁾ Borsodmegyei Lapok, 1903. 114. sz.

jog értéke 1.104,000 kor. — A cselekvő tőkék értéke 2.532,730 kor. 05 fillér és az ingóságok értéke 130,413 kor. 03 fillér. Az összes vagyonérték 9.111,468 kor. 34 fillér, melylyel szemben a szenvedő állapot 2.524,284 kor. 85 fillér és a tiszta vagyon 6 millió 589 ezer 183 korona és 49 fillér.¹⁾

Az 1908. évi vagyonleltár szerint Miskolcz város vagyonának értéke 10.970,389 K 62 f., a tartozások összege 3.262,941 K 18 f., vagyis a tiszta vagyon 7.608,448 K 44 f. A vagyon ingatlanokból, haszonélvezeti jogból, cselekvő tőkék- és ingóságokból áll. Az ingatlanok összértéke 6.201,570 K 20 f., ebből 5.310,327 K 94 f. értékű jövedelmező, 891,242 K 26 f. pedig nem jövedelmező. Az ingatlanok után a város jövedelme 230,984 K, ami 4³⁰/₁₀-os kamatozásnak felel meg²⁾

1908

72 A VÁROSI KÖZVÁGÓHID VÁGÓCSARNOKA
ÉS VIZTORNYA.

¹⁾ Borsodmegyei Lapok, 1905. 139. szám.

²⁾ Miskolczi Napló, 1909. decz. 25.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Abauji önkéntesek. 81.
Abaujszántó. 452. 790. 852.
Abauj-Torna vármegye. 210. 458. 460.
Abauj vármegye. 51. 80. 86. 103. 107. 290. 330. 357. 359. 450. 671. 742. 798. 803. 864.
Abbatia. 445. 446. 812.
Abbatialis fundus. 183.
Abbatialis mészárosok. 663.
Ablonczy József. 634.
Abony. 242.
Abszolka Klaudius. 501.
Achim János. 614.
Adatok a magyar agyagipar történetéhez. 734.
Adányi József. 324.
Adesheidi víz. 810.
Adler és Gold. 791.
Adler Károly. 442. 598.
Adler Károlyné. 598.
Adorján István. 362.
Adóhivatal. 771. 773. 774.
Adózási ügy. 870. 880.
Adria Magyar Tengerhajózási Társaság. 303.
Adriányi János. 394.
Afrika 303. 897.
Aggtelek 733.
Agyagipar technológiája. 733.

Agyagpipa gyártás. 671.
Akadémia, magyar tudományos. 852.
Alacska. 788. 790. 791.
Alapszabályai, Miskolci gubás ipartársulat, 1899. 633.
Albert Edward angol trónörökös. 294. 297. 298. 299.
Albert Hede. 394.
Alberti Albert gróf. 276.
Albiny György. 30.
Albrecht főherceg. 174. 276. 278.
Al-Duna. 818.
Alföld. 794.
Almás. 117.
Almássy bankók. 134.
Almássy család. 231.
Almássy Gábor. 501.
Almássy udvar. 681.
Almássy Lajos, 363.
Alpapszer. 40.
Alpár Ignác. 441.
Alsó-Hámar. 300.
Alsó-Kubin, 522. 525.
Alsó malom. 815. 882.
Alsó-miskolci plébánia. 324. 326.
Alsó-miskolci r. kath. egyházközség. 334.
Alsó-Papszer-utca. 618.
Alsó piac utca. 681.
Alsó-Vadász. 460.

Alsó Zsolcza. 111. 118. 119. 124
 125. 130. 131. 135. 278. 280. 282
 791.
 Altonai nemzetközi kiállítás 1870
 746.
 Alvári Imre. 493.
 Alvinczi Péter. 466.
 Alvinczi Sándor. 518.
 Alvinczi Sándorné. 528.
 Alvincziné Eckensperger Irma. 527.
 A magyar szent korona országai
 vasutas szövetsége miskolci kerü-
 letének fogyasztási és házépítő
 szövetkezete. 862.
 Amberger (Alföldi) Károly. 324.
 Ambrózy János. 391. 395. 477.
 Amerika. 752. 866.
 Amerikai szállótelepek. 788.
 Anderlé alezredes. 295. 297.
 Andor Tivadar 484. 501.
 Andornok. 222.
 Andrássy Dénes gróf. 790.
 Andrássy Gyula gróf. 200. 201. 206.
 207. 291. 790.
 Andrássy Manó gróf. 402. 763.
 Andresz Krisztián 728.
 Anglia. 266. 286. 329. 412. 446.
 744. 752.
 Angló-Hungarian Bank. 302.
 Angol trónörökös. 294. 295. 297.
 298. 299.
 Anrep tábornok. 116.
 Antalffy László. 362.
 Antwerpen. 286.
 Apáczs Zárda. 37. 289. 315. 320. 327.
 Apátfalva. 323. 332. 334.
 Apor József. 829.
 Apponyi Albert gróf. 286. 296. 297.
 Apponyi György gróf. 286.
 Apostol Bertalan. 125. 350. 362.
 Apostol József. 62. 260. 362.
 Apostol Pál. 274. 353. 354. 356.
 357. 361. 452. 465.
 Apostolovits János. 549. 550.

Arad. 264. 615. 841. 843.
 Arany János. 239. 439.
 Arany és ezüstműves ipar. 671.
 Aranyműves (ötvös) czéh. 669.
 Aranyműves-, bádógos-, czinöntő-
 és tűs czéh privilégiuma. 625. 628.
 Aranyos. 119. 122.
 Aranyos-Maróth. 439.
 Archaeologiai Közlemények. 734.
 Arigoni Gáspár fényképész. 647.
 Arló. 327. 338.
 Arnóth. 119. 120. 124. 130. 131.
 135. 136. 372. 375. 388. 389.
 Asbóth Lajos tábornok. 81. 85. 98.
 Aszód. 73. 120. 121. 378. 518.
 Asszony szabók. 681.
 Asztalos czéh. 40. 622. 623.
 Asztalos Mária. 567.
 Asztalos Ödön. 501.
 Asztalosok. 576. 710.
 Asszubor termelés. 784.
 Athén. 264.
 Attila. 234.
 Auflóg. 708. 713. 726. 727.
 August Antal br. 278.
 Aulich tábornok 96. 110.
 Ausztrália 867.
 Ausztria. 228. 254. 644. 738. 743.
 752. 802.
 Ausztriai mészárosok. 648.
 Automobil járatok. 830.
 Avas hegy. 1. 2. 3. 16. 17. 43. 111.
 229. 244. 246. 262. 271. 274. 277.
 304. 606. 768. 769. 865.
 Avasi sírkert. 248.
 Avasi templom. 35. 342. 348. 353.
 Azienda biztosító társulat 863.
 Ábrány. 117. 121. 123.
 Ábrányi Kornél. 303.
 Ács. 137.
 Ács József. 790.
 Ács György. 324.
 Ács Rókus. 501.
 Ácsipar. 658.

- Ácsok. 576. 656.
 Ádám György. 385.
 Ágoston György. 530.
 Ágoston József. 115.
 Államvasút, m. kir. 824. 826.
 Állatgyógyászat. 663.
 Állatkereskedelem. 799.
 Állatvásárok. 799.
 Általános fogyasztási szövetkezet. 862.
 Árpolda. 837. 838.
 Árhatározás, 1813-iki közönséges. 630. 632. 673. 681. 698. 706. 729. 750.
 Árokszállás. 73.
 Ároktő. 457.
 Árpád. 227. 228. 229. 230.
 Árúcsarnok. 639. 640.
 Árúhely. 691. 692.
 Árúhelye, a szűcs czéh rendes. 691.
 Árúhely, varga. 706.
 Áruló szín. 630. 633. 640. 642. 643. 677. 683.
 Árúszín, csizmadia. 705.
 Árúszín, vargáké. 705.
 Árvai Teőreők Sándor. 473.
 Árvay Sámuel. 633. 634.
 Árvák gondviselése a zsidó czéhben. 726.
 Árviz 1878-iki. 1. 6—32. 33. 310. 374. 433. 632. 633. 640. 657. 680. 741.
 Árviz, 1838-iki pesti. 657.
 Árvizek. 1. 5. 33. 34.
 Ázsia. 303. 412. 752. 867.

Baán János. 615.
 Baán Sámuel. 635.
 Babik József. 320. 322. 323. 324. 326. 332. 334. 339.
 Bacs Sámuel ötvös. 669.
 Baden. 731.
 Bagaméri sor. 37.
 Baja. 199.
 Bajay Armand. 50. 479. 482. 483. 484. 488. 489. 501.

 Bajorország. 669. 785.
 Bajor trónörökös. 272.
 Bajza. 360.
 Bakos Antal. 142. 260.
 Bakos Gábor. 863.
 Bakos Pál. 140.
 Bakos Sámuel szücsmester. 694. 702.
 Baksa. 126.
 Baksa Sámuel. 362.
 Baksy István. 363.
 Balajti János. 65
 Balassagyarmat. 526. 822.
 Balázs János. 70. 71.
 Balázs Mihály. 65
 Baldácsy báró. 373.
 Balkovics János. 586. 598.
 Balkovics Pál. 14.
 Balkovits János. 608.
 Balkovits köteles. 583.
 Balla József. 324.
 Ballagi Károly. 426. 512. 549.
 Balló Tádé. 501.
 Balog Antal. 530.
 Balog János. 530.
 Balog József. 65.
 Balogh Gyula. 363.
 Balogh-féle ház. 508. 780.
 Baloghy Lajos. 380.
 Baloghy Lenke. 380.
 Bandzsalgó. 791.
 Barabás Miklós festőművész. 246. 478
 Barattra Mihály. 635.
 Barinkay János. 65.
 Barkassy András főbíró. 405. 406.
 Barkassy Gyulai Klára. 467.
 Barkassy Imre. 530. 734.
 Barkassy János. 465.
 Barkassy Pál. 168.
 Barkóczy László báró. 314. 322.
 Barkóczy Sándor báró. 489. 490.
 Baromfikiállítás. 805
 Baross Gábor. 776.
 Baróthi Szabó Dávid. 524.
 Barsvármegye. 390. 452. 527.

Barta András. 464.
 Bartakovics Béla egri érsek. 278.
 315. 330. 336.
 Bartányi Gyula. 144. 860.
 Bartányi Károly. 324.
 Bartholomeides János. 377. 387.
 Bartus János. 586.
 Barzó András. 472.
 Barzó József. 395. 476.
 Bathó István. 141.
 Batizfalvy gyógyintézet. 266.
 Bató Eszter. 361. 570.
 Bató István. 342. 344.
 Bató Zsuzsanna. 368.
 Batthyány Kázmér gróf. 264.
 Batthyány Lajos miniszterelnök. 6.
 66. 253. 263.
 Batthyányi utca. 37.
 Batu khán. 209.
 Baum Salamon. 810.
 Baumgarth Boldizsár. 484. 501.
 Baumgarten Manó kalap és sipka-
 készítő. 649.
 Bay Barnabás. 804. 800.
 Bay Bertalan. 15. 72. 261.
 Bayer ezredes. 96. 97.
 Bayer Henrik. 790.
 Bábonyi bércz. 2. 37. 671. 791.
 Bábonyi bérczi temető. 375.
 Bábsütők. 623.
 Bács. 250.
 Bács-Kula. 398.
 Bácsmegye. 100.
 Bádógos, cinöntő és tűs czéh.
 669.
 Bádógos-, rézöntő- és esztergályos
 czéh. 625—628.
 Bádógosok. 576. 624. 629.
 Bádógosok külön pecsétnyomója
 1808-ból. 628.
 Bálint János. 690.
 Bán Györgyné. 346.
 Bán és társa. 830.
 Bánvölgy. 788.

Bánffy Dezső báró. 195. 196.
 Bányavárosok. 120. 130.
 Bárány Bertalan. 39. 134.
 Bárány Dezső. 863.
 Bárány Farkas. 847.
 Bárány János. 158.
 Bárczay-család. 216.
 Bárczay József, bárczai. 352.
 Bárczay László alispán. 87. 91. 454.
 Bárdossy Mihály. 324. 325.
 Bársony György. 362.
 Bársony Péter. 691.
 Bártfa. 466. 819.
 Bártfai víz. 810.
 Bátorkesz. 586.
 Bázél. 355
 Becsky Antal. 160.
 Bede János. 530.
 Bedegvölgy. 818.
 Begovchevich Róbert. 502.
 Behívó tábla. 628. 632. 647. 656.
 683. 705.
 Bekovics Ferencz. 30.
 Belgium. 262. 263. 286. 446. 801.
 Belgrád. 446. 818.
 Belgrád utca. 4. 11. 34.
 Belki Károly. 584. 586.
 Belky József. 339.
 Beller József apát. 18. 19. 50. 316.
 317. 319. 323. 324. 334. 502.
 Belügyminiszter, m. kir. 867.
 Bem tábornok. 100.
 Bencsik Ferencz. 635.
 Bencsik János. 635.
 Bencsik Sámuel. 634.
 Benda József. 366.
 Bendig György. 703.
 Bendik János. 142.
 Bendrien János. 387.
 Benedek Lajos. 278.
 Beniczky őrnagy. 99. 112.
 Benko Károly. 373.
 Benkő százados. 81.
 Benőfy Soma. 337. 338.

Benyiczky Mária. 318.
 Benyó János. 390.
 Beöthy Zsigmond. 47.
 Beöthy Zsolt dr. 441.
 Berczel. 120.
 Berczik Árpád. 294.
 Berez József. 598.
 Berez Károly. 5.
 Berez Mihály őrnagy. 73. 74
 Bereghszász férfi ruha készítő. 811.
 Beregi nemzetőrök. 81.
 Beregszász. 357. 520.
 Beregszászi Károly. 567.
 Beregvármegye. 351. 451.
 Berényi Gedő. 501.
 Berényi Lajos. 825.
 Berlin. 359. 810.
 Berlini iparmúzeum. 698.
 Bern. 355.
 Bernát Zsigmond. 348.
 Bernáth György. 848.
 Bertram Juli. 72.
 Bertsey György. 614.
 Berzeli Viktorin. 501.
 Berzeviczy Lajos. 70.
 Berzeviczy Mária bárónő. 332.
 Berzi István. 661.
 Berzy József. 582.
 Berzy-féle ház. 4.
 Bessenszög. 331.
 Besztercebánya. 519. 524.
 Betegápolási alap, orsz. 838.
 Be'eg erszény. 704.
 Betegsegélyző egyesület. 741.
 Betegsegélyző intézet. 749.
 Betegsegélyző pénztár. 613.
 Betegügy a zsidó czéhben. 726.
 Bethlen főtanoda. 461.
 Bethlenfalvi Faygel István. 607.
 785.
 Bethlenfalvy István tanácsnok 31.
 585.
 Bexheft Imre. 384.
 Bezzegh András. 324.

Bécs. 43. 61. 62. 75. 115. 158. 171
 214. 226. 234. 248. 254. 259. 262.
 266. 276. 285. 300. 301. 331. 347.
 358. 363. 427. 446. 455. 493. 524.
 644. 658. 682. 683. 732. 733. 735
 738. 742. 752. 761. 764. 784. 802.
 806. 809. 810. 831. 845. 847.
 Bécsi biztosító társulat. 863.
 Bécsi gazdasági egyesület kiállítása
 1856. 746.
 Bécsi kiállítás. 1890. 746.
 Bécsi légió. 77.
 Bécsi nemzetközi kiállítás 1873. 698
 746. 785.
 Bécsi tűzkárbiztosító társulat. 862.
 Bégány. 451.
 Békéscsaba. 537. 614.
 Békési Gyula. 462.
 Bémer László báró. 353.
 Bénisz Bertalan. 598. 609.
 Bénye. 451.
 Bényey László. 467. 468.
 Béres János ny. kuriai bíró 634.
 Béres Mihály. 634.
 Bérkocsik. 830.
 Bibza Dániel. 386. 393. 394. 698.
 Bicske. 253.
 Bielitz 819.
 Bigot, Jean. 810.
 Bihar vármegye. 742.
 Bihary Ferencz. 462.
 Bikszegi Károly. 65. 350. 586.
 Bilini viz. 810.
 Bíró Márton. 500.
 Birtokviszonyok. 868—870.
 Biszterszky I. Buttykay.
 Biszterszky Imre. 395. 472.
 Biszterszky János. 393.
 Bizony Ákos. 200. 201. 203. 206.
 307. 310. 440. 442. 450.
 Bizony Tamás. 167. 184. 353. 438.
 439. 450. 788.
 Biztosítási ügy. 862—864.
 Blahó Mátyásné 386.

- Blaskovits Frigyes. 501.
 Blau építész. 751.
 Blau Gyula. 593.
 Blazsejovszky Ferencz. 317. 323. 326 489.
 Bley Mórítz üveges. 657.
 Bobich őrnagy. 119.
 Bochom. 387.
 Bocskay emlékünnepe. 448.
 Bodnár János. 598. 608. 612.
 Bodnár Mihály. 362. 452.
 Bodnár Sámuel. 465.
 Bodnár czéh hordómérője 1810-ből 632.
 Bodnár czéh ládái. 632.
 Bodnár-, kádár-, vagy pintér czéh. 629—631.
 Bodnár legények kondérja 1802-ből. 632.
 Bodnár mesterek kondérja 1836-ból. 632.
 Bodnár remek 1833-ból. 631.
 Bodnárok czégéres táblája. 632.
 Bodolay István. 362.
 Bodon Barna. 362.
 Bodrogeresztur 92. 261.
 Bogács. 322.
 Bogács János. 324.
 Bogár Dániel. 395.
 Bogár-féle ház. 4.
 Bogcha Ferencz. 324.
 Boldényi. 266.
 Boldizsár Benedek. 323. 324. 333.
 Boldogasszony-utca. 37. 681. 682.
 Boldogkőváralja. 94.
 Boltizsár Zsófia. 568.
 Bolváry Zahn István. 790
 Bomba-tér. 73.
 Bónis Sámuel. 74. 103.
 Borászati kormánybiztos. 7. 87.
 Borászati vándortanítói kerület. 792.
 Borbélyok. 632.
 Boryártás. 782. 788.
 Borhy Ferencz. 790.
 Borkereskedelem. 629. 784.
 Borkiállítás 1888-ik évi. 789—791.
 Borkóstoló bizottság. 157.
 Bornemisza János polgári kalapos. 650.
 Boronkay Albert. 103. 455.
 Boros János. 30.
 Boros Mátyás. 393.
 Boros Sámuel. 362.
 Borossy Norbert. 501.
 Borostyán Endre. 416.
 Bors nemzetség. 209.
 Bors vezér. 228.
 Borsod cz. lap. 680.
 Borsodmegyei árvaház. 292.
 Borsodmegyei Gazdasági Egyesület. 785. 786. 792. 795. 799. 803. 806.
 Borsodmegyei Hitelszövetkezet. 861. 862.
 Borsodmegyei Lapok. 610. 738. 745. 790. 791. 796. 821. 829. 831. 832. 833. 834. 835. 868. 875. 882. 883.
 Borsodmegyei nőegylet árvaháza. 290. 291.
 Borsodmegyei Takarékpénztár. 856.
 Borsodmegyei tanítók segítő és hitelszövetkezete. 862.
 Borsodmiskolci Értesítő. 839.
 Borsod-miskolci gőzmalom. 289. 309. 392. 584. 598. 739—746.
 Borsod-Miskolci Hitelbank. 854. 855.
 Borsod-miskolci kölcsönös kiháztító egylet. 865—868.
 Borsod-Miskolci Kultúregyesület. 675.
 Borsod-Miskolci Múzeum 631. 641. 645. 647. 649. 650. 655. 656. 661. 662. 671. 672. 675. 683. 697. 703. 705. 729. 735. 736.
 Borsodvármegye. 15. 16. 27. 28. 29. 51. 54. 56. 58. 59. 68. 69. 71. 72. 74. 76. 77. 80. 86. 87. 88. 90. 92

Borsodvármegye. 99. 103. 107. 111.
 137. 138. 139. 141. 152. 153. 154.
 155. 156. 161. 164. 172. 175. 177.
 182. 190. 193. 194—209. 209—
 211. 220—230. 231. 235. 236. 239.
 246. 248. 250. 260. 261. 263. 267.
 271. 273. 274. 280. 281. 284. 286.
 290. 304. 321. 326. 348. 351. 357.
 363. 365. 407. 438. 442. 450. 452.
 455. 456. 457. 458. 459. 460. 490.
 549. 559. 575. 609. 671. 708. 742.
 771. 775. 776. 777. 778. 788. 798.
 799. 802. 803. 804. 805. 812. 819.
 821. 835. 836. 848. 850. 853. 864.
 868. 869. 874.

Borsodi kör. 455—56.

Borsodi önkéntesek. 81. 83.

Borsodi szabad csapat. 81.

Borsodi vadász csapat. 82.

Borsodi veresszallagos csapat. 85.

Borsodi veresszallagosok. 110.

Bortermelés. 629. 784.

Borvásár 789.

Bosznia. 282.

Boszniai hadjárat. 144.

Botlik Lajos 790.

Botsi Mátyás. 401.

Boul Konstantin báró. 15. 18. 23.

Bódogh Albert dr. 4. 15. 353. 503.

504. 585. 586.

Bódog Mihály dr. 351. 467.

Bódogh-féle ház. 506.

Bőcs. 126.

Bölcsőde. 561.

Bőripari hitelszövetkezet. 602. 641.
 644.

Bőrkereskedelem 800.

Bőrkereskedők. 706.

Bőrvédrek. 673.

Brassai Sámuel. 301.

Brassó. 365. 525. 831. 841. 845.

Braun Gyula. 14.

Breda gróf. 297.

Brehler Károly. 731.

Breis Salamon folttisztító. 732.

Breit József. 80. 85. 98. 99. 129.

Breuer Adolf szabó. 723.

Breuer és Strauss. 598.

Brocken Lajos. 389.

Bródi Farkas. 397.

Bródy Dávid. 790.

Bródy Károly. 790.

Bródy Zsigmond. 398.

Brósz Károly. 395. 478. 506. 507.
 508. 518. 705.

Brönnér őrnagy. 138.

Brucker Péter. 598. 753. 790.

Brujman Benőfy Soma. 338.

Brunner Jakab. 598.

Brünn Ignác. 519.

Bucher Gusztáv. 790.

Buda. 52. 73. 85. 250. 259. 263.
 276. 321. 324. 325. 468. 471.
 493. 657. 730. 731. 831.

Budaházi László. 362.

Budai ágens. 712.

Budai sarkert. 271.

Buday Ezsaiás. 412.

Buday Ferencz. 157.

Buday József. 462.

Buday Sándor. 164. 184. 186. 190.

Budaméri ütközet. 78. 79. 81.

Budapest. 15. 21. 49. 86. 201. 202.
 210. 211. 214. 222. 241. 285—86.
 302. 303. 304. 305. 310. 311.
 373. 375. 381. 393. 423. 444. 460.
 461. 462. 463. 465. 468. 482. 483.
 485. 487. 520. 521. 523. 525.
 526. 527. 529. 537. 598. 615. 657.
 658. 669. 670. 671. 683. 699. 707.
 733. 743. 752. 761. 762. 776. 795.
 799. 802. 811. 819. 824. 825. 826.
 835.

Budapesti árvíz. 159.

Budapesti országos czredéves kiál-
 litás 1896. 746.

Budapesti zenekedvelők egyesülete.
 398.

Budapest székesfőváros levéltára. 706.
 Bukkanó domb. 227.
 Bulgár fejedelem. 738.
 Burger. 228.
 Burger-ház. 779.
 Burnót gyár. 763.
 Bussa Ferencz. 324.
 Buthy Lajos. 382.
 Butterman Jakab. 598
 Buttykay és Biszterszky-féle cserép
 és porcellán edény gyár. 733 34.
 735. 737.
 Buttykay József. 733.
 Buzatér. 815. 816.
 Buzavásár. 289.
 Buzavásártér. 26. 185. 277. 563.
 Buzna Fábián. 501. 501.
 Bűdi Cornélia. 139.
 Bűdi Endre. 139.
 Bűdi Kálmán. 64.
 Bűdi Móricz. 70.
 Bükk család. 231.
 Bükk hegység. 1. 2. 27. 40. 137.
 139. 300. 769.
 Bükk Zsigmond. 70. 72. 235. 243.
 271. 279. 280. 281. 398. 838.
 Calvin. 349.
 Carniól. 623.
 Casino. 37. 61. 111. 139. 176. 238.
 261. 279. 309. 399. 759. 809.
 Chevra-Kadischa egyesület. 144. 396.
 397. 399.
 Cholera. 35. 48. 49. 116. 117. 132.
 133. 134. 137. 457.
 Chrulow. 121. 125.
 Chvála Cherub. 33. 500. 501.
 Cicero. 411.
 Cincinnátus. 240.
 Classificatio illeték. 691.
 Clementisz Ferencz. 157. 501.
 Clementisz József. 501.
 Coburg góthai herczeg. 392. 789.
 Coburg század. 81.

Concoreggio Horác. 79.
 Congressus iparos. 613. 614. 615.
 621.
 Constantin herczeg. 133.
 Corlyss-System féle gép. 741. 742.
 743.
 Cornelius Nepos. 410.
 Corpus Juris. 232.
 Cromwel. 232.
 Csaba. 17. 94. 119. 124. 129. 130.
 135. 136. 154. 166. 183. 227. 229.
 821. 881.
 Csabai-kapu. 73. 76. 490. 691.
 Csabai-töltés. 78.
 Csabai vámsorompó. 26.
 Csabay Pál. 363.
 Családi Lapok. 338.
 Csallóközi Jenő. 501.
 Csanádi püspökség. 252. 254. 257.
 Csanáros. 126. 372. 375.
 Csapó és gubás czéh. 632. 634.
 Csataképek 1848—49.-ből. 125.
 Csatáry Ottó. 580.
 Csatlós Ferencz. 65.
 Csatornák. 629.
 Csavajda Mátyás. 698. 701. 703.
 Csáky család. 231.
 Csáky János özvegye. 836.
 Csáky László. 103.
 Csány. 745.
 Csárdás Benedek. 501.
 Császár Ábrahám. 362.
 Császár Ferencz. 361.
 Császár István. 530.
 Császár József. 391.
 Császáriak. 88. 110. 137.
 Császári család. 114.
 Császári czimerek. 110.
 Császári katonaság. 95.
 Császári színü kapuk. 110.
 Császári sereg. 88. 89. 90. 91. 92.
 111. 138.
 Császári zászlók. 87. 95.
 Csáth. 826.

- Csáthy Szabó István dr. 442. 465.
504. 508. 582. 586. 589. 590.
790. 791.
Csebray Károly. 476.
Cseh-Brezó. 378.
Cseh Gusztáv. 519.
Cseh István. 224.
Cseh Pál. 363.
Csehország. 228. 278. 388. 397. 743.
754. 764. 799.
Cselédelhelyező. 597.
Csengeri Antal. 232. 234. 266. 267.
268.
Csengő Anzelm. 501.
Csépany. 321.
Csenpányi János. 222.
Cserepes. 597.
Cserkereskedő. 597.
Csermelyi őrnagy. 81.
Csernovitz. 644.
Cserny Damár. 501.
Csertörő. 596.
Csesznok József. 362. 465.
Csetiri Katrus. 403.
Csépanyi Ferdinánd. 64. 260.
Csik Dániel. 462.
Csiki Sándor. 82.
Csillag fogadó. 348.
Csillag laktanya. 640.
Csillai János. 686. 693.
Csirbesz Imre. 65.
Csiszár József. 367. 396.
Csiszár Pál. 57.
Csizmadia áruszin. 642. 643. 655.
768.
Czizmadia bál. 276.
Csizmadia czéh. 636. 637. 639. 641.
Csizmadia ifju társaság pohara. 385.
Csizmadia ipartársulat. 592. 609.
640.
Csizmadia legények. 623. 638.
Csizmadiák. 576. 583. 597. 600. 607.
636. 638. 641. 644. 683. 705. 769.
800. 865.
Csobaj. 460.
Csomós Mihály. 156.
Csongrád. 454.
Csont Béla. 324.
Csontlisztgyár. 763.
Csontoss József. 324.
Csonttörök. 763.
Csorba György. 462.
Csorba József. 307.
Csorba Lajos. 65.
Csordás Dániel. 362.
Csordás János. 836.
Csóka János. 634.
Csór. 453.
Csöge Mária. 651.
Csörgő. 455.
Csuka János. 733.
Csüdör Tamás. 501.
Czakó István. 70.
Czakó Lajos királyi mérnök. 15. 25.
Czár, orosz. 134.
Czepléd. 454. 824.
Czeplédy Elek. 506. 508. 519.
Czeplédyné Kiripolszky Ludovika.
527. 593.
Czéhek. 572. 573. 574. 575. 576.
577. 578. 581. 582. 588. 592. 594.
596. 599. 606. 622. 623. 624. 625.
626. 627. 628. 629. 630. 631. 632.
633. 637. 644. 645. 646. 647. 648.
649. 650. 654. 655. 656. 659. 660.
661. 662. 664. 665. 666. 668. 669.
671. 672. 673. 675. 681. 683. 684.
685. 686. 687. 688. 690. 721. 722.
723. 724. 725. 726. 727. 728.
Czéhbiztos. 689. 711. 712.
Czéh címer. 638.
Czéh emlékek. 729.
Czéhgyűjtés. 701.
Czéh gyűlések. 627. 630. 635.
Czéh jegyzőkönyv. 708. 711. 713.
716. 718. 719.
Czéhkassza. 716. 717.
Czéhkorsó. 647.

Czéhláda. 625. 626. 627. 637. 638.
 640. 647. 662. 671. 683. 697.
 Czéhlevéltár. 715.
 Czéhmaster. 626. 627. 630. 633. 634.
 638. 688.
 Czéh szabály. 627. 706.
 Czéhszolga. 634.
 Czéhek főmestere. 705.
 Czékus István. 370. 372. 375. 377.
 378. 476. 505. 519.
 Czibur János. 767.
 Czikó Boldizsár. 70.
 Czikó utca. 37. 782. 881.
 Czimer, városi. 215—218.
 Czimfestő. 597.
 Czinművesek. 730.
 Czinöntő. 625. 628. 669.
 Czipészipari kiállítás. 643.
 Czipész ipartársulat. 592.
 Czipészek. 600. 601. 604. 605. 607.
 710. 780.
 Czipőüzlet. 644.
 Czipre csinálók. 645.
 Czirbesz Gyula. 587.
 Czirbesz Imre. 732.
 Czuczor. 74. 235.
 Czukkermandel Jónás. 728
 Czukorgyár. 754. 776.
 Czukrász. 597.
 Czukrász ipar. 645.

Dakó Károly. 324.
 Daláregylet. 393.
 Dallström szobrász. 125.
 Damjanics János. 115.
 Damjanics Jánosné 351.
 Dancs Erzsébet. 445.
 Dankó János. 324.
 D' Anville. 410.
 Dapsy Sándor. 608. 790. 791.
 Dargai István. 287.
 Darmstadt. 4. 839.
 Darócz. 332.
 Daun ezred. 363. 365.

Dassievicz Euszták. 501.
 Dassievicz Gyula. 482. 484.
 Dayka Gábor utca. 514. 515.
 Dálnoky Gábor. 273.
 Dálnoky Nagy Barnabás. 285. 319.
 353. 384.
 Dálnoky Nagy Dániel. 64.
 Dálnoky Nagy Pál. 668.
 Dánia. 411.
 Dániel Ernő báró. 777.
 Dánielik. 266.
 Deák Ferencz. 257. 268. 270. 281.
 282. 283. 293. 812.
 Deák Ferencz utca. 516. 559. 816.
 Deák párt. 176. 325.
 Deáki Jánosné. 344.
 Deáky Gyula. 501.
 Debreczen. 2. 85. 86. 92. 96. 97.
 99. 116. 117. 120. 121. 143. 210.
 237. 242. 263. 264. 332. 361. 362.
 393. 422. 424. 439. 447. 448. 497.
 615. 643. 648. 649. 651. 692. 695.
 760. 769. 819. 823. 824. 831. 836.
 841. 843.
 Debreczeni Áron. 519.
 Debreczeni Dániel. 541.
 Debreczeni Gábor. 362
 Debreczeni István gőzmalom. 524.
 Debreczeni kertész egylet. 586.
 Debreczeny Dániel. 4.
 Debreczeny-féle ház. 13. 484. 830.
 Debreczenyi Ferencz. 686.
 Debreczenyi László. 142.
 Deckert Jenő. 501.
 Deés. 393.
 Deil Jenő. 615.
 Dembinszky Henrik altábornagy. 59.
 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99.
 110. 111.
 Demcsa János. 64.
 Demeczky Mihály dr. 482. 483. 501.
 Demeter Ferencz. 13.
 Demokrata kör. 311.
 Deres büntetés. 719.

- Dessewffy család. 453. 812.
 Dessewffy Aurélné grófnő. 29.
 Dessewffy Emil. 812.
 Dessewffy Tamás. 54. 58. 83. 84.
 86. 87. 94. 391.
 Deszka templom. 383.
 Deutsch D. 579. 784.
 Deutsch Ignác szabó. 14.
 Deutsch Ignác és fiai. 745.
 Deutsch és Pollák. 754.
 Décsy Sámuel. 52. 367. 391. 396.
 Dédes ö. 6. 71. 115. 332.
 Déryné 222.
 Dévai Irma. 529.
 Dick Mór. 815.
 Dienes Florid. 501.
 Dienes Károly. 608.
 Dienes Péter. 507. 508. 519.
 Diocz Henrik. 785.
 Diósgyőr. 1. 2. 52. 119. 123. 124.
 130. 145–157. 164. 167. 172. 175.
 183. 184. 220. 271. 314. 332. 465.
 466. 632. 654. 661. 751. 790. 810.
 825. 828. 829. 869.
 Diósgyőri csapat. 131.
 Diósgyőri felügyelők. 394.
 Diósgyőri hámor. 17. 230.
 Diósgyőri kamarai fiscus. 52.
 Diósgyőri-kapu. 76.
 Diósgyőri kir. uradalom főutcai
 háza. 65.
 Diósgyőri korona uradalom 137.
 504. 709. 711. 878.
 Diósgyőri uradalmi erdőtiszttség. 39.
 Diósgyőri vasgyár. 584. 586.
 Diósgyőri vár. 151.
 Diósgyőri völgy. 133.
 Diósgyőr-miskolczi egyesült téglagyár. 750.
 Diószeghy György. 31. 167. 590.
 Diszitő szobrász. 658.
 Divatárusnők. 682.
 Divatkereskedő. 597.
 Dobján László. 505. 506. 520. 589.
 Dobos András. 598.
 Dobos Dónát. 501.
 Dobos József. 70.
 Dobos Sámuel. 608.
 Dobozy Bertalan. 681.
 Dobsina. 15. 21. 388. 389. 390.
 Dobsza. 126.
 Doleschal Gábor. 62.
 Dolnyák János. 587.
 Doman Éliás. 721.
 Dominkovics család. 231.
 Dominkovics Lajos. 87. 89. 91. 236.
 853.
 Domony. 389.
 Donáti-féle üstökös. 49.
 Donga György. 346.
 Donga Pál. 65.
 Dorosnyák Endre. 475.
 Dóczy Gedeon. 529. 537.
 Dőre. 548.
 Draskóczy-ház. 780.
 Draskóczy Johannes. 385.
 Draskóczy Sámuel. 357. 395. 396.
 469. 472.
 Drág. 461.
 Dráva. 73.
 Driska. 81.
 Droszt Dezső. 501.
 Drüszner József. 324.
 Dubicsány. 118. 119.
 Dudás József. 790.
 Dudok József. 549. 587.
 Dudok Pál. 848.
 Dukla 116. 819. 831.
 Dulovics Antal. 500.
 Duma Irén. 501.
 Duna. 143. 286.
 Dunaföldvár. 333.
 Dunay Imre. 366. 367. 368. 470.
 473. 476.
 Dunay Sándor. 520.
 Durcsák János. 223.
 Duronelly Alajos. 64. 70. 273.
 Durvavászon kereskedő. 597.

Duschek. 85.
 Dutkay János. 324.
 Dvorszky-féle gőzmalom. 746.

Eberhard. 584.
 Eberhardt Tivadar. 586. 732. 753.
 Eckensperger Irma. 592. 593.
 Ecseg. 119.
 Eczetgyártás. 756.
 Edelény. 84. 95. 119. 327. 854.
 Edelényi cukorgyár. 733.
 Edénygyár. 733.
 Edényi főhadnagy. 81.
 Edvi Illés László. 615.
 Eger. 7. 19. 60. 101. 105. 121. 157.
 162. 222. 250. 253. 254. 258. 277.
 313. 318. 319. 337. 339. 321. 322.
 323. 325. 326. 327. 328. 329. 330.
 331. 332. 334. 335. 336. 393. 442.
 502. 538. 550. 586. 762. 771.
 790. 841. 857.
 Egerland F. 790.
 Egerszalók. 335.
 Eger vize. 222.
 Egressy Ákos. 99. 109.
 Egressy Gábor. 99. 114. 277.
 Egri egyházm. schematizmusai. 838.
 Egri főkáptalan. 223. 759.
 Egri hordó. 630.
 Egri káptalan háza. 37. 89.
 Egri önkéntesek. 81. 83.
 Egri püspökség. 709.
 Egri szücs czéh. 693. 694.
 Egri szücsök. 697.
 Egri viz. 810.
 Egyed Ferencz. 323.
 Egyek. 329. 335.
 Egyiptom. 303.
 Einbreng czédula. 726.
 Eisenmann Oszkár. 790.
 Elemi csapások. 48.
 Ellenzék. 697.
 Előér. 135.

Első magyar általános biztosító társaság. 863–864.
 Emberpiacz. 818.
 Emőd. 123. 585.
 Engelhardt Jakab. 14.
 Engelmayer Sámuel püspök. 318.
 Entwurf. 420–429-ig. 457. 467. 493.
 494. 496.
 Enyedi János. 161.
 Enyvygyártás. 762.
 Eördögh István. 866.
 Eötvös Ignác br. 231.
 Eötvös József br. 115. 241. 263. 495.
 Eötvös Loránd báró. 440.
 Eötvös Miklós. 391. 395.
 Eperjes. 79. 94. 96. 98. 105. 116.
 133. 159. 261. 307. 310. 321. 332.
 366. 389. 392. 395. 459. 468. 518.
 819. 820. 822. 833.
 Eperjessy Aurél. 501.
 Eperjessy Sándor. 339.
 Erdély. 100. 129. 270. 409. 427.
 475. 763. 786. 793. 831. 839.
 Erdélyi János. 348.
 Erdélyi Színjász Társaság. 222.
 Erdőbénye. 453.
 Erdőkövesd. 331. 332.
 Erdődy Károlyné gróf. 585. 586. 587.
 Erényi. 416.
 Erenyő völgy. 25.
 Erzsébet királyné. 276. 488.
 Erzsébet kórház. 844.
 Erzsébet tér. 304.
 Eschenburg litteratura. 412.
 Esernyő csináló. 728.
 Esslingen. 660.
 Eszék. 831.
 Esztergamühely. 653.
 Esztergályosok. 624. 625. 647.
 Esztergom. 258. 332.
 Eszterházy herczeg. 295. 297.
 Eszterházy sorsjegyek. 712. 727.
 Evangélikus temető. 374.
 Exner Ádám. 324.

- Extra serialis cassa. 845. 846. 847.
 Eybl festő. 265.
 Ezan József. 324.
 Édes Albert. 453.
 Édes Ábrahám. 362.
 Északi fény. 49.
 Élelmezési ipar. 754.
 Éles-féle ház. 817.
 Éles János. 142. 585. 785.
 Éles Lajos. 142.
 Éles Sándor. 362.
 Életképek. 98. 338.
 Építési választmány. 40.
 Építő ipar. 657. 658.
 Épületbádogosok. 629.
 Érvágás. 632.
 Faedrus. 410.
 Fajáncz gyár. 733—736.
 Falkenstein Libel. 623.
 Falquet Alajos. 520.
 Fancsal. 372. 389.
 Faragó Cyrill. 501.
 Faragó György. 260. 273.
 Faragó Kajetán. 501.
 Farbak József. 390.
 Farina Ferencz Mária. 810.
 Farkas Gusztáv. 508. 512.
 Farkas Gyula ifj. 324.
 Farkas István. 363. 838. 863.
 Farkas János ötvös. 669.
 Farkas Károly. 64. 142. 167. 174.
 183. 189. 190. 589.
 Farkasfalvi Kornél. 490. 502.
 Fatyiev kapitány. 140.
 Fazekas czéh. 645—647.
 Fazekas czéh protocoluma és munkakönyve. 646.
 Fazekas czéh zászlója. 645.
 Fazekas utca. 37. 817.
 Fazekasok ipartársulata. 646.
 Fazekasok pecsénymói, behívó táblájuk, czéhkorsójuk, czéhládájuk. 647.
 Fazekas László. 808. 811. 863.
 Franz János. 502.
 Fábrý Kálix. 501.
 Fácánýos kert. 222.
 Fántóly János. 584. 586.
 Fáy család. 231.
 Fáy-féle épület. 881.
 Fáy-féle malom. 4. 813.
 Fáy István gróf. 502.
 Fáy János. 70.
 Fáy Kálmánné. 790.
 Fáy Mihály. 70.
 Fedélcserép gyár. 751.
 Fegyenczipar. 651. 653. 654.
 Fegyverkovácsok. 660.
 Fehér vármegye. 453.
 Fehér tímárok. 710.
 Feigl I. Betlenfalvi. 785.
 Fejes Károly. 587.
 Fejér Damascén. 501.
 Fejérváry Géza báró. 200.
 Fekete Gyula. 593.
 Fekete Ignác dr. ügyvéd. 670.
 Fekete István. 348. 361.
 Fekete József. 362.
 Fekete Károly. 362. 790.
 Feldunai sereg. 116.
 Felhőszakadás. 50.
 Feller máyer János. 324. 328.
 Felsőmagyarország. 80. 84. 100. 101. 103. 104. 105. 863.
 Felsőmagyarországi védsereg. 105—109.
 Felső-miskolci templom. 322. 324. 325. 327.
 Felső Nyárad. 357. 457. 464.
 Felső-Olaszország. 301.
 Felső-Papszer. 414.
 Felső tiszai hadtest. 85.
 Felső-Zsolca. 84. 124. 130. 131. 136. 821.
 Ferdinánd főherczeg. 322.
 Ferdinánd huszárok. 81.
 Ferdinánd I-ső, király. 672.

Ferdinánd V-ik, király. 239. 253.
416. 675.
Ferdinánd, trónörökös. 54.
Ferencz Károly főherczeg. 276.
Ferencz József I. 87. 90. 141. 203—
205. 217. 221. 276—278. 287. 435.
Ferencz I-ső, király. 500. 625. 632.
669. 706. 777.
Ferenczi Bernát. 598. 790.
Ferenczi Ida. 591.
Ferenczy Imre cseleji. 322.
Ferenczy József. 452.
Ferenczy Lajos. 539. 541.
Ferjancz P. 703.
Fernekert Emil. 501.
Fertályos mulatság. 721.
Festetich György gróf. 465.
Festők. 576. 651. 710.
Feszty építész. 320.
Feszty Gyula. 511.
Fetés István. 520.
Fékcsinálók. 661.
Fényképész ipar. 647.
Férfi szabók. 673.
Fésűs czéh. 647.
Fésűs ipar helyzete. 647—648.
Fésűsmesterek. 647.
Ficzek Dezső. 324.
Fiedler János. 567.
Filep János. 384. 393.
Filep Mihály. 362.
Filiálmeister 627.
Filléregylet. 545. 570.
Fiola építész. 384.
Finkey József. 458. 462.
Finkey Pál. 425. 456.
Fischer Albert. 608.
Fischer Ágoston. 324.
Fischer István egri érsek. 250.
Fischer Mór. 790. 791.
Fischer Sámuel. 62. 394.
Fischer Vilmos asszonyi divat szabó.
682.
Fischer Zsuzsanna. 386.

Fischmann Mózes. 397.
Fiume. 201. 301. 485. 513. 831.
Fleiszig Ede. 608.
Flórencz. 230. 520.
Fodor Feri. 261.
Fodor István. 530.
Fodor Pál női ruha készítő. 682.
Fogarasz. 520. 527.
Fogház. 653.
Foglár-féle nevelőintézet. 331.
Foglár György. 330.
Fogier József. 65. 848.
Foltin János. 296. 297. 319. 320. 323.
Fonógyár. 634.
Fonó és szövő ipar. 751.
Forgó ház. 780.
Forgó hid. 13. 26. 224. 812. 813.
818.
Foresti huszárezredes. 294. 295.
296. 297.
Fornéth Kristóf. 389.
Forrásvölgy. 37.
Forró. 80.
Forróencs. 116.
Forster Rezső. 790. 791. 860.
Földesuri jogok örök megváltása.
183—189.
Földmivélsügyi miniszter. 806.
Földrengés. 35. 49. 50.
Főgymnasium. ev. ref. 882.
Főleánynevelde. 289.
Főműhely, vasuti. 829.
Fő utca. 283. 289. 402. 813. 832.
864. 878.
Fővármihatal. 775.
Főzy Ábrahám. 585.
Főzy Bertalan. 14.
Fraenkel (Ferenczi) Bernát. 503.
Fraknói Vilmos. 334.
Franciaia háború. 51—58. 169. 407.
Franciaország. 262. 264. 410. 446.
520.
Fraser ezredes. 297.
Fratricevics gárda kapitány. 297.

Frics Antal porcellángyártó legény.
733
Frieber Lipót. 14.
Frieberg. 369.
Friedmann Gyula. 790.
Friedmann Sámuel. 65. 69.
Friedmann Simon. 790.
Friedmann Vilmos. 598. 608.
Frimm János. 318.
Frisnyák nyeregművész. 732.
Frohmán Emil. 860.
Frölich András. 703.
Fröhlichné Kaffka Margit. 528.
Fuchs Ferencz. 314.
Fukker Ede puskaműves. 661.
Funk réztáblája. 409.
Furman B. Ferdinánd. 580. 581.
807. 809.
Furman János. 373. 387. 391. 392.
570. 584. 586. 853.
Furman testvérek. 586. 750.
Futó Sámuel. 70.
Fuvarosok. 819.
Fülel. 2. 825.
Füleky József. 394.
Fülep Gábor. 340.
Fülöp szász Coburg góthai herceg.
789.
Fürdő tér. 817.
Fűrész czég. 285.
Fűrész Ferencz. 612. 790.
Fűrész Pál. 394. 582.
Fűrész Róza. 527.
Fürjes Antonin. 501.
Fürstenberg gróf. 234. 235.
Füszerkereskedők. 810.
Füzes Abony. 122. 324.
Füzes utcza. 567.
Füzes utcai iskola. 563.
Füzi Sámuel ötvös. 668. 669.
Füzy András. 530. 634.
Füzy Lajos. 363.

Gaál. 46.

Gaál Adrián. 501.

Gaál Damascén. 481. 501.
Gaál Ferencz. 363
Gabonaárak. 794. 795.
Gabona és termény kereskedelem.
793.
Gabonapiacz. 813.
Gagybátor h. n. 357. 359.
Gagyi Samu. 520.
Gajdos Döme. 501.
Galgócz. 653.
Galiczia 78. 96. 133. 230. 287.
733. 738. 799.
Galicziai hadgyakorlatok. 293.
Galitz Mária. 345.
Garai Imre. 386.
Garas család. 231.
Garas igazgató. 416.
Garas Samu. 66. 353. 450.
Garret I. D. 587.
Gaudik Zsófia. 385. 386. 387.
Gazdasági egyesület. 583.
Gazdasági előadások. 806.
Gazdasági felügyelőség. 805.
Gazdasági kiállítás 1871. 795.
Gábrriel György. 157.
Gábrriel Miklós. 157.
Gács. 831.
Gácsország. 118. 121.
Gál Mari. 313.
Gállfy Ignác. 509–511. 513. 516.
520. 521. 529. 856.
Gánóczi József. 683.
Gáspár Imre. 712. 713.
Gáspár tábornok. 99.
Gázgyár. 758. 760–762. 795.
Gebe Endre. 567.
Geitner és Rausch. 21.
Gelb-féle tégláégető. 781.
Gelenczei Mihály Ödön. 461.
Gelléri Mór. 615.
Gencsi család. 231.
Gencsy Géza. 587.
Gencsy Gézáné. 449.
Gencsy László főszolgabíró. 39. 72.
90. 111.

Gencsy Samu dr. 399.
 Genf. 355. 446.
 Genfi óra. 670.
 Gerenday Antal szobrász. 245.
 Gerga ház. 731.
 Gerga József. 261.
 Gerlicztapolcsányi vasgyár. 568.
 Gerold. 233.
 Geró utcza. 11. 12. 548. 557.
 Geró utczai iskola. 563.
 Geszt. 585.
 Gesztely. 120. 124. 126. 127. 136.
 Getto Gyula. 15. 31.
 Géczy János. 65.
 Gégel József. 323.
 Gépgyárak. 746—750.
 Ghyczy Kálmán. 184. 239. 240. 242.
 Giczey Sámuel. 65.
 Gillányi István. 530.
 Glacz János. 836.
 Glacz József. 836.
 Glodán Mihály. 30.
 Glósz Károly dr. 395. 790. 860.
 Glósz Sámuel. 442.
 Glück Móricz optikus. 732.
 Gmitter Alfonz. 501.
 Godwald Sámuel. 13.
 Gogh Gyula. 501.
 Goldner M. 675.
 Goldschmied ezredes. 294. 297.
 Goldschmied és társa. 810.
 Gombkötő György. 53.
 Gombkötő czéh. 648.
 Gombkötő mesterek. 710. 725.
 Gombkötő mesterek árulóhelye. 725.
 Gombos család. 231.
 Gombos-féle ház. 4.
 Gordon 818.
 Gordon utcza. 11. 556. 817.
 Gordon-utczai iskola. 563.
 Gordonok. 832.
 Gortschakow herczeg. 121.
 Gosztonyi Károly. 323.
 Góts Mátvás. 393. 401. 472. 686.

Gózon Lajos alezredes. 125. 131. 132.
 Gödöllő. 73. 94. 112. 274. 287.
 Gömör vármegye. 86. 103. 107. 136.
 210. 290. 367. 370. 372. 388. 451.
 454. 468. 733. 742. 775. 776. 798.
 802. 803. 864.
 Gömöri pályaudvar. 796. 816. 826.
 Göncz. 631.
 Gönczy alap. 511.
 Gönczy Pál. 508. 511.
 Göndöcs István. 363.
 Görgei Artur. 59. 66. 94. 95. 96.
 97. 98. 99. 110. 111. 115. 117.
 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124.
 126. 128. 129. 130. 131. 132.
 135. 137. 337.
 Görgey István. 94. 95. 98. 129. 132.
 Görgey László. 195. 825.
 Görgey Márton. 608. 609. 611.
 Görgő. 98. 454.
 Görög családok. 403.
 Görög eklézsia. 550.
 Görög katolikus plébánia. 320. 321.
 Görög kereskedő. 709. 710. 733.
 806. 812.
 Görög lelkészek. 402.
 Görög nem egyesült egyház. 400.
 Görögország. 264. 550.
 Görög templom. 35. 37. 401. 402.
 Görög torony. 50. 402.
 Görögök. 806. 807.
 Görögök iskolája. 37. 549.
 Görögök kórháza. 37.
 Görögök temetője. 134.
 Görömbei Péter. 362. 545.
 Görömböly. 59. 116. 119. 124. 130.
 131. 135. 314. 751.
 Göttingai egyetem. 355.
 Götz tábornok. 110.
 Gőzgépek és gőzkazánok gyártása.
 748.
 Gőztéglagyár. 310.
 Grabbe tábornok. 118. 121. 123.
 127. 130.

- Gracza György. 95. 97. 112. 129.
 Graecia. 412.
 Graff építész. 320.
 Grassalkovich. 165. 166. 169.
 Grassalkovich Antal grf. 147. 149. 154.
 Grassalkovich szerződés. 153.
 Grácz. 43. 831.
 Gräfl Francziska Szerafina. 734.
 Greguss Ágost. 47.
 Greiner József. 521.
 Grenyó-ház. 491.
 Greskovics Ignác. 321. 322.
 Grexa Gyula. 501.
 Grigely J. 493.
 Grimm R. festőművész. 238.
 Grobetzki görög familia 630.
 Gróf János. 586.
 Grossmann J. F. 812.
 Grósz József dr. 144. 762. 790.
 Grósz József vattagyáros. 763.
 Grosz Máyer üvegkereskedő. 731.
 Gröbe Sarolta. 320.
 Gruber Ignác. 697.
 Grusz István. 324.
 Grünfeld Ignác fiai. 790.
 Grünne gróf. 278.
 Grünstein Sebald. 501.
 Grünwald Béla. 284.
 Grünwald és Wilkenfeld cég. 755.
 Gubás Ferencz. 362. 505. 506. 507. 519. 521.
 Gubás bál. 636.
 Gubás és csapó czéh pecsétjei. 636.
 Gubás ifjuság koszorúja. 636.
 Gubás ipartársulat. 633.
 Gubás szín. 633.
 Gubások. 633.
 Guerillák. 68. 69. 134. 137.
 Guerilla sereg. 114.
 Gulyás Benő. 362.
 Gulyás János. 463.
 Gulyás Károly 65.
 Gunárnyakszakítás 664. 665. 684.
 Gusztáv Adolf egyesület 375. 381.
 Guyn ezredes. 98. 110.
 Gúrtlerék. 671.
 Gwynne londoni gépgyár. 587.
 Gyapjuárak. 634.
 Gyapjukereskedelem. 800.
 Gyapjувásárok. 777. 797. 800 – 802.
 Gyámnélküli vándorifjak kórháza. 703.
 Gyáripár. 776.
 Gyári üzemek. 732.
 Gyertyamártók. 623.
 Gyertyaöntők. 710.
 Gyika Tamás. 142.
 Gyorskocsi. 819 – 822. 831.
 Gyorsutazási vállalat. 819.
 Gyöngyös. 60. 101. 120. 121. 130. 325. 328. 330. 331. 383. 639. 762. 790. 819. 820. 822. 857.
 Gyöngyös-Pata. 333.
 Gyöngyösy Sámuel. 8. 361.
 Győr. 202. 841.
 György Mózes. 345.
 György Nagy Sámuel. 608.
 Györgyeni Ignác. 324. 327. 328.
 Győri Bertalan. 830.
 Győri Gyuri. 65. 69. 73. 75. 76. 171. 261.
 Győri Vilmos. 379.
 Győri csata. 54. 55. 56. 58. 73.
 Győri kályha. 646.
 Győri új énekes könyv. 372.
 Gyug István. 30.
 Gyukits Gyula. 608.
 Gyula 849.
 Gyulai Sándor. 521.
 Gyulay ezred. 52.
 Gyurácz Ferencz. 381.
 Gyurcsik Ambrus. 501.
 Gyümölcs termelés. 784. 785.
 Gyümölcészeti társulat, miskolczi vidéki. 784 – 785.

Haán József. 501.
 Habély Viktor. 375. 475.
 Hadik János gróf. 206.
 Hadik Vitus. 501
 Hagymási József. 142.
 Hajász Pál. 390.
 Hajdu vármegye. 803.
 Hajnalkőy József. 64.
 Hajnik Pál. 242. 264.
 Hajós Kálmán. 864.
 Halas. 537.
 Halastéri hid. 818.
 Halász Sándor. dr. 462.
 Halászy József. 44.
 Halátsi István. 661.
 Haliczka. 780.
 Haliczka tér. 302.
 Halle. 359.
 Halmi. 214.
 Halmy Gyula. 432. 440. 458.
 Halottvirrasztás. 696.
 Hamburg. 752.
 Hammersbergi Gauzustuk Franciska.
 300.
 Haner Vilmos. 521.
 Hangos Bónó. 501.
 Haniszkó János. 394.
 Hankó János. 863.
 Hankó Mihály. 142.
 Hanna árpa. 798.
 Hannulik J. 493.
 Harisnyakötőgyár. 753.
 Harkányi Károly. 587.
 Harsány. 98. 119. 121. 122. 130.
 135. 136. 327.
 Harsányi Károly. 323.
 Hartmann Antal. 30.
 Hesse. 411.
 Hatvan. 2. 73. 105. 116. 121. 234.
 274. 745. 824. 826. 828.
 Havas Dezső. 587.
 Havi országos marha vásárok. 783.
 Havjar Dániel. 369. 386.
 Haynau tábornok. 120. 127.

Hazánkfia. 775.
 Hágén József városi sebész. 633.
 Hám János püspök. 324.
 Hámor. 140. 172. 230. 275. 277.
 614. 830.
 Hámori tó. 3.
 Három rózsza fogadó. 37. 182. 188.
 272. 289. 295. 297. 369. 780. 816.
 Hátmeg. 568.
 Házalási kereskedést tiltó szabály-
 rendelet. 774.
 Háziipar egyesület. 590.
 Háziipari tanfolyamok. 806.
 Händel Vilmos. 389.
 Hegedüs Gyuláné. 350.
 Hegedüs István. 451.
 Hegedüs László. 348. 359.
 Hegyalja. 69. 157. 585. 586. 819
 Hegyközségek. 793.
 Heidelbergr. 465.
 Heilprin Mihály. 66. 67. 398.
 Hein Miksa. 501.
 Hejőbába. 828.
 Hejőcsaba. 454. 829. 869.
 Hejőkeresztur. 828.
 Hejőszalonta. 262. 828.
 Heller Sámuel. 30.
 Helvéczia. 263. 375.
 Helytartótanács. 39. 63. 715. 770.
 771. 773. 774. 807. 848. 850.
 Hendel Gusztáv. 368.
 Hendel Károly. 62. 134. 395.
 Hengermalom, pesti. 811.
 Hentes czéh. 664. 665. 666.
 Hentesek. 576. 662. 663. 664. 665
 666. 667. 668.
 Hentzi ügy. 293.
 Hercz Jenő. 748.
 Hercz Vilmos és fia czég. 762.
 Hercz Zsigmond. 598.
 Hercz Zsigmond-féle gazdasági gép-
 gyár. 746 – 748
 Herend. 735.
 Herke Lajos. 450. 848.

- Herke Miklós. 62. 76. 142. 165.
Hermann Ignác dr. 466.
Hermann Irén. 501.
Herman Károly orvos. 300.
Hermann Ottó. 33. 140. 300. 301. 539.
Hermanseiffen. 388.
Hermány Károly. 270.
Hernád. 129. 130.
Hernád folyó. 119. 120. 126. 128.
Hernád Németi. 126.
Herr Erzsébet. 446. 542.
Herr F. metsző. 233.
Herr János. 392. 393. 395. 472.
Herr Károly. 395.
Hersko Salamon aranyműves. 670.
Herzogliche Leich Kasse. 847.
Hesz Miklós. 608. 609. 611. 790. 791.
Heszler Keresztély. 385.
Hetényi Bódogné. 567.
Heti vásárok. 779.
Heves vármegye. 55. 56. 80. 86. 103. 107. 222. 242. 290. 336. 526. 742. 775. 776. 798. 802. 803.
Hevesi lovas nemzetőrség. 83. 84.
Hevesi vadászok. 82.
Hevesy József. 324.
Heyworth Henry József. 760.
Hétéves háború. 710.
Hézsér András. 362.
Hézsér Emil. 362.
Hidas Németi. 87. 94.
Hidépítés. 812—818.
Hidvég. 126.
Hidvégi Benő. 512. 515.
Hildebrand Károly szarvasbőr készítő. 705.
Hillo Márton. 394.
Hiripi Szuhányi Béla. 473.
Híros Péter, városi chyrurgus. 663.
Hirsch Emánuel üvegkereskedő. 731.
Hirschabeck Jakab órás. 669—670.
Hirt concionator. 134.
Hirtelen Barna. 338.
Hitelszövetkezet, bőripari. 641.
Hivatalmegváltás. 726.
Hlavács Károly órás. 670.
Hluda Zsuzsanna. 385.
Hochmuth Ábrahám. 398.
Hoditzius Ferencz. 142.
Hódmezővásárhely. 199. 454. 843.
Hoffmann József. 14.
Hoffmann Pál. 867.
Hofman Henrik zsidó ötvös. 669.
Hoitsy Pál. 6.
Holczer Ferencz. 622.
Hollandia. 446.
Holländer Ede. 789. 791.
Holle N. 493.
Hollner vendéglője. 14.
Holló Béla. 501.
Holló József. 832.
Hollós Sándor. 522.
Hollós Sándorné. 567.
Homolya István. 274.
Homonna. 101. 519. 524.
Hompsz Akác. 501.
Honderü. 48. 338.
Honézy Géza. 476.
Honművész. 733.
Hont vármegye. 210. 380. 388.
Honvédlaktanya. 186.
Honvédségélyző egyesület. 280.
Honvédség, m. kir. 144. 839. 840.
Horatius. 411.
Hordógyár, első magy. Pesten. 586.
Hordóhitelesítési hivatal. 785.
Hordók megjelölése. 630.
Horgos Miklós. 30.
Hornsby és fiai. 587.
Hornyik Jeromos. 501.
Horváth Antal. 273.
Horváth Bertalan. 362.
Horvát Boldizsár. 268. 269.
Horváth Burgarin Gáspár brezoviczai. 321.
Horváth G. 103.
Horváth István. 362.

Horváth János. 324.
 Horváth János dr. 515.
 Horváth Jenő. 324.
 Horváth József. 501.
 Horváth Kálmán. 501.
 Horváth Károly. 324. 543. 587.
 Horváth Lajos. 15. 189. 190. 206.
 208. 281. 282. 283. 293. 307.
 Horváth László. 14. 863.
 Horváth Mihály történetíró. 85. 128.
 221. 235. 254. 257.
 Horváth Sámuel. 362. 634.
 Horváth Sándor. 374. 475. 790.
 Horvátország. 550.
 Hosszú István. 388.
 Hosszurét. 117.
 Hőke György. 811.
 Hőke Károly. 65.
 Hölgyfutár. 285. 338.
 Hönigsberg Márkus. 522
 Hrabár Kyrosz. 522.
 Hradil Mariska. 320.
 Hradil Venczel. 32.
 Hradil Vincze. 598.
 Hrankay Károly. 324.
 Hrebenda Károly. 476.
 Huba vezér. 268.
 Huner János órás. 669.
 Hunfalvy János. 813. 839.
 Hunfalvy Pál. 241.
 Hunyadi huszárok. 83.
 Hunyadi utca. 832. 833.
 Hús árak 1813-ban. 662. 663.
 Huszka József. 699.
 Huta. 26.
 Hutka Mária. 344.
 Hutter Teréz. 887.

 Ifju fél legény. 702.
 Ifju legény. 702.
 Ifjuság (csapó és gubás) koszorúja. 635.
 Ifjuság (csapó és gubás) ládája. 635.
 Ifjúsági korona. 703.
 gaz Sámuel. 341. 347. 361.

Igló. 214. 357. 389. 822.
 Ikonosztáz. 401.
 Illuminatio, 1831-iki. 731
 illyés János. 362.
 Imola. 733.
 Imre Eszter. 342. 344.
 Imre János. 250.
 Imre József. 863.
 Imregh 322.
 Imry Sámuel. 571.
 Inasbeiktatás. 726.
 Inaskauczió 691.
 Inas szegődés. 717.
 Inasok. 715. 717.
 Inasok szolgálati ideje. 625.
 Inasok tandíja. 625.
 Inasok vasárnapi oktatása. 717.
 Institoris Ferencz. 392. 393. 472.
 Insurgensek. 54.
 Insurrekció 1809-ki. 346.
 Internatus. 540. 544.
 Iparágak, különféle. 728—732.
 Iparbizottság. 592.
 Ipariskola. 552—555.
 Iparkiállítás. 583—585. 586. 587.
 Ipari szakoktatás. 603.
 Ipari szövetkezetek. 602. 862.
 Iparművészeti kiállítás. 604.
 Iparművészeti Múzeum, Országos
 Magyar 735. 736. 737.
 Iparművészeti társulat. 604.
 Iparos congressus. 614.
 Iparos ifjúsági önképző kör. 612.
 Iparos kör. 614. 618. 620. 621. 622.
 Iparos menház. 619. 620.
 Iparrend, 1859. decz. 20-iki. 715.
 Iparsegély egyesület. 853.
 Iparstatisztika. 597. 598.
 Ipartársulatok. 595—608. 698.
 Ipartestület. 605—609. 783.
 Ipartestület háza. 618. 619.
 Ipartörténetünk. 572.
 Ipartörvény, 1. 2. iki. 714. 715.
 Ipartörvény, 1848. előtti. 716.

Ipolyi Arnold. 254. 257. 258. 260.
 Irányi Dániel. 79.
 Irland. 262.
 Irótollak készítése. 664.
 Irsa. 379. 380.
 Iskola utca. 558. 564. 633.
 Iskolák. 695.
 István főherczeg. 274. 812.
 Istványi József. 324.
 Italmérési adó. 188.
 Ivanics Ágoston. 501.
 Ivánka Imre. 372.
 Izraelita czéh. 708—728.
 Izraelita hitközség. 396.
 Izraelita inasok. 717.
 Izraelita ipartársulat. 717.
 Izraelita legények. 717.
 Izraelita legénytársaság. 717—722.
 Izraelita népiskola. 564—566.
 Izraelita nőegylet. 292.
 Izraelita szent egylet. 721.
 Izraelita templom. 37.
 Izsó György. 62.
 Ixel Soma. 15. 31. 50. 377. 651.

Jablonszky Flóris. 482. 483. 484. 501.
 Jablonovszky tábornok. 111.
 Jabródi Jabruczky Gábor. 5-6.
 Jakab József. 635.
 Jakabfalvy András. 361. 465.
 Jamrik Pál. 15.
 Jamriska Gyula. 389.
 Janinka Theodosius. 401.
 Jankovics Emil. 402.
 Jankovics Rafael. 501.
 Jankovits Anasztazia. 550.
 Jankovits Erzsébet. 550.
 Jankovits Katalin. 550.
 Janovics Ferencz. 550.
 Janovics per. 395.
 Japán. 303.
 Jarbics Károly. 70.
 Javitó műhely, államvasuti. 748—750.
 Javorik János. 501.

Jágócsy Péterffy József. 588.
 Jámbor János. 634.
 Jámbor Pál. 47. 242.
 Jánosi. 354.
 Jánoskúti viz. 810.
 Jánosy Döme. 501.
 Járdánházi István. 587.
 Jármí Gyula. 324.
 Jármy József dr. 462.
 Jászapáthi. 747.
 Jászberény. 323. 482.
 Jászskunság. 80.
 Jászság. 639.
 Jávorszky János. 608.
 Jávorszky Máté. 501.
 Jekelfalussy Andor. 70.
 Jekelfalussy Lajos főbíró. 21. 279.
 291. 436.
 Jekelfalussy Vincze. 502.
 Jelenik Antal. 865—868.
 Jellasich bán. 69. 73. 74. 75.
 Jenke pusztá. 148. 152.
 Jeruzsálem. 258. 867.
 Jesze István. 394.
 Jesze Vilmos. 473.
 Jeszenszky Dani. 47.
 Jeszenszky Károly. 473.
 Jeszenszky Pál. 389.
 Jéggyártás. 757.
 Jézus társaság. 313. 330.
 Joász Alajos. 790.
 Jókai Mór. 125. 139. 277. 300.
 Jókai Mórné. 277.
 Jókai utca. 817.
 Jóléti pénztár. 759.
 Jolsva. 388.
 Jóny Tivadar. 437. 465. 477.
 Joó János. 336.
 Jozeffy Pál. 366.
 Jozeffy superintendens. 470.
 Józsa Károly. 157.
 József császár II. 158. 279. 313.
 340. 498. 499.
 József főherczeg. 285. 290. 302.

József nádor. 219. 220. 297.
 Juhász István. 362.
 Juhász József. 362. 790.
 Juhász Mihály. 548.
 Juksz János szögverő. 654.
 Julius Caesar. 412.
 Jungvirt tűzérőrnagy. 74. 75.
 Jurkovics. 266.
 Jurkovics Leopoldina pilisszántói.
 303.

Kaffka Ignác. 491.
 Kaffermann család. 13.
 Kaitár Károly. 522.
 Kak h. n. 126.
 Kakasnyílás. 123.
 Kalaposok 576.
 Kalapos czéh. 648—650.
 Kalapos czéh szabadító pohara a
 XIX. századból. 650.
 Kalapos ipartársulat. 650.
 Kalapgyár. 752.
 Kalapos legények. 648.
 Kalapos mesterek. 676.
 Kalina János. 608.
 Kalló. 493. 632.
 Kalocsa. 250. 254. 258.
 Kamarai jelentés, kereskedelmi és
 ipar. 629. 631. 632. 633. 639.
 640. 641. 644. 647. 648. 653. 654.
 658. 662. 667. 668. 671. 672. 675.
 676. 683. 684. 685. 738. 739.
 743. 744. 745. 746. 747. 748. 750.
 751. 753—758. 762. 763. 765.
 777. 786. 787. 789. 792. 793. 795.
 796. 797. 799—803. 828. 830.
 836. 851. 854. 855. 856. 857. 858.
 859. 860. 861. 862.
 Kamarai titkárok országos érte-
 kezte 776.
 Kampus Sándor 501.
 Kandia-utca. 4. 558. 663. 676.
 Kanitz Lipót fiai 790.
 Kanczi János 273. 450.

Kaposvár 484.
 Kapu Jenő. 522.
 Kapu Jenőné Halász Gizella 528.
 Kapuvár. 522.
 Karacs Ferencz 536.
 Karacs Teréz. 140. 274. 405.
 531—537.
 Karády Ignác 46.
 Karánsebesi csiga 810.
 Karczag 335.
 Kardcsiszárok 660.
 Kardos József 587.
 Karger Filome. 753.
 Karla Bertalan. 611. 612. 616. 621.
 Karla Ödön 363.
 Karner Miklós. 790.
 Karsay Sándor 372
 Karton bálók 651.
 Karton minták a XIX. század
 első feléből 652.
 Karvasics Ádám ötvös. 669.
 Karvasics József 669.
 Karvaly József 637.
 Kassa. 2. 15. 18. 21. 52. 54. 70. 71.
 78. 79. 82. 83. 84. 86. 92. 94. 96.
 99. 105. 116. 117. 118. 121. 133.
 140. 202. 210. 224. 261. 263. 271.
 274. 307. 310. 322. 331. 446. 459.
 462. 466. 473. 474. 483. 524. 545.
 575. 578. 589. 590. 615. 650. 657.
 669. 732. 734. 735. 756. 770. 790.
 791. 819. 820. 822. 824. 831. 833.
 834. 841. 843.
 Kassai csata 69. 85.
 Kassai ereklye-kiállítás 144.
 Kassai muzeum 734.
 Kassa város ötvösségének törté-
 nete 669.
 Kassai mondur Commissio 659.
 Kassai Imre 324.
 Kaszner Lajos 476.
 Kasztl Dezső 324.
 Katholikus gymnasium. 404. 481 —
 407. 408.

- Kath. leánynevelő intézet. 405.
 555. 556.
 Katona József. 65.
 Katona Józsefné özv. 12.
 Katonaság. 839—840.
 Katonafogdosás. 53. 54.
 Katonai laktanya. 734.
 Katonai lóavató bizottság. 799.
 Katonaság külön húsvágatása.
 667. 668.
 Katonatorozás. 721.
 Katonai szállásadás. 669.
 Kavicsosdomb. 134.
 Kaza. h. n. 372. 375.
 Kazay Ignác. 134.
 Kazay Sándor. 362.
 Kazinczy ezredes. 116. 126. 128.
 Kazinczy Ferencz. 231. 431. 524.
 Kazinczy Gábor. 338. 348. 455.
 Kazinczy Péter. 351. 467.
 Kazinczy utca. 556. 617. 618. 816.
 Kazinczy utcái imaház. 398.
 Kádas utca. 5. 37.
 Kádárok. 576.
 Kádáripár helyzete. 631.
 Kádár utca. 340.
 Káldor Ágoston. 484. 501.
 Kálvária. 18. 19. 315.
 Kántor koresma. 183.
 Kápolna. 118. 121. 130. 332. 333.
 Kápolnai csata. 98. 100. 110.
 Kárász Damár. 501.
 Károlyi István gróf. 324.
 Károly, III. király. 632. 697.
 Károly Lajos főherceg. 290.
 Kárpát egyesület, magyarországi,
 évkönyve. 769.
 Kászonyi Endre. 362.
 Kátay Florid. 501.
 Kátay Lajos. 482. 484. 501.
 Kávээрulás árendábaadása. 770.
 Kázmárki István. 12.
 Kázmárki Juliánna. 12.
 Kecskemét. 284. 393. 615. 843.
 Kecskeméti C. János. 466.
 Kecskés Andrásné. 12.
 Keglevich Béla gróf. 587.
 Kele István. 327.
 Kemece. h. n. 456.
 Kemenszky Kálmán. 509. 522.
 Keményítő gyár. 762.
 Kempelen Farkas. 332.
 Kenesei Ferencz. 632. I.
 Kende Károly. 324.
 Kendi István. 344.
 Kenő utca. 11.
 Kenyeres kofák. 756. 757. 779.
 Kerecsend. 121.
 Kerekes Ferencz porcellángyártó
 legény. 733.
 Kerekes Frigyes báró. 324.
 Kereskedelmi és iparkamara. 214.
 775—777. 783. 789. 833.
 Kereskedelmi miniszterium. 764.
 842.
 Kereskedelmi társulatok. 770.
 Kereskedők és Gazdák Köre. 770.
 Kereskedelmi iskola. 405. 513
 517. 551. 858.
 Kereskedelmi kongresszus, ország-
 gos 775.
 Kereskedők és kereskedőifjak egy-
 lete 770.
 Kereskedők. 646. 806.
 Keresztesy Sándor. 821.
 Keresztiaszer 832.
 Keresztur 693.
 Keresztspüspöki 329.
 Kerényi Márton. 567.
 Kerékgyártó Bertalan, szücsmes-
 ter. 586. 593. 598. 608. 698.
 Kerékgyártó Elek dr. 139. 228.
 575. 577. 578. 579. 676. 680.
 Kerékgyártó József. 13.
 Kerékgyártó czéh. 655. 656.
 Keviczky Amália 339.
 Keztyűsök 730. 753.
 Kékfestő czéh. 650—651.

Kéményseprők 729—730.
 Képviselőház 824.
 Kéry Gyula 80.
 Kérészy Barnabás 460.
 Kérészy férfiruhakészítő 811.
 Késő Sámuel 703.
 Késesinálók 730.
 Kézi János esztergályos 729.
 Kézi professor. 412.
 Kézi zálogüzlet 862.
 Kézsmárk. 262. 303. 310. 521. 819.
 Kiállítás, országos, Budapesten
 1885-ben. 598.
 Kiffovits József 500.
 Kiházasító egyletek 864—868.
 Kinnach József építőmester 657.
 Kinczel Antal 324.
 Kinizsi Pál 665.
 Kioszk 645.
 Király Helmech. 790.
 Király Dániel 64.
 Király János, Nemes. 651.
 Király József. 587.
 Király Károly 516. 517. 518. 523.
 Király László festőlegény. 650.
 Király-utca 34. 290. 818.
 Király-utcai hid 289.
 Királyi biztosok 159.
 Kiripolszky Lajka 506.
 Kiss Anna. 850.
 Kiss Bernárd 500.
 Kiss Gyula 31. 362.
 Kiss István 305.
 Kiss Jakab taitékpipa metsző 671.
 Kiss János 608. 634. 635.
 Kis József czimfestő. 732.
 Kiss József 353. 451. 677.
 Kis Károly. 349. 350. 361. 362. 508.
 Kiss Lajos 440. 462. 621.
 Kis Mihály. 784.
 Kis Pál. 47.
 Kis ezélmester. 643.
 Kisbáránka koresma 183.
 Kisdédóvó intézet 37. 564.

Kisgyőr 119. 148. 461. 523.
 Kishonti esperesség 388.
 Kishont vármegye 775. 802.
 Kisfaludy Károly. 812.
 Kisfaludy-társaság 852.
 Kishunyad-utca 11. 13. 37. 185.
 368. 369. 476. 547. 548. 558.
 Kislehotai vasgyár 22.
 Kismalom 25. 32.
 Kis-Major utca 818.
 Kismajor-utcai iskola 563.
 Kis-Salló. 452.
 Kistállya 328.
 Kis-Terenne. 121.
 Kis-Terene 121.
 Kisujváros-utca 559.
 Kisvárdá 328.
 Kiszely Ernő 587.
 Kiszlányi N. 389.
 Kivándorlási kongresszus 805.
 Klamarik János dr. 481. 486.
 Klapka György 59. 85. 86. 92. 93.
 94. 95. 98. 110. 111. 115.
 137. 305.
 Klastrom 813.
 Klastrom-utca 37.
 Klaszt Márton 24.
 Klement József János 784.
 Klein Endre 369. 372. 476.
 Klein Jakab 14. 817.
 Klein József 589.
 Klein Kálmánné 756.
 Klein Mór dr. 399.
 Klenótz 388.
 Kletz András 324.
 Kletz Jakab. 466.
 Klimkovits Ferencz festőművész.
 271.
 Klir Antal 142.
 Klobusiczky József főispán. 59.
 220. 250. 407.
 Kmetty Mihály 394.
 Kmetthy tábornok 97. 98. 99. 110.
 Knaute Rezső 524.

- Koaliczió. 211.
 Kobek József 514. 608.
 Kochis Gábor 530.
 Kochis Sámuel 530.
 Kocsis Sámuelné 732.
 Kocsigyártás 656.
 Kofák 777. 778. 782.
 Koháry Sámuel 863.
 Kohn Gábor 860.
 Kohn Jónás-féle gőzmalom 746.
 Kohn P. R. 790.
 Kohn Salamon-féle gőzmalom 746.
 Kohn Salamon és fia szeszgyára 755.
 Kojki Károly. 30.
 Kokoska Benig. 501.
 Kolera 1873-iki. 48. 49. 50.
 Kolera. 116. 117. 132. 133. 134. 137.
 Koleszárovits Bertalan 501.
 Kolonics Lajos. 584. 586. 608.
 Kolozs megye 461.
 Kolozsvár. 301. 461. 519. 536. 819. 831. 843.
 Koldus-pecsét. 836.
 Kolosy Sándor. 450.
 Kollventz Rezső. 501.
 Kollát Borbála. 344.
 Komárom. 131. 135. 137. 657. 747.
 Komáromi tábor. 54. 58.
 Komárom vára. 54.
 Komáromy József. 103. 368. 370. 384. 389. 474.
 Komáromyné Kozma Jolán. 528.
 Komáromy superintendens. 471.
 Komócsy József. 522.
 Kondó. 790.
 Koncz Ákos. 322.
 Koncsek János. 403.
 Konstantinápoly. 264.
 Konpactorok. 725.
 Kontulyné Nemcsányi M. 528.
 Kontárok. 626. 646. 686. 716.
 Kónya Ferencz. 461.
 Kónya Pál. 362.
 Koós-féle kőedénygyár 737. 738.
 Koos Károly. 144.
 Koos Miksa. 598. 737. 738.
 Koos Soma. 855. 860.
 Kopácsy Béla. 621.
 Korach Miksa. 543.
 Korb Zsigmond. 399.
 Korbély József. 395.
 Korcsek András. 393.
 Korcsmáltatási jog. 187. 188.
 Korcsmárosok. 730. 779.
 Kordován készítők czéhszabályai 706.
 Kordoványosok. 576.
 Koretko Luczián. 586.
 Korhely hétfő. 687.
 Kórháza, gyámnélküli vándorijjak. 703.
 Kórházak. 695. 722.
 Kóris Lajos. 608.
 Kormos Alfréd. 851. 852. 854. 855. 856. 857. 860.
 Kormos András. 634.
 Korocz József. 363.
 Korona gyógytár. 683.
 Korona, ifjusági. 703.
 Korona vendéglő. 37. 211. 244. 278. 373. 376. 377. 610. 785. 816. 824. 830. 878.
 Koronaörző sereg 1790-ben. 51.
 Korpona. 526.
 Korponay István. 790.
 Korponay József. 348. 361. 451. 465..
 Kortsmáros József. 634.
 Kossuth bankjegyek. 137. 138.
 Kossuth Ferencz. 304. 307.
 Kossuth Lajos. 79. 84. 85. 87. 88. 95. 99. 113. 114. 137. 138. 237. 262—268. 272. 274. 284. 293. 304. 395—309. 812.
 Kossuth párt. 211. 310.
 Kossuth szobra. 304—309.

- Kosárkötés. 651.
 Kosztolányi Zoltán dr. 463.
 Koszgleba és fia. 811.
 Kotán János. 324.
 Kotz József ifj. 15. 25.
 Kotzné Palóczy Judit. 351.
 Kovakő malomgyár. 739.
 Kovalik János. dr. 482. 483. 501.
 Kovácsok. 576. 661.
 Kovácsok, vagy patkoló lakato-
 sok színjei. 640.
 Kovácslegények és társaságuk
 artikulusai. 654. 655.
 Kovács és kerékgyártó czéh
 654—656.
 Kovács Gábor. dr. 406. 425. 427.
 440—442. 446. 447. 450. 454. 460.
 Kovács Gyula dr. 510. 511. 523.
 591. 598. 775. 791.
 Kováts István 634. l.
 Kovács János. 348.
 Kovács Jánosné. 446. 542. 571.
 817.
 Kovács József. 586.
 Kovács Józsefné. 449.
 Kovács Károly. 362. 586.
 Kovács Lajos. 363. 507. 510. 520.
 523.
 Kovács Lőrincz. 243.
 Kovách Mária. 528.
 Kovács Mátyás. 250.
 Kovács Mihály festő. 316.
 Kovács Sámuel. 13. 19. 567. 732.
 Kozma Andor. 193. 864.
 Kozma Ádám, Görög. 668.
 Kozma Jolán. 509.
 Kozsanovits Sándor. 482. 501.
 Kozmáry János. 585. 586.
 Kozsán. 549.
 Kőedénygyár. 5. 737. 738. 739.
 Kőedénygyártás. 732—736.
 Kőfaragók. 576. 656.
 Kőkényessy Papp László. 608.
 609.
 Kölcsey Ferencz. 255. 263. 268.
 Kölcsonkönyvtár. 812.
 Kölni víz. 810.
 Kőművesek. 576. 658.
 Kőművesek, ácsok, kőfaragók
 czéhe. 656.
 Königráti csata. 144.
 Könyvkereskedés. 812.
 Könyvkötő ipar helyzete. 659.
 Könyvkötők. 658. 659.
 Kőolajfinomító. 765.
 Kőporos. 368.
 Környey Lajos. 537.
 Köröm. 126.
 Körössy Damián. 501.
 Kőszeghy (Winkler) Mihály. 287.
 324.
 Kötélgyártók. 729.
 Kövezetvámok. 813. 815.
 Kövy Sándor. 355.
 Közép piacz. 731.
 Közép piacz utcza. 731.
 Közgazdaság cz. lap. 661.
 Közgazdasági állapotok a XIX.
 században. 768—769.
 Közkórház. 176. 291.
 Közmunka. 813.
 Közmunka és közlekedésügyi mi-
 niszterium. 814. 815. 816. 835.
 Közmunkaváltság. 813.
 Közraktár. 795. 796. 797. 798. 801.
 Közuti vasut. 829. 830.
 Közvágóhid vágócsarnoka és viz-
 tornya 667. 883.
 Közvélemény cz. lap. 705.
 Közvilágítás. 758—762.
 Községi takarékpénztár. 845.
 Kragfenburg. 623.
 Krakkó. 807. 819.
 Krassó vármegye. 253.
 Krasznahorka Várallya. 117.
 Krasznetz János. 388.
 Kraudy Antal. 378.
 Kraudy Emilia. 445. 446.

Kraudy ház. 143. 780.
 Kraudy József. 394. 849.
 Kraudy László 137. 387. 848. 849.
 Kraudy Sándor. 386. 682.
 Kraudy S. és fia. 863.
 Krausz Adolf. 608.
 Krausz Gusztáv. 863.
 Krausz Gyula. 524.
 Krausz Simon. 564.
 Krausz Zsuzsánna. 385. 387. 388.
 Krámer Sándor. 849.
 Krejcsi Rezső dr. 615.
 Kricsfalusi János. 65.
 Krigern tábornok. 87.
 Kristofcsák Ferencz. 324.
 Krivina helység. 253.
 Krizsanovszky Ilona. 507. 528.
 Krocska Szilárd. 481. 501.
 Krompaszky Béla. 484. 501.
 Kronberger Béla. 502.
 Kronovicz Lipótné. 14.
 Krudy László. 64.
 Krusniczky Kálmán. 324.
 Kubacska István. 289. 790. 791.
 860.
 Kubányi Jónás. 501
 Kubik Béla. 201. 206. 210. 211.
 212.
 Kubinyi Ferencz. 241.
 Kucsez János. 389.
 Kuchinyi Péter. 728.
 Kulacsos társaság. 659.
 Kulcsár Adolf. 387. 393.
 Kulcsár István. 336.
 Kulcsár Károly. 378. 387. 393.
 584. 586. 593. 598. 606. 607.
 608. 609. 610. 611. 672. 791.
 Kulcseresztés. 701.
 Kulturmérnöki hivatal. 805.
 Kulin József. 146. 155. 156.
 Kun család. 231.
 Kun Ábrahám. 425. 457. 547.
 Kun Barnabás. 65. 863.
 Kun Bálint kapitány. 64. 66. 80. 81

Kun Bertalan püspök. 244. 278.
 296—298. 349. 350. 357. 359—
 362. 373. 377. 402. 425. 433. 436.
 440. 502. 503. 508. 540. 545.
 Kun István. 353. 848.
 Kun János. 62. 132. 138. 220. 260.
 261. 283. 686. 703.
 Kun János, kömvismester. 58.
 Kun József. 61. 64. 350. 436. 467.
 514. 582. 781. 853. 863. 864.
 Kun Kálmán. 540.
 Kun Lajos. 64. 260. 273. 353. 585.
 848.
 Kun Miklós. 64. 159. 161. 170. 171.
 260. 272. 585. 759. 836. 837. 853.
 870. 873. 880.
 Kun Pál. 426. 435. 437. 438. 457.
 463. 582.
 Kun Tamás. 15. 31.
 Kun és Ausch. 750.
 Kunda András. 13.
 Kundschaft. 626. 687. 688. 693. 694.
 702.
 Kurfalva. 567.
 Kun Hegyes. 329.
 Kupakolás. 671.
 Kurittyán. h. n. 372.
 Kurtány. 284.
 Kurillay János. 324.
 Kurucz Tamásné. 403.
 Kusnetzow altábornagy. 122. 123.
 125.
 Kutyavaczok. 122. 123.
 Kühne Adolf. 864.
 Kürthy Emilné. 266.
 Laczipecsenye. 756. 758.
 Lachner Ágoston dr. 501.
 Lajbach. 59.
 Lajos-Viktor gyalogezred. 20.
 Lakatosok. 576.
 Lakatos-czéh. 660—662. 669.
 Lakatos-czéh táblája. 660. 661.

Lakatos és puskaműves-czéh pecsétnyomója. 662.
 Lakatos ipartársulat. 661. 662.
 Lakatos ipar helyzete. 662.
 Lakatos István. 690.
 Lakatos Ottó. 501.
 Lamos József. 394. 396.
 Landmeisterek. 574. 686. 690. 693.
 Lang és Fischer. 598.
 Langen et Wolf. 747.
 Lang Károly. 598.
 Langius Colloquiuma. 409.
 Lanzendorfi zárda. 254.
 Latkóczy Lajos festő. 371.
 Lauka Gusztáv. 47.
 Launer. 812.
 Launingén alezredes. 91.
 Laurenszky Béla. 30.
 Lavoczne. 826.
 Lácza Szabó József 355. 450. 570.
 Ládháza h. n. 153. 166. 881.
 Ládbessenyő. 836.
 Lánca Leó. 195. 302. 855.
 Láng Ármán dr. 791.
 Láng Carola. 320.
 Lányi építőmester. 383.
 Lányi Gusztáv. 389.
 Lármás harang. 342.
 Lászi Vilmos. 291.
 László József. 134. 142.
 László király, szent. 317.
 Lázár J. és társai. 790.
 Lázár Gyula. 524.
 Lázár Miksa. 860.
 Lázárszék Károly. 30.
 Leánynevelő intézet. 176.
 Leánynevelde érseki. 320.
 Legényadó. 726.
 Legényauflag. 720.
 Legénykölesönzés. 627. 693.
 Legényszálló. 688.
 Legénytaksa. 726.
 Legénytársaság. 699. 701—705.
 717—722.

Legénytársaság ládája. 720. 724.
 Legények templombajárása. 695.
 Lehel huszárok. 81. 83.
 Lehoczky Ferencz 64. 297.
 Leibschtütz Lázár Mária. 320.
 Leichtag Emanuel. 598.
 Leiningen tábornok. 125. 127. 130.
 131.
 Leitner Adolf. 311.
 Lejtényi Ferencz. 22.
 Leleszi prépostság. 790.
 Lemberg. 671. 761. 807. 819. 831.
 Lendvai Márton. 277.
 Lengyel ház. 781.
 Lengyel István. 363.
 Lengyel József. 363. 467.
 Lengyel légió. 69. 81. 83.
 Lengyelország. 228. 550. 733. 831.
 Lengyel Sámuelné, özvegy. 731.
 Leopold-rend. 253.
 Leöchev Károly. 70.
 Lepsény. 74.
 Lescinszky János. 69. 115.
 Leszih Andor. 217. 774.
 Leszih Barna. 394.
 Leszih Barnáné. 386.
 Leszih Dániel. 393.
 Leszih Dánielné. 386.
 Leszih Miksa. 593. 598. 608. 616.
 747.
 Leszih-féle ház. 830.
 Leszih testvérek. 584. 586. 746.
 747.
 Leszih testvérek gépgyára. 746—
 747.
 Leszih-féle rosta. 747.
 Levandovszky Antal. 40.
 Levandovszky Béla. 403.
 Levéltár, városi. 774.
 Levesosztó intézet. 838.
 Levélszeresek. 831. 832.
 Leyer Károly. 810.
 Légrády ház. 5.
 Légrády-köz. 817.

- Légszeszgyár. 791.
 Léka-család. 403.
 Léva. 483.
 Léway János szürszabó. 684.
 Léway József. 176. 193. 208. 231.
 236. 238. 244. 246. 271. 272. 278.
 279. 281. 300. 425. 431. 438. 455.
 456. 589.
 Léwayné. 401.
 Léway Sándor. 332.
 Libényi. 276.
 Lichtenstein József. 77. 176. 184.
 190. 195. 197. 200. 206. 207. 285.
 392. 394. 504. 583. 589. 807—809.
 811. 820. 821. 822. 848. 853.
 854. 860.
 Lichtenstein László. 206. 855.
 Lichtenstein és Fűrész. 585. 586.
 Lihi János. 635.
 Lillafüred. 614.
 Limitáció, 1813-iki. 637. 646. 647.
 648. 651. 654. 656. 658—660.
 662. 671. 683. 685. 698. 706. 729.
 Linka Mihály. 530.
 Lipcse. 358. 360. 847.
 Lipcsei nemzetközi kiállítás 1870.
 746.
 Liptsey Zsigmond. 634.
 Lipót király II. 500.
 Lippay Endre. 395. 475.
 Liptay János. 64.
 Liptó vármegye. 474. 671.
 Liptószentmiklós. 522.
 Lisznyay Kálmán. 47.
 Liszt Ferencz. 812.
 Littmann Dávid, bádogos mester.
 583. 584. 628. 629. 780.
 Littmann Sándor. 790.
 Livius. 412.
 Lóavató bizottság, cs. és kir. 805.
 Lófuttatás. 221.
 Lóiskola. 51.
 Lojkó Mihály. 324. 330. 331.
 London. 785. 847.
 Londoni kiállítás. 266.
 Londoni kiállítás 1851. és 1862-iki.
 684.
 Lonovics József, krivinai, érsek.
 250. 251—260. 335. 502. 812.
 Lónyai család. 231.
 Lónyai Lónyay János. 159. 171.
 657.
 Lónyay Menyhért gróf. 823. 824.
 Losonc. 112. 117. 119. 121. 130.
 354. 388. 448. 455. 457. 458. 745.
 822.
 Losonczy Farkas Károly. 183. 189.
 190. 284. 351.
 Losonczy János. 530.
 Losonezi posztógyár. 586.
 Lótenyésztés. 799.
 Lotteria. 37.
 Lóvasut. 829.
 Lovagló iskola. 72.
 Lóvásárok. 799.
 Lóverseny. 296. 795. 799.
 Lovrich Nándor. 324.
 Lócse. 101. 105. 386. 459. 482.
 518. 654. 728. 729. 819. 822.
 Lőrincz József. 612.
 Lőrincz Menyhért. 501.
 Lőrinczy János. 362.
 Lövey József. 634. 635.
 Lövölde. 291. 292. 789.
 Löwinger Ignác. 811.
 Lucza Péter. 30.
 Lúczy korcsma. 37.
 Lugos. 264.
 Lukács Károly. 65.
 Lukács napi gabnavásár. 793.
 Lunevillei béke. 54.
 Lutheránus templom. 387. 382—
 385-ig. 782.
 Lutheránus templom tornya. 386.
 Lux Dávid. 770.
 Lux Jakab, csákó és sapka-ké-
 szítő. 650.
 Luxus lóvásár. 799.

Lyon. 520.

Lyukó-völgy. 25.

Macroketics Rudolf. 501.

Maczovits Rudolf. 501.

Madary Gábor. 615.

Madáchy István. 501.

Madár Ferencz. 655.

Maderspach és társai. 763.

Maderspach Livius. 598.

Madzinyi Vincze. 324.

Magdeburg. 375.

Magtár. 795.

M. kir. államvasutak miskolci
javító műhelye. 748—750.

M. Á. V. műhelytelep. 604.

Magyar Általános Földhitel Rész-
vénytársaság. 302.

Magyar államvasut. 739.

Magyar Francia Biztosító Tár-
sulat. 863.

Magyar Hírlap. 303.

Magyar korona vendéglő. 182.
185. 187. 731.

Magyar leszámítoló és pénzváltó
bank. 795.

Magyar Nemzeti Múzeum. 241.
242. 773.

Magyarországi Népszokások, Réső
Ensel Sándortól. 638. 655. 684.

Magyar országos iparegyesület
kiállítása. 1870. 746.

Magyar Sion. 314.

Magyar stylli suba diszitmények.
700.

Magyar szabók. 673. 675. 676.

Magyar vargák száma. 705.

Magyar vargák. 705.

Magyar vékony szabó ifjak. 674.

Majland. 728

Majlandi ezüst óra. 670.

Majlandi selyem kalapok. 810.

Majláth Béla. 734.

Majláth József gróf. 220.

Majláth Sándor. 157.

Major József. 142.

Major utca. 34. 37. 781. 815. 817.

Major utcái tudós társaság. 260.
261.

Majos Dániel. 260.

Majthényi testvérek. 261.

Majthényi Pálné. 318.

Makay hadnagy. 296.

Makránszky Károly. 323.

Maklár. 324. 357. 523.

Maklár Károly. 362.

Malatinszky Lajos. 476.

Malatinszky szürszabó. 684.

Mantua. 44.

Margó Emilián. 402.

Margonyai Gábor dr. 472. 473.

Marhaszög. 49.

Marhavész. 48.

Marhavásárok. 799.

Marienbad. 253. 810.

Markó László dr. 144. 473. 566.

Markó Pál. 394. 584. 586.

Markó Pálné özv. 612.

Markovits Jeromos. 501.

Markovics Károly. 65.

Markovics Mihály. 337.

Markovits Rókus. 501.

Markusovszky János. 394.

Marokkó. 303.

Maros-Tordamegye. 519.

Marosvásárhely. 519.

Marsalkó Endre. 362.

Marusák Pál. 394.

Martin József. 318.

Martin-féle birtok. 869.

Masiai érsekség. 254.

Masztits Lajos. 390.

Matlekovics Sándor. 790.

Matháides Károly, id. 762.

Matós Viktor. 476.

Maurer János. 785.

Mauts Mátyás. 793.

Mayer tábornok. 137.

Mayer Mihály. 501.
 Mayer Rezső. 394. 838. 850.
 Máday Károly. 300. 370. 371. 387.
 389. 475. 477.
 Mályi. 119. 123. 124. 131. 135. 586.
 Mária Therézia királynő. 168. 284.
 313. 499. 632. 672. 710.
 Mármaros megye. 290.
 Máramaros-Sziget. 454. 456. 790.
 831.
 Máry Pál. 137. 139. 141. 420.
 Máriássy Ádám. 280.
 Máryássy család. 231.
 Máriássy ezredes. 120.
 Máriássy Gábor egri kanonok 315.
 Máriássy Gábor márkus és batiz-
 falvi. 322. 502.
 Máriássy János. 502.
 Máriássy Miksa. 391. 472.
 Márki Sándor dr. 768. 769.
 Márton János ötvös legény. 668.
 Márton József. 347.
 Mártonyi Lajos. 501.
 Márton Rudolf. 586.
 Márton Sándor. 324.
 Máté Jób. 501.
 Mátéffy Ipoly. 501.
 Mátékovics Mór. 790.
 Mátra hegység. 7.
 Mátray Vilmos. 501.
 Mátyás Özséb. 501.
 Mázer ház. 781.
 Mázer Jánosné. 385.
 Mázer Károly. 142. 386. 393.
 Medgyesaljai iskola. 548.
 Megyaszó. 119.
 Megyesalja utca. 11.
 Megyeház. 37. 39.
 Megyeház utca. 555. 817.
 Melcer család. 231.
 Melcer Gyula. 15. 29. 157. 193.
 583. 585. 587. 590. 598.
 Melcer Gyuláné. 296.
 Menhely. 838.

Mendlik Ágoston. 326.
 Merán. 616.
 Merseburg. 705.
 Mesteradó. 708. 713. 716. 726.
 Mesteradó eltörlése. 727.
 Mesterjegy. 626.
 Mesterlakoma és vacsora. 626.
 Mesterláda. 724.
 Mesterlevél. 726.
 Mestertaksa. 726.
 Mesterházy István. ezredes. 139.
 Meszticzki Márton 650.
 Meszticzki Pál festő. 650.
 Metzner-féle ház. 368.
 Metzner Károly. 390. 391. 395. 396.
 Metternich herczeg. 254.
 Mezey József. 65. 158. 168.
 Mezei László. 530. 686.
 Mezei Pál. 598. 790.
 Mezőcsáthi h. é. vasut. 828.
 Mezőcsát. 139. 211. 450. 453. 790.
 828. 835. 856.
 Mezőkeresztes. 98.
 Mezőkövesd. 23. 73. 76. 98. 110.
 115. 117. 118. 121. 128. 287. 289.
 291.
 Mező-Nyárad. 223.
 Mezőnyékládháza. 828.
 Mezőturi önkéntesek. 81. 84.
 Mezőtúr. 334.
 Meyne Richárd dr. 524.
 Mészár Pál. 451.
 Mészárosok 648. 662. 663. 664. 665.
 666. 667. 668.
 Mészároslegények. 683.
 Mészárszéki szabályrendelet. 783.
 Mészáros Ferencz. 377. 395. 476.
 Mészáros Lajos. 30.
 Mészáros Lázár tábornok. 59. 79.
 81. 82. 83. 84. 85. 98. 237.
 Mézeskalácsosok. 623.
 Miatovich János. 134.
 Michaeler Mózes. 501.
 Michalovits János. 812.

Mihalik József. 669. 734.
 Mihalovics Karolina. 467.
 Mihalovits Sándor főkapitány.
 15. 31.
 Mihály Gábor. 500.
 Mihály József. 385.
 Mihályi János. 64.
 Mikó Imre gróf. 824.
 Miklós Ferencz. 90.
 Miklós Gyula dr. 220. 300. 586.
 587. 788. 789. 790. 791.
 Miklós Ödön. 804. 806.
 Miklóssy Ferencz. 332.
 Miklóssy József. 598.
 Miklósvár. 270.
 Mikulás N. 471.
 Mikuleczky István. 350. 352. 440.
 790.
 Mildner Alajos Ferencz köedény-
 gyáros. 734. 735. 736. 737.
 Milecz Gáspár. 623.
 Milecz József. 65.
 Milecz Pál. 12.
 Milán szerb király. 402.
 Mindszent. 129. 160. 171. 287. 318.
 755. 769. 877.
 Mindszenti egyház. 290.
 Mindszenti plébánia. 323.
 Mindszenti templom. 35. 314—317.
 Mindszenti temető. 134. 366.
 Mindszenti utca. 229.
 Minoriták kertje. 317.
 Minoriták klastroma. 836.
 Minoritarendi tanárok. 481.
 Minorita zárda. 21. 32. 34. 37.
 Minorita rend. 315.
 Minoritarendű algymnásium. 556.
 Mindegh József. 734.
 Miniszter, földmivelés, ipar és ke-
 reskedelemügyi m. kir. 775.
 Miniszter, kereskedelemügyi. 783.
 Miskócz nemzetség. 209.
 Misolongia. 549.

Miskolczi agyagipar részvény-
 társaság. 738.
 Miskolczi Általános hitelszövet-
 kezet. 862.
 Miskolczi Bodnár Sámuel. 362.
 Miskolczi codex. 465.
 Miskolcz és diósgyőri egyesült
 téglagyár. 750. 751.
 Miskolczi edények. 646.
 Miskolczi Értesítő. 72. 78. 80. 81.
 629. 645. 647. 650. 657. 670. 671.
 675. 681. 682. 683. 698. 731. 732.
 755. 762. 763. 779. 794. 800. 801.
 807—812. 822. 853. 863.
 Miskolczi gőztéglagyár részvény-
 társaság. 751.
 Miskolcz gyásza. 15. 16.
 Miskolczy György. 65.
 Miskolczi Hitelintézet 286. 796.
 797. 798. 801. 853.
 Miskolcz javai. 767.
 Miskolczi kereskedelmi és ipar-
 kamara. 629. 698.
 Miskolczi Kereskedelmi és Gaz-
 dasági Bank. r. t. 856. 857.
 Miskolczi Napló. 717. 725. 728. 758.
 775. 829. 830. 844. 855. 870. 883.
 Miskolczi Népbank. 857.
 Miskolczi nemesség. 159.
 Miskolcz és vidéke gőzeke szö-
 vetkezete. 862.
 Miskolczi építő iparosok termelő
 szövetkezete. 862.
 Miskolczi gyári munkások, gaz-
 dák és kisiparosok fogyasztási
 szövetkezete. 862.
 Miskolczi köedénygyár. 737.
 Miskolczi kölcsönös önségélyző
 hitelszövetkezet. 862.
 Miskolczi szűcs ifjuság (egyesü-
 let) 705.
 Miskolczi Takarékegylet. 855.
 Miskolczi Takarékpénztár. 838.
 847—853.

Miskolczi Terménycsarnok. 770.
Miskolcz vagyoni állása. 881—
883-ig.
Misley Károly. 349. 361. 362.
Mitrovics Gyula dr. 542. 543. 544.
Mitterpacher L. 493.
Mocsáry Lajos bocsári. 283. 284.
352.
Mocsáry Pál bocsári. 222. 223.
Moczkovcsák Károly. 370. 389.
Moesz Ede. 391. 394.
Moesz Frigyes. 65. 395.
Moesz Sámuel. 393.
Mogyorós. 223.
Mokossági Dániel. 501.
Molináry nóta. 298.
Molnár Berta-féle magtár. 780.
Molnár Bertalan. 176. 349. 353.
582. 804.
Molnár Béla. 31. 585.
Molnár Elek. 13.
Molnár János. 493. 524.
Molnár József. 452. 462.
Molnár Katalin. 344.
Molnár Lajos. 362.
Molnár Pál. 362.
Molnár Sándor. 501.
Mollerus Miklós. 466.
Mondel báró hadsegéd. 291. 436.
Monor. 439. 529. 790.
Morvaország. 743.
Mosoray Antal. 324. 328.
Moskovits S.-féle vasöntőde és
gépgyár. 748.
Moschcovitz Babette divatárusnő.
682.
Mottl Ede. 509.
Mózes Imre. 567. 568.
Mózes György. 345.
Mödlingi cipőgyár. 640
Mudrony Soma. 615.
Munkács. 128. 320. 484. 568. 831.
836.
Munkácsi Flóra. 277.

Munkácsi püspökség. 160. 183.
188.
Munkás Önképző Egylet. 616.
Munkás közvetítő. 612. 806.
Munkás segélyalap 744. 749.
Munkástelep, vasuti. 826.
Mussaffer ed Din persa sah. 307.
Muszka udvar. 53.
Muzulmán lovasok. 117.
Müllarik János ácsmester. 657.
Müller Adolf. 30.
Müller Jakab. 681.
Müller Károly. 811.
Müller Vilmos. 524.
Müller és Friedman. 598.
Műlátó mesterek. 714.
Művészi Ipar. 734.
Művirággyár. 682.
Mylius br. százados. 296.

Nagy András pipakészítő mester.
671.
Nagy Antal. 324. 332.
Nagy Ambrus. 530.
Nagy-Barcza. h. n. 456.
Nagy Bertalan. 65.
Nagy Ferencz dr. 133. 137. 165.
206. 550.
Nagy Ferencz ötvös. 669.
Nagy Gedeon. 65. 261.
Nagy Gusztáv. 524.
Nagy György. 324.
Nagy Gyula. 567.
Nagy István. 501. 583. 586. 587.
634.
Nagy Ignác. 46. 350. 362.
Nagy János. 473.
Nagy Karolina. 541.
Nagy Lajos. 363. 790.
Nagy László. 608.
Nagy Malvin. 567.
Nagy Mihály. 362. 366. 368. 370.
371. 468. 473. 475. 477.
Nagy Miklós. 368.

Nagy Pál. 790. 863.
 Nagy Péter. 349. 587.
 Nagy Sámuel órás. 669.
 Nagy Sándor ezredes. 119. 130. 135. 139.
 Nagy Sándor. 566. 567.
 Nagyné Tana Karolin. 570.
 Nagybánya. 327.
 Nagy-Becskekerek. 389. 432.
 Nagy család. 231.
 Nagy-Csalomia. h. n. 388.
 Nagy-Enyed. 369. 461. 519.
 Nagy Erzsébet köveskáli. 446.
 Nagylunyard-utca. 11. 37. 185. 506. 547—549. 558. 816. 817.
 Nagy-Kanizsa. 60. 841.
 Nagykálló. 132. 329. 330. 332. 337. 361. 362.
 Nagy-Károly. 524.
 Nagykörös. 439. 529.
 Nagy-Kér. 330.
 Nagylánytemető. 368.
 Nagy-marosi m. kir. erdőgondnokság. 653.
 Nagy-Major utca. 817.
 Nagy-Mihály. h. n. 460.
 Nagyrőcze. 507. 520. 521.
 Nagy Sándor utca. 568.
 Nagy Szeben. 7.
 Nagyszombat. 493. 527. 747. 845.
 Nagyvárad. 96. 332. 459. 482. 505. 507. 528. 615. 819. 831. 836. 841. 843.
 Nagy Británia. 262.
 Napfogyatkozás. 36.
 Napkelet. 338.
 Napoleon I. 54. 73. 347.
 Napravszky János. 468. 472.
 Napravszky Jánosné. 385. 387. 388.
 Nádfonóda. 653. 654.
 Nádorhuszárok. 98.
 Nánássy Ábrahám. 362.
 Nyáry Pál. 240.

Nyakaró Márton kerékgyártó le-
 gény remeke 1827-ből. 656.
 Nyakó István. 635.
 Nyakvágó utca. 37. 780.
 Nyakkendőgyártás. 753.
 Nefelejts cz. lap. 684.
 Nehrer Mátyás. 790.
 Neiszer István. 501.
 Nemes Antal. 324.
 Nemes József. 314. 322. 324. 331.
 Nemes Károly. 378.
 Nemesbikk. 828.
 Nemesi fölkelés. 1809-iki. 55—58.
 Nemzeti casino. 139. 176. 853.
 Nemzet napilap. 193. 303.
 Nemzetőrségünk. 62—75. 82.
 Nemzetőri vésereg. 99.
 Neufeld Lipót. 860.
 Neumann Adolf. 857.
 Neumann Rafael dr. 829.
 Neumann Sámuel. 598.
 Ney. 47.
 Négyessy Imre. 458.
 Németország. 262. 286. 375. 382. 446. 744. 752. 754.
 Német kalapos legények. 649.
 Német szabók. 673. 675.
 Német vargák. 705. 706.
 Németh Gizella. 567.
 Németh István. 467.
 Németh József. 453. 634.
 Németh Kálmán. 501.
 Némethy Árpád. 587.
 Némethy Károly. 206.
 Némethy Pál. 369. 395. 469. 474.
 Némethy Piroska. 505. 528. 593.
 Népfölkelők. 117.
 Népszerűség. 838—844.
 Népiskola. 405. 554. 560. 564. 571.
 Népkert. 785. 789. 839—844.
 Népkönyha. 566.
 Népszámlálás. 839—844.
 Népiünnepély. 302.
 Niepoort G. H. 493.

Nisovszky-ezred. 127.
 Nógrád vármegye. 284. 378. 380.
 388. 395. 798.
 Norvégia. 411.
 Noszticzus Ferencz. 391. 586.
 Noszticzus János. 391.
 Noszticzus Pál. 391. 392. 393.
 Noszvaj h. n. 465.
 Novák Mihály. 635.
 Novotny Linus. 501.
 Novothny-féle kőedénygyár. 734.
 Nőegylet 566.
 Nőegylet árvaház. 559.
 Női ipar. 591.
 Női ipariskola. 564.
 Női kereskedelmi tanfolyam. 518.
 Női szabók. 681. 683.
 Numizmatikai Közlöny. 774.
 Nürnberg. 845.
 Nyereggyártók. 730.
 Nyeregművész. 732.
 Nyerges. 749.
 Nyék. 130. 585.
 Nyék—csáthi helyiérdekű vasut.
 826.
 Nyilas Sámuel. 349. 361. 362.
 Nyiregyháza. 84. 101. 383. 384.
 377. 389. 390. 473. 525. 836.
 Nyitramegye. 388.
 Nyitray József. 347.
 Nyitrai Mihály. 530.
 Nyizsnyánszky bécsi ágens. 158.
 Nyugdíjintézete, a Kereskedelmi
 és Iparkamara. 776.
 Nyusztay István. 347. 361. 362.
 451.
 Nyusztay József. 65. 142.
 Óbudai cs. és kir. Commissio. 659.
 Odessza. 446.
 Ó-Falva. 390.
 Okolicsányi család. 231.
 Okolicsányi Ida. 448. 449.
 Okolicsányi János. 157.

Okolicsányi József. 64.
 Oktató műhely. 603.
 Olaszország. 228. 278. 286. 446.
 520.
 Olasz bor. 792. 793.
 Oláh József. 584. 586.
 Olmücz. 253.
 Olsavszki Erazmus. 500. 501.
 Olvasókör. 612.
 Olvasó társulat. 490.
 Omnibuszok. 830.
 Onga. 120. 124. 127.
 Ongai part. 95.
 Ónod 119. 124. 126. 130. 290.
 Oppenheim. 466.
 Oppelt Ede főhadnagy 14. 20.
 Órásipar. 576. 670. 671.
 Óramivesek, órások. 660. 669. 670.
 671.
 Orbis pictus. 409.
 Orbán József. 425. 456.
 Orbánnapi vásár. 777.
 Orbánnapi gyapjувásárok. 800.
 801.
 Orbán Ferencz. 362.
 Orczi báró család. 56. 231.
 Orczi Gyula. 231. 490. 587. 804.
 Ormódy Vilmos 398.
 Orosháza. 379.
 Orsova. 264.
 Orosz hadak 1848—49-ben. 59.
 116—137.
 Oroszország. 330 401.
 Orosz sereg. 420.
 Orosz Antal. 30.
 Orosz Ádám. 335. 336. 502.
 Orosz Gergely. 634.
 Oroszné Oravszky Etelka. 529.
 Orosz Pál 362.
 Oroszhal gyártás. 755.
 Orosz segítő csapatok. 53. 54.
 Országos levéltár. 777.
 Országos Központi Hitelszövetke-
 zet. 862.

- Országos vásár. 782.
 Országh Pál hölgyruhakészítő. 682.
 Ortway Miksa 296. 297.
 Osgyán h. n. 367. 468. 473.
 Osgyáni József. 587.
 Osman pasa. 287.
 Osten Korff, hadbíró. 129.
 Osten-Sacken, tábornok. 117. 118. 121.
 Osváth Lajos. 454.
 Osztrák Magyar Bank miskolczi fiókjá. 857—860.
 Ottenhauser János építőmester. 657.
 Ováry Fodor Miklós. 352. 424. 464. 467—468.
 Ováry István. 353.
 Ováry László. 449. 586.
 Óvoda. 563.
 Ózd. 835.
 Ózdi vasgyár. 248.
 Önálló törvényhatóság. 190. 191. 214. 215.
 Önszegélyző filléregylet. 855.
 Öntőde. 748.
 Örpolgárok. 650.
 Ósiségi nyílt parancs. 164.
 Ötvösök. 576. 660. 668. 669.
 Ötvös czéh. 668. 669.
 Özvegy asszonyok temetése. 631.
 Özvegy segélyegylet. 726.
 Özvegyek gondviselése a zsidó czéhben. 726.
- Pack Amadé. 501.
 Pajer. 47.
 Palavicini Roger örgróf. 88. 98. 110. 134.
 Palkovits hadnagy. 296.
 Palma N. 493.
 Palócz tükrő. 338.
 Palóczy család. 246.
- Palóczy László. 62. 71. 208. 223. 226. 227. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239—250-ig. 251. 262. 270. 279. 280. 305. 348. 352. 353. 357. 419. 450. 531. 534. 812.
 Palóczy utca. 5. 37. 341. 432. 442. 548. 557. 569. 781. 816. 817.
 Palóczy utcái imaház. 399.
 Pannonia szálló. 183.
 Paluch Jenő. 501.
 Panyiti András. 393.
 Pap Dénes. 84./100. 109.
 Pap Fortunát. 501.
 Pap János. 417. 848.
 Pap Sámuel. 530.
 Pap Szász József. 222.
 Papp István. 361.
 Papp János. 454.
 Papp József. 362. 863.
 Papp Ödön. 501.
 Papp Sándor. 524.
 Paplanosok. 730.
 Pap malom. 4. 32. 781. 813. 882.
 Papszer. 236.
 Pardovics Imre. 314. 324.
 Parrot tábornok. 87.
 Paskievits herczeg. 116. 117. 118. 120. 121. 122. 126. 127. 130. 133. 135.
 Pataky Mihály. 73.
 Pataky Sándor 442. 450. 566. 817.
 Pateus. 429.
 Patkoló cigány. 640.
 Patkoló szín a csizmadiák árúszíne előtt. 655.
 Pauler Tivadar. 496.
 Paulikovics Gyula. 14.
 Paulikovits ház. 487.
 Paulinyi Paulin. 501.
 Paulovits N. 812.
 Pazdics. 390.
 Pazmaneum. 331.
 Páczi Béni. 608.

Pádár h. n. 388.
 Pákh Albert. 357.
 Pák Mihály. 357.
 Pákozd—sukorói csata. 74. 75. 78.
 Pálffy József. 223.
 Pálffy Móríc gróf. 87. 88. 89. 90.
 91.
 Pálinka piacz. 13.
 Pálóczy Horváth Mária. 432. 464.
 467.
 Pápa. 327. 453.
 Páris. 264. 266. 303. 785. 810. 847.
 Párisi hölgyhöz czimzett divat-
 árus bolt. 682.
 Párisi kiállítás 1867-ben. 746.
 Párisi világkiállítás. 1878. 698.
 746.
 Párma ezred. 144.
 Párny Alajos. 325. 326.
 Pásztó. 121. 526.
 Pásztor Dániel. 425. 433. 456.
 Pásztor Gyula. 598.
 Pásztor József. 142.
 Pásztor Pál szücsmester. 693.
 694. 703.
 Pásztor Sámuel. 142.
 Pázmándy Dénes. 74. 237.
 Pázmán-féle ház. 506.
 Pázmány-egyesület. 327.
 Pázmány Péter. 466.
 Pechio lovag. 15. 23.
 Pecsétnyomók. 628.
 Pecze. 663. 666. 780. 813. 814. 816.
 817. 818. 880.
 Peczeköz. 11. 818.
 Pecze patak. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 9.
 10. 13. 15. 17. 22. 24. 25. 32.
 34.
 Peer Jácint. 500.
 Pekári Sándor. 57.
 Pekárik István. 395.
 Pelagics Vazul. 287.
 Pelikán és Gyukics. 598. 650. 752.
 Pellinois István. 530.

Peñyigey László. 634. 635.
 Perczel Móríc. 237.
 Perczel Miklós őrnagy. 84.
 Perczel tábornok. 120.
 Percz. 756. 757.
 Peronospora viticola. 792.
 Pertsí Szabó Mihály. 547.
 Pesing, h. n. 385.
 Peska Alajos. 587.
 Pest. 52. 55. 61. 72. 73. 77. 79. 84.
 100. 107. 112. 134. 157. 158. 159.
 237. 240. 242. 245. 253. 254. 261.
 262. 263. 264. 266. 271. 273. 281.
 287. 298. 322. 324. 328. 329. 357.
 361. 379. 386. 470. 475. 536. 584.
 638. 657. 665. 682. 694. 712. 725.
 730. 731. 734. 819. 820. 822. 824.
 831. 851. 853.
 Pesti divat. 675.
 Pesti egyetem. 655. 663.
 Pesti hazai első takarékpénztár.
 845. 852.
 Pesti Hirlap. 5. 111. 303. 304.
 Pesti kályha. 646.
 Pesti Magyar Kereskedelmi Bank
 302. 855.
 Pesti Napló. 193. 239. 260. 684.
 Pesti guerilla csapat. 104.
 Pesti tanodai hatóság. 425.
 Pesti tavaszi vásár. 651.
 Pesti varga czéh. 706.
 Pesti vásár. 645.
 Pestvármegye. 80. 324. 389. 575.
 798. 864.
 Pest városához czimzett ven-
 déglő. 830.
 Peszkár Sándor. 403.
 Peszkár Tamás. 403.
 Petheő B. 493.
 Petényi Salamon. 300.
 Petőfi. 47. 61. 293.
 Petrik Lajos. 734.
 Petrin József. 14.
 Petró József. 566. 592.

Péchy Tamás. 372. 378.
 Pécs. 333. 502. 843.
 Pécek. 710.
 Példány óvoda. 290. 292. 559.
 560. 853.
 Pénzintézetek. 844—862.
 Pénztári utalvány 10 kros. 772.
 Pénztári utalvány 25 kros. 773.
 Pénztári utalvány kibocsátás.
 1860. 770—774.
 Pénzügyminiszter, m. kir. 775.
 Pénzügyminiszterium. 878.
 Péterffy József. 589.
 Péterffy Sándor. 537.
 Pétervásár. 121.
 Pfliegler Ferencz. 586.
 Pfliegler J. Ferencz. 593. 598.
 608. 612. 613. 614. 616. 618. 621.
 622. 790. 860.
 Philipopolisi kiállítás. 738. 747.
 Phips angol konzul. 295.
 Phylloxera. 787. 788. 790. 791.
 Phylloxera egyesület (résztársaság). Első miskolci,
 792.
 Piacz utca. 11. 37. 244. 705.
 Piaczi helypénz jövedelem. 783.
 Piaczrendőri szabályok. 779. 783.
 Pick Jakab. 14.
 Pictet Medulla 412.
 Piguli Samu. 500.
 Pilarik György. 472.
 Pilez Nitus. 598.
 Pilis. 439.
 Pilita Erzsébet. 403.
 Pilita ház. 780.
 Pilita Mihály. 41. 46. 260.
 Pilita Miklós. 188. 189. 585. 587.
 804. 848.
 Pincus Rozália Policzerné. 682.
 Pincze taxák. 156.
 Pinczés Mihály. 634. 635.
 Pintér czéh. 578. 629—631.

Pipa csinálók. 671.
 Pipakupakolók. 710.
 Pipereszappan gyár. 762.
 Piskóty János. 65.
 Piskóty Jánosné. 361.
 Plank Ilona. 568.
 Plathy Ida. 350.
 Plavetzky György. 501.
 Pléva Balázs. 501.
 Pócspetri. 329.
 Pócsy Elek munkácsi püspök. 836.
 Podguriczi harminczad. 733.
 Podhradczky József. 160.
 Podmaniczky János báró. 380.
 Poga. 126.
 Polacsek Arnold. 608. 612.
 Polák-ház. 780.
 Polgár. 93. 99. 328. 335.
 Polgár György. 482. 488. 489.
 491. 500.
 Polgár János szücslegény. 701.
 Polgárjog. 626.
 Polgári egyesület. 37. 176. 568.
 759.
 Polgári fiúiskola. 516—517.
 Polgári iskola. 505—508.
 Polgári leányiskola. 517—519.
 Polgári leány és fiúiskola. 405.
 Polgár Mátyás. 394.
 Polgármesteri jelentés. 761. 765.
 775. 782. 783. 787. 791. 793.
 795. 813. 814. 816. 818. 826.
 829. 835. 837. 838. 844. 857. 876.
 879. 881. 882.
 Polity Pálné. 403.
 Pollák Jakab. 399.
 Pollák Lázár dr. 397.
 Pollák Mór eczetgyáros. 598. 756.
 790.
 Pollák Mór és fia. 585. 586.
 Pompéry János. 260. 403.
 Pónus ház. 781.
 Pontos István. 511. 524.
 Popovits András. 30.

- Popovics György. 402.
 Popper József. dr. 49.
 Popper Károly. 860.
 Porcs János. 33. 125. 362. 436.
 437. 459. 503.
 Porcs Kálmán. 463.
 Porcellán és kőedénygyári je-
 gyek. 737.
 Porcellán festő műhely. 737.
 Porcellán gyár. 230.
 Porcellánok. 735. 736.
 Porkoláb Dániel. 712.
 Poroszország 550. 654.
 Porosz háború 1866-iki. 49. 144.
 Portel János. 608.
 Portörő Mihály. 450.
 Portugália. 410.
 Pósch Jenő. 482. 484. 501.
 Posselburg Ábrahám. 397.
 Pósta. 826. 831—834.
 Póstház. 37.
 Póstatakarékpénztár, m. kir.
 833. 834. 860—861.
 Pósta utca. 32. 37.
 Posztópréselők. 730.
 Póts János. 836.
 Potinceza Lajos. 65. 73.
 Povovszky István. 243. 848.
 Povovszky Márton. 65.
 Povovszky Szilárd. 65.
 Pozsony. 157. 236. 254. 262. 266.
 281. 363. 378. 388. 484. 493.
 527. 756. 841. 843. 845. 848.
 Pozsonyi József. 328.
 Pöltenberg tábornok. 99. 118. 119
 120. 122. 123. 124. 125. 129. 130.
 131. 135.
 Prága. 761.
 Prágai Lajos. 357.
 Pretzner Gáspár. 501.
 Prevoszty Oszkár. 608.
 Privilegium pénz. 712.
 Próbaremek. 687.
 Próbavágatás. 666.
 Prokop Antal. 608. 612. 613. 614.
 Prónay Dezső báró. 377.
 Prónay József. 386. 391. 587.
 Propper Ignác. 585. 586. 790.
 Provszky István. 64.
 Prussia. 410.
 Pruzsinszky Simon. 501.
 Pseniczky Nagy Mihály. 365.
 Puchlin János. 863.
 Pulszky Éva. 385.
 Pulszky Ferencz. 472. 812.
 Pulszky Sándor alezredes. 78.
 79. 81. 83. 84.
 Puskagyártók, puskaművesek,
 576. 660. 662.
 Puskapor és salétrom inspec-
 cs. és kir. 807.
 Pusztasósrév. 790.
 Pusztér János. 525.
 Pusztér Jánosné. 567.
 Putnok. 101. 105. 118. 125. 127.
 398. 788. 835.
 Putnoki Antal. 620.
 Putnoky István. 570.
 Püspökladány. 824.
 Püspök utca. 4. 37.
 Pyrker János László egri érsek.
 221. 223. 224. 225. 234. 253. 314.
 329. 337.
 Quantuális per. 147—158. 161.
 166.
 Raab Kersztély. 385. 392. 472.
 Rabdolgoztató intézet. 37. 230.
 290. 580. 808.
 Rabel Mihály. 64.
 Rabmunkaház. 651.
 Radeczky tábornok. 278.
 Radvánszky család. 376. 383. 384.
 Radvánszky Antal báró. 375. 376.
 Radvánszky Ferencz György, rad-
 váni. 158. 363. 264. 265. 382. 386.
 391.

Radvánszky Ferenczné. 385.
 Radvánszky Géza báró. 377.
 Radvány István. 319. 376. 377 378.
 392. 394. 510. 582. 585. 586. 589.
 590. 592. 593. 743. 746. 775. 790.
 855. 860.
 Radvány Istvánné. 386.
 Ragályi család. 231.
 Ragályi Béla. 589.
 Ragályi György. 539.
 Ragályi István (kiscsoltói) alispán
 58. 59.
 Ragályi József. 154.
 Ragályi Károly. 103. 110. 261.
 Ragályi Tamás. 208.
 Ragány Károly. 483. 501.
 Raisz superintendens. 470.
 Rajczy András. 406. 450.
 Rajnavidék. 263.
 Rajos Károly. 389.
 Rajziskola. 631.
 Rakamaz. 328.
 Ramberg György tábornok. 110.
 111. 137.
 Rapaics. 81.
 Rasinszky László. 65.
 Rastadt. 731.
 Rácsok-féle ház. 609.
 Rácز Ádám. 176. 586. 588. 589.
 772. 774.
 Rácز Benjámin. 586.
 Rácز család. 231.
 Rácز doktor. 402.
 Rácز György dr. 352.
 Rácز Istvánné. 386.
 Rácز János. 62. 274. 530. 608.
 Rácز Mihály. 344.
 Rácزkevy Károly. 362.
 Rácزkevy József. 144.
 Ráday Gedeon gróf. 241.
 Rákócz h. n. 455.
 Rákóczi Ferencz II. 209. 449.
 Rákóczi forradalom. 519.
 Rákos-Keresztur. 328. 380.

Rákos mezeje. 73.
 Rákos-Palota. 324.
 Ránki viz. 810.
 Rázsó Ferencz. 463.
 Rebl N. 383.
 Református egyház. 134. 138. 163.
 422.
 Ref. főgymnasium. 244. 404. 406.
 436—438. 443.
 Ref. főgymnasium vagyona. 449.
 Ref. iskolák. 405. 407. 420. 547.
 548.
 Ref. iskola jóltevői. 467—470.
 Ref. iskola tanterve. 407—413.
 Ref. leánynevelőintézet. 405. 424.
 530. 541—545.
 Református lyceum. 21. 34. 415.
 416. 419. 420. 433—438.
 Ref. lyceum pecsétje. 418.
 Ref. népiskolák. 569—571.
 Reformátusok iskolája. 638.
 Reformátusok száma. 346.
 Református új templom. 340—342.
 Regéczy Nagy István. 453.
 Regélő. 48. 338.
 Reguly Antal. 338.
 Reibner Márton. dr. 485. 501.
 Reichmann és Lachs. 814.
 Reincz Vilmos. 324.
 Reinhardt Hermin. 593.
 Reinhardt Jolán. 593.
 Reisach báró tábornok. 141. 142.
 Remek (Meisterstück). 626. 631.
 632.
 Rembowski őrnagy. 83. 84.
 Remeklés. 577. 581. 673 674. 675.
 688. 689. 690. 714. 723. 724. 726.
 Remellay Gusztáv. 46.
 Rendező pályaudvar. 826. 828.
 869.
 Rendőrség. 837.
 Repeczky Ferencz. 103.
 Retter Gotfried. 660.
 Retter György puskaműves. 660.

Reviczky Adamina. 320.
 Reviczky Ádám gróf. 69. 220—231.
 252. 416. 794.
 Reviczky kanczellár. 235.
 Reviczky-magtár. 39. 231. 794. 795
 Revitzky Mátyás. 394.
 Régiposta-utca. 569. 831.
 Répászky Alajos. 176.
 Répássy tábornok. 94.
 Réső Ensel Sándor. 638. 664. 665.
 684.
 Rétai Kálmán hahódi. 324. 326.
 Révész Bálint. 349. 361. 362.
 Révész Imre. 242.
 Révfalvy Manó. 501.
 Rézgombcsinálók. 671—672.
 Rézművesek. 671—672.
 Rézművesek czéhpecsétje 1808-ból
 628.
 Rézművesek, czinöntők, tücsinálók
 és bádigosok pecsétje. 628.
 Rézöntők. 576. 624.
 Ribáry János. 324.
 Ribianszky Guidó. 501.
 Riesz Pál lelkész. 35. 368. 384.
 Rigó Vazul. 500.
 Rimamurányvölgyi vasműegylet.
 586.
 Rimaszécs. 118.
 Rimaszombat. 77. 121. 123. 130.
 386. 387. 451. 462. 822. 831. 859.
 Rimaszombati főzőedények és
 korsók. 646.
 Riszdorfer János. 477.
 Riunione Adriatica di sicurta
 Triest. 863.
 Robey és Társa. 587.
 Rohitsi viz. 819.
 Rohonczy báró. 291.
 Rohonczy György. 20.
 Róma. 253. 258. 259.
 Román Ernő. 363.
 Románia. 375. 787.
 Románszky János. 657.

Rómer Flóris. 668.
 Romhány. 120.
 Róna József. 271. 305. 306.
 Rostások. 685.
 Róth Ármin. 791.
 Róth Bernát. 790.
 Roth tábornok. 117. 118. 134. 137.
 Rotschild Jakab. 332.
 Rottenstein József. 222.
 Rottenstein prefectus. 152.
 Roxler Lajos. 394.
 Rozgonyi Alajos. 142.
 Rozgonyi József. 635.
 Rozgonyi N. 412.
 Rózsa-család. 403.
 Rozsnyai János. 323.
 Rozsnyó. 21. 101. 105. 117. 321.
 370. 372. 384. 392. 459. 468. 707.
 753. 790. 822. 831. 859.
 Röck Gyula. 144. 395.
 Röck István. 394. 395.
 Rössler Zsigmond. 864.
 Rudolf trónörökös. 290. 294. 698.
 Rudy Ubald. 501.
 Rugócz Kovács János. 417. 453.
 Ruhakereskedők. 811.
 Ruházati ipar. 751.
 Rumpf Frigyes. 440. 462.
 Rusinszky István. 394.
 Russia. 411.
 Rüstov hadiíró. 127.
 Rusz Mátyás. 657.
 Ruzskaja Beszida. 140.
 Ruttkay Imre. 140.
 Ruttkay Menyhért. 447.
 Ruttkayné Kossuth Lujza. 304.
 Ruzsin Manó. 790.
 Rüdiger tábornok. 117. 118. 121.

 Sajó-Arnót. 377.
 Sajó folyó. 1. 16. 17. 35. 82. 89. 92.
 119. 123. 124—132. 135. 136. 143.
 146. 148. 152. 226. 227. 815.
 Sajó-Kaza. 377. 389. 450.

Sajó-Keresztur. 119. 120. 131. 134.
 Sajó-Lád. 119. 328.
 Sajó-Szent-Péter. 119. 123. 130.
 135. 136. 252. 277. 321. 340. 763.
 788. 790.
 Sajó-Szőged. 331. 339.
 Salgótarján. 303.
 Sajóvárkony. 250. 251. 337. 339.
 Sajó-Vámos. 119. 125.
 Sajóvíölgy. 339.
 Sajóvidéki Gazdasági Egylet. 803.
 Sajtószabadság. 61. 68.
 Salki Imre. 530.
 Saltzer János. 394. 395.
 Saltzer Karolin. 386.
 Saltzer Lajos. 385. 387.
 Samassa József dr. egri érsek 319.
 320. 333. 334.
 Sarkadi Adolf. 525.
 Sarkantyusok. 576. 660. 661.
 Sardinia. 412.
 Sass altábornagy. 117. 118. 121.
 123. 125. 126.
 Sassy Csabáné. 567.
 Sassy Szabó István. 65. 70. 395.
 448. 449.
 Sassy Istvánné. 448.
 Sassy János dr. 449.
 Sas-vendéglő. 241.
 Sáfrányosok. 648.
 Sályi. h. n. 455. 790.
 Sánczpart-utca. 11.
 Sándor Bertalan. 500.
 Sándor orosz czár. 59.
 Sárga-fürdő. 817.
 Sárgaréz-műves mesterek. 625.
 Sárosmegye. 80. 103. 107. 332. 390.
 Sárospatak. 244. 262. 353. 354. 355.
 356. 357. 359. 360. 361. 362. 405.
 —408. 413. 417. 423. 450. 451. 453.
 454. 455. 456. 457. 458. 463.
 519. 522. 523. 550. 631. 695. 791.
 Sárospataki füzetek. 351.
 Sátorcsinálás. 675.

Sátorépítés. 691. 692.
 Sátoraljai hely. 15. 21. 322. 331.
 790. 835.
 Schack Antal. 508.
 Schack Béla dr. 515. 525.
 Schandró Mihály. 30.
 Scheffer Juszti. 500.
 Schild átengedése. 726.
 Schilson prefectus. br. 153.
 Schlesinger Ármin. 564.
 Schlick Ferencz altábornagy. 59.
 66. 69. 78. 79. 81. 82. 83. 84. 86.
 87. 89. 92. 93. 94. 361.
 Schlick Gyula. 508.
 Schlick Gyuláné. 32.
 Schmál Sámuel. 383.
 Schmied Ferencz. 24.
 Schmied József. 585. 586.
 Schmidt János muzsikusz és me-
 chanikus. 660.
 Schmied Mihály. 608.
 Schneider Mihály. 394. 608.
 Schödl Ferencz. 323.
 Schöller és Reich. 586. 587.
 Schranz et Roderieger. 737.
 Schreiber Berta. 593.
 Schulek Gáspár. 384.
 Schuselka Gusztáv. 586.
 Schultzig altábornagy. 87. 88. 89.
 90. 91. 92. 95. 133. 137. 142.
 Schwartz Áron. 720.
 Schwartz Ferencz. 756.
 Schwartz Terézia divatárúsnő. 682
 Schweitzer Sámuel. 587.
 Schwechat. 470.
 Schwechati csata. 69. 78.
 Schweitz. 286. 375. 446.
 Schweitzer Adolf cukrász. 645.
 Schweitzer Samu cukrász. 645.
 Schweitzer Sámuel. 598.
 Seultetus Ábrahám. 466.
 Sebe József. 661.
 Sebe Teréz. 838.
 Sebők László. 331.

- Segesvár. 143.
 Seiler N. 408. 409.
 Selmeczbánya. 378. 389.
 Selvan tábornok. 118.
 Seper István. 790.
 Serezsánok. 75.
 Serház. 182. 185. 186.
 Serfőző Gy. szücsmester. 702.
 Serfőző József. 65.
 Sesztina Péter. 387.
 Sevidi Kálmán. 568.
 Sicília. 412.
 Sigmond Bernát. 724.
 Silbiger Ármin. 856.
 Silveszter Jakab czukrász. 645.
 Simala András. 501.
 Simon András. 635.
 Simon Andor. 362.
 Simon Gábor. 461.
 Simon János. 12. 217. 635.
 Simon József. 362. 635.
 Simonidesz Mária. 386.
 Simkó István. 501.
 Singer G. 675.
 Singer-ház. 780.
 Singer János. 760.
 Siófok. 74.
 Sipka készítő. 725.
 Sipos István. 451.
 Sipeki Balázs Mihály. 142.
 Sir Nándor. ifj. 598.
 Skapuláré társulat. 490.
 Smyrna. 549.
 Snell Enchridion. 412.
 Sóárlás árendába adása. 770.
 Sólház. 66. 135. 691.
 Sólhivatal, m. kir. 774.
 Soltész Nagy Albert. 353. 444. 445.
 446. 449. 450. 621.
 Soltész Nagy Béla. 444. 445. 446.
 Soltész Nagy János. 62. 351. 353.
 446. 450. 848. 853.
 Soltész Nagy János-féle ház. 780.
 Soltész József. 395.
 Soltész Jusztin. 501.
 Soltész Nagy Kálmán. 15. 17. 31.
 190. 195. 197. 208. 248. 289.
 291—93. 296. 297. 298. 302. 305.
 307. 309. 311. 436. 590. 607. 608.
 Soltész Károly. 65.
 Soltész convictus. 445.
 Solcz Samu. 362.
 Sóllyom Gyula. ifj. 363.
 Solymos. 334.
 Solymossy-dij. 455—456.
 Solymossy Sámuel. 425. 455. 585.
 Somodi János. 362.
 Somoskönyfal. 568.
 Somogy megye. 526.
 Somogyi László. 587.
 Somogyi M. 703.
 Somorjai Károly. 47.
 Soós Jánosné. 369. 384. 585.
 Sopron. 214. 587. 841.
 Sós Magdolna. 72.
 Sóstó. h. n. 462.
 Sörgyártás. 755. 764.
 Sörárpavásárok. 797. 798. 805.
 Sörház-utca. 569.
 Sötét kapu. 676. 780. 781. 815.
 816.
 Spanyolország. 410. 665.
 Spiller József. 807.
 Spira Salamon dr. 400.
 Spisák Simon. 807.
 Spitz Jónás. 70.
 Spódium-gyár. 763.
 Sproncz Dávid. 593. 598.
 Spuller József. 582.
 Sreiber Lipót. 791.
 Srempel Gottlieb. 807.
 Stanga-féle ház. 552.
 Stanislaides Compendiuma. 411.
 412.
 Staud István építőmester. 442.
 Staud János építőmester. 442.
 Staud József. 324.
 Stefanovics István. 586. 587.

Steinfeld és Fischer. 598.
 Steinfeld Sámuel. 675.
 Steinfeld és Reis. 587.
 Steinheifel János. 62. 64.
 Steiner Mór. 14.
 Steinhauser Antal. 324.
 Stern Győző. 615.
 Stern Lébel. 807.
 Stern Miksa. 587.
 Stern Rozália művirágkészítő. 682.
 Stettka Gyula. 267.
 Stodola József. 706.
 Stolcz Samu. 416.
 Stuller 85.
 Sturm Albert. 211. 310.
 Sturman Andor. 375. 476.
 Strassburg. 810.
 Strausz Móricz. 551. 552. 812.
 Strázsa-ház. 58.
 Strzelány János. 31.
 Sugatag. 790.
 Sugár Ignác. dr. 525. 745. 775.
 777.
 Sukoró. 74.
 Sumlyánszky Szidónia. 230.
 Suselka Gusztáv. 584.
 Suspingeres asztal. 636.
 Suszter mesterek. 725.
 Sümeg. 323.
 Sütő János. 69. 70. 87. 91. 95.
 Sütő Libor. 501.
 Süvegese. 729. 730.
 Süveg korona. 631.
 Svájcz. 262. 355. 411. 648.
 Szabadságharcz. 1848—49-iki. 1.
 59—144. 275. 419. 448.
 Szabad királyi városág. 160.
 167—177. 214. 215.
 Szabadka. 843. 873.
 Szabók. 576. 725.
 Szabó czéh. 672. 673—675. 683.
 Szabó czéhek behívó táblái és
 pecsétnyomói. 683.

Szabó ipartársulat. 675.
 Szabó ipar helyzete. 676.
 Szabó mesterek száma 1747—
 1768-ig. 672.
 Szabaduló levél. 625.
 Szabó Ádám. 30.
 Szabó Barnabás. 461.
 Szabó Berta. 65.
 Szabó Béla. 762.
 Szabó Dániel. 64.
 Szabó Endre dr. 391. 472.
 Szabó Ferencz. 324.
 Szabó György. 362. 449. 530.
 Szabó Gyula dr. 188. 189. 195. 476.
 582. 585. 586. 598. 785. 787. 790.
 Szabó Ignác. 65.
 Szabó István. 65. 362.
 Szabó János. 530.
 Szabó József. 362.
 Szabó Károly. 362.
 Szabó Kelemen. 501.
 Szabó Márton. 387.
 Szabó Mihály. 501.
 Szabó Miklós. 30.
 Szabó Pál. 266.
 Szabó Román János. 315. 325.
 500. 501.
 Szabon János. 452.
 Szabolcsvármegye. 103. 107. 290.
 456. 460. 463. 742. 798. 803.
 Szabolcsi lovasok. 106.
 Szabad húsmérés. 666.
 Szaffka Pál. 321.
 Szakácsy Vitus. 501.
 Szakmáry Pál. 549.
 Szakmáry Dániel ötvös. 669.
 Szakácsy Pál. 449.
 Szalay család. 231.
 Szalay Antal főbíró. 156. 504.
 Szalay Bónó. 501.
 Szalay Elek. 585. 586. 587.
 Szalay Gábor. 323.
 Szalay-ház. 780. 817.
 Szalay István. 468.

Szalai László. 268.
 Szalagyi Mihály. 389.
 Szalócz. 454.
 Szalócz Pál. 361. 362. 540.
 Szaltzer János Gürtler. 671.
 Szaniszló Ferencz. 493.
 Szapáry Gyula gróf. 289.
 Szappangyár. 762.
 Szappanosok. 710.
 Szappanosok termelő szövetkezete
 602. 603. 762.
 Szarka Ferencz. 570.
 Szarka János. 612. 614.
 Szardínia gyártás. 755.
 Szarugyár. 764.
 Szarvas h. n. 389.
 Szarvasbőr kikészítő. 705.
 Szatmár. 214. 324. 327. 520. 841.
 Szatmármegye. 483. 524.
 Szatmárnémeti. 210.
 Szathmáry család. 231.
 Szathmáry Emil. 139. 229.
 Szathmáry Király György 72. 138.
 Szathmáry Király József. 46. 62.
 63. 65. 89. 159. 280. 341. 351.
 368. 418. 811. 820. 821.
 Szathmáry Király Pál. 144. 273.
 289. 361. 362. 433. 584. 586. 587.
 804.
 Szathmáry Király Pálné. 350. 351.
 586. 786. 790. 791.
 Szathmáry Mihałowics Karolina.
 432. 459.
 Szathmáry Paksy József Dr. 341.
 353. 361.
 Szatmári gőzmalom részvénytár-
 saság. 524—525.
 Szatmári superintendens. 534.
 Szavojai Jenő. 305.
 Szádeczky Lajos dr. 576.
 Szántai Józsefné. 12.
 Szántay Márton. 608.
 Szánthó Gyula dr. 395.

Szánthó János. 375. 395. 396. 469.
 474. 477. 585. 586.
 Szárazság. 49.
 Szász Emil. 568.
 Szász-Régen. 519.
 Szászky-Tomka. 493.
 Századunk. 777.
 Századok, tört. folyóirat. 668.
 Sebenyi József. 12.
 Sebenyi Sámuel. 12.
 Szeged. 237. 264. 301. 393. 433.
 484. 505. 841. 843.
 Szegedi országos kiállítás. 698.
 Szegény ápoloda. 292. 734.
 Szegények kórháza. 318.
 Szegény ügy. 836—837. 838.
 Szegő István. 567.
 Szegő József. 115.
 Szeghő Tamás. 361. 362.
 Szekeres János. 526.
 Szekeresek. 778. 781. 819.
 Szekérkenőcs gyár. 762.
 Szeles. 780.
 Szemák Antal dr. 501.
 Szemere család. 231.
 Szemere Attila. 266. 302. 303. 305.
 Szemere Bertalan, szemerci. 59.
 60. 66. 69. 70. 71. 79. 80. 81. 84.
 85. 86. 87. 95. 98. 99. 100. 101. 102.
 103. 104. 109. 110. 112. 113.
 114. 115. 208. 261—276-ig. 282.
 448. 849. 863.
 Szemere Gizella. 266.
 Szemere Irén. 264. 269.
 Szemere Mária. 266.
 Szemere Miklós. 338. 448. 449.
 Szemere utca. 229.
 Szemétegető. 758.
 Szecezi Molnár Albert. 465.
 Szenicze. 522.
 Szentes. 137. 849.
 Szentessy Ákos. 477.
 Szenessy Zsigmond. 327.
 Szendrő. 321. 322. 326. 327. 458.

Szendrő-Lád. 456.
 Szent Erzsébet. 318.
 Szentgyörgy utca. 37.
 Szent István király. 215. 217. 228.
 647.
 Szent István rend. 253.
 Szent István h. n. 55.
 Szent István út. 568.
 Szent Márton püspök. 318.
 Szentmiklóssy A. 103.
 Szent-Mihály. 524.
 Szentpálj István dr. 197. 206. 208.
 209. 213. 214. 516. 526. 615. 775.
 777.
 Szentpéter. 96. 690.
 Szentpéteriné. 403.
 Szentpéteri töltés. 812.
 Szentpéteri kapu. 76.
 Szent Tamás. 237.
 Szepes-Béla. 370. 389. 475.
 Szepes Olaszi. 363. 459.
 Szepes Váralja. 822.
 Szepessy család. 231.
 Szepessy Antal. 501.
 Szepessy Béla, négyesi. 58.
 Szepessy Ferencz. 340.
 Szepessy Géza. 70.
 Szepessy György. 530. 832.
 Szepessy Ignác, négyesi, báró.
 502.
 Szepessy Kálmán. 64.
 Szepessy László, négyesi, alispán.
 38. 40. 261. 419.
 Szepessy Mátyás. 437. 462.
 Szepessy Péter, négyesi. 352.
 Szepes vármegye. 103. 107. 368.
 389. 459. 671.
 Szepesi sor. 37. 817.
 Szepesi Szabó György. 691.
 Szepesség. 96. 98. 863.
 Szepesi nemzetőrök. 81.
 Szepesi vadászok. 81.
 Szepcsik János. 567.
 Szepsi h. n. 450. 458.

Szepsi Tóot András. 341.
 Szeremlei Császár Ábrahám. 362.
 Szeremley József. 450. 451. 465.
 Szeremlei Samu. 80. 85. 98.
 Szerémi János. 476.
 Szerényi Géza. 587.
 Szerényi Károly. 395.
 Szerdások. 680.
 Szerencs. 94. 120. 126. 453. 513.
 733. 824. 836. 855.
 Szerb-vajdaság. 427.
 Szerbia. 787.
 Szeszgyártás. 755.
 Széchényi gyász. 278.
 Széchenyi István gróf 253. 261.
 274. 278. 361. 370.
 Széchenyi-utca. 14. 24. 445. 504.
 506. 783. 817. 830. 832. 833. 850.
 Széchy József. 570.
 Székesfehérvár. 74. 75. 322. 393.
 482. 502. 592. 841.
 Székesfővárosi első magyar köl-
 csönös életbiztosító intézet. 593.
 Székely-Udvarhely. 521.
 Székács József dr. 370. 379—381.
 Székelyhid. 459.
 Széll Kálmán. 186. 190. 198. 200.
 206.
 Szélig Antal. 14.
 Szép József. 142.
 Szibéria. 332.
 Szigeti Benedek Gyula. 462.
 Szigethy Mihály. 493.
 Szihalom. 100. 323.
 Szigyártók. 661—662.
 Szikszó. 82. 84. 86. 98. 119. 120.
 124. 130. 135. 139. 274. 325. 361.
 456. 686. 690. 692. 693. 852.
 Szikorszky János. 324.
 Szikorszky Károly. 587.
 Szikvizfogyasztási adó. 756.
 Szilázia. 329. 743. 799.
 Szilassy-féle kormánybiztosság.
 183.

- Szilassy József. 160. 171.
 Szilassy Miklós. 378.
 Szilágyi Benő. 463.
 Szilágyi és Diskant-féle gépgyár. 748.
 Szilágyi István. 417.
 Szilágyi Sándor. 269. 439.
 Szilágy-Somlyó. 461.
 Szilvássy Ferencz. 324.
 Szinay József. 324.
 Szinay István. 70. 140. 598. 647.
 Színház. 37. 48. 176. 271. 274. 277. 824.
 Színház-utca. 506. 552.
 Szinva-folyó. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 17. 18. 22. 24. 25. 32. 34. 304. 414. 444. 493. 632. 666. 676. 750. 769. 812—817. 818. 829. 881.
 Szinnyi Gerzson. 361.
 Szinnyi József. 125. 262. 332. 361.
 Sziráki Ötvös György. 668.
 Szirmay Alfréd gróf. 277. 290. 790.
 Szirmay András. 468.
 Szirma-Bessenyő. 115. 119. 120. 277.
 Szirmay Hugó. 391.
 Szirmay István Tamás gróf. 133. 134. 277.
 Szirmay Vincze gróf. 587.
 Szirmay Zsigmond gróf. 261.
 Szirma-utca. 11. 12. 552. 569. 732.
 Szirma-utcai iskola. 548. 558.
 Sztások czéhe. 685.
 Sztás ipar. 685.
 Szittyai Géza. 526.
 Szivárvány-album. 41. 44. 45. 46. 47.
 Szivattyus kutak. 657.
 Szivós Mihály. 357. 458.
 Szivós Pál. 64. 142.
 Szláv mozgalmak. 77.
 Szlovenszky Ferencz. 324.
 Szlovik András. 501.
 Szmrecsányi Jenő. 332.
 Szmrecsányi Lajos. 324. 332. 333.
 Szobráncz. 790.
 Szobránczy Samu. 395. 863.
 Szobonya István. 65.
 Szobonya Miklós. 586. 583.
 Szódavíz-gyártás. 756.
 Szolgáló legény. 635.
 Szolgáló mester. 696.
 Szolnok vármegye. 742.
 Szolnok. 100. 484. 615. 823.
 Szombatosok. 680.
 Szombatfalva. 520.
 Szombathely. 281. 520. 524. 843.
 Szombathy Ferencz ötvös. 668.
 Szombathy János. 407. 411.
 Szombathy József. 14. 293. 585. 586.
 Szombathy Kálmán. 543.
 Szombathy Sámuel. 586.
 Szontagh Albert. 391.
 Szontagh Gusztáv. 260. 418.
 Szontagh Jenő. 615.
 Szontagh Tibor. 501.
 Szopkó István. 526.
 Szopkó Márton. 370.
 Szórda János. 30.
 Szóthy Pál. 403.
 Szováti Lajos. 244.
 Szováti Samu szűrszabó. 684.
 Szőke Dániel. 501.
 Szőlgyény Ferencz. 483. 484. 501.
 Szöllőssy. 85.
 Szöllőssy Ferencz prefectus. 153.
 Szöllőssy-féle szerződés. 146. 154. 165.
 Szőlősgazda. 640.
 Szőlőtelep, városi, phylloxeramentes. 787.
 Szőlészeti kerületi felügyelőségek. 793. 805.
 Szőnyi Pál. 423. 470.
 Szövőgyár. 764.
 Szövő ipar. 751.

Szrogh Sámuel. 170. 767.
 Sztranzky tábornok. 294. 295. 297
 Sztrájkok. 600—602.
 Sztribernyi János. 862.
 Sztribernyi Johanna divatárusnő.
 682.
 Szudy Dániel főbíró. 530. 705.
 Szudy István. 634. 635.
 Szucher János. 623.
 Szuhány Béla. 391.
 Szumlanszky Szaniszló. 69. 115.
 Szurdok-Püspöki. 120. 121. 568.
 Szücs-czéh. 685—698-ig.
 Szücs-czéh közjótékony-sága. 695.
 Szücsipar helyzete. 699.
 Szücs ipartársulat. 698.
 Szücslegény társaság. 699. 701—
 705.
 Szücsmesterek esküformája. 689.
 Szücsök. 710.
 Szücsök száma. 698.
 Szücs Géza. 509. 513. 526.
 Szücs Gézáné Dévai Irma. 529.
 Szücs Gyula. 14.
 Szücs György. 465.
 Szücs János. 362.
 Szücs Lajos. 61. 65. 70. 73. 76. 80.
 85. 90. 98. 139. 140. 238. 261.
 Szücs Miklós. 61. 260. 853.
 Szücs Sámuel. 43. 50. 61. 66. 69.
 70. 84. 226. 260. 273—275-ig. 347
 349. 353. 551. 561.
 Szücs Sándor. 460. 503.
 Szügy. h. n. 378.
 Szükségpénz. 773.
 Szünnap (Blaumontag). 626.
 Szüreték. 784.
 Szürcsapók. 633. 672.
 Szürszabók dalidója. 684.
 Szürszabó ipartársulat. 617. 684.
 685.
 Szürszabók. 673.
 Szürszabók árulós-zine. 683.
 Szürszabó-czéh. 632. 683. 684. 685.

Tagosítás. 164. 165. 374. 869.
 Taj. 17.
 Tajthi József. 62. 810.
 Takácsok. 729—730.
 Takács Ádám. 537.
 Takács Éva. 536.
 Takáts János. 634. 635. 882. 1.
 Takács Norbert. 501.
 Takarékpénztár. 37. 137. 309.
 Takarékpénztár, borsodmegyei.
 620.
 Takarékegyelet, miskolczi. 620.
 Tallián Imre. 64.
 Tallián-féle ház. 506.
 Tamkó Ferencz. 362.
 Tamár Imre. 324. 329.
 Tanárok életrajzai. 518—529-ig.
 Tanácsház. 670.
 Tanács Imre. 502.
 Tanári nyugdíjintézet. 429.
 Tancsics Mihály. 426.
 Tanoncziskola. 716.
 Tapolcza. 137. 140. 275. 671. 830.
 Tapolczai apátság. 331.
 Tapolcza fürdő. 172.
 Tapolczai hegy. 733.
 Tarczay Kálmán dr. 539.
 Tarczai. 92. 413.
 Tard. h. n. 333.
 Tardona. h. n. 139.
 Tarnay Gyula dr. 207. 210. 272.
 449.
 Tata. 734.
 Tatár Béla. 13.
 Taxner Gergely. 368.
 Tájer György. 335.
 Tály. h. n. 368. 371. 390. 473. 474.
 Tánczvigalmak. 702.
 Tápiintézet. 292. 432.
 Társalkodó. 416. 767. 823.
 Tárkányi Béla. 47. 316. 335. 502.
 Társas láda. 703.
 Társas pohár. 635. 703—704.
 Társas poharazás. 649.

- Társaspohár mulatság. 721.
 Tátraalji esperesség. 389.
 Távbeszélő. 835.
 Távirida. 833—835.
 Telefon. 833.
 Telegdy fürdő. 34.
 Telegdy Pál. 260. 273.
 Telegdy Sámuel. 65.
 Telegrafi ágyu. 222.
 Teleki grófi család. 537.
 Teleki Blanka grófnő. 536.
 Teleki József gróf. 353.
 Teleki Sámuel gróf. 464.
 Telekkönyv. 869.
 Telek Mihály. 30.
 Telepy Károly. 139.
 Temesi bánság. 427.
 Temesvár. 520. 668. 747. 843.
 Teőreők Sándor, Árvai. 372. 391.
 395. 477—479.
 Teőreők Vilma. 372. 374. 477.
 Teper János. 393.
 Teper István. 65. 395.
 Terebesi hadgyakorlatok. 293.
 Terentius. 412.
 Teréziánium. 446.
 Termény és áruraktár. 854.
 Terménycsarnok. 795.
 Teski Károly. 790.
 Tessel Frigyes. 383.
 Tessel ház. 136.
 Tetemvár. 37. 48. 343. 606. 768.
 780. 811. 813. 816.
 Tetemvári pinczék. 136.
 Tetemvári temető. 134.
 Tégláégetők. 730. 750.
 Téglagyár. 22. 869.
 Téglaszín. 750.
 Tégláégető telep. 750.
 Tékus András zsemlyés mester.
 729.
 Téthy Lajos. 168.
 Thassy Miklós. 322.
 Theodorovics Gyárfás. 402.
 Thomka László. 82.
 Thörn Márton. 703.
 Thun gróf miniszter. 429.
 Thury József. 825. 827. 878.
 Thworzniczky. 81.
 Tibold-Darócz. 327. 790.
 Timár ipar helyzete. 707.
 Timár ipartársulat. 21. 705—706.
 Timárok. 576. 706. 710. 800.
 Timárok áruhelye. 283.
 Timárok közös gépműhelye. 706.
 Timko György. 703.
 Timkó Katalin. 386.
 Tindly Károly. 587.
 Tisza. 143. 794.
 Tisza Beő. 335.
 Tiszadob h. n. 463. 465.
 Tisza folyó. 93. 118. 120. 121. 122.
 126. 127. 128. 129.
 Tiszafüred. 94. 97. 98. 99. 121. 122.
 127. 128. 130. 131.
 Tiszáninneni egyházkerület. 350.
 353.
 Tisza István gróf. 197. 199. 310.
 Tisza Kálmán. 242. 291. 293. 436.
 Tisza kabinet. 282.
 Tiszakeszi. 453.
 Tisza-lök. 328.
 Tiszamelléki kölesönös tűzkárbiz-
 tosító társulat. 863.
 Tisza-Nána. 361.
 Tiszai pályaudvar. 825—827.
 832—834.
 Tiszatarján. 451. 453. 519.
 Tisza-Valk. 540.
 Tiszavidéki vaspálya. 26. 290. 823.
 824. 825.
 Tisztházak. 53.
 Tiszti lakok. 37.
 Tiszti orvosok. 838.
 Tisztviselőtelep. 869.
 Tittel Pál. 250.
 Tnof László. 30.
 Tóbiás József. 459.

Tobákosok. 730.
 Tomori Anasztáz. 439.
 Tomka György ifj. 353.
 Tomka László. 64. 464.
 Tompa Mihály. 47. 348. 353. 455.
 Tomkaházi Tomka Miklós. 341.
 347. 353. 530.
 Tokaj. 85. 86. 92. 93. 97. 99. 105.
 117. 118. 119. 121. 126. 128. 368.
 389.
 Tokaji bor. 785.
 Tokay Lajos. 608.
 Tokaji rév. 39.
 Toldi Ferencz. 336. 338.
 Toldi Miklós. 665.
 Tolcsvai Nagy Gedeon. 139. 465.
 Tolnavármegye. 333.
 Tolmágy Mihály. 65.
 Toppay Sándor. 608.
 Topertzer administrator. 471.
 Toporecz. h. n. 389.
 Tordas. h. n. 379.
 Tornavármegye. 86. 107. 117.
 355. 455. 873.
 Tornalja. h. n. 95. 105. 110.
 Tornai szűcs czéh. 694.
Toronyalja. 11. 34.
 Toszt Gyula. 502.
 Tóth Benő. 462.
 Tóth Béla. 363.
 Tóth Dániel. 362. 547. 570.
 Tóth Ferencz. 447. 505. 526.
 Tóth Imre. 319. 320.
 Tóth István. 13. 530. 541. 560.
 Tóth János. 362.
 Tóth József. 363. —
 Tóth Kálmán. 363.
 Tóth Károly szűcsmester. 567.
 699. 700.
 Tóth László. 586.
 Tóth Lajos. 66. 577.
 Tóth Pál. 305. 537. 539. 540. 542.
 554. 587.

Tóth Sámuel. 362.
 Tóth Vilmos. 867.
 Tóth-uteza. 11. 818.
 Tóthfalusy Károly dr. 467.
 Töketerebes. 331.
 Törösváry Tivadar. 324.
 Törös Ferencz. 526.
 Törös János. 70.
 Törös József. 57.
 Török Koppány. 526.
 Törökország. 264. 286. 412. 550.
 Török-Szentmiklós. 329. 331. 332.
 335.
 Török Dezső. 324.
 Török György. 615.
 Török Imre. 587.
 Török József gróf. 168. 362.
 Török Kálmán. 324.
 Török Pál. 242. 349.
 Török Sándor. 260. 273.
 Történelmi képesarnok. 265.
 Törvényhatósági jog. 206.
 Tracteurök. 730.
 Trajter Ferencz. 324.
 Trefort Ágoston. 481. 482.
 Trencsénmegye. 671.
 Treuberg. h. n. 385.
 Tréki Török József. 62.
 Trieszt. 44. 513.
 Trieszti biztosító intézet. 863.
 Trillhaas György. 387. 388.
 Trsztena. h. n. 482. 483.
 Trsztyenszky János. 388.
 Trucka Pál. 47.
 Trubin. h. n. 527.
 Tscheodajew tábornok. 117. 118.
 122. 123. 124. 125. 126. 130.
 Tupo Athanáz. 806.
 Tura. 120. 121.
 Turoluka. h. n. 388.
 Turkovich Lajos. 64.
 Turniczky ezredes. 115.
 Turin. 284.
 Tücsinálók. 576. 625.

Tűcsinálók pecsétnyomója. 1808—
ból. 629.

Tüdös István dr. 353. 363.

Tűzköves. 366.

Tűzoltóság. 36.

Tűzoltó egyesület. 292.

Tűzoltó laktanya. 516.

Tűzrendőri szabályok. 783.

Tűzvész. 1781-iki. 37. 38.

Tűzvész. 1843-iki. 341. 384. 635.
657.

Udvarhely megye. 520. 524.

Udvari kamara. 39.

Udvari díjak. 712.

Ugocsa vármegye. 214. 573.

Ugrik Endre. 476.

Új épület. 329.

Újfalusi part. 82.

Új Lajos. 363.

Újhely. 105.

Újhelyi Lajos. 324.

Újhelyi Miklós. 611. 612.

Új templom. 418.

Új templom ref. 37.

Új városház. 284.

Újvári Ferencz. 810.

Újváros-utca. 37.

Újvidék. 482. 841.

Ulászló király. 149.

Umbrella csináló. 728.

Umlauff Gyula. 278.

Ung vármegye. 103. 107. 864.

Ungvár. 7. 101. 126. 123. 466. 635.

Ungvári András. 651.

Ungvári guba. 633.

Úngi nemzetőrök. 81.

Únger Alajos. 598.

Urak-utcája. 4. 11. 34. 815. 817.
818.

Urbán Orbán. 501.

Urbéri rendezés. 869.

Urbéri szerződés. 149.

Ureczky Sámuel. 587.

Uri jogok megváltása. 33.

Uri székh. 151.

Úradó. 816.

Útas fogadó. 612.

Útépítés. 812. 818.

Üdvözlő. 261.

Ügyesség, miskolci m. kir. rab-
munkaháza. 651—653.

Ürményi Ubald. 501.

Ürmös. 568.

Üstökös. 36.

Üvegese. 623. 730.

Üveggyár. 763.

Üvegkereskedők. 731.

Üvegmetzés. 731.

Üzletvezetőség, M. Á. V. 825. 826.
828.

Üzletvezetőségi palota. 183.

Üzérkedés ezüst és rézpénzzel. 770

Vachot Imre. 47.

Vadász h. n. 157.

Vadászi völgy. 82.

Vadna. 119. 452.

Vadnay család. 231.

Vadnay Barna. 64. 88. 89. 274.

Vadnay Károly. 17. 143. 193. 267.
281. 293. 447.

Vadnay Lajos. 62. 238. 281.

Vadnay Miksa. 74. 79. 111. 115.
260.

Vadnay Rudolf. 260. 274.

Vadnay Tibor. 447.

Vagner György puskaműves. 660.

Vagner Lajos keztyűs. 731.

Vagyoni leltár 1885-ből. 881—882.

Vahot Sándor. 85.

Vajda János. 47.

Vallendorfi festők. 651.

Varannai László. 530.

Vargák. 664. 665. 800.

Varga-czéh. 706.

Vargák, vagy timárok társulata.
705—706.

- Vargaszin. 664. 676.
 Vargha Ferencz. 484. 501.
 Varga Flóris. 501.
 Varga György. 548.
 Varga János. 362. 426.
 Varga József. 545.
 Varga Lajos. 12.
 Varga Mihály. 608.
 Varga Pál dr. 617.
 Varga Péter. 635.
 Varsó. 671. 806.
 Varsói lengyel kereskedők. 806.
 Vasabroncs csinálók. 576. 661.
 Vasárosok. 730.
 Vasárnapi Ujság. 768.
 Vass Benjamin. 661.
 Vass Imre. 324.
 Vasut. 271. 822—824. 826—829.
 Vasúti főműhely. 826.
 Vaskereskedők. 811.
 Vasöntőde. 748.
 Vas és rézbutorgyártás. 750.
 Vatay Sándor. 134.
 Vatta. 122. 123. 130. 211. 262.
 Vattagyártás. 755. 763.
 Vay-féle alapítvány. 570.
 Vay család bárói. 220. 231. 236.
 Vay-ház grófi. 283.
 Vay Ábrahám gróf. 221. 223. 224.
 227. 228. 229. 341. 351. 352. 413.
 424. 467. 531.
 Vay Béla br. 15. 29. 220. 436. 583.
 804.
 Vay Béla báró borsodi főispán. 289.
 291. 292. 295. 296. 297. 300.
 Vay Béláné báróné. 296.
 Vay Dániel gróf. 352.
 Vay Elemér báró. 855.
 Vay József. 340.
 Vay Lajos báró. 35. 69. 70. 72. 74.
 76. 90. 111. 220. 270. 278. 279.
 283. 847. 848. 853.
 Vay Lajosné báróné. 551.
 Vay Miklós báró. 39. 40. 220. 231.
 236. 248. 270. 281. 283. 348. 349.
 369.
 Vay Róza bárónő. 296.
 Vác. 72. 110. 117. 120. 129. 135.
 285. 822.
 Vácsi utca. 811.
 Váczy István kőmives mester. 657.
 Vágóhid. 136. 666.
 Vágó József. 417. 418. 425. 454.
 Vágómalom. 4. 25. 32. 34. 414. 812.
 814. 881.
 Vágóhid forgalma. 667. 668.
 Vág völgy. 522.
 Válint Lajos. 501.
 Válik András. 501.
 Vályogvetők. 730. 750.
 Vályi János dr. 321.
 Vámbéry Ármin. 294.
 Vámosfalva. 118.
 Vámos-Ujfalu. 451.
 Vánca Emma. 598.
 Vándorlás. 625. 687.
 Vándorlási idő. 625.
 Vándorkönyvek. 579. 688. 715. 726.
 Vándorló levél. 688. 694.
 Várady Gerzson. 451.
 Várad Nagy János. 587.
 Városháza. 37. 870.
 Városháztér. 817.
 Városmalma. 25.
 Városmalma előtti tér. 665.
 Városmajor. 19.
 Várkony. 337.
 Városi jegyzők. 763.
 Városi jegyzőkönyv. 625. 630. 632.
 636. 753. 759. 760. 777. 778. 784.
 795. 806. 813. 823. 830. 836. 839.
 844. 845. 847. 869.
 Városi mérleg. 783.
 Városi mézszárcék. 732.
 Városi szőlőtelep. 791.
 Városi tanács. 791. 823. 826. 836.
 Várholyi Barnabás. 501.

Vármegye utca. 37.
 Vármegyeház. 272.
 Városháztér. 783.
 Várszegi. 85.
 Vásárok. 641. 683. 725. 777. 793.
 Vásárjog. 284
 Vásározás. 641. 692. 694. 699.
 Vásári rendtartás. 641.
 Vására járó magyar szabók társulata. 676. 680.
 Vásári szabók áruló színe. 677. 680.
 Vásárhely. 695.
 Vásárhelyi-féle leányiskola. 383.
 Vásárhelyi Mátyás. 363.
 Vázsonyi Vilmos. 311.
 Vegyészeti ipar. 758.
 Veisz Ede. 501.
 Veisberger. 705.
 Velencze. 74. 513.
 Venczell Ede. 324.
Vendéggy Gábor. 465.
 Vendégfogadósok. 730. 731.
 Verbőczy utca. 516.
 Verbunk kaszánya. 53.
 Verbuválás. 52.
 Vereshid. 14. 780.
 Vereshid utca. 37. 811.
 Verestemplom. 829.
 Versecz. 526.
 Vereskövi. 143.
 Veresszallagosok. 275.
 Veressapkás zászlóalj. 68. 70.
 Veresrák. 77. 135. 881.
 Veres Tamás. 362.
 Veskóy Zsigmond Jenő. 459.
Vezselovszky Klaudius. 501.
 Veszprém vármegye. 327. 398.
 Vezérle Gáspár. 324. 327.
 Vécsei János. 521. 527.
 Vécsey debreczeni építőmester. 387.
 Védegylet. 651.
 Vég Antal. 526.

Végh György. 362.
Végh János. 341. 361.
 Végh Kálmán. 324.
 Vékony műves mesteremberek. 672.
 Vérbíróság. 148.
 Vértesy Sándor. 462. 697. 705. 717. 725. 728.
 Vértessy Tivadar. 804.
 Vértty Vincze. 501.
 Viaszöntők. 576. 623.
 Vidinszky Antal 598.
 Vidor Emil. 47.
 Viddin. 264.
 Vig János. 64.
 Világosi fegyverletétel. 137.
 Vilcsek András. 30.
 Villamossági részv. társulat. 829. 830.
 Villamos, miskolci városi. 310. 828. 829.
 Villamos világítás. 829.
 Villányi Andor. 502.
 Vily. h.n. 459.
 Vilt féle ház. 552
 Vincze Eszter. 313.
 Vincze Károly. 12.
 Vinternicz Antal. 501.
 Virágműgyár. 683.
 Virágh János. 608.
 Visnyó. 359.
 Visegrád. 653.
 Visóczy tábornok. 69.
 Visonta. 586.
 Viszkócsy Henrik. 501.
Vitányi Józsefné. 13.
 Vithen Károly. 14.
 Vitális őrnagy. 70.
 Vladár Ervin. 455.
 Vladár Imre. 248. 505.
 Vladár József. 455.
 Vlachovits Máté. 501.
 Vojtovszky Károly. 790.
 Vojtsitzki Márton órás. 670.

Volhonszky adjutáns. 59.
 Voronyieczky hg. 77.
 Vozári Dániel ötvös. 669.
 Vőneky Mihály. 618.
 Vörösmarthy Mihály. 172. 270. 277.
 Vörös timárok. 710.
 Vörösrák. 869.
 Vörös sipkás zászlóalj. 395. 448.
 Vretorszky Tamás. 806.

Waechsler M. Vilmos. 14.
 Walser Ferencz. 21.
 Walsi herczeg. 294. 296. 297. 298.
 69. 698.

Walis angol tábornok. 297.
 Wallaszky Pál. 388. 477.
 Walthier. 811.
 Walla József. 142.
 Wartha Vincze dr. 733.
 Wasserburger Antal köfaragó. 248.
 Wazek Antal. 526.
 Weber István. 483. 501.
 Wechláts Samu. 384.
 Weinberger Albert fia. 790
 Weisz Jakabné. 12.
 Weisz Mórítz szeszgyáros. 755.
 763.

Weisz testvérek. 598.
 Wekerle Sándor dr. 205. 300.
 Wenckheim Béla báró. 15. 21.
 Wesselényi Miklós báró. 270. 284.
 Westfália. 387.
 Wetter tábornok. 99.
 Wiener Ansel. 397.
 Wilhelm huszárok. 59.
 Wilhelm és Jenei czég. 835.
 Windisch-Grätz altábornagy. 253.
 254.

Winterlich Gottfried 355.
 Wirkner Lajos. 231. 252.
 Wisoczky tábornok. 111. 115. 116.
 128.
 Wladár Imre. 526.
 Wolfgang Henrik. 24.

Wolfgang Lajos. 375. 395. 476.
 Wolfgang Lajosné. 386.
 Wolner Mór. 774.
 Wozáry Dániel. 394.
 Würzler János. 471.
 Würzler per. 395.
 Württemberg. 660.
 Württemberg huszárok. 61. 74. 81.
 83.

Xántus Gábor. 501.
 Xivkovich Emilné. 403.

Zahr János. 391. 395. 863.
 Zalkod. h.n. 324.
 Zarándy Bertalan. 363.
 Zatrogh Dániel. 391. 393. 395. 472.
 Zatureczky János. 866.
 Zay Károly gróf. 418. 469.
 Zay-Ugrótz. 469.
 Zay-Ugrótz. tanterv. 469.
 Zábrátszky György. 326.
 Záborszky György. 53. 845.
 Záborszky Sámuel. 366. 367. 368.
 Záhorszki-ház. 781.
 Zára. 301.
 Zárda-utca. 556.
 Závár és Stoye. 587.
 Zboray Vidor. 500. 501.
 Zelenka Pál püspök. 296. 297. 302.
 319. 363. 371. 375—381-ig. 382.
 389. 396. 479. 550. 790.
 Zemplén vármegye. 77. 84. 103.
 107. 272. 290. 322. 331. 359. 417.
 451. 453. 462. 671. 742. 798. 802.
 803. 864.
 Zempléni önkéntesek. 81.
 Zenta. 71. 72. 73.
 Zetykó Kelemen. 501.
 Zékény Tivadar. 568.
 Zichy Ferencz gróf. 133. 420.
 Zichy János gróf. 520.
 Zichy Károly Ferencz gróf. 158.
 Zidtó Gyula. 30.

Zilah. 461.
Zimony. 831.
Zimmermann orgonamester. 386.
Zimmermann Lipót. 790.
Zinzifa per. 395.
Zólyom megye. 363.
Zólyom. 118.
Zombor. 402.
Zombori Gusztáv. 768. 794.
Zorkovszky Ágoston. 62. 64. 732.
Zöldfa-vendéglő. 182. 185. 187.
Zöldfa-utca. 817.
Zrinyi Ilona. 228.
Zubek Imre. 501.
Zugehör (hozzávalók.) 681.
Zurich János sörgyáros. 755. 756.
Zureih Károly. 598.
Zürich. 356.
Zwingli. 350.
Zsalud Izidor. 501.
Zsandárok. 143. 144. 275.
Zsarnó. h. n. 355.
Zsarnay Győző. 292. 436.
Zsarnay Lajos. 244. 342. 348. 349.
355. 356. 357. 359. 361.
Zsámbik Tamás. 806.
Zsámbok. 120. 121.
Zsedényi Ede. 370. 372. 375. 387.
Zsedényi Ottó. 790.
Zsemlyesütők. 779.
Zsemlyés mester. 729.

Zsendovics József. 317. 319. 324.
330.
Zsércz. 325.
Zsérczi Molnár János. 62.
Zsidók. 661. 806. 807.
Zsidó czéh. 708—728.
Zsidó hitközség. 633. 709. 710.
727.
Zsidó kereskedők. 54.
Zsidó legénytársaság. 717—722.
Zsidók, órás és ezüstműves. 669.
Zsidó sachter. 664.
Zsidó szentegylet. 710.
Zsigmond király. 205. 215.
Zsiliz. 115.
Zsilinszky Mihály. 442. 488.
Zsitkovszky Zsiga. 608.
Zsivány kalapok. 649.
Zsolca. 59. 125. 129. 135. 136. 584.
823. 824.
Zsolczai hid. 296.
Zsolczai-kapu. 76.
Zsolczai út. 816.
Zsolczay Ferencz. 608.
Zsolnai kerület. 303.
Zsóry Dániel. 15.
Zsóry Flórián. 64.
Zsóry István. 351.
Zsóry László. 450.
Zsuffa Fausztin. 501.

FELTÜNŐBB SAJTÓHIBÁK.

- A 75. lapon alulról a 11-ik sorban szőlők helyett szőlők.
- A 81. " felülről " 8-ik " hovédzászlóaljából helyett honvédzászlóaljából.
- A 88. " " " 17-ik " hedteste helyett hadteste.
- A 89. " " " 20-ik " megjent helyett megjelent.
- A 97. " " " 12-ik " bavádolni helyett bevádolni.
- A 118. " " " 19-ik " táborok helyett tábornok.
- A 124. " alulról " 15-ik " Városnuk helyett városunk.
- A 220. lapon alulról " 3-ik sorban Lajos után és szó törlendő, Béla után és Elemér irandó.
- A 264. " " " 8-ik " Törög helyett Török olvasandó.
- A 305. " felülről " 10-ik sorban után helyett, utána olvasandó
- A 317. " " " 15-ik sor végén '1) irandó.
- A 325. " " " 11-ik sorban abuj helyett abauj.
- A 397. " a 7-es szám hiányzik
- A 446. " alulról a 15-ik sorban 1890 helyett 1900.
- A 446. " " " 17-ik " 1899 " 1896
- A 468 " " " 7-ik " Mikolcz " Miskolcz.
- A 470 " felülről " 8-ik " superintendes helyett superintendens
- A 470. " alulról " 6-ik " superintendesi " superintendensi
- Az 530. " felülről " 11-ik " Amrus helyett Ambrus
- Az 569. " " " 10-ik " szükségessé helyett szükségessé.
- Az 583 " az utolsó sorban Blaskovits helyett Balkovits.
- A 641. " felülről a 18-ik sorban muzemunk helyett muzeumunk.
- A 682 " alulról a 6-ik " loaffirek helyett coaffirek.
- A 825. lap feje A pósta helyett A vasút.
- A 859. " fióhintézete helyett fiókéntézete.
-

